ישראל

תעודות

1951

6

Israel

Documents

1951

מדינת ישראל
גנזך המדינה

תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל

כרך שישי

1951

ערכה: ימימה רוזנטל

ירושלים תשנ"א

נדפס על־ידי המדפיס הממשלתי

בדפוס גרף–פרס בע"מ, ירושלים

ISSN 0334-1062

ISBN 965-279-008-7

התוכן

מפות

הקדמה

הכרך שלפנינו הוא השישי בסדרת הכרכים של תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, והוא מוקדש לשנת 1951. העקרונות שהנחו את העורכים בבחירת התעודות לכרכים הקודמים תקפים גם לגבי הכרך הזה; בכרך מובאות 536 תעודות העוסקות במדיניות החוץ והביטחון של מדינת ישראל, אך נכללות בו גם תעודות בענייני כלכלה, היחסים עם התפוצה היהודית, ועלייה, כאשר לנושאים אלה יש השלכות ישירות על מדיניות החוץ והדיון בהם הוא במסגרת ניהולה של מדיניות זו. התעודות נבחרו מתוך מספר גדול של תעודות שנשתמרו מאותה תקופה, במגמה לתת כיסוי רחב ורצוף לבעיות, לשיקולים, למגוון הדעות ולעיצוב המדיניות בנושאים המרכזיים של מדינית החוץ.

תוך מודעות לחשיבותו של תיעוד שעניינו תכנון מדיניות, בחרו העורכים במספר תעודות הכוללות דיונים פנימיים והתייעצויות במשרד החוץ. עם זאת יש לזכור כי עיצוב המדיניות פרץ את כתלי משרד החוץ וגובש בדיוני ממשלה, בדיונים פנים־מפלגתיים ובדיוני הכנסת. הפרוטוקולים של ישיבות הממשלה אינם פתוחים לעיון, אבל מידע מתוכם שימש את העורכים והוא מובא לקורא בהערות־העורך.

רוב התעודות המתפרסמות בכרך נמצאות בתיקי משרד החוץ בגנזך המדינה ומיעוטן בארכיון צה"ל. לצורך כתיבת ההערות והמבוא הסתייעו העורכים בחומר נוסף המצוי בחטיבות ארכיוניות אחרות בגנזך המדינה, בחומר מארכיון צה"ל, בתעודות מן הארכיון הממלכתי הבריטי (Public Record Office) ובתעודות של מחלקת המדינה שהופיעו בסדרה Foreign Relations of the United States. צילומי התעודות מן הארכיון הבריטי, ששימשו את העורכים בעבודתם, עומדים לרשות החוקרים בגנזך המדינה.

סדר התעודות. התעודות מובאות בסדר כרונולוגי. תעודות שחוברו או נשלחו בהמשכים סודרו על־פי התאריך המוקדם ביותר. מברקים סודרו על־פי התאריך הידוע המוקדם ביותר – תאריך חיבור המברק, תאריך שיגור המברק או בהיעדרם של אלה – תאריך קבלת המברק. דו"חות על דיונים ושיחות שובצו על־פי תאריך חיבור התעודה ולא על־פי מועד הדיון או השיחה. דו"חות שתאריכי חיבורם אינם רשומים, מיקומם נקבע לפי תאריך הדיון או השיחה (התאריך רשום בכותרת הראשית).

הטקסט. נוסח התעודות המודפסות הוא הנוסח המקורי, להוציא את השינויים ותיקוני העריכה הבאים:

א. הושמטו המען של השולח ושל הנמען וגם התאריך בצורתו המקורית, ולעתים גם כותרות או חלקי כותרות של דו"חות, תזכירים, ופרוטוקולים. פרטים אלה נכללו בחלקם, במתכונת אחידה, בכותרת העורך (ראה להלן) או בהערה לתעודה.

ב. בתעודות אחדות הושמטו קטעים שאין להם זיקה ישירה לנושאים המדיניים (בכלל זה עניינים אישיים). כמו־כן הושמטו משפטים או חלקי משפטים שיש בהם פגיעה אישית חמורה או העלבה, או שנזכרים בהם שמות החייבים להישאר חסויים לאחר מועד החשיפה הרגיל. כל השמטה סומנה בטקסט והוסברה בדרך־כלל בהערה.

ג. פליטות־קולמוס, טעויות־הדפסה זעירות ושגיאות כתיב תוקנו בלא שהדבר צוין; מעבר לזאת, לא נעשה כל ניסיון לתקן את שיבושי הלשון והתחביר — במידה שישנם.

ד. קיצורים מקובלים וקיצורים שמשמעם אינו מוטל בספק הושלמו בסוגריים מרובעים כאשר הם מופיעים בפעם הראשונה בתעודה. לאחר מכן הושאר הקיצור בטקסט. קיצורים של שמות אנשים ומקומות הושלמו תמיד בסוגריים מרובעים. ראשי־תיבות וקיצורים שנהוג להגותם על דרך הקיצור (לדוגמא: או"ם, צה"ל, .U.S.A, .U.N) נכתבו כפי שהם רשומים בטקסט.

ה. נוספו מלים החסרות במקור – אם על־פי השערה (בסוגריים מרובעים, עם סימן שאלה) אם על־פי נוסח מקביל (בסוגריים מרובעים, עם הערת־הסבר).

ו. הכתיב העברי הואחד לכתיב מלא.

ז. פיסוק: הפיסוק המקורי נשמר, להוציא מקומות שבהם נפלו טעויות בעליל או שיש מקום לאי־הבנה. במברקים נטלו העורכים חירות רבה יותר לעצמם להוסיף ולשנות את הפיסוק המקורי אם היה צורך בכך. בתעודות לועזיות נשמרה השיטה המקורית של האיות (איות בריטי או אמריקאי) ושל כתיבת האותיות הגדולות.

ח. כאשר יש נוסח יוצא ונוסח נכנס של מברק, נחשב הנוסח היוצא כקובע.

חתימות. חתימות שם מקוריות, הרשומות במקור בכתב־ידו של מחבר התעודה, הודפסו באותיות עבות.

כותרת העורך. הכותרת כוללת את סימול התיק שבו נמצאת התעודה, ואת שם המקום שאליו נשלחה התעודה. שם המקום לא צוין כאשר מדובר במקום מושבם של משרד החוץ ושל רשויות אחרות של ממשלת ישראל.

שם המקום שממנו נשלחה התעודה ותאריך כתיבתה או שיגורה מובאים בראש הטקסט בניסוח אחיד.

הערות־העורך באות להאיר פרשיות או אירועים חשובים. הן שובצו לפני התעודה שבה נזכר הנושא בפעם הראשונה או בתאריך התרחשותו של האירוע.

הערות־שוליים. רוב ההערות הן הערות־שוליים ממוספרות – הערות־הסבר ומראי־מקום. מטרתן העיקרית היא להאיר עניינים הטעונים הסבר ולהצביע על תעודות המכילות מידע משלים. במראי־המקום יש גם הפניות לתיקים ולתעודות שיישארו חסויים במשך תקופה נוספת, זאת לאור ההנחה שבעתיד ייפתח גם החומר הזה לעיון החוקרים.

הערות שוליים ביוגרפיות ניתנו כאשר הדבר דרוש להבנת הטקסט. מידע ביוגרפי על רוב האישים הנזכרים בתעודות נמצא במפתח השמות והעניינים. במפתח אין מידע ביוגרפי על אישים הנזכרים בהערות בלבד.

כרך־לוואי אנגלי. כרך־הלוואי כולל תרגום לאנגלית של תקצירי התעודות העבריות, הערות־השוליים, הערות־העורך, המבוא ורשימת התעודות; ומפתח אנגלי לכרך הראשי ולכרך־הלוואי.

מפתח ורשימת תעודות. בראש הספר מופיעה רשימה מפורטת של תוכן התעודות והערות־העורך; בסוף הספר מפתח מפורט של אישים ועניינים.

מפות. לכרך צורפו שתי מפות – האחת, של קווי שביתת־הנשק עם סוריה (להוציא את אזור דן) והשנייה, של קווי שביתת־הנשק בין ישראל ושכנותיה. המפות ערוכות באנגלית כדי שיוכל גם מי שאינו קורא עברית להיעזר בהן.

תודתנו נתונה לכל האנשים והמוסדות שסייעו בידנו בהכנת הכרך: למר מיכאל אליצור ממשרד החוץ שקרא את כתב־היד והעיר הערות חשובות; לד"ר זהבה אוסטפלד, סגנית מנהל ארכיון צה"ל, על עזרתה במציאת תיעוד משלים; למר יוסף אלרון, שהתקין לדפוס את כתב־היד של הכרך הראשי והיה אחראי על ההגהות; לגב' יעל רז, שהכינה את ההערות הביוגרפיות; לד"ר ננה שגיא על הכנת המפתח לכרך הראשי; למר ג'ורג' וייל, על עזרתו בהכנת התעודות בצרפתית; לגב' נינה שפרינגר, על עזרתה באיסוף התעודות; לפרופ' יהושע פורת, על עזרתו בתחום הכתיב של שמות ערביים; למר נפתלי גרינווד, על תרגום תקצירי התעודות העבריות וההערות לאנגלית; למר יוחאי גואל, על בדיקת התרגום לאנגלית ועל תרגום המבוא; לגב' ורה עדן, על הדפסת התעודות באנגלית וחלק מן התעודות בעברית; לגב' איריס ארד, על הדפסת החלק העיקרי של התעודות בעברית; ולשלומית ויובל גרינבום על הכנת המפות.

תודתנו נתונה גם לכל האנשים שטרחו וסייעו לנו במידע ביוגרפי על עצמם או על אישים אחרים הנזכרים בתעודות.

מבוא

הסכסוך עם מדינות ערב, עיצוב מקומה של ישראל במערכת הבינלאומית והשילומים מגרמניה, אלה הם הנושאים העיקריים שמדיניות החוץ הישראלית התמודדה אתם ב־1951. הדיפלומטיה הישראלית ידעה בשנה זו הצלחות וכשלונות. היא פעלה בתוך מערכת של אילוצים פנימיים וחיצוניים שהטביעו את רישומם על דרכה המדינית של ישראל. ישראל היתה נתונה בעיצומה של קליטת העלייה, במשבר כספי חמור ובמתחים קואליציוניים ומפלגתיים, שערערו את יציבותה של הממשלה. בפברואר התפטרה הממשלה על רקע משבר החינוך במעברות ובמשך כמה חודשים כיהנה בישראל ממשלת־מעבר. במערכת הבינלאומית גבר המתח הבין־גושי ושיקולי המעצמות במלחמה הקרה השפיעו על מדיניותן כלפי ישראל ועל מקומה במערך המזרח־תיכוני.

הסכסוך עם מדינות ערב

סכסוך החולה ומגעים להסדר עם סוריה

השקט היחסי שידעה ישראל בגבולותיה בשנתיים הראשונות לעצמאותה הופר באביב 1951, עם פרוץ הסכסוך הצבאי עם סוריה על ייבוש החולה. התעודות שבכרך חושפות את שלבי התהוותו של הסכסוך מזוויות ראייה שונות. בתוך כך הן מגלות הבדלי גישות וריב סמכויות בין הזרוע המדינית והצבאית בשאלות בטחוניות ומדיניות שעתידות ללוות את ישראל שנים רבות.[1] תכנית ייבוש החולה נחשבה למפעל פיתוח לאומי ממדרגה ראשונה וההחלטה לממשה היתה נחושה. התכנית חייבה עבודות תשתית וחפירה באזור המפורז המרכזי שבין ישראל וסוריה, אשר הביאו בסופו של דבר לפרוץ הסכסוך.[2] משעה שהוחלט על הקמתם של האזורים המפורזים בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל וסוריה היה מעמדם שנוי במחלוקת. חילוקי־הדעות נסבו על שאלת החזרת החיים האזרחיים למסלולם באזור המפורז ועל סמכותו של יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק לקבוע הלכות בנושא זה. ואולם, שורש הסכסוך היה שאלת הריבונות באזור. סוריה גרסה שעל־פי הסכם שביתת־הנשק נשארת שאלת הריבונות פתוחה עד להסדר הסופי בעוד שישראל טענה לריבונות עד לגבול הבינלאומי, ופירשה את המונח "אזור מפורז" כשטח שחל עליו איסור הכנסת נשק בלבד. חלק מעבודות הייבוש נועד להתבצע על קרקעות יהודיות וערביות באזור המפורז משתי גדות הירדן וחלקן – בעמק החולה, שהיה כולו תחת ריבונות ישראלית. בתכנון ההנדסי של המפעל לא נלקחה בחשבון אפשרות של סכסוך צבאי. מחדל זה התגלה כמכריע, ופרוץ הסכסוך האלים אילץ את המתכננים לשנות את תכניתם.[3] כל זמן שהעבודה התנהלה על קרקעות יהודיות ואפילו באזור המפורז, לא התערבו הסורים ולא גינו את המפעל; אך כשהגיעו הדחפורים לקרקעות של ערבים הגישו הסורים תלונה לוועדת שביתת־הנשק. הם טענו כי המפעל מפר את האיזון הצבאי והמדיני שבין ישראל וסוריה וכי הכנסת ציוד ואנשים לאזור המפורז נוגדת את

1. ראה למשל מס׳ 55, 323, 343 ו־378.
2. ראה הערת־עורך, עמ׳ 179.
3. ראה מס׳ 253.

הסכם שביתת־הנשק. הם גם גרסו שאסור לישראל לבצע עבודות על אדמות ערביות כל עוד לא הסדירה עם סוריה את שאלת הבעלות עליהן ואת הפיצויים לבעליהן.[4] ישראל דחתה את טיעוני הסורים והשיבה שעל־פי הסכם שביתת־הנשק לא חלה עליה הגבלה בכל הקשור להכנסת ציוד הנדסי ואזרחים לאזור המפורז. ראש משקיפי האו"ם פסק שאין לסורים זכות להתנגד למפעל הנושא אופי אזרחי מובהק ומתנהל ברובו על שטח ישראלי ריבוני, אבל ישראל חייבת לפצות את בעלי הקרקעות הערבים. לפיכך נדרשה ישראל להפסיק את העבודה לאלתר, עד שיושג הסדר על מתן הפיצויים. ישראל נענתה לדרישה והסכימה להפסקה זמנית, אך יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק דרש הפסקה בלתי־מוגבלת.[5] בתגובה הקשיחה ישראל את עמדתה והסכסוך יצא מגדר עימות בינה לבין לסוריה והקיף עתה גם את מנגנון האו"ם – התפתחות שהשפיעה על היחס כלפי ישראל במסדרונות האו"ם ומאוחר יותר, על החלטת מועצת־הביטחון מה־18 במאי. חידוש העבודות בניגוד לדרישתו של יושב־ראש הוועדה הביא לתקריות אש בין הצדדים, שהלכו והתגברו באביב 1951.[6]

ב־30 במארס התקבלה החלטה בדרג צבאי מדיני בכיר להמשיך בעבודה, להימנע מפעולות ירי אבל לנקוט צעדים שיוכיחו את ריבונות ישראל באזור.[7] בעקבות ההחלטה פונו כ־800 ערבים משני כפרים באזור המפורז המרכזי והועברו אל הכפר שע'ב שבגליל בנימוק של הגנה על בטחונם ותוך הבטחה שיוחזרו לכפריהם לכשישקוט האזור. אנשי האו"ם גינו את הצעד הישראלי וניסו לשווא ליישב את הסכסוך.[8] בשלב זה החליטו דרגים בכירים בצה"ל לנקוט צעד נוסף שיוכיח את ריבונות ישראל, והפעם באזור המפורז הדרומי. עד אז לא ניסתה ישראל להפגין את ריבונותה באזור זה, אף שהיו לה נכסים בתחומו; ואולם לנוכח ההתפתחויות האחרונות שלח צה"ל ב־4 באפריל סיור לאל־חמה. התגובה הסורית היתה חריפה. נהרגו שבעה מאנשי הסיור והסורים הכבידו על חילוצו במשך שעות ארוכות. משלוח הסיור עורר ביקורת פנימית נוקבת הן בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת והן במשרד החוץ. אנשי המשרד התרעמו על מפקדי צה"ל, שקיבלו החלטות בלא להיוועץ בהם ובלא לקחת בחשבון את התוצאות המדיניות של הכרעותיהם הצבאיות. הגיעו הדברים לידי כך ששר החוץ שרת כינה את משלוח הסיור לאל־חמה "מעשה נמהר ובלתי שקול" ואף האשים את מקבלי ההחלטות הצבאיות בשליחת "האנשים ביודעים למוות".[9] תקרית אל־חמה עולה מן המסמכים כפרשה עגומה שחשפה את המתיחות בין משרד החוץ וצה"ל כבר בשנותיה הראשונות של המדינה. בעקבות אירוע זה וההתפתחויות שבאו בעקבותיו ניסה שרת לשפר את התיאום בין הזרוע הצבאית והזרוע המדינית.[10]

בתגובה לתקרית החליטה הממשלה על פעולת תגמול ועל הריסת שלושה כפרים באזור. מטוסי חיל האוויר הפציצו את עמדות הסורים ואת המשטרה באל־חמה וכוחות צה"ל הרסו את הכפרים.[11]

פעולת התגמול עוררה גל מחאות חריף בארצות־הברית ובאו"ם. נציגי ישראל נדהמו מעוצמת התגובה ונחלצו כאיש אחד להגן על עמדותיה. כך כלפי חוץ, אבל מבית לא חסכו הדיפלומטים הישראלים בניו יורק ובוואשינגטון ביקורת על פעולת ההפצצה מן האוויר בעצם ימי המלחמה

4. ראה הערת־עורך, עמ' 179.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 193.
6. ראה מס' 98, הערה 1.
7. ראה מס' 100.
8. ראה מס' 103 והערה 3 שם.
9. ראה מס' 129.
10. ראה מס' 122 ו־216.
11. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107.

בקוריאה ותוך כדי הדיונים על הסיוע הכלכלי מארצות־הברית והשילומים מגרמניה. הם המליצו לנקוט מדיניות מתונה, שתרכך את התגובה הבינלאומית כלפי ישראל.[12]

סוריה הגישה תלונה על ההפצצה למועצת־הביטחון. במהלך הדיונים במועצה הותקפה ישראל מכל עבר ומצאה את עצמה מבודדת לחלוטין. משגבר הלחץ, הוחלט ביזמתו של איתן להביע באו"ם חרטה על ההפצצה.[13] הבעת החרטה סייעה במידת־מה לריכוך האווירה בוואשינגטון ובניו יורק, אך היא לא שינתה את כיוון התגובה הבינלאומית. גם הסורים לא איחרו להגיב. בראשית מאי חדרו כוחות סוריים סדירים אל שטח ישראל מעבר לאזור המפורז והשתלטו על גבעות ומוצבים באזור תל אל־מוטילה. בקרב עקוב מדם (40 הרוגים) הצליחו כוחות צה"ל להדוף את הסורים ולשוב להשתלט על האזור. הפעם היתה זו ישראל שדרשה מן המעצמות ומן האו"ם להגיב בתקיפות ולגנות את הסורים; אבל באווירת הביקורת ששררה אז כלפי ישראל לא התייחסו אל הפעולה הסורית ואל ההפצצה הישראלית באותה מידה של חומרה.[14] האמריקאים יזמו הצעת החלטה נגד ישראל ואף ניסו למנוע מנציגיה את האפשרות להשפיע על תוכנה.[15] נציגי ישראל באו"ם, בוואשינגטון ובבירות אירופה פתחו במתקפה דיפלומטית כדי להוכיח את המעורבות הישירה של הצבא הסורי ודרשו לגנות את סוריה.[16] ואולם, פעילותם הקדחתנית, ואף התערבותו של הנשיא וייצמן[17], לא הועילו לשנות את הלכי־הרוח ולמתן את החלטת מועצת־הביטחון מה־18 במאי 1951. ההחלטה גינתה את ישראל על הפצצת אל־חמה, הורתה לה להחזיר, תחת פיקוחה של ועדת שביתת־הנשק, את הערבים שפונו מן האזור המפורז והתנתה את המשך העבודה בשטח בהסדר עם יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק.[18]

ההחלטה עוררה זעם בישראל: כניעה לאלימות הסורית, עידוד הערבים לתוקפנות, התעלמות מן האלימות הסורית וגישה חד־צדדית – אלה היו רק חלק מדברי הביקורת שהטיחו נציגי ישראל בפני נציגים זרים בארץ ובחו"ל.[19] אף הכנסת הועידה דיון מיוחד להחלטה ובמהלכו הודיע שרת שישראל רואה את האזור המפורז כשטח ריבוני שלה. נציגי האופוזיציה האשימו את הממשלה ואת שר החוץ אישית בניהול מדיניות כושלת ובכניעה ללחצים אמריקאים.[20] אווירת הבחירות שהשתררה במהלך הדיון השפיעה על שרת וחבריו שעה שדנו עם אנשי האו"ם על מימוש החלטת המועצה. בעקבות החלטת המועצה נקלעה ישראל למשא־ומתן ארוך ומייגע עם נציגי האו"ם על המשך העבודה והחזרת הערבים לאזור המפורז. בתום דין־ודברים ממושך בין ראש משקיפי האו"ם ו. ריילי ושרת, נאלצה ישראל להסכים להפסקה זמנית של העבודה על אדמות שבבעלות ערבים והמשיכה בה בקרקעות יהודיות בלבד.[21] לאחר התכתבות ממושכת, רוויית טענות ומענות של אנשי האו"ם שדרשו למלא אחר כל תג ותג של החלטת המועצה, נאלצה ישראל גם להחזיר את כל הערבים שפונו מן האזור המפורז ולאפשר להם לשוב ולעבד את אדמותיהם.[22] כתוצאה מהתפתחויות אלה הואט קצב הביצוע של מפעל ייבוש החולה ורק כעבור זמן חזרה העבודה למלוא הקצב, תוך הגבלות שהתבקשו מהחלטת המועצה.

12. ראה מס' 137, 221 ו־233.
13. ראה מס' 131, 136, 141, ומס' 141 הערה 2.
14. ראה מס' 157–159, 163, 164 ו־168.
15. ראה מס' 173 ו־185.
16. ראה מס' 177, 179, הערה 1, ומס' 180, 186–188 ו־190.
17. ראה מס' 184.
18. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
19. ראה מס' 178, 180 ו־181.
20. ראה הערת־עורך, עמ' 352.
21. ראה מס' 197, 198, הערת־עורך, עמ' 356–357 ומס' 209.
22. ראה למשל מס' 234, 246, 255, 256, 260, 261, 295, 298, 349, 363 ו־372.

העימות הצבאי בין ישראל לסוריה הגיע לקיצו במאי 1951 ועמו דעך בהדרגה הוויכוח על עבודות הייבוש. שאלת הריבונות באזור המפורז, שורש הסכסוך, לא באה על פתרונה בעקבות העימות הצבאי ואף לא המדיני. בשלב מסוים ניסו הסורים מהלך דיפלומטי לקידום מטרותיהם. במחצית יוני הציע נציגם בוועדת שביתת־הנשק לעמיתו הישראלי לפתוח בשיחות מדיניות רמות־דרג על הסדר לחלוקת האזור המפורז. הנציג הישראלי דחה על הסף את ההצעה לחלוקת האזור, אך לאחר דיון הסכימו השניים להציע לממשלותיהם פגישה של נציגי משרדי החוץ בהשתתפות נציגי האו"ם, כדי לדון במודוס ויוונדי באזור שלא יפגע בזכויות הצדדים לגבי הסדר סופי.[23] שרת שקל את ההצעה בחיוב והביע חשש מפני מתן תשובה שלילית "סתם כך". שילוח, לעומתו, הגדיר את ההצעה "הרת סכנות", ואנשי הצבא הזהירו שעצם הדיון עם הסורים על גורל האזור המפורז יש בו משום הכרה בזכותם. שילוח המליץ לדחות את היוזמה הסורית וצידד בשיחות ישירות על הסדר כולל,[24] ועמדתו התקבלה: משרד החוץ החליט שלא לדחות את היוזמה על הסף, אבל לדרוש סדר־יום שיאפשר לישראלים לבחון מראש את נושאי הדיון.[25] ההסתייגות הישראלית אכזבה את ראשי מחלקת המדינה האמריקאית שכל צעד בכיוון של מגע ישיר בין ישראל ושכנותיה נתפס בעיניהם כהתקדמות, ושראו בצעד הסורי אות מבשר טובות ועדות לשינוי גישה לקראת שיחות ישירות. בישראל, לעומת זאת, העריכו שכוונת הסורים להשיג רווחים טריטוריאליים באמצעות חלוקת האזור המפורז, ולא לשוחח על מכלול הבעיות שבין שתי המדינות. התשובה הסורית לסדר־היום לא היתה קבילה על ישראל[26] אך במחלקת המדינה לא הניחו לה ולחצו עליה ללכת לקראת הסורים. התשובה הישראלית פורשה כסרבנות, בעוד שהמהלך הסורי זכה לשבחים – כצעד ראשון של מדינה ערבית לשאת ולתת ישירות עם ישראל.[27] ישראל החליטה לצאת ביוזמה משלה, והציעה סדר־יום שהקיף את מכלול הבעיות שבין שתי המדינות ואת קביעת מערכת היחסים לעתיד. הסורים דחו את המסמך והמפגש לא יצא אל הפועל.[28]

כשלון ההידברות ב־1951 לא מנע את קיומם של מפגשים רמי־דרג בין ישראל לסוריה על חלוקת האזור המפורז בשנים הבאות, ועל כך – בכרכים הבאים.

מגעים עם ירדן

מבין שכנותיה של ישראל היתה ממלכת ירדן היחידה שאתה התקיימו מגעים רצופים לאורך זמן, שלא פסקו אף לאחר כשלונו של המשא־ומתן להסדר ב־1950. היוזמה לחידוש הדו־שיח ב־1951 יצאה מן המלך עבדאללה[29], אבל הפעם נועדו השיחות להשיג הסדר ליישום הסכמי שביתת־הנשק (בעיקר סעיפים 6 ו־8), שיוביל להסדר כולל. השיחות התנהלו בין שילוח לבין ראש ממשלת ירדן ומקצתן עם המלך עבדאללה. בפגישה הראשונה הסכימו שילוח וריפאעי לפתוח בהצגת הצעות לפתרון הבעיות השנויות במחלוקת.[30] כשהעלו את הצעותיהם התברר שקיימים חילוקי־דעות מהותיים על פירושם של סעיפים אחדים בהסכם. ריפאעי תבע שתחילה

23. ראה מס' 219.
24. ראה מס' 226 ו־229.
25. ראה הערת־עורך, עמ' 404.
26. ראה מס' 262.
27. ראה מס' 276, הערה 1 ומס' 278, וכן *FRUS*, 1951, V, pp. 752-753.
28. ראה מס' 286, 302 ו־316.
29. ראה מס' 8, הערה 2 ומס' 37.
30. ראה מס' 83.

תפנה ישראל את אזור נהריים עד לגבול הבינלאומי, ורק אחר־כך ידונו על הבעיות הנוגעות לסעיפים 6 ו־8 בהסכם. במסגרת סעיף 6 תבע ריפאעי לאפשר לכפריים במשולש גישה לאדמותיהם שנותרו בשטח ישראל. באשר לסעיף 8 העלה בין השאר דרישה לפיקוח ירדני על הדרך להר הצופים ועל הפעלת המוסדות שעל ההר.[31] ישראל הסכימה לפינוי נהריים, אך התנגדה לדרישות הנוגעות לכפריים במשולש והביעה תדהמה מן הדרישה לפיקוח ירדני על הר הצופים – שהיה תחת ריבונותה הבלעדית.[32] כדי לקדם את ההידברות הסכימה ישראל לשחרר כספים מן הפקדונות המוקפאים של ערבים, אבל רק לאחר שיתקדמו השיחות. חילופי האיגרות בין שילוח וריפאעי יותר משפתרו בעיות עוררו בעיות חדשות, ובעיקר את שאלת הר הצופים.[33] אף התערבותו של המלך ונסיונו לפשר בין העמדות לא הצילה את המשא־ומתן, שגווע עוד לפני רצח עבדאללה ביולי 1951. הרצח הביא אל קצה פרשה ארוכה של מגעים בין הסוכנות היהודית, ולימים ממשלת ישראל ובין שליט עבר־הירדן. העתיד באשר ליחסים עם ממלכת ירדן לא התבהר עד לסוף 1951, וישראל עמדה על המשמר לגבי כל ההתפתחויות הצפויות בממלכה ההאשמית.

יחסי ישראל–מצרים וההסגר בתעלת סואץ

המגעים הרבים יחסית עם המלך עבדאללה לא הניבו הסדר יותר ממיעוט הקשר עם מצרים. בן־גוריון ושרת, שתמכו במגעים עם ירדן, לא האמינו באותם הימים בסיכויים להגיע להסדר עם עבדאללה וכמוהם גם אישים אחרים במשרד החוץ. בן־גוריון גרס כי המפתח להסדר נמצא בידי מצרים ואת עמדתו הביע בפני פקידי מחלקת המדינה של ארצות־הברית שבראשית 1951 ביקרו במזרח התיכון.[34] התגובות שקיבל מהם על הלכי־הרוח במצרים לא היו מעודדות, ותאמו את מציאות היחסים בין ישראל ומצרים בוועדת שביתת־הנשק. הוועדה לא הצליחה לפתור את מרבית הבעיות שעמדו בין ישראל ומצרים ובראש וראשונה את שאלת ההגבלות על מעבר סחורות לישראל בתעלת סואץ, שעמדה על סדר־יומה למעלה משנה. בנושא זה זכתה מדיניות החוץ הישראלית לניצחון דיפלומטי ב־1951. בינואר אותה שנה פסק הגנרל ריילי שההסגר בתעלה הוא בגדר פעולה תוקפנית הנוגדת את רוחו של הסכם שביתת־הנשק, אף שאיננו נכלל בסוג הפעולות שנאסרו בהסכם במפורש. ביוני פסק שמנקודת־ראות טכנית אין בידי הוועדה לקבוע דבר באשר לזכויות הצדדים בתעלה, והוסיף שההסגר אמנם נוגד את רוח ההסכם אבל אינו סותר את סעיפיו. ריילי פסק כי בפני מצרים הברירה לחדול מן הנוהג התוקפני, או שהשאלה תועלה בפני סמכות בינלאומית רמת־דרג כמועצת־הביטחון או בית־הדין הבינלאומי בהאג. על סמך פסיקתו פנתה ישראל אל מועצת־הביטחון בבקשה לדון בהגבלות המצריות על מעבר ספינותיה בתעלה וברוח דבריו טענה שההסגר בתעלה נוגד את רוחו של הסכם שביתת־הנשק אשר מורה על הפסקת מעשי איבה, עד כדי ויתור גמור עליהם; ולא עוד אלא שמצרים מפרה גם את אמנת קושטא ואת תקנות החוק הבינלאומי בדבר חופש השיט בימים. המצרים טענו, לעומת זאת, כי בינם לבין ישראל שורר מצב מלחמה, ובסגרה את התעלה משתמשת מצרים בזכותה כצד לוחם. לאחר הפנייה למועצת־הביטחון פתחו נציגי ישראל בפעילות דיפלומטית רחבת־ממדים במסדרונות האו"ם ובבירות השונות.[35] בריטניה תמכה מלכתחילה בעמדה הישראלית, אבל רק

31. ראה הערת־עורך, עמ' 169.
32. ראה מס' 132.
33. ראה מס' 151 (נספח).
34. ראה למשל מס'. 81, 99. ראה גם מס' 37.
35. ראה מס' 269, 299 ו־326.

בהדרגה הצטרפו אליה גם ארצות־הברית, צרפת ומדינות אחרות.[36] כדי למנוע החמרה ביחסים עם מצרים חיפשו ארצות־הברית וטורקיה דרכים לפתור את השאלה מחוץ למסגרת האו"ם, אך ללא הצלחה.[37] רק לאחר שמאמצים אלה נכשלו פעמים חוזרות ונשנות הגישו מעצמות המערב הצעת החלטה למועצת־הביטחון אשר התקבלה ב־1 בספטמבר. ההחלטה קראה למצרים לבטל את ההגבלות הבלתי חוקיות על מעבר ספינות בתעלה.[38] מצרים לא מילאה אחר הוראות ההחלטה, ושאלת ההסגר בתעלה המשיכה להטריד את ישראל עוד שנים רבות.

המאבק הדיפלומטי על ההסגר בתעלה לא מנע מישראל ממש באותם הימים לברר אצל אישים מצריים ששהו באירופה מה הלכי־הרוח במצרים כלפי ישראל. שמואל דיבון, איש מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ, נפגש באוגוסט 1951 באירופה עם אישים בעלי השפעה בממשל ובחוגי כלכלה במצרים. מפיהם למד שבממשל המצרי קיימות מגמות סותרות אבל העמדה השלטת איננה מצדדת בהסדר עם ישראל ופניה אל הליגה הערבית ואל מגמות פאן־ערביות. קבוצה של אישים מעוניינת אמנם בטיהור האווירה ובהפגת המתיחות, אבל ידה על התחתונה.[39]

בעת הדיונים האנגלו־אמריקאים על פיקוד המזרח התיכון נוצרה אווירה מתאימה להמשך הגישושים, שכן קירוב בין ישראל ומצרים שירת את האינטרסים של הפיקוד ותאם את הערכותיהם של מנהיגי ישראל, שהמפתח לשלום מצוי בידי המצרים. רמזים מראש משקיפי האו"ם לשינוי אפשרי בגישת המצרים ועידודו לפתוח בגישושים בדבר אפשרות לתיקון הסכם שביתת־הנשק כצעד מקדים להסדר, הביא לשיחה בין דיבון וראש המשלחת המצרית בעצרת האו"ם. אבל התברר שהשעה אינה כשרה לשינוי. המצב הפנימי במצרים והמחלוקת עם בריטניה לא אפשרו צעד בכיוון זה.[40] אמנם בעצרת בפאריס גילו המצרים מתינות מסוימת כלפי ישראל, אך לא היו מוכנים לפעול, כדברי שרת, "להצרת הפרץ".[41] ואולם, המגמות שראשיתן בשלהי 1951 קיבלו כיוונים מעניינים ב־1952 והם יתועדו בכרך הבא.

בעיית הפליטים

בעיית הפליטים הערבים הוסיפה להעסיק את קובעי המדיניות בישראל גם ב־1951. עמדת היסוד של ישראל, שאין להחזיר את הפליטים אלא לפעול לשיקומם במקומות מושבם, לא השתנתה במרוצת השנים. הקמת קרן השיקום לפליטים ופעילות האו"ם בתחום זה לא קידמו את פתרון הבעיה במהלך 1951, והיא שבה ועמדה למכשול בוועידת הפיוס בפאריס (ראה להלן). ישראל דחתה את התביעה הערבית להעמיד את נושא הפליטים לדיון, אבל במהלך הוועידה הסכימה למחווה והצהירה על נכונותה לפתוח במשא־ומתן עם מוסד מוסמך של האו"ם או עם ועדת הפיוס על תשלום פיצויים תמורת קרקעות ערביות נטושות, בלא כל קשר לשאלות האחרות התלויות ועומדות בינה לבין מדינות ערב, וזאת בכמה תנאים: המשא־ומתן מותנה בהסכם מרצון; אין לדרוש מישראל יותר מתרומה הוגנת במסגרת יכולתה הכלכלית; תינתן לה עזרה בינלאומית במימון; לא תוגשנה לישראל תביעות נוספות; התחייבותה של ישראל היא כלפי מוסדות האו"ם ולא כלפי מדינות ערב או בעלי האדמות; מן התשלום ינוכה הסכום שמגיע

36. ראה מס' 284 ו־317.
37. ראה מס' 301 ו־315.
38. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.
39. ראה מס' 327–329 ו־446.
40. ראה מס' 472, 473 ו־524.
41. ראה מס' 535.

לישראל תמורת הרכוש המוקפא של יהודי עיראק; ישראל תממש את ההתחייבות רק על סמך הסכמה שבכך מסתיימת תרומתה לפתרון בעיית הפליטים, ושאלת החזרתם תרד מן הפרק.[42] ההצעה הישראלית לא זכתה לתגובה המצופה, ואף לא הביאה להסרת נושא הפליטים מסדר־היום; עם זאת הלכה והשתרשה בציבור הבינלאומי העמדה הישראלית, שיש לשקם את הפליטים במקומות מושבם. גישה זו קיבלה ביטוי מעשי בהצעה שהגיש לעצרת השישית יושב־ראש סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים לתכנית פעולה בת שלוש שנים לשיקומם. עניינה של תכנית זו ישתקף לקורא בכרך הבא.

ועידת הפיוס בפאריס

היזמה לכינוס ועידת פאריס יצאה ממחלקת המדינה האמריקאית. היה זה ניסיון אחרון לנצל את קיומה של ועדת הפיוס לשבירת הקיפאון ביחסי ישראל־ערב. שילוב של כמה תהליכים וגורמים, שחברו יחד בקיץ ובסתיו 1951, הולידו את היזמה: שינויים פנימיים בארצות המזרח התיכון שאיימו על עמדת המערב וחייבו הפגנת אהדה כלפיהן, שמירת האיזון במדיניות האמריקאית כלפי ישראל וכלפי מדינות ערב בהתחשב במלוות ובסיוע שהובטחו לישראל; סכסוך החולה, שאיים על השלום באזור; התכנית להקמת פיקוד המזרח התיכון; והעצרת השישית שעמדה בפתח.[43] מחלקת המדינה צידדה בכינוס ועידה שתדון בבעיות המיוחדות שבין ישראל ומדינות ערב ותפתח פתח לתהליך שלום. הוועידה לא הוגדרה כוועידת שלום; האמריקאים ויתרו מראש על רעיון השיחות הישירות ופנו אל ועדת הפיוס שתחדש את יזמת התיווך. לוועידה לא נקבע סדר־יום, וההזמנה להשתתף בה נוסחה בלשון זהירה שלא תזמין דחייה על הסף. ישראל נענתה להזמנה, אבל בהיסוס ובהסתייגות, מבלי שתלתה תקוות רבות בהצלחת המפגש. מתכונתו עמדה בסתירה בולטת לעמדתה שרק משא־ומתן ישיר עשוי לקדם הסדר, כפי שגם ציינה בתשובתה להזמנה.[44]

סיכויי ההצלחה של הוועידה היו מעטים מלכתחילה. שני הצדדים נאותו לבוא אליה מתוך אילוץ חיצוני. לשניהם היו מטרות שונות: הערבים לא רצו אלא לקדם את פתרון בעיית הפליטים, ושבו והעמידו נושא זה בראש סדר־היום; ואילו הישראלים לא ציפו שיושג הסדר בוועידה. הם חזו מראש את הלחץ שתפעיל עליהם מחלקת המדינה ועל־כן חיפשו דרכים כדי להיחלץ מן המצר ולהרוויח זמן עד לכינוסה של העצרת השישית.[45] ברוח זו נוסחו ההנחיות לנציגי ישראל בוועידה: לקדם התקפה בהתקפה, למנוע רושם שהוועדה עומדת לצדם של הערבים, להוקיע את הסירוב הערבי לשאת ולתת ישירות עם ישראל ואת שלילת רעיון השלום מצדם ולהקפיד על בניית גשרים אל הוועדה.

למעלה מחודשיים (13 בספטמבר – 17 בנובמבר) ארכה הוועידה בפאריס. ועדת הפיוס הגישה ב־17 בספטמבר לצדדים הצעות לדיון, שעיקרן אישור כוונת השלום שלהם, ויתור על תביעות הדדיות לפיצויים על נזקי מלחמה, החזרת פליטים לישראל על־פי אמות מידה מסוימות, הסכמה ישראלית לתשלום פיצויים תמורת נכסים נטושים, שחרור הדדי של פקדונות מוקפאים והסכמה לדון על תיקונים בהסכמי שביתת־הנשק. תגובות הצדדים להצעות הוועדה העידו על הפער בעמדותיהם ועל הקושי לגשר עליו. ישראל נענתה להצעה בדבר אישור כוונות השלום ואף

42. ראה הערת־עורך, עמ' 754–755.
43. ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 753-5, 799.
44. ראה מס' 375.
45. ראה מס' 379 ו־407.

ביקשה להרחיב את מסגרתו על־ידי הצעה לחוזי אי־התקפה בינה לבין שכנותיה, אך יחד עם זאת חזרה ודרשה לנהל שיחות ישירות ולקבוע סדר־יום מוסכם.[46] הערבים הביעו נכונות לשתף פעולה עם הוועדה, אך הדגישו כי נושא השלום איננו בתחום סמכותה ועליה להתמקד בשאלת הפליטים בלבד. בסוגייה זו דבקו בהחלטת העצרת מ־11 בדצמבר 1951 בדבר החזרת הפליטים והכריזו שאין טעם בקיום הוועידה ואין סיכוי להצלחתה, אלא אם תעסוק בבעיית הפליטים.[47]

ישראל דבקה בעמדתה וב־28 בספטמבר הגישה לוועדה נוסח לחוזה אי־התקפה, מתוך הנחה שהוועדה לא תוכל לדחות נוסחה התואמת את רוח הצעותיה ואת מטרות האו"ם.[48] הוועדה הסכימה שגישת ישראל למשא־ומתן ישיר היא הגיונית, אך לא קיבלה את המסקנה שיש לכפות דרך זו על הערבים. חבריה טענו כי יש להציג תחילה בפני הערבים התקדמות כלשהי בעניין הפליטים. הם לחצו על ישראל להפגין רצון טוב במתן פיצויים לפליטים ובהיענות להצעות הוועדה ודחו את התעקשותה על משא־ומתן ישיר.[49]

ההצעה הישראלית הקשתה על חברי הוועדה. הם העריכו שהערבים ידחו אותה, אך יחד עם זאת לא יכלו להתעלם ממנה. כדי למנוע את סיום הוועידה מיד עם תחילתה, ניסו מהלך־ביניים: הם העבירו לערבים את הצעת ישראל, ולישראל – הצהרה של הערבים כי בכוונותם לכבד את הסכמי שביתת־הנשק, להימנע משימוש בכוח ולכבד את זכותו של כל צד לחירות ולביטחון. הוועדה הודתה שאין נקודת מפגש בין שתי ההצעות, ואף־על־פי־כן החליטה שעצם הגשתן יוצרת אווירה אוהדת להמשך הדיונים, הציעה להמשיכם וקיבלה את הסכמת הערבים. ישראל דחתה את הצהרת הערבים, שלדעתה כל שחיפשו בוועידה היה לגיטימציה להמשך תוקפנותם. היא טענה כי לא תקבל כל הצעה למשא־ומתן כל עוד לא יסכימו הערבים לנוסח מתאים של חוזה אי־התקפה.[50] במחלקת המדינה מתחו ביקורת על עמדתה של ישראל ולחצו עליה לקדם את השיחות, אך יחד עם זאת הודו שהערבים אינם מחפשים את השלום וכי קלושים הסיכויים להצלחת הוועידה.[51]

כצעד אחרון לקידום השיחות הגישה הוועדה לצדדים ב־26 באוקטובר מסמך הבהרות על הצעותיה וביקשה את תגובתם. ממשלת ישראל דנה ארוכות בנוסח התשובה. שרת הציע לגלות גמישות־מה בניסוח, אך בן־גוריון ומרבית השרים לא קיבלו את עמדתו.[52] במסמך התשובה דחתה ממשלת ישראל את הצעות הוועדה. היא הדגישה את היענותה לסעיף החשוב בדבר כוונות השלום לעומת הסירוב הערבי לקבלו, ומתחה ביקורת על עמדת הוועדה שקיבלה את הגישה הערבית ולא דרשה מהם להיענות לצעד הישראלי. גם הערבים דחו את הבהרות הוועדה, ושבו ודרשו את החזרת הפליטים ואת תשלום הפיצויים על רכושם.[53] תשובות הצדדים לא הותירו כל סיכוי להמשך הוועידה, והיא הסתיימה באמצע נובמבר. כשלונה שם קץ לכל פרשת התיווך באמצעות ועדת הפיוס. ישראל פעלה בעצרת השישית לביטולה של הוועדה, אך המעצמות העדיפו לאפשר לה להוסיף ולהתקיים בניו יורק.[54] פעילותה של הוועדה הלכה והצטמצמה במהלך השנים הבאות והיא הפכה לגוף חסר השפעה בסכסוך הישראלי–ערבי. המדיניות הישראלית כלפי ועידת הפיוס והצעת חוזה אי־ההתקפה הוכיחו את יעילותם וישראל נחלצה מן הוועידה ללא פגע.

46. ראה מס' 396.
47. ראה מס' 397.
48. ראה מס' 404 ו־407.
49. ראה מס' 406.
50. ראה מס' 425 ו־450, הערה 1.
51. ראה מס' 431 ו־451.
52. ראה מס' 467, הערה 2.
53. ראה מס' 470, 488 ו־489.
54. ראה מס' 509, 523, 525, הערה 2, ומס' 527.

ביקור הגנרל רוברטסון ויחסי ישראל–בריטניה

האירוע המרכזי ביחסי ישראל–בריטניה היה ביקורו בישראל של המפקד העליון של כוחות היבשה הבריטיים במזרח התיכון, הגנרל רוברטסון, בפברואר 1951.

היזמה לביקור יצאה ממשרד ההגנה הבריטי. עוד בסתיו 1950 הגיעו ראשי המשרד למסקנה שישראל הופכת לגורם צבאי מרכזי במזרח התיכון ויש להבטיח את השתתפותה בהגנת האזור מול האיום הסובייטי. רק בהדרגה השתכנעו גם במשרד החוץ הבריטי שיש מקום לפתוח ביזמה. בראשית 1951 התגבשה בשני המשרדים הערכה שישראל הולכת וזונחת את מדיניות "אי־ההזדהות" ושדעת־הקהל משתחררת בהדרגה מנטל העבר כלפי בריטניה. הערכות אלה הביאו לקביעת העיתוי לביקורו של רוברטסון בפברואר 1951, מוקדם משחשבו תחילה.[55] בישראל התייחסו אל הביקור בחשדנות ובזהירות. בגישושים הראשונים התברר שהבריטים מתכוונים לבקש מישראל רשות להקמת בסיסים בעזה עם מסדרון לירדן, או אפילו להקים בסיסים בישראל עצמה. בן־גוריון שלל בתוקף את הרעיון וכינה אותו "הצעה מעליבה".[56] ישראל דחתה את ההצעה הבריטית על הסף, הסכימה לקיים התייעצויות בלתי־רשמיות וסודיות על תכניות הגנה למזרח התיכון, אך היא הבהירה שהדיון צריך לכלול בירור משותף באשר לאמצעים שיינתנו לישראל לחיזוק מעמדה הכלכלי והצבאי ולאפשרויות השימוש בכוחה התעשייתי להגנת המערב.[57]

בשתי שיחות עם ראש הממשלה שנערכו בירושלים[58] ניסה רוברטסון לעמוד על כוונותיה של ישראל. הוא ביקש לדעת אם ישראל תצטרף אל המערב במקרה של איום סובייטי והאם תאפשר לכוחות הבריטים מעבר יבשתי ואווירי בתחומיה בעת מלחמה, ומעבר אווירי חופשי מעל שטחה בימי שלום. בן־גוריון לא השיב בחיוב לבקשות. תחת זאת הבהיר לרוברטסון שישראל תוכל לתרום את חלקה למאמץ המלחמתי רק אם יסייעו בידה לפתח ולחזק את כוחה הכלכלי והצבאי. הוא עמד על חשיבות השלום בין ישראל ומצרים להגנת האזור והביע תקווה שבריטניה תפעיל את השפעתה על מדינות ערב כדי שיבואו לידי הסדר עם ישראל. בפגישתם השנייה, כשניסה רוברטסון ללחוץ על בן־גוריון וביקש תשובה ברורה לשאלותיו, השיב לו בן־גוריון תשובה מפתיעה. הוא אמר כי יש לבנות את יחסי ישראל–בריטניה בעת חירום לפי מתכונת היחסים הבריטית עם מדינות חבר־העמים הבריטי; במיוחד הצביע על יחסי בריטניה וניו זילנד. הוא לא הציע הצטרפות לחבר־העמים, אלא ביקש להבדיל בין יחסה של בריטניה כלפי מדינות ערב ויחסה לישראל. הוא הציע להשתית את יחסי המדינות על אמון, שוויון, ורקע תרבותי משותף ולא להתייחס אל ישראל כאל שטח מעבר ובסיס לכוחות בריטיים גרידא. רוברטסון התרשם מאוד מדברי בן־גוריון ודיווח עליהם ללונדון בנימה אוהדת. גם במשרד החוץ הבריטי התייחסו לדברים ברצינות, אך אינטרסים בריטיים מושרשים בעולם הערבי מנעו אותה שעה את שיתוף־הפעולה שביקש בן־גוריון. בחילופי איגרות לאחר הביקור לא הצליחו הצדדים לקדם את מערכת היחסים ביניהם ברוח הודעתו של בן־גוריון; התשובה הבריטית על הצעת חבר־העמים היתה פושרת ולא הגיבה לרוח דבריו של בן־גוריון. דובר בה על פיתוח הדרגתי של היחסים ועל גורמים היסטוריים המבדילים בין ישראל לבין מדינות חבר־העמים.[59] בן־גוריון התאכזב מן הדברים והסתייע בטענה

55. חומר על ההכנות לביקור ועל תוצאותיו ראה ב־PRO. FO371/91240,91716.
56. ראה מס' 18, הערה 7.
57. ראה מס' 47.
58. ראה מס' 68 ו־72.
59. ראה מס' 138.

שהוא מכהן בממשלת־מעבר כדי לעכב את תשובתו. בינתיים הלכה והתבהרה תכנית המערב לצרף את מצרים לפיקוד המזרח־תיכוני (להלן) ועמה גברה האכזבה מיחסו של המערב לישראל. לאחר בחירות בבריטניה באוקטובר 1951 שבהן ניצחו השמרנים, הוחלט להשיב על האיגרת. בהתייעצות פנימית ב־5 בנובמבר שורטטו הקווים לתשובה.[60] באיגרתו חזר בן־גוריון על רעיון חבר־העמים והציע לפתוח בשיחות ישירות על הדרכים לשיתוף־פעולה ישראלי–בריטי; ובפרט שיתוף־פעולה לחיזוק כושרה התעשייתי של ישראל, לפיתוח אמצעי התחבורה והתשתית התעבורתית ולאימון וציוד הצבא.[61] הבריטים נענו להצעתו אך חלפה שנה נוספת עד ששיגרו משלחת לישראל (אוקטובר 1952). במרוצת 1951 חלה תזוזה מסוימת ביחסי ישראל–בריטניה, אבל תהליך השינוי ביחסי שתי המדינות היה עוד איטי וממושך.

ישראל, ארצות־הברית ופיקוד המזרח התיכון

מוקד הפעילות הדיפלומטית הישראלית היה בשנה הנסקרת כבקודמותיה בוואשינגטון ובניו יורק. מגעים עם מחלקת המדינה, הנשיא וחברי קונגרס והפעילות במסדרונות האו"ם מתועדים בפירוט בכרך שלפנינו. בבירת ארצות־הברית טיפלו נציגי ישראל במכלול הנושאים שעמדו על סדר־יומה של מדיניות החוץ הישראלית. פעילותם משקפת את תמונת היחסים בין ישראל וארצות־הברית במרוצת השנה.

הבעיות הבינלאומיות והמאבק הבין־גושי קבעו את הגישה האמריקאית־מערבית כלפי המזרח התיכון וכלפי ישראל. הדאגה מפני התפשטות הקומוניזם ומפני סכסוכים צבאיים שיסחפו את העולם למלחמה נוספת, הדריכה את מנוחתם של קובעי המדיניות האמריקאים. האמריקאים גרסו שיש לסייע בפיתוחו הכלכלי של המזרח התיכון, ולשמור על יחסי ידידות עם כל מדינות האזור ולגזור גזרה שווה כלפי כולן, לרבות ישראל. הנשיא טרומן טיפח את הידידות המיוחדת בין ישראל וארצות־הברית ובקרב חברי הקונגרס נמצאו לישראל ידידים רבים; אך ממחלקת המדינה ואף מחוגים צבאיים נשבה לא פעם רוח צוננת, שהשפיעה על ההכרעות המדיניות הנוגעות לישראל.[62]

עמדתה של ישראל בסכסוך הבין־גושי עמדה בפני מבחן בזירה הדיפלומטית בעת הדיונים באו"ם על מלחמת קוריאה. התייצבותה לצד הגוש המערבי מיד עם פרוץ הסכסוך ב־1950 ציינה מגמה ברורה במדיניותה, אך לא את סיומו של התהליך. ההזדהות עם המדיניות האמריקאית לא היתה מוחלטת. בדיונים באו"ם בעצרת החמישית, בראשית 1951, ניסתה ישראל לפלס לה דרך משלה. היא ביקשה לתרום את חלקה לפתרון הסכסוך על יסוד נסיונה בהסכמי שביתת־הנשק, ונזהרה מלתמוך בדרישה האמריקאית לגינוי סין ולהטלת סאנקציות. היא נצמדה אל העמדה הבריטית, שמתחה ביקורת על הגישה האמריקאית, אך בהתקרב ההכרעה החליטה לתמוך בהצעת הגינוי ולהימנע בהצבעה על סעיף הסאנקציות.[63]

מצבה הכלכלי של ישראל בראשית 1951 והצורך במציאת משענת כלכלית בארצות־הברית, חייב שינוי באוריינטציה המדינית שלה. הדיפלומטים הישראלים, שעליהם הוטלה המשימה לשכנע את הממשל בחשיבות חיזוקה הכלכלי של ישראל, הקדימו את שולחיהם בהבנת המחיר שידרוש הסיוע. א. אבן, ט. קולק, מ. קרן וח. הרצוג הבינו ראשונים כי סיוע כלכלי וצבאי יהיו כרוכים זה בזה וכי במוקדם או במאוחר תיאלץ ישראל לזנוח את מדיניות אי־ההזדהות ולהתייצב

60. ראה מס' 482.
61. ראה מס' 508.
62. ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 564, 570, 609, 655.
63. ראה מס' 34 ו־38.

בגלוי לצדה של ארצות־הברית. הם העריכו כי המעורבות האמריקאית במזרח התיכון תלך ותגבר, ועל־כן המליצו להקדים ולהבטיח את מקומה של ישראל בכל תכנית מערבית להגנת האזור, מבלי לחשוש מפני גורמים פנימיים בישראל שתמכו בגוש הסובייטי.[64] ואולם, דעת־הקהל בישראל לא היתה ערוכה לשינוי חד־משמעי בעמדה הישראלית כלפי המאבק הבין־גושי, גם לא לצעדי התקשרות צבאית עם ארצות־הברית. הממשלה, שהותקפה בזירה הפנימית,[65] נאלצה להתחשב בשיקולים מפלגתיים פנימיים בקבלת כמה מהכרעותיה. תפקיד לא מבוטל נועד גם לחשש מפני תגובה סובייטית, ובעיקר מפני פגיעה בעלייה ממזרח אירופה. המסמכים שבכרך חושפים את הקו הזהיר שנקטה ישראל בתמיכתה בארצות־הברית: אף שהבהירה לאמריקאים כי בעת משבר תעמוד לצד מדינות המערב, נמנעה מלצאת בהכרזה על כוונתה זו; היא תמכה במאבק בקוריאה אך בהסתייגות, ולא כדבר מובן מאליו; היא הכירה בסין הקומוניסטית, אך נמנעה מהידוק היחסים אתה. המסמכים מאפשרים לעקוב צעד צעד אחר התהליך ההדרגתי שהוביל להתקשרות הולכת וגוברת של ישראל עם מדיניותה של ארצות־הברית.

ב־1951 הלך וגדל חלקה של ארצות־הברית בשיקומה הכלכלי של ישראל. בראשית השנה קיבלה ישראל מלווה חקלאי בסך 35 מיליוני דולר מן הבנק לייצוא ולייבוא, ובסיומה הוענק לה הסיוע הכלכלי הראשון על־פי חוק הביטחון ההדדי מאוקטובר 1951. המערכה על גובה הסיוע ועל קבלתו לא היתה קלה. נציגי ישראל בוואשינגטון עמלו לשם כך חודשים ארוכים ואף רתמו למאמץ חברי קונגרס תומכי ישראל. ב־22 במארס, בעצתם של חברי הקונגרס, הגישה ישראל לממשל בקשה לסיוע בסך 150 מיליוני דולר לשנת תקציב אחת. הסיוע נועד לקליטת עלייה ולבניין המשק הלאומי בישראל.[66] במקביל הגישה קבוצת סנטורים וחברי בית־הנבחרים הצעת חוק סיוע על אותו הסכום. תגובתה של מחלקת המדינה לא היתה אוהדת. אישים במחלקה ובחוגי הצבא נדהמו ממידת התמיכה שישראל הצליחה לגייס בקונגרס. הם חששו פן העדפתה של ישראל במתן תמיכה תפגע במעמדה של ארצות־הברית בקרב מדינות ערב ובאינטרס הבטחוני של ארצות־הברית במזרח התיכון, על־כן פתחו בפעולות הסברה אצל הנשיא ובין חברי הקונגרס כדי להעמידם על הסכנה הטמונה באישור ההקצבה.[67]

הממשל הציע לאשר לישראל הקצבה בסך 25 מיליוני דולר בלבד, להקציב סכום זהה לארצות ערב ולאיראן ו־50 מיליונים נוספים להקציב לפליטים. התמיכה שהצליחו נציגי ישראל לגייס בשני בתי הקונגרס לא יכלה ללחץ הכבד שהפעיל הממשל, ובסופו של דבר הושגה פשרה. ב־31 באוקטובר אושר חוק הביטחון ההדדי, שמכוחו קיבלה ישראל הקצבה בת 64 מיליוני דולר, מזה 50 מיליונים לקליטת עולים; 50 מיליוני דולר נוספים הוקצו לפליטים הערבים.

במסגרת החוק החדש אושרה הקצבה בת 39.6 מיליוני דולר לסיוע צבאי למזרח התיכון. ההקצבה הותנתה בפנייה אל שלטונות ארצות־הברית ובשיגור משלחת אל המדינה המבקשת.[68] שר החוץ והדיפלומטים הישראלים בוואשינגטון צידדו בפנייה מידית אל הממשל האמריקאי בבקשת סיוע צבאי. בין השאר טענו כי סיוע צבאי יתרום רבות לשיפור המצב הכלכלי בארץ, וכי אין לחשוש מפני משלחת אמריקאית שתבוא מכוח חוק הסיוע. כמו־כן העריכו שברית־המועצות תבין את העמדה הישראלית ולא תתנגד לה.[69] לעומת זאת, התייחסו בצמרת צה"ל לבקשת הסיוע בספקנות מחשש לחשיפת מידע על כוחו של הצבא. היו גם מי שחששו

64. ראה מס' 26 ו־35.
65. ראה הערת־עורך, עמ' 68–69.
66. ראה מס' 85 ו־86.
67. ראה מס' 106 וכן *FRUS*, 1951, V, pp. 609, 655-656.
68. ראה מס' 409 ו־517.
69. ראה מס' 364, 370, 464, 506, 514.

מהשפעותיה של פנייה אל הממשל על היחסים עם הגוש המזרחי והעלייה מארצות מזרח אירופה. רק לאחר דיונים ולבטים בדרג מדיני ובטחוני הוחלט לפנות בבקשה לסיוע צבאי תוך נטילת סיכון של פגיעה ביחסים עם הגוש הקומוניסטי.[70]

בשלהי 1951 יכלה המדיניות הישראלית לזקוף לזכותה התחלה טובה של ביסוס כלכלי ופריצת דרך לסיוע כלכלי מארצות־הברית. גם אם הסיוע שקיבלה לא תאם את בקשתה המקורית, הרי עצם החקיקה היה הישג כלכלי ומדיני שחיזק את ישראל בשנים הבאות. מיד לאחר אישור החוק הזדרזה ישראל והגישה בקשה לסיוע אמריקאי לשנת 1952 בסך 126 מיליוני דולר.

היבט נוסף של קשרי ישראל עם ארצות־הברית מצא את ביטויו בתכנית האנגלו־אמריקאית לכינון פיקוד המזרח התיכון. ישראל גילתה התעניינות רבה בתכניות אלה, ובפרט בחלקה שלה בהן ובשילובה במערך ההגנה של הגוש המערבי באזור. כבר בראשית 1951 הבהירה בשיחות עם הגנרל רוברטסון את עמדתה בנושא (ראה לעיל), והביעה את נכונותה להעמיד את כוח האדם והתעשייה שברשותה למאמץ מלחמתי אפשרי. ואולם, עד מהרה התברר כי מדינות המערב מבססות את מערך ההגנה המזרח־תיכוני על מצרים וטורקיה וכי בעיית היחסים בין ישראל וארצות ערב מכבידה על בניית הפיקוד. מצרים הוזמנה להשתתף כמדינה מייסדת, בעוד שלישראל רק הובטח שהאינטרסים שלה לא ייפגעו. ישראל מחתה נגד המהלך המערבי.[71] אך רק סירובה של מצרים להיענות להזמנה הסיר מעל ישראל את הלחץ. למרות הסירוב המצרי התמידו מעצמות המערב במאמציהן להקמת הפיקוד, בתקווה שמצרים תחזור בה מהחלטתה ותצטרף אליו כעבור זמן. בינתיים פנו אל ישראל ומדינות ערב והציגו בפניהן את עקרונות הפיקוד, אך לא הזמינו אותן להצטרף כמדינות מייסדות אלא רק להשתלב בו בבוא העת.[72] ישראל נשארה מסויגת כלפי תכנית הפיקוד. היא חששה מפני תגובה סובייטית עוינת שלא איחרה לבוא[73] ומפני חידוד המערכת הפנימית בישראל, כמו גם מפני דליפת מידע על צה"ל באמצעות הפיקוד ופגיעה בעצמאותה הצבאית. לאחר דיונים התקבלה העמדה הישראלית שעדיף שיתוף־פעולה בלתי־רשמי בינה לבין הפיקוד על־פני התחייבות חוזית. האמריקאים אף הסכימו שקבלת עקרון היסוד של הפיקוד בדבר הרחקת ברית־המועצות מן המזרח התיכון, די בו כדי לאשר את הסיוע הצבאי לישראל.[74] בסופו של דבר לא הוקם הפיקוד המזרח־תיכוני.

יחסי ישראל–צרפת

יחסי ישראל–צרפת במהלך השנה הנסקרת לא התאפיינו באווירה חמה. כנגד האינטרסים המשותפים לשתי המדינות במזרח התיכון, כמו ההתנגדות לליגה הערבית ולהתחזקות מגמות פאן־ערביות, עמד האינטרס הצרפתי המסורתי בסוריה ובלבנון, אשר חייב גישה מסויגת כלפי ישראל. הציר הצרפתי בתל אביב היה קר ונוקשה ביחסו ולא טרח רבות לטפח את הקשרים עם ישראל; ולא עוד אלא שכמה גילויי איבה ועוינות מצדו עוררו דאגה במשרד החוץ.[75] סכסוך החולה שפרץ במהלך השנה לא סייע אף הוא לחימום הקשרים. הנציג הצרפתי בוועדת

70. ראה הערת־עורך, עמ' 875.
71. ראה מס' 426, 429 ו־434.
72. ראה מס' 477.
73. ראה מס' 501, 512 ואילך.
74. ראה מס' 491, 495, 498 ו־503.
75. ראה מס' 57, 148.

שביתת־הנשק הישראלית־סורית תמך בעמדת הסורים ועמד על סף סכסוך עם ישראל. גם הרחקתו מהזירה לא הסירה חשדות של בכירים במשרד החוץ, ובכללם שר החוץ, שיד צרפתית בוחשת בסכסוך ומעודדת את הסורים בתוקפנותם.[76] לאחר תקרית תל אל־מוטילה ציפתה ישראל להתערבות צרפתית תקיפה בדמשק. בהדרגה התברר כי החשד כלפי צרפת היה מוגזם, כי לא היה לה אינטרס ללבות את הסכסוך והשפעתה בדמשק היתה מוגבלת. ציר ישראל בפאריס העביר מסר ממשרד החוץ הצרפתי המדבר על הבטחת היציבות באזור וכלל הבהרה שצרפת איננה מסייעת לסורים.[77] ואולם לא די היה בהבהרות אלה כדי ליצור בישראל אווירת אמון כלפי יוזמת תיווך צרפתית בין ישראל וסוריה, מה גם שצרפת תמכה בדרישה הסורית לחלוקת האזור המפורז.[78] היוזמה הצרפתית נבלעה כעבור זמן ביוזמה האמריקאית לכינוס ועידת פאריס. היושב־ראש האמריקאי של הוועידה לא הותיר מרחב פעולה רב לנציג הצרפתי ולהשפעה צרפתית על מהלך הוועידה ותוצאותיה.

דווקא בתחום הרכש בישרו יחסי ישראל–צרפת מגמה חיובית, עם אספקת מטוסי המוסקיטו לישראל.[79] מגמה זו הלכה והתפתחה בשנים הבאות. גם בתחום הכלכלי התפתחו יחסי שתי המדינות בכיוון חיובי: ישראל קיבלה מלווה בסך 26 מיליוני דולר בשעת משבר כספי חמור.

השילומים מגרמניה

שנת 1951 היתה שנת הכרעה בשאלת הפיצויים מגרמניה. בראשיתה קיבלה הממשלה החלטה גורלית לפנות אל שלטונות הכיבוש בבקשת פיצויים מגרמניה והחזרת הרכוש היהודי ובסופה הלכו ונשלמו צעדי ההכנה לקראת משא־ומתן רשמי בין ממשלות ישראל וגרמניה. הפעילות הישראלית הרשמית התמקדה בחילופי אגרות עם שלטונות הכיבוש, אך במקביל ובהדרגה גברה היענות הישראלית לגישושים מן הצד הגרמני לקיום מפגשים ישירים. התעודות שלפנינו חושפות תהליך איטי, מורכב וטעון רגשות שסופו משא־ומתן ישיר עם גרמניה על הסכם השילומים. ראשיתו של התהליך בהחלטת ממשלה מ־3 בינואר לפנות אל שלטונות הכיבוש. החלטת הממשלה היתה פשרה בין הצעת משרד החוץ לפתוח במגע ישיר עם שלטונות גרמניה לבין עמדת כמה מן השרים שהתנגדו מכול וכול לפנייה אל הגרמנים בעניין השילומים. בעקבות ההחלטה שיגרה ישראל ב־16 בינואר איגרת אל המעצמות שבה הגדירה את סוגי הפיצויים ופנתה אל ממשלות הכיבוש בבקשה לפעול לשיפור התחיקה של חוקי הפיצויים באזורי הכיבוש, להחיל את חוק התביעות והפיצויים על כל שטחה של גרמניה ולמצוא פתרון לבעיית הוצאת מטבע־חוץ מתחומה.[80] לאחר החלטת ממשלה נוספת שיגרה ישראל ב־12 במארס איגרת מפורטת אל מעצמות הכיבוש שכללה את תיאור מעשי הזוועה של העם הגרמני כלפי היהודים מאז עליית הנאצים לשלטון ואת תביעתה של ישראל לפיצויים בסך 1.5 מיליארדי דולר, הדרושים לקליטתם של 500 אלף יהודים נרדפי הנאצים שעלו לישראל, על בסיס תחשיב של 3000 דולר לנפש.[81] איגרת זו נשלחה אל המעצמות אך כוונה בראש וראשונה אל גרמניה ושימשה בסיס לכל הדיונים עם הגרמנים. התגובה הגרמנית לאיגרת היתה מיידית וחשאית. מיד לאחר פרסומה, דנה הממשלה

76. ראה מס' 160 ו־164.
77. ראה מס' 167.
78. ראה מס' 217, ומס' 248 והערה 1 שם.
79. ראה מס' 207.
80. ראה מס' 19.
81. ראה מס' 84.

הגרמנית בתוכנה והחליטה לפתוח בדיונים עם ישראל. בצינורות בלתי־רשמיים הועבר לישראל המידע שקנצלר גרמניה קונראד אדנאואר מבקש להיפגש עם נציגים רשמיים שלה. במשרד החוץ התקבלה הפנייה בקורת־רוח ומיד פתחו בצעדים מעשיים. הפגישה עם אדנאואר התקיימה בפאריס ב־19 באפריל.[82] אדנאואר גילה להיטות רבה לפתוח במגעים עם ישראל, אך נציגי ישראל הציגו שני תנאים לפתיחת משא־ומתן: (א) הכרה פומבית של גרמניה באחריות העם הגרמני לפשעיו כלפי היהודים ובקשת מחילה; (ב) קבלת התביעה הישראלית לתשלום מיליארד וחצי דולר כבסיס לדיון. אדנאואר הסכים בו במקום לתנאי הראשון; לגבי התנאי השני אמר כי אינו צופה קשיים, והביע נכונות לדון על כך עם עמיתיו בממשלה. כך הסתיים השלב הראשון בקידום המגעים בין ישראל וגרמניה. כבר ביולי 1951 הושלמה טיוטה ראשונה של ההצהרה אבל רק בספטמבר הוכן הנוסח הסופי. נציגי ישראל יחד עם הארגונים היהודיים, שפעלו מאז תום המלחמה להשגת הפיצויים, היו מעורבים בניסוח ההצהרה, כדי להבטיח את קבלתה בישראל ובעולם היהודי. הבעיה העיקרית היתה ניסוח ההכרה באשמתו של העם הגרמני. היהודים דרשו שייאמר במפורש שהעם הגרמני כולו אשם בפשעי הנאציזם, בעוד שאדנאואר חשש מפני התנגדות צפויה בארצו לכל המהלך שהחל בו, ועל־כן עמד על כך שידובר בהצהרה על רובו של העם הגרמני ולא על כולו. ב־27 בספטמבר מסר אדנאואר את ההצהרה בבונדסטאג המערב־גרמני. גרמניה הכירה באשמת רוב העם הגרמני בפשעי הנאציזם ובהתחייבותה לתיקון מוסרי וחומרי כלפי העם היהודי, תוך התחשבות ביכולתה הכלכלית לשאת בתשלום. בו ביום הודיעה ישראל על הסכמתה לעיין בהצהרה הגרמנית, ובכך הלכה צעד נוסף לקראת מגע ישיר עם גרמניה.[83]

בשלב זה התארגנה, ביזמת ישראל, ועידת התביעות של הארגונים היהודיים שהתכנסה בניו יורק ב־26 באוקטובר. הוועידה תמכה בתביעת השילומים של ישראל והסכימה לתת לה עדיפות עליונה בדיון עם הגרמנים. החלטותיה סללו את הדרך לפגישה רשמית עם אדנאואר. בן־גוריון ושרת הכירו בנחיצות המפגש, אבל לנוכח התחייבות הממשלה לא לפתוח במשא־ומתן לפני שייערך בירור בכנסת, הוטל התפקיד על נחום גולדמן, יושב־ראש הסוכנות ויושב־ראש ועידת התביעות. גולדמן תבע גיבוי ממשלתי, ורק לאחר שקיים שיחת בירור אישית עם בן־גוריון יצא לדרך.[84] ב־6 בדצמבר נפגש עם אדנאואר בלונדון. לאחר הפגישה שיגר אדנאואר איגרת לגולדמן בה הודיע לו שהזמן בשל למשא־ומתן על שילומים וכי ממשלת גרמניה מוכנה לקבל כבסיס לדיון את תביעת ישראל לשילומים בסך 1.5 מילארד דולר. באיגרת נאמר כי גרמניה תקדם בברכה את האפשרות להספקת סחורות לבניין מדינת ישראל.[85] בכך הסתיים שלב ההכנה הדיפלומטי לפתיחת שיחות על הסכם השילומים בין ישראל וגרמניה. עתה הגיעה השעה לפנות אל הכנסת ולקבל את הסכמת העם בישראל. דרמה זו התחוללה כבר בראשית 1952 ותוצג בכרך הבא.

ישראל ומדינות מזרח אירופה

מגעי ישראל עם מדינות מזרח אירופה למעט ברית־המועצות, התמקדו גם ב־1951 בנושא העלייה. בראשית השנה הפסיקו שלטונות פולין במפתיע את מתן רשיונות ההגירה ליהודים, ובזאת בא אל קיצו גל העלייה הגדול מארץ זו. נציגי ישראל בבירה הפולנית ניסו לפעול

82. ראה מס' 109, 114, ומס' 171 והערה 1 שם.
83. ראה מס' 403 והערת־עורך, עמ' 665–666.
84. ראה מס' 486 והערה 1 שם, ומס' 500.
85. ראה מס' 515 ו־518.

לחידושה של העלייה, או לפחות להבין את מניעי הפסקתה, אך ללא הצלחה.[86] הונגריה וצ'כוסלובקיה כבר סגרו את שעריהן לפני 1951. כמה נסיונות של נציגי ישראל לאפשר עלייה מצומצמת של קבוצות נבחרות, ואת יציאתם של 3000 יהודים שהונגריה ניאותה לשחרר עוד ב־1949, נכשלו אף הם.[87] רק מרומניה הוסיף לזרום גל העלייה עד לאביב 1952, וגם התקיימו אתה יחסי מסחר פוריים, למרות שבין שתי המדינות לא היה הסכם מסחרי. לקראת סופה של השנה הסתמנה מגמה של הרעת היחסים בין ישראל ומדינות מזרח אירופה. האות ניתן בצ'כוסלובקיה עם מאסרו של סלנסקי, וגל האנטישמיות שהציף את המדינה הלך והתפשט גם לשאר מדינות הגוש המזרחי.

יחסי ישראל עם ברית־המועצות חרגו מעבר לבעיות העלייה ונקשרו בסכסוך העולמי שבין שני הגושים. נושא העלייה הועלה אמנם מדי פעם בשיחות דיפלומטיות של נציגי ישראל במוסקבה[88] אך לא כנושא מרכזי העומד לדיון. השיחות הדיפלומטיות עם נציגי ברית־המועצות בניו יורק ובמוסקבה לא ציינו שינוי בגישתם של הסובייטים לישראל. בהצבעות במועצת־הביטחון על סכסוך החולה ועל ההסגר המצרי בתעלת סואץ נמנעה ברית־המועצות. תכנית המערב להקמת פיקוד מזרח־תיכוני חידדה את היחסים עם ברית־המועצות. ב־21 בנובמבר, לאחר הפנייה המערבית לישראל, שיגר גרומיקו לישראל איגרת בעל־פה,[89] ובה תקף את תכנית הפיקוד והזהיר את ישראל כי השתתפותה בפיקוד "תגרום נזק רציני ליחסים הקיימים" בין שתי המדינות "וכן לעניין שמירת השלום והביטחון באזור". בתשובתה מ־5 בדצמבר הבהירה ישראל כי אין לפיקוד כוונות תוקפניות וכי לא תתן ידה ל"הכנות תוקפניות המכוונות נגד ברית־המועצות או כל מדינה אחרת שוחרת שלום". ישראל הכחישה את השמועות כאילו יוקמו בסיסים בשטחה, ושבה והביעה רצונה "לקיים יחסים ידידותיים עם ברית־המועצות". דווקא באיגרת זו פנתה ישראל בגלוי אל ממשלת ברית־המועצות לאפשר ליהודים לעלות והביעה את אמונה שמשאלה זו תואמת את מדיניותה של ברית־המועצות בשאלת זכות הגדרה עצמית לכל עם.[90]

ישראל והמזרח הרחוק

קידום יחסיה עם מדינות במזרח הרחוק לא עמד במרכז הפעילות המדינית של ישראל בשנה השלישית לקיומה. טעמים כלכליים, נימוקים מדיניים ואולי אף זרות תרבותית דחו את כינון היחסים עם מדינות האזור. יעקב שמעוני, ראש מחלקת אסיה, עודד את ראשי משרד החוץ והאיץ בהם לפתוח בצעדים לכינון יחסים דיפלומטיים עם מדינות במזרח הרחוק. לטענתו, האינטרס של ישראל לקשור קשרים עם מדינות כהודו, תאילנד, בורמה ואפילו אינדונזיה גדול מזה שיש לאותן מדינות ביחסים עם ישראל. על־כן המליץ לחרוג מן הנהלים המקובלים של הדדיות בכל שלב ושלב של כינון קשרים דיפלומטיים ולפתוח נציגויות באופן חד־צדדי, אם הדבר ישרת את האינטרס הישראלי. שמעוני הכין תכנית פעולה לבניית היחסים ואף המליץ על שינוי היחס כלפי יפאן.[91] עם חתימת חוזה השלום עם יפאן בספטמבר 1951 נסללה הדרך לשינוי היחס כלפיה

86. ראה מס' 30, הערה 3; מס' 101, 282 ו־424.
87. ראה מס' 46, 51 ו־61.
88. ראה מס' 275 ו־383.
89. ראה מס' 501.
90. ראה מס' 521.
91. ראה מס' 126, 294 ו־437.

במוסדות האו"ם ולכינון יחסים תקינים אתה. יחסים דיפלומטיים מלאים בין ישראל לבין יפאן כוננו רק במחצית 1952.

ברוח הצעותיו של שמעוני פעל משרד החוץ לכינון יחסים עם הודו. בסוף 1951 שיגר בן־גוריון איגרת מיוחדת אל נהרו וביקשו לקבל את מנהל משרד החוץ לביקור בארצו.[92] הביקור יצא אל הפועל רק במארס 1952 ויתואר בפני הקורא בכרך הבא.

פרשה בפני עצמה היא שאלת הקשרים עם סין הקומוניסטית שהיתה קשורה בשאלת קוריאה ובמאבק הבין־גושי. ישראל הכירה בסין העממית עוד בראשית 1950, תמכה בקבלתה לאו"ם ואף עמדה לפתוח נציגות דיפלומטית בפקין, אך הדבר נדחה בעקבות מלחמת קוריאה ששיבשה את המערכות. שרת גילה משנה זהירות בכל הנוגע ליחסי ישראל עם סין, מחשש לתגובה עוינת מצד ארצות־הברית ועל־כן נאלץ לדחות את תכניותיהם ופניותיהם של כמה מבכירי משרד החוץ שביקשו להדק את הקשרים ולהכין תכניות לכינון יחסים.[93]

* * *

בשנה השלישית לקיומה לא התקרבה ישראל אל השלום אף במעט. נושא השלום לא ירד מעל הפרק, אך דומה שנסיון העבר הביא בהדרגה להשלמה עם המצב ולהכרה שהשלום איננו בהישג־יד, והוא בבחינת חזון לעתיד לבוא. במסמכים הישראלים ובתעודות האמריקאיות והבריטיות מצויות התייחסויות רבות לשאלת השלום. מתגלה מהן כי בשנה זו לא דחק השלום לישראל ולערבים ושני הצדדים השלימו עם המצב הקיים. נציגים אמריקאיים ובריטיים במדינות האזור ואנשי ממשל שביקרו במהלך השנה במזרח התיכון דיווחו כי לא מצאו במדינות ערב עניין רב בשלום.[94] מסוריה וממצרים התקבלו דיווחים על פחד מפני העלייה הגדולה לארץ, העלולה לדחוף את ישראל להתפשטות טריטוריאלית. הערבים חששו להנציח את הגבולות הקיימים עם ישראל, וטענו כי רק שינויי גבולות יבטיחו אותם מפני מה שכינו תקפנותה של ישראל. הלכי־הרוח בעולם הערבי לא עודדו תמורות בחשיבה והיעדר יציבות פנימית הגביר את חששם של השליטים מפני אובדן שלטונם אם יסטו מן הקו המוסכם. הערבים אף התריסו כלפי המעצמות כי הן תומכות בישראל ונותנות יד לתוקפנותה.[95]

בישראל של 1951 לא היה מקום לויתורים כלשהם לערבים, בוודאי לא לדרישות הטריטוריאליות הערביות שאיימו לבתר אותה ולערער את היסוד לביטחונה (דרישות כגון שלילת הנגב הדרומי ומחצית ים כינרת מידי ישראל או החזרת הפליטים).

השאלה כיצד והאם יכלה ישראל להיחלץ מן הקיפאון העסיקה אישים בכירים במשרד החוץ שבתוך העשייה הדיפלומטית היומיומית ניסו לחפש דרכים, או לפחות לפרוץ דרכי חשיבה חדשות, כדי להבקיע את המעגל. אחדים מהם אף לא חסכו ביקורת משר החוץ ומקובעי המדיניות על דרכם בטיפול בשאלה הערבית. בין אישים אלה תפס אליהו ששון מקום מרכזי והוא שביקש בראשית 1951 לקיים התייעצות כוללת בנושא הערבי כדי לבדוק היכן והאם שגתה ישראל והיכן ניתן לתקן.[96] ששון ביקש לתת עדיפות לשאלה הערבית ולעסוק "בחשבון־נפש ובלימוד לקח" מתמיד כדי למצוא מוצא מן הקיפאון. בכמה מכתבים נוקבים תקף ששון את הגישה ואת דרכי

92. ראה מס' 526.
93. ראה מס' 65 והערה 1 שם, ומס' 182 ו־494.
94. ראה מס' 81, 99 ו־*FRUS*, 1951, V, p. 678.
95. ראה למשל PRO, FO371/91381, 91368.
96. ראה מס' 144 והערה 1 שם, ומס' 146.

הניהול של ענייני הערבים, ואף האשים את ההנהגה במחדלים ובמשגים.[97] ששון לא היה היחיד. בכירים נוספים השמיעו אף הם מידה רבה של ביקורת ותמכו ברעיונותיו של ששון.[98] שרת דחה את הביקורת שהוטחה כלפיו, ובמיוחד זו של ששון, והבהיר לאנשיו שמשרד החוץ לא חדל ממאמצי השלום ולא הזניח את הטיפול בכל הצעה מעשית שעלתה במהלך השנים.[99]

שרת טרח למען השלום והוטרד מהיעדרו לא פחות מפקידיו, אך כאיש פוליטי היה ער יותר מפקידיו למערכת הפוליטית הפנימית בישראל ולמגבלות כוחה של הממשלה שמפלגתו עמדה בראשה. יחד עם זאת מעידה הביקורת הפנימית של אנשי משרד החוץ על חשיבה ובחינה עצמית מתמדת בנושא השלום, הראויה לתשומת־לב בניתוח היסטורי של השאלה מדוע לא הושג השלום בין ישראל ושכנותיה.

ימימה רוזנטל

97. ראה מס' 146, 169, 223 ר־279.
98. ראה מס' 152, 202 ר־264.
99. ראה מס' 223 והערה 1 שם, ומס' 245.

רשימת ארכיונים וקיצורים

גנזך המדינה

.93 חטיבת משרד החוץ, נציגויות בחוץ־לארץ

93.01 מברקי צופן

93.02 פאריס

93.03 ניו יורק

93.04 לונדון

93.08 ואשינגטון

.130 חטיבת משרד החוץ, המשרד הראשי

130.02 לשכת שר החוץ והמנכ"ל

130.04 המחלקה המשפטית

130.09 מברקי צופן

130.10 מחלקת מערב אירופה

130.11 מחלקת מזרח אירופה

130.13 מחלקת חבר־העמים הבריטי

130.15 מחלקת המזרח התיכון

130.16 מחלקת שביתת־הנשק

130.20 מחלקת ארצות־הברית

.105 לשכת נשיא המדינה

הארכיון הציוני המרכזי (קיצור: אצ"מ)

A245 משה שרת – ארכיון אישי

ארכיון צה"ל

הארכיון הממלכתי הבריטי (Public Record Office, בקיצור: PRO)

FO371 משרד החוץ, תכתובת כללית, מדינית

ספריית הנשיא טרומן

רשימה ביבליוגרפית וקיצורים

(ברשימה זו מובאים שמות הספרים והפרסומים הנזכרים בהערות)

א. כללי

דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, תשי"א, כרך VII
דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, תשי"א, כרך VIII
דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, תשי"א, כרך IX
דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת השנייה, תשי"ב, כרך X

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך ראשון, מאי – ספטמבר 1948, ירושלים תשמ"א (קיצור: כרך I)

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך שלישי, שיחות שביתת־הנשק עם מדינות ערב, דצמבר 1948 – יולי 1949, ירושלים תשמ"ג (קיצור: כרך 3)

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך רביעי, מאי – דצמבר 1949, ירושלים תשמ"ו (קיצור: כרך 4)

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך חמישי, 1950, ירושלים תשמ"ח (קיצור: כרך 5)

Foreign Relations of the United States, 1950, Vol. V, Washington 1978
(קיצור: *FRUS,* 1950, V)

Foreign Relations of the United States, 1951, Vol. V, Washington 1982
(קיצור: *FRUS,* 1951, V)

ב. פרסומי או"ם

United Nations, *Official Records of the General Assembly, Fifth Session, Plenary Meetings. Verbatim Records of Meetings* – Volume I, 1950
(קיצור: *GAOR, Fifth Session, Plenary*)

United Nations, *Official Records of the General Assembly, Fifth Session, First Committee, Political and Security Questions Including Regulations of Armaments, Summary Records of Meetings* – Volume I, 20 September – 13 December 1950
(קיצור: *GAOR, Fifth Session, First Committee*)

United Nations, *Official Records of the General Assembly, Fifth Session, Annexes*, 1950
(קיצור: *GAOR, Fifth Session, Annexes*)

United Nations, *Official Records of the General Assembly, Fifth Session, Supplement* NO. 20A (A/1775/Add. I)
(קיצור: *GAOR, Fifth Session, Supplement*)

United Nations, *Security Council Official Records, Sixth Year*
(קיצור: *SCOR, Sixth Year*)

United Nations, *Security Council Official Records, Sixth Year Supplement for 1 April through 30 June 1951*
(קיצור: *SCOR, Sixth Year, Supplement*)

United Nations, *Security Council Official Records, Sixth Year, Resolutions and Decisions of the Security Council 1951*
(קיצור: *SCOR, Sixth Year, Resolutions and Decisions*)

רשימת התעודות והערות־העורך ותוכנן

.17 15.1.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
מדיניות ישראל כלפי ארצות־הברית.

.18 16.1.1951 **שיחת א. אילת – סר ויליאם סטראנג**
מדיניות בריטניה במזרח התיכון.

16.1.1951 **הערת־עורך**
מסירת איגרת השילומים לארבע המעצמות.

.19 16.1.1951 **איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
תביעת ישראל לשילומים מגרמניה.

.20 16.1.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם נהרו.

.21 16.1.1951 **ש. אלישיב אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם השגריר הסיני: סכסוך קוריאה.

.22 17.1.1951 **ד. בן־גוריון אל ט. קולק**
ביקורת על תזכיר שרת למארשאל.

.23 18.1.1951 **ש. רוזן אל משלחת ישראל לאו״ם**
סיכום ישיבת הוועדה המיוחדת ישראל–מצרים על ההסגר בתעלת סואץ.

.24 19.1.1951 **א. אבן אל צ׳. בראנאן**
מלאי לשעת חירום (מבצע "אגר").

הערת־עורך
המשך הדיון באו"ם על סכסוך קוריאה.

.25 20.1.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
פעילות ישראל באו"ם בשאלת קוריאה.

.26 21.1.1951 **ט. קולק אל ד. בן־גוריון**
מעצמות המערב והגנת המזרח התיכון.

.27 22.1.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בלונדון, ואשינגטון ופאריס** (מברק)
הנחיות לפעילות מידית בשאלת סואץ.

.28 22.1.1951 **א. אבן אל א. צ׳אפמן**
מלאי לשעת חירום (מבצע "אגר").

.29 22.1.1951 **א. לבנה אל מחלקת מערב אירופה**
יחס גרמניה לשאלת השילומים לישראל.

.30 24.1.1951 **י. ברזילי אל משרד החוץ** (מברק)
בעיית העלייה מפולין.

.31 24.1.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל במזרח אירופה** (מברק)
הנחיות לפיתוח הקשרים עם ראשי הנציגויות של סין.

.32 24.1.1951 **א. ששון אל מ. ששון**
יחסי ישראל – ירדן.

.33 24.1.1951 **א. הרלין אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)**
שיחת יעקובסון – טרומן: מלאי לשעת חירום.

.34 25.1.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
החלטת ממשלה בשאלת קוריאה.

.35 25.1.1951 **א. אבן אל ד. בן־גוריון**
תמיכה בשיתוף פעולה ישראלי – אמריקאי בתחום הצבאי.
נספח: תזכיר אבן אל הרצוג – מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון; הידוק יחסי ישראל עם גורמים בטחוניים בארצות־הברית.

.36 25.1.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית**
שיחה עם הממונה על ענייני עיראק במחלקת המדינה: פנייה להתערבות אמריקאית למען יהודי עיראק.

.37 25.1.1951 **א. ששון אל ר. שילוח**
יחסי ישראל – ירדן.

.38 29.1.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
עמדת ישראל בשאלת קוריאה.
הערת־עורך
דיון בכנסת על מדיניות ישראל בעצרת החמישית.

.39 30.1.1951 **ג. אבנר אל א. ניסן**
דנמרק ובעיית הפליטים הערבים.

.40 31.1.1951 **מ. ששון אל מ. שרת**
שיחה עם עבדול גאני אל־כרמי: פיצויים לפליטים בעלי רכוש; תביעות ריפאעי להסדר עם ישראל.
נספח: הערות למדיניות הפיצויים.

.41 31.1.1951 **שיחת א. אבן – ג׳. מקגי**
ישראל, ארצות־הברית והגנת המזרח התיכון.

.42 31.1.1951 **א. ששון אל ש. דיבון**
שיחה עם שר החוץ הטורקי.

.43 1.2.1951 **א. אבן אל א. אילת** (מברק)
החלטת האו"ם בשאלת קוריאה.

.44 2.2.1951 **א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם חברי קונגרס – הכנות להצעת חוק הסיוע.

.45 2.2.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות הברית**
שיחה עם ג׳ונס ממחלקת המדינה.

.46 2.2.1951 **ש. אלישיב אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם שר החוץ הצ׳כוסלובקי: עלייה.

.47 2.2.1951 **נייר עבודה: ראשי פרקים לתשובת א. אילת אל סֶר ויליאם סטראנג**
תגובת ישראל לגישושים בריטיים לתכנית הגנת המזרח התיכון.

.48 5.2.1951 **מ. שרת אל ש. אלישיב** (מברק)
הנחיות למגעים עם מיופה־הכוח המצרי בפראג.

.49 5.2.1951 **מ. שליט אל ז. ארן**
יחסי ישראל – ארצות־הברית ודעת־הקהל בישראל.

.50 5.2.1951 **ש. בנדור אל מחלקת ארצות־הברית**
כנס הנספחים הצבאיים בנציגויות ישראל בחוץ־לארץ.

.51 7.2.1951 **ש. אלישיב אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם בָּרָאי: עלייה מהונגריה.

8.2.1951 **הערת־עורך**
דיון בממשלה על היחסים עם גרמניה.

.52 9.2.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם ג׳ונס: הגנת המזרח התיכון.

.53 9.2.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם סֶר ויליאם סטראנג: הגנת המזרח התיכון.

.54 11.2.1951 **ש. בנדור אל א. אבן**
כנס הנספחים הצבאיים בנציגויות ישראל בחוץ־לארץ.

.55 12.2.1951 **מ. שרת אל י. ידין**
בטחון ישראל ומדיניות החוץ.

.56 12.2.1951 **צ. היימן אל ג. מירון** (מברק)
דאגת ארצות־הברית מפני ייצוא סחורות אמריקאיות מישראל לארצות הגוש המזרחי.

.57 12.2.1951 **ו. איתן אל מ. פישר**
ביקורת על יחס הציר הצרפתי לישראל.

.58 13.2.1951 **ד. בן־גוריון: קטע מיומן**
נימוקים נגד הסדר עם ירדן.

.119 10.4.1951 **מ. שרת אל ו. איתן**
ביקורת על גישת היושב־ראש הצרפתי של ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה.

.120 10.4.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם באוקר ממשרד החוץ הבריטי: סכסוך החולה ותקרית אל־חמה.

.121 10.4.1951 **א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)**
שיחת אבן, הורוביץ – ביירוד ממחלקת המדינה: שילומים מגרמניה.

.122 12.4.1951 **א. בן־חורין אל ג. אבנר**
היחסים בין משרד החוץ ומשרד הביטחון.

.123 12.4.1951 **ז. ארגמן אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם שצ׳יבורין ממשרד החוץ הסובייטי: סכסוך החולה.

.124 12.4.1951 **לשכת המנהל הכללי אל משלחת ישראל באו״ם ושגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת נציגי ישראל – דה־רידר: סכסוך החולה.

.125 13.4.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
לקראת הדיון במועצת־הביטחון על סכסוך החולה ותקרית אל־חמה.

.126 15.4.1951 **י. שמעוני אל מ. שרת**
קבלת יפן לארגון הבריאות הבינלאומי.

.127 16.4.1951 **א. ששון אל מ. שרת**
שיחה עם שר החוץ הטורקי: סכסוך החולה ותקרית אל־חמה.

.128 16.4.1951 **א. לוריא אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם נציג הולנד במועצת־הביטחון: סכסוך החולה ותקרית אל־חמה.

.129 16.4.1951 **מ. שרת אל ד. בן־גוריון**
ביקורת על התגובה הצבאית בסכסוך החולה, על נציג צה״ל בוועדת שביתת־הנשק ועל העדר תיאום עם משרד החוץ.

.130 16.4.1951 **מ. פישר אל ג. אבנר**
עמדת צרפת לסכסוך החולה.

.131 16.4.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
שיחת שרת – דייוויס: סכסוך החולה.

.132 16.4.1951 **ר. שילוח אל ס. אל־ריפאעי**
תגובת ישראל על הצעת ירדן להסדר הבעיות בינה לישראל.

.133 17.4.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם מקגי: סכסוך החולה.

.134 17.4.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שיחת בלאושטיין – הנשיא טרומן: חוק סיוע החוץ לישראל.

.135 17.4.1951 **ג. רפאל אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם ריילי: סכסוך החולה.

.136 18.4.1951 **א. אבן אל ו. איתן** (מברק)
ישיבת מועצת־הביטחון: סכסוך החולה.

.137 21.4.1951 **ט. קולק אל ד. בן־גוריון**
ביקור בן־גוריון בארצות־הברית.

.138 23.4.1951 **שדר משר החוץ של בריטניה אל ראש ממשלת ישראל**
יחסי ישראל – בריטניה.

.139 23.4.1951 **א. נג׳ר אל מחלקת מערב אירופה**
שיחה עם מנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ הצרפתי: עמדת צרפת בסכסוך החולה.

.140 24.4.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
הדיון במועצת־הביטחון על סכסוך החולה.

141. 25.4.1951 **מ. שרת אל ד. בן־גוריון**
תמיכת שרת בהצעת איתן להתנצל במועצת־הביטחון על הפצצת אל־חמה.
נספח: מכתב איתן אל שרת – נימוקים בעד התנצלות על הפצצת אל־חמה.

142. 25.4.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שינוי באווירה כלפי ישראל בעקבות ההתנצלות הישראלית.

143. 26.4.1951 **ג. רפאל אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם ריילי: סכסוך החולה.

144. 28.4.1951 **מ. שרת אל א. ששון**
תגובה על הצעת ששון לכנס התייעצות בפאריס לדיון במדיניות ישראל כלפי הערבים.

145. 28.4.1951 **מ. ששון: דין־וחשבון על משא־ומתן עם המלך עבדאללה**
שיחת שילוח, ששון – המלך עבדאללה.

146. 29.4.1951 **א. ששון אל מ. שרת**
גיבוש מדיניות כלפי הערבים.

147. 30.4.1951 **הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן**
בקשת סיוע כלכלי לישראל.

148. 30.4.1951 **ג. אבנר אל מ. עמיר**
יחסי ישראל – צרפת.

149. 30.4.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
שיחת ד. בן־גוריון – ט. לי: סכסוך החולה.

150. 1.5.1951 **תזכיר מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל**
יהודי עיראק.
הערת־עורך
ביקור בן־גוריון בארצות־הברית.

151. 2.5.1951 **מ. ששון אל ר. שילוח**
שיחה עם ע. אל־גני אל־כרמי על איגרת מראש ממשלת ירדן.
נספח: איגרת מראש ממשלת ירדן.
הערת־עורך
תקריות אש עם הסורים והקרב בתל אל־מוטילה (2–6 במאי 1951).

152. 3.5.1951 **ג. רפאל אל מ. שרת**
בעיית השלום עם מדינות ערב.

153. 4.5.1951 **ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
שיחת בן־גוריון – דייוויס.

154. 4.5.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
שיחת שרת – דייוויס: סכסוך החולה.

155. 4.5.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית**
שיחת קרן – דייוויס.

156. 5.5.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שיחת בן־גוריון – מארשאל.

157. 6.5.1951 **מ. שרת אל ב. דה־רידר**
תקרית תל אל־מוטילה.

158. 6.5.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
תקרית תל אל־מוטילה.

159. 7.5.1951 **מ. שרת אל נשיא מועצת־הביטחון** (מברק)
תלונת ישראל למועצת־הביטחון על תקרית תל אל־מוטילה.

160. 7.5.1951 **מ. שרת אל מ. פישר** (מברק)
שיחת שרת – ז'יון: עמדת צרפת בסכסוך החולה.

161. 7.5.1951 **ג. רפאל אל מ. שרת** (מברק)
שיחת רפאל – ריילי: סכסוך החולה.

183. 18.5.1951 **ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
פניית מחלקת המדינה לתמיכה ישראלית בעמדת ארצות־הברית באו"ם בעניין קוריאה.

184. 18.5.1951 **הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן** (מברק)
פנייה לנשיא לפעול לביטול הצעת ההחלטה של ארצות־הברית במועצת־הביטחון בעניין סכסוך החולה.

185. 18.5.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
שיחת שרת – ריילי: סכסוך החולה.

186. 18.5.1951 **ז. ארגמן אל ו. איתן** (מברק)
פגישה עם שצ'בורין: בירור עמדת ברית־המועצות לקראת הדיון במועצת־הביטחון בסכסוך החולה.

187. 18.5.1951 **מ. ישי אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם סגן שר החוץ היוגוסלבי: סכסוך החולה.

188. 18.5.1951 **מ. קומיי אל א. אבן**
מעמד ישראל באזור החולה.

189. 18.5.1951 **ג. אבנר אל מ. פישר** (מברק)
עמדת ישראל כלפי איחוד סוריה – עיראק.

190. 18.5.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם פארודי: פנייה לשינוי בעמדת צרפת במועצת־הביטחון בעקבות נוכחות צבא עיראקי בסוריה.

18.5.1951 **הערת־עורך**
החלטת מועצת־הביטחון בעניין סכסוך החולה.

191. 18.5.1951 **מ. קרן אל מ. שרת** (מברק)
השפעת תגובה ישראלית קיצונית להחלטת מועצת־הביטחון על יחסי ישראל–ארצות־הברית.

192. 19.5.1951 **מ. קרן אל מ. שרת** (מברק)
תמיכת הנשיא טרומן בהצעת ההחלטה האמריקאית למועצת־הביטחון.

193. 19.5.1951 **מ. שרת אל א. לוריא** (מברק)
בירור עמדת בן־גוריון על הצעה להסדר סכסוך החולה.

194. 21.5.1951 **א. ששון אל ו. איתן**
מכתב אל שר החוץ הטורקי.
נספח: מכתב ששון אל קופרולו, 21.5.1951.

195. 21.5.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הנחיות לתגובה על החלטת מועצת־הביטחון מה־18 במאי.

196. 22.5.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת – ריילי: סכסוך החולה.

197. 22.5.1951 **מ. שרת אל ו. ריילי**
הצעת ישראל להפסקה זמנית של העבודה בחולה באזור השנוי במחלוקת.

198. 23.5.1951 **ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם** (מברק)
חליפת מכתבים בין ריילי ושרת על סכסוך החולה.

199. 23.5.1951 **מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל במוסקבה** (מברק)
שיחת שרת – ירשוב: סכסוך החולה.

200. 24.5.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת מקגי – קרן: סיוע צבאי וכלכלי למזרח התיכון.

201. 24.5.1951 **א. אבן אל סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
מסקנות מפרשת הדיון במועצת־הביטחון בסכסוך החולה.

202. 25.5.1951 **א. אילת אל מ. שרת**
תמיכה בהצעת ששון לקיים התייעצות על מדיניות ישראל כלפי העולם הערבי.

203. 27.5.1951 **ג. אבנר אל י. אילסר**
גישות בוואטיקן כלפי ישראל.

.224 15.6.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
הסבר על פרסום התגובה הישראלית בניו יורק על פסק־הדין של ריילי בעניין תעלת סואץ.

.225 15.6.1951 **א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם מקגי: עיכוב באספקת נשק, חולה, סואץ.

.226 15.6.1951 **ר. שילוח אל מ. שרת**
התנגדות לדיון עם הסורים על גורל האזור המפורז.

.227 17.6.1951 **ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
ירושלים: הכנות לקראת עצרת האו"ם; שאלת העברת משרד החוץ.

.228 17.6.1951 **תזכיר מאת מ. ברטור**
בירור אפשרויות הסחר של ישראל לאור המאמץ האמריקאי להפסיק ייצוא סחורות חיוניות לגוש המזרחי.

.229 19.6.1951 **ש. בנדור אל א. אבן**
הצעה סורית לפגישה ישירה של נציגי משרד החוץ בעניין האזור המפורז.

.230 20.6.1951 **ג. אבנר אל מ. פישר**
הנחיות לתגובה על יוזמת השלום של צרפת.

.231 20.6.1951 **ע. ציפורי אל משלחת ישראל באו"ם**
קבלת יפן למוסדות האו"ם.

.232 22.6.1951 **מ. קומיי אל ו. איתן** (מברק)
תעלת סואץ והחרם הערבי.

.233 22.6.1951 **א. אבן אל ר. שילוח**
יחסי ישראל – ארצות־הברית על רקע סכסוך החולה.

.234 22.6.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
החזרת הערבים שפונו מהאזור המפורז.

.235 24.6.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)**
שיחה עם שינוול: רכש מבריטניה; יוזמת השלום הצרפתית וסכנותיה לישראל.

.236 24.6.1951 **מ. קומיי אל א. אילת**
שיחה עם שינוול: רכש מבריטניה; תגובה ליוזמת השלום הצרפתית.

25.6.1951 **הערת־עורך**
ישיבה במשרד החוץ.

.237 25.6.1951 **א. הרמן אל א. אבן**
הצעה לגישה חדשה בהסברה המדינית בארצות־הברית.

.238 25.6.1951 **א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם מקלוי: פיצויים מגרמניה.

.239 26.6.1951 **שגריר ישראל בארצות־הברית אל מזכיר המדינה**
תזכירים על כושרה התעשייתי והצבאי של ישראל.

.240 27.6.1951 **תזכיר מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
מצב יהודי עיראק.

.241 28.6.1951 **ש. אלישיב אל א. לבבי**
ביקורים ראשונים אצל אנשי ממשל במוסקבה.

29.6.1951 **הערת־עורך**
שיחת אבן – ביירוד: מסירת תזכירים מממשלת ישראל.

.242 29.6.1951 **איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
תביעת ישראל לשילומים מגרמניה.

.243 29.6.1951 **תזכיר מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
רמת החיים בגרמניה ותביעת השילומים של ישראל.

.244 29.6.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
הצעה לקווי פעולה מדיניים בנושאי סואץ וחולה.

.245 30.6.1951 **מ. שרת אל ש. רוזן**
מדיניות השלום של ישראל.

246. 1.7.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחות עם ריילי: הסדר להחזרת הערבים לאזור המפורז; מעמד המשטרה המקומית באזור המפורז.

247. 1.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
הצעות לפעילות מדינית בנושאי סואץ וחולה בעקבות הלכי־רוח בלתי־נוחים לישראל במחלקת המדינה.

248. 1.7.1951 **ג. אבנר אל מ. פישר**
יחסים עם סוריה.

249. 3.7.1951 **משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ**
ניתוח מדיניות ארצות־הברית כלפי ישראל ומסקנות לפעולה.

250. 3.7.1951 **ש. רמתי אל ס. טקסים**
מעמד כוחות השיטור באזור המפורז.

251. 4.7.1951 **ש. בנצור אל א. לבבי** (מברק)
שיחה עם קוטאש: עלייה מהונגריה.

252. 5.7.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
הנחיות פעולה במועצת־הביטחון בעניין סואץ.

253. 5.7.1951 **מ. שרת אל א. אבן**
בעיית השטחים הערבים במפעל ייבוש החולה ובירור קו הפעולה המדיני.

5.7.1951 **הערת־עורך**
איגרת המעצמות לישראל על השילומים מגרמניה.

254. 5.7.1951 **איגרת מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל**
שילומים מגרמניה.

255. 5.7.1951 **שיחת מ. שרת – מ. דייוויס**
המחלוקת עם ריילי בסכסוך החולה; שיחות עם הסורים; סיוע החוץ לישראל; ההסגר המצרי בסואץ.

256. 6.7.1951 **א. אבן אל ט. לי**
תלונה על דיווחיו האחרונים של ריילי למועצת־הביטחון על סכסוך החולה.

257. 8.7.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הנחיות לפעולה דיפלומטית לקראת הצגת בעיית סואץ במועצת־הביטחון.

258. 8.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם מקגי: סואץ, חולה.

259. 9.7.1951 **שיחת ד. בן־גוריון, מ. שרת – סֶר אלכסנדר נ. הלם**
יחסי ישראל – בריטניה.

260. 9.7.1951 **ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם** (מברק)
דו"ח ריילי על החזרת הערבים לאזור המפורז.

261. 10.7.1951 **מ. שרת אל ו. ריילי**
מחלוקת עם ריילי על הפרשנות והביצוע של החלטת מועצת־הביטחון מה־18 במאי בעניין החולה.

262. 11.7.1951 **ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
שיחת שרת – דייוויס (ב־9 ביולי): שיחות בין נציגי ישראל וסוריה; תעמולה לשלום עם מדינות ערב.

263. 11.7.1951 **א. אבן אל נשיא מועצת־הביטחון**
תלונת ישראל למועצת־הביטחון על ההסגר בתעלת סואץ.

264. 11.7.1951 **ג. רפאל אל מ. שרת**
המחלוקת עם ריילי; בעיית הפליטים וסיכויי השלום עם מדינות ערב.

265. 12.7.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שילומים מגרמניה.

266. 12.7.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
תלונת ירדן בעניין מי הירדן.

267. 12.7.1951 **א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
הגשת כתב האמנה של ציר ישראל בפראג.

268. 12.7.1951 **א. לוריא אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם סארפר: סואץ.

269. 13.7.1951 **ו. איתן אל משלחת ישראל בניו יורק** (מברק)
דיווח על הפעילות הדיפלומטית הישראלית בבירות השונות בעניין תלונת ישראל למועצת־הביטחון על ההסגר בתעלת סואץ.

270. 13.7.1951 **א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
התפתחויות אחרונות בעניין חוק סיוע החוץ לישראל.

271. 16.7.1951 **א. אבן אל ג׳. מקגי**
לבירור סיבת העיכוב במשלוח נשק אמריקאי לישראל.

272. 16.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת**
שיחה עם מאליק: סואץ, קוריאה ועוד.

273. 16.7.1951 **י. תקוע אל לשכת שר החוץ**
השלכות ממעצר האנייה הבריטית במפרץ עקבה על המאבק לחופש מעבר בתעלת סואץ.

274. 16.7.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם יאנגר: הערכות לקראת הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

275. 17.7.1951 **ש. אלישיב אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם גרומיקו: סואץ, עליית קרובים.

276. 17.7.1951 **א. לוריא אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם חברי משלחת ארצות־הברית לאו"ם: לקראת הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

277. 17.7.1951 **שיחת א. הרליץ, צ. היימן – ג׳. ואלדו**
עיכוב רשיונות ייצוא נשק לישראל; סכסוך החולה.

278. 18.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
הצעה להשיב בחיוב לפנייה הסורית לפתוח בשיחות.

279. 18.7.1951 **א. ששון אל מ. שרת**
הערות על מדיניות ישראל כלפי הערבים.

280. 19.7.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן עם פקידי מחלקת המדינה: בעיית מי הירדן, סואץ, חולה.

281. 19.7.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
נימוקי ישראל לעיתוי הגשת התלונה למועצת־הביטחון בעניין ההסגר בסואץ.

282. 20.7.1951 **א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
טקס מסירת כתב האמנה לנשיא פולין.

283. 21.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
פעילות במסדרונות האו"ם לקראת הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

284. 22.7.1951 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחת שרת – דייוויס: מי הירדן, חולה, סואץ.

285. 22.7.1951 **א. לבבי אל צירות ישראל במוסקבה** (מברק)
נקודות לסתירת טענות גרומיקו בעניין ההסגר בסואץ.

286. 23.7.1951 **ש. דיבון אל י. הרכבי**
הצעת ישראל לסדר־יום לשיחות עם הסורים.

287. 23.7.1951 **ו. איתן אל ש. דיבון**
יחסי ישראל – ערב.

288. 23.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם ריילי: סכסוך החולה.

289. 24.7.1951 **מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
רצח המלך עבדאללה.

290. 25.7.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם פרלונג: הצעה לחלוקת האזור המפורז בין ישראל לסוריה.

291. 25.7.1951 **מ. קומיי אל א. אילת** (מברק)
שיחה עם צ'דוויק: מי הירדן, חולה, רצח עבדאללה.

292. 26.7.1951 **שיחת א. הרליץ, מ. קרן – ג'. לואיס**
שילומים מגרמניה.

הערת־עורך
דיון במועצת־הביטחון על תלונת ישראל נגד ההסגר המצרי בתעלת סואץ.

293. 27.7.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם שינוול: הגנת המזרח התיכון.

294. 27.7.1951 **י. שמעוני אל ש. דיבון**
יחסים עם מדינות אסיה ובעיית היחסים עם מדינות ערב.

295. 27.7.1951 **ג. רפאל אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם ריילי: מחלוקת עם ישראל על סכסוך החולה.

296. 28.7.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
מסקנות ולקחים מהמחלוקת עם ריילי בעניין סכסוך החולה.

297. 29.7.1951 **מ. שרת אל א. אבן וא. אילת** (מברק)
הנחיות לשיחות מדיניות על משמעות רצח עבדאללה.

298. 31.7.1951 **ו. ריילי אל מ. שרת**
בירור המחלוקת על פירוש וביצוע החלטת מועצת־הביטחון מה־18 במאי על סכסוך החולה.

299. 1.8.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם סטראנג: הדיון במועצת־הביטחון על ההסגר בתעלת סואץ.

300. 1.8.1951 **א. אילת אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם סטראנג: ירדן אחרי רצח עבדאללה.

301. 1.8.1951 **שיחת א. הרליץ – ג'. ואלדו**
ירדן, חולה, סואץ.

302. 2.8.1951 **מ. הנגבי אל ע' ג'דיד**
סדר־יום לשיחות עם הסורים.

303. 2.8.1951 **א. אבן אל א. גרוס**
ההסגר המצרי בסואץ.

304. 2.8.1951 **תזכיר מאת מ. קומיי**
נקודות לדיון על המדיניות הערבית.

305. 2.8.1951 **ע. יורן אל מחלקת מזרח אירופה**
שיחה עם שר החוץ היוגוסלבי.

306. 3.8.1951 **א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
הסכמת בלאושטיין לכינוס ועידה כל־יהודית בעניין השילומים.

307. 3.8.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם פרלונג: מדיניות ירדן אחרי רצח עבדאללה.

308. 4.8.1951 **א. אבן אל ו. ריילי**
סכסוך החולה.

309. 6.8.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן – מקגי: עיכוב במשלוח נשק לישראל.

310. 7.8.1951 **א. אבן אל מ. שרת**
בעיית ירושלים בעצרת הכללית.

311. 7.8.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
יוזמות לחידוש פעילותה של ועדת הפיוס.

312. 7.8.1951 **ג. רפאל אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם צאראפקין: הדיון במועצת־הביטחון על ההסגר בתעלת סואץ.

313. 8.8.1951 **ו. ריילי אל א. אבן**
סכסוך החולה.

314. 8.8.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
החלטת ועדת החוץ של בית־הנבחרים האמריקאי להגדיל סיוע החוץ לישראל.

315. 8.8.1951 **א. לוריא אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם סארפר: פנייה לתמיכת ישראל בהצעת טורקיה לדחות את הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

316. 9.8.1951 **ס. נ. צבאע׳ אל מ. הנגבי**
דחיית סדר־היום שהציעה ישראל לשיחות עם הסורים.

317. 9.8.1951 **א. אילת אל מ. קומיי**
שיחה עם מוריסון: סיכויי הצעת ההחלטה הבריטית במועצת־הביטחון.

318. 9.8.1951 **א. קובובי אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם ראש ממשלת פולין: עלייה.

319. 10.8.1951 **ג׳. מקגי אל א. אבן**
סיבות לעיכוב במתן רשיונות להעברת פריטים צבאיים לישראל.

320. 10.8.1951 **מ. שרת אל נציגויות ישראל בוואשינגטון, פאריס ולונדון** (מברק)
הבעת אכזבה מהחלטת המעצמות לא להתיר לנציגיהם בישראל להשתתף בפתיחת הקונגרס הציוני.

321. 10.8.1951 **א. פאלמר אל מ. שרת**
הזמנה לשיחות עם מדינות ערב בחסות ועדת הפיוס.

322. 12.8.1951 **א. נג׳ר אל ו. איתן** (מברק)
שיחות עם חברי ועדת הפיוס על תכניות הוועדה לכנס ועידה בין ישראל לשכנותיה.

323. 13.8.1951 **י. ידין אל ד. בן־גוריון**
יחסי צה״ל – משרד החוץ בוועדות שביתת־הנשק.

324. 13.8.1951 **מ. שרת אל א. פאלמר**
בקשת הבהרות על נוהל הדיון וסדר־היום לשיחות שהציעה ועדת הפיוס.

325. 13.8.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
קביעת הקו המדיני לקראת כינוסה של ועידת הפיוס בפאריס.

326. 13.8.1951 **מזכירות משרד החוץ אל צירות ישראל בבלגרד** (מברק)
שיחת שרת – הציר היוגוסלבי: סואץ.

327. 14.8.1951 **ש. דיבון אל ו. איתן**
שיחות עם מוחמד סראג׳ אל־דין, המפקח הכללי במשרד הפנים המצרי: יחסי ישראל – מצרים.

328. 14.8.1951 **ש. דיבון אל ו. איתן**
שיחה עם יושב־ראש ועדת החוץ של הסנט המצרי, יאסין סראג׳ אל־דין: יחסי ישראל – מצרים.

329. 14.8.1951 **ש. דיבון אל ו. איתן**
שיחות עם א. עבוד, מבכירי הכלכלנים במצרים.

330. 14.8.1951 **מ. קרן אל פ. שנער**
שילומים מגרמניה.

331. 15.8.1951 **ט. ארזי אל ו. איתן**
שיחה עם ציר טורקיה בישראל: סואץ.

332. 15.8.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
דיון בבית־הנבחרים האמריקאי על חוק סיוע החוץ.

333. 15.8.1951 **ג. אבנר אל א. הרלין**
שילומים מגרמניה.

334. 16.8.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
הצעה לוויתורים בסכסוך החולה לקראת הדיון במועצת־הביטחון על ההסגר בסואץ.

.335 16.8.1951 **ו. איתן אל משלחת ישראל בניו יורק** (מברק)
דיווח על פעילות דיפלומטית ישראלית בטורקיה וביוגוסלביה לקראת הדיון על סואץ.

.336 17.8.1951 **ג. רפאל אל מ. שרת** (מברק)
שיחת אבן – ריילי: סכסוך החולה.

.337 18.8.1951 **ע. יורן אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם טיטו.

.338 19.8.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הנחיות לתגובה אם תתקבל החלטת מועצת־הביטחון נגד ההסגר בסואץ.

.339 20.8.1951 **א. אבן אל צ׳. בראנאן**
אגירת מלאי חיטה.

.340 21.8.1951 **א. לוריא אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם ג׳ב: לקראת הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

.341 22.8.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הוראות פעולה לאור דחיית הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

.342 22.8.1951 **א. אבן אל ג׳. מקגי**
דחיית ההצעה להעביר סכסוך סואץ לוועדת הפיוס.

.343 23.8.1951 **מ. שרת אל ד. בן־גוריון**
הצעות להסדרת היחסים בין משרד החוץ וצה״ל.

.344 23.8.1951 **ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון**
שיחת הורוביץ – דייוויס: תכנית להנחת צינור נפט אילת – חיפה.

.345 24.8.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שדר ממשלחת ארצות־הברית באו״ם לקראת הדיון על סואץ; הוויתורים הנחוצים בסכסוך החולה לקראת הדיון.

.346 24.8.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
הבהרת עמדת ישראל לציר׳ צרפת וטורקיה נגד העברת סכסוך סואץ לוועדת הפיוס.

.347 24.8.1951 **מ. קומיי אל לשכת שר החוץ**
שיחה עם מיופה־הכוח הבריטי בישראל.

.348 25.8.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
דיון בוועדת הסנט על סיוע החוץ לישראל.

.349 27.8.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
עמדת ישראל בעניין החזרת הערבים לאזור המפורז – הנחיות לפגישת אבן עם נציגי משלחות באו״ם.

.350 27.8.1951 **א. ששון אל ו. איתן**
שיחות במשרד החוץ הטורקי לקראת הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

.351 27.8.1951 **א. נג׳ר אל א. אבן** (מברק)
שיחות במשרד החוץ הצרפתי לקראת הדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

.352 27.8.1951 **משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ**
לבעיית ירושלים בעצרת הקרובה.

.353 28.8.1951 **ו. איתן וג. אבנר אל נציגויות ישראל באנקרה ובפארים** (מברק)
הנחייה לפעול לדחיית הודעת הערבים כי לא ישבו עם נציגי ישראל בשיחות ועדת הפיוס.

.354 28.8.1951 **ב. ניב אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם סגן שר החוץ הרומני: עלייה, יחסי מסחר ועוד.

.355 30.8.1951 **ו. איתן אל א. אילת** (מברק)
דחיית הדיון על סואץ במועצת־הביטחון בהתערבות ברית־המועצות.

.356 30.8.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
מניעי ברית־המועצות להתערבות בדיון על סואץ במועצת־הביטחון.

.379 12.9.1951 **מ. שרת: תדריך למשלחת ישראל לוועידת פאריס**
הנחות והנחיות ראשונות לוועידה.

.380 12.9.1951 **ג. אבנר אל מ. עמיר**
מדיניות בלגיה בשאלת ירושלים.

.381 12.9.1951 **ג. אבנר אל מ. עמיר וד. לוין**
יחסי ישראל–הולנד.

.382 13.9.1951 **משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ**
בעיית ירושלים לקראת העצרת השישית.

.383 13.9.1951 **ש. אלישיב אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם וישינסקי: עלייה.

.384 13.9.1951 **ד. לוין אל מחלקת מערב אירופה**
עמדת הוואטיקן בשאלת ירושלים.

.385 14.9.1951 **ו. איתן אל ו. ריילי**
סכסוך החולה.

.386 14.9.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
הצהרת פאלמר במושב הפתיחה של ועידת פאריס.

.387 15.9.1951 **ו. איתן אל משלחת ישראל באו״ם** (מברק)
הצעת ועדת הפיוס להסדר בין ישראל למדינות ערב.

.388 16.9.1951 **ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס** (מברק)
הנחיות לשיחות עם ועדת הפיוס.

.389 17.9.1951 **ט. קולק אל ג׳. מקגי**
הצעות ישראל לשימוש בכספי הסיוע האמריקאי.

.390 18.9.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
דיווח על מהלך ועידת פאריס.

.391 18.9.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחת דיבון – טוקאן; המלצות המשלחת על נוסח התשובה הישראלית לוועדה.

.392 19.9.1951 **ו. איתן אל מ. שרת** (מברק)
החלטת הממשלה על עקרונות התשובה של ישראל על הצהרת פאלמר בפתיחת ועידת פאריס.

.393 20.9.1951 **מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית**
סיוע כלכלי אמריקאי לישראל.

.394 20.9.1951 **משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ**
לבעיית ירושלים בעצרת השישית.

.395 20.9.1951 **א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה במשרד החוץ הפולני: ענייני עלייה.

21.9.1951 **הערת־עורך**
תשובת ישראל על הצהרת פאלמר בפתיחת ועידת פאריס.

.396 21.9.1951 **הודעת מ. פישר בפני ועדת הפיוס**
תשובת ישראל על הצהרת פאלמר בפתיחת ועידת פאריס.

.397 21.9.1951 **ו. איתן אל מ. שרת** (מברק)
תשובת הערבים להצהרת פאלמר.

.398 21.9.1951 **נ. גולדמן ומ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
לקראת הצהרת אדנאואר בבונדסטאג על השילומים מגרמניה.

.399 25.9.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם דייוויס ממשרד החוץ הבריטי: אספקת נשק בריטי לישראל.

.400 26.9.1951 **ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס** (מברק)
נימוקים לתמיכת ישראל בחוזה אי־התקפה.

.401 26.9.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
תגובת המשלחות הערביות בוועידת פאריס על ההצעה לחוזה אי־התקפה.

402. 26.9.1951 **א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם שירוקי: עלייה מצ'כוסלובקיה.

27.9.1951 **הערת־עורך**
תגובת ישראל על הצהרת אדנאואר בבונדסטאג המערב־גרמני.

403. 27.9.1951 **הודעה מטעם דובר ממשלת ישראל**
נוסח תגובת ישראל להצהרת אדנאואר.

404. 28.9.1951 **ג. רפאל אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם פאלמר: ועידת הפיוס.

405. 28.9.1951 **מ. פישר אל א. פאלמר**
מכתב לוואי לנספח: טיוטת הצעה של ישראל לחוזה אי־התקפה בינה לשכנותיה.

406. 29.9.1951 **מ. פישר אל משרד החוץ** (מברק)
שדר ממחלקת המדינה לישראל בעניין ועידת הפיוס.

407. 30.9.1951 **ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס** (מברק)
מטרות ישראל ומדיניות כלפי ועידת פאריס.

408. 30.9.1951 **א. ששון אל ו. איתן**
ביקורת על גישת ישראל כלפי ועידת פאריס.

409. 30.9.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
התיעצויות בשגרירות על הסיוע האמריקאי לישראל.

410. 2.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחת פישר – המילטון פישר: ועידת הפיוס, הצעת ישראל לחוזה אי־התקפה.

411. 2.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחת דיבון – בארקו: ועידת הפיוס, הצעת ישראל לחוזה אי־התקפה.

412. 3.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחת פישר – בארקו, פאלמר: ועידת הפיוס, הצעת ישראל לחוזה אי־התקפה.

413. 3.10.1951 **ד. הורוביץ אל משרד החוץ** (מברק)
נימוקים בעד מגע ישיר עם גרמניה בעניין השילומים.

414. 3.10.1951 **ו. איתן אל מ. פישר** (מברק)
הנחיות לניהול שיחות הפיוס.

415. 4.10.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחת אילת – שינוול: הגנת המזרח התיכון.

416. 4.10.1951 **ש. אלישיב אל משרד החוץ** (מברק)
ביקור בבית־הכנסת במוסקבה בראש השנה.

417. 5.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בלונדון, ניו יורק, ואשינגטון ואנקרה** (מברק)
שיחת איתן – דייוויס: ועידת הפיוס, הצעת ישראל לחוזה אי־התקפה, עמדת מחלקת המדינה.

418. 5.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בלונדון ובניו יורק** (מברק)
מסקנות של התייעצות בעניין המגעים עם גרמניה.

419. 5.10.1951 **א. הלוי אל ג. אבנר** (מברק)
שיחת הלוי עם מנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ האיטלקי: ועידת הפיוס, ירושלים.

420. 5.10.1951 **ח. הרצוג אל משרד החוץ** (מברק)
שיחות עם נציגים בריטים בוואשינגטון: הגנת המזרח התיכון.

421. 6.10.1951 **א. פאלמר אל מ. פישר**
הצעת ישראל לחוזה אי־התקפה, הצהרת המשלחות הערביות בפני הוועדה.
נספח: טיוטת ההצהרה שהגישו הערבים לוועדת הפיוס, 3.10.1951.

422. 7.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בפאריס, לונדון, אנקרה וניו יורק** (מברק)
הנחיות להצגת עמדת ישראל בוועידת הפיוס בשאלת חוזה אי־התקפה.

423. 7.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
הצעת המשלחת לנוסח תשובה על מכתב הוועדה מה־6 באוקטובר.

.424 9.10.1951 **א. קובובי אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם סגן שר החוץ הפולני: עלייה.

.425 13.10.1951 **ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס** (מברק)
הנחיות ראש הממשלה להתנגד לדיון בהצעות ועדת הפיוס ולדחיית ההצעה הערבית; הוראותיו לניסוח התשובה לוועדה.

.426 13.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
קבלת תזכיר מעצמות המערב על פיקוד המזרח התיכון מצירי בריטניה, צרפת וארצות־הברית.

.427 13.10.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
מאמצי השגרירות בוואשינגטון להקלת המשבר הכספי בארץ.

.428 14.10.1951 **מ. פישר אל א. פאלמר**
עמדת ישראל בוועידת הפיוס.

.429 14.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
פיקוד המזרח התיכון.

.430 14.10.1951 **א. בירן אל ו. איתן**
שיחה עם מנהל משרד החוץ הירדני: ועדת הפיוס, בעיית ירושלים, המלך טלאל, סיכויי השלום, ועדת שביתת־הנשק.

.431 15.10.1951 **א. אבן אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם מקגי: מצרים ופיקוד המזרח התיכון, ועידת הפיוס, המצב הכספי.

.432 15.10.1951 **א. אבן אל ד. בן־גוריון** (מברק)
מצרים ופיקוד המזרח התיכון; המלצה למדיניות ישראלית פעילה נגד ההסגר בתעלת סואץ.

.433 15.10.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
הצעה למסע הסברה בארצות־הברית נגד מצרים לאור הפנייה לצרפה לפיקוד המזרח התיכון.

.434 15.10.1951 **שיחת ד. בן־גוריון – מ. דייוויס**
פיקוד המזרח התיכון.

.435 16.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בניו יורק ובפאריס** (מברק)
תיאום מדיניות כלפי ועדת הפיוס.

.436 16.10.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
שיחת שרת – מקגי: נימוקים לפניית המערב למצרים להצטרף לפיקוד המזרח התיכון.

.437 16.10.1951 **י. שמעוני אל ו. איתן**
קשרים בין ישראל למדינות אסיה.

.438 17.10.1951 **א. אבן אל ו. איתן** (מברק)
אספקת מלאי מזון מארצות־הברית.

.439 17.10.1951 **מ. פישר אל משרד החוץ** (מברק)
ועידת הפיוס.

.440 18.10.1951 **א. פאלמר אל מ. פישר**
ועידת הפיוס.

.441 18.10.1951 **א. אבן אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם שגריר בריטניה בארצות־הברית: פיקוד המזרח התיכון.

.442 19.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ**
יחסים עם נציגויות יפן.

.443 19.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל באנקרה, פארים וואשינגטון** (מברק)
מצרים ופיקוד המזרח התיכון כגורם בחיזוק הטיעון הישראלי להסכם אי־התקפה.

.444 19.10.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם מנהל אגף המזרח התיכון במשרד החוץ הבריטי: פיקוד המזרח התיכון.

.445 19.10.1951 **מ. פישר אל א. פאלמר**
ועידת הפיוס.

446. 20.10.1951 **ש. דיבון אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם איש השגרירות המצרית בפאריס.
447. 21.10.1951 **מ. פישר אל ג. אבנר**
שיחה עם ציר צרפת בעמאן: הגנת המזרח התיכון, יחסי ישראל–ירדן.
448. 21.10.1951 **ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס** (מברק)
טיעונים לבירור עמדת ישראל בוועדת הפיוס.
449. 21.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
ועידת הפיוס.
450. 23.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
חילוקי־דעות עם ועדת הפיוס: דרכי תגובה.
451. 23.10.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שיחה עם מקגי: הסברת עמדת ישראל בוועידת הפיוס, תגובת מקגי; הצעת תגובה של אבן.
452. 23.10.1951 **ח. הרצוג אל משרד החוץ** (מברק)
מצרים ופיקוד המזרח התיכון.
453. 24.10.1951 **ד. הורוביץ אל משרד החוץ** (מברק)
הסדרים כספיים עם בריטניה.
25–26.10.1951 **הערת־עורך**
ועידת הארגונים היהודיים על השילומים מגרמניה.
454. 26.10.1951 **הודעת יושב־ראש ועדת הפיוס למשלחת ישראל בוועידת פאריס**
הצעות הוועדה.
455. 28.10.1951 **ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
דיווח על מסירת תזכיר בעניין פיקוד המזרח התיכון מצירי ארצות־הברית, בריטניה, צרפת וטורקיה.
456. 28.10.1951 **ג. אבנר אל מ. ישי** (מברק)
הנחיות לשיחה עם ראש ממשלת איטליה.
457. 29.10.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
שילומים מגרמניה.
458. 30.10.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחת נג'ר ודיבון – בארקו: מהלך ועידת הפיוס.
459. 30.10.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם סטראנג: פיקוד המזרח התיכון.
30.10.1951 **הערת־עורך**
מסירת איגרת מישראל לארצות־הברית.
460. 30.10.1951 **איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
בקשת ישראל להשתתף בוועידת לונדון להסדר החובות עם גרמניה.
נספח: אומדן תביעות הפיצויים של אזרחי ישראל.
461. [30.10.1951] **א. הרליך אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
עמדת ארצות־הברית בשאלת ירושלים לקראת העצרת הכללית.
462. 31.10.1951 **א. פאלמר אל מ. פישר**
לחץ מחלקת המדינה על ישראל למתן את עמדתה בוועידת הפיוס.
נספח: מכתב פאלמר אל פישר, 31.10.1951 – הזמנת המשלחות לדון על הצעות הוועדה.
463. 1.11.1951 **ט. קולק אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחות בלאושטיין עם טרומן ועם מקגי: המענק לישראל, שילומים מגרמניה.
464. 1.11.1951 **א. אבן אל ח. הרצוג**
סיוע צבאי אמריקאי לישראל: עמדת אבן.
465. 2.11.1951 **מ. פישר אל ו. איתן** (מברק)
שיחה עם הנציג הצרפתי בוועדת הפיוס: עתיד הוועידה.

.466 2.11.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
ביקורת על מדיניות ישראל בוועידת הפיוס והצעות לפעולה.

4–5.11.1951 **הערת־עורך**
הודעת שר החוץ ודיון בכנסת על מדיניות החוץ של ישראל.

.467 5.11.1951 **ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס** (מברק)
החלטת ממשלה נגד הצעת התשובה של פישר לוועדת הפיוס.

.468 5.11.1951 **ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
שיחה עם ריילי: הצעת הסדר באזור המפורז עם סוריה; מסקנת ריילי על יסוד שיחה עם שרין על סיכוי לשיחות ישירות עם המצרים.

.469 5.11.1951 **מ. קומיי אל א. אבן**
סיכום התייעצות מדינית עם ראש הממשלה על השלכות התכנית לפיקוד המזרח התיכון על מדיניותה של ישראל.

.470 7.11.1951 **מ. פישר אל א. פאלמר**
עמדת ישראל אל ועידת הפיוס.

.471 7.11.1951 **מ. ישי אל ג. אבנר** (מברק)
שיחה עם ראש ממשלת איטליה: הידוק היחסים עם ישראל.

.472 8.11.1951 **ש. דיבון אל ו. איתן**
שיחה עם עזמי, חבר המשלחת המצרית לאו"ם: יחסי מצרים – בריטניה ופיקוד המזרח התיכון; סיכוי להתקרבות מצרית – ישראלית.

.473 8.11.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
שיחת דיבון – עזמי.

.474 8.11.1951 **א. הרליץ אל מ. שרת וו. איתן** (מברק)
שיחת הרליץ – ואלדו: עתיד ועדת הפיוס.

.475 8.11.1951 **מ. ששון אל לשכת שר החוץ**
שיחה עם טוקאן: ירדן ובעיית ירושלים.

.476 9.11.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
ניצול מדיניות המערב כלפי הליגה הערבית לטובת ישראל.

9.11.1951 **הערת־עורך**
תזכיר ממעצמות המערב לישראל בעניין פיקוד המזרח התיכון.

.477 9.11.1951 **תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית**
פיקוד המזרח התיכון.

.478 10.11.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
דיווח על ההתפתחויות בוועידת הפיוס.

.479 10.11.1951 **שיחת ד. בן־גוריון – מ. דייוויס**
הצעות סיוע ישראלי להגנת המזרח התיכון; פיקוד המזרח התיכון.

.480 10.11.1951 **א. אבן אל ד. בן־גוריון ומ. שרת** (מברק)
הצעת תגובה ישראלית על מגמת ארצות־הברית לבודד את מצרים ולהשפיע על מדינות ערב להצטרף למפקדת המזרח התיכון.

.481 11.11.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
הנחיות להצגת עמדה ישראלית בזכות ביטולה של ועדת הפיוס.

.482 11.11.1951 **מ. קומיי אל א. אבן**
התייעצות אצל בן־גוריון על יחסי ישראל – בריטניה ופיקוד המזרח התיכון.

.483 12.11.1951 **מ. פישר אל מ. שרת**
שיחה עם בארקו ופאלמר: ועידת הפיוס.

.484 13.11.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם סטראנג ופרלונג: יחסי ישראל – בריטניה.

.485 13.11.1951 **ו. איתן אל מ. שרת וא. אבן** (מברק)
התנגדות בן־גוריון להענקת סמכויות נוספות לריילי ותמיכתו בביטול ועדת הפיוס.

.486 13.11.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
בקשת אישור לפגישה בין גולדמן ואדנאואר.

.487 14.11.1951 **א. אבן אל מ. פישר**
ניתוח עמדת מחלקת המדינה לוועידת הפיוס.

.488 14.11.1951 **הודעת פישר בפני ועדת הפיוס**
תגובת ישראל על הודעת יושב־ראש הוועדה ב־26 באוקטובר.

.489 15.11.1951 **מ. פישר אל ו. איתן וא. אבן**
פגישות ועדת הפיוס עם המשלחות: הצהרת פישר, תגובת הערבים להצעות הוועדה.

.490 15.11.1951 **מ. שליט אל א. אבן**
הצעת שליט להודיע למחלקת המדינה על קבלת עיקרון הגנת האזור תוך דחיית התכנית המוצעת לפיקוד המזרח התיכון.

17.11.1951 **הערת־עורך**
פגישת דייוויס – בן־גוריון בעניין פיקוד המזרח התיכון.

.491 17.11.1951 **איגרת בעל־פה מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל**
פיקוד המזרח התיכון.

.492 18.11.1951 **מ. שרת אל פ. א. שנער** (מברק)
חילוקי־דעות עם שנער על צורת הגשת תביעת הפיצויים של ישראל בשיחה הצפויה עם אדנאואר.

.493 18.11.1951 **מ. קומיי אל א. אבן**
תגובה על עמדת אבן בשאלת הסיוע הצבאי האמריקאי לישראל.

.494 18.11.1951 **ר. שילוח אל ו. איתן**
הקמת נציגות ישראלית בסין.

.495 19.11.1951 **א. אבן אל מ. שרת וו. איתן** (מברק)
שיחה עם מקגי: עמדת ישראל לתכנית פיקוד המזרח התיכון; הגשת תזכיר למענק אמריקאי לשנת 1952–1953.

.496 19.11.1951 **א. אבן אל א. הרלין וס. אליאב**
ריילי, ועדת הפיוס והעצרת הכללית.

.497 19.11.1951 **א. אבן אל מ. שרת** (מברק)
ביקורת בארצות־הברית על הצבעת ישראל יחד עם ברית־המועצות נגד החלטת הוועדה המתמדת שלא להעלות את שאלת ייצוגה של סין בעצרת.

.498 19.11.1951 **שיחת מ. שרת – ד. אצ׳יסון**
עמדת ישראל לתכנית פיקוד המזרח התיכון, יחסי ישראל – ברית־המועצות, עתיד ועדת הפיוס, המענק האמריקאי לשנת 1952–1953, השילומים מגרמניה.

.499 20.11.1951 **איגרת ממחלקת המדינה אל שגריר ישראל בארצות־הברית**
תשובה על פניית ישראל להשתתף בוועידת חובות החוץ של גרמניה.

.500 20.11.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
היסוסי גולדמן לקיים את הפגישה עם אדנאואר לאור דעת־הקהל בישראל; עמדת שרת לנושא.

.501 22.11.1951 **צירות ישראל במוסקבה אל משרד החוץ** (מברק)
קבלת איגרת סובייטית: ההשפעה הצפויה מהשתתפות ישראל בפיקוד המזרח התיכון על יחסי ישראל – ברית־המועצות.

.502 23.11.1951 **ד. בן־גוריון וא. קפלן אל א. אבן** (מברק)
בקשת עזרה מוואַרבורג לסייע בגיוס עשרה מיליון דולר למימון התחייבויותיה של ישראל עד לקבלת כספי המענק מארצות־הברית.

.503 23.11.1951 **שיחת מ. שרת – א. אידן**
נימוקים נגד הצטרפות ישראל לפיקוד המזרח התיכון; יחסי ישראל – ברית־המועצות; הפליטים הערבים.

.504 23.11.1951 **מ. ישי אל ג. אבנר** (מברק)
שיחה במשרד החוץ האיטלקי: תכנית להידוק הקשרים.

505. 24.11.1951 **א. ששון אל ו. איתן**
שיחה עם המנהל הכללי של משרד החוץ הטורקי: ישראל, מדינות ערב ופיקוד המזרח התיכון.

506. 26.11.1951 **א. אבן אל מ. שרת**
סיוע צבאי מארצות־הברית.

507. 26.11.1951 **ג. רפאל אל מ. שרת**
שיחה עם פאלמר: ועידת הפיוס.

508. 27.11.1951 **מ. קומיי אל א. אילת**
הנחיות להגשת שדר מבן־גוריון לאידן על יחסי ישראל – בריטניה.
נספח: נוסח השדר.

509. 29.11.1951 **תזכיר מאת מ. שרת**
עמדת ישראל על עתיד מאמצי האו"ם לפתרון הבעיות בין ישראל לשכנותיה.

30.11.1951 **הערת־עורך**
תשובת ישראל לאיגרת שלוש המעצמות על שילומים מגרמניה.

510. 30.11.1951 **איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית**
שילומים מגרמניה

511. 2.12.1951 **א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם סקזשבסקי: עלייה.

512. 3.12.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
נקודות לנאום פישר בוועדת אד־הוק בעניין גרמניה.

513. 4.12.1951 **א. אילת אל מ. קומיי** (מברק)
שיחה עם אידן: מסירת שדר מבן־גוריון על יחסי ישראל – בריטניה.

514. 4.12.1951 **מ. שרת אל ד. בן־גוריון**
נימוקים ושיקולים לבקשת סיוע צבאי מארצות־הברית.

515. 6.12.1951 **ק. אדנאואר אל נ. גולדמן**
הזמנה לשיחות על שילומים מגרמניה.

516. 6.12.1951 **מ. דייוויס אל ד. בן־גוריון**
פנייה למשלוח כוח ישראלי לקוריאה.

517. 7.12.1951 **ג'. ווב אל א. אבן**
צעדים לביצוע המענק האמריקאי לישראל במסגרת החוק לביטחון הדדי, 1951.

518. 7.12.1951 **א. אילת אל משרד החוץ** (מברק)
נוסח מכתב אדנאואר לגולדמן: הזמנה לשיחות על שילומים מגרמניה.

519. 7.12.1951 **שיחת מ. שרת – א. פליט**
עמדת מחלקת המדינה כלפי הכרה בסין וקשירת יחסים דיפלומטיים אתה; מדיניות ישראל כלפי סין.

520. 7.12.1951 **שיחת מ. שרת – ג'. בלאנדפורד**
בעיית הפיצויים לפליטים הערבים.

8.12.1951 **הערת־עורך**
איגרת בעל־פה מממשלת ישראל אל ממשלת ברית־המועצות.

521. 8.12.1951 **איגרת בעל־פה מממשלת ישראל אל ממשלת ברית־המועצות**
תשובה על האיגרת הסובייטית בעניין פיקוד המזרח התיכון.

522. 10.12.1951 **א. אבן אל ד. בן־גוריון ומ. שרת** (מברק)
הרקע לפניית ארצות־הברית למשלוח כוח חיילים לקוריאה; הערכות והמלצות אבן לתגובת ישראל.

523. 10.12.1951 **מ. שרת אל א. אבן** (מברק)
עתיד ועדת הפיוס.

524. 12.12.1951 **ש. דיבון אל ו. איתן**
יחסי ישראל – מצרים; הליגה הערבית, ארצות ערב ופיקוד המזרח התיכון.

.525 15.12.1951 **א. אבן אל מ. שרת וו. איתן** (מברק)
שיחה במחלקת המדינה: פניית משרד ההגנה למשלוח כוח צבאי ישראלי לקוריאה; עתיד ועדת הפיוס.

.526 18.12.1951 **ד. בן־גוריון אל ג'. נהרו** (מברק)
בקשת אישור לביקור איתן בהודו.

.527 18.12.1951 **מ. שרת אל ו. איתן ואל שגרירות ישראל בוואשינגטון** (מברק)
עתיד ועדת הפיוס.

.528 18.12.1951 **שיחת מ. שרת – ר. שומאן**
ענייני העצרת, ועדת הפיוס.

.529 18.12.1951 **א. אבן אל ד. בן־גוריון ומ. שרת** (מברק)
הבעת צער של מחלקת המדינה על דברי ביקורת של בן־גוריון כלפי יהודי אמריקה.

.530 18.12.1951 **מ. שרת אל ו. איתן** (מברק)
לחץ אמריקאי על ישראל לתמוך בבחירת יוון למועצת־הביטחון.

.531 19.12.1951 **מ. שרת אל ו. איתן, א. אילת וד. גויטיין** (מברק)
עתיד ועדת הפיוס.

.532 20.12.1951 **שיחת א. לוריא – א. קירו**
יחסי ישראל – יוון.

.533 21.12.1951 **צירות ישראל בפראג אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
תופעות אנטישמיות בעקבות מאסר סלאנסקי בפראג.

24.12.1951 **הערת־עורך**
דיון והחלטה על בקשת ישראל לסיוע צבאי מארצות־הברית.

.534 29.12.1951 **מ. שליט אל ר. שילוח** (מברק)
פנייה אל מחלקת המדינה להתערב לטובת הנידונים למוות בעיראק.

.535 30.12.1951 **מ. שרת אל ו. איתן**
תוצאות הבירור בדבר מגע ישיר עם מצרים; ניתוח הרעיון של שימוש במסגרת הסכמי שביתת־הנשק לקידום השלום.

.536 31.12.1951 **מ. ששון אל לשכת שר החוץ**
שיחה עם נציג ירדן בוועדת שביתת־הנשק.

תעודות
DOCUMENTS

הערת־עורך
Editorial Note

נאום בן־גוריון בכנסת ב־2 בינואר 1951

ב־2 בינואר הונח לפני הכנסת לקריאה ראשונה חוק ההתגוננות האזרחית (הג"א). ראש הממשלה ושר הביטחון, דוד בן־גוריון, הציג את החוק בפני הבית ובהזדמנות זו הוסיף כמה הערות על מצב הביטחון ועל מקומן של בעיות הביטחון במערכת המדינית והחברתית בישראל. הוא דיבר על עוינות ערבית, המתבטאת בשאיפה לחסל את ישראל, כמרכיב מכריע בגישה הבטחונית של ישראל ועמד על מקומה של ישראל במאבק העולמי בין מזרח ומערב. לדבריו שייכת ישראל לגוש מדינות שאינן "כפופות למפרע לשום צד" והיא תוכל להיות "גורם מסייע לחיזוק השלום בעולם". בן־גוריון אמר כי ישראל תוכל לשמור על עצמאותה במקרה של מלחמה עולמית או מול התקפה ערבית והכריז כי "יש לאל ידנו להגן על קיומנו, על עצמאותנו, על ריבונותנו, על חירותנו הפנימית והחיצונית במקרה של סכסוך עולמי וגם במקרה של סיבוב שני עם הערבים". בן־גוריון הציג שלושה תנאים לקיום בטחונה של ישראל: עלייה, התיישבות ופיתוח תעשייתי, אך הוא הדגיש במיוחד את החוסן הפנימי והמוסרי של אזרחי ישראל ומתח ביקורת על "ההתפרקות הנפשית והמוסרית הפושה בציבורנו". (דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, כרך VII, עמ' 652–657.)

1

ד. בן־גוריון אל א. אבן[1] (ואשינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן IWA 71
נוסח יוצא: 130.09/2308/15

תל אביב, 2 בינואר 1951

בהמשך למברקים של קפלן[2] – מצב החיטה והגרעינים מיואש. בסוף פברואר לא יהיה לחם. בסוף ינואר לא תהיה אספקה ללול. הכרחי להשיג מיד משלוח של לפחות 50,000 טון חיטה, או ישר מהממשלה או בקנייה. שלח הרמן[3] לשם כך גם לקנדה.[4]

בן־גוריון

1
1. אבא אבן, שגריר ישראל בוואשינגטון ונציגה הקבוע באו"ם.
2. אליעזר קפלן, שר האוצר.
3. אברהם הרמן, יועץ ומנהל ההסברה בשגרירות ישראל בוואשינגטון ובקונסוליה בניו יורק.
4. בתשובה הבריק אבן: "ניקנו עשרים אלף טון חיטה בימים האחרונים. אנו עושים מאמצים גדולים להחיש את הובלתם כך שלכל הפחות יגיע חלק ארצה בסוף פברואר ועוד לא סיימנו את המשא־ומתן בעניין זה. נוכל לקנות חיטה וגרעינים מממשלת ארצות־הברית אך קיים מחסור קשה באוניות ובשקים... עד כה לא קיבלנו שום כספים מהארץ לשם ביצוע קניות אלה." (מברק אבן אל בן־גוריון, WIA562, 3.1.1951, 93.01/2207/12.)

הערת־עורך
Editorial Note

הדיון באו"ם על סכסוך קוריאה

ב־31 בדצמבר 1950 פתחו כוחות צפון קוריאה בסיוע כוחות סין העממית במתקפה רבתי בקוריאה ובתוך ימים ספורים הצליחו לכבוש את סיאול ולערער את המערך הצבאי של כוחות הדרום וכוחות או"ם לאורך קו הרוחב 38.

מתקפה זו נערכה בעיצומם של מאמצים קדחתניים באו"ם להביא לסיום המלחמה: ב־14 בדצמבר אישרה עצרת האו"ם הצעת החלטה להטיל על נשיא העצרת להקים ועדה בת שלושה אישים שתפעל לקביעת בסיס לכינון הפסקת־אש בקוריאה (ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 696). ועדת השלושה שהקים נשיא העצרת בראשותו ובהשתתפות נציגי קנדה והודו ניסתה פעמים אחדות להידבר עם ממשלת סין העממית, אך לא הצליחה במשימתה. ב־2 בינואר הודיעה לוועדה המדינית של העצרת על כשלונה ומסרה דין־וחשבון על פעילותה. הוועדה המדינית דנה בדין־וחשבון בישיבותיה ב־3, 5, ו־8 בינואר.

משלחת ישראל נטלה חלק פעיל בדיונים סביב שאלת קוריאה ובפעילות הדיפלומטית מאחורי הקלעים. עוד בדצמבר 1950 העבירה משלחת ישראל לכמה מן המשלחות נייר־עבודה עם הצעה לפתרון הסכסוך שכללה הפסקת־אש מידית, הוצאה בשלבים של הכוחות הזרים ומציאת הסדר בתיווך או"ם (ראה כרך 5, מס' 498 והערה 2 שם, ומס' 500). בינואר 1951 הגישה המשלחת את נייר־העבודה לנשיא העצרת ולנציגי ארצות־הברית, ברית־המועצות, בריטניה, הודו, קנדה ושוודיה כתכנית בת חמישה סעיפים לסיום הסכסוך בקוריאה (ראה ידיעות לנציגויות מס' 190, 14.1.1951, 93.08/341/63). לאור התגובות החיוביות שזכתה בהן התכנית הגיש אותה אבן ב־5 בינואר לוועדה המדינית כהמלצה לדיון (ראה מברק אבן אל איתן, X767, 93.01/2203/3). נציג בריטניה הביע תמיכה בהצעה הישראלית בנאומו ב־8 בינואר, אך הנציג הסובייטי דחה אותה. המושב הראשון של דיוני הוועדה הסתיים ללא תוצאות.

הוועדה חידשה את דיוניה ב־11 בינואר כשלפניה היתה מונחת תכנית של ועדת השלושה הדומה במתכונתה לתכנית הישראלית. הוועדה הציעה תכנית בת חמישה סעיפים שקראה להפסקת אש בשלבים, לכינון קוריאה עצמאית ומאוחדת ולהסדר כולל של בעיות המזרח הרחוק. משלחת ישראל לא הניחה ידה מהתכנית הישראלית. היא שאבה עידוד מהתמיכה הבריטית בתכנית ופעלה להשגת תמיכתן של מדינות חבר־העמים הבריטי ומדינות מערביות נוספות (ראה מס' 9 ו־14). אולם, רק לאחר שפקידי מחלקת המדינה הודיעו לאבן על הסכמת ממשלתם לתכנית הפסקת־האש ולאחר פנייה מפורשת של משלחות ארצות־הברית, בריטניה והודו הגיש אבן לוועדה המדינית ב־12 בינואר הצעת החלטה לסיום הסכסוך בקוריאה. (ראה הערת־עורך, עמ' 27–28, ומס' 15.) ההצעה נדונה בוועדה והוגשו לה כמה תיקונים, אך בסופו של דבר הסירה אותה ישראל לטובת הצעת החלטה נורווגית שהיתה דומה לה בתוכנה. ההצעה הנורווגית אושרה ב־13 בינואר ברוב של 45 נגד 5 ו־9 נמנעים. (ראה *GAOR*, 5th Sess., First Committee, 419th–425th Meetings 3, 5, 8, 11–13 January 1951, pp. 459–500).

2

א. אבן אל מ. שרת (פאריס)
A. Eban to M. Sharett (Paris)

Coded Tel. NP185 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/2 :נוסח יוצא

New York, 3 January 1951

Following our talk with Jebb,[1] A[rthur] L[ourie],[2] self, saw Gross[3], Ross.[4] Later G[ideon] R[afael],[5] self, saw Malik,[6] Rau[7] separately. American attitude to our plan substantially changed.[8] They now assured us: (1) they favoured linking negotiations all Far Eastern issues with cease-fire; (2) C.P.R. [Chinese People's Republic] should participate all such negotiations; (3) they favoured idea progressive withdrawal all non-Korean forces but objected granting C.P.R. equal standing. They presented this to us not as change policy but as having always been their policy which Asian group had misunderstood in unwisely dividing their resolution. However military events since Sunday[9] had changed situation and U.N. could no longer avoid condemnation Chinese aggression. When this was done and matter referred to Collective Measures Committee political settlement on our lines could be envisaged. Entire tone was of sympathy to our objectives and desire seek limitation conflict.

Malik accompanied by Tsarapkin,[10] negative, saying immediate not progressive withdrawal forces required, however he made detailed references some parts our memo and concluded: "I hope you have success your noble deed". He quoted your statement that majority had refused Indian Sub-Committee proposal hoping swift military outcome, as proof U.S.A. didn't

2

1. ה. מ. גלדווין ג'ב, הנציג הקבוע של בריטניה באו"ם. השניים נפגשו ב־2 בינואר 1951. אבן שמע את תגובתו האוהדת של ג'ב על הצעת ישראל ליישוב סכסוך קוריאה. ג'ב הבטיח להבריק לבווין את תוכן ההצעה הישראלית. במהלך השיחה אמר ג'ב שממשלתו איננה משוכנעת שסין משמשת כלי־שרת בידי הסובייטים, אך הוסיף כי בכל מקרה יהיה הכרח להיענות לתביעה האמריקאית לגינוי סין. (ראה מברק אבן אל איתן, X747, אל אילת, U48, 2.1.1951, 93.01/2203/3.)
2. ארתור לוריא, קונסול כללי של ישראל בניו יורק וסגן הנציג הקבוע של משלחת ישראל באו"ם.
3. ארנסט א. גרוס, סגן הנציג הקבוע של ארצות־הברית באו"ם.
4. ג'ון ק. רוס, חבר המשלחת הקבועה של ארצות־הברית באו"ם וסגן נציג ארצות־הברית במועצת־הביטחון.
5. גדעון רפאל, יועץ למשלחת ישראל לאו"ם.
6. יאקוב א. מאליק, אחד מסגני שר החוץ של ברית־המועצות ונציגה הקבוע באו"ם.
7. סר בנגאל נ. ראו, הנציג הקבוע של הודו באו"ם.
8. השווה כרך 5, מס' 500. לבירור העמדה האמריקאית ראה גם מברק לוריא אל משרד החוץ, X761, 5.11.1951, 93.01/2203/3.
9. ה־31 בדצמבר. ראה הערת־עורך לעיל.
10. סמיון ק. צאראפקין, סגן הנציג הקבוע של ברית־המועצות באו"ם.

wish peaceful solution. After stressing his conviction U.S.A. creation situations of strength is preparation for war he said: "we not idle, will also create situations of strength which eventually might clash". Rau narrated adventures Cease-Fire Group as chapter missed opportunities. He confirmed U.S.A. attitude now more moderate but belatedly. At one time C.P.R. had agreed cease-fire if U.N. troops removed from Korea and U.S.A. fleet from Formosa after, repeat after, settlement Korea's future but Americans jibbed at second point. Later C.P.R. stiffened its attitude, returned to insistence on immediate withdrawal. Rau now nonplussed and hoping like Jebb for light from London. This morning Pearson[11] sent new message in praise our plan. Australia summing up to G[ideon] R[afael]: "in December your plan was excellent but too early, now it's magnificent but too late". This morning Political Committee heard Cease-fire Group report and adjourned till Friday. In talks with us Jebb sceptical, Rau very hostile to any U.S.A. idea condemning China and especially having recourse Collective Measures Committee. Cabled same Eytan.[12]

Eban

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על תביעת ישראל לשילומים מגרמניה

ב־3 בינואר דנה הממשלה בהצעת משרד החוץ לשגר משלחת אל שלטונות הכיבוש בגרמניה שתנהל משא־ומתן על הפיצויים. הדיון נערך בהמשך לישיבת ממשלה מה־27 בדצמבר 1950 שלא הכריעה בנושא (ראה כרך 5, מס' 522 והערה 3 שם). ו. איתן הציג את ההצעה בשם משרד החוץ. הוא לחץ לקבל החלטה לאלתר והסביר לחברי הממשלה כי יש לנצל את שעת הכושר האחרונה לפנות אל שלטונות הכיבוש לפני שיסתיים משטר הכיבוש בגרמניה. הוא הבהיר שהמשלחת לא תיצור מגע עם שלטונות גרמניה כשיסתיים הכיבוש.

חברי הממשלה היו חלוקים בעמדותיהם. רוזן, קפלן ושפירא תמכו בהצעת משרד החוץ ואילו השרים שטרית ומימון התנגדו לכל פעולה בנושא הפיצויים והשרים רמז, מאירסון ולבון הסתייגו מהצעת משרד החוץ ותמכו בהצעה לפנות אל נציגי המעצמות בבירותיהם. בשתי הצבעות על הצעת משרד החוץ היו הקולות שקולים (5:5) וההצעה נדחתה. באותה התפלגות (5:5) נדחתה הצעה להקים חברה מיוחדת בתמיכת הממשלה שתפעל למימוש התביעות מגרמניה ולתשלום הפיצויים.

ברוב קולות (7) קיבלה הממשלה את ההחלטה הבאה: "נציגי ישראל יפנו לממשלות המרכזיות של מעצמות הכיבוש בדבר הבטחת פיצויים מגרמניה והחזרת רכוש של היהודים".

11. לסטר ב. פירסון, שר החוץ של קנדה וראש משלחתה לעצרת החמישית של האו"ם.
12. ולטר איתן, המנהל הכללי של משרד החוץ.

3

י. תקוע[1] אל ו. איתן
Y. Tekoah to W. Eytan

מקור: 130.02/2417/1

תל אביב, כ"ו בטבת תשי"א
4 בינואר 1951

סודי

הנידון: תביעותינו נגד גרמניה

ההתפתחויות האחרונות בקשר עם תביעותינו נגד גרמניה מעוררות בי דאגות מסוימות אשר ברצוני להביען לפני עוזבי את המשרד.

כנראה החלטת הממשלה מאתמול תאפשר לנו למסור למעצמות הכיבוש את התזכיר בדבר תביעותינו נגד גרמניה[2] ואם נרחיב את פירוש כוונות הממשלה, נוכל גם כן לשגר משלחת לגרמניה. אולם חוששני שעל יסוד החלטה זו לא נוכל להורות למשלחת זו לבוא לידי מגע ישיר עם שלטונות גרמניה. אני סבור שדווקא מומנט פוליטי זה יכריע את תוצאות פעולתה.

ביחסים הנוכחיים בין מעצמות הכיבוש ושלטונות גרמניה, ספק גדול אם רצוי לרכז את מאמצינו הפוליטיים בפניות לשלטונות הכיבוש. אין אנו יכולים לסמוך על הרצון הטוב של מדינות הכיבוש שיטילו על גרמניה פתרונות, אשר אינם נעימים לה ביותר, של שאלות הנראות כפעוטות לעומת הבעיות המדאיגות כעת את המעצמות הגדולות. בזמן שמדינות המערב עומדות בפני הבעיה כיצד לשתף את גרמניה בהגנת אירופה המערבית, בזמן שבארצות־הברית התחילו כבר להתעורר קולות המייעצים כריתת ברית בין ארצות־הברית, אנגליה וגרמניה, ובזמן שמעצמות המערב מנסות למנוע שממשלת בון תבוא על דעת עצמה במגע עם ממשלת גרמניה המזרחית למטרת הסכם אתה, הכרחי, לפי דעתי, לשקול היטב אם יכולים אנחנו להגיש את תביעותינו למעצמות הכיבוש מבלי להחליט באופן עקרוני וברור על שיגור המשלחת, על מואמנותה, ואולי גם כן על פעולה מקבילה, גם במובן הזמן, לקראת יצירת מגע ישיר עם שלטונות גרמניה.

אני סבור שאין להימנע ממתן תשובה לשאלה העקרונית אם כוונתנו היא לצאת ידי חובה ורק לאשר את תביעותינו באופן רשמי כפי שהיינו צריכים לעשות זאת מזמן, או אם באמת אנחנו מעוניינים להבטיח את מימוש תביעותינו. אם זאת האחרונה היא מטרתנו, אי אפשר לראות בגרמניה רק מדינה תחת כיבוש, אלא יש להתחיל להתייחס אליה כאל גוף מדיני שלמעשה תלותו במעצמות הכיבוש הולכת ונגמרת, ולתכנן את פעולותינו הדיפלומטיות בהתאם לכך. בקשר עם זה אני מפנה את תשומת לבכם לסעיף ה' וסעיף ו'(ד) של סיכומו העברי של היועץ המשפטי לחוות דעתו בדבר איגרת שלוש המעצמות, מיום 24.10.50.[3]

3

1. יוסף תקוע, עוזר ליועץ המשפטי במשרד החוץ; מינואר עד יוני 1951 בשירות צה"ל (אמ"ן).
2. ראה מס' 19.
3. בסעיף ה של המסמך הגיע רוזן למסקנה "שעל הממשלה להחליט מיד החלטה ברורה בדבר קיום מגע ישיר עם הממשלה הגרמנית בקשר עם מימוש תביעותינו אפילו אם זה יצריך לשגר משלחת בעלת רמה דיפלומטית אל ממשלה זו". בסעיף ו הגיע רוזן לאותה מסקנה לגבי גרמניה המזרחית. (רוזן אל לשכת שר החוץ, 30.11.1950, 130.04/1808/11).

לאור האמור לעיל אני מציע:
א. לעיין מחדש בשאלת הפעולות הדיפלומטיות בקשר עם הגשת תביעותינו.
ב. לקבל החלטת משרד החוץ על הכרח לשגר משלחת אשר תהיה מלכתחילה מיופית לבוא במגע ישיר עם שלטונות גרמניה.
ג. לשקול עם שיגור משלחת כזו יכול להיעשות בלי החלטה חדשה של הממשלה, ואם לא, להביא את השאלה בפעם נוספת לפני הממשלה מיד אחרי שובם של שר החוץ והיועץ המשפטי.

יוסף תקוע

4

א. ששון[1] אל ו. איתן
E. Sasson[1] to W. Eytan

מקור: Orig.: 130.02/2410/21

Ankara, 4 January 1951

Confidential

RE: CONVERSATION WITH U.S.S.R. AMBASSADOR
H.E. ALEXANDRE LAVRICHTCHEV

Dear Walter,

On Monday, January 1st 1950,[2] the French daily "Istanbul" published a news comment which can be summarized as follows:

"According to Egyptian sources, Mr Venizelos has submitted to the Egyptian authorities a joint Turkish–Greek plan for a Middle East Pact. This plan was apparently met with utter dissatisfaction on the part of the Egyptians because it envisages the inclusion of Israel therein. No confirmation could be obtained in this respect from Turkish circles. Naturally one wonders why the Greek Prime Minister[3] has found it convenient to propose the above plan right now to the authorities in Cairo.

It may be, however, that after Ben-Gurion's visit to Athens[4] and on the eve of conversations between Greece and Turkey on one hand, and the Atlantic countries on the other hand, the two countries have been wanting to feel the ground as to whether there is any improvement in the situation of the Middle East".

4
1. אליהו ששון, ציר ישראל באנקרה.
2. כך בטעות, כאן ובתאריך בראש המכתב במקור, וצ"ל: 1951.
3. סופוקלס וניזלוס, ראש הממשלה ושר החוץ של יוון.
4. בן־גוריון שהה בחופשת נופש פרטית ביוון בימים 29 בנובמבר – 19 בדצמבר 1950. במהלך חופשתו נועד לשיחה קלה בנושאים היסטוריים ופילוסופיים עם ראש ממשלת יוון. (ראה יומן בן־גוריון, 19.12.1950, ארכיון צה"ל.)

Immediately after the publication of the above article, I was requested by telephone from the Russian Embassy to fix an "urgent" appointment with the U.S.S.R. Ambassador. On Wednesday, the 3rd inst. I received H.E. Mr. Lavrichtchev at my office. As soon as the Ambassador arrived, he demanded explanations on the above mentioned news. He said that if I did not wish to reply I should frankly say so; but that if I did choose to reply I should speak "nothing but the truth". I retorted that during my numerous conversations with him I do not recall having ever said anything that was not correct. I emphasized that I have always been very frank with him, giving the best of my information.

After this prologue, I tried to reply to Mr. Lavrichtchev's query as best I could. I told him that, for all we know, the news referred [to] may be true but I categorically denied the authenticity of the part concerning Israel. I assured Mr. Lavrichtchev, on the ground of the information I possess, that no offer has hitherto been made to Israel by the Anglo-Saxons or their Allies, whether directly or indirectly. I did not underrate the likelihood that a plan is being set up by the Allies for the defence of the Middle East but I said that I, personally, would very much like to know what place, if any, Israel is to occupy in it. To back up my arguments, I summed up the context of Mr. Ben-Gurion's last speech at the Knesset[5] on Israel's passive defence, mentioning our Prime Minister's statements regarding Israel's attitude in front of the international situation. I further specified that, according to what I know, Mr. Venizelos has gone to Egypt in order to spend his Christmas vacations with his family residing there. It is very possible, I added, that the Prime Minister of Greece has seized this occasion to contact Egyptian authorities and talk with them on the defence of the Middle East and on the alleged Turkish–Greek plan. It is not a secret, I said, that Greece is very much willing to ensure the participation of the Arab countries in any defence plan for this part of the world. But I again insisted that, for the time being and as far as I know, Israel is out of all this.

I do not know whether my explanations satisfied Mr. Lavrichtchev. However, he recognized that my replies were straightforward and thanked me for it. He then passed on to a second question, as follows:

In Arab circles it is reported that Israel has agreed to grant existing bases, such as Haifa, to the Americans and has even allowed them to construct new ones. The price Israel will get for it is an important financial aid destined to equilibrate her economic situation and to accelerate the immigration to Israel of the Jews that have remained in the Kominform countries. How true is this information?

5. ראה הערת־עורך, עמ' 3.

To begin with I asked Mr. Lavrichtchev not to attribute too much importance to news originating from Arab sources in general, and particularly to those regarding Israel. I made it clear to the Ambassador that the Arabs are presently bargaining with the Occidental Powers on their neutrality. In this spirit, it suits their purpose to spread fallacious news such as the one he has just mentioned. In my opinion the aim pursued by the Arabs in launching the above rumour is twofold, I said. In the first place, they want to induce Israel and the U.S. to deny these news, proving thus that *they* are worthy "clients" in the Middle East and that, therefore, they deserve a higher price. In the second place, they want to instigate ill-feeling against Israel in the communist countries. As to the news in itself, I referred the Ambassador to my first reply and repeated that the Anglo-Saxons did not present an offer to Israel up to now. It is true, I said, that Israel is doing her best in view of obtaining American loans from American official organisations or from American Jewry. But it is well known that without these loans, Israel would not be able to fulfil her duties towards her brothers abroad who wish to immigrate to Israel, be absorbed there and transformed into free and productive citizens. Up to this day, I continued, we were lucky enough to obtain fruitful results from the efforts we displayed in America in this field. But I know not of any request by the Americans for a "reward".

The interrogatory seems to go on, since the Ambassador puts his third question, namely:

The same Arab sources report that negotiations are in course between Israeli and Turkish military authorities for the establishment of these countries' defence in case of a foreign attack and the guarantee of their common hinterland i.e. the Arab countries. Syria, for instance, is extremely worried about these alleged negotiations because, with Israel at its southern border and Turkey on the North, this country fears that it will be overrun by Israeli and Turkish troops, when need arises for these forces to reach a point of juncture. The Arab sources base their information on the fact that Aluf Dayan's visit to Turkey[6] was almost immediately followed by the nomination of a Military Attaché to this Legation. True enough, Israel and Turkey have denied these rumours but the Arabs persist to believe in them and they intend to discuss the matter at the Arab League's next session, on January 20th 1951.

My reply was a categorical denial. I stressed, once more, how ignorant the Arabs are of the plain reality. I explained to Mr. Lavrichtchev that in the international field all our efforts trend towards peace. In this connec-

6. משה דיין, אלוף פיקוד הדרום. על ביקורו באנקרה ראה כרך 5, מס' 521.

tion, I reminded the Ambassador of the proposal put forward by our Foreign Minister for a settlement of the Korea problem.[7] Regarding the Arab countries, I outlined to Mr. Lavrichtchev that our attitude is one of permanent vigilance and readiness against any new attempt of aggression on the part of our neighbours. We do not lose from sight, I added, that the Arabs may take advantage of a third world conflagration for their own account, trying once again to play tricks on us.

The Ambassador puts his fourth question:

Is it true that part of the Arab Legion of Jordan is presently in the Suez Canal Zone?

Yes. I here conveyed to Mr. Lavrichtchev the information I have according to which 500 people of the Jordanian Legion are presently in Faïd where they are being trained for the carrying out of administrative work. These people are being kept there as a reserve in case the Anglo– Egyptian negotiations fail to yield a satisfactory result and the Egyptian authorities order their citizens to quit their jobs with the British authorities.

Fifth question of the Ambassador of the Union of Soviet Socialist Republics:

Is it right that the Americans have promised to create in Saoudi Arabia a perfectly equipped army of 20,000 people, with all necessary light and heavy arms, on condition that it will only be used for defence and not against Israel, even if the other Arab countries decide to make war against this country?

My reply was affirmative as far as the first part of the question is concerned. I did not confirm, however, the numerical scope of the army referred to and informed Mr. Lavrichtchev that the negotiations conducted in this respect in Washington by Saoudi Arabia's Ambassador there, Mr. Asaad El Fakih, did not reach a conclusive result yet. I added that the new U.S. Ambassador to Saoudi Arabia, Mr. Raymond Har[e] is to continue the negotiations in the country itself. Regarding the second part of the query I retorted to Mr. Lavrichtchev that such a condition is both illogical and unpracticable. I mentioned in this connection the Pact of Collective Defence lately signed by Saoudi Arabia, together with other Arab countries, by virtue of which Saoudi Arabia is compelled to send military help to any of the signatory countries which are in conflict with another country in general and with Israel in particular. If, I continued, America has put such a condition it is not to please Israel but only for the sake of the security of the Middle East and in consideration of the Three Powers' well known declarations on the guarantee of the present frontiers of Israel and the Arab countries.

7. ראה הערת־עורך, עמ' 4.

In connection with my reference to the Pact of Collective Defence the Ambassador questioned me as to its fate. I said that for the time being, the Pact has been signed by 5 countries only but that it will be signed by Iraq and Jordan if and when the Anglo–Egyptian negotiations will reach a satisfactory outcome.

The Ambassador's sixth question pertains to Turkey:

Is one right in presuming that Turkey has promised, at least, some military bases in return for the economic, financial and military Aid granted to her by the U.S., since about three years?

Such a presumption is very logical, I replied, stating, however, that according to my information nothing has hitherto been officially promised by Turkey in this respect. Enlarging on this point, I explained to Mr. Lavrichtchev that my view of the matter is as follows: Turkey is firmly decided to defend her frontiers against any Russian aggression, sooner or later and from whatever quarter it may emanate. The Turkish Government and the Turkish people have taken this decision a few years ago and they still maintain it, stronger than ever, whether the Americans will help them or not. In view of Turkey's unquestionable determination and fortitude to resist Communism, America, in turn, has deemed it advantageous to reinforce the defence of such a country to help it resist for a longer time. These two starting points met and produced the American aid to Turkey. There are no official promises on the part of the Turks for the granting of military bases to Americans, just as there is no guarantee on the part of the Americans that they will rush to rescue Turkey if she is attacked. However, by virtue of the Marshall Plan, America has taken up the job of ensuring Turkey's development and it is very probable that she is directing this development in a way that is conform [*sic*] with the military and strategical reinforcement of Turkey's position, as regards a possible aggression from abroad. For instance, many new airports are being built up. The roads that are constructed are those that provide communication between the Black Sea, the Aegean Sea and the Mediterranean, etc.

This is the Ambassador's last question:

What is the purpose of the continuous session held by the Turkish General Staff since some 10 days?

Resorting to the information I was able to gather on this subject, I informed the Russian Ambassador that the matters dealt with during these sessions are apparently, (a) the requirements for the equipment of the Turkish army in case she is compelled to take action without notice, (b) the possibility for a mobilisation and (c) preparations for the next meeting of Turkish military personalities with General Eisenhower[8] in Paris and

8. גנרל דווייט דייוויד אייזנהאואר, המפקד העליון של כוחות בנות הברית באירופה.

with the Atlantic Pact Military Defence Committee for the Mediterranean. I added that the above sessions are reportedly held behind closed doors, without the participation of Americans.

After having gulped down the content of a full bottle of votka [*sic*], the Ambassador took his leave. He looked satisfied and, giving me to understand that he still awaits my invitation, he expressed the hope that we shall see each other often.

I reported to you my own replies this time so as to give you an idea of how I act and react and in order to give you the possibility to correct me, if necessary. I must confess that I entirely lack directives on your part as regards the present state of our relationships with the Anglo–Saxons.

Yours very sincerely,

Eliahu Sasson

5

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. W568 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 :נוסח יוצא

Washington, 5 January 1951

Signed Export–Import contract[1] at short ceremony yesterday, Gass[2] present. Gaston[3] signed for them. He revealed confidentially Caffery[4] reported from Cairo Arab reaction mild. He added that personally believed U.S.A. aid to Israel softened Arab attitude but "some people" believed contrary. He added if Jordan would make trade pact with Israel both countries could benefit from more U.S.A. aid. He could not understand why Transjordan rejected this in favour of bankrupt League policy. This was without any prompting our part. On receiving our report my talk Toukan,[5] Reuven

5

1. המדובר בהסכם למלווה חקלאי בסך 35 אלף דולר שחתם הבנק לייצוא ולייבוא בוואשינגטון עם נציגי ישראל.
2. אוסקר גאס, יועץ כלכלי של משרד האוצר הישראלי בארצות־הברית.
3. הרברט א. גאסטון, נשיא ויושב־ראש הנהלת הבנק לייצוא ולייבוא של ואשינגטון.
4. ג'פרסון קפרי, שגריר ארצות־הברית בקהיר.
5. אחמד טוקאן, משקיף מטעם ירדן בעצרת החמישית של האו"ם ובמועצת־הביטחון. ראה דין־וחשבון על השיחות בכרך 5, מס' 519 וראה גם מס' 12 להלן. טוקאן כיהן לסירוגין במחצית הראשונה של 1951 כשר החוץ ושר החינוך בממשלת עבדאללה. מאוגוסט אותה שנה שימש כנציג בכיר של ירדן בוועדת שביתת־הנשק וחבר משלחתה לוועידת הפיוס בפאריס.

[Shiloah][6] may wish use this confidentially in talks Transjordan emphasizing Gaston's high financial standing. Any case I suggest maintenance contact Toukan.

Eban

6

מ. קומיי[1] אל א. אילת[2] (לונדון)
M. Comay[1] to E. Elath[2] (London)

Coded Tel. IL210 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/7 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 January 1951

Secret, personal. B[en]-G[urion], Kaplan, agree discreet effort interest U.K., Dominions, in relieving our urgent needs foodstuffs, raw materials and even stockpiling here on strategic ground ensuring valuable local industrial potential on much bigger scale than last War. This would be farsighted for them in spite our existing non-adherence and in view political climate Egypt, other Arab states, complete lack industrial facilities Jordan etc. Discuss with Dollik [Horowitz][3] how best inject this view into London thinking and into context Premiers' conference,[4] also how link it immediate concrete needs, for instance wheat from Australia. Maybe private approaches Shinwell,[5] Gaitskell,[6] Morrison[7] and possible indirect contact Menzies[8] required but leave avenues to judgment yourself, Dollik. Acceptance by British this Middle East workshop idea would also help our efforts obtain essential supplies from [United] States. Need hardly stress political care needed.

Comay

6. ר. שילוח, יועץ לעניינים מיוחדים במשרד החוץ והמקשר הקבוע בין משרד החוץ והמטה הכללי של צה"ל.

6

1. מיכאל קומיי, מנהל המחלקה לחבר־העמים הבריטי ומנהל המחלקה למוסדות בינלאומיים במשרד החוץ.
2. אליהו אילת, ציר ישראל בלונדון.
3. דוד הורוביץ, יועץ כלכלי של הממשלה ומנהל כללי של משרד האוצר.
4. באותם הימים (4–12 בינואר) התקיימה בלונדון ועידה של ראשי ממשלות חבר־העמים הבריטי.
5. עמנואל שינוול, שר ההגנה בממשלת בריטניה.
6. יו ט. נ. גייטסקל, שר האוצר בממשלת בריטניה.
7. הרברט ס. מוריסון, סגן ראש ממשלת בריטניה ומנהיג בית־הנבחרים; ממארס עד אוקטובר 1951 שר החוץ.
8. רוברט גורדון מנזיס, ראש ממשלת אוסטרליה.

7

א. אבן אל מ. שרת (פאריס)
A. Eban to M. Sharett (Paris)

Coded Tel. NP187 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/3 :נוסח יוצא

New York, 8 January 1951

Brannan[1] called me yesterday and we later met. He said was disappointed Trigg's attitude at first meeting[2] and would now take matter in hand himself. Asked me not attach too much importance Trigg's attitude. He added U.S.A. supply position had temporarily changed recent months but not to degree that nothing could be done for us. He will contact him personally next few days. My impression Brannan had failed communicate to Trigg his own desire we be helped hence we met routine departmental attitude.[3] Will cable progress later this week.[4] Eytan informed.

Eban

7

1. צ׳ארלס פ. בראנאן, שר החקלאות של ארצות־הברית.
2. ראלף ס. טריג, נשיא ה־Commodity Credit Corporation ואיש מינהל הייצור והשיווק במשרד החקלאות של ארצות־הברית. בשיחה ראשונה עם נציגי ישראל על תכנית להכנת מלאי לשעת חירום (stockpiling) אמר טריג כי אין לארצות־הברית מלאי עודף של חיטה והציג קשיים בביצוע התכנית. (ראה מברק אבן אל איתן, W/572, 6.1.195[1], 93.03/2207/12.)
3. כעבור ימים אחדים הסביר אבן את גישתו המסויגת של טריג בהיעדר פעולת הכנה של שגרירות ישראל אצל פקידי משרד החקלאות. הוא הודיע שהשגרירות מנסה לתקן את המעוות באמצעות פגישות עם "נערי בראנאן". (ראה מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, W592, 11.1.1951, 93.03/2207/12.)
4. ב־11 בינואר הבריק אבן על שיחה מאוד מעודדת עם שר הפנים אוסקר צ׳אפמן בעניין אגירת מלאי דלק. צ׳אפמן הבטיח את עזרתו בכל נושאי אגירת המלאים. (ראה מברק אבן אל שרת, NP188, 11.1.1951, 93.03/2203/3.) ראה גם מס׳ 28.

8

איגרת מד. בן־גוריון אל המלך עבדאללה (נמסר ב־9 בינואר 1951)
Note from D. Ben-Gurion to King Abdallah (Delivered on 9 January 1951)

תרגום מקורי מערבית:[1] ארכיון צה"ל 230.72/2188

הוד מלכותכם, הננו מאחלים לך הבריאות ואריכות הימים.

שמחנו לבוא מכתבכם הנעלה ובמיוחד למדובר בו אודות מאמצי השלום אשר נעשו מצדנו,[2] מקום זה אינו מניח לנו אלא לציין הערכתנו הרבה למאמצים הדומים אשר נעשו על־ידי הוד מלכותכם ועל־ידי ראש ממשלתכם המוכשר.

הננו מצטרפים להערכתכם את המצב הבינלאומי הנוכחי ומכירים כמותכם בהכרח לעשות מאמץ משותף בחלק זה של העולם. אין אנו מטילים ספק בכך שכולנו מצווים, בזמנים אלה, להכפיל המאמצים למען השגת הסדר ויציבות.

ברוח זו, הטלנו על כבוד ראובן שילוח, נציגנו הנאמן, לפנות אל הוד מלכותכם על־מנת למצוא הפתרון אשר יספק את כולנו. מי יתן וחידוש המאמצים המשותפים יביא טוב והצלחה.

הואילו נא הוד מלכותכם לקבל מיטב איחולינו וברכותינו.

ד.ב.ג.

8

1. נוסח המכתב בערבית נמצא בתיק, בשניהם אין תאריך. מועד המסירה ידוע ממכתב רון אל ארגוב, 29.1.1951, ארכיון צה"ל, 230.27/2188.
2. הכוונה למכתב ששיגר עבדאללה אל נשיא המדינה ב־31 בדצמבר 1950 ושהגיע לידי בן־גוריון ב־3 בינואר 1951. בגלל מצב בריאותו של וייצמן השיב בן־גוריון על המכתב. עבדאללה כתב את הדברים הבאים: "מסקנה שאין מנוס ממנה שיש לסיים את המצב הקיים העומד בסתירה מוזרה לרוח השלום המפעמת בלב שני הצדדים... אני זוכר בהערכה רבה אותם מאמצי השלום אשר החל בהם בשלהי הקיץ שעבר מר אליאס ששון והמשיך בהם יחד עם מר שילוח והבריגדיר דיין במשך כל החורף. במאמצים הללו חלה הפסקה הנמשכת עד עתה. המצב בעולם מחייב להחיש מציאת דרכי שלום בחלק זה של העולם... הסכם שביתת־הנשק מכשיר אמנם את הקרקע להסדר סופי אולם אין הממשלה כאן (בירדן) יכולה להיכנס לדיון בעקרונות הפתרון הכנה לפני שתוכיח לדעת־הקהל שאכן היא נשענת בביטחון על רצון טוב שאינו ניתן לערעור על־ידי שני הצדדים. החלטתי הנמרצת להחזיר המצב לקדמותו בנחל הערבה ובנהריים ולהימנע מפלוגתא ותרעומת העלולים לדחות ללא כל תועלת השגת המטרה הנכספת. אני מייחל שהוד מעלתכם תסכימו עמי ובעקבות מה שהזכרתי לעיל יבוצע סופית הסעיף השמיני של הסכם שביתת־הנשק בצורה שתעקור מלב העם התלונות והסבל ותמריץ את שני הצדדים לעלות על דרך ההסדר הסופי. (מתוך תרגום מקורי לעברית של נוסח המכתב בערבית, שניהם בארכיון צה"ל, 230.72/2188). ראה מס' 13 והערה 2 שם, ומס' 37.

9

א. אבן אל א. אילת (לונדון)
A. Eban to E. Elath (London)

Coded Tel. W127 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 :נוסח יוצא

[Washington], 9 January 1951

Urgent

Following yesterday's developments First Committee[1] and telephone talk *Sar* [Foreign Minister] from Nice, I suggest would be utmost value if you could reach as many as possible Commonwealth Ministers with following message either oral or written based on appreciation by Israel delegation Lake Success:

(1) Israel delegation has submitted proposals for peaceful settlement Korean conflict on basis cease-fire to be followed by positive U.N. action on Chinese representation and future Formosa. This proposal outlined by Israel delegate Political Committee Friday has gathered considerable support. Its approval by Jebb yesterday morning has greatly increased its standing in U.N.

(2) U.S.A. has informed Israel delegation that it is not, repeat not, opposed to final attempt at cease-fire to be followed by negotiations. However seems clear that owing strong currents domestic opinion U.S.A. is unable wait indefinitely for this initiative to develop. For its own part it may shortly have to embark on another course action based on condemnation China and collective measures against it. Israel shares what appears to be view of Commonwealth countries with regard to hazardous consequences this approach which might well precipitate major conflagration centered mainly in Far East with consequent neglect U.N. obligations elsewhere including Europe, Near East.

(3) In present parliamentary situation Israel delegation fears that unless policy of making final attempt at cease-fire and negotiations is crystallized by Thursday with sufficient support to assure it captures initiative in [First] Committee, this whole policy may go by default and that outlined in (2) above will become basis of Committee's deliberations and decision. This lost opportunity would be unfortunate in itself and would also prejudice prospects of U.N. unity in favour any other course action.

(4) Israel is not member of any voting block in U.N. It does not bear major responsibility under Charter for maintenance international peace,

9
1. ראה הערת־עורך, עמ' 4.

security. However, it has been able make this prominent contribution to discussion this grave international issue. No other proposal now stands between present situation and course outlined in (2) above. Now that Israel's plan has become focus of so many expressions approval, support, Israel feels deep responsibility this matter and is uninclined allow this policy go by default. At this stage would be both equitable and appropriate for other governments, especially Commonwealth, to give more explicit, specific, support and express that support in energetic parliamentary action now. Israel delegation will continue give every assistance but fears that resolution sponsored by Israel alone would be too slender basis on which to hope success.

(5) In light above it is considered judgment Israel delegation that policy which should be adopted by U.N. as its next step might suffer unnecessary eclipse unless Commonwealth delegations follow footsteps U.K., take floor quickly to express approval these proposals and join in sponsorship resolution based upon them. Israel is making representations accordingly Scandinavian, French, Dutch, Latins, would strongly suggest Commonwealth activity along same lines.

I take full responsibility this formulation.

Eban

10

משרד החוץ אל שגרירות ארצות-הברית בתל אביב[1]
Ministry of Foreign Affairs to the U.S. Embassy in Tel Aviv[1]

Copy: 93.08/344/15 :העתק

Tel Aviv, 9 January 1951

The Ministry for Foreign Affairs presents its compliments to the Embassy of the United States of America and has the honour to refer to the Embassy's Note No. 19 of 24 October 1950[2] concerning decisions reached by the Foreign Ministers of the United States, the United Kingdom and France at their meeting in New York in September last.

The Ministry has particularly noted the decision of the three Governments to take the necessary steps in their domestic legislation to terminate the state of war with Germany, and their affirmation that any action by the Occupying Powers as is more particularly described in the said Note in no way prejudices the final peace settlement.

10

1. איגרת זהה נמסרה באותו יום גם לנציגי בריטניה וצרפת בתל אביב.
2. ראה כרך 5, מס' 423 והערה 1 שם.

In the Note the hope was expressed that the Government of Israel, if it saw fit, would find it possible to take action similar to that decided upon by the Governments of the United States, the United Kingdom and France, whose view it was that such action would create a firmer foundation for the developing structure of friendly relationships and would remove disabilities to which German nationals were subject. The Ministry for Foreign Affairs desires to inform the Embassy of the United States of America that in the view of the Government of Israel, which has given the matter its most careful consideration, the exceptional circumstances of this country do not warrant action on the lines suggested.

In bringing the above to the notice of the Embassy, the Ministry for Foreign Affairs desires to point out that the Government of Israel reserves fully its rights and position in relation to Germany and its claims against that country.

11

א. בירן[1] אל ו. איתן
A. Biran to W. Eytan

מקור: 130.02/2441/4

ירושלים, ב׳ בשבט תשי״א
9 בינואר 1951

ברצוני לבקש את סליחתך על כי לא העליתי על הכתב את הדברים הבאים בעוד מועד, דברים המהווים מעין סיכום לשיחות שונות עם נציגי הערבים ונציגים זרים אחרים בשבועות האחרונים.

נראה שעל אף כל מאמצינו וטכסיסינו הרינו נמצאים כיום באותו מצב שנמצאנו בו לפני שנה וחצי. כוונתי לסיכויי הצלחת המשא־ומתן עם הערבים. נכון הדבר כי החודשים שעברו הביאו לביסוס עמדתה של מדינתנו ולגיבוש ההכרה אצל הירדנים כי אין אנו נוטים לפשרות. תביעותיהם המופרזות של הירדנים בזמן הראשון לגבי לוד ורמלה ודומיהם, לא הופיעו יותר בזמן האחרון בשיחות, אבל ההרגשה היסודית שהערבים לא הוכו, ושלמען כריתת שלום איתנו חייבים אנחנו לוותר ויתורים, הרגשה זו לא נתערערה והיא חוזרת ונשנית בכל פגישה ופגישה. איני מתכוון לומר שעזמי נשאשיבי,[2] למשל, מבטא את דעתה הרשמית של ממשלתו או את דעת הקהל הערבית במלואה, אך אין לי ספק כי הוא מביע הלך־רוח מסוים בציבוריות ובהמון הערבי–ירדני, הלך־רוח שהוא מנת־חלקם של רבים, ואין לי גם כל ספק כי הוא נלחם על דעותיו אלה בכל הזדמנות ששאלת יחס הירדנים אלינו נדונה בחוגי הממשלה הירדנית. אתמול חזר נשאשיבי ואמר דברים שאמרם כבר פעמים רבות, שהפתרון לבעיית ארץ־ישראל יושג רק באם

11

1. אברהם בירן, הממונה על מחוז ירושלים במשרד הפנים ונציג משרד החוץ בירושלים. נציג ישראל בוועדה המיוחדת של ועדת שביתת־הנשק המעורבת ישראל–ירדן.
2. עזמי נשאשיבי, נציג ירדן בוועדת שביתת־הנשק ישראל–ירדן.

תפרוץ מלחמה עולמית חדשה, כלומר, השלום בין ישראל וירדן לא יכון כתוצאה ממשא־ומתן ישיר בין שתי המדינות, אלא כתוצאה מהטלת מרות זרה. בזמנו הסתייג נשאשיבי מדעה קיצונית זו של מלחמה, אשר עלולה אמנם להרוס את שתי המדינות ושני העמים כאחד (ולזה הוא עונה "אחרי המבול" ועל־כן מה אכפת לו). הסתייגות זו התבטאה בזה שכפתרון לבעיה ראה את האמריקאים או האנגלים, או שניהם יחד, מטילים על ישראל ועל ירדן פתרון סופי ומוחלט. לפי נשאשיבי מותנה השלום בין ישראל וירדן בהסכמת ישראל לפחות לתכנית החלוקה של שנת 1947. הוא חוזר וטוען כי הערבים מאמינים כי רק החלטת האו"ם להפסיק את הקרבות מנעה מהערבים את הניצחון על ישראל, וכי רוב הציבור הערבי דורש לחכות לשעת־כושר כדי להחל בסיבוב השני ולחסל את ישראל אחת ולתמיד. המתונים שבערבים בלבד מוכנים להסכים לתכנית החלוקה של שנת 1947.

כשדיברנו על ועדת הפיוס ועל ועדת המשנה שלה לפיצויים, נתגלה כי נשאשיבי לפחות רוצה לאחוז בחבל בשני קצוותיו, גם לקבל פיצויים אישיים לרכוש פרטי וגם לתבוע את החזרת הפליטים לאדמות שעליהם יש להם זכויות עיבוד מקדמת דנא. בשאלה זו ובשאלת הפיצויים מתברר כי מחשבתם של הערבים מבולבלת למדי ובנקודה זו סבורני כי יש לנהל מסע תעמולה והסברה כדי לזכות באהדתם של אחד משני הגורמים: או בעלי הנכסים או הפליטים. כלומר, אם אנו מכבדים את הצהרתנו כי נשלם פיצויים בסכומים עגולים לממשלות או למוסדות המטפלים ביישובם של הפליטים, עלינו לנהל תעמולה כדי לזכות באהדתם של הפליטים, שאם לא כן נרחיק מאיתנו את בעלי הרכוש ולא נקרב אלינו את הפליטים. לדעתי השעה דוחקת ואין לעכב את קביעת עמדתנו בעניין הפיצויים, ולמעלה מזה, אין לעכב את דרך ההסברה לעמדה שנרצה לנקוט.

מודה אני כי הדברים שנאמרו לעיל מביעים נימה פסימיסטית אבל גם הטובים שבערבים לא עולה על דעתם כי אפשר לשבת מסביב לשולחן אחד כשווים בין שווים, ויהא זה דיון בתביעתם לנהריים או לכביש אילת,[3] ויהא זה דיון בדרישתם לאפשר לערבים לעבד את אדמותיהם במשולש, אנו חייבים לדעתם להיות הראשונים לוויתורים. הדוגמה הטובה ביותר להלך־רוח זה אני מוצא בעובדה הבאה: הכול מודים כי עמדתנו להקל על מעבר הקווים בחגים הנוצריים היתה טובה ויעילה. הערבים, אזרחי ישראל, אשר נהנו מן ההקלות, הגיבו בחיוב על הקלות אלה שהגשנו. כששוחחתי על כך עם נשאשיבי, הוא ציין לשבח את עמדת שתי המדינות בחג המולד ואמר כי הדים חיוביים נתקבלו מקצוות עולם שונים. הוא הוסיף כי עלינו להצטמצם במתן הקלות בגבולות חוזה שביתת־הנשק. כשהמשכתי אני וטענתי לפניו כי אכן זאת מטרתנו, ומשום כך הצענו עוד לפני שנה וחצי את פתיחת הדרכים בירושלים כדי להקל על הציבור וכדי שמגע זה יהווה פתח להטבת יחסים כללית, השיב נשאשיבי באמרו "לפתוח את הקווים ולתת לערבי להיכנס לישראל זה יפה ומתקבל על הדעת; אך לפתוח את הקווים ולתת ליהודי להיכנס לשטח ירדן, זהו בלתי אפשרי". במשפט זה גלומה לדעתי הבעיה כולה. ואם כי נאמר לנו על־ידי היוגבי[4] כי תמורת נהריים וכביש אילת ינתן מעבר להר הצופים, וכי סאמיר[5] חושב שאפשר לנסוע בדרך המלך של שיך ג׳ראח, והמלך נוטה לפתיחת דרך חדשה צפונה לבית־הספר לשוטרים, הרי לא נראה לי כי הפתרון הוא קל כל־כך. כי באותה הנשימה אומר היוגב "הן ישנו גם סעיף מיוחד בחוזה לפיו עליכם לתת רשות לערבים לעבד את אדמותיהם ודבר זה ייטב לכם ולנו; כי אם הערבים יעבדו את אדמותיהם הם לא ישעו יותר אל הפרופגנדה

3. ראה כרך 5, מס׳ 379, מס׳ 486, הערה 1 ומס׳ 489 והערות 4 ו־5 שם.
4. עבד אל־גני אל־כרמי, מזכירו האישי של עבדאללה מלך ירדן.
5. סמיר אל־ריפאעי, ראש ממשלת ירדן.

הקומוניסטית ולא ישימו לב לתכנית מצעד הפליטים, אשר עלול לגרום צרות לכם ולנו. נוסף על כך תוכלו לקבל חצי לירה בעד כל רשיון מעבר, ודבר זה ישמש לכם הכנסה ותוכלו לבטל כל רשיון באם האיש יידון בבית־משפט על כל פשע שהוא." כל זה נאמר כדבר אדם המאמין בשלום. מה יאמר האיש שאינו מאמין בו?

אין כוונת הדברים לתאר תמונה עגומה יותר משהיא באמת, אך דומני כי עלינו להכיר במצב כמות שהוא כדי שנוכל להתוות את קו פעולתנו בעתיד. עלינו להבהיר לעצמנו איך מפרשים הערבים את חוזה רודוס, ולא להיתפס לפירושים שאנו מוכנים לתת לו. בישיבתה המחודשת של הוועדה המיוחדת טען פרהאן[6] ארוכות כי בטרם נגיע לדיון בסעיף 8, עלינו להשלים סעיפים אחרים שבחוזה, בעיקר סעיף 6 וכן לדון בדברים הכלליים הנזכרים בסעיף 8(2). הוא הזכיר גם את סעיפים 1, 3 ו־12 של החוזה, כלומר כל הסדר אשר יביא לסיפוק תביעותינו בסעיף 8 מותנה בזה כי יסופקו תביעותיהם של הערבים בסעיפים אחרים.

ידעתי גם ידעתי כי אפשר להתווכח ארוכות על סעיפים אלה, וכשאני לעצמי בטוח כי אין צדק אובייקטיבי בתביעותיהם של הערבים, אך כדי להבין את עמדתם וגישתם אנו חייבים להבין את גישתם הם אל הבעיה. וגישתם היא כי ללא פיצוי מלא, ויהא זה מותנה בסעיפים שונים של חוזה שביתת־הנשק, ויהא זה מחוצה לו, לא יסכימו להפעיל את החוזה בסעיפיו החיוביים לטובתנו.

הוועדה המיוחדת היתה צריכה להיפגש ביום החמישי הזה. פרהאן מודיע עתה כי עקב השינויים שחלו בממשלה (!) לא קיבל עדיין את תשובת הממשלה להצעת סדר־היום אשר אנחנו הגשנו לו (ב־30 לנובמבר 1950!) ועל כן ביקש לדחות את הישיבה לשבוע או שבועיים. איני רואה טעם לפגישה לאור הודעה זו, כי שוב נדוש בדברים אשר דשנו בהם השכם והערב. ואשר לבאות עלינו לברר לעצמנו מה הם הוויתורים שאנו מוכנים לתת כדי לזכות בשלום עם הירדנים. אינני מאמין כי אנו מוכנים לוויתור כלשהו, הרי שנשארו לפנינו שתי דרכים – להעמיד את סיכויי המשא־ומתן על קלף תשלום הפיצויים, או לומר, השלום לא יבוא עד אם יהיה מצב הירדן ללא נשוא, ומקרים כמו נהריים וכביש אילת יכריחו את ממשלת ירדן להגיע להסכם כדי לזכות לפחות בדברים קטני־ערך בנהריים וכביש אילת. בכל השיחות הולכת ונשנית תביעתם לכביש אילת ולנהריים, ונראה לי כי עלינו לנצל קלף זה שבידנו במידה המקסימלית. ייתכן כי עמדה נוקשה מצדנו בעניין אילת ונהריים לא תביא את השלום, אבל ויתור מצדנו ירחיק אותו עוד יותר.

רצופים שלושה נספחים.[7]

א. בירן

6. חאמד פרהאן, נציג ירדן בוועדה המיוחדת של ועדת שביתת־הנשק המעורבת ישראל–ירדן. על ישיבות הוועדה ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 627, וכן מס' 482 ו־488.
7. הנספחים לא הודפסו כאן.

12

א. אבן אל ו. איתן, ר. שילוח וש. דיבון[1]
A. Eban to W. Eytan, R. Shiloah and S. Divon

מקור: 130.02/2408/13

ואשינגטון, ג׳ בשבט תשי״א
10 בינואר 1951

כמוס ואישי

הנידון: ישראל וירדן

אני מפנה את תשומת לבכם לתזכירו של גדעון רפאל, בו הוא מוסר על השיחות שהתקיימו ביני לבין אחמד טוקן,[2] אשר ייצג את הממשלה הירדנית בכנס האחרון של עצרת או״ם. משיחות אלו נובעות כמה מסקנות להלכה ולמעשה:

הלכי־רוח

אווירת השיחות האלו סותרת לחלוטין את ההנחה המקובלת במשרדי החוץ של ארצות־הברית ואנגליה, כאילו הרצון להגיע לידי הסדר עם מדינת ישראל מורגש רק על־ידי המלך ההאשמי בעוד שכל שאר החוגים המדיניים מתנגדים בתוקף לעצם הרעיון של הסדר ישראלי–ירדני. הנה האיש הזה, שמוצאו הוא דווקא מארץ־ישראל המערבית, שוקל את השכר המדומה הטמון באדיקות פן־ערבית ודבקות לחבר הערבי לעומת ההפסד הנובע מניתוק ממלכת ירדן מגישה חופשית אל הים ומתוצאת הוויתור למפרע על סיכויי העזרה הכספית מארצות־הברית, שאפשר היה להשיגה לטובת מפעלי פיתוח משותפים.

פיצויים ושלום

לאחר השיחות האלו יש לי רושם מובהק כי לו מצאנו אפשרות לשלם פיצויים לחברי הממשלה הירדנית וחברי בית־הנבחרים עבור אחוזותיהם הנטושות במדינת ישראל, כי אז היינו נתקלים ביחס אחר לחלוטין מזה השורר כיום באותם החוגים. ייתכן שנטייתנו אנו להתבונן בעניינים מדיניים על־פי מונחים ומושגים כלליים מוליכה אותנו שולל. דרכם של אנשי מדינה ערביים היא להסתכל בעניינים אלה באספקלריה אישית, ולהעדיף את גורל הפרט על גורל הכלל. על־כל־פנים, הסדר של שלום עם המדינה הזאת מיד היה נחשב בעיני כהישג כה עצום, בייחוד לאור המשברים שלנו היום, שלא הייתי מהסס להמליץ על ניסיון בכיוון זה; כדאי לשלוח את הלחם הזה על־פני המים האלה. ברור שהמשימה הזאת היא עדינה מאוד וביצועה דורש אמנות מדינית לא מעטה, אולם חזקה עליכם שתמצאו את הדרך באם תתקבל ההחלטה.

ירושלים

אינני בטוח כל עיקר שמגמתנו בשאלת ירושלים צריכה דווקא להיות חידוש היזמה השוודית בתנאים שיבטיחו את הצלחתה. יש סיכוי רציני מאוד להסדרת עניין ירושלים ללא כל שמץ

12

1. שמואל דיבון, מנהל בפועל של מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ.
2. ראה כרך 5, מס׳ 519.

של התערבות בינלאומית איזו שהיא. לשון אחרת, יש ליצור תנאים בירושלים אשר יוציאו מלב האומות־המאוחדות כל רצון לתת ביטוי מוחשי לרעיון הבינאום, אם מרחבי, אם תפקודי. בשיחותי עם טוקן שפכתי באוזניו את הרהורי לבי בעניין זה. הצעתי ששתי הממשלות השולטות בירושלים תעשינה כמעשה השלטון המנדטורי בזמנו, אשר התייאש מיכולתו של חבר־הלאומים להנהיג משטר למקומות הקדושים, וקם הוא והסדיר את העניין, כפי שהסדיר אותו. ערך חוק למקומות הקדושים, מינה רשויות מיוחדות לטפל בעניין הזה, הקים ועדות מייעצות של נציגי דת וכו׳. העולם התרגל לטיפול הישיר הזה מצד השלטון, והרעיון לפיקוח בינלאומי למקומות הקדושים הלך לאבדון. נוכח האדישות המוחלטת שציינה את פעולותיו של או״ם בכנס האחרון בשאלה זו, למה נהסס גם אנחנו לפעול ברוח זו?

והנה לפני ימים מספר קראתי בעיתונות שממשלת ירדן מינתה נציב עליון למקומות הקדושים. ייתכן מאוד ששיחתי עם טוקן השפיעה על ההתפתחות הזאת. הנני מציע שממשלתנו תמנה גם היא נציב למקומות הקדושים הנמצאים בתחומי ישראל; תזמין את הכנסיות למנות נציגים בוועדה המייעצת שתפעל על־יד הנציב הזה; ותחתור לתיאום ולהקבלה בין ההסדרים שלנו לבין אלה שנקבעו על־ידי השלטונות הירדניים. אם המדיניות הזאת תבוצע בכישרון ואם תוצאותיה בעליל תהיינה הרחבת חופש הפולחן והגישה למקומות הקדושים, הגברת קצב התיקון בכנסיות ההרוסות, החזרת בניינים דתיים לעבודת הדת וכו׳, יקל לנו לטעון שהבעיה הזאת חוסלה והדאגות אשר הצדיקו את הרעיון של פיקוח בינלאומי איבדו את חומרתן.

אחרי הצעדים המוצעים לעיל הייתי מציע לגשת להעברת המשרדים הנותרים בקריה ירושלימה תוך משא־ומתן ישיר עם הממשלות המיוצגות במדינת־ישראל. נצטרך לטעון באוזניהן שהעצרת ויתרה למעשה על כל כוונה מסוימת להגשים את רעיון הבינאום. היא נמנעה אפילו מלקבוע שתחזור לשאלה זאת ביום מן הימים. כיום אין לראות את השאלה הזאת כעומדת על סדר־היום של מוסד בינלאומי איזה שהוא, והעברת המשרדים לא תתנגש עם כל פעולה שאו״ם עושה אותה כיום, או מתכוון לעשותה בעתיד. בינתיים הסדרת עניין המקומות הקדושים באמצעות יוזמה ישראלית וירדנית משותפת או מותאמת תשמש הקדמה נוחה למערכה הדיפלומטית הזו.

אשמח מאוד לקבל את תגובותיכם להצעותי אלו.[3] ייתכן שראש הממשלה ושר החוץ ימצאו בהן עניין.

בברכה,

אבא אבן

3. ראה איתן אל אבן, 26.1.1951, 93.08/338/4; דיבון אל אבן, 4.2.1951, 93.03/3043/10; ראה גם מס׳ 79.

13

ד. בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה"ל

[תל אביב], 11 בינואר 1951

ראובן [שילוח] שב מפגישה עם סמיר [אל־ריפאעי].[1] המלך השתתף רק בחלק השיחה, הסביר שכוונתו היתה לזמֵן ראובן עם סמיר, כי ראש הממשלה עכשיו לא שלם עם מחשבות המלך. הוא היה רוצה מכתב מהנשיא.[2] העיקר היה השיחה עם סמיר. ראובן הסביר לסמיר שאין בעיה באילת, אם יתברר שהכיבוש הוא בגבולם – ניסוג,[3] אם לא – אין הם צריכים לוותר. ואשר לנהריים[4] – יקל עליהם אם ניסוג אבל באופן אובייקטיבי אין להם כל טענה. החלוקה נעשתה בכשרות. יש לבוא תחילה לידי הסכם בסעיף 8 – ואז נהיה מוכנים להקל עליהם בעניין נהריים. כך גם הבינונו כוונת מכתבו של המלך. סמיר נאם באריכות להסברת מדיניותו. מצבו קשה וגם חזק: קשה כי הסכם רודוס הוא המסמך הארור בעיני הערבים, מסמך של כניעה וויתורים. בזמן חתימתו ערביי מערב ארץ־ישראל לא היו נתיני עבר־הירדן ולא היתה להם זכות דעה, עכשיו הם אזרחים ויש להם דעה וגם אינטרסים, ובהסכם רודוס יש פגיעה באינטרס שלהם. מאידך, מצבו יותר קל, כי לא היה שותף לחתימה על הסכם רודוס. איש מממשלתו לא היה אז בממשלה, והוא קשור בהתחייבויות קודמיו. ועליו או לקיים הסכם – או להכריז מלחמה. ומכיוון שגם האופוזיציה אינה סבורה שיש להכריז מלחמה – עליו לקיים ההסכם. זהו הדרך שיביא לידי מצב של שלום אם לא של שלום.

ראובן אמר: נקיים סעיף 8. סמיר טען שיש עוד סעיפים שלא קוימו, זהו סעיף 6 הדן בגורל הקרקעות והאוכלוסין של המשולש שנמסרו לנו. ראובן שלל שאנו לא מקיימים סעיף 6 – יש בו סעיף על שוטרים מקומיים, וגייסנו שוטרים מקומיים, שאר הדברים נעשו לפי ההסכם, ואם הפירונו – בזכותו לקבוע קיום ההסכם בלי תמורה. אולם סעיף 8 לא בוצע. סמיר הודה בכך, והציע לבחון מיד אם ההסכם כולו בוצע או לא, וכשיגיעו[5] לידי נוסחה מוקדמת על אפני הביצוע של הסעיפים שהופרו. ראובן לא התנגד לכך, אבל לא נעשה דבר בנהריים אלא אם נדע שיבוצעו במהירות הסעיפים שלא קוימו. הוסכם שהוא יעלה על הכתב הטענות נגדנו (על סעיפים שלא בוצעו על ידינו) והצעותיו על ביצוע סעיף 8.

סמיר מוכן להמציא לנו דעתו על פירוש סעיף 8 – ואם נגיע לידי הסכם לא יהסס בביצוע, זוהי מדיניותו.

נמסרו למלך פרטים על השיחה. המלך ביקש לצמצם הדיון על סעיף 8 ונהריים בלבד, אבל סמיר עמד על דעתו.

13

1. השיחה התקיימה בלילה שבין ה־10 ל־11 בינואר 1951. שילוח דיווח עליה לציר הבריטי בישראל. הוא אמר לו כי קיבל בשיחה מושג ברור יותר על הקשיים העומדים בפני עבדאללה וריפאעי וכי שב מעודד מהשיחה. ראה הלם אל פרלונג, 12.1.1951, 15.1.1951; קירקברייד אל משרד החוץ הבריטי, 15.1.1951, PRO, FO371/91364; הלם אל פרלונג, 17.1.1951, PRO, FO371/91370.
2. בתשובה על איגרתו של עבדאללה. ראה מס' 7 והערה 2 שם.
3. ראה כרך 5, מס' 486, הערה 1 ומס' 489 והערות 4 ו־5 שם.
4. שם, מס' 379.
5. כך במקור וצ"ל: ושיגיעו.

14

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI101 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 נוסח נכנס:

London, 11 January 1951

Following *Sar*'s [Foreign Minister's] instructions and using additional information contained Eban's U48[1] I explained to Bevin[2] course half hour our position on Korea requesting his good offices in obtaining support Commonwealth Prime Ministers for our resolution.[3] I suggested Commonwealth delegations Lake Success follow footsteps U.K. expressing approval our proposals and joining in sponsorship resolution based upon them.

Bevin replied our proposals discussed by Prime Ministers' conference[4] but "unfortunately" no general agreement yet reached among Prime Ministers themselves on this issue. He will speak again on our proposals to Prime Ministers when conference meets tomorrow morning. He told me "strictest secrecy" that he will probably remain whole night at Foreign Office awaiting reply from Washington to new proposals which U.K. presented today to Truman and Acheson[5] regarding "China question" by dealing with it through direct talks with Russia and China, repeat China. He considers our proposals "good and constructive" but further public discussion U.N. will hardly help any solution. Most dangerous world situation must be dealt with promptly using every possible medium understanding to prevent war. He hopes Truman will agree not press matter immediately for showdown U.N. leaving time for other action. He told me will instruct Jebb keep closest touch our delegation and will inform me results if any his further efforts with Prime Ministers here.

When after thanking him for their cooperation I rose to go, Bevin mentioned in passing that his assistants will soon discuss with me certain general problems relating to Middle East situation, adding smilingly that he would like to see that area reaching some kind of "regional arrangement".

14

1. ראה מס' 2, הערה 1.
2. ארנסט בווין, שר החוץ של בריטניה.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 4, ומס' 9.
4. ראה מס' 6, הערה 4.
5. דין אצ'יסון, מזכיר המדינה של ארצות־הברית.

I avoided questioning him on this expecting probably hear something more definite from Strang[6] who invited me for lunch coming Monday.[7] Top secret.[8] Eban informed.

Elath

15

א. אבן אל מ. שרת[1]
A. Eban to M. Sharett[1]

Coded Tel. W591 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 :נוסח יוצא

New York, 11 January 1951

Urgent

Having heard Eliahu [Elath] report Bevin talk[2] called on Rusk[3] who accompanied by Hickerson, Head U.N. Division plus Emmons, Korea Desk. In candid friendly talk they made clear: (1) U.S.A. not only unobjects new cease-fire effort[4] but actually expected it emerge last Monday after Jebb speech, is impatient Cease-fire Group hesitancy and Commonwealth dilatoriness. (2) U.S.A. believes its active support Asian cease-fire was kiss death rousing Peking suspicion, therefore is resolved lie low this time while praising our approach private talks delegations. (3) They don't believe Peking deserves further appeal or that it will be effective but are impressed with argument historic responsibility involved in any neglect last chance however slender. (4) Rusk concluded by thanking me for "constructive initiative". There was some inconclusive skirmish on whether U.N. majority blameless in involving China November and refusing membership September.

6. סָר ויליאם סטראנג, המנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי.
7. ראה מס' 18.
8. להשלמת המברק ראה דין־וחשבון ששיגר אילת אל קומיי, 17.1.1951, 93.04/36/3.

15

1. המברק נועד גם לאילת ונשלח אליו דרך משרד החוץ בתל אביב (ראה מברק אפרת אל אילת, 11.1.1951, 130.09/2308/20).
2. ראה מס' 14.
3. דין ראסק, עוזר מזכיר המדינה; אחראי על ענייני המזרח הרחוק.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 4, ומס' 2 ר"9.

Tov[5] reports Urdanetta[6] sounded Latin bloc our proposal, was surprised positive response. Austin[7] met bloc, indicated U.S.A. not opposed new cease-fire effort if made soon.

Understand Cease-fire Group will tomorrow advocate "principles" on our lines but without moving resolution since its own credit with Peking zero. We shall then work as before for joint resolution sponsored mainly China recognizers including selves but as last resort please cable very urgently if you share my new view viz. Israel resolution not sponsored by others but voted for by them should not be ruled out if it is only way get resolution on table. I believe British support plus American green light rules out any chance we can suffer harm and that despite Arab abstentions our resolution would win.

Australia, South Africa, rang up own initiative enquiring hopefully if we intend table resolution.

Eban

הערת־עורך
Editorial Note

הצעת החלטה של ישראל לסיום הסכסוך בקוריאה

ב־12 בינואר הגישה ישראל לוועדה המדינית של עצרת האו"ם הצעת החלטה לסיום הסכסוך בקוריאה. (ראה הערת־עורך, עמ' 4, ומס' 2, 9, 14 ו־15.) וזו לשון ההצעה:

The First Committee

Approves the following principles for a cease-fire in Korea, for the establishment of a free and united Korea and for a peaceful settlement of Far Eastern problems:

The objective shall be the achievement, by stages, of the programme outlined below for a cease-fire in Korea, for the establishment of a free and united Korea, and for a peaceful settlement of Far Eastern problems.

1. In order to prevent needless destruction of life and property, and while other steps are being taken to restore peace, a cease-fire should be immediately arranged. Such an arrangement should contain adequate safeguards for ensuring that it will not be used as a screen for mounting a new offensive.

2. If and when a cease-fire occurs in Korea, either as a result of a formal arrangement or, indeed, as a result of a lull in hostilities pending some such arrangement, advantage should be taken of it to pursue consideration of further steps to be taken for the restoration of peace.

5. משה טוב, משנה לנציג הקבוע של ישראל באו"ם.
6. רוברטו אורדאנטה ארבלאז, שר המלחמה של קולומביה וראש משלחתה לעצרת החמישית של האו"ם; מיולי 1951 שר הפנים.
7. וורן אוסטין, הנציג הקבוע של ארצות־הברית באו"ם.

3. To permit the carrying out of the General Assembly resolution that Korea should be a unified, independent, democratic, sovereign State with a constitution and a government based on free popular elections, all non-Korean armed forces will be withdrawn, by appropriate stages, from Korea, and appropriate arrangements, in accordance with United Nations principles, will be made for the Korean people to express their own free will in respect of their future government.

4. Pending the completion of the steps referred to in the preceding paragraph, appropriate interim arrangements, in accordance with United Nations principles, will be made for the administration of Korea and the maintenance of peace and security there.

5. As soon as agreement has been reached on a cease-fire, the General Assembly shall set up an appropriate body which shall include representatives of the Governments of the United Kingdom, the United States of America, the Union of Soviet Socialist Republics, and the People's Republic of China with a view to the achievement of a settlement, in conformity with existing international obligations and the provisions of the United Nations Charter, of Far Eastern problems, including, among others, those of Formosa (Taiwan) and of representation of China in the United Nations.

Requests the Secretary-General to transmit these principles to the Central People's Government of the People's Republic of China and invite it to send its observations as soon as possible.

(ראה מסמך או"ם **A/C.1/647** ב־ *GAOR*, Annexes, 5th Sess., Agenda item 76, p. 13).

16

מ. קרן אל מ. שרת
M. Keren to M. Sharett

Coded Tel. W598 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 :נוסח יוצא

[Washington], 13 January 1951

Immediate

Your PW5.[1] As Eban in New York I answer your cable which had discussed with him before. We fully agree in principle submission demand German reparation to four Capitals but do not believe we should wait Four Power conference as doubtful whether and when meeting might take place.

16

1. שרת הודיע לאבן על תמיכתו בהערכה של ד. הורוביץ שבוועידה הקרובה של ארבע המעצמות תהיה הזדמנות אחרונה לישראל להגיש את תביעתה לפיצויים מגרמניה בסך של כחצי ביליון דולאר. שרת החליט להביא את ההצעה לישיבת הממשלה וביקש את חוות־דעתם של נציגי ישראל בוואשינגטון ובניו יורק. הוא הצביע על היתרון הטמון בפנייה אל המעצמות על־פני פנייה ישירה לגרמניה. (9.1.1951, 93.01/2207/13.)

Advise therefore coordinated steps submission identical notes to four Governments without delay. Should this coincide Four Power meeting the better. We might state expressively that we wish our demand be discussed at such meeting if one takes place.

Agree too that we should independently pursue claims Israel nationals as outlined in Robinson's memo[2] but are much worried by Eytan's MT87[3] which indicates Government disagrees appointment diplomatic representative High Commission. Filing our claims without such proviso would take punch out our action and make step more symbolic than effective. Experience shows that only direct dealing with High Commission has chance of success. See my W580[4] which shows state of affairs Washington.

Keren

17

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W601 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 :נוסח יוצא

Washington, 15 January 1951

Prime Minister's cable 98[1] makes imperative we should know precise character our American policy. Is it or not our objective to interest U.S.A. in defence our area and our potential contribution thereto? Is it understood that the only prospects success *Mattan* [Grant-in-Aid] reside in assumption that strong Israel is valuable asset to Western powers should they

2. הכוונה לטיוטה של רובינסון מיום 19.12.1951 לאיגרת התביעה של ישראל לשילומים מגרמניה (93.08/344/16).
3. איתן הבריק את תוכנה של החלטת הממשלה מה־3 בינואר 1951 (4.1.1951, 130.09/2377/1). ראה הערת־עורך, עמ' 6.
4. 9.1.1951, 93.01/2207/12.

17

1. בן־גוריון הגיב על מברק נזעם של קולק (W579, 8.1.1951, 93.01/2207/12) בדבר הבדלי עמדות בין תל אביב וואשינגטון בסוגיית הקשרים הצבאיים בין ישראל וארצות־הברית. בתשובה על פנייה של קולק לאפשר לנספח הצבאי האמריקאי ביקור מלא בתעשייה הצבאית כתב בן־גוריון כי הוא "מצטער שנעשו הצעות מרחיקות לכת באמריקה" בלי ידיעתו המוקדמת וגם בלי להודיע לו לאחר מעשה. הוא ביקש להמתין לשובו של שרת. (מברק בן־גוריון אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IWA98, 11.1.1951, 130.09/2308/15.) ראה גם מס' 22.

become engaged repel aggression Near East with approval majority U.N.? Am sending memo[2] on this subject since worst thing that could happen would be to make offers here which not honoured at home.

Eban

18

שיחת א. אילת – סֶר ויליאם סטראנג (בלונדון, ב־15 בינואר 1951)
Meeting: E. Elath – Sir William Strang (London, 15 January 1951)

Report: 93.04/37/16 :דין־וחשבון

London, 16 January 1951

Top Secret

To-day I had a private talk with Sir William over luncheon (to which he had invited me last week); this was apparently the talk to which the Secretary of State had referred when he told me that he or some of his associates would shortly be discussing with me some matters of mutual interest.[1]

Sir William indicated that, although he was speaking to me to-day with the knowledge and on the instructions of Mr. Bevin, I should none the less regard this conversation as purely personal and informal in character, so that he might feel himself free to speak to me without any of the reservations inevitably involved in a formal talk.

He then began by saying that Sir Knox Helm[2] had received instructions to approach our Government with the suggestion that General Robertson[3] should visit Israel about February 19th, in the course of his general tour of the Middle East. Robertson wanted to establish personal contact with our Chiefs of Staff, and would not discuss any political matters at all.[4] But it was about the political background to this visit that Sir William had in mind to speak to me to-day, and perhaps to put forward some ideas for later consideration.

He went on to say that, although Great Britain was looking and hoping for peace, the international situation was such as to force her to pay ever

2. ראה מס' 35.

18

1. ראה מס' 14.
2. סֶר אלכסנדר נוקס הלם, ציר בריטניה בישראל עד אוגוסט 1951. לאחר מכן שגריר בטורקיה.
3. בריאן יוברט רוברטסון, המפקד העליון של כוחות היבשה הבריטים במזרח התיכון.
4. השווה מס' 67, הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ו־72.

more serious attention to any area which might, in the event of Russian aggression, play an important role in the security of the West. The Middle East was one of these vital areas: Britain's essential oil resources lay there; the Suez Canal was a lifeline for the Commonwealth in general; and the Middle East served as a "shield" for Africa, which would inevitably be affected should the Middle East be occupied by the Russians. In the past, Great Britain's conception of her strategy in the Middle East had been limited to the securing of certain "strong points", and she had been quite satisfied with the arrangements made in this respect with Egypt, Iraq, and Jordan, and the more limited arrangement with Turkey: but this approach no longer seemed adequate to make the defence of the area as effective as was necessary.

For the new approach now required, the British Government felt that Israel ought not to be excluded from the defensive plans they had in mind. He was raising this question with me after the encouragement they had received from the U.S. Government who, after talks with our Ambassador in Washington, had informed them that Israel was fully prepared for discussions of this kind, and that the British Government could go ahead and suggest to us whatever it might feel to be important in this connection.

I listened attentively without interrupting him, but at this point, as he seemed to be hesitating a little vaguely, I thought it well to ask whether he could tell me what they actually had in mind. He said they were thinking of some kind of alliance with us – either on a regional basis (if possible) or else bi-lateral. A regional alliance might no doubt be the best solution, but he was not clear how far the Arabs would support the idea. He was doubtful not only about Egypt, but also about Jordan. They had, however, received a clear assurance from the Egyptian Government that they would not object to any direct understanding between Great Britain and Israel which the British might find in their interest.

Without commenting in any way on this reply, I then asked what they would actually wish to achieve by such a regional or bi-lateral alliance, so far as we were concerned? He replied that the details would have to be worked out to our mutual convenience, but so far as they were concerned, they were considering two possibilities: First, our consent to the setting up of British bases in the Gaza area (with some kind of a corridor linking up with Jordan); and secondly, bases in Israel itself. As to the treaty, it would naturally be on a basis of complete equality – as between allies and partners; something of the nature of the understanding they have with the U.S.A. with regard to the American troops stationed in this country.

I asked him how far this conversation was to be considered as a proposal – to be dealt with in detail? He replied that at this stage he would just like me to know the direction their thoughts were taking; they were

not at the moment yet ready to come forward with any official or definite proposal.

In order to get a better idea of how ripe the matter was in their minds, and how far they were ready to take it further, I told Sir William that it would be possible for me to go myself to Israel in order to report to my Government on our conversation, and I should like him to tell me how far he thought such a visit would be useful, as serving to present the matters we had discussed clearly and directly to my Government, while of course preserving the private and informal character of our conversation. He turned to me smilingly, and said that he fully understood the implications of my question; he would not be able to give me an immediate answer, but would like to think it over. (I understood from this that he probably wished to consult Mr. Bevin before replying.)

I then briefly explained our position, referring to our Prime Minister's last statement,[5] which had clearly shown where we stood in the present international situation, and that we would defend ourselves against any aggressor. He interrupted to say that they were fully aware of our position in international affairs, and were glad to see the understanding which existed between our two Delegations at the United Nations.[6] I continued that while our friendship for Great Britain and the things she stands for was real and deep, they must realise that, so long as we had no peace with the Arabs, our interest was to keep our position in the U.N. free from any alliance with one bloc or the other, since we might still need the support of one or other in matters vital to our existence. The fact that we had still no peace with the Arabs also meant that large sections of public opinion in Israel were still suspicious of Britain, her relations with the Arab World and her support of the Arab League. For us, too, there was still the necessity of saving as many Jews as possible from countries behind the Iron Curtain; any formal alliance with countries of the Western bloc would jeopardise what opportunities still remained in that direction. I indicated that I was speaking as frankly as I could, and only for myself; I felt that, while basically we had never been so close to any country in the international field as we were to Britain at present, I wanted him to know something of the views and attitudes of mind which existed in Israel, and which the Government had to take into account in considering its foreign policy.

Sir William listened attentively to my explanations, and said that they had been fully aware of these considerations, especially of the fact that we were still not at peace with the Arabs.

5. ראה הערת־עורך, עמ' 3.
6. ראה הערת־עורך, עמ' 4.

When I asked whether their interest in an alliance with us was purely "geographical", or whether they might also be interested in using Israel's economic potential for their advantage in the Middle East, he said that although they had primarily had in mind the first, the second was certainly not excluded. They are fully aware of our economic problems, and the interest we have in improving the difficult conditions at present prevailing in Israel.

The conversation lasted an hour and a half – over lunch and after. We parted on the understanding that (a) it had been a purely informal and personal talk, and (b) he would let me know their views about my proposed journey to Israel to report personally to my Government.[7]

In conclusion, I enquired whether a similar talk would also be taking place between Helm and our Government in Israel, to which Sir William replied in the negative.

\- - - - - -

My first inferences as to the bearing of what Sir William told me – reinforced by occasional rather vague hints which he dropped in the course of our talk – are as follows:

(1) The immediate and direct reason for the talk is, in my view, the impasse which has now been reached in the Anglo–Egyptian negotiations. This forces the British to look for alternative arrangements which, while preserving their military interests in the Canal Zone, would also allow of more elasticity and freedom of manoeuvre on the political side, as well as on the purely military.

(2) Strang's remark that Egypt would not object to Britain's reaching an understanding with Israel seemed to me most significant. Egypt is no doubt aware of some, at least, of Great Britains's plans in this matter – notably the Gaza project – and while she is probably not too happy to see Israel becoming Britain's ally, she might still prefer this to having Britain,

.7 אילת הגיע לביקור בארץ ב־26 בינואר כשבידו המסמך שלפנינו. ביום המחרת השתתף בהתייעצות אצל בן־גוריון שנכחו בה שרת, איתן, קומיי ושילוח. בן־גוריון נזף באילת ואמר לו כי "עשה משגה כבד בבואו ארצה עם הצעה זו... אם לא רצה לקחת על אחריותו תשובה בו במקום – היה יכול לשלוח השיחה על־ידי שליח". הוא הוסיף כי "אין זו הצעה שאפשר לדון עליה. למרות הפראזה האחרונה – הרי זה רצון לשוב לארץ. מדוע ניתן דריסת רגל? מדיניותם במזרח הקרוב היא ללא שינוי למרות השינוי בדעת־הקהל ובכמה מחברי הממשלה. לא קריפס, לא מוריסון ולא בוואן מנהלים מדיניות חוץ – אלא בווין וזוהי מדיניות איבה: תמיכה בליגה שפעולתה היחידה היא מלחמה בישראל, משלוח נשק למצרים שהמצרים בכל אופן אינם מייעדים אותו למלחמה ברוסיה אלא בישראל. ואין קו מדיניות בווין אלא מדיניות ממשלת ה.מ. כי משרד החוץ מנהל לא מדיניות של משרד החוץ אלא של הממשלה כולה" ... "מתן בסיסים מציג אותנו כאויב לרוסיה, עלול לחבל בעלייה ויסגיר אותנו לערבים ... זו הצעה מעליבה. מה הם מציעים לנו? מדוע לא שאלו עצמם למה תעשה זאת ישראל?"... "הלגיון הוא למעשה צבא אנגלי ועבדאללה הוא פנסיונר בריטי. הם לא רוצים – עד עכשיו – שיהיה שלום בינינו ובין ערבים, וקרוסמן אמר בפירוש (לא לי אמנם) שאין זה אינטרס בריטי שיהיה שלום בין ישראל ובין מצרים." (יומן בן־גוריון, 27.1.1951, ארכיון צה"ל.)

in time of peace, relying exclusively on Egyptian territory for the effective defence of the Suez Canal.

(3) I feel strongly that in this talk Strang was not only speaking on Bevin's instructions, but was actually putting forward ideas which had originated in the latter's own mind, rather than on the initiative of his Foreign Office advisers. This assumption is borne out by what I heard from Shinwell (my report of October 13th, 1950)[8] about Bevin's feelings on this subject. With the presumed support of the Services, Bevin (who greatly desires to reach an understanding with Egypt – both to facilitate a general Middle Eastern settlement, and also to prevent the Labour rebels and the Conservatives alike from making further capital out of the issue), has apparently decided to proceed with his plans by bringing Israel actively into the picture of British defence arrangements in the Middle East. I believe that the Foreign Office, left to itself, might have reached much the same conclusion, but would have taken rather longer over it, since to secure our consent to their proposals might require them to offer us certain important concessions incompatible with their traditional Middle Eastern policy over the past thirty years or more.

(4) Although Strang mentioned the possibility of a regional agreement, as well as that of a bi-lateral one, it was primarily, I think, the *latter* which he had in mind, as being in his view the *only one possible* in present circumstances. It is clear that not only are the Arabs (including Jordan) as yet unprepared for any regional arrangement which would include Israel, but the U.S.A. (whose assistance would be required to make any such arrangement effective) seems to be hardly more prepared for it at present. While, therefore, a regional arrangement including Turkey, the Arab States, and Israel, may remain the main and ultimate object of Anglo-American strategy in the Middle East, a bi-lateral alliance with Israel (similar to those Britain has with Egypt, Iraq and Jordan, but not to the less binding treaty she has with Turkey) might provide the Secretary of State with *immediate* advantages, both in reaching some settlement with Egypt, and in facilitating further steps towards a more comprehensive arrangement on a regional basis.

(5) Mr. Bevin's immediate objects in seeking an understanding with us with a view to an alliance were clearly stated by Strang as being primarily "territorial" and not "functional". This means that he is more interested in the military bases he may obtain in Gaza and elsewhere in Israel than in our industrial and military potential which we might be prepared to place at the disposal of Great Britain herself and of her Allies in the Middle East.

E. E.

8. בתיק 130.13/2582/3.

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת השילומים לארבע המעצמות

איגרות דומות לאיגרת שלפנינו נמסרו בעת ובעונה אחת בלונדון, בפאריס ובצירות הסובייטית בתל אביב (130.02/2417/1). במכתב הסבר לנציגי ישראל הבהיר איתן כי מסירת האיגרת מתבצעת על־פי החלטת הממשלה בעניין גרמניה (ראה הערת־עורך, עמ' 6). הוא הנחה את נציגי ישראל לומר בעל־פה כי "ממשלת ישראל רואה עניין זה כדבר דחוף, בייחוד בהתחשב עם השינויים העומדים לחול במעמדם של שלטונות הכיבוש ושל הממשלה הפדרלית הגרמנית, ושממשלת ישראל עז רצונה לדעת מה עצה בפי ממשלת ארצות־הברית (או בריטניה וצרפת) בעניין זה, בייחוד בקשר לצעדים פורמליים וטכניים נוספים אשר יש לנקוט בהם." איתן הוסיף כי אם ייאמר לנציגי ישראל שהדרך היעילה ביותר להשיג מטרות אלה היא שיגור משלחת לבון, לשלטונות הכיבוש או לשלטונות הגרמניים עצמם יש להשיב כי הרעיון מעניין, כי הושמעה כבר אפשרות כזו וכי יש להביאה בפני הממשלה (איתן אל אבן, 7.1.1951, 93.08/344/16).

בעת מסירת האיגרת בוואשינגטון רמז מנהל המחלקה לענייני גרמניה במחלקת המדינה כי "כנראה רק מגע ישיר בגרמניה עשוי להועיל". הלורד הנדרסון שקיבל את האיגרת מאילת אמר לו כי "הפתרון ידרוש נוהל חוקי מתאים מצד מעצמות הכיבוש בחוזים עתידים עם גרמניה"; ואילו המזכיר הכללי של משרד החוץ הצרפתי האשים באוזני פישר את האמריקאים על "שהם מתעלמים היום מן התוצאות והפשעים של שלטון היטלר." (ראה מברק איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 21.1.1951, 130.09/2377/1; אבנר אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 23.1.1951, 130.10/2515/1).

19

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (וואשינגטון)
Note from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 130.02/2417/1 :העתק

[Tel Aviv], 16 January 1951

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and, under instructions from the Government of Israel, has the honor to communicate the following observations on the question of Israel claims against Germany.

2. There is no need to describe at length the havoc wrought by Hitler's Germany on the Jews of Germany and elsewhere in Europe, between the years 1933 and 1945. Over six million of them were starved, tortured, shot or gassed to death in a feat of systematic mass slaughter which has no parallel in history. Hundreds of thousands of others took refuge outside Europe before the war, or were found at its end amongst the pitiful wrecks of humanity surviving in the concentration camps.

After the surrender of Germany, it was beyond human power to revive the dead, to efface the past sufferings of the living, or to restore the ancient communities which had been destroyed. The only way in which the German people could still discharge some fraction of its appalling guilt was by the fullest possible redress for the material losses suffered by the victims of the Third Reich. These losses were staggering; for instance, the Jewish property despoiled in Germany alone is estimated at a total value of over $3,000,000,000 (IP1,000,000,000).

3. It was one of the objects of the Allied occupation of Germany to secure measures of such material redress, and certain laws for restitution and indemnification were enacted by the Occupation Authorities in the various Zones. It is a lamentable fact that close on six years after the end of the war these provisions remain largely unfulfilled. The claimants are now seriously disturbed lest such prospects as do exist of getting their claims met should in effect be nullified by the steps being contemplated by the Occupying Powers to divest themselves of control over the affairs of the German Federal Republic.

The Government of Israel, viewing those developments with anxiety, understands that the Occupying Powers are considering the inclusion of restitution and indemnification among those powers that are to be transferred to the jurisdiction of the Government of the German Federal Republic. The Government of Israel would welcome an assurance that these powers will continue to be reserved in the hands of the occupation authorities, and that Military Boards of Review or other non-German appellate restitution authorities will be maintained to secure the due implementation of the restitution laws.

This appears particularly necessary having regard to the reluctance which the German authorities have hitherto shown in carrying out the functions entrusted to them under these laws.

4. Those Jewish claims for which some provision has so far been made may be grouped as follows:

(a) Restitution of identifiable property, including communal and heirless property;
(b) Indemnification for injuries to life, liberty and health (including payment of wages for compulsory labor);
(c) Refund of special taxes and forced "contributions";
(d) Claims for social insurance and old age pensions.

A great number of German Jews had already emigrated to Palestine by 1939, and with the clearing of the Displaced Persons camps after the war, a considerable proportion of the above claims are now held by inhabitants of Israel.

5. Efforts have been made by the Allied Occupation Authorities in Ger-

many to secure the restitution of identifiable property, and legislation for this purpose exists in the Zones of Occupation. The pace, however, at which this legislation is being implemented is wholly unsatisfactory. Only a small percentage of claims actually submitted has so far been dealt with, and at the present rate of progress it might take until 1955 or longer to dispose of pending claims.

6. As regards indemnification, there exists comperehensive legislation only in the United States Zone, and such provision as has been enacted in the other Zones is extremely limited in scope.

Certain indemnification laws were adopted in the French Zone in the course of 1950, but these are restricted to claimants who were physically present in the respective Laender on or after certain qualifying dates, or else they require that the loss must have been suffered in the Land concerned.

No general claims law is in force in any one of the Laender of the British Zone, and under existing legislation claims are practically restricted to compensation for loss of life and limb and deprivation of liberty. Furthermore, this legislation almost entirely excludes claims brought by Displaced Persons who did not have their domicile or residence in one of the Laender of the Zone.

The compensation law enacted in the Western sectors of Berlin on October 14, 1950, also excludes Displaced Persons from its benefits, which in any case fall far below those provided for in the United States Zone.

Even in the United States Zone, the General Claims Law of April 1, 1949, does not provide compensation for such Displaced Persons as were able to leave Germany before January 1, 1947.

A unified general claims law is required for the whole of Germany, modeled on the law in force in the United States Zone, but dispensing with the arbitrary restriction on the claims of Displaced Persons, based upon qualifying dates for sojourn in Germany.

The implementation of the various indemnification laws is fraught with great difficulty owing to the fact that even after the establishment of the Federal Republic of Germany the financial liability for the implementation of these laws still remains with the individual Laender. Until a general claims law is enacted for the whole of the Federal Republic of Germany, it is imperative that the federal authorities accept financial liability under the existing legislation, jointly and severally with the Laender.

7. Years after the end of the war, Jewish claimants residing outside Germany are still debarred by exchange restrictions from obtaining any material advantage from their claims or property, the benefit whereof thus continues to accrue to the German economy. So rigidly are these controls enforced that even those Jews who under the Hitler regime, up to 1939,

had regularly received social insurance pensions and remittances abroad in non-German currency, are now unable to have these payments remitted to them.

The general currency restrictions are meant to apply to German inhabitants or foreign investors who wish to transfer funds in the normal course, and there can be no moral justification for applying them to those Jews who escaped or survived the Nazi regime and now desire to utilize the proceeds of their assets and claims to make possible their rehabilitation elsewhere. Indeed, the laws providing for restitution and indemnification, such as they are, are of little worth if the claimants are unable to transfer from Germany even that nominal fraction of their total losses which these laws are expected to restore to them.

The Government of Israel has a special interest in this problem of transfer. Israel has absorbed most of the Jewish Displaced Persons who were in camps in Germany at the end of the war, and has thereby shouldered a financial burden which would otherwise have fallen on the Occupation Authorities. If it is contemplated that transfer arrangements take the form of transfer of goods, it is suggested that the goods be selected in such a way as to make the most useful contribution towards the resettlement and absorption of the Displaced Persons and other refugees brought to Israel from Germany.

8. The claims which have so far been discussed in this Note form only one slight segment of the total Jewish claims against Germany. For instance, the restitution laws cover a minor proportion of the Jewish property actually looted in Germany under Nazi rule, and do not apply at all to the great mass of property of which Jews were dispossessed by German authorities in the occupied territories outside Germany. Similarly, the provisions for indemnification are available only to that limited number of claimants who were in Germany at certain given dates. These Jewish losses for which Germany must be held accountable, and which do not fall within the scope of the laws providing for individual restitution and indemnification, can only be made good on a collective basis, by the satisfaction of reparations claims on behalf of Israel and the Jewish people. In respect of such claims as well as in regard to the historic indemnity which Germany owes the Jewish people for the wholesale destruction of European Jewry, the Government of Israel makes an express reservation, which will form the subject of a separate Note.[1]

9. Leaving aside the question of reparations, the measures for which the Government of Israel is anxious to claim the urgent attention of the Occu-

19

1. ראה מס' 84.

pying Powers may be summed up as follows:

(a) The retention of control over restitution and indemnification among the powers reserved to the Allied Occupation Authorities, as well as the retention of the Military Boards of Review or other corresponding non-German appellate authorities;

(b) The improvement of the existing indemnification laws – in particular, the adoption of a General Claims Law for the whole of the Federal Republic of Germany;

(c) The immediate assumption by the Government of the German Federal Republic of financial liability under the indemnification laws, jointly and severally with the Laender;

(d) The speeding up of actual restitution and payment of compensation claims;

(e) The urgent solution of the transfer problem between the parties concerned.

10. The Government of Israel would welcome an early expression of the views of the United States Government concerning the steps which might most effectively be taken towards securing the ends outlined in this Note. The Ambassador of Israel has been instructed to stress the deep feeling with which the Government and people of Israel regard the question of the amends due by Germany for the immeasurable injury inflicted upon the Jewish people, and their belief that atonement by the German Government and people for this injury is a necessary prelude to any political and moral rehabilitation of Germany in the eyes of the civilized world. The Government of Israel cannot reconcile itself to the enjoyment by Germany of the fruit of its rapine and murder, while the victims of an unholy German regime are denied all comfort and redress. It is in the assurance that the Government of the United States will understand fully the extent and gravity of the issues involved that the Government of Israel invokes its good offices and counsel in this matter.

20

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI117 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 :נוסח נכנס

London, 16 January 1951

Course 40 minutes talk with Nehru[1] I discussed similarity our approach international problems stressing desire for closer cooperation both international and regional. I also emphasized Israel's interest in social and economic progress Asia's peoples to which end we ready contribute our modest share. I deliberately avoided raising subject diplomatic representation or inviting him visit Israel.

Nehru said we were "wise" to wait patiently for their recognition which was delayed for reasons he explained to me last year. Same procedure be required again on establishing full diplomatic relations which will not be delayed "very long". He mentioned his interest Israel's developments which he follows as regularly and fully as he can. We then turned conversation to general situation Mideast and our relations Arabs. He asked whether we aware growing tendencies revive Pan-Islamic movement and enquired what might be Ibn Saud's[2] position on this matter. I expressed my doubts regarding chances Pan-Islamism succeeding this age of strong nationalism and growing social consciousness everywhere. He emphatically agreed.

Replying my question on Korean situation he said first time Chinese considering seriously U.N. last proposals[3] although premature pass judgement regarding results. He added critical remarks regarding U.S.A. policy Asia saying more initiative must come from independent countries to prevent general war. In conclusion he said would welcome suggestions our part regarding exchange scientists and experts especially agriculture. I promised Government favourable consideration.

Elath

20

1. ג'אוואהארלאל נהרו, ראש הממשלה ושר החוץ של הודו.
2. אבן סעוד, מלך ערב הסעודית.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 4.

21

ש. אלישיב[1] אל מ. שרת
S. Eliashiv to M. Sharett

מברקים מוצפנים 925פ, 927פ
נוסח נכנס: 130.09/2342/16

פראג, 16 בינואר 1951

שוחחתי עם הסיני כשעה, הוא סינית ואני אנגלית, מתורגמן שלהם. נאמנו שנינו ארוכות לסירוגין. הסברתי עמדתנו מהתחלת העצרת והחלטת או"ם. הדגשתי ציפיית העולם לצעד חיובי מצדם. התשובות סטיראוטיפיות ונוקשות:

(א) פורמוזה שייכת להם מחוץ לכל ויכוח ולא ילכו לדיונים אודותיה.
(ב) רק אחרי שהאמריקאים וגרוריהם יפנו קוריאה יהי מקום למשא־ומתן.
(ג) בכלל נוגע העניין לקוריאה וצריך לפנות אליה ולא לסין.
(ד) ממלחמתם בקומינטנג[2] למדו לקח שכשהיו מסכימים להפסקת־אש היו האמריקאים מנצלים זאת לרעתם.
(ה) האמריקאים יחדשו מזימותיהם בשעת כושר ראשונה ואין להאמין להם.

הסברתי שיש עולם גדול מחוץ לשני הגושים, המעוניין בלב שלם בשלום. ציינתי השינוי שחל באו"ם ביחס אליהם בחודשים האחרונים, הפלגתי בדיבור על תרבות עמים עתיקים המחייבת תבונה והיענות לדרישות העולם.

ביחס אלינו הדגיש ידידות, ציין שידועה להם עמדתנו כלפיהם ומאמצי הודו וישראל להשגת השלום. אמר שעקבו בזמנו באהדה אחרי מלחמת השחרור שלנו. הודה על הזמנתי למסיבה בצירותנו והבטיח לבוא. ייתכן שנוקשות התשובות היא נחלת העבר והם טרם קיבלו הוראות איך לנאום אחרי החלטת או"ם.[3]

עוד מדברי הסיני:

(א) סין היא רבע האנושות, ובלעדיה אין לראות או"ם כארגון בין־לאומי מוסמך.
(ב) רק הודות להבלגת סין נמצאים עדיין האמריקאים בפורמוזה, כי סין יכלה מזמן להוציאם משם בכוח.
(ג) בתשובה לדברי על עמדת הקומונוולת דיבר באיבה על אנגליה הנלחמת נגדם יחד עם האמריקאים.

אלישיב

21
1. שמואל אלישיב, ציר ישראל בצ'כוסלובקיה ובהונגריה עד אפריל 1951; מיוני – ציר ישראל במוסקבה.
2. מפלגתו של ג'יאנג קאי־שק, נשיא סין הלאומנית (פורמוזה).
3. ראה הערת־עורך, עמ' 4.

22

ד. בן־גוריון אל ט. קולק[1] (ואשינגטון)
D. Ben-Gurion to T. Kollek (Washington)

העתק: ארכיון צה"ל 532/73/169

ירושלים, י' בשבט תשי"א
17 בינואר 1951

טדי יקר –

אני מניח שהאיחור בקבלת מכתבך (נשלח ביום 22.12.50[2] והגיע לידי ביום 14.1.51) הוא לא לגמרי באשמתך, אם כי אינני מבין מדוע לא יכולת למצוא דרך למשלוח יותר מהיר, אולם תקלה זו יכולה להתארע לכל אחד.

תמהתי על הרוגז הרב שנסיעת הפנחסים[3] עוררה אצלך ואצל מונטור.[4] עכשיו אין לי צורך לבאר לך סיבת נסיעתם, כי ודאי שהם עשו זאת בעצמם, אבל יש להתפלא על חוסר האמון שלכם לשכלנו הקטן. דבר זה מוכיח כמה טבעי כביכול הוא הרצון של טיפוסים ידועים בציונות האמריקאית (ובעסקנות היהודית בכללה) להטיל שלטונה מרחוק על מדינת ישראל, ולפנים על ההנהלה הציונית בירושלים.

ידעתם שיש בתוכנו אנשים שזה רק שבו מאמריקה, ונהירים להם כל הקשיים והסיבוכים המקומיים אצלכם, ושאנו יש לנו אימון גמור אליך ולמונטור ולשליחים האחרים, ובוודאי שיש סיבות מכריחות שאינן ידועות לכם.

אבל לא כל אלה הם סיבת כתיבתי הפעם, אם כי אני חייב לכתוב לך – גם אילו לא היה לי שום עניין מעשי לכתיבה, לאחר שגם עצלן כמוך "בשטח הכתיבה" הריץ לי מכתב. אבל הפעם זה לא חובת ידידות ואדיבות – אלא צער רב שמלווני מאז הגיע הדבר לידיעתי, וזה התזכיר שנשלח לשר הביטחון בארץ מושבך. כוונתי לסעיף E.[5]

נדמה לי שידועה לך וגם לאבא אבן דעתי על היחסים עם ארצות־הברית. בעניין זה אני אולי מרחיק לכת גם ממשה [שרת]. אני, אגב, לא השתמשתי כמדומה אף פעם ואיני גורס הנוסח של "אי־הזדהות", כי אינני גורס מדיניות שלילית. מטעם זה שללתי תמיד הנוסח של "נייטרליות". אין אנו נייטרלים אפילו בריב האידיאולוגי – עד כמה שהוא אידיאולוגי טהור – בין המזרח ובין "המערב" (אני שם המערב במרכאות, מפני שאין מערב אחד, אלא הרבה

22

1. תיאודור (טדי) קולק, ציר בשגרירות ישראל בוואשינגטון.
2. קולק כתב לבן־גוריון על הפעילות במפעל איגרות החוב בארצות־הברית, על דרכי פעולה להשגת סיוע כספי אמריקאי לישראל ועל מקומה של בריטניה בהגנת המזרח התיכון. על יסוד שיחות בוואשינגטון עם הממונה על אגף המזרח התיכון במחלקת המדינה המליץ קולק על נסיעת שרת ללונדון כדי לעמוד מקרוב על אפשרויות שיתוף הפעולה בין ישראל ובריטניה על הגנת האזור. (93.08/342/19.)
3. פנחס לבון (לוביאניקר), שר החקלאות בממשלת ישראל ופנחס ספיר, המנהל הכללי של משרד הביטחון. השניים יצאו בינואר 1951 בשליחות דחופה לארצות־הברית כדי לסייע בהשגת מימון לקניית מלאי לשעת חירום.
4. הנרי מונטור, סגן יושב־ראש חבר המנהלים של החברה האמריקאית לכספים ולפיתוח לישראל (ה"בונדס").
5. ראה כרך 5, מס' 517 (נספח). בסעיף 9 סעיף קטן E דובר על עריכת סקר של מומחים אמריקאים על הכושר הצבאי והתעשייתי של ישראל כצעד מקדים לכל תכנית הגנה של האזור.

"מערבים" ושונים זה מזה. רק "המזרח" הוא אחיד). הדימוקרטיה והחירות – כלפי פנים וכלפי חוץ – הם בשבילנו שאלת חיים. ואין לי כל צל של ספק שעלינו להיות מוכנים להילחם על ערכים אלה – אם יעמדו בסכנה. בדברי האחרונים בכנסת הכרזתי שנהיה מוכנים וגם לדעתי נוכל לעמוד בפני "תוקף".[6] והכוונה היתה ברורה. אבל איני יכול להבין לשם מה היה דרוש סעיף E, ואני מפקפק אם אתם עמדתם על תוכנו כשניסחתם אותו (לא ברור לי מי אחראי למעשה על ניסוחו והכנסתו לתזכיר). לפי שעה אין לנו כל ביטחון (להיפך, כל הידיעות שיש לנו אומרות ההיפך) שארצות־הברית מוכנות להגן על המזרח התיכון ועל ישראל. עד עכשיו לא שמענו כל רמז שארצות־הברית רוצות באיזה זיקה הדדית אתנו בשטח הביטחון.

איך ולמה אפוא הצעתם הצעה חד־צדדית כזו כאילו היינו מדינת־בובה? סעיף זה אינו מחויב לפי התוכן הכללי והמגמה של התזכיר. נסו לקרוא התזכיר בלי סעיף זה ותראו – שהוא בסדר. האם נדרש מכם הדבר הזה מהצד השני? ההוצע לכם נוסח כזה? הדרשו מכם (ומי?) התחייבות מרחיקה לכת כל־כך, בשעה שהצד השני אינו מתחייב כלפינו ואינו מעוניין (בכל אופן עד כמה שידוע לי) בהגנת החלק הזה של העולם. אך נניח שהיו לכם נימוקים להציע סעיף זה ועמדתם על תוכנו המרחיק לכת בהתחייבות החד־צדדית שהוא מטיל עלינו. מדוע לא נועצתם אתי לפני המעשה? האם אפשר לתת התחייבות כזו בלי ידיעת ראש הממשלה ובלי ידיעת שר הביטחון (אילו היו שני אלה אישים נפרדים)? האמנם חשבת שזהו דבר רוטיני, פשוט שאינו מחייב לכלום ואינו טעון שיקול או גם ידיעה של שר הביטחון במדינה?

איני שואל למה לא מצאתם לנחוץ להודיע לי על הדבר אפילו לאחר המעשה, כי זו היתה חובתו של משה. אולם אני תמה עליך ועל אבן, שהייתם שותפים, כפי שאני מבין, לתזכיר זה. כיצד עשיתם הדבר בכלל וכיצד לא ראיתם אפילו חובה להתייעץ אתי לפני המעשה? זהו משגה נורא ואיום שאיני יודע כיצד לתקנו, אם כי משה אמר (במלים אמנם לא ברורות) שאפשר להסתלק מסעיף זה. אין אני יכול לקבל על עצמי אחריות על סעיף זה – ועדיין לא ברור לי כיצד נצא מעסק ביש זה.[7]

לא בלב קל אני כותב לך הדברים האלה, כי איני רוצה להוסיף על הקשיים והמעמסה הרובצת עליכם, ואין אולי איש שמעריך עבודתכם ביתר הוקרה משמעריך אותה אנוכי. אולם רצינות העניין מחייבת אותי להגיד לכם הדברים האלה.[8]

ואשר לעניינים שאתה מעורר במכתבך.

בנוגע לאסיפות שלי (אם נגיע לכך) הרי גמרתי כבר הסכם עם ויסגול.[9] הוא סחט ממני עוד אסיפה פומבית אחת בלוס אנג'לס. איני מאמין בערך של אסיפות פומביות בשביל מפעל שטרות החוב, והסכמתי לאסיפה פומבית אחת – מטעמים ציבוריים, שלא בקשר עם פעולת המלווה. ויסגול עמד על עוד אסיפה אחת במערב – ובזאת העניין נגמר.

יש לדעתי להמשיך בפעולה למען שתף ארצות־הברית בהגנת המזרח הקרוב – למרות העמדה הנקוטה היום כנראה בוואשינגטון. אין להרפות מכך בשום אופן, ועוד יחולו כמה וכמה שינויים בעמדה של השלטונות בוואשינגטון.

6. ראה הערת־עורך, עמ' 3.
7. במברק מאותו יום (IWA111, 17.1.1951, 130.09/2308/15) שאל בן־גוריון אם ניתן בדרך כלשהי לבטל את הסעיף. אבן השיבו כי "אפשר בהחלט. אם הם לא יזכירו את הצעתנו היא תתבטל מאליה. באם יזכירו אותה נאמר, שהיות ושר ההגנה ביקש אותנו להמציא לו את כל החומר המפורט הנוגע לכל הסעיפים שבתזכירנו אין צורך בביקור מיוחד ורצוי להשכיחו." (מברק אבן אל בן־גוריון, WIA613, 19.1.1951, 93.01/2207/12).
8. ראה תשובת קולק במס' 26.
9. מאיר וייסגל, סגן נשיא החברה האמריקאית לכספים ולפיתוח לישראל ("הבונדס").

ערך מכריע יש לאפשרות החסנה של מזון, דלק, חומרי גלם ונשק אצלנו. סוף סוף זהו "הבסטיון" היחיד הבטוח והנאמן במזרח הקרוב, ולא ייבצר להסביר זאת לאנשים המכריעים – גם במטה וגם במחלקת המדינה.

ואשר לדיון עם אנגליה: אין אני רואה כל ברכה ביזמה מצדנו לשיחה בעניין זה עם בווין. אם הוא יפנה אלינו – נשמע מה בפיו. כשאין הוא פונה – סימן שלא חל אצלו כל שינוי, ויזמה מצדנו רק עלולה להזיק.

בדעת־הקהל באנגליה – מבטיחים לי – חלים שינויים, אבל שר החוץ שלנו לא יוכל לנהל שיחות עם דעת־הקהל, אלא עם שר החוץ, ולכך לא הגיעה השעה, ובלי יזמה רצינית מהצד השני – אין כל תועלת לדעתי בפנייה מצדנו.[10]

לבסוף עלי להביע צערי על שגרמתי לך ולמשפחתך אי־נעימות, אבל אני מקווה שבקרוב תבוא, ותוכל לשוב לעבודתך הברוכה באמריקה ביתר התמכרות לאחר שתקח אתך את משפחתך ונעשה בירורים נוספים על המצב, הסיכויים והצרכים.

שלך

ד. בן־גוריון

23

ש. רוזן אל משלחת ישראל לאו"ם
S. Rosenne to the Israel Delegation at the United Nations

Coded Tel. Y471 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2338/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 18 January 1951

Following summary January 16th proceedings special Committee about Suez. Case was Egyptian Appeal against M.A.C. [Mixed Armistice Commission] decision 29 August 1949 that M.A.C. thinks has right demand from Egypt gov[ernmen]t not interfere passage goods Israel through Suez. Main Egyptian points: (1) Decision 29 August invalid as being unmotivated.[1] (2) Decision invalid as contrary to decision 8 June 1949 which constitutes *Res Judicata* about competence M.A.C. this matter.[2] (3) Anyway interference not forbidden by Armistice Agreement as executed by police or customs and not by military forces. Our reply: (1) Egyptian points one, two deliberately misleading, nothing in Armistice Agreement or any general principles compels M.A.C. give motivated decisions. Had this been desired agreement would have said so. (2) *Res Judicata* argument irrele-

10. השווה מס' 18 והערה 7 שם.

23

1. ההחלטה התקבלה בהצבעת נציג ישראל ונציג או"ם בוועדת שביתת־הנשק; ראה כרך 4, מס' 205 ו־257.
2. על הרקע לקבלת ההחלטה ראה כרך 4, מס' 33 והערות 1 ו־2 שם.

vant before administrative body such as M.A.C. which not court law, alternatively if argument relevant here no *Res Judicata* as (a) facts first decision entirely different facts second, (b) despite verbiage June 8 about absence competence M.A.C. it actually decided on merits Israel complaint. (3) Basic Israel complain[t] is Egyptian action constituting exercise belligerent rights as exemplified by laws on war contraband, is violation armistice as being either aggressive, hostile or warlike committed by paramilitary force viz. police or customs. Described situation if such interference committed high seas, then explained 1888 Convention assimilates status Canal to that high seas quoting Nokrashy statements 175th meeting *Moabit* [Security Council][3] as accurate statement legal position. No Egyptian rebuttal to our statement; Riley unofficially remarked on this.

Riley unwilling decide without advice legal opinion secretariat therefore adjournment proceedings ten, fourteen days to dispatch summary record Lake [Success]. Important you urge perhaps through Feller[4] decision on following lines: (1) M.A.C. in principle competent to deal complaint if arising out provisions Armistice Agreement. (2) Egyptian action warlike or hostile act as committed by paramilitary forces and within competence M.A.C. This seems a favourable opportunity West carry present Suez dispute stage further without compromising their own higher strategic interests as issue here narrowed Armistice Agreement and 1888 brought in mainly as illustration. Shall therefore try British, U.S.A. pressure secretariat, Riley, along above lines. Forwarding verbatim report next week.[5]

Rosenne

24

א. אבן אל צ'. בראנאן (ואשינגטון)

A. Eban to C. F. Brannan (Washington)

Copy: 93.08/342/35 :העתק

Washington, 19 January 1951

Personal

Dear Secretary Brannan,

I write to convey my gratitude for the sympathetic attention which you

3. בישיבת מועצת־הביטחון ב־5 באוגוסט 1947 אמר ראש ממשלת מצרים, מחמוד נוקראשי, שהסכם תעלת סואץ מבוסס על העיקרון שהתעלה היא עורק בינלאומי הפתוח לכל האומות בימי שלום ובימי מלחמה וכי האחריות להגנה על מעבר מים חיוני זה מוטלת על מצרים.
4. אברהם פלר, יועץ כללי ומנהל המחלקה המשפטית במזכירות האו"ם.
5. הפרוטוקול בתיק 93.03/3006/1.

gave to the Minister of Agriculture and myself on last Tuesday. Mr. Lavon joins me in this expression of appreciation.

I understand that the project which we discussed at our first meeting[1] – that of storing U.S. wheat in Israel in large quantities – involves questions of availability and policy which might not be easily solved at this time. This, of course, is a great disappointment to us, but we have full understanding of the difficulties with which you are faced. I should, however, be glad to resume discussions on this matter in early summer, since I understand from you that a change might be possible at that time.

In view of this circumstance and of the extreme urgency of our needs, I ventured to suggest on Tuesday that ways might be sought of securing the cooperation of your Department in a more modest and limited objective. The difficult supply situation in Israel arising from a shortage of hard currency makes it most desirable for her to get a year or two supply of wheat into Israel as quickly as possible and under the most favorable conditions of payment which can be obtained. It would be very difficult for us to pay in advance at a given moment for a whole year's supply; it would, however, be workable for us to pay for such a consignment at the rate of our current consumption. We estimate our yearly consumption of wheat at about two hundred thousand tons, and what we seek is a way whereby this quantity can be obtained by us – either in the form of consignment or in another suitable manner – without our having to disburse the total amount at the time of purchase.

You will note that a project of this kind does not involve a particularly heavy encroachment upon United States wheat reserves. Nor does it involve a burden on the American taxpayer, since we definitely have in mind to pay for the wheat. It would thus seem that it should be less complicated for the United States to help us in this way than it was for your Government to undertake the generous and imaginative assistance which it extended on so vast a scale to other nations which were in urgent need of immediate supply of food. If it is convenient to you, I should like to ask our qualified people to work out a specific project of the limited character which I have described and present it to you or to your representatives with all its details fully elaborated. I have no doubt that we could in that case rely upon your rapid and sympathetic attention.

Apart from this, we are – as Mr. Lavon told you – occupied very urgently by the questions of obtaining fodder cereals, such as maize and sorghum, under reasonable terms, and we are interested in the continued availability of relief and/or surplus allocations such as dried milk, egg powder, etc. The

24

1. ראה מס' 7.

critical supply condition of my country compels me to request your most sympathetic consideration in all these respects.

Please pardon me for burdening you with these requests. I know how conscious you are that our supply difficulties arise primarily from our readiness to shoulder an unprecedented burden in the course of building our state. Moreover, the potentiality of the United States to assist Israel, in the spirit of the remarkable friendship which has always existed between our two countries, now lies predominantly in this sphere. Since our needs are small in relation to the immense resources at the disposal of the United States, I trust sincerely that you can find a way to render us this invaluable aid.

Sincerely yours,

Abba Eban

הערת־עורך
Editorial Note

המשך הדיון באו"ם על סכסוך קוריאה

ב־17 בינואר השיבה ממשלת סין העממית על החלטת הוועדה המדינית מה־13 בינואר 1951 (ראה הערות־עורך, עמ' 27–28). סין שללה את העיקרון המונח ביסוד ההחלטה בדבר הפסקת־אש לפני ניהול משא־ומתן והגישה תכנית נגדית לפתרון הסכסוך. היא דרשה ניהול משא־ומתן על בסיס הסכמה לפינוי כל הכוחות הזרים מקוריאה, ניהול ענייני הפנים בידי העם הקוריאני, פינוי פורמוזה והכרת האו"ם במעמדה של סין. התשובה הסינית והצעות החלטה של ארצות־הברית ושל 12 מדינות ערביות ואסיאתיות נדונו בישיבות הוועדה המדינית בימים 18 עד ה־30 בינואר 1951.

בישיבת הוועדה ב־18 בינואר הציע נציג ארצות־הברית לגנות את סין על תוקפנותה, לדרוש את פינוי כוחותיה ולהטיל על הוועדה לנקיטת פעולות עונשין לשקול הטלת סאנקציות על סין. עמדתה של ארצות־הברית לא זכתה לתגובה אוהדת מצד בעלות־בריתה. מדינות מערביות שהשתתפו בדיון מתחו ביקורת על סין, אך ביקשו לשקול בזהירות את הצעת הגינוי ובעיקר את סעיף הסאנקציות. לאחר שנסיונות אמריקאים להשיג תמיכה בהצעת החלטה לגנות את סין נכשלו הגישה המשלחת האמריקאית ב־20 בינואר הצעת החלטה משלה שקראה לגנות את סין, להורות לה לפנות את כוחותיה ולכנס את הוועדה לאמצעים קיבוציים. ב־25 בינואר הגישו 12 מדינות אסיה ובראשן הודו הצעת החלטה בדבר כינוס ועדה של 7 מדינות לפתרון בעיית קוריאה לאחר שתובטח הפסקת־אש או לפחות הפוגה.

הצעת ארצות־הברית הביכה כמה מבעלות־בריתה. נציג בריטניה הסתייג מחלק מההצעה ובעיקר מסעיף הסאנקציות. הבריטים התלבטו עד הרגע האחרון כיצד להצביע. נציג ישראל השתתף בדיון ב־26 בינואר. הוא תמך בהצעת ארצות־הברית אך הצטרף להצעת הנציג הבריטי שבשלב זה תגונה סין בלא שיינקטו נגדה אמצעי עונשין. אבן הציע מינוי ועדה שתחתור להפסקת־אש ולחיפוש פתרון למכלול הבעיות של המזרח הרחוק.

ב־30 בינואר התקיימה ההצבעה. הצעת 12 מדינות אסיה נדחתה. הצעת תיקון לבנונית שמיתנה את סעיף הסאנקציות בהצעת ההחלטה האמריקאית התקבלה ברוב גדול וסללה את הדרך לאישור ההצעה. ההצבעה נערכה על כל סעיף בנפרד. היא אושרה ברוב של 44 נגד 7 (הגוש הסובייטי ובורמה) ו־8 נמנעים (הגוש הערבי, שוודיה ויוגוסלביה). ישראל נמנעה בהצבעה על סעיף

הסאנקציות. ב־1 בפברואר אישרה העצרת הכללית את ההחלטה באותו רוב. לפי בקשת ישראל נערכה הצבעה נפרדת על סעיף הסאנקציות שהתקבל ברוב של 43 נגד 7 ו־8 נמנעים, בהם ישראל. (ראה *GAOR*, 5th Sess., First Committee, 426th–438th Meetings, 18, 27, 29, 30 January 1951, pp. 501–603; *GAOR*, 5th Sess., 327th Plenary Meeting, 1 February 1951, pp. 689–696; Supplement No. 20A, A/1775/add.1.)

25

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W621 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 נוסח יוצא:

Washington, 20 January 1951

Immediate

Your 474.[1] Our difficulty will not arise in explaining position which need not substantially differ from past statements but in voting. Our main effort yesterday, today, was to cooperate Commonwealth in effort tone down U.S. resolution[2] by reducing inevitable condemnation to minimum severity, prominence, emphasizing in operative part resolution U.N. intention preserve peaceful settlement. We have sold some drafting suggestions to Australia who urging them upon Americans. Jebb pessimistic about any possibility avoid world aggression but believes Commonwealth will succeed prevent any aggravating action which is also desire U.S.A. delegation itself. Arabs, beguiled by Peking's flattery Egypt, are embroiling themselves sharp conflict U.S.A. by insisting seven powers conference, completely ignoring cease-fire refusal. See no reason why not stew in own juice. Parliamentary situation however is that U.S.A. despite exasperation may be forced further weaken resolution to secure Arab–Asian support apart from and after first weakening process required to secure British acquiescence. In these circumstances believe we should continue waiting policy until actual drafts appear on table. If necessary speak before that should be in general terms on lines Jebb yesterday, who expressed disappointment but did not mention aggression. True many delegations now looking to us

25

1. שרת הגיב על דיווח של לוריא בדבר כוונת ארצות־הברית להגיש לוועדה המדינית הצעת החלטה לגינוי סין. שרת הצביע על התבטאויות קודמות של ישראל נגד תוקפנות, אך הביע דאגה חמורה ממדיניות ארצות־הברית העלולה להביא לקרע חריף עם סין ולהחמרת המתיחות הבינלאומית. (מברק שרת אל לוריא, 19.1.1951, 130.09/2338/14.)
2. ראה הערת־עורך לעיל.

for leadership, guidance, but have secured good effects previously by not rushing in precipitately before position mature.

However presume you fully realize that when all is said, done, on behalf prudence we shall definitely be faced with resolution critical or condemnatory of Peking cease-fire refusal. I regard it absolutely inevitable we should vote for this on ground both principles, interests described my previous cables. *Inter alia* would face complete wreck our prospects [Washington] D.C. if we hold back that stage. Am confident resolution will also specify new steps peaceful settlement and affirm limiting conflict remains U.N. objective. This should make easier swallow admittedly hard pill but fear we absolutely must swallow it. Still believe we may regain some constructive initiative but at later stage.

Eban

26

ט. קולק אל ד. בן־גוריון
T. Kollek to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 532.73/169

ואשינגטון, י"ד בשבט תשי"א
21 בינואר 1951

כמוס

בן־גוריון היקר,

מצטער אני על שמכתבי אליך מיום 22 בדצמבר[1] הגיעך באיחור כה רב ומניח שאיחור זה היה אחד הגורמים למברקך[2] האומר כי אנו מתקדמים בצעדים מהירים מדי בלי להודיעך מראש.

דומני שהמסקנה שאנו צועדים מהר מדי לקראת המערב נבעה מתוך הנחתך שארצות־הברית איננה עומדת להגן על המזרח הקרוב. ביקשתי אפוא את אחד מחברי השגרירות, מאיר שליט, [– – – –][3] ואשר על שיקולו הנבון כולנו פה סומכים בהחלט, לסכם בקצרה את כל פרשת הגנת אזורנו על־ידי כוחות המערב, ולהלן סיכומו:

(א) ארצות־הברית הפסיקה לדבר ולתכנן לפי מדינות. התכנון כולו נעשה על בסיס אזורי.

(ב) אזור המזרח התיכון הוא השלישי בסדר העדיפויות של הקצבת נשק וכסף אמריקאי לשם הגנה. מקומנו אחרי אירופה והמזרח הרחוק.

(ג) המערב (ארצות־הברית, אנגליה וצרפת) מעוניין בהגנת המזרח התיכון.

(ד) אולם במצב כפי שהינו היום אין המערב מסוגל להגן על אזורנו במקרה של התקפה רוסית בגלל:

26

1. ראה מס' 22, הערה 2.
2. ראה מס' 17, הערה 1.
3. ארבע מלים לא הודפסו כאן.

מחסור בכוח אדם;
מחסור בנשק.

(ה) ישנה היום מחשבה והתחלה של תכנון בקשר להגנת האזור. הואיל והתכנון הוא רק בראשיתו יש בידינו להשפיע על התפתחותו ולשלב את עצמנו בו בצורה הנוחה לנו.

(ו) אנו הולכים ומשתכנעים כי אכן הבריטים ינגנו בכינור הראשון במזרח התיכון אולם האמריקנים יקחו חלק פעיל בדבר ולפחות יהוו גורם מתאם בין הכוחות והאינטרסים אשר יפעלו באזור.
צרפתים אשר נרתעו מ"השמועות" כאילו גמור ומנוי עם המערב ליתן לבריטים לבדם להגן על האזור שוחחו על כך עם השלטונות האמריקנים וקיבלו הבטחה כי "השמועות" מקורן באנגליה בלבד, וכי הם, האמריקנים, יקחו חלק פעיל בהגנת אזור זה.

(ז) כפי שצויין לעיל אחת הבעיות העיקריות שטרם נמצא לה פיתרון היא בעיית כוח האדם. אין האמריקנים סומכים על הערבים כחיילים לקו הראשון של החזית. לעומת זאת מציינים את תורכיה וישראל כשתי המדינות אשר על צבאותיהן יש לסמוך. אך כאן מתעוררות שוב כמה בעיות בקשר לשימוש של צבאות שתי הארצות הנ"ל:
(1) האמריקנים (כפי שהודיעו לצרפתים) מבינים כי אין לדבר על כוח אזורי מבלי לכלול בו את ישראל, אך מאידך בגלל המצב השורר בין מדינות ערב וישראל אין לעת עתה אפשרות להקים גוש אזורי המורכב מכל הגורמים יחדיו.
(2) תורכיה איננה מוכנה עדיין (למרות הלחץ האמריקני עליה) לראות במדינות ערב בנות־ברית שתבואנה לעזרתה במקרה צורך, ולכן תורכיה צופה לעבר מדינות האמנה האטלנטית ואינה נוטה לשלב את גורלה עם גורל המזרח התיכון.
(3) כוחות האדם הפוטנציאליים של תורכיה, ובפרט אלו של ישראל, אינם יכולים לפתור את בעיית כוח האדם לשם הגנת האזור.
(4) לו הודו היתה מצטרפת סופית למערב ייתכן ואז היה נמצא פתרון לבעיה זו (עובדה זו היתה נושא לדיון בישיבת עמי הקהיליה הבריטית[4] בלונדון אך תוצאות לא ידועות לנו).
כאן כדאי גם להזכיר כי אין מעריכים את כוחה הצבאי של אירן במאומה, ואירן לא תעמוד בפני התקפה רוסית אפילו זמן קצר ביותר.

(ח) סיכום: מלחמה מידית תמצא את המזרח התיכון בלתי־מוגן אולם ככל שתרחק המלחמה פועל הזמן לטובת הגנת האזור.

האנגלים לא יקבלו יד חופשית במזרח התיכון ולו גם לכאורה יהיו הם ה"אדונים". הנשק והממון האמריקני יטביעו גם את החותם האמריקני על הגנת המזרח התיכון כפי שזה נעשה באירופה והמזרח הרחוק. פעולה מצדנו בארצות־הברית (כל זמן שאיננה פעולה חד־צדדית), היא פעולה במקומה וככל שנצליח להקדים ולשתף פעולה עם האמריקנים בשלב זה של התכנון כן נוכל להטביע את רצוננו על התכנון ולשלב את בעיותינו הספציפיות (מזון, חומרי גלם וכו') לתוך התכנון הכללי.

בדרשנו נשק, או עזרה אחרת, מהאמריקנים ייתכן ונקבל מאנגליה או מדינה מערבית אחרת אך יש לזכור כי הדבר נעשה בתיאום עם האמריקנים וכי המאמץ שהושקע בארצות־הברית אינו מאמץ שווא.

לנגד עינינו כאן עומדים כמובן רק השיקולים הקשורים בהצלחת הפצת אגרות החוב והשגת העזרה הממשלתית בשטח הכלכלי והצבאי, ושיקולים אלה מביאים אותנו לידי מסקנה שצריך

4. ראה מס' 6, הערה 4.

להתקדם בצעדים די מהירים לקראת התקשרות יותר הדוקה בינינו לבין ארצות־הברית.

יהדות אמריקה מזדהה הזדהות מלאה ובלתי־מסתייגת עם הנטייה האמריקנית הכללית ועלינו לשכנע את היהדות כי בתמיכתה הכספית בישראל היא עושה מעשה פטריוטי מבחינה אמריקנית. ובאשר לתמיכה כלכלית ממשלתית, הרי זו בוודאי לא נקבל אלא אם כן נוכיח את נכונותנו להילחם על צד המערב במקרה של התמודדות הכוחות.

אם אגרות החוב והתמיכה הכלכלית דרושות לנו מיד לשם המשך העלייה וקליטתה, אין לנו ברירה אלא לצעוד לקראת שיתוף־פעולה הדוק יותר. אינני מאמין שאנו יכולים לחכות בשלווה עד אשר האמריקנים יווכחו לפתע שהם זקוקים לנו ויבואו אלינו בהצעות.

משוכנעני, שכל מה שיותר מוקדם ניכנס למעגל ונגיש את הצעותינו לשיתוף־פעולה, נוכל ביתר קלות להכליל בתוך התכנית את דרישותינו הספציפיות להטביע את חותמנו על התכניות הללו.

המטרה צריכה להיות להגיע לשיתוף מהיר ומלא בשטחים שונים כמו מדיניות משותפת באו"ם ובשטחים הצבאיים שמשה [שרת] הזכירם במכתבו למארשל.[5] אינני מאמין שעל־ידי קיום פגישות בדרג גבוה (כמו למשל פגישות בין שרים) – אפשר יהא להתקדם בשלב זה. להיפך, עכשיו נחוץ לעבור לעבודה בין המטות בשטח הצבאי והמדיני גם יחד, ותשובתו של מארשל למכתבו של משה[6] מביאה אותנו בדיוק לשלב זה אליו אנו שואפים.

לדעתי אין כלל קושי לוותר על נקודת "E" במכתבו של משה אשר כפי הנראה מעיקה עליך – הדבר יכול להיעשות פשוט על־ידי המשך הפעילות בכל יתר השטחים ושיכחה של הנקודה הזאת; באם הצד השני יעורר את השאלה אפשר יהיה לענות להם ש"ההפתעה" היתה נשקנו החשוב ביותר; גם אם יש לנו במידה מועטה נשק או כוח, הרי אי ידיעתו של האויב היא בעזרתנו. ייתכן ויתור על נשק חשוב זה רק אם ישנה מצדם ההתחייבות להגן על האזור. אך אינני מאמין שנוכל להתקדם מבלי שבארץ יהיה תיאום ושיתוף־פעולה מלא עם כל מה שנאמר על־ידינו כאן, או יותר נכון ויותר בריא שכאן נבצע מה שמחליטים בארץ.

אנו עושים כאן את עבודת השפתיים ובארץ יש לתרגם זאת לשפת מעשים. הדו"חות של השגרירות האמריקנית בתל אביב (כאן מחשיבים דו"חות אלו מאוד, ויחשיבו אותם עוד יותר לכשיגיע השגריר החדש), חייבים להוכיח כי אכן ישנה נכונות מעשית לבצע את כל אשר נאמר על־ידינו בוואשינגטון.

והרי סיפור לדוגמא:

יש לי ידיד מזה שנים רבות שנכנס זה עתה לבית הלבן בתפקיד חשוב. הוא סיפר לנו לפני ימים מספר שההרגשה השוררת בין אנשי מחלקת המדינה היא שבארץ הצבא אינו מסכים לקו הממשלה. ומתוך כך נמנעת הממשלה מלבצע את הקו הזה, וזו היא הסברתם מדוע אין מראים לאנשיהם את מפעלי התעש למרות העובדה שהצעתנו כאן מחייבת צעד זה. מיותר לי להסביר לך מה מסוכן הדבר אם תשתרש כאן בוואשינגטון הדעה שצבא ההגנה הוא גורם מדיני עצמאי.

המסקנה מכל זה היא ששיחות עם אנשי השגרירות האמריקנית בתל אביב צריכות להתנהל ברוח הדברים שנאמרים כאן; כן יש לקיים יחסים תקינים, והסברים לנספחים הצבאיים האמריקניים. אם אנו מבקשים עזרה לתעשייה יש להראות להם את התעשייה, ואם אנו מדברים על אפשרות של שיתוף־פעולה צבאי בעתיד הרי גם מזה יש להסיק מסקנות מעשיות ברורות. לצערי, המצב כיום הוא שאנו סובלים מקוצר ראייה ולוקים ב־Xenophobia.

5. ראה כרך 5, מס' 517.
6. שם, שם, הערה 2.

אני מנסה לחשוב על כל הסיבות שהביאוך לידי היסוסים בקשר להתקרבות בינינו לבין ארצות־הברית ברגע זה, ואחת הסיבות שעולה במוחי היא שאתה רואה לפניך אפשרות של בחירות בארץ בעתיד הקרוב ולכן לא כדאי לעשות צעד שעלול להיות מאוד לא פופולרי. במקרה ואתה חושב בכיוון זה, הרשה לי להתווכח עמך על הרעיון הנ"ל.

אני מאמין שהדאגה העיקרית בלבו של היישוב היא לראות דרך איך להגשים את המשימה ההיסטורית של קיבוץ גלויות ויחד עם זה לעלות על דרך של הבראת מצבנו הכלכלי. אם זה נכון, הרי השגת עזרה מארצות־הברית בכל השטחים: אגרות חוב, עזרה ממשלתית כלכלית, ואולי בסופו של דבר אף נתינת נשק במידה מסוימת, עלולה לעלות את קרנה של הממשלה שהצליחה להשיג הישגים כאלה.

אמנם כוח ההסברה שלנו חלש מאוד אך הצטערתי לראות את הפרסומת הדלה שניתנה בעיתונות שלנו למלווה החקלאי בסך 35,000,000.[7] זה הרי סכום לגמרי לא קטן והדבר היה צריך להיהפך ליתרון לאותה ממשלה שבזכותה התקבל המלווה הנ"ל. אם כבר נגעתי בנקודה זו אציין כי גם בעבר לא ניצלנו הזדמנויות כמו השגת מלווה ה־100,000,000 ומתן מצרכי מזון לישראל על־ידי הממשלה האמריקנית חינם, על־מנת לעבד דעת־קהל אשר תתמוך בצעדים אשר אנו חייבים לעשותם היום.

אני מתכונן להגיע ארצה בימים הקרובים אך כמה מהפעולות הנובעות מתזכירו של משה ומתשובתו של מארשל אינן סובלות דיחוי ומתוך כך החלטתי לכתוב לך על כל זה. גם ויוויאן הרצוג[8] עומד להגיע ב־1 בפברואר ארצה והוא בוודאי יוכל להשלים התמונה והרעיונות שביטאתי לעיל.

בימים אלה אני מנסה במידת האפשר לעזור ללבון להפוך את שליחותו להצלחה. כמובן אעזור במיטב יכולתי גם לספיר העומד להגיע מחר או מחרתיים. אבל גם עכשיו משוכנע אני שכל מה שישיגו יהיו אלה תוצאות הפעולה שהחברים התחילו עם סימנך הראשון על מצב האספקה בארץ[9] – תוצאות שהיינו משיגים גם בלי ביקור זה של לבון וספיר.

אני תקווה כי גם על נושא זה עוד תהיה לנו הזדמנות לשוחח בעת ביקורי הקרוב. אך אחרי הכול, מה שחשוב הוא הצלחת העניין והגשמת המטרה שהצבנו לפנינו והלוואי רק שנצליח.

בברכת כל טוב, שלך

טדי

27

ו. איתן אל נציגויות ישראל בלונדון, ואשינגטון ופאריס

W. Eytan to the Israel Missions in London, Washington and Paris

Coded Tel. MT6 מברק מוצפן

Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 22 January 1951

Please make immediate informal representations Foreign Office, [State] Department, Quai [d'Orsay] regarding Suez on which our interests all par-

7. ראה מס' 5, הערה 1.
8. חיים (ויוויאן) הרצוג, נספח צבאי, ימי ואווירי של ישראל בוואשינגטון.
9. ראה מס' 1.

allel. Case argued Israel–Egypt Special Committee 16 January.[1] Egypt's main argument their interference ships and cargoes bound Israel not, repeat not, aggressive, warlike or hostile act within meaning Articles 1 and 2 Armistice Agreement.[2] Have received secret information Riley[3] intends uphold the contention and vote with Egypt that M.A.C. [Mixed Armistice Commission] does not have right demand Egypt not interfere passage goods to Israel. Intends make statement appealing Egypt desist as Egyptian action inconsistent letter, spirit, agreement. You should stress such action by Riley will not solve problem and request Government intervene *Mazkirut* [Secretariat] Lake [Success] to advise Riley Egyptian action warlike act contrary Article 2 as he himself suggests in stating action inconsistent letter, spirit, agreement, logically follows therefore should not uphold Egyptian case this point.

Riley's own arguments supporting his view quite persuasive and actually if his language can be interpreted as advantageous Israel advantage pyrrhic so long as actual decision goes against us.

You should stress that in its present shape controversy limited entirely correct interpretation Armistice Agreement and does not involve complicating external factor such as Suez Canal Convention of 1888. Therefore seems favourable conjecture pressurize *Mazkirut* for opening Canal without compromising big powers higher strategic interests which more concern 1888.

Action to be taken immediately as Riley awaiting reply within few days. You cannot use verbatim secret information quoted above but must rely on fact that Riley told our people would be seeking guidance from Lake [Success]. Gambit for secret information can be "we have reason believe he seeking this way out". To Washington: Riley likely be much influenced by Bunche.[4]

This cable to London, Washington, Paris.

Eytan

27

1. ראה מס' 23.
2. ראה כרך 3, נספח ו.
3. ויליאם א. ריילי, ראש מטה משקיפי האו"ם בארץ־ישראל ויושב־ראש ועדות שביתת־הנשק.
4. ראלף ג'. באנץ', מנהל אגף הנאמנות במזכירות האו"ם.

28

א. אבן אל א. צ'אפמן[1] (ואשינגטון)
A. Eban to O. Chapman[1] (Washington)

Copy: 93.08/342/35 :העתק

[Washington], 22 January 1951

Personal

My dear Mr. Chapman,

The purpose of this letter is to express to you again in writing my sincere appreciation and gratitude for the patience and sympathy with which you listened to my requests at our meeting on January tenth.[2] I was very much encouraged by your response, and I hope that after this auspicious beginning the problem which I presented to you can find a solution.

May I use this opportunity to explain our general thesis on the matter of stockpiling in general, and stockpiling of oil products in particular. The Government of Israel views with deep anxiety the situation in which our country might find itself in case of a third world war, or indeed any serious aggravation of the world situation affecting sea communication in our area. In Israel at the present time, with a swift population increase straining our resources to the utmost, there are no considerable reserves of any vital commodities, such as food stuffs, oil, and other raw materials, without a continuous supply of which no modern economy can exist for any length of time. The danger that Israel might be cut off from its lines of communication in case of hostilities is obvious. The country lies at the extreme corner of the Mediterranean Sea which might well become impassable to normal traffic. It is surrounded by hostile states which continue their illegal blockade, despite the provisions of the armistice agreement. But even if passage through the Mediterranean should remain clear, it can be assumed that curtailment of shipping facilities and shortage of basic commodities will in the course of time adversely affect the continuity of supply on which Israel so vitally depends. My Government is, therefore, deeply concerned that food shortages and the standstill of all productive activity might face our country as the direct result of interrupted communications or of tightening systems of frontiers and controls. It is hardly necessary to point out that this would not only mean disaster for Israel, but would also deprive the world of a bastion of liberty which constitutes the only stable element for the security of this region.

28

1. אוסקר ל. צ'אפמן, שר הפנים של ארצות־הברית.
2. ראה מס' 7, הערה 4.

The Government of Israel natrually looks at the problem of precautionary stockpiling first and foremost from the viewpoint of its own position and needs; but I venture to say that this problem is one of general scope deserving the serious consideration, in its own interest, of the United States. The situation of scarcity which might develop in Israel in the contingency which I have described could well occur in a similar manner in other strategic areas of the globe. The task of supplying such regions in actual conditions of hostilities might well become too much even for the enormous resources of the United States. It would certainly be wise to consider it most systematically and seriously while there is yet time for preparation and undisturbed action.

I understand that the problem of stockpiling has been discussed in competent circles of the United States, but that no decision has been taken. Despite the enormous burden which rests on the shoulders of the United States Government at this juncture, it would seem that the question of stockpiling deserves a higher priority in its counsels if it wishes to be effectively prepared in the hour of emergency.

The Government of Israel feels that the Near East should take a high place in the scale of priorities when the question of stockpiling is substantively discussed. The Near East, for strategic reasons and because of the vast amounts of oil reserves which lie sheltered underground, is one of the crucial regions of the world. Its loss could well nigh be fatal to any plan for the defense of world security. On the other hand, it is obviously exposed to serious and immediate dangers which there have been no preparations to meet. Our feeling that the Government of the United States is not yet thinking in terms of specific plans for the defense and supply of this region causes us deep concern.

It was in the light of the above considerations that Foreign Minister Sharett, toward the end of his stay in the United States, took the opportunity of discussing the question of stockpiling in its various aspects with the Secretary of State, the Secretary of Defense, the Adviser to the President on international affairs, and the Secretary of Agriculture.[3]

In the talk which I had the pleasure of having with you about ten days ago, I mentioned the question of stockpiling with special reference to oil and oil products which belong to the field of activity of your Department. However, as you have so generously undertaken to look into those matters not only from the standpoint of your Department but from the general aspect, I hope that the above observations might be of interest to you. The existence of a free, strong, and progressive Israel could be a primary factor in the stability and the defense of this indispensable area. Thus, our

3. ראה כרך 5, מס' 514, 509–510.

requests and suggestions with regard to stockpiling – although made primarily in the interest of our country – conform at the same time with the wider objective of defending the world's freedom.

I feel certain that you share this view, and will be able to offer invaluable assistance.

Sincerely yours,

Abba Eban

29

א. לבנה[1] אל מחלקת מערב אירופה
E. Livneh to the West European Division

מקור: 130.10/2539/1

מינכן, ט"ו בשבט תשי"א
22 בינואר 1951

חשאי

הנידון: יחסם של הגרמנים לשאלת פיצוי העם היהודי

נשאלתי תכופות מה היא הערכתי על רצונם הכנה של הגרמנים לפיצוי העם היהודי ותשובתי היתה שאני מאמין שאמנם החוגים הקובעים של העם הגרמני מתייחסים ברצינות לבעיה זו. הדגשתי גם שליחס זה יש נימוקים שונים ומשונים, ביניהם: שיקולים אופורטוניסטיים, מסחריים, טקטיים, פוליטיים וכו'. אולם אין גם לעבור בשתיקה על העובדה שאצל הגרמנים קיים פחד מיסטי מסוים שבאם הם לא יתפייסו עם העם היהודי, אזי גרמניה לא תצליח בפעולותיה בעתיד.

המאמר המצורף פה מסביר[2] את הפחד המיסטי של הגרמנים, והוא הינו אופייני למהלך הרוחות כאן. אני כשלעצמי לא הייתי מתייחס ברצינות רבה ל"פחד" זה אלמלא הייתי סבור שגם בחוגים הממשלתיים הגבוהים שוררת תפישה דומה.

ממקור מוסמך מאוד נודע לי תוכן שיחה שהתקיימה בין מר פון־בלנקנהורן – מרכז ענייני חוץ בבון והמנהל העתיד של משרד החוץ הגרמני בתואר Staatssekretär (ראה נספחי מס. 2)[3] – לבין יהודי אמריקאי, בה הסביר בלנקנהורן את הסיבות העיקריות בגללן על גרמניה להגיע במהרה לידי פיוס עם העם היהודי, במיוחד מדינת ישראל:

(א) פעולות העם הגרמני נגד העם היהודי הנם הכתם השחור המכביד על מצפונו של העם הגרמני, והוא לא יצליח לחזור למשפחת העמים (עם זכויות שוות), באם לא יכפר על עוונו.

(ב) החרם של העם היהודי מורגש מאוד בגרמניה, ובאם הגרמנים מיזמתם הם לא יחישו

29

1. אליהו ק. לבנה, קונסול וקצין עלייה של ישראל במינכן.
2. הנספח לא הודפס כאן.
3. הנספח לא הודפס כאן.

בפיצוי העם היהודי, חרם זה יתגבר וממשלות המערב "ילחצו על פרעון השטר" משיקולים מסחריים.

(ג) מדינת ישראל הינה הגורם המכריע בשאלת הפיוס עם העם היהודי, כי "למרות העובדה שבמובן גיאוגרפי היא הינה מדינה קטנה הרי מבחינת השפעתה היא מדינה עולמית (Weltstaat)".

(ד) תהיה זו מדיניות קצרת־ראות אם גרמניה תקשור קשרים הדוקים עם העולם הערבי ותנסה להסתלק בדרך זו מפתרון יחסיה עם מדינת ישראל. במרוצת הזמן מדינת ישראל תגיע לידי הסדר יחסיה עם ארצות ערב, ואזי היא תהיה הגורם המכריע במזרח התיכון. באם גרמניה לא תגיע לידי פיוס עם מדינת ישראל לא תהיה לה דריסת־רגל במזרח התיכון.

עם כל יחסי הביקורתי לתפישתו וניתוחו של מר בלנקנהורן, אני בדעה שיש לדעת לנצל את הלך־הרוחות בגרמניה.

בברכה,

ד"ר א. ק. לבנה
ד"ר אליהו ק. לבנה
קונסול ישראל

30

י. ברזילי[1] אל משרד החוץ
I. Barzilai to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2342/16

פראג, 24 בינואר 1951

בעקבות שיח[ו]תי עם הנשיא וראש הממשלה[2] בהן הדגשתי בעיית המשך העלייה,[3] ביקר אצלי מנהל לשכת ראש הממשלה וביקש בשם ראש הממשלה הצעותי. חילקתי הצעותי לשלושה: (א) רשיונות עלייה לכל אלה שקיבלו סירובים. המדובר בין עשרה לשלושה־עשר אלף נפש. (ב) רשיונות לכל חברי המפלגות הציוניות לשעבר. (ג) מכל מקום סידור חיובי בהקדם לסוגים

30

1. ישראל ברזילי, ציר ישראל בפולין עד אמצע ינואר 1951. המברק שלפנינו נשלח דרך צירות ישראל בפראג.
2. ברזילי נפגש לשיחות פרידה עם ראשי השלטון בפולין ערב סיום תפקידו בוורשה (מברק ברזילי אל משרד החוץ, BI281, 16.1.1951, 130.09/2306/4).
3. באותם ימים הודיעו שלטונות פולין במפתיע על הפסקה במתן דרכונים החל מה־1 בינואר 1951. ההודעה הבלתי־צפויה גרמה בהלה וייאוש בין יהודי פולין ומאות איש פנו אל צירות ישראל. קבוצה בת שמונה מאות איש יצאה את פולין ב־10 בינואר 1951 וקבוצה נוספת היתה צפויה בסוף אותו חודש. חלק מהיוצאים קיבלו את הדרכונים לפני סגירת השערים ולחלק הוארכו דרכונים שניתנו קודם לכן. ב. ניב שדיווח על כך הביע דאגה "שהשיירה הנ"ל תהיה האחרונה במניין שיירות העלייה, אם לא יתרחש נס והממשלה תשנה את עמדתה לגבי הסירובים". (ראה ניב אל מחלקת מזרח אירופה, 16.1.1951, 130.11/2502/11.)

הבאים: (1) משפחות מפורדות; (2) קרובים בארץ; (3) הקבוצה האחרונה של עובדי צירותנו; (4) פעילי המפלגות הציוניות לשעבר; (5) ילדים יתומים שקרוביהם בארץ; (6) מורים לעברית; (7) קרובים ובקשות מיוחדות של אישים מרכזיים בישראל.

בקשותי נרשמו וכן מסרתי רשימות לסעיף ג'; מאחר שרשימות סעיף א' ו־ב' נמצאות בידיהם.

האיש הדגיש כי העובדה שראש הממשלה שלחו אלי מעידה על גישה חיובית, אם כי הבעיה סבוכה.

טרם צאתי השקעתי מאמצים מרובים ומיוחדים להמשך העלייה. ולפי שעה מוסיפים להוציא דרכונים. למרות שעבר התאריך הסופי שנקבע רשמית, מאריכים דרכונים שפג תוקפם, מקבלים ערעורים על סירובים. בקרוב תתמנה ועדה בין־משרדית ליד נשיאות הממשלה לבחינת הערעורים והבקשות לעלייה. פרטים במכתב.[4]

ברזילי

31

ו. איתן אל נציגויות ישראל במזרח אירופה
W. Eytan to the Israel Legations in Eastern Europe

מברק מוצפן P32

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 24 בינואר 1951

רצוי להגביר ולטפח יחסים חברתיים ואישיים בין ראשי ועובדי צירויותינו ובין ראשי ועובדי הנציגויות הסיניות הן למען טיפוח הקשר כשלעצמו והם לשם ניסיון לתהות על קנקן הסינים וללמוד דרכי מחשבתם וקווי מדיניותם שהם זרים ובלתי־ידועים לנו עד כה. בין השאלות שבירורן הזהיר רצוי:

(א) מידת הקשר בין סין לברית־המועצות ואופיו: באיזו מידה מוחלטת וקבועה הברית הסינית–רוסית, היש הרהורים על אפשרות החלפתה, האם הרוסים הם הגורם הקובע בברית, האם הם מכתיבים הוראותיהם והדרכתם או משליטים אותן בדרכי התייעצות, האם הסינים רוגזים על היותם הגורם החלש והצעיר בברית ומשתדלים לשנות מצב זה, האם מקבלים עובדה זו כהוראת שעה שישנוה בעתיד או מקבלים אותה כטבעית. היש נקודות מסוימות של מחלוקת סינית–רוסית (זכור למשל סברה אמריקנית שכל מלחמת קוריאה אורגנה ביזמה רוסית ונגד דעת הסינים שהיו מעדיפים פעולה נגד פורמוזה).

(ב) החושבים הסינים על הסתגרות מוחלטת מפני העולם המערבי והאמריקני.

(ג) החושבים הם על התערבות גוברת דוגמת קוריאה במלחמת הודו–סין.

(ד) היש בדעתם להתערב בפרשת מלאיה, במלחמת האזרחים בבורמה.

(ה) מה דעת הסינים על מדינות לא קומוניסטיות המנסות לנקוט דרך ביניים ובמיוחד הודו.

4. ראה ברזילי אל לבבי, 21.1.1951, 130.02/2457/18.

(ו) מה תגובתם האמיתית ליזמת הפשרה שלנו באו"ם.[1]

(ז) מה דעתם על הניסיון ליצור "גוש אסיאתי".

(ח) היש להם דעה בעניינים שבין ישראל לערב.

מברק זה נשלח למוסקבה, בוקארשט, בודאפשט, פראג, שטוקהולם. יש לנהל הבירורים בזהירות ולמנוע רושם של הסתערות מאורגנת.

איתן

32

א. ששון אל מ. ששון[1]

E. Sasson to M. Sasson

מקור: 130.15/2570/7

אנקרה, 24 בינואר 1951

מויז יקירי,

להלן כמה הערות ל"טיוטא" שלך ל"יחסי ישראל–ירדן"[2]:

(א) אין לקבוע, לדעתי, בהחלטיות ש"במידה שקיימים סיכויים להגיע לידי הסדר של שלום עם אחת ממדינות ערב, הרי בתנאים הנוכחיים נשארה עבר־הירדן". נכון, היא המדינה הערבית הנוטה ביותר לשלום עם ישראל. אך היא גם המדינה הערבית בעלת התביעות הגדולות ביותר מישראל – תביעות כאלה שאין ישראל יכולה להסכים להן ויהי מה, תביעות כאלה שאם לא תמצאנה את פתרונן הרצוי בהקדם עלולות להביא לחידוש המלחמה. זה ראשית. שנית

31

1. ראה הערת־עורך, עמ' 4.

32

1. משה ששון, מעובדי מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ.
2. המדובר בטיוטא (ללא תאריך) הנושאת את הכותרת: "ליחסי ישראל–ערב (המשא־ומתן וליקחו, קווים ומגמות למדיניות)". עיבוד של הטיוטא צורף כנספח למסמך מקיף מיום 18 בינואר 1951 שהוכן במחלקת המזרח התיכון וכותרתו: "ליחסי ישראל–ערב (ניתוח, מגמות, מסקנות והצעות לפעולה)". שני המסמכים בתיק 130.15/2570/7.

במסמך הראשון קבע ששון כי המפתח ליחסי ישראל–ערב נמצא אמנם בידי מצרים, אך לפי שעה רחוקה מדינה זו מהתפייסות עם ישראל וירדן נותרה המדינה היחידה "הנוטה ביותר לשלום עם ישראל". ששון ניסה ללמוד לקחים מן המשא־ומתן עם ירדן מאז סיום המלחמה והגיע למסקנה כי יש סיכויים לשלום עם ירדן רק אם תסכים ישראל להיענות לחלק מן הדרישות הירדניות. לדבריו צריכה הממשלה להחליט "האם השלום עם ירדן חיוני ומה המחיר שישראל מוכנה לשלם עבורו מבלי לפגוע ביציבות הפנימית בישראל והאם המחיר המוצע יספק את הדרישות המינימליות של הירדנים." לדעתו מוליכה עמדה השוללת ויתורים למסקנה "שאין לשאוף לשלום בזמן הקרוב ויש לבנות את המדיניות על ההנחה שהשלום אינו בר השגה בעתיד הקרוב." במקרה זה הציע ששון כמה עקרונות למדיניות של התקדמות איטית לקראת שלום: (א) תרומה לפתרון בעיית הפליטים על־ידי תמיכה והקצאת משאבים ליישובם מחדש; (ב) פתרון הבעיות השנויות במחלוקת (סעיף 8, שטחי הפקר, אדמות המשולש, פיצויים, ירושלים) בין ישראל לירדן בדרך איטית והדרגתית שתניח דעת שני הצדדים; (ג) בדיקת אפשרות לעידוד המסחר בין ישראל לירדן; (ד) טיפול מתוכנן בגורמי אופוזיציה בירדן על־ידי יצירת מגע אישי המבוסס על אינטרס הדדי; (ה) עידוד והמשכת המגע עם עבדאללה; (ו) ארגון תעמולה בירדן שתטפח רעיון השלום עם ישראל; (ז) קיצוץ כנפיהם של גורמים שאינם מוכנים להתפשר עם ישראל.

– ביחסינו עם עבר־הירדן אנו תלויים באיש אחד זר ובא בימים. באיש בעל אומץ לב ורצון טוב, אך בלתי עצמאי ובלתי חופשי לכוון את העניינים ולנהלם כדרוש. איש זה הוא המלך עבדאללה. השאלה הראשונה: מה יהיה אם לא יאריך ימים עד חתימת הסכם השלום. השנייה: מה יהיה אם באמצע המשא־ומתן יקבל הוראה מבת־בריתו להפסיק. השלישית: מה יהיה אם הוא לא ימצא אף ראש ממשלה שיסכים "ללכלך" את שמו וללכת אתו עד הסוף. עד שלא יימצאו תשובות מניחות את הדעת לשלוש השאלות האלו אין לדבר על עבר־הירדן כעל ארץ ערבית שאפשר להגיע לשלום אתה לפני כל ארץ ערבית אחרת.

(ב) לא מצרים מצאה את "בעיית הפליטים" והפכה אותה לנושא של מקח וממכר, אלא אנו המצאנו לה את הבעיה הזאת ואפשרנו לה להשתמש בה כעולה על לבה. וכן לא המדיניות המצרית השכילה לא למצוא לבעיה הזאת פתרון חיובי, אלא אנו דחפנו את מצרים לנקוט במדיניות כזאת. אנו עשינו את שני הדברים בזה שקיבלנו את החלטת האו"ם כתורת משה מסיני, הסכמנו לראות במדינות ערב כנציגות הפליטים וסירבנו – ועודנו מסרבים – לדון עם הפליטים עצמם על פתרון בעייתם. כשם שאנו עמדנו בתוקף על כך "לא לדבר על בעיית הפליטים אלא במסגרת של שלום כללי", כך עומדים היום המצרים על כך "לא להפריד את בעיית הפליטים מכל משא־ומתן ביניהם לבין אנגליה על פינוי תעלת סואץ ומכל משא־ומתן ביניהם לבין ארצות־הברית על הצטרפותם לחזית זו או אחרת במקרה של מלחמת עולם". עד שלא נכיר בעובדה הזאת, עד שלא נכה על חטא ועד שלא נמצא דרך לשלול מאת מדינות ערב בכלל את נשק "בעיית הפליטים" – עד שלא נעשה כל אלה אין לצפות לכך, לדעתי, לריכוך העמדה המצרית או לקץ מלחמתה הקרה או להפסקת המיקוח שלה על חשבוננו.

(ג) המצב הכלכלי הקשה והמיוחד בו שרויה ישראל זה שנתיים ויותר איננו, לפי מיטב הבנתי, תוצאה ישירה מהמצור הערבי עלינו. הרבה סיבות אחרות לדבר: העלייה, ההתיישבות, הרצון להיות מדינה ככל המדינות במינימום של זמן, החשש מסיבוב שני ועוד. אך אנחנו, משום־מה, הנחנו כל דבר אחר ושמנו את הדגש על המצור הערבי. התרענו על זה בהופעותינו הפומביות, בשיחותינו הפרטיות, בנאומינו על מדיניותנו הכלכלית, בוויכוחינו בכנסת ועוד. כל זה הוכיח לערבים שאפשר להכריע את ישראל על־ידי ה"מצור" הזה ו"הכביד" את לבם. לפי מיטב ידיעותי החליטו בזמן האחרון כמה ממדינות ערב, בראשן מצרים, להגביר את המצור הזה כמה שאפשר. על כן, עד שלא נצליח להוכיח לערבים שנשקם הכלכלי – עקר הוא, עד שלא נחדל מלהזכיר את ה"מצור" שלהם לגמרי באיזו מסיבה שהיא שלנו או של "המערב" – אין, לדעתי, לצפות לאיזה שינוי, בעיקר, מצד המצרים.

(ד) ועוד דבר: הדיבור הרב שלנו על השלום. השלום עם העולם הערבי. הערבים סבורים שהשלום דרוש לנו כאוויר לנשימה. לפי מיטב הבנתי המצב איננו, באמת, כזה. אם יכולנו להחזיק מעמד כשלוש שנים בלי השלום הזה, ובו בזמן לגדול ולהתחזק, הרי בכוחנו להמשיך במצב הזה עוד שנים. את זה אנו צריכים לשנן לעצמנו ולערבים השכם והערב. את זה אנו צריכים בראש וראשונה להסביר "למדינה הנוטה ביותר לשלום עם ישראל" – לעבר־הירדן, שראשיה, חוץ מהמלך, רואים בשלום עם ישראל, את טובת ישראל בלבד.

(ה) כידוע, אני אינני נמנה על אלה שסבורים ש"תשועתנו" תבוא על־ידי העמקת הפירוד הקיים בין הגוש ההאשמי לבין הגוש המצרי–סעודי. פירוד כזה נותן "פרנסה" למופתי ואנשיו, מעמידם על הרגליים, הופכם לגורם בכל דיון לחיסול הסכסוך הישראלי–ערבי. פירוד כזה מטיל את אימתו על כל מדינה ערבית שברצונה, מתוך חשבון זה או אחר, לבוא לאיזה סידור אתנו. זוהי, לדעתי, הסיבה העיקרית לכשלון הסכם "ראשי התיבות" עם עבר־הירדן,[3] זהו, לדעתי,

3. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 139, ומס' 105.

מקור כוחה של הליגה הערבית. אילו היו היחסים בין מדינות ערב כתיקונם, כי אז לא היתה ההתנגדות להסדר אתנו כה עזה ולא היינו הנושא האחד והיחידי לכינוסיה של הליגה הערבית זה ארבע שנים ויותר. וכן לא היו הערבים מעיזים לדרוש "מחירים יקרים" להסדר אתנו ועם האנגלו־סקסים. אולם אם ראשי התנועה שלנו חושבים שחשוב להעמיק את הפירוד בין שני הגושים הנ"ל, הרי נשאלת השאלה: מדוע לא נותנים הוראות לעשות זאת? אך את זה לא עושים, כידוע, בדיבורים בלבד. אלא באחת משתיים: בוויתורים מרחיקי־לכת כדי להגיע כמה שאפשר מוקדם להסכם עם אחת או יותר ממדינות ערב, או, בפעולות מאומצות, מתוכננות וממושכות פה ושם.

הייתי יכול להוסיף לך עוד הערות כרימון. אולם כל עוד אין במשרד החוץ שלנו מחלקה מיוחדת, בעלת סמכות ותכנית ברורה, לטיפול בעניינים ערביים; כל עוד העניין הערבי הוא נחלת הכלל בישראל – הצבא, המשטרה, המחלקה המדינית ועוד – ועשרות ידיים בוחשות בו בלי כל תיאום ושיתוף; כל עוד אנו מצמצמים את עבודתנו בשטח המלך עבדאללה בלבד; כל עוד איננו מבררים לעצמנו ברור היטב את צלליו ואורותיו של העולם הערבי – הרי כל פעולה ותהא הרצינית ביותר וכל מאמץ ויהא הכביר ביותר הם נידונים לכישלון מראש. ויש בהם כדי לרפות ידיים.

בברכה ובאהבה, שלך,

א. ששון

33

א. הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית
E. Herlitz to the United States Division

Coded Tel. W634 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/12 :נוסח יוצא

[Washington], 24 January 1951

Jacobson[1] saw President who agreed tell Brannan today go ahead twenty million bushel wheat i.e. about two years' supply on pay as you eat basis. Same talk President said U.S.A. almost have proof of Egypt–U.S.S.R. deal for which they blame past, present, British policy Egypt.

President or Acheson expected answer Attlee's statement on China tomorrow.[2]

[Washington] D.C.

33
1. אדוארד (אדי) ג'יקובסון, ידידו של הנשיא טרומן.
2. קלמנט ר. אטלי, ראש ממשלת בריטניה. מנאומו של אטלי בבית־הנבחרים הבריטי ב־23 בינואר השתמע כי בריטניה תתמוך בגינוי סין, אך תתנגד להטלת סאנקציות עליה.

34

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y491 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2338/14 :נוסח יוצא

Jerusalem, 25 January 1951

Most immediate

From Jerusalem. View crucial stage reached your end[1] reported today Cabinet fully on eventualities. Cabinet approved line we stick British viz. vote for whatever anti-China resolution they support. In event open rift Britain–U.S.A. special Cabinet meeting be called. Please keep me posted with corresponding urgency. Note our underlying assumption is in last resort British will join U.S.A. Most Cabinet members extremely sensitive our position Washington.

Cable to what extent Peking softening may be due their recent reverses Korea. This dictated before receipt your 808 and 810.[2]

Sharett

35

א. אבן אל ד. בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

העתק: 93.08/338/15

[ואשינגטון], י"ח בשבט תשי"א
25 בינואר 1951

סודי

בן־גוריון היקר,

אני מרשה לעצמי להפנות את תשומת־לבך להרהורים המובעים בתזכיר המצורף. לדעתי הגיעה השעה להחליט על התייעצויות מעשיות עם גורמים ביטחוניים בארצות־הברית על־מנת

34

1. ראה הערת־עורך, עמ' 4, ומס' 38.
2. במברק הראשון מסר לוריא על שיחה עם ג'ב שאמר לו כי הוא ממתין להוראות ממשלתו כיצד להצביע על הצעת ההחלטה האמריקאית; ג'ב הביע תמיכה בעמדת ישראל שיש לשלב את הגינוי בחידוש המאמצים למשא־ומתן. הוא הביע דאגה מ"ההיסטריה המדינית בארצות־הברית כלפי סין" ומסר על התנגדות האמריקאים להצעת ההחלטה של מדינות אסיה.
במברק השני דיווח אבן על הלוך הרוחות בוועדה וביקש הנחיות כיצד להצביע אם ההחלטה תכלול את סעיף הסאנקציות. הוא הציע להצביע כפי שיצביעו בריטניה וקנדה. (ראה מברק לוריא אל שרת, 24.1.1951; מברק אבן אל שרת, 24.1.1951, 93.01/2203/3.)

להבטיח את קיומה העצמאי של המדינה במקרה של מלחמת עולם שלישית. את המגמה הזאת אין אפשרות להשיג בכוחנו אנו בלבד. עובדה אכזרית זו מחייבת התגברות על כל מיני היסוסים והסתייגויות שמקורם בסיסמאות אידיאולוגיות מופשטות, מורשת העבר. כללו של דבר, ראוי שניענה למכתבו של מארשל[1] כתוכנו וכרוחו.

תודתי העמוקה שלוחה אליך על ספרך "בהילחם ישראל" ועל איחוליך הלבביים שכתבתם בשער הספר. ספר זה מהווה זכרון עד לפרקים לא יישכחו במאבק על גאולת ישראל.

שלך בידידות – ולהתראות,

אבא אבן

נספח
Appendix

תזכיר מאת א. אבן אל ח. הרצוג, 25 בינואר 1951
Memorandum from A. Eban to C. Herzog, 25 January 1951

סודי בהחלט

1. בצאתך להשתתף בכינוס הנספחים הצבאיים בקריה הנני מבקשך למסור את מיטב ברכותי לראש המטה הכללי ולשאר חבריך במפקדת צבא ההגנה לישראל. בשעה זו של מתיחות בינלאומית המתקרבת לנקודת המשבר ראוי שהממונים על בטחון מדינתנו יתנו את דעתם על הגורמים החיצוניים הקובעים במידה ניכרת את סיכוייה ועתידותיה של מדינת ישראל, במקרה של החרפת הסכסוך הבינלאומי עד כדי מלחמה עולמית. לתוך זירת הרהוריכם וחקרי לבכם הנני זורק כמה ראשי־פרקים לדיון. חזקה עליך שתשכיל למלא את המסגרת הזאת תוכן יותר מפורט ויסודי.

2. ארצות־הברית לא תסיח את דעתה מגורלו של המזרח התיכון. את הגילויים האחרונים של אדישות אמריקנית לגבי הגנת אזורנו יש לזקוף על חשבונם של גורמים ארעיים בהחלט אשר סופם לחלוף בזמן הקרוב. השתקעותה של ארצות־הברית בענייני המזרח הרחוק; הדאגה הבהולה לביצור אירופה המערבית, הנחשבת לחזית המוקד בהתמודדות העולמית; היחסים המסוכסכים השוררים באזורנו והמונעים בעד קביעת תכניות להגנה אזורית מאוחדת; הרצון והציפייה שבריטניה תבליט את יזמתה המסורתית באזור זה – אשר היא וחברי הקהילייה הגנו עליו בהצלחה במלחמת העולם השנייה – שיקולים אלה עיכבו עד כה את הכנת תכניות מפורטות להגנת האזור הזה בו נפגשות שלוש יבשות העולם הישן בנקודת הצטלבות אחת. אולם, אין ספק שבמשך השנה הבאה עלינו – ומי יתן לשלום – ישמש המזרח התיכון נושא לדיונים צבאיים רציניים ותכליתיים. מכתבו של ה' מארשל בתשובה לשר החוץ[1] כבר משקף את הגברת ההתעניינות האמריקנית במזרח התיכון בכלל ובמדינת ישראל בפרט. רצוי לדעתי שממשלתנו והמטה הכללי כאחד יתחילו בהבהרת עמדתם כלפי הסיכוי הקרוב, שארצות־הברית ואנגליה תמסורנה לנו על רצונן להכשיר את אזורנו להגנה ועל תקוותן שמדינת ישראל תשלב את מאמציה במערכת ההגנה המערבית, על יסוד התחייבויותיה מטעם מגילת או"ם, לסייע להדיפת התוקפנות.

35

1. ראה כרך 5, מס' 517, הערה 2 (עמ' 722).

3. לגבי חלוקת התפקידים בין המעצמות המערביות אני משוכנע בשתי הנחות: (א) ארצות־הברית לא תסכים שאנגליה בלבד תקבל על עצמה את מלוא האחריות להגנת האזור. (ב) מאידך, במסגרת התכנית האנגלו־אמריקנית המשותפת להגנת המזרח התיכון, תיחשב אנגליה כזרוע המבצעת העיקרית. לדעתי אין כל סיכוי שנערער בהצלחה על ההנחה השנייה, המבוססת על מציאות מדינית וצבאית במזרח התיכון כולו. יש באפשרותנו להשפיע על ארצות־הברית שתגביר את מידת התעניינותה ואחריותה, אבל לא עד כדי הורדת אנגליה מאחריותה המרכזית לביצוע. אפשר לדאוג שכוחות אנגליים שיפעלו במזרח התיכון יפעלו בשם הנהגה מערבית משותפת, אשר בה תכריע, בסופו של חשבון, האחריות המדינית האמריקנית.

4. השיחות שהתנהלו עם הגנרל מארשל משך ביקורו של שר החוץ מסיימות את פרשת הבירור המופשט בפנטגון. מכאן ואילך נעמוד בפני הצורך לשתף פעולה עם גורמים צבאיים אמריקניים בעיבוד תכניות מסוימות ומוחשיות. אם אין בדעתנו להראות שיתוף פעולה ברוח זו, לתת לקצינים אמריקנים אפשרות לבדוק את כוח ייצורנו ואת שיטות אימונינו, לשווא נתעסק כאן במליצה מופשטת שכולה אומרת ידידות ורצון להדיקת היחסים. עזה תקוותי שלא תינתן חשיבות מופרזת בדיוניכם לשיקולים אידיאולוגיים ערטילאים. הרי להלכה ולמעשה, אין הבדל של תוכן בין נכונותנו להסתייע בידידות ארצות־הברית לשם ביצור הכלכלה הישראלית, לשם אספקת מזון וחומרים וכו׳, לבין נכונותנו להסתייע באותה המעצמה לשם הגברת כוחנו ההגנתי. כשם שהענקת מלווה להתיישבות ולתעשייה מגבירה את כוחה הביטחוני של מדינת ישראל, כן הושטת עזרה בנשק, בציוד ובתכנון צריכה להיחשב כסיוע הנובע מחתירה למגמה משותפת, והיא, שביצורה וייצובה של מדינת ישראל מהווים מטרות ראויות גם למדינת ישראל וגם לארצות־הברית, ולו גם מתוך כוונות שונות. העובדה היסודית אשר אין מנוס ממנה עומדת לפנינו, ברורה ומובהקת: – רק באמצעות הגנה משותפת של ארצות־הברית ומדינת ישראל עלולים אנו, במקרה של מלחמת עולם, להיחלץ מגורל הכיבוש הסובייטי או הקומוניסטי. גם אז הסיכוי הוא סיכוי גרידא – אולם סיכוי שאין לזלזל בו כל עיקר.

5. ברם, התקרבות צבאית לארצות־הברית בשטח התכנון והייצור הצבאי איננה צריכה להתפרש כסתימת הגולל על עצמאותנו המחשבתית בעניינים בינלאומיים. על־ידי הושטת העזרה הזאת אין ארצות־הברית עושה אתנו חסד התובע תמורה חד־צדדית, אלא היא ממלאת את מגמותיה הלאומיות המשתלבות במקרה במגמות שהן חיוניות גם לנו. בכל מגע ובכל הסברה יש לנקוט לשון זו של עניין הדדי ותועלת משותפת בין שני גורמים שווי זכויות אשר אין אחד חייב להתבטל בפני השני.

6. מידת נכונותנו במשך השנה הבאה להדק את יחסינו עם גורמים ביטחוניים בארצות־הברית תקבע את גורלם של עניינים חיוניים אחרים החורגים, לכאורה, ממסגרת ההגנה הצבאית. השיקול ההגנתי שולט שלטון גמור בכל הערכותיה ותכניותיה של ממשלת ארצות־הברית. ההחלטה אם להעניק עזרה כספית רבתי, אם לאפשר צבירת מלאים, אם לנהוג באדיבות בביצוע תכניות הפיקוח והקיצוב, אם לעמוד בצדנו בסכסוכים ישראליים–ערביים – תושפע במידה ניכרת ואולי מכרעת על־ידי אווירת היחסים שתשתרר בינינו לבין נציגי הצבא האמריקני גם בוואשינגטון וגם בקריה. אקווה שלא תתעלמו מהמשמעות המדינית הרחבה הנודעת לתפקידכם בשעה הרת־עולם זו.

7. הנני מקווה שהמטה הכללי ושאר הגורמים הנוגעים בדבר יקדישו את מיטב עבודתם ודאגתם להכנת המסמכים המוזמנים מידנו במכתבו של ה׳ מארשל; ושמסמכים אלה יבליטו רצון מובהק לראות את ארצות־הברית כשותף נאמן בהגשמת מגמה חיונית ורבת־ערך – שמירת קיומה העצמאי של מדינתנו, על מוסדותיה החופשיים, בפני כל פורענות שלא תבוא.

8. תזכיר זה נכתב באווירון הטס מוואשינגטון לניו יורק – ואתך הסליחה על ליקוייו ופגימותיו הן בתוכנו והן בצורתו.

אבא אבן

36

מ. קרן[1] אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

מקור: 130.20/2463/8

וואשינגטון, י"ח בשבט תשי"א
25 בינואר 1951

סודי

הנידון: דו"ח על שיחה עם מר קלרק הממונה על עיראק במחלקת המדינה

לפי הוראת מחלקת ארצות־הברית ביקשתי שיחה עם הנ"ל ביום ב', 22 בינואר. מר ואלדרו[2] השתתף בשיחה זו. הפניתי את תשומת־לב שני הנוכחים לדאגות הרציניות שבהן אנו מתייחסים להתנקשות על בית־הכנסת בבגדד.[3] נראה לנו כי שוב נעשו היהודים קרבן של ריב פנימי בין ממשלת עיראק לבין האופוזיציה. בקשתנו היא ששגריר ארצות־הברית ישתמש בהשפעתו כדי להרגיע את הרוחות וכן כדי להגן על המיעוט היהודי, כפי שעשה בנכונות רבה בעבר.

הוספתי ואמרתי שאנו עושים מאמצים על־אנושיים בכדי להגדיל את המכסה של עולי עיראק, ויש להניח שנצליח להגדילה בעתיד הקרוב. הזכרתי להם את המצב הפרדוקסלי המתבטא בכך שבדרך כלל לוחצת עלינו מחלקת המדינה להגביל את זרם העלייה, אך במקרה זה היא סותרת את עצמה ומנסה להשפיע עלינו שנגביר את הקליטה מעיראק. עליהם להיות סמוכים ובטוחים שנעשה את כל הניתן ביכולת אנוש בכדי להעלות את המכסה, אבל גם כך תיקח העברת המועמדים לעלייה חודשים רבים.

מר קלרק השיב שיש הוראות קבועות לשגריר האמריקני להגן עד כמה שאפשר על מצב המיעוטים וביניהם היהודים. הוא יפעל בהתאם להוראות אלו גם במקרה דנן. הוא ציין שממשלת ארצות־הברית מודאגת מהמצב העלול להתפתח ממציאותם של רבבות יהודים משוללי נתינות עיראקית, הצריכים לחכות זמן די ממושך להעברתם. במדינה מסודרת היו יהודים אלה נהנים מהגנת הממשלה בפני פורענויות, אך מי יודע מה תהיה תגובת הממשלה העיראקית על מצב בלתי רגיל זה?

אשר להתפוצצות בבית־הכנסת, אמר שמחלקת המדינה מקווה כי זה מקרה בודד. יחס

36

1. משה קרן, יועץ בשגרירות ישראל בוואשינגטון.
2. ג'ון א. ואלדרו, ממונה בפועל על ענייני ארץ־ישראל, ישראל וירדן במחלקת המדינה.
3. ב־14 בינואר אירע פיצוץ בבית־הכנסת בבגדד. בפיצוץ נהרגו 3 אנשים, 4 נפצעו קשה ו־23 נפצעו קל. בעקבות האירוע הורה איתן לנציגי ישראל בוואשינגטון ובלונדון לפנות אל משרדי החוץ ולבקש את התערבותם של שגרירי ארצות־הברית ובריטניה בעיראק. (ראה מברק איתן אל נציגויות ישראל בחו"ל, MT5, 18.1.1951, 130.09/2377/1.)

הממשלה העיראקית לקהילה היהודית לא היה רע בזמן האחרון, ואין מחלקת המדינה יודעת את הסיבות להתנקשות הנ"ל.

הוא הציע שנודיע בצורה נאותה לקהילה היהודית על מאמצינו להגביר את קצב העלייה וכן שננסה לדאוג לכך שהרישום לעלייה יותאם בעתיד לאפשרויות ההובלה.

למחלקת המדינה אין כל מושג אם ממשלת עיראק חושבת להאריך את תוקף חוק היציאה או לא. אם כוחו של החוק יפוג במועד, היינו ב־1 במרץ, יווצר מצב עדין ומסוכן בקשר לרבבות היהודים שנרשמו לעלייה ואיבדו את נתינותם, אך לא הספיקו לעזוב את עיראק. השגרירות האמריקנית תפעל במיטב כוחה לעזור במקרה כזה.

בברכה,

מ. קרן

37

א. ששון אל ר. שילוח
E. Sasson to R. Shiloah

העתק: 130.15/2568/7

אנקרה, 25 בינואר 1951

הנידון: יחסינו עם עבר־הירדן

ראובן יקירי,

בעניין רב קראתי את חליפת המכתבים בין המלך עבדאללה וראש ממשלתנו[1] והערכתי מאוד את אומץ לבו של המלך בזה שלקח את האיניציאטיבה לידו ועשה את הצעד הראשון לחידוש המגע עמנו, בייחוד בימים אלה ערב כינוס הוועדה המדינית של הליגה הערבית. נדמה לי, שזו הפעם הראשונה, מאז מלחמת השחרור והקמת המדינה, שאנו מקבלים מכתב כזה מאת המלך, כתוב על נייר רשמי, מודפס במכונת־כתיבה וחתום על־ידי המלך עצמו. זהו, בעיני, מכתב היסטורי.

כן קראתי בעניין רב ובעיון רב את הדין־וחשבון שלך מה־12 לחודש זה על ביקורך באל־שונה ושיחותיך עם המלך וסמיר [אל־ריפאעי].[2] יישר כוחך. מהמשך דבריך נראה, שאתה מרוצה מאוד מהדברים ששמעת וקלטת ורואה בהם כצעד ראשון ממשי בדרך לסידור יחסינו עם עבר־הירדן.

הרשה־נא לי, ראובן יקירי, לומר לך בכל הגלוי, שאינני שותף כלל לאופטימיות שלך. כאשר גמרתי לעיין בדין־וחשבון שלך קיבלתי "מצב רוח" לא טוב. הדברים שהשמיע סמיר פחה, בחלק של השיחה שנגע בהסכם רודוס, דיכאו אותי מאוד. הוא אמר:

(א) "כל הסכם חדש שמתבסס על הסכם רודוס יתפרש ככניעה נוספת וייתקל בזעזועים פנימיים. זה מחייב אותו ואת ממשלתו לזהירות ולתבונה מוגברים...".

(ב) "בביצוע הסכם רודוס הוא חייב לתבוע שלא רק הסעיפים הנוחים לישראל יבוצעו, אלא עליו למצות את כל היתרונות שיש בהסכם רודוס ולתבוע ביצועם באותו קצב ובאותה מידה...".

37

1. ראה מס' 8 והערה 2 שם.
2. הדין־וחשבון לא נמצא, אך ראה דיווח על השיחה במס' 13 והערה 1 שם.

(ג) "הוא סבור שאם נשתף אתו פעולה בדרך זו נוכל להתקרב בצעדים זהירים, אולם בטוחים, למצב של שלום למעשה, אף אם מטעמים פוליטיים פנימיים וחיצוניים לא נוכל לעת־עתה לכרות הסכם שלום...".

בדבריו אלה של סמיר פחה צפונות, לדעתי, כוונות בלתי רצויות כלל ונודפת רוח מאוד אינוייסטית.

ראשית – קיים הבדל גדול בין הגישה של המלך לבין זו של סמיר. המלך סבור שיש להוכיח לעם הירדני, המזרחי והמערבי, את רצונם הטוב של היהודים. על כן הוא מבקש לקבל בחזרה את נהריים. לאחר ג'סטה זאת – תוכל ממשלתו לפתוח במשא־ומתן רשמי לשלום שיתן רווחים לשני הצדדים, תוך ויתורים הדדיים.

שנית – לא כן סמיר. הוא שם את כל "הכובד" על הסכם רודוס שהינו הסכם כניעה לפי ראות עיניו. הוא רוצה להופיע לפני העם הירדני והעולם הערבי כולו ולומר: ידי לא שפכו את הדם הזה, אך אני אציל אתכם מחרפתו. אדלה את כל הטוב שיש בהסכם הזה ואזרוק את הרע. פירוש הדבר, שסמיר מנסה לתת כיוון חדש לגמרי למשא־ומתן אתנו. הוא מבקש "ויתורים ישראליים תמורת הגשמת הסכם רודוס", ולזה הוא קורא בלשון דיפלומאטית – "מצב של שלום למעשה".

אומר את האמת: אני חושש מאוד שמא מנסה סמיר לטמון לנו ולמלך כאחד איזה פח. לנו – לקחת מאתנו את כל הקלפים תמורת השלום ולא לעשות שלום "מתוך טעמים פנימיים וחיצוניים". למלך – להוכיח לו שעל־ידי ביצוע "כל הסכם רודוס" הוא לא רק מקבל בחזרה את נהריים וקילומטר 78,[3] אלא גם מרכיש לעצמו מחדש את אמון העם שלו והעולם הערבי כולו. ותוך כדי כך הוא מכשיר את הדרך ל"שלום המקווה". אולם אני תקווה, שתעמוד כראוי על המשמר ולא תתן לסמיר, אם באמת כזאת היא מטרתו, להגיע עדיה.

בברכת חזק ואמץ, שלך,

א.ש.

38

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y506 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2338/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 29 January 1951

Most Immediate

Strongly feel we should stick to British to the end.[1] Am fully supported in this by Prime Minister. Nevertheless in view possible nefarious effects

3. ראה מס' 11, הערה 3.

38

1. ראה הערת־עורך, עמ' 4, ומס' 34.

[Washington] D.C. which only you are in position to judge are leaving final decision your hands. Self hope our reserved attitude on sanctions which motivated solely concern world peace and indicates indispensable measure independence this crucial issue so directly affecting our fate should not cause irreparable damage.

For Arthur [Lourie]. Realize Abba [Eban] away but assume you consult him. Above is for eventuality the two falling apart last stage and U.K. abstaining whole resolution.

Sharett

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בכנסת על מדיניות ישראל בעצרת החמישית של האו"ם

ב־23, 24 ו־30 בינואר 1951 התקיים דיון בכנסת על המדיניות הישראלית בעצרת האו"ם. שרת פתח את הדיון בסקירה מקיפה על הפעילות של משלחת ישראל בעצרת החמישית של האו"ם. את ראשית דבריו הקדיש לדיונים ולהחלטות בשאלת ארץ־ישראל בהן שאלת ירושלים, הפליטים וועדת הפיוס, וסיים במעורבות הישראלית בשאלת קוריאה.

בשאלת הפליטים הרחיב שרת את הדיבור על "כשלון המערכה הערבית" נגד החזרת הפליטים ועמד על הנסיגה שחלה בתמיכת חברות האו"ם בסיסמה של החזרת הפליטים הערבים. בנושא הפיצויים לערבים אמר שרת: "הננו עומדים כמקודם בפני בעיית תשלום הפיצויים. תמיד אמרנו כי אנו מוכנים לכך במסגרת השלום הכולל, אשר במשא־ומתן עליו נגיש גם אנו תביעות לפיצויים על נזקי המלחמה שנגרמו לנו. גישה אחרת לבעיה זו תיתכן רק באם יתברר, כי הפרדת עניין הפיצויים מבעיות אחרות וסידורו הנפרד עשויים לסייע לחיסול מצוקת הפליטים ולהחיש את השלום. נראה לנו כי הפעלת קרן הקליטה תפתח פתח להתקדמות מעשית, על־כל־פנים בפתרון בעיית הפליטים. משום זה הודענו, כי אנו מוכנים לתרום לקרן הקליטה על חשבון הפיצויים שהננו חייבים, בתנאי שתשלומים כוללים אלה יפטרו אותנו מטיפול בתביעות נפרדות של המוני יחידים... תרומתנו לקרן תהיה תלויה, ראשית, בהוכחה ממשית שהכספים יוצאו לסידורם הסופי של הפליטים, ושנית, בביטחון שיהיה לנו כי כל תשלום לקרן הקליטה משחרר אותנו מתביעות אישיות."

בשאלת קוריאה אמר שרת כי העמדה הישראלית התבססה על שני עקרונות: "החרדה לשלום העולם וחיזוק האו"ם כמכשיר השלום... מחרדה לשלום הצטרפנו לגינוי התוקפנות... ומתוך אותה חרדה התאמצנו שלב אחרי שלב לצמצם ולהמתיק את הסכסוך... ולתרום תרומה בחיפוש מוצא של שלום." שרת סקר את השלבים השונים של היזמה הישראלית בוועדה המדינית של העצרת ואת השלכותיה על מעמדה של ישראל באו"ם (ראה הערת־עורך, עמ' 4).

בסיום סקירתו מסר שרת הודעה על פעילות הממשלה להשגת הסכם הסיוע בין ישראל לארצות־הברית על־פי סעיף 4 בתכנית פעולתו של הנשיא טרומן מינואר 1949.

בדיון על הודעת שר החוץ מתחו נציגי האופוזיציה ביקורת חריפה על המדיניות הישראלית, מי בשאלות הנוגעות ישירות לישראל ומי בשאלת קוריאה. נציג מפ"ם, י. ריפתין, כינה את ההופעה הישראלית באו"ם "כישלון מוחלט" שנבע לדבריו "מהתעלמות המשלחת מן המצב העובדתי בסכסוך הקוריאני, מהתנהגות המשלחת בניגוד לחוקי היסוד של האו"ם, מראייה בלתי ריאליסטית של יחסי הכוחות המדיניים ומאורעות מדיניים ומהתנהגות הנוגדת את המוסר" של מלחמת השחרור. הוא

תקף את התכנית שהציעה ישראל משום שלא כללה את הוצאת הכוחות הזרים מקוריאה והאשים את ישראל בכניעה לקו האמריקאי.

נציג מק"י האשים את הממשלה "במדיניות אנטי־לאומית, במדיניות של היגררות אחרי כוחות אויבים המסכנים" את קיומה ועתידה במזרח התיכון. הוא תבע מן הממשלה להתנגד לכל ניסיון של מעצמות זרות לכלול את מדינת ישראל באיזה גוש תוקפני שהוא או לצרפה לבריתות צבאיות המכוונות להצתת מלחמת עולם שלישית.

נציג חרות, ש. כץ, הזהיר מפני נקיטת יזמה ישראלית העלולה לסחוף את ישראל למלחמה, אך את עיקר דבריו הקדיש למתקפה על המדיניות הישראלית בשאלת הפליטים, ירושלים והשלום עם הערבים.

נציג הציונים הכלליים, פרץ ברנשטיין, שאל אם לא הגיעה העת לזנוח את מדיניות אי־ההזדהות ולבחור בגוש המערבי. הוא הסתייג מהגישה הישראלית להתערב באו"ם בנושאים שאינם נוגעים ישירות לישראל ויעץ להימנע בהצבעות באו"ם בכל המקרים העלולים לגרום נזק לישראל.

בדברי תשובתו התייחס שרת לביקורת שנשמעה מכל האגפים, אך את עיקר דבריו הקדיש לפולמוס עם סיעות מפ"ם ומק"י על מדיניות ישראל בסכסוך קוריאה ועל יחסה לברית־המועצות ולארצות־הברית.

בסיום הדיון הוגשו הצעות סיכום נפרדות של מפ"ם ומק"י שעיקרן דחיית המדיניות הישראלית בשאלת קוריאה ודחיית הודעתו של שר החוץ על כוונת הממשלה לחתום על הסכם עם ארצות־הברית על־פי סעיף 4; הצעת הלל קוק שעיקרה טיפוח הידידות בין ישראל וארצות־הברית; הצעת הקואליציה שהכנסת תקבל את הדין־וחשבון של שרת ואת הודעתו על המשא־ומתן בדבר ביצוע סעיף 4; הצהרת נציג חרות נגד המדיניות הישראלית בשאלת ירושלים והפליטים, נגד השלמה עם שלטון ירדן בגדה המערבית והבעת פליאה על הסכמת הממשלה להיכלל בקבוצת המדינות העומדות לקבל סעד על־פי סעיף 4; הצהרת נציג הציונים הכלליים שקראה להבהרת עמדת ישראל כלפי המאבק בין מזרח ומערב ותמיכה בסטייה ממדיניות אי־ההזדהות של ישראל כלפי שני הגושים.
(דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, כרך VIII, עמ' 848–869, 875–885, 914–938.)

39

ג. אבנר[1] אל א. ניסן[2] (שטוקהולם)
G. Avner to A. Nissan (Stockholm)

העתק: 130.02/174/11

תל אביב, כ"ג בשבט תשי"א
30 בינואר 1951

סודי

הנידון: דנמרק ובעיית הפליטים הערביים

כפי שראית בעיתונות העברית ובנאום השר בכנסת,[3] תתרכז בעיית הפליטים בשלב הקרוב בעניין הפיצויים. בשטח זה קיבלה ועדת הפיוס הוראה ברורה להתחיל במשא־ומתן אתנו ואנו

39
1. גרשון אבנר, מנהל מחלקת מערב אירופה במשרד החוץ.
2. אברהם ניסן, ציר ישראל בשוודיה, נורווגיה, דנמרק ופינלנד.
3. ראה הערת־עורך לעיל.

הסכמנו להתחיל במשא־ומתן זה מחוץ למסגרת משא־ומתן לשלום עם הערבים, אם כי נלחץ כמובן על כך ששתי הפעולות חייבות להתחיל בעת ובעונה אחת. אולם, ברור לנו שבחשבון האחרון החלטת העצרת[4] מצדיקה התחלת משא־ומתן לתשלום פיצויים לפני התקדמות בעניין השלום, ובעצם הסכמנו לזה בהצהרותינו בעצרת בהן אמרנו שאנו מוכנים מיד לשלם סכום ראשון לקרן הקליטה שנוצרה, על־מנת שיתחילו ביישוב הפליטים ועל חשבון הפיצויים בעד אדמות נטושות. הנוהל יהיה שסוכנות התעסוקה תעסוק ביישוב הפליטים וכי ועדת הפיוס תקים משרד בירושלים לניהול המשא־ומתן אתנו בענייני הפליטים. משרד זה הולך ומוקם והמועמד הרציני למשרת המנהל הוא נתין דני בשם הולגר אנדרסן. האמריקאים הפעילו לחץ חזק לאישור מינויו וכן הוא נהנה מתמיכתה של תורכיה. משרד החוץ הצרפתי ניסה להשיג מינוי של צרפתי, אולם חבר הוועדה הצרפתי היה מעוניין יותר שהוא יישאר הצרפתי היחידי בעל עמדה בכל העניין ולחץ על משרד החוץ שינטוש את דרישתו.

העניין הוצע לאנדרסן והלה הבטיח למזכירות או"ם, כי בראשית חודש פברואר יוכל לתת תשובה סופית. האיש מכהן כעת כיושב־ראש ועדת המשקיפים אשר צריך להכין את הבחירות בהודו־סין. רואים אותו כאיש ממדרגה ראשונה, בעל ניסיון עשיר בשליחויות בינלאומיות שונות. הוא מכהן בדרך־כלל כנציג ארצו בחבר היועצים מטעם או"ם לענייני פיוס ותיווך. בשנות העשרים היה פעיל מאוד בוועדה הבינלאומית שעזרה לסדר את החלפת האוכלוסייה בין יוון ותורכיה, ושם רכש ניסיון עצום בשאלות פליטים, רכוש וכו'. התפתחות זו מאלצת כמה פעולות מצד הצירות בשטוקהולם:

(א) עליכם לברר באיזו מידה יוכל האיש לקבל הוראות לגופו של העניין מממשלת דנמרק. מאחר שאין לנו איש בקופנהגן כדאי שתבררו את העניין עם הציר הדני בשטוקהולם, אשר בוודאי יסכים לשמש צינור בעניין זה. עם זאת יש כמובן לעשות בזהירות כדי להגיע לחקר השאלה אם האיש יעבוד באופן עצמאי לגמרי או אם למשרד החוץ הדני תהיה איזו שהיא שליטה עליו או רצון לכוון אותו.

(ב) בין אם התשובה לנקודה א' היא חיובית או שלילית, כדאי שמשרד החוץ הדני ידע מהן הבעיות העומדות בפנינו בשטח זה ומהי גישתנו. זה כדאי בכלל וזה כדאי במיוחד במקרה שהאיש בכל זאת יעמוד בקשרים עם משרד החוץ שלו.

אי לזאת אני מפנה את תשומת לבכם לנאומו של השר בכנסת, אשר בו הוגדרו הדברים באופן מדויק. הבעיות שתעמודנה תהיינה אלה באופן מעשי:

(א) התחלת פעולה בעניין הפיצויים בלי התקדמות בעניין השלום – נסיוננו להצמיד את הדברים תוך ידיעה שבחשבון האחרון לא נוכל לעמוד בדרישה זו.

(ב) דרישה מוועדת הפיוס להגדיל את הסכום הראשון לקרן הקליטה שהבטחנו. אמרנו שנשלם מיד מיליון לירות כדי שיתחילו בעניין יישוב הפליטים.

(ג) עמדנו על העיקרון שתשלום זה משחרר אותנו לגמרי מתביעות אישיות של הפליטים.

(ד) אמרנו שהתשלום הוא בכל זאת על חשבון פיצויים ויש שאלה של הערכת הפיצויים שאנו חייבים. אנו עומדים על זה שנשלם רק בעד קרקעות נטושים אשר היו בעיבוד, וזה לפי הערך שבעלי הקרקעות הודיעו בזמנו לממשלת המנדט כבסיס לתשלום מס ההכנסה. בוודאי תבוא דרישה לשלם לפי השווי היום, ולשלם בעד קרקע בלתי מעובדת וגם בעד רכוש דניידי.

(ה) דעתנו היא שאם התשלום של מיליון לירות יכלול למשל תשלום פיצויים בעד קרקע נטושה של פליט אחמאד, אזי אנו משוחררים מכל תביעות אישיות של אותו אחמאד.

4. ראה כרך 5, נספח ב.

סוכנות התעסוקה חייבת אז ליישב את אותו פליט באופן קונסטרוקטיבי במדינה ערבית אחרת. נניח שאותו אחמאד מסרב להתיישב במדינה אחרת, תוך תקווה שביום מן הימים יחזור לישראל – אזי אין אנו אחראים יותר לגורלו. בזה ששילמנו את הפיצויים המגיעים לו לתוך קרן הקליטה, סילקנו את אחריותנו הכספית כלפי אחמאד.

את כל זה אני כותב על־מנת שתדע מהן הבעיות העלולות להתעורר והעלולות להוות נושא למשא־ומתן נוקב ומסובך. אינני מתכוון לכך שאת כל זה תגלה מיד לציר הדני. לאותו איש תגלה רק מהן כוונותינו הכלליות כפי שהוגדרו בנאומו של שר החוץ. כל השאר הוא בבחינת רקע בשבילך לעת הצורך. בכל אופן, כדאי לנסות ולראות אם משרד החוץ הדני מוכן לקבל הסברה כללית בבעיית הפליטים תוך מגמה של כיוון האיש שלהם. אני מניח שזה עניין לא קל לא רק מפני שהדנים יענו שהאיש הינו פקיד האו"ם ואין הם מכוונים אותו, אלא גם מפני שדנמרק איננה אוהדת שלנו כלל וכלל ביחס לעמדתנו בשאלת הפליטים.

בברכה,

ג.א.

ג. אבנר

40

מ. ששון אל מ. שרת
M. Sasson to M. Sharett

העתק: 130.02/2408/13

תל אביב, כ"ה בשבט תשי"א
31 בינואר 1951

שיחה עם היוגב (ביום השבת – 27.1.1951)

הצהרת שר החוץ בכנסת (ביום 23.1.51) בדבר נכונות ישראל לשלם פיצויים קולקטיביים בלבד לערביי ארץ־ישראל[1] גרמה הד רב בקרב בעלי הרכוש וחברי הממשלה הירדנית.

לדברי היוגב היה בהצהרה זו משום מכה לסיכויי הצלחת המשא־ומתן אשר חודש זה לא מכבר. (אחד השרים התבטא: "הצהרת שרת באה כדי להכריח את הממשלה הירדנית להפסיק את המשא־ומתן)". אותם שרים ירדניים המצדדים בהסדר עם ישראל ואשר על דעתם נפגש סמיר ריפאעי עם ר[אובן] ש[ילוח][2] טוענים שקבלת פיצויים אישיים היה עלול להיות ההישג העיקרי מהסדר עם ישראל. בפיצויים אישיים היה משום הבטחת תמיכתם של בעלי הרכוש להסדר עם ישראל. שרים אלה אינם רואים טעם בהמשך המשא־ומתן כל עוד דבקה ישראל לעיקרון הפיצויים הקולקטיביים. במברק מיוחד הודיעה הממשלה הירדנית לסמיר פחה ריפאעי את דבר הצהרת מר שרת.

משלחת בעלי הרכוש אשר נפגשה זה לא מכבר עם נורי אל־סעיד[3] (ראה דו"ח משיחתי

40

1. ראה הערת־עורך, עמ' 68–69.
2. ראה מס' 13 והערה 1 שם, ומס' 37 והערה 2 שם.
3. נורי אל־סעיד, ראש ממשלת עיראק.

עם היוגב ביום 20.1.51)[4] ואשר התייצבה לא אחת בשבועות האחרונים בפני הממשלה בדרישה להגיע לכלל הסדר עם ישראל – הודיעה לממשלה שאין בדעתם להמשיך ולדרוש הסדר עם ישראל כל עוד לא תחזור ישראל מעמדתה בדבר תשלום פיצויים קולקטיביים. בין חברי משלחת זו נמצאים: אחמד אל־ח'ליל,[5] חכמת אל־תאג'י, מוחמד נג'אר, עלי אל־מוסתקים ועלי אבו זיאד.

לפני צאתו לקהיר עסק כידוע סמיר ריפאעי במיצוי תביעות עבר־הירדן מישראל הנובעות מחוזה רודוס. בשיחותיו עם כמה שרים ירדניים עלה בידי היוגב לעמוד על מהותן של כמה וכמה תביעות אשר יבואו בתזכירו של סמיר ריפאעי. תביעות אלו הן:

(א) ממשלת הירדן תדרוש מחדש את סכום הכסף שהובטח על־ידי ממשלת ישראל לבניית כביש קלקיליה–טול־כרם.

(ב) ממשלת הירדן תבקש לבצע את סעיף 6 פסקא 6 מחוזה רודוס ככתבו וכרוחו. על ישראל לשלם פיצויים מלאים לערבים אשר ישבו בעבר בגבולות המשולש ואשר עזבו את השטח משעברה כברת ארץ זו לידי ישראל בהתאם לחוזה רודוס.

(ג) ייתכן ותהיה ממשלת הירדן נכונה לוותר על פיצויים אלה באם תינתן לפלחים גישה חופשית לאדמותיהם ובאם תובטח הוצאת היבול מישראל.

(ד) ישראל תקבל מממשלת הירדן דרך מיוחדת להר הצופים עם זכות שימוש קבועה ומוחלטת בדרך זו. הדרך תעבור צפונית לבית־הספר לשוטרים. כל זאת בתנאי שממשלת ישראל תאפשר "החזרת החיים בירושלים למסלולם הטבעי". היינו: על ישראל להעביר לרשות הירדן שטח אשר יאפשר נסיעה מחוץ לחומה משער שכם עד לשער יפו ומכאן לבית לחם. השטח הנדרש כולל את מרבית שטח ההפקר בעיר, כל שכונת מוסררה (אשר חלקה בשטח ההפקר וחלקה הקטן בשטח הישראלי; רובה ככולה של שכונה זו מאוכלס כיום בעולים יהודים), ברח' יפו שטח המגיע משער יפו ועד בניין ברקליס־בנק לשעבר (רחבת נוטר־דאם, שטח המאוכלס אף הוא בחלקו בעולים יהודים). וחלק [מ]רח' ממילא.

קונסול בלגיה בירושלים מר ניוונהויז ביקש להיוודע אצל היוגב באם נכונה הידיעה אשר הגיעה אליו "ממקורות גבוהים ביותר בישראל" שעבדאללה שלח זה לא מכבר מכתב "חשוב מאוד" לנשיא ישראל.[6] לפי השמועה, הוסיף קונסול בלגיה, לא הגיע מכתב זה לנשיא ונשאר בהתאם לכך ללא מענה....

משה ששון
מ. ששון

נספח
Appendix

הערות למדיניות הפיצויים

אין זה מקרה ששאלת הפיצויים לפליטים הערביים ובמיוחד לעשירים מביניהם מוצאת לה הדגשה מיוחדת בתקופה האחרונה. התעסקותה המיוחדת של ועדת הפיוס בנושא זה, ריבוי הפניות וההצעות של בעלי הרכוש למדינת ישראל, דרישת בעלי הרכוש מעבדאללה להגיע

4. לא נמצא.
5. אחמד אל־חליל, נציג ירדן בוועדת שביתת־הנשק ישראל–ירדן ממארס 1951.
6. ראה מס' 8, הערה 2.

לכלל הסדר עם ישראל על־מנת לקבל פיצויים, התרוצצות המחשבות בין בעלי הרכוש המבקשים לעתים לקבל את הפיצויים לרכושם והטוענים לעתים שמוטב להם להשאיר רכושם בישראל ולהבטיח קבלה סדירה מדי שנה בשנה של ההכנסות מרכוש זה, כל אלה, וכמותם, אינם אלא בבואות וסימנים חיצוניים לחשיבותו המדינית של גורם זה. יתר על כן אין זה מקרה שחשיבות מדינית מכרעת יש לפיצויים לבעלי הרכוש הגדולים (בעלי המהלכים וההשפעה על אנשי המדינה) לעומת קולם הבלתי נשמע כמעט של החוגים הרחבים הנמנים על השכבות הנמוכות והעניות בין הפליטים.

נאומו של שר החוץ בכנסת בדבר תשלום פיצויים קולקטיביים וההדים העמוקים שהנאום הזה גרם בעבר־הירדן – הינו דוגמא מעשית לחשיבות המדינית של גורם הפיצויים.

בהתאם לכך ומתוך הרצון לדלות את האפשרויות המדיניות הגלומות בגורם זה, הננו מציעים לנקוט בצעדים הבאים:

(א) אין סיבה מיוחדת לשנות את עמדתנו בדבר אופן תשלום פיצויים אך עלינו לקחת בחשבון שנהיה אולי חייבים לפצות באופן אישי שכבה דקה מבין בעלי הרכוש אשר יש לה השפעה מדינית על ארצות ערב.

(ב) כדאי לחזור ולהדגיש בתעמולתנו לערבים שגורם הזמן פועל נגדם. את אשר היינו מוכנים לתת בעבר אין אנו יכולים לתת היום ואת אשר אנו מציעים היום עלולים אנו שלא להציע בעתיד. חובת האינטרסים הישירים להציל את אשר ניתן להציל וזאת רק על־ידי עשיית שלום עם ישראל.

(ג) במסגרת הפעולה המשולבת המוצעת ביחס לעבר־הירדן כדאי לפצות באופן אישי וחלקי מספר מצומצם ביותר של בעלי הון למען יראו שאר בעלי ההון שכל הפועל בהתאם לאינטרסים הישראליים עלול לבוא על שכרו. מדיניות זו תפצל את שכבת בעלי ההון ותאפשר לנו תמרון מדיני בעל חשיבות.

(ד) הצהרת שר החוץ בכנסת החזירה לידינו קלף חשוב ביותר אך עלינו לקחת בחשבון שבאם תתארגן דרישה ממשית לתשלום פיצויים אישיים בקנה מידה גדול עלול הדבר להיות מכשול נוסף על מאמצי השלום בעבר־הירדן. ממשלת עבר־הירדן תמצא עצמה נתונה ללחץ אשר ספק אם תוכל לעמוד בו.

משה ששון

41

שיחת א. אבן – ג'. מקגי (בוואשינגטון, ב־29 בינואר 1951)

Meeting: A. Eban – G.C. McGhee (Washington, 29 January 1951)

Memorandum: 130.02/2403/13 :תזכיר

Washington, 31 January 1951

Most Secret

Present: Messrs. Kollek, Keren and Waldo

The Ambassador opened the conversation by stating Israel's concern over the defense position of the Near East. We are under the impression that the question of defense of the Near East is not being given sufficient

priority in the United States. This puts small but independent countries, like Israel, in a precarious position. Israel sticks her neck out every time she votes against the Soviet Union. However, though she does so out of principle and conviction, she is well aware that she endangers herself without assurance of suitable protection.

Israel feels she cannot be overlooked as a factor in the defense of the Near East region. Her reserves in manpower amount to about 200,000. She has developed a not inconsiderable industry which even at the early stages of its growth rendered invaluable service to the Allied cause during the second World War. But further expansion and the attainment of stability of Israel's industrial potential are hampered by lack of capital and raw material.

From the problem of raw material, the Ambassador went on to the matter of stockpiling which had already been taken up with various departments. The Ambassador mentioned Israel's parlous geographic position, surrounded as it is by hostile Arab nations, so that its only route of access is via the sea. The government of Israel views with anxiety the possibility that this lifeline could be cut off in consequence of renewed war, or that scarcity of supply or curtailment of shipping might seriously limit the stream of goods on which Israel's economy depends.

Mr. Eban conceded that these problems could find an easier solution were peace and harmony established among the various countries of this region. But one must reconcile oneself to the fact that tension prevails unabated both among the various Arab countries and between the Arab countries and Israel, and that no immediate change of that situation is in sight. The only chance for a peaceful settlement in the near future lies between Israel and Jordan, and he expressed the hope therefore that the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] would concentrate its main efforts on this problem.

At the conclusion of his statement, the Ambassador remarked on Egypt's blockade of the Suez Canal to goods destined for Israel. This hits not only Israel but other maritime powers, like England, France, Denmark, Sweden, and Norway, which countries therefore had protested to Egypt. He assumed that General Riley, before giving his verdict in the Special Committee,[1] would seek friendly advice of other interested countries since the matter was of an importance far surpassing the problems generally dealt with by the M.A.C. [Mixed Armistice Commission]. Should this be the case, he hoped that the United States would find the means to let General Riley know its opinion. The international import of this case as a prece-

41

1. ראה מס' 23.

dent for the freedom of passage through the Suez Canal was obvious, and the present international tension enhances its significance.

In his reply, Mr. McGhee stated first the view of the United States with regard to the defense of the Near East. The Truman Plan[2] showed that the U.S.A. is by no means uninterested in the defense of this region, but it had thus far limited itself to the strengthening of the countries bordering directly on the Soviet bloc, that is, Greece, Turkey, and Iran, and the means at its disposal were not sufficient to arrange for a defense in depth. But this is a question of capability and not a question of principle, he stressed. Should the time come to plan for a coordinated defense of the region, then the potentials of the various countries situated in the region would be duly taken into account.

Mr. McGhee emphasized that the interest of the United States in the Near East is of very recent date. Prior to 1947, the United States had no direct interest in this region, whereas Great Britain has long been connected with it by tradition and experience and still maintains, through its treaties with Jordan and Egypt, bases and forces there. Mr. McGhee mentioned in this connection the forthcoming visit of General Robertson and assumed that these problems would certainly be discussed with him at that time.[3]

Mr. Kollek used this opportunity to suggest that even though the resources of the United States are too taxed at the present time to divert many of them to the Near East, there is no reason to delay the preparation of plans and blueprints so that arrangements could come into effect immediately upon the availability of resources without any further waste of time. To this, Mr. McGhee agreed.

As for stockpiling and the question of supply in general, Mr. McGhee stressed the strains under which the United States is laboring now. The situation of Israel, he said, is not different in principle from the situation of many other countries, and he specifically mentioned Greece in this respect. Suggestions like those brought forth by Israel have been made by other countries too, and the reserves of the United States are simply not sufficient to meet all these requests. He also touched on the situation in respect of grain where considerable reserves existed a short time ago. But the very heavy demands of India are liable to make serious inroads in these stocks, and India must have priority because her millions of people are threatened with actual famine, whereas Israel is only trying to provide

2. הכוונה לתכנית אמריקאית לקידום השלום בעולם שהציג הנשיא טרומן בקונגרס ב־8 בינואר 1951. התכנית כללה צעדים כלכליים וחברתיים לחיזוק כוחה וכושר עמידתה של ארצות־הברית מול האיום הסובייטי. אחד מהסעיפים הבטיח מתן עזרה צבאית וכלכלית למדינות העולם החופשי.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71, ר־72.

against a future emergency. He knew of Israel's approaches to Secretary Brannan[4] and said that he hoped that nevertheless Secretary Brannan would find ways of helping us to some extent, indicating that the Department of State had no objection in principle to the stockpiling programs which had been discussed with the Department of Agriculture. He accentuated, however, the legal difficulties of the program and stated that he did not believe the C.C.C. [Commodity Credit Corporation] had legal authority to give credits in the form of commodities to foreign countries.

As to Suez, he said he knew of the Ambassador's talk with Mr. Berry[5] a few days ago re that subject and that the Department of State had passed on its opinion on this question to the United Nations which would certainly let General Riley know how the United States government stands on the matter.[6]

42

א. ששון אל ש. דיבון
E. Sasson to S. Divon

Copy: 130.10/2515/16 :העתק

Ankara, 31 January 1951

RE: AUDIENCE WITH FOREIGN MINISTER, PROF. FUAT KÖPRÜLÜ

Dear Divon,

Upon my request, I was granted this morning at 12 a.m. a 45 minutes audience with Prof. Fuat Köprülü, Minister for Foreign Affairs.

As soon as I approached the Minister I expressed to him my thankful appreciation of his recent speech concerning Turkish foreign policy towards the Arab States and Israel. I congratulated him on what I qualified as a "brilliant, precise and categorical" exposé of the situation in this regard, and said that his correct and satisfactory statements have put things straight without leaving room for any equivocal interpretation or doubts. I added that I hope that the Arab Ministers have understood the spirit of his statements like myself. The Minister thanked me, in return, for my "bona fide" comprehension of his declarations and stated, in this connection, that I can assure my Government that there is not the slightest change in Turkey's attitude towards Israel and its development. The Min-

4. ראה מס' 7 ו־24.
5. ברטון י. ברי, סגן עוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח הקרוב, דרום אסיה ואפריקה.
6. השווה דיווח על שיחת אבן–מקגי ב־ *FRUS*, 1951, V, pp. 566–569.

ister pointed out that the Turkish people follows with growing interest Israel's reinforcement in all fields.

Prof. Köprülü revealed to me that before delivering his afore mentioned speech, he has had interviews with the Arab Ministers in Ankara concerning the tendentious news directed against Turkey in the publication of which the Arab press has seriously indulged, of late. The Minister reported to me having explained to the Arab representatives how absurd and chimerical the whole of this news is. He told them apparently that if Turkey should wish to invade the Arab countries she can do so without necessitating a military alliance with Israel. Hasn't Turkey enough forces on land, on sea and in the air to be able to conquer the Arab States in a very short time? the Minister asked the Arab diplomats. Prof. Köprülü then recounted to me how he explained to the Arabs that all Turkey wants is a substantial military help from the Occidental Powers for the sole purpose of defending the country a measure which, at the same time, will protect the Arab countries who are unfortunately too weak and divided to be of any help. To prove the falseness of Arab allegations, Prof. Köprülü told the Arab Ministers that if Syria, by any chance, attempts to offer the region of Aleppo to Turkey she will meet with an unflinching refusal. This, the Minister emphasized, is just an example destined to show that Turkey is very far from having any expansionist aims. Turkey, on the contrary, would be willing to help Syria in the defence of the above region, if requested. But Turkey will not hear any claims concerning the Hatay district and should such claims be raised again, Turkey knows how to reduce all these voices to silence once and for all, the Minister warned.

Prof. Köprülü then informed me of the content of a message the Turkish Government has sent to the Political Committee of the Arab League in Cairo. The message makes the following recommendations to the Arabs:

(1) To leave aside all intestinal quarrels and reach unity between themselves;

(2) To become realistic and to accept the fact that a state of Israel does exist and that it has been recognized by the whole world;

(3) To adopt a pro-Occidental attitude without any more ado.

In this message the Minister dwelt on the Sovietic danger which threatens the Middle East and pointed out that every delay in the implementation of the above three points constitutes a benefit for the Communists and for the Communists only. Prof. Köprülü acknowledged in his message that certain Occidental Powers such as France, England and Holland who had ruled over Oriental countries, and also over the Arabs, did not leave very likeable traces there and having acted sometimes against the interests of the dominated countries have only managed to awake their hatred. In all awareness of all this, Prof. Köprülü asks the Arab states to overlook these

old resentments in the present critical situation. Further in the message, the Minister emphasized that the Communist danger bears no comparison with any Occidental domination and that Turkey, as Russia's neighbour, knows something about it.

At this stage, I thought it necessary to remark to the Minister that I personally, and the actual Israeli Government as well, would be delighted to witness the settlement of internal conflicts with the Arabs, their adoption of a pro-Occidental policy and their co-operation with all the elements of the Middle East, including Israel.

The Minister retorted that Turkey has no doubts about it and he added that after having closely and carefully watched the activities of the Legation of Israel in Ankara, the Turkish Minister for Foreign Affairs can testify not only that the Legation has never worked against the interests of the Arabs but that it also managed to calmly disregard many an Arab provocation.

Talking about the Arab economic boycott on Israel, I told Mr. Köprülü that whereas the Arabs think that this measure dooms us to destruction, in reality it has had the effect of emphasizing to us the necessity of intense development in all fields. I stated that Israel's present economic and military situation is such that we are in a position to repel any aggression. The Minister said he is fully aware of it since, according to his information, Israel has apparently a very strong army. While intimating that he does not want to appear indiscreet he neverthless pointed out that he should like to know if it is true that Israel's army ranges by hundreds of thousands soldiers and that we possess modern heavy arms on land and in the air. My reaction was a broad smile which gave the unmistakable impression of an affirmative reply. I specified, however, that unlike Turkey, Israel is faced with two dangers, one emanating from its neighbours and the other from the eventual world war, and that we, therefore, consider it our duty to make tremendous efforts in order to be well prepared and to always remain in a state of alert and readiness.

The conversation then revolved around the topic of the international situation and more particularly on the defence of the Middle East. Mr. Köprülü informed me having received a cable from his Minister in Israel, Mr. Esin, wherein it is stated that the Israeli Ministers to London and Ankara have been called to Israel for consultations and that the very fact that the invitation has been addressed only to those two Ministers seems to indicate that the consultations which will be conducted in the Ministry for Foreign Affairs are connected with Israel's foreign policy regarding the Middle East. I confirmed to Mr. Köprülü the information that an invitation was addressed to our Minister in England and to myself but I added that frankly I have no idea on the subject of the consultations, if any. I

pointed out that one of the purposes of my visit to him was to inform him of my departure and to take leave. On this occasion I told the Minister that although I am completely ignorant of the purpose of the supposed consultations, I should be very gratified if in his capacity as a friend, a Foreign Minister and an experienced man, he could impart to me his advice concerning the attitude I should advocate as regards our Middle Eastern policy, under the presumption that consultations on the above subject do take place and that I take part in them. Mr. Köprülü interpreted my request as a proof of confidence and suddenly rising from his chair, he came towards me, shook hands with me and said that he was right in believing that I am worth the confidence and esteem he placed with me. Mr. Köprülü's advice to us is that we show more understanding towards the English and that we try and co-operate with them in the arduous task of defending the Middle East. According to information received, Mr. Köprülü said he has grounds to believe that we shall be faced with an offer on the part of Great Britain very soon. The Minister presumes that General Robertson's visit to Israel[1] has something to do with the prospective offer. General Robertson will leave Israel for Turkey where he is due on the 22nd February. The Minister hopes to hear from General Robertson that he has made "good business" in Israel.

Concerning the rumours that the United States Government is now envisaging anew to take Turkey into the Atlantic Pact, Mr. Köprülü gave no confirmation. He outlined, on the contrary, that such a question is not at all on the agenda of the military negotiations in course between Turkey and the U.S. At present, Turkey has no other claims than to be notified of the concrete plans set up for the defence of the Mediterranean; of the measures that Great Britain will take in Iraq; of the Anglo-American measures in Iran in case of war; and of the exact quantity, quality and modality of the American military assistance to Turkey for her defence in general as well as of how Great Britain envisages to help Turkey in the eventuality of a war. Turkey knows that all these questions are under study right now and therefore refrains from exerting any pressure.

On this occasion, the Minister told me that he believes, on ground of information received, that Egypt has lately shown more tolerance and understanding concerning the Middle East defence and that the Egyptian Government is presently studying with special care and much good will the proposals put forward by the British Foreign Office for the settlement of the Anglo-Egyptian conflict and the modification of the 1936 treaty. Mr. Köprülü gave me to understand that the Turkish representatives in

42

1. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ו־72.

Cairo have played a certain rôle in this improvement. I retorted that, in my opinion, the attitude of the Egyptian delegate at the U.N. Political Committee concerning the declaration of China as an aggressor cannot be quite reconciled with what he just said. Here the Minister attempted to enlighten me by a short exposé as to the difference between Turkey and the Arab states in the way they submit their claims and requirements. Turkey, he said, lays her cards on the table and frankly states what she wants. The Arab states think that through blackmailing and bargaining they can get much more than otherwise.

Desiring to obtain some information concerning Turkey's stand in the international situation, I asked the Minister if Turkey has actually taken any engagements with the Western Powers i.e. the granting of bases, for instance, which she is bound to fulfil even if she is not attacked. Mr. Köprülü replied that Turkey has one and only pledge: to respect the decisions and principles of the United Nations. The sending of military forces to Korea proves how deeply Turkey is attached to the United Nations organism, the Minister added. He stressed, in this connection, that should the U.N. decide to make war on China, Turkey will be among the first and foremost countries who will support this decision. This goes for any other country against which the U.N. will decide to wage a war, the Minister explained, and regardless of whether Turkey is attacked or not. Trying to get more precisions on the subject, I said: Supposing that the war plan of the eventual aggressor aims at conducting its invasion through Persia without touching Turkey. Under such circumstances would Turkey keep neutral and refrain from granting bases? Mr. Köprülü replied that in the first place no member of the Turkish Government believes in the advantages of neutrality, not even in its possibility, for that matter. All countries who think that they will be able to remain neutral in case a third world war breaks out are only the victims of wishful thinking and of illusions, because "neutrality" in the Russian vocabulary signifies the adoption of U.S.S.R. principles. In the second place, Mr. Köprülü continued, should the U.N. decide to take action against the aggressor Turkey will not hesitate to help repel the attack by her own forces as well as by putting at the disposal of the U.N. any resources, bases etc., required. This, the Minister stated, is the departing point of Turkish foreign policy and it is the background of the negotiations conducted at present between Turkey and the Occidental Powers.

In the course of the conversation, Mr. Köprülü often repeated that it is in the interest of Israel to walk alongside Great Britain. When taking my leave, the Minister wished me a good trip and added the following conclusive sentence:

"You must understand that military relations between Israel and Great Britain signify military relations between Israel and Turkey."

Mr. Köprülü asked me to call on him upon my return from Israel when he hopes that both Israel and Turkey will have more precise information in the matter of the defence of the Middle East.

Yours very sincerely,

E.S.

43

א. אבן אל א. אילת (לונדון)
A. Eban to E. Elath (London)

Coded Tel. W5 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/14 :נוסח יוצא

Washington, 1 February 1951

Final phase China debate[1] also marked by close U.K.–Israel cooperation. Jebb seized on my suggestions for alleviating sanctions element and this later formalized by Lebanon furnished bridge on which U.K. could meet U.S.A. U.K. would have preferred our more conciliatory formula but could not get more than Lebanese amendment. Apart from formulation we pulled great deal of weight on behalf of restraining dangerous momentum. Please tell Younger[2] how much we valued cooperation Jebb. How does Foreign Office envisage future development this problem?

Eban

44

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W650 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/14 :נוסח יוצא

Washington, 2 February 1951

Pursuance *Mivtza Mattan* [Operation Grant-in-Aid] have had several talks with Congressmen, collectively and individually. Last night with Keren,

43

1. ראה הערת־עורך, עמ' 4, ומס' 34.
2. קנת ג. יאנגר, השר הזוטר (Minister of State) במשרד החוץ הבריטי.

Kenen,[1] met N.Y. group as guests Browdy.[2] Javits[3] developed idea that immediately prior filing bill Congress there should be official submission by me to Secretary of State requesting Administration furnish aid Israel. This should be drafted in way as not elicit immediate answer but merely careful consideration. Javits reasoning which most colleagues Jewish and otherwise supported is:

(1) Would look queer if groups Congressmen began clamor for something which Israel not asked.

(2) On basis note to Secretary of State, Congress, public opinion, could be concentrated in support.

(3) My own position in *Mattan* would be regularized. I would then be asking Congress friends for supporting action on behalf request officially sumbitted Dep[artmen]t. At present as seeking Congressional support for cause whereof Secretary of State not even seized. This point important since experience shows that real direction *Mattan* will have to come from Embassy not from Jewish groups though latter will of course be fully mobilized and responsive.

(4) Precedents argue in favor, e.g. Yugoslavia bill began with request Popovic[4]–Acheson, Phillippines bill with letter Quirino[5]–Truman; India wheat bill at request Pandit.[6]

(5) Once note presented Acheson containing details how much we want and why, Congressmen can ask for material and make it basis bill. Otherwise they must keep up pretense themselves have worked out details Israel's needs.

Believe these arguments cogent if you prepared for step. Procedure would be call on Secretary of State, submit note requesting U.S.A. assistance to help us cope with immigration program, setting out all publishable argumentation. Few days later groups Congress and Senate would submit bill authorizing Congress meet our request and supporting influence would come from public opinion directed both to Congress and to Department.

Whether we accept this procedure or any other we are now in most urgent, repeat urgent, need of memo proving what we need and to what purpose will be devoted. Our view is should ask for 150 million current

44

1. ישעיהו ל. קנן, מנהל מחלקת ההסברה בקונסוליה הישראלית בניו יורק ובמשלחת הקבועה באו"ם עד פברואר 1951. לאחר מכן יועץ למועצה הציונית האמריקאית בוואשינגטון.
2. בנימין ג׳. בראודי, נשיא ההסתדרות הציונית בארצות־הברית.
3. ג׳ייקוב ק. יעבץ, ציר מטעם המפלגה הרפובליקנית וחבר ועדת החוץ בבית־הנבחרים האמריקאי.
4. ולאדימיר פופוביץ, שגריר יוגוסלביה בארצות־הברית וראש משלחתה לעצרת החמישית של האו"ם.
5. אלפידיו קוירינו, נשיא הפיליפינים.
6. ויג׳אייה ל. פאנדיט, שגרירת הודו בארצות־הברית.

year and justify that sum with convincing plan related specific development and financial projects requiring Government to possess reserves of ready cash. Could probably draw up document here with assistance Dulberg, Gass, Nathan,[7] Sasha Goldberg,[8] but would welcome your view.

Eban

45

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

מקור: 130.20/2479/8

ואשינגטון, 2 בפברואר 1951

הנידון: דין־וחשבון על שיחה עם מר לואיס ג'ונס[1] ב־1 בפברואר 1951

ביקשתי שיחה עם מר לואיס ג'ונס לפני נסיעתו לוועידת איסטנבול,[2] בכדי לתת לו, אם ירצה, הסבר נוסף של העניינים שעליהם דיבר השגריר עם מק־גי ב־29 בינואר ש.ז.[3]

השיחה, כמו כל השיחות אתו, היתה לבבית וגלויה מצד אחד, אך גם עיונית למדי וכמעט שלא נגעה בשאלות מעשיות. בראשית השיחה סיפר לי שלא יצא לו לבקר בארץ לפני נסיעתו כפי שהיה רוצה בכדי לדבר עם מנהיגינו לפני הוועידה, והוא יבוא לאחר גמר הכנס באיסטנבול. עליו להיות קודם בלונדון למגע שגרתי עם אנשי משרד החוץ האנגלי.[4] מק־גי, שרצה גם הוא להיות בלונדון לפני הנסיעה, נתעכב משום טיפולו בדרישת הודו באספקת חיטה. על מק־גי להופיע בקונגרס לשם גביית עדות ויצטרך, כנראה, לטוס ישר מוואשינגטון לאיסטנבול. אשר לביקורו של לואיס ג'ונס, הוא אמר לי שהוא רואה בו את שיא נסיעתו למזרח הקרוב ומצפה לשיחות מעניינות עם האנשים שלנו.

מר ג'ונס הצביע במפורש במשך שיחתנו ותוך כוונה גלויה על הפרצה הנראית לעיני מחלקת המדינה בין דעת־הקהל בישראל ובין פעולות הממשלה והשגרירות. הם מתייחסים אל השגריר, אמר, ואל אנשי השגרירות כאנשים שמטרותיהם והשקפותיהם קרובות מאוד להם והם בחינת בני ברית, אבל מהדינים־וחשבונות הם מסיקים כי הלך הרוחות בארץ אינו מזדהה תמיד עם העמדה בה נוקטות הממשלה והשגרירות. בקשר לכך הוא אמר שידידינו כאן עושים לנו לעתים שירות דוב על־ידי הגזמתם. לפני השיחה אתי היתה לו ארוחת־צהריים שבה השתתפו

7. רוברט ר. נתן, מנהל המחלקה הכלכלית של הסוכנות היהודית בניו יורק ויועץ כלכלי לשגרירות ישראל בוואשינגטון.
8. אלכסנדר (סשה) גולדברג, מנהל "דשנים וכימיקלים", חיפה.

45

1. לואיס ג'ונס, מנהל האגף לענייני המזרח הקרוב במחלקת המדינה.
2. בימים 14–21 בפברואר התקיימה בקושטא ועידת ראשי הנציגויות האמריקאיות במזרח התיכון. ראה דיווח על הוועידה ב־ *FRUS*, 1951, V, pp. 50–76.
3. ראה מס' 41.
4. ראה מס' 52 והערה 1 שם.

בלאושטיין[5] וסללר,[6] ובלאושטין ניסה, כנראה, לעורר רושם כאילו ישראל היא מעין ראש־גשר אמריקני במזרח הקרוב. הוא יודע, אמר ג'ונס, שאין הדבר כך ואין הוא גם יכול להיות כך. אין זה נכון, לדעתו, מה שבלאושטין אמר שמדיניות אי־ההזדהות מתה, אף כי הוא מניח שהיא נוטה לגווע.

דיברנו על מידת העזרה שישראל השיגה מארצות־הברית והזכרתי לו שהיקפה אינו ידוע בקהל שלנו. גם לי זה בא כהפתעה כשלמדתי בימים אלה שקיבלנו מחלוקת צורכי אוכל חינם אחוז החורג לגמרי מהמכסה שהיתה מגיעה לנו לפי גודלנו או אוכלוסייתנו. היינו, למשל, המקבלים היחידים של תפוחי־אדמה חינם, וקיבלנו כ־25% מסחורות אחרות, כגון אבקת ביצים וכו' וכו'. כשסיפרתי לו זאת, אמר שהוא מקווה שלא נפרסם זאת מכיוון שזה יגרה את הערבים. סיפר שלאחר קבלת המִלווה של 35 מיליון דולר, נדדה שנתו במשך לילות מספר. יום־יום בא אליו נציג ערבי והסביר לו שמתן כסף זה מוכיח את כוונותיה הרעות של ארצות־הברית ואת מטרותיה השחורות. בכדי להדגים באיזה קשיים הם נתקלים הוסיף שגם הערבים חשקו לקבל צורכי אוכל חינם כשראו שאנו מקבלים אותם בכמויות כה גדולות, אך דווקא בו ביום שהגישו בקשה כזאת, נפסקה החלוקה ואי־אפשר היה להסביר לערבים שזו לא היתה מזימה פוליטית של שלטונות ארצות־הברית לפי הדרכת הציונים.

הוא הרים על נס את השגריר החדש, מונֶט דייוויס,[7] כאיש שקט, יסודי, אשר אינו אוהב פרסומת. אמר שהוא עצמו הסביר לו את מצב העניינים אצלנו והוא בטוח שדייוויס ייגש לתפקידו החדש תוך נכונות ובעיניים פקוחות. הוא בוודאי ירצה לרכוש לו ידיעה יסודית במשך הזמן וטוב יהיה אם אמנם נעזור לו בכל כוחותינו, אבל לא נזרז אותו נגד רצונו יתר על המידה.

בעיית העלייה תפשה מקום חשוב בשיחתנו. השתמשתי בדוגמת עיראק בכדי להראות לו כיצד מגיבה מחלקת המדינה כשהיא מוצאת את עצמה בפני המציאות בבעיית העלייה. בה בשעה שהם יועצים לנו וחוזרים ויועצים להגביל את זרם העלייה, ניסו להשפיע עלינו להגבירו במקרה של עיראק. המציאות שמה לאל את שיקוליהם המופשטים.

בברכה,

מ. קרן
יועץ השגרירות

5. יעקב בלאושטיין, נשיא הוועד היהודי האמריקאי ומנהל חברות דלק בארצות־הברית.
6. עמנואל סלר, חבר בית־הנבחרים של ארצות־הברית (דמוקרט); חבר הקונגרס היהודי האמריקאי והוועד היהודי האמריקאי.
7. מונט ב. דייוויס, השגריר המיועד של ארצות־הברית בישראל.

46

ש. אלישיב אל מחלקת מזרח אירופה
S. Eliashiv to the East European Division

מברק מוצפן פ951

נוסח נכנס: 130.09/2342/16

פראג, 2 בפברואר 1951

קיימתי שיחה של שלושת רבעי שעה עם שירוקי.[1] מצדו היתה חביבות והקשבה טובה. אחרי חילופי דעות בעניינים בינלאומיים, ביניהם קוריאה, הרצאתי במפורט עניין העלייה. ביקשתי הסדר נוסח פולין. שאל על פרטים ומספרים, הבטיח לבדוק העניין בעין טובה, לברר מי מטפל בעניינים אלה במשרדו ובממשלה ולהביא העניין לממשלה, ולפני זה עוד להתקשר אתי. הציע לפנות אליו בעניין זה בשובי מבודאפשט. סיכמנו שאגיש בכתב פרטים מסבירים. בעניין רכש הסביר מדוע לא יוכלו להיענות לנו עכשיו. פרטים במכתב.[2]

אלישיב

47

נייר עבודה: ראשי פרקים לתשובת א. אילת אל סֶר ויליאם סטראנג
Working Paper: Outline of E. Elath's Reply to Sir William Strang

130.13/2595/3

[Tel Aviv], 2 February 1951

Top Secret

1. I have reported to my Government the gist of our last conversation.[1] Although it was realised that this was a personal and unofficial talk, the report was listened to with much interest and will probably receive further consideration as time goes on, in the light of developments. My trip to Israel has been useful in giving me a clearer impression of the ideas current at home about the problems of Israel's future security and defence, and I

46

1. וילם שירוקי, שר החוץ ואחד מסגני ראש הממשלה של צ׳כוסלובקיה. השיחה התקיימה ב־16 בינואר.
2. שירוקי הסביר כי הצ׳כים אינם יכולים לספק את בקשת ישראל לרכש משום שיש מסביבם ביקורת ושמירה חריפים ביותר ואין אפשרות לשלוח מוצרים "מבלי שהדבר יתגלה לאמריקאים". הוא הוסיף ואמר ש"אילו היה לנו גבול משותף אתכם היה הדבר יותר קל". (ראה דין־וחשבון לוט למכתב אלישיב אל לבבי, 4.2.1951, 130.11/2493/4.)

47

1. ראה מס׳ 18 והשווה מס׳ 53.

want to pass on to you, in the same personal and frank manner, some of the reactions I have heard and the impressions I have gained.

2. As was only to be expected, the leaders of the Government are devoting their fullest and most anxious attention to the deepening world crisis, and to its implications for our plans and our very existence. As you know, we are doing our best at Lake Success and elsewhere, within our very limited capacity and complex position, to stave off a show-down, and in these efforts our representatives have been intimately associated with yours. The Prime Minister and the Foreign Minister have stated publicly and definitely that if the worst comes to the worst Israel would take up arms to defend her territory and her democratic regime against an external threat. In such a situation, Israel would naturally find itself in alliance with anybody else facing the same threat and ready to ward it off – particularly if resistance to such a threat took the form of collective U.N. action against aggression. In any circumstances, it is inconceivable that Israel could find itself engaged *against* the West in an armed conflict. Our common democratic way of life, our close economic relations with the West, and our special ties with the Jewish communities in the United States and other Western countries, are determining factors of our attitude.

3. While we believe that it is premature for us to discuss any far-reaching commitments, it is definitely our interest and desire to feel our way towards closer understanding with the United States and Britain; we likewise feel that it should be in the direct interest of the Western powers to solidify Israel's economic position and to augment from now on its military and industrial potential. This view was the main theme of the recent discussions in Washington, in which Mr. Sharett and our Ambassador, Mr. Eban, gave the Americans an outline of our immediate and pressing needs with regard to military and economic aid. In the same way, my staff and I have been raising questions of military weapons and training, investment, raw materials and so forth from this country. I would be glad to develop in more detail the relationship between these facilities and our potential role in a conflict.

4. When I speak about feeling our way towards closer understanding on the whole problem of the defence of the Middle East, I take for granted that this must of necessity be a gradual and discreet process. It may be possible to develop contact and consultation at various levels. These are matters which can be discussed on their merits, and I have no specific proposals today, merely the indication that we would be interested in exchanges of view and information, of an exploratory nature. In all candour, however, my Government would not in existing circumstances welcome being presented with the kind of proposals which you mentioned in your last talk. First of all, it was not at all clear by reference to what immediate

advantages the Government of Israel could justify to its public the grant at this stage of such far-reaching facilities. Secondly, it was very strongly felt that the creation of such spectacular facts would so seriously embroil Israel's relations with the Soviet Union as to stop immediately any further emigration to Israel from the satellite countries. It will be appreciated in this connection that this emigration is the only apparatus functioning today whereby manpower is being pumped from the Communist into the Western orbit. The premature interruption of this process will wreck the hope of salvation for many thousands of Jews; moreover, far from helping the Western powers it will deny them a certain possible gain. Internally, such a sudden and unilateral departure is liable to precipitate a crisis in Israel which can be considerably toned down or completely avoided by more careful handling.

Obviously, the outbreak or the imminence of another world war would radically affect both our foreign relations and our internal public opinion, and all sorts of arrangements may become feasible, or indeed imperative, under the stress of the emergency which are not practicable or desirable today.

5. Overshadowing the whole situation and underlying our basic attitude is the fact that the Arab States are adamantly refusing to make peace with us. This affects our position in two ways – one general and the other with special reference to Britain. The state of affairs in the Middle East may be described as "a cold war within a cold war". As long as we are surrounded by hostile neighbours, our primary concern is to ensure our protection against them, and commitments in other directions are rendered correspondingly difficult. As to our relations with Great Britain, it is still a complex subject, the best way to deal with which is by being perfectly frank. There is a great deal of genuine satisfaction in Israel with the marked improvement which has set in by successive stages in the state of our mutual relations. Nevertheless, it would be idle to close one's eyes to the fact that certain bitter memories still rankle and that lingering suspicions can easily be revived. After all, it is a fact that Britain is in intimate treaty relationship with countries which were only so recently waging war against us and which may still cling to the hope of settling scores with us. We see you building up, training and equipping their armies, and even though you by no means direct this armament programme against us, you are fully aware of the alarm with which we view the continuation of this process and of our conviction that as far as the Arab States are concerned it is intended primarily against Israel. The Arab League, which was responsible for the war of aggression against Israel and which still serves as the battle headquarters for the campaign of economic blockade against it, is generally regarded as your creation. Be that as it may, it is undeniable that you

still rely on the League as one of the instruments of your Middle Eastern policy.

A great deal of animosity and suspicion still prevalent on this score would be gradually removed if a determined effort on the part of the Western powers to heal the breach between Israel and her Arab neighbours were in evidence. In the measure as progress would be achieved in that direction – perhaps in the first instance in the direction of peace between Israel and Jordan – the difficulties now standing in the way of more rapid rapprochement in defence matters would be overcome. Pending such a radical change in the situation we would suggest that progress be made along the following two main lines: (1) informal and confidential consultations on defence plans based on the eventuality of a major conflict affecting the Middle East; (2) the extension to Israel of facilities for the strengthening of her economic and military position and the study of possibilities for utilising, in the interests of Western defences, her industrial plants and manpower. It is believed that progress along these lines would at present serve to consolidate what is a common ground between Israel and the two great Western democracies. I know that you are aware that we are exploring these avenues of progress also with the United States and we are intending to pursue our efforts also in this direction.

6. I would sum up my impressions by saying that there is an awareness of potential danger which might throw us into a common struggle with you, and a genuine desire to find ways and means of closer understanding between us; that it would be premature to think in terms of any drastic or spectacular changes in our present relationship; that the speed with which mutual understanding may develop in the fact of the dangers lying ahead will depend both on the international situation and on the evolution of our relations with the Arab States; and that, above all, practical measures to strengthen Israel and to prepare the ground for the utilisation of her resources will not only serve the common interest but in themselves contribute to the acceleration of the desired rapprochement.

48

מ. שרת אל ש. אלישיב (פראג)
M. Sharett to S. Eliashiv (Prague)

מברק מוצפן IC490
נוסח יוצא: 130.09/2342/14

תל אביב, 5 בפברואר 1951

שלך 947.[1] יש להניח נטייה אישית ולא הוראה מקהיר. אף־על־פי כן יש להיענות, אך לדבר כלאחר־יד וברפרוף מבלי להראות החשבה יתרה. לטעון כי סירובם למשא־ומתן פרי רגשות ותסביכים ולא שיקול דעת מדיני צלול, כי הם מפסידים בין־לאומית מהתקפותינו באו"ם וכלכלית מחוסר מסחר, כי תקוותם להתמוטטותנו חסרת שחר יען ארצות־הברית לא תתננו לנפול בכלל וכל שכן בשעת חירום עולמית זו, כי לעומת זה השלום עמנו יועיל להם מאוד בארצות־הברית.

שרת

49

מ. שליט אל ז. ארן[1]
M. Shalit to Z. Aranne

העתק:[2] ארכיון צה"ל 532.73/169

ואשינגטון, 5 בפברואר 1951

זיאמה היקר,

רב תודות לך עבור דרישת השלום שפרסת לנו במכתבך לשמעון [פרס].[3] ארנה כתבה לך לפני זמן מה להודות לך על מתנתך ואני מקווה כי קיבלת בינתיים את מכתבה.

"אצלנו" בוואשינגטון קר, שלג וכפור מאוד לא לפי טעמנו הישראלי, אך בשגרירות תודה לאל חם ועל כמה עובדות ה"מחממות" אותנו ברצוני לכתוב לך הפעם:

ראשית חכמה – ההסברה. כוונתי להסברה רחבה בציבור הישראלי על מדיניות החוץ שלנו. מצב העניינים כפי שהוא היום מהווה אצלנו מקום לדאגה. עם כל צעד שאנו צועדים עלינו להפנות ראשינו אחורנית ולראות האם היישוב באמת מאחורי צעדינו אם לאו. בהשתוממות

48

1. אלישיב כתב כי מיופה־הכוח המצרי בפראג "גילה כמה פעמים נטייה לשוחח עם אנשינו". הוא ביקש הדרכה משרת כיצד לנהוג ביזמה זו. (2.1.1951, 130.09/2342/16).

49

1. זלמן ארן, יושב־ראש ועדת החוץ והביטחון של הכנסת.
2. ההעתק שלפנינו נשלח אל בן־גוריון.
3. שמעון פרס, ראש משלחת משרד הביטחון בארצות־הברית.

רבה עקבנו אחר התפתחות העניינים ברורים [כך],[4] כיצד יש לדרוש שהקהל בכלל ידע על המצב. אם ברנשטיין יכול לדרוש הזדהות עם המערב מזה ותמיכה בהצעה ההודית בעניין סין מזה הרי שהוא תובע דבר והיפוכו.[5] גם עיתון "הבוקר" הולך בעקבותיו ודורש התקרבות לאמריקה והימנעות מהצבעה בעניין הסיני. כיצד שני הפכים אלה יכולים להיות כלולים בקו מדיני אחד לא ברור לנו לגמרי. עובדות אלה ורבות כדוגמתן מעידות על חוסר ידיעת הציבור על מידת התלות הכלכלית שלנו במערב בכלל, ובארצות־הברית בפרט. ייתכן וישנם החושבים שאפשר להפריד בין בעיותינו הכלכליות ובין בעיות מדיניות כלליות, והרי זו טעות מרה. אין אנו יכולים להיות תמיד המבקשים מארצות־הברית, הגיע הזמן שיש גם לתת משהו והצבעותינו באו"ם בעניין קוריאה וסין היו בבחינת מתן. אם אנו מנסים לשאוב מהבאר האמריקאית יש להכניס גם משהו חיובי לתוכה.

דומני כי יש להסביר לקהל שלנו, ולחזור ולהסביר לו, שיהדות אמריקה היא חלק, או לפחות שואפת להיות, חלק אורגני של אמריקה.

רוב רובה של יהדות זו הוא בעל אוריינטציה פרו־מערבית קיצונית, והיהדות הזו התומכת בנו תמיכה חומרית ומדינית כאחד לוחצת עלינו ללכת בכיוון בו אנו צועדים. הטה את הקו המדיני שלנו לכיוון אחר והשמטת מתחת רגליך את כל המצע עליו מושתת עניין אגרות החוב וה[מתן] אל נא נחשוב כי יהדות אמריקה תתמוך בנו והיו פעמי המדינה קרבים לאן שיהיו. רק קובץ אנשים קטנטן יהיה מוכן לתמוך בישראל יהיו פניה אשר יהיו, ואף קומץ זה יהיה מבוטל מבחינת יכולתו החומרית והמדינית.

(ב) אשר לקו מדיניות החוץ שלנו בכללו, נראה לכולנו שמדיניותנו צריכה להיות מבוססת על האינטרסים היום־יומיים של המדינה ומכוונים למטרה אחת והיא: בניין הארץ במהירות האפשרית והשבת בנים לגבולם. במלים אחרות מדיניותנו חייבת לפלס ולהסיר מכשולים על־מנת שנשיג תמיכה כלכלית בצורותיה השונות (תמיכה, מִלוות, רשיונות לחומרי גלם ומכונות, נשק וכו'). אם זאת באמת מדיניותנו ואם זאת המטרה הרי השיקול העיקרי שצריך לעמוד לנגד עינינו הוא באיזה צעד מדיני לנקוט, כדי שקפלן, לבון או שמעון פרס יוכלו אחר־כך לקצור מקסימום של עזרה ואמצעים לחיזוק המדינה. גורמים אלה חייבים להיות המניעים העיקריים של מדיניות החוץ שלנו. במצבנו הנוכחי לא נוכל לוותר על האינטרסים המידיים שלנו על חשבון אידיאלים מופשטים. חבל מאוד כי כך הוא מצבנו, אך אין מנוס ממנו. ראה עד היכן הלכו היוגוסלבים רק על־מנת לשמור על האינטרסים החיוניים של מדינתם.

(ג) ניצול המצב העולמי להרחבת משקנו הכלכלי. זה זמן לא קצר שאנו מנסים לברר כל אפשרות של ניצול המצב בעולם לתועלת המדינה. עם הרחבת הייצור[6] בעולם המערבי נפתחה בפנינו אפשרות של הגדלת הייצור שלנו גם כן. עלינו לשלב את תעשייתנו בצורה זו או אחרת במערכת התעשייה המערבית. ייתכן ובמשך הזמן אפשר יהיה לדבר גם על הגדלת נמל חיפה, בניין נמל באילת וכד'. בינתיים התחלנו בצעד מעשי לשם פיתוח תעשייתנו הצבאית, קיבלנו את ברכת הממשלה לצעדנו זה, שורת השיחות בוואשינגטון התנהלה באופן משביע רצון. הצלחנו לשכנע גורמים אמריקאים רבים כי אכן כדאי לעזור לתעשייתנו והגדלתה תהיה לברכת שני הצדדים (ויוויאן הרצוג הנמצא עכשיו בארץ בוודאי סיפר לך על פעולתנו). ביקשו מאתנו להראות להם את תעשייתנו ולמסור פרטים נוספים לשם חיזוק הצעותינו, אך למרות ברכת

4. ככל הנראה נשמטה במקור שורה שלמה בעת ההדפסה.
5. פרץ ברנשטיין, חבר כנסת מטעם הציונים הכלליים. ראה דבריו בדיון המדיני בכנסת בהערת־עורך, עמ' 68–69, וראה גם הערת־עורך, עמ' 4.
6. כאן ולהלן בטעות במקור: המצור.

הממשלה על צעדנו לא מצא[ו] לנכון להראות לנספחים הצבאיים האמריקאים את תעשייתנו ואנו הועמדנו כאן במצב מוזר ביותר.[7] לא אחת אמרו לנו במפורש כי אכן מעריכים את פעולת שגרירותנו בוואשינגטון אך כנראה ואין שגרירות זו מייצגת את הלך הרוחות השורר בארץ היות ובארץ אין מממשים את עבודת השפתיים שלנו כאן. האם לא היה ברור בארץ למפרע כי האמריקאים ירצו לפחות לראות באיזה תעשייה הם עומדים לתמוך? האם אין זה הגיוני?

אם אנו נוקטים בקו מסוים (באותו קו מדיני שנקטו) שומה עלינו להסיק את המסקנות שתנבענה מקו זה – למפרע. ואם המסקנות אינן לפי רוחנו אל נא ננקוט באותו קו (אז נמלא אמנם את משאלות לבנו הרוחניות, אך קיבתנו תהיה ריקה). והמסקנות אינן מצטמצמות בזה שיש להראות לאמריקאים את תעשייתנו הצבאית. יש להסיק מסקנות מרחיקות לכת הרבה יותר. היום זאת התעשייה ומחר, אם המצב בעולם לא ישתנה באופן פתאומי לטובה, יהיו אלה בסיסים, ואנו נישאל גם מה תהיה מידת השתתפותנו, במקרה מלחמה, בכוח אדם. בכל זאת עלינו להבהיר לעצמנו תחילה כי בבוקר אביב אחד ישאלונו אלו ומוטב כי נבהיר לעצמנו מה יכולות להיות המסקנות מהקו המדיני שלנו, נכין עצמנו למסקנות אלה על־מנת שנוכל לפעול למפרע ולתאם את האינטרסים שלנו עם האינטרסים הכלליים של אזור המזרח התיכון ומדינות המערב.

דרישותינו מארצות־הברית נושאות אופי כלכלי, אך דרישות המערב מאתנו (וכאן אין זה חשוב אם הפה המדבר אלינו יהיה בריטי או אמריקאי) תהיינה אסטרטגיות או שהן תבוססנה על האסטרטגיה המערבית. הצבא חייב להבין שאין הוא יכול לראות הכול מנקודת מוצא צבאית גרידא, הצבא עודנו חלק מהיישוב ואם משרד האוצר צריך להשיג דולרים ירוקים הרי אין זאת אומרת שדווקא האוצר צריך לזוז מעמדתו המסורתית. הצבא יהיה הגוף אשר יצטרך להתקדם בדעותיו כי מה שאנו יכולים לתת תמורת הדולרים זה שיתוף ותיאום על רקע צבאי.

אך שוב דעת הציבור. בלי עיבוד והדרכת דעת־הקהל לא נוכל לעשות את דרכנו. דובר כאן על הצעה לשלוח את עורכי העיתונות הישראלית לביקור בארצות־הברית, היו עוד הצעות אחרות, אך דעתי בעניין זה כי הממשלה חייבת לרד[ת] מהאולימפוס עליו היא יושבת אל העם. אמרתי לך בהיותי בארץ כי החלל בין הממשלה והיישוב נוקר לעיניים, רבים אשר ביקרו בארץ בזמן האחרון בדעה זו גם כן. יש להרבות בהסברים בעל־פה, הרצאות, שיחות עם ארגוני נוער, חוברות הסברה בכתב, הסברה בבתי־ספר גבוהים ובצבא. שיתוף פעולה ארגוני עם העיתונות, יש להגיע לשכונת התקווה ולכרם התימנים ולהסביר לאנשים אלה בשפתם הפרימיטיבית את בעיות מדיניות החוץ שלנו. אנו עדים כיצד הסבר כזה נעשה בארצות־הברית, סנטורים וחברי קונגרס, הנשיא ופקידיו הגבוהים אינם מחמיצים הזדמנות להסביר ולחזור ולהסביר.

האם אי אפשר להשיג תמיכת רוב היישוב בארץ למדיניות החוץ שלנו (כולל הציונים הכלליים וחרות)? מה הרתיעה מפני המיעוט אם הרוב יתמוך בקו המדיני. למה החששות מפני מפ"ם בעוד שהרוב יתמוך בקו בתנאי שיסבירו לרוב זה מה נעשה ובאיזה מידה תלוי גורלנו המדיני והכלכלי בדרך שבחרנו לעצמנו.

(ד) יודע אני כי אחת השאלות המנסרות בחלל עולמנו הקטן היא אל מי להשליך יהבנו, אנגליה או אמריקה. על זאת אנו נוהגים להביע דעתנו במונחים מוזיקליים. אנגליה ודאי תנגן את "הכינור הראשון" בהגנת האזור אולם ארצות־הברית לא תיעדר מהתזמורת. היא ודאי תהיה התוף – תתן את הקצב ותתאם. כוח ימי אמריקאי כבר נמצא בים התיכון, כן נמצא במזרח התיכון כוח אווירי אמריקאי. הפרובלימה העיקרית בהגנת המזרח התיכון היא כוח האדם אשר יבצע זאת. אני מניח כי ידועים לך הפרטים הידועים לנו ובוודאי דנו בזאת רבות בפגישת

7. ראה מס' 17 והערה 1 שם, ומס' 22 ו־26.

הנספחים הצבאיים. באיזה משתי המדינות להיאחז? הייתי עונה בשתיהן. נצטרך להיאחז גם באנגליה כיוון שהתנאים האוביקטיביים יביאונו לידי כך אך מעניינו דומני לשים את הדגש על ארצות־הברית מתוך הטעמים הבאים:

(א) באמריקה ישנה דעת־קהל אשר תוכל לערוב לנו יותר לביצוע הסכמים.

(ב) וזאת הנקודה העיקרית, במידה שיהיה שיתוף פעולה בינינו לבין המערב יש לנצלו כדי שיימצא ביטוי הולך וגובר ביהדות האמריקאית. ויהדות אמריקה ודאי לא תביט בעין יפה אם הדגש יושם על אנגליה. לפחות החלק הצרמוניאלי של פעולתנו צריך להיעשות בארצות־הברית.

היו עוד כמה נקודות בהן רציתי לגעת, בינתיים הארכתי כתוב.

הפגשתי כאן את פנחס לבון עם היועץ הכלכלי של סיאם. יועץ זה (יהודי ממוצא רוסי) הציע כמה הצעות מעשיות הדורשות בירור. סיאם היא ארץ בעלת מאזן תשלומים חיובי וייתכן ואפשר יהיה לעשות עמהם עסקים בעזרת קרדיטים. על־כל־פנים כדאי למשש שם קצת את הדופק.

מכתבי זה לא נועד לשכנע אותך. בטוחני כי ברוב הדברים הנני מתפרץ לדלת פתוחה. אני כותב אליך על־מנת להוריד את אשר הצטבר אצלי ואצל רבים מחברי.

אינני יודע באיזו מידה זה "צינור מקובל" לכתוב לראש ועדת החוץ והביטחון של הכנסת בענייני מדיניות. אם אין זה צינור מקובל הרי מכתבי הוא פרטי אליך, עשה בו לפי שיקולך לנוכח הצינורות המקובלים.

שלום לך ולמשפחתך מארנה וממני. אם יש משהו בו אנו יכולים לעזור לך מכאן אל נא תהסס לבקשנו.

שלך בידידות,

יהודה גלעדי[8] מבקשני למסור לך שלום. אני מצרף קטע מה"ניו־יורק טיימס" על המצב במזרח התיכון.[9]

50

ש. בנדור אל מחלקת ארצות־הברית
S. Bendor to the United States Division

העתק: 130.20/2461/10

תל אביב, כ"ט בשבט תשי"א
5 בפברואר 1951

סודי

הנידון: כנס הנספחים

ביום שישי, 2.2.51, היתה הישיבה המעשית הראשונה של הכנס.[1] נכחו ראשי המטה, אנשים מאג"ם תכנון וממודיעין ואנשים ממשרד החוץ – המנהל הכללי, המזכיר הכללי, היועצים

8. יהודה גלעדי, עוזר לנספח האווירי של ישראל בוואשינגטון.
9. הנספח לא הודפס כאן.

50
1. ראה דיווח על ישיבה נוספת של הכנס במס' 54.

המדיניים וראשי מחלקות ארצות־הברית, מערב אירופה והמזרח התיכון. משום מה "ראשי המטה" לא כללו את מפקד חיל האוויר ואת מפקד חיל הים.

הישיבה הוקדשה בעיקר לדבריו של שר החוץ[2] שבמשך כשעה וחצי מסר סקירה על המצב הפוליטי בעולם והשפעתו על מדינת ישראל. השר, אחרי שדיבר בין השאר על זיקתנו לעולם הפתוח, סיים את דבריו במסקנות אלה:

(א) לקבל מקסימום של עזרה במינימום של התחייבות.

(ב) להיזהר מהצהרות על נייטרליות – אין בהן כל תועלת.

(ג) נגד התקשרות מוחלטת, מפורשת – לא ליצור עובדות מוגמרות שהן למעשה יותר מאשר הצהרות בכתב או על־פה.

לבסוף הזהיר שר החוץ את הנספחים הצבאיים שבימים חמורים אלה יש צורך מיוחד במשמעת שתתבטא בקבלת המרות הפוליטית של נציג ישראל במדינה בה הם משרתים. כל שיחה של נספח צבאי יכולה להשפיע על החלטה פוליטית ועל־כן יש צורך בהתייעצויות תכופות עם הנציג הפוליטי וקבלת הוראות פוליטיות ממנו.

אחרי שאנשי צבא שונים אמרו את אשר הכינו, נטל רשות הדיבור ראש הממשלה. ואם הדברים שהשמיע לא היו קשורים קשר ישיר לעניינים שדנו בהם, הרי היטיב לעשות שהדגיש לפני הנספחים הצבאיים והנוכחים האחרים את הדברים הבאים:

עלינו לא רק לדעת מה מתכננות מדינות אחרות לקראת אפשרות של מלחמה חדשה (שתהיה, לדבריו, מלחמת העולם הראשונה, אם תבוא – כי היא תהיה באמת גלובלית). התכנון הראשון צריך להיות תכנון לעצמנו – שיהיה ברור לעם ישראל כולו על מה הוא מוכן להילחם.

על שלושה דברים מוכן עם ישראל להילחם:

(א) על ריבונותו – ישראל וישראל בלבד תקבע את עמדתה בעולם. לא יכפו על ישראל עמדה מבחוץ.

(ב) על חירותו – ישראל וישראל בלבד תקבע מה המשטר הפנימי שלה ולא יכפו עליה משטר מבחוץ.

(ג) על ייעודו – שהוא קיבוץ גלויות. ישראל תילחם על כל פגיעה בייעוד זה.

את הדברים האלה יש להחדיר בלבות כל היהודים בארץ (וגם בחו"ל).

יש סימנים, לא מבהילים אך מדאיגים, של ירידה פנימית, של התפרקות, של התפשטות של הניהיליסם בנוער. תפקידם של המנהיגים, בתי־הספר, הצבא, לחנך את העם להכרה עמוקה בערכם של שלושת היסודות הנ"ל. הכרה זו תחשל את רוח העם.

בברכה,

ש. בנדור

2. הפרוטוקול של דבריו בתיק 130.02/2458/4.

51

ש. אלישיב אל משרד החוץ
S. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן BU219

נוסח נכנס: 130.09/2295/9

בודאפשט, 7 בפברואר 1951

ביקרתי עם בנצור[1] אצל בראַי.[2] אחרי חילופי דברים בעניינים עולמיים עברנו לשאלת העלייה. תמצית דבריו: יסודות תזכירנו[3] אינם מתקבלים על דעתם ואין הם מוכנים לקבוע תאריכים שפירושם הזמנת המונים להרשמה. פולין אינה דוגמא בשבילם באשר מידת ההתבוללות כאן יותר גדולה ויוצאים הרוצים לצאת אין עימם טעמים לאומים. ניהלנו ויכוח ממושך וסיכמנו שעם גמר המכסה הנוכחית נחדש השיחות. הדגשתי חשיבות היוצאים מטעמים לאומיים ומשפחתיים. תשובתו היתה שיתחשבו במומנטים אלה.

בראַי הביע אי־רצון מצניעות ממדי המסחר. השיבונו שמחיריהם גבוהים והוא אמר שיבדוק הדבר. התרשמותנו: אדיבות, חיוכים, וסיכויים קלושים.[4]

אלישיב

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על היחסים עם גרמניה

ב־8 בפברואר דנה הממשלה, בין יתר הנושאים, בשאלת היחסים עם גרמניה. שרת מסר על הצעה שנתמכה על־ידי כמה מחברי הממשלה ופקידים במנגנון הממשלתי לפנות באיגרת נוספת אל המעצמות שתכלול את תביעת ישראל לפיצויים מגרמניה בסך מיליארד דולאר. שרת נימק את העיתוי למשלוח האיגרת בכינוס הצפוי של ועידת ארבע המעצמות להסדר ענייני גרמניה. בן־גוריון ואחרים תמכו בהצעה והממשלה קיבלה את ההחלטה הבאה: "שר החוץ יתייעץ עם הנהלת הסוכנות וגופים ציבוריים אחרים בדבר פנייה לממשלות הכיבוש להבטחת פיצויים מגרמניה לישראל ולהחזרת רכושם של יהודים."

באותה הזדמנות העלה שרת את שאלת המגעים עם נציגי גרמניה. הוא אמר כי גרמניה חוזרת במהירות בלתי־צפויה לקהילייה הבינלאומית ולא ניתן לאורך זמן לשמור על ניתוק ממגע עם נציגיה. הוא ביקש לברר כיצד יש לנהוג לגבי קבלת אשרות כניסה לגרמניה. עד לאותו מועד ניתנו האשרות על־ידי שלטונות הכיבוש, אך מאז שהוקמו קונסוליות גרמניות ברחבי אירופה התעוררה השאלה אם מותר לישראלים לפנות אליהן. בדומה לכך התעוררה בעיה אם לענות לפניות המשטרה הגרמנית בשאלות שגרתיות שהתעוררו בין שתי המשטרות.

51

1. שמואל בנצור, מיופה־כוח זמני, מזכיר ראשון וקונסול ישראל בהונגריה.
2. אנדור בְּרַאִי, סגן שר החוץ של הונגריה.
3. לא נמצא, אך ראה כרך 5, מס' 409, 425 ו־508.
4. ראה דין־וחשבון על השיחה במסמך מיום 9.2.1951, 130.11/2502/51.

מרוח הדיון הסיק שרת כי לפי שעה מוטב להימנע ככל האפשר ממגע עם הגרמנים, אך אם אין ברירה מותר המגע הקונסולרי והמשטרתי אתם. באיגודים בינלאומיים יש להמשיך להתנגד לקבלת גרמניה, אך אין לעזוב איגוד בשל כניסתה. (ראה מזכר משרת אל איתן, 7.2.1951, צ"ל 8.2.1951, 130.02/2413/2).

52

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI183 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 :נוסח נכנס

London, 9 February 1951

Lewis Jones called again[1] before departure Istanbul. Following highlights conversation: (1) His opinion security Middle East best achieved through regional defensive scheme but before backing it U.S.A. must fulfil obligations Europe and "some other areas". (2) U.S.A. has however no intention deserting Middle East and will continue assistance within existing limits her economic and military capacity. (3) Economic assistance must be extended through regional organizations and not, repeat not, by food stockpiling Israel or any other individual country. (4) U.K. and Commonwealth interests Middle East more real and essential than American and defended by British last two wars. (5) U.S.A. military experts prefer training Middle East armies guerrilla warfare their own environment to giving them jets and heavy tanks which more effectively handled by American, British, armies. (6) Prospects our peace with Arabs more doubtful than ever. Abdallah no longer master Jordan and influence constantly decreasing. (7) Iran now most dangerous spot Middle East causing main worries Department [of State] and Foreign Office this area. (8) Foreign Office had informed him of constant improvement U.K. relations Israel.[2] Inform Eban.

Elath

52

1. ג'ונס נפגש עם אילת ב־6 בפברואר בלוויית השגריר המיועד מ. דייוויס. הם דנו במצבה של ישראל ויחסה אל העולם הערבי לאור המצב הבינלאומי. אילת התרשם כי דייוויס איננו בקיא במצב וכי יבצע את הוראות מחלקת המדינה. ג'ונס אמר כי שאיפתה של ישראל להיות ראש־גשר של המערב במזרח התיכון מסוכנת לישראל ועלולה ליצור סדק ביחסי ארצות־הברית עם העולם הערבי. במיוחד התייחס בשלילה להצעה לאגירת מלאי לשעת חירום בישראל. (מברק אילת אל קומיי, LI178, 6.2.1951, 130.09/2318/8).
2. דין־וחשבון מלא מהשיחה במסמך אילת אל קומיי, 8.3.1951, 93.08/338/17.

53

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI184 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 :נוסח נכנס

London, 9 February 1951

Secret. Lunched Strang today to whom informally passed on content your outline amended by Prime Minister.[1] Strang said fully appreciates our position as explained para. 4 which confirmed Helm's evaluation public opinion Israel. Expressed satisfaction our desire find ways, means, closer understanding which also their desire. Mentioned they have no fixed plans Middle East defence, still exploring ground everywhere that area politically and militarily before reaching final decision. They been mindful most my observations before raising matter with me and reactions I obtained Israel be most useful for their further consideration. Robertson's visit will include exchange views military security subjects only, not deal political matters.[2] Will probably touch on some questions I raised today's talk e.g. British defensive plans entire area and specially our part of it. Strang emphasized Robertson's reports from Middle East countries he now visiting very highly regarded in Foreign Office and will influence thinking, decisions. Strang highly praised Robertson's personal qualities as soldier and keen observer. Visits Israel, Turkey, would conclude his Middle East tour.[3]

Strang said would convey content talk to Bevin.[4]

Elath

53
1. ראה מס' 47.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ר"72.
3. דין־וחשבון מלא מהשיחה במסמך אילת אל קומיי, 22.2.1951, 130.13/2582/4.
4. ראה סיכום עיקרי השיחה בתזכיר מאת וורדרופ, 12.2.1951, PRO, FO371/91240.

54

ש. בנדור אל א. אבן (ואשינגטון)
S. Bendor to A. Eban (Washington)

מקור: 93.08/338/15

תל אביב, 11 בפברואר 1951

כמוס

ביום רביעי, 9.2.51, היה דיון בכנס הנספחים[1] על הנספחים הזרים בישראל.

ראשונים דיברו הנספחים שלנו וכל אחד ביקש טיפול זהיר ויחס טוב ככל האפשר לנספחים הזרים כאן, הן לתועלת המדינה, הן לתועלת עבודת הנספחים שלנו בחוץ־לארץ. אחריהם דיבר מר שילוח בשם משרד החוץ ואחריו אני, שניסיתי להדגיש באיזו מידה אנו תלויים בארצות־הברית ולהסביר את התועלת המידית והתועלת לאורך ימים שנוכל להפיק מטיפוח יחסים טובים עם איש כמו גורני. קומיי, שדיבר אחרי, עמד על הצורך בתיאום בין משרד החוץ לבין הצבא והציע פגישות בין אנשי משרד החוץ וקציני המטה.

היו שתי תשובות מטעם המטכ"ל – הראשונה של סגן הרמטכ"ל,[2] שהסביר את הקשיים הביטחוניים של המדינה המונעים בעד מסירת ידיעות לנספחים הזרים. השנייה היתה של הרמטכ"ל,[3] שהתקיף קשות את משרד החוץ על אשר הוא משמש מקום נוח לנספחים הזרים להשמעת "תלונותיהם" על הצבא ועל אשר הוא הפיץ את השמועה כאילו הצבא מפריע למשרד החוץ בביצוע מדיניותו (דברי Rockwell[4] ואחרים אליכם). כן קָבַל על כך שאין תיאום בין משרד החוץ לבין הצבא במסירת ידיעות.

מר שילוח ענה לדברי הרמטכ"ל באמרו, בין השאר, שאין הוא יודע על מסירת ידיעות על־ידי משרד החוץ ללא תיאום עם הצבא, שגם הוא ישמח לשיפור התיאום בין הצבא לבין משרד החוץ, שהצבא צריך מצדו להיזהר מהתערבות בשאלות פוליטיות.

אף־על־פי שדברי הרמטכ"ל היו חריפים ונתנו ביטוי להתמרמרות מסוימת שנצטברה אצלו, הן בגלל התזכיר המפורסם,[5] הן בגלל ההודעה על ההאשמה המצרית על ריכוז צבא ישראל באזור באר שבע, אני מאמין שהדברים הנמרצים שנאמרו על־ידי הנספחים שלנו לא יהיו ללא תוצאות במרוצת הזמן.

בברכה,

ש. בנדור

54

1. ראה מס' 50.
2. מרדכי מקלף.
3. יגאל ידין.
4. סטיוארט ו. רוקוול, הממונה על ענייני ארץ־ישראל, ישראל וירדן באגף לענייני המזרח הקרוב במחלקת המדינה עד ינואר 1951. לאחר מכן יועץ פוליטי במחלקת חיל האוויר.
5. הכוונה לחילוקי הדעות סביב סעיף E בתזכיר שרת אל מארשאל. ראה מס' 17, הערה 1, ומס' 22.

55

מ. שרת אל י. ידין
M. Sharett to Y. Yadin

העתק: 93.08/338/16

תל אביב, ו' באדר א' תשי"א
12 בפברואר 1951

סודי ביותר
אישי

גישתך לאחת השאלות שנדונו בישיבתנו אצל ראש הממשלה ושר הביטחון ביום ד' שעבר[1] הביאתני לידי חשש כי אתה רואה את בעיית בטחון המדינה כנתונה במסגרת יותר מצומצמת מזו הקיימת לדעתי למעשה.

מושכל ראשון הוא, כי בטחון המדינה תלוי בראש ובראשונה בממדי כוחה המזוין ובכושר פעולתו של כוח זה. כן לית מאן דפליג כי אחד התנאים החיוניים לבטחון המדינה הוא שמירת סודותיה הצבאיים לבל יגיעו לידיעת האויב שבפועל או בכוח. לא אבוא למנות את יתר תנאי הביטחון הראשוניים מבחינה צבאית, הברורים מאליהם.

אולם בעיית הביטחון אינה מצטמצמת במסגרת הצבאית גרידא, אלא חורגת ממנה ופולשת לתחומי כלכלה, משטר חברתי, יחסי חוץ וכיוצא באלה. אני בטוח כי אין בקביעת הדבר שום חידוש בשבילך. אך חוששני כי בשיקוליך אין אתה מתחשב בפנים אלו של בעיית הביטחון במידה מספקת ולפעמים נראה לי כי אתה מוכן להתעלם מהם כליל.

בעיית הביטחון אינה הבעיה המרכזית היחידה העומדת בפני המדינה בדורנו. בעיה מרכזית אחרת היא הגשמת מפעל קיבוץ הגלויות בממדים המבטאים את מלוא צורך העם היהודי ומלוא יכולת הארץ. שתי הבעיות קשורות ומשולבות זו בזו. מהצד החיובי עשוי קיבוץ הגלויות לחזק את בטחון המדינה על־ידי תוספת עצומה של כוח אדם. מהצד השלילי הוא עלול לקעקע ולהרוס את מעמד המדינה, לא רק מבחינה מדינית וכלכלית אלא גם מבחינת הביטחון, אם ריבוי האוכלוסייה לא יהיה מלווה בהשקעת הון ובגידול הייצור. כי הברירה שלפנינו היא בין שני קצוות: או נצליח לעשות את העלייה הגדולה מנוף למפעל פיתוח כביר שיבצר את מעמד

55

1. ה־7 בפברואר. בישיבה השתתפו שרת, ידין ושילוח. דנו בה בכמה נושאים, בהם שאלת היחסים עם הנספח הצבאי האמריקאי (ראה מס' 17, הערה 1, ומס' 22). ידין התנגד לאפשר לנספח האמריקאי לבקר במפעלי התעשייה הצבאית ואילו שרת ושילוח תמכו בביקור. בן־גוריון הכריע נגד עמדתו של ידין והורה לו לאפשר את הביקור. ידין ביקש את ההוראה בכתב וב־8 בפברואר שיגר לו בן־גוריון את המסמך המבוקש. הוא כתב כי "לחיזוק דרישתנו מארצות־הברית ביחס לחומרי גלם, מכונות, מומחים וכל שאר צרכי העזרה המשקית ולשם הדגמת כושרנו התעשייתי בכלל והצבאי בפרט בתוך שורת המפעלים הצבאיים שאנו מראים לנספחים השונים יש להראות לנספח של ארצות־הברית... מפעלי תע"ש ובתי־חרושת כלליים המגלמים יכולתנו בשטח זה." בן־גוריון המליץ שסגן הרמטכ"ל ייפגש עם הנספח האמריקאי "ויעמיד אותו על חובת הסודיות, שהידיעות בביקורים ובשיחות נועדו אך ורק בשבילו ובשביל הממונים עליו, ומבלי רשותנו אין למסרם לשום גוף אחר ולשום ממשלה זרה אפילו ידידותית." (ארכיון צה"ל, 532/73/169; יומן בן־גוריון, 7.2.1951, שם.) על התרשמותו של גרני מהביקור במפעלי התעשייה הצבאית ראה מברק מקלף אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 9.3.1951, 130.09/2308/15.

המדינה בכוח ייצור ומגן כאחד, או תביא העלייה לידי תמוטה כלכלית והתפוררות חברתית הרות־אסון לכל עתידנו. אם תמצאנו חלילה השואה, היא עלולה להרוס את מעמדנו הביטחוני הן מבפנים על־ידי ירידת כוחנו והן מבחוץ על־ידי גירוי־יתר של יצרי הנקם והתוקפנות.

דאגתנו לבטחון המדינה – גם אם זוהי דאגתנו העיקרית ואפילו אילו היתה זו דאגתנו היחידה – מוכרחה להיות מקיפה וכוללת. עליה להביא בחשבון את כל השיקולים הנוגעים לעניין ולהתאימם עד כמה שאפשר זה לזה. בתהליך ההתאמה אין להימנע לפעמים מהכורח לבטל שיקול אחד מפני שיקול חשוב ממנו.

מאת הגורל היה הדבר לתלות את בניין המדינה ואת עצם קיומה בעזרת מעצמה עולמית מסוימת. כן גזר עלינו הגורל להיזקק לעזרתה של מעצמה זו דווקא בתקופה שבה כל הכרעותיה נופלות לפי שיקולי התכוננותה למלחמת עולם חדשה. מעמדנו אנו נוכח סכנת המלחמה מגביר עוד יותר, מכל בחינה כלכלית וביטחונית, את זיקתנו הישירה והמכרעת לאותה מעצמה.

אמנם אין עזרתה הממשית והמלאה של המעצמה הזאת לנו נתונה ומובטחת מראש. דווקא משום זה אנו מצווים לחגור את כל מאמצי כוחנו לגיוסה. הננו עומדים למעשה כבר עתה במערכה כבדה על השגתה, המתנהלת בעת ובעונה אחת בכמה חזיתות. אחת החזיתות האלו היא מערכת קשרינו הצבאיים. כל מעשה שיש בו לחזק את אמון הצד שכנגד בנו, לחייבו ולו גם מוסרית בלבד כלפינו ולהרים בעיניו את קרן יכלתנו, עשוי לקדם אותנו לקראת המטרה.

כל מעשה של אדם יש לו פנים לכאן ולכאן והוא מלווה שיקולים של שכר והפסד; כל שכן צעד הנעשה על־ידי גוף כה מורכב כמדינה ועל אחת כמה וכמה מדינה הנתונה במצב כה מסובך כשלנו. כאמור, אין להימנע מהתנגשות בין שיקולים המכוונים כולם לאותה המטרה. כל התנגשות כזאת מחייבת הכרעה וכל הכרעה כרוכה בסיכונים. אך אין להימנע מסיכון, כי למעשה ההכרעה היא תמיד בין שני סיכונים וכל השאלה היא איזה סיכון חמור מחברו.

זהו הרקע שעליו התנהל הדיון בינינו והנני משוכנע כי ההכרעה שהגיע אליה ראש הממשלה ושר הביטחון היתה נכונה בנסיבות הנתונות.

משה שרת
שר החוץ

56

צ. היימן[1] אל ג. מירון[2]
S. Hyman[1] to G. Meron[2]

Coded Tel. W668 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/14 :נוסח יוצא

Washington, 12 February 1951

Owing multiplicity export licence applications for rubber, tires, tubes, Commerce Department is withholding replies pending full statement stocks, requirements, purchases from other than U.S.A., end uses and jus-

56

1. צמח ססיל היימן, יועץ כלכלי בשגרירות ישראל בוואשינגטון.
2. גרשון מרון, מנהל האגף הכלכלי במשרד החוץ.

tification difference between present and past orders from U.S.A. Understand unofficially that U.S.A. worried about possible reexport U.S. goods to other countries especially behind Iron Curtain and until satisfied on this point little likelihood obtaining any, repeat any, allocations. Please revise all schedules and set out clearly end uses: (a) internal, (b) export non-Communist countries, (c) Communist countries and authorize me give suitable assurances. Understand only small chance receiving allocations connected reexport non-Communist countries and none whatsoever reexport Communists.

D.C.

57

ו. איתן אל מ. פישר (פאריס)
W. Eytan to M. Fischer (Paris)

מקור: 93.02/172/9

תל אביב, ו' באדר א' תשי"א
12 בפברואר 1951

סודי

מוריס היקר,

במכתבך מן ה־24 בינואר[1] הנך מבקש ממני להעיר את הערותי על מכתבו של גרשון אבנר אליך מן ה־23 בינואר[2] על הנושא "צרפת ודעת־הקהל בישראל".

אשר לעצם תוכנו של המכתב, הנני בטוח כי הצדק עם אבנר. אין כל ספק בכך שצרפת – או מוטב לומר הציר הצרפתי בתל אביב[3] לא ניצל את ההזדמנויות שהיו וקיימות עדיין כדי ליצור הבנה טובה יותר לצרפת, למדיניותה, הישגיה ותרבותה בקרב הציבור בארץ.

טענתו של גיון שרחישת האהדה לצרפת היא כה חזקה בלב הקהל הישראלי שפעילות כזאת מצדה אינה דרושה, איננה נראית לי. ההשוואה עם אנגליה מאלפת. הבריטים עשו בשנתיים שעברו מאמץ כנה להביא לידי הידוק היחסים בין ישראל לבין ארצם ולא הסתפקו בהתקרבות על רמה ממשלתית ודיפלומטית. כידוע לך הם הזמינו שורה של משלחות ישראליות לאנגליה (משלחת פרלמנטרית, משלחת ההסתדרות, משלחת עורכי העיתונים וכו') ואירחו את המשלחות האלה הארחה מצוינת, באפשרם להן עמידה מלאה גם על בעיותיה של בריטניה וגם על הישגיה שלאחר המלחמה. באותו זמן היתה שורה בלתי פוסקת של מבקרים בריטיים בארץ. להזכיר רק מעטים: האדמירל אדלסטן, מפקד הצי הבריטי בים התיכון, סיר תומס רפ, מנהל הלשכה הבריטית למזרח התיכון בקהיר, סיר ויליאם סטראנג, מנהלו הכללי של משרד החוץ הבריטי,

57

1. כך בטעות במקור. הכוונה למכתב של פישר אל איתן מיום 29 בינואר 1951 שבו ביקש את חוות־דעתו על המכתב של אבנר הנזכר להלן (130.02/2539/14).
2. בתיק 93.02/172/9.
3. אדוארד פליקס גיון.

מר פורלונג, מנהל אגף המזרח התיכון של משרד החוץ הבריטי, מר ארתור הנדרסון, מזכיר המדינה לענייני תעופה, מספר ניכר של חברי בית־הנבחרים (ואינני מתכוון רק לאנשים כקרוסמן),[4] סיר פרנק ויטל, ממציא מנועי הדחף, סיר פטריק אברקרומבי, המומחה לתכנון ערים, משלחת שייצגה את מפלגת העבודה והתנועה הקואופרטיבית וכו' וכו'. לרשימה אין סוף כמעט ותראה מתוכה שריבוי שטחי ההתעניינות שמיוצגים על־ידי המבקרים, גדול הוא. זכור גם שהיו אצלנו מספר רב של מבקרים מארצות אמריקה הלטינית, בלגיה, איטליה וארצות אחרות, מבלי להזכיר קבוצות כדורגל מאנגליה, יוגוסלביה, שוודיה, תורכיה, הלווטיה ומקומות אחרים. בכל הפעולות האלה, אשר עוררו הד ציבורי רחב כאן, היה לצרפת חלק קטן מאוד. חושבני שחלקה של צרפת בעניין זה הוא קטן אפילו אם אין להשוותו לפעולה מתוכננת בקפדנות כגון זו של הבריטים. אם תזכור את השנתיים שעברו ותוציא מן החשבון מבקרים יהודים בעלי שם כמוק[5] ומאיר,[6] תראה שלא נתברכנו יתר על המידה בהתעניינותם של הצרפתים בארץ זו. דבר זה מתחיל לתת את אותותיו כעת, וקיימת הרגשה כללית שאין צרפת מעוניינת ביותר בפיתוח יחסיה עם ישראל או בחיזוק מעמדה היא בעיני בני הארץ.

רמזתי לעיל שזו יכולה להיות במידה מסוימת אשמתו של הציר הצרפתי בתל אביב. לדאבוננו נכון הוא כי גיון, כמעט היחידי בין הנציגים הדיפלומטיים בישראל, נשאר בלתי נגוע כליל ברוח הארץ ובעניין הרב אשר בכל מה שהולך ונעשה כאן. לנו אמצעים משלנו למצוא מה חושבים, אומרים ומוסרים נציגים דיפלומטיים על הארץ, ויכול אני להבטיחך כי מלבד גיון אין אפילו אחד ביניהם אשר לא התרשם ממראה עיניו ומניסיונו כאן. אין זאת אומרת, כמובן, שכולם שותפים להתלהבותנו או נוקטים עמדה של אי־ביקורת, אבל מובנו של הדבר הוא שתפסו כי בארץ זאת הולך וקורה דבר בעל עניין רב ביותר גם לעצמם וגם לממשלותיהם, ושעשו וממשיכים לעשות מאמץ כנה להבינו ולהעריכו.

עמדתו של גיון היתה כמעט מלכתחילה עמדה של אדישות מוחלטת כלפי עבודתנו ומאמצינו, אדישות אשר הלכה ונתגבשה לביקורת בלתי מרוסנת ואפילו לאיבה.

לא ניתן להיאמר בכנות שגיון הרבה לעשות להשגת מטרתה הראשונה של שליחות דיפלומטית והיא להביא לידי קירוב היחסים בין ארצו והארץ אשר הוא משרת בה. עניין זה שימש נושא לשיחה כללית בחוגים רבים בארץ ומוכרח היה להגיע לעיתונות במוקדם או במאוחר, בייחוד בהתחשב עם העובדה שלצרפת ידידים כנים רבים כאן אשר צוערו צער רב על התפתחות זו, או יותר נכון, חוסר ההתפתחות. מאחר שהגיע העניין לעיתונות, סבורני כי היה זה בסדר גמור לנסות להשפיע על העיתונות בכיוון מסוים, דבר אשר כל ממשלה, והצרפתית ביניהן, עושה בקביעות.

לך, כפי שמבין אני ממכתבך, דעה משלך אם נעשה הדבר ברגע המתאים אם לאו, או בכישרון ובזהירות הדרושים, אבל רצוני לחזור ולהגיד כי עובדות היסוד של המצב לא הוצגו בהגזמה או בשיבוש ושהתערבות באמצעות העיתונות איננה כלל ועיקר צעד שלא ייעשה.[7]

בברכה, שלך

ו. איתן

4. ריצ'ארד קרוסמן, חבר בית־הנבחרים הבריטי מטעם מפלגת הלייבור.
5. ז'יל מוק, שר ההגנה בממשלת צרפת מיולי 1950 עד אוגוסט 1951.
6. דניאל מאייר, חבר האסיפה הלאומית הצרפתית מטעם המפלגה הסוציאליסטית; לשעבר (1946–1949) שר העבודה בממשלת צרפת; ביקר בישראל בסוף 1949.
7. ראה גם תשובת שרת לפישר, 11.2.1951, 93.02/172/9.

58

ד. בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה"ל

[תל אביב], 13 בפברואר 1951

בא ראובן [שילוח]. היום ייפגש עם עבדאללה.[1] שאל: אם יוצע לו לוותר בנהריים ובכביש אילת תמורת הר הצופים – לקבל ההצעה? עניתי בחיוב, אבל הבעתי ספק אם רצוי לנו עכשיו הסדר פוליטי עם עבדאללה: (1) עבר־הירדן אינו דבר יציב וטבעי, אלא אדם אחד שיכול למות בכל רגע – והוא תלוי כולו באנגליה. (2) הסדר פוליטי זה עלול להכביד ולדחות ההסדר עם מצרים. (3) בלי שלום עם מצרים – אין הסדר של [כך!] עבדאללה מסיר מעלינו המצור ביבשת אסיה, אפריקה ואירופה. אין מעבר לא למזרח (עיראק תפריע), לא לצפון (סוריה תפריע) ולא לדרום (מצרים). (4) הסדר זה מגביר אחיזת אנגליה בסביבתנו. (5) היש לנו עניין להתחייב על גבולות מגוחכים אלו? (6) הסדר עם מצרים – מסדר יחסינו עם העולם הערבי והמוסלמי, פותח גם הדרום וגם הצפון, נותן לנו יחסים כלכליים חשובים. (7) מצרים היא ארץ יציבה וטבעית, אין באופן אובייקטיבי כל ניגודים בינינו. רק המלך ייתכן אינו גורם קבוע ויציב – אבל האומה והמדינה יעמדו. אין זה עם שואף קרבות.

59

שיחת א. הרליץ – ג'. ואלדו (בוואשינגטון, ב־12 בפברואר 1951)
Meeting: E. Herlitz – J. Waldo (Washington, 12 February 1951)

דין־וחשבון: 93.08/337/21

ואשינגטון, ח' באדר א' תשי"א
14 בפברואר 1951

כמוס

השיחה נתקיימה בהתאם לבקשתי כדי לברר אי־אלו דברים "שהדאיגו אותו" (לשוני אני).

פתחתי את השיחה ואמרתי כי אני מודאגת מיחסה של מחלקת המדינה לישראל כ"חלק

58

1. השיחה התקיימה כמתוכנן. ראש ממשלת ירדן לא השתתף בה. שילוח דיווח עליה לציר הבריטי בתל אביב. לדבריו זימן המלך את השיחה רק כדי להמשיך לשמור על הקשר עם ישראל. הוא ביקש שישראל תוותר בעניין נהריים כצעד ראשון לפתיחת הדיון בכל הנושאים האחרים, אך שילוח דחה את הבקשה והצביע על ההבנה שכבר הושגה בנושא זה עם ריפאעי (מס' 13). בהמשך השיחה מתח המלך עבדאללה ביקורת על נציג ירדן בוועדת שביתת־הנשק ואמר כי הוא מתעתד להחליפו. (ראה מברק הלם אל בווין, 16.2.1951, PRO, FO371/91385; הלם אל קירקברייד, 17.2.1951 (PRO, FO371/91364.

מהאזור". הסבתי תשומת לבו של ואלדו לדברים אשר אמרו השגריר דייוויס ולואיס ג'ונס למר אילת בלונדון (מברק ארצות־הברית מס. IWA156).[1]

אשר לדבריו של דייוויס, אמר ואלדו כי מה שדייוויס כנראה התכוון לומר הוא שהוא מקווה כי יוכל לראות את בעיית ישראל גם מתוך ראיית האזור כולו. דייוויס, אמר ואלדו, מכיר את כל הנציגים האמריקנים באזור, – אם כי אינו מכיר את האזור – ולאחר שיכיר את ישראל הוא מתכוון להסתובב גם בארצות האלה, על־מנת לשמוע מחבריו לעבודה על הנעשה, וכדי למצוא במשותף פתרון לבעיות המחכות לפתרונן. מקדונלד[2] לא כן עשה, מסיבות ידועות; ואלדו חושב כי תהיה ברכה רבה בגישה זאת; הסכמתי כמובן. אין הוא מאמין שדייוויס אמר או חושב שהוא נציג ארצות־הברית כלפי האזור כולו, שגריר יכול להיות נציג רק בארץ אחת.

הוספתי שאילולא היו גילויים אחרים לאותה גישה הייתי מקבלת את ההסבר הזה ותו לא. הסבתי לבו לנאומו של מקגי לפני ימים מספר[– – –] [3] שעה שניסה להצדיק את עמדת "האי הזדהות" של כמה ממדינות ערב באו"ם, ולא הזכיר את ישראל כלל כשם שלא הזכירה בנאומו לפני ועדת החוץ של הקונגרס בשנה שעברה ובמקרים דומים. באור זה, אמרתי, אנו מפרשים אף את הערותיו של לואיס ג'ונס בלונדון.

אשר לדברי לואיס ג'ונס אמר ואלדו כי נדמה לו שהנ"ל התכוון לומר בערך כך: "לו היינו מגיעים למסקנה שמטעמים אסטרטגיים רצוי לזיין את ישראל עד השיניים כדי שתוכל לקחת חלק פעיל בהגנת האזור – לא היינו עושים זאת מפני שהיינו על־ידי כך מערערים את מאזן הכוחות במזרח התיכון וגורמים לבהלה ולמהומה במדינות ערב". עניתי כי כאשר הצענו הצעות בשטח זה הדגשנו במיוחד כי מילואן אינו משנה את מעמדנו הצבאי היחסי כלפי הערבים. כאן ציין כי הוא והמחלקה התפלאו כי לאחר שיחותיו של שר החוץ לא היה follow up לכל ההצעות שהוא הציע. הצעות אלה, הוא אמר, צריכות היו להגיע למחלקת המדינה. הם אף ציפו כי נגיש אחרי שיחות שרת–אצ'יסון[4] הצעה מסוכמת בכתב.

אשר לשיחת שרת–מארשל,[5] אמר כי מחלקתו נתבקשה ל "brief" את מארשל לפני השיחה וכן לרכז חלק מן הפעולה לאחר השיחה. הוא ציין כי איננו יכולים לתאר לעצמנו כמה מתנגדים יש לנו עדיין במשרד ההגנה. לדבריו העובדה כי לא מצאנו דרך לשתף פעולה עם הנספחים הצבאיים האמריקניים בתל אביב[6] לאחר שיחת שרת–אצ'יסון – הזיקה יותר משאנחנו יכולים לשער.

לאחר שיחה זאת יצא מברק אל כל הנספחים הצבאיים בכל האזור, כולל את יוון ותורכיה, אשר בו נתבקשו לחוות את דעתם על הצעותינו. כל התשובות היו שליליות. הנספח האמריקני ביוון, למשל, ציין כי אינו רואה כל היגיון לפתח או לבנות בתי־חרושת בישראל על־מנת לספק את האזור בסחורות ובנשק שבסופו של עניין יהיו יקרים ממה שנרכש לפי הסידור הנוכחי. לו, אמר ואלדו, היו יכולים הנספחים בתל אביב לפחות לשלוח דו"ח בו יפרטו את האפשרויות של ייצור צבאי ואחר הקיימות בישראל מבלי כל השקעה נוספת, היו רואים שלפחות מבחינה מעשית – אם כי לא פוליטית – יש היגיון בתכניתכם. דווקא במחלקת המדינה, ציין, יש הרואים היגיון בתכנית זו ולו היו אנשי הצבא וההגנה מסכימים לה – "לא היינו כנראה מתנגדים".

59

1. 8.2.1951, 93.01/2207/14. לתוכן השיחה ראה מס' 52 והערה 1 שם.
2. ג'יימס ג. מקדונלד, שגריר ארצות־הברית בישראל עד דצמבר 1950.
3. שלוש מלים לא הודפסו כאן.
4. ראה כרך 5, מס' 509 והשווה *FRUS*, 1950, V, p. 1086.
5. ראה כרך 5, מס' 509, 510 ו־517.
6. ראה מס' 17, הערה 1, מס' 22, ומס' 55, הערה 1.

בנקודה זו חזר על סיפור שסיפר לי כבר פעם והוא כי בעניין הרשיונות לנשק עבורנו היה הלוחם הראשי למעננו סטיוארט רוקוול (!) שהשיג את הרשיונות שניתנו לנו על אפו וחמתו של משרד הביטחון.

לכשחזרנו לדבר על ישראל בתוך האזור, אמר שלו ישראל היתה קיימת בחלל ריק, ללא קיום בעיית יחסיה עם שכניה – אין הוא מניח שהיינו מקבלים עזרה בסנט אחד יותר מאשר קיבלנו. אין הוא רואה כיצד נקבל סעד נוסף. אשר ל"מתן", הרי מטרת התוכנית ECA [Economic Cooperation Administration] היתה להשיב את אירופה לקדמותה, ותורכיה הינה המדינה היחידה שנכללה בתוכנית זו מחוץ לתור ומפאת טעמים אסטרטגיים. אין לחשוב על עזרה לישראל מבלי שתהיה עזרה לאזור כולו – אם תהיה, – כשם שאי אפשר לחשוב על עזרה לאזור מבלי עזרה לישראל. (טענות הנגד שלי עשו עליו קצת רושם אך לא שכנעוהו.) אם מקגי לא הזכיר את ישראל הרי יש רבים בעלי שם בארץ זו המזכירים אותה; כאן שאלתיו אם מחלקת המדינה רואה עצמה כ"דובר" הערבים מאחר שלישראל יש דוברים רבים בארצות־הברית – צחק.

אשר לאינצידנטים שאירעו בימים האחרונים בגבולות ישראל–עבר־הירדן אמר כי הם מצערים מאוד, אך הסכים אתי שיש הרואים אותם מחוץ לפרופורציה של חשיבותם המעשית. כאן ביקש להעיר שתי הערות, אחת כי ידיעות על אינצידנטים מעין אלה בגבולות המתקבלות במשרד ההגנה מחזקות את ידי אויבינו האומרים מיד – הרי לכם: אין יציבות באזור. והשנייה כי אין אינצידנטים מעין אלה מקרבים את הקץ. הוא קרא בפני מברק מאת המיופה־כוח האמריקני בעמאן אשר נקרא לשיחה אל סמיר ריפאעי. באותה שיחה אמר סמיר כי לכשקיבל על עצמו את תפקידו – עשה זאת באמונה כי יוכל להגיע, אמנם בתוך גבולות שביתת־הנשק, ליחסים יותר תקינים עם ישראל, והוא כבר החל לתת הוראות ברוח זו לחברי ועדת שביתת־הנשק, וכי מקרים כגון ג'סר־אל־מג'מי, ואדי ערבה[7] ושרפט[8] מונעים ממנו לבצע את משימתו. הצירות האמריקנית בעבר־הירדן מציעה באותו מברק כי ישראל תוותר בעניין נהריים וירדן בעניין ואדי ערבה, ומכאן ימשיכו. ואלדו אמר שאמנם אינו יכול רשמית להזדהות עם עמדה זו, אך נראה לו שיש בה משהו.

עד כאן הדברים העיקריים של השיחה כפי שנרשמו בזכרוני, ואשר נמשכה כשעתיים ומחצית השעה.

א.ה.

א. הרליץ, מזכיר ראשון.

7. ראה כרך 5, מס' 486, הערה 1 ומס' 489, הערות 4 ו־5.
8. בסוף ינואר–ראשית פברואר אירעו בירושלים ובסביבותיה כמה וכמה מקרים של הריגת ופציעת אזרחים ישראלים על־ידי מסתננים וליגיונרים ירדניים. בתגובה על התקריות פוצצו כוחות ישראלים בתים בכפר הערבי שראפת ולפי מקורות ירדניים נהרגו בפיצוץ 10 איש ונפצעו 18.

60

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA678
נוסח יוצא: 93.01/2207/14

[ואשינגטון], 14 בפברואר 1951

דחוף

מבלי לחוות דעה על העניינים שהביאו לידי המשבר הפרלמנטרי[1] הקיים אני רואה חובה להפנות תשומת לב לעובדות הבאות:

(א) בעוד שבועות מספר תוגש בקונגרס הצעת חוק על סיוע לישראל.

(ב) בעוד חודשיים יוכרז על המלווה העממי לאחר מאמצי הכנה כבירים שכבר הושקעו במפעל זה.

סיכויי התכניות החיונית הללו ייפגעו אם לא ישתרר רושם משכנע של יציבות, אני חוזר, יציבות בשלטון. מדינה השרויה במחלוקת מפלגתית עלולה להיכשל במערכות הללו. החזרת הרושם של יציבות בכל הדחיפות היא אפוא עניין לאומי עליון הנוגע לעצם גורלה של מדינתנו. לכן אם יוחלט על בחירות רצוי מאוד מאוד שתסתיימנה בהקדם האפשרי. ייתכן שכדאי להעביר את מברקי זה לכל הנוגעים בדבר לפי ראות עינך ובייחוד לכבוד הנשיא.[2]

60

1. הכוונה למשבר הקואליציוני סביב שאלת החינוך במחנות העולים ובמעברות שהגיע לשיאו עם התפטרות הממשלה ב־14 בפברואר 1951. הממשלה הביאה את נושא החינוך לדיון בכנסת לאחר שלא הצליחה ליישב את הסכסוך עם שרי החזית הדתית הלאומית על הדרכים להבטחת חינוך דתי במחנות העולים ובמעברות. שר החינוך מסר הודעה על הנושא ב־5 בפברואר וב־12–14 בפברואר דנה הכנסת בהודעתו. בתום הדיון דחתה הכנסת את הודעת הממשלה (49 נגד 42). בן־גוריון הסיק את המסקנות ועוד באותו יום הגיש את התפטרותו לנשיא. נסיונות לכונן ממשלה יציבה לא עלו יפה וכעבור כמה שבועות החליטה הכנסת לקבוע בחירות חדשות ל־30 ביולי 1951.

2. שרת הבריק בתשובה שמברקו של אבן הוקרא בישיבת הממשלה ונמסר לידי הנשיא, אך הוא העריך כי "לא תבוא שום נסיגה מצד הממשלה שהחלטתה היא דיבורה האחרון ומאחוריה החלטה נחרצת של המפלגה". שרת גם דחה את משאלת אבן להחשת הבחירות "נוכח עובדות ברזל חוקיות ומעשיות שאין כל אפשרות להתגבר עליהן...". שרת הוסיף כי "במצב זה אין ברירה אלא לעשות מאמץ נמרץ לפיזור ספקות וחששות על־ידי הדגשה ניצחת של קביעות מטרותינו המדיניות ששרשיהן נעוצים בהוויתנו היסודית וניזונים מצורכי חיינו הראשונים שאין לניגודי מפלגות כל השפעה עליהן, שאינן נפגמות כלשהו על־ידי המשבר ואינן עלולות להתערער בתוצאת הבחירות תהיינה אשר תהיינה". (17.2.1951, 130.09/2308/15.)

61

ש. אלישיב אל מ. שרת
S. Eliashiv to M. Sharett

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2342/16

פראג, 14 בפברואר 1951

שיחתי עם ראקושי[1] נמשכה שעה. האיש הפתיעני בידיעה טובה על עניינינו ובהתחשבות נבונה בהערכת מצבנו, עם כל הביקורת שמתח על קוונו הפוליטי. במרכז השיחה עניינִי עלייה. הסביר ארוכות מדוע אינם יכולים ואינם צריכים לתת המשך לעלייה מבחינה יהודית, ומבחינה הונגריות; הפליג למחקר על דימוגרפיה יהודית. לכל נימוקי היו לו תשובות. סיכמנו שוב גמר עליית שלושת אלפים. אפנה אליו מחדש, אך לדעתי השיחה לא השאירה מקום לאשליות. תמוה בעיני למה הפסיד שעה לשיחה ודיבורים רבים להסברה בשביל תשובה שלילית שיכול היה לתת בקיצור. התרשמתי ממנו כמאישיות בעלת אופקים, שכל ורוחב־לב. פרטים במכתב.[2]

אלישיב

62

ז. ארגמן[1] אל א. לבבי[2]
Z. Argaman to A. Levavi

מקור: 130.11/2492/16

מוסקבה, י' באדר א' תשי"א
16 בפברואר 1951

כמוס

מר לבבי היקר,

להלן המשך למכתבי מס' 1/1 מיום 8 בינואר 1951.[3]

[.....][4]

61

1. מתיאש ראקושי, סגן ראש ממשלת הונגריה והמזכיר הכללי של מפלגת הפועלים ההונגרית.
2. ראה ש. אלישיב, דו"ח מס' 5, 16.2.1951, 130.11/2492/22.

62

1. זאב ארגמן, יועץ בצירות ישראל במוסקבה; לרגל חילופי הצירים במוסקבה שימש באותם ימים כמיופה־כוח זמני.
2. אריה לבבי, מנהל המחלקה למזרח אירופה במשרד החוץ.
3. ארגמן דיווח על פעילות הצירות הישראלית במוסקבה. בסעיף א של מכתבו, שכותרתו "צירותנו במוסקבה, מעמדה והיקף פעולתה" כתב על מגעי הציר עם משרד החוץ הסובייטי, על גישת העיתונות הסובייטית לישראל ועל מגעים עם המשרד הסובייטי לסחר חוץ (130.02/2410/18).
4. סעיף ב של המכתב, שעניינו מגעי הצירות עם הסגל הדיפלומטי, לא הודפס כאן.

(ג) הצירות ויהודי ברית־המועצות

אין בכוונתי בשורות אלו לנסות לנתח את המצב הכללי של היהדות בברית־המועצות לאור המדיניות הסובייטית. בוודאי אעשה זאת בסקירה מיוחדת לאחר לימוד יתר העובדות והנתונים. אנסה רק בקיצור לעמוד על מצב הדברים בקשר עם צירותנו כאן ועל השאלות המתעוררות בקשר לזה.

בשום פנים אין לחבר את שני המושגים: "הצירות" ו"יהודי ברית־המועצות". אלה הם שני עולמות אשר המרחק ביניהם הולך וגדל מיום ליום. ובאופק אינם נראים כל סימנים לתקווה כל שהיא להפסקת התהליך הזה ושינוי הכיוון.

סבורני כי אין עוד גולה אשר תהיה זקוקה לצירות ישראל בתפקידה, כפי שהגדיר אותו ראש הממשלה בכינוס הצירים בקיץ העבר, דהיינו: "צירות ישראל לגולת ישראל" – כגולת רוסיה – הגולה האומללה והמדוכאת ביותר בכל תפוצות ישראל. ואין עוד צירות ישראל אשר פחות מגע לה עם יהודים כצירותנו.

מהרשימות על פגישות מקריות של אנשינו עם יהודים במוסקבה אפשר לעמוד על מעמדה של הצירות בשטח זה וסיכום העובדות להלן מדגיש את המצב לאמיתו:

1. פרט למקרה אחד – לא ביקר איש מיהודי ברית־המועצות בצירות ולא פנה אליה בכתב במשך ארבעת החודשים לשהותי כאן.
2. המקרה היחידי היה בחודש נובמבר כשתושב עיר גרודנו, לרגלי שהותו הזמנית במוסקבה, בא לצירות על־מנת לברר גורל אחותו הנמצאת בארץ. היה זה מאורע בלתי רגיל בחיי הצירות כאן והחשדנים שבינינו הטילו ספק בכוונותיו הטובות של המבקר, אולם לאחר צירוף עובדות ומסיבות שונות אפשר להגיד בבטחה כי היה זה ביקור לשמו.
3. אותו המגע הרופף והפורמלי שהיה קיים עם הרב – גם הוא נפסק כמעט לחלוטין לאחר שהתחמק מפגישת היכרות אתי. אמנם ביקרנו בבית־הכנסת פעמיים בקבלת שבת ופעמיים בתפילת שבת לברכת החודש, אולם מלבד שיחת נימוסין מקוטעת עם הרב אין כל אפשרות להחליף לו גם מלים מספר עם אחד או שניים מהמתפללים. אנו בבחינת מנודים מכל הקהל היהודי הזה.
4. רק לעתים רחוקות ובדרך מקרה בלבד אפשר להיתקל באיש שיחה יהודי. אולם גם אז לא תמיד אפשר להובילה לכיוון הנכון.
5. לא רק המגע עם הצירות או אנשיה הוא בבחינת סכנה, אלא קיימת הרגשה כי עצם הזכרת השם "צירות ישראל" או "מדינת ישראל" – מטילה פחד ואימה על היהודים כאן, ומעטים מאוד הם האמיצים אשר למרות הכול "מסכנים" את עצמם ונכנסים בשיחה.
6. אין כל אפשרות לקבוע מהי באמת הסכנה הצפויה ליהודי הבא אתנו במגע ומהו היסוד לאימה הגדולה בקשר לזה, ואיש מאלה ששוחחו אתנו לא ידע על מקרה או מקרים של תוצאה כל שהיא בגלל מגע אתנו. הם יודעים רק כי מגע כזה הוא בבחינת איסור מוחלט, והם יודעים יפה מה יכולה להיות תוצאה של עבירה על איסור כזה.
7. למרות כל זה צמאים יהודי מוסקבה למלה חיה על הארץ. גדולה הכמיהה לעלייה ולגאולה וחזקה התקווה כי מדינת ישראל תפרח ותשגשג, אבל רחוקה מהם התקווה כי גם שעתם תגיע להיות בין הגאולים.
8. אין לנו ספק כי השלטונות משגיחים בשבע עיניים לבל נבוא במגע כל־שהוא עם יהודים. על כך מעידים העוקבים המתמידים אחר תנועותינו ודרושה מידה מרובה של זהירות ותכנון רב־גווני להשתחרר מה"מלווים".
9. כנראה כי בערי השדה מורגשת אצל היהודים פחות מתיחות במגע עם זרים ואין פחדם

כה גדול כבמוסקבה. אולם הדבר עדיין טעון בדיקה נוספת בכדי שאפשר יהיה לקבוע את הדבר בבטחה.

10. בדרך כלל נראה כי קל יותר ליהודים לבוא במגע עם זרים ממדינות אחרות מאשר אתנו.

כפי שציינתי לעיל אין בכוונתי בפעם זאת לעמוד על הרקע, הסיבות והגורמים למצב זה, ברצוני רק לקבוע כי במסיבות כאלו אין לדבר על יחסים בין הצירות ובין יהודי ברית־המועצות – הם אינם קיימים לחלוטין או נכון יותר – אין הצירות קיימת כלל לגבי יהדות ברית־המועצות ואין היא מהווה גורם כל־שהוא במצבם, גם לא נושא למחשבה בלבד.

כפי שהדברים נראים לי – הרי עדים אנו לגסיסת קיבוץ יהודי גדול עשיר רוח ומעשים אשר למרות הכול ומתחת להכרתו ומחשבתו, הינו חדור רוח לאומית חזקה. קיבוץ יהודי אשר כל שורש של חיי רוח ותרבות יהודיים נעקרו ונעקרים מתוכו ביד חזקה ובשיטתיות אכזרית, קיבוץ יהודי הנתון בצבת של הפלייה גזעית גלויה ונסתרת מצד אחד, ושל דיכוי נמרץ של גילוי כל רגש לאומי מצד שני, קיבוץ אשר הנוער שלו מנתק את קשריו האחרונים עם האומה היהודית ומחפש לו את דרכו בטמיעה מוחלטת.

ואם כי ההתבוללות של הנוער היהודי בברית־המועצות אינה תהליך מהיר כלל וכלל ורבים הם המכשולים גם בדרכו זו, הרי ברור כי כל שאיפותיו ומאמציו של הנוער נתונים לכיוון זה. ואם בעוד זמן לא תימצא הדרך לשמור על גחלת התקווה לגאולה – יאבד לנו הנוער הזה ואתו הקיבוץ היהודי בכללו.

לאור המסיבות האלו ממילא מתעוררת השאלה:
מה צריכה להיות דרכה של הצירות בשטח זה?
ועל זה במכתב הבא.
בברכה,

ז. ארגמן

63

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

העתק: 130.02/2382/22

ואשינגטון, י׳ באדר א׳ תשי״א
16 בפברואר 1951

אישי

משה יקר,

זה עתה הגיעו לידינו העיתונים הישראליים המפרסמים את הדיון המדיני האחרון בכנסת על כל גלגוליו ושלביו.[1] עד כמה שאפשר לקבל רושם כלשהו על־ידי הסתכלות מרחוק, בלי הרחת האוויר המיוחד העולה משדה הקרב בשעת המערכה, הרי נראה הוויכוח הזה כרציני ונוקב ועל־כל־פנים משתקפת בו הדאגה העמוקה השולטת בציבורנו בשעת חירום וסכנה לישראל

63

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 68–69.

ולאומות העולם. כולנו הערכנו את סקירתך הסגנונית, המגוונת ורבת התנופה שהעלתה בלבי זכרונות מנאומים בבית־הנבחרים האנגלי, כשראשי ממשלה ושרי חוץ גוללו בפני שומעיהם, לאורכה ולרוחבה, את היריעה המלאה של מאורעות תבל בהשתלשלותם. בארצות־הברית קיים, כידוע, משטר של אחריות נפרדת בין קברניטי מדיניות החוץ לבין נבחרי האומה, ואין מקום לאותו ההוד החגיגי והמיוחד של מסירת דין־וחשבון על מדיניות חוץ באוזני נציגי העם.

ידעתי להעריך ברגשי תודה עמוקים גם את הערתך האדיבה על חלקי אני במערכה זו. אכן לא היתה הפרשה הזאת חסרת העזות וסיכונים, וספק אם הייתי מתמיד באותה מידת היזמה לולא העידוד – שלא לדבר על הסיוע – שקיבלתי משאר חברי המשלחת. בשלבים המוקדמים היה גדעון רפאל היחיד שתבע פעילות ויזמה, ואני פסקתי הלכה כמוהו ובניגוד מסוים לשאר החברים אשר דאגו יתר על המידה לתוצאות המתרחבות והולכות של יזמה זו. אך במרוצת הזמן והמאורעות הגיעו כולם לידי הכרה שיש ביכולתנו גם להביא תרומה לעצם בירור הסכסוך, וגם למלא במקצת את הייעוד המיוחד שניבאו לנו אומות העולם בשעת כניסתנו למשפחת העמים הריבוניים.

קראתי במפח נפש את דברי ריפתין וחבריו. ברור שניתקו את החוט האחרון שקשר אותם עד הנה בטבורם הציוני, אולם נראה לי כי תופעה זו משחררת את מדיניות החוץ שלנו מהשפעתו העוצרת של חשבון אחד, אשר פעל עד עכשיו בעיצובה. היות ואין כל סיכוי לספק את מפ"ם בקו איזה שהוא הסוטה כמלוא הנימה ממסילת הקומינפורם, נראה לי כי השיקול "מה תאמר מפ"ם?" צריך לרדת מעל סדר יומנו, ויש לשקול את עניין הידידות עם ברית־המועצות כנכס עצמאי, בהפשטה מוחלטת מהדאגה לרגישות השמאל שלנו שהוסיפה משקל עד כה להערכת הנכס הזה. גם עתה אין לזלזל חלילה בידידות ברית־המועצות, אולם היא מפסידה לא מעט משיעור קומתה כאשר ניטל ממנה השיקול המסייע הזה הנובע מרצון כן לקיים בסיס פנימי רחב למדיניות החוץ שלנו.

אינני יודע אם אפתיע אותך באמרי כי הנעימה המאכזבת ביותר שקלטתי מקריאת דברי הכנסת באותו מעמד עלתה דווקא מדבריהם של כמה ידידים מחברי סיעת הכלליים. מה גדולה מידת הנחיתות וההתבטלות המתבטאות בגרסה זו של "עם קטן" שקצרה ידו מהושיע את העולם אפילו במקצת, ושמוטלת עליו שתיקה צייתנית כיאה למדינה דלה זו הסמוכה על שולחנם של גדולים: לא זו בלבד שתורה זו מבטלת למפרע כל מושג של "אחרית הימים" – ולא נרתענו מלהרים חזון זה על נס כאשר תבענו עזרה ואהדה לתקומתנו המדינית; היא גם מסלפת את פני המציאות. לא רק שלא "התבלטנו" כדברי המבקרים, אלא חיפשנו כל הזדמנות אפשרית לתלות את כינורנו על אילנות אחרים ולהתחבא מאחוריהם, בעילום שם; ורק לחץ הנסיבות וציפיית הקהל הוציאונו לאור העולם בלית ברירה. דווקא הרצון המובהק הזה לדאוג לעצם העניין ולהתפשט מכל יצר אנוכי של תביעת זכויות בעלות – הוא שהרים את קרננו עליון והפיץ סביבותינו חמימות מיוחדת של הערצה כללית. (מכתבו של הנציג האוסטרלי לחברו בקריה[2] נותן ביטוי נאמן להערצה זו.)

אני חושש כי מפאת עומס העבודה נמנענו עד כה מלהעיר אוזנך על תופעה אחת שליוותה אותנו בכל הפרשה הזאת – הלא היא תגובת היהודים בארצות־הברית. רטט של חשמל עבר את הגולה הזאת בראותה את מדינת ישראל כדמות מרכזית במאמץ הבינלאומי להצלת השלום. הרגשה זו הובעה בעשרות המברקים והמכתבים שנהרו אלינו מיהודים נעלמי שם – וחלקם

2. מכתב מקית שאן אל אוסמונד פורמן, מ־17 בינואר 1951, שעניינו תפקיד משלחת ישראל בעצרת החמישית של האו"ם, לא נמצא. במקומו נמצא בתיק 130.02/2414/4 טופס מ־8.2.1951 המעיד על העברת המכתב לתיק אחר שלא נמצא בגנזך המדינה.

ממקורות לא יהודיים; וגם כל מסיבה יהודית שהתגלגלתי אליה בעצם ימי המעשה שיקפה את הגאווה המחודשת הזאת במדינת ישראל. אמרתי "גאווה מחודשת" יען גאווה זו זקוקה מאוד להתחדשות. בכל שאר העניינים מופיעים אנו בפני יהודי אמריקה וממשלת ארצות־הברית כמבקשי עזרה ודורשי טובות – ואין מנוס מנחיתות מעמד כשהמדובר הוא תמיד בבקשה זו או אחרת. "תנו לנו חיטה, תנו לנו נשק, תנו לנו דולרים, באו מים עד נפש" – הפזמון הזה מעורר התרגשות, אבל איננו מעורר כבוד – אלא בנפשם של יחידי סגולה המבחינים את המטרה הגאה והמפוארת שאליה מכוונות הדרישות התדירות והמייגעות האלו. לכן, אם ניתנת לנו פעם הזדמנות להופיע בזירה אחת כתורמים ולא כנתבעים, כמי שארצות־הברית חותרת לשכנעו ולפתותו ולא כמי שמתחנן כי ארצות־הברית תסביר לו פנים, כגורם שקצת נמלכים בדעתו ותוהים כיצד יפעל – אם ניתנת הזדמנות כזאת לפעול פעולה הנובעת אך ורק מיכולתה העצמאית של מדינת ישראל, כיצד נוכל להחמיצה? ואם מדינת ישראל היא באמת "עם קטן", למה כל הרעש הזה שליווה את חבלי לידתה? וכיצד יהין "עם קטן" לדרוש מלווה של חצי ביליון ודרישות אחרות שכולן אומרות גדולות ולא קטנות? נדמה לי כי נחוץ בירור יסודי של המושג "עם קטן", היות ומעולם לא פעלה הציונות המדינית בהנחה כזאת אפילו "בלכתה במדבר בארץ לא זרועה", כל שכן בהגיעה למילוי חזון העצמאות.

בין פתיחת המכתב הזה וסיומו צץ ועלה המשבר הממשלתי החדש[3] וספק אם לבך פתוח להרהורים אלה – אולם תקוותי עזה כי המשבר הזה בא לבשר יציבות בשלטון ולא להרוס את היציבות שאיננה קיימת למעשה. שיקולים אלה הנוגעים לסגנון הופעתה של מדינת ישראל בעולם לא יחדלו מלהטריד אותנו גם להבא.

סוף סוף, מצאתי אפשרות להשתרש בוואשינגטון ולהתמסר כולי למבצעים השונים – ואפילו ליצור אופק בהיר של שבועיים שלושה, ללא צורך של לינה בשום עיר אחרת, על אפם וחמתם של מונטור ושווארץ[4] ושאר הנוגשים. אני רואה נצנוץ ראשון של הצלחה לשני מבצעים – "מתן" ואגרות חוב – ועליהם איחד את הכתיבה במכתב נפרד.[5]

אבא אבן

64

שיחת ו. איתן – ק. דה־בואסנז׳ה[1] (בתל אביב, ב־18 בפברואר 1951)
Meeting: W. Eytan – C. de Boisanger (Tel Aviv, 18 February 1951)

דין־וחשבון: 130.02/2441/4

מר דה־בואסאנג׳ה נכנס אלינו בדרכו מקהיר לביירות ודמשק. בקהיר נפגש עם שר החוץ, המזכיר הכללי של הליגה הערבית, השגרירים של ארצות־הברית, בריטניה, צרפת, תורכיה

3. ראה מס׳ 60, הערה 1.
4. ג׳וזף ג׳. שווארץ, המנהל הכללי של הג׳וינט ומ־1951 סגן יושב־ראש מינהלי של המגבית היהודית המאוחדת.
5. ראה אבן אל שרת, 16.2.1951, 130.02/2420/12.

64
1. קלוד ב. דה־בואסנז׳ה, נציג צרפת בוועדת הפיוס עד יולי 1951. מיולי ראש מחלקת ארצות־הברית במשרד החוץ הצרפתי.

ואישים ערביים חשובים שונים. בשיחותיו הרשמיות לא מצא שינוי כלשהו ביחסה של מצרים לשלום עם ישראל אף כי הבחין בצליל ליברלי ואופטימי יותר בשיחה או שתיים עם אנשים פחות חשובים. יחד עם זאת נכון כי חל שינוי ביחסה של הליגה הערבית לבעיית הפליטים, אף כי עומדת הליגה בתוקף על עקרון החזרת הפליטים, מוכנה היא כעת לדון ביישובם הארעי באותן ארצות ערב אשר בהן נמצאים הם עתה. לאור עמידתם על עקרון ההחזרה, אין ביכולתם להתייחס לכך אלא כאל סידור ארעי בלבד. אך מר דה־בואסאנג'ה הוסיף ואמר שהרי זה הצעד הראשון לקראת יישובם הקבוע של הפליטים בארצות ערב. למצרים עצמם תכנית ליישוב 20.000 פליטים בחצי האי סיני אבל תכנית זו, עם היותה מעשית מבחינת הקרקע, המים ואפשרויות הפיתוח החקלאי, תעלה ביוקר רב, $1000 לנפש או $5000 למשפחה ולכן מטיל הוא ספק־מה בביצועה. אולם אם תפתח מצרים בדוגמה כזו בלי ספק שתהיה לכך תוצאה מעודדת בארצות ערביות אחרות. מר דה־בואסאנג'ה סבור שבשלב מאוחר יותר יהיה מן התועלת שישראל תסכים לקבל חזרה וליישב מספר מוגבל של פליטים ערביים, אך המועד לכך לא הגיע עדיין כיוון שצעד כזה בשעה זו יוכל רק לעורר תקוות שווא ולהזיק לתהליך יישובם של הפליטים בארצות ערב. נאמר לו בקהיר ששני המניעים הראשיים לשינוי שחל במדיניותה של הליגה הערבית היו גורמים הומניטריים והשפעת המצב הבינלאומי. הוא אמר, בהשיבו לשאלתי, שלדעתו היו אלה הסיבות האמיתיות. שאלתיו אם אין הוא חושב שללחצם של הפליטים עצמם היה חלק בדבר ולכך השיב כי היה רוצה להאמין בכך, כיוון שהיה זה דבר טוב, אך אין הוא סבור כלל כי זו היתה הסיבה למפנה, אף כי ייתכן שהשינוי נגרם בחלקו על־ידי מבוכתן של ממשלות ערב אשר הבטיחו כה רבות לפליטים זה זמן כה רב ואשר הראו עד עכשיו את אי־יכולתן לקיים את הבטחותיהן.

לאחר מכן המשיך ודיבר על שאלת הפיקדונות המוקפאים, אשר עוררוה אתו בקהיר. הוא הזכיר שקיבלנו על עצמנו לשחרר פיקדונות אלה עד סכום של מאה לירות (100 £) בכל מקרה, כשהסכומים משולמים על־ידי ממשלות ערב השונות לפליטים שבארצותיהן ומוחזרים על־ידינו לממשלות הערביות עם כריתת חוזה השלום. הממשלות הערביות הסכימו לעקרון השחרור עד £100 ולתשלום הסכומים האלה לפליטים, אבל לא יכלו להסכים לתנאי שיוחזרו להן הסכומים רק עם כריתת חוזי השלום, כי הן רואות בכך ניסיון ללחץ מדיני מצדנו. ד"ר כהן, אשר השתתף בשיחה זו עם מר דה־בואסאנג'ה, ואני הסברנו שאין לצפות מישראל שתעביר לממשלות ערב סכום ניכר במטבע זר ובכך תעשירן ותחזקן, בשעה שאנו עדיין עוינים זה את זה. מר דה־בואסאנג'ה אמר שהוא מבין בהחלט נקודת מבט זו, אך סבור הוא כי עלינו לנסות ולמצוא דרך לצאת מן הסבך. הוא עומד לשלוח את מר סרבואז[2] לקהיר על־מנת לדון בשאלת הפיקדונות המוקפאים, אך חושש הוא שבמסיבות הקיימות אין בידו של סרבואז לעשות הרבה.
אחרי זה החל מדבר על מועמדותו של המומחה הדני, אנדרסן, למשרת מנהל משרד הפיצויים. אמר שממשלת צרפת ויתרה על דרישתה שמומחה צרפתי יעמוד בראש משרד זה. ועל כן הבריק באותו בוקר, בהסכמת חבריו התורכי והאמריקני, למר אנדרסן בהזמינו אותו לקבל את המשרה; אולם על מר אנדרסן למלא קודם שליחות בשביל ממשלת צרפת בהודו הצרפתית ולא יוכל להיכנס לתפקידו כמנהל משרד הפיצויים לפני האחד במאי. הם מחכים לידיעה אם מר ברנקסטל,[3] המומחה הבריטי, יבוא לעבוד במשרד הפיצויים, והוא יודיע לנו על כך עם קבלת תשובה סופית. בינתיים ינסו לבצע מחקרים מוקדמים בבעיית הפיצויים, כך שימצא מר אנדרסן בבואו שחלק רב מהחומר הגולמי מוכן כבר לשימושו ללימוד ולעבודה.

2. רנה סרוואז, יועץ כלכלי של ועדת הפיוס.
3. ג'ון מ. ברנקסל, לשעבר פקיד לענייני קרקעות בממשלת המנדט.

אשר לתכניותיהם של חברי הוועדה אמר מר דה־בואסאנג'ה שהוא עצמו עומד לבלות יום או שניים בביירות עם סוכנות הסעד והתעסוקה וימשיך משם לדמשק להיפגש עם ראש הממשלה במקום. לאחר מכן יחזור ירושלימה ליומיים או שלושה וחושב להיפגש שוב עם חבריו בערך ב־26 בפברואר בביירות אשר שמה יבוא מר פאלמר[4] מוועידת קושטא וד"ר אראס[5] מטיולו בבגדד. אז ייפגשו שוב עם הסט"ת [סוכנות הסעד והתעסוקה] והוא מניח שאחרי כן יחזרו לירושלים. בשלב מסוים בשבועות הקרובים ירצה דה־בואסאנג'ה לבקר גם בעמאן והוא שאלני על יחסינו הנוכחיים עם ירדן. סיפרתי לו וברכתיו לדרכו.

ו. איתן

65

ג. רפאל אל א. אבן (ואשינגטון)
G. Rafael to A. Eban (Washington)

מקור: 93.03/71/19

ניו יורק, י"ג באדר א' תשי"א
19 בפברואר 1951

הנידון: ביקור בפקינג

1. כזכור לך הוזכרה בפגישת השר עם נציגי ממשלת סין העממית בביתו של המזכיר הכללי האפשרות של החלפת משלחות בין ממשלתנו ובין ממשלת סין.[1]
2. אני מעלה לפניך את השיקולים דלהלן בעניין זה:

(א) כל זמן שקיים מצב ביניים בין הוקעה והטלת עונשין, קיימת אפשרות "חוקית" לשגר משלחת לסין.

(ב) אנו הבענו לעתים את הסברה שהרחבת המגע של סין עם גורמים ידידותיים באו"ם עשוייה להועיל להחזרת השלום.

(ג) למרות הוקעתה את תוקפנות סין היתה ישראל אחד הגורמים החשובים בהטעמת

4. אלי פאלמר, נציג ארצות־הברית בוועדת הפיוס.
5. תופיק רוסטו אראס, נציג טורקיה בוועדת הפיוס.

65

1. הפגישה התקיימה בשבוע הראשון של דצמבר בעיצומם של הדיונים בעצרת האו"ם על סכסוך קוריאה. לי זימן פגישה בין נציגי כמה משלחות שהכירו בסין, ובהן ישראל, עם נציגי סין העממית. הסובייטים לא לקחו חלק בפגישה. שרת מסר על דבר הפגישה הצפויה לאיתן וכתב לו כי הוא מעריך מאוד את ההזדמנות ליצור קשר עם הסינים, אך הוא נזהר מפני הסקת מסקנות בדבר סיכויים להסדר בקוריאה כל זמן ששתי המעצמות אינן רוצות בכך. הפגישה נזכרת כדבר מוגמר במברק של אבן, אך ללא פרטים על שיחת שרת עם הסינים. פרט לאמור במכתב שלפנינו לא נמצא דיווח נוסף על השיחה. (ראה מברק שרת אל איתן, X672, 3.12.1950; מברק אבן אל איתן, X696, 9.12.1950, 93.01/2203/2.) במהלך 1950 תמכו כמה פקידים בכירים במשרד החוץ בנסיונות לקשור קשרים דיפלומטיים עם הסינים. הם לא קיבלו תמיכה ועידוד משר החוץ שסבר כי השעה איננה כשרה לכך. (ראה חומר בתיק 130.02/2385/31.)

העובדה שיש להביא בחשבון את האינטרסים החיוניים של סין בכל ניסיון ליישוב הסכסוך במזרח הרחוק.

(ה)[2] אנו טרם התייאשנו מאפשרות של תיווך ופשרה.

(ו) התגבשות הגוש האסיאתי–ערבי המחרים את ישראל מהווה סכנה למעמדנו הבינלאומי והדבר עומד גם בניגוד לאינטרסים של העולם המערבי.

(ז) אם בשלב זה של העניינים תהא סין מוכנה לקבל משלחת מארץ אשר אף כי הצטרפה למוקיעים נמנעה בעניין העונשין, אפשר יהיה לראות בדבר סימן טוב, ואפילו לפרש את העניין שגם סין מעוניינת להשאיר את הדלת פתוחה לפעולת גורמים ידידותיים.

(ח) בשיחתנו האחרונה הדגיש בנגל ראו[3] את הצורך בפעולת הסברה על סין מטעם המדינות הידידותיות בצינורות דיפלומטיים. גם האנגלים והאוסטרלים הביעו בפני מחשבה דומה.

3. הצעתי היא, אפוא, לגשש אצל ועדת אנטזאם,[4] הבריטים וההודים ולראות מה תגובתם להצעת ביקור בזמן הזה. אם תגובתם תהא חיובית, נצטרך לשוחח עם מחלקת המדינה. כשלא ניתקל בהתנגדות, נוכל לפנות לנציג[י] סין העממית בפראג ובמוסקבה, ולברר מה עמדתם להצעה זו. בגישושינו נוכל להסתמך על שיחת השר עם נציגי פקינג. אם נוכל להשיג עידוד בהסכמת הגורמים שציינתי לעיל, אוכל לתאר לעצמי כי ביקור כזה ברגע מתאים עלול להביא תועלת רבה למדינה וגם לשלום.

ג.ר.

66

ג. רפאל אל א. אבן (ואשינגטון)

G. Rafael to A. Eban (Washington)

העתק: 130.02/2445/1

ניו יורק, י"ג באדר א' תשי"א
19 בפברואר 1951

הנני מסכם באופן תמציתי את העניינים בהם נגענו בשיחתנו האחרונה בניו יורק.

1. בפגישה האחרונה בין אנשי השגרירות והנציגות הורגש הצורך בהסברת המציאות האמריקאית והמסקנות הנובעות מזה לציבור בארץ. אולם לא הודגשה בדברי החברים השונים מידת עצמאותה של ההופעה והמחשבה אשר ישראל שומרת לעצמה בזירה הבינלאומית, ובפרט בהופעתה באו"ם. אני יודע שאיש לא רצה ליצור את הרושם שמצבנו המדיני והכלכלי מביא אותנו לידי שיעבוד מוחלט, אולם אם ההופעה העצמית הישראלית לא תמצא ביטוי מתאים בדו"חות אשר יישלחו לארץ, עלול להיווצר רושם ששיקולינו אינם מאוזנים די צורכם. אני בטוח שאתה מעוניין יותר מכולנו שלא יתקבל חלילה רושם מוטעה.

2. סעיף ד חסר במקור.
3. ראה מס' 2.
4. ועדת השלושה לקביעת בסיס לכינון הפסקת־אש בקוריאה. (ראה הערת־עורך, עמ' 4.

2. אין הוכחה יותר טובה לתועלת יזמתנו באו"ם מאשר מכתבו של שאן אל פורמן.[1] סיבות רבות מחייבות את המשך ערנותנו ויזמתנו באו"ם בשבועות הקרובים. האו"ם מהווה בשבילנו תחום יחיד בו נוכל לפעול למען המטרה החיונית והעליונה של מדיניות החוץ הישראלית: שמירת שלום העולם, ובזה שלום ישראל, כי כוחנו הפיזי אינו מהווה גורם במאבק האדיר. אין לי ספק שיזמתנו הקונסטרוקטיבית והשקולה באו"ם בחודשים האחרונים[2] עזרה לנו באופן ניכר להתגבר בהצלחה על המזימות הפוליטיות של הערבים, הן בעניין ירושלים והן בעניין הפליטים, ולבצר את המדינה מבחינה בינלאומית. יתר על כן, פעולתנו מאפשרת לנו מגע מתמיד עם המתרחש באו"ם וקשר הדוק עם הגורמים הקובעים כדי ליצור לעמדתנו הערכה על המצב הבינלאומי, הערכה החשובה לתכנון ולקביעת מדיניות החוץ שלנו.

מכל האמור לעיל יוצא שעלינו להמשיך בפעילות שקולה באו"ם ולעקוב בערנות אחרי התפתחות העניינים בשאלת קוריאה. עלינו לעשות מאמץ מחשבתי נוסף לנסח תכנית פשרה מתאימה לנסיבות המצב אשר יווצר בקוריאה בעתיד הקרוב. הנחתי מבוססת על הקיפאון הצבאי שיתבטא בהפסקת אש "דה־פקטו" ובהחלטה של שני הצדדים לקבל את קו הרוחב 38 כגבול המפריד בין הצבאות.

3. עלינו להחיש את הדיון הפנימי על האפשרויות להגיע להסכם עם הערבים לאור המצב הבינלאומי החמור. כצעד ראשון הייתי מציע שהגורמים המתאימים במשרד החוץ יחברו חוות־דעת תמציתיות על בעיה זו, אשר תשמשנה בסיס לדיון יסודי ומעשי.

4. הצעתו של השר לכלול בבקשות ל"מתן" סכום כתשלום פיצויים לערבים נראית לי כקונסטרוקטיבית ומועילה ביותר. אולם כדי למנוע בעד הרושם שאנו רוצים להשיג רווח כפול, דהיינו, סילוק של חוב לערבים יחד עם רכישת נכסיהם בחינם, אני מציע שאנו נבסס את בקשותינו בנידון זה על הטענה שאין ברשותנו מטבע זר אשר יכול לשמש לשיקום הערבים בארצות השכנות, לכן מוכרחים אנו לשלם את התמורה במטבע ישראלי, אשר יעמוד לרשות ה"קאונטרפרט פונד", כפי שנהוג בסיוע על־פי תכנית מארשל, ואף הוצע על־ידי הנשיא בעניין העזרה להודו.

אני מעתיק את הפסקא הנוגעת לעניין זה מאיגרתו של הנשיא לקונגרס בדבר העזרה להודו:

"...similarly, we would expect the Government of India to deposit in a special account local currency equivalent to the proceeds from the sale in India of the grain we supply on a grant basis.

This account would be used for the development and improvement of the Indian economy... Such counterpart funds would offer a splendid opportunity for the improvement of Indian agriculture, the development of important natural resources and industries, and other projects of benefit to the people of India..."

לדעתי תתקבל הצעה זו כביטוי כנה לנכונותנו לסלק את חובנו לפליטים הערבים.

5. רצוי שנערוך דו"ח מנומק בשביל הארץ על סיכויי השלום והמלחמה ונעשה את זה כמפעל משותף של ניו יורק וואשינגטון.

6. בפגישה בוואשינגטון העליתי את השאלה שאתה קראת לה "ניצול המאמץ המלחמתי של ארצות־הברית כמנוף לפיתוח הארץ". הנני מניח שאתה כותב בנידון זה לנוגעים בדבר

66

1. ראה מס' 63, הערה 2.
2. ראה הערות־עורך, עמ' 4, 27–28.

בארץ. אולם ברצוני להדגיש שוב, שאני רואה הזדמנות בלתי חוזרת לנצל את המאמץ המלחמתי הכביר של ארצות־הברית לטובת פיתוח הארץ בקצב בלתי־משוער, בתנאי שאנו ניגש לעניין באופן תכניתי ומנקודת ראות מרחיקת־לכת. הדבר הראשון שהמדינה צריכה לעשות הוא לתכנן תכנית כוללת לפיתוח ולברר מה הפוטנציאל התעשייתי העומד לפיתוח, ואחרי־כן להתאים את התכניות הכוללות לייצור המלחמתי העצום של העולם החופשי. אני תומך בהחלט בדבריך שריבוי ההשקעות של ארצות־הברית בארץ בנידון זה והידוק שיתוף הפעולה מוסיף משקל למדינה ולא יפגע בריבונותה ובעצמאותה. אדרבא, במידה שהתחייבויותיה של ארצות־הברית או של אנגליה במדינת ישראל הולכות ומתחזקות כן הולך ומתגבר הצורך להתחשב בה כגורם בעל ערך.

67

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן P42

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 19 בפברואר 1951

ביקורו של רוברטסון מוצג כביקור נימוסין. עם היכנסו לתפקידו כמפקד הבריטי במזרח התיכון ברצונו להכיר את אישי המדינות באזור, ביניהם בישראל, במיוחד שר הביטחון ורמטכ"ל. לא בא לשיחות מדיניות אלא על־מנת להתחקות אחרי רוחה וטיבה של ישראל וצבאה בכוונה גלויה לבדוק באיזו מידה ניתן לסמוך עליה ומה תועלת תוכל להביא בעת מלחמה. לא ידרוש בסיסים בריטיים בישראל וגם לו דרש היינו כמובן מסרבים.

מצדנו ננסה להבהיר.

(א) ישראל היא אולי המדינה היחידה באזור אשר לבטח תגן על עצמה בכל מחיר במקרה של התקפה ואשר תילחם למען עקרונותיה ודמות חייה.

(ב) כוח הלחימה וההתגוננות שלנו יגדל בהרבה באם נקבל ציוד מתאים מבריטניה ובאם תינתן לנו האפשרות לאגור מלאי של מזון, דלק וחומרי גלם.

(ג) אין כל אפשרות להשתלבות ישראל בתכניות הגנה אזוריות כל עוד אין הסכם בינינו לבין ערב.

רוברטסון לא יציע כל ברית צבאית בין ישראל ובריטניה ולא תיכרת ברית כזאת אולם ייתכן וכתוצאה מביקורו תגבר הבנת בריטניה לצרכיה ולכוחה הפוטנציאלי של ישראל.[1]

איתן

67

1. על שיחותיו של רוברטסון ראה הערת־עורך להלן, ומס' 68, 69, 71 ו־72.

הערת־עורך
Editorial Note

שיחת שרת – רוברטסון

ביום בואו לישראל, ב־19 בפברואר 1951, נפגש רוברטסון עם שרת בתל אביב לשיחה בת חצי שעה. השתתפו בשיחה ציר בריטניה בישראל א. הלם ומ. קומיי. השיחה נסבה על נושאים כללים כמו העלייה ממזרח אירופה, בעיית השילומים מגרמניה ויחסה של גרמניה לקומוניזם, לאירופה ולאיחוד שתי הגרמניות. רק בסוף השיחה עלתה שאלת המזרח התיכון. רוברטסון אישר את העובדה כי האמריקאים הולכים ומשנים את גישתם כלפי האזור ונערכים יחד עם הבריטים לסכנה של התקפה על המזרח התיכון מצד ברית־המועצות. המארחים הישראלים התרשמו שרוברטסון מוכן להסכים להנחה שאם תפרוץ מלחמה עם רוסיה תצטרף ישראל למערב וכי בא לישראל כדי לברר באלו אמצעים ובאלו דרכים אפשר להיערך לאפשרות זו ובכדי להתרשם מיכולתה הצבאית של ישראל.
(ראה דין־וחשבון על שיחת שרת–רוברטסון, 19.2.1951, 130.13/2603/7.)

68

שיחת ד. בן־גוריון – ב. רוברטסון (בירושלים, ב־19 בפברואר 1951)
Meeting: D. Ben-Gurion – B. Robertson (Jerusalem, 19 February 1951)

Report: 130.13/2603/7 :דין־וחשבון

Tel Aviv, 20 February 1951

Top Secret

The British party consisted of the General, Sir Knox Helm, John Chadwick (First Secretary), and the General's A.D.C., Major Coverdale,[1] who sat two paces behind him and took notes. Comay was in attendance on the Prime Minister. The talk started at 4:45 p.m. and lasted just under one and a half hours. It was in effect a dialogue between the General and the Prime Minister, and what follows is a fairly full but not verbatim account, dictated from Comay's notes.

After the usual exchange of pleasantries, the Prime Minister indicated that he wished to hear whatever Sir Brian wanted to tell us.

General: I did a political job in Germany, but I am now strictly a military man, with a one-track mind, which is concerned only with the problem of defending the Middle East. This region is even more important in British eyes today that it has been traditionally, for in addition to the well-known interests, there are new ones, such as oil developments, and preventing the spread of Communism into Africa through the Middle East. We also have

68

1. מיג'ור קברדיל, עוזרו הצבאי של גנרל רוברטסון.

ties with various countries which we would not like to see get into difficulties. I am not like General Eisenhower who commands a combination of Allied Forces – although that might come. It is a fact though that Britain is the only larger Power with an army on the spot, and that puts me in a position to coordinate measures with anyone who wants to cooperate with us in defending the region.

The situation in the Middle East is in a way easier than that confronting Western Europe. For geographical reasons, the Russians could not bring a massive strength to bear here, and comparatively limited forces could do effective things against them. But for this all concerned must pull together. It is my endeavour to see who is willing to come along and work in with us. Nobody is being required to do anything he doesn't want to do. If you and your Government are concerned with the Russian danger, I want to know whether you will help against it.

Prime Minister: You are a soldier and you talk frankly. I am willing to be frank too. Before I explain our attitude, there are a few questions I must put to you. In doing so, let me stress that we are even more vitally interested than you in this question of defence. To you the Middle East is one part of a bigger picture, and Israel a tiny corner of the Middle East. To us it is everything – it is to us what England is to you.

My first question therefore is – is Great Britain really prepared and ready to defend the Middle East? What means can she make available for that purpose? Secondly, what are the forces in the area which you talk of coordinating, where would you find them, and how could you coordinate them? Thirdly, what is the part you wish Israel to play in such coordinated defence?

General: I shall give you as direct answers as I can to these questions. Firstly, as to the U.K.'s capability to defend the Middle East. The nature and disposition of our forces in the area is no secret, and I presume you do not require me to detail them. We have troops in Egypt, Cyrenaica, Tripoli and Cyprus, and will soon have a few more in Cyprus. We have some air force in Iraq, a bit in Jordan, and some in Egypt and North Africa. Our forces would grow if there were trouble here.

Prime Minister: Even if you had trouble at the same time throughout the world?

General: Even if we had trouble throughout the world. The proper place to defend the Middle East as a whole is in the mountains of Turkey and the mountains of Iran and Iraq. Our forces must be able to get there before the other men when trouble starts. That is not the position today, but I do not doubt that I can have sufficient forces to get north and east in time, when it becomes necessary, given sufficient cooperation.

Prime Minister: Do you include Persia?

General: In all honesty, I cannot say so; Persia is a long way away. But my object would be to delay him as long as possible, and with the help of others to stop him before he gets here. I don't want to give any stupidly optimistic impressions. It is true that the Russians are strong and our forces are what they are – but I repeat that they cannot produce in the open areas of the Middle East the same mighty masses as elsewhere. Our relatively weak forces, with the use of air, can hold him up in the mountain areas.

As for your second question, about coordinating other forces, I have by now visited all the Arab States, and I do not want to discuss their forces, as you know more about them than I do. I merely want to make this point, that the value of a military force for my purposes is not exclusively a matter of its military effectiveness, but also largely a matter of its being located in the right place at the right time. This applies particularly to the Iraq army, which may be important in the early delaying phases of an operation because of its situation.

Prime Minister: Isn't the real question though whether they will be willing to fight, whether they are able to or not? Is it your impression that they will join in?

General: Yes, with some encouragement, I think they will do something. Then there is the Arab Legion which will certainly play a part. These are the two Arab countries principally concerned. The Lebanon has a certain importance for its communications. The first place in the local force goes to Turkey. The Turks are good fighters, as they have shown in Korea lately, and they occupy a terribly important position. It is very important for us to be able to protect the southern and south-eastern flank of Turkey in the initial stage. It is little use for the Turks to be brave and willing to fight, if the others can get round them.

You ask how the forces in the Middle East can be coordinated. From the military point of view, the suitable method would be the establishment of a joint headquarters, but I realize that that is politically premature and it is a political more than a military question. The alternative is for each of the interested countries to coordinate with me, and with my colleagues commanding the sea and air forces. I am going to ask the Turks if they will do so, and I believe they will. As for Israel, it cannot resist on its own, nor indeed can I defend the Middle East without local cooperation – so why not coordinate with me? We are the Power with forces on the spot, and are prepared to discuss cooperation without any formal arrangements.

The answer to your third question, about Israel's role, depends largely upon what Israel herself is prepared to do in the event of Russian aggression. From my point of view, Israel occupies a highly important strategic position, as it controls most of the communications to the areas to the

north and east where we hope to engage the enemy. True, there is some land communication up through Jordan, but it is what we call "ropey". There is also some access from the sea through Beyrouth, but it is not enough in itself. In addition, the great airfields are in Israel. This indicates my primary interest in Israel – without its cooperation the British forces could not play their full and effective part.

Prime Minister: I shall now explain our position as frankly as you have answered my questions. As I have said, we will put up a fight for our freedom and our way of life, even if we are left to fight alone. We have no illusions about our strength, and we want to survive, but we also realize what it would mean to have the Soviet way of life or system of government imposed upon us. Our determination to resist is not altogether absurd, as our entire forces would be pitted against only a small fraction of the Russian forces. But obviously we would rather not have to fight alone, and we are anxious to know how seriously you mean to hold on to the Middle East, and whether there is a reasonable chance of your doing so. If Britain and America lose the Middle East they can carry on the fight elsewhere, and eventually win, as you did after Hitler overran all Europe. I fully hope that you will eventually win, and it is my opinion that the Russian structure internally is not as strong as it seems, though the Russians are a brave people and will always fight if their own country is invaded. However if the Russians overrun the Middle East at any stage, no matter what the final outcome, Israel is likely to be wiped out in the meantime. We are therefore interested in your holding and defending the Middle East. Even the Turks, who are many times stronger than we are, know that they cannot protect themselves on their own.

But we also have another problem, in time of peace. We are only a State in the making, and our most vital interest, our very *raison d'être*, is the ingathering of our people, a great proportion of them from Eastern Europe. Since we will fight for our freedom against a Russian threat, it also serves your military purposes that we should bring out this manpower from the area of the Soviet bloc and greatly increase manpower available here. In our war with the Arabs we mobilized between 16 and 20 percent of our population, and we could mobilize as much or even more in a future emergency. Doubling our fighting manpower in this country is the equivalent of your bringing in troops. This justifies, from the purely strategic point of view, all the help the West can give us in bringing in and absorbing our immigrants.

We beat the Arabs not only because of numbers (which were inferior) or our superior morale, but also because we had developed some modern industry, and had skilled people and scientists who made a big difference to our war effort. We are the only modern European people in this part

of the world. Again, it is in your strategic interest to do whatever you can in peacetime to develop our modern industry and agriculture, so that we might be the workshop and supply centre for the Allied Armies if the need arose.

A major obstacle to regional defence is the relations between us and our neighbours. A situation may arise in a world war where this area may be left as a no-man's-land and the Arab countries may attack us again. This worry prevents us from freeing our energies for bigger emergencies. You and your Government, together with the Americans, should do everything possible for the sake of your own defence plans to procure a settlement, though I realize that peace cannot be imposed.

I hope I've given you some brief picture of our general attitude, and of the main problems which face us.

General: I visit many countries and make a point of not repeating elsewhere what I have learnt or what has been said to me in any one of them. But I'm obliged to point out that what you say about the danger of an Arab attack is precisely what the Arabs have said to me about you. They seem convinced that if their forces are committed or engaged elsewhere, you will promptly pounce upon them. I can only give you the answer I have given them. In peacetime there is the Tri-Partite Declaration,[2] which the U.K. has entered into sincerely and will carry through. In wartime there will be a more physical deterring factor, British troops in these areas, which may afford a stabilizing influence, since it would be against our interests and would be viewed by us with dismay if the Arabs turned on you, or vice versa, while we were trying to drive away the Russians. This would mess the party up.

I repeat, we would come here to fight north and east of your country, to stop the enemy and eventually turn him back when we can assume the offensive, since the initiative lies in the first case with the aggressor. I can give no guarantee that the Russians won't be able to cross the Taurus or Zagros mountains, but I am convinced the military picture here is better than elsewhere on account of the terrain. You say Israel will fight if attacked, but from the military point of view that is not a satisfactory answer. The place to defend Israel is not on these hills here. Time is what will matter, and if each country waited for the Russians to reach its borders before joining in, it would completely tie my hands. We would want to come through Israel as soon as there was a definite threat of aggression, or at least as soon as the first Russian entered Persia or Turkey. There would no doubt in due course be an appropriate U.N. resolution, but the U.N. machinery works slowly, and from the military point of view every

2. ראה כרך 5, מס' 248.

day would count. The question for me is, whether British troops would be allowed to go through your country and whether our planes could use your airfields when aggression against the Middle East became imminent.

Prime Minister: Do not misunderstand me; when I said that we would fight even if left alone, I did not mean that we want to be left alone, or that we want to wait until the enemy has reached our border.

Are you in fact only interested in our communications and airfields, or are you interested in our taking part more actively in the fighting, which would mean strengthening our potential while there is still peace?

General: For my part, I would be interested in every possible force being brought to bear upon the enemy and would therefore like to see your forces deployed to the maximum advantage; but I cannot tell you what part you should play. If a question arose of your being deployed, in neighbouring countries, certain difficulties exist which would have to be examined more fully by you and maybe by others. I have no reservations as a soldier, but unfortunately these problems do exist in the Middle East, and I cannot answer the question as to what would be politically practicable.

Prime Minister: You are in a favourable position in confining yourself to the military aspect, but that aspect depends on the political questions, and these would have to be discussed with the appropriate civilian authorities.

Do I understand that in considering what help you can render us now, you do not want to arouse the antagonism of the Arab countries?

General: We are ready to help now with arms etc., subject only to the limitations of supply. There are complicated things like jet planes which are in short supply. We definitely do not feel bound by our relations with the others not to let you have what we can.

Prime Minister: I want to stress that for us the question of preparing for time of war is affected by what happens in time of peace. It is a matter of building up not only our strictly military strength, but our entire potential, which includes industry, communications, ports, airfields and so forth, which cannot be improvised in a day, but must be developed now. Having regard to their military significance, to what extent can you be helpful in building up the strength of this country generally?

General: I agree that if war comes, Israel could become an important workshop etc. Very likely certain things could be done in peace too. Our industrial capacity is being taxed by the conversion of a great part of it to rearmament. It should be investigated at a technical level. It may be that your light industries could already meet certain of our requirements, things for instance like mines or jerricans.

As regards arms, we shall want to know what you actually want, but bear in mind that the whole world is now on the doorstep of the Americans and

ourselves for armaments, especially heavy equipment which is difficult to supply, like jets.

I don't know too much about the present state of your communications, but that is an important matter to me, and I would be prepared to send a few of my people – in uniform or plain clothes, whatever you prefer – to discuss with your people what can be done.

Prime Minister: You are no doubt aware that we are having talks along these lines in Washington in which we have pointed out the importance not only of arms, but also of developing our communications and industrial capacity – matters on which the U.K. could also be helpful.

In order to give you a true picture, may I say something also about the feeling of our people here. Even during the conflict with Britain, my friends and I stuck to some belief in the political genius and moral strength of the British. But I should not conceal from you that there is still great bitterness here, as well as a loss of faith in Britain. A small proportion, maybe ten to twelve percent, are oriented towards Russia, but even the rest are as a whole not yet prepared, as some of us may be, to consider cooperation with the United Kingdom, although 85 percent of them would fight for the two things to which I have referred – our independence and our way of life – and think as I do that our fate is bound up with the Western Democracies. Apart from our essential links with the Jews of the West, particularly those in the United States, we do not believe that our Jewishness could survive under a dictatorship, and what has happened to Jewish life in Russia confirms this.

Some of our people, however, draw [a] distinction between Britain and America, and because of past memories regarding Britain they want to see our relations with the West as relations with the Americans and not with you. There may be some differences in policy and outlook between you and the Americans, but from the point of view of a possible world war (which will be really the first world war), it seems nonsense to me to distinguish in this way between the U.K. and the U.S.A., which would have to be regarded as a single factor.

Even if there is some kind of understanding about what will happen in the event of war, the way for ultimate cooperation must be paved by getting certain practical things done now, along the lines I have indicated. Further, you must understand our internal difficulties, and also our determination to get our people out of Soviet-controlled countries while that is still possible.

General: I fully understand the need to get the Jews out of the Iron Curtain countries, and I do not contemplate any formal arrangements about defence – what Mr. Ben-Gurion says is good enough for my Government. What we can do to assist you is a matter which must be considered. In the

event of war what is of primary importance to me is whether British troops would be welcome to come through this country. Can I take it that you would want to see that done?

As for the American factor, we have our heads together and there is no real divergence of any consequence between us. It is a fact that we have the army here and they at present have other commitments. I assure you the Americans won't resent your having contact with us and seeing us as the Western Headquarters in this area.

You know we are negotiating with Egypt. The base there is very important to us in time of war, since there is no complete substitute for it elsewhere in the area.

Prime Minister: You should realize that if you can promote a peace settlement between us and the Egyptians, that is the key to peace in the Middle East, and would dispose of a major obstacle to your plans. An Israel–Egyptian peace would be worth a number of divisions to you.

General: I'm afraid it does not lie in my hands to achieve such a peace. I cannot even do it between you and another neighbour, where it should be easier. I go around stressing the common danger, and maybe this will help towards better relations between you. It is certainly a serious situation from my point of view if everyone is looking over his shoulder all the time for fear of being attacked by his neighbour.

In the light of the common danger, I would like to see a more confident relationship on a military basis between us and yourselves, and an exchange of ideas, weapons, training methods and so forth. I am sure that would be helpful, and it could apply to the air forces as well as the land forces. I know there is an idea here that we will tell your secrets to the Arabs. I do not want to know your secrets or to repeat them to others, and I would sack any of my officers who did so. I would however like to see closer contact and more mutual confidence. It is also useful for the chaps in the armies to get to know each other better, and maybe we could take more of your chaps in our schools.

There is another small point that I have been asked to mention. Would it not be possible to have more natural arrangements regarding flying, something better than the present corridor requirements? Again, I raise this point without any intention of trying to find out your secrets.

Prime Minister: I shall have to think about these points.[3]

- - - - - - - -

3. השווה פרוטוקול מקביל של איש הצוות של רוברטסון (מצורף לדין־וחשבון של רוברטסון מ־13 במארס 1951) וכן מברק רוברטסון אל משרד החוץ הבריטי, 21.2.1951, FO371/91240, PRO.

At this stage the Prime Minister paid a few words of tribute to Helm's contribution towards the improvement of relations between the two countries, and, with a smile, asked Helm when he would be moving up to Jerusalem. When Helm said something about its being a step forward for the General and himself to appear officially in Israel and Jerusalem, the Prime Minister promptly corrected him and suggested that he meant "visiting Israel in Jerusalem". It was agreed that the Prime Minister should receive the General for a further chat before the official dinner party on Wednesday, and the Prime Minister indicated that he would then like Mr. Sharett to be present as well.

M.S.C.

69

שיחת י. ידין – ב. רוברטסון (בתל אביב, ב־20 בפברואר 1951)
Meeting: Y. Yadin – B. Robertson (Tel Aviv, 20 February 1951)

דין־וחשבון: 130.13/2603/7

סודי ביותר

השיחה התחילה ב־08.45 ונמשכה למעלה ממחצית השעה. נוכחו הרמטכ"ל, סגן הרמטכ"ל, הגנרל והנספח הצבאי הבריטי.

כנקודת מוצא שימשה שיחתו של הגנרל עם ראש הממשלה יום קודם לכן,[1] אשר הגנרל הביע וחזר והביע את התרשמותו הרבה ממנה.

1. בדברו על הגנת המזרח התיכון הדגיש הגנרל את הקושי לרוסים להתקדם לעבר אזור זה בגלל:

(א) בעיות אספקה מסובכות.

(ב) קושי להקצות כוחות.

(ג) מעצורים גיאוגרפיים טבעיים – בתנאי שיוגנו.

2. קו הגנה בריטי–אמריקאי יהיה לדברי הגנרל בתורכיה, עיראק ואירן בהרים. נקודות המוקד המשלבות אינטרסים מערביים חיוניים צבאיים כלכליים.

(א) תורכיה: ארץ הררית המהווה גם כוח צבאי חשוב.

(ב) נפט: מקורותיו בעיראק ובאירן ומוצאותיו לים התיכון.

(ג) מצרים: – מבלי להביע אהבה או אי־אהבה למצרים, הריהי מהווה אחת הנקודות האסטרטגיות החשובות בעולם.

3. בעיות ישראל וערב: הגנרל הדגיש שחוסר שלום מפריע, אולם אין זה מתפקידו ויכולתו לעשות דבר, אף כי בגלל הערכתו לעניין יעשה כמיטב יכולתו לקידום הבעיה מדי פעם בפעם. חשב שענייננו קודם לעשות שלום עם עבר־הירדן, ואחר־כך מצרים, מתוך שני נימוקים:

69

1. ראה מס' 68.

נימוק חיובי: בעד שלום עם עבר־הירדן. בראש שתי הממשלות עומדים מנהיגים בעלי שיעור קומה הרוצים בשלום, ומבינים את חשיבותו למדינותיהם.

נימוק שלילי: אי מעשיות בגישה אל מצרים – עקשנותה של מצרים כמדינה החזקה ביותר (כאן העיר הרמטכ"ל שבמלחמת השחרור היה תהליך הפוך כשצ.ה.ל. נלחם בעיקר נגד הצבא המצרי, החזק ביותר, והשיג במהירות הכרעה לגבי ארצות ערב כולן).

4. יחסים בין צ.ה.ל. לצבא הבריטי: הגנרל הדגיש שיש לתת בו אמון ואין לחשוש שימסור ידיעות לערבים; והא ראיה, ששומר בסוד הנאמר לו בארצות ערב. מאידך הדגיש את החשיבות לגבי בקשותינו לנשק, להמלצותיו הוא, וכמובן שבמידה ותהיה לו אינפורמציה על יכולת צבאנו להשתמש בכלי הנשק, יוכל להמליץ ביתר ביטחון.

5. בחוזרו על מה שאמר לראש הממשלה אמר שעם כל הערכתו את חשיבות חלקה של ישראל בהגנת המזרח התיכון, הרי זה מעניינה של מדינת ישראל להחליט עליו. מאידך התרומה הטבעית של מדינת ישראל היא היותה חולית מעבר ממצרים ובין קו החזית העיקרי שיהיה, לדעתו, בתורכיה ובאירן. הרמטכ"ל הפנה את תשומת לבו לדעה הרווחת כנראה בקרב חוגים אמריקאיים שיש לשים דגש על אימון גרילה בארצות המזרח התיכון, ותפקיד לחימה בכלי נשק מודרניים להשאיר בידי אנגלים ואמריקאים, ושאל כיצד מתיישב הדבר עם הדעות שהובעו קודם. תשובת הגנרל היתה שלא שמע על תכניות כאלה וזה בניגוד לדעתו המוחלטת. במידה שידוע לו, יש תמימות דעים בין ארצות־הברית ובריטניה בעניין זה. עברו הזמנים שאפשר להגן על הסואץ מהסואץ עצמו. אינו רואה כיצד מישהו אמר דבר כזה שכן זהו דבר טיפשי לומר לעם שתפקידו להילחם מלחמת גרילה אחר הכיבוש.

6. בעיות נשק לצ.ה.ל. הגנרל הדגיש שבעיית הנשק לצ.ה.ל. קשורה באופן ישיר עם אופי התפקיד. ענה לכל ארצות ערב שיתנגד בכל תוקף לאספקת נשק לארץ – שיהיה בעל חשיבות במלחמה ה"פרטית" בין ישראל וערב. אופי התפקיד יקבע את אופי הזיון, למשל יותר קל לו להמליץ על תותחים נ.מ. לנמל חיפה מאשר על דבר אחר. לאחר הסברתו של הרמטכ"ל על אופי צ.ה.ל ומילואיו והפוטנציאל העולה על הצרכים ל"מלחמה הפרטית" בלבד, הסכים הגנרל שבמידה שישראל תילחם ותגן אקטיבית על עצמאותה לא יהיה לה הגיוני לדחות לרגע האחרון הספקת הציוד. (מבלי שהתחייב כמובן בדבר וחצי דבר בעניין זה.)

סיום השיחה הוקדש לתכנית ביקורו בבתי־הספר.

השיחה נשאה אופי לא פורמלי יתר על המידה.

70

שיחת מ. שרת – מ. דייוויס (בתל אביב, ב־14 בפברואר 1951)
Meeting: M. Sharett – M. Davis (Tel Aviv, 14 February 1951)

דין־וחשבון: 93.03/3043/7

תל אביב, 20 בפברואר 1951

סודי ביותר

ביקרתי את השגריר דייוויס בביתו ביום ד׳, 14 בפברואר 1951, ב־6.30 אחר־הצהריים. השיחה היתה מיועדת לפרידה ממנו ערב צאתו לוועידת קושטא.[1] היא נתקיימה בבית השגריר משום היותו מחלים ממחלתו והיה בה מעין החזרת ביקור לו לאחר שהתייצב במשרד החוץ מיד לבואו.

השגריר ידע כבר על ההצבעה בכנסת שנתקיימה שעות אחדות לפני־כן ועל התפטרות הממשלה.[2] החלק הראשון של השיחה הוקדש להסברת המשבר ואגב כך לבירור שאלת הדת במדינה ובעיית החינוך הדתי.

בחלק זה של השיחה וכן בחלקים הבאים חזר השגריר והדגיש כמה פעמים כי הוא מעוניין מאוד ללמוד את בעיות המדינה ולחדור לעומקן וכי הוא מעריך שיחות הסברה כאלה ומודה מאוד בעד עזרה זו שאנו מושיטים לו. הוסיף כי הוא רואה מחובתו לייצג את ענייני מדינת ישראל לפי מיטב יכולתו והבנתו.

עיקר השיחה הוקדש מצדי להכנת השגריר לקראת הוועידה מבחינת צרכיה של ישראל.

הסברתי לו את עניין קיבוץ הגלויות כייעוד היסטורי של המדינה וכתהליך מוכרח אשר אין כל אפשרות לעכבו ולצמצמו – לפי קווי הסברתי בשיחותי עם ראשי השלטון של ארצות־הברית בוואשינגטון.

השגריר העיר בהמשך ההסבר, כי קשיים כלכליים חמורים עלולים בוודאי להפסיק את זרם העלייה.

הוצאתי אותו מכלל טעותו על־ידי הסברה, כי הגורם הקובע את קצב העלייה הוא הכרח היציאה מארצות הגולה ולא צורך המדינה לקלוט עולים. לדוגמה ציינתי את הדחיפות המיוחדת שבהעלאת יהודי רומניה ועיראק – שתי העדיפויות הראשונות בתכנית העלייה בחודשים אלה. סיפרתי לו על התביעות שהופנו אלינו הן מצד ממשלתו, באמצעות השגריר שקדם לו, והן מצד הממלכה המאוחדת להאיץ את קצב העלייה מעיראק. תיארתי הקושי העצום הכרוך בהאצת העלייה מחמשת אלפים ל־13 אלף לחודש ולעומת זה האחריות הגורלית שהיינו מתחייבים בה אלמלא קיבלנו את ההחלטה הנועזת הזאת.

מר דייוויס הפליט כי אכן הוא נוכח לדעת כי אין בשום פנים להתקנא בי בתפקידי.

במרוצת הדברים אמרתי כי גם אילו ניסינו לסגור את השערים לא היינו מועילים כלום, אבל סגירת השערים הוא מהדברים שאין להעלות על הדעת.

השגריר אמר כי הוא מבין היטב כי סגירת שערים פירושה שלילת זכות קיומה של המדינה, שכן היא לא באה לעולם אלא לשמש מקלט.

הבאתי את הדברים לידי מסקנה מרכזית כי מפעל זה זקוק וראוי לעזרת ארצות־הברית, סקרתי את המעמסה המוטלת על היישוב, את התנדבות יהודי ארצות־הברית בעבר ואת המאמץ

70

1. ראה מס׳ 45, הערה 2.
2. ראה מס׳ 60, הערה 1.

החדש שהם עומדים בפניו במסגרת המלווה העממי. הדגשתי כי לא נוכל בשום פנים להשלים את החסר בלי הקצבה ישירה מהאוצר האמריקני. אמרתי כי הסכום שנבקש הוא חלק אפסי מהסכומים העצומים שהוציאה ועומדת להוציא אמריקה לעזרת ארצות אחרות. ממדי העלייה אינם תלויים בעזרת אמריקה יען כי הם נקבעים על־ידי מצוקת העולים בארצות מוצאם, אבל גורל העולים בארץ ועם זה גורל המדינה תלויים בהשגת העזרה. אם נשיגנה נוכל לפתח את הארץ במלוא קצב העלייה, להבטיח תעסוקה יצרנית ולהגיע בהקדם למשק מאוזן הנושא את עצמו. בלי עזרה צפויים לנו מחסור חריף וזעזועים חמורים. הסברתי בקווים כלליים את תהליך הקליטה – מדוע אין העלייה של ימינו מממנת את עצמה, מה הן אפשרויות הקליטה הכלכלית הבריאה ואיזה אמצעים דרושים למימוש האפשרויות האלו. חזרתי והדגשתי כי זו הדרך היחידה להגיע לביסוס וליציבות במדינת ישראל – על־ידי עזרה למפעל הבניין והקליטה ולא על־ידי צמצומו.

השגריר הקשיב בעניין רב. הודה וחזר והודה על ההסברה. לבסוף טען כי ארצות־הברית נתבעת לעזרה בכל אתר ואתר, כי אמצעיה אינם בלתי מוגבלים בשום פנים וכי יש עוד גורמים של אי־יציבות שיש לסלקם מהדרך והם נעוצים ביחסי ישראל עם המדינות השכנות. עניתי כי איננו מתעלמים מבעיות אלו אלא להיפך אנו שוקדים עליהן יום יום. הזכרתי את הפגישה שהיתה למר שילוח ב־17 בפברואר ש"ז,[3] את מאמצינו ליישוב הסכסוכים עם ירדן והזכרתי לדוגמה את חיסול המכשלה של כביש אילת.

דברים אלה, ובייחוד מה שאמרתי על פגישת מר שילוח, עשו רושם על השגריר. הוא הוסיף והביע סיפוקו מהתוצאות המוצלחות של פגישת נציגי המטות הישראלי והירדני.[4]

ציינתי כי אנו מעוניינים ביותר גם בהסדר עם מצרים והקדשנו הרבה זמן ומאמצים לבירור האפשרויות בכיוון זה. אם יש בידי נציגי ארצות־הברית להביא לנו בשורה טובה לגבי סיכויי השלום עם מצרים – נברכם על כך. אבל אם אין בפיהם בשורה כזאת – אם לגבי מצרים או ביחס לאיזו ארץ ערבית אחרת – אין הם יכולים לצפות כי בינתיים נתעלם מצרכינו ונדחה את בניין מדינתנו.

הוספתי כי אנו מבססים את דרישת העזרה לישראל על צרכיה היא ועל תהליכי גידולה. אין זכותה של ישראל לעזרה תלויה בזכותן של הארצות השכנות. אין זאת אומרת שישראל תתנגד למתן עזרה איזו שהיא למדינות ערב. אנו מחייבים בהחלט הושטת עזרה להן לשם יישוב פליטים. החלטת החבר הערבי המחייבת פתרון בעיית הפליטים על־ידי התיישבותם בארצות הערביות הוא מפנה רב־סיכויים. לדעתנו דבר גדול תעשה ארצות־הברית אם תיאחז במפנה זה ותנסה להצעיד את העניינים קדימה על־ידי הצעת עזרה כספית ליישוב הפליטים. בדרך זו אפשר יהיה להחיש את ההתקדמות לקראת ההסדר הסופי והשלום.

השגריר ידע על החלטת החבר והסכים כי יש לייחס לה חשיבות רבה.

הדגשתי שוב, כי אין לראות את העזרה לישראל ואת הסיוע לארצות ערב כאחוזים זה בזה. העזרה לישראל מוצדקת מצד עצמה ואין הצדקתה תלוייה במידת הנאתן של מדינות ערב מאוצר ארצות־הברית. סיפרתי לשגריר על ההיגיון הנפסד שהיה נקוט בידי שלטון המנדט הבריטי, בהיותו גורס שוויון שלילי בין היישוב היהודי והיישוב הערבי ומונע מהראשון הנאות חיוניות רק משום שהשני לא היה זקוק להן. הבעתי את תקוותי כי מדיניות ארצות־הברית במזרח

3. כך במקור. ככל הנראה מדובר בפגישת שילוח עם עבדאללה ב־13 בפברואר (מס' 58, הערה 1).
4. ב־13 בפברואר נפגש סגן הרמטכ"ל, מ. מקלף, עם עמיתו הירדני ע. אל־ג'ונדי. הושג הסכם פשרה בסכסוך "הק"מ ה־78 לאילת" לפיו תופסק התנועה הישראלית בקטע קצר של הדרך. שני הצדדים התחייבו לנקוט צעדים שימנעו מעשי הסתננות וביטלו שורה ארוכה של תלונות שהוגשו לוועדת שביתת־הנשק.

התיכון לא תירש את העיקרון הפסול הזה. הצבעתי על מלווה הבנק לייצוא ולייבוא[5] כתקדים חיובי של עזרה לישראל מבלי שיהא שוברה בצדה בדמות עזרה מקבילה למדינות ערב והבעתי תקוותי כי אמריקה תוסיף לכת בדרך זו.

לבסוף ציינתי את שני הבדלי היסוד בין ישראל לבין מדינות ערב:

(א) רק בישראל מתנהל תהליך של פיתוח וריבוי אוכלוסייה מתמיד בתנופה כבירה.

(ב) רק בישראל עניין הגנת הדמוקרטיה הוא בנפשם של המוני התושבים.

הסברתי כי בסעיף הראשון טמונים מקורות של חולשה שאין לסלקם בלי עזרה מבחוץ, בעוד שהסעיף השני עושה את ישראל לטעונה חיזוק, מבחינה משקית וצבאית כאחד.

עם התקדמות השיחה פחתו קושיות וערעורים ונתרבו אישורים להבנת הדברים. השגריר אמר דברי הערכה שנשמעו כבנים להישגיה העצומים של המדינה בתקופה הקצרה של קיומה. הוא הודה שוב על ההסברה והבטיח תשומת־לב רצינית למסקנותיה.

מ.ש.

71

שיחת י. ידין – ב. רוברטסון (בתל אביב, ב־21 בפברואר 1951)
Meeting: Y. Yadin – B. Robertson (Tel Aviv, 21 February 1951)

דין־וחשבון: 130.13/2603/7

השיחה התחילה בשעה 11.45 ונמשכה למעלה משעה. נוכחו הרמטכ"ל, הגנרל רוברטסון ומייג'ור קברדייל.

פתח את השיחה הרמטכ"ל באמרו שברצונו להבהיר לגנרל בעיות מספר שלנו.

(א) מבנה הצבא: הרמטכ"ל מסר סקירה כללית על ההרכב הנוכחי של צ.ה.ל. בהתעכבו בעיקר על עניין המילואים וארגונם הטריטוריאלי. הזכיר דמיון לבעיית המילואים בבריטניה כפי שהיא מתבטאת בעיתונות האנגלית.

(ב) ביטחון: הרמטכ"ל הסביר שאף־על־פי שאנחנו נראים בעיני משקיפים זרים לעתים קרובות כרגישים יתר על המידה לעניין בטחון ידיעות, על הגנרל להבין שעניין זה חשיבותו לגבינו עולה על החשיבות המקובלת בצבאות אחרים.

1. בגלל קרבת האויב. (דרך חלון משרדו הראה הרמטכ"ל לאורח את הרי אפרים הנמצאים בממלכת הירדן.)
2. אנחנו מדינה אחת הצריכה להיות מוכנה למלחמה בשש מדינות.
3. לגבי אנגלים במיוחד. אין אנו יכולים להתעלם מהעובדה שכל הפיקוד הגבוה של הלגיון הוא בריטי, ושכל עבודת המטה בדרג גבוה של הלגיון נעשית בלונדון. הגנרל הודה כאן שאין ערובה ממשית לכך שקצינים בריטיים, ששירתו בארץ כנספחים או קיבלו דוחותיהם של נספחים אלה, [לא] יועברו ללגיון, אף כי לגבי קציני מודיעין אמר שאין זה מתקבל על הדעת שיעברו ממשרד המלחמה בלונדון ללגיון. לגבי ידיעות הודה שגם כאן אין אפשרות לערוב לסגירה הרמטית.

הרמטכ"ל עמד על התמרונים המשותפים בין כוחות בריטיים ומצריים. הגנרל השתומם לשמע זאת, אך מיד נאלץ להודות שנערכו תמרונים כאלה על־ידי כוחות הים והאוויר.

5. ראה מס' 5, הערה 1.

הרמטכ"ל הסביר גם שהידיעות אשר אנחנו מקפידים על סודיותן הן בעלות אופי של ידיעות טקטיות (מיקום יחידות וחימושן [–])[1] שאינן מעניינות ודאי את מפקדתו של הגנרל רוברטסון אולם הן מעניינות ביותר את הלגיון הערבי. הרמטכ"ל סיים את הנושא בהזהירו את הגנרל בל יאמין שיש בטחון ידיעות בחלק זה של העולם. בהגיבו על דברי הגנרל מיום קודם לכן, שהדגיש ששיחותיו הן סודיות, וכשם שאין אנחנו יודעים את מה שדיבר עם הערבים, כן לא ידעו אחרים את שיחותיו אתנו – אמר הרמטכ"ל שכבר למחרת שיחותיו של הגנרל עם נאזם אל קודסי[2] הופרחו שמועות – בין נכונות ובין לא נכונות, כאילו נאזם הציע לגנרל לפרק את נשקה של מדינת ישראל, כתנאי קודם להשתתפות סוריה במלחמה יחד עם המערב.
הגנרל נדהם ביותר לשמע הדברים. בתשובה אמר הגנרל שיתן הוראות לנספחים לא לדרוש ידיעות טקטיות ולהסתפק באספקטים האסטרטגיים, הנמסרים בכל מדינה לכל נספח.

(ג) דובר על מחשבותיו של הגנרל להגנת המזרח התיכון כפי שהובעו על־ידו בפגישה הקודמת. הרמטכ"ל ציין שעל הגנרל להבהיר את השקפותיו באופן הברור בכל הנוגע לחלק ישראל – לדעתו של הגנרל – בהגנת המזרח ולא להסתפק בתיאור תפקידים שעלולים להביא תועלת לגנרל מבלי שיבטיחו את הגנת המדינה. הגנרל הודיע, שדבריו לא הובנו כהלכה. דעתו שעל ישראל למלא חלק אקטיבי בהגנתה אולם לא ברור לו עדיין כיצד. בפגישה בערב עם ראש הממשלה[3] ינסה אם יוכל לתרום [תרומה] נוספת לבעיה זאת.[4]

72

שיחת ד. בן־גוריון – ב. רוברטסון (בירושלים, ב־21 בפברואר 1951)
Meeting: D. Ben-Gurion – B. Robertson (Jerusalem, 21 February 1951)

Report: 130.13/2603/7 :דין־וחשבון

Tel Aviv, 22 February 1951

Top Secret

Present:

Mr. Ben-Gurion	General Robertson
Mr. Sharett	Sir Knox Helm
Rav Alouf Yadin	Major Coverdale (Military Assistant)
Mr. Comay	

The talk commenced at 6 p.m. and lasted just over an hour. What follows is a summarized version.

71

1. מלה אחת לא פוענחה במקור.
2. נאזם אל־קודסי, ראש־ממשלת סוריה עד 27 במארס 1951.
3. ראה מס' 72.
4. השווה דיווח של רוברטסון בתזכיר מ־1 במארס 1951, PRO, FO371/91240.

Foreign Minister: There were some heated passages in a Knesset discussion today about the General's visit,[1] and attacks both from the Right and the Left. The Knesset voted by 54 to 21 in support of my proposal that I should report later to the Foreign Affairs and Defence Committee. Herut, Mapam and the Communists voted against it, but the General Zionists, who are in Opposition, supported the Government.

General: (After the Prime Minister had invited him to resume the discussion) I want to pick up a word which has been used a good deal – the "role" of Israel. It has a passive and an active aspect. On the passive aspect, I fear that I may have been misunderstood when talking of Israel's "primary role" as lines of communication and a base. I know that there is a great deal else to consider regarding your role; all I meant was that a particular aspect of the problem was clear to me, and of primary importance for our plans. Other aspects were a great deal more difficult, and not yet clarified.

You have said that if Israel has to fight, she would not want to fight alone. *Our* ability to fight effectively depends on these facilities and communications in Israel. I would not say that I could not conceive a plan without them, but it would not be a good one, and would be more difficult to carry out. At our last talk,[2] when I put this question, you did not reject the idea, or refuse to discuss it. I was hoping to get a clearer answer now, before I leave. There is not the least suggestion that Israel should make some new and open stand. But I have a job to do and a plan to make, and am anxious to know what the essential data are on which to base it. I won't blab afterwards about anything we discuss here, and I know how to be discreet. If you don't want to commit yourself to anything, that is quite understandable; I am only trying to get a clear idea to work on.

As for the active aspect of your role, that is not overlooked. I have given a good deal of thought to it before I came here, but my mind was not clear about it, and is still not clear.

Prime Minister: Not clear about the facts, or about policy?

General: I was thinking of the effect of political considerations, which get mixed up in the military affairs, and I was hoping to get your guidance

72

1. ב־21 בפברואר הגישו שלוש סיעות האופוזיציה בכנסת, מק"י, מפ"ם וחרות, הצעות לסדר־היום על ביקורו של הגנרל רוברטסון בישראל. שלושת נציגי הסיעות תקפו את הממשלה על הסכמתה לנהל דיונים מדיניים וצבאיים עם נציג מעצמה שלחמה בתקומת ישראל; הם תבעו הסבר מן הממשלה על מדיניותה, הזהירו מפני התחייבויות ישראליות לבריטניה, ודרשו לקיים בכנסת דיון מידי על הביקור. (ראה דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, כרך VIII, עמ' 1162–1165.) על ההתעניינות הבריטית בתגובת הציבור בארץ על ביקורו של רוברטסון ראה הלם אל בווין, 2.3.1951, .PRO, FO371/91732
2. ראה מס' 68.

about the political side. If you ask me whether I would *want* Israel to be an active partner with us, the answer is, yes, certainly. I am genuinely searching for some answer to the question, how this is to be done, and if I have said that it needs "further consideration", I am not using that as a parliamentary phrase to fob off the question; I mean that it is something that must be studied and for which an answer must be found. Are *you* able to suggest to me, what you feel your role should be?

Prime Minister: These are very serious things you have come to talk about – vital for us, for you, and maybe for the world. I am going to give frank expression to certain personal views of my own. They are purely personal, partly because I want to tell you what I think without being as careful as I would be if talking on behalf of my Government; but also because as a Government and a people, we have not till now had to face up to these problems, and discuss them fully.

There are two points which underlie my views. Firstly, my main concern is with our national self-preservation – this comes first, and is the point of departure for everything else. I know that much is at stake for the free world, and I am also concerned about the broader issues. But whether we exist or not won't change human destiny. The world can go on without us. But our main interest is to survive, just as, I believe, the main interest of the British is in the survival of Britain, even if it were possible to carry on in America, Australia and so forth.

Secondly, I have long realized that we cannot stand alone, and must tie up with others, and I for one am prepared for cooperation with England, as I see the future danger to what I call civilization, and as I understand England. I have turned these problems over in my mind for a long time, even before we had the State, since I always knew and believed there would be a Jewish State, as my father did when he came here.

I would see our role in an emergency as if we were part of the British Commonwealth, and would want to be regarded by you as such, in a way as if we were Australia or New Zealand.

You have certain relations with the Arabs. They were once a great creative people, and maybe will be again. I am for the moment talking about them as they are today. If you are going to regard us as Jordan or Iraq, you will miss the main point.

Of course, we are not British; we are not your blood-brothers, like the Australians or the New Zealanders, but a separate people with its own identity and outlook. When I say that we must act, and you must regard us, *as if* we were New Zealand, I mean the relationship and feeling which is possible with another decent and civilized people, who have a deep common respect for certain values and live by them; and although it has no urge to be heroic but merely to preserve itself, will fight for its integrity

and the things it believes in. Such a relationship is not a matter of a business arrangement.

I do not want to remember about the White Paper and the past, and if I did, I would also have to remember the Balfour Declaration. I think about our future relations. I see the English as one of the decent peoples in the world, one which will fight for what they believe in. I can never forget what I saw in 1940, when the French, a fine people too, tried to preserve themselves by submission, but the British would not give in. We are a people like that, too. When one thinks of future emergency, the important thing is that you must regard us and we must regard you in a certain way – a relationship which is two-sided. This is the real answer to all your questions.

I would not suggest to you that this is the accepted view of all of us. There are some of us, a small minority but an important one, which genuinely believes in the values of Soviet Russian civilization. I respect them and their sincere belief in their ideas, even though I differ from them and might have to fight them. There are other people on the Right, such as Herut, whose orientation is Westward, but who hate you for what has happened in the past, and want relations with the United States but not with you. There are many other people who can't forget their bitterness against the United Kingdom, but they are confused and fearful about the present crisis, shrink from the terrible decisions it may force on us, and cling to the hope that we may somehow keep out of the conflict. That is legitimate and natural, only how can we stay neutral? The Russians would have little respect for our frontiers; and in any case, we have to go on building our country, and have to rely on the West to do so.

The emphasis for us lies not so much on what may happen if war comes, but on building ourselves up as much as possible before then. We face the danger of being wiped out by the Russians, by the Arabs – maybe even by you, if you retreat and adopt a scorched earth policy. On the economic side I know the U.K. is overburdened and is still suffering from the effects of two wars, but you can assist us in various ways. On the political side, as I said, we must reach an understanding based on a real feeling of common values and a certain spiritual kinship, which is more important than the formal treaties you may have with certain allies.

This is not a formal answer to you, I have not even discussed these matters with my Cabinet. I want you to know my own feelings. You for your part will doubtless say that as a soldier you cannot discuss questions of our relations other than the purely military side, but all these questions are interwoven, and either you represent H.M.G. in respect of all of them, or we must discuss them also with those who are in a position to discuss the wider aspects as well.

General (After considerable hesitation, and the appearance of being rather confused by the trend of the conversation): I was told before coming here that you are a big man, and only a big man could carry things to this high plane. I realize that my question is subsidiary to the issue you have raised on that plane. I don't want to seem to wriggle by saying again that I'm only a soldier. Sir Knox and I between us represent our Government and country, and have a certain mandate behind us, but it would be impertinent for me to attempt a direct response here to the big statement you have made. Even if it is a personal statement, it has the whole of your authority and position behind it. I personally welcome it from the heart, and you have cleared away many hesitations for me and made the path clearer. It is for Sir Knox to follow this up and give you a response from our Government. What you say will be regarded as of immense value, since you are held in great esteem.

Talking of brotherhood, I have been most struck by the way I have been received, and the attitude of the people who have spoken to me inside and outside the Army. I feel that the elements for genuine understanding already exist.

Regarding the Arab States, we have treaties and long-standing relations with many of them which we honour as obligations. But this does not debar us from approaching you, especially in the very dangerous situation in the world.

(Here he turned to Helm and motioned him to join in).

Helm: I am even more unworthy than the General to respond to the big idea you have put before us. For that I would have to come with the authority of H.M.G. In anticipation of that, since you are faced with the same menace as we are, and are also anxious to take steps to avoid or meet it, would it not be useful to examine some of the practical points which affect the insurance against that menace?

General (Gratefully): Yes, it may be profitable to look again at the military side, and I would come back to the question raised about Israel's role – how it could play an active part. The field of operations is very wide, from Turkey to the Persian Gulf, and it is three-dimensional – land, sea and air. From the point of view of deploying Israel forces, some parts of the area are more difficult than others. Forgive me for mentioning one specific aspect. To me as a military man, this question would be immensely simplified if your difficulties with Jordan could be settled. It would then be relatively easy and practicable to define roles on a military plane. I will not say anything about the rest of the area, without fuller consideration and consultation. In general, I don't believe in any of us sitting down and waiting to be hit, and I feel that we could give the enemy a smart blow.

I realize that for psychological as well as practical reasons we have to evolve an answer to this problem of the role.

How could we maintain contact? Having me here creates problems for you. The ordinary channel of consultation is through the Minister here, and that could be supplemented by others. My air colleague might wish to come here at some time. One or two experts could come over for purely technical consultations without attracting undue attention. This would apply also to getting certain requirements manufactured by your light industries, though I should mention that your prices seem high. If we place orders, you may have certain raw material shortages which would have to be considered. One or two of our people could also look into the questions of communications, ports and railways which you have raised.

Since a feeling of confidence between us is necessary, I should tell you about some developments we have in mind, about which you may have heard indirectly and wondered about. We could maintain a force in the area in three ways – by sea, through the Israel roads and railways, and through Aqaba. The latter is a feeble route with a very restricted capacity; the port is little, so is the railway, and we haven't the amount of motor transport which that long road would need. I can think of it only as a subsidiary line of communication, but I want to improve it, and have people looking into the matter now. I also want to keep some troops at Aqaba. They were to have been removed a little while ago, but they have remained there at my request, because of the line of communication. This has nothing to do with the local situation.

The Jordan treaty also gives us the right to station air forces at Amman, but it is too small and would have to be extended. Our communications to there are long and awkward, and one of these days, when your relations with Jordan are better, I might approach you about supplying a small air force in Amman across Israel. I am not raising that question today.

I refer again to the question of peacetime flying rights for civilian and military planes across Israel, as the detour around Aqaba or the top adds a substantial distance to each trip. I suggest some corridor arrangements.

Prime Minister: On this I must consult my Government. Is Aqaba important to you because the Canal may be blocked?

General: Yes. Even if the Canal is blocked we can land stuff at Suez and take it on by rail.

Prime Minister: We intend to develop our own port facilities at Elath.

General: Splendid!

You can call on us for assistance also with regard to exchanging ideas, types of weapons, training methods, etc.

My instructions leave no room for a scorched earth policy. The West may be Number One priority, but we shall bring troops here and make a

very determined effort in the Middle East. A little bit more here can make a big difference, unlike in Europe.

Prime Minister: This has been a useful opening of contact, which can be pursued through various channels. I must emphasize finally that the important thing is to bring in our people and build up our potential.

Foreign Minister (After relating his meeting with Wavell[3] in Cairo in 1940, on the question whether the British would and could defend Palestine): I must be perfectly frank – it was not easy to respond to the suggestion of your coming here. We decided to welcome you in the full knowledge of the internal complications that would ensue. Our relations with Britain have developed well, but the situation still remains delicate and calls for careful handling. In certain quarters old enmities are still smouldering which your visit was bound to fan up. There are also suspicious currents with regard to Britain's future intentions which your coming helped to strengthen. The visit has caused not only some excitement and noise but also some confusion amongst quite sane people who on seeing us conferring with a British General are wondering whether things have really come to that stage. Though the visit has officially been described as one of courtesy, the public senses that this is not the same thing as Admiral Edelsten's[4] visit, because the world background has deteriorated so much since. Yet although your visit has created undoubted difficulties, and aroused certain doubts and susceptibilities, I hope it will have a good effect in the long run, since it will help our people to face the realities of the situation and get used to what we believe is the right course. It must be realized that progress can only be gradual. The problem of relationships which we are facing is a triangular one – affecting Britain, the Arab world and ourselves.

The trend of development regarding our relations with Britain will depend to a large extent upon the evolution of our relations with the Arabs.[5]

M.S.C.

3. ארצ'יבלד פרסיוול וייוול, מפקד כוחות בריטניה בארץ־ישראל ובירדן בשנים 1938–1937 ומפקד הכוחות הבריטיים במזרח התיכון, 1941–1939.

4. אדמירל סֶר ג'ון אדלסטן, מפקד הצי הבריטי במזרח התיכון. אדלסטן נפגש עם בן־גוריון ב־26 ביוני 1950. באותו יום כתב בן־גוריון ביומנו: "[אדלסטן] ניסה לשכנע שיש שינוי במדיניות הבריטית ואני אמרתי לו: בדעת הקהל – כן, בממשלה – כן, במשרד החוץ – לא! הוא חולק על כך וביקש שיחה מיוחדת אתי" (ארכיון צה"ל).

5. השווה פרוטוקול שערך איש הצוות של רוברטסון (מצורף לדין־וחשבון של רוברטסון מה־13 במארס 1951) וכן מברק רוברטסון אל משרד החוץ הבריטי, 22.2.1951, PRO, FO371/91240.

73

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

מקור: 130.20/2479/9

ואשינגטון, י"ז באדר א' תשי"א
23 בפברואר 1951

כמוס

בהמשך פעולותיו להרביץ תורה בחלונות הגבוהים של הממשלה, נפגש השגריר בשבוע שעבר עם מר אוהלי (Ohley – Deputy Director of International Security Division) ממחלקת המדינה ולמחרתו עם מר לובט, תת־מזכיר במחלקת ההגנה. קרן היה נוכח בשתי השיחות שכל אחת מהן ארכה קרוב לשעה.

השגריר טען בדברי ההקדמה שלו שהחשיבות האסטרטגית של המזרח הקרוב אינה מוערכת, לדעתו, די הצורך בממשלת ארצות־הברית. המזרח הקרוב נמצא על צומת הדרכים בין שלוש יבשות ומתחת לקרקעותיו טמון מלאי הנפט הגדול ביותר בעולם. יש, אפוא, לתת לו עדיפות גדולה יותר בתכניות ההגנה של מעצמות המערב.

אם הנחה זו מתקבלת על הדעת, המשיך השגריר, הרי יש לשקול בכובד ראש את מקומה של ישראל כגורם רב ערך בהגנת האזור. ישראל הוכיחה את כושר הלחימה שלה, וכן הפוטנציאל הצבאי שלה הולך וגדל מדי חודש בחודש. בה בשעה שגייסנו במלחמת ההגנה שלנו כ־90 אלף איש מתוך 650 אלף – שזה האחוז הגבוה ביותר בתולדות העולם מלבד שוויצריה – אנו מעריכים כעת את הפוטנציאל שלנו בכוחות אדם ב־200 אלף. לזה מתווספת תעשייה בעלת כושר ייצור שעוד בשנות מלחמת העולם עזרה לא מעט במאמץ המלחמתי של בנות הברית ושמאז התפתחה במידה ניכרת.

השגריר עבר לבעיות האספקה, והדגיש שנוכל להיות לעזר ממשי בתכנית ההגנה למזרח הקרוב רק בתנאי שיהיה לנו מלאי די גדול בכדי שנוכל, גם במקרה של ניתוק קשרים, להאכיל את האוכלוסייה ולהחזיק את גלגלי הכלכלה בתנועתם. הוא הזכיר את המגע שלנו עם מזכירי ההגנה, החקלאות והפנים.

מר אוהלי, שגילה כדרכו במשך השיחה גישה אוהדת וחמה ושרשם את כל מה שהשגריר אמר, שאל שאלות על טיב הנשק הדרוש לנו (השגריר ענה שחסר לנו ציוד כבד, תותחים, טנקים וכו'), ושאל כמה אנשים משרתים עתה בצבא שלנו. השגריר הסביר לו שיש לנו גרעין קטן באופן יחסי של צבא מקצועי וחובת גיוס כללית. הוא הזכיר את התמרונים שהתקיימו בסתיו שעבר ואת מספר המשתתפים בהם.

לבסוף הביא מר אוהלי את השיחה בצורה זהירה ומנומסת לסירובנו להראות לנספחים האמריקנים את ה"תעש" שלנו.[1] הוא אמר שמכל הצעותינו הוא מעוניין ביותר בהצעה שנייצר נשק קל עבור בנות הברית, ונוכח המחסור הכללי בנשק דעתו היא חיובית מבחינה עקרונית. אולם כדי להמשיך בחקירה ולבוא לידי החלטה, עליהם לדעת פרטים על ציודנו ואם דרוש לנו ציוד נוסף בצורת מכונות, חלקי חילוף, חומרים וכו'. סירובנו אינו מאפשר להם לקבל את הידיעות הנחוצות להם.

73
1. השווה מס' 55, הערה 1.

גם מר לובט הקשיב לשגריר בתשומת לב ובנימוס. שאלותיו היו בראשונה מדיניות. הוא אמר שזה שנה וחצי שאין לו מגע עם ענייני המזרח הקרוב והוא רוצה להשתמש בהזדמנות זו בכדי לחדש את ידיעותיו. הוא שאל בין השאר אם מנוי וגמור אתנו ללכת יד ביד עם מעצמות המערב. השגריר הזכיר לו את הצהרת ראש הממשלה שאנו נגן על עצמאותנו במשטרנו הדמוקרטי נגד כל התקפה מבחוץ ומבפנים.[2]

מר לובט אמר שקרא את הדו"ח על שיחת השר עם מר מארשל.[3] הוא ראה מתוכו שהשר הציע החלפת הרובים שלנו בכמות של 150 אלף ברובים אמריקניים. כיצד אפשר להתאים בקשה זו, הוא שאל, עם הצעתנו לייצר נשק קל? השגריר ענה שאמנם אנו מייצרים כדורים ומרגמות עד לקליבר של 6 אינצ'ים, אולם אין לנו אפשרות לייצר רובים עד כדי ציוד הצבא שלנו במלואו והסביר כי ציודנו הצבאי מורכב ממינים שונים ומשונים מכיוון שבשעת מלחמת ההגנה לא היינו בררנים אלא לקחנו מה שידנו השיגה. עכשיו עלינו לאחד ציוד זה והצעתנו לשר ההגנה היתה לתאם את ציודו של צ.ה.ל. למתכונת אמריקנית.

מר לובט הודה לנו על אשר נתנו לו אפשרות לחדש את ידיעותיו בבעיות המזרח הקרוב. במשך השיחה הרבה לשאול את השגריר על דעתו בעניין מצרים ובייחוד בנוגע לאפשרות להחזקת המעמד הערבי באזור התעלה. השגריר ענה שלפי נטיית התנועה הלאומית במצרים ברור שלכל היותר יוכל המערב להחזיק בזכויותיו הנוכחיות במצרים, אך קשה להניח שיבוא אישור נוסף של הזכויות הללו כאשר יפוג תוקפן בעוד שנים מספר.[4]

בברכה,

מ. קרן
יועץ השגרירות

74

שיחת י. הרצוג – ת. מקמהון[1] (בתל אביב, ב־23 בפברואר 1951)
Meeting: J. Herzog – T. McMahon (Tel Aviv, 23 February 1951)

דין־וחשבון: 130.10/2523/17

תל אביב, י"ט באדר א' תשי"א
25 בפברואר 1951

בהפנותו תשומת־לב למאמרים שהופיעו בעיתונות הוואטיקנית על בעיית ירושלים בעת הדיונים האחרונים באו"ם, הדגיש מקמהון שהכנסייה הקתולית לא נסוגה כמלוא נימה בשאלה העקרונית של בינאום ירושלים, אף לדבריו, לא תיסוג. הם עדיין דבקים במחשבה שהאומות־המאוחדות חייבות פירעון היסטורי לגבי הנצרות – פירעון שישולם אך ורק בבינאום

2. ראה הערת־עורך, עמ' 3.
3. ראה כרך 5, מס' 509 ו־510.
4. השווה דיווח ב־ *FRUS*, 1951, V, pp. 580–584.

74

1. תומאס ג'. מקמהון, איש כמורה אמריקאי; ראש המשלחת האפיפיורית לארץ־ישראל ומזכיר אגודת הסעד הקתולית למזרח התיכון.

עיר הקודש, "תכנית החלוקה כללה חלוקה משולשת, ובעוד שהיהודים והערבים באו על סיפוקם, הרי נשארנו אנו, הנוצרים, נטולי אחיזה של ממש בארץ זו".

לטענתי שירושלים החדשה אינה עיר הקודש לא מבחינה יהודית ולא מבחינה נוצרית וחלק זה של העיר הוסמך בשם ירושלים אך ורק על־ידי מתכנן הערים של ממשלת המנדט, השיב מקמהון בטון רוגז, "לא כן הדבר. המושג 'ירושלים' כבר התפשט גם על שטח זה וכן הכירו האומות־המאוחדות ב־1947 אף אישרו זאת פעמיים מאז. אם הייתם מתווכחים על שטח סמוך להר הרצל היה אולי משום יסוד לדבריכם." על הטענות הידועות בדבר אי־המציאותיות שבתכנית הבינאום, אמר מקמהון שניסיון טנג'יר הוכיח את היעילות שבמסגרת מדינית כזאת ואין העובדה המוגמרת מבטלת "עניין שבנצח".

הוא, מקמהון, בטוח שאם היו מקיימים אפילו כיום רפרנדום בין תושבי ירושלים שהיו בעיר ב־1947 היו התוצאות מוסיפות תוקף לעמדת הוואטיקן. (כנראה שהוא היה כולל בין המצביעים גם את הערבים מהימים ההם.)

לשאלתי "לאן תוביל בסופו של דבר הדחייה הנמשכת של הסדר הבעיה" – השיב מקמהון, "על הסוף עוד נראה, לנו חשוב מה שהיתה ההתחלה, היינו שהיתה התחייבות בינלאומית בלתי חוזרת לעולם הנוצרי ביחס לעיר הזאת".

כשהפניתי את תשומת־לבו לעובדה שבהצעה הבלגית יש משום התקדמות־מה לקראת המציאות בהשוואה להחלטה מ־1949,[2] הגיב מקמהון, "ההצעה הבלגית לא קיבלה אסמכתא מהוואטיקן". השיבותי, "הלא לפי ידיעותינו פעלו נציגים קתוליים נמרצות לשם הצלחת ההצעה". הוא השיב, "היתה סכנה שמא ההצעה השוודית תקבל רוב פשוט ואז הצעות אחרות היו מועברות מעל סדר־היום. איזה אי־צדק יש בתנאי הצבעה שיכולים להוביל למצב כזה! אולם, כפי שאמרתי, ההצעה הבלגית לא חוברה על דעת הוואטיקן." חזרתי ושאלתי: "הלא כישלונה נגרם רק מהיעדר שניים–שלושה קולות, ואיך יכלה ההצעה לזכות במספר רב של קולות בלי תמיכה ואטיקנית מובהקת?" מקמהון השיב בחיוך, "זה היה עניין של טקטיקה בלבד. קרה נס ולא נעדרו מהישיבה אחדים מן המצביעים נגד וממילא נשארה ההחלטה מ־1949 חקוקה על ספרי האו"ם בלתי נפגעת." העירותי, "אם כן הדבר, חבל מאוד שלא ידענו על כוונותיך האמיתיות, כי אז יכלה משלחתנו באו"ם לפעול מתוך שיתוף פעולה הדוק אתך לשם הכשלת ההצעה הבלגית". מקמהון ובן־לוויתו, מונסניור קונולי, פרצו בצחוק רם והראשון השיב שאולי בפעם אחרת נודיע לו בעוד מועד על תכניתנו.

מקמהון שיבח את מרצנו והצלחתנו בהחדרת כמה וכמה מרעיונותינו בין מספר נציגים באו"ם. לדבריו, משלחתנו באו"ם עמדה על הגובה מכל הבחינות, והוא הצטער שלרגל מחלה לא יכול היה להיות נוכח בעצרת ושמע את אשר שמע בשכבו על ערש דווי בבית־חולים בניו יורק.

בעברו לנתח את יחסינו עם הוואטיקן לפי הקווים שבהם דש בעבר, הדגיש מקמהון את ההפרדה המוחלטת שאותה רוצה הוואטיקן לקיים בין שאלות היחסים עם העדות הנוצריות בארץ מחד ובעיית ירושלים מאידך. על ההתפתחויות לטובה בזירה הראשונה הוא יודע ומכיר טובה לשלטונות ישראל. כשהערתי לו על תזוזה נגדנו בעיתונות הקתולית בארצות־הברית בנידון זה, אמר מקמהון, "ידעתי גם ידעתי שאתם נוהגים לעקוב בהתמדה אחרי יחס העיתונות הקתולית כלפי מדינת ישראל. האם גם קראתם את מאמריו של בלנשרד[3] ב"ניישון" מלפני

2. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 698, והשווה כרך 4, הערת־עורך, עמ' 638–639.
3. פול בלנשאר, עיתונאי; ב־1950 היה נציג כתב־העת The Nation ברומא ופרסם סדרת מאמרים על הוואטיקן.

זמן־מה המנסים להוקיע את הוואטיקן המנצח על דיונים מסוימים באו"ם וממילא כמחבל בחופש מצפונו של הארגון הבינלאומי? כידוע, לאשמה זו אין כל יסוד." שאלתיו מה עניין פרסומי ה"ניישון" לישראל ומדיניותה. השיב, "מישהו בכל אופן עומד מאחורי ההתקפות האחרונות בארצות־הברית נגדנו, שיש בהן משום ארס וסכנה לנו במידה שכמעט לא היתה דוגמתה בתקופה האחרונה: אמנם עניין קוריאה האפיל על העניין הפנימי הלזה, אולם בלעדי כן היינו ללא ספק נתונים במשבר רציני בנידון. גם בדברי אבן הוצג הוואטיקן כ־bogey-man בכל העסק הזה. והאשמה זו בלתי רצויה היא בהחלט למרכז הקתוליציזם ולפריפריה העולמית שלו."

שאלתי את מקמהון: "מה פשר השמועות החוזרות ונישנות על התקרבות הוואטיקן לליגה הערבית. האם ההבטחה שניתנה לנו ברומא בשם האפיפיור לפני שנתיים על נייטרליות מוחלטת מצד הוואטיקן בענייני המזרח הקרוב נשארה בתוקפה גם היום?" בהעמידו פני תם השיב המונסניור, "מהו היסוד לחששותיכם בנידון זה, האם הגיע אליכם הד כלשהו משיחתו של עזאם[4] עם האפיפיור? בעצם התקבלותו על־ידי האפיפיור אין משום משמעות מיוחדת. סע גם אתה לרומא, לבש פראק וחבוש צילינדר ואף אותך יקבל האפיפיור." אמרתי כי לא לביקור כוונתי אלא למאמרים שהופיעו בעקבות הביקור ב"או[ס]רבטורה רומנו", בהם מקבלת המדיניות של החבר הערבי הסבר נוח יתר על המידה, אגב טון בלתי ידידותי לגבי ישראל. לדוגמא – הימנעות הערבים מהצבעה בשאלות מזרח ומערב באו"ם מוסברת [ב]עובדה שישראל כאילו נתקבלה למערכת המערב, כרתה הסכם עם תורכיה וממילא אין הערבים יכולים לשתף פעולה עם המערב. בצורה זו נותן הוואטיקן הכשר להתנהגות החבר באו"ם ומאשר את הפיקציה שבהסבר הניתן על־ידי הערבים.

ראשית כול, טען מקמהון, לא כל המופיע ב"או[ס]רבטורה רומנו" נהנה אוטומטית מהגושפנקא של הוואטיקן. שנית, יש לבדוק אם המאמרים הללו נכתבו על־ידי מערכת העיתון או שהם תרומתו של סופר מדיני מן החוץ. אולם הוא הודה שקיימת תנועת התקרבות בין הוואטיקן לבין הערבים על יסוד המושג שנוצר לפני שנה על־ידי הציר המצרי בוואטיקן ("איש רוחניות ערטילאיות") של ברית בין הוואטיקן לאיסלם לשם התגוננות "בפני ההתקפה המטריאליסטית המציפה גבולות תבל, אף חודרת מתוך תכנון למזרח הקרוב". לדברי מקמהון ציר זה נוסע הלוך ושוב בין קאהיר ורומא לשם מימוש רעיונו.

שאלתיו: "האם ביקורו של טיסרנט[5] בקאהיר מלפני שבועות מספר, שם הוא ענד את אות הכנסייה על כתפו של המלך פארוק, קשור אף הוא בתהליך הנ"ל?" מקמהון השיב קצרות, "טיסרנט בא לפי הזמנת המוסדות הקתוליים במצרים לשם ביקור אצלם. כידוע, הוא הממונה על ענייני הכנסיות המזרחיות בוואטיקן."

מחוץ לנ"ל דן מקמהון בכמה וכמה בעיות לא־עיקריות בענייני העדות הנוצריות בארץ, והודיע שעם גמר סיורו בישראל הוא ירשה לעצמו להציע הצעות כפי שנהג בביקורו האחרון.

על המזרח הקרוב הוא דיבר כעל זירה המתבצרת לקראת הבאות. כששאלתיו אם הוא עדיין נתון למחשבתו מלפני שנה שארצות־הברית תיכנס בעובי הקורה של ענייני אזור זה ולא תשאיר את האפוטרופסות המוחלטת עליו בידי בריטניה, השיב, "כנראה שבכל זאת האנגלים קובעים את העניינים פה. בכלל אנו האמריקנים כילדים הננו בדרכי הפוליטיקה לגבי האנגלים. מוטב שנלמד מהם!"

על המתיחות הבינלאומית דיבר מקמהון בפחות קלות דעה מאשר לפני שנה, וברור שמציאות המלחמה במזרח הרחוק כבר בשלביה הנוכחיים מזעזעת אותו ואת חבריו בכנסייה

4. עזאם פאשה, המזכיר הכללי של הליגה הערבית.
5. קרדינל אוג'ניו טיסראן (Tisserant), ראש מחלקת הכנסייה המזרחית בוואטיקן.

לא מעט. לפני שנה הוא ההין לדבר בביטחון אכזרי על הכרח המלחמה להצלת תרבות עולם, אף ניסה לקבוע מסמרות בייעודי האמונה בהכרח זה. והנה הפעם נרגש היה מדבר אבידות צבאות האו"ם בקוריאה. לדבריו למעלה מ־50% מחיילי ארצות־הברית וכ־30% מאנשי הצי שלה הינם בני עדתו הקתולית.

מקמהון דיבר בטון סרקסטי על התהפוכות שבגאולת אסיה משיעבוד. הוא סיפר שבפגישה עם ראש ממשלה מסוים באירופה לפני חודשים מספר דיבר הלה על המשמעות המשונה שלבש המושג "שחרור"; כי הלא קוריאה על חלקה הצפוני והדרומי "משתחררות" מיד ליד ובינתיים, השחרור הנשנה ממיט קטסטרופה על מיליונים מתושבי ארץ זו.

בראשית השיחה סיפר מקמהון על פגישתו באותו בוקר עם נציגי ארגון המזון של האו"ם F.A.O. [Food and Agriculture Organisation] ביחס לשיתוף פעולה בין נציגיהם באזור זה לבין "המשלחת האפיפיורית לעזרה במזרח הקרוב".

את בן־לוויתו מונסניור קונולי, אף הוא מניו יורק, הציג מקמהון כמי שנתמנה על־ידי האפיפיור לעזור לו, למקמהון, שגופו נפרך ומרצו נרפה אחרי עבודה ונסיעות במזרח הקרוב במשך שנתיים.

75

ג. אבנר אל ו. איתן
G. Avner to W. Eytan

תזכיר: 130.02/2417/1

תל אביב, כ' באדר א' תשי"א
26 בפברואר 1951

הנידון: גרמניה

בוודאי זכור לך שאת ישיבתנו עם מר הורוביץ בירושלים, בשבוע שעבר,[1] סיימנו בחיפזון ובאופן מקוטע, מפאת ביקורו של המפקד הבריטי.[2] לכן, הנני מרשה לעצמי להביא בפניך כמה דברים:

אני תומך בכל ההחלטות שנתקבלו בדבר פעולה רבתי בעניין הפיצויים והשילומים לקראת ועידת סגני שרי החוץ וועידת שרי החוץ עצמם. אינני שותף לספקות של היועץ המשפטי בדבר הצעד הזה. אולם, ברצוני להדגיש שבהחלטתנו זו התעלמנו בכל זאת מן הבעיה המרכזית העומדת לפנינו והיא שרק על־ידי מגע עם הגרמנים ניתן היום להשיג משהו ממשי בכל השטח הזה. איני חושב שיש מישהו בינינו המפקפק בזאת, והרי בקצרה כמה סיבות:

(א) הכנסתה המהירה של גרמניה עצמאית כחברה בעלת שוות־זכויות [כך!] למשפחת עמי המערב היא בבחינת מדיניות עקרונית של ארצות־הברית היום. אין להניח שהאמריקנים ילחצו היום לחץ רב בעניין הפיצויים והשילומים כי הם מעוניינים היום לסלק את כל הבעיות הללו מן הדרך. איזנהאוור אמר בגרמניה: "נשכח את העבר".

75

1. הישיבה התקיימה ב־21 בפברואר. הוחלט בה להגיש בהקדם האפשרי את איגרת השילומים לארבע המעצמות.
2. הגנרל רוברטסון. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ו־72.

זאת היא המדיניות האמריקנית; עבורה הם לוחצים נגד הבריטים והצרפתים. איני סבור שלחץ מצדנו ישיג הרבה. התגובות באמריקה לאיגרת האחרונה שלנו[3] הראו זאת בעליל. גם בעניין החובות הגרמניות הכלליות [כך!] עומדים האמריקנים לוותר אף־על־פי שקודם התנו את שינוי משטר הכיבוש בהודיית הגרמנים בחובות אלה. הגרמנים סירבו והאמריקנים מקבלים זאת.

(ב) באשר לבריטניה, לא נכונה הסברה כי היא מתנגדת לקימומה הפוליטי של גרמניה. יש אמנם התנגדות לזיונה של גרמניה, אולם גם הבריטים לוחמים לקימומה הפוליטי. גם משם אין תקווה רבה ללחץ מעשי. לורד הנדרס[ו]ן[4] רמז בכיוון זה לבאי־כוח הקונגרס היהודי העולמי.

(ג) רק בצרפת אנו יכולים לקוות לעידוד, אולם אנשי צרפת המטפלים בגרמניה אמרו לצירנו בכל הציניות שאין תקווה רבה לעניין.

מאידך, התפתחות מעניינת היא שכיום, בשבועות אלה, מראים הגרמנים עצמם יותר עניין בהסדר עם מדינת ישראל והעם היהודי. נראה שמסיבות שונות הם רוצים היום לסלק את הכתם הזה מעל שכמיהם. לי ברור שאנו עלולים להחמיץ גם הזדמנות זו אם נדחה עוד לזמן ממושך את המגע עם הגרמנים. בעוד שבועיים–שלושה יפורסם המשטר החדש של יחסי כוחות המערב עם גרמניה. לאחר זאת יסכימו הגרמנים להיכנס לתכניות ההזדיינות של המערב. שוויונם בעולם המערבי יהפוך להיות שוויון מלא. אני ספק אם אז יגלו עוד עניין בשטח הפיצויים והשילומים.

כמו־כן סבורני שאם ועידת הגדולים תעורר את העניין אצל הגרמנים, אדנאוור[5] יענה שלא כדאי למערב לטפל בזה וכי הוא מוכן להגיע לסידור מעשי עם היהודים.

מסקנתי היא, אפוא, שפעולתנו כלפי המערב מוצדקת אולם עלינו לדעת שממנה בלבד לא ניוושע. בסופו של דבר נצטרך לבוא במגע עם הגרמנים ולא כדאי לדחות יותר את הכנותינו הפנימיות לאפשרות זאת.

נדמה לי שאת העניין הזה אפשר להסביר לרוב המפלגות שבכנסת, ואיני משוכנע שצעד כזה יסכן באופן רציני את הממשלה.

יכול להיות שתחליט שבתקופת מלחמת הבחירות לא יכולה שום מפלגה להסתכן בעניין כזה, העלול לשמש חומר מפוצץ בבחירות.

בכל אופן, נדמה לי שצריך להיות לנו ברור שהפעולה לגבי המערב בלבד לא תביא לנו את הפתרון המעשי. אבקשך לשקול מהן האפשרויות להשיג החלטה בעניין המגע מצד הממשלה, בתמיכת כל הסיעות האחראיות בכנסת ותוך הסברה ענפה בדעת־הקהל הישראלי.

בדבר צורות המגע: יכול להיות שיש משהו ברעיונו של מר פישר שפגישה סודית תעורר את הגרמנים להצהיר את ההצהרה המבוקשת בדבר הוקעת הפשעים והבטחת הפיצויים והשילומים, וזה יפתח את הדרך לשיגור משלחת מאתנו לצרכי המשא־ומתן המעשי.

אגב, מחוץ לשיקולים המדיניים יש כמובן גם שיקולים כלכליים אשר פועלים נגד לחץ מערבי ממשי בעניין שלנו. סוף־סוף המערב אינו מעוניין בכך שהדולרים המוכנסים לגרמניה יצאו לישראל בצורת שילומים, ולו גם בצורת סחורות.

3. ראה מס' 19 והערת־עורך, עמ' 35.
4. לורד הנדרסון, אחד הסגנים של שר החוץ הבריטי.
5. קונראד אדנאואר, קנצלר גרמניה המערבית.

הערת־עורך
Editorial Note

הסכם לסיוע טכני בין ישראל וארצות־הברית

ב־26 בפברואר חתמו ישראל וארצות־הברית על הסכם לסיוע טכני על־פי סעיף 4 של תכנית הנשיא טרומן מינואר 1949 בדבר סיוע לארצות בלתי־מפותחות. ההסכם קבע חילופי ידע ומומחים בין שתי הארצות. בעקבות ההסכם היתה צפויה הקצבה של מאה אלף דולר לישראל עד סוף יוני 1951. (ראה נוסח ההסכם בתיק 130.02/2422/7.)

76

מ. שרת אל א. אילת (לונדון)
M. Sharett to E. Elath (London)

מקור: 93.04/36/14

ירושלים, כ"ב באדר א' תשי"א
28 בפברואר 1951

אליהו היקר,

אני מניח כי תקבל ממיכאל קומיי דו"ח מפורט על שיחותינו עם רוברטסון.[1] ברצוני לסכם בקיצור נמרץ את התוצאות מבעד למשקפיים של הצד שכנגד; רצוני לומר, הנני מנסה לשער מה יכולות להיות מסקנותיו של רוברטסון עצמו מכל מה שראה ושמע אצלנו.

ובכן, אילו אני הייתי רוברטסון, הייתי עורך את הדין־וחשבון שלי לפי הקווים הבאים:

(א) אין כל ספק לגבי עמדתם היסודית של ראש הממשלה ושר החוץ וכן אין ספק כי הם מייצגים את הלך־הרוח השליט במדינה. הלך־רוח זה הוא התנגדות נמרצת להשתלטות סובייטית וממילא ראיית ארצות־הברית ואנגליה כבעלי ברית.

(ב) ראשי הצבא היו פחות גלויי לב וקרוב לוודאי כי הם מסוייגים הרבה יותר כלפי אנגליה מקברניטי המדיניות, אבל אין להטיל ספק בנכונותם הנפשית להילחם נגד כיבוש סובייטי ועל כל פנים אין לפקפק בשלטונה היעיל של הממשלה על הצבא ובציותו לפקודותיה.

(ג) הקושי להגיע עם ישראל לידי הבנה גמורה על עניינים העומדים כבר היום על הפרק עולה על מה שאפשר היה לשער מראש. מצב המדינה הן מבחינת יחסי פנים והן מפאת יחסיה הבינלאומיים הרבה יותר מסובך מכפי שאפשר להתרשם מרחוק. חל אמנם תהליך חשוב של התקרבות לאנגליה, אבל עדיין פועלים בקרב המדינה טינות וחשדות המחייבים את הממשלה להתנהל לאיטה. ייתכן כי הממשלה עצמה שותפת לטינות ולחשדות האלה.

(ד) ראש הממשלה הוא אישיות דגולה ואיש חזון. יכולתו להעלות את השיחה לרמה גבוהה

76

1. ראה קומיי אל אילת, 28.2.1951, 93.04/36/14. ראה גם הערת־עורך, עמ' 116 ומס' 68, 69, 71 ו־72.

מסייעת לו להתעלם משאלות הרגע ולהצדיק את אי־תשובתו עליהן, כשם שגילוי לבו האישי, שאין לפקפק בכנותו, מקל עליו אי־מתן התחייבויות בשם ממשלתו.

(ה) לגבי שתי המטרות המסוימות שאליהן היה מכוון הביקור מבחינה מעשית – סידור אפשרות של טיסה חופשית מעל לשטח ישראל והשגת הבטחה ברורה על מעבר כוחות בזמן מלחמה – לא השיג הביקור את מבוקשו.

אין ברירה אלא לערוך תכניות מתוך הנחה כי בבוא שעת החרום יושג המעבר, אבל חוסר ביטחון גמור בנקודה חיונית זו הוא הפרעה רצינית.

(ו) אף־על־פי כן אין לראות את תוצאות הביקור כשליליות. אדרבא, אין ספק בתועלתו. ההנחה, כי ביקור זה יהיה מבצע מסוים בתוך עצמו מבחינת התוצאות לאלתר, היתה מוטעית. יש לראותו כחוליה בשלשלת או כשלב בתהליך. את דברי שר החוץ בעניין זה וכן את הסברתו על ערכו החינוכי של הביקור כלפי דעת־הקהל בישראל יש לקבל ככנים.

(ז) עם כל זה, העוצמה הרוחנית הכבירה הגלומה בישראל, היכולת העצומה של בניין וייצור המתגלה בה כבר עכשיו ועל הכול – ההכרה המופלגת של ערך עצמה ויצר העצמאות הפועם בה – עושים אותה לגורם סתום שאין לשער מראש את כיוונו ואפשרויותיו לאורך ימים. הערכה זו של ישראל, שמוכרחה להיות נחלת כל מי שמסתכל אפילו הסתכלות שטחית בתהליכי היצירה המתנהלים בה כיום, מחייבת עוד יותר המשך המאמצים להידבר עם המדינה הזאת.

עד כאן ניחושי לגבי התרשמויותיו ומסקנותיו של רוברטסון. היה מעניין מאוד מאוד לדעת מה היה הדו"ח שלו למעשה ואם כיוונתי במשהו לדעותיו.[2]

שלך,

מ.ש.

77

שיחת א. אילת – ע. שינוול (בלונדון, ב־13 בפברואר 1951)
Meeting: E. Elath – E. Shinwell (London, 13 February 1951)

Report: 130.13/2582/4 :דין־וחשבון

London, 1 March 1951

Most Secret

I saw Mr. Shinwell on February 13th in response to a letter from him which I found awaiting me on my return to London, in which he said that he would be glad to hear something of my impressions of my visit to Israel.

I called on him at the Ministry of Defence, and we had some forty minutes' conversation, in which I outlined to him economic and political con-

2. השווה התרשמותו של רוברטסון מהביקור בתזכיר מ־1.3.1951 (מצורף לדין־וחשבון על הביקור בישראל, 13.3.1951, PRO, FO371/91240).

ditions in Israel as I had found them. He was interested to hear about the integration of the new immigrants, and about the Army's work: and he seemed much impressed by what I told him of the role the Army is playing in the *Maabaroth* [temporary immigrant settlements]. He thought we were very wise to employ the Army on this work: it was both useful experience for them, and would also serve to raise their prestige in the eyes of the population.

He then turned to the visit of General Robertson to Israel,[1] saying that he expected important results from it, since Robertson was a man with a very keen and penetrating eye. Even when he had no previous knowledge, he understood things quickly. Since the news of his visit to Israel had been published, Robertson had been besieged by Arab enquiries about the motives and reasons for his visit. "Practically all the Arab States" had told Robertson that they would not be parties to any regional security arrangements which included Israel. Egypt had been most adamant on this point. Judging by the reports reaching Mr. Shinwell from the Middle East, our chances of reaching agreement with the Arabs were as remote as ever. To him, this seemed a sign of weakness rather than strength on the Arab side: they were seeking a psychological escape through hatred of Israel. He even seemed sceptical about our chances of peace with Jordan. He wanted me to know – though our conversation must remain strictly personal and secret – that H.M. Government was most interested that we should reach agreement with Jordan. It was very important for them that there should be as few troubles as possible in that part of the world generally, and especially none between us and Jordan, which remained one of the few stable British strongholds in the entire Middle East. The British had found, however, that Abdullah's efforts to come to terms with us had been getting a tough reception from his own public, and the constant frontier incidents between ourselves and Jordan were certainly not making them any easier. Shinwell remarked that there might be intentional provocation on the part of Arab opponents of peace between us – people interested in maintaining a state of tension, so as to prevent peace – but we had to be wise enough not to fall into such traps if we really were interested in achieving peace.

Speaking of the instability of the Arab world, he said that the achievement of British understanding with Egypt looked as remote as ever, and that no progress had been made since Mr. Bevin's last proposals to Salah-ed-Din.[2] There was little evidence that Egypt was likely to meet the British conditions for a renewal of the treaty, nor any sign that the Egyptian Gov-

77

1. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ו־72.
2. מוחמד צלאח אל־דין, שר החוץ של מצרים.

ernment was ready to deal realistically with the situation against the general background of the international situation.

In reply to my question about the place of the Middle East in the defensive plans of the British Commonwealth and the United States, Mr. Shinwell indicated a little vaguely that the British Chiefs of Staff were on the whole in favour of more active American participation in Middle Eastern defence, adding that the Americans themselves were now showing rather more interest in this matter. Mr. Shinwell remarked that one had, at the same time, to bear in mind that the Americans do not like operating at random, and in spite of their increasing interest in the Middle East, they would still follow their strictly defined programme of strategic priorities. He then said that increasing British and American preparations for the defence of the Middle East would inevitably increase Russia's suspicions, and might thus give rise to further tension in the area – instigated, or at any rate encouraged, by the Russians. He added that Persia was causing most of their worries – both politically and from the security point of view: it was a difficult country, where a great many local and regional problems had to be taken into account.

Towards the end of our talk, he asked about our arms supply situation, and whether we were getting the assistance of the Services in obtaining our military material. I told him that we had never accepted as satisfactory their refusal to let us have tanks and jet planes, and mentioned the recent negative reply from the Ministry of Supply to our request for Attacker Jets. I also called his attention to the fact that the purchase of Staghounds had not yet gone through, in spite of the official ruling that there was no longer any embargo on our purchasing arms and material other than "modern tanks and jet planes". I made it clear that in giving him this information, I did not want him to do anything which might interfere with the normal procedure in which our Military Attaché was engaged with the respective Ministries, through the proper channels. He said he did not want to create any troubles for us, but would see what he could do in his own way. He could not give us much hope of getting the Attackers: even the contracts which they had with Pakistan had been cancelled in view of the urgent necessity in this country itself. He would, he repeated, see what he could do about the Staghounds.

Note: I learnt a few days later from Arya Sarig – in charge of purchasing here – that Shinwell had in fact made some enquiries of the man who deals with Staghounds at the Ministry, who, as a result, had promised to try and speed matters up).

E.E.

78

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA734
נוסח יוצא: 93.01/2207/15

ואשינגטון, 2 במארס 1951

שיחותי עם יוזמי ההצעה[1] מתקיימות בנפרד. כנראה ההפרדה היא מקרית. אמש ראיתי את ידידו של אבא הלל [סילבר]. הדיון הסתובב על המושג ביטחון ארצות־הברית. הוא הקריא באזני את ההקדמה לחוק הסיוע האירופי הכוללת ערובות והבטחות שאינן נמצאות כלל בחוק שלנו. הוא חושש שאם לא תוזכר המלה ביטחון אף פעם אחת תיתקל ההצעה בביקורת נמרצת. מאידך ההזכרה הזאת היא די צנועה ובלתי מחייבת וגורמים אחרים בקונגרס היו רוצים לקבוע מסמרות ביתר בהירות. טענתו הפומבית תהיה שקיום מדינה עצמאית דמוקרטית הרוצה להגן על חייה ועל משטרה כמיטב יכולתה ולא להידרדר לקומוניזם מהווה בעקיפין חיזוק למדיניות הביטחון האמריקני גם מבלי שתהיה ברית צבאית ומדינית איזו שהיא. עניתי שהתורה הזאת נראית לנו מאוד. היינו מעדיפים השמטתה רק בגלל האפשרויות של אי־הבנה אך אם יוזמי החוק חושבים שבלי הזכרה אחת אין שחר להצלחת המפעל נבין לרוחם בייחוד לאור העובדה שהטיוטא מחייבת את הקונגרס ואין שמה של מדינת ישראל חתום עליה. התשובה סיפקה אותו. נתן הוראות למזכיריו בו במקום להודיע לסנטורים אחרים רשמית שהוא מוכן להגיש את ההצעה כמות שהיא ומזמין אותם להצטרף. מעשה זה מהווה נקודת מפנה חשובה במבצע "מתן". הוסיף שספק אם ההצבעה תיערך באותה הטיוטא היות ותופיע הצעה כוללת אחידה שתכלול בתוכה את כל ההצעות הנפרדות לסיוע חוץ שיש להן תמיכה מספקת בקונגרס. הערב אני נפגש עם היוזם הראשון.[2] נכון שהמלה 'ולפייר' [welfare] איננה הגיונית אך על־ידי כך היא מטשטשת את המושג ביטחון והופכת את המשפט כולו לפתגם שגור וזה רצוי לנו. נוסח הטיוטא[3] נשלח בדואר היוצא היום.

אבן

78

1. יוזמי הצעת חוק סיוע החוץ לישראל בקונגרס האמריקאי, הסנטור הרפובליקני רוברט טאפט, ידידו של אבא הלל סילבר והסנטור הדמוקרטי פאול דוגלאס.
2. פ. דוגלאס; אחרי הפגישה הבריק אבן כי דוגלאס אישר את נוסח ההצעה שנדון עם טאפט (W738, 2.3.1951, 93.01/2207/15).
3. ראה ידיעות לחברי ממשלה, מס 102, 19.3.1951, 130.20/2485/1.

79

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מקור: 130.02/2408/13

ואשינגטון, כ"ח באדר א' תשי"א
6 במארס 1951

כמוס

וולתר היקר,

קראתי בעניין רב את מכתבך מיום 26 בינואר הכולל תשובה אישית ראשונה על מכתבי בעניין "ישראל וירדן".[1] ברצוני להבהיר את השקפתי בשני נושאים השייכים לסוגייה הזאת: פיצויים לחברי ממשלת הירדן, והעברת משרד החוץ ירושלימה.

פיצויים

במכתבי הקודם לא התכוונתי להחליף רעיון הפיצויים לדלת העם בתכנית חדשה לתשלום פיצויים לחברי הממשלה ובית־הנבחרים גרידא. אני גורס את שתי המגמות גם יחד. נוסף על תרומתנו הכללית והגלויה לקרן הקליטה המיועדת ליישוב המוני הפליטים בארצות ערב, המלצתי על תוספת מאמץ לשם השגת מטרה מדינית, לאמור – ריכוך ההתנגדות לשלום השוררת בין חברי ממשלת ירדן הפלשתינאים. כללו של דבר, אני מסכים בהחלט לכל דבריך בנוגע לערך המוסרי והמדיני שברעיון הקליטה ההמונית, ובכל זאת הנני מחזיק גם בהצעתי הקודמת, לאו דווקא כצעד לקראת פתרון בעיית הפליטים, אלא כפעולה תכסיסית המכוונת להקל על משימת השלום. מינויו של אחמד טוקאן כשר החוץ בממשלת ירדן מחזק אותי בדעה זו, [.....].[2]

העברת משרד החוץ ירושלימה

על אף השיקולים הכבדים המתוארים במכתבך הנני מקווה שתעיינו מחדש בהצעתכם להשהות את העברת המשרד עד לפתרון הבעיות המעשיות הכרוכות בדבר. מתעוררת השאלה היסודית: האם רואים אנו את תוצאת הכנס האחרון כהסתלקות סבילה מרעיון הבינאום תוך סירוב לבצעו – או אפילו להחזיקו על סדר־יומו של או"ם? או האם הערכתנו היא שהחרב עוד תלויה מעל צווארנו ויש להוסיף לצפות לגאולה השלמה שתאיר לנו פנים בכנס הבא? אין לי אף שמץ של ספק שהגרסה הראשונה היא הנכונה והיחידה שמתקבלת על דעתנו. אם כן, הרי נובעת מסקנה מעשית המחייבת אותנו לפעולה. אחרת, יתברר שגם אנו מודים שכאילו לא נסתם הגולל על תכנית הבינאום, ויש עוד לחכות למעשה בינלאומי נוסף לשם התרת הרצועה. הנחתנו צריכה להיות שהעצרת כבר התייאשה מרעיון הבינאום, הסיחה את דעתה ממנו, רחתה כל מאמץ להחזיקו בחיים והסתמכה על הממשלות השולטות בירושלים שתדענה להסדיר את הפיקוח היעיל על המקומות הקדושים. מאידך, ברור שאם ייפתח הכנס הבא, ומשרד החוץ עודנו

79

1. ראה מס' 12 והערה 3 שם.
2. החלק השני של המשפט לא הודפס כאן.

בקריה, תשמש עובדה זו כמניע ודחיפה לחידוש הדיון, שייראה – אפילו לגבי דידינו – כתלוי ועומד ומצפה לישועה. העברת המשרד לירושלים לפני הכנס הבא נראית לי, אפוא, כצעד חיוני לקראת חיסול הבעיה הזאת ומניעת הדיון בה. יתר על כן, יש לי רושם מובהק שממשלות ארצות־הברית ואנגליה בטוחות שכן נפעל וכך נעשה. אחרת, כיצד נפרש את השאלות החוזרות ונשנות בפי נציגיהן "מתי תעברו?", "האם בכוונתכם לעבור?", "נא להודיע לנו למפרע" וכו'. שאלות אלו אינן מלוות בשום לשון של אזהרה ואיסור או אפילו עצה להתאזר בסבלנות. להיפך, נאמר לי פעם במחלקת המדינה, כאשר התרעתי על האפשרות שהערבים יעוררו את הדיון במועצת־הנאמנות, שארצות־הברית מקווה שהדיון הבינלאומי בגורל ירושלים לא יתחדש בכלל, לעולמי עד! אם כן, למה ההמתנה הזאת? למה לנו להסתכן באפשרות שהחלל הריק הקיים – שיישאר קיים לפחות עד לספטמבר – יתמלא תוכן שלילי לרגל העלאת הבעיה שוב על סדר־יומה של העצרת הבאה? מי יודע אם לאחר ספטמבר נזכה לתקופה נוספת בה לא תעמוד השאלה על שולחנו של שום מוסד בינלאומי? העברת המשרד היום לא תפריע למאמציו ופעולותיו של שום מוסד בינלאומי, שהרי אין מוסד בינלאומי הנושא על שכמו כיום את האחריות לביצוע בינאום ירושלים.

לאור השיקולים האלה, ולאחר שיחתנו עם השגריר דייוויס, שעליה מסר ארתור לוריא בזמנה, נראה לי שעלינו לנקוט מדיניות מתוכננת לפי השלבים הבאים:

(א) קיום שיחות עם השגריר האמריקני והציר הבריטי בירושלים. חשוב שדווקא שר החוץ יזמין אותם להתראות אתו בירושלים. רצוי שגם הנשיא יסדר שיחות עם דייוויס והֶלם בעיר הבירה.

(ב) התקנת חוק לשמירת המקומות הקדושים הנמצאים בתחום ישראל; ומינוי נציג ללא עריכת טקס או חגיגה.

(ג) הקמת משרד חוץ ארעי בירושלים שאליו יוזמנו צירי האומות מפקידה לפקידה, גם לפני שיסתיימו הסידורים הטכניים להקמת משרד משוכלל.

(ד) הודעה לנציגויות חוץ שמשרד החוץ אומר לעבור ירושלימה ומוכן לדון עם הנציגים על תכניותיהם ביחס להשגת בתים, מגרשים וכו'.

(ה) משא־ומתן בכל הבירות ברוח התכנית הזאת.

בקיצור, יש להגשים את ההעברה שלבים שלבים – ולהמית את הבינאום בנשיקה, ולא בסופה וסערה. ראוי לציין שקיים תירוץ נאה בפי הנציגים הרוצים להתפייס עם הכס הקדוש. היות והאפיפיור טוען שבוא יבוא יום הבינאום, וגם כי יתמהמה יחכה לו, הרי רשאים הנציגים להודיע חגיגית שהם עוברים ירושלימה עד אשר יקום משטר הבינאום – בחינת "עד יבוא אליהו" או עד אשר יישמע "הד פעמיו של משיח".[3]

שלך בידידות,

אבא אבן

3. בעמדתו של אבן תמך גם ט. קולק. במכתב אל שרת מיום 7 במארס כתב קולק: "הנני פונה אליך כחבר הממשלה והמפלגה העומדת לפני מבחן הבחירות הכלליות: נדמה לי שאין הרבה עניינים היכולים להעלות קרננו כעניין העברת משרד החוץ..." (130.02/2414/4).

80

ג. רפאל אל א. אבן (ואשינגטון)
G. Rafael to A. Eban (Washington)

מקור: 93.08/337/24

ניו יורק, כ"ט באדר א' תשי"א
7 במארס 1951

הנידון: שיחה עם יעקב מאליק, נציג ברית־המועצות באו"ם

ביקרתי אתמול בלייק סאכסס בעת ישיבה של מועצת־הביטחון כדי לשוחח עם ג'ב על ועדת משקיפי השלום וכדי לעקוב אחרי הדיונים בעניין קאשמיר. אחרי גמר ישיבת המועצה, כשעמדתי באולם הנציגים ושוחחתי עם אחד העיתונאים, ניגש אלי מאליק, הושיט לי יד בלבביות מודגשת והודה לי בעד משלוח הברכות להחלמתו בשמך ובשמי בצירוף שוקולדה ובקבוק יי"ש ישראלי. הוא דיבר בהתלהבות על טיבם המשובח של שני המוצרים הישראליים והביע את התפעלותו שאנו מסוגלים בארץ לייצר מטעמים מאיכות מעולה כזאת. בפרט כבשה את לבו השוקולדה וההגדרה של טעמה שימשה למאליק פתיחה לשיחה מדינית בינינו.

"אינני אוהב שוקולדה אמריקאית, היא חמוצה," הטעים, "אולם השוקולדה שלכם היא דומה מאוד לזו שאנו אוכלים ברוסיה." אחרי הדברים האלה, לקח אותי מאליק הצידה כדי להיחלץ מהצלמים והעיתונאים. שאלתו הראשונה היתה "איך העניינים?" השבתי לו, "אין חדש במזרח התיכון. העניינים בזירתנו במסלולם הרגיל." "אני מתכוון לעניינים במזרח הרחוק", השיב מאליק. אמרתי לו שלפי דעתי הגיע הזמן לחיסול מלחמת קוריאה, אשר מתפתחת לקראת קיפאון צבאי וגורמת להרס איום ולאבידות רבות בנפש בקרב העם הקוריאני והצבא הסיני. אין טעם לפתור את הבעיה באמצעות של כוח כשמתברר שהחזיתות מתגבשות על־יד קו הרוחב 38. מאליק ענה, "אנו מאז ומתמיד הדגשנו את הצורך של פתרון בעיית קוריאה בדרכי שלום, אולם האמריקאים אינם מעוניינים בהפסקת המלחמה." אמרתי לו, שלדעתי הוא טועה בהערכת המגמות של האומות־המאוחדות בקוריאה. האו"ם החליטה [כך!] בעקביות מוחלטת בתמיכת האמריקאים על הפסקת אש ויישוב הבעיות בדרך של משא־ומתן. אל יפרש את המגמות האמריקאיות, אלא יעזור לנו להבין את מטרותיה של סין העממית בצאתה למלחמה נגד האומות־המאוחדות. הוא לא השיב במישרין אלא שאל אותי אם בקרב המשלחות לאו"ם קיימת עדיין הזיקה למשא־ומתן. עניתי לו שוועדת אנטזאם[1] מצפה לתשובה מפקינג על פנייתה להקמת קשר. יש משלחות המפרשות את דברי מארשל סטאלין[2] – פה הפסיק אותי ואמר "ג'נרליסימו סטאלין" – המשכתי – את דברי ג'נרליסימו סטאלין כפתיחת פתח למשא־ומתן

80

1. ראה הערת־עורך, עמ' 4.
2. הכוונה לדברי סטאלין ברדיו מוסקבה ב־16 בפברואר 1951. סטאלין השיב על שאלותיו של כתב ביטאון המפלגה הסובייטית "פראבדה" על המצב הבינלאומי. הוא הצהיר כי "המלחמה אינה בלתי־נמנעת בשעה זו", אך היא "עלולה להיות בלתי־נמנעת". הוא תקף את האו"ם על שהפך לארגון אמריקאי ואת הכוחות הפולשים לקוריאה. במיוחד גינה את ראש ממשלת בריטניה שאמר בפרלמנט כי ברית־המועצות לא פירקה את נשקה לאחר מלחמת העולם השנייה והאשים את בריטניה על שלא נענתה ליוזמת השלום של ברית־המועצות. סטאלין הביע ביטחון שהמלחמה בקוריאה תסתיים במפלתם של הפולשים והכריז כי ברית־המועצות תמשיך לשמור על השלום ולמנוע מלחמה.

מחודש. על זה השיב מאליק "אמרתי לך שברית־המועצות מאז פרוץ מלחמת קוריאה עמדה על הצורך ביישוב הבעיה בדרכי שלום."

הוא המשיך לשאול אותי, "מה דעתכם ומה דעת משלחות אחרות על המשא־ומתן שנפתח זה עתה בפאריס בין סגני שרי החוץ?" עניתי שישראל תתמוך בכל ניסיון להפגת המתיחות הבינלאומית ולמשא־ומתן ישיר. גם אנו מתייחסים בדאגה חמורה לבעיית גרמניה, מתנגדים להזדיינותה וחרדים לתקומתו של הנאציזם. "כיצד תוכלו להרשות לעצמכם עמדה כזאת המתנגשת במדיניותה של אמריקה?", שאל מאליק. השבתי לו שישראל קובעת את מדיניותה בהתאם להשקפותיה היא ועניניה. סיפרתי לו שרק לפני זמן קצר קיבלה הכנסת החלטה נגד הזדיינותה של גרמניה המערבית והמזרחית[3] והחלטה זו הועברה לידיעת המזכיר הכללי של האו"ם. מאליק הביע את התעניינותו הרבה למעשה הזה ושאל אם הדבר נתפרסם ב"ניו־יורק טיימס" ואם אפשר לראות את ההחלטה. הוא המשיך, שרק העמים אשר סבלו את זוועות הנאציזם מסוגלים להבין את השואה העלולה לבוא בעקבות הזדיינותה של גרמניה. לשם הגשמת המזימות המלחמתיות נגד ברית־המועצות לא מתביישים האמריקאים להשתמש ב"בנדיטים" פאשיסטים שידם מגואלת בדם. עניתי לו שעלינו להסתייג מהנחתו שארצות־הברית מכינה מלחמה נגד ברית־המועצות, ופירטתי מספר סיבות הסותרות את הנחתו זו, וכאן ציינתי את עמדתם של המוני העם בארץ הזאת, אשר לא יתנו ידם למלחמה תוקפנית. כמו־כן הדגשתי שיש קיבוץ גדול ומגובש בתוך הציבור האמריקאי המתנגד לתקומתה של גרמניה מזויינת, והוא יהדות אמריקה.

מאליק ענה בביטחון מוחלט שלהמוני העם אין כל השפעה על מדיניותה של אמריקה, וכי אין הם מסוגלים להבין את השואה המלחמתית ואין הם מסוגלים לתאר לעצמם את ההרס המלחמתי ואת זוועות מחנות הריכוז. הם מתנהגים כילדים מפונקים. מכל המלחמות בהן ארצות־הברית השתתפה מאז התחלת המאה העשרים, היא יצאה ברווחים עצומים, ולכן היא גם משלה את עצמה שתזכה גם במלחמה הבאה. מטרת מאמץ הזיון של ארצות־הברית היא למנוע בעד השפל הכלכלי שכבר התחיל להראות את אותותיו לפני שנה וחצי. מה שנוגע ליהודי אמריקה, אף הם אינם מסוגלים להבין את הזוועות שנפלו בחלקם של בני עמם באירופה. עניתי לו שהיהודים באשר הם שם מזדהים מאז ומתמיד עם סבל אחיהם. העם היהודי בכל תפוצות הגולה תמיד הרגיש רגש של אחריות והגיב לנעשה לא רק במקום מושבו אלא גם בקהילות אחרות, מרוחקות. אותו הדין לגבי יהודי אמריקה שדבקים ברעיון של עם ישראל ערב זה לזה. יש לזכור שהדור הזקן של הציבור היהודי בארצות־הברית מורכב ברובו המוחלט ממהגרים ממזרח אירופה ואף היה בזמנו קורבן של הפלייה ורדיפות ברוסיה הצאריסטית. מה שנוגע להנחותיו האחרות ציינתי, שיש להבין כי המאמץ המלחמתי העצום של ארצות־הברית בא כתוצאה ישירה מההחמרת היחסים הבינלאומיים עקב פרוץ מלחמת קוריאה. אם הוא מעוניין בדעה הרווחת בין הרבה משלחות מתונות באו"ם על סיכויי הפגישה בפאריס, עלי להגיד לו שהן סבורות שסיכויי הצלחת מועצת ארבעת השרים קלושים כל זמן שמלחמת קוריאה נמשכת. על כל המדינות המעוניינות בהפגת המתיחות הבינלאומית לעשות מאמץ כביר כדי לחסל את המלחמה במזרח הרחוק.

על זה מאליק ענה בבת־צחוק ידידותית: "האם יש לישראל הצעות בנידון זה?" אמרתי לו – "אין לנו הצעות חדשות. הגשנו את הצעותינו לא פעם, ולדאבוננו איחרה ממשלת פקינג בכל שלב ושלב לקבל אותן כבסיס למשא־ומתן. אולם בכל שלב ושלב פקינג התקרבה יותר

3. ההחלטה התקבלה ב־10 בינואר 1951 (דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, כרך VIII, עמ' 743).

ויותר לעקרונות ולהצעות שהוועדה הראשונה קיבלה. אילו הממשלה העממית היתה בשלב מסוים מביעה את הסכמתה העקרונית, היו פני הדברים משתנים במהרה." מאליק לא הניח לי בנקודה זו, ואמר: "שמעתי שיש לכם מחשבות חדשות." השבתי לו, "נכון, אנו מנסים לגבש כמה מחשבות מותאמות לנסיבות הקיימות כעת."

לבסוף מאליק שאל האם מר אבן מבקר מזמן לזמן בניו יורק, וביקש למסור לו בינתיים את ברכותיו. בדברים אלה וברמז זה נפרד ממני לאחר שיחה של עשרים רגעים בערך.

ג. ר.

81

ש. בנדור:[1] דין־וחשבון על ביקורו של ל. ג׳ונס בישראל (11–14 במארס 1951)[2]

S. Bendor: Report on the Visit of L. Jones in Israel (11-14 March 1951)

130.20/2479/9

כמוס

[.....][3]

שיחת שר החוץ עם מר לואיס ג׳ונס והשגריר דייוויס

ביום ב׳ – 12.3.51 – בשעה 9.00 בבוקר – נכחו גם מר איתן, מר שילוח ומר בנדור. השיחה נמשכה כשעה ורבע וכמעט מחציתה עברה בחילופי דברים על נושאים כלליים. בחלק השני של השיחה נגעו האורחים בשאלת ההשפעה הקומוניסטית במדינה וזו בצורות שונות:

(א) העלייה מרומניה – האפשרות של הסתננות סוכנים סובייטיים בעלייה זו.
(ב) אם יש עלייה ישר מרוסיה.
(ג) אם כל העולים נבדקים היטב (screened).
(ד) מקור הכספים של המפלגה הקומוניסטית בארץ – השפעת המפלגה.
(ה) הרכבה של מפ"ם וכיצד משלימים חברי מפ"ם בין הציונות והנטייה לקומינפורם.
(ו) אם יש לרוסים רשת ביון טובה בישראל.
(ז) הרכבו של הצבא – ידוע להם שבזמן הקרבות היה יסוד בצבא בעל "צבע" מסוים – אם חל שינוי מאז – בעיקר בין המפקדים. לואיס ג׳ונס שאל אם יש לצבא השפעה פוליטית ואם יוכל להביא לביטול החלטות פוליטיות.

שר החוץ הדגיש שהצבא הוא מכשיר בידי הממשלה. אמנם, בדאגתו לבטחון המדינה הוא מביע את נקודת ההשקפה שלו בצורה נמרצת אך אין הוא פועל אלא על דעת הממשלה. (בצורה זו עורר לואיס ג׳ונס את השאלה הידועה של אי־תיאום, כביכול, בין הצבא ובין משרד החוץ.)

81

1. שמואל בנדור, מנהל מחלקת ארצות־הברית במשרד החוץ.
2. על־פי הדין־וחשבון יצא ג׳ונס את הארץ ב־15 במארס. יש להניח שהמסמך חובר לאחר מועד זה.
3. החלק הראשון של המסמך, המתאר את יומו הראשון של הביקור, לא הודפס כאן.

שיחת שר האוצר עם מר לואיס ג'ונס והשגריר דייוויס
ביום ב' – 12.3.51 – בערב.
נכחו גם מר דוד הורוביץ ומר ש. בנדור.

(א) כיצד יוכלו אלה האחראים למצבה הכספי של המדינה לנהל את כלכלת המדינה נוכח זרם העלייה הגובר והולך.

(ב) מה יוכל שר האוצר למסור להם על מצבה של הלירה הישראלית – האם יש סיכויים לייצובה? האם הפיחות עשוי לשפר את המצב?

שר האוצר ומר הורוביץ הסבירו את רקע העלייה, את תוצאותיה ואת השפעתה על כלכלת המדינה. בגלל לחץ התנאים אין כל אפשרות לתכנן את העלייה או לווסת אותה. זאת הנחה יסודית ואין לגשת לדיון בשאלות שהוצגו בלי לקחת בחשבון הנחה יסודית זו.

עמדו על ההתקדמות הרבה בארץ מאז הקמת המדינה, בפיתוח חקלאי ובענפי משק אחרים, לחלק הודות למלווים של הבנק לייצוא ולייבוא. ישראל עושה את הכול כדי להגדיל את הייצור לצרכיה הפנימיים ועל־ידי כך לחסוך מטבע זר. אמנם אין לחכות שהגברת הייצור תשיג את קצב העלייה בזמן קצר. המדינה צריכה לזמן ולכסף כדי לסייע לה לעבור את שנות הדחק הראשונות. יש לזכור שהעלייה הנוכחית היא עלייה של מחוסרי אמצעים, שלא כמו העליות הקודמות.

כלכלת המדינה בריאה ביסודה. ציינו את האפשרויות הגנוזות בהרחבת הפרדסנות, בחידוש העבודה במפעל האשלג, בגילוי הפוספטים בנגב, במשיכת הון מחו"ל ובמפעלים ובתכניות אחרים.

הביעו את התקווה שהמצב הכלכלי ישופר בהרבה על־ידי כך שתקציב שנת הכספים הבאה יאוזן, ואם ישראל תשיג את העזרה המקווה בארצות־הברית ומארצות־הברית, תוכל לתקן גם את מאזן התשלומים שלה.

אשר לפיחות הלירה – אין לחשוב על צעד כזה, כל עוד אין ביטחון שאפשר יהיה לשמור על הערך החדש של הלירה.

בסוף השיחה, שנמשכה כשעה וחצי, ושבה מר לואיס ג'ונס שיחק תפקיד של מאזין בלבד, העיר שכל מה שנאמר להם לא היה משתנה כמלוא הנימה לו היתה ישראל אי בודד ולא חלק מאזור מסויים.

שיחת ראש הממשלה עם מר לואיס ג'ונס ושגריר ארצות־הברית
ביום ד' – 14.3.51 – בטבריה.
נכח גם מר בנדור.

ראש הממשלה שאל את מר ג'ונס מה הן תכניות ארצות־הברית בקשר למזרח הקרוב.

מר ג'ונס אמר שהיה רוצה לשמוע את דעתו של ראש הממשלה על המצב באזור.

ראש הממשלה אמר שהשלום באזור, שהוא עניינו לא של ישראל בלבד כי אם של ארצות־הברית ושל העולם כולו, תלוי בשלום בין ישראל ומצרים. אם תעשה מצרים שלום עם ישראל, ילכו המדינות האחרות בעקבותיה. מה שאין כן אם המתחילה במצווה תהיה מדינה כגון לבנון או אפילו הירדן. אין כל סלעי מחלוקת או טענות הדדיות בין מצרים וישראל. שתי המדינות עשויות להפיק תועלת מהשלום על־ידי חידוש קשרי המסחר וקשרים חברתיים. בעיקר חשובים למצרים הקשרים החברתיים כי היא – וכן יתר מדינות ערב – תוכל ללמוד מישראל מהי דמוקרטיה, ומהן דרכי פעולתה. בידי ארצות־הברית – יחד עם בריטניה – לקרב את השלום בין מצרים וישראל, בין השאר על־ידי עידוד הכוחות הליברליים במדינה. אם לא יינתן עידוד לכוחות אלה, הרי המשטר המושחת במצרים יקרב את התפשטות הקומוניזם במדינה.

מר ג'ונס אמר שבביקורו במצרים למד שאין איש שם לב שם לשאלת השלום עם ישראל. כולם טרודים בעניין אחד בלבד והוא ההיאבקות עם אנגליה על הוצאת צבאות אנגליה מאזור התעלה ואיחודה של סודן עם מצרים. כל הניסיונות שנעשו כדי להפריד בין עניין סואץ ובין צירוף סודן למצרים עלו בתוהו. שום מדינאי במצרים לא יעיז להציע שלום עם ישראל כל עוד לא זכתה מצרים לפחות בניצחון מוסרי במלחמתה עם אנגליה. האנגלים מכינים עכשיו הצעה שתתן לממשלת מצרים את האפשרות להצביע לעם על ניצחון מסוים. לדעתו, אין כל סיכויים להתערבות ארצות־הברית – ועל אחת כמה וכמה להתערבות אנגליה – כדי להשפיע על המצרים לעשות שלום עם ישראל כל עוד ההיאבקות עם אנגליה לא נגמרה.

אשר ליתר מדינות ערב לא מצא גם אצלם נטייה לשלום עם ישראל. יוצאת מכלל זה אולי ירדן. שם המלך רוצה בשלום וגם ראש הממשלה – שהוא מכיר אותו אישית – היה רוצה להשלים עם ישראל, אך הוא שבוי בידי הערבים ממערב הירדן, בעיקר בעלי הרכוש. הוא יוכל להפיג את איבתם אם יוכל להראות על הצלחות במשא־ומתן עם ישראל. הוא – לואיס ג'ונס – חושב שישראל צריכה לוותר לירדן בקטנות מבלי לדרוש תמורה מידית. זה עשוי לחזק את ידיו של סמיר [אל־ריפאעי] ובמשך הזמן להביא לידי שלום בין ירדן וישראל. הוא איננו יכול, כמובן, להבטיח שזה יביא לידי שלום מידי, אולם לדעתו דרך זו היא הבטוחה ביותר לאורך ימים. כדוגמא של ויתורים מצד ישראל הוא הזכיר את שחרור הכסף המוקפא, מתן פיצויים בעד הבתים באזור המפורז בירושלים שיעברו לשטח הישראלי וקביעת אזור חופשי בנמל חיפה.

הוא מעלה את הדברים האלה רק כהצעה לישראל, אך ישראל עצמה היא צריכה להחליט אם כדאי לה להשליך את לחמה על פני המים או לא. בכלל הוא מאמין בהשפעתם של אינטרסים ממשיים, כגון קשרי מסחר. לדעתו צריכה ישראל להרבות ככל האפשר בנקודות מגע עם מדינות ערב, שיהיו כעין רקמות דקות שיתחזקו במשך הזמן. אולי במרוצת הזמן אלו יביאו את השלום.

השגריר דייוויס הוסיף ואמר שמעשה כגון שחרור הכסף המוקפא היה נותן מכת מוות לדעה הרווחת במדינות ערב כאילו ישראל עומדת לפני פשיטת־רגל. (ציין, אגב, את חוסר הידיעה המבהיל במדינות ערב על הנעשה בישראל.) שחרור הכסף או תשלום בעד הבתים היה מוכיח שישראל רחוקה מפשיטת־רגל; יתר־על־כן, שני הדברים האלה היו מפייסים את אלה שבידיהם לקרב את השלום.

מר בנדור אמר שהתמונה שמר ג'ונס צייר היא עגומה למדי – אין סיכויים לשלום עם מדינות ערב – אך אין להניח שהאמריקנים בהתייעצויותיהם באיסטנבול,[4] לא חשבו על איזו מדיניות פעילה כדי לשנות את המצב.

מר ג'ונס ענה שניתנה לשאלה תשומת־לב רבה אך לא נמצא פתרון מסוים. חשבו שבהשפעת סכנת המלחמה העלולה לבוא תימצא דרך להביא לידי תכניות מתאמות בין ישראל ומדינות ערב, אך גם בעניין זה אין עדיין כל תכנית ברורה.

השגריר דייוויס אמר שלא היתה כל רוח של תבוסתנות בדיוני איסטנבול. כולם הרגישו שאם מטרה אחת לכולם – ובאמת יש מטרה אחת – אזי תימצא הדרך, במוקדם או במאוחר, להגיע למטרה זו.

כאן ציין מר לואיס ג'ונס שבוועידת איסטנבול שום שגריר לא דיבר בשם המדינה בה הוא משרת כשם שהשגריר דייוויס דיבר בשם ישראל.

ראש הממשלה עבר לדבר על ענייני העולם ועל סיכויי השלום.

4. ראה מס' 45, הערה 2.

מר לואיס ג'ונס הביע את הדעה שאם אפשר יהיה למנוע את המלחמה למשך שנה עד שנה וחצי, אז יש סיכויים שהסכנה תחלוף, כי במשך הזמן הזה יגבר כוחן של ארצות־הברית ושל המדינות המערביות האחרות.

ראש הממשלה ציין שאין לדעת באיזו מידה מדינות מערב אירופה, פרט לאנגליה, יהיו מוכנות להילחם. במזרח התיכון יש רק שתי מדינות המסוגלות והמוכנות להילחם והן טורקיה וישראל. אך מצבה של ישראל שונה ממצבה של טורקיה. ישראל מוקפת אויבים וכל עוד אין שלום לא תוכל להפעיל את כוחותיה, מחשש התקפת מדינות ערב.

מר לואיס ג'ונס אמר שבכל ביקוריו במדינות ערב לא שמע כל רמז על הכנות או כוונות לסיבוב שני נגד ישראל.

ראש הממשלה אמר שיש מחשבות על סיבוב שני, למשל בחוגים ידועים במצרים, ואפילו אם אין מחשבות כאלה עכשיו, אין לדעת מה יקרה אם תפרוץ מלחמה. מדינות ערב עשויות לנצל את המצב כדי להתקיף את ישראל. ארצות־הברית צריכה להיות מעוניינת בשלום בין ישראל ומדינות ערב כדי שתוכל לנצל בשעת חירום את הפוטנציאל של ישראל בכוח־אדם, בתעשייה ובשטחים אחרים. ניצול הכוחות האלה עשוי לחסוך לארצות־הברית כסף, זמן וחיי אדם.

מר לואיס ג'ונס אמר שהוא מבין לכוונת דברי ראש הממשלה והוא מבטיח שכל דאגתו ודאגת חבריו נתונה לשאלת השלום באזור, "שאינה נותנת תנומה לעיניהם".

שיחת מר בנדור עם מר לואיס ג'ונס והשגריר דייוויס

ביום ה' – 15.3.51 – בשעה 6.15 בבוקר, בשדה התעופה בלוד.

מאחר שהופיעו בעיתוני הערב של יום 14.3.51 ידיעות על "מתן" סיפרתי למר ג'ונס והשגריר שמר אבן ביקש ראיון מיוחד עם מזכיר המדינה כדי למסור איגרת בקשה להענקה מארצות־הברית. הוספתי שידידי ישראל בקונגרס יגישו הצעות חוק מתאימות לסנט ולבית־הנבחרים.

מר ג'ונס אמר שידעו שמכינים דבר כזה. הוא שאל אם בקשת ההענקה לא תפגע בסיכויי איגרות החוב. אנשים יאמרו שאין צורך לקנות איגרות חוב מאחר שישראל עומדת לקבל הענקה מהממשלה. אמרתי שאין חשש לנזק כזה, כי רוב קוני איגרות החוב יהיו יהודים והצרכים הרבים והתכנית המרובעת הוסברו להם היטב.

מר ג'ונס אמר שלא יהיה קל להשיג את אישור הקונגרס להענקה. האמריקנים כורעים תחת עול המסים החדשים וחברי הקונגרס יחפשו מקורות לקימוצים ולא להוצאות נוספות. יתר־על־כן, לא יהיה קל להעביר חוק להענקה למדינה אחת באזור זה. בכל מדינה ממדינות ערב בהן ביקר התלוננו על העדיפות ממנה נהנית ישראל שהתבטאה מחדש במלווה השני של 35 מיליון דולר.[5] אם יש כל סיכוי שהוא לתכנית לעזרה כספית, הרי זה יהיה רק אם התכנית תהיה אזורית.

השגריר דייוויס אמר שאף במקרים ששגרירותינו בוואשינגטון מגישה תזכיר למחלקת המדינה, רצוי שהוא (דייוויס) ידע על זה מראש, כדי שיוכל להבריק שהיה תיאום גם מקצה זה.

(לא סיפרתי דבר וחצי דבר לשגריר כל עוד חיכיתי לידיעה מוואשינגטון על אישור תאריך הפגישה עם מזכיר המדינה.)

עודנו מדברים והנה הביאו להם עיתון בוקר. מיד ראו את הכותרות באותיות קידוש לבנה

5. ראה מס' 5, הערה 1.

שנקבו גם בסכום המבוקש. השגריר אמר שאין זה מן התבונה לפרסם סכומי ההענקות המתבקשות, בעיקר כשהם גדולים. זה מעורר באנשים תקוות שלא תמיד מתגשמות, והיה אם הקונגרס מפחית מהסכום המקווה, אין מקבלי ההענקה אסירי תודה על מה שקיבלו, ונמצאים שופכים קיתון רותחים על הקונגרס.

שיחת מר שילוח עם מר לואיס ג'ונס

ביום ד' –14.3.51 – בערב.

מר שילוח ביקר בבית השגריר כדי להיפרד ממר ג'ונס ונתפתחה שיחה שנמשכה כשתי שעות.

מר ג'ונס אמר שהוא פסימי מאוד בדבר סיכויי השלום בין מדינות ערב וישראל. השנאה לישראל מושרשת בעיקר במצרים, בעיראק ובסעודיה ולערבים אין אמון ברצון הטוב ובכוונות הטובות של ישראל. נוסף על כך הם אומרים שאין להם מה להרוויח משלום עם ישראל. מר ג'ונס הוסיף שיש פרוספריטי ברוב מדינות ערב. שום מדינאי לא ירוויח כל רווח פוליטי ממדיניות של השלמה עם ישראל, להיפך, הוא רק יסכן את חייו.

מר ג'ונס חזר על הדברים שאמר בשיחה עם ראש הממשלה שישראל צריכה להיות מוכנה להשליך את לחמה על פני המים בלי לקוות לכל תמורה מידית, ושוב הזכיר את החשבונות החסומים, האזור החופשי בנמל חיפה וכו'. בקשר לאזור החופשי בנמל חיפה ציין שייתכן שאם היו כוללים את נמל הנפט באזור הזה היה דבר זה מקל על עיראק להזרים את הנפט מחדש.

הוא נתרשם מאוד מדברי ראש הממשלה על מצרים אך לצערו איננו רואה כל סיכויים מעשיים לשלום עם מצרים כיום הזה.

הוא חזר על דבריו שאין כל הכנות וכל מחשבה רצינית על סיבוב שני במדינות ערב. אם המדינאים הערבים מדי פעם בפעם מדברים על סיבוב שני הרי זה בעיקר לשימוש פנימי. הערבים יודעים שאין להם כל סיכויים לנצח בסיבוב שני כי הם יודעים שישראל חזקה מהם. הדגיש יחד עם זה את חוסר הידיעה אצל הערבים על הנעשה בישראל, וחושב את זה לליקוי בשירותי ההסברה שלנו.

סיכומו של דבר, – ארצות ערב למעשה אפתיות לשלום עם ישראל, התרגלו למצב שנוצר ומחכות להתמוטטותה הכלכלית של ישראל.

בסוריה התרשם מאוד מנזאם אל־קודסי שהוא רואה בו איש הדואג את דאגת העם.

אשר לירדן – המלך וגם ראש הממשלה שבויים בידי הערבים הארצישראלים שקוום המדיני הוא נגד כל הסדר עם ישראל.

אשר ליחסם של הערבים לעולם הגדול – העם הפשוט אומר שאינו מפחד מפני רוסיה כי אין לו מה להפסיד, פרט לחבלי העבדות שלו. בין כה וכה לא עשה המערב ולא כלום בעד מדינות ערב בה בשעה שהוא עזר ועוזר לטורקיה וליוון, וארצות־הברית במיוחד לישראל.

מר ג'ונס אמר שארצות־הברית לא עזרו למדינות ערב כיוון שממשלותיהן הן בלתי יעילות ומפני שלא ידעו לארגן את דעת־הקהל בארצות־הברית לטובתן. לדעתו הגיעה השעה לעשות למען מדינות ערב והוא שאל אם ישראל תתנגד לכך שארצות־הברית תעזורנה להן.

מר שילוח ענה שאם הקו המדיני של ארצות־הברית יהיה שאין לתת עזרה לישראל בלי לתת עזרה לערבים, הרי זה רק ירגיז את ישראל ולא יבטיח את אהדת מדינות ערב לארצות־הברית. אם יינתן למדינות ערב נשק זה בוודאי ירגיז את ישראל כי נשק זה לא יופעל נגד אויבי ארצות־הברית כי אם נגד ישראל. כמו־כן דבר כזה לא יחבב את ארצות־הברית על העם הפשוט במדינות ערב שיטען שהשליטים ישתמשו בנשק לדכא את העם. מאידך גיסא, אם ארצות־הברית תחליט לעזור למדינות ערב על־ידי מתן עזרה שתהיה נועדה להעלאת רמת

החיים של העם, לשפר את מצב הבריאות או להרים את הרמה ההשכלתית, הרי ישראל לא תתנגד לדברים כאלה.

מר שילוח שאל מה יהיה במזרח התיכון במקרה שתפרוץ מלחמה.

מר ג'ונס אמר שהצבא האמריקני לא הגיע עדיין למסקנות סופיות. יש לחשוב על הגנה אזורית. ישראל יושבת בנקודת מפתח (נמל חיפה, שדות תעופה וכו'). אי אפשר, אפוא, לעשות תכניות בלי להביא בחשבון את ישראל. מאידך גיסא, אי אפשר להביא את ישראל בחשבון כראש־גשר בגלל איבת המדינות הסובבות אותה. אין, אפוא, לחשוב על תכניות משותפות לישראל ומדינות ערב כי אם על תכניות נפרדות שתהיינה מתואמות אחת לשנייה.

מר ג'ונס הוסיף ואמר שאם חושבים על הגנת האזור הרי לא תיתכן בלי לספק נשק למדינות ערב וכמובן גם לישראל. זה מעורר בעיה חדשה והיא על־פי איזה מפתח יש לחלקו – אם על־פי שוויון בין ישראל לכל מדינה ערבית בנפרד, הרי זה לא יהיה לטובת ישראל, ואם על־ידי שוויון בין ישראל לבין מדינות ערב ביחד, הרי מדינות ערב תהיינה מקופחות.

ש. בנדור

82

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

מקור: 130.02/2384/21

ניו יורק, ד' באדר ב' תשי"א
12 במארס 1951

סודי

הנידון: הבדלים, ניגודים וסתירות של עמדת ישראל באו"ם ממדיניות ארצות־הברית

סימוכין: מברקך מס' 555 מה־7 במארס.[1]

בהתאם לבקשתך הנני מסכם בראשי פרקים את הנושאים המדיניים שביחס אליהם ישראל נקטה בעמדה נבדלת או מנוגדת לקו המדיניות של ארצות־הברית.

(1) אי־השתייכותה של ישראל לשום גוש מדיני או צבאי מקנה לה באו"ם מידה יותר רחבה של עצמאות וחופש תמרון לגבי המזרח והמערב, ומוסיפה לעמדתה בשאלות השנויות במחלוקת משקל יתר.

(2) ישראל מתנגדת למדיניות הסלחנית לגבי גרמניה. המדיניות של ארצות־הברית לטובת זיונה של גרמניה המערבית עומדת בסתירה מוחלטת לאינטרסים החיוניים של ישראל ושל העם היהודי. בעיית גרמניה כשלעצמה אינה מהווה נושא ישיר בדיוני האו"ם, אולם נציגי ישראל השתמשו בבמת האו"ם בכל הזדמנות נאותה להזהיר נגד תקומתה של גרמניה מזוינת.

82
1. 130.09/2338/14.

(3) ישראל תומכת בייצוג הממשלה העממית של סין באו"ם. היא הצביעה בעד ההצעה ההודית בנידון זה שהוגשה עם פתיחת המושב החמישי של העצרת והביעה את השקפתה שאינה משתמעת לשתי פנים בנאום השר בוויכוח הכללי במליאת העצרת ובנאומיו של אבא אבן בדיון על תכנית השלום של המזכיר הכללי ובדיונים על התערבותה של סין במלחמת קוריאה.

(4) ישראל דיברה והצביעה נגד ביטול החרם הדיפלומטי על ספרד.

(5) ישראל לא תמכה בתכנית של ארצות־הברית לפיקוח על הכוח האטומי. היא נמנעה בהצבעה על הסעיף הדן בשאלה זו ברזולוציה האמריקאית "שלום מעשים" [Peace through Deeds]. גדעון רפאל הסביר את עמדת ישראל בנידון זה בוויכוח על הרזולוציה הנ"ל.

(6) בבחירות למועצה הכלכלית והסוציאלית תמכה ישראל בפולין נגד המועמד של ארצות־הברית, ופולין זכתה בבחירה ברוב של קול אחד.

(7) ישראל הצביעה בעד הרזולוציה הסובייטית בעניין קבלת חברים חדשים הממליצה לפני מועצת־הביטחון לבחון מחדש את בקשות שלוש־עשרה המועמדים.

(8) ישראל התנגדה להזמנת המזכיר הכללי של החבר הערבי כמשקיף באו"ם.

(9) ישראל נמנעה ברזולוציה בעניין "שמירת זכויות האדם בהונגריה, רומניה ובולגריה". הרזולוציה מוקיעה את הארצות הנ"ל בגלל סירובן למלא את התחייבויותיהן הבינלאומיות על־פי חוזי השלום.

(10) ישראל הצביעה נגד ההחלטה המייפה את כוחה של העצרת הזוטא להמשיך בחקירותיה בעניין אשמות סין הלאומית נגד ברית־המועצות.

(11) ישראל נמנעה בהחלטה על אריטריאה המקימה פדרציה בין חבש ואריטריאה תחת מרות קיסר חבש.

(12) בדיונים על ההחלטה "פעולה מאוחדת למען השלום" (תכנית אצ'יסון) הדגישה ישראל את הצורך ביישוב הסכסוכים הבינלאומיים בדרכי שלום, והצליחה בנידון זה להכליל סעיף מיוחד בהחלטה.

כמו־כן התנגדה ישראל להפעלת העצרת במקרה של איום לשלום גרידא. ארצות־הברית שינתה את הצעתה המקורית והתאימה אותה במידת־מה לטענותיה של ישראל ומדינות אחרות.

באותה הרזולוציה נמנעה ישראל בסעיף על הקמת "ועדה לאמצעים קולקטיביים".

ישראל נבחרה ל"וועדת משקיפי השלום" כאחת המדינות הבלתי מוגדרות העומדות בין שני הגושים.

(13) קוריאה:

(א) ישראל הצביעה ב־4 באוקטובר בעד ההצעה ההודית להקמת ועדת משנה של הוועדה הראשונה לחיפוש פשרה בין עמדת ארצות־הברית וברית־המועצות.

(ב) התיקון הישראלי, הדורש הזמנה לשיתוף־פעולה של כל הגופים המייצגים של אוכלוסי צפון ודרום קוריאה בהקמת ממשלה מאוחדת, הוכנס להצעת ההחלטה מ־7 באוקטובר 1950.

(ג) ישראל הביעה את הסתייגותה למשטר של סינגמן רהי.[2]

(ד) הצעותיה של ישראל לפתרון בעיית קוריאה, שהושמעו בוועדה הפוליטית ב־13 לדצמבר מפי שר החוץ ושעל ניסוחיה המגובשים הרחיב אבא אבן את הדיבור ב־5 בינואר, שימשו יסוד לחמשת העקרונות שהוועדה הראשונה קיבלה כבסיס ליישוב בעיית קוריאה בדרכי שלום.[3] פעילותה של ישראל בנידון זה הכשירה

2. סינגמאן רי (Syngman Rhee), נשיא הרפובליקה של קוריאה.
3. ראה הערות־עורך, עמ' 27–28.

את הקרקע להכללת בעיות פורמוזה וייצוג סין באו"ם כנושא לדיון בוועידה על שאלות המזרח הרחוק. דרישתה של ישראל שהפסקת אש צריכה להקדים משא־ומתן כולל בוועידה נתקבלה כעיקרון יסודי וזכתה בשלבים יותר מאוחרים גם להסכמת ממשלת סין העממית.
יזמת ישראל עמדה בניגוד למגמה האמריקאית שרצתה לדחוק את הקץ כדי להשיג החלטה לעונשין. ישראל פעלה למען פתרון בדרכי שלום באותם הימים שהחוגים הרחבים של העיתונות האמריקאית והקונגרס דרשו אמצעים מלחמתיים מוגברים. השקפת אמריקה משתקפת בתזכיר סודי שהוגש לישראל על־ידי הנציגות האמריקאית באו"ם ב־4 בינואר 1951.[4]

(ה) סירובה של ממשלת פקינג לקבל את חמשת העקרונות כמו שהם הביא את התביעה האמריקאית לעונשין לשיאה. ישראל עמדה בחזית הראשונה של המדינות שהתנגדו לעונשין בשלב זה ותבעו מאמץ נוסף לחיפוש פתרון בדרכי שלום. על־ידי יזמת ישראל הודח סעיף העונשין ממרכז ההצעה האמריקאית לקרן זווית, וההחלטה נותנת עדיפות למאמצי התיווך. למרות שסעיף העונשין הומתק, נמנעה ישראל מלהצביע בעדו.

(14) (א) נציגי ישראל נמנעו בקפדנות בכל נאומיהם מלהיסחב אחרי הפולמוס או התעמולה הנהוגה על־ידי שני הגושים ושמרו על הסברת עמדתם מתוך נקודת ראות עצמאית. עקרון גישתה של ישראל לבעיות הוא לדון לגופו של העניין.

(ב) במשך המושב החמישי של העצרת קיימו נציגי ישראל מגע ידידותי עם נציגי המערב והמזרח.

(15) הדו"ח הזה אינו דן בשאלות הארצישראליות, אולם בנידון זה אפשר להגיד שלמזלנו לא גילתה המדיניות האמריקאית סטיות וניגודים חמורים לעמדת ישראל.

ג. ר.

4. ראה מברק לוריא אל משרד החוץ, X761, 5.1.1951, 93.01/2203/3.

83

מ. ששון אל ר. שילוח
M. Sasson to R. Shiloah

דין־וחשבון: 130.02/2408/13

[תל אביב], ד' באדר ב' תשי"א
12 במארס 1951

כמוס – אישי

הנידון: פגישה עם סמיר פחה ריפאעי בליל שבת 23.2.51

נוכחים: סמיר פחה ריפאעי – ראש ממשלת ירדן
מר ראובן שילוח –
מר משה ששון – מהמחלקה למזרח התיכון – רשם.

הפגישה התקיימה בבית "הלבנה" (ארמון אשתו השחורה של המלך בשונה). בכניסה חיכה רופא המלך, ד"ר שווכת. המלך לא הופיע כלל ואף לא השתתף בארוחת־הערב. בארמון פנימה חיכה סמיר פחה ריפאעי. השיחה אשר החלה בשמונה ורבע, ונמשכה עד אחת־עשרה ורבע לערך, הופסקה אך לשעה קלה עת סעדנו את לבנו בחברתם של הרופא ועבדול גאני אל־כרמי, שהצטרפו לארוחה בלבד.

ר[אובן] ש[ילוח] פתח את השיחה בדברי ברכה לבביים ומסר לסמיר דרישת שלום אישית ממר שרת. ר[אובן] ש[ילוח] סיפר על הפגישה האחרונה שהיתה לו עם המלך,[1] הביע צערו על כך שסמיר לא היה נוכח באותה פגישה וציין כי לפי תפיסתו ממשלת הירדן פירושה המלך וראש הממשלה גם יחד, כל איש כערכו ולפי מעמדו, אך שניהם יחדיו – ובאין אפשרות להפריד בין שני מוסדות אלה – הינם למעשה הירדן. על־כן אין בדעתנו לעשות איזה צעד שהוא עם אחד הצדדים מבלי שהצד השני ידע על הדבר.

סמיר פחה הודה למר שילוח על גילוי לבו ושיבח את עמדתו. ביקש להודות לשר החוץ על דרישת השלום החמה ששלח וביקש להעביר לשר החוץ מיטב איחוליו. סמיר ציין שהוא קרא בסיפוק רב את המכתבים האחרונים של ר[אובן] ש[ילוח] אל המלך ואליו,[2] הביע הנאתו ותודתו לביטויים הנוגעים אל לב אשר היו במכתבים אלה אך יחד עם זאת ביקש להסב תשומת־לב מר שילוח על כך שבמכתבנו אל המלך נקטנו בעניין מסוים דרך של הגזמה. לדעתו הגזמנו בהערכת חלקנו אנו ביישוב שאלת ואדי ערבה.[3] הוא משוכנע שאילו היו נוקטים בשאלה זו לפי הפרוצדורה שהוצעה על־ידי ישראל, כי אז רחוקים היינו אף היום מפתרון מהיר של הבעיה בעוד שהוא הוא האיש אשר הציע וזירז דרך הטיפול שהביאה לסיום המחלוקת. משהיסב מר שילוח תשומת־לבו של סמיר לעמדת נשאשיבי בוועדה, הודה סמיר שאם כי הוא הורה לנשאשיבי לנקוט בקו טיעון זה, הרי אין ספק שנשאשיבי לא היה גמיש בצורת העלאת הדברים

83

1. ראה מס' 58 והערה 1 שם.
2. המכתבים לא נמצאו.
3. ראה מס' 70, הערה 4.

ובמיוחד הגזים ללא צורך באיום להביא את העניין בפני מועצת־הביטחון. איש ריאלי כסמיר יודע שכל טובה לא תצמח מאיום אשר כזה.

בהמשך הבירור תלה סמיר את אי־ההבנות שנפלו בעניין ואדי ערבה בפעילותו של ריילי, אשר קשה לכנותה כפעילות כנה. ריילי ניסה לשחק "על שני חבלים" עד אשר נסתבך בעצמו וסיבך את האחרים.

בבקשו לעבור לנושא העיקרי של הפגישה הזכיר ר[אובן] ש[ילוח] לסמיר פחה ריפאעי את הסיכום שהגיעו אליו יחדיו בשיחתם האחרונה.[4] סמיר הסכים לסיכומו של ר[אובן] ש[ילוח] ומצא לנחוץ לחזור עליו כמעט בצורה מילולית:

(א) בחוזה שביתת־הנשק קיימות התחייבויות הדדיות מסוימות אשר טרם בוצעו עד כה מסיבות אלו או אחרות. שני הצדדים מסכימים שיש לדלות את כל הניתן להידלות בגבולות ההסכם ולבצע את החוזה במלואו.

(ב) מתוך חוסר האפשרות להגיע היום לכלל הסכם של שלום פורמלי בין שתי המדינות רואים שני הצדדים בביצוע מלא של ההסכם צעד חשוב קדימה לקראת הסדר כולל. הפיסקא בסעיף 8 המאפשרת לשני הצדדים להעלות כל בעיה לדיון בוועדה המיוחדת מאפשרת התקדמות רבה לקראת ההסדר.

(ג) לאחר שיגיעו הצדדים לידי הסכמה על הבעיות הנדונות ידונו על הביצוע לשלביו ותאריכיו השונים.

(ד) סמיר הוסיף לסיכומו של מר שילוח וחזר והדגיש מספר פעמים בהזדמנויות שונות של השיחה, שיש לבצע את סעיפי ההסכם בצורה נדיבה כזו שתתקבל יפה על־ידי דעת־הקהל ותאפשר לגשת לביצוע המשימות הנכבדות יותר שהנן מטרת שני הצדדים.

ר[אובן] ש[ילוח] שאל את סמיר פחה אם הספיק לעיין בסעיפי חוזה שביתת־הנשק ולהכין בהתאם לכך רשימת הבעיות אשר טרם מצאו פתרונן. סמיר ענה בחיוב ור[אובן] ש[ילוח] תיאר את הבעיות כפי שהן נראות לישראל:

(א) שאלת נהריים: דעתנו ידועה יפה לסמיר פחה, מבלי להיכנס לדיון לגופו של עניין לשם בירור השאלה למי שייך השטח ובהיותנו משוכנעים ללא צל של ספק שהשטח שייך לנו הרי אנו נכונים למסור את אדמת המריבה לירדן אם יוסכם בינינו למפרע בדבר דרכי ביצוע סעיף שמונה מחוזה שביתת־הנשק.

סמיר פחה ציין שאם כי הוא נכון להבין שאנו משוכנעים שהשטח שייך לנו, הריהו רוצה להסביר שאיש בממלכת הירדן, אם בממשלה ואם בדעת הקהל, אינו מוכן להיכנס לדיון בדבר בעלות השטח וזאת מתוך כך שהם משוכנעים שהשטח הנמצא מזרחית לירדן שייך לממלכה הירדנית. ייתכן, לפי קווי שביתת־הנשק עלולים אנו למצוא בסיס לטענותינו, אך אם כי אין הוא משוכנע בזה הרי אין זה חשוב עבורו היות וכל בר־בי־רב יודע ששטח המריבה היה בזמנו חלק מעבר־הירדן. מכל מקום אין סמיר רוצה להיכנס לעובי הקורה הזו היות ויש בעניין זה הבטחה ברורה מצד ישראל והריהו מסתפק בהחלט בהבטחה זו, ורואה זהות מלאה בין מסקנותיו ומסקנותינו בדבר גורלו של השטח.

(ב) סעיף 6: ר[אובן] ש[ילוח] רואה בסעיף זה שתי בעיות אשר ביחס לשתיהן גם יחד הריהו מוסמך לתת תשובות ברורות: השאלה הראשונה היא שאלת הכסף שאנו צריכים לשלם לירדן תמורת בניית דרך קלקיליה–טול כרם. השאלה השנייה – סעיף 6, פיסקא 6.

4. ראה מס' 13 והערה 1 שם.

(1) אשר לדרך, הכסף נמצא אצלנו בבנק מוכן למסירה, אך משום־מה לא היה תובע לכסף זה לאחר שעבדאללה אל־תל[5] עזב את העבודה. ברגע שנגיע להסכם על כל הבעיות הרי אין ר[אובן] ש[ילוח] רואה בעיה מיוחדת בשאלה זו ונוכל להעמיד הכסף לרשות ירדן. סמיר, בחיוך על שפתיו, השיב ששאלה זו אינה חשובה כלל ואם כי לא אמר בבירור שאין הוא חפץ בכסף הרי ביקש להשאיר רושם שאין הוא חושב לעמוד במיוחד על שאלה זו.

(2) סעיף 6, פיסקא 6: ר[אובן] ש[ילוח] הסביר שלפי סעיף זה חייבים אנו לשלם פיצויים לאלה אשר בחרו לעזוב את השטח הנידון אשר עבר אלינו בתוקף הסכמה ולא בדרך כיבוש צבאי. אם תימצאנה תביעותיהם של אי־אלו אנשים כאלה כצודקות, הרי שאנו נהיה מוכנים למלא את דברי החוזה. ר[אובן] ש[ילוח] הוסיף שעד כמה שידוע לו הרי עלולים אנו למצוא מקרים מועטים ובודדים בהחלט אשר עד כה אינם ידועים לממשלת ישראל והוא מציע על־כן שסמיר פחה יגיש רשימה כזו של אנשים לשם בדיקה.

סמיר פחה ציין שהוא חולק על פירוש זה של הפיסקא הנידונה והוא רואה את הבעיה בצורה רחבה יותר. הדברים אינם מתייחסים רק לאותם אנשים הנזכרים לעיל ושהוא מסכים שהם בודדים ומעטים ביותר, אלא כולל גם אנשים אשר בתוקף מסירת השטח לידי ישראל נותקו מאדמותיהם אם כי הכפרים כשלעצמם נמצאים בשטח ירדני. לאחר ויכוח ועיון בנוסח המדוייק של הפיסקא הנידונה הודה סמיר שאכן לפי הנוסח המילולי המדויק צודק ר[אובן] ש[ילוח] בהסברתו, אך המצב מחייב אותנו להרחיב את הדיון. מצבם של יושבי הכפרים שנותקו מאדמתם קשה ביותר ואם אנו מתכוונים להתקדם לקראת הסדר של שלום עלינו לחפש פתרון לבעיה זו.

בתשובה הדגיש ר[אובן] ש[ילוח] כי בהתאם לסעיף 6, פיסקא 6, אין לירדן כל תביעות ביחס לאדמותיהם של הכפרים אשר בשטח ירדן. אף־על־פי כן נסכים לדון בשאלה זו במסגרת הוועדה המיוחדת, לאחר שנגיע לידי הסכם לגבי ביצוע סעיף 8 וסעיף 6.

לגבי סעיף 8 הסביר סמיר עמדתו כדלקמן: סעיף 8 כולל התחייבויות המקנות יתרונות לישראל, לירדן ולשני הצדדים גם יחד. בדיקה מדוקדקת יותר של סעיף זה תאפשר למחוק מיד התחייבות אחת אשר בוצעה זה מזמן רב. הכוונה היא לפיסקא האחרונה הדנה ב"חידוש התנועה בקו מסילת הברזל לירושלים".

אשר לסעיפים המקנים יתרונות לירדן פג בינתיים ערכם המעשי. הממלכה הירדנית בנתה דרך חדשה לבית לחם, אמנם דרך ארוכה יותר אך האנשים כבר התרגלו לדרך זו. אשר ל"אספקת חשמל לעיר העתיקה", אין הממלכה הירדנית רוצה בחשמל זה ובוודאי אין היא רואה בקבלתו רווח. האנשים בעיר העתיקה אינם רוצים להתהלך בהרגשה שישראל יכולה בכל עת שתחפוץ להפסיק את החשמל.

בסיכום אין סמיר רואה בסעיף 8 כל יתרון מעשי לירדן. כמובן, הוסיף סמיר מיד, שאין למהר וללמוד מזה שהוא אינו מוכן לבצע את הדברים הנתונים בסעיף זה. ישראל יכולה לטעון, ממשיך סמיר, שאף דרך לטרון אינה חיונית יותר עבורה באשר נבנתה דרך צדדית המספקת את התחבורה בין ירושלים לשפלה. מאידך אין ספק שלישראל יצמח יתרון גדול אם יבוצע הסעיף הדן ב"חידוש עבודתם הסדירה של המוסדות התרבותיים וההומניטריים שעל הר הצופים וגישה

5. עבדאללה אל־תל, לשעבר המושל הצבאי של החלק הערבי של ירושלים.

חופשית אליהם". כן יצמח יתרון לישראל אם תינתן "גישה חופשית אל המקומות הקדושים ואל מוסדות תרבות והשימוש בבית־הקברות שעל הר הזיתים".

מתוך כך שמגמת השיחות היא להגיע לפיתרון אשר יתקבל על־ידי דעת־הקהל ויאפשר לגשת להסכמים נוספים בעתיד ומשום שביצוע סעיף 8 יגלה יתרונות ממשיים לישראל בלבד, מעלה סמיר את המחשבה שמא כדאי להרחיב בנקודה זו את הדיון ולדון בפתרון כל שאלת ירושלים, על־ידי גישה נדיבה להקל על ממשלת ירדן ולהוכיח לדעת־הקהל שביצוע סעיף 8 כרוך ביתרונות לטובת שני הצדדים.

מר שילוח הזהיר נגד כל ניסיון להרחיב מסגרת הדיון ותבע להסכים קודם כול על ביצוע הסעיף 8. כל חריגה ממסגרת ההסכם והרחבת הדיונים עלולה לסבך אותנו ולהביא המשא־ומתן למבוך ולקיפאון.

סמיר ניסה להסביר שאין סתירה בין התחייבותו לבצע את הסכם רודוס במלואו לבין הרחבת מסגרת הדיונים בנוגע לירושלים ורמז שהוא אמנם מוכן להישאר צמוד לכתוב בהסכם בלבד, אך במקרה זה יהיה נאלץ לפרש אותם סעיפים שהם לטובת ישראל פירוש צר ביותר, בעוד שאם תהיה נטייה ליישב את כל שאלת ירושלים, יהיה הפירוש של סעיף 8 רחב ונדיב ביותר – לטובת שני הצדדים. ("בעוד שבמקרה הראשון אפשר יהיה לתת מעבר להר הצופים בדרך הרגילה להר הצופים, דרך שהנה ירדנית סוברנית ועל־כן יהיו העוברים הישראליים חייבים בהגבלות מסוימות, הרי במקרה השני אפשר לחשוב על פתרון מרחיק לכת ומניח את הדעת יותר".)

לבסוף הוחלט שלפגישה הבאה יביאו שני הצדדים הצעות כתובות ביחס לדרכי הביצוע של סעיף 8 תוך צמידות לסעיף זה ומבלי להיזקק להרחבת הדיון על בעיית ירושלים בכללה.

מר שילוח שאל אם רואה סמיר ריפאעי כרצוי להביא לפגישה הבאה מומחים כדוגמת משה דיין אשר יוכלו לשמש לעזור בדיון על דרכי ביצוע סעיף 8. סמיר ענה שישראל חופשית כמובן לשלוח לפגישה את מי שתחפוץ אך הוא כשלעצמו מעדיף בשלב זה לא להרחיב המשלחת הירדנית.

נקבע שהפגישה הבאה תתקיים בעוד שבועיים לערך.[6]

משה ששון

הערת־עורך
Editorial Note

איגרת ישראל למעצמות בדבר שילומים מגרמניה – 12.3.1951

איגרות דומות לאיגרת שלפנינו נמסרו בעת ובעונה אחת בוואשינגטון, בפאריס ובצירות הסובייטית בתל אביב. נציגי ישראל נתבקשו בעת מסירת האיגרת להדגיש בעל־פה את הדברים הבאים: (א) "את חובה המוסרי של גרמניה בדבר שילומים לעם ישראל על הסבל שנגרם ליהודים בשנות 1933–1945"; (ב) "להזכיר בקצרה את מעמדה של מדינת ישראל כנציגו ונאמנו של עם ישראל בעניין השילומים"; (ג) להסביר את ההצעות והדרישות הכלולות בסעיף האחרון של האיגרת "בייחוד בקשר לוועידת ארבע המעצמות." (ראה איתן אל נציגי ישראל, 5.3.1951, 130.02/2417/1.)

6. הפגישה התקיימה ב־16 במארס 1951. ראה הערת־עורך, עמ' 177.

האיגרת פורסמה ביום שלאחר הגשתה. נציגי ישראל ומרכזים של גופים יהודיים ברחבי העולם התבקשו לסייע בהצלחת האיגרת באמצעות הצהרות, גילויי־דעת וכדומה. (נוסח האיגרת המובא להלן לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 232, 7.3.1951, 130.10/2539/2.)

84

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת בריטניה (לונדון)

Note from the Government of Israel to the Government of the United Kingdom (London)

Copy: 130.10/2539/2 :העתק

Tel Aviv, 12 March 1951

The Minister of Israel in London presents his compliments to the Secretary of State for Foreign Affairs and, under instructions from the Government of Israel, has the honour to submit the following communication on the question of Israel's claim against Germany.

2. In the Note which the Minister of Israel had the honour to address to the Secretary of State for Foreign Affairs on January 16th,[1] he stated that the Government of Israel reserved to itself the right to deal in a separate Note with such claims in respect of Jewish losses for which Germany must be held accountable as did not fall within the scope of the existing laws providing for individual restitution and indemnification. It is proposed in the present Note to state the basis and nature of these claims and submit proposals for their satisfaction.

3. The case of the Jewish people against Germany is without precedent. There is no record in history of such gigantic slaughter and rapine as that perpetrated by the German people against the Jews of Europe. In the course of a few years entire communities, whose history went back over a millennium, were wiped out by a process of systematic extermination. Over six million Jews were done to death by torture, starvation, mass execution and asphyxiation; many of them were burnt and buried alive. Neither old nor young were spared. Children were torn from the arms of their mothers and flung into the furnaces. Old men and women were hunted down and sent to the death camps. In Poland and the occupied zone of Russia alone, over four million Jews perished. From Germany itself and from every part of Europe which fell under German domination – from Norway, Denmark, Belgium, France, Italy, Greece, Bulgaria, Yugoslavia,

84

1. מס' 19.

Rumania, Hungary, Poland, Czechoslovakia and Austria – trainloads of Jews were sent month after month to the extermination centres. Their destruction forms one of the most harrowing stories in the annals of the human race.

4. Murder was accompanied by robbery on a vast scale. According to conservative estimates, cp. "Indemnification and Reparations" by N. Robinson (published by the Institute of Jewish Affairs, New York, 1944), p. 83, Jewish property to the value of over six billion dollars was seized by the Nazis in Germany and the other European countries that fell under their sway. This includes a collective fine of one billion marks imposed on the Jews of Germany in the wake of the Government-organised pogrom of November, 1938.

5. This colossal campaign of genocide and spoliation represented the climax of a process of persecution which began on the day when the National-Socialist Government came into power. The Judgement in the Nuremberg Trial of German Major War Criminals described it as "a record of consistent and systematic inhumanity on the greatest scale". The following extracts from the Judgement may serve to illustrate the progress of Jewish persecution from the establishment of the Nazi regime until the end of World War II:

> With the seizure of power, the persecution of the Jews was intensified. A series of discriminatory laws were passed, which limited the offices and professions permitted to Jews; and restrictions were placed on their family life and their rights of citizenship. By the autumn of 1938, the Nazi policy towards the Jews had reached the stage where it was directed towards the complete exclusion of Jews from German life. Pogroms were organised which included the burning and demolishing of synagogues, the looting of Jewish businesses, and the arrest of prominent Jewish businessmen. A collective fine of one billion marks was imposed on the Jews, the seizure of Jewish assets was authorised, and the movement of Jews was restricted by regulations to certain specified districts and hours. The creation of ghettoes was carried out on an extensive scale, and by an order of the Security Police Jews were compelled to wear a yellow star to be worn on the breast and back... The imposition of a fine of one billion marks was made, and the confiscation of the financial holdings of the Jews was decreed, at a time when German armament expenditure had put the German treasury in difficulties, and when the reduction of expenditure on armaments was being considered...
>
> The Nazi persecution of Jews in Germany before the war, severe and repressive as it was, cannot compare, however, with the policy pursued during the war in the occupied territories. Originally the policy was similar to that which had been in force inside Germany. Jews were required

to register, were forced to live in ghettoes, to wear the yellow star, and were used as slave labourers. In the summer of 1941, however, plans were made for the 'final solution' of the Jewish question in all of Europe. This 'final solution' meant the extermination of the Jews, which early in 1939 Hitler had threatened would be one of the consequences of an outbreak of war, and a special section in the Gestapo under Adolf Eichmann, as head of Section B4 of the Gestapo, was formed to carry out the policy.

The plan for exterminating the Jews was developed shortly after the attack on the Soviet Union. Einsatzgruppen of the Security Police and SD, formed for the purpose of breaking the resistance of the population of the areas lying behind the German armies in the East, were given the duty of exterminating the Jews in those areas. The effectiveness of the work of the Einsatzgruppen is shown by the fact that in February, 1942, Heydrich was able to report that Estonia had already been cleared of Jews and that in Riga the number of Jews had been reduced from 29,500 to 2,500. Altogether the Einsatzgruppen operating in the occupied Baltic States killed over 135,000 Jews in three months. Nor did these special units operate completely independently of the German Armed Forces. There is clear evidence that leaders of the Einsatzgruppen obtained the co-operation of army commanders...

These atrocities were all part and parcel of the policy inaugurated in 1941. Part of the 'final solution' was the gathering of Jews from all German-occupied Europe in concentration camps. All who were fit to work were used as slave labourers in the concentration camps; all who were not fit to work were destroyed in gas chambers and their bodies burnt. Certain concentration camps such as Treblinka and Auschwitz were set aside for this main purpose. With regard to Auschwitz, the Tribunal heard the evidence of Hoess, the Commandant of the camp from 1st May, 1940, to 1st December, 1943. He estimated that in the camp of Auschwitz alone in that time 2,500,000 persons were exterminated, and that a further 500,000 died from disease and starvation. Hoess described the screening for extermination by stating in evidence:

> '...Those who were fit for work were sent into the camp. Others were sent immediately to the extermination plants. Children of tender years were invariably exterminated... Very frequently women would hide their children under their clothes, but of course when we found them we would sent the children to be exterminated.'

He described the actual killing by stating:

> 'It took from three to fifteen minutes to kill the people in the death chamber, depending upon climatic conditions. We knew when the people were dead because their screaming stopped. We usually waited

about one half-hour before we opened the doors and removed the bodies. After the bodies were removed our special commandos took off the rings and extracted the gold from the teeth of the corpses.'

Beating, starvation, torture, and killing were general. The inmates were subjected to cruel experiments at Dachau in August, 1942, victims were immersed in cold water until their body temperature was reduced to 28° Centigrade, when they died immediately. Other experiments included high altitude experiments in pressure chambers, experiments to determine how long human beings could survive in freezing water, experiments with poison bullets, experiments with contagious diseases, and experiments dealing with sterilisation of men and women by X-rays and other methods.

Evidence was given of the treatment of the inmates before and after their extermination. There was testimony that the hair of women vic tims was cut off before they were killed, and shipped to Germany, there to be used in the manufacture of mattresses. The clothes, money and val uables of the inmates were also salvaged and sent to the appropriate agencies for disposition. After the extermination the gold teeth and fill ings were taken from the heads of the corpses and sent to the Reichsbank.

After cremation the ashes were used for fertilizer, and in some instances attempts were made to utilize the fat from the bodies of the victims in the commercial manufacture of soap. Special groups travelled through Europe to find Jews and subject them to the 'final solution'. German missions were sent to such satellite countries as Hungary and Bulgaria, to arrange for the shipment of Jews to extermination camps and it is known that by the end of 1944, 400,000 Jews from Hungary had been murdered at Auschwitz. Evidence has also been given of the evacuation of 110,000 Jews from part of Roumania for 'liquidation'. Adolf Eichmann, who had been put in charge of this programme by Hit ler, has estimated that the policy pursued resulted in the killing of 6,000,000 Jews, of which 4,000,000 were killed in the extermination institutions.

6. A crime of such vast and fearful dimensions cannot be expiated by any measure of material reparation. The Jewish people has lost a third of its members. The bulk of European Jewry has been annihilated: out of every four Jews in Europe three were killed. No indemnity, however large, can make good the loss of human life and cultural values or atone for the suffering and agonies of the men, women and children put to death by every inhuman device. As Frank, one of the principal defendants in the Nuremberg Trial, admitted: "A thousand years will pass and this guilt of Germany will still not be erased". All that can be done is to secure the

indemnification of the heirs of the victims and the rehabilitation of the survivors. The Jews have been killed, but the German people continue to enjoy the fruits of the carnage and plunder perpetrated by their erstwhile leaders. In the Biblical phrase, they have "killed and also taken possession". The dead cannot be revived. Their torment can not be undone. This much, however, can be demanded: that the German people be required to restore the stolen Jewish property and to pay for the rehabilitation of those who have survived.

7. In the absorption and rehabilitation of these survivors Israel has from the start played a major part. When the Nazi persecution began in Germany in the spring of 1933, the Jews of Palestine, as it then was, immediately came to the rescue. An ever increasing stream of German Jews – swollen, after the rape of Austria and Czechoslovakia, by Jews from these countries – found its way to Palestine. During the period between the establishment of the Nazi regime in Germany and the out break of the Second World War, over 75,000 refugees from the Nazi- controlled countries of Central Europe settled in Palestine. Even during the war years, despite the limitations imposed, Jewish immigration from Europe never ceased. Tireless efforts were made to bring out Jews from the countries threatened or engulfed by the Nazi invasion. When the war ended, the Jews of Palestine risked their all to bring to safety those who had survived the great slaughter. When in the end the State of Israel was established, its first step was to open its gates to the Jewish Displaced Persons from the areas of the former concentration camps. Between the years 1939 and 1950, nearly 380,000 Jews were brought over in this way from the Nazi-conquered territories. If to these are added the Jews who immigrated from Central Europe during the pre-war years of the Nazi persecution, the total amounts to over 450,000.

8. Most of the newcomers brought with them little more than their weakened bodies. Their belongings had long been taken from them. Many of them were "hard-core" cases, men and women whose health was broken beyond repair and whom no country but Israel was prepared to accept. Unlike other immigration countries where new arrivals can easily be absorbed into a fully developed economic system, Israel has had to make special efforts, by the large-scale allocation of public funds for investment and maintenance, to create openings for the newcomers. The whole economic regime of the new State was from its first hour made to serve this overriding task. Though substantial financial support has come from Jews abroad, the bulk of the expenditure involved in the reception and rehabilitation of the immigrants has been borne by the people of Israel. Heavy taxation and a strict regime of cconomic austerity have had to be imposed and have been willingly accepted by the people of the country in order

to provide homes and a livelihood for these immigrants. It is surely no exaggerated claim to demand that the German people, who were responsible for all this misery and who continue in possession of the economic assets taken from the Jews, dead and alive, should be required to make reparation for the benefit of the survivors.

9. When the victorious Allies at the end of the war allocated the reparations due from Germany, the Jewish people had as yet no *locus standi* in the community of sovereign nations. As a result, its claims, though morally perhaps stronger than those of any other people that had suffered at the hands of the Nazis, went by default. The time has come to rectify this omission. Israel is the only State which can speak on behalf of the Jewish people – the people, membership of which was the cause of the death of the six million. Israel has been built up for the specific purpose of providing a refuge for all persecuted and homeless Jews. That responsibility has throughout been conceived in active terms: in the war against Nazi Germany Israel's sons and daughters fought in national for mations among the Allied forces. A Jewish Brigade Group took part in the final overthrow of the enemy on the Italian front and played an active role in the rescue and relief of Jewish survivors in various parts of Europe. The recognition by the United Nations of the right of the Jewish people to the re-establishment of its commonwealth was seen as an act of reparation for the wrongs endured by them throughout history, culminating in the Nazi campaign of extermination. Having thus arisen, Israel has made itself responsible for the absorption and rehabilitation of the survivors of that catastrophe. For all these reasons, the State of Israel regards itself as entitled to claim reparations from Germany by way of indemnity to the Jewish people.

10. The amount to be claimed must be related, on the one hand, to the losses suffered by the Jewish people at the hands of the Germans, and on the other, to the financial cost involved in the rehabilitation in Israel of those who escaped or survived the Nazi regime. The Government of Israel is not in a position to procure and submit full data of the Jewish property confiscated and plundered by the Germans, which, as previously stated, is authoritatively estimated to aggregate over six billion dollars. It can base its claim only on the expenditure incurred and anticipated in connection with the resettlement of the Jewish immigrants from the countries formerly under Nazi control. Their number is estimated at about 500,000, which would involve an overall expenditure of one and half billion dollars. This figure corresponds approximately to the value of exports from Western Germany alone in 1950, which, in view of Germany's economic recovery, is likely to increase considerably during 1951. If spread over a period of years and transferred partly in the form of goods, a reparation payment

of this total would not be beyond the capacity of the German people. No settlement of German reparations can be regarded as equitable on moral or legal grounds which would not meet this minimum claim on behalf of the major sufferers of the Nazi regime. Nor can there be any approach to the rehabilitation of Germany among the community of nations until this basic measure of reparation has been effected.

11. The Government of Israel trusts that the Government of the United Kingdom will accept justice of its claim. It would urgently request that the Occupying Powers should not hand over full powers to any German Government without express reservations having been made for the payment of reparations to Israel. It would welcome an early expression of the views of the United Kingdom Government concerning the practical steps which might most effectively be taken towards implementing the proposals outlined in this Note.

הערת־עורך
Editorial Note

בקשת ישראל למענק מארצות־הברית

הכנת האיגרת שלפנינו הושלמה ב־15 במארס 1951; היא הובאה לידיעת פקידי מחלקת המדינה ב־16 במארס (ראה מס' 86) ונמסרה למזכיר המדינה על־ידי א. אבן וד. הורוביץ בפגישה מיוחדת ב־22 במארס. ראה דיווח על הפגישה במס' 90.

85

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (וושינגטון)
Note from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 130.02/2421/5 :העתק

[Washington], 15 March 1951

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honour to submit herewith a request by the Government of Israel for financial assistance by grant-in-aid from the United States of America, to the extent of $150,000,000 for the period July 1, 1951, to June 30, 1952.

2. After estimating its potential sources of foreign exchange for that period, and notwithstanding the remarkable efforts and sacrifices which the people of Israel are making towards the attainment of economic stability,

the Government of Israel still faces the prospect of a considerable dollar deficiency. If this shortage cannot be made good, it will become impossible to maintain living standards even at their present reduced level, while Israel's industrial and agricultural development is liable to become impeded, or even paralyzed, through lack of continuous supplies of raw materials and capital goods. On the other hand, the availability of adequate dollar exchange would enable Israel to advance rapidly towards increased productivity and economic equilibrium during the coming few years of heavy immigration.

3. The government of Israel has observed the historic role of the United States aid programmes in enabling many other friendly countries in similar emergencies, to achieve rapid economic recovery. It also recalls with gratitude the many acts testifying to the special ties of friendship between the peoples of the United States and Israel. In that spirit the government of Israel now calls attention to its economic problems, many of which go far beyond the normal scope of national responsibility.

4. Immediately upon the proclamation of its independence, and while still struggling for sheer physical survival, Israel set itself to discharge the primary mission for which it was established. Waves of immigration have converged upon Israel from all parts of the world, especially from Southern and Central Europe, and from Islamic countries in West Asia and North Africa. The Jews remaining in Central and Eastern Europe are but the pathetic remnants of once prosperous communities whose manpower and institutions were ruthlessly consumed by murderous persecution unparalleled in the annals of history. Their desire to abandon the scene of their people's agony and martyrdom is overpowering. It is reinforced by their inborn preference for a life of democratic freedom in a society which upholds as the chief focus of national pride the very Jewish traditions and associations which had been the target of such brutal persecution in Europe. On the other hand, in many parts of the Moslem world Jewish minorities have lived for centuries under an intermittent and precarious tolerance, punctuated by periods of disorder and oppression. In recent generations the rise of a strong national consciousness throughout this area has imparted to Jewish minorities a sharpened sense of separateness and insecurity. At the same time, the echoes of Israel's achievements have awakened a messianic urge for redemption, which makes Jewish minorities in Arab countries increasingly unwilling to sustain a lot so stoically borne by their ancestors for centuries past, as long as it seemed inexorable. An independent state which makes the absorption and rehabilitation of Jewish immigrants the central purpose of its life has become a compelling magnet to all Jews who lack freedom and dignity in their present abodes. This is one of the spontaneous and irresistible movements of mass migra-

tion which have revolutionized the history of peoples. In recent months the threat of world conflict has added a fresh incentive to Jewish immigration – a desperate urge to find shelter before the storm breaks, and while liberty of movement still remains.

5. While the rate and scale of immigration to Israel are largely determined by conditions in Europe and the Moslem world, Israel's resolve to accept immigrants without restriction is animated by a sense of inescapable responsibility. The people of Israel are themselves, for the most part, immigrants – survivors of pogroms and persecution; they know well that to refuse entry to their kinsmen now may mean the renunciation of that crucial opportunity for ever. Indeed, some countries have actually established official deadlines before which all prospective emigrants must leave. It is inconceivable that Israel can incur the moral responsibility for whatever might befall Jews who seek admission to Israel and are denied it. Jewish communities throughout the world, and especially in the United States, have spent much effort and sacrifice on Israel's behalf, in the clear expectation that they were thus establishing a permanent haven for all oppressed and insecure Jews in need of a home. It is noteworthy that President Truman's recommendation in 1946 for the transfer of Jewish displaced persons from Europe to Palestine marked the beginning of the United States' specific interest in the search for a solution of this problem. Thus, every circumstance of humanitarian concern and moral principle compels Israel, with the fervent approval of its own public and of Jewish opinion everywhere, to uphold and maintain freedom of immigration. Moreover, from the viewpoint of Israel's own interest, even if heavy immigration is accounted an economic liability in the short term, it must certainly in the long run be regarded as an asset, since it will enhance Israel's self-reliance, its economic strength, and its creative capacity.

6. The conditions which govern the scale of immigration to Israel can well be illustrated by reference to the Jews of Iraq. When the government of Iraq allowed Iraqi Jews to register for emigration, it was thought by many observers that no more than 30,000 would exercise that option. In fact, about 105,000 out of a total of 130,000 Jews registered for emigration and made plans to leave for Israel. On receiving permission to leave the country, an Iraqi Jew loses his citizenship, whereupon it becomes urgent to effect his emigration without delay. In recent months, the government of Israel has been exhorted by the governments of the United States and the United Kingdom to make every effort to speed up the evacuation of Iraqi Jews. The government of Israel, in pursuance of its own policy, has increased the monthly rate threefold in full knowledge of the resulting aggravation of its financial problems.

7. As a result of this immigration, the dominant feature in the life of

Israel is the spectacular increase of its population. On May 14, 1948, the Jewish population of Palestine was 650,000. Between that date and the end of 1950, 511,000 immigrants entered the country, representing a 78 per cent increase in the overall population total. About half a million new immigrants are expected to arrive within the next three or four years. By the end of 1954, Israel will have trebled its population mainly by immigration. This rate of population increase has no precedent; manifestly it calls for a financial effort on an unusual scale.

8. In receiving these immigrants Israel has solved problems which would otherwise fall on international agencies and on other governments. For example, the admission to Israel of nearly all Jews from displaced persons' camps in the American Zone of Germany has directly liberated the United States Treasury from a considerable and continuous expenditure. For many years the European refugee problem had baffled the resources and capacity of the refugee organisations established under the auspices of the League of Nations and the United Nations. Israel has absorbed large numbers of refugees who were the objects of this international concern, without even having received any reparations from Germany for the wholesale spoliation and destruction of Jewish property in Europe. Moreover, by absorbing Jewish communities which were living in conditions of insecurity or discrimination, Israel has eliminated potential points of friction and instability in more than one area of the world.

9. The difficulty of financing the absorption of this enormous population increase has been aggravated still further by Israel's defence burdens. At its very inception, Israel was forced to mobilize all its resources in fighting, alone and unaided, its battle of survival against overwhelming odds. The aggressive onslaught of the Arab states was successfully repelled, yet their persistent refusal to conclude a final peace settlement continues to strain the resources of Israel by necessitating heavy defence expenditure, on which also the mounting international tension has an inevitable bearing.

10. In addition to the burdens imposed by immigration and defence, the government of Israel has undertaken to make its due contribution towards the solution of the Arab refugee problem in the Near East. It has declared its willingness to support the Reintegration Fund to be established by the United Nations by paying into it funds accruing from compensation for abandoned Arab lands, on the understanding that such funds will be used for the permanent resettlement of Arab refugees in conditions which would conform with their own welfare and with the ultimate stability of the Near East. Under this arrangement, which has been publicly announced in the United Nations, Israel is probably assuming a heavier financial commitment in the Arab refugee problem than any other single

member government, notwithstanding the fact that the problem itself was actually created in the course of a deliberate attempt to destroy Israel's existence, as a result of which Israel sustained heavy and widespread material damage.

11. A country which increases its population by 80 per cent in two and a half years, while simultaneously sustaining a heavy burden for its defence and preparing to make a substantial financial contribution towards the solution of the Arab refugee problem, cannot obviously develop its productive resources to the extent required by these vast burdens without massive outside assistance. Israel, however, has itself made a maximal effort to solve the economic problems with which it has been confronted. This effort has been made in two directions. On the one hand, the standard of living of the population has been drastically reduced and a severe austerity regime instituted. On the other hand, every possible means has been adopted to increase production in both agriculture and industry, with impressive results. Whereas the population increased by 80 per cent in two and a half years, agricultural production rose during the same period by 70–80 per cent and industrial production by 40–50 per cent. It is clear, therefore, that Israel is seeking supplementary external aid only after having imposed upon itself heavy sacrifice and considerable self-denial.

12. The magnitude of the effort which Israel has put forth for its own economic development is illustrated by the achievement of net new investment of approximately the equivalent of $190m. in the calendar year 1949, and of approximately $275m. in 1950. This new investment was equivalent to more than 25 per cent of Israel's total national income in 1949, and to more than 30 per cent of the national income in 1950. Yet, Israel now proposes further to raise its annual investment target to the equivalent of approximately $500m. There is no choice: no lesser target would be compatible with the full productive employment of Israel's people. But it is obvious that the gap in the balance of payments, which is the most striking expression of Israel's economic difficulties, cannot be closed by its own exertions in the immediate future.

13. Since heavy immigration seems certain to continue for the next three or four years, the consequent dislocation of Israel's economy is bound to persist for that period. The very measures which Israel is adopting to add to its productive capacity are liable, in the short run, to increase the disturbance in the balance of payments. The required diversion of Israel's own resources from production for current consumption to investment work will create inflationary pressure on scarce supplies of consumption goods. Israel is grateful for the great contribution to her long-term productive facilities which is being made through the credits of $135m. received from the United States Export–Import Bank. Israel also places great reliance for

her economic development on the resources for productive purposes which will be sought through the sale of bonds to the public in the United States of America. These imports for specific investment purposes, however, need to be supplemented by a diversion of Israel's own productive capacity from consumption needs to the production of capital goods. The grant-in-aid from the government of the United States, for which the government of Israel is herewith applying, would bridge this gap in the availability of consumption goods until the increased production of Israel, which will be the consequence of the capital imports, can catch up with the needs of the population and assure economic stability. This American aid, extended over a brief period of time, can lead to the achievement of Israel's economic equilibrium, in full conformity with the concept of economic recovery which has inspired the aid programmes of the United States since their inception.

14. Most prominent among the purposes for which grant-in-aid assistance is requested is one most directly connected with immigration: If the immigrants are to be employed productively, they must have houses near their places of work. The house to be provided is of the simplest character, having an average total cost of approximately IL.750, the equivalent of $2,100. At the present time, many tens of thousands of immigrants are in huts and tents. The average housing rate of the population of Israel is three persons per room, while a large part of the population lives at the standard of five persons per room. To alleviate this shortage, it is proposed to build approximately 70,000 housing units in the year July 1, 1951 – June 30, 1952, to accommodate roughly 250,000 persons. The total cost would be approximately $150m. – and Israel is reconciled to the need for meeting by far the larger part of this total cost from its own resources. A grant-in-aid of approximately $30m. is needed to meet foreign exchange costs of materials, imported fixtures, and construction machinery. Israel's own investment in the programme would be four times as great as the requested grant-in-aid.

15. Grant-in-aid assistance in the form of supplies needed specifically to restrain the stress of the inflationary pressures is requested in the amount of $105m. As mentioned above, in the year July 1, 1951 – June 30, 1952, Israel will be attempting to raise her total investment towards the target of an annual rate of approximately $500m. Even under a system of austerity, Israel will require, in the year July 1, 1951 – June 30, 1952, at the price levels which prevail today, about $225m. of imports apart from imports for specific investment purposes.

16. An additional grant-in-aid of approximately $15m. is requested for the insurance and shipping costs connected with the delivery of the above commodities to Israel. This amount has been estimated on the assumption

that the affected commodities would be purchased not only in the United States but also in other friendly countries, from which shipping costs might in some cases be lower than from the United States.

17. The specific uses of the requested grant-in-aid might then be outlined as in the following table:

APPROXIMATE LIST OF PURCHASES TO BE FINANCED WITH REQUESTED GRANT-IN-AID

A.	Materials, fixtures, and equipment required to be imported for the construction of 70,000 housing units.....		$30m.
B.	Supplies required to restrain the inflationary pressure of the investment and defence programmes		
	(a) Wheat	$25m.	
	(b) Fodders	15m.	
	(c) Oilseeds	10m.	
	(d) Fertilizers and seeds	10m.	
	(e) Cotton, other fibres and textile materials	10m.	
	(f) Leather, hides, chemicals and minor materials	10m.	
	(g) Petroleum	25m.	
			105m.
C.	Shipping and insurance services.......		15m.
		TOTAL...	$150m.

18. The close link between economic stability and political freedom is becoming increasingly understood in all parts of the world. The future of Israel's social and political system is an issue of direct consequence to the cause of world democracy. Israel has established a parliamentary democracy in an area where democratic ideals and principles have not yet struck deep roots. While many countries have recently achieved institutional freedom, not all have simultaneously fought with any marked effect against the traditional social and economic inertia which condemns countless multitudes to a life of squalor and misery. Unless democracy proves its capacity both to ensure political freedom and to realize a vision of society based on expanding horizons of material welfare and cultural progress, it will find itself hard-pressed in its struggle to compete against feudal traditionalism on the one hand and modern negations of political democracy

on the other. The success of Israel's efforts to combine political freedom with economic progress will certainly affect the prestige of democracy in the crucial area of which Israel is a part. Israel's experience and achievement in soil conservation, land development, irrigation, technological research, industrial progress, as well as in cooperative organization and social freedom, are intimately relevant to the most acute problems which afflict such wide areas of the Near East with conditions of backwardness and dearth. Thus, any strengthening of Israel's efforts to achieve a high degree of development must be regarded as a contribution to the progress and stability of the entire Near East. For, despite the transient political conflicts which now divide it, the Near East cannot in the long run fail to be affected by progressive examples. In this respect, too, aid to Israel would fully conform with the principles which have determined the United States' aid programmes.

19. On June 20, 1922, the Congress of the United States of America unanimously recorded its sympathy for the "aspirations of the Jewish people to rebuild their ancient homeland". On December 19, 1945, the Congress, in a concurrent resolution, advocated the establishment of a democratic commonwealth in Palestine "to the end that the country should be opened for free entry of Jews". In a resolution of greeting on the anniversary of Israel's independence in May, 1950, the United States Senate paid tribute to the emergence of Israel as an objective in which the American people had indicated their sympathetic interest for many years. In the last three decades successive presidents of the United States have associated the American people, by close bonds of sympathy and support, with the rebirth of Israel as a modern embodiment of an ancient tradition which bequeathed to the world some of the basic moral ideals on which civilization is founded.

At every decisive stage in Israel's recent development, the efforts and sacrifices of Israel's people, and of Jewish communities working for Israel's welfare, have received notable support from the President, the government, and the Congress of the United States of America. American representatives in the United Nations have carried this policy into the highest international forum. Israel will always feel the most profound gratitude for the memorable steps taken by President Truman and the government of the United States in favour of the re-establishment of an independent Israel, its official recognition, and its formal admission to the world community. In seeking the support of the United States for its arduous task of economic development and consolidation, and for its unprecedented efforts in providing homes for so many within so short a time, the government of Israel is advocating the maintenance and extension of a traditional relationship firmly established in the hearts of both peoples.

הערת־עורך
Editorial Note

פגישת ר. שילוח – ס. אל־ריפאעי, 16 במארס 1951

על־פי המוסכם בפגישה מ־23 בפברואר 1951 (מס' 83) נפגשו שילוח וריפאעי ב־16 במארס 1951 להמשך הדיון בהסדרת היחסים בין ירדן וישראל. ריפאעי הגיש מסמך עם תכנית ירדנית להסדר השאלות השנויות במחלוקת. ההצעה כללה את הסעיפים הבאים: (1) פינוי ישראלי של נהריים וקביעת קו שביתת־הנשק על יסוד הגבול הבינלאומי; (2) לאחר הפינוי, אך לא לפני שיחלוף לפחות חודש ימים, ימשיכו הצדדים בביצוע סעיפים 6 ו־8 של הסכם שביתת־הנשק; (3) הוועדה המיוחדת תדון בשאלות שנותרו לבירור על־פי הסדר הבא:

סעיף 6: ביצוע פִּסקה 6 באותו סעיף, כלומר, מתן רשות לכפריים שחלקותיהם נותרו מעבר לקו הישראלי לגשת אל אדמותיהם ולאסוף את היבול.

סעיף 8: (1) חופש תנועה בכביש לטרון. הסכמה על חלוקת שטחי ההפקר באזור לטרון בין ישראל וירדן. (2) הפסקת פיקוח האו"ם על מובלעת הר הצופים והעברת האחריות וההגנה על המובלעת לירדן. הפעלתם של המוסדות הישראליים בהר הצופים ומתן חופש גישה אליהם בפיקוח ירדני. (3) חופש גישה למקומות הקדושים ומתן שימוש בבית־הקברות בהר הזיתים. הוועדה המיוחדת תקבע את הסדרי הגישה. (4) חידוש פעילותה של תחנת השאיבה בלטרון. (5) חידוש פעילותה של מסילת־הברזל לירושלים (כבר בוצעה). (6) ביטול התביעות הירדניות לפתיחת הדרך לבית לחם ולאספקת חשמל לעיר העתיקה.

חלוקת שטחי ההפקר: חלוקת שטחי ההפקר תבוצע לפי הבעלות על הרכוש ולפי צרכי השטח.

פיצויים על רכוש ערבי בירושלים היהודית: ישראל תתן פיצויים על רכוש ערבי בירושלים היהודית והירדנים על רכוש יהודי בשטחם.

שחרור פקדונות קפואים: ישראל תשחרר את הפקדונות הערביים המוקפאים בבנקים ישראלים.

שילוח הגיב מיד על הצעותיו של ריפאעי, אך שיגר את התגובה הרשמית של ישראל רק כעבור חודש ימים (מס' 132). הוא דיווח על השיחה לשגריר האמריקאי ולציר הבריטי בישראל. לא נמצא דיווח ישראלי על השיחה והמידע עליה מבוסס על דיווחים אלה. (ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 601–604; הלם אל משרד החוץ הבריטי, 19.3.1951, קירקברייד אל משרד החוץ הבריטי, 19.3.1951, 31.3.1951, PRO, FO371/91364.)

86

א. הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית
E. Herlitz to the United States Division

Coded Tel. W794 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/15 :נוסח יוצא

Washington, 16 March 1951

Esther [Herlitz] today handed note[1] Waldo and showed it Gorlitz[2] Economic Division. Following gist conversation: Waldo said note well writ-

86
1. ראה מס' 85.
2. סמואל ג'. גורליץ, עוזר לממונה על הלוואות ציבוריות במטה להשקעות ופיתוח כלכלי במחלקת המדינה.

ten, he will prepare summary [State] Secretary. Asked what between this and activity on [Capitol] Hill whereupon told Taft–Douglas story.[3] Said [State] Department already receiving inquiries from individual Congressmen. To question what their aid plans area, answered plans not yet completed but as far as Israel concerned nowhere near sum she requests.

Gorlitz also liked document but made following suggestions:

(1) Continue stress their pressure Iraq and fact we solving refugee problem for world community good idea.

(2) In oral presentation[4] Eban should make few points clear which may be misinterpreted in note:

(a) Though presenting three year program we requesting aid one year only. According his idea Eban should say: Cannot foresee our financial position after year, outcome Bonds, world situation and prices, increase exports and relations neighbouring countries all unknown therefore may request additional aid later but cannot specify now.

(b) Present moment Israel engaged securing large sums through Bonds, Ex[port]–Im[port Bank], Grant, and Department's economists likely ask whether Israel able absorb that much money. Suggested we have ready-made answer. Generally we should explain to Department and public more thoroughly than in note what relation Bonds and Grant.

(c) Should also have ready-made answer to question what likely to happen if Grant not forthcoming.

(d) Under no circumstances must we create impression shall use part of Grant for Arab reintegration. This might spoil good reaction our U.N. offer. Our reference reintegration should be interpreted only, repeat only, connection our general expenditure.

(e) Conclusion said decision political not economic. Nevertheless Economic Division will call in Embassy later stage to substantiate economic information i.e. balance of payments, taxation, investment etc.

Both pointed out we always referring number Jews Palestine [19]48 as against number population Israel [19]51 without explaining why Arab exodus through reduced number inhabitants is of no help absorption immigrants. We should always qualify our statements on population figures when talking Bonds, *Shilumim* [Restitution], *Matan* [Grant-in-Aid] etc.

Cabling all this on assumption you will bear in mind your statements next week as we shall.

[Washington] D.C.

3. ראה מס' 78 והערה 1 שם.
4. השווה מס' 90.

הערת־עורך
Editorial Note

סכסוך החולה

פרשת הסכסוך הממושך בין ישראל וסוריה על מפעל ייבוש החולה החלה בראשית 1951 עם תחילת עבודות החפירה בצד המערבי של הירדן דרומה מגשר בנות יעקב. ב־27 בינואר הגישו הסורים תלונה לוועדת שביתת־הנשק על ביצוע עבודות בשטח המפורז באדמות השייכות לערבים. במהלך החודש החריפו הסורים את עמדתם ודרשו הפסקה מידית של העבודה. הם טענו שהסרת המכשול הטבעי על גבול ישראל–סוריה משנה את המאזן הצבאי בין שתי המדינות ומהווה הפרה של סעיף 2 בהסכם שביתת־הנשק; כן טענו שהכנסת עובדים שאינם מיושבי הקבע של האזור המפורז מנוגדת לסעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק. ישראל דחתה את הטענות הסוריות מיסודן ועמדה על זכותה על־פי סעיף 5 להחזיר למסלולם את החיים האזרחיים באזור המפורז ולקיים את ריבונותה המלאה באזור. היא התנגדה להפסקת העבודה, אך רמזה לאפשרות של מתן פיצויים לבעלי הקרקעות הערביים. בהסכמת הצדדים נמסרה השאלה לעיונו של ריילי. בחוות־דעת מ־5 במארס דחה ריילי את הטענה הסורית בדבר הפרת האיזון הצבאי, אך קיבל את הטענה שאין להפקיע אדמות בשטח המפורז ושיש להפסיק את העבודות עד להסדרת השאלה בין סוריה וישראל. (ראה מחלקת המזרח התיכון אל לשכת השר, 25.2.1951; ריילי אל יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק, 5.3.1951, 130.02/2433/5; בנדור אל השגרירות בוואשינגטון, 26.3.1951, 93.03/3008/3).

87

א. הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית
E. Herlitz to the United States Division

Coded Tel. W795 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/15 נוסח יוצא:

Washington, 16 March 1951

Waldo told Esther [Herlitz], apparently on instructions [State] Department, concerned Huleh incident,[1] Berry may call in Eban. According their and Riley's interpretation Armistice Agreement,[2] Syrians have no right complain apart Demilitarized Zone. Syrian Prime Minister's statement to Riley that Israel changing military *status quo* unfounded, strategically Syrians anyhow stronger position. Similarly Syrian suggestion partition Demilitarized Zone unacceptable. However under armistice, Arabs in zones constitute "special Arab Israel residents" and since they affected Syrians have right as members M.A.C. [Mixed Armistice Commission],

87

1. ב־15 במארס אירעה תקרית אש באזור המפורז בין ערבים מקומיים שניסו למנוע העברת ציוד לגדה המזרחית של הירדן לבין כוחות ישראל במקום. בעקבות התקרית דרש נציג או"ם להפסיק את העבודה. ישראל לא נענתה והעבודה נמשכה כסדרה.
2. ראה הערת־עורך לעיל.

not as Syrians, question work in zones. Esther argued that position these Arabs responsibility Chairman M.A.C. not Syrians and that according our information Riley, Shiloah agreed to reach agreement with Chairman.[3] They not yet received cable this talk. Waldo later phoned to say he "personally" agrees this point, would however be nicer if acquiescence Syrians whom they willing to press could be obtained. Department sincerely hopes we will cease work zones till Chairman agrees. They wish Ramati[4] attend meeting 19th which according their information he unintends do.[5] We formally right but order facilitate agreed solution and since days don't matter we should cease all activities zones. Department also feels dispossessed Arabs should not only be compensated in money but given land. Apparently Ramati told De Ridder we had green light Department when started which not accurate and resented by them.

Keep us informed please.

[Washington] D.C.

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת שר החוץ בכנסת על מצבם של יהודי עיראק

ב־19 במארס הביא שרת בפני הכנסת את תגובת ממשלת ישראל על החלטת הפרלמנט העיראקי להקפיא את רכושם של עולי עיראק. שרת הודיע כי "ממשלת ישראל... רואה בפרשה הזאת של גזל ברוח החוק את המשך משטר העושק הזדוני שהיה קיים בעיראק מאז ומעולם כלפי המיעוטים חסרי מגן וישע...". ממשלת ישראל החליטה "לפנות בצינורות דיפלומאטיים אל המעצמות המקיימות קשרי ידידות עם ממשלת עיראק ולהעמיד אותן על חומר המצב ועל הסכנות הגלומות בו." כמו־כן החליטה הממשלה להודיע למוסדות האו"ם ולהצהיר ברבים כי "שווי הרכוש היהודי

3. בפגישת שילוח ומקלף עם ריילי ב־14 במארס 1951 הסכים ריילי להציע ליושב־ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה את הפתרון הבא:
(א) יושב־ראש הוועדה יסיר את בעיית החולה מסדר־יומה של הוועדה כעניין החורג מסמכותה;
(ב) ישראל תסכים שהיושב־ראש יטפל בשאלת הפיצויים לבעלי הקרקעות;
(ג) מאחר שישראל החלה בעבודה ללא הסדר מוקדם עם יושב־ראש הוועדה, תפסיק את העבודה לימים אחדים ותחדש אותה בהסכמת היושב־ראש. (מברק איתן אל אבן, 14.3.1951, 130.02/2440/10.)

4. סגן אלוף שאול רמתי, קצין המטה הכללי לוועדות שביתת־הנשק בשנת 1951.

5. רמתי השתתף בישיבת ועדת שביתת־הנשק הנזכרת. בישיבה דרש יושב־ראש הוועדה, קולונל בוסאווי, להעביר לטיפולו את שאלת הסכסוך ולהפסיק את העבודה עד שיתן את החלטתו בעניין הפיצויים לבעלי הקרקעות ובעניין המשך העבודה (ישראל הסכימה להפסקת עבודה החל מה־16 ועד ל־23 במארס). הסורים התנו את הסכמתם בהתחייבות ישראלית לקבל מראש את הכרעתו של בוסאווי. ישראל דחתה את התביעה הסורית וסירבה להפסיק את העבודה מעבר למועד שהתחייבה עליו. נציג ישראל הודיע כי יעזוב את הישיבה ובסופו של דבר קיבלו הסורים את העמדה הישראלית. (ראה מחלקת המזרח התיכון אל ראשי המחלקות, 20.3.1951; מברק איתן אל השגרירות בוואשינגטון, 22.3.1951, 130.02/2433/5.)

שהוקפא בעיראק" יובא בחשבון לגבי הפיצויים שישראל התחייבה לשלם לערבים שנטשו את רכושם בישראל. (דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, VIII, עמ' 1358–1359.)

בהתאם להחלטת הממשלה מסר שרת ב־20 במארס את נוסח האיגרת שלפנינו לשגריר ארצות־הברית, מ. דייוויס, ולציר הבריטי בישראל, נ. הלם (ראה דין־וחשבון על השיחה עם דייוויס, 26.3.1951, 93.03/3043/7). ראה גם מס' 97.

88

תזכיר מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (ואשינגטון)

Aide-Mémoire from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 130.02/2451/11 :העתק

Tel Aviv, 20 March 1951

Aide-Mémoire

The Government of Israel is gravely disturbed by the legislation recently enacted in Iraq for the seizure of the property of Jews registered for emigration to Israel. It will be recalled that in March 1950 a decree was promulgated in Iraq with Parliamentary sanction allowing Jews to leave that country on condition that upon the receipt of the exit permit their Iraqi citizenship would automatically lapse. A term of one year was fixed for the registration of Jews desiring to leave. There was no suggestion that such registration would jeopardise the proprietary rights of would-be emigrants, the only limitation being that under the general laws of Iraq no person might take more than fifty dinars out of the country. Pursuant to this law, about 104,000 Iraqi Jews registered for emigration during the year, all with the intention of settling in Israel. Of this total, about 40,000 have already arrived.

(2) On March 10, 1951, the day after the expiry of the term for registration, an urgent meeting of the Iraqi Parliament was convened at which the Government introduced a bill providing for the freezing of all assets held by or on behalf of Jews who, under the terms of the 1950 decree, had forfeited Iraqi citizenship. The bill had been kept secret until the deadline for registration had passed. It applied to all possessions of the persons concerned: both immovable and movable property, as well as bank deposits and securities. Under the threat of severe penalties, the owners were precluded from disposing of any of these assets, the right of disposal being vested in a Custodian appointed by the Cabinet. The bill was rushed through the Chamber in the face of strong opposition on the part of a

weighty group of moderates, and received the immediate assent of the Council of Regency.

(3) The effect of this wholesale and drastic measure of seizure was catastrophic. In order to carry through the freezing of the accounts affected, the banks were closed for two days. All Jewish shops, including those belonging to people not registered for exit, were likewise closed and sealed by the Police. Extensive searches for merchandise and gold were conducted in Jewish homes. All vehicles owned by Jews were seized. In many cases no receipt was given by the Police in respect of goods and valuables taken away. Jews were arrested in the streets on the mere suspicion that they might be engaged in moving their possessions from one place to another. As a result of the ruthless application of the law, large numbers became destitute overnight. The provision embodied in the law empowering the Custodian to release funds for the maintenance of would-be emigrants pending departure has remained inoperative. Moreover, the emigrants are no longer able to cover the cost of their transportation. The cash allowance per adult leaving was reduced from fifty to five dinars; but in practice even this paltry sum has been denied in most cases. The conduct of the Iraqi Police, particularly at the airport, is brutal and rapacious.

(4) A violent anti-Jewish agitation was whipped up by the press throughout the country. While in Baghdad itself, where the foreign missions are situated, some semblance of restraint is still observed, in the provincial towns assaults on Jews are the order of the day. The agitation is not directed merely against those who are about to leave for Israel. Those who have decided to remain have now become a target of attack, being accused of staying behind in order to smuggle out property to those who are leaving. The expulsion of all Jews from Iraq is now the popular cry. It is reported that the Cabinet is preparing further anti-Jewish measures, including one for the sequestration of all Jewish property and another for the placing of those registered for emigration in detention camps. A state of panic now prevails among the Jews, which in view of previous memorable excesses is also spreading to other minority groups. Unless a moderating influence is immediately brought to bear upon the Iraqi authorities, the situation seems likely to deteriorate still further and erupt in widespread violence.

(5) The Government of Israel cannot remain silent in the face of those grave developments. It is particularly concerned about the fate of those who, having signified their intention of migrating to Israel, have virtually become outlaws. The seizure of the property of peaceful and law-abiding Jews who had applied for exit permits in full conformity with the law containing no warning as to their proprietary rights being thereby placed in jeopardy, is nothing short of State-organised spoliation. The threat

implied in these measures is not confined to those immediately affected. If Jewish property can be despoiled without challenge, this form of legalised plunder is likely to be extended to other groups of the population and to foreign interests. In the light of recent occurrences and agitations in other parts of the Middle East, it is hardly necessary to stress the serious implications of this precedent.

(6) The Government of Israel has found itself compelled to take steps for the protection of the interests of Jews who have been rendered technically Stateless but who are about to become citizens of Israel. Accordingly it has announced that the value of Jewish property seized in Iraq will be taken into account by the Government of Israel in the settlement of the obligation it has assumed in respect of compensation for Arab property abandoned in Israel. The Government of Israel has no desire to add new difficulties to the solution of the Arab refugee problem, complicated as it already is. If adequate assurances could be elicited from the Kingdom of Iraq concerning the liquidation and transfer of Jewish assets left in that country, so that the owners now despoiled could receive their due, the necessity which has arisen for linking up the two accounts would disappear.

(7) The Government of Israel must draw attention to the exceptionally heavy burdens which the pace and nature of the present Jewish exodus from Iraq have imposed upon its own resources as well as upon the finances of the Jewish organisations engaged in aiding Israel to cope with the absorption of the large-scale immigration now in progress. The evacuation of Iraqi Jews, which until February 1951 had proceeded at a monthly rate of about 5,000, was quickened in the present month of March to an estimated total of 14,000. Measures are under study to secure a further steep rise to 20,000 in April and the following months. As the overall immigration programme has to take account of imperatively urgent requirements elsewhere, the total monthly rate of immigration in the coming months is likely to reach or even to exceed 30,000. The immigrants from Iraq, many of whom enjoyed considerable affluence in their country of origin, are now arriving in a completely pauperised condition and constitute a charge, as regards all their needs, on Israel and Jewish public funds from the moment they board the plane in Baghdad. Moreover, the acute distress to which they have now been reduced in their tens of thousands while waiting for departure calls for measures of urgent relief inside Iraq.

(8) The raising of the monthly rate of evacuation from Iraq to 20,000 represents the maximum attainable under the existing circumstances. Even at this rate the transportation of those waiting cannot be completed before the month of July. On the other hand, according to press and radio reports which have not been denied by the Iraqi authorities, the deadline

for the termination of exit facilities is May 31st 1951. If these reports are true, and no change occurs in the intentions of the Iraqi Government, about 25,000 Jews will be left in an impossible position, rendered stateless, homeless and penniless, and yet unable to leave.

(9) Urgent action is thus needed to secure the following objectives:

(1) To ensure full protection for Jewish emigrants pending their departure, to prevent their ill-treatment by the authorities and to provide for their maintenance.

(2) To regularise the liquidation and transfer of Jewish frozen property and assets.

(3) To enable the evacuation to proceed until the last Jew registered for exit has left Iraq.

The Government of Israel requests the Government of the United States of America to use its good offices with the Government of Iraq with a view to immediate steps being taken in these three directions. It will be sincerely grateful for the assistance which it is confident that the Government of the United States of America can give to alleviate the crisis created by the Iraqi Government's action.

הערת־עורך
Editorial Note

תשובת מעצמות המערב על איגרת ישראל לשילומים מגרמניה

לפנינו איגרת התשובה של ממשלת ארצות־הברית על איגרת ישראל לארבע המעצמות מה־16 בינואר 1951 (מס׳ 19). איגרות דומות שיגרו לישראל ממשלות בריטניה (20.3.1951) וצרפת (24.3.1951). התשובות לא פורסמו ברבים, אך הובאו לידיעת נציגי ישראל בחוץ־לארץ. (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס׳ 261, 17.4.1951, 93.03/3063/18).

89

איגרת מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
Note from the Government of the United States to the Government of Israel

Copy: 93.08/344/17:העתק

Washington, 21 March1951

The Secretary of State presents his compliments to His Excellency the Ambassador of Israel and has the honor to refer to the Ambassador's note

No. IN/7/31/4 concerning restitution and related questions in Germany.[1]

The note in question comments on the present status of the internal restitution and related general claims programs in Germany, noting several respects in which, in the opinion of the Israel Government, these programs have been unsatisfactory. It alludes to reports that the Occupying Powers in Western Germany may shortly divest themselves of responsibility for these programs and requests assurances that this will not occur and that the deficiencies in the respective programs of which the Israel Government has complained will be corrected.

Insofar as the observations in the Embassy's note concerning the present status of the restitution and claims programs apply to the United States Zone, the Department views with regret the sweeping allegations in the Embassy's note to the effect that the provisions of the restitution and claims laws remain largely unfulfilled, that the German authorities have been reluctant to implement these laws, that the rate of implementation of the restitution legislation is largely unsatisfactory, that only a small percentage of claims actually submitted have so far been dealt with, and that at the present rate of progress it might take until 1955 or longer to dispose of pending claims.

As the Government of Israel is aware, the Occupying Powers began to consider a program for the internal restitution of identifiable property in the early days of the Occupation, when it was hoped that a uniform law for all of Germany could be enacted by the Allied Control Council. When it became apparent that quadripartite agreement could not be reached, the Western Occupying Powers decided to proceed with legislation in their respective zones. Legislation was promulgated in the American Zone in November 1947. It was then necessary under difficult conditions and without the benefit of precedents to create and set in motion the machinery for handling close to 200,000 claims, a very substantial percentage of which came from overseas. At the end of 1950, of the net total of 111,643 active claims received by restitution authorities in the United States Zone somewhat less than one-third, or 33,183, had been finally disposed of, the balance had been screened and were in various stages of decision, and the rate of disposition had been steadily increasing. There is every reason to hope that the rate of disposition will continue to rise in 1951, that one bulk settlement which has already been made may be followed by others, and that by the end of the year only a fraction of pending cases will remain for final disposition. The Government of the United States feels that the progress which has been achieved is on the whole satisfactory and that the fact

89

1. ראה מס' 19 והערת־עורך, עמ' 35.

that it is not greater is to be ascribed to a large extent to the problems inherent in so large and unprecedented a program and to the difficulties and delays involved particularly in many of the claims by or on behalf of non-residents. While this Government would not wish to minimize the delaying influence which the relative unpopularity of the program in Germany may have had, it must state that implementation of the law by the German authorities has by and large been loyal. The American Occupation authorities for their part have from the beginning of the program been actively alert to any obstacles which might develop thereto and have acted energetically and effectively when such obstacles were encountered; the Government of the United States does not feel that the present status of the program is such as to justify any extraordinary measures in this regard.

General claims legislation was enacted by the Laender in the American Zone in 1949, and as of the end of October 1950 some 100 million DM had already been paid to persecutees as compensation for wrongs suffered under the Nazi regime, including the assistance and grants which have been extended to persecutees in Germany on an interim basis since the earlier period of the Occupation. The Government of the United States feels that this represents a not inconsiderable measure of tangible reparation by the Germans to Nazi victims, although it recognizes, with the Government of Israel, that it certainly does not by any means measure up to the wrongs which were committed.

It is noted that the Government of Israel recognizes that a more adequate general claims program for Nazi persecutees can rest only on a broader territorial basis than is afforded at present by the individual Laender acting unilaterally, and the Department makes reference in this connection to the letter, dated February 3, 1951, from the Secretary General of the Allied High Commission to the Consul of Israel at Munich. The question of a more adequate general claims law on a broad territorial basis has been for some time under discussion between the Allied High Commission and the government of the Federal Republic.

As regards the question of transfer from Germany of funds belonging to or accruing to claimants in Israel, it will be appreciated that regulations now in effect in Germany which prohibit such transfer are made necessary by the extremely unfavorable German foreign exchange position and the continuing need for external economic assistance. Like many other countries, Germany cannot permit transfers of capital so long as it is dependent on foreign aid for balancing its current account. It should be noted, however, that exchange regulations in Germany were recently relaxed to permit non-resident holders of DM balances to transfer such balances, by sale or otherwise, to other non-residents, thus permitting the original holders of such balances to realize some material benefit therefrom.

With regard to social insurance, the Government of the Federal Republic has negotiated a number of bilateral social insurance agreements with other countries and has been authorized by the Allied High Commission to assume the obligation for the payment of arrears of social insurance benefits on a reciprocal basis, provided due regard is paid to the foreign exchange position of the Federal Republic. The Government of Israel may wish to explore to what extent this circumstance affords a possibility for the settlement of claims of this type by its nationals.

As for the future arrangements for the programs in the field of restitution, this is a matter which is at present receiving intensive consideration, along with other problems involved in the future relations between the three Western Occupying Powers and the Federal Republic, in the tripartite Intergovernmental Study Group on Germany which is meeting in London. This Study Group has as yet made no recommendation to the three Governments on this point, and until such a recommendation is made and acted upon the Government of the United States is unable to say what arrangements will be made to govern the concluding phases of these programs. The Government of the United States is, however, glad to advise the Government of Israel that there is no intention on the part of the United States to abandon the well known insistence of the United States that the restitution claims of Nazi victims must be honored, and that this policy will guide the United States in its consideration of proposals for the future arrangements for the programs in question.

90

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W824 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/15 :נוסח יוצא

Washington, 22 March 1951

Spent thirty minutes Secretary who much less frigid than formerly but almost as reserved. Outlined *Mattan* [Grant-in-Aid] in ten minutes,[1] Dollek [Horowitz] supplemented, Secretary asked several questions all tending to show interest in amount request rather than principle. Especially how does sum mentioned fit into total program Three Year Plan. On *Shilumim* [Restitution] found myself speaking emotion, indignation,

90

1. ראה הערת-עורך, עמ' 169, ומס' 85.

which clearly awoke his interest and numerous indications assent. He promised personally study both *Mattan, Shilumim*, notes.[2] In former stressed Iraq very widely including recent outrages.[3] Only matter on which he was specifically negative was idea B[en]-G[urion] official visit U.S.A. or [Washington] D.C. saying too many state visits happening these days, also hinted would involve them receive Arab Prime Ministers later. I suggested compromise i.e. B[en]-G[urion] arriving any case on Jewish matters we should have and be able publish definite assurance that President and Gov[ernmen]t of U.S.A. would welcome chance discuss American–Israel questions with him. He agreed consider this. Airmailing very full report.

My impression he fully aware *Mattan* has support White House and Congress and this made him most careful avoid any negative indication. Dollek estimates his reactions *Shilumim* as encouraging. We both surprised his emphatic negation official visit which contrasts strongly friendly demeanor on two questions substance.[4]

Eban

91

י. שמעוני: קטע מיומן
Y. Shimoni: Diary Note

העתק: 130.02/2385/30

[תל אביב], 23 במארס 1951

על הקמת צירות ישראלית בהודו

בישיבה אצל שר החוץ, בהשתתפות שר החוץ, המנהל הכללי, המזכיר הכללי, א. ששון והחתום מטה, פתח שר החוץ בהרצאה מנומקת של דעתו כי אין להזדרז בפתיחת צירות ישראלית בהודו, אלא יש לחכות להדדיות ולהסתפק לפי שעה בחזרה מזמן לזמן על רמזים בלתי רשמיים וכו'. לדעתו התנגדותו הפנימית של נהרו היא המכשול העיקרי בהידוק הקשרים, כיוון שנהרו הקובע את כל מדיניות החוץ, איננו יכול להשתחרר ממשפטיו הקדומים ומהדעה שהוא הביע אותה בגלוי פעמים רבות. כן סיפר שר החוץ בפירוט על פגישותיו, במשך חצי השנה האחרון, עם קיסקאר[1] ועם גב' פאנדיט. גם מהשיחות האלה הסיק שיש להודים היסוסים חמורים, לדוגמא: קיסקאר הבטיח לו תשובה פרטית לשאלתו הפרטית בדבר ביקור בהודו, כהכנה לפתיחת יחסים

2. ראה מס' 84.
3. ראה מס' 88.
4. השווה דיווח על השיחה ב־*FRUS*, 1951, V, pp. 605–607.

91

1. באלקרישנה קסקאר, סגן שר החוץ של הודו; השתתף בעצרת החמישית של האו"ם.

רשמיים – והשתמט ממתן התשובה; גב' פאנדיט הזמינה אותו במיוחד לשיחה בוואשינגטון, וכאשר נערכה אותה שיחה הסתפקה בדברים כלליים, אם כי מעניינים מאוד, ולא נגעה בשום עניין מעשי או מדיני שהיה מחייב הזמנה לשיחה; שר החוץ מסיק משתי הדוגמאות האלו שלפחות גב' פאנדיט, ואולי גם קיסקאר, קיבלו מממשלתם תשובה שלילית או הוראות שלא להדק ביותר את היחסים עם ישראל. שר החוץ הזכיר גם את שיחת נהרו עם אילת,[2] שבה שיבח נהרו את הסבלנות שבה חיכתה ישראל להכרת הודו מבלי ללחוץ, ורמז שיש לחכות באותה סבלנות להקמת היחסים הדיפלומטיים.

החתום מטה הביע את דעתו המנוגדת שיש להקים צירות ישראלית מבלי לחכות להדדיות מלאה. הוא סבור כי נימוקים פוליטיים אינם מכריעים כל כך בהיסוסיה של הודו וכי הסיבה הרשמית המוצהרת, שהיא תקציבית וכן חוסר בעובדים דיפלומטיים, היא אמיתית במידה רבה. הדגיש שגם בארצות רבות אחרות אין הודו מקיימת צירויות נפרדות (נתן דוגמאות מהמזרח התיכון ומאירופה). הדגיש שהאינטרסים שלנו בהודו עולים בהרבה על האינטרסים המעשיים שיש להודו בישראל ושעל־כן לא בלתי מובן הוא שאנחנו מזדרזים יותר בהקמת צירות מאשר ההודים. סבור שאין סכנה שהצעתנו להקים צירות מבלי לחכות להדדיות תיתקל בתשובה שלילית – ומה גם אחרי שהציר ההודי בתורכיה הודיע לא. ששון רשמית ובשם ממשלתו שממשלתו תקדם בברכה פנייה בעניין זה מצד ממשלת ישראל. הוסיף את הנימוקים כי (א) מספר רב של עניינים קונסולריים ודומים מוזנח היום לחלוטין באין נציגות ישראלית כלשהי; (ב) צירות בהודו תוכל לשמש גם גרעין לייצוגנו כלפי שאר המדינות של דרום מזרח אסיה (בורמה, ציילון, טאילנד, אינדונזיה) – שבהן בוודאי לא נפתח צירויות נפרדות בזמן הקרוב; (ג) הציבור הישראלי, במידה שאפשר לעמוד על דעתו, אינו מבין את היסוסינו במינוי נציגות והיה מקדם בברכה הקמת צירות בניו דלהי; (ד) הקמת צירות דרושה גם מבחינה יהודית וציונית; כמה וכמה פרשיות יהודיות וציוניות נסתבכו בהודו במידה כזאת שרק בואו של ציר ישראל והקמת נציגות רשמית מלאה יוכלו להתיר את הסבך. לבסוף הציע החתום מטה שאם יוחלט שעל אף הכול מטעמי כבוד ופרסטיז'ה אין לפנות לממשלת הודו בהצעה להקים צירות, הרי אפשר למנות מיופה־כוח, תוך הודעה ברורה או רמז גלוי שלא נמנה ציר בעל סמכויות מלאות עד אשר תוקם גם צירות הודית בישראל – וכך תוקם נציגות רשמית שתענה על הצרכים השונים, ויחד עם זאת יקוימו במלואם הכבוד והפרסטיז'ה של ישראל.

מר א. ששון הצטרף לדעות הנ"ל של החתום מטה, והמליץ גם הוא על הקמת הצירות. ציין שמאחר שהשאלה הראשונה והתשובה הרשמית הראשונה הועברו דרך שתי הצירויות באנקרה, אפשר להעביר גם את המשך הטיפול דרך אנקרה, וזאת לעת־עתה עוד הפעם בצורה רשמית למחצה: צירנו יוכל להודיע לציר ההודי שעל סמך הודעתו הקודמת עומדת ממשלת ישראל לפנות לממשלת דלהי בהצעה של הקמת צירות ישראלית, ולבקשו להבטיח באופן רשמי למחצה שפנייה זו תתקבל בחיוב ובכבוד.

המזכיר הכללי ציין שאין להביא בחשבון, בשעת הדיון על הקמת צירות, את האינטרסים והבעיות הקונסולריים: מסתבר שגם אחרי הקמת צירות בניו דלהי יהיה צורך בהקמת קונסוליה מיוחדת בבומבי, וכן אפשר להקים קונסוליה זו כבר עכשיו בלי קשר עם הקמת הצירות.

על כך העיר שר החוץ שהוא בהחלט מסכים להקמת קונסוליה בבומבי מיד.

המנהל הכללי סבור שלהקמת צירות משלנו בניו דלהי יהיה טעם אך ורק אם הציר יהיה אישיות רמת־מעלה מבחינה תרבותית ורוחנית ואם נוכל להופיע שם מיד עם תקן מלא של

2. ראה מס' 20.

אנשים טובים. הוא דוחה את הרעיון למנות מיופה־כוח בלבד עד אשר תושג ההדדיות המלאה. הוא מציע אפוא שנהפוך את הסדר ונחפש קודם את המועמד המתאים בתור ציר, אחר־כך נרכיב את התקן המלא, ורק אחר־כך נפנה רשמית בהצעה להקים את הצירות.

[.....][3] להצעה האחרונה של המנהל הכללי וכך סוכם.

י.ש.

92

ז. ארגמן אל ג. מירון וא. לבבי
Z. Argaman to G. Meron and A. Levavi

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 23 במארס 1951

אתמול נפגשתי עם סגן השר למסחר חוץ יראמין ולהלן סיכום השיחה.

(א) אין כל אפשרות למשרד מסחר החוץ לתת הסכמתו העקרונית לחילופי סחורות בלי הסכם מסחרי בין שתי המדינות.[1]

(ב) בהיעדר הסכם כזה יש להגיש למחלקות המתאימות הצעות קונקרטיות, דהיינו סוג ואיכות הסחורה, המחיר, הכמות המוצעת, זמן ואופן המסירה, והמחלקה המתאימה דנה בהצעה ומחליטה לקבלה או לדחותה, הכול לפי הצרכים והתועלתיות. נוהג דומה לזה גם לגבי הצעות קנייה מברית־המועצות.

(ג) מבלי להביע דעה סופית הרי מהסחורות המוצעות על־ידינו אין לברית־המועצות עניין בנעליים ושיניים תותבות, לעומת זאת גילה עניין רב בשרפים סינטטיים במידה שאפשר להשתמש בהם לתעשיית גומי והוסיף כי במקום נעליים מוכנים לקנות עורות גולמיים וצמר.

(ד) במקרה של הסכם מסחרי (בעניין זה נגע ביזמתו הוא) יכולים הצדדים לוותר אחד לשני לגבי סוגים מסוימים אשר כרגיל אין עניין מיוחד לצדדים בקנייתם או במכירתם.

(ה) העובדה כי הצעותינו לקנות חיטה, שיפון ועצים נידחו אינה אומרת כי לברית־המועצות אין עניין לסחור אתנו, למחלקות המתאימות לא היה כנראה מלאי מספיק לכך. הבטיחני כי ברית־המועצות מעוניינת במסחר אתנו לא פחות מאשר עם מדינות אחרות.

(ו) מחכה להוראות מפורטות.

ארגמן

3. החלק הראשון של המשפט משובש במקור.

92

1. לבבי הורה לארגמן לברר אצל הרוסים אם יסכימו לחילופי סחורות, אך יחד עם זאת הודיע לו כי "אין להמשיך בשיחות על חוזה מסחרי" (מברק PI284, 15.2.1951, 130.09/2325/5).

93

ש. בנדור אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
S. Bendor to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

העתק: 93.03/3043/17

[תל אביב], י"ז באדר ב' תשי"א
25 במארס 1951

כמוס

להלן העתק מברק שנתקבל מעיראק ביום 20.3.51. עיקר הדברים נמסרו לכם במברק.

(א) הודעת שרת בכנסת[1] עשתה הד חיובי מאוד הן בקרב היהודים והן בקרב הערביים. היהודים האמינו שיש להם על מה לסמוך, הרגשת הדיכאון ששררה בקרבם הוקלה בהרבה.

(ב) בשיתוף פעולה הדוק עם הוועדה משתדלים להכריח את האפוטרופוס לעשות הקלות נוספות בקשר לתשלומים וסילוק העסקים. עניים הפסקנו לקבל בטענה שכל כספם הוקפא ואין להם ממה לשלם.

(ג) הודעה קצרה על החלטת הממשלה הישראלית פורסמה רק בעיתון אל־שעב ואל־זמאן. קיבלנו עתה ידיעה שטרם אושרה, כי הממשלה עומדת להתיר לבעלי החנויות הקטנות למכור את סחורתם. כמו־כן מתירה לאלה העומדים לעלות למכור את רהיטי הבית.

(ד) רוב העולים במטוסים האחרונים השאירו רהיטים בבתים או חנויות סגורות עם סחורה, משערים שמצב זה ימשיך גם לגבי העולים במטוסים הבאים.

(ה) יהודים בעלי רכוש מוקפא פונים אלינו לשאול באם חייבים יהיו להציג מסמכים בארץ המוכיחים את בעלותם על הרכוש שהוקפא, אם כן איך יועברו מסמכים אלה.

ש. בנדור

94

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מקור: 130.20/2487/4

ואשינגטון, י"ח באדר [ב'] תשי"א
26 במארס 1951

שיחתי האחרונה עם שר החקלאות בראנן[1] גילתה בפעם הראשונה יחס רציני ועינייני מצדו, נוסף על האהדה השופעת והבלתי אחראית במקצת שציינה את גישתו בשיחות הקודמות. אין

93

1. ראה הערת־עורך, עמ' 180–181.

94

1. ב־21 במארס 1951.

ספק שהדרבונים העדינים שקיבל משך השבועות האחרונים הניעו אותו לבסוף להקדיש התעניינות אישית ופיקוח ישיר לעניין זה. ברצוני להוסיף כמה הערות על מכתבו של ד"ר לווה.[2]

(1) אגר. ציר המשא־ומתן כיום הוא מכתבי למר בראנן מיום 19 בינואר, IN/5/37־8[3] המציע הסדר יותר מצומצם וצנוע מזה שהעלה בראנן עצמו בשיחתו הראשונה אתנו;[4] כלומר, הכנסת חיטה למדינת ישראל לפי כמות התצרוכת לשנה אחת ובתנאי תשלום נוחים. מר בראנן ועוזריו אינם מפקפקים עתה במעשיות ההסדר הזה, אלא מתלבטים בשתי בעיות לוואי. (א) באם תישאר החיטה הזאת קניינה של ממשלת ארצות־הברית עד אשר ישולם מחירה המלא, כיצד תבטיח ממשלה זו את שמירתה היעילה ואת הפיקוח עליה? (ב) איך תוכל ארצות־הברית להתחסן בפני הסיכון הכספי? למשל, נניח שכעבור ארבעה חודשים ירדו מחירי החיטה בשוק העולמי – אזי תישאר ארצות־הברית מטופלת בכמות חיטה לשמונה חודשים אי שם בארץ מרוחקת, בעוד שמדינת ישראל תצא לקנות חיטה במחירים המונמכים בשוק החופשי. מר בראנן שאל אם נוכל להרים מעל שכמו את הסיכון הכספי הזה.

שתי הבעיות האלה תתפוסנה מקום חשוב במשא־ומתן שיתנהל לפי פקודת מר בראנן בין מר קרווזה, מיועצי מחלקתו, לבין אנשי שגרירותנו. אינני חושב שמכשולים אלה צריכים לשים לאל את סיכויי ההצלחה. אני מניח שהרגשת הביטחון הנובעת מהימצאה של חיטה בארצנו, עד כדי תצרוכת שנה שלמה, שקולה כנגד קבלת סיכון כספי מסוים. האם לא נוכל להתקשר בהסכם כתוב שיקבע את חובתנו לקנות את כל החיטה משך זמן מסוים, ובמחירים שלא יפלו למטה מרמה מוגדרת מראש, מה שלא תהיינה העליות והירידות של המחירים העולמיים?

אשמח לקבל את הדרכתו של שר החקלאות בנידון, היות והשלב המעשי בכל העניין הזה נפתח לפנינו רק כעת.

(2) רשיונות ייצוא. מר בראנן התחייב לאשר הובלות של חיטה וגרעיני מספוא למדינת ישראל מעל לכמות של 18,000 טון חיטה ו־9,000 טון גרעיני מספוא, שהוגדרה בחוזר המחלקה. בימים הקרובים נשים את ההבטחה הזאת במבחן על־ידי הגשת בקשה לרשיון עבור המטען הראשון מעל המכסה ההיא.

(3) חוזה החיטה. ארצות־הברית תתמוך בבקשתנו להגדיל את מכסתנו לפי החוזה הבינלאומי לחיטה. אני מניח שהפעולה בעניין זה מתרכזת בלונדון שם נמצא מרכז המועצה לחיטה.

א. אבן

2. יהודה לווה, נספח חקלאי בשגרירות ישראל בוואשינגטון; ראה לווה אל מחלקת ארצות־הברית, 22.3.1951, 130.20/2487/4.
3. ראה מס' 24.
4. ראה מס' 7.

הערת־עורך
Editorial Note

השתלשלות סכסוך החולה

לקראת חידוש העבודה באזור המפורז ב־23 במארס (ראה הערת־עורך, עמ' 179, ומס' 87) הודיע יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה לישראל כי החקירה בעניין עבודות הייבוש טרם הסתיימה ועד שתושלם אין לחדש את העבודה. הוא הבהיר לישראל, כי כל פעולה חד־צדדית באזור כמוה כהפרת הסכם שביתת־הנשק. בעקבות ההודעה נערכה ביזמת ישראל פגישה בין אנשי האו"ם וסגן הרמטכ"ל.

בפגישה הצהיר מקלף שישראל רואה את האזור המפורז כשטח ישראלי לכל דבר. אנשי האו"ם לא קיבלו את עמדתו והציעו פגישה ישראלית–סורית בדרג גבוה. ב־25 במארס חודשה העבודה רק בגדה המערבית של הירדן. חידוש העבודה לווה בחילופי יריות שפסקו בהתערבות משקיפי האו"ם. נציגי האו"ם חזרו ותבעו מישראל להפסיק את העבודה לאלתר, אך לא נענו. באותו יום נערכה פגישה בלתי־רשמית בין משלחות ישראל וסוריה ובה הוחלט לקיים פגישה בין סגני הרמטכ"לים של שתי המדינות. סיכום הפגישה מובא במסמך שלפנינו. (ראה מ. ששון אל לשכת המנכ"ל, 26.3.1951, 130.02/2433/5.) ראה גם מס' 98 והערה 1 שם.

95

ש. דיבון אל א. אבן (ואשינגטון)
S. Divon to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן IWA321
נוסח יוצא: 130.09/2308/21

תל אביב, 29 במארס 1951

להלן עיקרי הדברים משיחת מקלף–שישקלי[1] ב־26 במארס.

(א) עמדת הסורים: דורשים הפסקת העבודה ומסירת חילוקי־הדעות בינם לבין ישראל מציעים להעביר העניין לידי היושב־ראש ולהתחייב למלא אחר כל הוראותיו והחלטותיו.

(ב) עמדת ישראל: הסכמנו שהיושב־ראש יפעל בהתאם לסמכויות הניתנות לו על־ידי סעיף 5 של ההסכם.

בעניין הפיצויים הסכמנו לתיווכו של היושב־ראש ובמקרה ולא יושג הסכם בעניין זה, אף להחלטתו. איננו מוכנים לקבל הוראותיו בעניין הפסקת העבודה.

(ג) עמדת או"ם: בוסאוי[2] הודיע שלא הצליח להביא לידי הסכם בין הצדדים, מוכן להמשיך במאמצים, דורש הפסקה מידית של העבודה, מעיין עדיין בזכותנו בכלל להתחיל בעבודה.

95
1. קולונל אדיב שישכלי, סגן רמטכ"ל סוריה.
2. ז'ורז' בוסאווי (Georges Bossavy), קולונל בצבא צרפת; יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה.

פרטים נוספים:

הודענו לשישקלי על נכונותנו להיכנס לשיחות שלום אם הסורים יסכימו. תשובתו היתה שאין בידיו סמכות לדון על כך ויעביר העניין לממשלתו.

בזמן ההפסקה שאל רמתי את שישקלי באיזה תנאים מוכנים הסורים להמשכת העבודה. הוא ענה שאם נפסיק מיד את העבודות ימנה איש מוסמך לדון עמנו בחיסול השטחים המפורזים על־ידי חלוקתם.

הישיבה הבאה של ועדת שביתת־הנשק נקבעה ל־26 (אנו כנראה לא נשתתף).

ביום ו' התייעצות יסודית על העניין כולו בהשתתפות ראש הממשלה ושרים.[3] דה־רידר[4] בבית־חולים וראש הממשלה ביקש לראותו ביום ב' בהנחה שעד אז יבריא.

דיבון

96

ש. דיבון אל ר. שילוח
S. Divon to R. Shiloah

העתק: 130.13/2582/4

[תל אביב], כ"א באדר [ב'] תשי"א
29 במארס 1951

הנידון: מאמץ לברור אפשרויות הסדר עם מצרים

1. מתוך הערכת העניין ובהמשך לשיחתנו הריני להביא בפניך כמה מחשבות על נושא זה. אשר לבקשתך להכין תכנית לפעולה ("מבצע מצרים") נראה לי הדבר כמוקדם מדי: בשלב זה כששטח המגע שלנו עם המצרים מצטמצם ליחסים רשמיים במסגרת ועדת שביתת־הנשק וידיעותינו בשטח זה שאובות אך ורק מדו"חות מודיעין והתרשמויות שאינן מבוססות על מגע חי ומקיף, אין לנו נתונים מספיקים לתכנון מפורט של מבצע רציני זה.

2. ההנחות המקובלות

(א) חוגים מצריים רציניים ובעלי השפעה חושבים שהתפשטות ישראלית היא תהליך מחויב־המציאות ולכן אין מנוס מהתנגשות מזוינת בין ישראל וארצות ערב, התנגשות שיש להתכונן אליה במלוא הרצינות.

(ב) אין למצרים אינטרסים חיוניים דחופים הפועלים בכיוון של הסדר עם ישראל.

(ג) לראשי השלטון במצרים המנצחים על הליגה הערבית יש בשלב זה (מתוך חשבונות חיצוניים ופנימיים כאחד) אינטרס לשמור על העמדה הרשמית המקובלת של ארצות ערב ביחס לבעיית ארץ־ישראל.

(ד) אף־על־פי כן יש במצרים אישים וחוגים מצומצמים החושבים שיש עניין ותועלת בחיסול הסכסוך הארצישראלי, תוך השלמה עם העובדות.

3. ראה מס' 100.
4. בנט דה־רידר, קולונל בצבא בלגיה; סגן וממלא־מקום של ראש משקיפי האו"ם בארץ־ישראל.

3. דרכי הבירור

נראה שיש לעשות קודם־כול מאמץ רציני לבדיקת ההנחות המקובלות הנ"ל ולאסוף את הנתונים ההכרחיים לשם תכנון שיטתי ומפורט. הדרך הטובה ביותר לביצוע משימה זו היא סיור–לימוד–וגישוש רציני וממושך (3–4 חדשים) בבסיסי הפעולה האפשריים (במערב). מטרות הסיור נראות לי כדלקמן:

(א) בדיקת ההנחות שלנו על יחסי מצרים–ישראל על־ידי מגע חי עם מצרים ואחרים.

(ב) בדיקת אפשרויות הפעולה של הנציגויות שלנו במסגרת "מבצע מצרים" הן מבחינת הפעלת השלטונות וחוגים שונים בארצות כהונתן והן מבחינת פעולה בין הערבים היושבים או עוברים את הבירות שהם פועלים בהן.

(ג) חידוש המגע עם חוגים מצריים מסוימים.

(ד) יצירת קשרים חדשים.

(ה) גישושים בכיוון של נכונות חוגים מצריים להתחיל בחילופי דעות.

(ו) הכנת תכנית מפורטת של "מבצע מצרים", תכנית שתתבסס על הפעלת גורמים מערביים וערביים כאחד, אשר תיעשה מתוך שיתוף פעולה מלא ותיאום הדוק עם נציגויותינו אשר תצטרכנה כנראה למלא את התפקיד העיקרי במבצע.

4. הערה כללית

בכל הדיונים והשיקולים בדבר התקרבות למצרים יש לזכור שאם נצליח להקים מגע עם חוגים מצריים רציניים, או יווצר רושם שמגע כזה קיים, ייתכן ויעלה בידינו להשיג מטרות משנה שהנן בעלות חשיבות רבה כשלעצמן מבחינת יחסינו עם ארצות ערב. מטרות משנה אלו הן:

(א) להזים את הדעה המקובלת בחוגים ערביים רחבים ובייחוד במצרים שישראל היא בת־בריתו של עבדאללה, יריב מצרים, וסמל ההשתעבדות לזרים.

(ב) ליצור רושם שמדיניותנו הערבית היא מדיניות של אי־הזדהות עם הכוחות והגושים המתנגשים בזירה הערבית, מדיניות אשר הולכת ומתגבשת בה נטייה לאסכולה מצרית כמשקל־נגד לאסכולה הירדנית הוותיקה.

(ג) קביעת עובדה של מאמץ שלום נוסף מצדנו, מאמץ שכלפי המערב אפשר להציגו כתרומה או כניסיון לתרומה ליציבות במזרח התיכון.

(ד) יצירת לחץ ותוספת של קלף במשא־ומתן עם עבר־הירדן.

(ה) להרגיל את העולם הערבי למחשבה של אפשרות משא־ומתן בין ישראל ומצרים.

(ו) הרחבת שטח המגע שלנו עם העולם הערבי.

5. הערת סיום

יש לקחת בחשבון שכנראה אי אפשר יהיה לבצע כל תכנית מפורטת בעניין מצרים אלא אם כן ימונה אדם מתאים למבצע זה ויועמדו לרשותו הכלים המינימליים הדרושים (כוח־אדם וכספים).

בברכה

ש. דיבון

97

ו. איתן אל א. פאלמר (ירושלים)
W. Eytan to E. Palmer (Jerusalem)

Copy: 130.02/2441/4 :העתק

[Tel Aviv], 29 March 1951

Sir,

I am directed by the Minister for Foreign Affairs to draw the attention of the Palestine Conciliation Commission to the legislation recently enacted in Iraq for the seizure of the property of Jews registered for emigration to Israel.

[.....][1]

5. The Government of Israel found itself compelled to take steps for the protection of the interests of those Iraqi Jews who, by having signified their intention of migrating to Israel, have virtually become outlaws. The Palestine Conciliation Commission is aware that the Government of Israel has undertaken to make its contribution towards the solution of the Arab refugee problem in the Near East. With this object in view it has declared its willingness to support the Reintegration Fund to be established by the United Nations by paying into it funds accruing from compensation for abandoned Arab lands. It will be evident that the Government of Israel cannot fully discharge the obligation thus undertaken if, in addition to all the other burdens it has assumed in regard to the absorption of new immigrants, it now finds itself compelled to provide for the maintenance and rehabilitation of over 100,000 Iraqi Jews who, as a result of the action taken by the Iraqi authorities, are arriving in this country in a state of utter poverty. As the Commission may be aware, many of these immigrants were in possession of considerable wealth which, if suitably realised, could have been of great help in financing the transplantation of the Iraqi Jewish community to Israel. As things stand, they now constitute a heavy charge in respect of all their needs on Israel and Jewish public funds from the moment they board the plane in Baghdad. Indeed, the acute distress to which they have been reduced in their tens of thousands while waiting for departure calls for urgent measures of relief inside Iraq. In view of these facts, the Government of Israel has decided that the value of the Jewish property seized in Iraq from emigrants and would-be emigrants to Israel will be taken into account in the settlement of the obligation which it has

97

1. סעיפים 2–4, המתארים את המאורעות האחרונים בעיראק ומקבילים בתוכנם לחמשת הסעיפים הראשונים במס' 88, לא הובאו כאן.

assumed in respect of compensation for Arab property abandoned in Israel.

6. In conveying to you this decision, I am directed to point out that while the action of the Iraqi Government has compelled the Government of Israel to link up the two accounts in the manner indicated, the two cases can in no way be regarded as comparable. The Palestinian Arabs who left this country and abandoned their property in 1948 had, with the assistance of the neighbouring Arab States, launched a campaign of violence against their Jewish neighbours, the avowed object of which was to destroy the very existence of the Jewish community and prevent the establishment of the Jewish State. The case of the Iraqi Jews is fundamentally different. They have not engaged in any acts of hostility against the Government or people of Iraq. Deeply perturbed by the growing wave of anti-Jewish agitation in that country, and fearing for their personal safety, they have decided to avail themselves of the opportunity accorded to them by the Iraqi decree of March 1950, for emigration to Israel. That decree contained no provision to the effect that registration for exit would entail the loss of property.

7. The Government of Israel has no desire to add new difficulties to the solution of the Arab refugee problem or to retract from the obligation which it has undertaken in this respect. It cannot, however, remain silent in the face of the wholesale outlawing and spoliation of Iraqi Jews who, in full reliance on, and strict observance of, a law of that country, have registered for emigration to Israel. If assurances can be elicited from the Kingdom of Iraq concerning an adequate liquidation and unhampered transfer of the assets of Jewish emigrants to Israel, the necessity for linking the two accounts will disappear.

Yours truly,

W. Eytan
Director-General

98

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. WNT1 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/15 :נוסח יוצא

Washington, 30 March 1951

Berry invited Keren, Esther [Herlitz], on Huleh incidents,[1] Waldo, Barrow,[2] present. Waldo read lengthy report Riley stating *inter alia* according U.N. observers Israelis shot first. No shot allegedly fired by Syrian troops only Arabs in Demilitarized Zone replying Israelis' fire. Berry commented Huleh project certainly meritorious and he understands that work in Demilitarized Zone necessary for drainage but according information their hands Israel took precipitous action and Syrians had lawful complaints. They concerned increasing frequency, intensity, border incidents. They interested peace, stability, whole area in which they believe Israel interested too but if situation should not improve they might "reconsider their whole attitude this situation". He added he did not know what would be results reconsideration.

Keren answered resumption work Demilitarized Zone permitted in exchange letters Bossawy–Ramati.[3] One Israeli worker killed, logic of situation making it improbable that workers going to drain swamps should start firing. Israel fully aware desirability abatement tension but peace two-way traffic, to which Berry heartily agreed. Keren mentioned McGhee's, Lewis Jones', communication Arabs unwilling conclude peace[4] therefore existence tension unavoidable, bitterness our side understandable. Keren concluded appreciates spirit in which remarks Berry were made, promised report.

Berry mentioned in conversation he also seeing Syrians this morning, Riley New York seeing both Syrians, ourselves.[5]

[Washington] D.C.

98

1. תקריות האש באזור המפורז, שהחלו עם חידוש העבודה ב־25 במארס (ראה הערת־עורך, עמ' 193), החמירו בשני הימים הבאים. ב־27 במארס נהרג בחילופי האש אחד מהעובדים הישראליים ובתגובה על ירי מהמוצבים הסוריים הפעילה ישראל אש מרגמות על העמדות הסוריות.
2. ג'ון בארו, פקיד במחלקה לענייני המזרח הקרוב במחלקת המדינה.
3. בחליפת מכתבים בין השניים ב־14 במארס הוסכם על הפסקת העבודה בין ה־18 ל־24 במארס (130.02/2433/5). שני המועדים שונו ל־16–23 במארס בתכתובת מה־15 במארס בין שוהם לבוסאווי (מברק איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 22.3.1951, שם).
4. ראה מס' 81 ו־99.
5. השווה דיווח ב־612–611 .*FRUS*, 1951, V, pp

99

ש. בנדור: דין־וחשבון על ביקורו של ג׳. מקגי בישראל (ב־27–28 במארס 1951)

S. Bendor: Report on the Visit of G.C. McGhee in Israel (27-28 March 1951)

[130.20/2475/1

תל אביב, 1 באפריל 1951]

כמוס

[.....][1]

שיחת מר מקגי עם שר החוץ בלשכתו בירושלים ביום 27.3.1951 (נכחו גם שגריר ארצות־הברית ומר ש. בנדור)

מר מקגי: סיפר על מסעיו. היה בפרס זמן קצר אחרי רצח ראש הממשלה.[2] לדעתו לא בוצע הרצח בהשפעת אנשים מן החוץ. היה גם בעיראק.

השר: סיפר על העלייה מעיראק. יש להניח שממשלת עיראק לא תתנגד לעלייה גם אחרי 31 במאי שחשבנו לתאריך הסופי. ממשלת ישראל החליטה לקבל 20,000 לחודש. זה המקסימום שאפשר לקבל בלי לפגוע בעלייה ממקומות אחרים כגון רומניה, שאסור להפסיק את העלייה מהם.

מר מקגי: כמה עוד יעלו מרומניה?

השר: יש עוד כרבע מיליון יהודים ויותר ברומניה. אנו מקווים שכולם יעלו.

מר מקגי: האם מצבם רע?

השר: הם איבדו את מטה לחמם. אינם יכולים להסתגל למשטר החדש. יש המועסקים בעבודת כפייה והם עומדים לפני טמיעה מאונס. הממשלה הרומנית אינה מרשה עליית בעלי־מקצוע ובדרך כלל אנשים בגיל 20־30 יש להם סיכויים קלושים לעלות. המנהיגים הציונים נאסרו ואיש אינו יודע את גורלם.

אשר למצב בארצנו – אנו עומדים לפני בחירות שתהיינה בחודש יולי.[3] דרוש זמן לרשום בעלי זכות הבחירה שמספרם הוכפל מאז הבחירות האחרונות. גם מספר הערבים בעלי זכות ההצבעה הוכפל. יש בארץ כ־140,00[0] ערבים היושבים בה כחוק וכ־30,000 שאין מכירים בחוקיות ישיבתם.

מר מקגי: כיצד גדל מספר בעלי זכות ההצבעה הערבים?

השר: חלק מאלה שהיו בארץ בזמן הבחירות הראשונות לא היו אז בעלי זכות ההצבעה בגלל היותם בארץ זמן קצר מדי (יהודים רבים היו באותו המצב). נוספו כ־25,000 כתוצאה מצירוף ה"משולש" לישראל ואחרים כתוצאה מאיחוד המשפחות. יש גם מסתננים שהותר להם להישאר.

מר מקגי: כמה נוספו על־ידי איחוד משפחות?

השר: כ־3000–4000.

99

1. העמוד הראשון של המסמך, שעניינו סדרי הביקור של מקגי, לא הודפס כאן.
2. ראש ממשלת איראן, עלי ראזמארה, נרצח ב־7 במארס על־ידי ארגון טרור דתי קיצוני, על רקע התנגדותו להלאמת הנפט באיראן.
3. ראה מס׳ 60, הערה 1.

מר מקגי: האם חל איזה שינוי ביחסים עם השכנים?

השר: לא. יש מגע עם ירדן – מגע סודי ובלתי רשמי.[4] עד כה לא הביא לתוצאות של ממש. המלך רוצה בהסדר אך אינו יכול להשפיע על הממשלות. בזמן האחרון גבר מחדש הלחץ של הבריטים למען הסדר. המלך אינו מרוצה מראש הממשלה ומאיים להחליפו.

מר מקגי: אחת מהבעיות היא ניתוק הכפריים מאדמותיהם באזור המשולש.

השר: אנו מוכנים לשלם בעד האדמות.

מר מקגי: הם רוצים לצרף את האדמות לכפרים.

השר: זאת שאלה של קביעת הגבולות הסופיים וזה תלוי במשא־ומתן על שלום.

השגריר: הם רק רוצים שתינתן להם הרשות לעבד את האדמות.

השר: זה אינו מעשי כי קשה יהיה לשמור על הגבולות אם תינתן רשות לכפריים לעבור הלוך ושוב. יתר־על־כן, חלק מהאדמות מעובדות עכשיו בידי אחרים.

מר מקגי: מה היתה הכוונה בשעת חתימת ההסכם?

השר: אלה שנשארו לא איבדו את זכויותיהם – לאלה שעברו לירדן אין כל זכות בישראל. אין זה ברור אם כוונותיו של ראש ממשלת ירדן כנות והוא באמת שואף לשלום, או אם הוא רק מתמרן כדי לעוור את עיני המלך.

מר מקגי: ראש הממשלה נראה לי כאיש כן. הוא רוצה להיות בטוח שאם הוא ימלא סעיף 8 של הסכם שביתת־הנשק, תמלא ישראל את כל התחייבויותיה היא. ראש ממשלת ירדן חושב את הר הצופים כחלק מירדן.

השר: זאת תיאוריה חדשה שצצה לפתע ואנו דוחים אותה. אין כל סיכויים להסדר בהנחה כזאת. הר הצופים תמיד היה בידינו. את הדרך אליו הפסדנו. אנו לחצנו על ראש הממשלה שיגיש לנו את הצעותיו. אחרי זמן רב סוף סוף הגיש אותן ואנחנו מעיינים בהן כעת. מה המצב בסוריה?

מר מקגי: אין שם ממשלה. קודסי לא הצליח להרכיב ממשלה בגלל השפעתו של הצבא. אני מקווה שתתקדמו במשא־ומתן עם ירדן.

השר: היינו מבכרים להגיע לידי הסדר עם מצרים. אנו מנהלים משא־ומתן עם ירדן רק מפני שזהו הקו של ההתנגדות הקטנה ביותר. מר מקגי: מדינות ערב אינן חושבות שכדאי לנהל משא־ומתן עם ישראל, כי ישראל אינה מוכנה לתת שום דבר.

השר: למה ניתן לתוקפנים שנוצחו על־ידינו?

מר מקגי: אין משא־ומתן ללא ויתורים הדדיים.

השר: אנו מוכנים לתת פיצויים. אנו מוכנים לדון בדבר גישה לנמל חיפה בשביל ירדן.

השגריר: מדינות ערב אומרות שישראל זכתה בשטחים והן בפליטים. אין הן רואות התקדמות לקראת מימוש המדיניות המוצהרת של ישראל.

מר מקגי: אומרים שהפקדונות המוקפאים נוצלו על־ידי ישראל.

השר: ישראל אחראית בעד הפקדונות המוקפאים. ייתכן שהאפוטרופוס השתמש בכסף זה לתקן בתים נטושים וכדומה. זה דבר שניתן לבירור באמצעות ועדת הפיוס.

מר מקגי: המדובר על סכומי כסף לא גדולים וכדאי, אולי, להראות נדיבות לב בנקודה זו.

השר: אנו היינו מוכנים לדון בכל שאלת הפיצויים, והנה בא העניין העיראקי ונאלצנו להודיע שנקשר את עניין רכוש יהודי עיראק לכל דיון על פיצויים לערבים.[5]

4. ראה מס׳ 83.
5. ראה הערת־עורך, עמ׳ 180–181, ומס׳ 97.

מר מקגי: זה גלגל חוזר. הם טוענים שעושים מה שעושים בגלל יחס ישראל לרכוש הערבים וישראל טוענת שהיא עושה מה שהיא עושה בגלל הקפאת רכוש יהודי עיראק.

השר: זה נכון ומצב זה יימשך כל עוד אין שלום או לפחות הסדר. הם חושבים שאנו עומדים לפני התמוטטות. הם יתפכחו אם יראו שארצות־הברית עוזרת לנו.

מר מקגי: ארצות־הברית מעוניינת בהצלחתכם (would like to see you succeed). אשר למדינות ערב – אין נטייה אצלם לעשות שלום כי לדעתם הם רק עשויים להפסיד משלום. על־כן לדעתן לא כדאית כל טרחה.

השר: לפנים היתה ארצות־הברית טוענת שמדינות ערב היו חוששות מפני התפשטות ישראלית. אם עכשיו אין מדינות ערב רואות כל תועלת בשלום עם ישראל, פירוש הדבר שאינן חוששות מפני התפשטות ישראלית.

מר מקגי: הצהרת שלוש המעצמות אושרה מחדש באיסטנבול.[6] הצהרה זו מבטיחה גם את הערבים גם את היהודים נגד תוקפנות. אשר למשא־ומתן – ירדן חוששת מפני משא־ומתן עם ישראל בזוכרה את התוצאות הקשות של המשא־ומתן להסכם שביתת־הנשק.

השר: ירדן קיבלה שטחי אדמה שלא כבשה אותם.

מר מקגי: יחד עם פליטים רבים.

השר: איש לא אילץ אותם לעזוב.

מר מקגי: כמה נשארו במשולש?

השר: כ־25,000 והם במצב טוב היום. אין להגיד שהערבים בארץ מאושרים כי הם היו רוב ועכשיו הם במיעוט, אך מצבם החומרי הוא טוב.

מר מקגי: האם יש ערבים הרוצים לעזוב את ישראל?

השר: בדרך כלל לא. יש תופעה הפוכה – יש מסתננים ממדינות ערב הרוצים להישאר בישראל.

מר מקגי: אין ארצות־הברית יכולה לעשות דבר לקרב את השלום.

השר: חשוב לממן את שיקום הפליטים הערבים.

מר מקגי: ארצות־הברית נותנת 30 מיליון דולר לקרן הקליטה. מתפקידה של ישראל ל"רכך" את מדינות ערב.

השר: ישראל הבטיחה לשלם פיצויים. אנו מקווים שלא נצטרך לקיים את איומנו בדבר רכוש יהודי עיראק. נוכל למלא את התחייבותנו אם נקבל עזרה ישירה מארצות־הברית ושילומים מגרמניה.

מר מקגי: מי ישלם את השילומים? הגרמנים? האם הכסף הזה לא יבוא מארצות־הברית?

השר: נכון שארצות־הברית תמכה בכלכלה הגרמנית אך היא עכשיו איתנה במידה כזאת שהיא יכולה לשלם שילומים.

מר מקגי: האמנם ישראל מאמינה שהיא תקבל שילומים?

השר: אין זה מתקבל על הדעת שגרמניה תחזור לחבר העמים התרבותיים בלי לשלם בעד חטאי העבר. יש גרמנים – ואדנאואר ביניהם – המבינים שעליהם למחוק את הכתם של העבר.

מר מקגי: זה זמן־מה מאז עזבתי את ואשינגטון ואינני בתוך העניינים, על־כן אני מדבר מתוך הסתייגות.

השר: היתה תגובה חיובית לתביעתנו בעיתונות הגרמנית. אנו לא הגשנו את תביעתנו כחלק מהתביעה הכללית לפיצויים מגרמניה. לנ' יש חשבון מיוחד, השונה מכל חשבון אחר. אין אנו כדוגמת יתר העמים מבקשים פיצויים בעד ההפסדים שנגרמו בזמן המלחמה. היחס של העם

6. ראה מס' 45, הערה 2, וכרך 5, מס' 249.

היהודי לעם הגרמני הוא בעל אופי מיוחד. העם הגרמני מכיר בזה ואסור שייעשה דבר להחליש או לשנות הכרה זו.

שיחת מר מקגי עם ראש הממשלה ושר החוץ במשרד ראש הממשלה בירושלים ביום 27.3.51 (נכחו גם שגריר ארצות־הברית ומר ש. בנדור)

מר מקגי: יש לכם בעיות רבות.

ראש הממשלה: לא כה רבות כמו שיש לכם.

מר מקגי: יש באזור שלי 700 מיליון איש. ישראל דורשת שימת־לב ללא כל יחס למספר תושביה: זה סימן של התפתחות חזקה ובריאה. הישגיכם מפתיעים.

ראש הממשלה: עלינו לעשות בשלוש שנים מה שאתם עשיתם ב־300.

מר מקגי: היינו רוצים לראות שלום ביניכם לבין שכניכם.

ראש הממשלה: זה תלוי בכם.

מר מקגי: עד כה לא עלה בידינו לעשות דבר.

ראש הממשלה: המפתח לשלום הוא מצרים. האם לדעתך יש סיכויים לשלום?

מר מקגי: לא מצאתי במסעותי כל סימנים של נטייה לשלום. ירדן לא תעיז להיות הראשונה לעשות שלום. נכון שמצרים היא המפתח. התערבותנו בעבר לא הועילה ואין אנו יכולים לכפות את השלום על מצרים.

ראש הממשלה: נכון. אין מקום לכפייה. כל אומה צריכה לפתור את בעיותיה היא, אך המעצמות הגדולות יכולות לעזור.

מר מקגי: הערבים מרגישים שישראל נוקשה ואינה מוכנה לכל ויתורים. אין למדינות ערב מה להרוויח ועל־כן אין נטייה להיכנס למשא־ומתן.

ראש הממשלה: אם הם ישלימו עם קיומנו באזור זה, הרי סוף השלום לבוא.

מר מקגי: כולם השלימו עם קיום מדינת ישראל. אין מדינה שתתקוף את ישראל.

ראש הממשלה: לא עכשיו – אך ייתכן בעתיד.

מר מקגי: יש הצהרת שלוש המעצמות, יש או"ם ויש הצבא הישראלי. כל אלה ערובות נגד תוקפנות. למעשה מצפון מדינות ערב אינו שקט, והן מנסות למצוא דרך להציל את כבודן (saving face).

השגריר: ישנם הפליטים הערבים המכבידים עליהם.

ראש הממשלה: הרי מדינות ערב יודעות שאין זו תופעה מקומית בלבד. יש פליטים במקומות רבים בעולם. מה חושבות סוריה ועיראק לעשות בשטחי הקרקע הגדולים שאינם מאוכלסים?

מר מקגי: גישתם לעניין היא פוליטית מעיקרה.

ראש הממשלה: אם כן, לדעתך אין לקוות לשלום עם מדינות ערב? אף לא עם ירדן?

מר מקגי: ירדן לא תעיז.

ראש הממשלה: האם המלך בעד שלום?

מר מקגי: כן.

ראש הממשלה: וראש ממשלת ירדן?

מר מקגי: כן, גם הוא.

שר החוץ: אמרתי בשיחה עם מר מקגי שאין לי ביטחון בזה, אך אני נותן לסמיר ליהנות מן הספק.

מר מקגי: מה יכול לשמש נשק במשא־ומתן עם מצרים?

ראש הממשלה: נוכל לעזור אשה לרעותה. נוכל לעזור לעם המצרי במלחמתו נגד עוני, בורות ומחלה.

מר מקגי: אני בספק אם המצרים יקבלו את מומחי ישראל.

שר החוץ: לפני המלחמה היו מצרים באים ארצה ללמוד מאתנו. יש גם השוק הישראלי לתוצרתם.

מר מקגי: אינם זקוקים לשוק הישראלי.

שר החוץ: יש גם התיירות.

השגריר : הזכיר את דברי ראש הממשלה בשיחה עם מר לואיס ג'ונס[7], שלאור המצב הבינלאומי יש הכרח בשלום במזרח התיכון.

מר מקגי: האם מצרים תוכל לעשות שלום בלי שישראל תציע לה דבר של ממש? האם יש מגע ביניכם לבינם?

שר החוץ: בארצות־הברית היתה הפגישה בין באנץ', עזאם וסלח־אד־דין.[8]

מר מקגי: לא קיבלתי את הרושם אז שהיו מעוניינים בשלום.

שר החוץ: הרי שר החוץ המצרי שאל אז למה ארצות־הברית אינה מכריחה אותם לעשות שלום.

ראש הממשלה: מנקודת הראות של המצב בעולם, חיוני השלום בין ישראל ומצרים. במצב הקיים ארצות־הברית יכולה לסמוך באזור הזה רק על טורקיה וישראל. יכול להיווצר מצב שעזרתנו תהיה חיונית ולא נוכל לפעול בגלל היחסים בינינו לבין שכנינו.

מר מקגי: המזרח התיכון צריך להיות מוכן למקרה של מלחמה. אסור שיפול בידי האויב מחוסר התכוננות. האם השיחות עם הגנרל רוברטסון[9] השביעו רצון?

ראש הממשלה: הן היו ידידותיות אך לא משביעות רצון. בגלל המצב המדיני באזור הוא רואה את ישראל רק כארץ מעבר ולא כגורם צבאי.

מר מקגי: ייתכן שמדינות ערב ישנו את עמדתן בשעת חירום.

השגריר : זה יהיה מאוחר מדי.

ראש הממשלה: האם אין השעה הנוכחית שעת חירום?

מר מקגי: האם רוברטסון לא אמר כיצד תוכלו לשמש כגורם צבאי?

ראש הממשלה: רוברטסון אינו מביא אותנו בחשבון ככוח פעיל.

שר החוץ: הוא נותן לנו רק תפקיד פסיבי.

ראש הממשלה: יכול להיות שלפתע תהיו זקוקים לכוח ניכר להגנת המזרח הקרוב. מה שונה המצב כשהכוח הזה נמצא במקום או אם צריכים להביא אותו ממרחקים.

מר מקגי: מה הכוח שתוכלו להפעיל?

ראש הממשלה: במלחמת העצמאות היו לנו יותר מ־100,000 איש. כעת נוכל להכפיל את המספר הזה.

מר מקגי: האם יש לכם זמן לאמן אותם?

ראש הממשלה: אנו מתרכזים עכשיו באימון מפקדים וזה העיקר.

מר מקגי: אין ספק בהחלטתכם להילחם בתוקפנות רוסית במזרח התיכון?

ראש הממשלה: אי אפשר לאמור זאת על העם כולו ב־100 אחוז. מלבד קבוצה מבוטלת של קומוניסטים (כשני אחוזים) יש כ־10 אחוז שיתנגדו למלחמה ברוסים. מאידך גיסא יש אחוז קטן (5–8 אחוז) השונא את אנגליה ויהסס להצטרף לאנגלים, אך רוב העם החלטתו איתנה.

7. ראה מס' 81.
8. ראה כרך 5, מס' 480.
9. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ו־72.

שר החוץ: המיעוט יהווה בעיה בזמן מלחמה, אך יהיה צורך להתגבר על בעיה זו.

ראש הממשלה: לפנים היה צבאנו צבא נבחרים. כתוצאה מחינוך ציוני והגנתי במשך השנים, נוצר צבא בעל רוח מסוימת. לעולים החדשים אין הרקע הזה. עלינו לחזק אותם ולהפיח בהם רוח של ביטחון עצמי. אלה זקוקים לתקופת אימונים יותר ארוכה מאשר היישוב הוותיק בזמנו, אך הם חיילים טובים.

מר מקגי: מה האפשרויות של שיתוף פעולה עם הבריטים?

ראש הממשלה: עכשיו רוצים הבריטים רק רשות לטוס מעל לישראל. בזמן שלום אין זה רצוי לנו, כי אסור לנו לעשות דבר העשוי לקלקל את יחסינו עם מדינות מזרח אירופה – דבר העלול להביא להפסקת העלייה.

מר מקגי: האם מילוי בקשתו של רוברטסון יביא לתוצאה כזאת?

ראש הממשלה: מוכנים אנו לעיין בדבר. מה שחשוב הוא שנוכל לאמן את אנשינו, שנקבל את הציוד הדרוש ושנוכל לחזק את תעשייתנו.

מר מקגי: באיזו מידה אתם מתקדמים בתעשייה ובכלכלה?

ראש הממשלה: אנו התקדמנו אך לא במידה מספקת.

שר החוץ: קשה לייצור להשיג את העלייה. האוכלוסייה גדלה ב־80 אחוז והייצור ב־50 אחוז. יש תכניות הקרובות להתגשם לתעשיית צמיגים, להגדלת ייצור המלט, לייצור זבלים חימיים וכדומה.

מר מקגי: מה תהיה ההתקדמות בשנה הבאה?

ראש הממשלה: זה תלוי בגורמים שונים. אנו מוכרחים להביא בחשבון את צרכי הביטחון. אנו מקווים לפתח את תעשיית הכימיקלים ואת תעשיית המתכת.

מר מקגי: מתי תוכלו לכלכל את עצמכם?

ראש הממשלה: אם יהיה שלום – תוך 5–6 שנים. במשך הזמן הזה נוכל לספק לעצמנו את המזון הדרוש לנו. בין השאר אנו מפתחים את הדיג.

שר החוץ: אנו מיבשים את החולה ומקווים לנצל את השטח הגדול הזה להגדיל את אספקת המזון.

מר מקגי: מה סלע המחלוקת שם? האם העבודה שם היא נגד הסכם שביתת־הנשק?

שר החוץ: לא.

ראש הממשלה: כל הבעיה היא שטח אדמה של כ־25 דונם השייך לסורים. מר מקגי אני מקווה שיימצא פתרון, כי ברור לכם מה הן הסכנות שביריות.

שר החוץ: אנו מקווים שגם הסורים מבינים את הסכנות. שר החוץ אמר שיש לו פגישה אחרת ועל־כן נאלץ ללכת.

מר מקגי: האם אתם באמת תולים תקוות גדולות בפיתוח הנגב? ראש הממשלה ומר מקגי ניגשו למפה התלויה על הקיר וראש הממשלה הסביר את התכניות לפיתוח הנגב ולניצולו.

מר מקגי: מה היא השפעת העלייה על כלכלת המדינה?

ראש הממשלה: בראשונה היו לנו חששות בדבר השפעת העלייה הגדולה על רמת החיים בארץ. אך לא היתה לנו כל ברירה והחלטנו שעלינו ללכת לקראת הסכנה הזאת. למעשה חששותינו נתבדו במידה רבה כי העולים הם כוח יוצר.

מר מקגי: האם בכל זאת לא תביא העלייה להורדת רמת החיים? האם זה אינו קשה בשביל אלה הנמצאים כבר בארץ?

ראש הממשלה: אנו אי קטן בים ערבי. העלייה מבטיחה את קיומנו.

מר מקגי: הרי אין סכנה של התקפה על ישראל לאור הצהרת שלוש המעצמות.

ראש הממשלה: אין ביטחון גמור. דברים משתנים ועם צריך לבטוח בעצמו. אין לדעת

מה יביא העתיד. אין לחזות מראש מה יהיו פני העולם אחרי המלחמה הבאה – מה יהיו היחסים בין המעצמות הגדולות, אפילו אם מעצמות המערב ינצחו במלחמה. ארצות־הברית אולי לא תוסיף להתעניין במזרח התיכון, תצא מן האזור הזה, אך אנו נישאר והערבים יישארו.

מר מקגי: אינני יכול לתאר לעצמי שיחול שינוי ביחסי המעצמות הגדולות.

ראש הממשלה: האם ארצות־הברית היתה מוכנה – בשעה שהיא רואה סכנה לקיומה – לסמוך רק על חוזים בין־לאומיים? האם לא תרצה בראש ובראשונה לחזק את עצמה?

מר מקגי: האם זאת ההצדקה היחידה לעלייה?

ראש הממשלה: לא. כי אין המדינה קיימת אלא לשם עלייה, אך העלייה גם מוסיפה ביטחון.

מר מקגי: עד איזה גבול תמשיכו עם העלייה? הרי אין ספק שהמשך העלייה יוריד את רמת החיים.

ראש הממשלה: ייתכן שתהיה ירידה זמנית אך אנו נפתח את הכשרונות של העולים ושוב נעלה את הרמה. הכשרים (skills) הם חשובים מאוד.

מר מקגי: אך כשרים לבדם אינם מספיקים, אם אין אפשרות לספק את המזון הדרוש.

ראש הממשלה: כפי שאמרתי אנו נגדיל את ייצור המזון. השמירה על רמת החיים תלויה בעזרת ארצות־הברית ועל מה שאנו נוכל ללמוד ממנה.

מר מקגי: מה האוכלוסייה שהארץ תוכל לכלכל?

ראש הממשלה: 4–5 מיליון – הכול תלוי באספקת המזון ואנו חייבים להגדיל את ייצור המזון. כעת ישנם כ־1,300,000 איש בארץ. יותר חשוב בשביל התפתחותנו מהצהרת שלוש המעצמות הוא השלום עם מדינות ערב. כשאמרתי שהן יכולות ליהנות משלום עם ישראל התכוונתי לכך שישראל יכולה לשמש להן דוגמה של חיים דמוקרטיים. ידוע שהמשטרים במדינות ערב תלויים על בלימה וכל יום יכול להביא מהפכה בכיוון לא רצוי. כמוכם כמונו צריכים להיות מעוניינים בעידוד הכוחות הליברליים שבמדינות אלה כדי למנוע "סין חדשה" במזרח התיכון. עמי ערב יכולים ללמוד מהדוגמה שלנו. דרוש לנו שלום המבוסס על רגשי כבוד הדדיים.

מר מקגי: אנו נשמח אם תוכלו להגיע לידי שלום אתם. אינני רואה כיצד ייעשה.

ראש הממשלה: אם אין דרך קצרה – נחכה. אך בגלל המצב העולמי חיוני השלום בין ישראל למדינות ערב וחיוני לא רק לנו כי אם גם לכם.

מר מקגי: היזמה בעיקר בידיכם.

ראש הממשלה: אין לנו מה להציע להם חוץ ממה שאמרתי לך.

השגריר: חשובים הפיצויים.

ראש הממשלה: זהו דבר טכני. אין לנו מה להציע אלא ידידותנו.

מר מקגי: כרגע אינם מוכנים לקבל זאת ובינתיים זמן יקר הולך לאיבוד.

ראש הממשלה: לא נוכל לעשות דבר. נצטרך לחכות.

מר מקגי: אנו גאים על עזרתנו למדינת ישראל.

ראש הממשלה: יום יבוא ותהיו שמחים שעזרתם לישראל.

מר מקגי: עלינו להביא בחשבון את השפעת עזרתנו לישראל על מדינות אחרות.

ראש הממשלה: היזהרו פן תחזרו על שגיאות הבריטים. עליכם לעשות את הנכון בלי שיקולים טפלים. אנו נוכל בעזרתכם לשמש דוגמה לאחרים בחלק זה של העולם.

מר מקגי: אמת ויציב. עשיתם מלאכה רבה מאוד.

100

ג. אבנר אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
G. Avner to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. W329 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/21 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 1 April 1951

Immediate

At meeting with B[en]-G[urion] 30th March, *Sar* [Foreign Minister] absent, ill, present: representatives Army, *Misrad* [Ministry of Foreign Affairs], P.L.D.C. [Palestine Land Development Company] decided continue work,[1] refrain from military action interpretable aggressive but return fire, assert sovereignty by actions like transfer Arab civilians into Israel non–demil[itarized] territory, distribution Israel resident certificates all inhabitants, prevention crossings from zone to Syria and reverse attempt get rid French observers Syrian M.A.C. [Mixed Armistice Commission].

Our stand presently as follows: Armistice agreement dictated solely military not political considerations therefore always military criterion decisive. Riley decided (see S/2049)[2] no military advantage to Israel from Huleh works. These fall therefore clearly within concept normal civilian life. Chairman's responsibility prevent interference normal civilian life, ensure its peaceful continuation. This particularly valid Huleh as work began October with knowledge Syrians and U.N. and continued without let until Syrian M.A.C. complaint 27 January. As per article 5[3] zone questions entrusted chairman and not M.A.C., we unparticipating M.A.C. until chairman arranges cease-fire and continuation work in safety. This aims avoiding M.A.C. decision our disfavour, concentrating efforts not on M.A.C. but on individual whose powers limited and whose views unpossessed weight of M.A.C. decisions and always changeable. Instructions further action will follow.

100

1. במפעל ייבוש החולה. ראה הערות־עורך, עמ׳ 179 ו־193, ומס׳ 95.
2. מסמך או"ם מיום 21.3.1951. המכתב כלל דין־וחשבון של ריילי שנשלח אל מזכיר האו"ם ב־12 במארס 1951 על פעולות ועדות שביתת־הנשק בחדשים נובמבר 1950 – פברואר 1951. בחלק על פעילות ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה הובאה חוות־דעתו של ריילי בתזכירו מ־5 במארס שתוכנה מובא בהערת־עורך, עמ׳ 179. (ראה SCOR, Sixth Year, Supplement for 1 April – 30 June 1951 (.pp. 11–22
3. בהסכם שביתת־הנשק ישראל–סוריה (כרך 3, נספח ט).

About 800 Arabs transferred lock, stock, barrel. Official reason for transfer their own security view Syrian firing. One villager killed resisting transfer.

No work today as tractors temporarily knocked out, hope resume tomorrow.

Syrian lodged three complaints,[4] one known officially others from private sources. Substance complaints (a) Israel reinforcements brought to demil[itarized] zone, (b) Israelis firing Syrian outpost which fire unreturned, (c) expulsion Arab inhabitants demil[itarized] zone.

According info[rmation] Syrian Minister New York ordered lodge complaints *Moabit* [Security Council]. Special Army officer sent New York with documents to advise Minister.

Avner

101

ב. ניב[1] אל א. לבבי
B. Niv to A. Levavi

העתק: 130.11/2502/11

ווארשה, 1 באפריל 1951

לבבי היקר,

מחוץ לידיעות הבלתי ברורות ממשרד ראש הממשלה הפולני, שאני מקבל, בפגישות אישיות עם מנהל המשרד, או בשיחה טלפונית אתו, בענייני עלייה, רציתי לדעת את עמדת החוגים הקובעים את מדיניות העלייה, ולכן פניתי לפרוטוקול בבקשה לאפשר לי פגישה עם מנהל משרד החוץ מר וירבלובסקי, שהוא האיש הקובע במשרד ולא השר.

מבוקשי ניתן לי כעבור ימים ספורים, ואתמול נפגשתי עם מר וירבלובסקי בנוכחות מנהל מחלקת המזרח.

הסברתי להם את התעניינות ממשלתנו בעליית יתר היהודים מפולין, כמובן אלה שרוצים בכך. רצוננו לדעת מתי ובאיזה היקף יהיה ההמשך, בכדי שנוכל להכין את הכלים הדרושים לכך. עמדתי במיוחד על המקרים של משפחות מפורדות, על זה שאלפיים יהודים לא יצאו אחרי אשר חיסלו את ענייניהם, דירותיהם, כי לפי הודעת השלטונות היו בטוחים שייצאו, ורק ברגע האחרון נלקחה מהם האפשרות הזו.

4. באותם ימים הגישו הסורים שתי תלונות למועצת־הביטחון בעניין החולה, האחת מ־29 במארס (מסמך או"ם S/2061) והשנייה מ־2 באפריל (מסמך או"ם S/2065). ראה *SCOR*, Sixth Year, Supplement for 1 April – 30 June, 1951, pp. 22–24.

101

1. ברוך ניב, מיופה־כוח זמני של ישראל בפולין עד אוגוסט 1951 ולאחר מכן באותו תפקיד ברומניה.

מר וירבלובסקי הסתייג ואמר, כי אין ברצונם לנהל משא־ומתן רשמי על יציאת אזרחי פולניה ושיחתנו בעניין זה היא בהחלט פרטית. ולעצם העניין השיב: (א) "העלייה נגמרה ואין בדעתנו לחדשה." (ב) "מגיעים אלינו הדים מהמצב הקשה של העולים ומהרצון של רבים לחזור. גם אלינו ואפילו באופן פרטי אלי, פנו יהודים שנרשה לקרוביהם לחזור. אמנם לא רבים הם המקרים, אבל זאת היא בעיה. כמובן שלא נרשה לשום איש לחזור, כפי שהודענו על כך לכל עולה." (ג) "אינה קיימת בעיית משפחות מפורדות, לא היה בזה יד הגורל, כי המשפחות נפרדו וחלק מהם עלה."

עניתי לו, שהמשפחות הופרדו על־ידי השלטונות, אחרי אשר לחלק ניתנו דרכונים, ולחלק שני לא. במקרים רבים הופרדו אפילו ביום האחרון לפני היציאה בגלל עניינים אדמיניסטרטיביים, ענייני מסים, וזה אחרי אשר האנשים חיסלו את דירותיהם ועניניהם ולא היה להם לאן לחזור. מה ששייך לרצון העולים החדשים לחזור, אמרתי, היו אי אלו מקרים בודדים אבל, רצון זה, אם ישנו, הוא רק בשניים שלושה החודשים הראשונים, עד אשר האדם הזה מוצא את מקומו, עכשיו אין מקרים כאלה.

העליתי גם את שאלת הילדים היתומים שקרוביהם בארץ דורשים לקבלם אליהם.

כאן חיכתה לי הפתעה. לפני מספר חודשים, כשמר ברזילי התחיל לטפל בענייני הילדים, מסר לנו, אחרי שיחה במשרד החוץ, שהשלטונות מוכנים לבוא לעזרתנו, אם יסודר הצד הפורמלי; זאת אומרת, שקרובי הילדים צריכים לשלוח אלינו תעודות נוטריוניות מאושרות על־ידי הקונסוליה הפולנית בארץ, ועל סמך תעודות אלו, שאנו נעבירם למשרד החוץ, האחרון יטפל בהוצאת הילדים.

כשנגעתי בשאלת הילדים ואמרתי, כי את כל התעודות העברתי לרשותם ואנו מחכים כבר הרבה זמן לסידור, הופתעו שניהם והודיעו "אף פעם לא הודענו על צורך בתעודות כאלה, ואף פעם לא הבטחנו להעלותם. אמנם הועברו אלינו תעודות, אבל את כל זה העברנו למשרד הפנים, שיברר את העניינים כמקרים רגילים לקבלת דרכונים ליציאה."

אחרי שיחה ארוכה, בה הסתייג מר וירבלובסקי מהמושג "ילדים" לגבי אלה שהם בני 14–15, "הם אינם ילדים, אלה כבר מבוגרים, שאין לקרובי משפחה דעה עליהם", הבטיח בכל זאת לברר את העניין באופן מיוחד ולהודיעני.

בהמשך השיחה נגענו בהקמת צירות פולנית בישראל. בצורה משתמטת אמר לי, כי העניין אינו מסתדר עדיין בגלל זה שאין להם אדם מתאים ועוד דברים טכניים שונים.

כשאני עושה סיכום לעצמי בשאלת העלייה, אני רואה שניחושי, שעליהם כתבתי לכם במכתבי הקודמים, מתאמתים. עלייה המונית לא תהיה, בכל אופן בשלב זה. ה"נסיעות האינדיבידואליות" שעליהם מכריזים קונסולים וסגני קונסולים, הם דיבורים בעלמא. אין נסיעות אינדיבידואליות מפולין, אם כי באופן רשמי יכול כל אחד להגיש בקשה על כך, אבל מי הוא האמיץ שיעשה זאת, מבלי לפחד שיגיע למקום אחר.

מספר מסוים מתוך אלה שהגישו ערעורים, יקבלו אפשרות לצאת. יהיו אלה זקנים, נכים וחולים ואולי גם משפחה קרובה.

אולי כדאי היה להקים בארץ תנועה של קרובים ש"ירעישו" עולמות. את זה יוכל לעשות ארגון יוצאי פולין. כמובן שזה צריך להיות ולהיעשות בשיקול־דעת ובאחריות גדולה.

בברכה,

ב. ניב
מיופה־כוח

102

א. בירן אל מ. שרת
A. Biran to M. Sharett

העתק: 130.16/2948/7

ירושלים, כ"ה באדר ב' תשי"א
2 באפריל 1951

אדוני השר,

למשא־ומתן עם עבר־הירדן:

כידוע מונה אחמד ביי חליל כיושב־ראש המשלחת הירדנית לוועדה המיוחדת ולוועדת שביתת־הנשק. אין להטיל ספק בכנות רצונו של אחמד אל־חליל להגיע לידי הסכם ופתרון הבעיות השנויות במחלוקת בין ירדן וישראל; אך השאלה בעינה עומדת, מה הם התנאים המינימליים אשר ממשלת ירדן צריכה להתנות להשגת הסכם, ומה הדברים שאיש מתון כאחמד אל־חליל צריך לתבוע כשי על מזבח המשא־ומתן? לאחר כמה פגישות רשמיות ובלתי רשמיות, יש עניין בסיכום הדברים הבאים:

(א) אחמד אל־חליל טוען כי סאמיר פאשה שואף להסכם, אך הוא מתקשה באמרו כי אי אפשר להאמין לישראלים וכי לאחר שהוא מגיע לידי הסכם הרי אנו באים ומשנים את המוסכם. חליל סבור כי יש לחזק את ידיו של סאמיר וצריך לאמצו לקראת המשך המשא־ומתן. על־כן מציע חליל כי תיערך פגישה בין שרים ירדנים אשר דעתם נוחה למשא־ומתן כדי שהם עצמם יהיו התובעים מסאמיר להגיע לידי הסכם. במיוחד מציע חליל כי תיערך פגישה בינך אדוני לבין עומאר טאשר [כך!] מטר, שר הביטחון, שהוא איש נאמן למלך בכל נימי נפשו; כן רצוי כי בפגישה זו ישתתף גם אחמד טוקאן, וכמובן אחמד אל־חליל עצמו.

(ב) אחמד אל־חליל מסביר כי עלינו להבין לרוחם ולמצבם וכי מכל מקום יידונו הירדנים לכף חובה ובשבט הביקורת החריפה ביותר על כי הסכימו להגיע לידי משא־ומתן אתנו. (יש לזכור כי חליל כעוזמי בשעתו חוזר ואומר כי הערבים "בצדק או לא בצדק, אך כך הם חושבים" לא השלימו עם קיום ישראל וכי הם מאמינים שישראל תתמוטט ויד הערבים תהיה על העליונה.) על־כן זקוקים הערבים לדברים הבאים:

(1) שינויים בקו טול כרם–קלקיליה. אנשי קלקיליה וטול כרם אין להם ממה להתקיים ולא ייתכן להשאיר את שני המקומות האלה ללא כל תקווה וסיכוי לקיום כלכלי בעתיד. חליל מכיר בעובדה כי הוקמו יישובים ישראליים לאורך הגבול, אך הוא סבור שאפשר יהיה לשנות את קו הגבול מבלי לפגוע בנקודות העבריות ועם זאת יווצר שטח מחיה לכפריים. "אתם זכאים הייתם (1947) לקבל מיליון דונם אדמה או שניים, והנה יש לכם עשרים מיליון. הן לא יקשה אם כך לוותר על חצי מיליון דונם לטובת הערבים".

(2) באזור חברון – מחכה חליל ל־generous adjustment מצדנו וכיוון ששם "תודה לאל" לא הוקמו עדיין היישובים אפשר יהיה "בנקל" לספק את תביעות הערבים.

(3) אפשרות מעבר בין חברון לעזה. אין הדבר מחייב פרוזדור, אך יש לתת אפשרות לשני החלקים הערביים של הארץ לקיים מגע, אם בעזרת ויזות או רשיונות מעבר וכדומה.

(4) ירושלים. – יש לתת לערבים אפשרות מעבר לבית לחם משער יפו, ודבר זה מחייב לוותר להם על כל השטח הנמצא מזרחה לכביש שער יפו – בית לחם. עתה אין הערבים

חושבים יותר על שכונות בקעה וקטמון, אך הם חפצים בשטח הר ציון, דיר אבו טור, הקולג' הערבי, ארמון הנציב וכו'.

(5) פליטים. – עלינו לתת לפליטים שהם בעלי רכוש, אשר מספרם לא יעלה על 15–20 אלף, לחזור לשטחי ישראל. חליל מודה כי לא נוכל לעמוד בהצהרתנו בדבר החזרת מאה אלף פליטים, אבל הוא סבור כי נוכל לקבל את המספר שהוא נקב.

(6) פיצויים. – עלינו לשלם פיצויים לאלה אשר אינם חוזרים, וזאת כדי שנאפשר לאותם הפליטים שאין להם רכוש להתיישב במקומותיהם.

(7) לטרון. – אפשר לפתור את בעיית לטרון על־ידי חלוקת שטח ההפקר באופן שיינתן לנו הכביש ומפעל המים, תמורת שטחים חקלאיים לכפרים הערבים.

(ג) טענתי מה שטענתי בתשובה לכל זאת, ולשאלתי המפורשת מה נקבל אנו תמורת כל הוויתורים האלה, השיב חליל כי עצם ההסכם, עצם חתימת השלום ופריצת החזית המאוחדת של מדינות ערב שקולים כנגד כל הוויתורים. כשאמרתי לו שאין זה מספיק, השיב, "אם כן, תגידו נא אתם מה הם הדברים שאתם רוצים". הוא הזכיר למשל את תחנת החשמל בנהריים והפעלת חברת האשלג. פרט לירושלים, אין חליל מטיל ספק באפשרות נכונותנו לוויתורים שהוא הזכיר. אמנם בעיית ירושלים קשה, אך הוא איננו סבור כי אי אפשר להתגבר עליה. הוא הצביע על שאיפתנו המשותפת למנוע את בינאומה של ירושלים, והסכם בירושלים יקל על המלחמה בבינאום. על שינוי הסטטוס הריבוני בהר הצופים הוא לא דיבר אם כי לא דחה אפשרות המעבר להר הצופים. הסברתי לו הסבר היטב כי לא ייתכן שינוי הגבול בירושלים או בכל מקום אחר בארץ ללא תמורה מתאימה. הצבעתי על הרובע היהודי בעיר העתיקה ועל השטחים הריקים מסביב לשיך ג'ראח אך הדברים לא נעמו לחיכו.

מהאמור לעיל נראה לי כי הדבר היחידי הניתן לפתרון הוא לטרון. חליל, אשר כבר סיפר ליושב־ראש ועדת שביתת־הנשק, קולונל טקסיס, על פגישתו של מר שילוח עם סאמיר,[1] חזר ואמר לי כי סמיר וגלאב הסכימו לחלוקת שטח ההפקר של לטרון וכי אם רק יינתן האות יוכל לסיים פרשה זו. הוא ביקש על־כן כי בפגישתו הבאה של מר שילוח עם סאמיר יאמר נא מר שילוח לסאמיר כי יתן הוראות לחליל לפעול לחלוקת שטח לטרון, ותוך ימים ספורים אפשר יהיה לכנס את הוועדה המיוחדת ולגמור פרשה זו. איני יכול לקבוע אם אכן יסכים סאמיר להפריד בין לטרון לבין יתר השאלות, אך ודאי כדאי לנסות ולהסיר מסדר היום אחת הבעיות שנשארו תלויות ועומדות. כשם שהצלחנו בזמנו לקבל את הרכבת, כן יש בלי ספק לנסות לקבל את הכביש וצינור המים, גם אם נבטיח לתת לעיר העתיקה מים לכשתופעל המשאבה של לטרון.

באשר להצעת חליל לפגישה עם שרי עבר־הירדן, אמרתי לו בו במקום כי מר שילוח בוודאי לא יתנגד להיפגש גם עם השרים שהזכיר, והערתי כי בסופו של דבר סיכויי השלום מותנים בראיית המצב לאמיתו ואשר הירדנים סירבו לראותו כמות שהוא. מכל מקום, יש לבחון את האפשרות של פגישת השרים המוצעת, ולו גם כדי לא לתת לשלהבת לדעוך.

– – – – – –

באשר לשאלת הפיצויים, כדאי להעלות כאן את קיצור שיחתי עם ד"ר אסקאראטה[2] כידוע אין ד"ר אסקאראטה מתפעל ביותר מבעיות וצרות הפליטים. הוא מוסיף ומאמין כי הפליטים

102

1. ראה מס' 83.
2. פאבלו דה־אסקאראטה, מזכיר ראשי של ועדת הפיוס.

היום חיים בתנאים טובים יותר מרוב אזרחי מדינות ערב ואין הם נוטים למהר ולשנות את מצבם הנוח. מנהיגיהם בעיקר הקימו ארגוני פליטים ומוסדות אשר לא בנקל יתפרדו. עתה הגיעה ועדת הפיוס להכרה, וזאת כנראה לאחר השיחות עם מר אנדרסן אשר יתחיל בעבודתו באמצע מאי, כי אין להכין רישום פיצויים אישי. מן הניסיון בעבר אפשר ללמוד כי עבודת שנים של ועדות פיצויים העוסקות ברישום אישי היא עבודה לבטלה. על־כן תתחיל ועדת המשנה של ועדת הפיוס לעסוק בחשבון ערך הרכוש הכולל שבעבורו יש לשלם פיצויים. ועדת הפיוס מצפה רבות מברנקסטל הבקיא בענייני קרקעות במדינת ישראל, וזה האחרון יתחיל כנראה בעבודתו באמצע חודש אפריל. אסקאראטה מניח כי אנו נעמיד לרשותו של ברנקסטל את ידיעותינו ואת ספרי הקרקעות הנמצאים בידינו. (לא ידוע לי אם הנחה זו מוצדקת, אם כי אסקאראטה טוען כי משרד החוץ הבטיח את כל העזרה.)

בכבוד רב,

א. בירן

103

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA340

נוסח יוצא: 130.09/2308/21

תל אביב, 2 באפריל 1951

בפגישת רמטכ"ל, שילוח ואחרים עם רג'הסוריה,[1] מץ,[2] בוסבי, בראשון באפריל, טענו אנשי או"ם: (א) הכנסנו יחידות צבאיות למחצה ונשק מסייע לאזור המפורז. (ב) מפריעים לעבודת המשקיפים. (ג) הוצאת הערבים מהאזור פוגעת בהחזרת החיים למסלולם הרגיל. (ד) מסרבים להשתתף בישיבות הוועדה. לאור כל אלה אין טעם בהמשכת הוועדה הסורית ועומדים לבקש מועביט [מועצת הביטחון] לבטלה.

ענינו: (א) אין באזור כוחות או נשק אסורים, אפשר לבדוק. (ב) מוכנים לבדוק כל תלונה על הפרעה למשקיפים. (ג) הערבים הסכימו לצאת מהאזור מרצונם הטוב מטעמי ביטחון, אפשר לבקר אצלם ולהיווכח. (ד) מוכנים להשתתף בפעולות הוועדה שתדון בתלונות על הסכם שביתת־הנשק, דהיינו עניינים צבאיים אך לא עניינים אזרחיים שהם עניין לדיון בינינו לבין היושב־ראש בלבד.

103

1. ג'פרי פ. ראג'סוריה (Rajasooria), יועץ מדיני לראש משקיפי האו"ם בארץ־ישראל.
2. קולונל א. פ. מץ שימש לחילופין כיושב־ראש ועדות שביתת־הנשק ישראל–מצרים וישראל–ירדן.

אחרי שהסכימו לכך נקבעה ישיבת הוועדה ל־3 באפריל.[3]

אחרי שהסורים התחייבו לא לירות משטח סורי ולמנוע מעבר אנשים מזוינים מסוריה לאזור המפורז.

מקווים שהעבודה תחודש היום.

אה"ב

104

ש. אלישיב אל א. לבבי
S. Eliashiv to A. Levavi

מברק מוצפן 38פ

נוסח נכנס: 130.09/2342/16

פראג, 2 באפריל 1951

שיחתי עם שירוקי עברה באווירה מצוינת. בענייני עלייה אמר שיש החלטת הממשלה, ושאני יכול למסור אותה לממשלתי, וזה תוכן דבריו: אינם חושבים לנכון לקבוע מספר גלובאלי של עולים. כן אין הוא רואה לנכון לקבוע תאריך אחרון. יבררו בקשות מבחינה אינדיווידואלית בעין טובה, לא יעשו קשיים ולא יסחבו מתן הרשיונות. במיוחד הביע הסכמתם לעליית בני משפחות נפרדות ועסקנים ציוניים בעבר ועובדי הצירות המקומיים. יתייחסו טוב לבקשות צעירים שאין להם פה משפחות. בדבר רופאים יצטרך לשאול דעת משרד הבריאות, וכאן ייקבע מקום עבודתם. סיכמנו שצירותנו תגיש להם רשימות אנשים מהסוגים הנ"ל הידועים לה. השאר יפנו כל אחד לחוד, אבל לא למשרדים פנימיים אלא במישרין למשרד החוץ. לפרט זה אנו מייחסים חשיבות רבה.

לפי שעה אל תפרסמו. בדעתי להגיש בימים הקרובים ביותר לשר החוץ איגרת המאשרת את תוכן השיחה ומביעה הכרתנו, בצרוף הרשימות השמיות הראשונות. עובדי הצירות ניגשים במרץ להחשת הכנת רשימות נוספות.

(ב) עוד מהשיחה: לא קבעו עדיין ציר בשבילנו, אולם הודיע שיקבעו. דבר האגרימנט למועמדנו יקח לדברי ראש הטקס,[1] שנוכח בשיחה, בערך חודש.

(ג) שירוקי ביטא סיפוק לעובדת העברתי למוסקבה וציין שזה לא מקרה ראשון שצירים בפראג מועברים לתפקידים יותר גבוהים.

3. בישיבה ב־3 באפריל הגיש ראג'סוריה הצעת הסדר מוסכמת על הסורים ליישוב סכסוך החולה. ואלה סעיפי ההצעה: (א) גינוי כללי של התקריות באזור; (ב) החזרת החיים האזרחיים למסלולם; (ג) החזרת התושבים הערבים לאזור; (ד) משא־ומתן בין סוריה וישראל שיסתיים עד ל־3 במאי; (ה) הפסקת עבודה עד ל־3 במאי; (ו) חידוש העבודה ב־3 במאי גם אם לא יושג הסכם עד למועד זה.

104

1. יאן חאלופה (Chalupa).

105

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W874 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 נוסח יוצא:

Washington, 5 April 1951

Abe Feinberg saw President yesterday. President requested him not, repeat not, to be put under pressure now on *Matan* [Grant-in-Aid] bill.[1] He reiterated life's ambition see Israel well established and promised all assistance but asked respite few weeks because gravest world situation, mentioning troop concentrations Korea, Iran, Europe, surpassing anything yet. President happy bill submitted, realizes this result his own personal advice last autumn but cannot intervene just now. President gave Feinberg strong impression we get grant in early autumn but should not press now. In conclusion talk President requested Feinberg be briefed by Acheson and arranged interview for him Thursday morning. Feinberg had no choice but promise President he would be left in peace forthcoming weeks which would mean that President will not be requested as planned convey State [Department] his favourable opinion on *Matan*.[2]

Conversation Acheson–Feinberg took place today, Waldo present.[3] Acheson in twenty-minute talk hinted we should abandon separate *Matan* in favour inclusion Israel regional project. Did not mention international situation but Arab jealousy and stressed U.S.A. interest regional development in which each country allowed share in overall development and defence plan. Took great pains not appear pro-Arab, expressed admiration Israel and its achievements. Feinberg in reply reminded Secretary President last autumn encouraged introducing bill and seeking Congressional support. Bill as such not holy but Israel's needs resulting from mass immigration must be met. If this should not be done by separate bill purpose could be achieved by military, raw material, allocations or similar way, to which Acheson replied this might be good idea which should be explored

105

1. הצעת חוק סיוע החוץ לישראל הוגשה לקונגרס ב־2 באפריל.
2. ראה גם א. פיינברג, דין־וחשבון על שיחה עם הנשיא, 4.4.1951, 130.20/2464/1. פיינברג נפגש פעם נוספת עם הנשיא ב־13 באפריל. הנשיא שב ואמר לו כי אין ברצונו שחוק הסיוע לא יעבור בקונגרס, אך לפי שעה הוא מבקש להשהות כל התערבות מצדו בנושא. (ראה מברק קולק אל מחלקת ארצות־הברית, W926, 14.4.1951, 93.01/2207/16.) ראה גם מס' 134.
3. ראה א. פיינברג, דין־וחשבון על שיחה עם מזכיר המדינה, 5.4.1951, 130.20/2485/1 והשווה *FRUS*, 1951, V, pp. 619–620.

further. During whole conversation he did not try put Israel off with smaller amounts but find way satisfy substantial demands without separate *Matan* bill.

According Associated Press omnibus Grant-in-Aid bill amounting 7.5 billion, military 3.5 billion, other assistance to be introduced by Administration late this month.

More information and evaluation forthcoming.

[Washington] D.C.

106

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W875 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 :נוסח יוצא

Washington, 5 April 1951

Will cable my mature impressions Feinberg talks[1] after consultations today but my first thought is we have clearly surprised Administration by volume, strength, our Congressional support. State Department now thinking how to buy us off most conveniently. For this very reason we should not be in any hurry relax effort in any field while of course respecting President's wish not be under personal pressure. Whatever international situation is, U.S.A. intends shower *Matanim* [Grants-in-Aid] Spain, Yugoslavia, Philippines, Europe, Turkey etc. Thus situation cannot in our mind be incentive exclude us but quite contrary. Similarly I would not favour at this stage discard Dollar credits for economic recovery in favour of allocations defence material and would discourage any such idea this stage.[2]

Eban

106

1. ראה מס' 105.
2. במברק נוסף חזר אבן והבהיר כי גם לאחר התייעצות עם ידידים הוא מחזיק בעמדתו ששיחות פיינברג אינן צריכות להשפיע על המאמצים הישראליים להשגת חוק סיוע החוץ (מברק אבן אל שרת, W876, 5.4.1951, 93.01/2207/16).

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על פעולת תגמול על תקרית אל־חמה

במברק שלפנינו מביא איתן ארבע החלטות שהוסכם עליהן בישיבת הממשלה ב־5 באפריל. לא כל השרים השתתפו בישיבה. שרת נעדר מפאת מחלה והשרים גרי, יוסף, מאירסון, ושפירא שהו בחו"ל. בישיבה השתתפו הרמטכ"ל, יגאל ידין, וסגנו מרדכי מקלף. מקלף מסר על השתלשלות התקרית באל־חמה (מס' 108).

מלבד ההצעות המובאות במברק הציג בן־גוריון הצעת פעולה נוספת שהועלתה במשרד החוץ. ההצעה היתה שכוח צבאי ישראלי ייכנס לאזור המפורז ליום אחד כדי "לבדוק ולסרוק" את האזור ולהביא לנסיגת כוחות סוריים שלדעת צה"ל שהו באזור. הודעה מוקדמת על הפעולה תימסר לכוחות האו"ם. השרים דחו את ההצעה ותמכו בפעולת התגמול והעונשין שהציע בן־גוריון. השר רוזן תמך בפעולת תגמול, אך הקשה על ההכרח בהריסת הכפרים. השר לבון ביקש לתת הוראה לכוחות צה"ל שלא לפגוע בנשים וילדים במהלך הפעולה. בן־גוריון והרמטכ"ל הסבירו כי ייעשה הכול כדי למנוע פגיעות בנשים וילדים, אך לא ניתן להורות על כך מראש. לפי בקשת בן־גוריון שהממשלה לא תחליט במפורש על צעד מסוים ייפתה הממשלה את כוחו לתת הוראות למטכ"ל.

107

ו. איתן אל א. אבן (ואשינגטון) וג. רפאל (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (Washington) and G. Rafael (New York)

Coded Tel. TNW43 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2440/10 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 April 1951

Immediate

This cable to [Washington] D.C. and New York. Further to clear cables on El-Hamma outrage sent to New York.[1] Gov[ernmen]t decided this morning

Firstly – Destroy Arab villages Samra, Nuqeib south, north, of Ein-Gev respectively and also Baqqara. All three empty inhabitants, of last having been removed by us, those of first two fled own accord to Syria. Idea is clear Syrian frontier belt, esp[ecially] Demilit[arized] Zone, once for all of Arabs thereby asserting our rule and possession beyond doubt.

Secondly – Bom[b] from air Syrian post which killed seven policemen.[2]

107

1. ראה מברק איתן אל משלחת ישראל בניו יורק, MH13123, 5.4.1951, 130.20/2433/5. על תקרית אל־חמה ראה מס' 108.
2. עוד באותו יום הפציצו מטוסי חיל האוויר את תחנת המשטרה באל־חמה וכמה מוצבים סוריים באזור.

Thirdly – Inform chairman M.A.C. [Mixed Armistice Commission] we shall not take part in Syrian M.A.C. meetings until Syrians stop shooting U.N. observers and Israel police who have statutory duties under agreement for keeping peace, order, in area.[3]

Fourthly – Lodge complaint with *Moabit* [Security Council] on murder seven police. Please do this at once[4] stressing this unprovoked murder of police proceeding in course their duties. Believe this makes superfluous action suggested your NWT/1[5] but if you wish do both shall try prepare outline though doubt think we have terribly good case on Baqqara Arabs. Please report by cable *Moabit* action.

Eytan

108

א. אבן אל ט. לי (ניו יורק)
A. Eban to T. Lie (New York)

Copy: 130.02/2433/6 :העתק

New York, 5 April 1951

Sir,

I have the honour to request that the attention of the Security Council be drawn as a matter of urgency to the recent deliberate and flagrant violations of the Armistice Agreement committed by Syrian armed forces.

2. The Syrian campaign of armistice violations which is undermining the very structure of the demilitarised zone reached its climax on 4 April 1951 when Syrian armed forces penetrated the El-Hamma district and attacked an Israel police patrol which was travelling through the area in the execution of its normal duties in conformity with Article V of the General Armistice Agreement between Israel and Syria. Heavy fire was opened on the patrol from machine-guns and, as a result of this, seven policemen were killed and three seriously wounded. This reprehensible act is in complete disregard of the fundamental provisions of the Armistice Agreement and the principles of the United Nations, and constitutes yet another link in the chain of Syrian attempts in the past weeks to shatter the normal life which has been restored to this area following the signing of the Armistice Agreement.

3. ראה ש. רמתי אל ב. דה־רידר, 5.4.1951, 130.20/2433/5.
4. ראה מס' 108.
5. ג. רפאל הציע לנסח נייר עמדה לחברי מועצת־הביטחון בתגובה לתלונת הסורים על פינוי הכפר בקרה (מברק רפאל אל איתן, 4.4.1951, 93.01/2203/5).

3. Thus, after the drainage work of the Huleh marshes had proceeded unhampered and with the full knowledge of Syria and the United Nations for the past four months, attempts were then launched by the Syrians to bring this work to a standstill by means of defiant and aggressive violence.

4. Following is a list of the recent breaches of the Armistice Agreement committed by Syria, which illustrates the continuous outrages to which normal civilian life in the demilitarised zone has been subjected:

(1) 15 March – Armed Syrians entered the central demilitarised zone near Benat Yakub bridge and fired approximately twenty shots at civilian workers.

(2) 25 March – Fire was opened from Syrian territory on civilians working inside the zone north of Benat Yakub.

(3) 26 March – Fire was opened from Syrian territory on workers inside the zone north of Benat Yakub.

(4) 27 March – Sporadic fire was opened from Syrian outposts at Dureijat on civilian workers inside the zone.

(5) 27 March – Syrians continuously fired on Israel workers in the zone near Benat Yakub and north thereof, and hit a vehicle flying the white flag, which was on its way to evacuate wounded workers.

(6) 28 March – Syrians renewed firing on Israel workers in the zone north of Benat Yakub. Fire was opened from Syrian army outposts of Dureija.

(7) 3 April – Syrian armed forces violated the zone boundaries by penetrating into the area between El-Hamma and Khirbet Tewfiq.

5. The Government of Israel considers this Syrian armed interference with the Huleh drainage work, coupled with yesterday's outrage near El-Hamma, as a preconceived and malicious frontal attack on the peaceful implementation of the Armistice Agreement mutually arrived at and sanctioned by the United Nations.

6. The Syrian Government possesses no right of intervention whatever with the Huleh drainage project which lies entirely outside its jurisdiction. In this connection I have the honour to draw the attention of the Security Council to the following paragraph from the report of Major General W.E. Riley (Document S/2049) dated 21 March:[1] "In draining the Huleh marshes the Israelis are performing works of a civilian nature for the purpose of reclaiming land for cultivation. This work affects land in the terri-

108

1. ראה מס' 100, הערה 2.

tory under Israel control. Therefore Syria cannot on any grounds offer objections to this type of work. It must be further pointed out that the draining of these marshes will be equally advantageous to Syria from a sanitary point of view. In completing this project Israel will have contributed to the malaria control of the area."

Please accept, Sir, the renewed assurance of my high consideration.

Yours faithfully,

Abba Eban
Permanent Representative of Israel to the United Nations

109

ג. אבנר אל מ. פישר (פאריס)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

Copy: 130.10/2543/4 :העתק

Tel Aviv, le 6 avril 1951

Top Secret

Je vous écris en toute hâte pour vous informer que le Gouvernement a décidé d'accepter l'initiative secrète du Gouvernement de Bonn au sujet d'une rencontre préliminaire secrète entre Adenauer et un représentant autorisé israélien concernant notre demande de réparations; le Gouvernement a également décidé de vous nommer comme représentant d'Israël. Voici le déroulement de toute l'affaire:

Un jour après la publication de notre note sur les réparations,[1] l'Agence d'Information allemande officielle en Allemagne Occidentale a publié une information disant que le texte de la note n'était pas encore parvenu au Gouvernement de Bonn, et qu'il serait examiné par celui-ci dès qu'il lui sera parvenu; le Gouvernement de Bonn serait enclin à donner satisfaction aux revendications juives.

Deux jours plus tard, le Gouvernement de Bonn a discuté la note, et à la suite de ces discussions, deux messages officieux sont parvenus au Gouvernement d'Israël – le premier par l'entremise d'un certain membre juif du Parlement,[2] qui l'a remis à notre Consul à Munich,[3] et le deuxième émanant du Ministre de la Justice du Gouvernement de Bonn et adressé à l'éditeur d'un journal juif paraissant en Allemagne Occidentale, qui était

109

1. ראה מס' 84.
2. יעקב אלטמאייר, חבר הבונדסטאג המערב־גרמני מטעם המפלגה הסוציאל־דמוקרטית.
3. ראה לבנה אל מחלקת מערב אירופה, 14.3.1951, 130.10/2543/2.

justement sur le point de se rendre en Israël.[4] Cet éditeur, qui s'appelle M. Karl Marx, est connu pour avoir de bonnes relations tant à Tel-Aviv qu'auprès du Gouvernement de Bonn.

Le contenu des deux messages était identique et comportait les points suivants:

(a) – le Gouvernement de Bonn avait discuté les revendications d'Israël au sujet des réparations et était disposé à les accepter comme base de négociations, tant en principe que pour le montant qui avait été mentionné;

(b) – le Gouvernement de Bonn reconnaît Israël comme représentant le peuple juif tout entier dans cette question;

(c) – si des négociations entre Israël et l'Allemagne devaient avoir lieu, Israël devra négocier au nom du peuple juif tout entier, de manière à ce que l'Allemagne n'ait pas à entamer des pourparlers supplémentaires à ce sujet avec des organisations ou des individus juifs;

(d) – M. Adenauer serait prêt – à n'importe quel moment après Pâques – à rencontrer un représentant autorisé, "high level" d'Israël, au cours d'une entrevue secrète et inofficielle dans le but de discuter les possibilités d'entamer des négociations, ainsi que la forme de ces négociations, l'endroit où elles auront lieu, etc..

Le Gouvernement a décidé d'accepter cette initiative et de vous désigner comme représentant d'Israël.

Nous avons câblé aujourd'hui à Livneh comme suit: "Vous devez immédiatement vous mettre en rapport avec Altmeyer (c'est l'intermédiaire juif d'Adenauer) par écrit et l'informer qu'en réponse aux propositions, – et sur la base des informations qui nous ont été transmises, que le Gouvernement de Bonn examinait les revendications juives au sujet de réparations et qu'il était disposé à les accepter comme base de négociations tant en principe qu'en ce qui concerne le montant mentionné par le Gouvernement d'Israël – ce dernier propose que le Ministre Plénipotentiaire d'Israël en France rencontre le Chef du Gouvernement de Bonn à Paris lors de la visite que ce dernier se propose de faire dans cette ville, en vue d'une discussion secrète et préliminaire des possibilités de l'ouverture de négociations sur l'endroit et la forme des négociations, etc... Dans votre lettre à Altmeyer, vous devez souligner que tant la lettre elle-même que son contenu, ainsi que la rencontre projetée doivent être tenus strictement secrets. Proposez qu'Adenauer vous remette sa réponse de suite, de manière à ce que vous soyez en mesure de la transmettre tant à nous-mêmes qu'à Fischer, qui aura reçu entretemps des instructions

4. ראה א. דוד אל ל. כהן ואחרים, 18.3.1951, 130.10/2543/2.

detaillées. En outre, proposez que, au cas où cet arrangement sera accepté, la représentation allemande à Paris soit en mesure de se mettre en rapport avec M. Fischer à notre Légation. Ce contact-là devra également être tenu secret. Vous devez rédiger votre lettre de telle sorte que les Allemands comprennent bien que la réunion aura lieu sur la base de notre supposition évidente qu'ils acceptent notre demande comme base des négociations. Transmettez à Fischer ainsi qu'à nous-mêmes la copie de votre lettre, ainsi que la réponse, le plus rapidement possible, et veillez à sauvegarder une discrétion absolue à ce sujet."[5]

Livneh va donc se mettre en rapport avec vous et vous fera part de la réponse, qui, nous le supposons, sera positive. Ensuite, la représentation allemande à Paris se mettra également en rapport avec vous pour fixer la rencontre. Tout ceci doit être gardé absolument secret dans notre Légation. Vous devrez vous rendre seul a la reunion, et en informer Adenauer au préalable.

La langue de la rencontre devra être – dans l'ordre de préférence – le français – ou l'anglais – ou l'allemand. Nous ne savons pas si Adenauer connaît le français où l'anglais – sinon, votre allemand est tout à fait suffisant.

L'objet de cette réunion est, de notre point de vue, d'obtenir les buts suivants:

(a) – tomber d'accord pour que des négociations soient entamées avec les Allemands au sujet des réparations sur la base de nos demandes, qui ont été acceptées en principe;

(b) – de soumettre ces négociations à la condition d'une déclaration préalable du Gouvernement allemand relative aux crimes du passé et son empressement à hâter la question des indemnisations et des réparations;

(c) – de signaler aux Allemands de ce que nous désirons que cette déclaration comporte;

(d) – d'accepter l'assurance demandée par les Allemands que ces négociations soient menées avec Israël en tant que représentant du peuple juif tout entier et l'obligation qui en résulte pour nous de nous mettre en rapport avec toutes les organisations juives, de manière à ce que les Allemands ne soient pas approchés à ce sujet par d'autres organisations juives;

(e) – tomber d'accord avec Adenauer sur la forme des négociations, leur endroit et d'autres détails techniques;

(f) – le but de cette rencontre n'est pas de discuter des détails

5. ראה לבנה אל אלטמאייר, 6.3.1951 (כך בטעות במקור וצ"ל 16 במארס), 130.10/2543/4.

économiques, tels que les méthodes de paiement, le choix du moment ou ces paiements devront être effectués, etc.;

(g) – il doit être bien entendu que ces négociations ne couvrent que la question des réparations collectives. Les questions de restitution et d'indemnisations ne sont pas couvertes par ces négociations; les discussions pour la satisfaction de ces dernières revendications doivent se poursuivre indépendamment, au fur et à mesure qu'elles seront présentées par des organisations ou des individus juifs.

Ainsi que vous le verrez, l'objet essentiel de votre rencontre avec Adenauer est de le convaincre qu'avant de pouvoir entamer des négociations officielles, nous devons obtenir du Gouvernement allemand une déclaration d'ordre général, nous permettant d'entrer dans des pourparlers pareils. Cette déclaration devra comporter les points suivants:

(a) – le Gouvernement allemand devra exprimer son horreur, son dégoût, sa honte, etc.. pour les crimes commis contre le peuple juif durant les années du régime nazi;

(b) – A l'expression du repentir devra s'ajouter une déclaration générale assurant que le devoir éternel du peuple allemand sera de veiller à ce qu'aucun Gouvernement allemand ne puisse jamais à l'avenir commettre des crimes pareils contre l'humanité et toute autre nation;

(c) – Alors que les morts ne sauraient être ramenés à la vie et que les torts infligés à d'innombrables individus ne sauraient être réparés, le peuple allemand et son Gouvernement considèrent que c'est leur devoir élémentaire que de redresser ces torts dans la mesure du possible. Le Gouvernement allemand va donc hâter – dans la mesure de ses possibilités – la question de restitutions des biens et de l'indemnisation pour les dommages et les pertes individuels et les réparations collectives au peuple juif pour les destructions des vies et des biens.

C'est une déclaration de ce genre qui doit donc être suggérée à Adenauer.

Ce ne sera peut-être pas une tâche aisée que de le convaincre qu'une déclaration pareille est indispensable avant que le peuple juif – représenté par Israël – soit en mesure d'entamer des pourparlers avec les Allemands. Il faudra que vous lui expliquiez que l'assassinat de 6 millions de Juifs et les souffrances infinies infligées par les Allemands constituent un élément profondément gravé dans la conscience des Juifs du monde entier, et surtout en Israël, qui constitue une concentration de la vie et de la conscience juives. La plaie affreuse taillée dans le chair du peuple juif par la destruction d'un tiers de ses membres et de multiples communautés juives anciennes avec tous leurs biens et leurs traditions, dans l'Europe toute

entière, ne manque pas d'avoir des répercussions très durables chez les survivants.

La rencontre avec Adenauer et les négociations – si elles auront lieu – constituent un tournant historique, d'une essence tragique. Elles constituent un élément touchant profondément la conscience du peuple juif, particulièrement sensible sur toutes les questions touchant l'Allemagne et les Allemands. Entamer des négociations avec les Allemands sans qu'une déclaration préalable soit faite par ceux-ci sur un niveau moral élevé, ce serait plonger un fer rouge dans cette plaie et soulever un orage passionné dans le monde juif tout entier.

Malheureusement, pour des raisons qu'il est inutile d'exposer dans cette discussion, le Gouvernement allemand n'a pas jugé utile au cours des dernières six années d'exprimer quoi que ce soit sur la question de ses responsabilités et devoirs à l'égard du peuple juif. Le temps est venu maintenant de réparer cette omission. Les Allemands ne doivent pas sous-estimer la profondeur des sentiments dans les âmes juives sur ce sujet. Le fait que l'Allemagne est actuellement en train de devenir rapidement un partenaire traité sur un pied d'égalité dans le concert des nations; le fait que dans les négociations politiques avec les autres nations l'amertume des années de guerre semble avoir été totalement surmontée; le fait même que des Juifs séparés trouvent possible de vivre et de respirer librement dans l'Allemagne Occidentale et même se trouver en contact avec des organisations gouvernementales allemandes – tous ces faits ne doivent pas faire oublier le fait qu'il existe une profonde conscience commune historique juive, conscience qui trouve son expression dans l'attitude des grandes organisations mondiales juives et qui est représentée particulièrement par l'Etat d'Israël, sa population, ses organismes politiques.

Sous-estimer cette conscience ou la défier serait commettre une maladresse de tout premier ordre. Historiquement cela signifierait d'essayer d'échapper aux commandements de la morale et de la justice et de "passer à l'ordre du jour" sans s'occuper de ce qui s'est produit... Pratiquement une procédure pareille ferait échouer à l'avance toute possibilité des négociations et d'un rapprochement eventuel.

Comme il a été déjà dit plus haut, il existe un profond sentiment de malaise dans le monde juif pour toutes les questions des relations avec l'Allemagne, et ceci d'autant plus en Israël où les différentes tendances de sentiments et d'opinions trouvent leur expression aigüe et concentrée. Aucun Gouvernement d'Israël ne saurait se présenter devant son Parlement et devant son opinion publique ayant négocié avec l'Allemagne – ou désirant négocier avec l'Allemagne – à moins que ces négociations ne soient précédées d'une manifestation préalable du Gouvernement

allemand – autrement dit une déclaration tendant à reconnaître la culpabilité du passé et à assurer le monde et le peuple juif de bonne volonté de réparer ce qui peut encore être réparé. Seule une déclaration pareille pourrait permettre à une délégation israélienne de s'asseoir à la même table qu'une délégation allemande.

Il doit être bien compris qu'il ne s'agit pas là d'une demande d'une "livre de chair" – une forme primitive de revanche. Cette demande est non seulement historiquement et moralement justifiée, mais elle est absolument indispensable du point de vue des réalités politiques juives. C'est, du point de vue politique et parlementaire, un sine qua non absolu pour l'ouverture de négociations.

Un gouvernement allemand ne pourrait d'ailleurs pas s'attendre à voir un gouvernement israélien agir autrement.

Le Dr. Léo Kohn vous écrira une lettre séparée, dans laquelle il vous expliquera de quelle manière cette question devra être le mieux présentée. Naturellement, if faudra donner à sentir à Adenauer le sens historique de cette rencontre, avec tout son aspect tragique. Vous serez rempli d'indignation austere, tout en vous abstenant de toute expression extérieure de colére, de courroux, d'indignation ou de récriminations quant au passé. La conscience historique juive doit trouver là son expression la plus profonde, tandis que dans la forme, un calme parfait doit régner. Beaucoup dépend de la manière dont vous présenterez cette question, comme étant quelque chose de "sui generis", qui ne saurait être comparé à l'évolution des relations entre l'Allemagne avec l'Amérique, la Grande Bretagne ou même la France. En fait, vous devez absolument insister sur cette question de la déclaration, car c'est la vérité absolue que nous serions désavoués par la Knesseth et l'opinion publique de tous les partis si nous entrions dans des négociations sans avoir obtenu de déclaration préalable de la sorte.

Vous devrez expliquer aussi que c'est là la raison du secret absolu de votre rencontre; toute indiscrétion sur une rencontre pareille, qui aurait lieu sans aucune déclaration allemande préalable est extrêmement dangereuse du point de vue de l'opinion publique juive.

Il y a lieu d'espérer qu'Adenauer ne verra pas dans cette question une espèce de marchandage et qu'il comprendra l'importance absolue et la nécessité de cette condition que nous posons pour entamer les négociations. Ce ne serait pas utile, par exemple, qu'il fasse cette déclaration simultanément avec l'ouverture des négociations. Les préparatifs pour ces négociations ne manqueront pas d'être connus en Israël, en Amérique et ailleurs; nous ne serons en mesure d'entreprendre ces préparatifs qu'après que cette déclaration aura été publiée; c'est à la suite

de cette déclaration que nous serons en mesure de faire face à toutes les indiscrétions et à toute la publicité possibles.

En outre, vous devez exposer d'une manière absolument claire et évidente que nous entamerons ces pourparlers avec l'assurance que les Allemands acceptent nos revendications en principe et que le montant mentionné servira de base aux négociations. Ces négociations seront en outre basées sur l'acceptation par les Allemands de considérer Israël comme représentant du peuple juif tout entier sur la question des réparations. Vous pourrez assurer Adenauer que nous veillerons à ce que le Gouvernement de Bonn ne soit pas approché par d'autres organisations au sujet de cette question. Vous ne pouvez encore rien dire sur la forme et la composition de notre éventuelle délégation.

Par ailleurs, vous devrez discuter du moment et de l'endroit des négociations, ainsi que du niveau des délégations; il s'agit notamment de savoir de quel niveau devront être les représentants politiques et quel sera selui des représentants économiques (il est d'ailleurs évident que les principaux délégués devront être des experts économiques). En ce qui concerne l'endroit, nous proposons Paris, mais si ce n'était pas accepté, nous serions disposés à considérer une autre proposition comme par exemple la Suisse – mais nous préférerions Paris.

Vous ne devrez pas entrer dans des discussions de détail sur l'aspect économique des paiements pour les réparations.

Par ailleurs, il est possible et même probable que la question sera soulevée de savoir si des négociations pareilles mèneront à un changement rapide de la politique d'Israël et du peuple Juif à l'égard du Gouvernement de Bonn, changement qui en définitive mènerait à l'établissement de relations diplomatiques. Sur cette question, vous ne sauriez vous engager d'une manière précise et déclarer plus que l'éventuelle conclusion satisfaisante des négociations menées ouvertement constituerait le début d'un changement dans la politique et l'attitude actuelles. En fait, l'ouverture même des négociations marquerait le début d'un changement pareil, et c'est pourquoi tout dépend, avant tout de la déclaration allemande et de son contenu. Si le Gouvernement allemand réalisait la nécessité historique, politique et morale de cette déclaration et si des négociations commençaient ouvertement et aboutiraient à une conclusion heureuse, nous serions sur la voie de la guérison des blessures. Mais, même alors, il ne faudrait pas que nous soyons pressés et bousculés, il faudra continuer à tenir compte des facteurs psychologiques et politiques existants. Toute mesure qui irait trop vite ou trop loin risquerait d'entraîner un échec total, mais il n'y a aucun doute qu'une fois que ces négociations auront commencé, ce serait là le début d'un processus, qui avec le temps, aboutira à des relations normales. Il est encore trop tôt pour pouvoir dire

combien de temps devra prendre ce processus-là, de nouveau, beaucoup dépend de la manière dont les Allemands feront leur déclaration et mèneront les pourparlers. Mais c'est une condition sine qua non les Allemands fassent preuve d'une compréhension entière à l'égard des facteurs historiques, psychologiques et politiques existant du côté juif dans cette question.

Il est fort possible que ce processus sera bien plus compliqué que dans les relations avec les autres puissances occidentales, mais c'est là le résultat des horreurs du passé.

En entamant l'entretien avec Adenauer, vous devrez faire comprendre que nous avons accepté l'invitation à une rencontre dont l'initiative est imputable aux Allemands. Là aussi, il y a lieu de saisir toute la susceptibilité de nos gens à la Knesseth et dans tous les partis politiques dans cette question. S'il y a indiscrétion et si on nous pose la question nous devrons être en mesure de dire que cette réunion a eu lieu sur l'initiative et l'invitation des Allemands et avec la supposition préalable qu'ils ont accepté notre note...

– – – – –

Pour le moment, c'est là toute la mesure dans laquelle nous pouvons vous donner des instructions pour cette réunion. Je m'excuse d'avoir été aussi long et aussi détaillé, mais je ne fais que me conformer aux instructions que nous avons reçues du Premier Ministre. Non seulement Adenauer, mais vous-mêmes aussi, vous devez réaliser à quel point cette question est compliquée et délicate, tout particulierement dans une atmosphère pré-électorale et étant donné le fait que l'opinion publique en Israël est sensible et susceptible de s'adonner à des sentiments extrêmes pour des questions de ce genre. Il est donc naturel que le Premier Ministre tienne à ce que tout cela soit traité avec le plus de soins et de doigté possibles. Nous avons beaucoup réfléchi à cette question, et il fut décidé que je vous écrirai d'une manière aussi détaillée que possible, en vous fournissant tous les détails et les opinions exprimées sur la direction dans laquelle l'entretien devra être dirigé.

Il y a eu également beaucoup de discussions pour savoir qui devra être envoyé à cette reunion. Beaucoup de noms ont été mis en avant et il fut en définitive décidé – avec l'approbation du Premier Ministre que c'est vous qui représentiez le meilleur choix étant donné que vous combiniez la dignité juive à une puissance d'expression qui est essentielle pour souligner le sens historique de cette rencontre et à une prestance extérieure indispensable.. De plus, vous n'êtes pas, comme beaucoup d'autres, handicappé par le fait d'une origine allemande... Et quoique vous parliez bien l'allemand, ce n'est pas là un "allemand juif".

Maintenant, il faudrait également envisager toutes les éventualités et considérer la possibilité que cette rencontre n'aura pas lieu à Paris peut-être parce qu'Adenauer ne s'y rendra peut-être pas justement maintenant, ou parce que la communication de Livneh ne lui parviendra pas à temps, etc... Dans ce cas, la question devient plus compliquée. Il est peu probable qu'Adenauer vous rencontre en Suisse. Peut-être peut-on suggérer qu'il vienne tout spécialement pour vous rencontrer quelque part en dehors de l'Allemagne. Peut-être va-t-il envoyer quelqu'un à Paris ou en Suisse.. Il faudrait alors ré-examiner toute la question. En fait, nous serions intéressés à ce que vous le rencontriez directement, et nous espérons que cela pourra se faire lors de son séjour à Paris s'il y vient.

Etant donné que vous allez le voir tête-à-tête, il n'y aura donc pas de procès-verbal de votre entretien nous vous prions donc de nous fournir un compte-rendu aussi détaillé que possible.

הערת־עורך
Editorial Note

תזכיר מממשלת ארצות־הברית

המסמך שלפנינו נמסר לשגרירות ישראל בוואשינגטון ב־7 באפריל. למחרת מסר אותו שגריר ארצות־הברית בתל אביב לידי מנהל משרד החוץ. הודעה דומה נמסרה לממשלת סוריה. תוכן המסמכים פורסם באמצעי התקשורת בארצות־הברית ב־9 באפריל. (ראה .FRUS, 1951, V, pp 3 .626–627 n; בנדור אל הקונסוליה בניו יורק, 8.4.1951, 93.03/84/21.)

110

תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית
Aide-Mémoire by the Government of the United States

93.08/338/43

Washington, 7 April 1951

Aide-Mémoire

The United States Government takes a very serious view of the incidents between Syria and Israel in the Huleh and Tiberias areas. The United States considers that the stake which Syria and Israel and the United Nations have in the maintenance of peace along their frontiers is such that attempts to determine responsibility or validity of claims or counterclaims are dwarfed in the larger context of the necessity to maintain peace in the area.

The United States Government regrets the recent shooting of the seven Israel policemen in the southern part of the Demilitarized Zone.[1] It is the view of the United States Government, however, that this incident in no way justified the subsequent retaliatory bombing by the Israel Air Force of Syrian territory.[2] The United States assumes that the Israel Government will cease forthwith military action in the area and will act in accord with the findings of the United Nations.

In the long run, the position of Israel in the Near East is dependent upon the development of friendly relations with the Arab States. Incidents of this kind can only postpone the achievement by Israel of sound neighborly relations with the Arab States. Moreover they contribute definitely to the increase of instability in an important area of the world at a time when the critical condition of international affairs can ill afford such a situation.

The United States proposes to undertake immediately discussions of this situation with the Governments of France and the United Kingdom.

111

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W887 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 :נוסח יוצא

Washington, 7 April 1951

Immediate

Current opinion [Washington] D.C., Lake [Success] and press running strongly against our retaliatory action Syrian soil.[1] Sharp observations Bebler,[2] Sarper,[3] to us indicate hard time forthcoming in Security Council. Our action appears to have hit most exposed nerve in tense international situation. Small countries for own reasons are especially hostile to concept that retaliation for incident however grave is justification for crossing frontier in punitive action. My impression is your decision take action

110

1. ראה מס' 108.
2. ראה מס' 107 והערה 2 שם.

111

1. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107 והערה 2 שם.
2. אלס בבלר, נציג יוגוסלביה באו"ם.
3. סלים סרפר, הנציג הקבוע של טורקיה באו"ם.

beyond frontier took account chiefly of merits, utilities, local situation and doubt if American, international factor[s] maturely weighed despite fact that Israel's security will depend at least as much on successful outcome our current politico-economic offensive here and resultant financial consolidation as on making strong punitive impression Damascus, therefore latter aim though valid should not prejudice former.

Apart from unpleasantness in Security Council to which have become inured whole incident is uncongenial to *Mattan* [Grant-in-Aid] and preparations P[rime] M[inister]'s visit. E.g. editorials planned this week *Mattan* would be difficult to get until tension dies down.

Strongly urge following steps to help restore our position here at most critical stage: (1) Reduce border tension by all possible statements, actions, indicating conflict will not spread. (2) Immediate action all *Moabit* [Security Council] capitals to explain our motives, soften reaction. (3) Formal request from us for M.A.C. [Mixed Armistice Commission] meeting to settle all outstanding armistice questions. (4) Attempt secure De Ridder message that storm blowing over by time *Moabit* meets, similarly give press this impression. (5) Keep in forefront at all times our deep resentment and mourning for seven fallen, never let this be lost from sight or omitted from messages to press etc.. (6) Send me full refutation De Ridder report on origins incident.

Am putting our own complaints on agenda Security Council meeting[4] and will argue offensively not defensively.

Eban

112

שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
The Israel Embassy in Washington to the United States Division

Coded Tel. W888 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 :נוסח יוצא

Washington, 7 April 1951

Ambassador saw McGhee own request on Huleh incident, Berry, Lewis Jones, Waldo, Keren present.[1] Ambassador stated our case stressing Demilitarized Zone under full Israel sovereignty except in respect mainte-

4. ראה מס' 108.

112

1. השיחה התקיימה ב־6 באפריל, השווה דיווח ב־ 627–625 .FRUS, 1951, V, pp.

nance armed force. Syrians no right whatsoever to interfere. Brutal murder seven policemen[2] last link in chain grave violations armistice agreements. Moreover out of four complaints before Security Council in autumn two which concerned Israel, namely Bir Katar and Azazme settled,[3] two in which Arab states involved namely Suez, Scopus, still without any progress.

McGhee in reply stated they unable investigate where right in these incidents therefore relying upon M.A.C. [Mixed Armistice Commission]. While deploring loss seven policemen they could not condone armed retaliation[4] which might have gravest effect and could snowball into full war. They ordered Am[erican] Embassy Tel Aviv submit note[5] and are in consultation French, British.

Ambassador then discussed *Mattan* [Grant-in-Aid] especially arguing against idea that separate *Mattan* incompatible regional interests. Israel no objection against aid to Arab States but its own economic position and pressures unique and could not forgo or modify request only because Arab States unwilling ask for aid or not in need aid of such dimensions. McGhee in reply said had read our note,[6] would study it further. U.S.A. relations Arab States is obviously one of relevant factor[s] in American aid policies Mideast.

Ambassador ultimately spoke *Shilumim* [restitution], urged strongly progress Germany towards entry society civilized nations without even minimal symbolic attempt reparations to Jewish people is moral disgrace, put clock history back. McGhee replied his department not dealing with matter but would study our note,[7] adding moral position clear but legal practical solution much less so. Ambassador and Horowitz seeing German Department Tuesday.[8] On leaving stated Huleh–El-Hamma case fully to assembled pressmen.

[Washington] D.C.

2. ראה מס' 108.
3. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 593–594.
4. ראה מס' 107 והערה 2 שם.
5. ראה מס' 110 ו־113.
6. ראה מס' 85.
7. ראה מס' 84, והערת־עורך, עמ' 162–163.
8. ראה מס' 121.

113

ש. בנדור אל א. אבן (ואשינגטון)[1]
S. Bendor to A. Eban (Washington)

העתק: 93.08/338/10

תל אביב, ב' בניסן תשי"א
8 באפריל 1951

כמוס

דו"ח על שיחה בין שגריר ארצות־הברית מר דייוויס ומר איתן, ביום 6.4.51 – נכחו מר גיבסון[2] ומר בנדור

השגריר אמר שהוא נצטווה להביע את הדאגה הרצינית של ממשלתו לאור המקרים שקרו בגבול הסורי. בדרך כלל ממשלתו מביטה בעין יפה על התכנית לייבוש החולה אך נעשו מעשים שאינם בהתאם להסכם שביתת־הנשק. קיבל את הוראותיו לפני רצח השוטרים,[3] אך הוא בטוח שממשלתו תצטער צער רב על הריגת השוטרים ובאותה המידה – אם לא יותר – על פעולות התגמול.[4] נצטווה לאמור שלהמשך מקרים כאלה תהיה השפעה מזיקה על יחסה של ארצות־הברית לישראל (will have a deleterious effect).

הוא כבר שלח דו"ח לממשלתו על תגובת הציבור הישראלי לרצח השוטרים, ועל תביעות הציבור מהממשלה למעשים. אף־על־פי שזה מובן, יש להצטער על פעולות התגמול. עברה של ישראל בתמיכה בביטחון קיבוצי הוא מצוין ומעריכים אותו כראוי, ומשום כך צריכה ישראל לשתף פעולה עם ועדת שביתת־הנשק ולא לעשות כל דבר העשוי להחליש את סמכות הוועדה או את האו"ם.

פעולות התגמול פירושן שישראל לא קיבלה את העצה הידידותית שניתנה לה על־ידי ארצות־הברית ואי־תשומת־לב לעצה ידידותית זו עשויה לגרום לתוצאות בלתי רצויות. הוא עצמו אינו תבוסני והוא מבין שמה שקרה הוא התוצאה של לחץ המאורעות ותגובות שמקורן ברגשות.

המנהל הכללי השיב שממשלת ישראל תומכת תמיכה מלאה בעקרונות של הביטחון הקיבוצי. הוא סקר את יחסי סוריה–ישראל והצביע על הקשיים המיוחדים שהיו בשעת המשא־ומתן על הסכם שביתת־הנשק עם מדינה זו. הוא נתן סקירה על התכנית לייבוש החולה. הוא העיר על כך שהודעות נשלחו בעוד מועד גם לוועדת שביתת־הנשק וגם לסורים, ועברו חודשים אחדים בהם נמשכה העבודה כסדרה ללא כל ערעור או תלונה. מאחר שאין העבודה – כפי שהסכים הגנרל ריילי – נותנת כל יתרון צבאי לישראל, הרי אין לוועדת שביתת־הנשק, כוועדה, כל עניין בעבודה שהיא עבודה אזרחית. החל מ־15.3.51 ירו הסורים וחזרו וירו על העובדים הישראליים. ממשלת ישראל חושבת אף היא שהיו הפרות הסכם שביתת־הנשק, אך הפרות אלה נעשו על־ידי הסורים. מעשי הסורים הביאו לידי הרגשה כללית של אי־ביטחון באזורים המפורזים שבאה לידי ביטוי ברצח השוטרים הישראליים בדם קר.

113

1. נשלח גם לקונסוליה בניו יורק, לאגף החקר ולמחלקת המזרח התיכון.
2. ראלי (Raleigh) א. גיבסון, קונסול כללי של ארצות־הברית בירושלים עד אפריל 1951.
3. ראה מס' 108.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107 והערה 2 שם.

ראויה לתשומת־לב העובדה שממשלת סוריה לא הביעה כל צער על רצח השוטרים, ומזה אפשר להסיק שהפרות ההסכם באזור החולה וכן רצח השוטרים נעשו, אם לא ביזמת ממשלת סוריה, לפחות בידיעתה.

מטרת שביתות־הנשק היא להפסיק פעולות איבה ולא להפריע להתפתחות הרגילה של המדינות החתומות על ההסכם. נוצר מצב שמדינות ערב מנצלות את הסכם שביתת־הנשק כדי לצמצם ולהפריע להתפתחות הטבעית ולהתקדמות של מדינת ישראל, וזה בשעה שמדינות אלה מסרבות לעשות שלום עם ישראל. הוא הביא כדוגמאות למגמה זו את סירוב הירדן לפתוח את המעבר להר הצופים, את פעולותיה של מצרים באזור תעלת סואץ ועכשיו את פעולות הסורים בחולה.

השגריר אמר שממשלתו פנתה גם לממשלת סוריה. כפי הנראה העובדה שישראל לא קיבלה את ההמלצה השנייה בתזכיר של הגנרל ריילי נתנה פתחון־פה לסורים להצביע על כך שישראל איננה מכבדת את סמכות או"ם.[5]

המנהל הכללי מסר בקיצור על תולדות תזכיר הגנרל ריילי ועל חליפת המכתבים שבאה אחר־כך בין רמתי ושהם מכאן והקולונל בוסבי מכאן.[6] הוא ציין שקולונל בוסבי לא התנהג בתקיפות הדרושה ושיבח את אומץ לבם של שני משקיפים אמריקניים שחשו לאל־חמה למרות יריות הסורים.

השגריר אמר שלדעתו הקולונל בוסבי אחראי במידה לא קטנה בעד המצב שנוצר. הוא רואה את תפקידו העיקרי בהשגת ידיעות ממשיות, ועל־כן הוא שמח לדברי המנהל הכללי.

בברכה,

ש. בנדור

114

מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA351

נוסח יוצא: 130.09/2308/21

תל אביב, 8 באפריל 1951

לידי הורוביץ בלבד, חוזר בלבד, כמוס שבכמוס.

הברקתי במפורט לאליהו [אילת] ולמוריס [פישר][1] על השתתפותך במבצע שילומים. מכיוון שהגיעונו בינתיים בשני צינורות פניות של בון לפגישה ישירה, כולל הצעה מסוימת מאדנאואר

5. ראה הערת־עורך, עמ' 179.
6. הכוונה לחילופי מכתבים בעניין הפסקת העבודה באזור החולה החל מה־18 ועד ל־23 במארס 1951 (ראה מברק איתן אל אבן, 22.3.1951; סעיפים 6 ו־10 בדו"ח דה־רידר אל ט. לי, 27.3.1951, 130.02/2433/5).

114

1. שרת ביקש מהשניים לסייע להורוביץ לנצל את ביקוריו בלונדון ובפאריס להפעלת לחץ נוסף על הבריטים והצרפתים בשאלת השילומים. הוא הציע לשכנע את הבריטים בקו טיעון חדש: השילומים

לקבוע הפגישה מיד לאחר 28[2] במארס ניתנו הוראות לברר אם אמנם מקבלת בון את תביעתנו עקרונית ואם כן לסדר פגישה סודית של פישר עם אדנאואר בפאריס לבירור מוקדם. במקרה שתיקבע הפגישה לאחר שתגיע לפאריס תשתתף בה אך לא ראינו לעכבה שמא תיקצר שהותו של א[דנאואר] שם ותוחמץ ההזדמנות. נוכח חוסר כל ביטחון בתגובה חיובית של המעצמות חשבנו כי לא כדאי לדחות בון אם היא פונה אלינו. להמשך הפעולה מתעוררת השאלה אם כוונתנו להשתלב בחשבון התשלומים הכללי לבעלי־הברית אשר ועדת השלושה יושבת על מדוכתו בלונדון. דעתי שלילית לחלוטין. כל עיקר טענתנו הוא כי החשבון שלנו נפרד ומיוחד ואל נזוז מעמדה זו. בפוטסדם הוטלו על גרמניה פיצויים מהציוד הקיים על חשבון הנזקים שנגרמו לממשלות במהלך המלחמה ואילו אנו תובעים פיצויי רכוש שנגזל הן במלחמה והן לפניה מהמוני יחידים ומבקשים לגבותם מהייצור השוטף. הברק דעתך. כל הדבר הזה סודי ביותר, חוזר סודי ביותר.

שרת

115

שגריר ישראל בארצות־הברית אל מזכיר המדינה (ואשינגטון)
Ambassador of Israel in the United States (Washington) to the Secretary of State

העתק: Copy: 130.02/2394/20

Washington, 9 April 1951

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honour to refer to an exchange of correspondence between General George C. Marshall, the United States Secretary of Defense, and Mr. Moshe Sharett, the Minister for Foreign Affairs of Israel, during the months of December, 1950 and January, 1951.[1]

In his reply dated January 11, 1951 to a memorandum, submitted by Mr. Sharett on December 23, 1950, the Secretary of Defense of the United States requested that individual papers be submitted to the Department of State on the various subjects raised in Mr. Sharett's memorandum.

Information is herewith submitted pertaining to paragraph 9b of the above-mentioned memorandum submitted by the Israel Minister for Foreign Affairs. Other papers relating to the various suggestions made in this memorandum are in preparation, and will be submitted at a later date.

יסייעו לחיזוקה הכלכלי של ישראל ויפגעו בציפיות הערבים להתמוטטותה הכלכלית – ציפיות המעכבות את תהליך השלום במדינות ערב. (מברק שרת אל אילת, IL521, 8.4.1951, 130.09/2318/7.)

2. ראה מס' 109.

115

1. ראה כרך 5, מס' 517 והערה 2 שם.

The Israel Defence Forces are at the present time equipped with small arms of varying origin and type. The Government of Israel is anxious to standardize the small arms and equipment of its defence forces in order to simplify logistics and to give greater effectiveness to Israel's fighting forces in fulfilling their security tasks and in carrying out Israel's international obligations in cases of need. The Government of Israel desires to use American equipment for this standardization. For this purpose it would require the following light arms, including all requisite auxiliary equipment and normal quantities of relevant ammunition on the basis of an armed strength of its defence forces of 200,000 men:

Pistols, 9 mm. or .45	16,000
Rifles (of which 15% should be semi-automatic)	150,000
Sniper's rifles	7,500
Sub-machine-guns	55,000
Carbines (short) .30	10,000
Light machine-guns	12,500
Medium machine-guns	1,500
Heavy machine-guns .5	1,500
Rocket launchers 3.5"	5,000
Grenade launchers	10,000

The Embassy of Israel would welcome an opportunity of discussing this proposal more fully, together with an examination of possible methods of supply and transfer.

The assistance of the Government of the United States in facilitating the acquisition of the above-mentioned items would be greatly appreciated by the Government of Israel.

116

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X942 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

Washington, 9 April 1951

Unaware your TNW44[1] saw Riley yesterday, operation successful but full recovery several more weeks. He expressed following views Huleh: (1) De

116

1. איתן הורה לחברי המשלחת לשכנע את ריילי לבטל את הנחיותיו בתזכירו מ־5 במארס בדבר הפסקת העבודה באזור החולה. לדבריו נאמר לנציג ישראל בוועדת שביתת־הנשק כי מאחר שאף יושב־ראש

Ridder mistaken send report *Moabit*[2] [Security Council]. (2) Bossavy lost control situation, ready replace him if better man available. (3) Whole dispute affects fourteen *dunam* (see (d) his memo)[3] and could be easily settled by procedures agreed between him and Shiloah and reaffirmed exchange letters our representative, Bossavy, as published De Ridder report para[graph]s 6 and 10.[4] (4) *Moabit* should not deal complaints, refer them back M.A.C. [Mixed Armistice Commission]. (5) Suggests we stress before *Moabit* all trouble emanates from armistice stagnation due Arab refusal extend scope. (6) Contemplates procedures speed up Suez decision. (7) State Department informed him ready relieve him assignment enable him return Marines. Though unwilling lose status Marines believes Middle East situation still requires his services therefore requests Eban intercede McGhee, Niles,[5] Bunche promised do likewise.

Point 7 might explain his reticence our retaliatory action.

Rafael

117

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן IL523

נוסח יוצא: 130.09/2318/7

תל אביב, 9 באפריל 1951

מברק זה נשלח לאילת, פישר, עמיר,[1] ששון, ישי,[2] ארגמן והעתק לאבן. בימים הקרובים תתעורר במועביט [מועצת־הביטחון] תלונתנו והתלונה הסורית בעניין החולה ואל־חמה.[3] אבן דורש שתיעשה פעולת הסברה מתאימה בבירות אנגליה, צרפת, הולנד, טורקיה, יוגוסלביה וס.ס.ס.ר שהן חברות במועביט. לפיכך עליכם לפנות ולעמוד על הדברים הבאים:

של הוועדה לא יפעל בניגוד להמלצות התזכיר אין סיכוי למציאת פתרון אוהד כל עוד תקפות הוראותיו של ריילי. (מברק איתן אל אבן, 8.4.1951, 93.01/2207/16.)

2. דה־רידר שיגר למזכיר האו"ם ב־27 במארס דין־וחשבון מפורט על השתלשלות סכסוך החולה מאז ה־12 במארס ועל פעילות ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה להפגת המתיחות (27.3.1951, 130.02/2433/5).
3. הכוונה לסעיף (d) בתזכירו של ריילי מ־5 במארס 1951 (מס' 100, הערה 2).
4. ראה מס' 113, הערה 6.
5. דויד ק. ניילס, עוזר מינהלי לנשיא ארצות־הברית.

117

1. מיכאל עמיר, ציר ישראל בארצות בנלוכס.
2. משה ישי, ציר ישראל ביוגוסלביה עד יוני 1951; לאחר מכן ציר באיטליה.
3. ראה מס' 100, הערה 4, ומס' 108.

(א) לגולל קצרות פרשת ייבוש החולה לפי החומר שבידיכם – תדריך 15 וי.נ. 256[4] ומברקי האחרונים. הדגש שפעולת הייבוש חוקית בהחלט ושנושאת אופי אזרחי לגמרי ושריילי פסק שמבחינה צבאית העבודה כשרה ועולה בקנה אחד עם שביתת־הנשק.[5]

(ב) הדגש שמאז אוקטובר אשתקד בוצעו עבודות הייבוש משך ארבעה חודשים בידיעת כל הגורמים ללא ערעור והפרעה מהסורים. לנו לא ידוע מה פתאום הניע הסורים לנסות להפסיק העבודה אולם סבורים שיש לראות מעשה זה כניסיון לעכב ההתפתחות התקינה של האזור ולהאיט פיתוחו. אמור שלא נקבל הטענה שבגלל שביתת־נשק לא נורשה לפתח ארצנו.

(ג) מאמצע מארס ועד ראשית אפריל פתחו הסורים ביריות משטחם בניסיון לעכב ולהפסיק עבודת הייבוש. עקב כך נהרג טרקטוריסט אחד ונגרם נזק חומרי רב.[6]

(ד) כבר אז שקלה ממ[שלת] ישראל פנייה למועביט אולם לא רצתה לנפח העניין וקיוותה שהכול יבוא בשלום על מקומו באמצעות שביתת־נשק. תוכל לשלב פרשת הדיון הקודם במועביט בנובמבר בו נדונו ארבעה סעיפים: ביר קטר, עוזמה, סואץ וצופים.[7] ביצוע שני הראשונים הוטל על ישראל אשר צייתה מיד ואילו שני האחרונים עומדים ותלויים עד היום מפאת סירוב הערבים לבצעם.

(ה) ב־4 באפריל בחלק הדרומי של המפורז רחוק מאזור הייבוש ירה פתאום הצבא הסורי בפטרול שוטרינו שסיירו בשטח לפי חובתם והרג שבעה.[8] רצח כזה כשלעצמו חמור אולם מה שמחמירו שלא נשמעה מלה סורית להתנצלות וצער. לא נשאר אפוא אלא להסיק שהרצח בוצע לפי הוראות ממ[שלת] סוריה המעוניינת מסיבות חולשת משטרה הפנימי ליצור אי־שקט בגבול ולנקוט פעולה תקיפה וכך לזכות באהדת הצבא והקהל.

(ו) לאור זה לא ראינו ברירה אלא להגיב חריפות ומידיות בתגמול מקומי תוך הקפדה חמורה על הגבלת הפעולה למוצב שרצח השוטרים.[9]

(ז) הדגש במיוחד ששורר שקט לאורך הגבול ושממ[שלת] ישראל לא תנקוט צעד צבאי נוסף אם גם סוריה תתאפק. הוסף שלא נכנסו כוחות צבא ישראליים לשטח המפורז ואין כוונה להכניסו.

(ח) מטרת פנייתך להשיג תמיכה בהחלטת מועביט אשר תבטיח שקט בשטח ותאפשר המשך הייבוש ללא הפרעה.

איתן

4. ראה ידיעות לנציגויות, 6.4.1951, 130.02/2433/7.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 179.
6. ראה מס' 98, הערה 1.
7. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 593–594.
8. ראה מס' 108.
9. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107, הערה 2.

118

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. NWT2 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

Washington, 10 April 1951

Thanks your Y600.[1] Saw today Zinchenko[2] and later Bunche. Zinchenko told me tendency members *Moabit* [Security Council] not press for meeting, understands Syrian attitude likewise. Then discussed extensively Korea, he stated "as private citizen" U.S.S.R. wants termination of Korean war. Is aware its effect rearmament and strengthening U.S. preventive war party. Explained to him procedures solution as outlined Abba [Eban]'s memo.[3] He reacted favourably, urged discuss matter Malik and renew efforts approach P.R.C. [People's Republic of China] with substantive and reassuring appeal through all available channels including Pres[ident] General Assembly and not excluding U.S.S.R.

Bunche strongly opposed *Moabit* discussion this stage, would undermine armistice structure. Inquired whether ready refer complaints back M.A.C. [Mixed Armistice Commission]. Replied cold-blooded murder[4] causes strong indignation, Israel people clamouring for action. Order preserve armistice procedures would recommend Government not press for *Moabit* meeting provided peaceful continuation Huleh work guaranteed and M.A.C. efficiently reconstituted. He seeing Riley today and suggests General requests both parties submit complaints M.A.C., meanwhile agree defer *Moabit* until M.A.C. results available. Bunche confirmed Huleh drainage normal civilian activity conformity interpretation his letter 25th June[5] but expressed his disappointment our retaliation.[6]

Rafael

118

1. איתן שיבח את קו טיעונו של רפאל בשיחתו עם ריילי ב־2 באפריל (ראה מברק מיום 10 באפריל 1951, 130.09/2338/14).
2. קונסטאנטין א. זינצ'נקו, עוזר המזכיר הכללי של האו"ם לענייני מועצת־הביטחון.
3. בתזכיר מיום 14 במארס 1951 העלה אבן הצעה לפתרון בעיית קוריאה בשלבים (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 243, 28.3.1951, 93.03/3073/4).
4. ראה מס' 108.
5. 1949. ראה כרך 3, מס' 343.
6. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107, הערה 2.

119

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

העתק: 93.03/3008/3

[תל אביב], ד' בניסן תשי"א
10 באפריל 1951

אני רואה בדאגה כי בחיק הסכסוך האומלל עם היושב־ראש הצרפתי של ועדת שביתת־הנשק הסורית הולך ונדגר סכסוך חדש עם יורשו, אף הוא צרפתי.[1] אני מסתמך על רמיזה ברורה בכיוון זה הכלולה במזכר ממחלקת מזרח תיכון מ־8 בחודש זה.[2]

יש להזהיר את המטכ"ל על השתלשלות כזו. הניסיון הממושך מלמד כי פרט למקרים של פנייה זדונית מובהקת, הניתנת להוכחה, או אי־סגילות אישית מובהקת לתפקיד בכללו, אף היא דוקרת עיניים, שכר כל התקפה אישית נגד נציג של מנגנון יוצא בהפסדה: איבתו של הנתקף מעמיקה שורש ואילו נאמנות העומדים ממעל לו מתגייסת לתמיכה בו.

ייתכן שעלינו לערוך מבצע של הסברה כלפי צמרת או"ם, כולל ריילי, כי נוכח העמדה המסורתית הנקוטה בידי הממשלה הצרפתית בשאלת גבול ישראל–סוריה, שיש בה הטיית מידת הדין לטובת סוריה, טעות היתה להציב בראש ועדת שביתת־הנשק הסורית קצין צרפתי וטעות זו טעונה תיקון. מבצע זה צריך להיעשות בכל הזהירות והכמיסות, כאן ובניו יורק, אך הדאגה להצלחתו מחייבת לא ללוותו בגילויים פומביים של אי־אמון ופסלנות כלפי כל יושב־ראש צרפתי, שיצטרפו לרושם של מלחמת נקם, בלע"ז vendetta.

עלינו להיזהר במיוחד שלא לגייס נגדנו את כבודה העצמי של צרפת ואת חובת האו"ם בכבודה.

משה שרת

119

1. מאז'ור רוסה (Rosset), ממלא־מקום יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה.
2. במזכר נאמר כי לדעת נציגי ישראל אין רוסה טוב מבוסאווי וכי אם תהיה כוונה להשאירו בתפקידו אפשר להתנגד למינוי בטענה שיושב־ראש יכול להתמנות רק לאחר התייעצות עם נציגי שני הצדדים וכי עליו להיות גבוה או ותיק מהם בדרגתו. רוסה העיר לנציג ישראל כי "בערעורנו על המשך כהונתו של בוסאווי כיושב־ראש, עלינו לזכור כי שליחותו איננה בגדר שליחות צבאית גרידא, כי אם גם מדינית שהרי הוא בעל סטאטוס דיפלומאטי וחבר המשלחת המדינית הצרפתית" (130.02/2433/6).

120

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI384 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 :נוסח נכנס

London, 10 April 1951

Immediate

Bowker[1] called me this morning said, following: Without intending prejudice *Moabit* [Security Council] decisions on Huleh, Hamma incidents H.M.G. much concerned by: (1) "Defiant and aggressive" statements made by Prime Minister over weekend according Israel press.[2] (2) Our airbombing Syrian territory.[3] He expressed hope we refrain from new warlike acts and obey decisions U.N. representatives on spot. He added they making representations today to Syrian minister also asking his government's cooperation prevent new incidents.

I replied will immediately transmit you his observations, remarking Syrians provoked trouble, our retaliation motivated by desire prevent graver developments if unchecked especially view lack required action by U.N. representatives on spot. Reiterated our desire peace, intention fulfil our part obligations under armistice Syria but expect Syrians fulfil theirs.[4]

Please cable relevant Prime Minister statement *in extenso* also exact position bombed targets whether in Syria or demilitarized zone.

Elath

120

1. רג'ינלד ג'יימס באוקר, עוזר למנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי.
2. הכוונה לדברי בן־גוריון במועדון המסחרי בתל אביב ב־7 באפריל. בן־גוריון אמר, בין היתר, כי מוסדות האו"ם אינם מוסמכים להורות לישראל להפסיק את העבודה באזור המפורז וכי גם אם יורו כן לא תציית ישראל להוראות. הוא הביע תקווה שפעולת העונשין נגד סוריה תחזיר את השקט על כנו.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107, הערה 2.
4. השווה דיווח של באוקר במסמך מיום 10.4.1951, PRO, FO371/91373.

121

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W903 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 :נוסח יוצא

Washington, 10 April 1951

With Dollek [Horowitz] saw Byroade Head German Department. Stated our case not only morally compelling but practically feasible. Dollek unfolded in detail whole picture Germany's increased exports in sellers market renders quite feasible payment *Shilumim* [restitution] in form unrequited exports. Outpointed echoes from Bonn which indicate real push from powers would be decisive. We added burden on German economy by payment *Shilumim* less drastic than burden on Israel's economy through rehabilitating survivors. Thus present position morally incongruous to last degree. He showed great interest possible practical means affecting settlement whilst constantly stressing difficulties, adding our appreciation German economic position exaggerated. Added U.S.A. Government in no doubt as to moral justification our case.

Conversation on whole encouraging in that Byroade who will probably decide matter more than any other individual does not regard idea as at all far-fetched.[1] He gave Dollek contact in London with American representative on tripartite discussions. Will develop Byroade contact further.

Eban

122

א. בן־חורין[1] אל ג. אבנר
E. Ben-Horin to G. Avner

130.02/2394/4 :תזכיר

תל אביב, 12 באפריל 1951

גישתו העצמאית של הצבא בעניינים הנוגעים ליחסים עם העולם החיצוני – גישה אשר לדעת רבים מבוססת על פירוש חד־צדדי ושטחי של המושג "בטחון המדינה" ואינה יודעת מציאות

121

1. השווה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1951, V, pp. 630–631.

122

1. אלישיב בן חורין, עוזר ראשי במחלקת מערב אירופה, ומיוני 1951 עוזר במשלחת ישראל באו"ם.

אחרת זולת רצון הצבא – גישה זו הגיעה לשיא באספקטים שונים של סכסוך החולה. נוכח הסכנות הצפויות מפעולות בשטחים כאלה אם לא תהינה מוסכמות או לפחות מתואמות בין משרד החוץ והצבא, אני מציע שהמנהל הכללי יזמן סדרת ישיבות של ראשי העובדים במשרד. מטרת הדיונים תהיה לקבוע את גישתו העקרונית של המשרד לבעיות מדיניות–צבאיות ואת הצעותיו לדרך היעילה ביותר של תיאום עם המטה הכללי של הצבא. הדיונים צריכים להתנהל בראשותו של המנהל הכללי ובשלב הסופי אולי בראשותו של שר החוץ. תוצאות הדיונים יובאו לשר הביטחון ולרמטכ"ל, רצוי שוב בסדרת ישיבות שמהן צריך לצאת במצע משבי־ע־רצון למדיניות מתואמת. לפני שמשרד החוץ יגיש את מסקנותיו, יהיה טוב לבקש, על סמך תקציר הדיונים, את חוות־דעתם של חשובי צירינו.

אני יודע שבתוך המשרד קיימים חילוקי־דעות בנושא חשוב זה, אבל מוכרחים להניח שהדעות השקולות ביותר תתקבלנה ותחייבנה אחר־כך גם את החברים החולקים עליהן. ואכן, אין מטרת ההצעה לחפש בדיונים רק את הפגמים שבמדיניות שבצבא, כי אם יש להראות גם את הצדדים החיוביים שבה, וכמו־כן יש לבדוק אף את ציציותינו על־מנת לגלות חולשות אצלנו, ועל־מנת להבין את חשדנותו של הצבא לגבי כל רעיון הבא מהמשרד.

ייתכן שעל אף כל הדיונים לא יוכל המשרד להגיע לתיאום עם הצבא, אולם נדמה לי שאין המשרד יכול לקבל על עצמו את האחריות לשבת בחיבוק ידים מבלי לעצב את מדיניותו. למטכ"ל יש מדיניות ברורה בנושאים אלה ובהיעדר מדיניות ברורה מצדנו, אין ספק שידו של הצבא תהיה תמיד על העליונה. כתוצאה מכך, תתקבל by default מדיניות לקויה.

אם הנהלת המשרד תסכים להצעה זו עקרונית, נוכל לגשת להצעת terms of reference מפורטים יותר.[2]

א. בן חורין

123

ז. ארגמן אל ו. איתן
Z. Argaman to W. Eytan

מברק מוצפן PI646
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 12 באפריל 1951

ביקרתי היום אצל שצ'יבורין[1] ממחלקת המזרח הקרוב. סיפרתי על השתלשלות המאורעות בגבול הסורי ברוח הנאמר בשלכם פ49.[2] מסרתי אינפורמציה מלאה על מפעל החולה ועבודות

2. הצעתו של בן־חורין זכתה לתגובות חיוביות, אך ככל הנראה לא התקיים הדיון המוצע אלא דיון כללי על סכסוך החולה כפי שהציע מנהל מחלקת ארצות־הברית (ראה תכתובת פנימית של פקידי המשרד המצורפת למכתב).

123
1. אלכסנדר ד. שצ'יבורין, סגן מנהל מחלקת המזרח הקרוב והתיכון במשרד החוץ הסובייטי.
2. מס' 117.

הייבוש הנעשות במקום בצירוף מפת הארץ. הדגשתי ערך המפעל לפיתוח הארץ וטובת ההנאה שתצמח ממנו גם לתושבי האזור מעבר לגבול. ביקשתי תמיכת ברית־המועצות בהחלטה מתאימה במועביט [מועצת־הביטחון] אשר תבטיח המשכת העבודה ללא התערבות והפרעה. הבעתי תקוותי כי ברית־המועצות בהעריכה מתמיד מפעלי בנייני שלום בוודאי תתמוך בבקשתנו. שצ'בורין הודה על האינפורמציה החשובה והמעניינת והבטיח להעביר בקשתנו לממונים והוסיף כי השקפתה של ברית־המועצות היא מתמיד כי כל סכסוכינו אפשר לפתור בדרכי שלום מבלי להשתמש בכוח וזו תהיה בוודאי עמדתה גם במקרה זה. הוא שאל אם לדעתי אין עומדים מאחורי ההתגרות הסורית כוחות זרים המעוניינים בחרחור מריבות בינינו לבין הסורים. השיבותי כי לפי הידיעות שבידי אין להניח כי גורמים זרים מלבד ממשלת סוריה עצמה מעוניינים באי־השקט. לאחר זה נגולה השיחה על ממדי העלייה, קליטתה ומידת השתקפותו של מפעל הבניין שלנו בעיתונות הסובייטית. פרטים על כך במכתב.[3]

ארגמן

3. ארגמן העמיד את שצ'בורין על רגישותה של דעת־הקהל בישראל לכל מה שמתפרסם בעיתונות הסובייטית על ישראל ואת צערה על אשר "עד כה לא השתקף כלל מפעלו ההיסטורי של העם היהודי בישראל בעיתונות הסובייטית". בתגובה אמר שצ'בורין כי תביעת ישראל לאהדת העיתונות הסובייטית "צריכה לבוא על בסיס של הדדיות". הוא הביע צער על שבעיתונים ישראליים כולל עיתון "דבר" מתפרסמים "מאמרי השמצה מלאי כזב על ברית־המועצות, ממשלתה ואישיה". הוא אמר כי "הציבוריות הסובייטית רגישה לא פחות מהישראלית לפרסומים הנעשים בחוץ־לארץ והפוגעים בכבודה וכבוד ממשלתה." הוא הוסיף כי מדיניות היסוד של ברית־המועצות היא השלום ויחסה של הציבוריות הסובייטית למדינות זרות נקבע על־פי יחסן למדיניות השלום של ברית־המועצות. "העיתונות הישראלית הדנה בשאלת השלום בעולם מתארת את ברית־המועצות כשואפת לכיבושים וכמחרחרת מלחמה... ובמסיבות כאלו אי אפשר לדרוש יחס אחר מהעיתונות הסובייטית ...". ארגמן העיר בתגובה כי העיתונות הישראלית אינה נקייה אמנם מביקורת על ברית־המועצות אך "אין לראות בכך השמצה או הטלת דופי בכוונותיה הטובות של ברית־המועצות בשאלת השלום בעולם" וכי "אותה עיתונות נוהגת לעתים קרובות למדי לפרסם מאמרי הערכה על השגיה הכלכלים העצומים של ברית־המועצות". ארגמן התרשם מן הדיון כי שצ'בורין מצטער "על יחסה של העיתונות הישראלית למאמצי השלום של ברית־המועצות והיה רוצה בכנות כי יחול שינוי בגישה זו". ארגמן גם הבין כי "הכוונה אינה לעיתונות בלבד אלא לגבי מדיניות החוץ של ישראל בכלל". (ראה ארגמן אל לבבי, 19.4.1951, 130.11/2492/16.)

124

לשכת המנהל הכללי אל משלחת ישראל באו"ם ושגרירות ישראל בוואשינגטון
Bureau of the Director General of the Ministry of Foreign Affairs to the Israel Delegation at the United Nations and the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן TNW49

נוסח יוצא: 130.09/2339/1

תל אביב, 12 באפריל 1951

מברק זה לניו יורק וואשינגטון. לשלי מה־13224.[1]

השיחה נמשכה כשעתיים בנימוס אך מתיחות. דה־רידר טען שהצרות התחילו בשל עבודתנו בגדה המזרחית והרחיבנו אפיק הירדן ושינוי מהלכו. קו שביתת־הנשק הוא גבול הריבונות ומה שבין הקווים יש לו מעמד שונה. צמצום ריבונותנו נובע מהסמכות שהסכם שביתת־הנשק נותן ליושב־ראש הוועדה. בכל הנוגע לביצוע שביתת־הנשק בשטח זה על הצדדים לבוא בדברים עם היושב־ראש שלגבי שטח זה הוא צד שלישי בהסכם. איתן עמד על ריבונותנו הגמורה טרם לפירוז ושילוח העלה פרשת חוות־דעתו של ריילי וקרא מברק 942[2] מניו יורק סעיף 3. דה־רידר ורג'הסוריה טענו שריילי לא מסר להם או לבוסאווי כל הוראות בעניין זה.

בהטעימו צמצום ריבונותנו במפורז הביע דה־רידר דעתו התקיפה שלא ייעשה דבר שישנה הסטטוס והפרופורציה בין האוכלוסייה הערבית והיהודית במפורז כפי שהיו בתום המנדט. התנגד בתוקף שנמשיך לעבוד בטרם סודר עניין קרקע הערבים ותבע נמרצות להחזיר הערבים שאילצנום לנטוש אדמתם. הדגיש שניתן היה להגיע להסכם ללא הפרעה אילו שינינו גישתנו ופנינו ליושב־ראש. איתן ושילוח הדגישו שלא נדון בעניין קרקע הערבים אם הכוונה למנוע חידוש העבודה. נסכים לדחייה מוגבלת כדי לאפשר ליושב־ראש מציאת הסדר. בטרם סיכם איתן כבשלנו 13224 דרש דה־רידר נוסף להחזרת הערבים לאסור תנועת אזרחינו המזוינים, קציני משטרה והגדלת משטרתנו במפורז אלא תוך משא־ומתן עם היושב־ראש. הסכים שכל אלה יידונו אחרי שיושג הסכם הצדדים כב־(ד) שב־13224. בסוף הזכיר רג'הסוריה ברמז שהסורים עומדים להגיש תביעה נמרצת להחזרת הערבים ותשלום פיצויים בטרם ישתתפו בחידוש הוועדה.

הלשכה

124

1. איתן מסר על שיחת נציגי ישראל עם דה־רידר ב־12 באפריל, בה הוסכם: (א) לפעול מיד להחזרת השקט לאזור הגבול; (ב) לנקוט צעדים לכינוסה מחדש של ועדת שביתת־הנשק; (ג) ישראל תשתף פעולה בהפעלת ועדת שביתת־הנשק; (ד) הוועדה תדון בנושאים שניתן להשיג עליהם את הסכמת הצדדים כגון: הוצאת כוחות מהאזור המפורז, הימנעות מפתיחה באש, הקלת עבודת משקיפי או"ם, אישור מחדש של סמכויות היושב־ראש לפי סעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק; (ה) שאר העניינים כמו החזרת הערבים, פיצויים וכדומה ישמשו נושא לדיון עם היושב־ראש מאוחר יותר. (מברק מיום 12 באפריל 1951, 93.08/338/43; ראה גם דין־וחשבון של הישיבה בתזכיר מאיתן אל כהן, 15.4.1951, 130.02/2433/6).
2. מס' 116.

125

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X960 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

New York, 13 April 1951

Huleh, El-Hammah matter growing worse: (1) U.S.A. yesterday told U.K., French, they will take severer line on Huleh in *Moabit* [Security Council] because of resentment on retaliation bomb. They will take view we must suspend work if U.N. officials request it. (2) De Ridder reports will stress our police should not have approached El-Hammah as outside proper scope patrols. (3) Sec[urity] Coun[cil] will convene Tuesday.

Prospect direct clash with U.N. in midst *Mattan* [Grant-in-Aid], *Shilumim* [restitution], and on eve B[en]-G[urion] visit is highly alarming. Have cancelled engagements including important Bond, U.J.A., assignments to devote myself actively this.

Please cable at once following: (1) What are our administrative practices in zone so far *i.e.* have all its population including Arabs been under Israel law and fiscal arrangements all this time? (2) Have our police patrols been policing whole area hitherto including approaches to El-Hammah? (3) Have we other evidence derived from negotiation agreement and subsequent meetings M.A.C. [Mixed Armistice Commission] to prove point Bunche letter[1] that Israel civil control, freedom development, fully understood by all parties? (4) Details our complaint entry Syrian forces El-Hammah, Tewfiq, April 3rd and how dealt with by De Ridder. (5) Any justifications for bombing in international law apart from useless argument retaliation?

All this pressure can be taken off only by successful attempt engage M.A.C. in whole discussion both past responsibilities future action. Presume gravity position realized and all steps avoid heightening tension any armistice front understood. Further statements illustrating our efforts reach peaceful settlement valuable.

125
1. ראה הערת־עורך, עמ' 179.

126

י. שמעוני אל מ. שרת
Y. Shimoni to M. Sharett

מקור: 130.02/2413/32

תל אביב, 15 באפריל 1951

הנידון: קבלת יפאן לארגון הבריאות העולמי

המחלקה למוסדות בינלאומיים מודיעה לי כי השגרירות האמריקנית בתל אביב פנתה אלינו וביקשה לדעת כיצד תצביע ישראל על בקשתה של יפאן להצטרף לארגון הבריאות הבינלאומי. אם אינני טועה הרי ההוראה האחרונה של השר בעניין היתה להימנע מהצבעה על קבלת יפאן לארגונים בינלאומיים כלשהם.

אני המלצתי עוד במזכרי מה־11.1.50[1] לשנות החלטה זו ולתת הוראה להצביע בחיוב. אני חוזר על נימוקי הראשיים: אין להשוות את יפאן לגרמניה – משום שלפי כל העדויות לא נהגו היפאנים אף פעם ביהודים יחס אכזרי מיוחד בשל היותם יהודים, אדרבא: הם עמדו כנגד לחץ גרמני חזק בעניין זה. מתבטל, אפוא, הנימוק היהודי המיוחד כנגד יפאן ודינה דומה יותר לדין איטליה מאשר לדין גרמניה. אשר לכנות ולאמיתות של חילופי המשטר ביפאן ושל חיסול הפאשיזם שם, הרי קשה לשפוט, אולם נראה שאין יפאן גרועה היום מכמה וכמה מדינות אחרות בעולם. הוסף על כך כי יש להניח שהאמריקנים מעוניינים בהצבעה חיובית על קבלת יפאן והיו רואים בסירוב צעד אנטי־אמריקני יותר מאשר צעד אנטי־יפאני. הנני להציע, אפוא, לבטל את ההוראה הקודמת ולתת הוראה להצביע בחיוב. אם יוחלט לא לעשות כך, הייתי מציע לפחות לברר כיצד מצביעות בריטניה, שוודיה, הודו, בורמה ואינדונזיה (שתי האחרונות יש להן טענות יותר חמורות ויותר מבוססות נגד יפאן משיש לנו).

י. שמעוני

127

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

Orig.: 130.02/2433/7 :מקור

Ankara, 16 April 1951

My dear Minister,

This morning at 12 a.m. [*sic*] I was granted an audience with Foreign Minister, Prof. Fuat Köprülü. This has been my first contact with the Turkish Minister for Foreign Affairs since my return from Israel. The interview lasted for one hour.

126

1. ראה כרך 5, מס׳ 20.

To begin with, Mr. Köprülü conducted the conversation towards the question of our border troubles with Syria. He asked me for explanations on the matter, and from the way he put his questions I clearly gathered that he has been thoroughly misinformed. In fact, I could discern in him an insistent tendency to view us as the aggressive side. The Minister's rather biased interpretation of the Huleh events is possibly due to some information provided to him by the Arab Ministers in Ankara. But I am rather inclined to think that the Minister is under the influence of the reports sent to him by the Turkish Minister in Israel, Mr. Seyfullah Esin, which I suspect of not being altogether objective and of justifying the Arabs' behaviour. Two considerations lead me to that presumption: in the first place, the very intimate friendship connections binding Esin to the French representative, M. Guyon, whose Government, as we all know, has always been supporting Syria's claims of extension up to the banks of the Jordan; in the second place, the very fact that Mr. Köprülü chose to ask me at that particular stage of the conversation whether we are pleased with Mr. Esin's work and whether he is liked by our Government and by our people. At any rate, I would deem it advisable to keep Mr. Esin directly informed of the developments of the Huleh question as well as of any other important events, a procedure which we have already adopted with the U.S., U.K., and French diplomatic representatives. Otherwise, Mr. Esin may be compelled to collect his information from second-hand sources which exposes him – and us – to the danger of his getting a more or less distorted and incomplete knowledge of matters at our end. After having listened to my version of the Huleh facts, Mr. Köprülü stated that he would instruct the Turkish delegates at the Security Council to adopt an impartial attitude, exempt of foreign pressure, as regards the Huleh question, in the event of its being brought before that Council.

Subsequently, I raised the question of Azzam Pasha's impending visit to Turkey. I defined our position by declaring that we welcome the visit with satisfaction although we cannot help foreseeing that its outcome will be naught but "sterile". I added, however, that we should only be too happy to see that our foreboding is wrong and that Turkey will actually be successful in her endeavours to lead the Arab countries, under the stormy conditions prevailing in the world of today, towards the adoption of a more realistic and logical policy as regards Israel and international politics. I only requested Mr. Köprülü to kindly see to it that Azzam Pasha does not take advantage of his presence in Turkey in order to indulge into anti-Israeli propaganda. This, I said, would put me under the very unpleasant obligation of replying, a development which we should very much like to avoid. The Foreign Minister answered that he does not think that a dignified diplomat like Azzam Pasha would take such liberties. He assured me,

nevertheless, that he will do his best in order to prevent such a situation. In the course of the conversation Mr. Köprülü often emphasized that Azzam Pasha's visit is not connected with the signature of any agreement, treaty or alliance between Turkey and the Arab states and he asked me not to think a single minute that Turkey would take an initiative prejudicial to the interests of the State of Israel. The Foreign Minister then asked me to make him an exposé of the situation in the Middle-Eastern countries as I see it. I gladly met with the request and I could see that Mr. Köprülü quite agreed with the outlook on the present state of Middle-Eastern affairs which I tried to convey to him. This enabled me to hear on the part of the Foreign Minister certain reflections pointing to his pessimism as regards the prospects of his talks with the Secretary General of the Arab League. Mr. Köprülü revealed to me in this connection that he has never met Azzam Pasha and he asked me if I could tell him something about him. Here, I recounted to Mr. Köprülü certain features of my encounters with Azzam Pasha which characterize to a certain extent his personality and public position. Before dropping this subject, the Foreign Minister referred to the appeal to the Arabs which I had broadcasted through "Kol Israel" during my last stay in Israel (script of which has been sent to Mr. Köprülü beforehand). Mr. Koprulu fully approved of the spirit of my appeal and he invited me to continue working in this line.

Finally, I mentioned to the Foreign Minister the close contacts I was able to establish with Dr. T.R. Aras, Turkish member at the P.C.C., during my recent sojourn in Israel. I informed Mr. Köprülü, upon his request, of the purpose of Dr. Aras, visit to Baghdad. At the same time, I specially reported to the Foreign Minister on some conversations I had with Dr. Aras wherein I tried to stress the advantages of unofficial contacts regarding the settlement of the Arab–Israeli conflict and other Middle-Eastern matters with the intervention of a third part – incidentally Turkey – over official and public initiatives – visits, statements etc. – which, in view of the elements and conditions of the conflicts, are irrevocably foredoomed to failure. The Foreign Minister immediately saw my point and agreed with it. He even suggested to invite Dr. Aras to Turkey within the next few weeks so as to discuss with him on the matter more lengthily . Mr. Köprülü added, however, that since he is due to leave this country for Strasbourg on the 26th inst. to participate in the conference of Foreign Ministers, he will not have time enough to attend to the question and he suggested that I write to Dr. Aras and ask him to come over to Turkey for a short time. I can sum up the reasons which induced me to enlarge on the above argument with the Foreign Minister as follows: It is clear now that Turkey has decided to use all the power of her influence to stabilize conditions in the Middle-East and that the Turkish Government has already engaged itself

in that path, as illustrated, for instance, by the invitation addressed to the Secretary General of the Arab League, Azzam Pasha. So, if intervention there must be, it would be preferable, I think, to have it confined within the limits of unofficial activities which have less authority and publicity and which can be checked more easily.

During our conversation, I seized an opportunity to inform the Foreign Minister of a talk which our Military Attaché[1] has had during my absence from Turkey with Admiral A. Ulusan, Chief of Information of the Turkish General Staff. Admiral Ulusan has communicated to our Military Attaché that, according to his information, Israel is the directing center of the communist activities in the Middle-East and that Israeli agents receive instructions directly from Moscow and transmit them to the communists of the neighbouring countries. While emphasizing to the Foreign Minister the absurdity of this allegation, I asked him if he knew where this fallacious information originates from. Mr. Köprülü expressed genuine surprise at my revelation and promised me to investigate into the sources of the above information.

Mr. Köprülü then questioned me concerning our next elections in which he seemed to take a great interest and he said that he was looking forward to the triumph of "Mapai" [Israel Labour Party]. Further, Mr. Köprülü spoke in very high terms of Mr. Ben-Gurion and said that although he has never met him, he heard enthusiastic praises about him both through the Turkish representatives in Israel and through foreign personalities. To impress Mr. Köprülü more, I told him that Mr. Ben-Gurion and yourself have imparted to me during my last stay in Israel a keen interest and deep understanding concerning Turkey's claims from the Occidental world as regards her security. I added that Mr. Ben-Gurion is due to leave for the U.S. shortly, when he will probably contact the White House and will not fail to mention during his talks the praiseworthy efforts put forward by the Turkish Government for the establishment of stability and the protection of peace in the Middle-East.

The Foreign Minister also interrogated me on our development in all fields, whereupon I described, in its general lines, our constant growth in every domain, dwelling particularly on the vain efforts put forward by the Arabs in order to stop us in our march towards development and progress. Mr. Köprülü was very much interested in our endeavours for the obtaining of a 150 million dollars loan from the U.S.A. and he asked me to let him have, if possible, the arguments on which our claims are based. I believe that he wishes to examine our request so as to profit by it.

127

1. סגן־אלוף אוריאל שי.

Throughout the conversation, the Foreign Minister often mentioned the events of Iran which he bluntly attributes to the "short-sighted" policy followed by the Anglo-Americans with regard to this part of the world, and he bitterly deplored their lack of understanding of conditions in the Middle-East and of Turkey's position.

Yours very sincerely

Eliahu Sasson

128

א. לוריא אל ו. איתן
A. Lourie to W. Eytan

Coded Tel. X966 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

New York, 16 April 1951

Saw Van Balluseck[1] hour and quarter full discussion. He critical our retaliation though stated he himself had told Arab delegate accusing us arrogance, provocation, action explainable our local isolation, continuing tensions peacelessness. I concentrated vital significance continuation Huleh works. In light agreement parties resume M.A.C. [Mixed Armistice Commission] meetings he inclined refer matter back with minimum debate tomorrow. At parting he declared talk most helpful, entirely different conception problem which had thought solvable by asking us desist for present.

Also had hour with Sarper who awaiting instructions from home. Emphasized widespread shock produced by aerial retaliation. Inquired unofficially whether any use suggest third party mediation. I indicated we always glad meet other side direct talks and referred P.C.C. [Palestine Conciliation Commission], M.A.C. On present issue presumabl[y] won't take any initiative and would be happy see matter referred back. Spoke briefly on phone to Jebb prior his departure out of town engagement, was still uninstructed this morning.

A.L.

128

1. דניאל י. פון־באלושק, הנציג הקבוע של הולנד באו"ם; נשיא מועצת־הביטחון במארס ובאפריל 1951.

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 128.81/47

תל אביב, י' בניסן תשי"א
16 באפריל 1951

אישי וכמוס

כפי שתראה מהמברקים האחרונים שנתקבלו מניו יורק ומוואשינגטון על השתלשלות סכסוך החולה, אנו נאשמים על־ידי אנשי או"ם וממשלת ארצות־הברית בשתי עבירות חמורות:

(א) משלוח משמרת הסיור כלפי חמת־גדור שהיתה בו מצדנו פריצת־גדר;[1]

(ב) הפצצת חמת־גדור כמעשה תגמול.[2]

לדאבוני שתי ההאשמות קולעות למטרתן. ההפצצה נערכה, אמנם, בהתאם למסורת שנתגבשה אצלנו, אולם מסורת זו עומדת בניגוד לעקרונות או"ם שקיבלו תוקף מוסרי רב דווקא בזמן האחרון. אשר למשמרת הסיור, הרי עוד בהיותי בבית־החולים הבעתי דעתי כי משלוח אותה משמרת היה מעשה נמהר ובלתי־שקול בתכלית. לאחר רצח שבעת השוטרים לא היה אולי מנוס ממעשה תגובה, זאת אומרת הצעד השני בא כתוצאה מוכרחת מהראשון, אולם הצעד הראשון הוא שהיה מחוסר כל הצדקה בנסיבות הנתונות והוא ששימש עילה להשתלשלות חדשה שהחמירה לאין שיעור את המצב כולו.

לפי הידיעות שבידי נמנענו מלסייר בסביבות חמת־גדור מתחילת קיומו של האזור המפורז ועד לאותו יום מר ונמהר בו נלכדה המשמרת במלכודת־מוות. לאחר שבמשך חודשי השקט והיציבות היחסיים לא דרכה כף רגל שוטר ישראלי באותה פינה, הרי הופעת יחידה חזקה של משטרה שם דווקא בשעה של מתיחות עליונה בסביבה כולה, ולא עוד אלא בלווית מטוס חג ממעל, לא יכלה להתפרש אלא כמעשה התגרות מחושב. יש להקשות על מתכנני המבצע אם ברור היה להם מראש כי כזה יהיה הרושם על הצד שכנגד וכי יש לחשוש לאסון כתוצאה מזה. אם ברור היה הדבר, הרי ששלחו את האנשים ביודעים למוות. אם לא שיערו מראש את התוצאות, הרי שלקו בחוסר תחושה מפתיע לחומר המצב. בין כך ובין כך חוששני כי במעשה זה באה לידי גילוי מידה גדושה של חוסר שיקול וחוסר אחריות.

לכאורה היה משלוח המשמרת מבצע צבאי גרידא, ושוב לכאורה נעשה מבצע זה בגדר תנאי שביתת־הנשק כפי שאנו גורסים אותם. אולם הנחות אלו קיימות רק להלכה. למעשה חרגנו באותו מבצע מהמסגרת הקבועה והעומדת של פעולותינו באזור המפורז לפני כן, ושוב למעשה היתה בחריגה זו מן המסגרת משום קביעת עובדה מדינית כרוכה בסיכון ברור.

נוכח התוצאות הממאירות העלולות לנבוע מפרשה עגומה זאת לגבי מעמדנו באו"ם ועניינינו החיוניים ביותר בארצות־הברית – לו גם נוכח הסיבוכים המיותרים שהדבר גרם לנו כבר, גם בהנחה כי נצליח למנוע נזק קיים ועומד – הנני מוכרח לבקש כי להבא לא ייעשה צעד ממין זה על־ידי הצבא, זאת אומרת לא תבוא שום סטייה מהנוהג הקבוע ולא יוכנס שום חידוש לגבי שיטת פעולתנו בכל הנוגע לביצוע הסכמי שביתת־הנשק, מבלי שיימסר הדבר מראש לידיעת

129

1. ראה מס' 108, סעיף 2.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 215, ומס' 107, הערה 2.

משרד החוץ ותינתן לו האפשרות לערער עליו אם ימצא זאת לנחוץ. בבקשתי זו אין אני בא אלא לחזור על משאלות שהבעתי במקרים דומים בעבר.

לקח שני שלמדתי מפרשת סכסוך החולה נוגע בעניין אישי ואף הוא בא לאשר רשמים שליליים שהיו לי קודם. עלי להביע ספק רציני אם הקצין הממונה על ענייני שביתת־הנשק מתאים לתפקידו. הניסיון הוכיח כי הוא לוקה בצרות של תפיסה ובקנתרנות של מזג. אין הוא מעריך כראוי את הסיבוכים המדיניים הכרוכים בנקיטת עמדה זו או אחרת המוצדקת לפי ההיגיון הצבאי גרידא. גם איננו מגלה כושר התאמצות מספיק להגיע לידי לשון משותפת עם אנשי או"ם ולמנוע סיבוכים מיותרים ביחסים האישיים אתם. אני סבור כי יש לעיין ברצינות בהחלפתו.

ואולם הניסיון מוכיח כי גם אם יוחלף האיש ועל אחת כמה וכמה אם לא יוחלף, אין להפקיד את הנהלת ענייני שביתת־הנשק בידי איש צבא בלבד. שגרת הסכסוכים הנוגעים לענייני שביתת־הנשק מתפתחת לרוב לפי השלבים הבאים:

שלב א׳ – נקיטת עמדה, קביעת עובדה וביצוע מבצע על־ידי הצבא, כתוצאה מאיזה סכסוך או כתגובה להתפרעות;

שלב ב׳ – תגובה שלילית מצד שלטונות או"ם, ביקורת בחו"ל עם פרסום הדבר בעיתונות, מחאות מצד המעצמות;

שלב ג׳ – התערבות משרד החוץ להגנה על מה שנעשה ולחיפוש מוצא של שלום מהסבך שנוצר.

לפי תמונה זו יופעל משרד החוץ תמיד לאחר המעשה, לשם כיבוי שריפה שכבר התלקחה. בטבע הדברים נוצרת במשרד החוץ ההרגשה כי אילו שיתפוהו בעצה קודם למעשה ייתכן כי היה עולה בידו, מתוך רגישותו המיוחדת, לראות מראש את תגובתם של גורמי חוץ ואת התוצאות המדיניות השליליות של העובדה הצבאית שנוצרה ולמנוע על־ידי כך נזק אפשרי.

על יסוד הניסיון הזה הנני מציע לקבוע הסדר אשר יבטיח את שיתופו המתמיד של נציג משרד החוץ יחד עם נציג הצבא בטיפול היום־יומי בכל ענייני שביתות־הנשק.

שים נא לב כי אני מביא לפניך בזה שלוש הצעות מסוימות לתיקון המצב.

משה שרת

130

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

העתק: Copy: 130.10/2549/5

Paris, le 16 avril 1951

Confidentielle

Suivant les instructions reçues, j'ai fait une démarche au Quai d'Orsay pour parler des incidents de frontière israélo–syriens.

M. Binoche,[1] à qui je me suis adressé, était, quoique relevant depuis peu d'une assez longue maladie, très au courant de la question. L'attitude

130

1. ז'אן א. בינוש, מנהל מחלקת אפריקה–לוואנט במשרד החוץ הצרפתי.

française peut se résumer ainsi: Il est fort ennuyeux que la dispute d'Israël soit engagée contre "nos meilleurs, presque nos seuls amis arabes". La France ne prendra pas parti, mais elle sera toujours prête à mettre ses bons offices à la disposition des deux parties si elles le désirent.

Dans la question des rectifications de frontière, la France estime toujours que la Jourdain constitue "la frontière naturelle". J'ai naturellement énergiquement combattu ce point de vue et me suis efforcé, comme points essentiels: (a) d'attaquer l'attitude des officiers français qui, ne pouvant être neutres dans la question israélo-syrienne, devraient d'eux-mêmes refuser de faire partie de Commissions ayant à traiter de questions entre la Syrie et l'Israël; (b) de faire bien comprendre que nous étions absolument irrévocablement décidés à poursuivre tous les travaux de nature civile dans la zone démilitarisée.

M. Binoche a d'abord dit qu'il avait été étonné d'apprendre que Monsieur Ben-Gurion avait dit que les travaux se poursuivraient même si les Nations Unies en décidaient autrement[2], mais il a ajouté en riant: "Après tout, cela constituerait peut-être un excellent précédent pour nous si jamais l'O.N.U. s'occupait de nos affaires d'Afrique de Nord."

Pour résumer, je crois avoir réussi par ma démarche à créer l'impression qu'il fallait, c'est-à-dire une impression de fermeté dans le maintien de notre point de vue tout en soulignant qu'aucune initiative militaire n'était à craindre de notre côté.

M.F.

131

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y616 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2338/14 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 16 April 1951

Invited Davis on Huleh. Bendor present. He expressed satis[faction] my press statement[1] partic[ular]ly adherence armis[tice] agreement, accept-

2. ראה מס׳ 120, הערה 2.

131

1. במסיבת עיתונאים ב־15 באפריל מסר שרת הצהרה על עמדת ישראל בסכסוך החולה (ראה מס׳ 188). בסיכום דבריו אמר שממשלת ישראל מבקשת לאשר מחדש את דבקותה בהסכם שביתת־הנשק עם סוריה וכל זמן שההסכם יהיה בתוקף תמשיך ישראל למלא את התחייבויותיה על־פי ההסכם. הוא הודיע על החלטת ישראל להמשיך ולשתף פעולה עם ועדת שביתת־הנשק בהסדרת מחלוקות הנובעות מביצוע ההסכם. (ראה ידיעות לנציגויות מס׳ 265, 19.4.1951, 93.03/3008/3).

ance U.N. auth[ority]. Self stated we draw distinction between military events on which opinions may differ and development work which is our immutable right. On latter though we reject Syria's right interfere Huleh work anywhere, view delicacy situation and avoidance further incidents we exploring possibility limiting work west bank time being even if means higher cost; this we would not make public. Other hand we disturbed by impressions [Washington] D.C. they intend urge *Moabit* [Security Council] suspension work. Would regard U.S. identifying itself obstruction development most unfortunate, would do great harm cause Israel–U.S. friendship and make us unable defend U.S. line. Davis asserted U.S. fully alive importance Huleh scheme and acc[ording] his information told Syrians work must go on. Self added been disturbed by contrary reports partic[ular]ly after McDermott statement[2] which tantamount open rebuke and weighted scales against us while matter *sub-judice*. Davis retraced evolution conflict indicating dubiousness Riley's position which enabled other side accuse us defying U.N. authority, also mentioned Prime Minister's statement[3]. Self said it was unfortunate Riley formulated first opinion[4] while ill without hearing our case, after hearing us modified stand reaching acceptable conclusion[5] which again because of illness and departure uncommunicated successor. Re Prime Minister, great mischief done by inaccurate reporting. In conclusion self said Syrians getting deeper into mire opening wider issues, inviting in fact Iraqi interference, should be saved against themselves and deserve no encouragement. Davis replied: You can rest assured they certainly get no encouragement from us.[6] Also talked Helm,[7] Guyon.

Sharett

2. מייקל מקדרמוט, עוזר מיוחד לענייני עיתונות של מזכיר המדינה. על ההודעה לעיתונות ראה הערת־עורך, עמ' 226.
3. ראה מס' 120, הערה 2.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 179.
5. ראה מס' 87, הערה 3.
6. ראה דיווח מלא על השיחה במסמך שערך ש. בנדור, 29.4.1951, 93.03/84/21.
7. ראה מברק הלם אל משרד החוץ הבריטי, 17.4.1951, PRO, FO371/91378.

132

ר. שילוח אל ס. אל־ריפאעי (עמאן)

R. Shiloah to S. al-Rifai (Amman)

Copy: 93.08/338/40 :העתק

[Tel Aviv], 16 April 1951

Your Excellency,

I have the honour to transmit to you my Government's comments and views on the "Proposed Jordan Plan" which you were kind enough to give me on the occasion of our last meeting.[1] I regret that owing to unforeseeable and unavoidable difficulties this communication has been delayed so long.

My Government has considered carefully the text of your proposals, as well as a detailed report on our last conversation, and I am instructed to convey to you the following:

1. The Government of Israel agrees that under existing circumstances the best procedure to be adopted in our efforts to settle some of the outstanding problems between Jordan and Israel would be that suggested in writing and orally by His Majesty and Your Excellency, namely, that we address ourselves in the first instance to the full implementation of the General Armistice Agreement. Only after the implementation of all Articles of that Agreement, which either party claims have not been properly put into effect so far, will it be possible to proceed with a wider and more far-reaching discussion. It is therefore proposed that all items mentioned in the "Proposed Jordan Plan" which do not fall within the scope of the General Armistice Agreement should for the present be excluded from our talks. Such questions could be properly taken up in the special committee referred to in Article 8 of the General Armistice Agreement, after the specific injunctions of the General Armistice Agreement are implemented.

2. *Naharayim.* As I have stated on previous occasions, the Government of Israel in response to His Majesty's special appeal, agrees to hand over to Jordan the area near Naharayim referred to in para. 1 of the "Proposed Jordan Plan" and rectify the armistice line in that area so that it should follow the former international boundary between Trans-Jordan and Palestine.

It is understood that all details regarding the methods and dates of implementation of those parts of the General Armistice Agreement which are still outstanding will be agreed upon before this area is handed over.

132

1. ראה הערת־עורך, עמ' 177.

3. *Article 6.* The Government of Israel has considered carefully your suggestion that villages east of the armistice demarcation line in the ex-Iraqi sector be covered by the provisions of Article 6 of the General Armistice Agreement. It cannot accept this reading of the Article, the language of which is perfectly clear, and which refers only to villages on the Israel side of the armistice line. As I have stated on previous occasions, we recognize the right of any landowner on the Israel side of the armistice line in the ex-Iraqi sector who has chosen to move to Jordan, to receive compensation for lands left behind, and I am authorized again to inform you that my Government will favourably consider any such claims. I am also authorized to reiterate our readiness to pay the Jordan Government for the stretch of road specifically alluded to in Article 6(5) of the General Armistice Agreement.

As to landowners on the Jordan side of the armistice line, we cannot recognize their right to any claim from the Government of Israel. The Jordan Government was fully compensated for the ex-Iraqi sector by substantive deviations of the armistice line in the Hebron area in favour of Jordan (Article 6(4) of the General Armistice Agreement). I am, however, authorized to agree that the case of these landowners may be placed on the agenda of the special committee provided for under Article 8 of the General Armistice Agreement, after the specific injunctions of Article 8 have been carried out.

4. *Free movement of traffic on the Latrun–Jerusalem road and resumption of operation of the Latrun pumping station.* My Government accepts in principle your suggestion that these purposes be achieved by the division of no-man's-land in this area. It is suggested that details of such a division be worked out and agreed upon by military representatives of the two Governments.

5. *Mount Scopus.* Your suggestion that Mt. Scopus be treated as Jordan territory caused my Government considerable amazement. There can be no doubt whatever regarding the sovereignty over this area. The entire Mt. Scopus area which was held by Israel forces prior to the Military Agreement of 7th July 1948[2] is and must remain Israel territory. It is only on this clear understanding that we can approach this problem and discuss practical arrangements for free access to, and the resumption of the normal functions of, the cultural and humanitarian institutions on Mt. Scopus.

6. *Free access to the Holy Places, etc.* The Government of Israel desires to achieve agreement in the course of the present negotiations on the detailed implementation of this provision of Article 8, on the understand-

2. ראה כרך I, הערת־עורך, עמ' 298, ומס' 291.

ing that the exact date of the implementation of such agreement should be the subject of a special agreement.

7. *Bethlehem road and electricity for the Old City of Jerusalem.* My Government will be ready to work out detailed plans for the implementation of the provisions of Article 8 on these two points.

Allow me, Excellency, to reiterate my sincere regret for the delay in replying to your latest plans, which was caused by unforeseeable difficulties.

Please accept my sincere compliments and good wishes, and please convey our highest esteem to His Hashemite Majesty, King Abdullah.

R. Sh.

133

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W933 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 :נוסח יוצא

Washington, 17 April 1951

Long talk with McGhee[1] devoted mainly explanation our view M.A.C. [Mixed Armistice Commission] Chairman not legally empowered suspend work in *meforaz* [demilitarized]. His persistent reply is that it is for Chairman to decide this matter or *Moabit* [Security Council] if his jurisdiction not clear. Admitted strength my arguments but suggested I try them out on *Moabit.*

Friends in [State] Dep[artmen]t tell us main trouble caused by speech in which Prime Minister is alleged to have said "If U.N. asks us to suspend our work in *meforaz* we shall pay no attention"[2]. State [Department] feels itself bound take up challenge for U.N.

Please cable exact text relevant passage if different from above.

Eban

133

1. השיחה התקיימה ב־16 באפריל. השווה דיווח ב־639–638 .FRUS, 1951, V, pp.
2. ראה מס' 120, הערה 2.

134

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W937 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/16 :נוסח יוצא

Washington, 17 April 1951

Blaustein saw President who at last clarified his attitude *Mattan*[1] [Grant-in-Aid]. President's position is that he desires support *Mattan* in full amount but hopes that it can find more general framework so that he will come out in favour something which includes *Mattan* not *Mattan* alone. Best possibility according to him is of large E.C.A. [Economic Cooperation Administration] allocation for Mideast without specifying amounts individual countries in legislative stage on strength our projects and needs greater than Arabs but they also can receive grants. President added this is only suggestion, we should meanwhile keep *Mattan* bill as it is going full steam as this is our chief asset and bargaining counter. I propose discuss frankly with Foster, E.C.A. chief, who very sympathetic my first talk with him few weeks ago.

Eban

135

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X968 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

New York, 17 April 1951

For *Moabit* [Security Council] preparations delayed report Abba [Eban]'s, self talk Riley Friday.[1] He mostly complained: (1) Ramati's highhandedness, (2) we dealt him unfair, (3) our intention take control whole zone. He agreed: (1) De Ridder should chair M.A.C. [Mixed Armistice Commission], (2) Bunche's interpretation civil life correct, (3)

134

1. ראה מס' 105 והערה 2 שם.

135

1. הפגישה נערכה ב־13 באפריל. השווה דיווח ב־646–647 .FRUS, 1951, V, pp.

Moabit should refer back M.A.C. Unwilling confirm Shiloah arrangement[2] since through our later actions we complicated matter unnecessarily. Maintains if he would have been Jerusalem would have controlled situation. Writing full report with our replies.[3]

Rafael

136

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. X972 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

New York, 18 April 1951

Americans yesterday[1] prevented reference back to M.A.C. [Mixed Armistice Commission] despite clear wish many other members. They obviously desire secure our discomfiture on matter in which they feel we have played into Arab hands. Our moral position strongest on fundamental question our rights Huleh, but basic trouble arises from unpopularity retaliation principle and announcement defiance U.N. in advance. On first point inspired Lake Success whispers compare our sagacity, idealism, Korea with conduct Syria. Note Bradley statement today that even killings U.S.A. soldiers by China doesn't justify bombing Manchuria if latter would increase general tension.

Our best hope is still on the spot settlement. Can you get discussion going again on overall resolution for settling Syrian armistice questions including expressions regret past outbreaks and arrangements for continuing work Huleh while compensating affected landowners? Can we sound out Riley same effect?

Leaving town till 3rd May in complete exhaustion under urgent medical advice, will come back only for Security Council meeting probably 26th. Tekoah arrived, will cooperate on preparation case.

Eban

.2 ראה מס' 87, הערה 3.
.3 ראה רפאל אל איתן, 18.4.1951, 130.02/2433/7.

136

.1 בישיבת מועצת־הביטחון (ראה SCOR, Sixth Year, 541st Meeting, 17 April 1951, pp. 1–20).

137

ט. קולק אל ד. בן־גוריון
T. Kollek to D. Ben-Gurion

העתק: 130.20/2467/3

ואשינגטון, ט"ו בניסן תשי"א
21 באפריל 1951

אישי

זהו המכתב האחרון שאני כותב לך לפני בואך הנה. ייתכן ויגיעו אליכם עוד מספר מברקים סידוריים אך גם אלה לא יהיו עוד רבים.

לפני שאגש לשאלות סידוריות ברצוני לחזור על כמה דברים יסודיים:

לדעתי, ביקורך זה הוא כה חשוב ולא רק משום ההישגים הכספיים שיצמחו ממנו אלא בעיקר מחמת עצם העובדה שביקורך זה יקבע במידה גדולה את היחסים בין יהדות ארצות־הברית וישראל. כך, על־כל־פנים, אני מאמין. ובכמה מלים אנסה להבהיר על מה מבוססת אמונתי זו.

דומני שתושבי הארץ הזו זקוקים תמיד לאישיות מרכזית אשר תסמל עבורם שיטה מדינית מסוימת או מפעל גדול או קו מחשבה מיוחד. אזכיר רק את רוזוולט, ובקשר למפעלנו את ד"ר וייצמן. ובימים אלה במיוחד אנו עדים להדגמה מוחשית ביותר לקו זה שבאופי האמריקני: שובו של מקארתור לארצות־הברית. עם כל ההתלהבות שהביאה עמה ואשר ריכזה מיליונים של אנשים בחוצות רחוב ומיליונים אחרים הצמידה למכשירי הטלביזיה מבליטה באופן ברור ביותר כי בארץ זו, יותר מאשר בכל מקום אחר, חושבים במושגים של אישיות ולא במושגים של מחשבה אבסטרקטית. מקארתור בביקורו הצליח להבהיר ולגבש דעות במשך ימים ספורים אשר ריחפו באוויר בצורה מאוד מעורפלת במשך חודשים. ודבר זה מוסב לא רק על ההמונים הרחבים בלבד אלא גם על אישי הציבור האמריקניים, כולל הנשיא עצמו, שבהזדמנויות רבות תוך שנות כהונתו הוכיח שהינו חושב במושגים של אישים ולא במושגים של עניינים. ובמידה שהפגישה בין שניכם תצליח יותר, הברכה שתצמח לעניינים תהיה גדולה יותר. דברים אלה מוסבים גם על הרבה עשרות אנשים במנגנון הממשלה, בקונגרס ובציבור בכללו, שתיפגש אתם ואשר במידה לא קטנה ישפיעו בעתיד על ענייננו. משום שכך רואה אני את העניין וכך אני מעריך אותו דומני שחייב אני להיות גלוי־לב לגמרי ולכתוב לך על הקשיים שעלולים לעמוד בפניך כאן.

יש להבין שאת תגובותינו בשבועות האחרונים באזור המפורז אין רואים כאן מבחינת היחסים שבין ארצות־הברית וישראל או מבחינת המצב במזרח התיכון, אלא בעיקר על הרקע הבינלאומי של העניין.

הוויכוח החריף ביותר שפילג את דעת־הקהל האמריקנית בשנים האחרונות הוא הוויכוח סביב המלחמה בקוריאה. שאלה שעמדה כאן ברומו של עולם היא שאלת הפצצת הבסיסים הסיניים במנצ'וריה ורק לפני מספר ימים הכריז ראש המטה, הגנרל ברדלי, בנאומו שגם אם ההבלגה תמשיך לעלות בחייהם של חיילים אמריקניים הרי יימנעו מלהפציץ את בסיסי האויב במנצ'וריה אם הדבר עלול להביא לידי הרחבת הקונפליקט. ולדוגמה זו מרבים כאן להשוות את הפצצת אל־חמה. הדבר קיבל גוון חמור יותר משנתקבלו כאן המברקים על נאומך[1] לפיהם הכרזת שאנו

137

1. ראה מס' 120, הערה 2.

נמשיך בייבוש החולה ותהיה החלטת האו"ם מה שתהיה. ברצוני שתבין נכונות את דברי. לא התוכן חשוב כאן אלא צורת הביצוע. לו במקרה הנידון היתה פורצת פלוגת חיילים לאל־חמה והיתה גורמת נזק חמור הרבה יותר מאשר ההפצצה לא היתה פעולה זו מביאה לידי אותן תגובות כאן ומכניסה אותנו לאותו מצב קשה כפי שעשתה זאת ההפצצה. היתה נוצרת אולי אי־נעימות אך לא משבר. נוהגים כאן להשוות את מעשינו ודבריך כפי שהם נמסרו במברקים השונים, עם עמדתנו ודברינו באו"ם. אחר הכול אנחנו בוודאי היינו בין הראשונים שהיינו יוצאים נגד ההפצצות במנצ'וריה ולא פעם יצאנו נגד אלה שלא צייתו להוראות האו"ם. ברצוני לחזור ולהדגיש שאינני מתנגד לשאיפתנו להשתלט על האזור המפורז (אחר הכול אני חבר עין גב ומכיר את השאלה הזאת מקרוב) אבל אין אני יכול להדגיש די את השגיאות הטכסיסיות שעשינו בביצוע פעולה זו.

העניין נעשה קשה יותר בגלל סיבה נוספת. מקגי ולואיס ג'ונס התרשמו אמנם באופן עמוק ממה שראו בארץ לאחר חזירתם מביקורם בארצות המזרח אך יחד עם זאת התרשמו הם ביותר מהפזמון החוזר ששמעו בכל אחת מבירות ערב. ארצות־הברית עוזרת לישראל, תומכת בהם מבחינה מדינית וכלכלית ואם ממשלת ארצות־הברית מעוניינת בכלל במזרח הקרוב הערבי הרי חייבת ממשלה זו להראות נייטרליות בעניינים שבין ישראל וארצות ערב. והנה בא עניין אל־חמה ובמו ידינו הגשנו על טס של כסף למחלקת המדינה הזדמנות להוכיח לארצות הערביות שבשעה שאנו פוגעים באו"ם הרי ינהגו בנו ביד תקיפה.

גם לפני ההתפתחות האחרונה עם סוריה הצליחה מחלקת המדינה לשכנע את הנשיא בצורך להיות זהירים בקשר לתמיכה בנו ובצורך להתחשב עם הרגשות של הערבים. זאת למדנו משיחותיו האחרונות של פיינברג עם הנשיא,[2] עליהם תשמע ממקור ראשון. אמנם דבר זה לא הקטין את אהדתו של הנשיא אך הביא לידי חיפוש דרכים אחרות כדי לעזור לנו. דרכים שלעת־עתה לא נראות מעשיות ביותר. אך משוכנע אני שבשעה שמחלקת המדינה תכין את הנשיא לקראת ביקורך ינצלו הזדמנות זו כדי ללמד אותו את פרשת סוריה.

היה לי הרבה יותר נוח להשאיר את כל הדברים האלה לאייב [פיינברג], שיאמר הוא לך אותם, מאשר לכותבם כאן שחור על גבי לבן. הדברים בצורתם זו מצלצלים אולי הרבה יותר קשה מאשר המציאות למעשה. אלא שאיני בטוח אם לאייב יהיה העוז לאמר דברים אלה בגילוי־לב הדרוש לשם כך, וחושבני שחשוב מאוד למסור לך תמונה שלמה כפי שאני רואה אותה.

ועכשיו לדברים המעשיים:

אנחנו שולחים עם אייב את טיוטת ההודעה לעיתונאים שתמסור עם הגיעך לוואשינגטון. אני מניח שמשרד החוץ ובמיוחד משה [שרת] יעבור על טיוטה זו, אך כמובן עליך יהא לאשרה. אני מצרף בזה תכנית מדויקת יותר של הביקור, אם כי לא סופית. אמנם יהיו רק שינויים קלים, אך התכנית נקבעה ביסודה ותיווכח לאחר עיון בה מה כובד משקלה ומה המאמץ הגדול, הרוחני והפיזי שאתה עומד לפניו. ברצוני כאן רק להדגיש את צורת ההופעות המיוחדות בהן תופיע, ואין אני מתכוון לפגישות עם הנשיא ואנשי ממשלה וציבור אחרים. על זה תשמע הרבה מאייב ואנחנו כאן עוד נוסיף על דבריו לפני עצם קיום פגישות אלה. כוונתי להופעות ממש בהן תצטרך לשאת נאומים שאותם בלי כל ספק תרצה להכין מראש.

ההופעה הראשונה תתקיים ב"נאשונל פרס קלאב". זאת תהיה הרצאה מדינית של כחצי שעה בה תצטרך להסביר בקצרה את הישגינו ואת עמדתנו במזרח הקרוב ובעולם כולו, יחסך אתה וממשלתך לשאלות מזרח–מערב, המלחמה באסיה וכו', לפני ציבור של עיתונאים ציניים אשר

2. ראה מס' 105 והערה 2 שם.

רגילים להופעותיהם של אטלי, צ'רצ'יל, אוריול ואחרים. המושגים הם בינלאומיים אך הרקע הוא אמריקני במלוא מובן המלה. עם תום הרצאתך ישאלוך שאלות. הנוהג הוא לתת תשובות קצרות ביותר ולפעמים לענות רק בצורת בדיחה או אפיגרמה מבלי להיכנס להסבר מפורט.

ההופעה השנייה היא פגישה עם מנהיגי הלייבור (מוריי, גרין ואחרים) כולל אולי את שר העבודה טובין. מטרת הפגישה הזאת היא להודות להם עבור תמיכתם בעבר ולהסביר להם את מקומה של תנועת העבודה בהישגינו הכלליים על־מנת לגייסם לתמיכה באופן מיוחד בעניין "מתן" ושילומים. הישגינו הכלליים לא ידועים להם במידה מספקת וצריך להכניס את הישגי תנועת העבודה לתוך הסבר כללי יותר על ישראל. הרצאה זו תימשך בין 20–25 רגע. לשאלות מנהיגי "הלייבור" אפשר לענות בצורה הרבה יותר יסודית ומפורטת מאשר לעיתונאים.

למען האיגרות תהיינה שתי מיני הופעות.

ארוחות־ערב סגורות, בלי נואמים מלבדך, ובלי אנשי עיתונות, שאליהן יבואו בכל עיר אותם האנשים (עם נשותיהם) שקנו או מכרו איגרות בסכום מסוים. בניו יורק הדרגה תהיה 50,000 דולר ומעלה, אבל במקומות אחרים ירדו לפי הסביבה עד ל־10,000 דולר ומעלה. התוצאה היא שיבואו בכל מקום ומקום 100 או 200 איש עם נשותיהם. יהיו גם מקרים שימכרו איגרות בשעת ארוחת־הערב אתך. זה יהיה בערים בהן היתה התנגדות חזקה לכל עניין האיגרות ושטרם הצליחו לשבור את הקרח, ובונים על כך שביקורך יתן את הדחיפה הדרושה.

ההופעה השנייה היא אסיפות־העם הגדולות בניו יורק, בוסטון ולוס אנג'לס ומצפים לקהל שימנה בערך 20,000 איש, בכל אסיפה. אף במקרים אלה כל המשתתפים יהיו יהודים שקנו או מכרו לכל הפחות איגרת אחת. בטוחני שאין לי צורך להסביר לך את אופי האסיפות האלה למיניהן ושהקהל כאן מצפה שתלהיב אותם על־ידי סיפור הישגינו וגם על־ידי ציון עתידנו וצרכינו. אין עוברת הזדמנות, כשנפגשים עם אחד האנשים שהשתתף בכינוס "המיליארד" בירושלים ואפילו עם האנשים הרחוקים ביותר מאתנו ביניהם, מבלי שיזכירו את נאומך שנשאת כתשובה לאלה שדיברו על הגבלת העלייה. נוסף על כך תהיינה כמה הזדמנויות קטנות בהן יהא עליך להגיד מספר מלים: לראש עיריית ניו יורק בעת קבלת הפנים; ב"וסט פוינט" בזמן הנחת הזר על קברו של מיקי מרכוס,[3] במסיבות עיתונאים קצרות, בערים פה ושם; לתלמידי צה"ל בשעת ביקורך אצלם, וכיו"ב.

לכל ההזדמנויות האלה נכין לך הצעות על־מנת שתוכל להתאים דבריך למסיבות המקומיות, אבל אלה הן הזדמנויות שאינן מחייבות הכנה מראש.

הופעה יותר מסובכת וקשה היא ההופעה לפני אנשי משלחת או"ם והסיבות המקשות הן אלה שציינתי בהתחלת המכתב. ברור שהקו היסודי במקרה זה צריך להיות הצהרת נאמנותנו לרעיון של או"ם, אבל לפני ההצהרה הזאת בוודאי תתייעץ עוד עם אבן באופן יסודי ואין יועץ טוב ממנו.

יהיה מספר לא קטן של הופעות בהן פולה [בן־גוריון] לא תוכל להשתתף כגון ארוחת־הצהריים אצל הנשיא שהיא רק לגברים, "וסט פוינט" וכו'. מכינים תכנית מיוחדת עבורה עם ארגוני הנשים ומקווים שהשתתפותה זו תוסיף עידוד למכירת האיגרות בין חוגים אלה שהתחייבו לסכומים די ניכרים. עם בואה נכין אותה לתפקיד חשוב זה.

סבורני שגם אליך הגיעו השמועות על המתיחות השוררת כאן בין אנשי "האיגרות" ובין אנשי "המגבית". העניין הוא די חמור ונובע במידה רבה מתוך זה שאין לאף אחד מאתנו כאן סמכות "קונסטיטוציונית" עליהם. כל מה שאנו יכולים לעשות הוא לשכנעם ובזה מתעסקים

3. דוד מרכוס, קולונל בצבא ארצות־הברית שסייע לישראל במלחמת השחרור. פיקד על חזית ירושלים ממאי 1948 עד שנורה בשגגה כעבור חודש.

גם הישראלים המבקרים כאן וגם אלה הנמצאים כאן בקביעות. הצלחנו לרכך במידה ניכרת את החיכוכים, בכל זאת נשארה עוד מתיחות לא קטנה. אחת הנקודות הקשות היתה שאלת הופעתך למען "המגבית". אנשי המגבית האמינו שאם יתנו להם אפשרות לארגן כינוס ארצי בהשתתפותך יוכלו להביא לידי כך שהקהילות תוכלנה להכניס את רוב הכסף במזומנים עכשיו, במקום לקבל סכומים אלה רק בסוף השנה, ויביאו את הכסף אתם כדי למוסרו לך אישית. ד"ר שווארץ מאמין שהוא יכול להביא לך המחאות על סך 25 מיליון דולר ואנחנו מאמינים שזה קרוב לאמת. יתר־על־כן, פגישה אתך עם "המגבית" מגיעה להם ללא ספק עבור פעולתם בעבר ובעתיד. מצד שני מונטור חושש להשפעה גרועה על עניין האיגרות אם באותו חודש של הפעלת עניין האיגרות תתקיים איזה פעולת התחרות כלשהי מצד ארגון אחר.

הבוקר הצליחה גולדה [מאירסון][4] להביא לידי הפשרה הבאה: כינוס המגבית יתקיים אתך ביום האחרון לשהותך בארצות־הברית, ב־27 במאי בשיקאגו. על הפרסום לכינוס זה להתחיל רק אחרי האסיפה הגדולה במדיסון סקוור גרדנס. גולדה ואנוכי הבינונו שזו היא הכבדה נוספת עליך אך בכל זאת החלטנו בחיוב בעניין זה על דעת עצמנו, כי אין דבר גרוע יותר מבחינה כללית, ובעיקר לקראת בואך, מקהילה יהודית מפולגת.

נראה מתכניתך שאחרי לוס אנג'לס יהיו לך יומיים מנוחה ואחר־כך תצטרך להקדיש יום אחד ל"מגבית". בימים שני ושלישי, ה־28 וה־29 במאי תהיה בקנדה (ידידנו שמעון פרס מחשיב מאוד את ביקורך זה בקשר לתכניות הרכש). ב־30 או 31 במאי תוכל לצאת בדרכך חזרה.

עד הגיע מכתב זה אליך נודיע לך את שם האנייה היוצאת לצרפת באחד משני הימים האלה.

נשארו לנו כמה ימים עד בואך. אנחנו כאן נעשה את המאמץ הגדול ביותר כדי להכין את ביקורך, ואנו תקווה שיוכתר בהצלחה מבחינה מדינית, כלכלית, חינוכית ותעמולתית כאן ובארץ.

בברכות חמות, שלך,

אתך הסליחה על הניסוח הפזיז של מכתבי זה שנכתב שעה קלה לפני צאת אייב [פיינברג] ארצה.

4. גולדה מאירסון, שרת העבודה.

138

שדר משר החוץ של בריטניה[1] אל ראש ממשלת ישראל

Message from the British Secretary of State for Foreign Affairs[1] to the Prime Minister of Israel

Copy: 130.02/2449/1 :העתק

[London], 23 April 1951

Top Secret

One of my first tasks on assuming my new office was to consider with my colleagues General Robertson's report of the conversations which he and His Majesty's Minister had with you on 19th February and 21st February.[2] We understand from General Robertson's report that the essential point of these conversations was a suggestion which you put forward at the meeting of 21st February, namely that United Kingdom – Israel relations should be established on such a basis that Israel would in an emergency act and be treated by the United Kingdom as if she was a member of the Commonwealth.

(2) I should like to say in the first place how much we appreciate the spirit of friendliness underlying that communication and to assure you in reply that this spirit is fully reciprocated by the Government and people of the United Kingdom.

(3) We believe it is possible to establish a relationship between our two peoples which, taking account of the realities of the existing situation and our respective world interests, shall constitute a bond between us and which shall be capable of progressive development. In our view this must be a gradual process and one which comes about naturally as a result of continual contact, with exchanges of views and individual acts of co-operation. We feel that the best way to begin it might be to establish practical co-operation in the military field since such co-operation will contribute at one and the same time to the security of your country and to the safeguarding of our vital interests in the Middle East.

(4) It is I think implicit in what goes before that our earnest desire is to see a strong, prosperous and peaceful Israel and to co-operate with its people both in peace and in resistance to the dangers which threaten our countries. We for our part are fully prepared to do all we can to this end.

138

1. הרברט מוריסון. הציר הבריטי בתל אביב מסר לבן־גוריון את השדר שלפנינו ב־24 באפריל. בן־גוריון קידם בברכה את ההצהרה, אך נמנע מתגובה חיובית בנושא הצבאי. בדברי תגובתו הדגיש את חשיבות השלום עם הערבים ובמיוחד עם מצרים ואת חשיבות פיתוח כושרה הכלכלי של ישראל (מברק קומיי אל אילת, 25.4.1951, 130.09/2318/7).
2. ראה מס' 68 ו־72.

139

א. נג'ר[1] אל מחלקת מערב אירופה
E. Najar[1] to the West European Division

Copy: 93.03/3008/4 :העתק

Paris, le 23 avril 1951

SYRIE

Je profite d'un départ de courrier pour vous donner rapidement quelques informations.

(1) J'ai eu Vendredi après-midi un entretien d'une heure avec Luc[2] qui représentera le Quai d'Orsay à la Conférence diplomatique de Beyrouth. Luc se rendra immédiatement à Damas et peut-être en Israël.

Des propos qui m'ont été tenus par Luc se détachent avec netteté les données suivantes:

– On ne peut pas considérer le transfert des populations arabes de la zone démilitarisée comme conforme à l'armistice.

– "Il semble" que les Syriens s'opposent à nos travaux car ceux-ci préjugent du règlement final de la frontière.

– Si l'incident avait eu lieu avec la Jordanie, par exemple, la France aurait pu adopter une attitude différente, peut-être.

– La France à pour la Syrie une amitié particulière.

– Cela ne veut pas dire que la France n'ait pas d'amitié pour Israël; mais puisque notre but essentiel est de poursuivre l'assèchement des marais du Houlé – ce qui est incontestablement un bien – et puisque de leur côté les Syrie[n]s voudraient en finir avec le caractère provisoire et insatisfaisant de la frontière, pourquoi ne pas essayer d'arriver à un règlement plus durable que l'armistice en donnant une satisfaction à la Syrie. Du côté israélien nous ga[g]nerions de faire un pas en avant vers la paix et notre liberté d'action dans le Houleh. Il faudrait orienter la négociation en ce sens.

Je dois ajouter que la conversation était assez libre, ayant eu lieu pendant que j'accompagnais Luc donner sa voiture à réparer, trois heures avant son départ. Luc m'a demandé que ses propos ne soient pas employés par nous comme étant des propos officiels du Quai d'Orsay. En me quittant il s'est rendu à une conférence finale au Ministère dont je ne connais pas les détails. Bien entendu j'ai exposé de mon côté nos points de vue.

139

1. אמיל נג'ר, יועץ בצירות ישראל בפאריס.
2. רובר פ. לוק, סגן מנהל מחלקת אפריקה–לוונט במשרד החוץ הצרפתי.

(2) J'ai réussi – jusqu'à présent – à ne pas laisser diffuser par l'A.F.P. [Agence Française de Presse] les télégrammes de Damas, du moins en France. Je les ai par contre amplement documentés. Dans une affaire de ce genre, où il est difficile d'obtenir des éditorialistes de prendre nettement position, je crois qu'il était sage d'agir directement sur l'A.F.P. Les résultats ont été satisfaisants.

Emile Najar

140

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. TNW51 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2339/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 24 April 1951

Immediate

Re *Moabit* [Security Council] first desirability is procrastinate to gain time for work to proceed, also because ship likely appear mouth Gulf tomorrow night,[1] if stopped and we complain *Moabit* will create counterblast. If possible invoke *Pessach* [Passover] view delaying over weekend. Major evil is resolution decreeing stoppage work or tantamount thereto by upholding Chairman's ruling or ref[erence] back M.A.C. [Mixed Armistice Commission] on that basis, this should be resisted utmost. If this threatened try palliate by offering Riley gent[leman]'s agreement we refrain work east bank certain period. If this unavailing then accept reference M.A.C. provided can reach understanding Riley Chairman will not use prerogative for stoppage work but will accept compromise arrangement based our suspension few days on lines Riley, Makleff, Shiloah, deal[2] view renewal work if no agreement. Best way out might be for *Moabit* to commission Riley, Bunche, settle dispute by neg[otiation] both parties. Motivation should be Bunche author armis[tice] agreement, Riley actually Chairman M.A.C.

Sharett

140
1. המדובר בספינה יוונית עם מטען חומרי בניין שהיתה באותם ימים בדרכה מאפריקה לאילת.
2. ראה מס' 87, הערה 3.

141

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

תזכיר: 130.02/2433/7

תל אביב, 25 באפריל 1951

קרא־נא את אשר קיבלתי ברגע זה מאיתן.[1] התרשמתי מההצעה ואני נוטה לקבלה מבחינת ענייני חוץ. חוששני כי בפנים היא תסבך אותנו. תן נא דעתך. הישיבה במועצת־הביטחון מתחילה ב־3 אחר־הצהריים, זאת אומרת 11 לפי שעוננו, זאת אומרת בעוד כשש שעות ואם להבריק אזי יש לעשות זאת מיד.

(איתן נמצא בחופשה ולכן נתאחר מכתבו.)

מ.ש.

נספח
Appendix

מכתב ו. איתן אל מ. שרת, 24 באפריל 1951
Letter from W. Eytan to M. Sharett, 24 April 1951

משה היקר,

איש גדול מודה בשגיאה – וההודאה מרימה את קרנו. דומני שמן התבונה המדינית הוא לא רק שלא ננסה להצדיק את פעולת התגמול (ההפצצה מן האוויר) אלא שנודה בזה שעשינו שגיאה ושפעלנו בניגוד למגילת האו"ם ולהסכם שביתת־הנשק – ושנביע את צערנו על כך. אני בטוח שצעד זה יעשה רושם רב במועצת־הביטחון ובאו"ם כולו, ושהעמים יראו בו את גדולתה המוסרית של ישראל.

בתקווה נאמנה שתסכים אתי הנני מצרף טיוטא של נוסח לשימוש אבא אבן בנאומו.[2]

בברכה,

ו.א.

141

1. ראה נספח להלן.
2. הטיוטא המצורפת לא פורסמה כאן. המלצתו של איתן התקבלה. בישיבת מועצת־הביטחון ב־25 באפריל הביע אבן צער בשם הממשלה על שישראל נאלצה לנקוט בפעולה הסותרת את הסכם שביתת־הנשק. הדברים נאמרו במהלך נאום ארוך על זכותה של ישראל לייבש את החולה ולהקים יישובים באזור המפורז. בקטע שבו סקר אבן את השתלשלות המאורעות עד לרצח שבעת השוטרים הישראלים והחלטת הממשלה על הפצצת אל־חמה אמר את הדברים הבאים:

The Government of Israel was moved to this decision not only by the wanton murders of the previous days. It also noted that no word of apology or regret was heard from Damascus and that the Syrian Government had ample opportunity to disavow this deed or subsequently to disassociate itself from it by promising at least to discover and punish the men responsible. Up to this

142

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X995 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

New York, 25 April 1951

Atmosphere seems eased both on merits our Huleh case and profoundly alleviating effects our expression regret.[1] Riley made no attempt defend main thesis his memorandum[2] but both Bunche in written statement and Riley uphold authority M.A.C. [Mixed Armistice Commission] Chairman as arbiter pace and scale restoration civilian life in *peruz* [demilitarized].[3] State Department divided with McGhee reportedly impressed by our case Huleh, others trying to get stoppage recommended. Today's proceedings strengthened former trend but premature predict too surely.

Eban

143

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X998 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/5 :נוסח יוצא

New York, 26 April 1951

Saw Riley Tuesday night prior *Moabit* [Security Council].[1] Attacked his beehive, driving out some, making others stingless. Told him we adamant

date, Damascus has still lacked the decency to express any regret for these casualties. Nevertheless I am now specifically instructed by my government to say in all frankness and candor that it, for its part, regrets that it felt constrained to take action which may not be compatible with the terms of the Armistice Agreement. It asks the Security Council to accept the sincere expression of its regret and its assurance that it was only the extreme provocation and the feeling that there was need for energetic self-defence that moved it originally to that decision.

142

1. ראה מס' 141, הערה 2.
2. ראה מס' 100, הערה 2.
3. השווה מס' 143.

143

1. ראה מס' 142 והערה 1 שם.

on Huleh, have evidence Syrian armed intervention part preconceived plan wrest area from us. We insist he take immediate steps end armed violence. Warned him not put his bet dark horses State Department but be confident if Huleh project becomes subject decision top level President will act as did on Negev. Asked whether wants enter Pal[estine] history as swamp protector or peacemaker. *Tachlis* [in effect]: he yielded following points:

(a) Will not press *Moabit* for decision who control zone, only request clarification.

(b) Will emphasize necessity settle through M.A.C. [Mixed Armistice Commission].

(c) Will refrain discuss details complaints.

(d) Will not reiterate his legal thesis.

Upon Abba [Eban]'s advice did not discuss this stage possibilities compromise as envisaged *Sar* [Foreign Minister]'s TNW51[2] only sounded his view settlement. He enumerated following preconditions:

(1) We desist claim full control zone, accept A.A. [Armistice Agreement] limitations.

(2) Permit return removed Arabs.

(3) Discuss M.A.C. compensation damages inflicted Arab villages.

Cannot guarantee Chairman will rule continuation works, believes present circum[stances] require about two months suspension. Warns De Ridder no good. Concluded with private strictly conf[idential] advice speed up work on disputed site and finish by time *Moabit* returns issue M.A.C. Felt relieved when reassured him Bunche, Cordier,[3] we, working hard keep him in office.

Gideon

2. ראה מס' 140.
3. אנדרו ו. קורדייה, עוזר מינהלי למזכיר הכללי של האו"ם.

144

מ. שרת אל א. ששון (אנקרה)
M. Sharett to E. Sasson (Ankara)

העתק: 130.02/2410/9

תל אביב, כ"ב בניסן תשי"א
28 באפריל 1951

אליאס היקר,

הנני לענות על מכתבך מ־15 באפריל.[1]

אבחין בתשובתי בין ההצעה המסוימת הכלולה במכתבך לבין גישתך אליה.

לגבי השנייה, עלי להביע תמיהה. לא אוכל להבין מה נתגלה לך משיחותיך עם כמה חברים בימי שהותך בארץ על בעיית יחסינו עם העולם הערבי אשר לא היה ידוע לך לפני־כן. מתי לא היינו מעוניינים לשבור את הקרח שמסביבנו ולהזיז את העניינים במגמה של התקדמות ממשית? מתי חדלנו להתאמץ בכיוון זה בכל הזדמנות אפשרית? המלים "נוכחתי לשמחתי" פירושן כי היית סבור כי אין אנו מעוניינים בזה כלל ועיקר. על יסוד מה? משונה כי יכולות להיווצר אי־הבנות כאלו בינינו. כל השאלה אינה אם אנו מעוניינים להתקדם או לא – דומני כי מעולם לא היה ויכוח על כך – אלא כיצד נוכל להתקדם.

בשאלה זו אנו משוחחים ומחליפים מכתבים בלי הרף. יתר־על־כן, אין עוברת תקופה של חודשיים–שלושה מבלי שנעשה בה ניסיון חדש באיזה כיוון שהוא. הנה בעצם היום שאני כותב לך שורות אלו, עומד ר[אובן] ש[ילוח] להיפגש שוב עם מאיר.[2] רק הבוקר שוב התייעצנו בדבר ושוב הפכנו והפכנו בסוגיה וחיפשנו אם נוכל לומר משהו חדש ומרענן וציינו משהו מעין זה. מחר בבוקר בבואי לירושלים אשמע דו"ח על הפגישה. אפשר יתברר כי שוב "דרכנו במקום"; אפשר אתבשר כי התקדמנו כלשהו.

אינני זוכר הצעה מעשית ומסוימת כלשהי שצצה אצלנו, אם בעל־פה או בכתב, אשר לא נשקלה ונבדקה ואשר לא נעשה ניסיון לפעול לפיה אם רק נמצא בה גרעין של ממש. הנה במכתבך זה שאני עונה עליו נפקד מקומן של הצעות מעשיות. ההצעה היחידה שאני מוצא בו היא לערוך התייעצות מקיפה בשאלה; זאת אומרת לא לגשת מיד לאיזו פעולה מסוימת אלא שוב לבחון ולבדוק אם יש מקום לפעולה איזו שהיא ומהי הפעולה האפשרית והכדאית.

אכן אף הצעה זו חשובה – וכאן אני בא להגיב על העיקר שבמכתבך. כדאי שהאנשים הקרובים לעניין ייפגשו ויחליפו דעות – שמא יתברר כי אנו שוקטים על שמרינו ויש לחדש ולנער את יזמתנו; שמא תוסק המסקנה כי מתוך השתקעות בשגרה איבדנו את כוח התנופה

144

1. ששון הביע אכזבה על שתכניתו לקיים התייעצויות בעת ביקורו בארץ בשאלת יחסי ישראל–ערב לא יצאה אל הפועל. עם זאת הביע קורת־רוח מגישתם של איתן ודיבון מהם נוכח לדעת "שמשרד החוץ משוכנע... ומוכן לעשות כל אשר לאל ידו כדי לצאת מהקיפאון הנוכחי ולהזיז את הדברים". לאחר שרפאל ואבן הביעו אף הם תמיכה בגישתו החליט ששון לשוב אל תכניתו. הוא הציע לשרת לכנס התייעצות מצומצמת בפאריס לדיון במכלול יחסי ישראל–ערב ולעבד תכנית פעולה בארצות ערב ובארצות המערב. (130.02/2410/9).
2. ראה מס' 145.

והחמצנו הזדמנויות לשנות את רקע הבעיה מעיקרו; שמא מתוך חילוף הדעות תתגבשנה הצעות חדשות לפעולה חיובית.

אך מכיוון שהיו לנו כבר התייעצויות לא מעטות ולעת־עתה הן לא הביאונו לידי התקדמות ניכרת, ואין כל ביטחון כי התייעצות נוספת גרידא תביא לנו ישועה כלשהי, מוצדק השיקול כי אולי כדאי לנו להקדים בירור לכינוס זה שאתה מציע. סוף־סוף אין זה דבר פשוט לעקור צירים מבירותיהם ועובדים אחראים ממשמרתם במשרד החוץ ולכנסם במרכזה של אירופה לעיני העולם כולו. הן ברור כי הדבר לא יישאר סוד וירבו הניחושים מסביב לכינוס זה. כדאי אפוא לערוך בדיקה מוקדמת של מצב הבעיה, אשר בתוצאותיה אפשר יהיה להגיע למסקנה אם כדאי הכינוס, על כל הכרוך בו, ואשר היא עצמה תוכל לשמש הכנה יעילה לקראתו במקרה אם המסקנה תהא חיובית, או שאפשר יהיה על יסוד בדיקה זו לגשת לביצוע תכנית פעולה מבלי שניזקק לכינוס מיוחד, או שניווכח לדעת כי אין עצה חדשה בפינו.

לפיכך הנני בא להציע לכל אחד מאלה שהצעת להזמינו להתייעצות בפאריס – לערוך בכתב את הצעותיו לתכנית פעולה כלפי העולם הערבי. ישמש־נא מכתבי זה הזמנה לך להתחיל במצווה. אם כל המוזמנים ייענו בזריזות, נוכל לרכז כאן את החומר עד לסוף חודש מאי ולהחליט לפיו אם כדאי לנו לקיים את ההתייעצות המוצעת ביוני או ביולי.

בידידות נאמנה,

145

מ. ששון: דין־וחשבון על משא־ומתן עם המלך עבדאללה
M. Sasson: Report on Negotiations with King Abdallah

130.02/2451/19

[ירושלים], 28 באפריל 1951

בהמשך להתפתחות במשא־ומתן עם עבדאללה, לאחר שקיבלנו את תגובתו הראשונה לאיגרת התשובה שלנו,[1] קיבלנו רושם שהמלך נמצא תחת השפעה של סמיר [אל־ריפאעי]. אותי באופן אישי הפליאה ולימדה העובדה שהמלך עצמו מדבר על "סיכויים קלושים" ועל "חוסר תקוות". שהרי הוא היה תמיד הדוחף קדימה, האופטימי, והקובע שאין להסיק מסקנות נחפזות היות והזמן יעשה את שלו. והנה במכתבו זה החל מביע השקפות ורגשות אחרים. הארגומנט העיקרי של סמיר אשר בעזרתו שכנע את המלך היה – שבאם יישאר הר הצופים שלנו ובאם תיפתח דרך לשם תהיה בידינו עמדה צבאית החולשת על העיר העתיקה. עמדה אשר תחזק את מעמדנו הצבאי בירושלים אלפי מונים. המלך ביקר בירושלים וקיבל הסבר צבאי מקיף על בעיה זו וכנראה התרשם מאוד.

הרגשתי היתה שהתגבשות, ולו חלקית, של חזית סמיר–עבדאללה אינה לטובתנו בשום פנים. הורגש הצורך לבדוק את עמדתו של המלך, לרכך אותו ואם אפשר להפריד בין סמיר

145

1. תגובת עבדאללה על האיגרת של ישראל (מס' 132) לא נמצאה, אך ראה תשובת ריפאעי במס' 139 (נספח).

לבין עבדאללה ולחזור למצב המסורתי בו היינו אנו ועבדאללה מצד אחד וראשי הממשלות למיניהם בצד השני.

במשך שתיים שלוש פגישות עם היוגב [עבד־אל־גני אל־כרמי] הושגה המשימה בחלקה הקטן, הבעתי בפניו התפלאות לגבי חוסר התקווה שהמלך תולה בכל העניין. הדגשתי עמדתנו בעניין הר הצופים, והסברתי שאני מרגיש שאם ירדן לא תשנה עמדתה בעניין זה הרי סוף המשא־ומתן קרוב.

המסקנה של עבד־אל־גני היתה שיש לקיים פגישה סודית ונפרדת בין שילוח ובין המלך בלי ידיעת סמיר. אם כי לא זרזתי את היוגב לפעול בכיוון זה הרי עודדתי אותו בכמה מלים.

למחרת קיבלנו הזמנה לפגישה עם המלך. בינתיים ראובן [שילוח] קיבל הסכמת ראש הממשלה, שר החוץ ושר האוצר לשחרר, באם נגיע להסכם חלקי, חלק ניכר מהחשבונות הקפואים לטובת בעלי החשבונות היושבים בירדן.

הזמנת המלך באה גם כדי לקבל תוספת הסבר בעל־פה לאיגרת שלנו לסמיר וגם כדי לשמוע מהו הדבר הנוסף שאנו נכונים לתת לירדן ושאנו אומרים שהוא "יעזור ויעודד אותם" (היינו החשבונות הקפואים) שהרי עד כאן לא אמרנו להם דבר על כך פרט לרמז אחד ליוגב.

הפגישה התקיימה במוצאי השבת, 28.4.51 – בביתו של מנהל נכסי המלך – מוחמד אל־זובאטי, בעמאן. הצטרפתי אל ראובן – יצאנו בשמונה בערב וחזרנו בשלוש וחצי אחר חצות. הנסיעה מעייפת, אך מלאה עניין והרפתקאות.

רבע שעה לאחר שהגענו הופיע המלך – במצב־רוח טוב, בריא, וללא צרמוניות. בפגישה נוכח מלבד המלך גם עבד־אל־גני.

המלך התחיל בנאום ארוך על המצב הבלתי־טבעי בו אנו מצויים, לא ייתכן להמשיך במצב כזה, השלום דרוש לערבים ודרוש לישראל, חייבים הם להתחיל לחיות חיי שכנים טובים, וכו' וכו'. אחר־כך הסביר השקפתו שהר הצופים שייך להם ושמבחינה צבאית לא יוכל להסכים שהוא יישאר בידינו.

לאחר שראובן הסביר ששום ממשלה ישראלית לא תוותר על הר הצופים ושעמדתם פירושה הפסקת המשא־ומתן הציע המלך:

1. היות וסמיר הוא שהעלה בעיית הריבונות על הר הצופים ואנו היינו מוכרחים להצהיר עמדתנו בעניין זה הצעת המלך היא לשכוח את הוויכוח על הריבונות ולדון במעבר חופשי להר הצופים בלבד.
2. לאחר שנקבל תשובת סמיר אל נענה לו אלא נתייעץ לפני כן עם המלך באופן אישי.
3. הוא מודה על עניין החשבונות הקפואים ועל נכונותנו לשחרר חלק מהם.[2]

2. לפרטים נוספים על השיחה ראה קומיי אל אילת, 7.5.1951, 93.04/36/16; מברק הלם אל משרד החוץ הבריטי, 7.5.1951, PRO, FO371/91364 ; *FRUS*, 1951, V, pp. 656–7.

146

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2401/12

אנקרה, 29 באפריל 1951

שרי היקר,

באם יראה אור יומנו של ראש הממשלה, ה׳ ד. בן־גוריון, על התקופה הקצרה, שקדמה למלחמת השחרור, נובמבר 1947 – מאי 1948, ימצא הקורא ביומן הזה, בין היתר, שלא אחת הסברתי בזמנו, שאפשר לנו, במאבקינו עם העולם הערבי, לזכות בכול – פרט לשלום. ראש הממשלה היה בדעה שאפשר לנו, באם נצליח להכריע את אויבינו בשדה הקרב, להכתיב את תנאי השלום בדמשק. ואילו אני הייתי בדעה, מתוך תפיסתי את המנטליות הערבית, שגם אם נכבוש את דמשק, לא נצליח להגיע במהרה לידי שלום עם הערבים. הנימוק היחידי שלי היה, שהעם הערבי בדרך כלל מייחס חשיבות רבה לפרסטיג׳ה שלו. לעתים רבות הוא מעדיפה על־פני האינטרסים החיוניים שלו.

אני מצטער מאוד לראות היום, כעבור שלוש שנים על הכרעתנו את כל צבאות ערב בשדות הקרב, שלא נתבדיתי. האמן לי, שהייתי שמח מאוד ומאושר מאוד אילו היינו מגיעים במשך הזמן הזה לידי שלום עם הערבים והייתי מופיע כ״נביא־שקר״. וכזכור, לא מעט התאמצתי וטרחתי בדרך לכך: ברודוס, בפאריס, בלוזאן, ברבת עמון ובארץ. וכיום – בתורכיה. לא מעט עוררתי ועודדתי אחרים בכיוון זה. וכן לא מעט קיבלתי על הראש ממך ומאחרים על שדבקתי כל־כך ברעיון השלום עם הערבים והיו זמנים שתוארתי כ״תמים״ וכ״נודניק״ ועוד.

אני מזכיר כל זה לא כדי להוכיח שאני צדקתי במקום שאחרים טעו, אלא כדי להתריע בעוד מועד, כדרכי, על סכנה חדשה, שנראית לי באופק וממשמשת ובאה והיא: סיבוב שני. אקדים ואומר, שהסכסוך שלנו עם סוריה איננו המקור לסכנה הזאת. הוא גם איננו האמתלא. הסכסוך הזה גילה לנו רק עד כמה העולם הערבי רואה בנו כעצם בגרון בכול, במדיניותנו הפנימית כבחיצונית, ירא מפנינו ומתאמץ להיפטר מאתנו בכל מחיר. כן הוא גילה עד כמה אנו רחוקים מכל הסדר של שלום עם העולם הערבי ועד כמה מושגיו של העולם הזה עלינו הם מוטעים, מסולפים ורחוקים מן האמת והמציאות. ועל כל אלה – הוא גילה שהעולם המערבי, בייחוד האמריקאי, שלא כתמול שלשום, איננו מוכן יותר לסבול את ״תגובותינו האמיצות והנמרצות״ פה ושם ורואה בקונפליקט שלנו עם הערבים, הנמשך זה שלוש שנים והמחריף מיום ליום, כמכשול הרציני ביותר לרוב תכניותיו להגנת המזרח התיכון. העובדה, שמחלקת המדינה מצאה לנכון ״לנזוף בנו״ על הפצצת תחנת משטרת אל־חימה,[1] ולא לנזוף בסורים על רציחתם בדם קר שבעה שוטרים יהודיים, מדברת בעד עצמה. לפחות היא מראה, שמדינאי העולם כיום מוכרחים לדבר בשפת ״האינטרס״, ולא בשפת הרגש והמוסר. וכן העובדה, שתורכיה מסתייגת כיום מאתנו ומחפשת דרכים לחזק קשריה עם ארצות ערב והאיסלאם, אומרת דרשני. אני משוכנע ש״אהבת מרדכי״ אינה פועלת כאן כלל.

146

1. ראה מס׳ 110.

אולם כשם שבעבר לא היה ביכולתי, כשבאתי אל ה' בן־גוריון באוגוסט 1947 ומסרתי על התכוננות צבאות ערב לפלוש לארץ־ישראל, לבסס את דברי ולנמק את ידיעותי והסתמכתי רק על ראייתי את מהלך העניינים – כך כעת אין ביכולתי, כשאני מרשה לעצמי להתריע לפניך על סכנת "סיבוב שני", לבסס את דברי על ידיעות מהימנות ומוסמכות. וכשם שבעבר חזרתי ואמרתי לא אחת בפני ה' בן־גוריון הלוואי ואתבדה – כך אני מוצא לנכון לחזור ולומר לפניך הלוואי ואתבדה. אך אני חושש מאוד שגם הפעם לא יעמוד לי מזלי להיכנס לשורת "נביאי השקר". כל הידיעות המגיעות מארצות ערב מנבאות שחורות. וכל עיתוני ארצות ערב גדושים דברי הסתה. ואילו המצב הבין־לאומי הנוכחי מוסיף שמן למדורה.

לפנינו, לדעתי, שתי דרכים שיש בהן כדי למנוע בכלל, או לעכב למספר שנים, את התחוללות מה שאנו רגילים לקרוא לו "סיבוב שני":

(1) חיזוק כוחנו הצבאי, ייצוב מצבנו הכלכלי והגדלת השפעתנו בזירה הבין־לאומית.

(2) הגברת פעולותינו, הקונסטרוקטיביות והדסטרוקטיביות, בשטח הערבי. לא לי לדבר על הדרך הראשונה. אעזבנה למוסמכים יותר. אשר לדרך השנייה – נראה לי שהכרחי, שמשרד החוץ יקיים בהקדם דיון רציני בעניין, יקבע לעצמו תכנית ברורה ומקיפה, ימצא את הכספים הדרושים לכך ויתחיל בעבודה. אין משרד החוץ בן־חורין מלטפל בבעיה כה רצינית כזאת, מה גם שאין ביכולתו להוכיח את אי־נכונותה, כי גם להוכחה כזאת דרושה פעולה מאומצת ומקיפה. אני חוזר ועומד על הצעתי הקודמת בדבר קיום פגישה בפאריס.

אני תקווה, שאשמע בקרוב תגובה חיובית מצדך.

בברכה נאמנה, שלך,

א. ששון

147

הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן (ואשינגטון)
President Weizmann to President Truman (Washington)

Orig.: President Truman's Library מקור: ספריית הנשיא טרומן

Tel Aviv, 30 April 1951

Dear Mr. President,

I was very happy to receive your friendly greetings on the occasion of the Passover season.

It was heartening to hear from Mr. Abe Feinberg about your warm support of the idea of United States assistance to Israel. We are engaged in a vast enterprise of receiving and rehabilitating hundreds of thousands of people and of developing the country with the utmost speed. Within the first three years of Israel's existence its population has doubled. In this month of April the total of new arrivals is 30,000. We obviously cannot carry this staggering load alone and unaided. Every effort is being made to increase and speed up production and remarkable results have already been achieved, but immigrants must be provided for from the day of their

arrival whereas they can become self-supporting only after a certain lag of time. Also, a great deal of capital must be sunk into works of development to render the country's latent resources fully productive. The gap is inevitable and it can only be bridged by outside assistance. If this is forthcoming over a limited period of time, the attainment of full economic stability will be well within our reach. I am confident that the United States will extend to us its helping hand.

These greetings are being brought to you by Mr. David Ben-Gurion, the first Prime Minister of Israel, who has played an historic part in the establishment and defence of our State. He is going on a good will mission to the Government and the people of the United States. He will be able to present to you a true picture of our situation and of the tasks and difficulties that confront us. I pray that you may give him a sympathetic hearing.[1]

Ch. Weizmann

148

ג. אבנר אל מ. עמיר (בריסל)
G. Avner to M. Amir (Brussels)

העתק: 93.02/172/9

תל אביב, כ"ד בניסן תשי"א
30 באפריל 1951

סודי

הנידון: יחסים עם צרפת

התעניינתי לקרוא את מכתבך מס' בר/5885/101, מיום 10 באפריל,[1] ורק מסיבת חוסר זמן לפני צאת הבלדר אינני נכנס לניתוח מקיף של היחסים עם צרפת.

אולם, אוכל לומר שאנו מנצלים במלוא אפשרותנו את הקבלת האינטרסים של צרפת ושלנו במזרח התיכון. על יסוד המדיניות המשותפת נגד הליגה הערבית ונגד התחזקות הפן־איסלאם והנטייה לאיחוד המדינות הערביות לבלוקים יותר גדולים – אנו מקבלים מצרפת עזרה כלכלית (מלווה רציני), עזרה בשטח הרכש והביטחון (יותר רצינית לעת־עתה מאשר מאנגליה ומאמריקה), ואף עזרה פוליטית במידה מסוימת. עובדה היא שצרפת היא המעצמה היחידה אשר

147

1. הקטע האחרון בטיוטא שהוכנה למשלוח, שעניינו שמירת השלום בעולם, הושמט מן המכתב המקורי שנמסר לטרומן (הטיוטא בתיק 105/1747/46).

148

1. בתיק 130.10/2539/14.

במדיניותה הערבית ישנם קווים חשובים המזדהים לגמרי עם האינטרסים הישראליים באזור זה. אנו מנצלים זאת ויש גם תוצאות רציניות.

מאידך, יש סייגים לדבר: צרפת תומכת בנו נגד הליגה, נגד מצרים ונגד ירדן, במידה שיש סכסוכים מעשיים או מדיניים עם מדינות אלו. אולם אתה טועה בחושבך שהצרפתים מעוניינים להפריע להתחזקותה של סוריה דווקא. ההיפך הוא הנכון. כל המדיניות הערבית, גם במידה שהיא מזדהה עם האינטרסים שלנו, מכוונת על־מנת לחזק את אי־תלותן ואת כוחן של סוריה והלבנון. יחסי צרפת–סוריה הם קרובים וטובים. הסורים מפתחים את היחסים ומפיקים מצרפת עזרה רצינית עוד יותר מאשר אנו. לכן, בכל סכסוך מדיני או פוליטי בינינו לבין הלבנון או סוריה, צרפת איננה אתנו. בסכסוך הנוכחי הצרפתים אומרים בבירור שלו היה סכסוך כזה עם ירדן, כי אז היו תומכים בנו; אולם סוריה היא ידידתם היחידה בעולם הערבי ולכן הם תומכים בה. על יסוד זה אנו חייבים כעת לדאוג לכך שבעתיד לא יהיו יושבי־ראש צרפתיים בוועדה המעורבת עם הסורים.

הסייג השני הוא שצרפת רתומה כל־כך לאמריקה וכוחה העצמאי בזירה הבינלאומית הוא כה מוגבל שכמעט אין אפשרות להשתמש בה בזירה המדינית כמשקל נגד, בשעת הצורך, לעומת אמריקה או אנגליה. דוגמה בולטת: על־אף התנגדותה החריפה לליגה הערבית צרפת לא אזרה עוז להצביע נגד הליגה בעצרת שעברה, נגד אנגליה ואמריקה. לכן, גם העזרה הצרפתית היא עזרה מעשית בעיקר, ואיננה מלווה פרסומת והצהרות מדיניות.

הסייג השלישי הוא איבתה של הצירות הצרפתית בתל אביב, אשר הצלחנו לקלקל אותה לגמרי וכעת היא קיצונית באיבה בלתי־מרוסנת ובלתי־שקולה למדינה, לאישים שלנו ולדרכי חיינו. לולא פישר, שהשפעתו בפאריס הרבה יותר גדולה מאשר השפעת הצירות הצרפתית כאן, כי אז לא היינו משיגים גם את העזרה המעשית שאנו ממשיכים להשיג בהצביענו על האינטרסים המשותפים. בדרך כלל התוצאות באות על אפה ועל חמתה של הצירות הצרפתית פה. הצירות מתקשה עוד יותר כאשר היא רואה שההשפעה הבריטית והאמריקנית צועדת קדימה, בעוד שהיא יושבת באפס מעשה ובאפס תקציב לפעולות תרבותיות ותעמולתיות.

בשטח המעשי, יש עם הצירות צרות צרורות – בעניין רכוש ערבים, תעופה אזרחית, תשלומים כספיים וכו' – והתנהגות המנגנונים שלנו בעניינים אלה איננה עוזרת דווקא.

כידוע לך, מנסה הצירות להשפיע על הציר הבלגי, אולם הוא עדיין מחזיק איזה מעמד. גם אתו יש לעתים צרות מעשיות, ואז הוא מתפרץ בביקורת המתקרבת לאנטישמיות; אולם בדו"חותיו הביתה הוא בכל זאת שומר על אובייקטיביות אוהדת.

בברכה,

ג.א.
ג. אבנר

149

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y647 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2338/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 30 April 1951

In convers[ation] with Prime Minister his office Jerusalem yester[day] Lie[1] offered two pieces general advice: (a) "be mild" viz. show restraint, demonstrate obedience to U.N. even to temporary detriment your just position as in Huleh even if suspension work ordered, in confident expectation redress; (b) beware antagonizing U.S.A. by clashes U.N. or any other way as with all their faults fate democr[atic] world incl[uding] Israel depends on them. Prime Minister explained fully our case Huleh, stressed fact we evacuated uncond[itional]ly large stretches territory Egypt, Leb[anon], whereas Syrian intrans[igence] resulted absurd arrangement demilit[arized] zone in strip their previous occupation. Talk interesting in that it revealed background Lie's approach Jewish problem and personal attitude to Jews, hope write. Saw him off today, visit on whole success, probably one of two highlights tour other being Yugo[slavia]. Mrs. [Lie] pleased blouses, brooches.

Sharett

150

תזכיר מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
Aide-Mémoire from the Government of the United States to the Government of Israel

Copy: 130.02/2387/4 :העתק

Tel Aviv, 1 May 1951

Aide-Mémoire

The Government of the United States has carefully examined the *aide-mémoire* presented to the American Ambassador by His Excellency

149

1. טריגווה ה. לי, המזכיר הכללי של האו"ם.

the Foreign Minister of Israel on March 20,[1] requesting that it use its good offices with the Government of Iraq in connection with the problems facing Jews in Iraq who have registered for emigration to Israel.

The United States Government has continually urged that minorities of whatever faith be accorded treatment consistent with the objectives of the United Nations in connection with human rights and fundamental freedoms. Moreover, the United States Embassy in Baghdad has full authority to discuss with Iraqi authorities the situation of Jewish residents of Iraq at any time that it is deemed necessary or desirable. In the present circumstances there is no reliable evidence available to the United States Government to indicate that, aside from the inevitable hardships involved in mass population transfers, the treatment of Jewish residents of Iraq has not been generally correct.

With respect to the recent Iraqi decrees which immobilize the assets of denationalized Jews, the United States believes that it would be inappropriate for it to intercede with the Government of Iraq at the present time. Constructive action by the Government of Israel to regulate and expedite liquidation and transfer of frozen property and assets of former Arab residents of territory now under Israeli control would permit consideration of an approach to the Government of Iraq for comparable disposition of Jewish assets in that country.

With regard to point (3) of the *aide-mémoire* of the Israel Government, it would be premature for the United States to take action at the present time with respect to the May 31, 1951 termination date of exit authorizations for emigrating Jews. The United States Government would be disposed, however, to consider an approach to the Government of Iraq along this line if such action should appear warranted in the future.

הערת־עורך
Editorial Note

ביקור בן־גוריון בארצות־הברית

ב־2 במאי 1951 יצא בן־גוריון את הארץ לביקור בן חודש ימים בארצות־הברית (3–31 במאי). הוא שב לארץ ב־7 ביוני. למרות שהביקור הוגדר כפרטי נפגש בן־גוריון בעת שהותו בוואשינגטון עם ראשי הממשל האמריקאי: הוא קיים שיחות רשמיות עם שרי החוץ וההגנה, עם היועץ המדיני של טרומן, סעד על שולחנו של הנשיא ונפגש אתו לשיחה קצרה. (ראה מס׳ 137, 156, 162 ו־170.) בכמה ארוחות שנערכו לכבודו בוואשינגטון השתתפו שופטים, אישים מהצמרת הכלכלית והמדינית,

150

1. ראה מס׳ 88.

חברי קונגרס ומנהיגי תנועת הפועלים באמריקה. לאחר הביקור בוואשינגטון יצא בן־גוריון למסע מחוף אל חוף שבמהלכו נפגש עם ראשי קהילות יהודיות, השתתף באספות ובאירועים של ה"בונדס" ונפגש עם מושלי מדינות, ראשי עיריות וחברי בתי־נבחרים במדינות השונות. (לפרטים נוספים על הביקור ראה הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית, 7.6.1951, 130.20/2467/3.)

151

מ. ששון אל ר. שילוח
M. Sasson to R. Shiloah

העתק: 130.02/2408/13

תל אביב, כ"ו בניסן תשי"א
2 במאי 1951

כמוס – אישי

הנידון: איגרת מראש ממשלת ירדן

רצוף בזה תמצא את תשובת ראש ממשלת ירדן לאיגרת מר ראובן שילוח מיום 16.4.51 אל סמיר פחה ריפאעי.[1]

האיגרת הרצופה נמסרה אמש על־ידי היוגב [עבד־אל־גני אל־כרמי] אשר סיפר את הדברים הבאים:

עבדאללה הזמין את היוגב, בקשו לסור אל סמיר פחה לקבל ממנו את האיגרת ולהעבירה אלינו. המלך הוסיף שהוא בילה שעה תמימה בישיבה עם הקבינט הירדני בו נדונה תשובת סמיר פחה ריפאעי. המלך, שאינו מרוצה מן התשובה, לא הצליח לשכנע את סמיר פחה לשנות את עמדתו ועזב את הישיבה בכעס רב. לפי בקשתו של עבדאללה ניאות סמיר, לאחר לחץ, להוסיף לאיגרת את הפיסקא האחרונה בה מוזמנת ישראל להציע דרכים אלטרנטיביות לפתרון הבעיה.

עבדאללה ביקש למסור למר שילוח את הדברים הבאים:

"הנני עומד בדיבורי ביחס לכל אשר הסכמנו עליו בפגישתנו האחרונה[2] והנני מזכירכם את הבטחתכם שלא לשלוח את תשובתכם לסמיר פחה ריפאעי בטרם תיפגשו עמי. נסיעת ראש הממשלה למצרים תתן לנו הזדמנות טובה ביותר לפגישה."[3]

151

1. ראה מס' 132.
2. ב־28 באפריל. ראה מס' 145 והערה 2 שם.
3. ב־11 במאי נערכה פגישה נוספת בין שילוח ועבדאללה. המלך ניסה להרגיע את שילוח כי הצעת ריפאעי באיגרתו להעביר את שאלת הריבונות על המובלעת להר הצופים להכרעת בית־הדין הבינלאומי עוד רחוקה מביצוע ובינתיים הציע לפעול בשני מישורים: (1) להמשיך לדון בפרטי המעבר להר הצופים במסגרת הסכם שביתת־הנשק; (2) בנפרד מדיון זה לפנות אל בית־הדין הבינלאומי בשאלת הריבונות. שילוח הביע הסכמה לרעיון וב־13 במאי העביר למלך את הסכמת ישראל להצעתו. (ראה הלם אל משרד החוץ הבריטי, 15.5.1951, והשווה דיווח שונה במקצת במכתבי קירקברייד אל פרלונג, 12.5.1951, PRO, FO371/91364. ראה גם *FRUS*, 1951, V, p. 661, n. 4.)

משניגש היוגב ללשכתו של סמיר פחה לא נמצא ראש הממשלה במשרדו. נאמר לו שסמיר פחה נמצא בצירות הבריטית. היוגב אינו מטיל ספק בכך שסמיר פחה ביקש להתייעץ ולהראות את התשובה לציר הבריטי בירדן.

ראש הממשלה דיבר שעה ארוכה על לבו של היוגב וביקש לשכנע אותו לעזוב את העבודה ולצאת לרומא או למדריד כיועץ הצירות, הבטיח לו הענקה מיוחדת וביקש להסביר לו שהעבודה בחוץ־לארץ תנעם לו יותר. כמובן אין הוא רוצה אלא בטובתו ומציע לו עבודה בחוץ־לארץ כפרס תמורת עבודתו המסורה בשירות המלך והממשלה וכו'...

סמיר אמר ליוגב שהוא שמע מפי המלך שהיתה לאחרונה חליפת מכתבים מסוימת בין ישראל לבין עבדאללה.[4] המלך סיפר שהוא שלח מכתב "קשה" לישראל ושאנו ענינו לו תשובה מניחה את הדעת. ראש הממשלה שאל את היוגב אם היה זה הוא אשר נשא את שני המכתבים ואם יוכל היוגב להוסיף ולספר לו פרטים.

משענה היוגב שכל העניין אינו ידוע לו ושייתכן שהמלך שלח את המכתב באמצעות שליח אחר, הגיב ראש הממשלה בעצבנות רבה והטיל על היוגב לחקור מי הוא השליח הנוסף...

כן ביקש ראש הממשלה מהיוגב לחתום במקומו על איגרת התשובה "כדי שלא תגרמנה לו, כראש ממשלה ערבית, אי־נעימויות". אגב, סמיר פחה עמד על כך שהיוגב לא יחתום בראשי־התיבות של שמו (S.R.) אלא בראשי התיבות של תוארו (P.M.).

לדעת היוגב מהווה האיגרת תשובה טיפוסית המבליטה את מגמתו העיקרית של סמיר פחה במשא־ומתן עם ישראל. מטרת סמיר הנה למשוך ככל האפשר את המשא־ומתן, דבר שיאפשר לו להאריך בהחזקת משרת ראש הממשלה ואין לו הארכה טובה יותר מאשר פנייה לבית־הדין הבינלאומי.

בברכה,

משה ששון

נספח
Appendix

איגרת מראש ממשלת ירדן, 30 באפריל 1951
Note from the Prime Minister of Jordan, 30 April 1951

JORDAN COMMENTS ON THE NOTE DATED 16TH APRIL, 1951

(1) Regret that a little delay has taken place in this reply to the Note dated 16th April, 1951, from Mr. (R. Sh.), due to certain pre-occupations.

(2) In reference to Para. 1 of the above Note, it is fully agreed that under existing circumstances the best procedure to be adopted in the joint efforts to settle some of the outstanding problems between Jordan and Israel

4. חליפת המכתבים לא נמצאה.

would be that the two parties should confine themselves, in the first instance, to the full implementation of the provisions of the General Armistice Agreement. It is also agreed that after the implementation of any Articles of that Agreement, which either party claims have not been properly put into effect, or which have not been implemented so far, it may be then possible to proceed with a wider discussion.

(3) In adoption of the above principle, agreed to by both sides, it is the view of the Jordan Government that the scope of the present discussions should now be reduced to the application of Articles VI and VIII of the General Armistice Agreement.

(4) In connection with these two Articles, the Jordan Government observes that the Israeli contention expressed in Paras. 3 & 5 of the Note under reference, constitutes a fundamental difference to the Jordan contention in the manner of understanding as well as in the *meaning* of the provisions of the said two Articles. This basic dispute appears to a far greater extent in the Israeli interpretation of the specific provisions relating to the Mount Scopus Institutions in Article VIII.

It is, therefore, considered that any attempt to reach agreement on these questions by the continuance of the present discussions, before the legal dispute, which appears to exist in the understanding of the two parties as to the correct meaning of the reference to these matters in Article VIII and Article VI, is decided one way or another, would serve no useful purpose, nor would it bring about any conclusive results.

In order to realise the mutual earnest desire of both sides to settle these questions in the right manner, and because the points at issue, particularly with regard to the reference to the institutions on Mount Scopus in Article VIII, are entirely legal ones, it becomes obviously essential that these points should be decided by a competent judicial tribunal. In the opinion of the Jordan Government, the International Court of Justice seems the proper Tribunal for such decision. Consequently, it is proposed that if early agreement on such legal procedure were reached by the two parties, their true desire to settle the points at issue would thus be more progressively achieved.

The Israeli Government is cordially invited to agree to this proposal, or to suggest, for consideration by the Jordan Government any alternative proposals they may wish to make for the settlement of the disputed legal points by a competent judicial authority.

(P.M.)

הערת־עורך
Editorial Note

תקריות אש עם הסורים והקרב בתל אל־מוטילה

ב־2 במאי התחדשה המתיחות בגבול ישראל–סוריה באזור המפורז מצפון לכינרת. המתיחות החלה בתקרית אש עם כוחות סוריים סדירים ותושבים ערבים מקומיים שחצו את האזור המפורז אל תוך שטח ישראל והשתלטו על כמה עמדות, בהן תל אל־מוטילה. בחילופי אש עם כוח סיור של צה"ל שניסה לגרש את הסורים נהרגו 4 חיילים ישראליים. באותו לילה הזרימו שני הצדדים כוחות לאזור ובמשך יומיים התנהלו חילופי אש ארטילריים. ב־4 במאי הוסכם על הפסקת־אש אך היא הופרה למחרת היום. בבוקר ה־6 במאי הדפו כוחות צה"ל את הסורים מכל העמדות שתפסו בשטח ישראל. בפעולה נהרגו 40 מחיילי צה"ל. לפי הוראת הרמטכ"ל לא פורסם מספר הנופלים ובממשלה מסר ידין על כ־25 הרוגים. (ראה מס' 154, 158, 159 והשווה *FRUS*, 1951, V, pp. 654–655.)

152

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

מקור: 130.15/2570/7

ניו יורק, כ"ז בניסן תשי"א
3 במאי 1951

סודי
דחוף

הנידון: בעיית השלום עם מדינות ערב
סימוכין: מברק השר מספר MTA57[1]

א. הנחות

1. עברו שלוש שנים מאז ההתקפה הכללית של מדינות ערב שהיתה מכוונת למנוע בעד הקמת המדינה ולכיבוש כל ארץ־ישראל לערבים.

2. ההתקפה הצבאית נכשלה לחלוטין. המדינה קמה והולכת מחיל אל חיל.

3. גורמים מדיניים ערביים חשובים טרם התייאשו ממגמתם להרוס את המדינה על־ידי התקפה צבאית מחודשת בשעה נוחה (למשל בזמן פרוץ מלחמה כללית). מדינאים ערבים אחרים מצפים שהמדינה תתחסל מעצמה ותתמוטט תחת העומס הכלכלי.

4. מאידך, הערבים אינם בטוחים כלל אם מגמותיהם או תכניותיהם תתגשמנה והם חרדים שהתפתחות המדינה תסכן את הקיום הפיזי של מדינות ערב על־ידי התפשטות צבאית ישראלית, או שהיא תחתור תחת משטריהם החברתיים.

5. המצב הבינלאומי ההולך ומחמיר וסכנת פרוץ מלחמה כללית מחייבים תשומת־לב מיוחדת

152

1. שרת מסר על הצעתו של ששון לקיים התייעצות בפאריס בשאלת המדיניות כלפי העולם הערבי (ראה מס' 144 והערה 1 שם). הוא ביקש מרפאל להגיש לו בהקדם את תמצית מחשבותיו והצעותיו לפעולה (30.4.1951, 93.01/2207/16).

מצד ארצות־הברית ואנגליה למתרחש באזור הים התיכון ותובעים מארצות אלו פעילות למען הגברת יציבות באזור על־ידי סיוע להתקנת יחסים סדירים בין המדינות.

6. היחסים בין ישראל ושכנותיה מסתמכים על חוזי שביתת־נשק אשר נכרתו במגמה שיוחלפו על־ידי הסדרי שלום תקינים. החוזים הם אך ורק שלב ראשון בדרך להסדרת היחסים בין ישראל ומדינות ערב ותנאיהם נוגעים לפתרון בעיה חלקית וזמנית. הם מהווים בסיס צר מדי לבניין שלום קבע. במשך השנים התגלו סדקים מסוכנים במבנה של חוזי שביתת־הנשק, ואם לא יורחב הבסיס בקרוב, עלול הבניין להתמוטט.

ב. הסברה וגישה

1. עלינו להסביר לעולם הערבי שבמידה שהם הולכים מדחי אל דחי, אנו הולכים מחיל אל חיל, דהיינו, המדינה הולכת ומתחזקת ובזה היא מגבירה את כוח המיקוח המדיני לגבי שכנותיה.

2. עם התחזקותה נהפכת המדינה לגורם חשוב במערכת הכוחות במזרח התיכון, גורם שכל מתכ[נ]ני ההגנה של האזור מוכרחים להתחשב בו.

3. עלינו למצוא דרכי שכנוע שקליטת העלייה לא תגרום להתפשטות מעבר לגבולותינו וכי אין לנו מגמות להתערב בחיים הפנימיים של מדינות ערב.

4. עלינו להגיב ביתר צניעות, מתינות וסבלנות על האיבה של הערבים. בו בזמן שעלינו להיות חזקים, אל לנו להראות לערבים שאנו מאמינים כי רק הכוח עלול לשכנע אותם.

5. עלינו להבין שאנו בעיני הערבים נחשבים לגורם מהפכני החודר לתוך שלוותם המדברית, ולכן אין לדרוש בקוצר־רוח שיסגלו את עצמם להליכותינו אנו.

ג. קווי פעולה

1. יש לערוך רשימה של כל הבעיות השנויות במחלוקת בינינו ובין כל מדינה ערבית לחוד.

2. לבדוק את הדרכים לפתרון של כל בעיה ובעיה.

3. להבטיח לכל מדינה ערבית שאנו דנים אתה על בעיות הנוגעות לה ולישראל, וכי אין אנו מוכנים לפתור את הבעיות האלו על חשבון מדינה ערבית אחרת.

4. מדיניותנו צריכה להשיג את השלום על־ידי התקדמות הדרגתית. עלינו לשאוף להתקנת יחסים סדירים על־ידי הרחבת רשת המגע והאינטרסים עם הערבים והגברת מידת פתרון הבעיות השנויות במחלוקת בינינו ובין הערבים.

5. הבעיה המרכזית היא בעיית הפליטים. עלינו לשאוף לפתרון הבעיה על־ידי מפעלי פיתוח גדולים אשר ישרתו את האזור כולו בשיתוף פעיל עם האומות־המאוחדות ובעזרה הכספית והמדינית של ארצות־הברית ואנגליה. עלינו להחיש את תהליך תשלום הפיצויים ובתוך זה לספק את תביעות בעלי הנכסים הפלשתינאים, בעלי השפעה מדינית בארצות השכנות.

6. עלינו לעודד תכניות פיתוח משותפות עם מדינות שכנות, כגון תכנית הירדן או האשלג, מפעלים לייצור כוח חשמלי להספקה גם לארצות השכנות.

7. יש להחליט אם בכוחנו לעשות ויתורים כעין מפרעה על חשבון מחיר השלום (לדוגמה, אזור חופשי בנמל חיפה ומעבר חופשי, מעשה העלול לפעול לטובת פתיחת יחסים מסחריים).

8. שיפור וריכוז מנגנון האו״ם העוסק בבעיית ארץ־ישראל. הרחבת סמכות מדינית לריילי ומינוי מתאם מדיני יחיד של האו״ם.

9. גיוס תמיכה של אנגליה וארצות־הברית להטלת לחץ מדיני וכלכלי על הערבים על־מנת להזיז אותם מנקודת הקיפאון; הבלטת יכולתה הצבאית של ישראל והגברתה במסגרת של יחסים תקינים בין מדינות המזרח התיכון.

10. הגברת המגע באו"ם ובבירות השונות עם נציגים ערבים על־ידי מינוי מזכירים מזרחניים לנציגויותינו.

11. הגברת הפעולה המדינית ושיתוף הפעולה הכלכלי עם מדינות אסיה, ובפרט הידוק הקשרים הקיימים עם מדינות מוסלמיות באסיה.

12. שיפור המצב של הציבור הערבי בישראל.

ג.ר.

153

ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
S. Bendor to the Israel Embassy in Washington

העתק: 130.20/2481/3

תל אביב, כ"ח בניסן תשי"א
4 במאי 1951

סודי

הנידון: שיחת ראש הממשלה עם שגריר ארצות־הברית ביום 1.5.1951

שגריר ארצות־הברית ביקש להיפגש עם ראש הממשלה לפני צאת ראש הממשלה לארצות־הברית. ראש הממשלה, שלא הרגיש את עצמו בטוב, קיבל את השגריר בביתו בתל אביב.

אחרי דברי ברכה דיברו על העניינים הבאים:

מצרים – ראש הממשלה שאל את השגריר אם נתחדש דבר־מה בקשר למצרים מאז ביקורו של מר מקגי. השגריר ענה שהמצב לא נעשה יותר נוח מאז. ארצות־הברית עדיין חושבת שהתערבות מצדה כעת עשויה להזיק יותר מאשר תועיל.

החולה – השגריר אמר שלדעתו חלה הקלה מסוימת במצב בגבול הסורי. הוא חושב שהבעת הצער על־ידי ממשלת ישראל על ההפצצה[1] היא מעשה ראוי לשבח שדרש אומץ־לב רב. אין ספק שזה עשה רושם טוב גם במחלקת המדינה וגם באו"ם.

הבחירות בישראל – השגריר שאל את ראש הממשלה מה הם הסיכויים לבחירות בישראל. ראש הממשלה ענה שמוקדם עוד לדעת ולא היה רוצה לנבא. מספר בעלי זכות ההצבעה גדל פי שניים ואין לדעת כיצד יצביעו העולים החדשים. הוא חושב שהמפלגות הקטנטנות ייעלמו.

ללא כל קשר עם תוצאות הבחירות ברור שרוב העם תומך במדיניות החוץ של הממשלה הנוכחית.

השגריר שאל אם תוצאות הבחירות למועצת מפ"ם[2] מסמלות פילוג במפלגה זו. ראש

153

1. ראה מס' 164 והערה 2 שם.
2. מן הסתם התכוון השגריר לתוצאות הבחירות לוועידה הארצית של מפ"ם שהתקיימו ב־24 באפריל. בבחירות אלו השתנה מאזן הכוחות השקול בין שתי הסיעות הגדולות במפלגה. סיעת "השומר הצעיר" זכתה ב־60% לעומת 30% של סיעת "לאחדות העבודה". בין שתי הסיעות היו חילוקי־דעות ביחס לעמדת המפלגה כלפי הגוש הקומוניסטי.

הממשלה ענה שאמנם יש חילוקי־דעות יסודיים בין שני החלקים העיקריים של מפ"ם, אך אינו חושב שיהיה פילוג. ייתכן וימצאו מצע משותף לבחירות.

השגריר סיפר שהוא עומד להעביר לתל אביב את מר Waller, קונסול ארצות־הברית בחיפה, לעזור לנספחות המסחרית. אינו יודע מתי יגיע מר דז'ונס הנועד להיות נספח מסחרי.

מר קילר עומד להגיע בקרוב מריו דה־ג'נירו (השגריר כינה אותו "יועץ", אף־על־פי שההודעה הרשמית דיברה על "מזכיר ראשון").

בברכה,

ש. בנדור

154

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y666 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 4 May 1951

Invited Davis expressed alarm trend events Syr[ian] border, stressed (a) large group Arab shepherds who crossed from Syria opened fire from Tel Mutilleh within our territory outside demilit[arized] zone on our small unit sent reconnoiter, killing four, forcing unit retreat; (b) Arab force eventually ejected from above height with heavy losses but still occupying height further south also outside demilit[arized] zone; according careful observation comprises regular Syrian troops; (c) in course engagements Arab force got mortar support possibly artillery from Syria.

Stated we determined throw back intruders but raised question what will be end of it all. Shish[akli] game apparently keep pot boiling view internally silence civ[il], mil[itary], opponents, externally either provoke us into large-scale reaction in hope put us in wrong or force *Moabit* [Security Council] order cease fire and work. Meanwhile he losing nothing as getting away with excuse mischief done by irregulars. Asked transmit request [Washington] D.C. both *Moabit*, Damas[cus], make clear U.S.A. will not tolerate such tactics and Syria must keep peace and abide decisions *Moabit*, M.A.C. [Mixed Armistice Commission].

Davis replied is fully satisfied that since my assurance we firmly adhering armis[tice] terms, this actually been our line. His mil[itary] attaché been on spot, reported our troops showed great restraint and other side is to blame. Stressed our apology *Moabit*[1] improved our position enormously. Expressed confidence no premium be put on violence by ordering

154

1. ראה מס' 141, הערה 2.

stoppage work. Wondered if Shishakli's accusation we intend occupy demilit[arized] zone does not reveal his design do so. Said he already reported inaction in face Syrian tactics liable strengthen aggressive counsels within Israel. Myself said what is at stake is Israel's defence. He promised cable immed[iate] report.[2] Same with Helm.[3]

Sharett

155

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

מקור: 130.20/2482/6

ואשינגטון, כ"ח בניסן תשי"א
4 במאי 1951

כמוס

הנידון: דו"ח על שיחה עם השגריר דייוויס ביום 30 באפריל 1951

בשעת ביקורי בארץ הזמין אותי השגריר דייוויס לדירתו, כדי, כפי שהוא אמר, לשוחח אתי על כמה עניינים הנראים לו כחשובים.

הנקודות הבאות נשמרו בזכרוני:

1. השגריר התחיל את השיחה בדברו על חוסר חינוך מספיק של דעת־הקהל בישראל. הוא רמז שלדעתו הממשלה לא היתה מחליטה על הפצצת התגמול לולא היתה עומדת תחת לחץ דעת־קהל שאינו יודע להעריך די הצורך את הרקע הבינלאומי של העניינים. הוא הוסיף ואמר שממשלת ארצות־הברית מחשיבה מאוד את ערך המוסדות הבינלאומיים, ומשום כך היא כה רגישה לכל פגיעה בהם.

2. בעברו לבעיית השלום בין ישראל ומדינות ערב, הוא אמר שאינו תבוסתן אלא מאמין באפשרות של שלום. הוא חושב, אמנם, כי אין אנו משקיעים די מרץ ויזמה במשימה זו. הוא מאמין בכנות רצוננו לשלום ואם ננסה "למכור" את רעיון השלום לערבים הוא בטוח שנצליח. מצד שני הוא ביטל את ההצעה של לואיס ג'ונס שאנו ננסה למשוך לב הערבים על־ידי ג'סטות, כגון פתיחת אזור בינלאומי בחיפה וכו'. לפי דבריו, הוא הסביר ללואיס ג'ונס שמדיניות של ג'סטות לא תביא לידי שום תוצאות של ממש.

כששאלתי אותו אם הוא שוחח על בעיית השלום עם ה' שילוח, השיב שאמנם הוא מכיר טובה לה' שילוח על שהלה מוסר לו תמיד אינפורמציה מדויקת על מהלך המשא־ומתן עם הערבים, אולם אין הוא רוצה לעוץ עצות או להעיר הערות אם לא ישאלו אותו על דעתו.

2. ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 663–664.

3. ראה מברק הלם אל משרד החוץ הבריטי, 4.5.1951, PRO, FO371/91376. שרת נפגש באותם ימים גם עם הציר הצרפתי (ראה מס' 160) וגם עם הציר הסובייטי (ראה לבבי אל צירות ישראל במזרח אירופה, 21.5.1951, 130.02/2410/20).

בכדי להדגים למה הוא מתכוון, אמר שאין הוא חושב כי תשובתנו האחרונה לראש ממשלת ירדן היתה מנוסחת בצורה מוצלחת.[1] הוא אינו מערער על תוכן איגרתנו, אלא על סגנונה בלבד והוא סבור שעל־ידי ניסוח אחר אפשר היה להשיג תוצאות אחרות מבלי לשנות את תוכן העניינים.

על רעיון מתן העצות דיבר וחזר ודיבר פעמים רבות במשך השיחה. הוא הדגיש שאם יתן עצה, הרי יתן רק עצה כזו שלפי מיטב ידיעתו תהיה [כך!] לה סיכויים טובים להצלחה. אמנם הוא כפוף להוראותיה של מחלקת המדינה – הוסיף – אבל לא יעשה דבר שיתנגד להשקפותיו. אם מחלקת המדינה תורה לו לעשות צעד מסוים שאין דעתו נוחה ממנו, הרי יעיר על כך למחלקת המדינה. אנו יכולים להיות בטוחים, הוסיף וחזר והוסיף, שעצתו – אם יתן – תהיה כנה וחדורה רצון טוב לעזור לנו.

3. מר דייוויס הפליג בשבחם של חברי הממשלה שהוא כינה כ־ extremely capable. הוא התרשם מהמרץ והמסירות שבהם ניגשים היישוב והממשלה לבניית הארץ ולפיתוחה. הוא הביע את שביעת רצונו הגמורה מהיחס אשר מגלים לו השלטונות ובייחוד משרד החוץ.

4. הבעת הצער על ההפצצה של הכפרים הסוריים[2] זכתה למחמאותיו. הוא כינה אותה כפעולה מחוכמת המגלה אומץ־לב רב. אפילו היינו מודרכים רק משיקולים של תועלת מדינית, הרי צעד כזה הוא בלתי־רגיל במדיניות הבינלאומית והוא מראה הבנה פוליטית רבה.

5. כשהזכרתי במשך השיחה את פרשת העלייה, אמר שהוא נוכח לדעת כי עלייה חופשית היא ציפור נפשו של הרעיון הציוני שעל ממשלת ארצות־הברית לקבל אותה כעובדה מוגמרת. הוא הבין שאין ממשלת ישראל יכולה להפסיק את העלייה מבלי להתכחש למסורת ולרעיון הציונות.

6. לא פעם הזכיר – בקשר לשאלת החינוך של דעת־הקהל – את האיסור על ייבוא ה"Reader's Digest" בשפה הגרמנית. הוא משוכנע שהחוברת הגרמנית הזאת עשויה לתת אינפורמציה לחוגים רחבים שאינם יכולים ליהנות מפרסומים אנגליים. הוא מודאג מריבוי החומר ברוסית העומד למכירה בחנויות הספרים והעיתונים והוא מוכן לשקול אם לא תהיה אפשרות לשגרירות להשתמש בל"י המושגות על־ידי מכירת ה"Reader's Digest" לצרכיה כשם שהשגרירות הסובייטית משתמשת בל"י.

7. הוא דיבר תוך ביקורת זהירה אך גלויה על קודמו בתפקיד. הוא אמר שמר מקדונלד הזניח את פיתוח השגרירות האמריקאית ושהוא מתכנן לארגן אותה מחדש.

***

התרשמתי לא רק מרצונו הטוב והכנה של השגריר הבולט מכל דבריו, אלא גם מתפיסתו והבנתו של מצבנו ורעיונותינו. חזק כנראה חפצו להשתתף במידה יותר גדולה מאשר עד כה בעיצוב מדיניותנו החיצונית על־ידי מתן עצה והוא מחכה לכך שנשאל את דעתו מדי פעם בפעם. על־ידי מתן עצה הוא מתחייב לדעתי, במידה מסוימת, גם להצלחת הפעולה המבוצעת בהתאם לעצותיו. משום כך כדאי לשקול מצד הנוגעים בדבר אם לא יהיה לטובת עניינינו שנבקש, בהזדמנות מתאימה, את חוות־דעתו לפני קבלת ההחלטה.

מ. קרן

155

1. ראה מס' 132 והשווה FRUS, 1951, V, pp. 647–649.
2. ראה מס' 142 והערה 2 שם.

156

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W991 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 נוסח יוצא:

[Washington], 5 May 1951

Full reports all B[en]-G[urion] talks will follow[1] but herewith highlights so far: (1) Marshall exceptionally cordial, expressed appreciation your letter.[2] B[en]-G[urion] started from detailed account Robertson visit[3] and Morrison letter[4] leading up to point that neither we alone nor even with U.K. help can defend effectively, only direct U.S.A. assistance in arms, raw materials, finance, could enable maximal use our manpower, our willingness fight for state and freedom and our industrial, scientific, potential. Apart from Turkey no other focus resistance in our area.

Marshall replied he now regards planning defence Mideast as "urgent and vital" and has own thoughts "closely follow your own". He actively concerned with question build-up Israel strength. American production now increasing but availability problem still remains. Counselled us "lean over backwards" to avoid clash with Arabs unless we really have to fight to defend ourselves. Our last statement *Moabit*[5] [Security Council] satisfactorily closes matter which had caused him much concern. He has sent you informal reply our note[6] light arms stating "at first glance your requirements seem in considerable excess our immediate capabilities supply in light present priority commitment but are giving it much closer study before formal reply". In light conversation I feel word "immediate" is operative. Hinted should talk Cabot[7] who in charge arms priority grading State Dep[artment]. Chief difference this and previous talks is his assertion Mideast in general Israel in particular and now subjects specific study in light growing prospects American production. Herzog and self accompanied B[en]-G[urion].

(2) President's luncheon most amicable. He sat between B[en]-G[urion] and self, conversation touching intermittently our affairs. Then arose to propose toast Weizmann in cordial affectionate terms, referring warmly

156

1. ראה דין־וחשבון על שיחת בן־גוריון עם מארשאל ב־4 במאי, 21.6.1951, 93.03/337/4.
2. שרת שיגר למארשאל מכתב נימוסין לקראת ביקורו הצפוי של בן־גוריון (26.4.1951, 93.08/344/2).
3. ראה הערת־עורך, עמ' 116, ומס' 68, 69, 71 ו־72.
4. ראה מס' 138.
5. ראה מס' 141, הערה 2.
6. ראה כרך 5, מס' 517 (נספח).
7. ככל הנראה תומאס ד. קאבוט, מנהל האגף לביטחון בינלאומי במחלקת המדינה.

latter's letter.[8] B[en]-G[urion] responded most effectively on common ideals two peoples and Truman's efforts world peace marked by courage and restraint, vigour and patience. He had ten minutes B[en]-G[urion] alone before lunch. We both calling on him Tuesday, will raise *Mattan* [Grant-in-Aid], *Shilumim* [restitution], etc. since could not be too specific social occasion. My impression luncheon served useful purpose, creating new personal relationship.

(3) Saw Harriman,[9] Tannenwald.[10] They say we will definitely be included foreign aid programme. Main task our friends will be to ensure adequate amount view tendency isolationists keep all figures lower than should be. Asked his aid *Shilumim*, will follow up.

Eban

157

מ. שרת אל ב. דהרידר (ביירות)

M. Sharett to B.L. De Ridder (Beirut)

Copy: 130.02/2433/7 :העתק

[Tel Aviv], 6 May 1951

Sir,

The Government of Israel has received your request for an immediate cease-fire in the Huleh area. Much as we are anxious to comply and see peace and tranquillity restored in our border zone, we must draw your attention to the following vital aspect of the situation.

For days past, a considerable Arab force, consisting of Syrian regulars and locally recruited troops, has been engaged in aggressive activity against us in the Tel el-Mutilleh area.[1] Concentrated in the demilitarised zone, it has made repeated incursions into and gained footholds in the non-demilitarised parts of our territory to the west. Our action in repelling these attacks and dispersing the attackers is an elementary measure of self-defence. The protection of our territory outside the demilitarised zone is in no way subject to the limitations imposed upon us by the Armistice Agreement concerning the demilitarised zone – which limitations we are most anxious to observe. Nor can a cease-fire injunction, issued by a

8. ראה מס' 147.
9. אוורל הארימן, עוזר מיוחד לנשיא ארצות־הברית.
10. תיאודור טאננוואלד, יועץ לעוזר המיוחד של הנשיא טרומן.

157

1. ראה הערת־עורך, עמ' 280.

United Nations authority, apply to such action. On the other hand, the concentration on Syrian initiative and with Syrian support of armed forces within the demilitarised zone is a flagrant violation of the Armistice Agreement and a menace to Israel's security. In these circumstances, the Government of Israel must inquire what steps are contemplated by the Truce Supervision Organisation to put an end to this violation and to ensure that the observance of a cease-fire by Israel will not be utilised by these forces of aggression to maintain and intensify their threat against the security of Israel in one of the most vital sectors of its border zone. In fact, Israel's acceptance and implementation of the cease-fire agreement on Friday, 4th May, only served to provide the other side with facilities for renewing their attacks and for further strengthening and entrenching their positions.

I reiterate our readiness to cooperate in the restoration of peace and want to assure you that once the United Nations succeeds in removing the present threat to our security by prevailing upon the other side, in observance of the Armistice Agreement, to withdraw from the demilitarised zone all armed forces, immediate orders will be issued to the army of Israel to cease fire.

Yours faithfully,

Moshe Sharett

158

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y677 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 6 May 1951

Immediate

(1) Sensational discovery tangible proof presence Syr[ian] reg[ular] troops[1] enables us reverse turn tables on Syr[ia]. Also discredit U.N. observers particularly Syrian side incl[uding] Boss[avy] who stubbornly contradicted our claim. Acc[ording] our mil[itary] finds prove presence two inf[antry] companies which explains why previous attempts capture strongpoint failed and bloody character final battle. This also enhances importance victory achieved and lesson taught. We anticipated strong Syr[ian] reac-

158
1. ראה מס' 159.

tion elsewhere possibly Dardara, this added reason make most of discov-[ery], put fear god Israel their hearts.

(2) Have authentic report U.S., U.K., France, discussing draft for *Moabit* [Security Council] condemning expulsion Arabs by us, ordering repatriation, leaving else M.A.C. [Mixed Armistice Commission]. France most active achieve this and no other results. Imper[ative] strong repre-s[entation] [Washington] D.C. warn against such encouragement further Syrian brazenness. In argument explain expulsion was last resort after Syr[ia] brought Arabs demilit[arized] zone under sway, used them spear-heads. It wasn't expulsion started chain but above Syr[ian] tactics which preceded expulsion, culminated incursion undemilit[arized] area. Cabling Elath, Fischer, same. Talking Davis, others, here.

(3) You might make fleeting reference three-power decl[aration], don't make it cornerstone.

(4) If Khouri[2] in *Moabit* spins yarn about our air attack apex you can categorically deny it. No Syr[ian] post was bombed from air since Hamma.[3]

(5) Battle apex actually fought out daylight. Our losses heavier than first thought.[4] There was no action against north *mishlat* [outpost] whose occu-pants fled leaving quantities arms as found position untenable after loss apex which also started panic, general exodus from whole triangle.

(6) Suggest you see Bunche, possibly with Riley, shake him into admis-sion his blandishments re innocuousness demilit[arized] zone shatteringly falsified by events, impress upon him moral duty help us out morass.

This cable contains both briefing and info[rmation] for you, B[en]-G[urion]. You will know which is which.

Sharett

159

מ. שרת אל נשיא מועצת־הביטחון (ניו יורק)

M. Sharett to the President of the Security Council (New York)

Tel. LS1325 מברק

Outg.: 130.02/2440/10 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 7 May 1951

Have honour draw your attention to following series events:

(1) On May second large body Arabs crossed from demilitarized zone

2. פארס אל־חורי, הנציג הקבוע של סוריה באו"ם.
3. ראה מס' 107, הערה 2.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 280.

on western bank Jordan north of Sea of Galilee into undemilitarized Israel territory west of zone. Small Israel patrol sent to reconnoitre area found itself under fire from Arabs who appeared all to be armed. Patrol retreated suffering three killed on spot and one wounded who subsequently died.

(2) This body of armed Arabs which according our reliable information was reinforced by regular Syrian army personnel took up position on one of heights of Tel el-Mutilleh range map reference 207258 wholly outside of demilitarized zone.

(3) On evening May second Israel army unit dislodged occupants from above height whereupon these retreated southwards and occupied position at westernmost point or apex of triangular demilitarized zone base of which is on Jordan river. This Arab force thus found itself partly within partly outside demilitarized zone. Throughout May third, fourth and fifth exchange fire continued between aggressors and Israel army unit, former using rifles and automatics and receiving Syrian mortar support. Further authentic information confirmed presence regular Syrian troops among aggressors.

(4) May fourth further Arab armed unit, which according reports and observation again contained regular Syrian army element, appeared on height north of Israel strongpoint well outside demilitarized zone, 200 yards northeast our position on Tel el-Mutilleh.

(5) Throughout third, fourth May no United Nations observer appeared on scene from Israel side. In view of this default Israel Government invited United States and British military attachés to visit area and witness proceedings which they did on May third and fourth.

(6) On May third Acting Chief Staff United Nations Truce Supervision Organization Colonel Bennett de Ridder sent message to Israel army requesting immediate cease-fire. Israel Chief of Staff replied (a) that Israel forces had not been first to open fire but were acting strictly in self-defence, (b) that despite provocation Israel forces had not entered demilitarized zone, (c) that it was essential for Israel to know whether U.N. Acting Chief Staff had ordered Syrian army withdraw armed forces from demilitarized zone and cease fire.

(7) May fourth morning informal meeting, which had been arranged before outbreak of May second, took place at Customs House Jisr Banat Yacoub between representatives Israel and Syrian armies. Agreement in writing was concluded for an immediate cease-fire on express condition that all military and paramilitary forces would be removed from demilitarized zone. Strict orders were thereupon issued to Israel army units concerned to desist from firing even if fired upon unless self-defence made action imperative. These orders were scrupulously carried out.

(8) May fourth evening I had conference with Acting Chief Staff Colonel de Ridder who came to see me and Israel Army Chief of Staff at my invitation. We pointed out: first, that armistice agreement with Syria was violated by appearance Arab armed forces within demilitarized zone; second, that even more flagrant violation was committed by entry of these forces into Israel territory outside demilitarized zone; third, that under terms armistice agreement each government is responsible for any irregular forces operating from its borders; fourth, that we had authentic information pointing to direct participation of Syrian army personnel in these operations; fifth, that no United Nations observers had to our knowledge yet appeared on scene of events from Israel side. Colonel de Ridder undertook to instruct United Nations observers on Israel side to proceed to scene of action. We learned from him on that occasion that his cease-fire order had been addressed to Syrian side not simultaneously with transmission of order to Israel, but with considerable delay. He also informed us that Colonel Bossavy of United Nations staff, who was then on Syrian side, reported to him that there were no Syrian troops in demilitarized zone.

(9) While we were in conference following reports came to hand in quick succession from northern command of Israel army (a) that contrary to stipulation Syrian forces had not been withdrawn from their illicit positions; (b) that benefiting from lull on Israel side, Arab force in occupation of apex of triangle was receiving reinforcements from rear, entrenching itself and laying telephone line towards Jordan which indicated preparation for further action with artillery support; (c) finally, that above force launched attack against Israel position at Tel el-Mutilleh which attack was carried out by steel-helmeted men. We intimated to Colonel de Ridder that position seemed to be rapidly deteriorating and gravely jeopardizing our security and that we would have to consider counter-measures.

(10) On May fifth for first time since outbreak United Nations observers, Captain Beighley and Aspirant Prudhomme, appeared at Israel strongpoint northwest of Tel el-Mutilleh map reference 206259 and observed area. Late that day I received message from Colonel de Ridder requesting immediate cease-fire. To this on following morning I sent reply of which copy is attached.[1]

(11) Early morning May sixth Israel force launched determined assault on Syrian position at apex of demilitarized triangle. After fierce battle and overcoming stiff resistance which in itself indicated that regular army force was being contended with it captured strongpoint, routing occu-

159

1. ראה מס' 157.

pants, whereupon position occupied by Syrians to north of Tel el-Mutilleh was also evacuated.

(12) Israel Government now holds irrefutable proofs that regular detachments of Syrian army took part in aggression against Israel territory. Following objects were found at scene of fighting: large quantity magazines for Chateau machine-guns, French hand- and rifle-grenades, two empty cases of rifle-grenades marked in Arabic respectively "the first company rifle-grenades 50" and "the third company rifle-grenades 50", Syrian army messtins, rations and cigarettes, large quantities of ammunition in original packing, two two-inch mortars, new French rifles, one Chateau machine-gun, ribbons for Hotchkiss medium machine-gun ammunition, large number of Syrian ammunition belts, one military cap bearing badge of Syrian army. All the above are standard Syrian army equipment. In addition body of Syrian soldier was recovered dressed in military overall, military sweater, military shirt, and military shoes. Furthermore field telephone line was found with field telephone, the line leading to mouth of Jordan river. Majority of these finds were discovered in presence of U.N. observers Captain Beighley and Aspirant Prudhomme and confirmed by them.

(13) Quite apart from conclusive character this evidence which indisputably establishes fact of Syrian participation in and direction of operations described, it was obvious from outset that reported contention of Syrian authorities to effect that all these operations were conducted by local irregulars for whose action Syrian government could in no way be held responsible is utterly untenable in fact and irrelevant in context. A group of local peasants could possess neither the arms nor the military competence displayed for days with marked effect. Both could only be forthcoming from Syrian sources. The use of mortar fire alone on Arab side is conclusive proof of active Syrian participation. Moreover armistice agreement expressly places responsibility on governments concerned for action of any irregular forces on their respective sides. It is also necessary to point out that for long time past Syrian government has followed method of subjecting Arab inhabitants of demilitarized zone to its virtual control and using them as instruments of its designs against Israel.

(14) On basis all these facts Government of Israel indicts Syrian Government before Security Council firstly of flagrant violation of armistice agreement by organizing infiltration of armed forces into demilitarized zone and secondly of armed aggression against Israel territory outside demilitarized zone which is also a violation of armistice agreement in addition to being offence against U.N. Charter. On behalf of Government of Israel I have honour to request that Security Council address its most urgent attention to this complaint and situation to which it refers at a meeting to which the permanent representative of Israel to United Nations be

invited. I shall be grateful if you will issue immediate instructions for the circulation of this cablegram to all members of Security Council.

Moshe Sharett
Minister Foreign Affairs

Note: Present communication concerned solely with events which occurred in certain specific part of Israel–Syria border zone. While these events were in progress the firing by Syrians on Israel civilians engaged in works of Huleh drainage scheme and on settlements and police posts in area continued as matter of daily routine. After above was dictated report was received that several score armed men were seen entering Arab village of Nuqeib in sector demilitarized zone east of Sea of Galilee and that fire was opened from Nuqeib against Jewish village of Ein-Gev immediately to south, several houses in that village being hit.

160

מ. שרת אל מ. פישר (פאריס)
M. Sharett to M. Fischer (Paris)

Coded Tel. TP148 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2344/9 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 7 May 1951

Saw Guyon, gave him full exposé our views along lines my cable Pres[ident] Sec[urity] Council.[1] In factual account rubbed in Bossavy's responsibility in taking upon himself assure de Ridder no Syrian regulars involved, Guyon obviously embarrassed. Stressed France's special responsibility present crisis view widely current assumption they backing Syr[ian] territ[orial] claims which at root whole trouble. Showed him sentence from Baldwin's[2] article New York Times May third "French interest in Mediterranean is now complicated by subtle efforts French reassert their influence Syria, efforts that are manifest behind scene Atlantic defence neg[otiation]s and in recent Syria–Israel border clashes". Guyon again red, white, blue. He then went on record avowing he reported Quai [d'Orsay] our restraint, moderation, and warned against this being taken as sign everything be okay. In endorsing my reference further eventualities in light present threat to Ein Gev he intimated full realization we would not be

160

1. ראה מס' 159.
2. הנסון ו. בולדווין, עורך צבאי של ה"ניו יורק טיימס".

deterred by armis[tice] restrictions if it would be question saving our people and settlement. Added he said in Beirut armis[tice] arrangement likely prove untenable. This of course may be cutting both ways.

Sharett

161

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

Coded Tel. X22 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/7 :נוסח יוצא

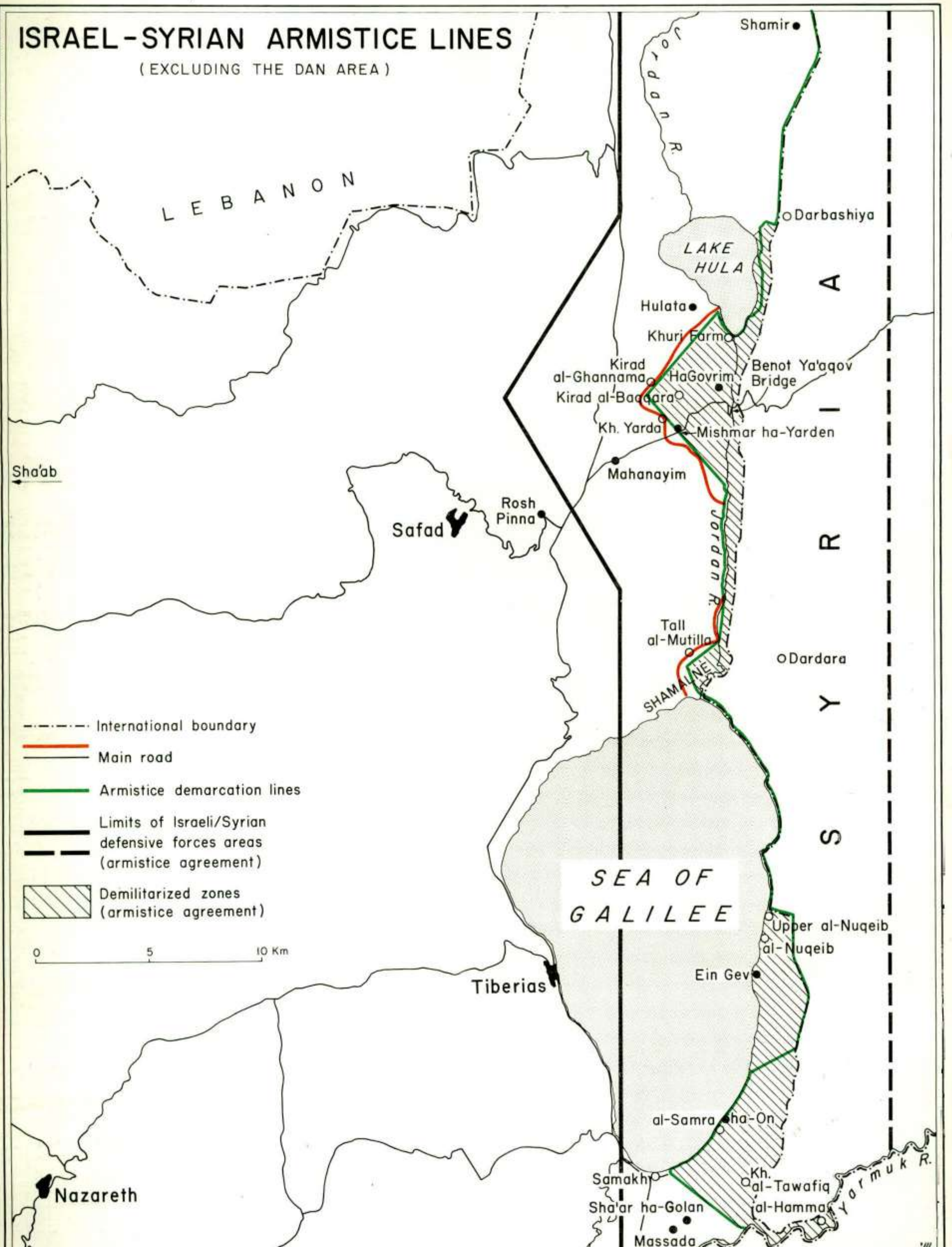
New York, 7 May 1951

Saw Riley Sunday afternoon before receipt your Y677[1] but argued your point 6. In addition to confirming our right self-protection as stated your message de Ridder[2] he made following points: (1) de Ridder's reports[3] stupid, unworthy his position; (2) believes whole U.N.T.S.O. [United Nation Truce Supervision Organization] breaking up, therefore decided fly back Wednesday; (3) agreed my contention work and military incidents two separate issues, must be dealt separately; (4) his objectives: (a) obtain immediate cease-fire clearing demil[itarized] zone armed intruders, (b) find practical solution disputed site if possible through exchange lands. Prior my visit Lewis Jones discussed with him U.S.A. appeal both parties cease hostilities. He objected balanced appeal pointing out Syrians fighting Israel territory therefore should be asked withdraw. Re armed Arabs demil[itarized] zone Chair[man] M.A.C. [Mixed Armistice Commission] should be addressed. Told him crisis confidence U.N.T.S.O. reached point we had to resort attachés and hinted at utilization P.O.C. [Peace Observation Commission]. Realizing this whip, he urged maintain confidence in him and promised restore impartiality and peace.

Rafael

161

1. ראה מס׳ 158.
2. ראה מס׳ 157.
3. הכוונה לסדרת מברקים ששיגר דה־רידר למזכיר הכללי של האו״ם בימים 3–6 במאי 1951, שבהם מסר את דו״ח משקיפי האו״ם על הפעילות הצבאית בין ישראל לסוריה לפני הקרב בתל אל־מוטילה ולאחריו (מסמכי או״ם *SCOR*, Sixth Year, Supplement S/2124, S/2123, S/2121, S/2113 for 1 April – 30 June 1951, pp. 96–105).

ISRAEL-SYRIAN ARMISTICE LINES
(EXCLUDING THE DAN AREA)
LEBANON
SYRIA
Jordan R.
LAKE HULA
SEA OF GALILEE
Yarmuk R.
Shamir
Darbashiya
Hulata
Khuri Farm
Kirad al-Ghannama
HaGovrim
Benot Ya'aqov Bridge
Kirad al-Baqqara
Kh. Yarda
Mishmar ha-Yarden
Mahanayim
Sha'ab
Rosh Pinna
Safad
Tall al-Mutilla
Dardara
SHAMALNE
Upper al-Nuqeib
al-Nuqeib
Ein Gev
Tiberias
al-Samra
ha-On
Samakh
Kh. al-Tawafiq
Sha'ar ha-Golan
al-Hamma
Massada
Nazareth
International boundary
Main road
Armistice demarcation lines
Limits of Israeli/Syrian defensive forces areas (armistice agreement)
Demilitarized zones (armistice agreement)
0
5
10 Km

162

א. אבן אל ד. בן־גוריון (ואשינגטון)
A. Eban to D. Ben-Gurion (Washington)

מזכר: 93.08/337/10

ואשינגטון, א׳ באייר תשי״א
7 במאי 1951

מזכר מס׳ 63

הנני מציע כמה ראשי־פרקים לשיחתנו עם מזכיר המדינה שנקבעה למחר בבוקר.[1] היות ועומדת לרשותנו רק חצי שעה, יש צורך במאמץ מחושב למסור את הדברים בריכוז הדוק.

1. In the present international situation it is urgent to consider whether the Near East can defend itself. Israel for its part is determined to defend its existence whatever happens, but the effectiveness of this effort depends on the degree of support which it receives from the United States.

2. We were glad to hear through General Robertson, Mr. Herbert Morrison and Secretary Marshall,[2] that the United States and the United Kingdom attach great importance to the defence of the area of which Israel is a part, and are interested in the special contribution Israel can make by virtue of its manpower, its willingness to fight, its industrial potential and its scientific and mechanical skills. This combination of qualities is not to be found in any other country in our area with the exception of Turkey.

3. For these potentialities of strength to be realized, Israel must be helped both to improve its military capacity and to achieve economic strength. We are submitting papers with requests for light arms, heavy arms and raw materials for our vital industries, and we understand that the recommendation of the Department of State will have a decisive influence on the reaction of the United States to these requests. Since the Near East is almost a vacuum of military strength at this moment and is geographically very near the point of danger, it seems to us that a high priority should be given to Israel's requests; if they are fulfilled, the total capacity of resistance of the Near East will be sharply increased.

4. The help which Israel needs is not confined to purely military equipment. With our swiftly growing population we depend vitally on imports, mainly from the United States. The American defence effort has necessarily implied a system of priorities and controls on raw materials, foodstuffs and shipping. Israel's life is becoming affected with increasing gravity by difficulties experienced in obtaining sufficient allocations. The criterion should not be the

162
1. ראה מס׳ 170 והערה 1 שם.
2. ראה מס׳ 68, 72, 138 ו־156.

static facts of Israel's population and area, but the dynamic rate of its population growth which will impose especially heavy burdens during the next few years before Israel's own production is in full swing. We are grateful for help already given by the State Department for such matters as the allocation of sulphur. We should be extremely grateful if the Department of State with its intimate knowledge of Israel's special conditions would use its influence with other Departments of the Government to secure better allocations for Israel.

5. Israel with the help of American Jewry is now making a supreme effort to mobilize the sums required in order to make the country economically stable and productive. To supplement the efforts of the people of Israel and the Jewish people, we have submitted a note requesting an American Grant-in-Aid.[3] We earnestly hope for the support of the United States Government in this matter. Israel with its unique immigration problem is not less deserving of international assistance than other democratic and friendly countries which have been assisted to achieve their economic recovery.

6. Although we have a definite vision of regional responsibility and look forward to the harmonization of Israel's interests with those of its neighbours, it would not be objective to regard Israel's needs in the same lights as those of the surrounding countries. No Arab state is trebling its population within five years, doubling the area of land under cultivation and embarking on a revolutionary increase of industrial production. The process of Israel's development is objectively unique within its area, and we hope that our needs will be considered on their own merits even though they differ in nature and scale from those of our neighbouring world. Moreover, withholding aid from Israel does not help any Arab state to achieve a better life. On the contrary, it is possible that the Arab refusal to make peace is based on a hope of Israel's economic collapse; therefore, to ensure Israel's economic consolidation is a definite contribution towards Arab–Israel peace.

7. In conclusion, the Secretary should be thanked for the remarkable assistance which the United States has already afforded to Israel. It is clear that this aid responds to a sentiment of mutual understanding and friendship which exists in each country towards the other.

8. Finally a brief reference should be made to the current fighting on Israel's northern frontier. The area concerned is vital to Israel's existence. Without an uninterrupted flow of water within Israel territory from the source of the Jordan to the Lake of Huleh and thence into Lake Tiberias, Israel's development would be greatly impaired. The area was originally included in Israel because, in the words of Lloyd George to Clemenceau "without it Palestine would be a wilderness whose water could at any moment be cut off

3. ראה מס' 85.

from Syria". This explains the tenacity with which we resist Syrian attempts both to stop our development work at Lake Huleh and to establish itself in the area by military aggression. Syrian regular and irregular forces have invaded both the demilitarized zone and the area to its west, inflicting constant casualties upon Israel personnel. We hope that the United States will use its influence strongly in Damascus to bring this aggression to an end.

אבא אבן
Abba Eban

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת מועצת־הביטחון על הפסקת־אש בין ישראל לסוריה

מועצת־הביטחון דנה בכמה ישיבות בסכסוך הממושך בין ישראל וסוריה. על שולחן המועצה היו מונחות תלונות אחדות של הצדדים החל מתקרית אל־חמה (ראה הערת־עורך, עמ׳ 215, ומס׳ 107, הערה 2; מס׳ 168) ועד תקרית תל אל־מוטילה (ראה הערת־עורך, עמ׳ 280, ומס׳ 159) וכן דינים־וחשבונות אחדים של ראש משקיפי האו״ם בארץ־ישראל. בישיבות המועצה ב־17 וב־25 באפריל וב־2 במאי הציגו הצדדים את השקפותיהם על מעמדו של האזור המפורז ועל הגורמים שהביאו להדרדרות במצב. ראש משקיפי האו״ם מסר אף הוא את עמדתו, אך לא הובאה כל הצעת החלטה למועצה (ראה מס׳ 136 ו־142). בישיבת המועצה ב־8 במאי נדונה תלונת ישראל על תקרית תל אל־מוטילה. שלוש מעצמות המערב הגישו למועצה הצעת החלטה להפסקת־אש. שני הצדדים הציגו את עמדותיהם כשכל צד מאשים את רעהו במתיחות שנוצרה באזור. במהלך הישיבה הגישו נציגי ישראל וסוריה תיקונים להחלטה. ישראל הציעה להורות במפורש על הוצאת הכוחות הסוריים מהאזור המפורז ואילו סוריה הציעה להורות על החזרת הערבים לאזור. עוד באותה ישיבה הסירו שני הצדדים את הצעותיהם. (ראה מס׳ 201 והערה 1 שם.) ברוב קולות (10), בהימנעות ברית־המועצות, קיבלה המועצה את ההחלטה הבאה (S/2130):

"*The Security Council*,

1. *Recalling* its resolutions of 15 July 1948, 11 August 1949, 17 November 1950;

2. *Noting* with concern that fighting has broken out in and around the demilitarized zone established by the Syrian–Israel General Armistice Agreement of 20 July 1949, and that fighting is continuing despite the cease-fire order of the Acting Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization issued on 4 May 1951;

3. *Calls upon* the parties or persons in the areas concerned to cease fighting, and brings to the attention of the parties their obligations under Article 2, paragraph 4 of the Charter of the United Nations and the Security Council resolution of 15 July 1948 and their commitments under the General Armistice Agreement, and accordingly calls upon them to comply with these obligations and commitments."

(ראה *SCOR*, Sixth Year, 541st Meeting, 17 April 1951; 542nd Meeting, 25 April 1951, pp. 1–34; 544th Meeting, 2 May 1951, pp. 1-26; 545th Meeting, 8 May 1951, pp. 1–33

החלטת הביניים על הפסקת־האש לא סיימה את הדיון בסכסוך. המועצה שבה לדון בו בשתי ישיבות נוספות, ב־16 וב־18 במאי (ראה מס' 172, 174 ו־177) שבסיומן קיבלה את החלטתה בסכסוך (ראה הערת־עורך עמ' 327–329.

163

מ. שרת אל ב. דה־רידר (ביירות)
M. Sharett to B.L. De Ridder (Beirut)

Copy: 130.02/2433/7 :העתק

Tel Aviv, 8 May 1951

Sir,

I have the honour to acknowledge with thanks receipt of your letter of 7th May 1951.[1]

The Government of Israel fully shares your view of the gravity of the situation and accordingly requested the President of the Security Council two days ago[2] to convene a meeting of the Council for discussion of the situation created by Syrian aggression against Israel. The Government has been informed that this meeting of the Security Council is due to be held to-day[3] and will be attended by Major General Riley.

At the same time the Government of Israel is anxious to do everything in its power within the framework of the armistice agreement between Israel and Syria to have the situation in the demilitarized zone and in the areas adjacent thereto restored to the condition envisaged in that agreement. It considers itself entitled to demand, as the first step towards this restoration to normality, the complete withdrawal of all Syrian military forces and such other Arab irregular and para-military forces as have been operating in the demilitarized zone and the other areas affected. I desire to take this opportunity of assuring you once again that no Israel forces are operating or stationed in the demilitarized zone or otherwise contrary to the provisions of the armistice agreement.

While the Government of Israel appreciates your desire to bring about a temporary arrangement without prejudice to a future settlement or to the status of complaints by either party, it is strongly of the opinion that such an arrangement must be based fairly and squarely on the armistice agree-

163

1. דה־רידר הגיש לנציגי ישראל וסוריה הצעות להפגת המתיחות באזור המפורז (130.02/2433/7). ההצעות נדונות במכתב שלפנינו.
2. ראה מס' 159.
3. ראה הערת־עורך לעיל.

ment if it is to be effective and if it is not to store up trouble for the future. It therefore views with concern the suggestion in the first paragraph of your letter that military and para-military forces in the respective defensive zones adjoining the central sector of the demilitarized zone be withdrawn to a distance of 500 metres from the closest limit of the demilitarized zone. There is no authority in the armistice agreement for an arrangement of this kind. But more serious and fundamental than this, the Government of Israel cannot understand your proposing an arrangement which does not provide for the withdrawal of military and para-military forces from the demilitarized zone itself, in view of the fact that the armistice agreement explicitly prohibits the maintenance of such forces in the zone. It agrees fully with the suggestion contained in the second paragraph of your letter, to the effect that all military and para-military forces be withdrawn from the northern and southern sectors of the demilitarized zone, but can see no reason for not extending this provision to the central sector as well – that is to say, for not withdrawing all such forces from the demilitarized zone as a whole. Such withdrawal is the first elementary step required in implementation of the armistice agreement, and the Government of Israel must insist that this step be taken before all else, without any particular sector of the zone being exempt.

With regard to the work of United Nations observers, I wish to reaffirm solemnly the undertaking previously given to you that the Government of Israel will in every way facilitate their movements and activities in strict conformity with the armistice agreement.

The suggestions contained in paragraphs 4 and 5 of your letter are not fully understood. The armistice agreement makes express provision for the employment of civilian police in the demilitarized zone for internal security purposes, and here again a departure from the terms of the agreement appears unwarranted.

Paragraphs 6 and 7 of your letter bring us to the crux of the matter. You appeal for the establishment of "a favourable atmosphere which will permit the Syrian–Israel Mixed Armistice Commission to resume its normal functions". As far as the Government of Israel is concerned, such an atmosphere already exists. We have seized every opportunity of informing you that the Government of Israel is ready at any time to take part in meetings of the Mixed Armistice Commission, and we have indeed repeatedly requested you to convene a meeting at the earliest moment. From the fact that no such meeting has been convened, we can only conclude that no such "favourable atmosphere" exists on the Syrian side, and that the failure to resume sessions of the Commission is due to the Syrian Government's refusal to take part. There is no reason whatever, as far as Israel is concerned, why the Mixed Armistice Commission should not immedi-

ately, as you state in paragraph 7 of your letter, "resume its normal activities".

In the meantime, Israel is prepared to honour fully the cease-fire agreement concluded on 4th May,[4] which was no sooner signed than broken by the Syrian and other Arab forces operating in the demilitarized zone. The Syrian Government should be instructed, as an immediate step pending resumption of the Commission's activities, to order the forces under its control to cease fire forthwith in compliance with this agreement and its wider international obligations.

It may be useful to seize the present occasion to reiterate the Government of Israel's view that all arrangements for the preservation of law and order and for the prevention of aggression in the border areas must be based on the armistice agreements and kept within the four corners of these agreements, which represent the solemnly concluded engagements of all the parties concerned and are the only instrument in the hands of the United Nations and the respective Governments for the pacific settlement of such disputes as may arise. The Government of Israel for its part will faithfully honour the obligations that fall to it under these agreements, but must at the same time insist that the agreements shall be observed as scrupulously by the other signatory Governments – including, in the present instance, that of Syria.

The Government of Israel cannot lightly countenance proposals which seek to impose conditions over and above those provided for in the armistice agreement or which would remain satisfied with conditions less than those prescribed by the agreement. It feels that the main proposals contained in your letter, apart from that described in paragraph 2, fall into either one or the other of these categories. The Government, though it welcomes your initiative in seeking a settlement of the present situation, must demand from the Syrian Government a clear answer: is the Syrian Government prepared to abide by the terms of the armistice agreement with Israel signed by its representatives on 20th July 1949? If the Syrian Government is prepared so to abide, peace and tranquillity are assured, and there is no need of the special arrangements envisaged in your letter. If, on the other hand, the Syrian Government will not abide by the armistice agreement, it is clear that it is intent upon undermining the peace and stability of the area, and no temporary or palliative arrangements, however ingenious, can be of real avail.

Yours faithfully,

Moshe Sharett

4. ראה הערת־עורך, עמ' 280.

164

ג. אבנר אל מ. שרת
G. Avner to M. Sharett

תזכיר: 130.02/2433/7

[תל אביב], ב׳ באייר תשי״א
8 במאי 1951

בשעת ארוחת־הערב שנתן הציר האיטלקי אמש, שמעתי מפי הציר הצרפתי את הדברים הבאים:

1. הוא הבין משיחתו עם השר, משיחותיו אתי ומן האווירה הכללית, שאנו מצפים ליזמה תקיפה דווקא מצד צרפת, כדי להשפיע על דמשק להפסיק את התוקפנות. הוא העביר דרישה זאת לקיי־דורסיי והוא חושב שמשהו ייעשה בכיוון זה, אם כי עליו להזהיר ש״השפעתם בכל זאת מוגבלת״. הוא מדגיש שאין שום אינטרס צרפתי בכך שסכסוך הגבול יימשך.

2. סיפר על ההתייעצות שנתקיימה אתמול בין נציגי שלוש מעצמות המערב בתל אביב. המניעים להתייעצות: הידיעות מן הבירות ששלוש המעצמות מתייעצות בדבר פעולה לסיום הסכסוך, וגם בדבר ההחלטה של מועצת־הביטחון. מצד שני, הרגישו נציגי שלוש המעצמות שהפעולה הדיפלומטית הישראלית בימים האחרונים היתה מכוונת בחלקה להטיל אחריות ישירה על שלוש המעצמות להמשך ההתפתחות, תוך דרישה לפנות לסוריה באותו המרץ והתקיפות שבהם פנו אלינו לאחר הפצצת אל־חאמה.

3. משום כך נתכנסו הצירים, כדי להגיע למסקנות מוסכמות על המצב ולהבריקן הביתה, כל אחד לבירתו.

הוחלפה אינפורמציה על המצב, והמסקנות היו אלה:

(א) שכעת צודקת ישראל בטענותיה, וכי הקו המדיני שלה הוא מתון, זהיר וטעון תמיכה.

(ב) שיש להעביר לבירות את דרישתה של ישראל לפעולה נמרצת בדמשק.

(ג) שהסכסוך הזה מראה בעליל את הצורך בפעולה כללית ומוסמכת מצד המעצמות כדי לייצב את המצב בין ישראל והשכנות.

(ד) הנציגים נאחזו בדעותיו של מזכיר האו״ם שיש צורך בשינוי במנגנוני האו״ם, על־מנת להגביר סמכות ריכוז ותוצאות פעולה. הם באו למסקנה שוועדות שביתת־הנשק הנן טובות לפתרון בעיות קטנות ומקומיות, אך אינן מספיקות כאשר מתגלים סכסוכים מדיניים רציניים בקשר לגבולות וכו׳.

(ה) החליפו אינפורמציה על סיכויי משא־ומתן ישיר על שלום בין הצדדים, והגיעו למסקנה שהדבר אינו מעשי, אפילו בין ישראל וירדן.

(ו) לאור כל אלה – כלומר הצורך בייצוב המצב, הצורך בפעולה מדינית רבתי על בסיס בינלאומי גבוה, והעובדה שאין לצפות להתקדמות ביחסי ישראל–ערב לקראת שלום – כדאי לחשוב על פעולה חדשה מצד שלוש המעצמות, ועל בסיס הצהרת השלושה דאשתקד,[1] בתכלית להגיע להתחייבות ברורה מצד ישראל וערב שהגבולות הנוכחיים אינם ניתנים לשינוי בכוח, וכי כל הצדדים ישמרו על היציבות באזור ועל השלום. פעולה כזאת מצד שלוש המעצמות צריכה להיעשות על רקע המצב הבינלאומי ובצורה של פנייה משולשת לממשלות או שיגור משלחת משולשת מיוחדת, או כינוס ועידה.

164

1. ראה כרך 5, מס׳ 248.

הציר הדגיש שהנציגים התקשו במציאת פתרון למצב שנוצר, וכי רעיונות אלה הם כלליים לעת־עתה. הם יועברו לבירות כחוות־דעת לשם עיון. אין גם לראותם כמסקנות סופיות וקבועות של הנציגים כאן, אלא כקווים למחשבה למשרדי החוץ המערביים. הוא הוסיף שפעולה מעין זו מצד שלוש המעצמות לא תהיה מבוססת על דרישה להגיע לשלום מידי. התכלית תהיה להכניס יתר יציבות למצב הקיים, על־מנת למנוע סכסוכי גבולות וסכסוכים אחרים בעתיד.

ג. אבנר

165

ג. אבנר אל ג. רפאל (ניו יורק)
G. Avner to G. Rafael (New York)

העתק: 130.02/2433/7

[תל אביב], ב׳ באייר תשי״א
8 במאי 1951

הנידון: חלקה של צרפת בסכסוך עם סוריה

אין ברצוני להעסיק אותך בוויכוחים תיאורטיים, אולם אני מוצא לנכון להגיב בקצרה על מברקך מה־4 לחודש[1] בו אתה קובע את הנחתך ש״הכלב הסורי קבור בצרפת״. אני חושב שיש כאן צורך בהבהרה מסוימת. אם אני מבין אל־נכון את הביטוי ״הכלב קבור״, הרי ברצונך לומר שצרפת היא מאחורי כל הסכסוך, כי היא במידה מסוימת עוררה אותו והיא יש בכוחה לסיים אותו על־ידי השפעה על דמשק. אני סבור שבהנחה זו הרחקת לכת. אין לי כל ספק שהצרפתים לא עוררו את הסכסוך ולא עודדו או מעודדים את הסורים להמשיך בו או לנקוט עמדה קיצונית.

מה שנכון הוא שהצרפתים אינם מעוניינים להתנגש בסוריה גם אם ישוכנעו שהצדק הוא אתנו. אינם מוכנים בשום פנים להחליש במשהו את היחסים הטובים שלהם – או שהם חושבים שיש להם – עם סוריה. לכן הם מהססים באופן רציני לפני כל צעד שיכול להתפרש כצעד אנטי־סורי. נכון גם לומר שלגופו של סכסוך הגבול שהוא סוף־סוף בסיס כל התסבוכת, הם מצדדים בקו הסורי. אולם אין זאת אומרת שהם עוררו את הסורים לפעולה או אפילו לתביעה המידית בקשר לגבול. במלים אחרות אינני מביט עליהם כמגוללי הסכסוך, אלא כאוהדים של סוריה מאחר שהסכסוך התעורר ביזמת זו האחרונה.

בשלב הראשון של הסכסוך, כאשר המעצמות נטו להאשים אותנו בגלל הפצצת אל־חמה, הם ברצון רב הצטרפו להאשמות אלו ודיברו גם רבות על יחסנו לקצין האו״ם שלהם.[2] כעת כאשר העובדות גרמו לשינוי הרוחות, אינם מפליגים בהאשמת הסורים ובדרך כלל שומרים על שקט מתוך אי־נעימות. ובכן אינני סבור ש״הכלב קבור בצרפת״.

165
1. בתיק 93.01/2203/7.
2. ראה מס׳ 119.

באשר להשפעה על דמשק – נכון שעלינו להניע אותם להפעיל לחץ כזה, ועשינו את הדבר פה ובפאריס. גם כאן הם בוודאי לא יעשו התערבות תקיפה באופן מיוחד, אולם יעשו בוודאי משהו לייעץ לסורים להיזהר.

כל האמור לעיל אינו סותר את הצורך לנסות להוציא אנשי או"ם צרפתיים דווקא מוועדת שביתת־הנשק עם הסורים. נכון גם שבוסבי הוא פרו־סורי באופן מיוחד, לא כל כך כנציג הקיי־דורסיי, אלא לאחר האי־נעימויות האישיות שהיו בינו לבין אנשינו.

אולם אינני חושב שמזה יש להסיק מסקנה כוללת שצרפת היא העושה את הסכסוך והיכולה לסיים אותו. נדמה לי שכדאי שנעריך אל־נכון ובאופן מדויק את הפעולות והאינטרסים של כל מעצמה ומעצמה כדי לכוון באופן מדויק את תגובתנו ואף את תגובת דעת־הקהל. אינני מגן כאן על צרפת אלא על הצורך בהערכה מדויקת, ואני בטוח שלאחר מחשבה שנייה תסכים אתי.

בברכה,

ג.א.

ג. אבנר

166

מחלקת ארצות־הברית אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)

United States Division to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

Coded Tel. Y680 מברק מוצפן

Outg.: 130.09/2330/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 8 May 1951

Immediate

Davis on instructions [Washington] D.C. saw *Sar* [Foreign Minister] presence Shiloah, Bendor, later Yadin joined.[1] Asked views on several points, chief being if *Memisrael* [Government of Israel] willing reassure Arab inhabitants Shemalna, thro[ugh] T.S.O. [Truce Supervision Organization] they and homes will be left in peace. *Sar* replied despite untoward experience answer affirmative but coupled with question what assurance Shemalna keep peace, not again be used as cloak by Syr[ia] for aggr[essive] action. Added such assurance would have meaning only if they sever connections with Syr[ia] and turn to Israel for their needs.

Sar emphasized this reply only re Shemalna, uncommits us question return others which throughout used by Syr[ia] as outposts, proved thorn

166

1. השיחה התקיימה ב־7 במאי; ראה דין־וחשבון שרשם בנדור, 11.5.1951, 130.02/2433/6.

our flesh, instance Nuqeib now. Also stressed main points cable to President *Moabit* [Security Council][2] and pointed to threats to Ein Gev and Dardara attacks on which would have incal[culable] results. Replying further query *Sar* agreed everything be done make M.A.C. [Mixed Armistice Commission] more effective but within powers granted Armis[tice] Agreement.

Yadin pointed out this first case since three-power decl[aration][3] that forces neighb[our] state crossed border, failure to react would raise doubts re weight, sincerity, decl[aration].

Sar concluded long session that stern language must be addressed Syr[ia] by *Moabit* and directly its respons[ibility] for aggr[ession] must be driven home. Failure do this will encourage further mischief.

Davis was informed of shooting at boat near Dardara, of bullet hits houses Ein Gev incl[uding] children's home and authentic report Syr[ia] asked Iraq squadron fighter planes.

Ahav

167

מ. פישר אל מ. שרת
M. Fischer to M. Sharett

Coded Tel. PT95 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/7 :נוסח נכנס

Paris, 8 May 1951

(1) Quai [d'Orsay] instructed Monday ambassador Damascus[1] blame Syrians last incidents. (2) Binoche unaware draft resolution *Moabit* [Security Council] re displaced Arabs and will advise against. (3) Upon my request am authorized assure my Government French Government does not support any Syrian claim and only favours stability. (4) Bossavy gets no instructions from Quai [d'Orsay] which "perhaps unfortunate in view current thoughtlessness military". (5) Binoche instructs ambassador Damascus explore readiness Syrians enter real peace negotiations. (6) Binoche assures French well aware fragility Syrian friendship and value Israel stability.

Fischer

2. ראה מס' 159.
3. ראה כרך 5, מס' 248.

167

1. ז'ק אמיל פארי (Paris).

168

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI464 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 נוסח נכנס:

London, 9 May 1951

Mabar [British Commonwealth Division]. *Sar* [Foreign Minister]'s MT63.[1] Saw Bowker today, explained events Syrian border stressing danger if Shishakli's deliberate provocations unchallenged. I said Huleh, *Moabit* [Security Council] dealing details our and Syrian grievances Huleh dispute, Shishakli's aggressive tactics must first be checked by powers who blamed us after Hammah[2] incidents. H.M.G. proper intervention Damascus may help settlement without further bloodshed. Added we will fulfil our armistice obligations, act only self-defence.

Bowker replied they much concerned situation and their paramount interest prevention further deterioration Syrian border. He avoided expressing opinion details saying they now studying reports recent incidents Huleh region but promised immediately transmit my representation his superiors.[3]

Learned Bowker going Paris tomorrow discuss Quai d'Orsay current problems Mideast including coordinated action Huleh.

Elath

168

1. מס׳ 158.
2. ראה מס׳ 107, הערה 2, ומס׳ 108.
3. לפי הדיווח של באוקר ביקש אילת את התערבותה של בריטניה מכוח הצהרת שלוש המעצמות במאי 1950. במשרד החוץ הבריטי לא גרסו שהנסיבות של סכסוך החולה מצדיקות את הפעלת ההצהרה. עם זאת נפגש שגריר בריטניה בדמשק עם ראש ממשלת סוריה והציע את עזרתה של ממשלתו להפגת המתיחות. (ראה דיווח של באוקר, 9.5.1951; תזכיר של וורדרופ, 10.5.1951, מברק מהשגרירות הבריטית בסוריה אל משרד החוץ הבריטי, 10.5.1951, FO371/91357, PRO.) ראה גם מס׳ 181.

169

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

העתק: 130.15/2570/7

אנקרה, 11 במאי 1951

שרי היקר,

למכתבך מס׳ 338/51 מה־28 באפריל שעבר:[1] אני שמח לראות – אנא על תתרעם עלי על כך – שמכתבי מ־15 באפריל,[2] בדבר הצורך בעריכת התייעצות מקיפה בשאלת יחסינו עם העולם הערבי, זכה לתשובה מהירה ולתגובה חיובית מצדך. באמרי במכתבי הנ״ל – ״נוכחתי לראות לשמחתי...״ – לא התכוונתי, חלילה, להאשים את משרד החוץ או מישהו ממשרד החוץ בחוסר התעניינות, בחוסר רצון או בחוסר מאמץ לשבור הקרח שמסביבנו ולהזיז העניינים בשטח הערבי במגמה של התקדמות ממשית. לא ולא. רציתי רק לציין שתי עובדות משמחות: (א) שכמה מהחברים, שעלה לי לשוחח אתם בימי שהותי בארץ, כגון: ד״ר איתן, ר. שילוח, ש. דיבון ואחרים, סבורים, כמוני, שיש לנער את יזמתנו בשטח הערבי. (ב) שעל־אף טרדותיו הרבות של כל אחד מכם והשתקעות כולכם בשגרה – הנכם מוכנים לשבת ולשבת כדי לבדוק ולבחון אם יש מקום לפעולה איזו שהיא בשטח הערבי ואם יש צורך לשנות את רקע הבעיה מעיקרו.

אך עתה, מאחר שאתה אומר במכתבך, כי ״אינך זוכר הצעה מעשית ומסוימת כלשהי שצצה אצלנו אשר לא נשקלה ונבדקה ואשר לא נעשה ניסיון לפעול לפיה...״ – ארשה לעצמי, ושוב אנא אל תתרעם עלי, להעיר הערה אחת: מותר לנו, לדעתי, לנהוג בדרך הזאת – כלומר, לשבת ולחכות להצעות כאלה וכגון אלה – רק במקרה שיש לנו תכנית פעולה בדוקה ומאושרת שאנו פועלים לפיה. אך כשאין לנו כל תכנית כזאת, מן הנמנע עלינו, לדעתי, להסתפק בעבודתנו הערבית ב״הצעות שצצות״ מזמן לזמן בלבד. זה מביא אותנו, ושוב לדעתי, לא רק לאבדן כוח התנופה ולהחמצת הזדמנויות, אלא גם לשקיטה על שמרינו ולפעמים – להשלמה עם המצב. ועוד: לפעמים שכרן של הצעות כגון אלו, כשהן מתקבלות על דעתנו והופכות לנחלתנו, יוצא בהפסדן. אמהר ואביא שתי דוגמאות:

(1) הקשר שיצרנו לאחרונה עם איש ה״כתאייב״ אליאס רבאבי:[3] ראשית – האיש בא אלינו, ולא אנו – אליו. שנית – הוא בא אלינו לפני כשנתיים לפאריס ודחינו אותו, ואילו היום קיבלנוהו. מדוע, מה נשתנה? שלישית – כקשר בודד הוא לא רק לא יכול להביא, לדעתי, כל ברכה אלא גם הוא יכול לעצור בעד יצירתנו קשרים אחרים. בזה שהוא עולה לנו בכסף – ירפה ממילא את ידנו לחפש קשרים אחרים מה גם שאין לנו תכנית פעולה. בזה שאין לנו תכנית פעולה בדוקה ובעלת מגמות ברורות ומסויימות – אנו יכולים לראות בקשר עם רבאבי כקשר מספיק בהחלט לפי שעה. לבסוף בזה שרבאבי עצמו שייך לזרם מסויים ״אל־כתאייב״ הריהו יכול מטעמים מובנים לייעץ לנו לא להתקשר עם ״בני עור אחר״ ולכוון אותנו בדרך הלא־נכונה.

169

1. ראה מס׳ 144.
2. שם, הערה 1.
3. ראה כרך 5, מס׳ 471.

(2) הפגישה שלך עם שר החוץ המצרי שלא נתקיימה:[4] היא גם בבחינת ההצעות שצצות אצלנו מזמן לזמן ונשקלות ונבדקות. אני האיש האחרון שיעלה על דעתו לרגע להטיל ספק בחשיבות פגישות כאלה ובערכן המוסרי והמדיני. אך אני האיש הראשון שיתבע, במידה שיש ערך לתביעתי, לא להסכים לקיים פגישות גורליות כאלה כשהקרקע איננה מוכשרת וכשהאווירה מחושמלת. לחתור לפגישה כזאת עם שר החוץ המצרי ולא להגיע עדיה בגלל סירוב מצדו – יש בפעולה כזאת, לדעתי, כדי לפגוע בפרסטיג'ה שלנו, להציגנו בצורה בלתי־נכונה כמתרפסים וכו' ולחסום את הדרך בפני אחרים להיפגש אתנו. וכן לקיים פגישה גורלית כזאת כשהקרקע אינה מוכשרת וכשהאווירה איננה משופרת, הרי ההצלחה מפוקפקת מראש בהחלט. ועוד: היא יכולה להציגנו כקיצוניים וכסרבנים ולחסום את הדרך לפנינו להרבה זמן לפגישות גורליות אחרות.

משתי הדוגמאות האלו אפשר להיווכח (א) שלא תמיד רצוי לפעול לפי כל הצעה מעשית ומסוימת שצצה אצלנו, גם אם יש בה גרעין של ממש. (ב) שערכן של הצעות מעשיות כאלו הוא גדול פי כמה כשיש תכנית וכשהן צצות כדי להשלים את התכנית. וכי נזקן הוא גדול כשהמצב הוא להיפך. ועל־כן, אין זה פלא שבמכתבי מ־15 באפריל נפקד מקומן של "הצעות מעשיות" ובאה הבקשה לערוך התייעצות מקיפה בשאלה. אך כוונת ההתייעצות הנה רק כפי שאתה מנסה להגדיר אותה במכתבך: "... אלא שוב לבחון ולבדוק אם יש מקום לפעולה איזו שהיא ומה היא הפעולה הכדאית והאפשרית". כי אם כל זה ועוד משהו: לשחרר אותנו מפעולות מקריות, לשחרר אותנו מצורת העבודה של "מהיד לפה" ולהביא אותנו לידי קביעת תכנית של פעולה מקיפה בשטח הערבי שלא תצטמצם בעבר־הירדן בלבד ותסייע בידינו לשנות רקע הבעיה מעיקרו. מכאן באה הבקשה שלי לערוך התייעצות מצומצמת של כמה אנשים הקרובים לעניין, שישבו להם "על התורה והעבודה" באחת הפינות השקטות בפאריס או באיזו עיר אירופית אחרת ויחליפו דעות ביניהם במטרה ובתקווה שמתוך כך תתגבש תוכנית מחושבת, קולעת ומתוכננת לעבודה עקבית, ממושכת ומאומצת בשטח הערבי. הבקשה שלי להתייעצות ולא לכינוס של עשרות משתתפים ומשקיפים; להתייעצות שלא ישאו בה נאומים, שלא ימסרו בה דו"חים, שלא ייקבע לה סדר־יום מראש, שלא תכלול סיורים וביקורים פה ושם, שלא יימסר עליה דבר לעיתונות ושיוטל עליה "לשבור את הראש" כדי למצוא את הדרך להזזת העניינים בשטח הערבי במגמה של התקדמות מעשית.

אני מברך השכם והערב את חברי ר. שילוח על עקביותו ועל מאמציו להגיע לידי איזה הסדר עם עבר־הירדן. וכן אני מברך אותך על שהנך מעודד אותו בכל כוחך בדרכו זאת. אך שניכם תסכימו אתי שהעולם הערבי מורכב מעוד מדינות ערביות כמצרים, לבנון, סוריה ועוד. במידה שמגיעים אלי דברים אינני זוכר שמשרד החוץ קיים איזו התייעצות או קבע איזו תכנית לעבודה קונסטרוקטיבית בקרב אחת מהארצות האלו. הייתכן? דבריך במכתבך האומרים "...שאין עוברת תקופה של חודשיים–שלושה מבלי שנעשה בה ניסיון חדש באיזה כיוון שהוא..." מכוונים אך ורק לעבר־הירדן או להצעות מקריות שצצות מזמן לזמן. ואם מישהו ממשרד החוץ יבוא ויאמר לי, שהארצות הערביות האחרות אינן מוכנות לדבר אתנו, הרי עליו לתת מיד את ההסבר: מניין לו זאת? מי מאתנו דיבר פה אל פה אל אנשי סוריה, לבנון, מצרים בשנתיים האחרונות? מי מאתנו עסק במשך הזמן הזה בהכשרת הקרקע בארצות האלו? ולבסוף – מי מאתנו מוכן לקבל עליו כלפי העם וההיסטוריה את האחריות הכבדה ולקבוע, למשל, כי המצב כיום בארץ ערבית זו או אחרת הוא כזה ולא אחר? אינני מזלזל, חלילה, בחומר האינפורמטיבי שלנו, אך

4. ראה כרך 5, מס' 480.

אין לסמוך רק עליו בדברים שחותכים בבשרנו. לא אחת הוכיח לנו המגע החי, כי טעות בידי כותבי הרפורטים. וכן אינני מזלזל, חלילה, במה שמספרים לנו לפעמים הגויים שבאים במגע ישיר עם הערבים. אך אין לקבל תמיד את דבריהם כתורה מסיני, אין לשכוח כי בסופו של דבר הם זרים – מהם בעלי אינטרסים ומהם בעלי אמביציות בחלק זה של העולם. וכן אין לשכוח, כי לא אחת הוכח בעבר עד כמה אנו עולים עליהם בתפיסתנו את הדברים ובהבנתנו את העניינים. ההתפתחות האחרונה בפרס, למשל, אומרת דרשני.

אני מסכים אתך שאין זה דבר פשוט "לעקור צירים מבירותיהם ועובדים אחראים ממשמרתם במשרד החוץ ולכנסם במרכזה של אירופה...", אולם לאור חשיבות העניין ודחיפותו כדאי היה לעשות זאת. זה ראשית. ושנית – ההתייעצות צריכה "להוליד" את ההצעות לתכנית פעולה כלפי העולם הערבי, ולא הצעותיו המוקדמות של כל אחד מאתנו צריכות "להוליד" את ההתייעצות המבוקשת. גם אם יתברר שאין סיכויים שההתייעצות תסתיים בקביעת תכנית פעולה וגם אם לא תתגלה עצה חדשה בפי המתכנסים, הרי יש צורך רב בחילופי דעות ורעיונות בין אלה שהצעתי להזמינם להתייעצות על "האסטרטגיה" שלנו בחזית הערבית והמערבית ולחשבון נפש ולימוד לקח ממערכותינו מאז קום המדינה. הדם היהודי הטהור הנשפך זה שנתיים ויותר פעם בגבולות הירדנים, פעם בגבולות המצרים ופעם בגבולות הסורים מחייבנו לעשות כל מאמץ, ויהא כרוך בהוצאות רבות ובעקירת אנשים ממקומותיהם, כדי למצוא את "שביל הזהב". אני מאמין כי מצוא נמצא אותו. אני מאמין כי רק ברכה תצמח ממאמצים כאלה.

בברכה נאמנה, שלך,

א.ש.

170

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X32 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/7 :נוסח יוצא

New York, 12 May 1951

Acheson meeting[1] was no departure from previous frigid tradition. Harriman[2] most cordial, gave useful advise *Mattan* [Grant-in-Aid]. He says we are definitely to be included aid programmes, our supporters should not

170

1. הכוונה לפגישת בן־גוריון עם אצ'יסון ב־8 במאי 1951. בן גוריון הביא בפני מזכיר המדינה את עיקרי הדברים המופיעים במס' 162. בתגובה על דבריו בדבר דחיפות אספקתם של חומרי־גלם לישראל עמד מזכיר המדינה על המשבר העולמי הנובע ממחסור בחומרי־גלם ועל הצורך בהסדר בינלאומי בנושא. בסוגיית השלום באזור הביע אצ'יסון את תקוותו שישראל תשתף פעולה עם מנגנון שביתת־הנשק ביישוב הסכסוך בינה לבין סוריה. (ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 667–670.) בן־גוריון התאכזב מן השיחה ובמיוחד מיחסו הקריר והיבש של אצ'יסון כלפיו וכלפי מדינת ישראל. ברוח זו דיווח על השיחה לממשלה ב־13 ביוני 1951.
2. במהלך ביקורו בארצות־הברית נפגש בן־גוריון לשתי שיחות עם הארימן, בהן התרשם מאוד מאישיותו ומיחסו הידידותי לישראל. בן־גוריון שוחח אתו בין היתר על עניין השילומים מגרמניה, והארימן הבטיח להתעניין בשאלה. (סקירה בישיבת ממשלה, 13.6.1951.)

fix attention amount, if necessary move amendments. Acheson disputed our thesis Germany now improved production to point where capable of paying *Shilumim* [restitution] by unrequired exports. Dollek [Horowitz] memo[3] this point urgent before Kaplan, self, see Byroade.

Eban

171

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. IW469 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/21 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 13 May 1951

Top Secret

Regret north embroglio and Indep[endence] Day ordeals delayed this cable. Re *Shilumim* [restitution] we consider vital, subject B[en]-G[urion]'s approval, you should inform Ache[son] – in strict confidence view high delicacy subject – our rep[resentative]s Dolek [Horowitz], Maurice [Fischer], met *Alef* [Adenauer] Paris his, repeat his, initiative.[1] Explain interview was first of its kind and *Alef* was sworn to secrecy. He was all eagerness engage neg[otiation]s view final settlement but our rep[resentative]s made clear without two prelim[inary] steps no question neg[otiation]s can be even considered by *Memisrael* [Government of Israel]: (a) solemn official public acknowledgment guilt, repudiation crime, request forgiveness; (b) acceptance our claim and amount as basis neg[otiation]s. *Alef*'s reaction: (a) goes without saying; (b) saw no difficulty, expressed readiness arrange with colleagues. Point out these circ[umstance]s U.S.A. can clinch matter by telling other side they must pay and that amends Israel is indisp[ensable] precond[ition] any further progress to final regularization status. Believe major importance matter justifies request special appointment with Sec[retary of] State.

For you, please note tho[ugh] weeks passed there been no leakage whatsoever Paris, here or elsewhere.

Sharett

3. ראה תזכיר ששיגר הורוביץ לאבן ב־11 במאי 1951, 93.08/344/15.

171

1. על ההכנות לפגישה ראה מס' 109. הפגישה התקיימה ב־19 באפריל 1951. דיווח מפורט ראה פישר אל אבנר, 3.5.1951, 130.10/2543/4.

172

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W16 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 :נוסח יוצא

Washington, 15 May 1951

Immediate

Your 469.[1] Though I moved amendment am not entitled put any amendment to vote unless member Security Council sponsors it, which did not happen. If any amendments had been accepted then it would have been both ours and Syrians' advocating return all villagers. Question in For[eign] [Affairs] Committee not intelligent since only by moving amendment can one see if there is chance acceptance or not.

Reconvening *Moabit* [Security Council] was bombshell for us since everyone including members Moabit assumed discussion closed until Riley heard from again. I suspect sudden retreat U.S.A. position under pressure Damascus and fear consequences Arab League motive. One of mysteries of position is that Berry has thrice assured us U.S.A. is against any stoppage Huleh work. Seeing McGhee today.[2]

Question may soon have to be faced are we prepared continue Huleh work in teeth Chairman's orders. Despite gravity, self strongly favour this as so-called defiance taking form of draining swamp bound to create more

172

1. כך בטעות במקור וצ"ל: Y694. בעקבות שאילתא בוועדת החוץ והביטחון על החלטתו של אבן להגיש הצעת תיקון להחלטת מועצת־הביטחון שבסוף נאלץ לסגת ממנה (ראה הערת־עורך, עמ' 297), ביקש שרת מאבן להבהיר מה היו השיקולים שהנחו אותו בהחלטתו (13.5.1951, 130.09/2330/1).
2. אבן מחה בפני מקגי על הוראת יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק מ־12 במאי להפסיק לאלתר את כל עבודות הייבוש באזור המפורז עד להשגת הסדר בין הצדדים. אבן הבהיר שאין לממשלת ישראל סמכות להורות לחברת הכשרת היישוב להפסיק את עבודתה וכי שום ממשלה בישראל לא תוכל להחליט על הפסקת עבודה מבלי להסתכן בקשיים פנימיים חמורים. הוא הביע תקווה שמועצת־הביטחון לא תנסה להתערב בנושא ושממשלת ארצות־הברית לא תנקוט בעמדה העלולה להשפיע לרעה על יחסיה עם ישראל. מקגי השיב שמחלקת המדינה רואה בחיוב את מפעל ייבוש החולה, אך מתנגדת לביצוע העבודות ללא הסדר מוסכם שיושג באמצעות יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק. הוא הביע תקווה שישראל לא תסרב למלא אחר החלטת מועצת־הביטחון ועמד על סמכותה של המועצה להתערב בסכסוך. (ראה מברק אבן אל שרת, W19, 15.5.1951, 93.01/2207/17 והשווה *FRUS*, 1951, V, pp. 684–686.)

world sympathy than ludicrous spectacle U.N. appearing as brake on drainage. Will cable B[en]-G[urion] view tomorrow on last point and others.[3]

Eban

173

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W25 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 נוסח יוצא:

Washington, 15 May 1951

Draft resolution still not shown to us.[1] See Lourie cables.[2] Ben Yishai [David Niles] says position less serious than I thought but did not particularize.[3] Suggest you don't react publicly immediately to draft. If do not see draft till tomorrow will request postponement. Suggest you explain to Davis frankly explosive internal potentialities of utterly gratuitous stirring up hornets nest. Also can he throw light on reasons sudden week-end switch. My guess is Americans overimpressed Damascus meeting.[4]

Eban

3. עוד באותו יום הבריק אבן לשרת את הדברים הבאים: "P[rime] M[inister] confirms absolute necessity take negative line any direction cease work" (מברק W20, 15.5.1951, 93.01/2207/17).

173

1. הכוונה לטיוטת החלטה שארצות־הברית עמדה להגיש יחד עם צרפת, טורקיה ובריטניה לישיבת מועצת־הביטחון ב־16 במאי 1951. ההצעה הועברה לנציגי ישראל ב־17 במאי. היא כללה כמה סעיפים מדאיגים בהם הוראה להפסקת העבודה בחולה, גינוי ישראל על פעולת תל אל־מוטילה והוראה להחזיר את הערבים שגורשו מהאזור המפורז. ראה נוסח ההצעה בתיק 93.03/3008/3 והשווה נוסח ההחלטה בהערת־עורך, עמ' 327–329, ראה גם מס' 177.
2. לוריא דיווח לשרת על שיחות שניהל במסדרונות האו"ם עם באנץ', עם סגן נציג ארצות־הברית ועם נציג בריטניה. משיחותיו הגיע למסקנה שארצות־הברית אחראית ליוזמה האחרונה במועצת־הביטחון. (מברק X41, 15.5.1951, 93.01/2203/7).
3. ראה מס' 176.
4. השווה מס' 195 והערה 3 שם.

174

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y705 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 15 May 1951

Re *Moabit* [Security Council],[1] first target no resolution since threat security already dealt with, as for rest Riley should be given chance. If resol[ution] unavoidable resist utmost reference M.A.C. [Mixed Armistice Commission] as contrary our fundamental conception Syrians have no say in civilian activities, also resist ref[erence] Chairman which however less objectionable. If ref[erence] at all let it be to Chief Staff.

Sharett

175

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W24 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 נוסח יוצא:

Washington, 15 May 1951

Mattan [Grant-in-Aid] news: (1) Had long talk Taft at Cincinnati. His policy is to keep our bill on top until overall aid bill appears whereon will offer merge into latter if allocation 150 million is granted Israel. (2) B[en]-G[urion], self, saw Douglas, McCormick,[1] breakfast today. Douglas approach similar Taft but McCormick more cagey. (3) At our reception yesterday Acheson told Jewish guest who importuned him this subject "you won't be disappointed". (4) Appears likely first draft admin[istration] bill will contain lump sum plus list countries including us leaving allocations till Committee. (5) In House we now have 104 sponsors, not yet published. We propose publish day after appearance administration bill.

Eban

174

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329, ומס' 172 ו־173.

175

1. צ"ל: McCormack. ג'ון ו. מקורמק, מנהיג הרוב הדמוקרטי בבית־הנבחרים של ארצות־הברית.

176

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W33 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 :נוסח יוצא

Washington, 16 May 1951

Ben-Yishai [David Niles] told Keren Kaplan's presence "everything would come out alright". He had several talks on Huleh affair, among them with his boss. According him there is definitely no, repeat no, intention stop drainage. We should trust Riley who our recommendation reassigned his job and Davis whose reports hundred percent in our favour.

He then defended McGhee who not unfriendly. Could not show us draft resolution[1] because negotiations between four signatories went on till last minute. He then added suddenly that atmosphere in State [Department] had deteriorated owing our failure send more than symbolic help Korea. They accuse us we side with British.

He plans visit Israel privately September.

[Washington] D.C.

177

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X44 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/7 :נוסח יוצא

New York, 16 May 1951

Need not say how deeply chagrined we are by developments[1] but we remember Negev, Jerusalem, resolutions and try to be in good heart. Apart from resolutions, speeches were also bad, especially British on Huleh. American speech avoided any mention Huleh stoppage or return. Only possible outlet I can see is try hard get amendments as follows: (1) On Huleh instead of injunction comply Chairman's ruling stoppage secure

176

1. השווה מס' 173 והערה 1 שם.

177

1. אבן מדווח על ישיבת מועצת־הביטחון ב־16 במאי. ראה הערות־עורך, עמ' 297 ו־327–329.

para authorizing Chairman fix fair settlement or exchange for any land-owners expropriated. (2) On Arab return to D.Z. [Demilitarized Zone] secure instruction M.A.C. [Mixed Armistice Commission] to examine, parties to comply. (3) Instead of finding that bombing was against agreement etc. insert para taking note our expression regret.[2]

May fix B[en]-G[urion]–Acheson meeting[3] although they did not go down well each other and also B[en]-G[urion] letter *Nasi* [President] tomorrow.[4] *Hazak veemats* [Courage!].

Eban

178

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. TNW55 מברק מוצפן
Inc.: 93.01/2207/17 :נוסח נכנס

Tel Aviv, 17 May 1951

Eytan summoned Keeler, Fried,[1] Bendor present, Davis sick. Expressed shock at resolution[2] which unfair, will unachieve supposed purpose. *Moabit* [Security Council] cease-fire resol[ution][3] surrounded furtiveness, mystery, sprung as surprise on other *Moabit* representatives plus Israel. Strong exception taken especially to work stoppage and Arabs return. Passing resol[ution] will do *Mapam*'s [United Workers Party] electioneering partic[ularly] because U.S. initiative, sponsorship. Border area Arabs proved constant threat peace as exploited, incited, aided, by Syrians. Resol[ution] puts premium aggression, will encourage Syria, other Arab states, do likewise thus peace of borders and whole area in danger. Bendor added resol[ution] must be shock to Davis who constantly advocated and praised restraint. Resol[ution] slap in face Israel for restraint, likely lead public conclude virtue not worth while.[4]

Ahav

2. ראה מס' 141, הערה 2.
3. לדיון בעניין השילומים מגרמניה. ראה מס' 171.
4. ראה מס' 184 והערה 1 שם.

178

1. מילטון פריד, נספח לענייני עבודה בשגרירות ארצות־הברית בישראל.
2. ראה מס' 173, הערה 1.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 163.
4. דיווח מלא של השיחה ראה בנדור אל נציגות ישראל בארצות־הברית, 18.5.1951, 93.08/338/10 והשווה *FRUS*, 1951, V, pp. 686–687.

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת שר החוץ לעיתונות

ב־17 במאי מסר שרת לעיתונות את תגובת ישראל על משלוח כוחות צבא עיראקיים לסוריה. שרת אמר כי המשלוח מעורר בעיות חמורות. ישראל חתמה על הסכם שביתת־נשק עם סוריה בגבולותיה הנוכחיים ולא כשדלתה האחורית פתוחה לתגבורת מעיראק, שהשתתפה במערכה נגד ישראל וסירבה לחתום עמה על שביתת־נשק. שרת הבהיר כי אם יתברר שהכוחות העיראקיים מיועדים להתקפה נגד ישראל יהיה זה איום שישראל תהיה חייבת וחופשית לנקוט נגדו כל האמצעים החוקיים שברשותה. מעבר כוחות עיראקיים בשטחה של סוריה על־מנת לאיים על ישראל מהווה הפרה חמורה של הסכם שביתת־הנשק מצד סוריה. מהלך מאורעות זה מחייב את ישראל לערנות. שרת הוסיף כי הערכות זו מהווה רקע מבשר רעה לנוסח החלטת המעצמות במועצת־הביטחון. הוא תקף את נוסח ההחלטה שנתחבר מתוך שיקולי תכליתיות מוטעה ומתבסס על פירוש מסולף של הסכם שביתת־הנשק. במקום לבצע את משטר שביתות־הנשק מחזק נוסח ההחלטה את ידיהם של אלה החותרים למוטט משטר זה במעשי אלימות ובתכסיסי מרמה.

179

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W37 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 נוסח יוצא:

Washington, 17 May 1951

On Ambassador's instructions Keren, Esther [Herlitz], saw Berry, Waldo, argued lengthily on amendments to draft resolution.[1] On first amendment re stoppage of work Berry, Waldo, stressed repeatedly that intention resolution only "assert authority U.N." which we flouted by refusing stoppage order. No intention interrupt work for any length of time or to allow Arab landowners sabotage negotiations by extortionate demands. Insisted however that resolution must strengthen M.A.C. [Mixed Armistice Commission] Chairman and his right order stoppage be retained in text.

Second amendment no objection.

179

1. ראה מס' 173, הערה 1. ישראל הציעה שלושה תיקונים: (1) ביטול פִסקאות 4,3, ו־5 שקראו להפסקת העבודה בחולה והחלפתם בפנייה לראש משקיפי האו"ם שיציע הסדר למתן פיצויים לבעלי הקרקעות הערבים באזור; (2) החלפת פִסקה 9 המגנה את ישראל על הפצצת אל־חמה ב־5 באפריל בפִסקה המפנה את תשומת לב המועצה להתנצלות נציג ישראל על הפעולה בישיבת המועצה ב־25 באפריל; (3) ביטול ההצעה לאפשר החזרתם של הערבים לאזור המפורז (פִסקה 10) בהצעה חלופית לבדיקת הנושא על־ידי ראש משקיפי האו"ם. האמריקאים סרבו להכניס להחלטה את הצעת התיקונים של ישראל. ראה את הצעת התיקונים במסמך מצורף לנוסח הצעת ההחלטה מ־16 במאי 1951 בתיק 93.03/3008/3 והשווה עם נוסח ההחלטה בהערת־עורך, עמ' 327–329.

They promised to consider third amendment and consult other sponsoring powers. They said Riley had seen draft resolution "in substance" expressing his agreement. It seems necessary now to work on Riley as hinted also yesterday by Ben-Yishai [David Niles].[2] Our argument resolution present form making Riley's job more difficult made no impression whatsoever.

They did not take seriously Iraq's sending of air contingent,[3] said this only symbolic gesture of participation "instead sending of flowers", their information contingent consists six planes only. Besides, added Waldo, Tripartite Agreement[4] applicable against both sides. [---].[5]

[Washington] D.C.

180

מ. קומיי אל א. אילת (לונדון)
M. Comay to E. Elath (London)

Coded Tel. IL645 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/7 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 17 May 1951

Immediate

Eytan saw Helm, myself present, on draft Security Council resolu[tion].[1] Without again analysing specific issues strongly criticized it as completely one-sided, introduced in secretive way and bound have most damaging impact (1) on Arab belligerence by handsomely rewarding Syrian resort violence, (2) on Israel internal opinion by U.N. on U.S. initiative halting vital colonization project thus playing into hands of parties fighting elections on anti-Western platform. On Helm suggesting Security Council felt need back authority U.N. organs on spot, Eytan replied after cease-fire operating would have sufficed authorize Riley negotiate settlement dis-

2. ראה מס' 176.
3. עיראק שיגרה באותם ימים לסוריה סיוע צבאי במטוסים ובסוללות אנטי־אוויריות. הסיוע נשלח לבקשת הסורים ולאחר ביקור של משלחת צבאית עיראקית בסוריה. (ראה הערת־עורך עמ' 315).
4. ראה כרך 5, מס' 248.
5. שלוש מלים לא הודפסו כאן.

180

1. ראה מס' 173, הערה 1.

pute in which we would be willing cooperate. Helm promised cable immediately,[2] please see Foreign Office urgently in effort influence them before vote tomorrow.[3] Eytan also saw Americans,[4] Turks.

Comay

181

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI485 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/8 :נוסח נכנס

London, 17 May 1951

Mabar [British Commonwealth Division].

Bowker called me today, said following my representation May 9th H.M.G. raised matter Damascus.[1] Expressing satisfaction recent improvement, added though tripartite declaration[2] unimplied intervention every single boundary incident H.M.G. always glad assist.

On Paris talks[3] Greater Syria said subject been tabled by French who strongly object plan. British won't interfere in Arab States concerned, agree but don't intend pressing realisation. Himself believes plan might rather complicate matters Middle East and many Syrians themselves doubtful its practicability. I explained our position according your 645.[4]

From his evasive reply my query British attitude Turks admission A.T.O. [North] [Atlantic Treaty Organization] understand they noncommittal.

2. ראה מברק הלם אל משרד החוץ הבריטי, 17.5.1951, FO371/91376, PRO.
3. בהתאם להנחיות נפגש אילת עם יאנגר וביקש את תמיכת בריטניה בתיקונים שהציעה ישראל להצעת ההחלטה במועצת־הביטחון. הוא השיב בשלילה לבקשת יאנגר שישראל תסכים להפסקת עבודות הייבוש עד להפגת המתיחות ועמד על זכותה הריבונית של ישראל באזור. יאנגר נזהר ממתן התחייבות כלשהי, אך הביע רצון לסייע והבטיח להתקשר לאלתר עם נציג בריטניה באו"ם. אילת העריך שהיוזמה לתמיכה הבריטית בהצעת ההחלטה של ארצות־הברית יצאה ממשלחת בריטניה באו"ם וזכתה לתמיכת משרד החוץ המעוניין בתיאום המדיניות עם ארצות־הברית במזרח התיכון. (מברק אילת אל משרד החוץ, L,I 488, 18.5.1951, 130.09/2318/8.)
4. ראה מס' 178.

181

1. ראה מס' 168 והערה 3 שם.
2. ראה כרך 5, מס' 238.
3. באותם ימים התנהלו בפאריס שיחות בין נציגי בריטניה וצרפת על בעיות המזרח התיכון.
4. מס' 180.

He most worried Iraq,[5] indicating next days possibly decide development, kept silent U.S.A. position but obviously annoyed their vaccillations.

I thanked their intervention Damascus, mentioned our gratification Morrison's letter Prime Minister.[6]

Elath

182

ז. ארגמן אל א. לבבי
Z. Argaman to A. Levavi

העתק: 130.11/2511/6

מוסקבה, 17 במאי 1951

שיחה עם השגריר הסיני

במברקי 649 הודעתי כי השגריר הסיני אינו שומע רוסית, – מתברר עתה כי היתה זאת טעות שמקורה בעובדה כי בהגיענו לשדה התעופה דיבר עם זורין[1] באמצעות היועץ הסיני שתרגם את הדברים ואשר לפני כן אמר לי כי אין לו ביטחון שאמנם שומע השגריר החדש את השפה הרוסית.

בביקורי שערכתי לו דיבר רוסית, אמנם לא בלי קושי, וגם קצת אנגלית. השגריר עושה רושם של אדם פיקח ונעים, ודבריו אינם נראים כסטריאוטיפיים באותה מידה כפי שהנם נראים בפיהם של נציגים אחרים של הדמוקרטיות העממיות. הוא חבר המפלגה הקומוניסטית זה שנים רבות ויש לו ידיעה רחבה בבעיות בינלאומיות.

לאחר דברי נימוסין רגילים על הרגשתו במוסקבה, על הנסיעה וכו' נגולה השיחה על ענייני השלום. בהימנעו ככל האפשר לגלות משהו מהשקפתה של סין בשאלת פתרון אפשרי בשאלת קוריאה – חזר פעמים אחדות על העובדה כי בכל העולם רוצים העמים בשלום ורק החוגים השולטים ובייחוד באמריקה מכינים מלחמת עולם חדשה. התקיף בייחוד את טרומן אשר בעשותו רצונם של אילי הכסף ממריץ את הזיון ומחרחר מלחמה. לדעתו תנועת השלום חודרת במהירות לתוך כל שכבות העמים ומשפיעה עליהם להתנגד למלחמה. להערתי כי בהרבה ארצות רואים את תנועת השלום כמכשיר תעמולה של ברית־המועצות מנוהלת על־ידי קומוניסטים המכוונת את פעולותיה נגד כל אותן הממשלות שהן מחוץ למסגרת של ברית־המועצות והדמוקרטיות העממיות ומשום כך היא נראית בעיני רבים מאוד כמגינה על אינטרסים מדיניים של ברית־המועצות ולא כתנועה אשר מטרתה הכנה היא שמירה על השלום – השיב הסיני כי אמנם נכון הוא כי התנועה הזאת נוסדה ומתנהלת ברובה על־ידי קומוניסטים, אבל אין כל פלא בדבר

5. ראה מס' 179, הערה 3.
6. ראה מס' 138.

182

1. ואלריאן א. זורין, אחד מסגני שר החוץ של ברית־המועצות.

מפני שהשלום והקומוניזם הנם שני דברים בלתי נפרדים אחד מהשני ויסוד האידיאולוגיה הקומוניסטית הוא בשלום ונגד תוקפנות.

הפניתי את תשומת־לבו להצעה הישראלית להפסקת האש בקוריאה[2] ושאלתיו מה היתה הסיבה שהעם הסיני רודף השלום לא נתן יד להצעה הזאת אשר לדעת רבים היתה הוגנת והיתה עלולה להביא לידי הפסקת הסבל של העם הקוריאי.

השגריר השיב כי האמריקאים לעולם לא יפנו את קוריאה מרצונם הטוב ולא היו ממלאים את התנאי של הוצאה הדרגתית של כוחותיהם מקוריאה. לעם הקוריאי אין כל אמון באמריקאים והם ילחמו עד אשר יוציאו את התוקפן מארצם. לעומת זאת הציעה סין הצעות שלום אמיתי בקוריאה על־ידי הוצאה מידית של כוחות זרים מהארץ – כי דבר זה ורק זה עלול להביא לשלום אמיתי בקוריאה.

בהמשך השיחה הרבה לשאול על הנעשה אצלנו והודה כי יודע אך מעט עלינו. עניין רב עוררה אצלו שיטת ההתיישבות הקיבוצית אשר מעולם לא שמע עליה ובשום אופן לא יכול היה לתאר לעצמו כי חברי הקיבוץ אינם משתמשים בכסף בחייהם היום־יומיים.

בביקור הגומלין שלו כעבור ימים מספר – התחיל מיד בשיחה על נושא זה. הוא בילה במשרדי למעלה משעה ובעניין רב הסתכל בתמונות של האלבומים שלנו ובעיקר באלו המראות החיים בקיבוצים וכן בתמונות ירושלים, העיר היחידה של ישראל שעליה הוא שמע לפני שנפגש אתי. עכשיו, אומר הוא "אני יודע גם מה זה תל אביב ומה זה קיבוץ". בביקורו אצלי שוחחנו בעיקר על ישראל ומעט על התיאטרון והבלט במוסקבה ולא נגענו בשאלות מדיניות.

ביקש ספרות כל־שהיא על ההתיישבות בשפה הרוסית או באנגלית.

ז. ארגמן

183

ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
S. Bendor to the Israel Embassy in Washington

מקור: 93.08/338/10

תל אביב, י"ב באייר תשי"א
18 במאי 1951

כמוס

מר קילר מהשגרירות האמריקנית בא אל ביתי ביום 16.5.51 ומסר לי, לפי הוראות מחלקת המדינה, שממשלת ארצות־הברית מקווה שישראל תתמוך בהצעת ההחלטה העומדת לבוא לדיון בוועדה הפוליטית ביום 17.5.51 בדבר הסגר אסטרטגי על הקומוניסטים הסיניים והצפון־קוריאניים.

הבטחתי להעביר את הידיעה לממונים עלי ולהודיע לו את החלטתנו.

2. ראה הערת־עורך, עמ' 27–28.

ביום 17 דנא אחרי השיחה בין המנהל הכללי לבין מר קילר ומר פריד על הצעת ההחלטה של מועצת־הביטחון על החולה,[1] מסרתי למר קילר שנשלחו הוראות לנציגנו באו"ם להצביע בעד הצעת ההחלטה הנ"ל.

בברכה,

ש. בנדור

184

הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן
President Weizmann to President Truman

Tel. MH13718 מברק
Outg.: 130.02/2433/8 :נוסח יוצא

Rehovot, 18 May 1951

Immediate[1]

Have learned with deep apprehension proposal by American representative in Security Council[2] to stop drainage of Huleh swamp in order to appease Arab League that waged aggressive war against Israel. Drainage of Huleh is essential not only for reclamation of largest malarial swamp area in Israel but for agricultural development of arid zones throughout country, particularly Negev. To hold up Huleh project means perpetuation of desert conditions in vast areas capable of providing homes for tens of thousands of immigrant settlers. Cannot conceive America lending hand to adoption of such calamitous decision which affects very essence of our life. Pray you prevent grievous action. Warmest personal regards.[3]

Chaim Weizmann

183

1. ראה מס' 178.

184

1. המברק שלפנינו נשלח לשרת לפי הוראת בן־גוריון ובהתאם לנוסח שהציע האחרון (ראה מברק W35, 17.5.1951, 93.01/2207/17).
2. ראה מס' 173, הערה 1 ומס' 177.
3. הנשיא טרומן העביר את המברק למזכיר המדינה בלווית הערה כי "לא ידוע לו דבר על המצב". הוא ביקש מאצ'יסון להכין עבורו טיוטת תשובה (ראה FRUS, 1951, V, p. 689). את תשובת טרומן ראה במס' 206.

185

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y720 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 18 May 1951

Four hours talk made Riley's life hell except brief cooling spell lunch, Yadin, Makleff, Walter [Eytan], Reuven [Shiloah] present, active. Self said joy seeing him undispells bitterness our hearts, cond[emned] resolution[1] as obstruct[ing] his mission re Huleh and revoltingly unfair otherwise, pressed him hard influence *Moabit* [Security Council] desist, say simply must now await his report. Explained if question pract[ical] arrangement we ready accomm[odate] but if by stick we bound resist encroachment rights and fear whole essence Syr[ian] A.A. [Armistice Agreement] in melting pot. Indicated possib[le] game we say we don't drain, it's P.L.D.C. [Palestine Land Development Company] – they turn P.L.D.C. which says don't know you etc. He pleaded inability interfere *Moabit*, argued feebly all res[olution] does is reaffirm his powers. Yadin blamed biased reports for one-sided res[olution], stressed complete disregard our evidence Syrian aggression, pointed pernicious results of Iraqi move. Riley tried justify as Shamalna yet undiscussed M.A.C. [Mixed Armistice Commission] hence *Moabit* couldn't take note which we tore pieces by showing neither was bombing or evacuation. We minced no words re U.S. appeasement, warned disaster lessons, asked what if would let Teddy [Kollek]'s boys[2] play as civilians, selves washing hands etc. We pointed resolution kept secret from us while Damascus, Cairo, informed. Re letter Reuter's reported Caffery told For[eign] Min[ister] U.S. moving res[olution] for stoppage work. Former our sources. He finally said hoped convene M.A.C. Tuesday, we replied pref[er] await *Moabit* concl[usion] before further steps, also stressed Syr[ia] yet unsigned cease-fire.[3] Touching manif[estation] personal friendship both sides.

Sharett

185

1. ראה מס׳ 173, הערה 1.
2. הכוונה לחברי קיבוץ עין גב. טדי קולק היה באותם ימים חבר המשק.
3. הכוונה להסכם הפסקת־אש שהושג בפגישה בלתי רשמית של ועדת שביתת־הנשק ישראל סוריה ב־11 במאי 1951 על יסוד החלטת מועצת־הביטחון מה־8 במאי 1951. נציגי ישראל חתמו על ההסכם, אך הנציגים הסורים סירבו לחתום על הסכם רשמי בישיבה בלתי רשמית וביקשו להמתין לפגישת דה־רידר עם שר ההגנה הסורי. (ראה דין־וחשבון מיום 11 במאי 1951 ומזכר של מחלקת המזרח התיכון, 13.5.1951, 130.02/2433/8.)

186

ז. ארגמן אל ו. איתן
Z. Argaman to W. Eytan

מברק מוצפן PI664
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 18 במאי 1951

לשלכם 508.[1] ביקרתי הערב אצל שצ'יבורין והסברתי הדברים בהתאם לשלכם 13703.[2] הבעתי אמונה כי עמדת ברית־המועצות הולמת עמדתנו וביקשתי התנגדות נציגם במועביט [מועצת־הביטחון] להצעת המערב והוספתי כי בגלל הזמן הדוחק יהיה זה אולי מן המועיל אם נציגם ידרוש דחייה לשם עיון נוסף יסודי. הוא שאל מה הן ידיעותי על הסיכויים לקבלת ההצעה ואם ביקורי בא לפי הוראה מפורשת מממשלתי. השיבותי כי אין בידי ידיעות על הסיכויים וכי אמנם קיבלתי הוראה מפורשת. התעניין בפרטים והבטיח להעביר מיד את דבר ביקורי ובקשתי, היה ידידותי ביותר.[3]

ארגמן

187

מ. ישי אל משרד החוץ
M. Ishai to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן JU81
נוסח נכנס: 130.09/2298/8

בלגרד, 18 במאי 1951

שלך 136.[1] חוזר עתה משיחה עם ליאו מטס, סגן שר החוץ הראשון. הסברתי לו העניין והשיב: לפני כשבוע קיבלו ידיעות על הכנת הצעה[2] ונתנו הוראות אלו: (א) לתמוך בגישתנו בעניין

186

1. איתן הורה לארגמן להסביר במשרד החוץ הסובייטי את התנגדות ישראל להצעת ההחלטה במועצת־הביטחון ולנסות להציע לסובייטים שידרשו "דחייה נוספת של ההצבעה לעיון ובירור" (LIP508, 17.5.1951, 130.09/2325/5).
2. לא נמצא.
3. פרטים נוספים ראה ארגמן אל לבבי, 1.6.1951, 130.11/2492/16.

187

1. לא נמצא, אך מדובר, מן הסתם, בהנחיות לפעול במשרד החוץ היוגוסלווי נגד טיוטת ההחלטה במועצת־הביטחון (ראה אבנר אל נציגויות ישראל, 21.5.1951, 130.10/2515/1).
2. ראה מס' 173, הערה 1.

עבודת הייבוש. (ב) בגלל מצבם הם ואפשרות הסתבכות עם שכניהם במקרים דומים, להצביע בעד החלק נגדנו בקשר עם תלונת המשקיפים על מניעת עבודתם, ההפצצה והחזרת הערבים. התנגדתי להשקפתם והסברתי ותבעתי שגם במצבם אין סיבה שהסורים יתראו כצדיקים ולפי התפתחות הסכסוך לא תצמח כל תועלת לשלום העולם בהחלטה זו נגדנו. הוא הבטיח להעביר מיד הערותי להחלטה, אלא הדגיש שההוראות הקודמות ניתנו בתוקף החלטת הממשלה ועליו לקבל הסכמה לשינויים. בעיניו השינויים יכולים להיות: (א) שיחד עם הזכרת ההפצצה יאשימו גם את סוריה בעד הפתיחה באש, (ב) לשנות נוסח ההחלטה באופן שכל רוחו יהיה השכנת שלום וכל הטענות נגדנו יהיו מעין חומר ובסיס לעיקר.

ישי

188

מ. קומיי אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Comay to A. Eban (Washington)

Copy: 130.02/2433/8 :העתק

Tel Aviv, 18 May 1951

Dear Aubrey,

The Huleh affair has once more set the Banquo's ghost of the November 29th decision stalking about, and obliges us to ask ourselves once again whether we regard it as dead or not.

In 1949, during and after Lausanne, you were the chief exponent of the doctrine that the only "frontiers" actually existing were the armistice lines, since they demarcated Israel territory under sanction of international instruments and could be altered only by agreement of the parties in a final peace treaty.

This approach won acceptance for a number of cogent reasons – the battle against an international Jerusalem, the Jessup formula,[1] the fact that the Arabs had belatedly reached November 29, 1947, and the commitment they were trying to pin onto us on the strength of the so-called "May 12th Protocol".[2] The effect of our attitude was to obliterate all distinction between those parts of Israel which were included in the 1947 partition, and those parts which fell outside of it. The snag to this is that the whole of the demilitarized area along the Syrian border falls on the wrong side of the armistice line, with the exception of an enclave around Ein Gev.

188

1. בדבר מתן פיצוי טריטוריאלי לערבים על שטחים שהחזיקה בהם ישראל ושלא נכללו בתכנית החלוקה. ראה כרך 4, מס' 36, הערה 1.
2. ראה כרך 4, הערת־עורך, עמ' 50–51.

Without going into the legal niceties of the armistice agreement and the Bunche letters, it is a fact that we have not succeeded in convincing anybody that our claim to the area is confirmed by these texts themselves. At the moment of writing it looks as if the Security Council will in effect uphold Riley's view to the contrary. If the armistice line therefore does not avail us as a "provisional frontier" in this particular sector, what other suitable basis is there for our claim to it?

In his statement to the press on April 15th,[3] the *Sar* [Foreign Minister] said:

> On the question of sovereignty our position is clear and, we believe, unassailable. The area in question did not start its existence as no-man's-land. It was always part and parcel of British Mandated Territory. On May 14, 1948, it automatically came under the sovereignty of Israel. It was subsequently invaded by Syrian forces. That invasion was terminated by the Armistice Agreement. Thereupon the area automatically reverted to the sovereignty of Israel. Whoever disputes this basic position has to produce proofs to the contrary. In trying to do so he cannot invoke the Armistice Agreement, for it avowedly refrains from entering into the whole question of sovereignty which remains *ultra vires* as far as the Armistice Agreement is concerned.

When he saw Helm the next day, the latter asked whether this paragraph meant that Israel was claiming everything that had been mandated territory on May 14, 1948, at which the *Sar* explained that he had meant to refer only to that part of Mandated Palestine which had been awarded to us by the 1947 U.N. decision. Helm somewhat raised his eyebrows at this and carefully noted it down.

Here we have the dilemma. If we are basing a claim to the Huleh strip on the fact that it was former mandated territory awarded to us under the U.N. decision, are we not again importing a distinction which we were at pains to eliminate in 1949? In other words, our claim to Jerusalem and the Corridor, or Western Galilee, would rest on different premises to our claim, say, to Tel Aviv. What is difficult is to have one set of arguments for the Huleh Valley, and a conflicting set of arguments for other parts of the State.

The net result of the whole Huleh flare-up is very damaging to us in both ways – it has produced a virtual rejection of our claim to sovereignty, and it will make it a great deal more difficult to proceed with the peaceful penetration of the strip. After this double set-back, we must certainly cling to the argument that by the U.N. decision our frontier was to have been the old international frontier. It should be realized however that this to some

3. ראה מס' 131, הערה 1.

extent may affect our general territorial contentions, based squarely on regarding the armistice lines as the only lines on the map which have any present validity.

I am writing this in order to clarify my own mind somewhat, and I am sure that the *Sar* and the *Misrad* [Ministry of Foreign Affairs] would be glad to have your present view on this question.

Yours,

189

ג. אבנר אל מ. פישר (פאריס)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

מברק מוצפן TP162
נוסח יוצא: 130.09/2344/9

תל אביב, 18 במאי 1951

שלך 165.[1] לא חל כל שינוי בעמדתנו לגבי סוריה רבתי. התנגדותנו לתכנית על שיקולי ביטחון ברורים של העדפת שתי מדינות חלשות באופן יחסי על מדינה מאוחדת בעלת צבא מאוחד ומלוכד קרוב לגבולנו. יש להתמיד בהסברת התנגדותנו בתוספת נקודות אלו.

(א) איחוד כזה משנה מאזן הכוחות במזרח. הסכמי שביתות־הנשק בנויים ברוחם על ההנחה של מאזן כוחות מסויים כפי שהיה ב־1949. הסכם שביתת־הנשק עם סוריה בנוי על ההנחה של גבולותיה של 1949. כל שינוי פתאומי במאזן זה מעורר עבורנו שאלות ביטחון מכריעות ומעמיד בסימן שאלה את ההנחות הבסיסיות של הסכמי שביתות־הנשק בכלל ושל הסכם שביתת־הנשק עם סוריה בפרט. יש לזכור שעם עיראק אין לנו כלל הסכם שביתת־נשק.

(ב) הסכסוך הסורי מראה שכל שיטת שביתות־הנשק איננה יציבה ביותר. אין זאת אשמתנו כי הערבים הם המסרבים לעשות שלום. אולם אין ספק ששינוי מכריע במאזן הכוחות יזעזע ביתר שאת את שיטת שביתות־הנשק ולא יתרום לאותה יציבות האזור שעליה מכריזות מעצמות המערב השכם והערב.

(ג) קשה לנבא תגובת ירדן לאיחוד סוריה–עיראק אולם אפשרית תגובה שתזעזע עוד יותר את היציבות האזורית.

(ד) לא נכונה המחשבה שלמערב יהיה קל יותר לעסוק במדינה מאוחדת מאשר בשתי מדינות נפרדות. דוגמת הליגה הערבית לימדתנו שאיחוד כזה יגביר קיצוניות וסחטנות כלפי חוץ קרי השפעת המערב. מבחינה זו קשה לראות כיצד איחוד כזה יקדם תכניות המערב להגנת האזור.

189

1. פישר ביקש הוראות מוסמכות ומידיות על עמדת ישראל לתכנית איחוד סוריה־עיראק. הוא שאל מה מידת ההתנגדות לתכנית שאפשר להביע בפני הצרפתים "לאור מידה ניכרת של דאגה שהתעוררה בחוגים מדיניים" בפאריס בקשר לקשרי ישראל עם בריטניה (PTA165, 16.5.1951, 130.09/2344/7).

(ה) ביחסינו עם הבריטים וגם עם ירדן לא השארנו ספק בדבר עמדתנו העוינת לסוריה רבתי. זאת תשובה לשאלה הספציפית במברקך.

(ו) אנו רואים בעניין זה הקבלת אינטרסים בינינו לבין צרפת. אם כי המניעים שונים המטרה זהה: ההתנגדות למגמות פן־ערביות ולהבלעת מדינות קטנות על־ידי איחודים. הסכנה האפשרית ללבנון ברורה לכול. לכן אנו מקווים לשיתוף פעולה בזירה הבינלאומית בהתנגדות לתכנית הזאת.

אבנר

190

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

Coded Tel. PT98 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/7 :נוסח נכנס

Paris, 18 May 1951

Eytan. Iraqi troops in Syria[1] stirred opinion in France. After hearing my arguments[2] Parodi said I was politically right and it was the more unfortunate that formally we appeared to be in the wrong. Returning the arguments I asked that French delegation *Moabit* [Security Council] be immediately instructed attempt change form of resolution in order obtain neutral attitude towards both parties. Parodi promised: (1) attempt do this though doubting sufficient time left; (2) take into consideration necessity calm down Arabs view any future developments. I later saw Luc in order strengthen and hasten execution.

Fischer

190

1. ראה מס׳ 179, הערה 3, והערת־עורך עמ׳ 315.
2. בהתאם להנחיות איתן העלה פישר בפני פארודי את הטיעונים הבאים נגד הצעת ההחלטה שהוגשה למועצת־הביטחון (מס׳ 173, הערה 1): (א) החזרת הערבים לאזור המפורז מנוגדת לדברי בינוש לפישר; (ב) בניסוח הנוכחי של הצעת ההחלטה זוכה סוריה בפרס על תוקפנותה; (ג) על צרפת לשקול האם משלוח הצבא העיראקי לסוריה תואם את שאיפותיה; (ד) הצעת ההחלטה לא תשיג את היציבות באזור שעליה דיבר בינוש; (ה) ישראל מעדיפה שלא תתקבל כל החלטה במועצת־הביטחון, אך אם אין מנוס יש להעביר את כל הנושא לטיפולו של ריילי ולא לוועדת שביתת־הנשק או ליושב ראש שלה. (מברק איתן אל פישר, TP160, 17.5.1951, 130.09/2344/9.)

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת מועצת־הביטחון בעניין סכסוך החולה

ב־18 במאי 1951 קיבלה מועצת־הביטחון, ברוב קולות (10), בהימנעות ברית־המועצות, את הצעת ההחלטה שהגישו ארצות־הברית, צרפת, בריטניה וטורקיה (ראה מס' 173, הערה 1, מס' 177 ומס' 179, הערה 1). וזו לשון ההחלטה:

The Security Council,

Recalling its past resolutions of 15 July 1948, 11 August 1949, 17 November 1950 and 8 May 1951 relating to the armistice agreements between Israel and the neighbouring Arab states and to the provisions contained therein concerning methods for maintaining the armistice and resolving disputes through the Mixed Armistice Commissions participated in by the parties to the armistice agreements;

Noting the complaints of Syria and Israel to the Security Council, statements in the Council of the representatives of Syria and Israel, the reports to the Secretary-General of the United Nations by the Chief of Staff and the Acting Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization for Palestine, the statements before the Council by the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization for Palestine;

Noting that the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization in a memorandum of 7 March 1951, and the Chairman of the Syrian–Israel Mixed Armistice Commission on a number of occasions have requested the Israel delegation to the Mixed Armistice Commission to ensure that the Palestine Land Development Company, Limited, is instructed to cease all operations in the demilitarized zone until such time as an agreement is arranged through the Chairman of the Mixed Armistice Commission for continuing this project, and noting further that article V of the General Armistice Agreement gives to the Chairman the responsibility for the general supervision of the demilitarized zone;

Endorses the requests of the Chief of Staff and the Chairman of the Mixed Armistice Commission on this matter and calls upon the Government of Israel to comply with them;

Declares that in order to promote the return of permanent peace in Palestine, it is essential that the Governments of Israel and Syria observe faithfully the General Armistice Agreement of 20 July 1949;

Notes that under article VII, paragraph 8, of the Armistice Agreement, where interpretation of the meaning of a particular provision of the Agreement, other than the preamble and articles I and II, is at issue, the Mixed Armistice Commission's interpretation shall prevail;

Calls upon the Governments of Israel and Syria to bring before the Mixed Armistice Commission or its Chairman, whichever has the pertinent responsibility under the Armistice Agreement, their complaints and to abide by the decisions resulting therefrom;

Considers that it is inconsistent with the objectives and intent of the Armistice Agreement to refuse to participate in meetings of the Mixed Armistice

Commission or to fail to respect requests of the Chairman of the Mixed Armistice Commission as they relate to his obligation under article V and calls upon the parties to be represented at all meetings called by the Chairman of the Commission and to respect such requests;

Calls upon the parties to give effect to the following excerpt cited by the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization at the 542nd meeting of the Security Council on 25 April 1951, as being from the summary record of the Syria–Israel Armistice Conference of 3 July 1949, which was agreed to by the parties as an authoritative comment on article V of the Syria–Israel Armistice Agreement:

> The question of civil administration in villages and settlements in the demilitarized zone is provided for, within the framework of an armistice agreement, in sub-paragraphs 5 (b) and 5 (f) of the draft article. Such civil administration, including policing, will be on a local basis, without raising general questions of administration, jurisdiction, citizenship and sovereignty.
>
> Where Israeli civilians return to or remain in an Israeli village or settlement, the civil administration and policing of that village or settlement will be by Israelis. Similarly, where Arab civilians return to or remain in an Arab village, a local Arab administration and police unit will be authorized.
>
> As civilian life is gradually restored, administration will take shape on a local basis under the general supervision of the Chairman of the Mixed Armistice Commission.
>
> The Chairman of the Mixed Armistice Commission, in consultation and co-operation with the local communities, will be in a position to authorize all necessary arrangements for the restoration and protection of civilian life. He will not assume responsibility or direct administration of the zone.

Recalls to the Governments of Syria and Israel their obligations under article 2, paragraph 4 of the Charter of the United Nations and their commitments under the Armistice Agreement not to resort to military force and finds that: (a) aerial action taken by the forces of the Government of Israel on 5 April, 1951, and (b) any aggressive military actions by either of the parties in or around the demilitarized zone, which further investigation by the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization into the reports and complaints recently submitted to the Council may establish, constitute a violation of the cease-fire provision provided in the Security Council resolution of 15 July 1948, and are inconsistent with the terms of the Armistice Agreement and the obligations assumed under the Charter;

Noting the complaint with regard to the evacuation of Arab residents from the demilitarized zone:

(a) *Decides* that Arab civilians who have been removed from the demilitarized zone by the Government of Israel should be permitted to return forthwith to their homes and that the Mixed Armistice Commission should supervise their return and rehabilitation in a manner to be determined by the Commission; and

(b) *Holds* that no action involving the transfer of persons across international frontiers, armistice lines or within the demilitarized zone should be undertaken without the prior decision of the Chairman of the Mixed Armistice Commission;

Noting with concern the refusal on a number of occasions to permit observers and officials of the Truce Supervision Organization to enter localities and areas which were subjects of complaints in order to perform their legitimate functions, considers that the parties should permit such entry at all times whenever this is required, to enable the Truce Supervision Organization to fulfil its functions, and should render every facility which may be requested by the Chairman of the Mixed Armistice Commission for this purpose;

Reminds the parties of their obligations under the Charter of the United Nations to settle their international disputes by peaceful means in such manner that international peace and security are not endangered and expresses its concern at the failure of the Governments of Israel and Syria to achieve progress pursuant to their commitments under the Armistice Agreement to promote the return to permanent peace in Palestine;

Directs the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization to take the necessary steps to give effect to this resolution for the purpose of restoring peace in the area and authorizes him to take such measures to restore peace in the area and to make such representations to the Governments of Israel and Syria as he may deem necessary;

Calls upon the Chief of Staff to the Truce Supervision Organization to report to the Security Council on compliance given to this resolution;

Requests the Secretary-General to furnish such additional personnel and assistance as the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization may request in carrying out this resolution and the Council's resolutions of 8 May 1951 and 17 November 1950.

U.N. Document S/2157, *SCOR*, Sixth Year, Resolutions and Decisions, pp. 7–10.

191

מ. קרן אל מ. שרת
M. Keren to M. Sharett

Coded Tel. W43 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 נוסח יוצא:

Washington, 18 May 1951

Action of *Memisrael* [Government of Israel] on *Moabit* [Security Council]'s resolution[1] will be influenced by many considerations which we can-

191

1. ראה הערת־עורך לעיל.

not judge from here, such as Arab reaction, domestic situation etc. We consider our duty however point out possible consequences our relations and standing with U.S.A. case we refuse comply *Moabit.*

Faithfulness U.N. is cornerstone present U.S.A. policy. Challenge *Moabit* by small nation therefore equivalent challenge U.S.A. and hard to see how American Government could tolerate it without serious reaction. Clash with U.S.A. this issue likely therefore provoke retaliation State Department and seriously disturb our relations U.S.A., may have grave perhaps fatal repercussions *Mattan* [Grant-in-Aid], other *Mivzaim* [operations]. Even if defiance would have no visible consequence State [Department] has many means of revenge owing our extreme vulnerability, witness its immediate and secret retaliation on bombing incident by refusal export permits for arms not only here but also Canada, France. We cannot expect help from public opinion which preoccupied other incomparably graver issues, on the contrary we must expect impatient, unfriendly, press comment. We run risk alienate President whose opinion on paramountcy U.N. identical with State [Department]. We might expect defections of *Mattan* sponsors etc.

Analysis motives State [Department] will show following:

(a) Usual desire appease Arabs our account. They apparently seriously worried by warlike talks, gestures, Arab states in spite Berry's joke to Keren.[2]

(b) Desire deflate us following our political success behind their back and against their wish e.g. 35 million loan *Mattan* B[en]-G[urion]'s triumph.

(c) Wish teach us lesson for defiance U.N. by bombing, B[en]-G[urion]'s statement[3] etc.

[Washington] D.C.

2. ראה מס' 179.
3. ראה מס' 107, הערה 2, ומס' 120, הערה 2.

192

מ. קרן אל מ. שרת
M. Keren to M. Sharett

Coded Tel. W44 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 :נוסח יוצא

Washington, 19 May 1951

Waldo told Keren Acheson had shown resolution to President[1] before introducing it *Moabit* [Security Council], got President's approval. Waldo said "generally we don't ask President approval such matters but in case Israel wish to avoid difference in policy. But President would of course have supported State [Department] anyhow."

[Washington] D.C.

193

מ. שרת אל א. לוריא (ניו יורק)
M. Sharett to A. Lourie (New York)

Coded Tel. Y721 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 19 May 1951

Most Immediate

Cable immed[iately] B[en]-G[urion]'s reaction.[1] Our first thought seek arrangement with Riley whereby we continue work our land, desist only touching Arab land pending practical settlement.

Sharett

192

1. השווה מס' 184, הערה 3.

193

1. בן־גוריון אישר לאלתר את ההצעה המובאת במברק. הוא עצמו העלה במקביל הצעת פתרון דומה. (ראה מברק אבן אל שרת, X50, 18.5.1951, 130.09/2330/5; מברק לוריא אל שרת, NY3961, 19.5.1951, 93.03/76/4).

194

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מקור: 130.02/2433/8

אנקרה, 21 במאי 1951

הנידון: מכתב אל שר החוץ התורכי

במשך כל זמן הדיון במועצת־הביטחון בשאלת הסכסוך שלנו עם סוריה עמדתי בקשר הדוק עם משרד החוץ כאן – עם השר, המנהל הכללי וראש המחלקה השנייה – והסברתי וחזרתי והסברתי את העוול שתורכיה עושה לנו בזה שהיא תומכת בהצעת ההחלטה המצווה עלינו להפסיק את העבודה בחולה.[1] אולם לצערי כל מאמצי עלו בתוהו. הם משוכנעים: ראשית – שהפסקת העבודה אינה אלא זמנית עד שיצליח הגנרל ריילי להסדיר את העניין על־ידי משא־ומתן עם שני הצדדים. שנית – שאם מועצת־הביטחון לא תתן לנו צו זמני כזה, הרי הדבר יביא ללא כל ספק לידי חידוש הקרבות בינינו לבין העולם הערבי, "דבר שאינו רצוי לא לנו ולא לכל מדינה אחרת בחלק זה של העולם ששוחרת שלום". כאלה הן הדעות והידיעות שנתקבלו במשרד החוץ התורכי במשך השבועות האחרונים מאת נציגיו בלייק סאכסס ובארצות ערב.

עתה, לאחר קבלת ההחלטה במועצת־הביטחון ולקראת ביקורו הקרוב של עזאם פחה בתורכיה, מצאתי לנכון לכתוב אישית לשר החוץ כאן, הפרופסור קופרילו, ולהביע פעם נוספת את צערי על השתתפותה של תורכיה, כמדינה שוחרת שלום ומתנגדת לכל תוקפנות, בהצעת ההחלטה למועצת־הביטחון, וכן להסביר לו שלא נוכל בשום פנים ואופן להסכים להפסקת עבודת ייבוש החולה ולהשלים עם מדיניות הפיוס שמעניקה פרסים לתוקפנים. בחרתי לכתוב לו אישית כדי "לא לתת לדברי הקשים כלפי מועצת־הביטחון וכלפי מנהיגי ארצות ערב אופי רשמי".

רצוף בזה העתק המכתב. בברכה נאמנה,

א. ששון

194

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

נספח

Appendix

מכתב מא. ששון אל פ. קופרולו, 21 במאי 1951
Letter from E. Sasson to F. Köprülü, 21 May 1951

Personnel

Monsieur le Ministre,

Me référant à nos maintes conversations au cours desquelles Vouz avez toujours manifesté un vif intérêt et une profonde compréhension à l'égard des problèmes du Moyen Orient et connaissant Votre méthode de travail réaliste et "cartes sur table", je me permets d'exposer à Votre Excellence ce qui suit:

Comme Vous le savez, le Conseil de Sécurité vient d'approuver, il y a deux jours, par dix voix contre une abstention, la résolution des quatre Puissances (Turquie, Etats Unis, Grande Bretagne et France) invitant Israël et la Syrie à observer les clauses de l'Armistice et demandant à Israël, entre autres, de suspendre les travaux d'assainissement des marécages du Huleh. On ne saurait assez déplorer l'adoption de la seconde partie de la dite résolution qui ne règle le conflit en aucune façon et ne contribue pas à l'établissement de la sécurité. Pour ma part, j'ai regretté de voir la Turquie, qui fait partie de cette région du globe et qui déploie de constants efforts pour y assurer la règne de l'ordre et de la paix, parmi les pays qui présentèrent le projet de la résolution adoptée ultérieurement par la majorité des membres du Conseil de Sécurité.

Israël considère que la seconde partie de la décision du Conseil de Sécurité diminue les possibilités d'entente équitable et pacifique qui aurait pu être atteinte, sur place, par des négociations entre les deux parties avec la médiation de la Commission d'Armistice. Au lieu de créer une atmosphère conciliatrice, cette décision ne sert qu'à accentuer les sentiments de haine. Elle affermit l'espoir de la Syrie et des autres pays arabes de réaliser leurs desseins par des menaces et par la force des armes. Elle crée un précédent ouvrant la voie pour une interprétation arbitraire des clauses du traité d'Armistice, si laborieusement édifié, et accroît les intentions de ceux qui veulent l'anéantir par la fraude et par les armes. Elle paralyse enfin le plan de relèvement et de développement d'une région malsaine où sévit le paludisme, attitude négative qu'on saurait difficilement concilier avec l'oeuvre constructive des Nations Unies. En effet, chacun des membres de cette organisation devrait, au contraire, être encouragé à entreprendre des travaux bienfaisants de ce genre non seulement dans son propre intérêt mais pour le salut de la région toute entière dans laquelle

il se trouve. La Turquie offre d'ailleurs un exemple frappant dans ce domaine par les efforts qu'elle déploie pour fertiliser et assainir son sol.

La décision foncièrement négative et obstructive du Conseil de Sécurité en ce qui concerne l'interruption du drainage des marécages de Huleh n'est qu'une récompense octroyée à l'aggresseur qui l'interprète comme la réussite d'une manoeuvre adroitement menée et voit poindre ainsi l'espoir d'imposer sa volonté et ses réclamations par ce même procédé classique. L'envoi de troupes iraqiennes en Syrie jette une ombre assez sinistre sur la résolution prise par le Conseil de Sécurité.

L'Etat d'Israël a le plein droit – légal, moral et humain – d'assainir les marécages du Huleh, qui font partie de son territoire. Il estime qu'il est de son devoir de le faire en tant que pays qui s'élève et s'avance fermement dans la voie du progrès sans être un fardeau pour les autres et sans se mêler aux éléments arriéristes dans un monde qui aspire au progrès. L'Etat d'Israël ne manquera pas d'avoir recours à tous les moyens légaux et surmontera tous les obstacles afin d'assurer l'accomplissement intégral du plan vital du drainage du Huleh. Israël n'a nullement l'intention d'arrêter son développement pour complaire aux chefs arabes qui – en raison de certaines considérations bien connues d'ailleurs – craignent d'affronter la réalité et évitent de s'engager dans une voie positive qui assurerait le calme et la sécurité si nécessaires au Moyen Orient et à leur propre pays.

J'espère, Monsieur le Ministre, que Vous voudrez bien faire preuve à l'égard de l'attitude d'Israël de cet esprit de compréhension et d'objectivité dont Votre politique est empreinte. Avant de terminer, je me permets de Vous assurer une fois de plus que l'Etat d'Israël suit avec une inquiétude extrême le développement de la situation mondiale et qu'il ne ménage aucun effort pour aboutir à une entente avec ses voisins. La sincère collaboration d'Israël avec la Commission de Conciliation pour la Palestine est le meilleur témoignage de sa bonne volonté.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma très haute considération.

E.S.

195

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

Coded Tel. MT77 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 21 May 1951

Moabit [Security Council] resol[ution][1] due entirely U.S.A. initiative, pressure, which others unable resist e.g. British too dependent on U.S.A. support Persia[2] to act freely such issue. Reasons for U.S.A. attitude: (1) Heaven-sent chance proving to Arabs that America is their friend too. McGhee in recent tour Mideast much impressed by Arab anger against U.S.A. and now apprehensive of result Arab League meeting Damascus.[3] (2) Accumulated irritation against Israel due success securing such strong sponsorship *Mattan* [Grant-in-Aid] behind back State Dep[artmen]t, B[en]-G[urion] speech Commercial Club which tendentiously reported as declaring defiance of *Moabit*,[4] El-Hamma bombing,[5] success B[en]-G[urion] visit U.S.A., possibly inadequacy our material help Korea. (3) State Dep[artmen]t still basically not in love with Israel, seized chance deal blow for traditional pro-Arab policy.

British rep[resentative] Jebb on behalf sponsors formally declared intention only suspend Huleh works few weeks. If agreement not reached by then Israel free come back to *Moabit* assured of sympathetic hearing.

195

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
2. בראשית מאי אישר הפרלמנט האיראני חוק להלאמת מתקני הנפט שקבע העברת בעלות מידי חברת הנפט האנגלו־איראנית לחברת הנפט הלאומית של איראן. ממשלת בריטניה ערערה על תוקפו של הצעד האיראני ופתחה במערכה להבטחת זכויותיה וזכיונותיה על מתקני הנפט באיראן. הממשלה האיראנית נקטה עמדה קיצונית וסירבה לכל פתרון שלא כלל בעלות איראנית על מקורות הנפט ומתקניו. היא דחתה הצעה בריטית לבוררות ואת הכרעת בית־הדין הבינלאומי לשמירת הסטטוס קוו. ארצות־הברית עמדה לצדה של בריטניה וניסתה לסייע בפתרון הסכסוך, אך חרף תיאום עמדות שררה מתיחות מסוימת ביניהן על רקע חשדות בריטיים שהאמריקאים עשויים להינות מהמצב ולתפוס את מקומם במשלוח מומחים וספינות לאיראן. (ראה מס' 244, הערה 1.)
3. מושב הליגה הערבית התקיים בדמשק בימים 14–18 במאי. בסיום המושב התקבלו ההחלטות הבאות: (א) הבעת תמיכה מוחלטת של מועצת הליגה בעמדה המוצדקת של סוריה בסכסוך החולה ונכונות לעמוד לימינה ולעזור לה בכל האמצעים לסילוק הסכנה; באותה החלטה נאמר כי כך תנהג המועצה לגבי כל חברה בליגה שתעמוד בפני תוקפנות ציונית; (ב) המועצה קראה להחיש את ביצועה של האמנה הקיבוצית; (ג) המועצה קבעה כי יש הכרח בפגישת ראשי המטות של המדינות החתומות על האמנה כדי לקבוע את תכניות ההגנה הדרושות; (ד) המועצה קבעה כי ההסדרים וההחלטות של האו"ם לא סייעו עד כה להרחקת הסכנה המאיימת על מדינות ערב ועל־כן יש לנקוט פעולות משותפות כלפי מדינות שיהיה להן חלק בסיכון בטחונן של מדינות ערב. (ראה מזכר על היחסים הבין־ערביים וסכסוך החולה, 22.5.1951, 93.03/3008/4.)
4. ראה מס' 120, הערה 2.
5. ראה מס' 107, הערה 2.

Be careful not to let issue appear as open conflict between Israel and U.N. but between Israel and Syria which succeeded misleading U.N. on spot and hence in *Moabit* and blackmailing U.N. by threats and use force. Israel sure that world opinion as crystallized U.N. will not permit lasting damage to constructive development project.

For your info[rmation] our line in light resol[ution] will be decided after further meeting Riley next days. We hope find compromise whereby work continues Jewish owned land, temporarily suspended Arab until agreement compensation reached with owners.

Eytan

196

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. MT83 מברק מוצפן
Inc.: 93.01/2207/17 :נוסח נכנס

Tel Aviv, 22 May 1951

Meeting *Sar* [Foreign Minister], Riley, Monday. *Sar* said prepared recommend Gov[ernmen]t temporary suspension work Arab lands Huleh, (a) without conceding justice *Moabit* [Security Council] resol[ution][1] and while fully reserving our rights; (b) on understanding work Jewish lands goes on for here no disagreement with owners. Riley accepted this but said his task greatly simplified if we agree 48 hours symbolical suspension throughout demil[itarized] zone as token compliance. *Sar* said soon as text resol[ution] received would bring this to Gov[ernmen]t for decision,[2] hinting we would not be obstinate this point.

Riley wanted summon M.A.C. [Mixed Armistice Commission] this week but *Sar* said Syrians must first sign six-point cease-fire agreement.[3] After argument it was decided Riley would either get Syrians sign or withdraw whole document as well as other e.g. Ridder five hundred metres withdrawal request.[4]

On Arabs Riley agreed resol[ution] did not mean force but permitting return homes whereupon *Sar* agreed we would let those who want go back.

196

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
2. ראה מס' 197.
3. ראה מס' 185, הערה 3.
4. ראה מס' 163 והערה 1 שם.

Riley said must find way settling civilian affair[s] demil[itarized] zone but we making task difficult by harping our sovereignty. *Sar* said we didn't start this argument and agreed we would say no more about it for present if Syrians and U.N. also let matter abeyance.

Riley said had seen text stiff note Western powers to all Arab states against sending aid Syria. He predicted Iraqis would leave Damascus go home next days.

Finally Riley said he now equipped wider authority covering some of P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] field and he confident if we help him he can make headway towards Israel–Arab peace.

All above only for your information not for use under any circumstances.

Eytan

197

מ. שרת אל ו. ריילי (ביירות)

M. Sharett to W.E. Riley (Beirut)

Copy: 130.02/2433/8 :העתק

Jerusalem, 22 May 1951

Dear General Riley,

I have to-day placed before the Government the full text of the resolution adopted by the Security Council on 18 May, 1951,[1] which I received this morning. I also reported on the conversation which I had with you yesterday.[2]

In addition to studying the resolution, the Government took note of the preceding debate, of the exposition of Sir Gladwyn Jebb in the name of the sponsors at the conclusion of the Council's meeting, as well as of your own views, as expressed before the Council and in our conversation. From all these statements the Government understands that the point at issue is the safeguarding of the legitimate rights and interests of the Arab owners of land in the demilitarized zone affected by the Huleh drainage operations, and that it is desired that the Palestine Land Development Company discontinue these operations in order to explore the chances of agreement

197

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329. המכתב שלפנינו נדון באריכות בישיבת ממשלה באותו בוקר. שרת התכוון בתחילה להפנותו אל נשיא מועצת־הביטחון. בישיבת הממשלה הציע איתן לשגר את המכתב אל ריילי כדי לא להסתבך בתשובה למועצת־הביטחון שפירושה המרת פי המועצה. רק לאחר דיון ממושך הצליח איתן לשכנע את חברי הממשלה ואת שרת לקבל את הצעתו.
2. ראה מס' 196.

with the landowners, either by the payment of compensation or by making available to them alternative tracts of land.

You will recall that the Government of Israel has repeatedly offered to arrange for the satisfaction of the claims of these landowners either by monetary compensation or by exchange of land.

In deference to the Security Council's decision, and in order to facilitate the task which [h]as been placed upon you in bringing about such an agreement, the Government of Israel has requested the Palestine Land Development Company to suspend operations on the land affected for the necessary brief period as from tomorrow, 23 May 1951. The scene of work will in the meantime shift to lands within the demilitarized zone which are unaffected by the present dispute, where operations will begin on the following morning.

The Government is confident that the temporary discontinuation of work on the disputed lands will facilitate materially the early achievement of an agreement with the landowners in question. The Government wishes at the same time to make it clear that in complying with the Security Council's directions it reserves fully what it holds to be Israel's inalienable right to bring the Huleh drainage project to a successful close in the interests of Israel and the inhabitants of the region.

The Government has charged me to bring to your notice once again that the Syrian Government has so far not declared its compliance with the Security Council's cease-fire order of 8 May 1951.[3] This failure to accept the elementary condition for the restoration of peace in the frontier zone arouses particular disquiet in the light of the statement made on 20 May by Khaled el-Azzem, Prime Minister of Syria, who in deliberate disregard of the Security Council's resolution of 18 May declared that Syria would under no circumstances discuss or negotiate peace with Israel.

The Government of Israel is confident that you will be able to take all the necessary steps to restore peace and full respect for the Armistice Agreement in the area, and again pledges its full support in the achievement of this aim.

Yours sincerely,

Sharett

3. ראה הערת־עורך, עמ' 297–298, ומס' 185, הערה 3.

198

ו. איתן אל משלחת ישראל באו״ם (ניו יורק)

W. Eytan to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

Coded Tel. TNW59 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2339/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 23 May 1951

Sar [Foreign Minister] letter to Riley[1] crossed letter Riley to *Sar*[2] enclosing copy resol[ution] and stating it considered as having been communicated to *Memisrael* [Government of Israel] when handed to Robinson after debate. Later today further letter from Riley[3] in reply to letter *Sar* states "I appreciate stand you have taken on stoppage present work on disputed Arab land in Demilitarized Zone but I feel you jeopardizing orderly solution problem by resuming work this time in Demilitarized Zone. I urge you once again instruct P.L.D.C. [Palestine Land Development Company] desist further operations in Demilitarized Zone until chairman I.S.M.A.C. [Israel–Syrian Mixed Armistice Commission] can arrange continuation project". *Sar* replied[4] this contradicts verbal understanding and asks Riley come see him tomorrow or Friday[5] when will give him hell and threaten publish Monday's conversation.[6] All this of course strictly secret present stage. Pl[ease] inf[orm] Washington.[7]

Eytan

198

1. מס׳ 197.
2. 130.02/2433/8 ,23.5.1951.
3. שם.
4. ראה שיחה טלפונית בין עברון לגומרד (Goumard), 23.5.1951, שעה 15.15, שם.
5. שרת ורייל נפגשו ב־24 במאי. שרת תקף את רייל על הפרת ההסכמה ביניהם ולאחר בירור העובדות נפרדו, לדברי שרת, ״מתוך הבנה ברורה״ כי עניין המשך העבודה בשטחים הישראליים באזור המפורז הוא ״בסדר״.(ראה תזכיר של שרת על השתלשלות עניין החולה לאחר החלטת מועצת־הביטחון, 17.6.1951, 93.03/3008/5; ראה גם מברק איתן אל משלחת ישראל בניו יורק, TNW61, 25.5.1951, 130.09/2339/1.)
6. ראה מס׳ 169.
7. נציגי ישראל בניו יורק ובוואשינגטון הביעו דאגה מתוכן מברקו של איתן. הם העריכו שארצות־הברית והאו״ם יתמכו ברייל במקרה של חילוקי־דעות בינו לבין ישראל והזהירו מפני מחלוקת עם מועצת־הביטחון שתבודד את ישראל במסדרונות האו״ם. (מברק מהשגרירות בוואשינגטון אל איתן, W58, 23.5.1951, 130.09/2309/1; אבן אל שרת X70, 24.5.1951, 93.01/2203/7.)

199

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל במוסקבה
East European Division to the Israel Legation in Moscow

מברק מוצפן IP510
נוסח יוצא: 130.09/2325/5

תל אביב, 23 במאי 1951

(א) אתמול הוזמן ירשוב למנכ"ל. נוכח לבבי. המנכ"ל הביע שביעת־רצון על הימנעות ברית־המועצות בהצבעת מועביט [מועצת־הביטחון],[1] ותיאר ההשתלשלות בהמשך לשיחת השר עם ירשוב משבעה במאי.[2] הסביר עמדתנו נגד ההחלטה החד־צדדית הבלתי־צודקת הנותנת פרס לתוקפנות. ייבוש החולה הכרחי. איננו מפרשים כי עלינו להפסיק עבודות בקרקעות יהודיים ואין סוריה שותף להכרעה לגבי הקרקע שבבעלות תושבים ערביים. ירשוב שאל גם על יחסנו לתביעה בדבר הערבים שהוצאנו מהאזור.

[.....][3]

מזאר

200

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W62 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/17 :נוסח יוצא

Washington, 24 May 1951

McGhee invited Keren give him breakdown military, economic assistance Middle East. Jones, Waldo, present. Herewith the figures:

(1) Military assistance up to $40 million for Israel and Arab states with no specification share of each. Distribution dependent requests of countries and their confirmation by U.S.A. Tripartite declaration[1] to be observed. Decisions on military aid to be coordinated with U.K., France.

(2) Grant military aid gives right purchase additional arms directly from U.S.A. military stocks. This so-called procurement assistance might prove

199

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
2. ראה מס' 154, הערה 3.
3. פסקה ב' של המברק, העוסקת בעניינים טכניים, לא הודפסה כאן.

200

1. ראה כרך 5, מס' 248.

as valuable as military aid itself since would enable us acquire arms which unobtainable on market from official sources at official prices.

(3) Economic assistance 25 million Israel, 25 million Persia, 25 million Arab states, 50 million refugees.

The above not, repeat not, for publication this stage, figures will be published after bill introduced in Congress.

[Washington] D.C.

201

א. אבן אל סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון
A. Eban to the staff of the Israel Embassy in Washington

העתק: 93.08/337/7

ואשינגטון, י"ח באייר תשי"א
24 במאי 1951

כמוס

רופאים נקבצו עלי ומסרו לי בשורות די מרגיעות. בכל זאת הורו לי לפרוש מהעבודה עשרה ימים, וגם לאחר נופש זה לתקן את משטר חיי בהשמטת חלק מהעול המשולש שרבץ עלי עד כה, כלומר, לוותר במשך הקיץ על הנסיעות והנאומים ברחבי הארץ לצרכי המגבית והמלווה. פעולה זו הנה המייגעת והמחלישה ביותר בין כל הפעולות שאני עוסק בהן, בייחוד כשהיא מתווספת על תכנית די גדושה וצפופה בזירתנו המדינית הכפולה.

היות ונשללה ממני ההזדמנות להתייעץ אתכם מיד על הפרשה האחרונה ולהסיק את מסקנותיה, ברצוני להשאיר אצלכם כמה רשמים טריים, מזון להרהור ולמחשבה, עד אשר נתכנס לשיחה מסכמת במועד קרוב. אפשר בנקל לזלזל באירועי השבוע החולף ולטשטש את מסקנותיהם. הרי יש יסוד להאמין שייבוש הביצות יימשך ויסתיים, אם כי חייבים אנו לעמוד על המשמר פן ייכנס גם עניין זה לתחומי התופעה המסתמלת כבר באוניברסיטה העברית; בבית־החולים "הדסה"; בבתי־הזיקוק בחיפה; ובחופש התנועה בתעלת סואץ. הרי כל אלה הן מגמות שהכול מודים להלכה בתועלתן המוחלטת ובערכן החיוני, אלא שלמעשה חל עליהן איסור ערבי הנתמך בפועל על־ידי או"ם, שכן או"ם מונע את פריצת ההסגר ואת פירוק המצור. (מפתיעה מאוד מידת השתתפותו של או"ם בהחנקת חיינו האזרחיים בנקודות חיוניות מאוד של יצירה ובניין.) אולם נניח כי תימצא התחכמות אשר תאפשר את ביצוע מפעל הייבוש – דבר אשר עוד טרם הובטח כל עיקר – אין בדבר זה כדי לגרוע מהמשמעות הקודרת והעמוקה של מאורעות השבוע שעבר. כי הנה קמה מחלקת המדינה, ותוך כניעה ללחץ ערבי גלוי, ביצעה מפעל של פגיעה מחושבת בענייני הפיתוח של מדינת ישראל; בכבודה ושמה הטוב (על־ידי גינוי חד־צדדי והעלמת עין מההתנפלויות הסוריות); ובביטחונה באזור המפורז (על־ידי הצו המפורש להחזרת המצב הקודם לקלקולו). והפגיעה היתה שרירותית בהחלט; היא לא באה כתגובה הכרחית לשום מצב שתבע פעולה וטיפול. ואחרון אחרון, יש לציין את שיטת הביצוע הנפסדת, את אריגת המזימה במסתרים תוך שותפות הדוקה עם הצד הערבי ובהוצאת הצד הישראלי מכל תהליך של התייעצות ומכל אפשרות של ערעור למפרע.

מאורע זה בא ללמדנו עד כמה שנטיות מחשבה פייסניות לגבי הערבים העמיקו שרשים במחלקת המדינה. נוכח התפרצות הזעם האנטי־מערבי בפרס, ותוך רצון לוהט למנוע הכרזות בדמשק נגד המערב[1] באותו רגע עדין ומתוח, החליטה המחלקה לקנות הפוגה על חשבון מדינת ישראל. תקדים ממאיר זה עומד לנו לאות ולאזהרה. הוא מחייב בירורים יסודיים עם השלטונות האמריקנים ומאמץ הסברתי מקיף וממצה, שיסתמך בראש וראשונה על כישלון המדיניות הזאת כשהיתה נקוטה, אמנם ביתר תקיפות וקיצוניות, בידי בריטניה בגלגול הקודם של תולדות המזרח הקרוב.

למעשה, עדים אנו לנטיית מחשבה זאת גם בשטחים אחרים של יחסינו עם ארצות־הברית. אלמלא השיקול "מה יאמרו הערבים" היש לפקפק אף לרגע קט כי מפעל "מתן" הנהנה מתמיכה פרלמנטרית וציבורית כה אדירה ורחבת ידיים היה נוחל הצלחה מלאה לאלתר, במקום המאבק הקשה שעוד צפוי לנו לשם הצלחתו החלקית? מיותר להדגיש עד כמה ששיקול זה משפיע גם על מבצעי האספקה, הציוד והנשק, ומסייג את נכונותה של ארצות־הברית להסתייע ביכולתנו הצבאית והתעשייתית.

על כל אלה, ובייחוד על המסקנות ההסברתיות בחוגי הממשלה והציבור נצטרך לטכס עצה ולכונן דעה. בינתיים, דאגתי היא שמא פתרון הבעיה המסוימת בחולה יוליד אצלכם רגש של הרגעה הנובעת מראיית המאורע בבדידותו, כהתרחשות מצומצמת ובת־חלוף, ולאו דווקא, כפי שצריך לראותה, כגילוי של תופעה כללית.

היות והמתיחות במזרח התיכון תגבר ותלך, וכן יתרבו מאמצי הלחץ והסחיטה מצד העולם הערבי, הרי יש לקדם בעוד מועד סכנה גוברת של פייסנות פרו־ערבית במחלקת המדינה. נוסף על הגברת המאמץ הדיפלומטי וההסברתי יש לגשת מיד לגיוס היהדות לתפקידים מדיניים בשותפות עם שגרירותנו. אני רואה ברכה בכל הפעולות היהודיות הנעשות כעת והמיועדות לתת ביטוי להתמרמרות ולמורת־רוח. יש לעודד את כל הפעולות האלו, גם לאחר נפילת ההכרעה במועצת־הביטחון. בדעתי להקים ועדה מייעצת של מנהיגי היהודים כאן, בת שמונה–תשעה חברים, שתיפגש אתנו במועדים קבועים וגם בשעות חירום על־מנת לעקוב בערנות אחרי ההתפתחויות המדיניות, נוסף על המשימות הכספיות אשר הפכו לחם חוקה של היהדות המאורגנת בארצות־הברית.

כמו־כן דחוף למצוא סופרים וכתבים בעלי שם והשפעה שיהיו מוכנים להטיף למדיניות אמריקנית חיובית ויוצרת למזרח התיכון, מדיניות הבנויה על חיוב ולא שלילה, ושתסתמך בעיקר על הגורמים הבריאים במזרח התיכון (תורכיה, ישראל, יוון, יוגוסלביה והקהיליה הבריטית בתורת גורם מזרח־תיכוני).[2]

חזקו ואמצו!

201

1. ראה מס׳ 195, הערות 2 ו־3.
2. ראה תגובת שרת במס׳ 249.

202

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מקור: 130.13/2593/23

לונדון, י"ז באייר תשי"א
25 במאי 1951

אישי וסודי

משה היקר,

קיבלתי את מברקך בדבר הכינוס שמציע א. ששון,[1] והרי הערותי בקשר להצעה זו:

הנני מסכים עם א. ששון ששאלת יחסינו עם הערבים דורשת עיון וטיפול מתמיד. אמנם נחלנו אכזבה להגיע להסדר מהיר ושלם עם שכנינו בעקבות הסכמי שביתת־הנשק ברודוס, אך אין אכזבה זו רשאית להוריד את הבעיה מסדר יומנו ולהישאר מונחת ב"מקרר" עד שתגיע "השעה המתאימה".

נכון הוא, שמבחינה אובייקטיבית אין לראות את המצב הקיים במחנה הערבי כמציין התפתחות מעודדת איזו שהיא לקראת שיפור היחסים עם ישראל ונכונות לשלום עמה. הדעות הבודדות הנשמעות לעתים במצרים ובלבנון, דעות המעריכות את המציאות בעיניים פקוחות והמכירות בקיומה של ישראל על מפת המזרח התיכון, נעלמות בים של קנאה ושנאה נוקשות ואינן, כפי הנראה, מוצאות הד בציבור הערבי. (הדברים האלה כוללים גם את הירדן. ראינו, שעל אף רצונו של המלך עבדאללה להגיע להסכם עמנו, אינו חופשי לעשות את הכול, כשהאווירה בסביבתו אינה מקילה עליו את הדבר. השאלה באיזו מידה יהיה מוכן ללכת נגד הזרם במדינתו־הוא ובעולם הערבי כולו ולשאת בהכרה את כל התוצאות האפשריות של מעשה זה, שהבריטים יתמכו בו, אך לא יכריחו לעשותו?) המצב הבלתי־יציב בעולם מחזק, בעקבות כל מאורע בינלאומי הנוגע למזרח התיכון, את השפעת הקיצוניים שבמחנה הערבי ומעודד אצלם את התקוות לנצל את ההזדמנויות המתאימות כדי ל"תקן דברים" בשעת זעם שלא היה ניתן להשיג בימים כתיקונם. השפעת הליגה הערבית שוב עלתה בזמן האחרון כתוצאה של מתיחות מתמדת בכמה מחלקי העולם הערבי (ובייחוד באפריקה הצפונית) וגילויי קנאות גדלה וקסינופוביה תוקפנית. כוונתי לליגה לא כמוסד, אלא כמכשיר תעמולה המנצל כל הזדמנות, כדי לשמור בציבור הערבי את רגש השנאה נגד ישראל ולטפחו. בתור מוסד נחלש, לדעתי, עוד יותר בזמן האחרון כוח השפעתה של הליגה ברוב מדינות ערב, ובייחוד עם הבלטת שלטונה הגובר של מצרים, המשתמשת בליגה למטרות אנוכיות של מדיניותה הפרטית. אופיינית העובדה המאלפת שפעילות הליגה במרוקו לא זו בלבד שלא החלישה את טיפולה בענייני ארץ־ישראל, אלא הוסיפה לה כוח וביטחון עצמי לפעול בכמה שטחים בבת־אחת כדי להפגין את אופיה המקיף וערותה לכל בעיה ערבית שהיא. עליית קרנם של ה"אחים המוסלמים" במצרים מציינת התפתחות הרת סכנות למצרים עצמה ולכרוך בהתפתחות זו בשבילנו. פרשות חולה ואל־חמה הפגינו בעליל את הרוח התוקפנית השוררת כלפי ישראל בארצות ערב. הכרזות המלך עבדאללה באנקרה על הציונות וישראל לא נמסרו בוודאי במקרה והדיהם נפוצו ברחבי העולם הערבי.

202

1. ראה מס' 152, הערה 1.

אכן, אילו היה בא א. ששון ומזעיק אותנו להתייעצות מתוך הנחה שסיכויי השלום עם הערבים גדלים ומתקדמים ושביצועו המהיר של השלום ניתן כאילו בידינו, הייתי אומר שחבל לכנס אנשים שסופם בוודאי להגיע למסקנה בצוותא למה שמוכרח להגיע היום בלאו הכי כל אחד מאתנו במקום שירותו בחו"ל או בקריה. אמנם התפתחות העניינים מאז פגישת הצירים בתל אביב אשתקד[2] אישרה את הניתוח שנעשה באותו מעמד ביחס לגורמים הפועלים בעולם הערבי והשפעתם על יחסי מדינות ערב לישראל, ניתוח שלא הבטיח אז ושמבטיח עוד פחות היום שלום מהיר בינינו והערבים.

ברם ההתייעצות שמציע א. ששון נראית בעיני כחשובה כדי לדון בבעיית יחסינו עם שכנינו בכל היקפה ורצינותה לא מבחינה בטחונית ומדינית בלבד, אלא על רקע עצם מציאותה של ישראל כגוף זר ומנודה בקרב שכניה, גוף אשר חי ומתפתח בסביבה אויבת ועוינת לו והחייב להסיק לאור המצב הזה מסקנות ממסקנות שונות לגבי ההווה והעתיד כאחד. דיון כזה היה מוצדק בעיני גם כשהיינו באים למסקנה ש"אין מה לעשות" על־מנת להגיע בזמן הקרוב לשלום עם הערבים. ניתן להניח שמסקנה מעין זו של הכינוס היתה כוללת בהכרח גם הצעות פעולה בשטח הערבי בבחינת תהליך לקראת הסדר אפשרי ביום מן הימים. נדמה, על־כל־פנים, גם לי כלא. ששון, שלאחר שלוש שנים של קיום מדינתנו יש צורך בבירור חדש של המצב ובבדיקת האמצעים והמכשירים העומדים לרשותנו בשטח הפעולה הערבית כדי לדעת באיזו מידה הם מתאימים ומספיקים לתפקידים שעליהם למלא.

אינני מציע כאן שום "סדר־היום" ולא תכנית של פעולה שעליה יצטרך לדון הכינוס, כי לא בצד התכליתי והמעשי בלבד אני רואה את חשיבות הכינוס, אלא בראש ובראשונה בבירור העניינים עצמם הקשורים בבעיה הערבית. יש צורך, לדעתי, בהחלפת דעות שתהיה קשורה ב[ה]ערכת הגורם הערבי והשפעתו על מעמדנו בזירה [ה]בינלאומית ובבירות העולם שמשמש בהן כל אחד מאתנו, כדי לבדוק לאור הערכה זו את יעילות מדיניותנו הנוכחית בשטחים אלה.

במידה שהדברים אמורים על לונדון, הרי אוכל להזכיר גם כאן, מה שכבר ציינתי באחת מסקירותי הקודמות, שלא נוכל להגיע להבנה מלאה ושלמה עם בריטניה, בעלת אינטרסים חיוניים בעולם המוסלמי והערבי, כל עוד ולא יימצא הפתרון לבעיית יחסינו עם שכנינו. שיפור יחסינו עם בריטניה אסור שיסתיר מעינינו את ההיסוסים והסייגים המרובים הקיימים כאן ביחס אלינו, ובייחוד בחוגי משרד החוץ, בגלל הגורם הערבי. הרברט מוריסון חיווה את דעתו ברוח זו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים בשיחתנו שהתקיימה קרוב לבואי הנה ולפני שמוריסון מונה לשר החוץ.[3]

הנני מביט בדאגה רבה על ההשפעה האפשרית של המאורעות הנוכחיים בפרס[4] על דעת הציבור הערבי ועל התנהגות הממשלות הערביות. נדמה לי, שבמה שלא תסתיים באופן מעשי הפרשה בפרס, הרי המכה שניתנה לפרסטיז'ה הבריטית ושל המערב בכלל – ספק אם תתוקן במהרה. (כפי שכבר ציינתי במברקי למב"ר [מחלקת חבר־העמים הבריטי], אפשרות של הסכם עם פרס קיימת בעיני הבריטים, המסתגלים במהרה לתנאי מציאות חדשים ובעלי סבלנות ושליטה עצמית במשא־ומתן. דאגתם העיקרית של הבריטים: להבטיח לעצמם את הייצור של הנפט ואספקתו לעצמם ולשווקי העולם. בשאר השטחים יראו, בוודאי, נדיבות לב, כדי לספק את הצרכים הפסיכולוגיים של הפרסים וגם יגדילו את חלקם בחלוקת הרווחים. כפי שידוע כאן, פועל השגריר הבריטי בטהראן מאחורי הקלעים באמצעים שהדיפלומטיה הבריטית

2. ראה כרך 5, הערת־עורך עמ' 436.
3. השיחה התקיימה ב־19 בדצמבר 1950 (דין־וחשבון בתיק 93.04/36/14).
4. ראה מס' 195, הערה 2.

התנסתה בהם מימי חאג׳־באבא ועד קרזון ופרסי קוקס! עזרת ארצות־הברית במשבר הנוכחי חשובה מאוד לממשלת אטלי בפרס גופה ובחזית המדינית הפנימית בממשלת הלייבור.) הראשונה בין הזוכות באנדרלמוסיה הפרסית תהיה עיראק – בעלת מקורות הנפט, שחשיבותם בשביל בריטניה תעלה עתה פי כמה. חילוקי הדעות בעניין הפיקוח הצבאי בים התיכון, שמעורבים בה מלבד בריטניה גם אינטרסים של ארצות־הברית וצרפת, והשיקולים המסובכים בקשר לקבלת תורכיה לאמנה האטלנטית, עתידים לחזק בעיני בריטניה את חשיבות מעמדן האיסטרטגי והמדיני של ארצות ערב ולהגביר את ערך הערבים גם בעיני תורכיה.

חוששני שאנו עומדים עתה על סף מדיניות בריטית אקטיבית יותר משבעבר בזירה הערבית, ובייחוד באזור המשתרע על עיראק, הירדן, סוריה והלבנון, מדיניות שתהיה מכוונת לחיזוק עמדות בריטניה בין המפרץ הפרסי והים התיכון לאחר שהתעורר[5] מעמדה בפרס וקלושים הסיכויים להסכם עם מצרים. ניתן לשער שגם ממשלת ארצות־הברית לא תטמון את ידה בצלחת ותמהר בוודאי להוכיח לערבים אף היא את כוונותיה הטובות כלפיהם; אם יינתן הדבר בידיה – הרי תשתדל לעשות זאת במידה שתעשה רושם ושתהיה גדולה משהיו מוכנים לכך הבריטים. אווירה זו של פיוס אמיתי או מדומה (הרוח השוררת בציבור הבריטי בכלל ובייחוד במחנה השמרנים דוחה שיטת פיוס במדיניות החוץ הבריטית באיזה שטח שהוא, ובייחוד במזרח התיכון) תחזק בראש ובראשונה את הנטיות התוקפניות של הערבים נגד ישראל. אינני חושב שהדבר עלול להתבטא דווקא במסע צבאי מאורגן נגדנו (את זאת לא ירשו ארצות־הברית ובריטניה מטעמי ביטחון חיוניים בשבילן), אך בגבולות, ובייחוד בגבול הסורי והירדני, עלולים להתחולל מעשי התגרות שיטתיים בנו אגב חדירה מכוונת של "אורחים" ערבים לשטח ישראל. (אגב, בקשר לאפשרות כזו, עלינו להתייחס בכל הרצינות לידיעה בדבר מזימות המופתי לארגן כנופיות מקרב הפליטים הערבים היושבים בסוריה.) על־ידי מעשים אלה ישתדלו הערבים להעסיק באופן שיטתי ומכוון את ממשלות ארצות־הברית ובריטניה בבעיית הביטחון בחלק זה של המזרח התיכון, כדי לחזק באווירת המתיחות השוררת באזור כולו את רצון מעצמות המערב להסדיר הסדר סופי את בעיית ארץ־ישראל בהקדם ובכל מחיר. הערבים יניחו בוודאי שעל־ידי טקטיקה כזו יצליחו להפעיל לחץ מוגבר על ישראל מצד ארצות־הברית ובריטניה ולהשיג בעקבותיו את הסכמתנו לוויתורים בשאלת החזרת הפליטים ו"תיקון" הגבולות. אם השערתי נכונה, הרי יש להניח שהאסיפה הכללית הקרובה של או"ם עלולה להיות הרת סכנות רבות בשבילנו.

נדמה לי, שבמפלתנו האחרונה במועצת־הביטחון בשאלת החולה הובלט באופן כללי מהלך הרוחות השלילי ביחס לישראל השורר בוואשינגטון, ובמידה עצורה יותר – גם במשרד החוץ כאן. לאמיתו של הדבר – לא האמנתי מעולם שמחלקת המדינה שינתה באיזה זמן שהוא את יחסה אלינו מאיבה – לידידות. ג׳ורג׳ מאק־גי שואף בכנות לשיווי־מאזניים ביחסי ארצות־הברית עם ישראל והערבים, ומבחינה זו שיפר את יחסו העוין לישראל ששרר במחלקה בימי הנדרסון.[6] אך היה מספיק לקרות מה שקרה בחולה כדי להוציא את שיווי־המאזניים ממצבם העדין והבלתי־יציב. המקרה הזה צריך לשמש לנו כאזהרה חמורה על מהות יחסינו עם מחלקת המדינה בכלל, ועל הרוח השוררת בה גם היום על־אף מאמצי מאק־גי ולחץ הנשיא לטובתנו. אמנם עלינו גם לזכור היטב שבפרשת חולה עזרנו על־ידי מעשים פזיזים והכרזות מזיקות לאויבינו ונתנו נשק בידיהם להכות בנו.

5. כך במקור וצ"ל: שהתערער.
6. לוי הנדרסון, לשעבר (1945–1948) מנהל האגף לענייני המזרח הקרוב ואפריקה במחלקת המדינה של ארצות־הברית.

בירור צורכי פעולתנו בשטח הערבי קשור אפוא בשאלות חיוניות הנוגעות למעמדנו הבינלאומי וליחסנו עם ארצות־הברית ובריטניה. הסדר יחסינו עם הודו תלוי במידה רבה אף הוא בגורם הערבי; כל עוד שהגורם הזה נשאר שלילי – קלושים הסיכויים להסכם בינינו ופקיסטאן. יחסינו עם תורכיה לא יגיעו לשלמות ואיתנות הדרושות כל עוד תעמוד בינינו המחיצה הערבית. מעמדנו בקרב מדינות אסיה אחרות, מלבד אלה שהזכרתי לעיל, ובאפריקה (חבש, ובעתיד לא רחוק בוודאי – גם מדינות ערביות ומוסלמיות חדשות באפריקה הצפונית) יישאר מקרי ותלוש וימשיך להבליט את בדידותנו האזורית במוסדות האו"ם.

במקרה שיוחלט באופן חיובי על הכינוס שמציע א. ששון, הרי זהו הרקע שעליו, לדעתי, נצטרך לדון בבעיית יחסינו עם הערבים מבחינה מדינית. אך לבעיה הערבית ישנם גם כמה וכמה צדדים חשובים אחרים השייכים לענייני פנים של מדינתנו ושאין להפרידם מהצד המדיני של הבעיה. אם כי חשיבותם אינה יורדת מחשיבות הצד המדיני של הבעיה, לא אפרש אותם כאן. הכינוס יגע, בלי ספק, גם בהם, כדי להשלים את התמונה הכללית ולהגיע ביתר יעילות למסקנות הדרושות.

נסיתי לנגוע במכתבי זה באופן כללי באחדות מהשאלות המעסיקות אותי בשעה זו ולהביא לידיעתך, אגב הצעת א. ששון, כמה מהשערותי מתוך הסתכלות במתהווה היום בזירה מדינית חשובה זו – לונדון – והשפעתה על ענייני המזרח התיכון וישראל.

שלך,

א. א.

203

ג. אבנר אל י. אילסר[1] (רומא)

G. Avner to Y. Ilsar (Rome)

העתק: 130.10/2523/17

תל אביב, כ"א באייר תשי"א
27 במאי 1951

אני רוצה היום לאשר את מכתבך מה־18.5.51 בצירוף סיכומך על פרשת הרשקוביץ והוואתיקאן.[2] קראתי את דבריך העמוקים בעניין ועברתי עוד פעם על כל החומר. אין אני מומחה בענייני הוואתיקאן; אולם תמיד התייחסתי בחשדנות מסוימת לכל אלה מאתנו אשר ייחסו ומייחסים לוואתיקאן מסתוריות מיוחדת ודרכי פעולה חשובים, עקלקלים וערומים באופן מיוחד.

לומר את האמת, אני חושב שגם אתה נתפס קצת לכיוון כזה. אתה מנסה להוציא מסקנות עמוקות ומרחיקות־לכת מדבר שבסופו של חשבון, לדעתי, אינו הרבה יותר מאשר סערה בכוס מים.

קודם־כול אתה מפריז, לדעתי, בחשיבות שהוואתיקאן בכלל מייחס היום לכל השאלה של קשרים ויחסים עם ישראל. מהרהוריך אפשר להבין כאילו הוואתיקאן מבלה שעות רבות בהתלבטות בכל הבעיה הזו. אני סבור אחרת. אני חושב שמזמן לזמן הם באמת נפגשים לקבוע

203

1. יחיאל אילסר, מזכיר ראשון, קונסול וראש המדור הקונסולרי בצירות ישראל באיטליה.
2. על פרשת מגעיו של פביאן הרשקוביץ, לשעבר רבה הראשי של הקהילה הניאולוגית בבודאפשט, עם הוואטיקן ראה תזכיר מצורף למכתב אילסר אל אבנר, 18.5.1951, 130.10/2523/17.

תכסיסים לגבי הבעיה הירושלמית. זה בעיקר כאשר יש איזו התפתחות בעניין זה, או לפני עצרת או"ם, או כשעולה על לבו של מישהו שכדאי להתחיל במשא תעמולה בעיתונות הקתולית העולמית נגדנו וכו'. נכון שיש שני כיוונים בוואתיקאן, אולם דעתי היא שזה מתייחס בעיקר לפתרון עצם הבעיה הירושלמית. כיוון אחד הוא יותר קיצוני ואילו השני סבור שיש להתפשר עם ישראל על בינאום מצומצם.

ברור שהכיוון המתון הוא גם מוכן יותר לאיזה קשר עם ישראל, אולם אינני מאמין שאף אנשים אלה מעוניינים ממש בקשרים עם ישראל כי קשה לראות, מבחינתם, מהי התכלית בקשרים כאלה. אפילו הכיוון המתון יותר מוכן הרי להתפשר עם פתרון פחות קיצוני רק על־ידי לחץ המסיבות ולא על־ידי משא־ומתן חופשי עם ישראל, אשר בו יהיה ויתור חופשי מצד הוואתיקאן.

לכן אינני סבור שאפילו הכיוון המתון "אומרים לנו בכל הזדמנות" את הסעיפים א'–ה' שבתזכירך.[3] לא צריך לחשוב שדברים שמגיעים אלינו על־ידי פגישות מקריות הם דברים שבתכנון מחושב של הקבוצה הזו. גם האנשים הקיצוניים, כשמדברים אתנו, מדברים על הסעיפים ד' וה' שבמספר 4 בתזכירך.

ברור שהעיתונות שלהם, בהתאם לקו הכללי, מפרסמת מעת לעת דברים המכוונים נגדנו. אולם אין לחשוב שיש מישהו המתכנן למפרע, כצעד פוליטי רציני וכבד־ערך, סיפורים על משא־ומתן ברומא ועל ניסיונותינו לחפש הסכם.

במידה שהם עוסקים בזה, הרי הם יודעים בדיוק את עמדתנו ואת עקשנותנו, והם יודעים גם שמין סיפורים כאלה אינם משפיעים לא עלינו ולא על העולם. לכן אני חושב שיש כאן לא הרבה יותר מאשר סיפורים עיתונאיים גרידא. אינני מאמין שהם עוסקים בכל הרצינות בריכוך הקרקע או ריכוך עמדת ישראל וכו'.

נכון שהם מודאגים בדבר עתיד הנוצרים בישראל, והשאלה הזו מהווה גורם חשוב בכל מחשבתם על עניין ירושלים. אם יצליחו לתקוע יתד בירושלים, כי אז יוכלו להבטיח ביתר קלות כל מיני עניינים מעשיים אשר קובעים עבור עתיד הנצרות. כמו הציר, כן אני בעד מדיניות יותר ליבראלית בעניין זה, מפני שזה מס שאנו חייבים לשלם בעד העובדה שמדינתנו קיימת בארץ הקדושה גם לנצרות. בשטח זה אנו יכולים, לדעתי, לחסוך לנו צרות גדולות על־ידי מעשים קטנים אשר אינם [פוגעים] כלל בחיינו ובביטחוננו.

נכון שעלינו לפעול בשותפות עם ירדן בכל שלבי בעיית ירושלים, וגם עשינו זאת בעבר, אם כי אולי לא תמיד באופן מספיק. מאידך, הצעה כמו זו שאתה מציע, הרי איננה מעשית בגלל העדר היחסים בינינו לבין ירדן. אינני מניח שירדן תקבל אותה, או שהיא יכולה להיות בעלת ביצוע יום־יומי כל עוד אין הסדר של יחסים בינינו לבין ירדן. ואם יש חשש שירדן תסרב, הרי אז לא כדאי כלל להציע את הדבר. בכלל, כרגע מצבנו הוא יותר קל מאשר לו היתה קיימת ועדה כזאת אשר, למרות התכסיס הנוח לגבי הוואתיקאן, מוכרחה לגרום לנו הרבה כאב־ראש יום־יומי ומעשי.

את סיכומך הסופי אני מקבל. עלינו לא להיחפז לשום פעולה. התנאים והזמן עובדים לטובתנו. כל מגע יהודי עם הוואתיקאן, אפילו בשאלות יהודיות בלתי קשורות עם ישראל, צריך להיות מתוכנן למפרע ושקול. בתקופה של "שב ואל תעשה" כדאי להימנע אפילו מקשרים

3. אילסר כתב בסעיף 4 בתזכירו כי החוגים המתונים בוואטיקן אומרים בכל הזדמנות את הדברים הבאים: "(א) צריך לבוא במגע רשמי ובלתי רשמי עם הוואטיקן; (ב) אפשר להגיע לידי הסכם עם הוואטיקן; (ג) יש לוואטיקן זמן ולכן אתם צריכים להיות מעוניינים לבוא במגע עמו; (ד) הראו קצת גמישות בעניין המקומות הקדושים ובטיפול בעדות הנוצריות בישראל; (ה) הרשו למספר גדול יותר של כמרים להיכנס לישראל, ובכלל הקלו על עבודתם." (שם, שם.)

בעניינים אחרים כדי לא לתת רושם כאילו אנו מתגנבים אליהם. בעניין הנוצרים בארץ כדאי להיות יותר נוח. בפעולות חיוביות, כנות בשטח המעשי נוכל במידת־מה להקהות את הכיוון הקיצוני נגדנו בעניין ירושלים. אין ספק שבכל המשחק התכסיסי יש לנסות ולתאם פעולה עם ירדן. אולם המשחק התכסיסי אסור שיביא אותנו לידי החלטות אשר תוצאותיהן המעשיות תהיינה מסובכות עבורנו בחיי יום־יום. כמה שפחות אישים וגופים דואגים למקומות הקדושים ולנוצרים – הרי זה משובח. ואל לנו להסתכל על הוואתיקאן כעל דבר שונה בדרכיו ממכונה מדינית איזו שהיא. נאמר – מחלקת המדינה או משרד החוץ הבריטי.

אני מצרף את חוות־דעתו של מר פראטו[4] על כל המסמכים הללו. הוא מכיר את העניינים ורציתי שגם הוא יחווה את דעתו.

בכל אופן, לחשוב על הדברים צריך, והד"וחים שלך והמסקנות עניינו אותנו מאוד.

בברכה,

ג.א.

ג. אבנר

204

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל במוסקבה
East European Division to the Israel Legation in Moscow

מברק מוצפן 512

נוסח יוצא: 130.09/2325/5

תל אביב, 28 במאי 1951

שר החוץ נפגש עם ירשוב.[1] נוכח לבבי. השר העלה בעיית אסירי ציון ברומניה והכחיש הידיעות ב"פראבדה" בדבר הכנת הסכמים מדיניים אגב ביקור ראש הממשלה בארצות־הברית. לנושא הראשון ניסה [כך!] ירשוב תחילה וטען שאינו כתובת אך אחר־כך נכנס לבירור. לנושא השני הגיב בעיקר בטענות־הנגד הידועות. בשיחה אחרת אגב ארוחה בבית השר השמיע השר בהזדמנות מתאימה באוזני ירשוב את בעיית העלייה מברית־המועצות. פרטים בסקירה הנשלחת עם אלישיב.[2]

מזאר

4. יהונתן פראטו, מעובדי המחלקה לחקר מדיני במשרד החוץ עד מאי 1951; מיולי מזכיר שני בצירות ישראל בארגנטינה. הנספח לא הודפס כאן.

204

1. השיחה התקיימה ביזמת שרת ב־25 במאי.
2. ראה מ. ואלטר אל ראשי נציגויות ישראל במזרח אירופה, 27.5.1951, 130.11/2513/1. ארוחת־הערב בביתו של שרת התקיימה ב־26 במאי. ואלטר כתב כי השיחה נסבה בעיקר על בעיות העלייה. ירשוב שאל על תכניותיה של ישראל לגבי המשך העלייה והתעניין במקורות העלייה שישראל עתידה לקלוט. שרת ייחד את הדיבור על הרזרבות לעלייה ממזרח אירופה ובתוך דבריו אמר כי "יש כמובן להזכיר בקשר לתכנון העלייה מדינה גדולה אחת בה חיים מרבית יהודי מזרח אירופה. אם כי לא חלה כל תזוזה בשנים האחרונות בבעיה זו, אין ישראל יכולה לתכנן את עתידה מבלי להתחשב ביהדות זו." שרת הוסיף כי בלי יהדות ברית־המועצות תוכל ישראל להגדיל את אוכלוסייתה עד למעלה משני מיליון איש בשנתיים הקרובות אם תנצל את מקורות העלייה הקיימים. ירשוב התעניין בעליית יהודי העולם המערבי. שרת ציין כי עלייה זו חשובה מאוד באיכותה, אך קטנה עדיין בכמותה.

205

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Orig.: 130.13/2582/4 :מקור

London, 30 May 1951

Top Secret

TALK WITH THE FOREIGN SECRETARY –
MY LI.521 OF MAY 29TH, 1951[1]

I cabled you yesterday a brief report on my talk with Mr. Morrison at the House of Commons. I had met him before, since his taking office, at the lunch I gave for the Parliamentary Delegation before they left for Israel, but this was my first official call on him as Foreign Secretary. He received me in his room at the House of Commons, and the conversation was frank and friendly throughout, with no sort of formality. In the forty-five minutes I spent with him, we covered a lot of ground – he doing most of the talking.

I began by conveying to him our best wishes for a successful term of office, to which he replied that he needed all the blessings he could get, as the work was really very hard and tiring.

He stressed his personal sympathy for Israel, and H.M.G.'s desire for co-operation with us. He said he was very glad that B[en]-G[urion] had understood the spirit of his note on Robertson's report;[2] both the Government and he himself had been greatly impressed by, and appreciative of, the spirit shown by B[en]-G[urion] in his talks with Robertson.[3] He went on to say that they hoped that B[en]-G[urion] also understood the spirit in which they had dealt with the "Commonwealth suggestion" he had made to Robertson. Without elaborating much on what he called "the proposal", Mr. Morrison said that we probably understood that the forming of a Commonwealth was a long evolutionary process, and in any consideration of the subject the historical factors had to be borne in mind.

I did not enter into any discussion with him on the subject, but I rather felt that, in spite of the explanations given to Helm, the Foreign Office is still under the impression left on them by Robertson – namely that B[en]-

205
1. מברק אילת אל קומיי, 29.5.1951, 130.09/2318/8.
2. ראה מס' 138.
3. ראה מס' 68 ו־72.

G[urion]'s remarks were intended to imply more than the mere comparison, at one stage in his conversations with Robertson, of the treatment of Israel, in the event of war, with that to be given to members of the Commonwealth.

From this he passed to the present state of affairs in the Huleh area, and without giving me much time to reply, told me that he was reading every cable that arrived, both from Tel Aviv and from Damascus. He was still not sure whether we or the Syrians were in the right on the security aspects of the Huleh controversy, but he was convinced that the drainage of the Huleh area should not be allowed to suffer as a result of it, and that the work of making the area healthy and suitable for cultivation should continue unimpeded. He well remembered his visit to the Huleh during his own stay in Palestine, and the impression made on him by what he had heard from the *kibbutzim* [Israeli communal settlements] in that area of their struggles against malaria and mosquitoes in the "bad spots".

He went on to say that we had harmed our own cause by the bombing in Syria. As a policeman's son himself, he fully sympathised with the indignation caused by the Syrians' killing of seven of our police, but he felt that the reprisal bombing was even worse: it had made even our friends wonder how far this incident might develop.

He stressed the importance for us of co-operating with the United Nations, to which Israel owed so much.

I explained our objects in the Huleh controversy, adding that we hoped to have the support of the British Delegation at Lake Success in ensuring the continuation of the drainage work – the importance of which he had himself emphasised.

He then asked me about our relations with the Arabs generally, and said how important it was that we should pursue our efforts to reach a final peace settlement with our neighbours. He now understood much more about the difficulties and obstacles one meets in dealing with Arabs, but we had to have patience and persevere, because a settlement was not only important for the countries directly concerned, but also for the stability of the whole Middle East. The Arabs, he said, were "a very important factor" in British Middle Eastern policy. After a short pause, he immediately added that "Israel is also a very important factor". When I mentioned our desire, and our constant efforts, to reach peace with the Arab States, and particularly with Jordan, and referred to the obstructions put in our way by the Arab League, he said that the creation of the Arab League had been "a great mistake" of British policy in the Middle East. This statement he immediately followed up with the remark that he was speaking to me entirely personally and in strict confidence.

Leaving the Arabs, he then proceeded to enquire about the progress of

B[en]-G[urion]'s tour in the United States.[4] I told him something of the enthusiasm with which B[en]-G[urion] was being received, both by the Jewish and the non-Jewish public, and the importance which we attached to his visit as serving to cement our relations with the people and Government of the United States. To this he remarked that U.S. policy towards Israel was "no longer as sympathetic as formerly" as a result of America's increasing interest in the Middle East and the Arab countries. He added, *en passant*, that he was himself having a great deal of trouble with the Americans over Persia.[5] He had been particularly astonished to find the Americans defending the nationalisation of the oil companies in Persia when they were so much opposed to it at home. (The same argument exactly was used by Churchill *against* the Labour Party, whose own nationalisation policy had, he said, encouraged Moussadegh[6] to follow their example in Persia!) When I commented on the increasing xenophobia and fanaticism, not only in Persia but throughout the Arab world, and said that these constituted a grave menace to the West – graver, I thought, than Communism – he said he agreed, and added that he thought Moussadegh's main object in attacking Britain, both by words and deeds (through the oil business) was simply to distract the attention of his poverty-stricken subjects from their own problems and needs, and to divert their anger against Britain, which had in fact contributed so much to Persia's welfare and stability. Mr. Morrison said that the same thing was noticeable in Egypt, where the ruling classes had the same motives for their unbridled and unreasonable attacks on the British. This self-destructive policy of the Middle Eastern reactionaries was a very serious problem, to which H.M.G. was giving its close and constant attention.

In conclusion, he asked me about the prospects in our forthcoming elections to the Knesset,[7] and enquired about the dangers of increased Communist influence. After hearing my explanations, he remarked that "fellow-travellers" were in his view more dangerous than open communists. He thought there was only one effective way of fighting them: namely to challenge them publicly, and ask them as "non-communists", to which aspects of Soviet policy they did *not* agree? He had found that either there was no reply at all, or the reply was so ridiculous as to expose the "fellow-traveller" completely.

As he saw me off, he asked me to come again whenever I wished to see him, either officially or in my personal capacity.

E.E.

4. ראה הערת־עורך, עמ' 276–277.
5. ראה מס' 195, הערה 2.
6. מוחמד מוצאדק, ראש ממשלת איראן מאפריל 1951.
7. ב־30 ביולי 1951.

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בכנסת על החלטת מועצת־הביטחון מה־18 במאי 1951

בשלוש ישיבות (29, 30 במאי ו־4 ביוני 1951) דנה הכנסת בהחלטת מועצת־הביטחון על סכסוך החולה. שרת פתח את הדיון בתפקידו כממלא מקום ראש הממשלה ושר הביטחון. הוא תקף את החלטת המועצה על שלקתה "בחד־צדדיות" הן במסקנותיה לגבי העבר והן בפסק ההלכה שקבעה לעתיד" וטען כי החומר העובדתי שהובא בפני המועצה הוכיח מעל לכל ספק את אשמתו הישירה של הצבא הסורי במאורעות החודשים האחרונים. למרות הראיות הללו גינתה המועצה את ישראל על הפצצת העונשין של חיל האוויר והתעלמה לחלוטין מן התוקפנות הסורית. שרת אמר כי דרישת המועצה להחזרת הערבים לאזור המפורז התעלמה מהעובדה שמדובר בערבים שהועברו אל פנים הארץ מרצונם ועל־פי בקשתם והוא גינה בתוקף את הוראת המועצה להפסיק את עבודות הייבוש באזור המפורז. הוא ראה בהחלטת המועצה ביטוי למדיניות פיוס כלפי הערבים והודיע כי מדיניות זו לא תביא לשלום במזרח התיכון. שרת הזכיר את החלטות הליגה הערבית בדמשק שכל מטרתן ליבוי שנאה כלפי ישראל והכנה למלחמה נגדה וציטט במיוחד את דברי שליט סוריה אחרי קבלת ההחלטה כי "לעולם לא יהיה משא־ומתן או דיון על שלום עם ישראל".

שרת שב והצהיר שממשלת ישראל רואה את כל שטחי האזור המפורז על גבול סוריה "כחלק בלתי נפרד של השטח שריבונות ישראל פרושה עליו" והודיע "כי הממשלה רואה את זכותה לבצע את תכנית ייבוש החולה... כזכות ראשונית והחלטית ומנוי וגמור עמה להביא את המפעל הזה לידי סיום מוצלח על אף כל קושי ומכשול". יחד עם זאת הבהיר שרת שממשלת ישראל "מעוניינת להישמר בתהליך הגשמת המפעל ממשברים מיותרים" ולדאוג שסיבוכים "העלולים לקרות לא יפגעו במשטר שביתת־הנשק" שישראל "קיבלה על עצמה לקיימו". שרת מסר לכנסת על המשא־ומתן עם ריילי שבעקבותיו קיבלה הממשלה את החלטתה מה־22 במאי. הוא ציין שלושה עקרונות של ההחלטה: (1) הסכמה להפסקת עבודה ליום אחד באזור המפורז כולו; (2) הפסקה לתקופה קצרה בחלקות שיש עליהן בעלות פרטית ערבית כדי לאפשר לראש מטה האו"ם להסדיר את הנושא עם הבעלים; (3) חידוש העבודה כעבור 24 שעות ביתר חלקי האזור המפורז והמשכתה ברציפות. הדיון עמד בסימן הבחירות. האופוזיציה תקפה אישית את שר החוץ והאשימה את הממשלה בניהול מדיניות כושלת, בכניעה ללחצים של ארצות־הברית ובריצה מבוהלת אל תוך זרועותיה.

ב־4 ביוני הצביעה הכנסת על הצעות החלטה לסיכום הדיון. הצעת מפ"ם תבעה מן הממשלה "לחדש במלוא הקצב וההיקף את פעולות הייבוש... ללא רתיעה מפני הלחץ מצד נציגי האו"ם". היא קראה לכנסת "לגנות את מדיניות ההשתעבדות של הממשלה לפוליטיקה האמריקאית, שמצאה את ביטוייה, בין היתר... בהחלטתה להפסיק את פעולות הייבוש". תנועת החרות הציעה להטיל על ועדת חוץ וביטחון לחקור את הגורמים שהביאו לכשלונה של הממשלה, להטיל על הממשלה לא לקבל כל צו להפסיק את העבודה ולנקוט צעדים לשחרור מדינת ישראל מן "הפיקוח הנכרי". סיעת הציונים הכלליים הציעה שהכנסת תקבע "כי מדיניות הממשלה בקשר לסכסוך הגבול עם סוריה הביאה לידי כשלונות אשר פוגעים קשות במעמדה הבינלאומי של מדינת ישראל". סיעת מק"י הציעה שהכנסת תחליט להפסיק את התמיכה בקיום האזורים המפורזים המשמשים "בסיס ריגול והתערבות ל'משקיפים' אמריקאים", להפסיק את ההכרה בוועדת הפיוס ובמשקיפי האו"ם, ולגנות את הממשלה "הנכנעת להחלטות הרוב האמריקני–בריטי במועצת־הביטחון, המכוונת לחזק את שלטון המרגלים האמריקנים בגבולות". הצעת סיעות מפא"י והפרוגרסיבים קראה לכנסת להביע את צערה על החלטת מועצת־הביטחון ולחזק את ידי הממשלה "בעמידתה על ריבונות ישראל בשטח המפורז ועל הזכות להביא את ביצוע תכנית הייבוש לידי גמר במלוא היקפה". הכנסת דחתה את כל הצעות האופוזיציה וקיבלה ברוב של 51 קולות את הצעת הקואליציה. (דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת הראשונה, כרך IX, עמ' 1874–1887; 1893–1910; 1931–1932. ראה גם ניתוח המהלכים המדיניים והדיון בכנסת בסקירה של שרת על השתלשלות עניין החולה אחרי החלטת מועצת־הביטחון, 17.6.1951, 93.03/3008/5.)

206

מ. דייוויס אל הנשיא וייצמן (רחובות)
M.B. Davis to President Weizmann (Rehovot)

Orig.: 130.02/2433/9 :מקור

Tel Aviv, 1 June 1951

Dear Excellency and friend:

I have been instructed to convey to your Excellency the following message from the President of the United States:

"His Excellency

Chaim Weizmann,

President of Israel.

My Dear Mr. President:

I have received your telegram of May 18, 1951[1] concerning the Four-Power resolution regarding the situation in the demilitarized zone on the Israel–Syrian border. As you know, this resolution was adopted by the Security Council on May 18, 1951 by a unanimous vote.[2] I want to assure you, Mr. President, that the United States representatives in conjunction with their British, French and Turkish colleagues considered the matter most carefully before introducing this resolution in the Council.

As was pointed out in the Sponsors' statements before the Security Council on May 16 and 18, the fundamental consideration in this resolution is the strengthening of the Israel–Syrian Mixed Armistice Commission and of the authority of the United Nations Chief of Staff in dealing with the points at issue regarding the demilitarized zone. I can assure you that it was not the design of the Sponsors of this resolution to bring about a permanent cessation of drainage operations in the Huleh marsh area. At the same time, the Security Council has expressed the view that such activities in the demilitarized zone should only be carried on in accordance with the procedures established under the Armistice Agreement. The United States will continue to support the position of the United Nations in this matter, noting that if either side is dissatisfied with the terms of the present agreement, the necessary United Nations machinery is always available to permit modifications to be made.

I am very happy to have received reports that fighting in the demilitarized zone has now ceased and both sides are abiding by the terms of the Security Council's cease fire resolution of May 8.[3] We are also confident

206

1. מס' 184.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
3. שראה הערת־עורך, עמ' 297–298.

that both sides will similarly comply with the terms of the resolution of May 18.

It is my hope that in the near future the limited arrangements represented by the Armistice Agreements can be supplanted or expanded by additional agreements between Israel and the Arab States which will result in final peace settlements. Meanwhile, in the absence of more comprehensive settlements, the Armistice Agreements are the only, and therefore invaluable, instruments safeguarding peace in the area. As such, they must be carefully preserved. It is my belief that only through the scrupulous adherence of both sides to the Armistice Agreements and Security Council resolutions can a solid foundation be laid for an eventual permanent peace.

I send to you, Mr. President, my warm regards.

Harry S. Truman."

I am, Excellency, with great respect and warm personal regards, very sincerely yours,

Monnett B. Davis

207

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

מקור: 130.10/2516/10

פאריס, כ"ו באייר תשי"א
1 ביוני 1951

סודי

בהזדמנות ביקור במשרד החוץ אשר מטרתו היתה להציג את שלוש[1] בפני הטקס והמחלקה הגיאוגרפית נסבה שיחתי עם לוק (השתתף בה גם דניזו)[2] על שאלת מטוסי המוסקיטו.

תשובת מר לוק היתה כי בעיית חלקי החילוף נפתרה, ואשר למטוסים עצמם הרי הוא מקווה כי הרישיון עבור אלה המוכנים כבר יתקבל בימים הקרובים. משאלתי כמה זמן יוכל הדבר להתעכב עוד ענה כי הוא מקווה שהבעיה תמצא את פתרונה בשבוע הבא, כמובן באם לא יתחדשו האינצידנטים על הגבולות, דבר העלול לסבך את המצב. משציינתי את הרושם הטוב אשר עלול לעשות צעדם זה השיב לוק כי אין הם חפצים בפרסומת ומבקשים מאתנו לוותר על חניית המטוסים בקפריסין בדרכם ארצה. זאת הבטחתי לו.

207

1. אביעזר שלוש, מזכיר שני בצירות ישראל בפאריס.
2. ז'ורז' דניזו (Denizeau), הממונה על ענייני ישראל במחלקת אפריקה–לוואנט במשרד החוץ הצרפתי.

מכאן עברתי לדבר אודות החשיבות של ייצוב היחסים באזור, אם לא על־ידי חוזה שלום הרי לפחות על־ידי נוסחא אשר תהווה צעד קדימה לגבי הסכמי שביתת־הנשק. לוק שאל אותי אם אני מאמין שוועדת הפיוס עלולה למלא תפקיד לקראת השגת מטרה מעין זו. תשובתי היתה כי ועדת הפיוס יכולה לשמש זרוע מבצעת אולם לא מניע יוזם אשר יש לחפשו במקום אחר. נדמה לי, הוספתי, כי מבחינה זו נמצאת צרפת בעמדה נוחה ביותר והיא יכולה להשפיע לא מעט על התקרבות סורית–ישראלית. לוק השיב כי הסורים לא יוכלו לצאת חוצץ נגד דעת־הקהל הערבית ולא יוכלו להיכנס בודדים לשיחות על הסדר עם ישראל. לו אפשר היה לצרף את לבנון ואת הירדן, דרך משל, אפשר היה אולי להגיע לתוצאות חיוביות.

מכל מקום הבעיה מעסיקה אותם הרבה והם מנסים למצוא נוסחא אשר תוכל להביא את הצדדים סביב שולחן דיונים. הוא הסכים עמי כי אפשרות התערבות אמריקאית מתוך רצון להכתיב תנאי שלום למזרח התיכון תכביד בהרבה על המצב ותעמיד את צרפת במצב בלתי נוח בפרט באם לקחת בחשבון כי אנגליה לא תוותר לעולם על תכניותיה לגבי סוריה רבתי המהווה סכנה לצרפת, ישראל וסוריה גם יחד.

זהות דעות בין האמריקאים לבריטים לגבי המזרח התיכון עשויה להעמיד בסכנה את האינטרסים הצרפתיים באזור, כי ברור שהנוסחא המשותפת תהיה פרי מחשבה בריטית.

לוק הבטיח להודיעני לכשתתגבש נוסחא כל־שהיא במשרד החוץ הצרפתי לגבי אפשרויות השגת ייצוב היחסים בין ישראל וארצות ערב.

כן הבטיח להודיעני בהקדם את עמדת המשרד לגבי בקשת התמיכה להיבחרותנו לוועד־הפועל של ארגון העבודה הבינלאומי.

בברכה,

מ. פישר

[.....][3]

208

א. לוריא אל מ. שרת
A. Lourie to M. Sharett

Coded Tel. X88 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/7 :נוסח יוצא

New York, 2 June 1951

Saw Malik *Rosh* [President] *Moabit* [Security Council] his request 1 p.m. today Saturday. Showed me letter transmitted him last night Friday by Secretariat from Riley. Following based my notes made at time. Riley emphasizes position taken by Israel must lead return issue to *Moabit*. Refers *en passant* oral misunderstanding[1] but affirms our refusal involves

3. תוספת אישית בכתב־יד בסוף המכתב לא הודפסה כאן.

208

1. ראה מס' 196, ומס' 198 והערה 5 שם.

prestige *Moabit* and Chairman, also supervisory powers, makes special mention para [4][2] explanatory note June 26th.[3] Referring *Sar* [Foreign Minister]'s letter May 22nd[4] declares was for Chairman not us to announce. Sets out in full Ramati's reply May 28th to stoppage request[5] which leaves C.O.S. [Chief of Staff] no alternative except resubmit. Israel's failure desist till Chairman carries out function creates strong possibility Syrian steps which likely lead resumption hostilities. Only hope carry out resolution if Israel modifies attitude which asks *Rosh* urge on Is[rael] del[egation]. Riley proposes stoppage from Friday, first June beginning *Sabbath* [Saturday] and no resumption till informed may proceed on lands not in dispute. "This should not require more than five days at most". Syrians would be informed. Riley acknowledges *Sar*'s problem *vis-à-vis* Knesset[6] but "makes this last plea" otherwise report back Moabit inevitable. Ends Riley message. I recalled to Malik briefly story your conversations Riley but Malik unreacted, clearly determined take no position one way or other. Referring Riley's time limit I pointed out this already Saturday eve Israel, impossible you receive report before tomorrow. Malik agreed request Secretariat cable Riley immediately this connection.

Following based consultation Abba [Eban]: (A) Absolutely nothing to be gained by rediscussion *Moabit*. Our position would be hopeless, must seek avoid what would be serious setback. (B) Irrespective our indignation Riley's behaviour since he makes clear stoppage is matter of week at most we should accept while seeking specific understanding re time. (C) Re procedure should state we getting in touch with him view message from *Rosh* on basis of which would like discuss. Should give impression we anxious work something out.

Following talk Malik sent over bottle vodka for Abba's good health.

הערת־עורך
Editorial Note

פגישת שרת–ריילי

ההסכם שלפנינו הושג בפגישה בין שרת וריילי ב־3 ביוני 1951 בביתו של הנשיא וייצמן ברחובות. הפגישה נערכה בעקבות המחלוקת ששבה והתעוררה בין נציגי האו"ם וישראל על הפסקת העבודה באזור המפורז. (ראה מס' 198 והערה 5 שם ומס' 208 והערה 5 שם.) ריילי קבל על היחס שמגלה

2. במקור בטעות your; תוקן על־פי נוסח נכנס של המברק (130.09/2330/6).
3. 1949. ראה כרך 3, מס' 342.
4. מס' 197.
5. רמתי דחה בתוקף את דרישתו של ריילי להפסיק כל עבודה בחולה למשך שלושה ימים (ראה מברק איתן אל לוריא, Y750, 29.5.1951, 130.09/2330/1).
6. ראה הערת־עורך, עמ' 352.

ישראל כלפי יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק והאשים אותה כי התעלמה מקיומו ומסמכויותיו בהודעה שפרסמה על הפסקת העבודה באזור המפורז (ראה מס׳ 197). הוא טען כי לאור המצב שנוצר יש הכרח להפסיק מחדש את העבודה כדי להשיב ליושב־ראש את כבודו וסמכותו. ריילי נענה להצעת שרת שההסכם שיושג ביניהם ינוסח בכתב וייחתם גם על־ידו בעוד דברים שאינם טעונים פרסום יישארו בין שניהם. בהתאם לכך הודיע שרת לריילי על הסכמת ישראל להפסיק את העבודה לחמישה ימים. הוסכם שריילי יפרסם את ההחלטה וישראל תגיב על הודעתו. ריילי הפציר בשרת להסכים להפסקה בת שבוע ימים ולהקדים ביומיים את מועד תחילתה כדי לפרק את המתח הצפוי בכינוס ראשי המטות הערביים. שרת נאלץ לדחות את הפצרותיו. הוא הבהיר לריילי כי עליו לדאוג מפני המתח הפנימי בישראל (ראה הערת־עורך, עמ׳ 352) וממילא כבר שם את נפשו בכפו כשהסכים להפסקה חדשה וממושכת. שרת ערך את נוסח ההסכם המובא להלן וריילי חתם עליו בראשי־תיבות. בידי ריילי נשאר העתק המסמך בחתימת שרת. כעבור יומים הציע ריילי לשרת לפרסם את ההסכם בצורת דו״ח ביניים חדש למועצת־הביטחון. שרת קיבל את ההצעה והשניים הסכימו על נוסח הדין־וחשבון שנשלח לניו יורק ופורסם שם ב־6 ביוני. (ראה הערת־עורך, עמ׳ 362, ותזכיר שרת על השתלשלות עניין החולה אחרי החלטת מועצת־הביטחון, 17.6.1951, 93.03/3008/5.)

209

הסכם בין ו. ריילי ומ. שרת
Agreement between W. Riley and M. Sharett

Orig.: 130.02/2423/3 :מקור

Rehovot, 3 June 1951

It has been agreed that all work on the drainage project in the Demilitarized Zone be stopped as from Wednesday June 6, 1951, and be resumed on land ascertained by the Chairman not to be subject of dispute on Monday June 12.

No publicity will be given to this arrangement by Israel until the Chief of Staff has made his announcement.

The Chief of Staff will cause to be announced on the morning of June 6 that upon his request Israel had stopped the work in the D[emilitarized] Z[one] pending an investigation of the areas of land upon which the work has been in progress.

In its comments upon this announcement Israel will confirm that the work in the D[emilitarized] Z[one] had been suspended for a few days at the Chief of Staff's request to enable the Chairman to investigate the legal position of the areas on which it had been in progress and that it will be resumed at the completion of the investigation.

The exact duration of the stoppage of work will not be indicated in Israel's confirming statement.

On Sunday, June 11, the Chairman will announce that the investigation having been completed, work may be resumed in the Demilitarized Zone the following morning.

W.E.R.

210

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2516/10 :מקור

Paris, le 3 juin 1951

Confidentielle

Au cours d'une visite faite à M. Binoche le 2 Juin pour lui présenter Avyezer Chelouche, la question du rapprochement nécessaire entre Israël et les pays arabes a de nouveau été soulevée. Il est fort nettement apparu que le Quai ne se fait encore aucune idée d'une façon acceptable de présenter la chose aux Arabes. Cependant, M. Binoche a déclaré qu'il était prẹt à entreprendre des démarches diplomatiques auprès de la Syrie à condition d'être sûr de la bonne volonté israélienne. Je lui ai dit que cette bonne volonté ne faisait pas de doute et que je croyais que nous nous montrerions conciliants quant au nom qui serait donné à l'arrangement à intervenir. Je comprenais en effet qu'il serait plus facile aux Syriens de parler par exemple d'un "arrangement destiné à mettre fin définitivement aux visées expansionnistes israéliennes" que de parler de paix. Mais j'ai insisté sur le fait que de notre côté il y aurait certainement une exigence essentielle, c'est que les discussions portent sur l'ensemble des problèmes existants (et non pas seulement, par exemple, sur la question des frontières) et que ces négociations devaient avoir pour but de liquider complètement la totalite de ces problèmes de façon à ce qu'ensuite le [pa]ssage à l'état de paix formelle ne constitue plus qu'une question de vocabulaire.

M. Binoche a indiqué que ses conversations avec les Anglais (Beaucaire)[1] et les Américains indiquaient qu'eux aussi désiraient beaucoup voir un changement intervenir dans les relations israélo-syriennes.

Je vous prie de me faire parvenir aussi rapidement que possible les idées de la Kyria a ce sujet afin que je puisse, si on le juge utile, insister dans le sens d'une intervention diplomatique française.[2]

Maurice Fischer

210

1. רג'ינלד ג'יימס באוקר, עוזר למנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי.
2. ראה מס' 217.

211

ש. בנדור אל לשכת משרד החוץ

S. Bendor to the Bureau of the Ministry of Foreign Affairs

מקור: 130.15/2570/7

תל אביב, כ"ח באייר תשי"א
3 ביוני 1951

סודי

שלום עם מדינות ערב

(1) לפי כל הסימנים יופעל על ישראל לחץ כביר לבוא לידי "הסדר" עם מדינות ערב – וההסדר יהיה על חשבון ישראל.

(2) רעיונות כאלה על "הסדר" נובעים מהלך המחשבה שיש "סכסוך" בין ישראל לסוריה, למשל, ויש לפתור את הסכסוך על־ידי משאומתן בין שני הצדדים.

(3) אנו נותנים את ידינו להלך מחשבה זה באמרנו שאנו מוכנים בכל עת להתחיל בדיונים עם כל אחת ממדינות ערב על הסכם שלום.

(4) למעשה אין "סכסוך" בין ישראל לבין מדינות ערב. מדינות ערב התקיפו את ישראל, פלשו לתוך שטחה וניסו למחוק אותה מעל פני האדמה. ישראל גרשה את הפולשים בהנחילה להם מפלות נמרצות. לא המתקיפים המנוצחים מכתיבים תנאי שלום. המנצחים הם העורכים את תנאי הסכם השלום.

(5) עלינו לעבור מהתגוננות דיפלומטית להתקפה. עלינו להקדים כל לחץ שיופעל עלינו על־ידי הכנתה המידית של הצעת חוזה שלום עם כל אחת ממדינות ערב. הצעה זו, שתפורסם ברבים, תדגיש בעיקר את תביעותינו שלנו ממדינות ערב. יש להרחיק לכת בתביעות אלה כדי להשאיר מקום לוויתורים בשעת הדיונים, לכשיהיו כאלה. לפני התחלת הדיונים עלינו לדעת מהם הוויתורים שנהיה מוכנים לעשות.

(6) התקפה זו חיונית לא רק כדי להקדים את הלחץ של מעצמות המערב, כי אם גם לתקן את הרושם הרווח בין עמי העולם שישראל היא היא שעשתה איזה עוול והיא החייבת לשלם ו"לוותר" למדינות ערב.

(7) התקפה זו צריכה לבוא במקום הצהרותינו החוזרות ונשנות שאנו מוכנים לעשות שלום עם מדינות ערב, אך מה לעשות והן אינן רוצות. הצהרות אלה אינן משיגות כל מטרה, אלא להעמיד אותנו במצב של פושטי־יד התלויים בחסדי מדינות ערב.[1]

בברכה,

ש. בנדור

211

1. מסמך זה הועבר ב־4 ביוני לעיונו של שרת שהעיר בתגובה כי "...אנו נמנעים זה מכבר מלהצהיר ולחזור ולהצהיר על נכונותנו לשלום..." אך הסכים שכאשר "מועצת־הביטחון מגנה אותנו ואת סוריה במידה שווה על היעדר שלום, תהא זו שטות מצדנו לא לטפוח על־פני מועצת־הביטחון את האמת".

212

מ. עמיר אל מחלקת מערב אירופה
M. Amir to the West European Division

מקור: 130.10/2541/13

בריסל, כ"ח באייר תשי"א
3 ביוני 1951

הנידון: יחסינו עם ספרד

כידוע לאחר החלטת העצרת בעניין ספרד,[1] חוזרת מדינה זו לקהיליית העמים ומקימה נציגויות בכל המדינות, וכל המדינות מחזירות (וממנות) מחדש את שגריריהן או ציריהן בספרד. בלגיה שיגרה את שגרירה Prince de Ligne, אחד הדיפלומטים המיוחסים ביותר בבלגיה כדי לייחס חשיבות לחידוש הקשרים. כמו־כן מינתה ספרד בתור שגריר בבריסל את Marquis de Miranda. כמובן שאנו נפגשים במסיבות וקבלות־פנים והיחסים הם אדיבים בלי שום נופך מיוחד של ידידות או התקרבות מיותרת. לא קיבלנו את ההודעה הנהוגה על הגשת כתב המינוי, אבל פגישות מתקיימות בהזדמנויות שונות.

מכתבי זה אינו נובע מחוסר הנוחיות לנציגינו שבהעדר יחס בינינו לבין ספרד, אלא מתוך הסתכלות נוקבת לגבי בעיית היחסים שלנו עם ספרד. ייתכן שבניסוח השקפותי אני אצרום רגישות מסוימת ואני מבקש סליחה למפרע.

אני שואל מה עשתה לנו ספרד – לא הספרד של פרדיננד ואיזבל, אלא הספרד של פרנקו? ברור שפרנקו היה ידידו, אבל לא בן־בריתו, של היטלר; אבל באותה תקופה ספרד לא רדפה ולא גרשה את יהודיה, אמנם קומץ מצומצם של יהודים. יתר־על־כן, יצאה הוראה לכל הקונסוליות והצירויות הספרדיות שהיהודים הספרדים המדברים אשפניולית ייהנו מחסות הקונסוליה הספרדית במקום. לי ידוע באופן אישי – והרומינים בארץ יאשרו – שכאשר נעשתה הדפורטציה לטרנסניסטריה, היהודים הספרדים לא באו בחשבון בשל התערבותה של הצירות הספרדית בבוקרשט. אמנם שום גירוש לטרנסניסטריה מבוקרשט לא יצא לפועל והצעד שהכינו בוטל לאחרי מזה, אבל בהכנת הגירוש הופלו לטובה היהודים הספרדים. אני מדגיש שאני מכנה יהודים ספרדים לא יהודים בעלי נתינות ספרדית, כי אם יהודים שהיו מדברים אשפניולית נוסף לשפת המדינה.

הרבה יהודים מצרפת עברו את הגבול לספרד ומצאו שם מקלט ולא גורשו. משטר הזדון והדיכוי אינו מכוון במיוחד כלפי יהודים ואין אנו מכוונים את יחסינו המדיניים לפי המשטר הפנימי של המדינה.

יש עוד אספקט אחד צדדי וטקטי של הבעיה. אנו נקטנו במדיניות מסוימת לגבי גרמניה ומדיניות זו של בירור חשבון עם גרמניה – שהיא לא קלה – צריכה להיות מרוכזת אך ורק כלפי גרמניה כדי שתשיג את מטרתה עד כמה שאפשר. אין אנו יכולים בתקופה זו ובראשית חיינו המדיניים, להקים חשבון כולל לגבי כל המדינות שחטאו נגדנו. נגד גרמניה יש לנו טענה

212

1. ב־4 בנובמבר 1950 החליטה עצרת האו"ם לבטל את החרם הדיפלומטי על ספרד ולהתיר למדינות הארגון לכונן יחסים דיפלומטיים מלאים אתה.

כבירה ומוצדקת אשר כולם מבינים אותה ומבינים לעמדתנו. אין אנו מעוניינים להרחיב את המערכה שלנו נגד מדינות אחרות אשר פשען אינו כה עמוק ובולט.

למה בעצם מתעלמים אנו ממה שעשתה לנו אוסטריה ומעמידים פנים כאילו אוסטריה היתה קורבן גרידא? למעשה היא שיתפה פעולה בלהט עם הנאצים ורדפה והשמידה יהודים לא באונס אלא מיוזמתה החופשית ומתוך הזדהות חופשית עם האידיאולוגיה הנאצית. למה מתעלמים אנו מפולניה, אשר היטלר בחר בה לבצע את מזימתו בתור ארץ הבחירה להשמדה משום שכל האוכלוסיה שיתפה פעולה אתו?

אני יודע את התשובה המקובלת: "בינתיים ישנו משטר אחר". אם זאת היא התשובה, אז היא חלה גם על גרמניה גופא. אדנאור והרבה מחבריו השרים היו במאסר ובמחנות הסגר בזמנו של היטלר.

לעומת זה, ספרד לא ביצעה בכל התקופה הזאת שום רצח המוני, שום גירוש מקיף, אף־על־פי שהעיתונות שלה אמנם הדהדה מסםמאות אנטישמיות כמו כל המדינות המערביות באותו זמן. נדמה לי גם שנקיטת מדיניות זו שלנו לגבי ספרד וכתוצאה גם לגבי פורטוגל, עשויה לקרב את ספרד למדינות ערב – ישנם גורמים אחרים הפועלים בכיוון זה – וההתקרבות היא בתהליך.

האם נבון ורצוי להשאיר את העמדה הזאת במדריד בלי שיהיה מי שהוא עומד על המשמר בכל האזור האיברי הזה, כשספרד ופורטוגל עומדות להיכלל במישרין או בעקיפין בברית האטלנטית או בהגנה המערבית?

מכל השיקולים הנ"ל אני מסיק את המסקנה שעלינו לבדוק מחדש את בעיית יחסינו לגבי ספרד ולקבל החלטות.[2] רֶנן אמר פעם שכדי לבנות את העתיד צריכים לשכוח את העבר. שומן[3] מנהל מדיניות זו נועזת וקונסטרוקטיבית לגבי גרמניה, ואם מצדנו לגבי גרמניה הבעיה היא הרבה יותר חמורה ומסובכת, אינני סבור שהיא באותה מידה חמורה ומסובכת לגבי ספרד.[4]

בברכה,

מ. עמיר

2. בתשובה כתב אבנר כי בעיית הקשרים עם ספרד סבוכה ומורכבת. ההיגיון עומד אמנם לצדו של עמיר, אך יש "תסביכים הפועלים באופן חזק לכיוון השני". הוא הצביע על הגורם הפנימי כגורם רב־משקל ובמיוחד ציין את העובדה שרוב הצמרת המדינית בישראל משתייכת למפא"י שמנהיגיה הוקיעו בעבר את משטרו של פראנקו ומתקשים מבחינה אישית לנקוט צעד שפירושו "התפייסות עם הקיים". הוא הוסיף כי הוא מנסה להניע את עמיתיו לבדיקה מחודשת של המצב לאור מכתבו של עמיר. (8.6.1951, 130.10/2541/13).
3. רוברט שומאן, שר החוץ הצרפתי.
4. מנהל מחלקת אמריקה הלטינית, אברהם דרום, העביר לאיתן את התכתובת בין עמיר לאבנר בלוויית תזכיר משלו על שאלת יחסי ישראל–ספרד. הוא טען כי השעה אינה כשרה לשינוי במדיניות כלפי ספרד והציג כמה נימוקים לטענתו: הכרה בספרד תתפרש בגוש הסובייטי כנטישת מדיניות "אי־ההזדהות" של ישראל, אין אינטרס לספרד לקשור קשרים עם ישראל, מדינות באמריקה הלטינית שלא הכירו במשטרו של פראנקו עלולות להתאכזב מצעד כזה, ספק אם תצמח לישראל תועלת כלכלית מקשירת קשרים עם ספרד ואין נזק בהמשך המצב הקיים. איתן הסכים עם הערכותיו של דרום והודיעו כי "לא יחול כל שינוי בעמדתנו בשאלה זו". (ראה מכתב דרום אל איתן מ־13 ביוני 1951 ומסמכים שצורפו אליו בתיק 130.02/2413/24).

הערת־עורך
Editorial Note

דו"ח ביניים של ריילי למועצת־הביטחון

ב־6 ביוני מסר ריילי לנשיא מועצת־הביטחון את הדו"ח המובא להלן. על ההשתלשלות שקדמה לניסוח הדו"ח ראה הערת־עורך, עמ' 356–357.

"I have the honour to submit for transmission to the President of the Security Council further interim report on the steps taken to give effect to the Security Council resolution of 18 May 1951.

The Government of Israel, in accordance with the request of the Chief of Staff, stopped work in the demilitarized zone at 16.30 hrs. local Israel time on 5 June 1951, pending investigation by the Chairman of the status of areas of land upon which work has been in progress. Upon completion of this investigation, the Chairman will authorize resumption of the work on land ascertained by him not to be subject of the dispute.

Arrangements have been made with the Government of Israel for the Chairman of the Syrian–Israel Mixed Armistice Commission to interview the Arabs who had recently been evacuated from the demilitarized zone to Sha'ab, in Israel.

Following the completion of the interview referred to in paragraph (3), the Government of Israel has agreed that those Arabs who express their desire to return to the demilitarized zone will be permitted to do so.

The Chairman of the Syrian–Israel Mixed Armistice Commission is examining possible ways and means of reaching an agreement with the Arab landowners in the demilitarized zone, whose lands are involved in the works project of the Palestine Land Development Company Ltd., with a view to continuing the project.

Discussions are now in progress with regard to general supervisory powers of the Chairman of the Mixed Armistice Commission in accordance with Article V of the General Armistice Agreement and the explanatory note reproduced in paragraph 9 of the Security Council resolution of 18 May 1951."

(U.N. Document S/2185, 130.02/2433/9.)

213

ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

S. Bendor to the Israel Embassy in Washington

מקור: 93.08/339/5

תל אביב, ג׳ בסיון תשי״א
7 ביוני 1951

כמוס

החלטת מועצת־הביטחון בעניין החולה

שגריר ארצות־הברית חזר לעבודתו אף אם עדיין לא חזר לגמרי לאיתנו. ביום שישי 1 דנא הוא מסר לנשיא המדינה איגרת תשובה של הנשיא טרומן למברקו של הנשיא בעניין החולה.[1]

האיגרת הודפסה כ״[ידיעות] נ[ציגויות]״ שתקבלו בימים הקרובים. ד״ר ליאו כהן נכח בשעת הפגישה בין הנשיא לבין שגריר ארצות־הברית.

ביום שני 4.6.51 שוחחתי עם השגריר במשתה יין אצל ציר צרפת ושוב ביום שלישי 5.6.51 היתה לי שיחה ארוכה אתו בביתו.

בשלוש ההזדמנויות – בשיחה עם ד״ר כהן אצל הנשיא ובשתי השיחות אתי – פיתח השגריר את ״קו ההגנה״.

השגריר אמר שהלהיבו את הציבור בארץ נגד ארצות־הברית כאחת המדינות שהגישו את הצעת ההחלטה.[2] התמרמרות הציבור היתה בלתי־מוצדקת, כי הרי הובטח לישראל העיקר, דהיינו שהיא תוכל להשלים את עבודת ניקוז החולה. עלינו לזכור שכל 4 המעצמות שהגישו את ההחלטה הן המעצמות הידידותיות ביותר לישראל ואין זה עולה על הדעת שהן דורשות את רעתנו. עלינו להבין שנצטברה בחוגי או״ם התמרמרות רבה נגד ישראל בגלל אי־היענותנו לבקשתו הראשונה של ריילי בזמנו להפסיק את העבודה. איש לא יכול היה להבין למה לא שיתפנו פעולה עם ראש המטה והאו״ם ראה באי־שיתוף זה זלזול באו״ם – דעה שנתחזקה על־ידי המאורעות המעציבים (הכוונה להפצצה) ודברים מסוימים שנאמרו (הכוונה לדברי ראש הממשלה).[3] התמרמרות זו היא היא שהביאה להכנת הצעת ההחלטה שהוכנה בשעה שמעשי ישראל היו ידועים ועדיין לא היו ידיעות מוסמכות על פעולות הסורים.

אשר לטענותינו שהחלטת מועצת־הביטחון חיזקה את סוריה בשחצנותה ועוררה אי־שקט כללי בכל האזור, הרי מצד אחד כל זה נעשה לפני קבלת ההחלטה ומצד השני ברור שמועצת־הביטחון לא התכוונה לתוצאות כאלה והיא ובעיקר 4 המדינות שהגישו את הצעת ההחלטה לא יימנעו מלהגיב בצורה המתאימה על נסיונות של תוקפנות מכל צד שהוא.

בסיכומו של דבר עלינו להבין שעורער אמון האו״ם בישראל ועובדה זו מצאה את ביטויה בהצעת ההחלטה.

213

1. ראה מס׳ 206.
2. ראה מס׳ 173 והערה 1 שם, והערת־עורך, עמ׳ 327–329.
3. ראה מס׳ 120, הערה 2.

הוא מבין שההחלטה היתה אכזבה גדולה בשבילנו והוא איננו מסתיר את העובדה שגם הוא היה יותר מרוצה לו ההחלטה היתה מזכירה בצורה יותר ברורה את תוקפנות הסורים באזור אל־מוטילה.

אין צורך שאחזור על כל מה שאמרתי לו על צורת הכנת ההחלטה, על הלחץ שהביא להסבר שניתן על־ידי ג'ב בישיבה השנייה של מועצת־הביטחון, על השפעת ההחלטה על המצב הפנימי בארץ, על התסיסה במדינות ערב ועל ההחלטות המפתיעות של יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק הישראלית–מצרית.[4] כל אלה מראים, כאילו, על קו של פיוס הערבים.

השגריר דחה מחשבה כזאת בכל תוקף ואמר שהוא בטוח שהחודשים הקרובים יראו שאין יסוד להלך מחשבה זה אשר ידוע לו כי נפוץ בציבור.

בהזדמנות של שיחתנו השנייה מסרתי לו פרטים מלאים על העזאזמי ופרשת יציאת ערביי מגדל.

בברכה,

ש. בנדור

214

מ. קומיי אל א. לוריא (ניו יורק)
M. Comay to A. Lourie (New York)

Memorandum: 93.03/3061/7 :תזכיר

Tel Aviv, 7 June 1951

Last night the *Sar* [Foreign Minister] had Palmer and Barco round to dinner and a talk, together with Dollek Horowitz, Reuven Shiloah and myself.[1] This informal meeting arose out of discussions between Reuven and Barco a little while ago, and at Palmer's request, Reuven outlined the approach to the compensation problem which Barco had suggested. Palmer carefully explained that these were not official or unofficial proposals, but a certain train of thought on which he and Barco saw eye to eye,

4. המדובר בשתי החלטות נגד ישראל שהתקבלו ב־30 במאי בעניין התלונות המצריות על פינוי כאלף ערבים תושבי מג'דל וגירושם של כחמשת אלפים בדואים משבט העזזמה לסיני. התלונות המצריות הוגשו לוועדת שביתת־הנשק עוד בסוף 1950 ואף הגיעו לדיון במועצת־הביטחון. ישראל דחתה אותן בטענה שערביי מג'דל פונו מרצונם וכי בדואי העזזמה הם בחזקת מסתננים שהמצרים החדירו לתחומי ישראל (ראה כרך 5, מס' 387, הערה 1, והערת־עורך, עמ' 593–594). בישיבות הוועדה בראשית 1951 נמנעו יושבי־ראש הוועדה מלהכריע בין ישראל ומצרים. באופן בלתי־צפוי תמך יושב ראש הוועדה ב־30 במאי בהחלטה לטובת מצרים. הוועדה החליטה שיש להרשות לאלפיים ערביי מג'דל לשוב למקומם ולהחזיר להם את רכושם וכן להחזיר לאלתר כשבעת אלפים בדואים שגורשו לסיני. ישראל מחתה נגד ההחלטות, אך ללא הועיל. (ראה דין־וחשבון של ישיבת ועדת שביתת־הנשק ישראל–מצרים ב־30 במאי 1951 וכן חומר רקע נוסף על הנושא בתיק 130.02/2436/6.)

214

1. השווה *FRUS*, 1951, V, pp. 704–706.

and which Barco wanted to pursue further in the State Department when he returned to Washington at the beginning of next month. Barco mentioned later in the evening that the matter had been discussed with McGhee, Lewis Jones and David Wainhouse on their respective visits to Jerusalem, and we were left to infer that he and Palmer were encouraged to go ahead with their soundings.

Their arguments may be summed up as follows:

(a) The refugee problem is a major obstacle on the road to peace and must first be got out of the way.

(b) There is no prospect of large-scale repatriation (Reuven pointed out that we would say *any* repatriation) and the emphasis therefore lay on resettlement and compensation.

(c) For political reasons it was desirable to keep a general reintegration fund separate from the principle of individual compensation, which had to be preserved.

(d) The value of the abandoned Arab property should be assessed by the Andersen Office, and then the compensation to be paid by Israel should be fixed.

(e) It was realized that Israel's economic position did not make it possible for her to pay out substantial amounts and it was contemplated that if she undertook the obligation to do so, the actual funds might be provided by way of an international loan.

In the ensuing discussion we raised a number of points in order to clarify the suggestion, the two Americans making clear that their replies were purely tentative as the details would have to be worked out afterwards, if there was some agreement in principle between us. The main points were:

1. Was it contemplated that Israel would directly pay out any individual claims? – No, Israel would be committed to paying a global amount to a U.N. agency which would then deal with the complainants.
2. Would Israel be expected to pay anything to Arab Governments? – No.
3. How and to whom would the U.N. agency distribute the money? – It would not pay to governments, only to individual claimants, but it would try to control the payments in such a way as to assist in resettlement. It was not excluded that the compensation fund would be used partly for payment to individuals, and partly for resettlement purposes.
4. Was it realized that a small proportion of refugees had owned the lion's share of the property and that a great proportion of them had owned practically none? – It might be possible to scale down larger claims and scale up small ones, so as to load the distribution in

favour of the poor Arabs who would be the main candidates for settlement.

5. Would a computation based on the value of the property, and a computation based on Israel's economic position and capacity to pay, not produce two entirely different results, bearing no relation to each other? – No, it was contemplated that the *amount* should be computed in relation to the value of the property, and the *method of payment* should be worked out in relation to Israel's economy – i.e., the time period, the degree of financial assistance required, and so forth.
6. What about our counterclaims? – It was felt that in the first stage we should settle the claims of the individual refugees, and leave our counterclaims against Arab Governments for subsequent negotiations with them. The whole point about this approach was to settle compensation in order to pave the way for a wider settlement, and the State Department and other interested parties would then be in a better position to put pressure on the Arab Governments.

Some discussion then took place about an international loan and the *Sar* and Horowitz urged that the help of the American Government regarding our grant-in-aid request and more particularly regarding *shilumim* [restitution] from Germany, would also facilitate our undertaking large-scale obligations for Arab compensation. Dollek pointed out that there was no comparison between our obligations to the Arabs and Germany's obligations to us, nor could our capacity to pay be compared with that of Germany. If the Western Powers failed or were unwilling to induce Germany to meet this debt, it would be difficult to persuade our public opinion that we should yield to the Arab demands. Barco replied that the suggestion that through German reparations we might be assisted to pay out the Arab refugees was a very interesting one which required fuller consideration in Washington.

The *Sar* summed up our attitude by saying that the proposal held out for us certain advantages, but also certain disadvantages, such as surrendering an important inducement to the Arab Governments to make peace. His personal reaction was one of great interest, but he was not inclined to ask the Government to crystallize its attitude while the matter was purely theoretical. If the United Nations or the United States Government was prepared to make a definite approach to us along these lines, the Government would give it very serious consideration. He would therefore encourage Barco to explore the matter further in Washington and hoped that something definite might emerge without delay, as a basis for further discussion, as the whole question would no doubt come up again at the next

General Assembly. Shiloah would be in Washington at the beginning of July at about the same time as Barco and would be in touch with Barco.

Palmer then turned to the question of the blocked bank accounts and pressed once again for a more sympathetic attitude on our part. He mentioned that McGhee and Lewis Jones had also been keen on these accounts being released. Horowitz replied that we did not agree to their general unfreezing at this stage for three reasons:

(a) These funds mostly belong to a group of wealthy Arabs and their release would have a negligible effect on the problem of resettlement.

(b) We would be making foreign currency available to countries actively pursuing a policy of economic sanctions and military preparations against us.

(c) Since it was these same wealthy Arabs who claimed considerable political influence in the Arab capitals, it would be a tactical mistake to release their money and so remove their inducement to support a more general settlement.

In this connection, Shiloah mentioned that in the abortive negotiations with Jordan for the implementation of Article 8, we had been prepared to release a substantial part of the bank accounts of Palestine Arabs resident in Jordan as part of an agreement on Article 8, and King Abdullah had greatly welcomed this as strengthening his hand.

Palmer mentioned that the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] would now be in recess, probably until they meet again in Geneva in August. Boisanger had returned to Paris to take part in the elections, and Rüstü Aras intended going to Turkey for his vacation after he had taken leave of the *Sar*. He, Palmer, would stick around in Jerusalem for the time being, since he wanted to be useful, and particularly to help Andersen.

215

שיחת מ. שרת – ה. הוסקינס[1] (בתל אביב, ב־9 ביוני 1951)
Meeting: M. Sharett – H. Hoskins (Tel Aviv, 9 June 1951)

דין־וחשבון:[2] 130.02/2441/4

סודי

מר הוסקינס בא לביתי בתל בנימין בשבת בבוקר בלוויית השגריר האמריקני דייוויס.

נפגשנו כמכרים ותיקים. הכרתיו לראשונה בקהיר בשנת 1941 בביתו של הלורד מוין המנוח, בארוחת־ערב שבה ישבו ראש ממשלת עיראק נורי סעיד לימינו של בעל־הבית ונציג הסוכנות היהודית לשמאלו. הוסקינס סבב אז הרבה בארצות המזרח התיכון ונפגש בירושלים עם בן־גוריון. הוא נמנה אז ומאז על מתנגדינו המושבעים. הוא עצמו נולד, כמדומני, בביירות ועל־כל־פנים גדל ונתחנך שם. היה נוכח בהרצאתי במכון ליחסי חוץ בניו יורק בחורף 1950 ולפי ידיעות שהגיעונו עורר את מאליק[3] הלבנוני לבוא ולהרצות באותו חוג אחרי, כדי "לתקן" את הרושם.

עכשיו נתמנה הוסקינס ליועצו המדיני של ג'ורג' מקגי ועם כניסתו לתפקידו החדש סייר בארצות אסיה והמזרח התיכון. שהותו הממושכת ביותר היתה בהודו, אבל הוא ביקר ביקורים קצרים גם בבגדד, בדמשק, בביירות ובקהיר.

הוא פתח בהצהרה כי אמנם עמדתו כלפינו בשנים עברו היתה ידועה לנו היטב אבל משהפכה מדינת ישראל לעובדה קיימת, הרי היא מקובלת עליו לחלוטין, וכל שאיפתו עכשיו לסייע לשיפור היחסים בינה לבין שכנותיה.

שאלתיו אם פגש בבירות הערביות איזה גילוי שהוא של רצון לשלום. על זאת ענה בשלילה. האיבה נגדנו בכל תוקפה והמשפטים הקדומים מולכים בכיפה. לא נוכל כלל לשער את המושגים הנוראים הנפוצים עלינו בארצות ערב. בין השאר, העלייה הגדולה מהלכת אימים והופכת את החשש להתפשטותנו לוודאות.

אמרתי כי חזקה על שליטי ארצות ערב כי גם אלמלא באה העלייה הגדולה היו מוצאים במה להיתלות כדי להסית את ההמונים נגדנו. אשר לפחד מפני התפשטותה של ישראל, קשה ליישבו עם הסירוב לעשות שלום ולמצוא בחוזה המייצב את הגבולות ומניח עליהם את חותם או"ם ערובה נגד תוקפנות ופלישה.

הוסקינס טען כי עלינו לעשות צעדים אשר יפיגו במידת־מה את המתיחות ויכשירו את הלבבות ליחס אחר אלינו.

הבעתי ספק לגבי היעל האמיתי שיהיה לצעדים של פיוס יזומים מצדנו – אם יביאו לידי קירוב לבבות או להיפך יוכיחו כי הניצחון הוא לעמדה הנוקשה והקיצונית באשר רק היא סוחטת ויתורים מהצד שכנגד מבלי לשלם כל תמורה בעדה. הוספתי כי זה מכבר חדלתי לפרסם הצהרות על נכונותנו לשלום באשר נוכחתי לדעת כי הן מתפרשות כאות חולשה ומרחיקות את השלום תחת לקרבו.

215

1. הרולד ב. הוסקינס, יועץ לעוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח הקרוב, דרום אסיה ואפריקה.
2. הדו"ח לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 300, 26.6.1951.
3. שארל מאליק, ציר לבנון בארצות־הברית ונציגה באו"ם.

שני האמריקנים עוררו את שאלת הפיצויים. הם ידעו על השיחה עם פאלמר.[4]

אמרתי כי כל השאלה היא אם ההסדר שעלה בדעת פאלמר ובארקו ישמש גשר לשלום או תריס נוסף בפניו. אישרתי הן את הסתייגויותינו והן את נכונותנו לברר את האפשרויות באופן בלתי־רשמי.

סידרתי להוסקינס ראיון עם ראש הממשלה.[5]

216

מ. שרת אל י. ידין
M. Sharett to Y. Yadin

העתק: ארכיון צה"ל 128.81/47

תל אביב, ז' בסיון תשי"א
11 ביוני 1951

אישי וכמוס

למיזכרך 3/8 מ־7 ביוני[1] בעניין הטיפול בבעיית החולה:

1. התמרמרותך נובעת מהנחות מוטעות. נראה לי כי אינך מבחין במידה מספקת בין שלבי הטיפול הצבאי והטיפול המדיני בבעיה. אמנם שתי הפרשיות משולבות ואף־על־פי־כן הן טעונות הבחנה.

2. עניין החולה חרג בשבועות האחרונים ממסגרת סכסוך רגיל הכרוך בחילוקי־דעות שנתגלעו בתהליך ביצוע הסכם שביתת־הנשק, והפך בעיה מדינית רבתי. הוא שימש נושא לדיון ולהכרעה במועצת־הביטחון והיה לו הד עולמי. מעמדה של המדינה ויחסיה הבין־לאומיים נמצאו נפגעים.

3. במשך כל השבועות האלה היה לי מגע הדוק ביותר עמך ועם יועציך. שיטתך הכללית היתה ידועה לי היטב. כן ידעתי את עמדתך בפרטי העניינים. לעומת זה היה לי כל היסוד להניח, כי שיטתי אני להימנע ככל האפשר מהתנגשות גלויה עם ראש מטה או"ם היתה ידועה היטב לך. משהגיעו הדברים לפי שיקול דעתי לשלב של הכרעה, לא ראיתי כל הצדקה לדחיית הכרעתי עד להתייעצות נוספת, אשר לא היתה מגלה לי כל חדש.

4. ראה מס' 214.
5. ראה דיווח על שיחותיו של הוסקינס בארץ ב־*FRUS*, 1951, V, pp. 710–712.

216

1. ידין התמרמר על כמה וכמה החלטות וצעדים ששרת נקט בלא להיוועץ בו. הוא ציין במיוחד את הסכמת שרת בשיחתו עם ריילי להפסקת עבודה של חמישה ימים באזור המפורז ואת הסכמתו לאפשר למשקיפי האו"ם לבקר אצל ערביי שע'ב ללא ליווי של נציגים ישראליים (ראה מס' 209). ידין הבהיר ש"ויתורים אלו עלולים להביא לידי הקטנת ההישגים המעשיים" שהושגו בשטח ובמיוחד הביקור אצל ערביי שע'ב שרק יזמין דו"ח נוסף של ריילי שיכיל השמצות על התנהגות ישראל עם הערבים. ידין הוסיף כי "שיטת העבודה שננקטה לאחרונה לדיין בכל העניינים הללו ישירות עם הגנרל ריילי" ללא נוכחותו או נוכחות נציגי צה"ל "שמה לאל את כל הבניין שבנינו במשך השנים האחרונות בקשר למנגנון שביתת־הנשק". ידין כתב כי האו"ם נוכח "שיש דרך קצרה ונוחה להשיג ויתורים בשעה שנציגי מדינת ישראל הצבאיים מסרבים" וכי במצב שנוצר הצבא לא "יכול לטפל אקטיבית במגע עם המשקיפים מחשש שמשרד החוץ – בלי ידיעתו – יתן תשובה אחרת". בסוף דבריו התרעם ידין על נוהל לא מכובד של העברת מסמכים לידיעתו. (ידין אל שרת, 7.6.1951, ארכיון צה"ל 128.81/47.)

4. מבחינת הנוהל, עם כל היותי מעוניין בקשר הדוק ככל האפשר עם המטה הכללי ואתך אישית בכל עניין שיש לו נגיעה כלשהי בבעיות ביטחון המדינה, כל־שכן בעניין שנגיעתו בבעיות הביטחון היא כה חמורה כפרשת הסכסוך הצפוני, לא אוכל בשום פנים להסכים כי בכל פגישה שלי או של מישהו מהאישים האחראים במשרד החוץ עם אנשי או"ם המטפלים בענייני שביתת־הנשק הכרחית נוכחותם של נציגי הצבא. אם הדיון הוא על בעיות צבאיות, לא יהא זה נבון או מעשי לקיים פגישות כאלו בלי אנשי המטה, אך אם הגיעו הדברים לשלב של הכרעה מדינית אין נוכחותם של אלה הכרחית, ובלבד שעמדת המטה תהא ידועה היטב מראש ושתוצאות הפגישה תימסרנה לידיעת המטה בלי כל דיחוי. זוהי השיטה שהיתה נקוטה למעשה מראשית התערבות או"ם בעניינים שבינינו לבין המדינות השכנות – כבימי הרוזן ברנדוט וכן בימי ד"ר באנץ' וכן בימיו של הגנרל ריילי. אינני יכול להסכים כי יש איזה חידוש שהוא בנוהג של הימים האחרונים ואני רואה את טענתך כי שיטה זו "שמה לאל את כל הבניין שבנינו במשך השנים האחרונות בקשר למנגנון שביתת־הנשק" כמופרכת בתכלית.

5. אשר לגופם של העניינים שעמדו ושעודם עומדים על הפרק הריני חוזר ומדגיש את החשיבות המכרעת של השגת הסכם מעשי בהם עם ראש מטה או"ם – כמובן, מתוך שמירה על עיקר זכויותינו. עלינו להיות מוכנים להחזרת עניין החולה מצדו למועצת־הביטחון בימים הקרובים ביותר. ודאי ברור לך, כי לא הרי החזרת העניין במצב של סכסוך בינינו לבין סוריה, כשאנו יכולים לטעון כי מילאנו אחרי החלטת המועצה מ־18 במאי,[2] כהרי החזרתו במצב של התנגשות חזיתית בינינו לבין ראש מטה או"ם, כשהוא טוען כי הפרנו את ההחלטה. כל מאמצינו מוכרחים להיות מכוונים ליצירת המצב הראשון ולמנוע את הכישלון הכרוך בשבילנו במצב השני. הווה אומר, בשלב זה עלינו לחתור לחזית משותפת בינינו לבין הגנרל ריילי.

6. הפסקת העבודה לימים ספורים היא בעיני מחיר פעוט ששילמנו בעד מניעת אותה פורענות, בייחוד אם לעומת אותו ויתור נציג את האישור הפומבי שהשגנו בדרך זו מפי ראש מטה או"ם, ראשית, לזכותנו להמשיך בעבודה ברחבי האזור המפורז פרט לחלקות המסוכסכות מיד לאחר ההפסקה הקצרה, ושנית, לחובתו הוא לדאוג לכך כי עניין החלקות המסוכסכות לא יעמוד למכשול על דרך המשכת העבודה בהיקפה השלם. מכל מקום, ההכרעה אם להפסיק את העבודה פעם נוספת או להתעקש ולא להפסיק היתה הכרעה מדינית טהורה. מועדי הפסקת העבודה וחידושה נקבעו מתוך שיקולים טכסיסיים גרידא – לתת מקסימום של סיפוק לגנרל ריילי (חמישה ימים) ובו בזמן להעמיד את ההפסקה הממשית של העבודה על המינימום (שלושה ימים, מבלי לכלול את השבת והחג). לא עלה כלל על הדעת כי יוכל להיות איזה שיקול צבאי מיוחד להעתיק את אחד התאריכים. על־כל־פנים, ניתנה שהות מספקת – שישים שעות – להיכון להפסקה.

7. בעניין החזרת הערבים משעב, אמת נכון הדבר כי לכתחילה ניסינו להיאחז בתנאי שהציג ראש מטה או"ם, כי בפגישת המשקיפים עם הערבים לא יהיו נוכחים קציני צבא ומשטרה, ולעמוד על כך שהפגישה תתקיים בנוכחות פקידים אזרחיים. אולם ודאי היה ברור לך כי מגמתנו היא לא לפוצץ את העניין בשאלת הנוכחות ולוותר גם על נוכחות הפקידים האזרחיים אם יהיה הכרח בכך. אף כאן היתה השאלה מדינית גרידא. נגיעתה בבעיית הביטחון ברורה מאליה ואינה טעונה כל הוכחה, אולם מראש התפשרנו עם אפשרות החזרת הערבים כאשר הודענו בשעת העברתם לשעב כי עשינו זאת לפי בקשתם. מי שהועבר לפי בקשתו טעון החזרה לפי בקשתו. סירובנו להרשות לפקידי או"ם להיפגש עם הערבים שלא בנוכחותנו, אילו התמדנו בו, היה מעמידנו במצב בלתי־אפשרי לחלוטין כלפי מועצת־הביטחון בכל דיון חדש, שכן היה מתפרש

2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

כניסיון לסתום את פי הערבים מלהביע את רצונם החופשי. "ויתורנו" בנקודה זו הוא אחד מאותם הוויתורים אשר מוקדם או מאוחר אנו מוכרחים ממילא לעשותם; אם אנו מאחרים – הרי נוסף לוויתור אנו נוחלים גם ביזיון, באשר בסופו של חשבון אנו מוותרים מאונס; מוטב לנו, אפוא, לראות את הנולד ולהקדים בוויתור.

8. אינני יכול להסכים כי "ויתור" שאנו עושים שלא בנוכחות אנשי הצבא מערער את עמדתם. אם מתערב משרד החוץ התערבות ישירה באיזה עניין, הריהו עושה זאת ממילא בשלב שלאחר התחלת המשא־ומתן וברמה יותר גבוהה. בנסיבות אלו טבעי הדבר אם לאחר בירור הוא נוקט עמדה שונה מזו שנקטו נציגי הצבא בשלב הראשון של הבירור.

9. לסיכום הדברים אציין, כי הקו שנקט משרד החוץ בשלב האחרון של המשא־ומתן עם ראש מטה או"ם הוא פרי שיקול רב ויש לראותו כטכסיס מחושב המכוון לתכלית מסויימת. התכלית הבלתי־אמצעית היא ליצור רקע יותר נוח לנו לקראת המחזור השני של המאבק במועצת־הביטחון מהרקע שעמדנו עליו במחזור הראשון. תכלית יותר רחוקה היא לשנות לאט לאט לטובתנו את כל האווירה המדינית האופפת את סכסוך החולה, וזה מתוך הנחה כי נגזר עלינו כאן מאבק ממושך, שיהיו בו מעלות ומורדות, ועלינו להזדיין לקראתו בנשימה ארוכה. ידעת היטב, כי כשעמדנו בפני פגיעות וסכנות צבאיות ישירות מצד הסורים אישרתי בלב שלם פעולות נמרצות ביותר. לעומת זה, כשאנו עומדים בפני בעיות שיש בהן עוקץ מדיני מובהק, באשר הן נובעות [מ]יחסינו עם או"ם, שומה עלינו לנהוג מידה רבה של גמישות ואורך־רוח. כיום אנו עומדים בשלב כזה וזהו ההיגיון שאנו מצווים לפעול לפיו. לעומת זה קשה לי לראות על איזה שיקול תכליתי מבוסס הקו המסתמן מתוך ביקורתך על קו משרד החוץ ולא ברור לי על־פי איזה היגיון אתה סבור כי הקו שלך ייטיב את מעמדנו במועצת־הביטחון ויגייס לצדנו את הכוחות המכריעים בה בהמשך הסכסוך. מכל מקום, הקו הנקוט בידי משרד החוץ הולך ומתבצע ועל נכונותו אפשר יהיה לשפוט רק לפי התוצאות.

10. לבסוף אעיר כי סעיף 7 של מזכרך הוא פרי אי־הבנה. הנייר שמסר לך מר עברון הוא זכרון־דברים בלתי־רשמי ובלתי חתום שערכתי משיחתי עם הגנרל ריילי מיום 21 במאי ש.ז.[3] והראיתיו לו בסוף השיחה. לעומת זה, זכרון־הדברים שנחתם בראשי־תיבות על־ידי ראש מטה או"ם מתייחס לשיחתנו מיום 3 ביוני.[4] על זכרון־דברים זה מסר לך מר שילוח ואני מניח כי קיבלת או ראית בינתיים העתק ממנו. אגב, זכרון־דברים זה הוצא לפועל בפרטי פרטים ובתכלית הדיוק.

בברכה,

3. המסמך לא נמצא, אך ראה מס' 196.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 356–357, ומס' 209.

217

ג. אבנר אל מ. פישר (פאריס)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

Copy: 130.10/2516/10 :העתק

Tel Aviv, le 11 juin 1951

Confidentielle

J'accuse réception de vos letters des 1er et 3 juin,[1] me faisant part des entretiens que vous avez eus avec M. Binoche, ainsi qu'avec M. Luc et M. Denizeau.

Tout d'abord, je vous félicite d'avoir résolu la question des Mosquitos.

Quant aux relations israélo–syriennes, nous estimons que vous avez eu pleinement raison de ne pas attribuer beaucoup d'espoir à la Commission de Conciliation. Vous trouverez dans ce courrier une autre lettre,[2] qui prouve à quel point cet organisme est devenu peu sérieux; je crois d'ailleurs que ce sentiment à son égard est partagé par les Etats arabes.

Quant à la possibilité d'une intervention américaine destinée à provoquer des négociations entre les deux parties – possibilité mentionnée par vous à M. Luc – je tiens à vous signaler que nous possédons d'autres indications tendant à prouver que les Américains pourraient prendre ce genre d'initiative dans un proche avenir. Le sentiment règne ici que cela se ferait à nos dépens; ceci ne ferait que confirmer ce que vous avez dit a Luc, à savoir qu'une mesure pareille irait à l'encontre des intérêts tant de la France que d'Israël, et peut-être aussi de la Syrie; les seuls qui en profiteraient directement seraient les Britanniques.

En ce qui concerne une initiative française dans ce sens, il est bien entendu que nous devons continuer à affirmer, comme vous l'avez fait, que nous sommes tout disposés à entamer des pourparlers; c'est l'attitude la plus facile au point de vue tactique, car en réalité il est fort improbable qu'une initiative pareille française puisse avoir des résultats sérieux.

Il y a néanmoins un piège dont nous devons nous garder soigneusement: parmi les diplomates d'ici, il est question d'un éventuel partage de la zone démilitarisée entre nous-mêmes et la Syrie; ceci serait, bien entendu, fort dangereux pour nous, car un partage pareil signifierait le transfert vers l'Ouest de la frontière internationale – ce qui est exactement ce que désirent les Syriens, et ce qui pourrait fort bien être soutenu par les

217
1. ראה מס' 207 ו־210.
2. ראה אבנר אל פישר, 8.6.1951, 93.02/163/10.

Français. Ce projet serait appuyé par l'argument que c'est là une zone démilitarisée, dont la souveraineté est indéterminée; pour mettre fin à cette situation indécise, il faudrait partager cette zone entre les deux pays, qui auraient ainsi une pleine souveraineté sur la partie qui leur serait attribuée, et ce problème irritant disparaîtrait de cette manière. Or, cet argument assimile la zone démilitarisée à une zone du "no man's land", comme celle existant entre nous et la Jordanie à Latroun et à Jérusalem, ou le partage moitié- moitié serait réellement justifié, et accepté par nous.

Nous craignons qu'il existe un certain danger que les Français puissent favoriser ce genre de solution, ou que les Syriens les guident vers cette voie. Vous comprenez évidemment qu'une modification de la frontière internationale n'est guère acceptable pour nous. Dans le cas du "no man's land", il n'existe pas de frontière internationale fixée au préalable, la ligne de démarcation ayant été fixée par le sort des combats qui s'y sont déroulés. Nous ne pouvons donc donner aux Français aucune illusion quant à une acceptation éventuelle de notre part d'une modification quelconque de la frontière à notre désavantage. Je pense que cela signifie en fait que rien ne pourrait résulter actuellement d'efforts ayant pour but de forcer les deux parties à entamer des négociations.

Le fait demeure néanmoins que nous sommes tout disposés à négocier en vue d'un arrangement plus stable, visant à un état de paix sans qu'il en porte le nom, étant donné que nous n'avons pas de sérieuses revendications contre la Syrie, et que nous n'admettons pas les revendications territoriales de la Syrie à notre égard. Il semble donc que la Syrie n'aurait rien à gagner en négociant avec nous, sauf si elle espère d'obtenir une modification de frontières - modification à laquelle nous sommes fermement décidés à nous opposer. On pense donc que toute cette question n'a pas beaucoup de chances pour aboutir. Néanmoins nous devons continuer à affirmer aux Français que nous sommes toujours disposés à négocier, non pas seulement sur la question des frontières, mais sur celle d'un arrangement définitif avec la Syrie, qui pour le moment pourrait ne pas s'appeller "paix". Comme je l'ai déjà dit, le malheur est qu'il n'existe pas entre nous et la Syrie de problème pratique, sauf celui des frontières.

Je voudrais ajouter que le Général Shishakli a mentionné la possibilité d'une division de la zone démilitarisée au début du mois d'Avril au cours de son entretien avec le Général Makleff.[3]

Ainsi que vous le soulignez, nous allons certainement être conciliants sur la question de l'appellation d'un nouvel arrangement éventuel, si seulement nous pouvions y parvenir sans concession territoriale.

3. ככל הנראה הכוונה לפגישת מקלף–שישקלי ב־26 במארס. ראה מס' 95.

En résumé, il est certainement possible d'encourager les Français dans leurs efforts, mais nous devons nous garder soigneusement de ne pas nous laisser induire dans une situation défavorable sur la question des frontières par une manoeuvre ayant pour but le partage de la zone démilitarisée.

G.A.

P.S. – L'idée de pouvoir réunir autour d'une table la Syrie, le Liban et la Jordanie, ou même seulement la Syrie et le Liban, semble également dénuée de toute chance pratique d'aboutir.

218

ג'. מארשאל אל ד. בן־גוריון
G. Marshall to D. Ben-Gurion

Copy: 130.20/2467/4 :העתק

Washington, 12 June 1951

Dear Mr. Ben-Gurion:

Upon my return to the office, after a trip, I found your very friendly letter of May 31st[1] awaiting me. I appreciate your very generous sentiments and hope that you enjoyed your stay here in the United States. I particularly enjoyed meeting you and having such a frank discussion on problems of mutual interest.

In furtherance of our conversation,[2] I would like to say that it is difficult to determine exactly when arms will be available in the numbers you have requested. Our commitments are so great that we can give no firm dates to meet our present obligations. We will continue, as much as possible, to strengthen areas of democracy in behalf of their own security as well as their pronounced aim to aid the collective security of the free world.

With my thanks again for your letter and good wishes, and with warmest regards.

Faithfully yours,

G. Marshall

218

1. בתיקי משרד החוץ נמצא באותו תאריך מכתב פרידה של בן־גוריון אל הנשיא טרומן ביום צאתו מניו יורק (93.08/337/2). ככל הנראה שיגר בן־גוריון מכתב דומה גם אל ג'. מארשאל.
2. ראה מס' 156.

הערת־עורך
Editorial Note

גילוי־דעת של ריילי על ההסגר המצרי בתעלת סואץ

ב־12 ביוני מסר ריילי בוועדה המיוחדת הישראלית–מצרית שדנה בהסגר המצרי על תעלת סואץ את גילוי־הדעת המובא להלן (130.02/2418/18):

At the meeting of the Special Committee of the Egyptian–Israel Mixed Armistice Commission on 16 January 1951, we discussed in detail the appeal of Egypt against the following decision taken by the Mixed Armistice Commission on 29 August 1949:

> The Mixed Armistice Commission thinks it has the right to demand from the Egyptian Government not to interfere about the passing of goods to Israel through the Suez Canal.

At the end of the meeting of 16 January, I asked for an adjournment to give me an opportunity to study the verbatim record.

I regret exceedingly the long delay in convening this meeting but it was due to unfor[e]seen circumstances over which I had no control. However, my return to the United States gave me an opportunity to discuss the subject matter in person with individuals who had been intimately associated with the drafting of the General Armistice Agreement between Egypt and Israel.

I am fully aware that by the terms of the General Armistice Agreement, the Chief of Staff must take full responsibility for his decisions in this Special Committee; he alone must make the final decision on how he will cast his vote.

It is quite clear to me that the action taken by the Egyptian authorities in interfering with the passage of goods destined for Israel through the Suez Canal must be considered an aggressive action. However, due to the limitation imposed by the text itself on the words "aggressive action", this action is not necessarily against Article I, paragraph 2, of the General Armistice Agreement which states in part:

> No aggressive action by the armed forces – land, sea or air – of either party shall be undertaken, planned, or threatened against the people or the armed forces of the other.

Similarly, I must of necessity consider that the interference with the passage of goods destined for Israel through the Suez Canal is a hostile act, but not necessarily against the General Armistice Agreement because of the limitations imposed on the terms "hostile act" in the text of Article II, paragraph 2 of the General Armistice Agreement which says:

> No element of the land, sea or air military or para-military forces of either Party, including non-regular forces, shall commit any warlike or hostile act against the military or para-military forces of the other Party, or against civilians in territory under the control of that Party; or shall advance beyond or pass over for any purpose whatsoever the Armistice Demarcation Line set forth in Article VI of this Agreement except as provided in Article III of this Agreement, and elsewhere shall not violate the international frontier; or enter into or pass through the air space of the

other Party or through the waters within three miles of the coastline of the other Party.

It follows, therefore, that I have no other choice but to cast my vote with Egypt that the Mixed Armistice Commission does not have the right to demand from the Egyptian Government that it should not interfere with the passage of goods to Israel through the Suez Canal.

In my opinion, this interference is an aggressive and hostile action and if I had certain knowledge that it was being committed by the armed forces of Egypt – land, sea or air, or para-military forces, including non-regular forces – I would most firmly hold that this constitutes a violation of Article I, paragraph 2, and Article II, paragraph 2, of the General Armistice Agreement and would uphold the contention advanced by Israel. Lacking such knowledge, I see no way under the General Armistice Agreement of taking this course, even though I am convinced that the Egyptian action does not foster the objectives of the General Armistice Agreement.

As Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization, I am forced to base my position in this matter on the specific provisions of the General Armistice Agreement signed by Egypt and Israel. I deliberately avoid, therefore, any consideration of the status of the Suez Canal or the rights of any party with regard to it.

While I feel bound to take this technical position on the basis of the relevant provisions of the General Armistice Agreement, I must also say that the action of the Egyptian authorities in this instance is, in my view, entirely contrary to the spirit of the General Armistice Agreement and does, in fact, jeopardise its effective functioning. It was certainly never contemplated at Rhodes that what is, in effect, an act of blockade or at least an act undertaken in the spirit of blockade and having the partial effect of one, would be continued by one of the parties to the General Armistice Agreement more than two years after it had been signed.

Although, in my view, there is no adequate basis for agreeing that the Mixed Armistice Commission has competence to deal with the question, it must be clear, and it certainly is to me, that the question cannot rest here. Either the Egyptian Government must, in the spirit of the General Armistice Agreement, relax the practice of interference with the passage of goods destined for Israel through the Suez Canal, or the question must be referred to some higher competent authority such as the Security Council or the International Court of Justice.

I have no doubt in my mind that the General Armistice Agreement was never intended to provide a cloak for the commission of acts by either party which in their intent and effects are indeed hostile.

Because of the effect such continued action will have on the implementation of the Armistice Agreement and the future operations of the Mixed Armistice Commission, I am compelled to direct a strong request to the Egyptian delegate to intercede with his Government to desist from the present practice of interfering with goods destined for Israel through the Suez Canal, since such acts can only be construed as inconsistent with the spirit of the Armistice Agreement.

I feel sure I can ask this of you because I recall vividly the 13th of January 1949 at the opening of the negotiations leading to the signing of this General Armistice Agreement when the senior Egyptian delegate told us at Rhodes:

> You will find us inspired with the very spirit of co-operation, conciliation and a sincere desire to restore peace in Palestine.

In view of this statement, I am sure that it is not the intention or desire of the Government of Egypt to continue any action that may have a detrimental effect on the future operations of the Mixed Armistice Commission, or on the smooth functioning of the General Armistice Agreement as a whole.

ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 308, 8.7.1951, 130.02/2418/18.

219

ש. רמתי אל מ. מקלף
S. Ramati to M. Makleff

Orig.: 130.02/2433/9 :מקור

Tel Aviv, 13 June 1951

Secret

Proposed Meeting of Foreign Office Representatives with Syria

During a recess of the M.A.C. [Mixed Armistice Commission] meeting with Syria held at the Customs House on the 11th June 1951, Major Jdid, the Senior Syrian Delegate, spoke to me with considerable frankness of the intention of Syria not to agree to the Huleh drainage work being continued as long as we did not agree to a *de facto* settlement which would give Syria the "water line". He suggested an arrangement by which we would agree on "spheres of influence" within the demilitarized zone. In this way normal life could be resumed in the demilitarized zone, we would have their full agreement for the completion of the drainage scheme and the position of the U.N. Chairman in the demilitarized zone would become negligible which he thought was in our common interest. I told him we were ready for talks of representatives of the respective Foreign Ministries for a general settlement of outstanding issues. We were not ready to discuss the demilitarized zone as such, or the border between the two countries as such. I emphasised that this was all my purely personal opinion. I did not preclude the possibility of us making some territorial concessions, though only in return for suitable territorial concessions by Syria. If availability of water was to be discussed, all other economic questions should also be

discussed so as to eliminate economic causes of friction. After some discussion the following proposals were agreed to, to be put to our respective governments for their approval:

A meeting of Foreign Office representatives of both countries in the presence of M.A.C. representatives and attended by General Riley as an observer for the U.N., to discuss a general settlement for a "modus vivendi" between the two countries without prejudice to their rights and claims in any final settlement. Major Jdid asked if I could give our reply to General Riley when I met him at Kilo. 95 on the 12th of June. He would give Syria's reply to General Riley on the General's return to Beirut.

I believe such a meeting with Syria can do no good, though it can do some harm inasfar as our dealings with Syria are concerned. Advantages from such a meeting could accrue to us in connection with talks with other Arab States, though the precedent would only be of benefit if the meeting took place without M.A.C. members as such being present, and particularly without General Riley being present as an observer.[1]

S. Ramati S/Aloof
Sgan Aloof Shaoul Ramati
G.S.O. i/c Mixed Armistice Commissions

220

צ. היימן אל המחלקה הכלכלית
S. Hyman to the Economic Division

Coded Tel. W106 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/18 :נוסח יוצא

Washington, 14 June 1951

My letter IS/5/70/5 May 25th.[1] State Dep[artmen]t last night handed us five lists commodities not exportable Russia satellites by countries receiving U.S. financial, economic, aid. Unclear whether Ex[port]–Im[port] Bank loan included but probable. Embargo begins 17th June. Certificate of embargo required every thirty days. In view both indignity and nuisance we inquired whether permanent certificate acceptable, reply probably yes.

219

1. העתק של המכתב הועבר אל שרת שביקש להתייעץ בדחיפות עם שילוח. הוא כתב לו כי "מתן תשובה שלילית סתם אינו עניין כה פשוט" ויש "לשאול גם בדעת ראש הממשלה" (14.6.1951, 130.02/2433/9). ראה תגובת שילוח במס' 226 והערת־עורך, עמ' 404),

220

1. לא נמצא.

Lists are: (a) arms, munitions etc.; (b) atomic energy materials, equipment; (c) Commerce Dep[artmen]t's positive list which you have (see U.S. comprehensive export schedule); (d) Commerce Dep[artmen]t supplementary list; (h) stockpiling materials including industrial diamonds. Mailing lists except (c). National Security Council may make exceptions subject quarterly Congressional review. Please cable exceptions we require with full explanations. President highly critical and State Dep[artmen]t apologetic whole matter and amending legislation requested but meanwhile act enforceable.[2]

[Washington] D.C.

221

מ. קרן אל ש. בנדור
M. Keren to S. Bendor

מקור: 130.20/2479/9

ואשינגטון, י' בסיון תשי"א

14 ביוני 1951

כמוס

הנידון: מכתבך אל השגריר מיום 27 במאי, מס. ח/ה/4621/76889[1]

בנדור היקר,

אמנם השגריר חזר לעבודתו, אך הוא מצא את שולחנו עמוס ניירות כה רבים שלא יספיק לענות למכתבך הנ"ל. משום כך הטיל עלי את מצוות התשובה.

לא קל לקיים מצווה זו, כי הרי מכתבך אינו אלא שרשרת של הנחות בלתי־מוכחות המצטרפות לתמונה של ארצות־הברית שאין לה לדעתי דמיון רב למציאות. לכן יהיה צורך לנתח אחת אחת את הנחותיך ולהשוות אותן עם העובדות כפי שהן נראות לי על יסוד ידיעתי את הזירה כאן.

(א) נתחיל ב"מתן": האם הנך חושב ברצינות שממשלת ארצות־הברית "בועטת" בנו אם אין היא ממלאת עד הסנט האחרון את בקשתנו להענקת הסך של 150 מיליון $? האם כך חזקה

2. על השפעת ההחלטה על הסחר בין ישראל והגוש המזרחי ראה מס' 228.

221

1. בנדור מודאג משתי התפתחויות בוואשינגטון המעוררות שאלות לגבי המדיניות הישראלית כלפי ארצות־הברית: (א) הנשיא לא פעל לשינויה של החלטת מועצת־הביטחון בעניין החולה למרות שראה אותה מראש; (ב) חרף הבטחותיו ושיחותיו עם בלאושטיין ופיינברג נופלת ההקצבה המוצעת בתכנית הסיוע הכלכלי למזרח התיכון מהסכום שביקשה ישראל. בנדור מסיק שהתפתחויות אלה מצביעות על קירבה בין הנשיא למחלקת המדינה, על חולשתם של ידידי ישראל ועל אפשרות שהנשיא החליט לא לרוץ לבחירות או שהוא בטוח בתמיכתם של היהודים עד כדי כך שאינו צריך לרצותם. בנדור מציע לרופף את הקשר עם הנשיא על־מנת להשאיר חופש פעולה בידי ישראל לימים הבאים ואף לשקול מחדש אם הטקטיקה הישראלית של מרוץ אל תוך זרועותיה של ארצות־הברית לא פגעה בחופש התמרון הישראלי. (93.08/342/19).

עמדתנו שרק נצטרך לדרוש סכום פלוני או אלמוני, ואם לא נשיג את מלואו, הרי זה סימן לכישלון?

נהפוך הוא: אנו רואים כאן הישג עקרוני בעל חשיבות גדולה בזה שהאדמיניסטרציה הכירה רשמית בזכותנו לסיוע על־ידי כך שהכניסה אותנו להצעת החוק עם סכומים שאינם מבוטלים כלל וכלל. זו הפעם הראשונה, שהיא מציעה כי המזרח הקרוב – ואנו כחלק האזור – ייהנה מתכנית הסיוע ואין היא יכולה לטעון, בשעת גביית העדויות בוועדת החוץ, שישראל אינה ראויה או זקוקה לתמיכה כספית – דבר שחששנו מאוד שתעשה.

אמנם נכון שהסכום המוצע נופל בהרבה מהמבוקש ותפקידנו הוא עכשיו להעלות את הסכום הזה ככל האפשר. אבל מעולם לא ראינו בסך של 150 מיליון $ שאנו ביקשנו דבר קדוש, אלא בחרנו אותו, כפי שידוע לך, על יסוד עצת ידידינו בקונגרס כמקסימום שאפשר לדרוש מבלי לעורר בהלה. קודם חשבנו לבקש רק 100 מיליון $.

ואשר לנשיא, לי לא ידוע שהוא הבטיח באיזו שהיא שיחה כי ישיג לנו את כל ה־150 מיליון $, ומאוד הייתי מתפלא אילו היה באמת מתבטא בצורה כה בלתי־זהירה. להיפך, הוא טען וחזר וטען שהמפתח לקופות האוצר בידי הקונגרס ושאין לאל ידו לתת הבטחות בנידון זה.

(ב) פרשת החולה: אי אפשר להבין את מה שקרה במועצת־הביטחון מבלי לקחת בחשבון את השגיאות הגסות שאנו עשינו בעניין זה. נכון שבגישת האמריקנים היה הרבה מהפיוס לערבים ושהם הושפעו כמובן במידה ניכרת מאוד מהזעזוע הנגרם להם על־ידי ההלאמה האירנית. אבל אנו על־ידי מעשינו הבלתי־מחושבים נתנו להם תירוץ ועילה לעמדתם העוינת וכאילו אילצנו אותם על־ידי התגרות פזיזה באו"ם לנקוט עמדה תקיפה.

אסור לנו להתעלם מהעובדה כי המדיניות הסורית בפרשת החולה היתה הרבה יותר עדינה ומחוכמת ממדיניותנו. הסורים הפרו את חוזה שביתת־הנשק והתקיפו אותנו, אך לא הודו בכך בפומבי. הם הכחישו את הכול ועל־ידי כך הטילו את עומס ההוכחה עלינו. שיחת ישי עם שר החוץ היוגוסלבי[2] מוכיחה שלא הצלחנו לספק הוכחה זו אפילו למדינה ידידותית כיוגוסלביה שאינה נמנית עם גרורי ארצות־הברית. לעומת זאת אנו לא רק הפרנו את חוזה שביתת־הנשק ואת החוק הבינלאומי באופן הפגנתי ובולט על־ידי ההפצצה המפורסמת, אלא אף התפארנו בה בפרהסיה. ואם תוסיף למשגה יסודי זה את שאר מעשינו המתגרים, כגון נאום ראש הממשלה,[3] היחס הבלתי־אדיב לאנשי האו"ם (מכתב ההתנצלות של איתן מוכיח),[4] גירוש הערבים מכפריהם – מעשה שאין להצדיקו בפני דעת־הקהל, תהיינה סיבותינו אשר תהיינה – הרי תשכיל אולי לראות את עמדת האמריקנים באור אחר. אם הם "בעטו" בנו, הרי גם אנו בעטנו בהם. המניע העיקרי לרגישותם האנטי־ישראלית היתה הסכנה שתפרוץ מלחמה בינינו לבין הסורים, והם חששו שההפצצה תגרום להתלקחות כללית.

זאת ועוד. על אף הכול נחלנו ניצחון פוליטי בשתי נקודות חיוניות, ניצחון שרק הוסתר והוסווה על־ידי צורתה וסגנונה של החלטת מועצת־הביטחון. זכותנו לחדש את ניקוז החולה הוכרה על־ידי כל הנוגעים בדבר וחוסר הסמכות של הסורים להתערב בעניין זה אושר אף הוא. מבחינה עקרונית ומעשית מסופקני אפוא אם באמת יצאנו מנוצחים מן המערכה. נחלנו תבוסה חולפת וארעית, ותו לא. אם נראה את פרשת החולה ככה – ומשוכנעני שזוהי ההשקפה הנכונה – הרי היא מופיעה כאינצידנט בודד שאין לו השפעה מתמדת על יחסינו עם ארצות־הברית.

אשר לנשיא, לא הייתי נוכח כשאצ'יסון הראה לו את הצעת ההחלטה אבל מפוקפקני אם

2. ראה מס' 187.
3. ראה מס' 120, הערה 2.
4. ראה מס' 141 (נספח).

בדק אותה בדיקה יסודית. אני מניח שאצ'יסון הסביר לו את המצב כפי שהוא ראה אותו, וטרומן שמע ואמר ".O.K". דעת הציבור לא היתה אתנו בעניין החולה, עד כמה [ש]היא בכלל התעניינה בו, ומשום כך לא היתה לנשיא שום סיבה להיכנס לעובי הקורה ולהתנגד למחלקת המדינה. אין לי ספק שהוא הגיב על מעשינו כפי שהגיב אצ'יסון. נסיונות ההתערבות מצדנו, ביקורי הידידים ומברק הנשיא איחרו את המועד. הם הגיעו לאחר שהנשיא אישר את הצעת ההחלטה. אך אפילו היו מגיעים במועד, ספק רב בלבי אם היו משנים משהו.

ובכן ייתכן ששני הדברים הנ"ל "מתן" וחולה אומרים באמת – כפי שאתה טוען – דרשנו, אבל המסקנות שיש להסיק מהן הן שונות תכלית השינוי ממסקנותיך. בראש וראשונה תבינו סוף־כל־סוף שישראל תופסת מקום צדדי וקטן ביותר במדיניות ארצות־הברית ואף במחשבותיו של הנשיא – על־אף אהדתו הכנה לנו. ההשערה שהנשיא עשה מה שעשה או לא עשה מה שלא עשה בשתי הפרשות בגלל "המצב הפנימי בארצות־הברית" או כיוון ש"החליט לא לעמוד לבחירה ב־1952" אינה אלא פנטסטית. האיש שהעיז לסלק את מק'ארתור ולחולל על־ידי כך את הסערה הגדולה ביותר במדיניות הפנים של ארצות־הברית במשך דורות רבים, אינו זקוק לפזול לכיוון של הבלאושטיינים או הפיינברגים ולצפות לנדידת ראשם לפני שהוא מחליט החלטה בעניין כה קטנטן כמו נזיפת מועצת־הביטחון בישראל. (ודרך אגב, אפילו במחשבותיו של דייב ניילס אנו תופסים מקום קטן למדי והסברה כאילו הוא התפטר בגללנו מגלה תמימות מתמיהה. דייב ניילס התפטר בגלל דייב ניילס.)

עם כל זאת, הרי ידידות הנשיא מהווה בשבילנו אחד הנכסים החשובים ביותר במעמדנו כאן. הוא לא פעם התערב למעננו והוא יוסיף להתערב אם נדע לשכנע אותו שהתערבות זו מוצדקת ושהיא מתאימה לדעת־הקהל. ההצעה "להתיר את הקשר מעט מעט" – לאן היא תוביל? האם אתה מייעץ ברצינות שנעזוב ידיד חשוב ביותר מבלי לרכוש אחר? "כדי שנהיה חופשיים", הנך כותב – חופשיים למה, להיות תלויים באוויר?

הארכתי לכתוב ומשום כך לא אענה לך בפרוטרוט על הערותיך בקשר לטקטיקה שלנו או בקשר להשפעת הציבור היהודי. רק בקיצור אומר שהטקטיקה שלנו נקבעת על־ידי עובדה פשוטה מאוד, והיא כי לא ארצות־הברית דורשת תמיכה וסיוע וטובות ללא ספור מישראל, אלא ישראל דורשת אותם מארצות־הברית. ידוע לך שלא מעט השגנו ועדיין ידנו נטויה. הטקטיקה שלנו הביאה, אפוא, לידי התוצאות המבוקשות. יחסינו עם ארצות־הברית הולכים ומתהדקים ואין שום הצדקה להסיק מסקנות מרעישות מאפיזודות חולפות ואף מכשלונות ארעיים.

על בעיית הציבור היהודי יהיה כדאי לדבר ביתר פרוטרוט בהזדמנות אחרת. אין אשר מעריך כמונו את חשיבות עזרתכם ואנו משקיעים אחוז ניכר מאוד של זמננו וכוחותינו בטיפוח יחסים טובים והדוקים עם הארגונים היהודיים ומנהיגיהם, אולם גם הציבור היהודי, עם כל השפעתו הרבה, אינו יכול לחולל ניסים. הוא אינו פועל בדרך כלל במישרין אלא באמצעות דעת־הקהל הכללית. פירוש הדבר שתמיכתו היא ללא הועיל אם היא אינה מוצאת הד בדעת הציבור הכללי, והוכחה – פרשת החולה. מחאות הארגונים היהודיים ודרישותיהם לשינוי הקו היו כקול הקורא במדבר ומשום כך לא הביאו לידי תוצאות ראויות לשמן. כל זה בא ללמדנו שבסופו של דבר יחסינו עם ארצות־הברית נקבעים יותר על־ידי עובדות כגון האינטרס האמריקני במזרח התיכון ותיאום מדיניותנו לאינטרסים אלה, מאשר על־ידי תמרונים וטקטיקה, אף כי גם הם כמובן חשובים מאוד. המפתח לטיפוח יחסינו עם ארצות־הברית והשגת מטרתנו הוא בישראל ולא כאן.[5]

5. בנדור לא קיבל את הביקורת של קרן והשיב לו בפירוט על מרבית טענותיו (13.7.1951, 93.08/337/18).

222

ש. פינס[1] אל ש. דיבון
S. Pines to S. Divon

תזכיר: 130.02/2410/11

תל אביב, 14 ביוני 1951

הנידון: אפשרות ביטול הכרת פרס בישראל

בזמן האחרון גוברת בפרס התעמולה לביטול ההכרה בישראל. תביעה זו הועלתה פעמים אחדות גם במג'לס וזכתה לתמיכתו של הציר חוסין מכי, אחד מדבריה הראשיים של "החזית הלאומית" השולטת כעת בפרס ואיש סודו של ד"ר מוצדק. מכי חיווה את הדעה שיהיה צורך לעיין מחדש בהכרה, מכיוון שהיא הושגה על־ידי מתן שוחד.

אין ספק שקיימת האפשרות שהממשלה הנוכחית תבטל את ההכרה בהסתמך על נימוק דומה לזה שנתן מכי.

הסיבות להתגברותה בשעה זו של התעמולה בעניין הנ"ל ולהעמדתו על הפרק, קשורות הן במערכת הכוחות הפנימית בפרס והן במצבה החיצוני.

"החזית הלאומית" קשרה ברית מראשית התהוותה עם אישים וארגונים בעלי צביון דתי מוסלמי, הידועים מקדמת דנא בנטיותיהם האנטי־יהודיות. החשובים ביניהם הם: המנהיג הדתי אבו אל־קאסם כאשאני והארגון הטרוריסטי "פדאאיאן אסלאם". מאז רצח רזמארא[2] והתחלת המאבק על הנפט, גברו בקרב העם, בעקבות ההתעוררות הלאומית, גם הלכי־רוח דתיים. מאידך קיימת בשעה זו מחלוקת בין הממשלה ובין כאשאני וסכסוך חריף בינה לבין פדאאיאן אסלאם. בנסיבות אלו עלולה הממשלה לראות בעין טובה צעד העשוי לפייס במידת־מה את הדתיים ושאין כל נזק ניכר יכול לצמוח ממנו. רווח פוליטי יצמח גם מהטענה שההכרה בישראל הושגה בשוחד מכיוון שהיא משמיצה את המשטר הקודם, אשר הממשלה מעוניינת בגילוי מגרעותיו[!].

אשר לגורמים הכרוכים במצבה החיצוני של פרס, ישנן ידיעות ברורות, שבזמן האחרון הפעילו מדינות ערב לחץ למען ביטול ההכרה. לחץ זה עלול להיות יותר יעיל מאשר היה קודם, בגלל המאבק על הנפט. שכן, הפרסים הנתונים בסכסוך חמור עם בריטניה, שאינם מוצאים את האהדה הנחוצה להם אצל ארצות־הברית, והחוששים מפני ברית־המועצות, זקוקים למשענת כלשהיא ויהא המדובר אף במדינות ערב שהם מכירים את אזלת כוחם. בעקבות מאבק הנפט, הפכה בשבילם הסולידריות המוסלמית הבינלאומית, ממליצה נבובה לקלף פוליטי. תפקיד פרס הנוכחי בתורת ראש הלוחמים בין עמי האסלאם למען שחרור מהמשטר הקולוניזטורי וההד האוהד שמאבקם מוצא בעיתונות הערבית, מבטיח להם רווח פוליטי וגם מעורר את גאוותם. בנסיבות אלו אפשר ויהיו הפרסים מעוניינים במתן סיפוק לערבים על־ידי ביטול ההכרה.

הצעות לפעולה:

1. מגע עם שגריר פרס בארצות־הברית וכן עם יתר הנציגויות הפרסיות. במצב שהתהווה, נדמה לי שאחד הקלפים החשובים ביותר שיש בידינו, הוא המשקל שהפרסים מייחסים

222

1. שלמה פינס, מעובדי המחלקה לחקר מדיני במשרד החוץ.
2. ראה מס' 99, הערה 2.

לדעות הקהל היהודי בארצות־הברית ובמידה פחותה גם בשאר הארצות. על־אף התגרותם במערב, הם לא נואשו מקבלת תמיכה כלשהיא מצד ארצות־הברית. מן הראוי להסביר להם שביטול ההכרה עשוי לקומם נגדם חלק חשוב מדעת־הקהל בארץ זו. אולי מן הראוי להחדיר לעיתונות האמריקאית מאמר המשבח את פרס על יחסיה התקינים עם ישראל ועל תרומתה מבחינה זו ליציבות המזרח התיכון. בתנאים הנוכחיים מובטח למאמר שכזה הד רב בפרס.

2. שיחה עם ספיניא[3] בנידון. אין לפסוח עליו בעניין זה, אף כי אין דבריו נשמעים בטהראן. יש לבאר לו את הקשיים בזירה העולמית שייגרמו לפרס על־ידי ביטול ההכרה ולתת לו להבין שבלי ספק יפגע צעד זה קשה במעמד הנציגות הפרסית כאן. יש להימנע מאיומים כלפי העדה הפרסית בישראל, מכיוון שהדבר יעורר בטהראן מחשבות על מעשי תגמול נגד היהודים שם.

3. מתן הקלות נוספות בענייני רכוש וכו׳ לעדה הפרסית כאן. אין טהראן מייחסת חשיבות רבה לתביעות בני העדה הזו. מכל מקום נקיטת צעד זה מצדנו בשעה זו תכביד במידת־מה על ההחלטה לביטול ההכרה.

4. שיגור איש קשר קבוע בעל שיעור קומה לטהראן, אולי מטעם הרשות ובהסוואה של עובד על־יד קצין העלייה. בשעה זו נודעת חשיבות מכרעת לקיום הקשרים שנקשרו כבר עם המדינאים השונים.

223

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2382/1

אנקרה, 15 ביוני 1951

שרי היקר,

למכתבך מספר ח/א/77888/24/1101 מה־3 ביוני.[1]

אין לי כל ספק שכוונת מאשימינו המערביים "בחוסר מדיניות קונסטרוקטיבית" היא להזכיר לנו, שאין אנו מוכנים לעשות אותם הוויתורים אשר לדעתם יאפשרו את השלום בינינו לבין שכנינו ואת הביטחון בחלק זה של העולם. וכמובן שאין צורך "להתפעל" מזה וגם לא יועיל לנו אם נעשה זאת. אך נדמה לי, שאין אנו יכולים ורשאים להתעלם לגמרי מדעתם של האחרים עלינו ותהי זאת דעה משונה ורבת מזימות, בייחוד כשהיא מופיעה "בלבוש" כזה המתאים

3. ריזה ספיניא, נציג מיוחד של איראן בישראל עד יולי 1951.

223

1. שרת דחה הערה של ששון בדבר חשיבותן של האשמות מצד מדינאים מערביים כלפי ישראל על שהיא מעכבת את השלום משום שאין לה מדיניות ערבית קונסטרוקטיבית. שרת כתב כי אינו מתפעל מהאשמות אלו משום שמאחריהן מסתתרת הנחה שישראל צריכה לעשות ויתורים מרחיקי לכת לטובת השלום. (130.10/2515/12; ראה גם ששון אל דיבון, 25.5.1951, 130.02/2410/9.)

למסיבות ולאינטרסים של המאשימים. התעלמות כזאת מוכרחה, לדעתי, להתנקם בנו אם לא היום – מחר, ואם לא בשטח זה – בשטח אחר.

במכתבו אליך מה־25 במאי[2] חושש צירנו בלונדון, ויש יסוד חזק – לדעתי – לחששותיו, שאנו עומדים עתה על סף מדיניות בריטית אקטיבית יותר מאשר בעבר בזירה הערבית, בייחוד באזור המשתרע על עיראק, הירדן, סוריה והלבנון – מדיניות המכוונת לחזק את עמדות בריטניה בין המפרץ הפרסי והים התיכון לאחר שנתערער מעמדה באיראן ולרגל קשייה הנוכחיים עם מצרים. פירוש הדבר: פיוס הערבים ובין היתר – על חשבון האינטרסים שלנו. לאור המדיניות הבריטית החדשה הזאת ניתן לשער, שגם אמריקה לא תטמון את ידה בצלחת ותמהר, כדרכה במקרים כאלה, להוכיח לערבים את כוונותיה הטובות כלפיהם. ושוב פירוש הדבר: פיוס הערבים, ובין היתר על חשבון האינטרסים שלנו.

ייתכן שאין ביכולתנו למנוע בכלל התפתחות כזאת והתחרות כזאת. אך נדמה לי כי במצב כזה אנו מצווים לשני דברים: (א) למנוע את "המתחרים", בבואם לבצע את מדיניותם הפייסנית, לפגוע באינטרסים שלנו על־ידי כך שיאשימונו ב"חוסר מדיניות קונסטרוקטיבית" וירכשו, בדרך זאת, את דעת־הקהל שלהם. (ב) לנסות לקבוע לעצמנו מדיניות כזאת ולהקדים ולפרסמה ברבים על־ידי "קריאה חדשה לשלום אל הערבים" או על־ידי "רצוננו לסייע למערביים" בתקופה זו של פסיכוזה מלחמתית. מדיניות כזאת צריכה לכלול, לדעתי, שני דברים עיקריים מושכים:

(א) פתרון לשאלת הפליטים הארצישראלים על־ידי יישובם בארצות ערב ונכונות ישראל לשלם פיצויים.

(ב) תכניות ממשיות לפיתוחו של המזרח התיכון במובן הכלכלי והחברתי. פרסום תכנית כזאת יש בה, לדעתי, לעורר תגובה אוהדת בדעת־הקהל האמריקאית, בייחוד בקרב החוגים השואפים להשקיט את הרוחות במזרח התיכון, וכן – בקרב הפליטים הערביים עצמם. ואין לי ספק, כי לתכנית כזאת נוכל לרכוש גם את תמיכתה של תורכיה, שסובלת לא מעט, בארגון הגנתה ובדרישתה הבלתי־פוסקת להצטרף לברית הצפון־אטלנטית, מהמצב השורר כיום בחלק זה של העולם.

בדברי אלה אני חושב בקול רם בלבד.

במיטב הברכות, שלך,

א. ששון

2. מס' 202.

224

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W114 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/18 :נוסח יוצא

Washington, 15 June 1951

Your most immediate to New York.[1] (1) Persistent enquiries from press on this U.N. event made clear that in absence clarification from us they would immediately feature ruling as victory for Egyptian case, failure of Israel thesis emphasizing technicality not merits. Spokesman scotched this by focussing attention on Riley's censure Egyptians. Experience with press community here proves that they dislike changing their line therefore proper guidance essential immediately story breaks. (2) Our spokesman is constantly giving guidance to press since that is what he is for. So long as he merely expounds already declared policies have always regarded it as tactical matter whether to approve reactions and thus avoid unfavourable interpretations. Our hostility to Egyptian blockade was stated *Moabit* [Security Council] last November[2] while our view on relevance to armistice was echo of Shabtai [Rosenne] statement.[3]

Eban

224

1. שרת התרעם על חברי משלחת ישראל בניו יורק ונזף בהם קשות על פרסום תגובה בעיתונות לפסק־הדין של ריילי בעניין ההסגר המצרי בתעלת סואץ (הערת־עורך עמ' 375–377) מבלי להתייעץ עם ראשי המשרד בתל אביב. (14.6.1951, 130.09/2330/1; ראה גם נוסח ההודעה במברק הרמן אל משרד החוץ, 14.6.1951, 130.13/2599/2.)
2. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 593–594.
3. ראה מס' 23.

225

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W115 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/18 :נוסח יוצא

Washington, 15 June 1951

Saw McGhee, Keren, Waldo present:[1]

(1) Raised question P-51s and 250 light machine-guns, other munition supplies authorized but held up since April 6 presumably because of El-Hamma incident.[2] He effusively denied any connection, instructed Waldo clear matter up, stating Department not at all worried by flow arms Israel, have asked Herzog press matter in Munitions Division early next week.

(2) Huleh: he stated utmost emphasis U.S.A. favoured resumption project through action by *Moabit* [Security Council] as soon as Riley reports inability reach agreement. He believes Council resolution[3] will be sufficient, does not accept British view on necessity cumbersome revision procedure Article VIII.[4] In whole discussion Huleh was highly conciliatory, slightly apologetic.

(3) Suez: U.S.A. favours *Moabit* action to secure end of blockade but seems to presume we will take procedural initiative. Will however now give thought to possibility matter be raised by one or more maritime powers. They desire recommendation under Chapter VII[5] which will have binding force. We concluded by agreeing discuss again after further thinking and consultation, especially with U.K. Seems clear matter will arise in July under British chairmanship Security Council. Please inform Elath this and (2) above.

Eban

225

1. הפגישה נערכה ביזמתו של אבן. השווה דיווח ב־*FRUS*, 1951, V, pp. 720–722.
2. ראה מס' 107, הערה 2, ומס' 108.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
4. פסקה 3 בסעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק עם סוריה קבעה כי "הצדדים יוכלו בהסכמה הדדית, לתקן בכל עת את ההסכם..." אך בהיעדר הסכמה "יוכל אחד משני הצדדים לדרוש מהמזכיר הכללי של האומות־המאוחדות לכנס ועידה של נציגי שני הצדדים על־מנת לשקול מחדש, לתקן או לבטל" את תנאי ההסכם. פסקה 4 באותו סעיף קבעה כי אם לא יצליחו הצדדים להגיע בוועידה הנזכרת בסעיף 3 לפתרון מוסכם "יוכל כל צד להביא את העניין בפני מועצת־הביטחון של האומות־המאוחדות ולתבוע ממנו את סיפוק טענותיו..."
5. פרק 7 במגילת האו"ם שעניינו – פעולות הארגון ביחס לאיומים על השלום, הפרת השלום ומעשי תוקפנות.

226

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מקור: 130.02/2433/9

[תל אביב], י"א בסיון תשי"א
15 ביוני 1951

כמוס

ההצעה לפגישה בין נציגי משרדנו לבין נציגי משרד החוץ הסורי[1] נראית לי הרת סכנות. עצם הסכמתנו לדיון עם הסורים על גורל האזור המפורז, גם אם היא מסויגת בנוסחה "without prejudice" וכו', יש בה משום הודאה בזכויות מסוימות לסורים באזור.

סכנה זו כפולה ומכופלת לאור הנטייה של ריילי, הצרפתים, ואפילו הבריטים, לפייס הסורים על־ידי שינויי גבולות באזור החולה.

עם כל הקושי במתן תשובה שלילית סתם, אני ממליץ שלא נשנה מעמדתנו העקבית, והיא נכונותנו לנהל משא־ומתן של שלום, הסדר סופי, יישוב הבעיות התלויות ועומדות בינינו, או כל נוסחה אחרת אשר תתקבל על דעת הסורים, על־מנת שיהיה ברור, כי אין אנו מוכנים להגביל הדיון בבעיית הגבול בלבד.

ראובן שילוח

227

ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
S. Bendor to the Israel Embassy in Washington

תזכיר: 93.08/338/9

[תל אביב], י"ג בסיון תשי"א
17 ביוני 1951

כמוס

ירושלים

ביום שישי 16.6.51[1] היתה סוף־סוף הישיבה על ירושלים שנדחתה פעמים כה רבות.

נכחו: השר, המנכ"ל, ל. כהן, שילוח, רוזן, קומיי, בנדור, אבנר, י. הרצוג, א. עברון.[2]

226

1. ראה מס' 219 והערה 1 שם.

227

1. צ"ל 15 ביוני 1951. ראה זכרון דברים מקוצר מהישיבה, 19.6.1951, 93.03/3061/9.
2. אפרים עברון, מזכיר פרטי של שר החוץ.

השר – העמיד שלוש שאלות לדיון: (א) האם יש צורך בחקיקה מיוחדת לירושלים? (ב) הכנה לקראת עצרת או"ם. (ג) העברת משרד החוץ.

בשאלת החקיקה – כמעט לא נגע איש. לבסוף הוחלט שוועדה מורכבת מד"ר כהן א' א' [כך!] ש. רוזן וי. הרצוג תבהיר את השאלה יסודית ותביא את מסקנותיה בהקדם לפני השר.

ההכנות לקראת עצרת או"ם – בדיון בשאלה זו נשתרבב הדיון בהעברת המשרד לירושלים. ש. רוזן מסר בשם אבא אבן שיש יסוד להניח שהוואתיקן לא יעלה את השאלה בעצרת או"ם הקרובה. השר מסר ידיעה דומה בשם חכים[3] ומר אבנר בשם גינוסר מרומא. מהנוכחים, היה גם מר קומיי בדעה שאין לוואתיקן מה להרוויח מהעלאת השאלה מחדש, כי אין להניח כי ישיג רוב בעד חידוש החלטת העצרת מ־1949 ולהשיג פחות מזה פירושו מפלה לוואתיקן.

מר ר. שילוח ומר י. הרצוג הביעו את הדעה ההפוכה, שיש יסוד להניח שהוואתיקן העלה יעלה את השאלה בעצרת או"ם וכל כוונתו עכשיו להרדים אותנו שנשקע באשליות שהכול כתיקונו ואין מפני מה לחשוש. יש לזכור שפאריס מקום יותר נוח בהרבה לפעולות הוואתיקן מאשר ניו יורק.

שילוח אמר שיש לקבוע עובדות מוגמרות – עובדות כאלה שלא יביאו לשערוריות אך יחזקו עוד יותר את מעמדנו בירושלים. יש להתחיל בהעברה חלקית של משרד החוץ ויש למנות נציב למקומות הקדושים.

הרצוג אמר שיש לפייס את הקתולים בדברים קלי ערך באופן יחסי ובאותו הזמן לדרוש שיפסיקו את התעמולה נגד ישראל בעיתונות העולמית. הוא הציע הצעה מעשית בקשר לכך. הוא התנגד למינוי נציב למקומות הקדושים, אך הציע במקום זה שתהיה ועדה בלתי־רשמית מורכבת מבאי־כוח העדות השונות לבירור שאלות הקשורות בביקורים במקומות הקדושים. כן הציע חידוש ההזמנות לביקורים בארץ; הוצאת ספר על העדות הלא־יהודיות בארץ ובעיקר על הנוצרים (ספר כזה צריך לכלול, בין השאר, חומר על מה שעוללו הערבים לנו); חידוש הצעתנו לבינאום העיר העתיקה.

המנכ"ל אמר שאף אם אנו חושבים שהוואתיקן לא יעלה את שאלת ירושלים השנה, מוטל עלינו להתכונן כאילו יעלה אותה. הוא הציע לשריין תקציב מסוים למבצע ירושלים מחודש, שיהיה מוכן אם יהיה צורך בו.

ד"ר ל. כהן אמר שמאחר שלא ידוע לנו מה חושב הוואתיקן לעשות, יש להימנע מעשיית כל דבר שהוא העשוי לגרותו להעלות את שאלת ירושלים בעצרת הקרובה. על־כן אין להתחיל עכשיו בהעברת משרד החוץ לירושלים.

ש. רוזן בעד העברת המשרד לירושלים בחושבו שהנהלת המשרד מגזימה את הקשיים הטכניים. גם ש. בנדור צידד בהעברת המשרד לירושלים חלקים חלקים אם אי אפשר הכול בבת־אחת. הודעתו של השר בכנסת – שאין כל עיכוב מדיני להעברה והעיכוב הוא טכני בלבד – הודעה זו מחייבת לפעולות. אם לא נתחיל בהעברה, אין סיכויים להעברת המשרד כולו במשך שנים רבות. דעה דומה הובעה על־ידי א. עברון.

לעומתם טען המנכ"ל שאין ערך פוליטי להעברת חלק ממשרד החוץ לירושלים. הרווח המדיני המפוקפק בוודאי אינו שקול כנגד הנזק המעשי שייגרם על־ידי פיצול המשרד וניתוק חלק או חלקים מהמשרד העיקרי בתל אביב. אשר להעברת המשרד כולו, הרי אין אפשרות פיזית. אין משרדים, אין דירות לפקידים, אין משרדים לנציגים הזרים ואף אין להם דירות בירושלים.

3. ג'ורג' חכים, ארכיבישוף של העדה היוונית־קתולית בחיפה, עכו, נצרת והגליל.

קומיי לא הרחיק לכת כמו המנכ"ל, אך אמר שעל־כל־פנים אין להתחיל בהעברה לפני העצרת הקרובה. למינוי נציב למקומות הקדושים התנגדו המנכ"ל, בנדור, וד"ר כהן, בטענה שמינוי נציב כעת כמוהו כהודיה כאילו אין הטיפול במקומות הקדושים עכשיו כתיקונו או שאין ממשלת ישראל מסוגלת לטפל במקומות הקדושים דרך משרדי הממשלה הרגילים. יתר־על־כן עשויים לראות במינוי הנציב חיקוי לירדן או ניסיון להערים על עצרת או"ם.

נוכח התקפת־מצח זו חזר בו שילוח מהצעתו זו.

בנדור התנגד גם למינוי ועדה "בלתי־רשמית" של באי־כוח העדות השונות מאותם הטעמים שהתנגד למינוי נציב.

המנכ"ל ובנדור תמכו בהצעותיו של י. הרצוג ליחס יותר ליברלי לקתולים ולזרים בכלל בתנאי שאין פגיעה בעיקרון חשוב.

השר – סיכם את הדיון: אין לדעת ברורות את מזימות הוואתיקן, על־כן יש לעשות את ההכנות לקראת כל יזמה מתוכננת או פתאומית מצדו. יש ללמוד כל מה שאפשר על כוונת הוואתיקן. מאידך גיסא, במקרה שהוואתיקן אינו חושב להעלות את השאלה, אסור לנו לעשות כל דבר העשוי לעורר אותו לפעולה. על־כן נוסף על הטעמים האחרים, גם מטעם זה אין למנות נציב למקומות הקדושים ואין להציע כעת בינאום העיר העתיקה.

יש לעודד ביקורים, אך לא כדוגמת המבצע המיוחד של אשתקד. יש להוציא את הספר שהרצוג הציע (בו במקום נמסרה עבודת הכנת הספר לד"ר כהן).

אשר לשריון תקציב מיוחד למבצע ירושלים מחודש, אין השר רואה כל אפשרות מעשית להוציא הקצבה נוספת מהאוצר בגלל המצב הכספי הקשה והצורך לחלק את כל הרזרבות בין משרדי החינוך, הסעד והבריאות בשביל העולים החדשים.

אשר לוועדה המייעצת הבלתי־רשמית למקומות הקדושים, הוא נוטה להתנגד להקמתה, אך רוצה להבין למה הרצוג מתכוון לפני שיפסוק סופית.

העברה חלקית של המשרד אין בה כל תועלת מדינית ויש בה נזק מעשי רב. העברת משרדי הממשלה לירושלים גרמה לתקלות הרציניות ביותר, לחבלה בכל עבודת הממשלה והכניסה דמורליזציה בפקידות. לא יסכים להעברת משרד החוץ בתנאים שיביאו לדמורליזציה במשרד ולחבלה בעבודתו היעילה. אם אין דרך אחרת לקרב את העברת המשרד לירושלים, יש לבקש את הממשלה לשבת על המדוכה ולמצוא את הפתרון להכנת משרדים ודיור.

בברכה,

ש. בנדור

228

תזכיר מאת מ. ברטור[1]
Memorandum by M. Bartur

130.11/2512/8

[תל אביב], 17 ביוני 1951

עם הגברת המאמץ מצד ארצות־הברית להפסיק את הייצוא של סחורות חיוניות לארצות הגוש המזרחי[2] מתעוררות כמה בעיות בשטח סחר החוץ הישראלי. הולכות וגוברות ההשתדלויות מצד ארצות הגוש המזרחי לקנות דרך ישראל סחורות חיוניות כגון: מתכות, אנטיביוטיקה, חלקי מכונות, יהלומים תעשייתיים וכו׳. הנציגים של ארצות אלה (בעיקר הפולנים וההונגרים) בישראל מצליחים גם לקבל הצעות לסחורות מסוג זה מפירמות ישראליות ופונים אחר־מכן אל הממשלה כדי לקבל את רשיונות הייבוא והרֶ־אקספורט הדרושים לשם הסוואת עסקים כאלה. כתמורה מציעים לנו לא רק רווחים ניכרים במטבע חופשי, אלא גם הספקת סחורות חיוניות שהננו מתקשים בהשגתן, כגון: צינורות פלדה, פחם וחומרי גלם חשובים אחרים. מונחות כעת על שולחננו מספר הצעות מסוג זה בסכומים של כמה מיליונים דולר, וכמובן לא נוכל לאשרן עקב הסיכון המדיני הרב הקשור בדבר. יש להניח שבכמה מקרים נעשות טרנסאקציות אלה דרך הלווציה, בלגיה, טנג׳ר, טרייסט או מקום אחר באירופה.

מאידך גיסא, ברור לנציגויות המזרח שהגורם המעכב היא הממשלה, מאחר שביכולתן ורצונן של פירמות מסחר פרטיות להשיג את הסחורה, והתוצאה היא אפוא, שלא זו בלבד שאנו מוותרים על התמורה החשובה שהיינו יכולים לקבל, אלא יש יסוד להניח שהתפתחות זו תביא כמעט להפסקת מסחרנו עם ארצות הגוש המזרחי, כי בתנאים אלה אינם מוכנים לספק לנו סחורות חשובות, ויש לצפות שתהיינה גם תוצאות מדיניות לדבר. אין כל ספק שמצב זה יגרום נזקים כלכליים לארץ.

במיוחד בולט הדבר עד כמה שמדובר לא על מסחר טרנזיט אלא על ההגבלות על ייצוא התוצרת העצמית שלנו וזה מורגש בשני שטחים, בייצור אנטיביוטיקה שרכשה שוק הולך וגדל בארצות הגוש המזרחי וכן בעיקר בשטח היהלומים התעשייתיים. תעשייה זו התפתחה בזמן האחרון במידה ניכרת. הייצוא שלה (בעיקר לארצות הגוש המזרחי) בשנת 1950 הגיע ל־500,000 דולר לערך, ואילו השנה יכולת הייצור מגיע[ה] ל—3 מיליון דולר לשנה וניתנת עוד לפיתוח במכשירי יהלומים ויהלומים תעשייתיים. הכמויות הנדרשות על־ידי פולין, צ׳כוסלובקיה, רומניה והונגריה הן בלתי־מוגבלות במסגרת שלנו, והמחירים שמציעות לנו ארצות אלה עולים בהרבה על מחירי השוק העולמי. בגלל המחיר הגבוה של תוצרתנו אין התעשייה הזו יכולה לשווק את תוצרתה מחוץ לארצות הגוש המזרחי בלי הפסדים או בלי פרמיות ייצוא גדולות מקופת המדינה.

הברירות שעומדות לפנינו הן:

(א) הפסקת הייצוא לארצות מזרח אירופה, אשר עלולה לגרום לשיתוק תעשייה זו אשר הראתה סימנים של התפתחות ושגשוג.

228

1. משה ברטור, סגן מנהל המחלקה הכלכלית במשרד החוץ.
2. ראה מס׳ 220.

(ב) המשכת הייצוא לארצות מזרח אירופה בניגוד לרצון ולאינטרסים של המערב (ברירה אשר אינה קיימת למעשה ברגע זה), על־כל־פנים לא בממדים הדרושים לתעשייה.
(ג) פנייה לגורמים המתאימים בוואשינגטון וכן לשגרירות ארצות־הברית מלווה תיאור המצב והצעה לפתרון קונסטרוקטיבי, כלומר שמוסדות הקנייה בארצות־הברית יסכימו לקנות את תוצרת תעשיית היהלומים שלנו במחירים גבוהים יותר במידת־מה מאשר מחירי השוק העולמי, כך שלא כל המעמסה הכרוכה בהפסקת הייצוא לארצות הגוש המזרחי תיפול על כתפינו.

על־כל־פנים בשטח זה כמו בשטח מסחר הטרנזיט סובל משקנו קרבנות ויש לעשות מאמץ כדי לקבל את התמורה המדינית והכלכלית מן הצד השני.

מ. ברטור

229

ש. בנדור אל א. אבן (ואשינגטון)
S. Bendor to A. Eban (Washington)

מקור: 93.08/338/40

תל אביב, ט"ו בסיון תשי"א
19 ביוני 1951

כמוס

בפגישות האחרונות של ועדת שביתת־הנשק הישראלית–סורית הציע הנציג הסורי בשיחות בלתי־רשמיות עם רמתי ועם הנגבי[1] שנציגי שני משרדי החוץ ייפגשו.[2] ההצעה הראשונה היתה לשם דיון בענייני האזור המפורז. הצעה זו נדחתה מיד כי אנו איננו מכירים בזכותה של סוריה לדון באזור המפורז.

בשיחה אחרת הציע נציג סוריה דיון בין נציגי משרדי החוץ על־מנת למצוא modus vivendi.

הסורי הציע שדיון כזה יהיה בנוכחות אנשי או"ם וביניהם הגנרל ריילי.

משרד החוץ אינו חושב שישנה אפשרות לסרב להיענות להזמנת הסורים ועל־כן קיבל את ההחלטות הבאות:

(א) לבקש את הסורים להציע סדר־יום לפגישה (לפי זה נדע אם נוכל להשתתף בפגישה או לא);
(ב) לא להסכים להשתתפותו של גנרל ריילי או אנשי או"ם אחרים.

בברכה,

ש. בנדור

229
1. סגן־אלוף מיכאל הנגבי, נציג בכיר של ישראל בוועדת שביתת־הנשק ישראל–מצרים. מיוני 1951 גם בוועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה וישראל–לבנון.
2. ראה מס' 219 והערה 1 שם.

230

ג. אבנר אל מ. פישר (פאריס)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

Copy: 130.10/2516/10 :העתק

Tel Aviv, le 20 juin 1951

Personnelle et confidentielle

J'accuse réception de votre lettre "Strictement confidentielle" du 17 juin,[1] et vous en remercie.

1. Je pense que vous avez parfaitement raison dans la mise au point que vous faites au sujet de votre entretien avec Binoche,[2] en disant que vous lui avez demandé *si* la France allait prendre une initiative à Damas, et non pas *que* la France prenne cette initiative. Je n'ai pas été en mesure de revoir le document sur la base duquel j'avais écrit ce que Binoche avait rapporté, mais je pense qu'il avait laissé ce point-là dans le vague, en suggérant toutefois la deuxième interprétation; de toutes manières, nous avons parfaitement compris votre mise au point là-dessus.

2. Vous avez tout à fait raison en me demandant de préciser derechef l'opinion de M. Ben-Gurion en des termes de directive officielle. Je vous dois toute la vérité là-dessus – et c'est pourquoi j'envoie cette lettre sous enveloppe "personnelle". Vous vous rappelez certainement que dans la lettre que vous m'aviez écrite après votre entretien avec M. Binoche, vous demandiez, dans votre dernier paragraphe, des directives. La première réponse que je vous avais faite était basée sur des consultations à l'intérieur du Ministère, mais, en même temps, votre lettre était transmise à M. Sharett, qui en a soumis le contenu à M. B[en]-G[urion]. Celui-ci, après avoir réfléchi, a exprimé l'opinion qui me fut rapportée et que je vous ai transmise. Il serait donc inexact de ma part de dire que M. B[en]-G[urion] vous a donné des instructions en vue de conjurer toute tentative de négociations avec nous. Par ailleurs, vous pouvez considérer que c'est là son état d'esprit actuel, qu'il préférerait que des négociations pareilles ne soient pas entamées justement maintenant, étant donné qu'il craint qu'elles ne provoquent une pression sur nous afin de nous amener à faire des concessions.

230

1. בתשובה על מכתב של אבנר מה־14 ביוני (לא נמצא) הבהיר פישר את אי־ההבנה שהתגלתה בדיווח שמסר גיון לאבנר על שיחת פישר עם בינוש בעניין היוזמה הצרפתית לתווך בין ישראל לסוריה (130.10/2516/10).
2. ראה מס 210.

3. En attirant notre attention sur les risques que comporte cette opinion, vous mentionnez la possibilité d'une démarche des Grandes Puissances. Ainsi que vous le savez, nous devons envisager maintenant une possibilité pareille. Nous estimons qu'en ce moment aucune initiative ne doit venir de notre part; nous devons attendre ce que vont faire les Trois Puissances à la suite de l'initiative française. Si elles effectuent une démarche auprès de nous, nous aurons la possibilité de demander quelque temps pour réfléchir, et nous serons alors en mesure de décider de la ligne à suivre. C'est pourquoi il nous semble donc ici que pour les quelques jours à venir, il n'est pas besoin de vous adresser de directives officielles et définitives sur ce point. Si les Français font une démarche auprès de vous, vous pourrez soit déclarer que vous devez en faire part à votre Gouvernement, soit manoeuvrer avec les éléments que je vous ai donnés ci-dessus; dans ce cas, il y aurait lieu que vous ayez présent [à] l'esprit le point suivant:

4. Il demeure néanmoins exact que nous ne devons pas paraître refuser ouvertement des négociations; nous pouvons essayer de traîner les choses en longueur et gagner du temps avant que de donner une réponse précise à une démarche précise, mais nous ne devons pas donner l'impression que notre attitude sur la question des négociations est négative. C'est pourquoi notre ligne générale continue à être – si on nous la demande – que nous désirons la paix et qu'en principe nous ne sommes pas opposés à des négociations, que nous désirons négocier une paix véritable et définitive, et que nous serions même d'accord pour négocier un accord qui ne s'appellerait pas "paix" et qui aurait moins d'ampleur. Ceci vient en réponse à votre Post-Scriptum du 17 juin.

Autrement dit, si, à certains moments, nous pouvons traduire l'opinion de M. B[en]-G[urion] en tactique de retardement et d'évasion, nous devons continuer à paraître, pour l'extérieur, prêts à négocier, même un accord qui ne serait pas tout à fait la paix.

5. J'ai le sentiment que les démarches de la France à l'égard des deux autres Grandes Puissances vont écarter pour le moment toute initiative particulière française en ce qui concerne les relations d'Israël avec la Syrie. Ceci signifie que pour le moment nous devons attendre afin de voir quels seront les résultats de cette éventuelle démarche.

Ceci ne doit néanmoins pas nous dispenser de la nécessité de préparer notre réaction à cette démarche, une fois qu'elle se réalisera. Il est fort probable qu'elle sera de nature coercitive. D'après nos informations des efforts "coercitifs" sont déployés à l'égard des Arabes afin de les amener à consentir à des négociations avec nous, et les Turcs aident activement cette campagne. Sans aucun doute, notre tour viendra prochainement.

Au sein du Ministère, il y a en général deux tendances:

(a) – établir immédiatement un programme maximum de demandes,

dont certaines seraient formulées uniquement dans le but de pouvoir être retirées à la suite de la pression qui va être exercée; ces demandes seraient de nature de politique générale, territoriale, et économique; par politique générale j'entends le principe que nous ne consentons à négocier qu'une paix définitive.

(b) – ne pas formuler de demandes imaginaires, mais uniquement des revendications très réelles; ceci exclurait des demandes territoriales imaginaires à l'égard de la Syrie, par exemple. Cette deuxième tendance estime que si nous ne formulons que des demandes réelles dans le domaine territorial, en nous basant sur le *statu quo*, nous serons suffisamment forts pour pouvoir résister à toute pression, ainsi que nous l'avions fait dans le passé du temps de Lausanne, etc.. Les personnes ayant adopté ce point de vue estiment que le fait de présenter des revendications exagérées et imaginaires ne pourrait qu'affaiblir notre position.

G.A.

231

ע. ציפורי[1] אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
E. Zippori to the Israel Delegation at the United Nations

מקור: 93.03/3073/6

תל אביב, ט"ז בסיון תשי"א
20 ביוני 1951

כמוס

הנידון: קבלת יפאן למוסדות או"ם

עמדתנו בנידון קבלת יפאן לחיים הבינלאומיים היתה, כידוע לכם, הימנעות מהצבעה. כך נמנענו בוועידות ארגון המזון והחקלאות, ארגון הבריאות העולמי, ארגון העבודה הבינלאומי ומועצת החיטה.

לפני כמה ימים הובאה לפני השר הצעה לשנות את עמדתנו ולתמוך ביפאן. הנימוקים היו: אנו עומדים לשגר משלחת מסחרית ליפאן ולבקש ממנה אשראי לזמן ארוך. לא ייתכן להתנגד לקבלת מדינה למוסדות כלכליים, סוציאליים, תרבותיים או טכניים ובאותו זמן לבקש ממנה אשראי. השר הסכים לדעה זו. הברקנו למשלחתנו בוועידת אונסקו, המתקיימת עתה, והורינו אותה להצביע בעד יפאן.

231
1. עמנואל י. ציפורי, מעובדי המחלקה למוסדות בינלאומיים במשרד החוץ.

הודענו על צעדנו זה לשגרירות ארצות־הברית כאן, שהראתה התעניינות רבה בהצבעותינו בעניין זה.

בברכה,

ע. ציפורי

232

מ. קומיי אל ו. איתן
M. Comay to W. Eytan

מקור: 130.02/2418/18

תל אביב, 22 ביוני 1951

סודי

הנידון: תעלת סואץ והחרם הערבי

בהתאם להוראותיו של השר היתה לשילוח ולי שיחה פרלימינרית על הפעולה המדינית אשר יש לנקוט בה עתה בקשר לתעלה ולבעיה הכללית של החרם הערבי.

(2) באשר לשאלה המיוחדת של התעלה הרינו מסכימים למסקנה הכללית אשר הסיקו ד"ר רובינסון ומר רוזן[1] שאכן יש להעדיף פעולה מדינית על פעולה משפטית ושעלינו לכוון את מאמצינו לקראת פעולה על־ידי מועצת־הביטחון. אנו סוברים שישראל עצמה חייבת להגיש תלונה למועצה, ועל פרטיה אפשר עוד לדון (כלומר אם על סמך הסכם שביתת־הנשק בלבד או גם על יסוד שיקולים כלליים), כן יש לדון על תיאום פעולה עם הממלכה המאוחדת ועם צדדים מעוניינים אחרים.

(3) בשלב זה ברצוננו להעיר הערה אחת בלבד הנוגעת לחוות־דעתם של רובינסון ורוזן בדבר גורם הזמן. הם מדגישים בתורת טיעון אפשרי נגד הכרעה מידית שהמאורעות באיראן והמשא־ומתן עם מצרים עשויים להוליד רוח פייסנות כלפי הערבים, רוח אשר תפעל נגדנו. אני מהסס להביע דעה מסוכמת בעניין זה במידה שהדבר נוגע למחלקת המדינה, אולם מסופקני אם הנחה זאת נכונה כשמדובר בבריטים. מאמציה של לונדון להגיע לידי הסכם עם המצרים בדרך התפייסות גרמו לסערות רוחות חמורות בפרלמנט ובעיתונות, ובתחום זה של מדיניות החוץ היתה הממשלה בדפנסיבה מובהקת. המאורעות האחרונים בוודאי חיזקו את השיכנוע הכללי בבריטניה כי הגיע הזמן לעמוד איתן בפני לחץ מצרי. הרגשה זאת התגבשה סביב שתי השאלות המשולבות – תעלת סואץ ובתי הזיקוק בחיפה – אשר ענייניה החיוניים של בריטניה מעורבים בהן עתה הרבה יותר מכפי שהיו לפני חודש ימים. לדעתי המצב הפרלמנטרי בלונדון נוח לנו כרגע בשאלות אלה הרבה יותר ממה שהיה אי־פעם בעבר. אני מסייג את הערותי אלה לבריטניה בלבד, אולם יש לזכור שדווקא בשאלת סואץ עשויה בריטניה ולא ארצות־הברית למלא את התפקיד העיקרי.

(4) אנו בדקנו בעיקר את שאלת הפעלתה של אופנסיבה כללית נגד ארצות ערב בשלב זה. סכנותיה ומגרעותיה של פעולה כזאת מסתכמות להלן:

232

1. בתזכיר על בעיית תעלת סואץ ששיגרו אל שרת ב־18 ביוני 1951, 130.20/2483/1.

(א) פעולה כזאת עשויה לבלבל את המחלוקת הברורה והבהירה שנתעוררה מתוך השאלה המיוחדת של התעלה, ולבזבז ולהדיח מאמצים אשר יש לרכזם בכיוון מטרה אחת.

(ב) פעולה כזאת עשויה להקל על אותם הכוחות הזוממים הפעלת לחץ חדש עלינו למען השיג מאתנו ויתורים כלפי הערבים תוך הנמקה שעקב כך יגברו סיכויי יישוב הסכסוך. אם נתחיל בעצמנו בתעמולה רבתי על המצב הנוכחי הבלתי משביע רצון, הרי תהיה התשובה שהתרופה בחלקה בידינו.

(ג) בעוד שכוחות ומעצמות מנסים להפיג את המתיחות וליצור אווירה נוחה ליישוב הסכסוך, יאשימו אותנו שאנו מחבלים בנסיונות אלה במזיד בבחרנו דווקא ברגע זה להתקפת־נגד קשה, והתקפה זאת עשויה לפעול כבומרנג.

(ד) אם נצעק חמס על החרם הערבי, הרי תאשר צעקתנו את אמונתם שאנו הגענו לשלב התמוטטות כלכלית והם ימשיכו בו ויחזקוהו.

(5) על־אף הגורמים השליליים האלה סוברים אנו שמאזן המעלות והמגרעות הנו לטובת התקפה בחזית רחבה, ובהקבלה עם התלונה בעניין התעלה, תוך תיאום (במידת האפשר) להבאת שני הדברים במועצת־הביטחון לדיון בזמן אחד. אולם יש להפריד בין שני העניינים, כיוון שתלונת התעלה מופנית נגד מצרים בלבד, מעוררת שאלות משפטיות מיוחדות ומתלכדת עם ענייניהן של מדינות אחרות.

הנימוקים החיוביים העיקריים להמשיך בבעיה הכללית הם שניתנת לנו הזדמנות להיחלץ מעמדתנו הדפנסיבית ולהכניס את מדינות ערב לאותו מצב ממש. יתרון נוסף הוא שכל הסכסוכים הספציפיים (כגון החולה, סואץ וכו') יתגלו בפרספקטיבה אמיתית והסיבה היסודית של המצב תואר באור יתר: הטענה הערבית שהם רשאים להמשיך לנהל מלחמה נגד ישראל בכל האמצעים פרט לאלה אשר נפסלו בתוקף הסכמי שביתת־הנשק. לטענה זאת יש להשיב מלחמה שערה. אם נעמיד שאלה זאת במרכז הפעולה כי אז יהיה לנו הדבר לעזר לכשנידרש בעתיד להסכים לוויתורים בנקודות מיוחדות, כגון חלוקת האזור המפורז או אחריות לפיצויים לרכוש הערבי. ואז נעמוד על כך שבכל מקרה ומקרה תידון הבעיה המיוחדת רק במסגרת יישוב כללי יותר, או לפחות רק אחרי ביטול החרם ואמצעי ההגבלה המהווים שארית ממלחמת השחרור. הביסוס הכללי לגישה כזאת מצדנו חייב להיעשות מלכתחילה ולא צריך להופיע כתירוץ או אמתלה כשאנו עומדים בפני בעיה מיוחדת.

(6) אף כי אופנסיבה כזאת חייבת להיפתח ללא דיחוי, יש להכין את התדריך לקראתה במלואו ובדייקנות רבה. הוא חייב להכליל את החלטות הליגה הערבית, הצהרות של מנהיגים ערביים, הכנות צבאיות, הגבלות כלכליות, הפרעה לפעולות האזוריות של הארגונים הבינלאומיים, היחס להגנה אזורית וכו'.[2]

מ.ש.ק.

2. התזכיר הועבר אל אבן שכתב בתגובה כי הוא "מקבל את התפיסה היסודית של שילוח וקומיי ואף מעלה אותה לכלל ועיקרון: כל פעם שניתנת לנו אפשרות להופיע באיזה סכסוך עם צד ערבי כתובעים ויוזמים ולא כמתגוננים ונתבעים יש לנצל הזדמנות זו בלא רחמים, אחרת נמצא את עצמנו שרויים תמיד בנחיתות ומצוקה. מדיניות יוזמת גם תסייע להחזרת שיווי־משקל, וגם תשפיע על אנשי או"ם במקום להתאמץ לפתור כמה בעיות לטובתנו" (אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 9.7.1951, 130.20/2483/1).

233

א. אבן אל ר. שילוח
A. Eban to R. Shiloah

העתק: 130.15/2564/24

ואשינגטון, י"ח בסיון תשי"א
22 ביוני 1951

אישי

ראובן יקירי,

את מכתבך מיום 30 במאי[1] קראתי בהנאה וקורת־רוח ומאוד הערכתי את ביטויי דאגתך לבריאותי. לאחר תקופת מנוחה אשר לא ידעתי כמוה מאז כניסתי לשירותנו, חזרתי עתה לאיתני והנני נתון שוב במלוא תנופת העבודה. אמנם לא ארכה פגרתי יותר משלושה שבועות, אך הפעם התמסרתי למלאכת המנוחה על כל מצוותיה והלכותיה ברוח כה נמרצת וקפדנית עד שכמעט התעייפתי מכובד המאמץ. אין ספק כי מקור התקלה היה נעוץ בניסיוני, מאז הסתיו שעבר, להוסיף על אחריותי הכפולה בזירה המדינית את העול התדיר של הטפה ציונית והסברת מפעל המלווה העממי ברחבי הציבור היהודי. לשם כך ויתרתי על פרקי המנוחה המקובלים ונדדתי למרחקים על־פני היבשת הזאת עד אשר לבסוף נאלצתי להיכנע לחוקי הגוף והטבע. לאשרי לא נפגעתי במאומה על־ידי התקלה הזאת ואף הפקתי ממנה הנאה גדולה, היות ואני נתקל עתה ביתר הבנה לרצוני להמעיט בנסיעות והופעות ציבוריות.

בדיעבד קשה לי להתחרט על הנסיעות בחודשי החורף והאביב אשר עשו בי שמות והסתיימו באותה ההתעלפות הארורה בפרהסיא. ספק אם ידוע בארץ עד כמה שמפעל המלווה העממי נתקל לכתחילה בהתנגדות הציבור היהודי, בגלל סיבות שונות ומשונות, שמרביתן לא לשם שמיים הומצאו. העובדה כי ועידת ואשינגטון[2] קיבלה את התכנית היתה משענתנו היחידה. אך גם אחר־כך היה צורך לכפות את המפעל על היהדות הר כגיגית, ואלמלא הפגנת סמכות המדינה בכל אתר ואתר היינו צפויים לכישלון. מיותר להוכיח כי לו התמוטט עמוד תווך זה של סיכויינו הכספיים היה הבניין כולו נופל למשואות. עתה, לאחר ביקורו של ראש הממשלה אין פוצה פה נגד המפעל ומעמדו מובטח ללא אפשרות של ערעור.

פרשת החולה עוררה בי הרהורים קודרים כאלה המובעים במכתבך, וראיתי צורך להזהיר את עצמי ואת החברים כאן בפני אפשרות של מפנה במדיניות האמריקנית כלפינו. כיום, לאחר שהתפזר העשן מעל זירת הקרב, אני נוטה להעריך את המצב הערכה פחות חמורה ולראות

233

1. שילוח מגולל את מסקנותיו והערכותיו סביב פרשת החולה. לדעתו הצליחו הסורים לרכוש אהדה במערב לעמדתם שיש לשנות את הגבולות בינם לבין ישראל. הצעות בדבר חלוקת האזור המפורז, יישור קווים או תכנון מפעלי מים משותפים מעידים על המגמה החדשה. שילוח סבור שהלך־הרוח אצל קובעי המדיניות במערב נובע מפייסנות כלפי העולם הערבי ותחרות בין המעצמות על ההשפעה בסוריה. יחד עם זאת הוא מצביע על שגיאות שעשתה ישראל במהלך הסכסוך. לדבריו, לא השכילה ישראל להסתדר עם ריילי ופתחה בפעולות צבאיות מבלי לשקול במידה מספקת את התוצאות המדיניות שלהן. שילוח רואה בעניין הסורי ראשית מפנה במדיניות המעצמות כלפי המזרח התיכון ומציע להיערך לקראת הבאות. (93.08/338/48).

2. ועידת הארגונים היהודיים בארצות־הברית שהתכנסה בימים 27–29 באוקטובר 1950. הוועידה אישרה את התכנית לגיוס מיליארד דולאר למען ישראל במשך ארבע שנים.

את פרשת החולה כמאורע חולף שאין בו כדי ללמדנו על אופיה וטיבה של המדיניות האמריקנית בכללותה. שיחתי האחרונה עם מק־גי וחבריו[3] היתה מכוונת מצדם למסור לנו רושם מובהק של מדיניות אוהדת, ולא חסרה בה נימה של חרטה והתנצלות. אינני חושב כי ארצות־הברית דורשת מאתנו יותר מאשר שמירה קפדנית על משטר שביתת־הנשק וזהירות לבל ניתן למשטר זה להתמוטט בפני כל זעזוע והתגרות. אם כי מקובל אצלנו שכאילו ארצות־הברית יזמה את הפרשה הזאת, הרי למעשה אין הערכה זו מדויקת כל צורכה, שהרי נקודת המוצא לדיוני מועצת־הביטחון היתה שורת הדו"חות המזעזעים והעוינים של משקיפי או"ם, ולא הוסיפה ארצות־הברית נופך משלה, כי הצעתה שיקפה באמונה את התמונה המתוארת בדו"חות ההם. מחלקת המדינה חזרה והדגישה לנו כי בכל מקרה של תקלה במשטר שביתת־הנשק תהיה עמדתה מושפעת בעיקר מדו"חות אנשי או"ם במקום, ולעולם לא תקבל ארצות־הברית על עצמה את הטורח והאחריות של בדיקה עצמאית והערכה נפרדת. בכל שלבי המערכה הזאת נתקלנו בעובדה הממאירה כי לא היה כל אישור לטענותינו באף אחד ממכתבי המשקיפים ההם, לא לגבי הצדקת פעולותינו הצבאיות ואף לא לגבי טענתנו בעניין התוקפנות הסורית.

יש להשלים עם העובדה כי אין כל אפשרות להפסיד מערכה מדינית בזירת שביתת־הנשק ולזכות באותה המערכה כשהיא מועברת למועצת־הביטחון.

עוד דבר: אף־על־פי שההתעניינות המרכזית נסבה על בעיית החולה ובמידה גדולה גם על ההפצצה באל־חמה, הרי הגורם אשר העלה את ההתמרמרות עלינו לשיאה היה, לדעתי, פרשת הגירושים והריסת הכפרים. דעת־הקהל בעולם, הרוחשת הערצה כנה למפעל תקומתנו, איננה מוכנה להתעלם מהעובדה כי בלווית הגאולה הכבירה הזאת באה שואה על הערבים השוכנים בקרבנו. יש נטייה גוברת להשלים עם הגלות הערבית, אבל יש סירוב מוחלט להגדיל את ממדיה עוד יותר. מדי שנה בשנה הופענו באו"ם כשתורה אחרת בפינו לגבי השאלה הערבית. צא ולמד כמה גרסאות העלינו על שפתותינו בזמן כה קצר:

(1) 1947: מדינה יהודית יכולה ומסוגלת להחזיק בקרבה מיעוט ערבי של 750,000 נפש, ואין בדבר זה כדי לגרוע מזכות קיומה ואפשרויות התקדמותה של המדינה היהודית.

(2) 1948: אין להחזיר את הפליטים הערביים עד אשר יכון השלום בינינו לבין העולם הערבי (באותם הימים לא שללנו את עקרון ההחזרה במקרה של עשיית שלום).

(3) 1949: גם כשישתרר שלום יש להחזיר לא יותר מ־100,000 פליטים. מדינת ישראל לא תסבול אוכלוסייה ערבית העולה על רבע מיליון (לוזאן).

(4) 1950: הערבים הנמצאים בתחומי המדינה – מעמדם איתן ועתידם מובטח, אך בשום אופן אין להחזיר אף ערבי נוסף אחד.

(5) 1951: חדלנו להשלים אפילו עם קיומו של המיעוט הערבי הקיים ואנו מנצלים כל הזדמנות לגרש אותו מעבר לגבולותינו ושואפים בסופו של חשבון להגירה ערבית למדינות ערב דוגמת הגירת יהודים למדינת ישראל.

אנו, הקרובים לעניין, משכילים לדעת ולהבין את ההשתלשלויות בחיים ובניסיון אשר הביאו לידי שינויים מוצדקים אלה בגישתנו. אין להתאכזב גם ממידת הסתגלותה של דעת־הקהל לתמורות הללו; אך בדרך כלל פיגר העולם שלב אחד בעקבותינו. כאשר אנו עמדנו בנקודה הרביעית נשאר העולם קפוא על שמריו בנקודה השלישית. כיום כבר התקדם העולם והגיע, לפחות בלבו פנימה, עד לנקודה הרביעית, כלומר הוא משלים עם אי־החזרה, אך מקווה כי

3. ראה מס' 225.

הערבים הנמצאים במדינתנו לא יצטרפו לזרם הפליטים הבורחים – והנה לתמהונו ולתדהמתו הוא מוצא כי אנו נעקרנו גם מהנקודה הזאת, והתחלנו נושאים את עינינו לחיסול היישוב הערבי הקיים.

כפי שהעולם למד כי אין להחזיר ערבים למדינת ישראל, כן מסוגל יהיה ללמוד את היתרונות הטמונים בחילופי אוכלוסיות; ולדעתי הגיעה השעה להבליט את העלייה היהודית מארצות ערב לישראל כצד שני של מטבע נהירת הפליטים הערביים למדינות ערב.

אולם בלי הכשרת לבבות והסברה מקיפה לא יתקדם העולם לקראת הנקודה המהפכנית הזאת, ויוסיף להגיב בשלילה מוחלטת על כל ניסיון מחושב של גירוש והריסת כפרים, ופעולות עונשין שרוח הקולוניאליזם נודפת מהן ושאין בהן כדי לעורר את התקווה כי סופנו להשתלב במזרח תיכון זה, ולהיות אבר מאבריו וגיד מגידיו.

הספק הנוקב הזה – שמא לא תתאמץ מדינת ישראל להשתלב באזור, אלא תישאר לעולמי־עד גוף זר, בחינת "איש ריב ואיש מדון לכל הארץ" – הוא שמטריד את מנוחתם של מדינאי המערב ומגרה אותם לתגובה עוינת על כל מעשה המוכיח לכאורה כי אין לנו שאיפה כנה ליחסי שלום עם הערבים.

כללו של דבר, את המפתח ליחסים תקינים עם ארצות־הברית יש למצוא במאמץ רציני מצדנו לקיים בדייקנות את משטר שביתת־הנשק ללא התגרויות ותגובות חריפות, בייחוד בתקופה זו של מתיחות עולמית המתפשטת לקראת אזורנו. אם יתמלא תנאי זה, נדמה לי כי אפשר לא רק להחזיק בידידותנו עם ארצות־הברית, אלא גם להרחיבה ולהעמיק את שורשיה. אמנם נטיית מחלקת המדינה לנקוט עמדה פייסנית כלפי הערבים היא מובהקת וברורה, אך אין היא יכולה להשתולל מבלי שאנו נעורר אותה מקברה על־ידי איזה מעשה בלתי־מחושב; ולעומת הנטייה הזאת, המתעוררת ותוססת מזמן לזמן, ישנם גורמים אחרים המסייגים ומגבילים עד מאוד את יכולתם של מתנגדינו להתנכל בנו: מעמדנו הבינלאומי הריבוני שכתוצאה ממנו אפשר ללחוץ עלינו רק בכמה בעיות צדדיות שעוד טרם נפתרו, ולאו דווקא לכפור בעיקר ולערער על עצם קיומנו וביטחוננו; האהדה העממית שרוחש לנו הציבור האמריקני ושבא[ה] לידי ביטוי בביקור ראש הממשלה, בגיוס הקבוצות האדירות של אנשי קונגרס ועיתונים התומכים ב"מתן"; הנאמנות היהודית לעניינ[נ]ו שלא תחדל על אף הלבטים והניגודים של המנהיגות היהודית המסוכסכת; ההערכה הגוברת של חוגי ההגנה האמריקנית ליכולתנו וכוח עמידתנו; עמדתו של הנשיא – כל אלה יחד מהווים חשבון נכבד. לעתים, תשקע כף המאזניים לרעתנו בלחץ שיטת הפייסנות של מחלקת המדינה, אך תנועה זאת תיעצר בעוד מועד תחת כובד הגורמים האחרים שמניתים לעיל; ולאחר רעידות וסטיות הנה והנה סופן של המאזניים לחזור ליציבותן, בתנאי שנדע לטפח בהתמדה את הגורמים הפועלים לטובתנו.

בברכה ובידידות,

אבא אבן

נ.ב. נא להודיע לי בעוד מועד על תאריך בואך לארצות־הברית.

234

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. Y800 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 22 June 1951

Your 119.[1] (A) June 3rd[2] *Sar* [Foreign Minister] acceded Riley request U.N. observers be allowed interview Arabs without presence Israel rep[resentative]s though warned interviews not conclusive since what would count would be how Arabs acted when it came to point of returning. (B) On three occasions since 3rd U.N. observers interviewed Arabs with results reported to you. Process however not completed since not all Arabs questioned. (C) Few days ago Taxis asked Hanegbi provide transport for over seven hundred Arabs to return to D.Z. [Demilitarized Zone]. This is total number at Shaab. (D) Since this did not square with results of interviews and since interviews not completed *Sar* yesterday sent Riley message asking be informed precise position adding transport would be provided for returnees. Riley replied view reports from Taxis and other U.N. observers don't think any useful result likely from further interviews. Anticipate approx[imately] 750 will wish return former homes. To implement *Moabit* [Security Council] resol[ution][3] have asked Taxis make necessary arrangements with Hanegbi for early return assuming *Memisrael* [Government of Israel] would provide transport. Hope will be no undue delay. (E) Meanwhile Taxis sent Hanegbi more moderate revised request asking when we could transport to D.Z. those wishing return, without specifying number. Hanegbi replied yesterday: (1) Acc[ording] *Moabit* resol[ution] we shall permit Arabs wishing do so return to D.Z. (2) Acc[ording] request Riley U.N. officers conducted enquiry Shaab without our presence. (3) We not yet notified result this enquiry which understand not yet concluded. (4) I am authorized make all necessary transport arrangements soon as you notify me exact results enquiry. (5) View avoid misunderstandings please furnish me signed requests of individual Arabs who really decided return. (6) Soon as these written applications available I shall be glad fix exact date for return to D.Z. earliest convenient time. We wish

234
1. לוריא ביקש פרטים על הנוהלים לגבי החזרת ערביי שע'ב ועל מספר החוזרים, לאור התעניינותן של המשלחות באו"ם בשאלה זו (93.01/2203/7 ,21.6.1951).
2. השווה הערת־עורך, עמ' 356–357, ומס' 209.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

U.N. officer countersign each application to effect that applicant decided in his presence return to D.Z. of own free will. No answer yet to this.

For your info[rmation] only: we know from secret sources Riley promised Syrians he would return all Arabs regardless wishes expressed. This to balance his Huleh action our favour.

Eytan

235

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW562 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/21 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 24 June 1951

Your 127.[1] If French step offered any likelihood Arabs would freely negotiate general agreement with Israel we should welcome it even if fell short of peace. But seems likelier France cashing in on increasing popularity of view which we constantly hearing from Americans, British, U.N. staff etc. viz. overall settlement can only be reached by stages building up gradually from small things to bigger, from specific to general. In this process first stage must be settlement status Demilit[arized] Zone i.e. its partition. Since likely whole French initiative either seeks this deliberately or must inevitably be reduced to this, we naturally wary and cagey.

Eytan

235

1. אבן ביקש לברר מה עמדת ישראל ליזמת השלום הצרפתית. (ראה מס' 210, 217 ומברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 19.6.1951, 93.01/2203/9).

236

מ. קומיי אל א. אילת (לונדון)
M. Comay to E. Elath (London)

Copy: 130.13/2587/9 :העתק

Tel Aviv, 24 June 1951

Personal and most secret

Your talk with Shinwell[1] was both frank and timely. I have not got around to replying to it promptly, but it was immediately circulated in the proper quarters.

I find that since it is a fact that we have received nothing from Britain since the Three Power Declaration more than a year ago,[2] whereas the Egyptians, the Iraqis and the Jordanians have continued to get arms from the British, has had a marked effect on the outlook of my friends in the Army, from the *Ramatkal* [Chief of General Staff] downwards. They are completely skeptical of the value or good faith of such British assurance, and have not the slightest hesitation in saying so, almost in as many words, to people like Pender-Cudlip,[3] or Captain Poe.[4] They certainly rub it in to "*miskenim*" [wretches] like myself who are very much on the defensive about it all, and have to endure a contemptuous "I told you so" from all those who originally doubted whether the leopard had changed his spots. I do not believe that your friends in London appreciate the psychological damage caused by this policy, especially amongst our younger generation which grew up in an atmosphere of complete distrust of the British, and seemingly find this distrust still confirmed by actions which do not match verbal protestations of good will towards us. I would go so far as to say that the prospects of real future cooperation on a military level have been seriously prejudiced.

There is growing skepticism also about the political implications for us of the Three Power Declaration, and your suggestion that we should rely more upon it would not, I think, be sympathetically received at the moment. Since your letter was written, the Quai d'Orsay actually made a formal proposal to the Foreign Office and the State Department that the Three Powers should take the initiative in making a fresh peace approach to the Arab States and Israel. On the face of it, we should be the first to

236

1. השיחה התקיימה ב־4 ביוני (ראה אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי, 6.6.1951, 130.13/2587/9).
2. ראה כרך 5, מס' 248.
3. לייטננט־קולונל פיטר פנדר־קאדליפ, הנספח הצבאי הבריטי בארץ.
4. קפטיין א. ג. פו, הנספח הימי של בריטניה בטורקיה ובישראל.

welcome and encourage such an initiative. Although no definite reaction has yet crystallized here (in fact no approach has yet been made), the first thoughts are suspicious ones, since it is felt that the only result will be fresh pressure upon us to make concessions and compromises on specific questions, like the partition between us and the Syrians of the Huleh demilitarized strip. Some of us tend to the view that this would be a good time to launch a general offensive upon the Arab States on the broadest possible front, and drive home the moral that it is incongruous to talk about peace, or even the solution of this or that local problem, while the Arabs are in fact openly carrying on warfare against us, in all respects except those expressly barred by the text of the armistice agreements. I refer you to my cable on a talk with Helm about the French note[5] for an indication of what is behind these peace overtures. The last sentence of my cable indicated what in my opinion our response should be. In fact, I suggested to Helm that if the Arab States claim the right to apply sanctions of all sorts to Israel, and the Western Powers saw no reason to oppose it, we would feel free to join in the fun as well. We would no doubt be able to find ways and means of organizing suitable reprisals. He looked a bit upset, and immediately counselled more patience. The main point is that we should cease to sit on the defensive, and start hitting back vigorously in the diplomatic field at least. But more about this by next mail, after we have had a proper consultation on the Suez Canal and its wider implications.

Regarding an invitation to Shinwell, there was not much point in pressing for a decision until B[en]-G[urion] got back. I shall now raise it through the *Sar* [Foreign Minister] at the first opportunity, but I imagine that it would best be deferred until after the Knesset elections, especially since Shinwell's own Government is not keen on it at the moment. Granted all Shinwell's personal interest in Israel, and his obvious spirit of helpfulness towards us, he would be the first to appreciate that he would not come here as a private individual, or even as a Jew, but as His Majesty's Minister of Defence. His visit would therefore be of the highest political and military significance, as far as the Israel public and even outside opinion was concerned. Whether he should come here, and if so when, is a matter which our Government would have to consider carefully.

5. השיחה התקיימה ב־21 ביוני. הלם מסר את תגובתו האישית על יוזמת השלום הצרפתית. הוא טען כי אין תועלת רבה בוועדת הפיוס והכרחי ששלוש מעצמות המערב תְטולנה את היזמה לידיהן; הוא העריך שהאמריקאים נזהרים מנקיטת יזמה אחרי שנכוו בפעם האחרונה וכי אין לפנות רשמית לישראל או למדינות ערב אלא אחרי שגישושים זהירים יוכיחו שיש סיכוי להצלחה. הוא לא ראה סיכויים להתקדמות רבה בבת־אחת ואמר כי כל ההצעה לא באה אלא בגלל פרשת החולה שיש לפתור אותה על־ידי חלוקת האזור המפורז. קומיי העיר בסוף המברק, כי השאלה האמיתית היא האם הערבים מתכוונים להילחם בישראל או לא. (ראה מברק קומיי אל צירות ישראל בלונדון, IL762, 21.6.1951, 130.09/2318/7.)

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבה במשרד החוץ

ב־25 ביוני התקיימה ישיבה במשרד החוץ בראשות שר החוץ ובהשתתפות ראשי המחלקות. בישיבה נדונו הנושאים המרכזיים שעמדו על סדר־היום במדיניות החוץ הישראלית: סואץ, ייבוש החולה, הערבים המפונים בשע'ב, המשטר באזור המפורז, המשא־ומתן עם סוריה והעצרת הקרובה של האו"ם. להלן כמה מן המסקנות המרכזיות שסוכמו בישיבה:

(1) בעניין ההסגר בסואץ הוסכם שגנרל ריילי נתפס להסבר מילולי של הסכם שביתת־הנשק וכי בהכרעתו האחרונה (ראה הערת־עורך, עמ' 375–377) אישר את הפירוש המצרי שכל מעשה איבה שלא נאסר במפורש – מותר. הוחלט שיש להצביע על הסכנה הטמונה בפירוש זה למשטר שביתת־הנשק ולהוקיע את אחריות מדינות ערב ומצרים בראשן להיעדר שלום ויציבות במזרח התיכון. הוחלט גם להדגיש את הנזק הכלכלי העצום שנגרם לישראל מחסימת התעלה "ולהצביע על הקושי הכרוך בנזק כלכלי זה לגבי יכולתה של ישראל לשלם פיצויים".

(2) בעניין מעמד הסורים באזור המפורז הוסכם שאין להיכנס למשא־ומתן על ביקורת הסכם שביתת־הנשק משום שעל־ידי כך יתערער בסיס המצב הקיים מבלי להשיג שום התקדמות לקראת שלום.

(3) בעניין הערבים שפונו לשע'ב מסר שרת כי בקשת ריילי לקבוע תאריך שבו יוחזרו כל המפונים לאזור המפורז נוגדת את ההסכם שהושג ביניהם בשיחתם ברחובות (ראה מס' 234). איתן טען שישראל מלכתחילה לא צדקה בעמדתה וקבע כי "יש להחזיר את כולם מיד, ללא כל תנאי, וללא כל דיון נוסף". שרת חלק על עמדתו והצדיק את המדיניות הישראלית. הוא הבהיר כי מלכתחילה הוסבר שלרגל מצב הביטחון ביקשו הערבים לפנותם וכשירצו יוכלו לשוב. גם שילוח התנגד לגישת איתן. הוא הסכים שיש לחסל בהקדם את הפרשה אך רק "תוך הסכם ולא לפי פקודה חד־צדדית". ג. אבנר ול. כהן תמכו באיתן. לבסוף הוסכם להציע לריילי להחזיר ביום מסוים את כל הערבים שביקשו לחזור לפי רשימת שמות וחתימות ואם ידחה את ההצעה להזמינו לפגישה.

(4) בעניין היזמה הסורית למשא־ומתן ישיר והתגובה הישראלית להצעת התיווך הצרפתית הוסכם ש"מקדמים בברכה כל מאמץ של המעצמות המביא למשא־ומתן ישיר, אך אנו מתייחסים בחשש לכל מאמצי תיווך. משא־ומתן הוגן ומאוזן של "תן וקח" אפשרי רק בפגישת פנים אל פנים. התיווך מחליש את מעמדנו הטכסיסי, כי הוא עלול להביא לידי תביעת ויתורים חד־צדדיים מאתנו." (ראה סיכומי הישיבה, 25.6.1951, 93.08/338/42).

237

א. הרמן אל א. אבן (ואשינגטון)
A. Harman to A. Eban (Washington)

Copy: 93.08/342/16 :העתק

New York, 25 June 1951

In recent weeks, and particularly since the May 18 resolution on Huleh,[1] there has been discussion on our whole position *vis-à-vis* the United States

237

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

Government and public. It seems to be generally agreed that the time has come to re-formulate our information policy and to define its objectives in the light of the situation that confronts us.

The following appear to be some of the major considerations of the present situation, in the light of which this re-formulation needs to be made.

(1) The growing uneasiness in the United States in regard to the role of the Middle East in the event of the outbreak of war.

(2) The assumption on the part of certain influential circles of opinion that the Middle East cannot be made a reliable factor from the American point of view without the cooperation of the Arab countries.

(3) That this cooperation cannot be secured without concessions to Arab feelings about Israel.

(4) The apparent tendency to make such concessions by means of a tough policy towards Israel whenever Israel figures on the United Nations agenda.

(5) The exploitation by the Arabs of these attitudes and their attempt to provide a moral basis for them by constant emphasis on the refugee question and – in certain circles – also on the Jerusalem question.

(6) The Arab propaganda to the effect that it is only Israel which stands in the way of complete identification of the Arab Middle East with the American cause and the implication that Arab hesitancy and Arab flirtations with the Soviet bloc are entirely the result of American assistance to Israel.

Heretofore our information work has been concerned mainly with hammering home the idea that Israel is a democracy, and therefore reliable, and thus entitled to American aid and sympathy. In so far as accusations have been made against us on the refugee question, we have attempted to answer them as such. It is now suggested that this line of approach is not in itself sufficient, and that it is essential to concentrate on exposing the real situation in the Middle East, and in particular, emphasising the following points:

(a) The Arabs are not to be relied on as an ally.

(b) Arab hesitancy in identifying the Arab East with the struggle against aggression stems from the character of the Arab States as at present constituted and governed, and has no relation whatsoever with the Israel problem.

(c) The international conflicts in the Arab world which have resulted in particular in the serious instability of Syria, are not related to the Israel situation; rather the existence of the Israel problem has been used as a cover for the internecine conflicts which have in the past,

and are at the moment, causing weakness and instability in the Arab world.

(d) On the Arab refugee question – that Israel can accept no moral blame and that the problem must be regarded as being part and parcel of a world refugee question which cannot be tackled by means of attempting to allocate blame, but in respect of which constructive programmes must be motivated. The Jewish refugee question is part of this general question too, and Israel's contribution towards its solution is thus a great contribution towards world stability.

The question arises as to the machinery needed for getting across views of this kind. The existing machinery is occasionally useful, but on the whole it appears to be inadequate. The American Zionist Council and the American Christian Palestine Committee have a tradition of propaganda approach which would not appear to be susceptible to change. In any case these two bodies have specific goals for their work, and it is doubtful whether they would be capable of spearheading the kind of drive contemplated.

Similarly, the Israel Office of Information has its part to play in relation to this drive, but openly and directly could only serve ancillary purposes.

We would need an American agency for the specific purpose of moving over to a political and information offensive on Middle East questions. For such an agency Israel propaganda in the strict sense of the word would not figure as a primary object. It could even afford on marginal questions to adopt a critical attitude towards Israel. Its primary purpose would be to solicit support for a particular American view on the role of the Middle East in world affairs, and of the nature of the Middle East at the present time.

It is suggested that we approach the problem in terms of bringing new machinery into existence to operate at various levels:

(a) Contact with personalities of direct political influence.

(b) Provision of information to interested circles and contact with press.

(c) Attempt to influence peripheral opinion by lectures, literature, etc.

Tentative proposals have been made in regard to the nature of such machinery. The suggestion that best commends itself to me is the establishment of a monthly journal or newsletter on Middle East affairs under suitable independent auspices which could serve as a means of bringing certain circles of opinion together, and as a source of widespread information on Middle Eastern questions. Connected with such a journal there could be a lecture bureau.

The "Middle East Affairs" of the Jewish Agency, from its character and

associations, would not seem to be a convenient starting off point for such a journal. It will be necessary to begin a new enterprise.

Current indications are that a body to launch such an enterprise could be brought into existence provided the necessary finance were made available. The extent to which the journal and its collaborators could be used for political contacts and for peripheral activities will again depend on the extent of the finances available. A preliminary guess (it is no more than that at this stage) is that a sum of $30,000 to $40,000 a year would make a journal possible, and that a sum of $100,000 would make possible the entire operation.

My specific proposal at this stage is that a committee be appointed to be headed by Theodor Kollek and consisting of Y.H. Levin, Harry Zinder[2] and myself, to be charged with the task of analysing the various suggestions which have been made from time to time with a view to bringing you within a period of two weeks a specific proposal, with an indication of how it could be financed from resources which appear to be available.

238

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W141 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/18 :נוסח יוצא

Washington, 25 June 1951

Lunched with McCloy,[1] Robert Nathan present as host. McCloy said: (1) Adenauer has often spoken to him of his hope to "make a gesture towards Israel". (2) McCloy does not rule out definition of lump sum to be paid by Germany over period years in goods but considers we made major mistake in note March 22[2] by calling this "reparations". Since it is unlikely that any country, even those which suffered terribly at German hands, will get reparations, we have hitched ourselves to non-moving chariot. We should describe ours as unique international episode based both on wrong committed and on our rehabilitation surviving victims and avoid linking with reparations as claimed by belligerent victors. He says even French have written off reparations in their heart. (3) He intends press very hard

2. הארי זינדר, מנהל לשכת ההסברה בנציגות הישראלית באו"ם ובקונסוליה הישראלית בניו יורק.

238

1. ג'ון ג'. מקלוי, הנציב העליון האמריקאי בגרמניה.
2. ראה מס' 85 והערת־עורך, עמ' 169.

for accelerated restitution. (4) Earnestly asked me convey *Memisrael* [Government of Israel] his motives Landsberg case[3] on which writing separately.

Pressed him strongly on point (1) saying everything depends Adenauer receiving clear American encouragement. He promised categorically to speak Adenauer this sense. He expressed anxiety on clash *shilumim* [reparations] with restitution but agreed my statement that both together only minute fraction of loss suffered. Am sending him revised Dollek [Horovitz] memo.[4]

Eban

239

שגריר ישראל בארצות־הברית אל מזכיר המדינה (ואשינגטון)

Ambassador of Israel in the United States to the Secretary of State (Washington)

Copy: 93.08/344/2 :העתק

[Washington], 26 June 1951

Secret

The Ambassador of Israel[1] presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honor to refer to the exchange of correspondence between General George C. Marshall, Secretary of Defense of the United States of America, and Mr. Moshe Sharett, Minister for Foreign Affairs of the State of Israel, during the months of December, 1950 and January, 1951, and in particular to the reply of the Secretary of Defense dated January 11, 1951 to a memorandum submitted by the Minister for Foreign Affairs on December 23, 1950,[2] in which General Marshall

3. הכוונה לדיון משפטי מחודש ב־101 פסקי־דין של פושעים נאציים שהיו עצורים באזור הכיבוש האמריקאי שהביא להקלה בדינם. תוצאות הדיון פורסמו בינואר 1951. (אושרו 7 פסקי־דין מוות ו־5 פסקי־דין של מאסר; עונש מוות של 21 אסירים הומר בעונשי מאסר; נקבע שחרורם של 33 אסירים שהופחתה תקופת מאסרם והופחתה תקופת מאסרם של 35 אחרים.) במהלך חודש פברואר הורה מפקד הכוחות האמריקאים באירופה על שחרורם של פושעים נאציים מכלא לנדסברג ואוגסבורג. ישראל הגישה בעניין זה תזכיר מיוחד אל ממשלת ארצות־הברית ב־12 במארס 1951. (93.03/344/17.)
4. ראה מס' 243 והערת־עורך, עמ' 413–414.

239

1. אבן מסר למקגי את המסמך שלפנינו בפגישתם ב־26 ביוני. לפרטי השיחה ביניהם ראה מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, W153, 25.6.1951, 93.01/2207/18.
2. ראה כרך 5, מס' 517 והערה 2 שם.

requested that individual papers be submitted to the Department of State on the various subjects raised in Mr. Sharett's memorandum.

Attention is also invited to note IN/5/0/2, dated April 9, 1951,[3] from the Ambassador of Israel to the Secretary of State on the subject of the supply of small arms and ammunition.

The Ambassador of Israel has the honor to submit, attached to this note, the following additional papers:[4]

On the productive capacity of Israel's civilian industry, especially with reference to its possible contribution to the supply of armed forces in the event of war or in a state of emergency; (Annex I). On the productive capacity of the Israel armament industry; (Annex II). On the productive capacity of repair and rehabilitation facilities existing in Israel for arms and equipment; (Annex III).

The principles and objectives which the Government of Israel has in mind in submitting the enclosed papers have been stated by the Minister for Foreign Affairs in the following extract from his Memorandum of December 23, 1950:

"Israel has declared its determination to fight, if necessary, in the defense of its democracy. The importance of this pledge is reinforced by the fact that Israel has a manpower potential for combat duty in the neighborhood of 200,000, which figure is constantly growing as the population increases by immigration. Moreover, Israel's factories, whether devoted at this time to the manufacture of war material or to the production of civilian consumer goods, could, as they stand, and even more so after suitable improvements or conversions, furnish important sources of supply such as foodstuffs, clothing, equipment, etc. for any forces operating in this area. ...Yet Israel's ability to defend itself effectively and to render assistance to any larger effort of defense now depends on an effective interim solution of its own supply problem, pending the attainment of a stable balance of production and trade. If its supplies of food and raw materials are consolidated by the timely building up of reserves, Israel can be a unique and powerful asset to any cause which it helps to defend in the Near East."

Israel's productive capacity is significant not so much for its present scale as for the circumstance of its location, on the border of a strategic region of vital importance, accessible from the West only by a long and vulnerable sea route.

The presence of a fully equipped industry, able to supply an army and to repair its equipment on the spot, would save much of the shipping space

3. ראה מס' 115.
4. הנספחים לא נמצאו בתיק.

needed to bring such supplies from overseas. During World War II the Allied Powers availed themselves, to a considerable extent, as is shown in Annex I, of the productive capacity of what was then the Jewish industry of Palestine. This productive capacity has expanded considerably since the establishment of the State of Israel, and the contribution which Israel could make to the democratic war effort is, therefore, considerably larger.

Israel is probably the only country in the Middle East with industries which could be rapidly converted to war production and expanded considerably at short notice if supplemented by a relatively small supply of equipment and technical assistance. Among Middle Eastern States, Israel has an unusually high proportion of technically skilled man-power. Moreover, Israel possesses a stable form of government, and its population adheres strongly to democratic principles.

An endeavor has been made to show the present capacity of Israel's industry as well as possible future development. The Government of Israel is firmly convinced that if this industry were given additional equipment and assured an adequate flow of raw materials, it could become, located as it is close to the center of one of the most important and sensitive strategic regions in the world, a valuable asset for the defense of freedom.

The Ambassador of Israel will be pleased to furnish more detailed information. In due course, additional papers may be submitted on certain aspects of Israel's productive capacity.[5]

240

תזכיר מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (ואשינגטון)
Aide-Mémoire from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 130.20/2463/8 העתק:[1]

Tel Aviv, 27 June 1951[2]

AIDE-MÉMOIRE

The Government of Israel acknowledges the receipt of the *aide-mémoire* of May 1, 1951,[3] presented to the Ministry for Foreign Affairs by the Amer-

5. ראה מברק נוסף בנושא זה שנשלח למחלקת המדינה ב־11 ביולי 1951, 93.08/344/2.

240

1. הנוסח המובא להלן לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 302, 1.7.1951, 130.20/2463/8.
2. התזכיר נמסר בו ביום לשגרירות ארצות־הברית בתל אביב.
3. ראה מס' 150.

ican Embassy in Israel, with regard to the fate of the Jews of Iraq and their property.

The Government of Israel notes with satisfaction that the Government of the United States is prepared, if necessary, to use its good offices in the matter of extending the time limit given to Jews to leave Iraq. The Government of Israel is glad to be able to say that the emigration from Iraq of all Jews who registered should shortly be completed, despite the tremendous strain imposed by the necessity of transporting and receiving, in a very limited period of time, such large numbers of immigrants, who have been treacherously rendered penniless.

The Government of Israel regrets that the United States Government did not find it appropriate to intercede with the Government of Iraq with regard to the recent decrees depriving denationalised Jews of their property.

The Government of Israel is unable to accept as valid the comparison, implied in the *aide-mémoire*, between the confiscation of Jewish property by the Government of Iraq and the legal measures adopted by the Government of Israel to deal with the property of former Arab residents of this country who opposed and fought against the establishment of Israel in defiance of the decision of the United Nations and fled the country in guilty haste (with their own leaders' encouragement) leaving their property behind them.

The Government of Iraq by a deceitful stratagem encouraged the Jews to register for emigration and thus give up their Iraqi citizenship, only to descend upon them without warning at the last moment and deprive them of all their property with one stroke of the pen.

The Government of Israel has again and again declared its willingness to pay compensation for abandoned land within the general framework of a peace settlement. No announcement of any nature has ever been made by the Government of Iraq with regard to the possibility of the denationalised Jews of Iraq ever being able to recover their property or its equivalent or with regard to that property being taken into account in any international settlement.

ש. אלישיב אל א. לבבי
S. Eliashiv to A. Levavi

מקור: 130.11/2492/16

מוסקבה, כ"ד בסיון תשי"א
28 ביוני 1951

ללבבי שלום,

כפי שסימנתי כבר במכתב אחר אני נאלץ לקצר הפעם ואכתוב רק על הדברים העיקריים. ראיתם כבר ממברקינו[1] שדבר ביקורי הרשמיים והגשת כתב ההאמנה הלך מהר. למחרת בואי ביקרתי עם מר ארגמן אצל ראש הטקס קולז'נקוב, כעבור ימים מספר – אצל זורין שהיה בהעדרו של גרומיקו ממלא־מקום של שר החוץ וכעבור 7 ימים מיום בואי הגשתי את כתב ההאמנה. אחר־כך התחלתי את ביקורי הרשמיים. עד כה ביקרתי – בנוסף לביקור אצל זורין – אצל שני סגני שר החוץ בוגומולוב וגוסייב, אצל המזכיר הכללי של משרד החוץ פוצרוב ואצל המנהל בפועל של מחלקת המזרח התיכון והקרוב – באזארוב. עוד יזדמן לי לראות את מי־שהוא ממנהלי המחלקות ומלבד זאת את שר החוץ כשיבריא ואת גרומיקו ולאברינטייב אחרי שיחזרו מפאריס. השיחות בדרך כלל היו ברוח טובה ומעניינות. ניתנה לי האפשרות לספר על העניינים האקטואליים של מדינתנו וברוב המקרים גם ראיתי התעניינות וידיעה. אציין במיוחד את הרמה התרבותית של השיחה עם בוגומולוב ופוצרוב. בוגומולוב מכיר את פישר, השתתף בעצרת או"ם ב־1948 בפאריס, זוכר את ענייננו כפי שעמדו אז, גילה ידיעה בהבדלים בין יהודים ספרדים לאשכנזים, בין שפת אידיש לעברית, איש בעל אופקים ושדי התעניינות רחבים. פוצרוב גם הוא איש תרבות ונעים שיחה. השתתף בעצרת או"ם האחרונה, חילק מחמאות לאבא אבן שהקשיב לכמה מנאומיו. גם עם באזארוב מנהל המחלקה שלנו היתה שיחה טובה. קצת שונה מיתר השיחות היתה שיחתי עם גוסייב. ייתכן שזהו בטבעו האישי, אולם קצת מוזר היה שבמשך ביקורי אצלו, רבע שעה, הוציא מפיו רק מלים בודדות וכל הזמן יצא לי לדבר. הדבר איפשר לי אמנם להרצות ברציפות על ענייננו אולם לא היתה כל הרגשה של שיחה. על שיחתי הראשונה עם זורין הברקתי כבר. הוא קיבל אותי בסבר־פנים, גילה התעניינות בעניינים שונים שלנו. אולם כשעמדתי על ערך העלייה בעבר[2] ממזרח אירופה ובעיקר משטח האימפריה הרוסית באה מצדו הפסקת השיחה בצורה של איחולי הצלחה לשליחותי. שיחה זו היתה מהקצרות ביותר שהזדמן לי עד כה לנהל במסיבות דומות וכן היתה קצרה הצרמוניה בזמן הגשת כתב ההאמנה. בחדר שהתייחדתי עם שוורניק[3] ובוגומולוב דובר רק על נושאים כלליים. באותה שיחה אמרתי לשוורניק שאני רואה שינוי רב לטובה בצורה החיצונית של העיר מאז ביקורי האחרון בה. הוא שמח לדברים אלה, חזר עליהם בפנותו אל בוגומולוב, ובעצם היה זה החלק היחיד של השיחה שחרג ממסגרת מזג־האוויר.

241

1. ראה מברקי אלישיב אל משרד החוץ, PI 676, 14.6.1951; PI679, 18.6.1951; 320, 18.6.1951, 130.09/2325/6.
2. בהערה במקור תיקן כאן אלישיב שיבוש בהצפנה של אחד ממברקיו. ההערה לא הודפסה כאן.
3. ניקולאי שוורניק, נשיא הסובייט העליון של ברית־המועצות.

יש לי קצת רשמים ראשונים משיחותי עם אנשי הסגל אולם את אלה אני משאיר למכתב הבא.

אגמור בכמה שורות של התרשמות ראשונה. הדברים שאמרתי לשוורניק, אמרתים בכנות. אין להעריך את ההתקדמות שחלה כאן במשך 20 החודש מאז ביקורי כאן, בעיקר במה שנוגע ללבוש של האנשים ולמראם החיצוני. אציין עוד, וגם את זה מבחינת התרשמות ראשונה – מתח תרבותי גבוה, שמירה על כל מיני תאריכים ושאיפה לנצל כל הזדמנות היסטורית וקלנדארית כדי להרבות תורה ודעת. ייתכן שיש משהו מקרי בצירוף תאריכים שונים במשך השבועיים הראשונים להיותי כאן. גם מקריות זו מלמדת הרבה. במשך שבועיים אלה ציינה כל העיתונות את הדברים הבאים: יובל ה־70 של סטאלין, יום השנה למאמרו על הבלשנות, 15 שנה למותו של גורקי, יום השנה העשירי להתקפת גרמניה על ברית־המועצות, 30 שנה לקיום הרפובליקה המאריאית, 20 שנה לנאומו של סטאלין על שיטות חדשות בהנהלת משק, דקאדה (10 יום) של האמנות האוקראינית במוסקבה. לזה תוסיפו דבר שאי־אפשר היה לראותו מראש – מותו של הסופר המחונן פאבלינקו ומאמרים להערכת פעילותו. כל הדברים האלה נתנו תוכן רב לעיתונות של השבועיים, מילאו אותה מאמרים של פופולריזטורים, של זכרונות וכו'.

ואציין עוד משהו בשבועיים אלה, את תשומת־הלב שהעיתונות מקדישה לנו, קודם כול, – החלק הרשמי. בנוסח המקובל, בגודל המקובל ובמקום המקובל הופיעו בכל העיתונות שלוש ידיעות עלי. על בואי, על ביקורי אצל זורין ועל הגשת כתב ההאמנה. אחר־כך "העלאת הגירה" על בסיסים אמריקאים בארצנו. במשך השבועיים העלו כמה עיתונים (הברקנו על כל דבר לחוד) בצורת ציטטות מ"קול העם" – כל מיני "באבע מעשיות" אודותינו. לזה כבר התרגלנו. החידוש שחל הוא בקריקטורה ב"קרוקודיל". בכוונה הברקנו את דעתי עליה בגלוי. בקשר לעקיצות האלה של עיתונים שונים כדאי לציין שבהופעות הרשמיות, הן של גרומיקו בפאריס והן של מאליק, במקרים כשמזכירים את כל הבסיסים השונים למיניהם לא מזכירים אותנו. כלומר, יש הבדל בין הכרזות רשמיות ושקולות לבין מעשים של עיתונאים.

אסתפק הפעם בהערות חטופות אלה.

שלום לכולכם,

ש.א.

ד"ר ש. אלישיב

הערת־עורך
Editorial Note

שיחת אבן–ביירוד: מסירת תזכירים מממשלת ישראל

שני המסמכים שלפנינו נמסרו למנהל האגף לענייני גרמניה במחלקת המדינה, ה. ביירוד, ב־29 ביוני 1951. בתגובה על תוכן המסמך הראשון הבהיר ביירוד שמדינות אחדות הביעו את רצונן להשתתף בפגישת מעצמות המערב על חובות גרמניה הנאצית, אך עד כה לא נענתה שום בקשה. המעצמות תשקולנה את הבקשה הישראלית, אך יש להדגיש שמטרת הפגישה הקרובה היא רק להכין את הוועידה המלאה בסתיו. אבן השיב שישראל תהיה מעוניינת להשתתף בוועידה בסתיו אם ארצות־הברית לא תראה אפשרות להזמינה כמשקיפה לפגישה הקרובה.

כשמסר אבן את המסמך השני הצביע על ההבדל בין רמת החיים בגרמניה ובישראל וטען, כי אין זה הוגן ש"מחוללי השואה יחיו ברמת חיים גבוהה יותר ממצילי קרבנותיה". ביירוד התנצל על

העיכוב בתשובת המעצמות לאיגרת ישראל בעניין השילומים והודה שתשובת המעצמות לא תניח את דעתה של ישראל, אף כי לא תעודד את הגרמנים. (ראה קרן אל מחלקת ארצות־הברית, 3.7.1951, 93.08/344/15. והשווה FRUS, 1951, V, pp. 741–742.) ראה תשובת המעצמות במס' 254 והערת־עורך שם.

242

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (ואשינגטון)
Note from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 130.10/2543/5 :העתק

Washington, 29 June 1951

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honor to refer to a statement released, in May, 1951, simultaneously by the Governments of the United States, the United Kingdom, and France, on the subject of "The Settlement of German External Debts."[1]

Reference is made also to Note IN/7/31/4, dated January 16, 1951,[2] addressed by the Ambassador of Israel to the Secretary of State, and the Secretary's reply thereto, Note 262.84A41/1-1-1651, dated March 21, 1951,[3] and further to Note GE/3/11/51-IN/7/31/42, dated March 12, 1951,[4] of the Ambassador with respect to Israel's claims against Germany.

Israel residents hold a large number of restitution and indemnification claims against German citizens, German laender, and the German Reich. These claims are provided for, in some measure, by the Restitution and Compensation Legislation enacted in that sector of Germany in which supreme authority is exercised by the Allied High Commission.

A considerable number of claims, however, are held by Israel residents with respect to acts of confiscation of securities, currency, bank balances, gold, silver, etc., for which the German Reich is directly responsible. Such acts of confiscation were committed before the outbreak of World War II, either in Germany or in territory which was annexed by the German Reich after March 13, 1938.

Furthermore, with respect to liabilities of an ordinary commercial or contractual nature, Israel residents have claims against the German Reich,

242

1. ב־26 במאי הכריזו שלוש מעצמות המערב על הקמת ועדה להסדרת חובות החוץ של גרמניה המערבית בסך 4.5 מיליארד דולאר.
2. מס' 80.
3. מס' 89.
4. מס' 84.

German laender, as well as against individuals and German public institutions.

The Ambassador of Israel has the honor to suggest that when settling the question of German debts, the above-mentioned claims be taken into consideration, bearing in mind the legal and moral character of Israel's claims against Germany.

The Ambassador of Israel has the honor to request that representatives of the Government of Israel be invited to participate as observers, with the other interested parties, in the preliminary and informal meetings to be held in London, at which German external debts will be discussed.[5]

243

תזכיר מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (ואשינגטון)

Aide-Mémoire from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 93.03/344/17 :העתק

Washington, 29 June 1951

On March 12, 1951, the Ambassador of Israel presented a note to the Secretary of State on the subject of Israel's claim against Germany for payment of collective restitution in respect of the slaughter and loss inflicted on the Jewish people in the German Reich.[1] In subsequent discussions, representatives of the Department of State have questioned whether economic conditions would render the fulfillment of these claims feasible.

The main arguments adduced in support of this doubt can be classified as follows:

(a) The standard of living of the German people must be maintained at a reasonable level.

(b) The balance of payments of the West German State is adverse, and the deficit is covered by the Allied Powers, and principally by the United States of America.

2. It is submitted that the sum claimed by Israel if divided over a period of years, is not such as to affect the economic future of that country to a

5. במכתב תשובה מיום 12 ביולי הודיע מזכיר המדינה לישראל כי מעצמות המערב החליטו לדחות את בקשתה להשתתף כמשקיפה בדיונים המוקדמים. ישראל תוזמן לוועידה שתיערך בלונדון בסתיו 1951 שבה תינתן הזדמנות לכל הצדדים הנוגעים בשאלת חובות החוץ של גרמניה להשמיע את עמדותיהם. (93.03/3063/18).

243

1. ראה מס' 84 והערת־עורך שם.

fundamental degree. West Germany exports in the year 1950 amounted to almost two billion dollars. In the year 1951 there should be a considerable increase in these exports, considering that:

(i) a seller's market is developing as a result of the events in Korea;
(ii) there is a general increase in prices of export products;
(iii) the severe restrictions on German production have been almost completely removed.

3. The foreign trade of Western Germany shows a steady upward trend. Between 1947 and 1950 imports increased more than threefold and exports increased sixfold. The absolute trade deficit declined in 1950 by 35 per cent as compared with 1949. A comparison between Western Germany's foreign trade in 1949 and its foreign trade in 1950 reveals that during this period exports rose far more than imports. Exports in 1950 amounted to 1,981 million dollars as compared with 1,123 million dollars in 1949 – increase of 76 per cent. Imports rose from 2,237 million dollars in 1949 to 2,704 million dollars in 1950, an increase of only 21 per cent.

4. Exports from Germany for the first quarter of 1951 amounted to 708.3 million dollars, as against 357 million in the first quarter of 1950, i.e. nearly double the amount of 1950. It may be expected that exports in 1951 will increase very markedly in comparison with 1950. The value of exports in 1950 was higher by 29 per cent, than that in 1936.

5. Moreover, this increase in exports took place before the elimination of the main restrictions on German production, which occurred in April 1950 and which should influence the German export trade profoundly in the second half of 1951. This removal of restrictions should also increase production for internal consumption and result in a rise in the German standard of living.

6. The "New York Times" correspondent in Bonn comments as follows on the effect of the removal of restrictions on German production:

> Formally wiping out virtually all prohibition and restrictions on peacetime production in West Germany, the Western occupying powers opened the way today for the restoration of Germany as the most powerful industrial nation in Western Europe.
>
> The limitation on steel production – the key factor – has been so revised that if the Germans fulfill their potentialities they will outdo the French and approach the British in this field, an Allied official explained. The Germans, who at present are producing 14,000,000 tons of steel a year, were described as having a capacity of 15,500,000 tons.
>
> This compares with French plans for a capacity of 12,000,000 tons by 1953 and the present British level of 16,500,000 tons, the Allied official noted.

In addition the Germans once again have received the right to produce synthetic gasoline and rubber, ships of any size, speed or tonnage, ball and roller bearings, primary aluminum and a variety of electronic tubes and machine tools heretofore prohibited or restricted.

Even before the elimination of restrictions on German production, Germany's industrial production had recovered rapidly from the destruction wrought during World War II and has surpassed peace-time levels. Industrial production in Western Germany nearly trebled from 1947 to 1950 and was 10 per cent higher in the fourth quarter of 1950 than the average of 1938.

7. The increase in Germany's import trade to 885 million dollars in the first quarter of 1951, as against 592.5 million dollars for the equivalent period of 1950, also testifies to the rising standard of living in Germany. The volume of imports in the fourth quarter of 1950 was 63 per cent higher than the quarterly average in 1936, whereas the import of foodstuffs increased by 80 per cent in comparison with the above period.

8. There is no rationing in Germany and no regime of austerity. Luxury goods are available in shops and stores in German cities. The figures on German consumption for 1948/49 and 1950 given elsewhere in this *Aide-Mémoire* show the rapid improvement in the German standard of living between these two periods.

9. Moreover, in spite of its high standard of living Germany succeeded not only in narrowing considerably the gap between exports and imports in the first quarter of 1951, but also in achieving a surplus of exports so far as Intra-ERP trade is concerned. According to the Financial News Survey of the International Monetary Fund (No. 46, June 1, 1961), Germany had a surplus with the EPU of 11.3 million dollars in March 1951, and this surplus increased to 45.9 million dollars in April 1951. A correspondent of the "New York Times" wrote from Paris on May 3, 1951:

The German payments position is regarded as improving beyond all expectations as a result of the restrictions on imports and the remarkable growth of exports within the last two months.

The main feature of the development of the German economy at the present juncture is a continued upsurge in production and exports, the latter increased by 12 per cent in March and by a further 6 per cent in April 1951.

10. The spectacular recovery of Germany's economy is largely due to the generous support which Germany has received in various forms from the Governments of the United States and the United Kingdom. According to the "New York Times" of June 16, 1951, the European Command of the United States Army showed that the Federal Republic of West Germany had received more than 4 billion dollars in direct and indirect benefits from the United States alone, since the beginning of the occupation,

and that even after deducting occupation costs, to be paid by the German Government, the German economy has benefitted since the end of the war to the amount of $3,258 million dollars. This huge amount, which is more than double the amount now claimed by Israel, includes $1,217 million dollars in ERP grants and more than 2 billion dollars in civilian supplies under the Government Appropriations and Relief for Imports in Occupied Areas Act.

11. These figures are of deep significance:

(a) They show that the German people were deemed to merit special support with a view to maintaining their standard of living in spite of the fact that they had not discharged their most fundamental obligations;

(b) They show that Israel's claim is not only reasonable in its size, and in relation to the German balance of payments, but even in relation to the subsidy which the German state has received from the Allied Governments since the end of hostilities.

12. Further, it seems inconceivable that the German balance of payments and standard of living should be considered in absolute terms, as an isolated phenomenon, without relation to the balance of payments and standard of living of the people of Israel. In assessing the present claim, these should be considered as comparative concepts and not as separate incidents. A comparison between the average yearly consumption of basic foodstuffs in Germany and Israel shows strikingly the difference in their respective standards of living. The yearly consumption of meat in kilograms per head was 18 in Germany during 1948/49 and 32 in 1950 – in Israel 7.5 in 1950; sugar consumption in Germany was 21 kilograms per head in 1948/49 and 27 in 1950 – in Israel 16.5 in 1950. The quantity of oils and fats consumed in Germany was 10 kilograms per head in 1948/49 and 18 in 1950 as against 14.5 in Israel.

These few examples show how far the German standard of living exceeds that of the people of Israel under the present severe austerity. Similarly, Israel's balance of payments shows greater disproportion than that of Germany. This situation becomes unbearably anomalous when it is considered that Israel's difficulties arise in large measure from the transportation, reception and integration of 500,000 destitute fugitives from the horror inflicted or bequeathed by German persecution. To deny Israel's claim by adducing the need to maintain German prosperity is to assert that the author of a vast international crime must be protected against all obligations of expiation, while the State which salvages the survivors of such persecution must bear the full economic consequences of that burden. The question is whether the victims should be rehabilitated at some cost to the perpetrator of the crime, or whether the latter should enjoy the fruits of

spoliation without being required to make any serious efforts at collective retribution.

To avert this distortion of morality it is necessary to consider the satisfaction of this claim as an essential and normal function of the German economy, just as the maintenance and feeding of the German population is a function of that economy. If there was ever a debt the payment of which should precede any other obligation, this is surely the case in this instance. The overwhelming moral and political issue requires some due subordination of current economic processes in Germany. The latter cannot be held up as immutable facts which override the most urgent claims of the civilized conscience.

244

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W163 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/18 נוסח יוצא:

Washington, 29 June 1951

On Suez, Huleh, questions suggest our immediate course should be to embark on energetic stage Suez campaign considering that Iran position[1] assures sympathetic world interest and we have nothing to lose. At best Canal would be opened while at worst Egypt and Western Powers would be embroiled in open conflict on highest international stage while our own position is one of immaculate virtue. Other hand Huleh is still full unresolved pitfalls, boomerangs, should be taken *Moabit* [Security Council] only after further meticulous preparations. To remain passive on both in Security Council would of course be harmful psychologically, politically.

Specifically suggest following steps: (1) Immediate representations London and through Jebb, Helm, to ascertain whether President Security

244

1. ראה מס׳ 195, הערה 2. ב־19 ביוני הפסיקה ממשלת איראן את המשא־ומתן עם חברת הנפט האנגלו־איראנית ופתחה בצעדים לביצוע החוק להלאמת הנפט. כעבור יומיים אישר הפרלמנט האיראני את צעדי הממשלה והביע אמונו בממשלת מוצאדק. בשעת הדיון פרצו המונים בטהרן אל משרדי חברת הנפט האנגלו־איראנית, הרסו רכוש והניפו את דגלי איראן על הבניין הראשי של החברה. במקביל הכריז מוריסון בקבינט הבריטי כי אין בדעת בריטניה לפנות את שדות הנפט באיראן וכי בריטניה תעשה הכול כדי להגן על אזרחיה באיראן. הסכסוך, שהלך והחריף בימים הבאים, איים על המשך הפעלתו של שדה הנפט באבאדאן. ניסיון אמריקאי לתווך בסכסוך במחצית יולי לא עלה יפה ולקראת אוקטובר אותה שנה עזב הסגל הבריטי של חברת הנפט האנגלו־איראנית את אבאדאן. בית־הזיקוק הפסיק את עבודתו וייצוא הנפט האיראני שותק.

Council will raise question, otherwise do so ourselves. Prefer former but it is small point not worth delay. (2) Utilize public, parliamentary, pressures in U.K. and create them here. (3) Emphasize Egyptian theory that they, and by inference all Arab States, are at war with Israel and attack this as strongly as we do Suez blockade, hint that if upheld it would release us automatically from any sense obligation to those States on any matter. (4) Draft and try win support for resolution embodying Riley's strictures and calling upon Egypt desist.

While doing all this in Security Council our work on Huleh should lie outside Council since Riley's sour report[2] creates adverse situation. Council members may not admire Riley's wisdom but will not disavow him. Do you see any chance getting him correct his report at least to eliminate Sha'ab and police questions enabling us to raise Huleh as single issue? We trying this with Sec[retary] Gen[eral]. Suggest following additional steps: (1) Talks with [State] Dep[artmen]t concentrating on their many lavish promises some of them public e.g. McGhee to U.P. [United Press] that their aim is secure quick completion Huleh work. Should reach Acheson, Harriman, on comprehensive Suez, Huleh, and general Mideast discussion. (2) Get other recipients American promises on Huleh last month including Senators to enquire again. (3) Activate interest Jews, press and friends. (4) Present immediate note to Three Powers informing them frankly our refusal to renounce D.Z. [Demilitarized Zone] in whole or part basing ourselves especially on history demarcation and water question. (5) *Nasi* [President] to reply Truman.[3] Forwarding draft. (6) Leo [Kohn] to complete pamphlet.[4] (7) If as I suspect there is no escape from Article 8 procedure we should convene Conference[5] but insist it be convened on sole question of 28 acres. If we call Conference presumably we can define its purpose. Please cable.

Eban

2. הכוונה לדו"ח ביניים של ריילי על ביצוע החלטת מועצת־הביטחון מ־18 במאי 1951 (ראה הערת־עורך, עמ' 327–329). הדין־וחשבון כלל שני חלקים. הראשון נשלח אל מזכיר האו"ם ב־26 ביוני והשני ב־28 בו. בחלק הראשון דן ריילי בשאלת חידוש העבודה במפעל ייבוש החולה בשטח של כ־25 דונם שהיה בבעלות ערבית באזור המפורז. לאור העובדה שנסיונות ליישב את הבעיה באמצעות ועדת שביתת־הנשק המעורבת לא עלו יפה הציע ריילי לפעול על־פי סעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק.
בחלק השני האשים ריילי את ישראל בסירוב למלא אחר החלטת מועצת־הביטחון. הוא קבע כי לא בוצעו הוראות ההחלטה בדבר החזרת הערבים שפינתה ישראל מן האזור המפורז לשע'ב ובדבר הוצאת שוטרים ישראלים משטח הנמצא באזור המפורז בבעלות ערבית. הוא ציין במיוחד את פרדס ח'ורי. (ראה מסמך או"ם S/2213 ו־S/2213Add.1, 27 ו־28 ביוני 1951 (93.08/339/4; *SCOR*, Sixth Year, Supplement for 1 April - 30 June 1951, pp. 174–177.) ראה גם מס' 247 ו־255.
3. ראה מס' 206.
4. הכוונה לחוברת מסכמת על פרשת החולה, ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 295, 18.6.1951, 130.02/4364.
5. ראה מס' 225, הערה 4.

245

מ. שרת אל ש. רוזן
M. Sharett to S. Rosenne

העתק: 93.08/338/39

[תל אביב], 30 ביוני 1951

(1) אינני יודע מניין לך כי חל איזה שינוי שהוא בעמדתנו בשאלת השלום.[1] מעולם לא אמרנו "שלום ויהי מה, אחת היא על־פי אילו תנאים" וגם כיום אנו אומרים "מוכנים ומזומנים לשלום ומעוניינים בו בתכלית, על יסוד המצב המרחבי הקיים". לא חל שום שינוי ואל ניצור בעיה ובלבול במו ידינו.

(2) אם ראש הממשלה אמר כי ככל שירבה מספרנו כן ישופר מעמדנו לגבי כריתת השלום הרי אמר אמת שאינה טעונה הסבר והוכחה, אבל לא נתכוון בשום פנים להסיק מזה מסקנה מעשית כי אין אנו מעוניינים בשלום עכשיו וכי מוטב לנו להשתמט ממנו עכשיו ולדחותו.

(3) אין לנו כל עניין ליצור באו"ם ואף [אצל] המעצמות את הרושם כי כמונו כערבים איננו רוצים בשלום. אדרבא, צריך כי יישאר ברור, כי אנו מוכנים והערבים מסרבים. אם יתלו את הקולר בתנאים שאנו מציגים – בעצם תנאי אחד: Status quo – זהו עניין אחר, אבל אסור להרשות כי יתלו את הקולר בחוסר רצון מצדנו או מה שיותר גרוע – ברצון מכאן לדחות את השלום.

(4) השאלה אם לא כדאי לנו לעקור את בעיית הפליטים מהמשבצת הכללית של השלום ולחסלה לחוד עומדת אצלנו על הפרק זה מכבר ותמצא נכונות לשקול את כדאיות הדבר בשיחותי עם חברי ועדת הפיוס, בייחוד עם פאלמר ובארקו.[2]

(5) אני מסכים בדרך כלל למסקנותיך הסופיות, פרט לאחרונה שעדיין מוקדם לקבוע בה מסמרות (ראה 4) אבל אני שולל לחלוטין את הגישה כי איננו צריכים להיות מעוניינים בשלום לאלתר, אם הוא אפשרי.

245

1. שרת משיב על תזכיר של רוזן בדבר מדיניותה של ישראל לאור תכניות של האו"ם לארגן מחדש את פעולותיו בארץ־ישראל במטרה לקדם את השלום בין ישראל והערבים. רוזן מתייחס להתבטאות של בן־גוריון באחת ההתייעצויות שבה ניסה "לדחות את עשיית השלום עד אשר נכפיל שוב את אוכלוסייתנו" והסתפק לעת־עתה במצב הקיים "לפחות אם עשיית שלום כעת כרוכה בוויתורים שאין אנו מוכנים להם". רוזן מסיק מהדברים כי בישראל פגה ההתלהבות לשלום וכי נוח לה במצב הקיים של לא שלום ולא מלחמה. ניתוח תכניות האו"ם לאור מטרותיה המדיניות של ישראל מביא את רוזן אל המסקנות הבאות: (א) ..."אין אנו צריכים להסכים לכל שינוי שהוא במבנה הארגוני של האו"ם בשטח המדיני... מוטב לנו שתהיה ועדת פיוס וראש מטה האו"ם כמות שהם עכשיו ללא שינוי גם בהרכב וגם בסמכות". (ב) אין להסכים לכל הצעת שינוי בהסכמי שביתת־הנשק. (ג) יש להתנגד למאמצים להכניס רציונליזציה במוסדות האו"ם בארץ. (ד) יש לשאוף לפתרון בעיית הפליטים ולהסיק את המסקנות הארגוניות הנובעות מכך. הוא תומך בליכודם של המוסדות השונים העוסקים בפליטים הערבים. (המסמך מיום 24.6.1951 בתיק 93.08/338/39).
2. ראה מס 214.

246

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. TNW63 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2339/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 1 July 1951

Thursday [28.6] Riley saw Sharett Hakirya, Eytan, Shiloah, Ramati, present. (A) Alleged three-inch pipe been laid across Arab lands Huleh contrary our obligation not work on those lands. Sharett, we, said knew nothing about it which true, but would enquire. (B) Asked what about Sha'ab. Matter dragged on forty days, must now return Arabs to D.Z. [Demilitarized Zone] otherwise has no alternative but report situation to *Moabit* [Security Council] including all observers reports which he would rather not. Discussion developed along familiar lines, we saying why did he not finish census, he saying no slightest use since Arabs don't know what they want. This tug of war inconclusive so he went onto (C) Police, saying we have no business maintain own police in D.Z. since police must be local and we no right usurp control of D.Z. He asked us accept draft scheme for status and employment police in D.Z. which handed us by Taxis 25 June,[1] copy to you by dip[lomatic] bag. Sharett said he not police expert, therefore suggested meeting foll[owing] morning between Riley, Taxis, and our army experts godfathered by Eytan to settle Sha'ab and police.

Meeting duly held Friday,[2] Riley, Taxis, Eytan, Rosenne, Ramati, Hanegbi, Friedlander,[3] present:

(1) Sha'ab was settled. Next week all heads of families estimated at one hundred will be required sign paper saying I want, I do not want return with my family to D.Z. This process will take one day, and forty eight hours thereafter we will provide transport for returnees, whole operation to be completed by end first week July.

(2) Riley suddenly raised Samra Arabs, saying they must be allowed return. We said no, since 18 May[4] only applied those removed by *Memisrael* [Government of Israel] while Samra fled own accord. Riley said

246

1. עיקרה של ההצעה: דרישה להגביל את המשטרה באזור המפורז ולהתאימה ליחס המספרי של התושבים היהודים והערבים. מכיוון שבאזור המפורז עלה מספר היישובים הערבים על היהודים פירושה של ההצעה היה הגדלה במספר השוטרים הערבים. נציגי האו"ם דרשו לארגן את המשטרה וליטול לידם את השלטון באזור. (130.02/2433/9.)
2. ה־29 ביוני, דין־וחשבון בתיק 130.02/2433/9.
3. סרן אריה פרידלנדר, חבר במשלחת ישראל לוועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

O.K. but Chairman M.A.C. [Mixed Armistice Commission] empowered authorize return civilians and we can't interfere his exercise that authority. We said text A.A. [Armistice Agreement] made it clear this applied only at time signature A.A. not for ever thereafter since this would mean people could leave whenever they liked and Chairman could always bring them back, thus causing constant migration and unrest. Since Riley, we, equally obstinate had to reserve this matter for higher level instructions saying could be raised again after Sha'ab operation completed.

(3) Police turned into long argument Rosenne–Riley on fundamentals of Bunche letter, explanatory note, etc. in which Rosenne obstinately, usefully, insisted our point view making clear we understood normal local policing meant policing by us though we prepared reach agreement with Chairman on numbers police and some restriction their operation in Arab villages. Riley conceded Chairman not entitled issue orders or directives to us as in Taxis 25th June document whereupon we said would next week let him have our reaction this document in writing[5] and then would see further.

(4) Riley raised matter 130 *dunam* plot belonging to Nuqeib being worked by Ein Gev, saying this must cease. We agreed on condition Nuqeib did not work it since too close to Ein Gev and would be grave security danger. Riley said O.K. but hoped Ein Gev and Nuqeib would reach amicable agreement this matter in due course.

(5) Having enquired was able tell Riley pipe (see (A) above) not connected with drainage works but merely brought drinking water to Hagovrim kibbutz.[6] However so as make no trouble orders been given realign it away from Arab lands.

Eytan

5. ראה מס' 250.
6. מ־1954 – קיבוץ גדות.

247

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W169, W167 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 :נוסח יוצא

Washington, 1 July 1951

Urgent

Recent trends if confirmed show State Dep[artmen]t retreating towards passivity on Suez while towards active negative position Huleh. *Suez*: Until Tuesday Dep[artmen]t position as explained to us was clear support in substance, relative passivity in action. However they definitely approved idea Jebb raise matter presidentially and actively initiated idea Chapter 7 resolution[1] Dutch sponsorship. I conveyed all this Jebb urging him pursue matters with U.S.A. direct. Ross, Maffitt,[2] lunched Arthur [Lourie], Gideon [Rafael], Friday poured cold water any action against Egypt saying: (1) My impression as reflected by Jebb that McGhee favours action *Moabit* [Security Council] and even under Chapter Seven is "erroneous". (2) In present tension Mideast U.S.A. does not favour strong action against Egypt as this might "stiffen their intransigence". (3) U.S.A. favours confining efforts to diplomatic representations awaiting results their own latest *démarche* Cairo, admittedly without hope. (4) Meanwhile best keep matter "on ice". (5) Inadvisable U.K. press as this will sharpen its existing differences Egypt. (6) Inquired nature our financial losses blockade, remained frankly unimpressed by suffering caused to British–French interests. (7) Thought inadvisable Israel press hard as U.S.A. could not support strong resolution.

Our colleagues strongly attacked with little apparent effect, were astonished their open indifference to any idea U.S.A. solidarity with U.K.

Huleh: Ross, Maffitt, said [State] Dep[artmen]t first reaction: (1) Riley report[3] shows that Israel not yet complied resolution. (2) As long repatriation and policing remained unsettled premature act on Huleh proper. Arthur [Lourie], Gideon [Rafael], forcefully explained Sha'ab position saying our reply is clearly positive not negative. Maffitt then said even if Arabs return there is question payment for destroyed houses. (3) They then

247

1. ראה מס' 225, הערה 5.
2. אדוארד פ. מאפיט, יועץ לענייני מועצת־הביטחון ועניינים כלליים במשלחת ארצות־הברית לאו"ם.
3. ראה מס' 244, הערה 2.

shifted to police. Our people said if both questions settled what then. They replied solution to be sought as per Jebb speech May 18 viz. Article 8 para[graph]s 3 and 4.[4] Our side strongly challenged since Syrians hostile in advance to settlement nor wise begin revision when no Syrian desire advance towards peace. Moreover conference would indicate Syria has rights in D.Z. [Demilitarized Zone] which we deny. Added D.Z. as vital to us as Negev, would struggle no less tenaciously as development whole country depends Jordan waters, this is most vital, sensitive, spot Israel. This time they acknowledged being impressed our arguments on substance, also open-minded on procedure. Said they publicly committed Jebb procedure, but McGhee continuing "to consider closely as per his conversation Eban".[5] (In this conversation he alluded his explicit preference for direct Council action rather than Article 8 procedure.)

Have considered question in light all views Embassy, Delegation, which herewith formulate in consultation Gideon who now here. View past experiences Ross, Maffitt, and incompatibility especially on Suez with Dep[artmen]t attitudes as expressed recent weeks, first duty is clearly to check.[6] But let us assume [State] Dep[artmen]t attitudes actually as Ross, Maffitt, stated while McGhee and company less crudely candid, forthright, and that [State] Dep[artmen]t obsession not to clash with Arabs or get involved on side British versus Mideast states is becoming daily reinforced by Iran–Iraq tensions. Following conclusions emerge – Suez: All here are convinced we absolutely must go ahead *Moabit* at once. Shall lose all standing, dignity, self-respect, U.N., [Washington] D.C. and towards Israel and Jewish public as well as *vis-à-vis* Arab states if we establish that Arabs sacrosanct and immune from discussion their crimes while every petty infringement ascribed to us is immediately pounced upon. While discussion may lead not to active resolution but to further shelving, procedure not yet devised, whatever is said will be unpleasant to Egypt not to us. U.S.A., U.K., France, will certainly speak against blockade not in favour thereof. We put matter down last November with no prior approval anyone else and this did lead to sharpening Egypt's clash with maritime powers and to Riley's strictures. Nothing dishonourable in failing to move Egypt where all great powers have tried without result but would be unfor-

4. ראה מס׳ 225, הערה 4.
5. ראה מס׳ 225.
6. במברק אל שרת ביום המחרת הודיע אבן כי סטאבלר ואלדו מיתנו את העמדה שהציגו מאפיט ורוס. בשיחה עם הרליץ באותו בוקר אמרו לה כי ארצות־הברית לא תיזום דיון על סואץ, אך אם ישראל תעלה את הנושא הם יבקרו בחריפות את ההסגר בתעלה. בעניין החולה הבהירו שישראל צריכה לפתור תחילה את שאלת ערביי שע׳ב ובעיית המשטרה באזור המפורז, אך ארצות־הברית מעוניינת לפלס את הדרך להשלמת מפעל החולה. (ראה מברק W170, 2.7.1951, 93.01/2207/19; דין־וחשבון של הרליץ על שיחה עם ואלדו ב־2 ביולי, 6.7.1951, 130.20/2479/9.)

givable let matter slide as though we too acquiesce in Egypt being treated as sensitive, invalid, Israel as whipping-boy of Mideast. Moreover when we are asked regard Riley's requests as emanating from Sinai we should force powers to say whether Egypt can ignore them, if so why are they binding on us. Do not know how far U.K., France, are influenced by this U.S.A. shift towards greater hesitancy but we should go all out London, Paris, especially former where Morrison, Shinwell, Eden,[7] should be seen earliest, also send note to all maritime powers including Turkey. Also see possibility work up some influences here. Please instruct immediately on this as only way for us to capture any degree of initiative.

Huleh: Perhaps your Thursday, Friday, meetings[8] may settle Sha'ab and policing matters. Cordier, Waldo, reactions indicate Riley report may not have been intended publication if so he should withdraw it. Its tone, especially last part, could not be more hostile and press today figures "Riley accuses Israel". Also how in personal courtesy can he have discussed these matters in *Misrad* [Office] Thursday without revealing he had already despatched hostile report dated Tuesday.

Regarding future action we should consider and reject alternatives of full defiance and full compliance. Former would be understandable after six weeks obstruction but resulting warfare would create international crisis for which we held responsible and therefore impossible economic position. Doubtful if could actually work on drainage in such turbulence. Similarly full compliance Riley's schemes would lead us into pressure for partition D.Z. and intricate procedure Article 8. He is trying to sell possibility of completing Huleh at alternative price either complete surrender any Israel authority D.Z. or partition Zone. By far best solution would be send him to hell and find way completing project without seven acres if only technically possible. Assume you bending every effort determine if this at all possible as would revolutionize situation, liberate us from pressures. If this not possible would prolong work on Jewish land, affect indifference to Arab land, accept only reasonable suggestions Sha'ab and policing and look at matter again few weeks from now, meanwhile stirring up maximal interest everywhere in world but evading action *Moabit* until new start possible. Internal considerations encourage this too since there is no possibility win case in July on basis Riley report. Waiting policy Huleh reinforces need for positive action Suez wherein nothing to lose as Canal could not be more closed than it is. Added force attaches my suggestion

7. אנתוני ר. אידן, סגן מנהיג האופוזיציה השמרנית בפרלמנט הבריטי; מאוקטובר 1951 שר החוץ וסגן ראש הממשלה.
8. ראה מס' 246.

previous cable on general discussion Mideast problems highest levels here. Again reiterate importance we go ahead bravely on Suez and vital need urgent action London as suggested above. Awaiting your cable.

Eban

248

ג. אבנר אל מ. פישר (פאריס)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

Orig.: 93.02/163/10 :מקור

Tel Aviv, le 1er juillet 1951

OBJET: RELATIONS AVEC LA SYRIE

J'accuse réception de votre lettre du 22 juin.[1] Je regrette que mes dernières lettres sur ce sujet ne vous aient pas paru claires. Je résume donc la situation telle qu'elle se présente actuellement:

Nous ne sommes pas intéressés à entrer en des négociations avec la Syrie parce que nous savons qu'en fait elles se résumeraient en des modifications de frontières et que nous aurons à faire face à une pression exercée sur nous par les Grandes Puissances. Si néanmoins celles-ci – ou la France – entreprenaient une démarche au sujet de nos relations avec la Syrie, il ne faut pas que nous ayons l'air de ne pas être intéressés à entamer des pourparlers.

Si une démarche pareille avait lieu (comme je l'ai dit plus haut, il ne faut pas que nous la provoquions) nous devons dire qu'en principe nous sommes intéressés à entamer des négociations, et nous devrons alors essayer de chercher une porte de sortie en exigeant que les négociations portent sur une paix complète, ou, à la rigueur, et à la suite de pressions, qu'elles concernent un accord se rapprochant autant que possible de la paix. Dans ce cas-là, en effet, ce sont les Arabes qui pourraient bien refuser, et notre situation tactique serait de ce fait favorable.

Ceci signifie que nous ne sommes pas intéressés à encourager la France à tenter une démarche séparée au sujet de nos relations avec la Syrie.

248

1. פישר הצביע על סתירה בין מכתביו של אבנר בשאלת מדיניותה של ישראל כלפי היזמה הצרפתית הנפרדת לתווך בינה לבין סוריה. הוא ביקש לברר האם יש לעודד את צרפת לנקוט צעד נפרד משלה או להניח לה. הוא גם מסר על שיחה עם לוק ממנה השתמעה אפשרות לצעד דיפלומטי נפרד של צרפת אם תיכשל היזמה המשותפת של מעצמות המערב. (ראה פישר אל אבנר, 22.6.1951, 130.10/2530/7 וכן מכתבי אבנר אל פישר, 17.6.1951, 93.02/172/11; 18.6.1951, 93.02/136/10.)

En général, nous devons essayer d'éviter la médiation d'une troisième puissance. En réponse à leurs démarches, nous devons leur demander d'inciter les Arabes à négocier directement avec nous. Des négociations directes, sans médiation d'une troisième puissance nous donnent en effet plus de chances pour manoeuvrer. Il est néanmoins évident que même des négociations pareilles pourraient subir le poids d'une pression des Grandes Puissances sur nous. C'est pourquoi dans la situation actuelle, le *statu quo* est préférable, étant donné qu'aucune paix ou arrangement quelconque ne sauraient être conclus sans concessions de notre part – concessions que le Gouvernement n'est pas actuellement disposé à faire.

D'après ce que vous me dites de votre entretien avec M. Luc, je comprends que pour le moment il n'y aura pas d'initiative française séparée, du moins pas jusqu'à ce qu'il soit devenu évident que la démarche française auprès des Etats-Unis et de la Grande Bretagne n'a pas donné de résultats.

G. Avner

249

משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs: Information to the Israel Missions Abroad

93.08/339/5

תל אביב, כ"ט בסיון תשי"א
3 ביולי 1951

סודי

א. [.....][1]

ב. הערותיו של שר החוץ

קראתי את מכתבו של השגריר אבן מיד לאחר שנתקבל בקריה אבל הגעתי להעיר עליו בכתב רק באיחור רב. צר לי מאוד על כך יען עיכוב תגובתי גרם לעיכוב הפצת המכתב לנציגויות. מוטב היה אילו נמסרו הדברים לידיעת חברים אחרים בעודם טריים, אבל קיוויתי לכתחילה לנסח את הערותי תוך ימים ספורים, אלא שההתגבבות העצומה של העבודה בשבועות האחרונים היתה בעוכרי.

(2) דברי השגריר אבן נכתבו תחת מחץ האכזבה שנחלנו בתוצאות הדיון שהיה במועצת־הביטחון על הסכסוך שבינינו לבין סוריה. טבעי היה הדבר אילו גרמה המהלומה הזאת להתמרמרות מעבירה על הדעת ולמסקנות נמהרות שאינן עומדות במבחן של שיקול זהיר. ניתוחו הנוקב של אבן אינו לוקה כל עיקר במגרעות אלו; להיפך, עלה בידו לחשוף כבאיזמל

249

1. סעיף (א) של המסמך, שלא פורסם כאן, כולל את מכתבו של אבן מיום 24 במאי המובא לעיל במס' 201.

חד את אחד הנגעים העמוקים של מעמדנו המדיני המתגלים באופן ממאיר ביותר על רקע יחסינו עם ארצות־הברית והוא עשה זאת בהיגיון קר שאינו ממעט את ממדי הכישלון ואינו נרתע מגילוי מומים חמורים. אף־על־פי־כן הנני רואה חובה ללוות את המכתב במספר הערות המכוונות לסייע להצגת הדברים בחזותם הנכונה, מתוך התחשבות בהשתלשלות העניין, ולהערכה שקולה של הטכסיסים שעלינו לנקוט לעתיד לבוא. אין לראות בדברי ויכוח, אלא הערות בשולי הנושא, להרחבת הרקע ולהשלמת הבירור.

(3) אין כל ספק כי הקו הנפסד של פייסנות כלפי מדינות ערב על חשבוננו טבוע עמוק במדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון, בייחוד במידה שמדיניות זו מבוטאת ומבוצעת על־ידי המוסד הראשי המתכנן ומכוון את מדיניותה החיצונית של ארצות־הברית בכללותה, הלא הוא מחלקת המדינה. עם זה אל לנו לשכוח כי מחלקת המדינה אינה בשום פנים הגורם היחיד המפעיל ומעצב את רצונה המדיני של אמריקה. גורמים אחרים המצרפים את השפעתם לעיצוב המדיניות הם הנשיא, הקונגרס, דעת־הקהל וחוגים מסוימים שיש להם עניין ישיר ומיוחד בנושא מדיני זה או אחר. כן אל נא נתעלם מהעובדה הניצחת כי הקו השלילי לדידנו של פייסנות פועל לאו דווקא בכוח של יוזמה עצמית אלא לרוב בתגובה לצעדים חיוביים היזומים לטובתנו, כגון ההצבעה בעד מדינה יהודית בעצרת 1947, ההכרה בישראל מיד עם הכרזת העצמאות, קבלתנו לאו"ם, אישור המלווה הראשון והשני, יזמת "מתן" בקונגרס ובסינט וכו'.

(4) לא נצדק אם נראה תמיד במזימות הנרקמות נגדנו בחביון מחלקת המדינה פרי רצון רע או משפט קדום המכוון כלפינו. מזימות אלו אינן לרוב אלא פרי רגישות מסוימת שמחלקת המדינה נתפסת לה בטבע הדברים לגבי תגובותיהן של מדינות ערב על מדיניותה של ארצות־הברית במזרח התיכון בכלל וכלפי ישראל בפרט. כמו לגבי אנגליה בעבר, הרי המאבק שלנו עם המדיניות העוינת של מחלקת המדינה של ארצות־הברית הוא לאמיתו של דבר ובחשבון סופי מאבק עם העולם הערבי.

(5) בדרך כלל נדמה כי אין אנו מעריכים די את הזעזוע העצום שחוללה הקמת מדינת ישראל בחיי שכנותיה הערביות ואת הממדים הכבירים של הקושי המדיני והנפשי שהן נתונות בו בבואן להרכין את ראשן לפני גזירת הגורל ולהתפשר עם התופעה החדשה והמהפכנית הזאת. כן דומה כי אין אנו חשים במלוא ההיקף והמתח של שנאת ישראל ותאוות הנקם נגדה הפועמות ברחבי המזרח התיכון הערבי, ואיננו רואים באיזו מידה קובעים יצרים אלה לימים רבים את אקלים היחסים בין העולם הערבי לבין ישראל ומניעים את מדיניות ממשלותיו. על רקע זה ונוכח הידוק המתמיד של קשרי אמריקה עם המזרח התיכון יש להרים על נס את הישגינו המדיניים בוואשינגטון – ולא רק את השפעת ההכרעות העובדתיות שנוצרו בכוחנו העצמי – כהקמת המדינה וכנצחונה הצבאי – אלא גם את יעל העמדות המדיניות שנקטנו בניגוד ללחץ מאוחד של מדינות ערב ולתמיכת המעצמות בדרישותיהן. הכוונה לשינויים שחלו במדיניות ארצות־הברית לגבי בעיית הגבולות ותביעת החזרת הפליטים. יש להדגיש ולחזור ולהדגיש את הנסיגה המובהקת של מחלקת המדינה מעמדותיה השליליות הקודמות בעניינים אלה, אשר שימשו נושא לפעילות מעיקה ביותר כלפינו ואיימו להביא את יחסינו עד משבר.

(6) נכון הדבר כי מדיניות מחלקת המדינה, המסתייעת בחותמת של האומות־המאוחדות, הפכה מכשיר של הקפאת המצב הקיים בניגוד לענייניה החיוניים של ישראל. מזה אין להסיק עדיין כי הקו המנחה את מדיניות ארצות־הברית הוא קו של איבה והתנגדות לישראל לאורך כל החזית. מותר לקבוע כי המכנה המשותף של גילויי המדיניות האמריקנית במזרח התיכון הוא הרצון להישמר מזעזועים מיותרים ולמנוע שינויים העלולים לערער את היציבות הבינלאומית ולאו דווקא יצר רע לפגוע ולחבל בישראל. וכאן חשוב לציין, כי לא תמיד פועל קו זה לרעתנו. אדרבא, יש שתחולתו מגינה עלינו ומסייעת לנו. באותם שני ענייני היסוד –

בעיות הגבולות והפליטים – קיבלה מחלקת המדינה את דין המצב הקיים, אשר הוא היסוד האיתן עליו אנו מתבססים. אבל התפשרותה של מחלקת המדינה עם המצב הקיים בעניינים אלה, הפועל לטובתנו, עולה בד בבד עם תמיכתה בצד שכנגד בשעה שהוא מתקומם ומרעיש עולמות נגד שינויים במצב היזומים מצדנו. נצא ונראה כמה שהסכסוכים והסיבוכים שנתנסינו בהם בתקופה האחרונה באו בעקבות שינויים שאנו חוללנו במצב הקיים: המוצב הצבאי ליד אילת, סכסוך הכביש בדרך לאילת, הוצאת ערבים ממגדל גד וגרוש עזאזמה, תפיסת השטח בנהריים ואחרון אחרון ייבוש החולה והוצאת הערבים מהאזור המפורז. ודאי, רוב השינויים האלה, על כל פנים העיקריים שבהם, לא היו לנו עניין שבטכסיס, אשר אפשר היה גם לא לנקוט בו, או פרי רצון לכיבוש עמדה, שלא היה מוכרח לבוא על סיפוקו; הם היו מחוייבים מתוך צרכים מכריעים והתבססו על זכויות שמנוי וגמור עמנו לקיימן כבלתי־ניתנות להתערער. אף־על־פי־כן, יוזמתנו אנו היא שגרמה לזעזועים בכל המקרים האלה והכלל שפעל כאן לרעתנו היה אותו הכלל השומר עלינו כיום, מבחינה מדינית, בפני תביעה להסגת גבול רבתי או להחזרת פליטים בהמון.

(7) כיוון שכך, עלינו לגייס את כשרון הטכסיס והתחבולה וראיית הנולד שנתברכנו בו – במידה שנתברכנו – כדי להימנע ככל האפשר מגרימת זעזועים מיותרים ומנתינת מקום לתלונות נגדנו לגבי כל שינוי שאנו מחוללים במצב הקיים. יקשה לומר כי מאמץ כזה של חישוב דרכנו מראש והקדמת רפואה למכה ליווה את כל גילויי יוזמתנו בתחום זה. קל להיות חכם לאחר מעשה וספק אם יש טעם למנות עכשיו במפורט את כל השגיאות שנעשו מצדנו בפרשת הטיפול במפעל החולה ובסכסוך שפרץ סביבו. לעומת זה ודאי שאסור לנו להתעלם מלקח הניסיון אלא עלינו להסיק ממנו מסקנות מרחיקות. גם אם נכון הדבר כי לא שגיאותינו הן שהולידו את הקו המדיני העוין הפועל כלפינו, אלא הוא היה קיים ועומד בתוקף עצמו וכפרי גורמים יותר עמוקים ואילו הטעויות שעשינו רק הביאוהו לידי גילוי, הרי אין זה כלל מענייננו לעורר יצרים נרדמים ולהוציא מזימות אויבות מן הכוח אל הפועל כאשר ניתן הדבר להימנע על־ידי נוהל יותר נבון, טכסיס יותר מחושב או כיוון שעה יותר מדוקדק. לגופו של עניין החולה יש לקבוע כי כשם שאיזו מפלה צבאית מחייבת את המטה האחראי לבדיקה יסודית של תכנון המבצע והשתלשלות ביצועו כדי לגלות את גורמי הכישלון, כן ראוי שתיערך בדיקה מדינית יסודית של מבצע החולה, על רקע הסכם שביתת־הנשק עם סוריה, מראשיתו ועד היום, למען נדע לחשב ביתר תבונה את דרכנו בשלבים הבאים של המאבק.

(8) אשר לגיוס כוחות שיוכלו לעמוד לימיננו במערכות שעוד נכונו לנו, הרי יש לברך על יוזמת הפנייה המחודשת אל הגורמים המכריעים בדעת־הקהל היהודית של אמריקה אשר אנו חייבים לה הרבה מהישגינו בעבר ובלי ספק נוכל להסתייע בה ביעילות לעתיד לבוא. עם זה ודאי ברור לכולנו כי לא נוכל בשום פנים להטיל את כל יהבנו על משען חשוב זה. ניסיון העבר מוכיח הן את יעילות השפעתה של דעת־הקהל היהודית והן את הגבלותיה. דוגמה אחת מובהקת תוכיח. בלי עזרת הציבור היהודי ספק אם היינו מגיעים לתמיכת ארצות־הברית בקבלת ההחלטה ההיסטורית של או"ם בעד מדינה יהודית. אך אותו הציבור היהודי לא עצר כוח כעבור שבועות ספורים למנוע בעד נסיגת ארצות־הברית מאותה הכרעה ובעד הניסיון הנפסד להמיר את העצמאות במשטר חדש של שלטון זר. גם אם נצליח לעורר את יהדות אמריקה כולה למלא את חובותיה המדיניות כלפי ישראל בכל שעת מבחן לא נוכל בשום אופן להיות מבוטחים בפני תקלות וחבלות בזירה הבינלאומית שיבואו לנו דווקא מידי ארצות־הברית. עם כל חשיבות המאמץ לרכז את כוחות יהודי אמריקה מסביב לישראל יש לזכור תמיד כי בכל פרשה של מאבקים עם מחלקת המדינה יהיה ערך מכריע לתבונת עמדתנו ולמצב היחסים הישירים בין ישראל לבין ארצות־הברית.

(9) לאחר כל השקלה והטרייה אין בידי להתוות קו ישיר אחד המוביל בטוחות למטרה. עלינו להסתייע בכל גורמי ההשפעה שנוכל לגייס ולהפעיל לטובתנו. עלינו להוקיע בלי הרף בעיתונות ובמאמצים ישירים של הסברה את הכסל וחוסר היעילות שבשיטת הפייסנות. בסופו של חשבון יכריעו את הכול העובדות הגשמיות והמדיניות שנצליח ליצור ולגבש. בתהליך זה של יצירת עובדות עלינו לנקוט מזיגה נאותה של סבלנות, גמישות וזהירות עם התמדה בחתירה ותקיפות בהחלטה. עובדת היותנו הגורם המשדד מערכות ומשנה סדרי בראשית, כשם שהיא המציגה אותנו לעת־עתה מטרה לחצים וקורבן למזימות, בה בעצמה ערובת נצחוננו לאורך ימים.

מ.ש.

250

ש. רמתי אל ס. טקסיס (ביירות)
S. Ramati to S.G. Taxis (Beirut)

Copy: 93.08/339/4 :העתק

Tel Aviv, 3 July 1951

Dear Colonel,

As promised at our meeting with General Riley and Dr. Eytan on June 29th, 1951,[1] herewith comments of the Government of Israel regarding the status and employment of police in the Demilitarized Zone. As you will note, our proposals go a considerable way to meet the practical requirements you put forward.

1. Having regard to the terms of Article 5 of the General Armistice Agreement and the excerpt from Dr. Bunche's explanatory note quoted in the Security Council's Resolution of May 18, 1951,[2] it is the view of the Government of Israel that any arrangements for the policing of the demilitarized area must be predicated upon the following elements:

(a) The policing would be on a local basis;

(b) The Chairman has no responsibility for direct administration.

Furthermore, having regard to the express terms of the explanatory note, the Government of Israel agrees that special arrangements should be considered with regard to Arab villages in the demilitarized zone.

2. Having regard to the above, the Government suggests that the maximum numbers of policemen to be regularly stationed in the demilitarized zone should be determined in consultation with the Chairman of the M.A.C. [Mixed Armistice Commission]. In the same way the types of arms

250

1. ראה מס' 246 והערה 2 שם.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

which such policemen may have should likewise be regulated. In this respect the Government is confident that due regard will be had for the Government's views as to what arrangements are necessary for the protection of civilian life, having regard to the circumstances prevailing from time to time in the demilitarized zone, and that no serious difficulties are likely to arise on these points.

3. By policing on a local basis, the Government understands the intention of the G.A.A. [General Armistice Agreement] and of the explanatory note as being that the policemen in the demilitarized zone will be set up in the demilitarized zone as an independent Police Command.

Policemen would, therefore, be posted to the demilitarized zone in the normal way in which the Israel Police Force posts its men from one police unit to another. Once in the demilitarized zone, they will come under the command of the local Senior Police Officer.

4. The functions of the Police Force are, of course, the usual ones of maintaining law and order and protecting life and property in the demilitarized zone and apprehending malefactors and handing them over to justice. In the performance of these normal duties, the Police will be guided by any representations which may be made to them by the local civilian authorities, but the final discretion must be left to the Senior Police Officer on the spot.

5. It is not considered necessary for any special agreement to be made regarding the type of uniform or the type of Identity Card in possession of the policemen.

6. It will no doubt be possible to make satisfactory local arrangements for the disposal of individuals arrested or apprehended on minor offences, but in so far as serious offences are concerned, of whatever nature, these will have to stand trial in the usual way. In making any arrangements in connection with so-called minor offences, regard will have to be had for the prevalence of any particular type of offence in the area. Too great frequency in any given type of minor offence may require more serious treatment, if the Police are adequately to perform their functions.

7. With regard to Arab villages, locally recruited Arab Police should be organised and stationed in them for internal security purposes, the general organisation being similar to that existing in the areas transferred to Israel under the G.A.A. with Hashemite Jordan Kingdom which has worked to the satisfaction of all concerned.

8. Upon satisfactory arrangements being made, the Government of Israel will issue all necessary instructions to the Police. Included in these instructions will be a general directive to work in close cooperation with the Chairman of the M.A.C.

9. It is considered that on such a basis the policing of the area can be

carried on efficiently and in full consonance with the terms of the Armistice Agreement. The Government of Israel will be glad to consider any further suggestions you may wish to make with a view to increasing the efficiency of the police in the demilitarized zone.

Yours sincerely,

Sgan Aloof Shaoul Ramati
G.S.O. i/c Mixed Armistice Commissions

251

ש. בנצור אל א. לבבי
S. Bentsur to A. Levavi

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2295/9

בודאפשט, 4 ביולי 1951

סודי

אתמול הוזמנתי אל קוטאש.

(1) הוא טען שעניין החוזרים אינו מסתדר ודרש שנקיים הבטחה שנתתי על יסוד מכתבו של ולטר[1] מיום עשרים ושבע באפריל. עניתי שאעשה מאמץ שהעניין יסודר.

(2) קוטאש דיבר על המאמרים בעיתונותנו ואסיפות המחאה של עולי הונגריה אשר יצרו אווירה מורעלת נגד הונגריה והביע חששותיו שאווירה זו משפיעה על ממשלת ישראל והיא מעכבת בגללה החוזרים. הוא טען שאי־סידור עניין החוזרים מונע ההונגרים לסיים עליית שלושת האלפים. הוסיף שהפגנות והתקפות לא תשפענה לעולם על ממשלתו לשנות במשהו את מדיניותה. תשובתי היתה שאין לזהות העיתונות או ארגונים חופשיים עם הממשלה. הקהל בישראל מודאג כמובן מגורל יהודי הונגריה ודאגה זו מוצאת ביטוי בתופעות שונות. יחד עם זאת מודאגת ממשלת ישראל עצמה מגורל יהודי הונגריה בשל חוסר אפשרות עלייה אך היא מקווה שבעיה זו תמצא את פיתרונה במשא־ומתן והיא מוכנה בכל עת למשא־ומתן. הוספתי שממשלתי מצטערת מאוד שלא קיבלו את הצעתה להעלות לישראל כל היהודים המגורשים והעתידים להיגרש. קוטאש שאל על איזה יסוד הציעה ישראל את עלייתם. עניתי על יסוד השתייכותם לאומה הישראלית. חוזר על מברקי השונים בעניין החוזרים – עיכובם עלול לגרום הפסדים גדולים. משום מה עלינו להופיע כמפירי הבטחות. בשל שבעים איש מחוסרי ערך הרוצים בתנאים הקיימים לחזור להונגריה. איך יכולים אנו לדרוש ביצוע מהיר של העלייה אם אין ביכולתנו לסדר שבעים מקרים במועד המתאים לפי הבטחתנו (דעתי שמחבלים בדבר בכוונה תחילה).

251

1. משה ואלטר, סגן מנהל המחלקה למזרח אירופה. המכתב לא נמצא.

(3) אני חוזר על הצעתי הקודמת לגמור פרשת החוזרים. (ב) להפסיק פעולות הג'וינט בהונגריה. (ג) להטיל על צירי ישראל לעורר בעיית העלייה בפגישות עם נציגי ברית־המועצות בעיקר בשיחותיהם של אבן ואלישיב. (ד) לארגן תגובה יישובית כללית. (ה) לשלוח איגרת בן־גוריון אל ראקושי.

בנצור

252

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. MT5 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 July 1951

This cable to New York, [Washington] D.C., London, for Eban, Elath, on Suez.

(1) Eban, find out at once from Jebb whether he raising in *Moabit* [Security Council]. This is what we should prefer but if Jebb doesn't raise then you authorized do so behalf Israel in which case tell Jebb we expect Britain support us strongly.

(2) Elath, enquire Foreign Office forthwith what their intention. If they hesitant about raising in *Moabit* do your utmost spur them on but if they demur tell them we shall raise and expect their support. Harp strongly, sympathetically, on Abadan[1] which surely invests matter with new urgency for them.

(3) Eban, Elath, please maintain close direct contact. Eban, if Jebb without clear instructions decide your action on basis Foreign Office news from Elath and tell U.S.A. Cable.[2]

Sharett

252
1. ראה מס' 244, הערה 1.
2. אבן הבריק כי ג'ב טרם קיבל הוראות מלונדון, אך הוא מניח שהם שוקלים להמשיך ביוזמתם. הוא ביקש את תוצאות הבירור בתל אביב לפני שיחליט כיצד לפעול. (מברק אל שרת, X148, 5.7.1951, 130.09/2330/6.)

253

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

מקור: 93.08/339/5

תל אביב, א׳ בתמוז תשי״א
5 ביולי 1951

כמוס

לאבא שלום,

ברצוני לברר לך במכתבי זה את המצב המדוייק לגבי המשך עבודת החולה בשבועות הקרובים. הזדמנות טיסתו של השר גרי[1] פוטרת אותי מהטרדה לכווץ את כל התורה הזאת לתוך מברק, ולו גם ארוך, ומאפשרת לי לעשות את הדבר ביתר הרחבת הדעת על־ידי מכתב כהלכה.

ודאי ידוע לך כי מלכתחילה נמנו וגמרו כל המומחים כי גזרה היא מן השמים לבצע את מפעל הניקוז על־ידי עבודת חפירה שתתנהל בעת ובעונה אחת בשתי גדות הירדן, הווה אומר, הם לא ראו מנוס מלעשות את העבודה גם בעבר המזרחי. משתקפו עלינו הפורענויות והתברר כי המרקחה קמה דווקא משום שהרסנו לחדור אל העבר המזרחי, נענו המומחים ללחץ המשבר ומצאו כי לא יבולע כלל לעיקר התכנית אם תתנהל העבודה, על־כל־פנים בתקופה הקרובה, בגדה המערבית בלבד. באותו שלב עדיין עמדו על ההכרח לעשות בחלקות הערביות כבתוך שלהם. זה היה שורש המשבר השני שנסתבכנו בו ואשר טרם נחלצנו ממנו, וממילא נתעוררה השאלה אם אמנם גזרת גורל היא לנו להיזקק לאותן חלקות או שמא אפשר על־ידי התחכמות והסתגלות מסויימת לעקוף אותן. השאלה היתה שוב, אם אמנם אנו עומדים כאן בפני הכרח טכני שאין כל מיפלט ממנו או שוב אין הקושי נעוץ אלא בשמרנותם המופלגת של מומחים, שהיא כידוע אחד מנגעי כל הדורות בתולדות האנושות, המביאה אותם לקדש תכנית כהלכה למשה מסיני, אך ורק משום שנערכה פעם ונקבעה במסמרות בתוך מוחם – או שיש לפנינו גם הפעם, כמו לגבי בעיית הגדה המזרחית, מרחב־תמרון מסוים אשר הודות לו נוכל להיחלץ מהמיצר ולהמשיך את העבודה באופן שיבטיח את השגת מטרתה העיקרית, מבלי שנגע אף באחת מאותן החלקות הארורות.

בירורנו סוף־סוף את הבעיה באופן יסודי עם המהנדס הראשי של הקרן־הקיימת־לישראל והוברר לנו ללא כל ספק כי הסברה השנייה היא הנכונה.

אני מסופק אם תצליח המזכירות לצרף למכתב הזה מפה שעליה תהיינה מסומנות כל נקודות־התורפה אשר אנו מבקשים להישמר מהן. אני כותב בהנחה כי מפה זו לא תהיה לעיניך עם קריאת המכתב הזה, אלא תהיה אנוס ללמוד אך ורק מהכתוב, ללא מראה עיניים ממש.

אם נבוא לדון על תכנית העבודה בכללותה, כפי שהיתה קיימת בראשונה, נוכל לחלק את החלקות הערביות שנכנסו למסגרתה לשני סוגים:

(א) חלקות זעירות מסויימות, בצורת רצועות צרות ביותר, לאורך הגדה המזרחית.

חוף הירדן מתפתל בנחש באותו אזור, אך פיתוליו ״רכים״ ביותר. התכנית מושתתת על יישור אפיק הירדן. ממילא חותך הקו הישיר את הפיתולים ויוצר משני הצדדים בליטות בצורת

253

1. יעקב גרי, שר המסחר והתעשייה.

פסים צרים, אשר צדם האחד הוא קו ישיר (דופן האפיק החדש) וצדם השני קשת (דופן האפיק הקיים).

כפי שהסברתי לעיל, ייושר האפיק לעת־עתה רק לאורך הגדה המערבית, כי שם אנו חופרים באדמותינו, ואילו בגדה המזרחית יישאר לעת־עתה בעינו, זאת אומרת בפיתוליו. מכיוון שיישור האפיק מכוון להאצת הזרם לשם החשת הניקוז של הביצות שמצפון, לא תושג מטרה זו במלוא האפשרות שלהלכה, אבל ההגבלה שתחול לא תפגום ביסוד התכנית.

(ב) שתי חלקות ערביות בעברו המערבי של הנהר, שהשימוש בהן היה הכרחי לפי התכנית הראשונה.

אחת מאלו הוא שטח וקף קטן הסמוך לירדן ואחת היא חלקה מאדמת פרדס חורי המפורסם, הנתקעת כטריז לתוך שטח אדמתנו דווקא במקום שבו היה צריך להיבנות הסכר לעצירת מי הירדן. על מטרתו של סכר זה ועל הסיבוכים הכרוכים בהפעלתו עוד ידובר להלן.

לאחר שמשכנו ידנו כליל מהגדה המזרחית נשארו שתי החלקות שציינתי בסעיף ב׳ כעצמות התקועות בגרוננו. בשנייה שבהן כבר התחלנו לעבוד והפסקנו את העבודה לאחר החלטת מועביט [מועצת־הביטחון]. כנגד גזירת ההזדקקות להן בהמשך העבודה טיכסנו עכשיו עצה.

עלי להסביר בשלב זה כי שאלת הפגיעה של תכנית הניקוז באדמות ערביות מתעוררת בשתי דרכים: ראשית, עצם עבודת החפירה שצריכה להיעשות במקומות מסוימים; שנית, פיזור האדמה הנחפרת על־פני שטחים יותר רחבים. אם המבצע הראשון צריך היה לפי התכנית הראשונה לקבוע את גורלם של 25 דונם בסה״כ (נתברר, כי הסיפרה של 28 דונם שנקטנו עד כה מוטעית), הרי השני עלול לפגוע בכמה מאות דונמים. הימנעות מכל פגיעה באדמות ערביות מחייבת אפוא לפתור את שתי הבעיות גם יחד.

והנה לגבי חלקת ההקדש נמצא פתרון הודות לעובדה כי שום חלקה פרטית אינה מגיעה עד הירדן ממש אלא יש בינה ובין הנהר רצועה צרה של כמה מטרים הנחשבת לאדמת המדינה או אדמת הפקר, באשר הנהר בגאותו עשוי להציף אותה. קבענו כי עבודת החפירה ליישור הגדה המערבית באותו מקום תיעשה אך ורק ברצועת ההפקר. הדבר יכביד על העבודה ויאט את קצבה אבל על אנשי הביצוע לקבל את הדין. כן נקבע כי האדמה הנחפרת לא תפוזר על־פני אותה חלקה אלא תוסע באותו מיצר עד שתוצא למרחב השטח היהודי. שוב האטת הקצב ותוספת הוצאות שאין מנוס מהן.

אשר לטריז של פרדס חורי, הוסכם על הטיית האפיק החדש של הירדן באופן שיעקוף את הטריז ועל העתקת אתרת (site) הסכר דרומה וקביעתו בנקודה שממערב לה משתרעת אדמה יהודית. למעשה החלה כבר עבודת ההכנה לבניין הסכר באותה נקודה.

על־ידי תחבולות אלה התאפשר המשך העבודה בשלב זה ללא נגיעה באיזה שטח ערבי שהוא. אבל אין זאת אומרת כי בזה חיסלנו את פרשת הסיבוכים. נשקפות לנו צרות חדשות עם גמר הקמת הסכר והפעלתו – שלב שנגיע אליו בעוד כחודש ימים.

לשם מה בא הסכר? אין הוא אלא מיתקן זמני המכוון לאפשר את העמקת ערוץ הירדן, שוב לשם האצת הזרם והחשת הניקוז. העמקה זו אינה אפשרית כשהירדן זורם כתיקונו. הכרחית חשיפת קרקעית הנהר למען אפשר יהיה לחפור בו, לפוצץ סלעים במקומות הדרושים, ליישר את הקרקעית החדשה וכו׳. התחבולה הטכנית היא אפוא לעצור את זרימת הירדן לימים אחדים על־ידי סגירת הסכר, לעבוד אותו מספר ימים בערוץ היבש, אחרי־כן לפתוח את הסכר ולהריק את המים שנצטברו, שוב לסגור ולעבוד וחוזר חלילה עד להשלמת המלאכה. והנה כאן, בשלב ביניים זה של העבודה שבו יופעל הסכר לסרוגין, מקור לתסבוכות חדשות. אל נא אפתח פה לשטן אבל לפי הנחתנו אנו לגבי עמדת סוריה, שעיקר העיקרים לדידה הוא ראיית הירדן כגבול בין ישראל לבינה, הריהי עלולה לפתוח מחדש בהרעשת עולמות כשנתחיל לעשות שפטים

בערוץ הירדן עצמו. על־כל־פנים עלינו להיות מוכנים לשערוריה חדשה שתנסה סוריה לעורר באותו שלב. עמדתנו תהיה כי בכל מהלך עבודת הניקוז אנו משנים ממילא סדרי בראשית לגבי הירדן על־ידי יישור האפיק וכי ההגבלה היחידה שקיבלנו על עצמנו היא לא לנגוע באדמה שחל עליה קניין פרטי של בעלים אשר טרם הסתדרנו עמם.

שורש שני ויותר ודאי של הסתבכות נעוץ במניעת מים מהערבים השוכנים משני עברי הירדן בין הסכר לבין הכנרת. בתנאים כתיקונם נקל היה להסתדר עם ערבים אלה על־ידי הנחת צינור ובניין שקתות במקומות מתאימים לבל תיגרם להם כל מצוקה לגבי מי שתייה לאדם, לבקר ולצאן וגם מים להשקאת ירקות (אם ישנם כאלה) בכל פעם שייכרתו מי הנהר. אך מדובר בתנאים שאינם כתיקונם, כשהערבים הנוגעים בדבר, אם אנשי שמאלנה הנודעים לתהילה או האכראד למיניהם (מין הבקר ומין הצאן) המוחזרים בעצם היום הזה לאזור המפורז משעב, או אחרים שממזרח לירדן – הם כלי־שרת בידי סוריה ומשמשים קרניים לנגח בישראל. כאן עלול להתלקח ריב גדול, שעלינו לעמוד הכן לקראתו. ממילא מובן כי מצדנו ייעשה הכול לקדם את פני הרעה על־ידי סידורים מקומיים וסיפוק הוגן של צורכי יום־יום.

עוררתי את השאלה אם לא תשפיע לרעה כריתת המים בגזרת הירדן שבין מרום וכנרת על זירמת המים מדרום לכנרת, למיפגע בשכנתנו ההאשמית משני העברים. על כך קיבלתי תשובה נחרצת כי לא תהיה כל השפעה כזאת: כמות המים הנכנסת לכנרת מצפון בעונה זו מהווה חלק אפסי מהכמות היוצאת מהכנרת דרומה, מכיוון שהכנרת משמשת אגם־ויסות לעודפי המים הנאגרים בה בעונת הגשמים ויוצאים מתוכה בחודשי הקיץ. אגב, את תלונת ירדן על פחיתת מי הנהר שבתחומם עקב פעולותינו דוחים המומחים שלנו כחסרת כל שחר. בעניין זה הולך ומתחבר תזכיר מיוחד שיגיע לידיכם בקרוב.[2]

אפשרות שלישית של סיבוך חדש באזור החולה בעקבות הפעלת הסכר כרוכה בהצפת קצות האדמות הערביות משני עברי הירדן מצפון לסכר בשעת סגירתו. אמנם גובה הסכר יחושב למנוע הצפה כזאת אבל אין כל אפשרות מעשית לדקדק כאן כחוט השערה וייתכן שהצפת פאות שדה מזה ומזה לא תינתן להימנע.

כל הפרשה הזאת היא עדות ממארת להגבלות הטרדניות והמחוסרות כל שחר הרובצות על מדינה כשלנו בבואה להגשים מפעל שאופיו החיובי מובהק כל־כך. אבל דווקא משום שמנוי וגמור עמנו לקדם את הגשמת המפעל הזה על אף הכבלים שהוטלו עליו מזה ומזה, אין לנו ברירה אלא להביא בחשבון מראש את כל המעצורים והמיפגעים הנשקפים ולקדם את פניהם בתבונה.

אם משהו בכל הפרשה הסבוכה הזאת נשאר סתום, אבקשך להריץ מיד מברק בהסתמכות על העמוד והשורה שבמכתב זה.

בברכה,

משה שרת

עיקר שכחתי. כל המכתב הזה מרוכז בבירור העובדות הגשמיות של המצב. טרם חישבתי עד הסוף את ההשפעה שצריכה להיות לשינוי הרקע הגשמי על עמדתנו המדינית באו"ם. האם עלינו להכריז בגלוי כי אין אנו מעוניינים יותר באותן החלקות אלא אנו מוכנים לשחרר את מועביט עם ריילי גם יחד מכל המכשלה הזאת – "לשלוח את ריילי לעזאזל" כלשונך?[3] אין

2. ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 305, 3 ביולי 1951, 93.03/3007/4. במסמך הובאו פרטים על תלונת ממשלת ירדן למזכיר האו"ם נגד פגיעת ישראל בזכויותיה על מי הירדן והירמוך ועל פעילותה הדיפלומטית בנושא. כן הוצגו טענות הנגד של ישראל.
3. ראה מס' 247.

ספק כי צעד כזה היה גורם לנו סיפוק נפשי רב ומוציא קלף מידי מתנגדינו. אף־על־פי־כן, נדמה לי כי יהיה זה צעד נמהר מצדנו וכי מוטב לנו לא להרפות מהלחץ ולא לרופפו. קודם כול, שמא בכל זאת נזכה במשהו אם נוסיף ללחוץ. הלא החלטת 18 במאי[4] נתקבלה מתוך הרגשה ברורה במועביט כי היא נשארה חייבת לנו. בהצהרה המסבירה של ג'אב נאמרו בעניין זה דברים ברורים. שנית, כל להטי ההסתגלות למצב שאנו נזקקים להם עכשיו פוגמים במידה זו או אחרת ביעילותה של תכנית הניקוז לאורך ימים. הרי שאסור לנו להסתלק מתביעתנו לאותן החלקות וגם אם נגיע לשלב שבו יתברר כי אין כל סיכוי להשיגן מוטב כי תישאר התביעה בעינה. מסקנתי היא, אפוא, כי הדרך הנבונה ביותר בשלב זה תהיה לא לשנות את עמדתנו במועביט, אלא לגבי שיטת העבודה בפועל לראות את סיגול התכנית לנסיבות כקו הגנה שני. אתעניין מאוד לשמוע את דעתך ודעת יתר חברי הנציגות בנקודה חיונית זו.

מ.ש.

הערת־עורך
Editorial Note

איגרת המעצמות לישראל על השילומים מגרמניה

ב־5 ביולי מסר מקגי לנציגי ישראל בוואשינגטון את איגרת התשובה של ארצות־הברית על האיגרת הישראלית מ־12 במארס 1951 (מס' 84). באותו יום נמסרו בלונדון ובפאריס אגרות תשובה של צרפת ובריטניה (130.10/2543/5; 93.08/344/21). תשובת שלוש המעצמות היתה דומה בדרך כלל, פרט לשאלת יכולת התשלום של גרמניה שהוצגה באיגרת האמריקאית בלבד. ברית־המועצות לא השיבה על האיגרת. בעת מסירת האיגרת הוסיף מקגי בעל־פה את הנקודות הבאות: (א) מחלקת המדינה מייעצת לישראל לפתוח במשא־ומתן ישיר עם גרמניה על הסכם שילומים; (ב) כדי לא לפגוע בשיחות מבקשת מחלקת המדינה לא לפרסם את האיגרת. המחלקה תפנה אל בריטניה וצרפת לנהוג בהתאם. (ראה מברק קרן אל מחלקת ארצות־הברית, W178, 5.7.1951, 93.01/2207/19 והשווה *FRUS*, 1951, V, pp. 748–752).

254

איגרת מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
Note from the Government of the United States to the Government of Israel

Copy: 93.08/344/21 :העתק

Washington, 5 July 1951

The Secretary of State presents his compliments to His Excellency the Ambassador of Israel and has the honor to refer to the Embassy's note of March 12, 1951 requesting reparations from Germany.[1]

4. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

254
1. ראה מס' 84, והערת־עורך, עמ' 162–163.

The Government of Israel must be aware of the revulsion which the monstrous crime against humanity perpetrated by the Nazis in their planned extermination and despoliation of the Jewish people of Europe aroused in the American people and their Government. The Government of Israel must also be aware that from the inception of the occupation of Germany, it was the determined policy of the Government of the United States to bring before the bar of justice those persons responsible for the planning and execution of the crime and, to the greatest possible extent, to undo the wrongs inflicted on the victims in Nazi persecution. Special measures taken by the United States Government in implementaion of that policy were elaborated in the Department's note of March 21, 1951 to the Embassy of Israel,[2] and the Department again assures the Embassy of the continuing concern of the Government of the United States for mitigating the effects of Nazi cruelty.

The Government of Israel, in support of its request for reparation from Germany, alleges that it is the only state which can speak on behalf of the Jewish people and that the claims of the Jewish people were disregarded in the allocation of reparations from Germany. In connection with those allegations, the Government of the United States calls attention to the following considerations:

(a) Throughout the period of Nazi domination of Germany, the United States and other countries offered sanctuary to many thousands of persons of Jewish origin fleeing from their Nazi persecutors. At the end of the war it enacted special laws to open its door to the flood of unfortunate people made homeless, destitute and infirm by the ravages of war and oppression. Furthermore, the Governments of the United States, the United Kingdom, and France have made the major contribution to the International Refugee Organization, which has facilitated the resettlement of Jews in Israel. These voluntary acts of assistance demonstrate the concern for and the large measure of responsibility which the Government of the United States has assumed for the welfare of the Jewish victims of Nazi oppression.

(b) Although they were not represented at the Paris Reparation Conference, the claims of the persecutees were given special consideration. The Paris Reparation Agreement allotted all non-monetary gold found in Germany, a fund of $25,000,000 from German external assets to be liquidated in the countries which remained neutral during the war, and all assets in neutral countries of victims of Nazi action who died without heirs for the relief and rehabilitation of

2. ראה מס' 89.

non-repatriable victims of German action. It was recognized at the time that the overwhelming majority of these victims were Jewish, and immediately thereafter the Five Power Agreement of 1946 provided that ninety percent of the $25,000,000 fund and non-monetary gold and ninety-five percent of the heirless properties should be used for such victims. Furthermore, the Government of the United States notes that pursuant to the agreement between the Government of Israel and the Government of the United Kingdom of March 30, 1950,[3] the latter turned over to the Government of Israel the proportion of reparation in respect of the mandate for Palestine which was received by the British Government under the Paris Reparation Agreement.

In bringing to the attention of the Government of Israel the reparations and indemnities thus far received by the Jewish refugees, the Government of the United States does not imply that it regards them as full compensation for their sufferings. It concurs in the view of the Israeli Government that no material compensation can be sufficient. It would point out, however, that many nations and peoples experienced tremendous losses and sufferings at the hands of the Nazis and that none can expect its reparation receipts to reflect compensation in any substantial measure.

The Government of the United States must also point out the bearing of certain agreements, to which it is party, on further reparation demands on Germany. Immediately following the termination of hostilities, the Occupying Powers established the form of reparations to be exacted from Germany; in so doing they agreed that reparations must be of a character which would not impose a financial burden on the Allies, and that policy is unchanged. They then convoked a conference of those nations which made the greatest contribution to winning the war, for the purpose of distributing the share in German reparation allocated to the three Western Powers under the Potsdam Protocol. From that conference emerged the Paris Reparation Agreement, which not only determined the percentage share in reparation of the signatories but also provided that the reparation receipts shall be regarded as covering all their claims against Germany arising out of the war but without prejudice to the final settlement of German reparations. The effect of these decisions is to preclude the assertion by the Government of the United States, on its own behalf or on behalf of other states, of further reparation demands on Germany pending a definitive settlement in the nature of a peace treaty. It is impossible to predict when such a settlement will be possible.

The Government of the United States therefore regrets that it cannot

3. ראה כרך 5, מס' 148.

impose on the Government of the German Federal Republic an obligation to pay reparation to Israel as a condition to implementation of the decision reached by the Foreign Ministers at their conference in Brussels[4] to place Allied–German relations on a new basis. The Government of the United States wishes to emphasize, however, that the new relationship will not affect a definitive settlement of all problems arising out of the war, nor prejudice the consideration at the time of such a settlement of any unresolved questions deemed appropriate to it. In this connection, it may be pointed out that pending a definitive settlement, the date of which cannot now be predicted, the Government of the United States is precluded by the Paris Agreement from asserting, either on its own behalf or on behalf of other States, further reparation demands on Germany.

255

שיחת מ. שרת – מ. דייוויס (בתל אביב, ב־1 ביולי 1951)
Meeting: M. Sharett - M.B. Davis (Tel Aviv, 1 July 1951)

דין־וחשבון: 130.20/2481/3

[תל אביב], 5 ביולי 1951

ביום א׳, 1 ביולי, נתקבל מר מונט ב. דייוויס לראיון אצל שר החוץ, לפי בקשתו. הפגישה נתקיימה בבית השר בתל בנימין ונכח בה א. עברון. מזג־האוויר אותו יום היה חם מן הרגיל והשר שאל את השגריר כיצד נהנה מביקורו בקפריסין בסוף השבוע. דייוויס ענה כי החום שם עולה על זה שבתל אביב וכי לא שבע כל נחת מהנסיעה. מטרת הביקור לקפריסין היתה לקנות מטעמים למסיבת יום העצמאות האמריקני שהוא מתעתד לערוך ביום ד׳.

משביקש השגריר פרטים על השיחות האחרונות עם הגנרל ריילי אמר השר כי הגנרל חידה לו והוא מתקשה להבין את דרכיו. הגנרל ביקש לראות את שר החוץ ביום ה׳ (28 ביוני). נתקיימה שיחה והוסכם כי הבירור ייכנס לשלב מעשי למחרת, יום ו׳ בפגישה בין ריילי והקול. טאקסיס מזה והמנהל הכללי ואנשינו בוועדת שביתת־הנשק מזה. שיחות יום ו׳ נסתיימו בהסכמה גמורה לגבי בעיית שעב.[1] נקבע נוהל המשאל בין ערביי שעב שלאחריו יוחזרו אלה הרוצים לחזור לאזור המפורז. בו במעמד החל הדיון על טיוטת הצעה של הקול. טאקסיס בעניין המשטרה באזור המפורז. הוחלט כי הדיון בבעיה זו יימשך בפגישה שתתקיים במועד מאוחר יותר. לפיכך שכב השר באותו יום לישון בשקט גמור מבלי שידע איזו מרקחה מכין הגנרל. יש לזכור את השתלשלות העניינים בפרשת שעב. מלכתחילה קיבלנו במילואן את דרישותיו של ריילי ביחס לנוהל של המשאל הראשון. ראינו עלבון לעצמנו בדרישתו כי אנשינו לא יהיו נוכחים בעת המשאל, אולם לא עמדנו על דעתנו כדי לא לגרום קשיים יתירים. המשקיפים באו לשעב פעם

4. בדצמבר 1950.

255

1. ראה דיווח על שתי השיחות במס׳ 246.

ופעמיים ושלוש. במקום למסור לנו את תוצאות המשאל שערכו, קיבלנו פתאום דרישה שהיתה בעינינו שרירותית להחזיר מיד את כל המפונים. לכך לא יכולנו להסכים. ראינו את הנוהל כבלתי־הוגן. הסכמנו לכתחילה לנוהל שהציע ריילי ואם משום־מה שינה דעתו ומצא כי הנוהל אינו משביע רצון היה צריך לחזור אלינו, לאמור זאת ולנסות להגיע לידי הסכם עמנו על נוהל אחר. אחרת, מה טעם להיפגש ולהסכים? ובאמת, משבא אלינו בסוף השבוע שחלף, הגענו להסכם שהשביע את רצונו ואת רצוננו גם יחד. והנה שוב אפתעה. בשבת, נפלה עלינו פצצת הדו"ח החדש שלו, בו האשימנו בסירוב למלא אחר החלטת מועצת־הביטחון.[2] בפגישת יום ה' נתן לנו להבין כי אם לא נמצא מוצא משביע רצון ייאלץ להודיע על כך למועצת־הביטחון. פירושם הברור של הדברים היה כי שום דו"ח כזה לא נשלח לעת־עתה. לאור מה שבא אחר־כך חטא ריילי בהתנהגותו חטא כפול: (א) אם שלח – וזהו ההסבר היחיד העולה על הדעת – את דו"חו לפני פגישתו אתנו הרי היה צריך לומר זאת לנו במפורש ולא ליצור את הרושם ההפוך; (ב) אם שלח את הדו"ח לאחר הפגישה, הרי הדבר מוזר עוד יותר לאור ההסכם שהושג בינינו.

נוצר אפוא מצב מאוד לא נוח לנו. למרות התנהגות מוזרה זו נקטנו בתגובתנו בלשון זהירה, לא נכנסנו בפולמוס ולא מסרנו לפרסום את כל פרטי ההסכם שהושג.

השגריר ניסה להסביר את עמדת ריילי כפי שהוא מבין אותה. ריילי סבור כי הערבים המפונים נמצאו תחת לחץ משני הצדדים גם יחד. יש לו לגנרל אמון שלם בממשלת ישראל ובהבטחותיה, בייחוד ביחסו של שר החוץ לעניין. הוא משוכנע כי אין בכוונת הממשלה כשלעצמה להפעיל לחץ על ערביי שעב אולם נראה כי בדרג נמוך יותר נמצאים אנשים המנסים "להשפיע" על אותם הערבים.

כאן סיפר השר לשגריר את אשר אמר לריילי בעת הפגישה ביניהם ברחובות,[3] דהיינו כי המבחן האמיתי לרצון הערבים לחזור או להישאר יהא רק משתובאנה המכוניות ויעלו עליהן הרוצים לחזור וישארו החפצים להישאר בשעב.

השר חזר והדגיש, כי נשארה במקומה עובדת ההפתעה שבפרסום הדו"ח של ריילי, מאחר שדו"ח זה לא נרמז עליו לגמרי בפי הגנרל אלא להיפך, הוא חזר ואמר כמה פעמים כי אם לא נגיע לידי הסדר ייאלץ להודיע למועצת־הביטחון את המצב ולמשוך ידיו מהעניין. משונה גם כי משרד האו"ם בירושלים אינו מוסר לנו את הדו"חות שריילי שולח למועצת־הביטחון ואנו ניזונים מקטעי מברקים המתפרסמים על־ידי סוכנויות המודיעין. על־כל־פנים אנו מצפים כעת לראות אם ריילי הריץ דו"ח נוסף בעקבות ההסכם שהושג.

השר עובר להערכת הדו"ח הקודם ששלח הגנרל למועצת־הביטחון בעניין 25 הדונמים השייכים לערבים.[4] נראה כי המוצא שריילי חותר לקראתו הוא הפעלת סעיף 8 שבחוזה שביתת־הנשק כדי להביא לידי תיקונים מתאימים בחוזה על־ידי משא־ומתן בינינו לבין הסורים. דעתנו היא כי אין כל תושייה בהצעה זו; המשא־ומתן יביא רק למבוי סתום ועל־ידי כך יחתור תחת תוקף ההסכם עצמו. מטרתם של הסורים היא שינוי הגבול. תמימות היא לחשוב שהם עושים כל מה שהם עושים מדאגה לערבים שבאזור המפורז. את הערבים האלה הם מנצלים כ"רגלים" על לוח השחמט למטרות יותר חשובות. הם התעקשו להגיע לגבול המים ויהי מה ולהטיל בדרך זו את שליטתם על מקורות הירדן שברשותנו. פירוש הדבר עניבת חנק בידיהם על התפתחותנו לעתיד. בעניין זה של שינוי הגבול עמדתנו נחושה. לא נסכים לוותר על שעל אדמה שהיה כלול בתחום המנדט. להביע בפומבי את הדעה כי יש צורך בשינוי הסכם

2. ראה מס' 244, הערה 2.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 356–357, ומס' 209.
4. ראה מס' 244, הערה 2.

שביתת־הנשק בשעה שברור כי אין שום סיכוי להגיע לידי שינויים מוסכמים, פירושו של דבר חתירה תחת ההסכם וערעורו.

השגריר העיר כי הסורים תבעו את הגבול הזה עוד בגמר המלחמה העולמית הראשונה.

השר השיב כי באותם הימים לא היו הסורים קיימים. הצרפתים ניסו אז לקבוע גבול כזה, אבל אנגליה לא ויתרה ולויד ג'ורג'[5] הסביר היטב מדוע. כאשר הוקמה סוריה עצמאית לא נשמעה מפיה שום תביעה כזו כלפי שלטון המנדט הבריטי. הירדן זורם לא לתוך סוריה אלא ממנה והלאה. אין לסורים שום צורך במים אלו ושום יכולת לנצלם. ברור אפוא פירוש הדבר. שליטה כלשהי על מי הירדן תשמש בידיהם אמצעי סחיטה מתמיד נגדנו. אנחנו איננו מאיימים לא על מימיהם ולא על שטחיהם, בעוד שאם תסופק דרישתם הם יאיימו עלינו. בעת המלחמה כבשנו בלבנון שטח הגדול פי כמה מזה שהסורים כבשו בתחומי ישראל. לפי עצתה הברורה של ממשלת ארצות־הברית הסכמנו, בעת הדיונים על כריתת הסכם שביתת־הנשק בינינו לבין הלבנונים, לפנות את השטח הזה ללא כל תנאי. לא דרשנו ליצור שטח מפורז שם. לא נסכים אפוא למתן פרס כלשהו לסורים על חשבוננו.

השגריר מעיר כי דברים אלה עונים כבר על שאלתו הבאה, דהיינו מהי עמדת ממשלת ישראל ביחס לאפשרות תיווך על־ידי שלוש המעצמות בינינו לבין הסורים.

השר חוזר ומסכם את עמדתנו: מסכימים למשא־ומתן כולל, על כל הבעיות התלויות ועומדות בינינו, במטרה להגיע להסכם שלום, אך בשום פנים לא נסכים להוציא בעיה אחת מהמכלול הזה ולעשותה לנושא יחיד לדיון בינינו לבין הצד שכנגד, כל־שכן בשעה שברור מראש כי אין סיכוי להסכם ובעצם הסכמתנו למשא־ומתן כזה אנו מערערים את עמדתנו. אשר לתיווך המעצמות אנו בכלל בעד משא־ומתן ישיר ואם תוכלנה המעצמות להביא את סוריה לידי משא־ומתן ישיר, ובלבד שיהיה מקיף, תבוא עליהן ברכה.

דייוויס אמר כי הוא מבין היטב את עמדתנו ואין לו שום אשליה לגבי רצונם האמיתי של הסורים. הוא גם כתב ברוח זו למחלקת המדינה ודאג שיהיה ברור שם כי עיקר שאיפתם של הסורים היא שינוי הגבול.[6] מכאן עבר לשאלת המשטרה באזור המפורז והעיר כי ריילי סבור כי גם אנו איננו ממלאים בעניין זה אחרי תנאי הסכם שביתת־הנשק.

השר עונה לו כי אנו מתבססים על שלושה דברים:

(א) הסכם שביתת־הנשק עצמו.

(ב) מכתביו של באנץ'. כאן מן הראוי לזכור ולהבין כי אלמלא הסבריו של באנץ' במכתבו לשר החוץ מיום 26.6.49 לא היינו חותמים על ההסכם כמו שהוא מנוסח עתה.

(ג) החלטותיה השונות של ועדת שביתת־הנשק מאז נחתם ההסכם והוחל בהפעלת סעיפיו.

באנץ' מדבר במפורש על "משטרה ערבית מקומית" ועל "משטרה ישראלית" – לא על משטרה יהודית – ואילו ריילי מנסה ליצור זהות בין המושגים האלה. בדרך כלל אפשר לאמור כי אפשר להגיע לידי הסכם על הפרטים הטכניים הנוגעים לביצוע הסכם שביתת־הנשק והחלטות מועצת־הביטחון מבלי שנסכים בכול על העקרונות.

השגריר מעיר כי ברור לו בהחלט כי שום צד אינו מעוניין בחידושן של פעולות האיבה.

בשובו לעניין הקרקעות הערביים חיווה השר את דעתו כי מועצת־הביטחון יכולה להורות על פעולה מסוימת, כגון המשך העבודה בקרקעות אלה והבטחת פיצויים לבעליהם, תוך ציון שאין בהוראה זו משום קביעת תקדים ביחס לריבונות באזור. השגריר רשם את הדברים האלה מלה במלה. בזה נסתיימה פרשת החולה בשיחה.

5. באותה עת ראש ממשלת בריטניה.

6. ראה *FRUS*, 1951, V, p. 737; השווה גם דיווח על השיחה שלפנינו שם, עמ' 742–743.

דייוויס עורר את שאלת ההענקה והצעת מחלקת המדינה[7] ושאל לדעת השר בהעירו כי "איש אינו מחבב הרבה את ההצעה הזו".

השר השיב כי מעולם לא התנגדנו למתן הענקה גם לשכנינו כדי לעזור להם בקליטת פליטים אך אין כל צדק לשוויון השרירותי בקביעת סכומי ההענקה לנו ולארצות ערב. כל ארץ צריכה לקבל סכום מתאים לצרכיה ולמפעלה. שלוש הן אבני הבוחן לקביעת סכומי ההענקה:

(א) הצרכים שיש להתחשב בהם (relevant needs).

(ב) קצב ההתפתחות של המדינה.

(ג) המשא שכל מדינה נושאת בכוחות עצמה (עומס המסים וכו').

אם לפי זה יסתבר כי מדינת ישראל צריכה לקבל יותר מכל מדינות ערב יחד, יש לתת לה את ההענקה המגיעה לה.

דייוויס מעיר כי החלוקה של מחלקת המדינה היא: 25 מיליון לישראל, 25 מיליון לכל מדינות ערב ואילו 50 מיליון ליישוב הפליטים, דבר שגם ישראל מעוניינת בו.

שר החוץ עונה כי 25 מיליון הוא סכום פעוט ביותר, רק כשישית מן הסכום שנזכר בהצעת החוק שהוכנסה לקונגרס על־ידי הסנטורים דאגלס וטאפט.

דייוויס סבור כי היה זה משגה מצדנו כי לא ציינו בבקשה כי סכום ניכר מהענקה זו יוקדש לתשלום פיצויים לפליטי ערב. על־ידי כך גרמנו להתנגדות רועשת מצד מדינות ערב, דבר העלול לגרום להרעת היחסים באזור המזרח התיכון ולערעור נוסף ביציבותו. מובן אפוא כי מחלקת המדינה נאלצה להתנגד לבקשתנו. להערת השר כי במכתבנו למזכיר המדינה[8] שקדם להגשת הצעת חוק ההענקה, נאמר משהו בעניין זה, חוזר דייוויס ואומר כי אין הדבר מספיק ושגינו מאוד בהשמיטנו את הדבר מעצם הבקשה.

השר ענה כי דרישת 150 מיליון התבססה על צרכי מינימום של המדינה ולא היה סיכוי להפריש מזה סכום ניכר לפיצויים. דבר אחר הוא אם נקבל את השילומים שאנו תובעים מגרמניה, כי אז אפשר יהיה להפריש מהם סכום מסוים למטרה זו.

אין הוא רואה יסוד לטענת השגריר כי בקשת ההענקה היא המקלקלת את היחסים שבאזור. היה אולי יסוד כלשהו למחשבה בכיוון זה אילו היו פני מדינות ערב לשלום, אילו חתרו הן להסכם והנה נוצרת עובדה שעלולה להרגיזן, אולם אין המצב כך אלה ההיפך הגמור ממנו. הערבים אינם חפצים בשלום ומכריזים בקולי קולות כי לעולם לא ינהלו משא־ומתן אתנו. הם אף הגבירו את החרם כנגדנו ואין ספק כי גם אלמלא ביקשנו את ההענקה לא היה המצב משתנה. אין אנו שוכחים אף לרגע אחד את מצבנו במזרח התיכון ואת עובדת היותנו חלק ממנו. אך עובדה גיאוגרפית זו אינה היסוד היחיד הקובע את הוויתנו ואת מדיניותנו. יש משהו מכריע יותר. אנו צועדים בקצב אחר. אנו בונים מדינה בשביל העם היהודי וממלאים ייעוד שהטילה ההיסטוריה על עמנו. ולמען הייעוד הזה אנו זקוקים וזכאים לעזרה.

ביחס לשאלה אם נוכל למצוא כסף לפיצויים, הרי זו בעיה "כמותית" והיא תלויה בגודל ההענקה שתינתן לנו. אנו ביקשנו 150 מיליון ואילו נתנה לנו אמריקה את הסכום הזה והתנתה כי חלק ממנו, כ־50 מיליון, יוקדש על־ידינו כפיצויים לפליטי ערב, כי אז היה מקום לעיון מצדנו בתנאי זה.

להערת השגריר כי היינו מקילים על עצמנו אילו אמרנו זאת בגוף בקשת ההענקה השיב השר כי עניין הפיצויים אינו בעיה בפני עצמה. כל פרשת הפיצויים קשורה בכל מיני גורמים אחרים. לא רק הערבים הם מקור לגירויים פנימיים. לא רק אצלם קיימת אפשרות של סערות פנימיות. אם לא תבוא הטבה במצבנו הרי איש לא יוכל להתנבא מה יתחולל בישראל.

7. ראה מס' 200.

8. ראה מס' 85.

כאן אמר דייוויס כי הוא מבין יפה כי בסבך היחסים שבינינו לבין הערבים משמש עניין הפיצויים קלף חשוב ביותר בידינו. מעין שוט שבו אנו יכולים לדרבן אותם בכיוון לשלום. אך עם כל זאת הוא סבור כי רק ותרנות מצדנו תביא להרגעתם. ישראל מחמיצה הזדמנויות המאפשרות לה להעמיד את הערבים במצב לא נוח מבחינה מדינית.

השר חולק על הערכה זו של השגריר לגבי היעל של ותרנות כלפי הערבים. הנה נתקבלה ב־18 במאי החלטה במועצת־הביטחון[9] שמבחינתם היא הישג שאין דומה לו. באותה החלטה, שכולה פיוס הערבים וקבלת דרישותיהם העיקריות, נכללה פסקה קטנה המצביעה בלשון רכה למדי על הצורך בהשגת שלום עם ישראל. ומה היתה תגובתם? מיד נתכנסה מועצת הליגה הערבית בדמשק והודיעה קבל עם ובלשון שחצנית כי לא רק שלא תמלא אחרי סעיף זה בהחלטת מועצת־הביטחון אלא אף קראה להגברת החרם כנגד ישראל וכינסה את ראשי המטות של מדינות ערב להתייעצויות צבאיות.

לא החמצנו שום הזדמנות להוכיח את רצוננו לשלום. התמדנו במאמצינו. השגריר יודע היטב, כדוגמה, את כל פרשת נסיעותיו של שילוח[10] ואת אשר יצא מהן.

כאן הפנה השר את תשומת לבו של השגריר למצבם של יהודי מצרים. קיבלנו ידיעות מדאיגות על תכנית שמכינה כאילו הממשלה המצרית להפקעת רכוש אזרחיה היהודים. הפקעה סיטונית כזו בעיראק באה עלינו כאפתעה — זה היה מבצע שתוכנן בסודי־סודות. לפיכך אנו חייבים לנהוג במשנה זהירות הפעם ולהתריע על כך מראש. אין אנו ערבים לנכונות הידיעות שקיבלנו אבל מוטב לנו לחשוש מלהיות שאננים. הקהילה היהודית במצרים עשירה ומבוססת הרבה יותר מזו של עיראק. אין בדברים אלה משום פנייה רשמית לממשלת ארצות־הברית בבקשת פעולה. אין הם אלא הפניית תשומת־הלב ואזהרה על מה שעלול לבוא. לאמריקה ישנן אפשרויות הרבה יותר מעולות משיש לנו לבדוק את המצב במקום ולעקוב אחרי ההתפתחויות.

דברים אלה שימשו עילה לחילופי דעות בעניין מצרים ומדיניותה. דייוויס מציין כי למרות הפניות של המעצמות הימיות בעניין סואץ ממשיכים המצרים בעקשנות בקיום ההסגר. הוא שאל את השר מה, לדעתו, מניע אותם לנקוט בקו עקשני זה. איזו ברכה צומחת להם ממנו. הנה ראש ממשלת ישראל מעוניין ביותר בהסכם שלום עם מצרים בראש וראשונה ואילו המצרים, שלכאורה אין להם ריב ממשי עם ישראל, מתעקשים יותר מכל יתר מדינות ערב. מהי הסיבה?

השר השיב כי הם מתעקשים בעניין התעלה משום שהם סבורים כי הם יכולים to get away with it. הניסיון שלהם במשא־ומתן עם הבריטים עודד אותם למסקנה זו. לבריטים היו כמה קלפים חשובים בעת הדיונים עם המצרים: יתרות השטרלינג המוקפאות בבריטניה, אספקת נשק ועוד. במקום לכרוך את בעיית תיקון החוזה בין בריטניה ומצרים בכל הבעיות האלה, נקטה בריטניה קו של דיון נפרד בכל נושא ונושא, כפי שדרשו המצרים, והתוצאה היתה כי המצרים באו על סיפוקם בתביעותיהם לשחרור היתרות המוקפאות, באספקת הנשק וכו׳ בעוד שלא חלה כל התקדמות שהיא בנושא העיקרי של חילוקי־הדעות בין מצרים לבריטניה – תיקון החוזה משנת 1936 ביניהן. לגבי הערבים שוררת בין המעצמות רגישות משונה. כל בריונות תסולח להם. אין המדינות הערביות דואגות כלל שתהיינה מכובדות. די להן אם הן יכולות לסחוט ויתורים. המוסר שלהם הוא מוסר של חוליגנים פוליטיים.

אשר ליחסי מצרים וישראל, נכון כי לכאורה אין כל סיבה לאי־חתימת שלום ביניהם באשר אין כאן ניגודי אינטרסים, אולם מצרים מקווה כי על־ידי ריכוז העולם הערבי סביבה תוכל

9. ראה הערת־עורך, עמ׳ 327–329.
10. ראה למשל מס׳ 13 והערה 1 שם, מס׳ 58 והערה 1 שם, מס׳ 83, הערת־עורך, עמ׳ 177, מס׳ 132, 145.

להגביר את הלחץ על אנגליה לשם סחיטת ויתורים בענייני החווה ועתיד סודאן, יען המכנה המשותף של מדינות ערב הוא המשטמה לישראל.

בהזדמנות זו שאל שר החוץ את דייוויס כיצד ישפיע לדעתו עניין פרס[11] על ענייני המזרח התיכון. השר סבור כי אנו עומדים בפני התגברות הקנאות הדתית והלאומנות החשוכה ברחבי האזור. השגריר ענה כי הוא חושש להשפעה רעה מאוד אולם בראש וראשונה יסבלו הפרסים עצמם. השר הצביע על הקלף הנוסף שעניין הנפט הפרסי נותן עתה בידי מעצמות המערב לשם הפעלת לחץ על מצרים להסרת ההסגר בתעלת סואץ, מאחר שרוב הדלק שצורכת מצרים היה מובא מעבדאן.

דייוויס לא הגיב על הערה זו. עבר לנושא אחר וביקש הסבר לתלונת ירדן על הורדת מי הירדן.

השר השיב לו כי אין הוא בקי בפרטי העניין ויבקש את בנדור למסור לשגריר את הידיעות שבידנו, אולם ברור כי אין כל פלא אם בשנה שחונה כזו יורדים פני המים. כן צויינה העובדה כי הסורים שואבים מים מהירמוך העליון, דבר המשפיע ללא ספק על כמות המים הזורמת לירדן. הוסבר לו שעל־כל־פנים אין לניקוז החולה כל השפעה על קטע זה של הירדן.

השגריר ביקש, לפי הוראות ממשלתו, את חוות־דעתו של השר לגבי עמדתה של ממשלת ישראל לסעיף 8 של החלטת העצרת האחרונה הידועה בשם Unity for Peace.

כתגובה ראשונה אמר שר החוץ כי אנו חוזרים ומביעים תמיכתנו בהחלטה ובעקרונות הפעולה כנגד תוקפנות הכלולים בה. יחד עם זה יש לציין את מצבנו המיוחד במינו. חוסר שלום עם שכנינו מטיל מעמסה כבדה ביותר על צבאנו המרוכז ברובו בשמירת הגבולות הארוכים. כן יש לזכור כי על צבאנו עוברת תקופה של ארגון ואימון מחדש. הצבא שלנו נוצר לכתחילה יש מאין בתקופה של קרבות ועתה עלינו לבנותו מחדש. קושי נוסף הוא כי הרוב המכריע של החומר האנושי מורכב מעולים חדשים זה מקרוב באו – אנשים שהצבא מתחיל ללמדם דיבור עברי ושימוש במברשת שיניים. על המטה הכללי מוטלת מעמסה קשה מבחינת אימונו וליכודו של חומר זה.

בשיחה קודמת עורר השר את עניין סירוב השלטונות האמריקניים לאפשר לאלוף חיים לסקוב, ראש פיקוד ההדרכה, לבקר במתקני האימון הצבאי בארצות־הברית. בוואשינגטון נאמר לנו באורח בלתי־רשמי כי הסיבה לסירוב היא המתיחות שנוצרה עקב עמדתנו בעניין החולה. עתה הודיע השגריר לשר כי נתקבל מברק מפורט בעניין זה ממחלקת המדינה. מחלקת המדינה מסבירה כי אין מניעים מדיניים השוללים את הביקור והשיקול היחיד הוא אפשרויות טכניות גרידא. ברית הביטחון הצפון־אטלנטית מטילה על שלטונות הצבא בארצות־הברית חובות כבדים ביותר לגבי ביקורים של קצינים גבוהים באמריקה ואין ביכולת המטה האמריקני לטפל עתה בכל האורחים הרבים המתדפקים על שעריו מארצות שונות. דייוויס, בהסברה נוספת בעל־פה, חזר והדגיש את הנקודה האחרונה בהעירו כי ייתכן אמנם כי כשהוגשה הבקשה היה עניין החולה גורם מסוים למתן התשובה השלילית, אולם אין הוא משפיע יותר כיום. הסירוב בא ממשרד ההגנה ואילו מחלקת המדינה עשתה ודאי כל מה שיכלה לאפשר את הביקור. היה ניכר מההסברה הזו כי השגריר עצמו נתון במצוקה ומתאמץ מאוד לרחוץ את מחלקת המדינה מאשמה אשר הוא עצמו מוכרח להודות כי ייתכן והיתה אמתית בשלב מסוים.

11. ראה מס' 244, הערה 1.

256

א. אבן אל ט. לי (ניו יורק)

A. Eban to T. Lie (New York)

Copy: 130.02/2433/9 :העתק

[New York], 6 July 1951

Personal

Dear Mr. Lie,

I am writing this letter for your personal attention as I am sure that you will wish to rectify a situation in which my Government has unjustifiably been made to appear in continuing default on a Resolution of the Security Council.

You will recall that in its Resolution of 18 May 1951 (S/2157)[1] the Security Council decided that Arab civilians (at present in Sha'ab) who had been removed from the demilitarized zone should be permitted to return to their homes; and also that so far as the policing in the demilitarized zone is concerned, the parties are to give effect to certain provisions of the Armistice Agreement as authoritatively interpreted by Dr. Bunche. Discussions with regard to these two matters had been going on between representatives of the Government of Israel and the Chief of Staff and his representatives, and these culminated on Thursday, 28 June, and Friday, 29 June, in talks between the Chief of Staff and the Foreign Minister, and the Chief of Staff and the Director General of the Israel Foreign Office respectively.[2] In these talks complete accord was reached with regard to the Sha'ab evacuees and a proposal on the question of police was submitted to the Israel Government for its study and consideration.

It was surprising in these circumstances that without any indication to our Foreign Office, General Riley's report entitled "Addendum to Cablegram Dated 26 June" and published as Security Council document S/2212/A..1 was allowed to go forward on 28 June[3]. That document quite wrongly indicated non-compliance by Israel in both the above matters. The press publicity which followed was decidedly invidious, and gave wide currency to this inaccurate impression of non-compliance.

Meanwh~~ile~~, as we understood from you when we saw you on Wednesday, an internal report from General Riley has been received by the Secre-

256

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 327–329.
2. ראה מס 246.
3. ראה מס׳ 244, הערה 2.

tariat recording agreement on the Sha'ab matter and continuing discussion with regard to the question of policing. However, despite the lapse of a week since the date of that agreement and of the publication of the Addendum to the Chief of Staff's report, the damaging impression left by that report is allowed to continue unchanged.

I urge that as a matter of elementary justice a supplementary report indicating the stage which matters have now reached and in particular the fact and date of the agreement with regard to the Sha'ab evacuees is long overdue and should not be further delayed.[4] I cannot understand how a United Nations representative can allow a report derogatory to a member government to be published and remain uncorrected at a time when it is clearly not accurate.

With kindest personal regards, Yours sincerely,

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

257

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 8 ביולי 1951

אודיעך בכל ההקדם אם ישראל או מדינה אחרת תעורר סואץ במועביט [מועצת־הביטחון] ועד אז הצג נא הפרשה מיד בבירתך על־מנת להבטיח תמיכה לטובת העניין ונגד מצרים. הדגש:

(א) מצרים מודה בעצמה כי מקיימת מצב מלחמה על־אף שביתת־נשק. ריילי הודיע רשמית שהסגר התעלה מהווה פעולת איבה הסותרת רוח הסכם שביתת־הנשק ודרש ממצרים לבטל ההסגר שאם לא כן יובא העניין למועביט.[1]

(ב) למרות שביתת־הנשק מוסיפה מצרים לאסור מעבר סחורות שהיא קוראת מוברחות (קונטראבנד) לישראל כולל מוצרים חימיים, דלק מכל הסוגים, מטוסים, טרקטורים, מטבעות וגלם מתכת למטבעות. יתר־על־כן הודיעו לאניות מסחר העוברות בתעלה

4. ב־8 ביולי שיגר ריילי דין־וחשבון נוסף למזכיר האו"ם. הוא מסר על ההסכם שהושג עם ישראל ב־30 ביוני להחזרת ערביי האזור המפורז ועל ביצועו, תוך תיאור חילוקי־הדעות שהתגלעו בין משקיפי האו"ם לבין נציגי ישראל במהלך הביצוע ובסיומו. (מסמך או"ם S/2234, 9.7.1951, 130.02/2433/9.) ההסכם הושג למעשה בפגישת נציגי ישראל עם נציגי האו"ם ב־29 ביוני. ראה מס' 246.

257
1. ראה הערת־עורך, עמ' 375–377.

שעליהן להראות תעודות מאושרות על־ידי קונסולים מצריים המוכיחות ששום סחורה שבמטענן אינה מיועדת לישראל והן הוזהרו שכל הפרה תביא להכנסת האנייה לרשימה השחורה היינו לא תורשה בעתיד לעבור התעלה או להיכנס לנמלים מצריים ולקבל בהם שירותים כגון מים. סירוב האנייה להיענות לבדיקה יכול לפי חוק מצרי לגרום לשימוש בכוח צבאי נגדה.

(ג) כל אלה הנם פגיעה חמורה בחופש המסחר ותוצאתם חמורה במיוחד לגבי אספקת הנפט בעולם שכן הביאו צעדי מצרים לשיתוק ניכר בזיקוק בחיפה לרגל איסור המעבר בתעלה של נפט גלמי המובל בדרך הים. מצב זה החמיר עוד נוכח הסכנה של שיתוק הזיקוק בעבדאן.[2]

(ד) פעולת מצרים הינה הפרה של חוזה תעלת סואץ מ־1888 הקובע שאפילו בימי מלחמה אין לפגוע בכל צורה שהיא במעבר החופשי בתעלה. כן נוגדת הפעולה המצרית מגילת האו"ם האוסרת איום או שימוש בכוח ביחסים בינלאומיים. מכאן שנוצר עכשיו תקדים מסוכן ביותר לכל מעצמות הים.

(ה) פעולת מצרים איננה פוגעת רק במסחר הישראלי אלא גם בכל שאר האומות באשר אילוץ הספינות לשוט בדרכים אחרות וארוכות הרבה יותר גורר עליית מחירים ושימוש בלתי־רנטבילי בנפח אניות שחסרונו מורגש בלאו הכי. הודע תוצאות פנייתך.

(ו) תדגיש גם את הנימוק השלישי בנאום ג'ב במועביט ב־13 בנובמבר שהעניין תורם למצב המבוכה והמתיחות במזרח התיכון.

איתן

258

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W185 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 :נוסח יוצא

Washington, 8 July 1951

McGhee at lunch with me repeated U.S.A. will support "suitable" resolution for abandoning Egypt blockade. On Huleh sponsors pledge to facilitate completion must be carried out. If Riley wants conference as procedural necessity we should not be afraid of it. He thinks agenda could be limited to single item namely 7 acres and need not go off to tangents on boundary problems. Reiterated there is no block on arms arising from Huleh incident, on contrary U.S.A. intends greater assistance to all Mideast states showing willingness, ability, plan their defence.

On Suez by suitable he probably means mild and without censure. I said would gladly settle for tone of resolution they initiated on Huleh but he unresponded.

.2 ראה מס' 244, הערה 1.

His assurance on Huleh conference does not dispose major objection namely we would have positively to urge Riley has right expropriation thus denying our sovereignty with own voice.

On peace question Dep[artmen]t attitude remains passive, sceptical of all initiatives such as those of French.

On *Shilumim* [restitution] he said we had better chance if would first approach settlement with Germans direct then turn to Powers for support.

Eban

259

שיחת ד. בן־גוריון, מ. שרת - סֶר אלכסנדר נ. הלם (בתל אביב, ב־9 ביולי 1951)

Meeting: D. Ben-Gurion and M. Sharett – Sir Alexander K. Helm (Tel Aviv, 9 July 1951)

Report: 130.02/2457/5 :דין־וחשבון

Top Secret

Present: Messrs. Ben-Gurion, Sharett, Knox Helm, Chadwick, Comay

1. The talk was arranged by Mr. Sharett for the purpose of permitting the Prime Minister to explain personally to Sir Knox, before the latter's departure on leave, why no reply could yet be made available to the communication received from Mr. Morrison, the Foreign Secretary, after the visit of General Robertson.[1]

2. In response to questions by Sir Knox, Mr. Ben-Gurion opened the conversation with some impressions of his tour of the United States. After referring to the overcrowded nature of his program, he said that he had found significant changes since his last visit four years ago. Serious minded people realised that responsibility for leadership in world affairs had been thrust upon the United States, yet the country was not ready for the charge and it was accepted that they must earnestly prepare themselves to fulfill this role. One difficulty was that the Constitution was entirely unsuited for this situation, and the national traditions were those of a people who till now had lived isolated in their own hemisphere, not caring much about what happened to the world outside. They had shown, however, a real capacity to unite in an emergency, as had happened with Pearl Harbor, and

259

1. ראה מס' 138 והערה 1 שם.

once they got going they were capable of tremendous achievements as their production potential was colossal. He had been told that within nine months huge quantities of every kind of defence requirements would be pouring out.

The MacArthur hearing was an illustration of what he meant by saying their Constitution and internal regime were not suited to the conduct of world affairs. Such public disclosure of political and military secrets in the middle of a war could not happen in any other country. In his opinion the outcome had been a victory for Truman, whereas the MacArthur legend had been killed.

Asked about the leading personalities he had met, Mr. Ben-Gurion said that whereas Truman was not a great intellect, he was an extremely likeable personality, and had shown himself capable of acts of supreme courage, as for instance his initial decision on Korea and his dismissal of MacArthur. Acheson was rather stiff and not a popular figure (Helm: "Rather a British type"), but his prestige had been enhanced and his position strengthened by his evidence in the MacArthur inquiry. He had been fortunate, because he had been preceded in the inquiry by Bradley and Marshall, for whom even the most extreme Republicans had a good deal of respect.

3. Coming to the Morrison letter, Mr. Ben-Gurion said he understood that London was anxious to have a reaction (which Helm confirmed). The Prime Minister regretted that the communication from Mr. Morrison was not before him at the moment, but he had read its terms with the greatest interest and attention. He appreciated that the development of close relations with Israel was seen as a gradual process, which was in keeping with the British philosophy of gradualness. There were also certain reservations, for instance, taking into account the world interests of the two countries. Here the Prime Minister with a smile indicated that one could hardly put the United Kingdom and Israel on the same footing regarding their respective world interests. He accepted, however, Helm's interjection that Israel had its own world interests of a different kind and that it was understood that the two countries were talking to each other on a footing of equality.

He went on to say that he himself was anxious to get down to business, and discuss possibilities of cooperation between the two countries in a concrete manner. It would not, however, be appropriate to do so now because of the impending elections. In speaking to General Robertson, he had expressed certain views which he had made quite clear at the time were his personal views and not those of his Cabinet, though he believed them to be shared by most of his colleagues. He could not enter into more specific discussions without prior approval of the Cabinet as a whole, which

should await the outcome of the elections and the formation of a new Government.

Sir Knox said that this was well understood in London. He wondered, however, whether the Prime Minister could, without commiting himself in any way, give some idea as to how he personally might foresee the next step taking place. Mr. Ben-Gurion replied that in his view there were three main topics which required to be discussed. The first was the present situation in the Middle East, i.e. Jewish–Arab relations, and what Britain might do to improve them. Whether Britain could be helpful in this respect or not, the state of the relations between us and the Arabs would inevitably have a considerable effect on the chances of cooperation between Israel and the United Kingdom in this part of the world. The second topic was cooperation in economic matters, and the third, maybe the most vital, was military cooperation.

In his talks with U.S. leaders in Washington, he had availed himself of Mr. Morrison's permission and referred to the communication from him, which, he got the impression, was known about in Washington (Helm here murmured about London and Washington maintaining close understanding). He had been particularly impressed by Marshall, whose interest in Israel's potential defence contribution had seemed to him to go beyond that of General Robertson, in that he definitely took into account Israel's manpower and military forces, and not only our ports and communications (Helm immediately reacted to this and pointed out that Robertson had explained that transit facilities were a "primary need" but that a task would have to be found for our forces as well).

After some discussion about dates the Prime Minister said that on the assumption that he would be returned to power and that a new Government would be formed immediately after the elections, he hoped to be able to submit some general principles on one or more of these three topics, by about the end of August. Helm suggested that this might be done in writing and handed to Chadwick for transmission to London, before he himself returned from leave about the middle of September. This would give him an opportunity of being briefed for further discussion on his return. The Prime Minister said that he would try to do this.

After the Prime Minister had wished Sir Knox a pleasant vacation, he departed with Chadwick. The talk had lasted 45 minutes.[2]

M.S.C.

.2 השווה דיווח על השיחה ביומן בן־גוריון, 9.7.1951, ארכיון צה"ל.

260

ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)

W. Eytan to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

Coded Tel. TNW68 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2339/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 9 July 1951

Top secret. Saturday Riley cabled detailed report on return Sha'ab Arabs, gleefully stressing every negative point against us. Presume will be published soonest by U.N. New York[1] whereupon think your reaction should be main thing is whole Sha'ab chapter now satisfactorily settled apart apparently from few stragglers who were not in village at time Arabs were questioned. In full compliance resol[ution] Israel permitted return of all, repeat all, who expressed desire. Whole operation carried out smoothly without friction by transport provided by Israel army. Regret prediction my Y/824 turned out true.[2] Inform Eban.

Eytan

261

מ. שרת אל ו. ריילי (ביירות)

M. Sharett to W.E. Riley (Beirut)

Copy: 93.08/3008/5 העתק:

Tel Aviv, 10 July 1951

Sir,

The Government of Israel has had under consideration the terms of the Resolution adopted by the Security Council on 18 May 1951[1] in the light of events which have happened since. The Resolution dealt with a number of different matters. The implementation of some of its provisions falls

260

1. ראה מס' 256, הערה 4.
2. איתן דיווח על השלמת המשאל בין ערביי באקארה וראנמה שהועברו מהאזור המפורז לשע'ב. הוא מסר כי 420 ביקשו להישאר בשע'ב בעוד 230 ביקשו לשוב. ההעברה נקבעה ל־5 ביולי. איתן הוסיף כי משקיפי האו"ם מאוכזבים מן התוצאות משום שרצו בשובם של כל המפונים והוא חושש שהם ינסו להחזירם בדרך אחרת. (מברק אל משלחת ישראל בניו יורק, 4.7.1951, 130.09/2330/2.) על נסיונות משקיפי האו"ם להגדיל את מספר החוזרים ראה מ. הנגבי: סיכום המשאל והעברת ערביי שע'ב למפורז, 11.7.1951, 130.02/2433/9.

261

1. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

squarely upon the Government of Israel. These include compliance with the Chief of Staff's request about the work of the Palestine Land Development Co. Ltd. in the Demilitarized Zone, as well as permission for the return of certain Arab civilians who were removed from the Demilitarized Zone by the Government of Israel. These provisions, as you are aware, have been fully implemented.

Other provisions require action by the Chief of Staff. The most important of the provisions falling in this category is that contained in paragraph 9(b) of the Resolution regarding a further investigation by the Chief of Staff into the reports and complaints which were submitted to the Security Council in the course of the discussions which preceded the adoption of the Resolution of 18 May. For your convenience it may be recalled that on 6 May 1951 the Permanent Representative of Israel to the United Nations submitted a specific complaint to the Security Council about the attack launched on 2 May by Syrian armed forces against Israel territory inside and outside the Demilitarized Zone.[2] This attack was the first instance in which the armed forces of a signatory to one of the Armistice Agreements violated the general armistice by conducting military operations against the other signatory. The attack was repulsed in a fiercely fought military action. The Government would be glad to know whether the further investigations called for by the Security Council's Resolution have been undertaken and when a report thereon will be submitted. In this connection the Government is constrained to note that no improvement whatsoever has taken place in the situation of El-Hamma since the dastardly shooting of seven Israeli policemen on 4 April 1951. Penetration into the El-Hamma area by Syrian regular, irregular and paramilitary forces has resulted in the virtual detachment of this area from the Demilitarized Zone. I accordingly have to inquire when you propose taking the necessary steps in order to restore the El-Hamma area to the totality of the Demilitarized Zone and thus ensure that unimpeded access will be available to those residents of Israel who own property, rights and interests in El-Hamma.

Other parts of the Resolution do not appear to be such as call for direct and immediate action on the part of the Chief of Staff or either of the parties, but are rather an indication of the views of the Security Council as to the manner in which the Armistice Agreement is to be interpreted and implemented. Those parts of the Resolution which purport to interpret the rights and duties of the parties under the Armistice Agreement are seen as an important expression of views by the Security Council, to which full weight will certainly be attached by the Government of Israel, always

2. ראה מס' 159.

mindful of the obligations incumbent upon it by virtue of its membership of the United Nations. However, the Security Council, by recalling the terms of Article VII, paragraph 8, of the Agreement, clearly showed that it did not consider itself entitled to interpret the Armistice Agreement with binding effect between the parties. This is also the view of the Government of Israel. In other words, the Resolution cannot be intended to supersede or set aside the precise agreement to which the Governments of Israel and Syria set their hand when they authorised the signature of the Armistice Agreement.

For this reason the Government is unable to accept the thesis that paragraph 8 of the Resolution requires you to single out for special treatment, apart from its general context of the restoration of civilian life in the Demilitarized Zone and the general civilian administration of the Demilitarized Zone, the particular problem of the policing of the Zone. In fact, this paragraph is a call upon the parties to give effect to a certain excerpt from Dr. Ralph J. Bunche's Explanatory Note of 26 June 1949. The Government of Israel certainly considers this Note as an authoritative commentary on Article V of the Agreement, and this has always conditioned its approach to the practical problems of the Demilitarized Zone. The Government has already taken an opportunity of informing you that in implementation of its general policy of maintaining the situation of fact established by the Armistice Agreement, it is prepared to discuss with you some of the relevant practical problems connected with the policing of the Demilitarized Zone. Such discussions have actually been taking place, both by yourself with senior officials of the Foreign Ministry, and by the Israel Delegation to the Mixed Armistice Commission with its Chairman. The Government believes that it is possible, and indeed desires, to reach a mutually satisfactory solution of the practical problems connected with the restoration of normal civilian life and normal local policing in the Demilitarized Zone, if these discussions are conducted on the basis of the terms agreed upon in the Armistice Agreement and its various attendant documents. These include Dr. Bunche's Explanatory Note of 26 June 1949 and also in particular his letter to me of the same date which was delivered to me simultaneously with the Explanatory Note, and which was decisive for the Government of Israel's agreement to the United Nations compromise proposal now embodied in Article V of the Armistice Agreement. It is not necessary in any discussions which will be devoted to practical matters to raise fundamental problems of principle and doctrine concerning which our views may not be fully identical. The key to this problem is found in the fact, stressed by you in reply to a question by the Syrian representative to the Security Council at its 544th meeting on 2 May 1951, that this is territory under the control of Israel. In such territory Israel considers

itself free to do what it likes, provided it does not violate the Armistice Agreement.

Yet other parts of the Resolution of 18 May call for what might be termed an attitude of mind as well as for a line of action on the part of the parties to the Armistice Agreement. The most striking of these provisions is the reminder to the parties of their obligations under the Charter of the United Nations to settle their international disputes by peaceful means in such manner that international peace and security are not endangered. In the same paragraph the Security Council expressed its concern at the failure of the Governments of Israel and Syria to achieve progress pursuant to their commitments under the Armistice Agreement to promote the return to permanent peace. The Government of Israel, fully sharing this concern, which it has indeed conveyed on many occasions to various organs of the United Nations, has already expressed its regret that the Resolution makes no distinction in this respect between Israel and Syria, although it is the latter which has been consistently deaf to all appeals for the peaceful settlement of outstanding issues. In this connection the Government now regrets having to call your attention to the bellicose attitude of defiance displayed by the Syrian Premier, Khaled el Azzem, since the adoption of the Security Council's Resolution. His immediate reaction to the Security Council Resolution, for example, as early as on 19 May, was to proclaim openly that "peace with Israel will never be negotiated or discussed". On 15 June 1951 the Syrian newspaper "El Ayyam" quoted the official spokesman of the Syrian Ministry for Foreign Affairs as saying that Syria would be justified in preventing by force the continuation of the drainage works if the Security Council's reply to a Syrian protest thereon should prove unsatisfactory. The Government of Israel sees in statements such as these a deliberate, calculated, brusque violation of the basic intent of the Armistice Agreement and a flagrant disregard of the obligations contained in the Charter of which, indeed, the paragraph of the Security Council Resolution just quoted is essentially a repetition and reminder. The situation so created is not conducive to confidence on the part of the Government of Israel as to the intentions of the Government of Syria, and for that reason the Government of Israel would be failing the responsibilities placed upon it, if it were not to take the dispositions necessary in the face of these overt threats.

For all these reasons, the Government of Israel is unable to regard the implementation of the Security Council's Resolution of 18 May 1951 as requiring one-sided action on its part alone. The failure of the Government of Syria to moderate its attitude into conformity with the obligations assumed by it by virtue of its having signed the Armistice Agreement, disturbs the balance so painstakingly created in the summer of 1949. The

Government feels entitled to request you to take the necessary active steps to persuade the Government of Syria to comport itself more in harmony with the letter and spirit of its various obligations and thus make its contribution to the general relaxation of tension in and around the Demilitarized Zone. It hopes, moreover, to hear from you at your very early convenience the results of your investigation into the complaint brought before the Security Council on 6 May 1951 by the Permanent Representative of Israel to the United Nations, and also the action you propose to take with regard to the situation at El-Hamma.[3]

Yours faithfully,

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

262

ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
S. Bendor to the Israel Embassy in Washington

מקור: 93.08/338/10

[תל אביב], ז' בתמוז תשי"א
11 ביולי 1951

כמוס

שיחת השר עם שגריר ארצות־הברית ביום שני 2.7.51[1]

השגריר ביקש את השיחה.
נכח מר בנדור.

השיחה נמשכה כשעה וחצי ורוב הזמן הזה דיבר השגריר. הוא חוזר על דבריו וגם על מה שהוא אמר בפגישות קודמות.

במקום לכתוב דו"ח בצורה פרוטוקולרית, הנני מבכר למסור את תוכן השיחה לפי נושאים עיקריים. נוסף על הנושאים האלה חזר השגריר על דבריו בדבר כוונותיהן הידידותיות של המדינות שהגישו את החלטת 18 במאי, על רצונו הוא לעזור לישראל ולמסור לשר החוץ מה שהוא יודע על תגובות הערבים לנעשה ולנאמר בארץ. לבסוף אמר שבסוף השבוע הזה הוא יבקר בירדן ובסוף החודש בלבנון. מטרת נסיעותיו אלה היא להשפיע על חבריו שיעשו יד אחת אתו להרגעת הערבים ולהבאתם לידי הכרה שהשלום עם ישראל הוא לטובתם.

3. ראה תשובת ריילי במס' 298.

262

1. כך בטעות במקור. השיחה נערכה ב־9 ביולי; השווה דיווח ב־*FRUS*, 1951, V, p. 757 וראה גם מברק ממחלקת ארצות־הברית אל השגרירות בוואשינגטון, IWA597, 10.7.1951, 93.01/2207/19.

ואלה הנושאים העיקריים שעליהם דובר בשיחה:

1. מי הירדן דרומית לכנרת

השגריר שאל לפרטים נוספים על מי הירדן דרומית לכנרת. השר אמר לו בפגישה הקודמת[2] שהפחתת כמות המים באה כתוצאה מהבצורת בחורף. ממקורות אחרים נמסר לו שמי הירדן דרומית לירדן לא הופנו לישראל, אך יש תכנית להפנות את המים, דבר העלול להשפיע על גובה המים בגדה המזרחית של הירדן.

השר ענה שאין לו ידיעות נוספות על אלה שמסר בפגישה הקודמת. כפי שהוא מבין, הפנו הסורים את מי הירמוך לאדמותיהם וגם זה בוודאי השפיע על גובה המים בירדן. משרד החוץ מכין תזכיר מפורט ותוכן התזכיר יימסר לשגריר.

2. הצעת סוריה לשיחות בין נציגי משרדי החוץ

בעקבות הדו"ח על שיחתו האחרונה עם שר החוץ, קיבל מברק ממחלקת המדינה,[3] הרואה ביזמה הסורית סימן מבשר טובות. ההצעה הסורית מראה על שינוי ערכין, כי עד כה שום מדינה ערבית לא היתה מוכנה לנהל שיחות רשמיות או בלתי־רשמיות עם ישראל. מחלקת המדינה מקווה שישראל לא תסגור את הדלת בפני שיחות עם סוריה. מחלקת המדינה היתה רוצה לראות את סוף החרם הערבי על דיונים עם ישראל. מחלקת המדינה מוסיפה שדעת־הקהל בעולם מטילה אחריות מסוימת על מדינה המסרבת לדון בשאלות השנויות במחלוקת כשהיא נדרשת לעשות זאת.

השר ענה שזה מעציב מאוד אם מחלקת המדינה קיבלה את הרושם שישראל סירבה לדון בכל נושא שהוא. מעולם לא סירבנו לדון בכל שאלה שהיא, אך הדיון צריך להיות בגוף המתאים ובמסיבות מתאימות.

הסורים הציעו פגישה בין באי־כוח משרדי החוץ. כשנשאלו מה יהיה סדר־היום, ענו – השאלות העומדות על סדר־היום של ועדת שביתת־הנשק ובמיוחד שאלת האזור המפורז. ענינו שהמקום לדון בשאלות העומדות על סדר־היום של ועדת שביתת־הנשק הוא הוועדה. ברור שכל ניסיון לדון בשאלות אלה בגוף אחר, פירושו חבלה בוועדת שביתת־הנשק. כשנשאלו אם הם מוכנים לדון בשאלות החורגות מסמכות ועדת שביתת־הנשק, אמרו שאין להם כל סמכות לדון בשאלות אלה, פרט לשאלת האזור המפורז.

אין כל טעם בדיון באזור המפורז בלבד. ברורה לנו מגמת הסורים, והסורים יודעים שהיא ברורה לנו. הסכמתנו לדון באזור המפורז תחליש את עמדתנו, שהיא ברורה וידועה. לא נוותר על כל שטח באזור המפורז, שהיה חלק מארץ־ישראל בימי המנדט. יתר־על־כן, אם ידוע מראש שלא נזוז מעמדה זו, מה טעם להתחיל בדיונים שסופם קיפאון. דיונים כאלה לא יקדמו את השלום.

בקשר להשפעת אי־קיום שיחות על דעת־הקהל העולמי[ת], הזכיר השר את דיוני סגני שרי החוץ בפאריס על סדר־היום של פגישת שרי החוץ. שיחות אלה נפסקו אחרי שארצות־הברית ומדינות המערב האחרות לא הסכימו לכלול בסדר־היום סעיפים מסוימים שרוסיה דרשה את הכללתם. ישראל מרחיקה לכת. היא מוכנה לדון בכל נושא, אך במסיבות המתאימות.

השר הוסיף שיש לנו הרגשה בלתי־נעימה שמחלקת המדינה נוטה להביט בעין יפה על חלוקת האזור המפורז. הרעיון הוזכר בשיחות שונות – בלתי־רשמיות – בארה"ב. הלך המחשבה של בעלי הרעיון הוא שאין פתרון נראה לעין, על־כן יש להיכנע לדרישות הסוריות אף אם

2. ראה מס' 255.

3. ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 752–753.

אין להן כל יסוד מחוץ לתיאבונם של הסורים. סיפוק דרישה זו רק יגביר את תיאבונם.

השגריר אמר שלדעתו הביקורת על מחלקת המדינה – דהיינו על ממשלת ארצות־הברית – אינה מוצדקת. לו אין כל ידיעה על ניסיון מצד ארצות־הברית להפעיל לחץ על ישראל להסכים לוויתורים טריטוריאליים. על־כל־פנים בהוראות שהוא מקבל ממחלקת המדינה, אין רמז לכך.

3. תעמולה למען שלום עם מדינות ערב

השגריר שיבח את נאום שר החוץ בנצרת[4] המכוון לא לערביי הארץ בלבד, כי אם גם למדינות ערב. הוא, השגריר, חושב שהגיעה השעה שישראל תתחיל בהתקפה פסיכולוגית למען שלום עם מדינות ערב. לשם כך יש לנצל ידיעות על מצבם של הערבים בישראל ומה שהממשלה עושה בשבילם. לידיעות אלה יהיו הדים רצויים גם באירופה וגם בארצות־הברית. במדינות ערב מאזינים אל כל שידור מישראל וקוראים בתשומת־לב כל הנכתב בישראל. בלי להבליט את הדבר, יש לנטוע בלבות הערבים את ההרגשה שטובתם שלהם דורשת שיעשו שלום עם ישראל. יש לעשות להשקטת רוחות הערבים ולא להסערתם על־ידי הדגשת ההודעות התוקפניות שלהם. מנהיגים ערבים רבים יודעים שהמצב הקיים מזיק לענייני הערבים, אך אין בהם העוז לאמור זאת ברבים. הוא יודע שמה שהוא מציע – משימה קשה ביותר, אך ישראל כבר התגברה על קשיים גדולים בהרבה מזה. יש לה הכשרונות והמרץ להתגבר גם על קושי זה.

השר הציע לשגריר לקרוא גם את הנאום שנשא ראש עיריית נצרת – נאום שנשא בפומבי. לנאום זה יש חשיבות רבה, כי ראש העירייה הוא מושלמי וקרוב ברוחו לאחיו מעבר לגבולות. מאלף הדבר שכפריי הסביבה נהרו אף הם לקבלת הפנים לשר וזאת כתוצאה מקריאה לכפריים מאת ראש עיריית נצרת.

נכון הדבר שלא עשינו פרסומת רבה למה שאנו עשינו למען תושבי הארץ הערביים. בחלקו זאת התוצאה מפחדנו פן הפרסומת תעודד הסתננות ותביא את הפליטים לדרוש בתוקף את החזרתם לישראל במקום להסכים לקליטה בארצות ערב.

אשר לדברי השגריר על התקפה פסיכולוגית למען השלום, הרי ישראל היא שתמיד הושיטה את ידה למדינות ערב והתוצאות ידועות.

היה ברצונו מזמן לשאול את השגריר אם ממשלת ארצות־הברית הגיבה על הודעת ראש ממשלת סוריה תיכף אחרי קבלת החלטת מועצת־הביטחון ביום 18 במאי שסוריה לעולם לא תעשה שלום עם ישראל, או פנתה במחאה לממשלות ערב שבכינוסם בדמשק החליטו על הגברת החרם הכלכלי על ישראל.

השר סיפר שהוא עומד לשלוח מכתב לגנרל ריילי, בו הוא מצביע על דברים שונים הכלולים בהחלטת מועצת־הביטחון מיום 18.5.51 שלא בוצעו[5] – ביניהם חקירה ודרישה בתלונת ישראל על תוקפנות סורית בתל אל־מוטילה. מתקבל הרושם כאילו מקפידים על ביצוע ההחלטה רק עד כמה שהיא נוגעת לנו ואין לנו כל ידיעות על הקפדה על ביצוע ההחלטות הנוגעות לסורים.

4. ב־5 ביולי 1951. שרת דיבר על שאיפתה של ישראל לשלום ועל סירובן של מדינות ערב לכרות עמה הסכם "כיוון שאינן דואגות למצב עמיהן ולמצב במזרח התיכון". הוא ציין את מאמצי ישראל לכונן שלום והבטיח לפליטים באזור נצרת כי בעייתם תיפתר בקרוב בצורה מניחה את הדעת. שרת אמר את הדברים בקבלת־פנים שערכה לכבודו עיריית נצרת. בדברי ברכה שקדמו לנאום הביע ראש העיר קורת־רוח מביקורו של שרת שבו "יוכל לעמוד מקרוב על השיפורים הגדולים" שחלו בעירו מאז קום המדינה ועל קשייה. הוא דיבר על ציפיות הערבים בישראל להשגת הסדר בין ישראל ושכנותיה וביקש מממשלת ישראל לעשות כל שבידה כדי להביא את השלום. ("דבר", 8.7.1951.)

5. ראה מס' 261.

השגריר אמר שאם יש לנו הרושם שארצות־הברית "נוזפת" בנו ולא במדינות ערב, הרי טעות בידינו. הוא מקבל העתקי פניות ארצות־הברית למדינות ערב, אך, כמובן, אין הוא רשאי להודיע לנו את תוכנן, כמו שאין הוא מודיע למדינות ערב על מה שהוא אומר לממשלת ישראל.
אשר לשאלה הישירה של השר אם ממשלת ארצות־הברית פנתה לסוריה ולמדינות ערב אחרי ההודעות שהשר הזכיר, אין לו כל ידיעות מוסמכות והוא ישאל את מחלקת המדינה.
בברכה,

ש. בנדור

263

א. אבן אל נשיא מועצת־הביטחון (ניו יורק)
A. Eban to the President of the Security Council (New York)

Copy: 93.08/339/1 :העתק

[New York], 11 July 1951

Excellency,

I have the honour to request that the following item be placed on the agenda of the Security Council for urgent discussion:

"Restrictions imposed by Egypt on the passage of ships through the Suez Canal."

In contravention of international law, of the Suez Canal Convention (1888) and of the Egyptian–Israel General Armistice Agreement, the Government of Egypt continues to detain, visit and search ships seeking to pass through the Suez Canal, on the grounds that their cargoes are destined for Israel. This practice has been carried out for over two years, in defiance of the specific appeals and requests of United Nations Representatives charged with the negotiation and implementation of the General Armistice Agreement. Thus, on 4 August 1949, Dr. Ralph J. Bunche, who had represented the United Nations in the armistice talks, interpreted the armistice agreement as follows:

"There should be free movement for legitimate shipping and no vestiges of the war time blockade should be allowed to remain, as they are inconsistent with both the letter and the spirit of the Armistice Agreements."

In the light of this authoritative ruling, the Security Council adopted a Resolution on 11 August 1949, calling upon the parties to observe the Armistice Agreements and reminding them that these agreements "include firm pledges against any further acts of hostilities between the parties."

Throughout the ensuing period the Government of Israel has patiently sought redress through the machinery established by the Armistice Agreement. On 17 November 1950, the Security Council referred the matter

back to the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organisation. These efforts by United Nations organs to reach a solution culminated in a meeting of the Special Committee on the Egyptian–Israel General Armistice Agreement held on 12 June 1951 under the chairmanship of Lieut. General William E. Riley.[1]

General Riley's observations have been submitted to the Security Council in Document S/2194. It will be noted that the United Nations Chief of Staff characterizes the Egyptian blockade as "an aggressive action", and "a hostile act". He concludes:

> "that the action of the Egyptian authorities in this instance is entirely contrary to the spirit of the General Armistice Agreement, and does, in fact, jeopardise its effective functioning."

Accordingly, on June 12, General Riley directed "a strong request" to Egypt to "desist from the present practice of interfering with goods destined for Israel passing through the Suez Canal."

In transmitting these conclusions, the United Nations Chief of Staff goes on to say:

> "It must be clear that the question cannot rest here. Either the Egyptian Government must, in the spirit of the General Armistice Agreement, relax the practice of interference with the passage of goods destined for Israel through the Suez Canal, or the question must be referred to some higher competent authority such as the Security Council or the International Court of Justice."

Accordingly, the Government of Israel now brings the question before the Security Council as a matter jeopardising the Armistice Agreement and endangering the peace and security of the Middle East. The Egyptian action also adversely affects the economic life of the region, and particularly its oil refining capacity.

In the whole record of the armistice system there is no other instance of an aggressive and hostile practice being continued in the face of urgent condemnation by the authorised United Nations Representatives. Moreover, the Security Council has never yet failed to endorse and confirm the requests of the Chief of Staff in any case where the effective functioning of the armistice system has been jeopardised. Thus, if the Security Council were not to act, it is apparent that injury would be done to the strength and equity of the armistice system and to the authority of United Nations officers charged with supervising the armistice.

In my Government's view, action by the Security Council is also necessary in order to make clear that the United Nations does not acquiesce in

1. ראה הערת־עורך, עמ' 375–377.

this flagrant violation of international law. The powers most vitally interested in the freedom of the seas have individually condemned these blockade practices, and it would be fitting for the United Nations to give effective support to so vital a principle of world peace and international cooperation. Moreover, there is disquieting evidence that if the blockade practice is not checked at Suez it will become increasingly extended to other waters.

In accordance with Article 31 of the Charter, I have the honour to request the opportunity of participating without vote in the discussion of this question in the Security Council.

Accept, Excellency, the renewed assurances of my highest consideration.

A.E.

264

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

מקור: 130.02/2384/21

ניו יורק, 11 ביולי 1951

אישי

משה היקר,

בשבועות האחרונים קראתי בהתעניינות רבה מספר דו"חות ותזכירים מפריי עטך והנני מרשה לעצמי להביא לפניך כמה הרהורים ומחשבות שהתעוררו בלבי בזמן קריאת החומר.

1. טוב עשית בדו"ח שלך המרתק על המשא־ומתן עם ריילי בדבר ביצוע ההחלטה של ה־18 במאי[1] כי הדגשת את הצורך שעלינו להכין את התגובות של היישוב ומוסדותיו הנבחרים לצרות המדיניות הנוגעות בראש וראשונה לחיי המדינה. באותה המידה שאנו מרוחקים מחזית הארץ ואין ביכלתנו להפנות את תשומת־לב היישוב לשיקולים הבינלאומיים המשולבים בכל עניין הנוגע ליחסי המדינה עם שכנותיה, באותה המידה עלינו להרגיש את דופק הציבור בארץ. המגמות הצודקות של הציבור ודעת־הקהל הן גורמים מכריעים בעיצוב מדיניות החוץ של המדינה.

שמחתי מאוד על הצלחת פעולתך החינוכית בכנסת[2] בנידון זה והנני סמוך ובטוח שגם אנו העומדים במערכה בחו"ל נדע להביא בחשבון את הגורמים הפנימיים.

264

1. ראה תזכיר של שרת על השתלשלות עניין החולה אחרי החלטת מועצת־הביטחון, 17.6.1951, 93.03/3008/5. ראה גם הערת־עורך, עמ' 327–329.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 352.

פרשת ריילי נהפכת למערכת התפתחויות עגומות. חשבתי הרבה על הסיבות שגרמו לשינויים אלה. בזמן היותו בבית־החולים בניו יורק הייתי אתו במגע הדוק וידידותי והיה לי הרושם שהוא בהחלט ניתן להשפעתנו. [.....][3]

אם כן, מה קרה לו? לדעתי הוא גמר אומר בלבו שעליו לעשות מאמץ למען שלום ישראל–ערב. זה כבר שנה שהוא מדבר על כך כי יש לבטל את ועדת הפיוס ובמקומה להרחיב את סמכויותיו כדי לאפשר לו לקדם את חוזי שביתת־הנשק שלבים נוספים לקראת השלום. במגמה הנעלה הזאת הוא משתדל להבטיח לעצמו את מעמדו המכריע. הוא יודע שאין אנו מוכנים לשום ויתורים רציניים, לכן הוא משתדל להעביר לסמכותו המוחלטת שטחים מסוימים השנויים במחלוקת שמעמדם טרם נקבע. כך הוא משתדל לפרוש את שלטונו על האזור המפורז ויוצר לעצמו כעין "ריילי־סטאן"; כך הוא מחזיק בהר הצופים, וכן הוא מרשה את המשך סגירת תעלת סואץ. אלה הם קלפיו בשעה שאפשר יהיה להתחיל במיקוח בינינו ובין הערבים. כג׳סטה ממלכתית הוא יציע לחלק את האזור המפורז, לפתוח את תעלת סואץ תמורת מעבר למצרים בנגב, גישה חופשית להר הצופים תמורת ויתור לירדן בירושלים. ייתכן שבאמתחתו הפתעות נוספות. הוא נגוע בתסביך בונץ׳, רואה לפניו את ייעודו כעושה השלום במזרח התיכון. לצערנו, חסרות לו סגולותיו הנעלות של בונץ׳. הוא איש מצומצם ובלתי־יציב ואינו מסוגל למעשה הגדול. לכן הפך משחק הקלפים שלו לתחבלנות. הסכנה האמיתית האורבת לנו ממגמותיו של ריילי לשנות את חוזי שביתת־הנשק היא ערעור במבנה החוזים בלי יצירת תחליף של משטר שלום.

2. קראתי ושקלתי את מסקנות מזכרך לאבא [אבן] מה־30 במאי[4] בעניין "הפעולות העתידות של האו"ם בארץ". קיבלתי את הרושם שהתייאשת מסיכויי השלום עם הערבים בזמן הקרוב ולכן עלינו להסתגר כשבלול בקליפתו ולעמוד על המשמר פן יגעו בנו. כל מוסד או"ם יותר מפוצל ויותר חלש מהווה, לפי השיקול הזה, סכנה יותר פחותה להתערבות בענייננו. ייתכן שזה שיקול תכסיסי נכון, אולם עלינו קודם לעשות את החשבון הסטרטגי לפני קביעת התכסיס. תהא לנו הזדמנות בזמן ההתייעצות בפאריס בחודש אבגוסט[5] לברר את סיכויי השלום עם שכנינו. לכן אני נמנע מלהביע דעות מוחלטות. הבעיה המרכזית המפרידה בינינו ובין השלום עם הערבים היא, לפי השקפת הגורמים הבינלאומיים המכריעים, בעיית הפליטים. איך שלא נסתובב ומה שלא נציע — לא נספק את הערבים, כי קיום הפליטים מהווה בשבילם הקלף החשוב ביותר במלחמתם המדינית נגדנו. לעולם לא נפתור את הבעיה במשא־ומתן ישיר עם הערבים. אדרבה, אנו זקוקים להתערבות בינלאומית לחיסול הנגע הזה. גם היום דואג הציבור הבינלאומי לקיום הפליטים וגורלם נהפך לנחלת או"ם. עלינו לשכנע את המעצמות הגדולות המעוניינות בעיצוב השלום במזרח התיכון, כי אין להתייחס לבעיית הפליטים כלבעיית ערב–ישראל. בעיה זו אינה שייכת לתחום השאלות השנויות במחלוקת בינינו ובין הערבים. על הציבור הבינלאומי לקבל את האחריות הכספית והמדינית ליישוב הבעיה. אין זאת המצאה חדישה ומהפכנית, פליטי הפאשיזם לא חיכו לגאולתם עד להסכם בין גרמניה ומעצמות הברית. להיפך, בנידון זה לקחו מוסדות בינלאומיים על עצמם את האחריות להצלת שרידי הפליטה. שאלת החזרת הרכוש, שילומים ופיצויים, לא עמדה בדרכה של גרמניה להתקין מחדש יחסים ידידותיים עם אויביה לשעבר. מדינות הברית החליטו שפתרון בעיית הפליטים הוא מעל

3. פִּסקה אחת לא הודפסה כאן.
4. לא נמצא.
5. התייעצות על יחסי ישראל עם מדינות ערב שתוכננה לראשית אוגוסט. ראה איתן אל ידין, 1.7.1951, 130.15/2570/7.

ליכולתה של גרמניה. מצבנו להבדיל. אין אנו אחראים לקיום בעיית הפליטים הערבים, שהיא תוצאה ישירה של התוקפנות הערבית. למעשה, פיצוי הפליטים היא אחריותם של הערבים. אולם טעמים מעשיים מונעים מהמעצמות הגדולות הטלת לחצן על הערבים שישאו באחריות. לכן יש מקום לטענה, ולדעתי גם למדיניות מעשית, לדרוש מאנגליה, צרפת וארצות־הברית, ובאמצעותן מהאו"ם, שבעיית הפליטים תימחק מסדר־היום של הסכסוך הישראלי–ערבי ותהפוך לאחריות בינלאומית. ברגע שהמעצמות הגדולות תכרזנה על תכנית כוללת בינלאומית לפתרון הבעיה ישתפרו סיכויי השלום בינינו ובין הערבים לאין ערוך.

בנידון זה אני מזכיר לך את ההחלטה של הליגה מה־2 בפברואר 1951, המדגישה כי ממשלות ערב לא תסכמנה ליישוב הפליטים מחוץ לארץ־ישראל כל זמן שלא קיימת תכנית כוללת:

At the meeting of the Political Committee of the Arab League which was held in Cairo on February 2nd, 1951, the Arab Governments reviewed the facts arising out of the extremely grave refugee situation and the ominous consequences that are likely to follow as a result thereof. It was thereupon resolved that each Government should submit this joint memorandum calling upon all concerned to exert their utmost endeavours with a view to satisfying the wishes and safeguarding the rights of refugees in accordance with the decisions of the United Nations Organization. It should, moreover, be emphasized that the refugees as well as the Arab Governments, will not agree to any resettlement scheme – whether in or outside Palestine – unless and until there exists a comprehensive overall programme that is calculated and is likely to lead to a realization, within a definite time-limit and within the shortest possible period, of all these projects in their entirety, however, without prejudice to all the rights which have been affirmed by the United Nations Organization.

באמצעות תכנית כוללת זו אפשר יהיה לגשת למפעלים יותר נרחבים לפיתוח האזור לטובת ההמונים. ממשלות ערב יכולות לקבל הענקות לפיתוח מקרן בינלאומית ולעבור על הקושי הפסיכולוגי בדבר קבלת תמיכה ממעצמה זו או אחרת. ציינתי רק בקווים כלליים את הרעיון הזה הדורש יתר עיון ומחקר אולם אני משוכנע שאם נצליח להוריד את בעיית הפליטים מסדר־היום של המשא־ומתן הישראלי–ערבי ולהפכה לדאגה בינלאומית מיוחדת במינה, הרי יהא זה צמצום תחום הסכסוך בינינו ובין הערבים למינימום אשר יאפשר פתרון חיובי של הבעיות השנויות במחלוקת מבלי לפגוע בעניינים חיוניים שלנו. לשם ביצוע המשימה הזאת ייתכן שיש צורך דווקא באיחוד של כמה ממוסדות או"ם הפועלים במזרח התיכון, בפרט שיתוף־פעולה הדוק בין ועדת בלנדפורד[6] וועדת הפיוס.

3. הדו"חות האחרונים על שיחותיך עם חברי ועדת הפיוס[7] מעידים על כך שקיימת אווירה של אמון ורצון לשיתוף־פעולה. מתוך שיחתי עם ברקו, עליה מסרתי דו"ח למנהל הכללי,[8]

6. ג'ון בלאנדפורד, מיולי 1951 מנהל "סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטי ארץ־ישראל" (כיהן קודם לכן כנציג ארצות־הברית בוועדה המייעצת של הסוכנות). ראה מס' 369.

7. ראה מס' 214. ראה גם ידיעות לנציגויות ישראל בחו"ל, מס' 300, 26.6.1951, 93.03/3055/14.

8. השיחה התקיימה ב־2 ביולי. בארקו מתח ביקורת על הוראות מחלקת המדינה לחברי המשלחת האמריקאית בוועדת הפיוס לא לנקוט יוזמה אלא "לשבת ולהמתין" וחיווה את דעתו ש"מדיניות זו משפיעה לרעה על הצדדים ומרחיקה את סיכויי השלום". הוא יצא לוואשינגטון כדי להניע את מחלקת

התרשמתי מרצונם הטוב של החברים האמריקאים בוועדה לקדם את עניין השלום בשיתוף הדוק אתנו ובהתחשבות עם האינטרסים שלנו. נדמה לי שאפשר באמצעותם להפעיל תכנית פעולה מתוכננת מראש. אני מקווה כי בהתייעצות בפאריס נסכם לעצמנו הצעות לפעולה.

[4.] מברקו הארוך של אבא [אבן] מוואשינגטון, מספר W167 ו־W169,[9] והדו"ח על ההתייעצות שלך עם חברי המשרד[10] מעידים על כך כי אנו בדעה אחת לגבי התכסיסים בשאלות המטרידות אותנו כעת, כגון חולה וסואץ. יש להדגיש כי המצב הבינלאומי הנוכחי, ובפרט המתיחות בפרס, מקשים על הפעולה בענייננו. שוררת רגישות מיוחדת נגד הרחבת תחום הסכסוך ובפרט נגד כל צעד העלול לעורר את הערבים למעשים בלתי־מחושבים. אולם פועל כאן עוד גורם אחד – ניגודי האינטרסים בין ארצות־הברית ואנגליה. כבר בוועידת איסטמבול[11] הצביעו הנציגים האמריקאים על החברה האנגלו־איראנית כעל גורם לצרות ולאי־יציבות באיראן. בעצם המשא־ומתן בין אנגליה לבין ממשלת עיראק על גובה התשלומים משתדלות חברות נפט אמריקאיות להשיג זכיונות בדרום עיראק. ארצות־הברית דורשת לעצמה את הפיקוד הימי בים התיכון. היא מגלה אדישות בעניין סגירת תעלת סואץ בפני הנפט הבריטי. נוצר הרושם שאמריקה החליטה לכבוש את מקומה במזרח התיכון מבלי להתחשב הרבה באינטרסים הקיימים של אנגליה. המצב דומה במקצת לתקופת נישול הצרפתים מהאזור על־ידי הבריטים. במידה שכוח הזיון של ארצות־הברית הולך וגובר מוכנה היא לקבל התחייבויות יותר רחבות, ונדמה שאנו כעת עדים לשלב הראשון של תהליך זה – התבססות רצינית של אמריקה במזרח התיכון.

מבחינה זו מעניין לקרוא את שיחת מקגי עם סופר ה־"U.S. News And World Report" בגיליון של ה־29 ביוני 1951. בעיקר הנני מפנה את תשומת־לבך לקטע הבא:

Co-operation With the British:

Q. Would you say that the United States policy in the area you have is an independent policy or is it a policy that recognizes to some extent the British interest on the sphere-of-influence theory?

A. We do not recognize such a concept as "spheres of influence". Our policy is an independent policy based on American interests. It is true, of course, that throughout this area the British position, and indeed the position of other European powers is strong. Since in most cases they are seeking the same objectives which we seek, we are glad to co-operate with them.

Q. Aren't we blazing our own trail in that part of the world, rather than going in under somebody else's auspices?

A. I think we can show that, although we are willing to co-operate, we arrive at our policies through independent judgement and pull our full weight. Under

המדינה לקבוע מדיניות החלטית בשאלת השלום בין ישראל למדינות ערב. הוא הטעים שבמחלקת המדינה מתגברת ההכרה שהמצב הבינלאומי הולך ומחמיר ושוררת מבוכה לגבי המדיניות האמריקאית באזור. במחלקה מתפשטת רוח של פייסנות והוא יעץ לישראל לברר עם אצ'יסון מה עמדת המחלקה כלפי ישראל. לדעתו יש סיכוי להגיע להבנה עם מחלקת המדינה על בעיות השלום. הוא הציע שוועדת הפיוס תגיש לערבים "כמעשה תיווך" הצעה מתוכננת ומוסכמת מראש עם ישראל בהנחה שהצעות ישירות של ישראל רק תעוררנה את יצר המיקוח של הערבים. רפאל הציע לשקול את ההצעה. (11.7.1951, 130.02/2384/21.)

9. ראה מס' 247.

10. ראה הערת־עורך, עמ' 404.

11. ראה מס' 45, הערה 2.

the Truman Doctrine, we have taken the lead in strengthening Greece and Turkey. The program for the Near East which the President has put forth in his new mutual-security budget will be a new positive approach to the program of the reintegration of the refugees, and the economic development and the strengthening of the area as a whole.
תהליך זה של עיצוב מעמדה של ארצות־הברית במזרח התיכון אף הוא טעון בירור לשם קביעת המסקנות.

5. אני מאושר כי תהא לי ההזדמנות בעוד שבועות מספר לבלות עם משפחתי בארץ. נורית יוצאת כבר השבוע עם הילדים. הם יבלו כשבועיים בשוויצריה ויגיעו ארצה ב־1 לאבגוסט. אני אתעכב כאן לרגלי הדיונים במועצת־הביטחון ואגיע לארץ מיד אחרי גמר ההתייעצות בפאריס.

ברכות נאמנות לך ולבני ביתך. שלך תמיד,

גדעון
גדעון רפאל

265

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W207 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 :נוסח יוצא

Washington, 12 July 1951

Further Eban's W186.[1] Had consultations with all friends here on State's *Shilumim* [restitution] note.[2] State [Department] officials in openhearted talks Dave Ginsburg anxious to stress note not, repeat not, closing doors for further negotiations, we should therefore follow up with well reasoned reply which should first and foremost avoid reparation pitfall by giving child other name. Our reply should make clear by detailed argumentation for what reasons we demand amount $ billion and half, should further specify goods we might willing take from Germany in payment of *Shilumim*. We will send you soonest draft reply.

Thorough study Germany's capacity pay without substantially increasing U.S.A. burden becoming even more vital light new situation. We tried so far without success find qualified economist of good standing who willing accept task, go on searching.

Anxious to have your thoughts, especially how you react McGhee's advice direct contact with Germany. For your information McCloy saw

265

1. אבן העלה הרהורים ראשונים על איגרת המעצמות בעניין השילומים. ראה מברק אבן אל שרת, 8.7.1951, 93.01/2207/19.
2. ראה מס' 254, והערת־עורך, עמ' 438.

Adenauer in March and impressed upon him desirability *Shilumim*, found Adenauer concerned with rising tide antisemitism and willing consider *Shilumim*. Later Adenauer showed first Buttenwieser[3] then McCloy draft resolution to be adopted by Bundestag expressing sympathy for Israel. Both replied Adenauer go ahead but cash more important than phrases. Nevertheless it appears that draft resolution will be presented Bundestag very shortly.[4] Should it be adopted our advice react in public if at all very cautiously order not to discourage Adenauer.

Accordance standing practice note was cleared White House before handed to us.

[Washington] D.C.

266

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. WNT9 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 :נוסח יוצא

Washington, 12 July 1951

Benard[1] in conversation Keren warned we should take Jordan's complaint on rising salt content of Jordan waters[2] very seriously. He knows authentically that Britain behind this complaint. Intention is bring right of riparian States on Jordan waters to U.N. order press for agreement on this issue between Israel, Jordan, Syria. This he thinks very dangerous manoeuvre which might have direct implications on Huleh by trying to prevent us from continuing drainage as long as agreement on use of Jordan waters not reached. Matter definitely deserves careful watching.[3] Please cable information your reaction Jordan's complaint.

[Washington] D.C.

3. בנג'מין ג'וזף בוטנוויזר, עוזר לנציב העליון האמריקאי בגרמניה.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 665–666, ומס' 403.

266

1. ז'אן פייר בנאר, מזכיר ראשון בשגרירות צרפת בארצות־הברית.
2. ראה מס' 253 והערה 2 שם.
3. בדיווח נוסף על השיחה מסר קרן כי בנאר סיפר לו על יזמת השלום הצרפתית והביע אכזבה מהתגובה הפושרת של מחלקת המדינה. הוא השמיע דברי ביקורת על הפסיביות המוחלטת של האמריקאים לבעיית השלום במזרח התיכון ודיבר תוך פסימיות מוחלטת על סיכויי השלום באזור. (18.7.1951, 93.08/337/18).

267

א. קובובי[1] אל מחלקת מזרח אירופה
A. Kubovy to the East European Division

מברק מוצפן 158פ

נוסח נכנס: 130.09/2343/1

פראג, 12 ביולי 1951

אחרי נאום התשובה של הנשיא הוזמנתי לחדרו והתפתחה שיחה ערה על עניינים העומדים ברומו של עולם שנמשכה כחצי שעה בנוכחותו של שר החוץ, שלישו הצבאי של הנשיא, מנהל לשכת הנשיא וראש הטקס.

(א) מצאתי הזדמנות לנגוע בבעיית עליית הקרובים ודומיהם,[2] והנשיא נבהל ואמר: הרי הממשלה החליטה בחיוב. הוא פנה לשירוקי שהסביר כי טפסים מסוימים טרם היו מוכנים. התפתחה שיחה בצ׳כית בין הנשיא והשר, שהעיר כי ההחלטה הרשמית של הממשלה נתקבלה רק לפני שבועות מספר. הדבר העיק כנראה על הנשיא והוא חזר אלי ואמר: זוכרני שהטרנספר הכביד על ההסדר. עניתי, אם כי אין אנו מדינה עשירה בכל זאת לא נרשה לענייני ממון להשהות דברים הנוגעים ללב ולמצפון. בסוף השיחה חזר הנשיא שוב לדבר והבטיח הסדר המניח את הדעת.

(ב) בכעין הצטדקות נגע הנשיא ביחסים המסחריים השוקטים על שמריהם. העירותי כי סיבות הכישלון תיבדקנה כידוע לי בזמן הקרוב על־ידי ועדה מעורבת וכי נמנה וגמור אתנו להגיע לידי הסכם שני ושיצליח.

(ג) בעניין סואץ העיר הנשיא כי רק נוציא את הערמונים מהאש לטובת צד שלישי, וכי הפתרון הוא בגירוש הצבא האנגלי מאזור התעלה. השיבותי כי אנו את הצבא האנגלי ממדינתנו הוצאנו, וכי אין אנו מפריעים למצרים לעשות את שלהם, אולם פתיחת דרכי התחבורה הבינלאומית היא אחד התנאים המוקדמים לשלום העולם. הפרידה היתה לבבית מאוד. האורך הבלתי־רגיל של השיחה עורר השתוממות והתפעלות.

קובובי

267

1. אריה ל. קובובי, מיולי 1951 ציר ישראל בפולין ובצ׳כוסלובקיה. במברק שלפנינו מתאר קובובי את טכס מסירת כתב האמנתו לנשיא צ׳כוסלובקיה.
2. ראה בנושא זה שיחה של דורון עם ראש הטכס הצ׳כוסלובקי ב־29 במאי 1951. ראש הטכס תלה את העיכוב בעלייה בסיבות ביורוקרטיות וביקש מנציגי ישראל לגלות אורך־רוח עד ששר החוץ יתן הוראה להתחיל בביצוע. (מברק דורון אל מחלקת מזרח אירופה, 101, 29.5.1951, 130.09/2342/16).

268

א. לוריא אל ו. איתן
A. Lourie to W. Eytan

Coded Tel. X169 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/11 נוסח יוצא:

New York, 12 July 1951

Hour's talk with Sarper, Savut[1]. He listened carefully Suez, no specific reaction but atmosphere friendly, believe would follow Anglo-Americans. He asked that Elias [Sasson] give Turkish Foreign Office copy *aide-mémoire* we airmailed him Tuesday[2] immediately on receipt. Please cable him accordingly. Sarper understands Syrians planning resubmit Huleh *Moabit* [Security Council]. They sold him bill of goods re partition Demilitarized Zone but believe he saw matter very different light by end talk. Expressed concern Iran, inquired meaning withdrawal their representative Israel,[3] asked we keep him informed this regard. Cabling tomorrow re India, Holland etc.[4]

A.L.

268

1. אילהאן סבוט, נציג מחליף של טורקיה במועצת־הביטחון ויועץ המשלחת הקבועה של טורקיה לאו"ם.
2. ראה תזכיר שכותרתו "Restriction Imposed by Egypt on the Passage of Ships through the Suez Canal", 10.7.1951, 93.08/358/28.
3. ב־11 ביולי נמסרה הודעה לעיתונות מטעם הקונסוליה האיראנית בישראל על סגירת הקונסוליה בתל אביב. העיתונות באיראן הסבירה את סגירת הקונסוליה בנימוקים תקציביים, אך במשרד החוץ תלו את הסגירה בהשפעת אנשי הדת באיראן ובהזדקקות הממשל לאהדת מדינות ערב. (ראה בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 15.7.1951, 93.03/3044/1. ראה גם מס' 222.)
4. ראה מברק רפאל אל איתן, X173, 13.7.1951, ומברק לוריא אל איתן, X174, 13.7.1951, 130.09/2330/3. שניהם דיווחו על הפעילות הישראלית במסדרונות האו"ם לקראת הדיון על סואץ.

269

ו. איתן אל משלחת ישראל באו״ם (ניו יורק)
W. Eytan to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

Coded Tel. Y850 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/2 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 13 July 1951

Suez:

(1) Eliashiv saw Bazarov[1] who promised pass uphigher forthwith.

(2) Kubovy reports[2] Siroky recalling he spoke on Suez at General Assembly last year, now favours principle opening Canal on condition: (a) removal British army, (b) restoration full sovereignty Egypt, (c) genuine international supervision.

(3) Sasson acted Ankara and will act again.

(4) Tsur[3] reports Argentina difficult because absence For[eign] Min[ister] and anti-imperialist tendency press. Brazilian Chargé Baires sending cable Rio explaining our case and our request support. Tsur himself now in Chile where acting while Allon[4] instructed act Montevideo.

(5) Fischer reports[5] Quai [d'Orsay] regrets matter brought *Moabit* [Security Council] now when Iran crisis makes attack on Arab state unsuitable. When asked whether France sticks to her case as contained her last note to Egypt 19 June Quai replied affirmative. Fischer fears attempt postpone discussion e.g. by request to Hague for opinion.

Eytan

270

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W208 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 נוסח יוצא:

Washington, 13 July 1951

Herewith summary recent developments *Mattan* [Grant-in-Aid]: (1) Douglas, Taft, sticking by bill but former ready with compromise worked

269

1. לדיווח על השיחה ראה מברק אלישיב אל איתן, PI708, 10.7.1951, 130.09/2325/6.
2. במברק אל מחלקת מזרח אירופה, פ157, 11.7.1951, 130.09/2343/1.
3. יעקב צור, ציר ישראל בארגנטינה, אורוגוואי, פאראגוואי וצ׳ילי.
4. לוי א. אלון, מזכיר ראשון וקונסול ישראל באורוגוואי.
5. ראה מברקי פישר אל אבנר, PTA206, PTA207, 12.7.1951, 130.09/2344/7.

out with me viz. economic aid appropriation Arab states, Israel, to be increased from 125 to 275 million, additional 150 equally divisible Israel, Arab states. Thus our appropriation would be 100 million. Douglas proposes extra Mideast appropriation be found by corresponding reduction European economic aid which now assessed two and quarter billion or reduction some other major item which would not notice this loss. (2) Douglas, Taft, jointly informed Connally[1] they desire hearing their bill concurrently with discussion Mideast section overall bill. Connally replied affirmatively thus keeping his pledge to me last April. (3) Richards,[2] Chairman House For[eign] Com[mittee], came to dinner Wednesday, promised accept same procedure in House hearings. (4) McCormack our chief sponsor House hesitant fight hard until President gives green light therefore Teddy [Kollek], self, briefed Abe [Feinberg] for decisive talk President yesterday in which he was to ask point blank if he wanted Israel get decent grant or not. (5) Abe's talk encouraging. President expressed admiration our success mobilizing such large Congress support, enthusiastically endorsed Douglas plan as per (1) above, fixed for Abe see Acheson Tuesday to sell plan as "masterly political compromise".[3] (6) Seven members House For[eign] Com[mittee] came to dinner last night, Teddy, self, held forth, their response good. But they warned Arab refugees our Achilles heel, we must be active propagandawise this point and show sympathetic constructive approach. (7) Saw Senator George,[4] southern leader, this morning, he liked approach point (1) above but is generally economy minded.

Conclusion plenty of life in *Mattan* yet but whole matter flexible.

Eban

270

1. טום קונלי, חבר בסנאט של ארצות־הברית מטעם המפלגה הדמוקרטית ויושב־ראש ועדת החוץ של הסנאט.
2. ג'יימס פ. ריצ'רדס, יושב־ראש הוועדה לענייני חוץ של בית־הנבחרים האמריקאי (דמוקרט).
3. לפרטים נוספים על פגישת פיינברג–טרומן ראה מברק קולק אל מחלקת ארצות־הברית, W205, 12.7.1951, 93.01/2207/19. ראה גם המלצות מחלקת המדינה לשיחה ב־*FRUS*, 1951, V, pp. 774–776.
4. וולטר פרנקלין ג'ורג', חבר הסנאט של ארצות־הברית מטעם המפלגה הדמוקרטית.

271

א. אבן אל ג׳. מקגי (ואשינגטון)
A. Eban to G.C. McGhee (Washington)

Copy: 130.02/2467/7 :העתק

Washington, 16 July 1951

Confidential

Dear George,

I am writing to you personally on a grave matter which we have discussed both formally and informally during the past two weeks.[1] I refer to the munitions export licences which have been held up in the Department of State for over two months. My colleagues who are charged with these questions have received the impression that this otherwise inexplicable suspension has occurred because the necessary political clearance is being withheld.

Indeed, this conclusion is inevitably reached by a simple process of elimination. There is no question of security grading; for the items concerned are identical with those for which licences have been received on previous occasions. There is no question of availability; for we have found the articles in U.S.A. factories and they are ready for shipment. There is no question of financial difficulty; we have made payment for the goods in advance. Indeed, they were actually purchased after a prior oral and informal understanding with the Munitions Division. One of the items concerned is actually a request for the renewal of a licence already issued by the United States Government for the export of machine-guns. This licence expired because the articles were not ready during the period of its validity. However, they are now available.

On both occasions when we discussed this matter I listened with deep gratification while you explained your view that the purchase of arms for defense within the terms of the Three Power Declaration of April 1950[2] is something separate and distinct from the periodic tensions which flare up in the operation of the armistice system. I understood it to be your view that the defense of the Near East was a wide strategic objective, while the prevention of the improper use of weapons is a purpose to be secured by political means, presumably within the framework of the United Nations Charter, the Armistice Agreements and the Three Power Declaration. I

271

1. ראה מס׳ 225 ו־258.
2. ראה כרך 5, מס׳ 248.

need hardly say that I fully shared this opinion; but in that case there can be no reason on political grounds – just as there appears to be none on any other grounds – for withholding the equipment essential for Israel's minimal defense needs, after we have laboriously secured the availability of such equipment and the means necessary for full payment.

It is disturbing to note the disparity between this suspension of licences and the atmosphere which has come to surround American–Israel relations in the matter of defense preparedness. I am referring to the talks of our Prime Minister and our Minister for Foreign Affairs with the Secretary of Defense;[3] of my own ensuing conversations with the Deputy Secretary and the Heads of the individual Defense Departments; of the papers which we submitted to you a week ago;[4] and of other special assistance of which you are aware. All these acts have manifested the earnest spirit in which the Government of Israel approaches its responsibilities in relation to the present crisis of world freedom. For our part we appreciate the confidence implied in the proposal to regard Israel as a country eligible for direct military aid under the Mutual Defense Aid Program. The protracted suspension of routine export licences can not be reconciled with the spirit in which Israel came forward to approach the problems of regional defense ever since the international situation assumed its most menacing aspect in December of last year. It is incomprehensible to find these tangible offers of assistance being greeted with what amounts to the imposition of an embargo on the most menaced and encircled State in the Near East.

The gravity of this matter does not lie in the size or importance of the armaments involved, but rather in the whole principle and atmosphere of American–Israel relations. This is not only or principally a request for export licences, but an appeal for a universal practice of keeping such matters beyond and above the vagaries of local incidents and reports.

In the light of your friendship and of your expressed views on this matter I wonder if you could find it possible to intervene in order to prevent a major anomaly in American–Israel relations from continuing and taking root.

I hope you will understand why I felt moved to write with the utmost frankness on this subject.[5]

With cordial personal regards, yours very sincerely,

Abba Eban.

3. ראה כרך 5, מס' 510, ומס' 156 לעיל.
4. ראה מס' 239 והערה 4 שם.
5. ראה תשובת מקגי במס' 319.

272

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מקור: 130.02/2410/21

ואשינגטון, י״ב בתמוז תשי״א
16 ביולי 1951

סודי

הנידון: שיחה עם מר יעקב מאליק, נציג ברית־המועצות באו״ם

ביום ה־4 ביולי ביקרתי בלווית מר גדעון רפאל, יועץ המשלחת הישראלית לאו״ם, אצל מר יעקב מאליק, במושב המשלחת הסובייטית באו״ם. השיחה, שהיתה לבבית ומאלפת ביותר, פתחה בנושאים מזרח־תיכוניים ועברה, ביזמתו ובהדרכתו של מר מאליק, לשאלות המוקד של עולמנו.

עצם קיום השיחה הזאת עורר התעניינות מיוחדת בציבור ובחוגי או״ם, שהרי מאז פרסום שידורו הגורלי, ביום 26 ביוני,[1] התחמק מר מאליק בעקשנות רבה משיחות מדיניות עם חבריו באו״ם. מיד לאחר השידור, פנו אליו נשיא העצרת ונציגי ארצות־הברית ובריטניה בדרישה כי יקבע להם פגישות לשם הבהרת משמעות השידור. אף אחד מהם לא הצליח לחדור למעונו; כולם נתקלו בתירוץ המחלה. גם תומאס המילטון, סופר ה״ניו יורק טיימס״ וזקן סגל העיתונאים באו״ם, כיוון את מלוא השפעתו ולחצו למטרה זו – ופניו הושבו ריקם. אמנם ביום האחרון לחודש יוני החליט מר מאליק להתאושש ממחלתו כדי להשתתף במסיבה המסורתית הנערכת מדי חודש בחודשו על־ידי נשיא מועצת־הביטחון לכבוד חבריו במועצה. לפי הידיעות הרווחות במסדרונות או״ם, השלים מר מאליק את ארוחת הוולדורף־אסטוריה במטעמים ומעדנים תוצרת ארצו, ״ויין מלכות רב כיד המלך״, אך השיחה נתקעה בתלם הרגיל של דברי נימוסין מבלי להתנשא אף פעם לרומו של עולם. למחרת־היום חזר מר מאליק למצודתו ונעל את הדלת מאחוריו.

לאור השתלשלות שיחתנו נדמה כי הסכמתו לקבל אותי נבעה מרצונו לקלוט הדים ורשמים מהשפעת נאומו בארצות־הברית ובאו״ם, מבלי שייאלץ הוא להוסיף הבהרה או הערה על דבריו המוצהרים. הלא ברור כי אנתזאם, גרוס וג׳ב, לו רק הצליחו לקשור שיחה אתו, היו מצווים דווקא לתהות על קנקנו ולתבוע ממנו תוספת הסברה. ואז היה הוא מועמד בפני ברירה אומללה בין דיבורים נוספים שכולם אסורים מדאורייתא, ושתיקה מוחלטת שלא היתה מנחילה לו כבוד בעיני חבריו. לא כן הדבר לגבי שיחה עם נציג מדינה קטנה שאיננו נושא באחריות מיוחדת למערכת או״ם בקוריאה ואשר לא נצטווה על־ידי ממשלתו לחקור את מר מאליק לשם יתר הבהרה.

בראשית השיחה בירכתי את מר מאליק על החלמתו. השיב את ברכתי באדיבות בהעירו כי גם מראה פני מעיד על בריאות שלמה. הודיתי לו על המתנות שהואיל לשלוח אלי ביד מר לוריא. ענה: ״במעשה זה מודגמים שני עקרונות יסודיים של מדיניות החוץ הסובייטית –

272

1. כך במקור, אך הכוונה לנאומו של מאליק ברדיו או״ם ב־23 ביוני שבו הציע לפתוח בשיחות על הפסקת־אש ושביתת־נשק בקוריאה במלאות שנה למלחמה.

הדדיות ושוויון" (כזכור, שלחנו אליו בימי מחלתו הקודמת בקבוק יין ישראלי וקופסת שוקולדה "עלית").

הודעתי למר מאליק כי מנוי וגמור אתנו לעורר במועצת־הביטחון את שאלת ההסגר בתעלת סואץ. לאחר שנציג או"ם במקום הגדיר את ההסגר כ"מעשה איבה ותוקפנות" ופנה למצרים בתביעה כי יושם קץ לנוהג נפסד זה,[2] ברור כי זכותנו וחובתנו היא לגולל את הפרשה בפני המוסד הממונה על שמירת הביטחון הבינלאומי. הואיל וברית־המועצות קראה מאז ומעולם להקמת יחסי שלום בין ישראל ומדינות ערב, הנני בטוח כי תצטרף למאמץ להפסיק את פעולות ההסגר, שכן ביטול מעשי איבה קודם להקמת יחסי שלום.

מר מאליק הניע ראשו בחיוב לשמע המשפט האחרון ושאל כמה שאלות בדבר הנזקים הנגרמים לכלכלת מדינתנו כתוצאת ההסגר. הסברתי את בעיית בתי־הזיקוק, את שאיפותינו ליחסי מסחר עם ארצות אפריקה והמזרח הרחוק, אך הדגשתי כי אין דאגתנו נובעת מהחשבון הכלכלי בלבד. השאלה המרכזית היא אם מותר או אסור לבצע מעשי איבה ותוקפנות שנתיים וחצי לאחר חתימת חוזי שביתת־נשק. מר מאליק הסכים להערה זו, אך הוסיף כי עלינו לזכור את שאיפת מצרים להשלים את עצמאותה. כאן הסברנו לו בבהירות את ההבחנה בין תביעתנו להפסקת ההסגר לבין תביעת מצרים להוצאת כוחות זרים מארצה. מר רפאל הזכיר כי מדינת ישראל היתה רגישה מאוד לעיקרון זה של הוצאת כוחות זרים. הוספתי, כי גם כשלא יישארו צבאות בריטיים על אדמת מצרים, תוסיף מצרים העצמאית והחופשית להיות קשורה בהתחייבויותיה הבינלאומיות המסדירות את יחסיה עם מדינות אחרות דהיינו, מגילת או"ם, אמנת תעלת סואץ והסכם שביתת־נשק. נדמה כי דברינו אלה עשו רושם עליו ובמשך השיחה לא השמיע כל ערעור על טענתנו.

לאור השיחה הזאת קיבלנו רושם כי ברית־המועצות עלולה להתנהג בסכסוך זה כמו בסכסוכי נהריים והחולה, כלומר, תנקוט שתיקה בשעת הדיון והימנעות בשעת ההצבעה. העובדה כי מדינת ישראל תעלה את השאלה המסוימת הזאת במקום שבריטניה תעורר את הבעיה הכללית של יחסי אנגליה–מצרים – יש בה כדי לחסן אותנו בפני אפשרות של התנגדות סובייטית. ראוי לציין כי במעמדים קודמים, כלומר בדיוני מועביט [מועצת־הביטחון] באבגוסט 1949 ובנובמבר 1950, לא הראתה ברית־המועצות כל נטייה לחוש לעזרת מצרים שעה שהושמעה ביקורת חריפה על ההסגר בתעלת סואץ.

מר מאליק ביקש מאתנו הסברה על המצב הקיים בסכסוכנו עם סוריה. שאל אם אין לראות בהחלטת מועביט מיום 18 במאי[3] מפנה שלילי ביחסה של אנגליה אלינו. (בכמה חוגים באו"ם שוררת סברה כי דווקא אנגליה ולא ארצות־הברית היתה היוזמת לחידוש הדיון במועביט לאחר הפסקת־האש ביום 8 במאי.) מר מאליק הוסיף כי החלטת 18 במאי גרמה להרעת המצב לעומת זה שהיה קיים לפני קבלת ההחלטה ההיא, באשר הערבים קיבלו עידוד לעמדתם הקיצונית. היתה זו ההערה השלילית הראשונה ששמענו מפי נציג ברית־המועצות לגבי פעולת המעצמות המערביות בעניין החולה.

כתום השיחה בשאלות מזרח־תיכוניות נמנעתי מלנגוע בבעיית קוריאה אך מר מאליק פנה אלי ושאל: "מה נשמע כאן?" וכשראני תוהה ומשתומם על האופי הרחב והכללי של השאלה, הוסיף לשם יתר פירוט: "אני מתכוון למלחמת קוריאה ולסיכויי השלום". אמרתי כי בוואשינגטון מורגשת תשוקה עזה לסיום הקרבות בקוריאה והעם האמריקני בכללו נשם לרווחה כאשר נפתח פתח כה רחב לשלום בנאומו של נציג ברית־המועצות. מר רפאל הזכיר כי בכל שיחותינו עם

2. ראה הערת־עורך, עמ' 375–377.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

מר מאליק שללנו לחלוטין את ההנחה כאילו העם האמריקני ומנהיגיו שואפים להצתת מלחמה. (בשיחתנו הקודמת, שהיתה די מתוחה, ביטל מר מאליק את הנחתנו זאת, וטען כי אין חשיבות למאוויי לבו של העם האמריקני, בהיותו כולו משועבד לתאוות ההשתלטות של מנהיגיו.)

מר מאליק אמר כי נאומו האחרון זכה לאהדה רבה בין המוני העם האמריקני. הוא עצמו קיבל מכתבים ומברקים מכל קצוות המדינה המברכים אותו על היזמה הסובייטית. נזירה בשיקאגו שלחה אליו צלב מקושט בצירוף ברכות לבביות להצלחתו. אשה בניו יורק שלחה אליו קמיע עשוי בדמות לב כדי להביע את איחוליה להחלמתו ממחלת הלב. "הכול מרוצים פרט לגנרל מרשל ומר וילסון", סיכם מר מאליק. מהערה זו עבר להרצאה נרגשת על מגמת השלום ועל פחד "החוגים השולטים" בארצות־הברית פן תגרום הפסקת האש בקוריאה להפגת המתיחות ומכאן להפחתת הייצור המלחמתי. העם האמריקני מתגעגע לשלום בייחוד לאחר שנפלו רבבות קרבנותיו בקוריאה, אך המדיניות הרשמית מוסיפה להתבסס על איום במלחמה.

היה ברור לנו כי נאומו של מר מאליק היה מיועד להשפיע על מהלך מדיניות הזיון של אמריקה לא פחות מאשר להביא לידי תוצאות מסוימות במזרח הרחוק. על־כל־פנים, בשיחה זו התעניין מר מאליק בחזית אמריקה יותר מאשר בחזית קוריאה.

בהמשך השיחה עבר הדיון לבדיקת סיכויי העתיד ובעיקר לסיכוי כי נאומו של מר מאליק ישמש מפנה לא רק לקראת שלום בקוריאה אלא גם לקראת החזרת הביטחון בעולם כולו. מר מאליק סיפר כי בארוחת מועביט נגעו נציגי בריטניה וארצות־הברית בשאלה זו ולחצו עליו בעניין "העולם הסגור", באמרם כי לא ייתכן שלום בין ממשלות כל עוד חסרים קשרי יחסים ותרבות בין עמים. מר מאליק אמר כי הוא שלל לחלוטין את ההנחה כאילו מזרח אירופה מהווה עולם סגור ותרבות מתבדלת. "הנה אלמונית, הרקדנית המפורסמת שלנו, מסיירת בצרפת; פלוני, הכנר הרוסי הדגול, מנגן ברומא, צוות כדור־הרגל של מוסקווה משחק בנורווגיה". (מר מאליק לא אמר דבר על החזרת הביקורים האלה.) הוא אמר לגרוס ולג'ב כי ביקורתם נוגעת רק לצדדים חיצוניים של הבעיה ואיננה קולעת לגרעינה המרכזי. "אמרתי להם: 'הסירו את בסיסיכם התוקפניים באירופה ובאסיה ונחשול לבן של רקדניות רוסיות יציף את העולם כולו, אם רצונכם בכך'." כשדיבר מר מאליק על התפשטות תוקפנית של אמריקה לתורכיה וליוון התאמצנו להפריך את הטענה. הסברנו כי לאחר מלחמת העולם השנייה, שהביאה בעקבותיה התפוררות מעצמות אדירות כגון גרמניה ויפאן, והחלשת מעצמות אחרות, לאמור, בריטניה וצרפת, נוצרו חללי כוח שאליהם זרמו גלי השפעתן של שתי המעצמות הענקיות, ארצות־הברית וברית־המועצות. אין לראות בתהליך זה רצון מחושב לתוקפנות. מר רפאל הוסיף כי התהליך הזה מגיע לידי גיבוש ואולי גיבוש זה ייצב את מאזן השלום. אשר לארצות־הברית, הרי נטייתה הפנימית היתה לקראת פירוק הנשק והתבדלות. מר מאליק השיב כי שתי מלחמות העולם הגדולות סתמו את הגולל על תנועת ההתבדלות באמריקה.

מר רפאל הזכיר את הערתו למר מאליק לפני כמה שבועות, כי אין סיכוי להצלחת שיחות הארבעה כל עוד נמשכת המלחמה בקוריאה. מר מאליק השיב: "ייתכן כי אתה צודק, אך חיסול הקרבות בקוריאה יעמיד במבחן את כנות רצונה של ארצות־הברית להסדר כללי". בהמשך השיחה הסכים מר מאליק להערתי כי אף איש אחד בקונגרס האמריקני, אפילו בין אלה שתמכו לכאורה בהצעותיו הקיצוניות של מק־ארתור, לא הציע דחיית הצעתו של מר מאליק, יען אין מדינאי אחד בארץ שיעיז להופיע כדורש המשכת המלחמה. מר מאליק אמר כי הוא שם לב לעובדה המעניינת הזאת. מר רפאל אמר כי מדינת ישראל נקטה מדיניות עקבית בשאלת קוריאה; תמיד גרסה הפסקת אש כתנאי הכרחי ומוקדם לפתרון הבעיות המדיניות. מר מאליק נמנע מלהעיר על דברים אלה. בדברו בנעימה אישית על נאומו המשודר, ציין כי הגורל העלה אותו תכופות לתפקיד של עושה שלום. בהיותו שגריר ברית־המועצות ביפאן בשנת 1945,

היה הוא הראשון שבידו מסרו היפאנים את רצונם להיכנע; כנראה לא הצליחו למצוא את גנרל מק־ארתור וההיכנעות לארצות־הברית באה במועד יותר מאוחר. אחר־כך זכה מר מאליק להביא לידי ביטול המצור על ברלין, והנה המפנה בקוריאה בא כתוצאה מנאומו. מר רפאל הציע כי לאחר ההישגים האלה יקדיש את מאמציו מעתה לעשיית השלום בין ישראל לבין מדינות ערב. מר מאליק פרץ בצחוק ואמר בהדגשה כי אין כשרונו מגיע עד כדי כך. לא עוד אלא שמלאך שלום אחר, ד"ר באנץ', כבר קנה את עולמו בשטח פעולה זה ואין בדעתו של מר מאליק להתחרות עם אחרים במקצוע התיווך.

כששאלתי את מר מאליק על תכניותיו לקיץ, אמר כי גמר את הכנותיו לנסיעה בעוד יומיים. לדעתו אין השעה נוחה לדיון מדיני על בעיות קוריאה והמזרח הרחוק. הרי אין ערך לדיון כזה כל עוד לא הוכרה זכותה של סין העממית להיכנס לעבודתה באו"ם, ואין סיכוי מציאותי כי דבר זה יתגשם בקרוב לאור העמדה האמריקנית הנוקשה. לכן מוטב לעת־עתה לטפל בהפסקת הקרבות בלבד. כשקמנו להיפרד, הביע מר מאליק את תקוותו כי ניפגש שוב לא בניו יורק אלא בפאריס. היה זה רמז ברור על רצונו לא לחזור לניו יורק כנציג הקבוע באו"ם. סימני מחלתו היו ניכרים בקולו החלש ובנטייתו להשתעל יתר על המידה. נימת הפרידה היתה ניכרת גם בלבביות המיוחדת של החלפת הברכות הנימוסיות. לבסוף ליווה אותנו מר מאליק, שלא כדרכו, בירדתנו במדרגות עד לשער הבית, ועוד מעט היה מופיע בלווייתנו בפארק אבניו, לאור היום.

כשסיפרתי למר מאליק על מינויו של שמואל אלישיב כצירנו במוסקווה הביע את הערצתו לאלישיב ואת התרשמותו מידיעותיו של צירנו בספרות הרוסית.

אם נכון הדבר כי מר מאליק עומד לפרוש משירותו בניו יורק, הרי הגענו לסיום פרשה מעניינת מאוד ביחסי ישראל–ברית־המועצות. במשך שלוש השנים האלה גילה תמיד אהדה עקבית לענייננו והתעניינות בלתי־רגילה במאורע ההיסטורי של תקומת ישראל. גם תהליך התקרבותנו למערב ותמיכתנו בכמה הכרעות אנטי־סובייטיות בעצרת לא השפיעו על יחסו זה, ולא הפיק מפיו דברי ביקורת כל־שהם. בזמן האחרון לאחר קבלתנו באו"ם, התרגל לקיים אתי ועם מר רפאל שיחות מקיפות ועניניות על בעיות תבל; ובתקופות בהן נמנעתי, מרוב עבודה, לגשת אליו, חיפש הוא הזדמנויות נוחות להודיע על אכזבתו ועל רצונו לחדש את המגע. עד כמה שהדבר משתקף במערכת יחסים זו, אין כל סימן כאילו הפסדנו את ערכנו וכבודנו בעיני ברית־המועצות.

לאחר שהפליג בדרכו למוסקווה, התברר לי כי זאת היתה השיחה המדינית היחידה שקיים מר מאליק עם מישהו מיום שידורו ב־26 ביוני ועד ליציאתו מארצות־הברית.

בברכה,

אבא אבן

273

י. תקוע אל לשכת שר החוץ
Y. Tekoah to the Bureau of the Minister of Foreign Affairs

העתק: 93.02/164/8

תל אביב, 16 ביולי 1951

עצירת האנייה הבריטית "אמפייר רואץ'"[1] מבליטה באופן דרמאטי ביותר את המִרמה שבעמדת מצרים כלפי מעבר חופשי דרך תעלת סואץ ואת התמימות שבהחלטה של ריילי בשאלה זו. ההסברים וההצטדקויות של המצרים התרכזו מסביב לטענה שהחיפושים באניות העוברות דרך התעלה נעשים על־ידי פקידי המכס השייכים למשרד האוצר המצרי, ולא על־ידי כוחות מזוינים. ריילי קיבל טענה זו וביסס עליה את עמדתו.

בפסק ההלכה שלו מ־12 ביוני 1951 קבע:[2]

...if I had certain knowledge that it was being committed by the armed forces of Egypt – land, sea or air, or para-military forces, including non-regular forces – I would most firmly hold that this constitutes a violation of Article I, paragraph 2, and Article II, paragraph 2, of the General Armistice Agreement and would uphold the contention advanced by Israel.

המצרים עצמם הדגישו את האופי המיוחד של פעולותיהם בתעלת סואץ ועמדו על כך שהם מפעילים פה זכות מלחמה (right of war) אך לא פעולות תוקפניות, פעולות מלחמה או פעולות עוינות (Aggressive, warlike and hostile act).

כדאי לזכור את הדברים הבאים אשר נאמרו בישיבות M.A.C. [Mixed Armistice Commission] מ־12 ביולי 1951:

Aloof Dayan – I would like to ask two questions. If I am not mistaken, without violating the Agreement between Egypt and Israel, in your view one party can intercept a cargo boat of the other on the high seas? Is this your understanding of what is allowed or not allowed by the Armistice Agreement?

Rafat Bey[3] – I do not have to go further than what we have before us. An act done in Port Said is not an act taking place in the open sea. I am quite sure that we have never acted on the high sea and it is not our intention to do so, because then we are obliged to utilize our navy, and the navy is undoubtedly part of the armed forces. There may be some doubt about some actions. But what is done now is done in the ports of Egypt, by civilians.

273

1. ב־1 ביולי עצרו כוחות מצריים את האונייה הבריטית "אמפייר רואץ'"(Empire Roach) בכניסה למפרץ עקבה. על האונייה נערכו חיפושים והיא יצאה לדרכה כעבור 24 שעות. המצרים טענו כי לאחרונה הודיעו על איסור הספנות במפרץ עקבה כדי למנוע הברחת סחורות לנמל אילת וכי הבריטים לא צייתו להוראה. (ראה פרטים על הפרשה בידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 315, 13.7.1951, 130.02/2418/18.)
2. ראה הערת־עורך, עמ' 375–377.
3. ואחיד ראפעת ביי, היועץ המשפטי של משלחת מצרים לוועדת שביתת־הנשק המעורבת.

You can say that they are military dressed in civilian clothes. It is a question of good faith and there is no fraud on our side. On the contrary, from the very beginning, no military, para-military or irregular forces have been used, but only civilians.

בעצירת האנייה הבריטית אשר נעשתה על־ידי אניית־מלחמה מצרית הוכיחו המצרים את כוונתם האמיתית בפרשת הסואץ ובשאלת מעבר אניות לישראל בכלל. המצרים אינם מעוניינים כלל וכלל להישאר במסגרת התחייבויותיהם הנובעות מהסכם שביתת־הנשק, ולא כל שכן במסגרת ההתחייבויות בהתאם לאמנת קונסטנטינופול ומגילת או"ם.

המקרה של 'אמפייר רואץ'" מראה ללא ספק שהמצרים עוסקים במבצע רחב של פעולות תוקפניות ומלחמתיות נגד ישראל ושנימוקיהם בשאלת סואץ משמשים רק מטרת סילוף ובימוי אופורטוניסטי של האמת.

אני סבור שפירוש זה של עצירת "אמפייר רואץ'" יחזק את טענותינו בשאלת סואץ וימוטט את כל המבנה הפנטאסטי של הצטדקויות טכניות לפעולותיהם.

י.ת.
י. תקוע

274

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI653 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 16 July 1951

Immediate

Visited Younger on Suez today. Learned they had intended submitting issue *Moabit* [Security Council] and welcome our action yet believe tactically better if resolution be presented by others than Israel. Jebb instructed discuss with U.S.A. mutual sponsorship such resolution whereof text sent him and be shown Eban[1] whose suggestions welcomed. Resolution builds case against Egypt on "commonsense" rather than legal arguments. This important view complexity legal aspects Israel–Egypt armistice especially since Riley's opinion Suez. U.S.A. attitude resolution still unclear. Voting prospects: Russia unlikely use veto, probably abstain, India, Turkey, doubtful, latter's support obtainable only by U.S.A.

274

1. באותו יום נפגש ג'ב עם אבן והראה לו חלקים מטיוטת ההצעה הבריטית. הוא מסר לו כי צרפת והולנד תצטרפנה להצעה, אך ארצות־הברית טרם החליטה. הוא העריך את סיכויי ההצבעה במועצה בדומה להערכה שמסר יאנגר לאילת. (מברק לוריא אל שרת, X181, 16.7.1951, 93.01/2203/11.)

Younger satisfied growing British resentment Egypt strengthens their hands *Moabit*, relies Jebb's ability handle issue despite his chairmanship.

Advised Eban to keep close touch Jebb.[2] Inform Eban.

Elath

275

ש. אלישיב אל משרד החוץ
S. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן PI718

נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 17 ביולי 1951

ביקרתי גרומיקו. השיחה נבדלה משיחותי הקודמות במשרד החוץ בערנות ובהצגת שאלות והערות מצדו. שימו לב לעמדתם הנשקפת מדבריו.

(א) סואץ. הרציתי עמדתנו. הערותיו: מבחינת החוק הבינלאומי יש יסוד לטענת המצרים בדבר מצב מלחמה בישראל רק שאז קשה לומר שמעשים מלחמתיים נעשים על־ידי פקידי מכס. בהערותיו אלה הדים לשיחתי עם באזארוב.[1] שאל לעמדת אנגליה וארצות־הברית עניתי שאנגליה תתמוך ולגבי ארצות־הברית שהיא פחות נפגעת אינני יודע.

(ב) עליית קרובים. אמרתי שרשיונות לאיחוד משפחות נפרדות יעוררו הכרה עמוקה בארצנו. שאל לכמות, עניתי שלא מעטים. אמר שהואיל והמדובר באזרחים סובייטיים העניין מסובך מאוד, שלא יוכלו לדון בסיטונות, שאינו יכול לתת תשובה מבלי לדעת החומר ושמחלקה מתאימה תצטרך לטפל. ציינתי מקרים כשענו בחיוב, סימן שאין מצדם התנגדות עקרונית וביקשתי שיבררו ויענו ביתר מהירות וברוח טובה. בתשובה לשאלתי אמר שמוכן לקבלני כל פעם שאבקש.

(ג) הבטיח להתעניין ברישיון לאמו של נמיר.[2] מסרו נא לנמיר.

בסיום כשאמרתי שאני רואה תפקידי בהסברת עניינינו להם ועניניהם לממשלתי למען

2. במברק נוסף הביע אילת חשש כי למרות הבטחותיו הכנות של יאנגר ישנם היסוסים במשרד החוץ הבריטי אם השעה כשרה לפעול בעניין סואץ במועצת־הביטחון. הוא הסביר את ההיסוסים בחשש מפני נקיטת צעד נגד מצרים שיקשור ישירות בין תלונות ישראל ובריטניה, בעיתוי גרוע לצעדים נגד מצרים בשעה שמתנהלות אתה שיחות, ולאור המצב באיראן. אילת יעץ לעקוב בזהירות אחרי הפעילות הבריטית בניו יורק ובוואשינגטון. (מברק אילת אל קומיי, 17.7.1951, 130.09/2319/1).

275

1. ראה מס' 269, הערה 1.
2. מרדכי נמיר, ציר ישראל במוסקבה עד נובמבר 1950.

הגברת היחסים הטובים בינינו, איחל הצלחה ואמר שאין כל יסוד שהיחסים בינינו לא יהיו נורמאליים. השיחה כולה הצטיינה בהקשבה וחביבות מצדו. הזכיר היכרותו עם בן־גוריון, שרת, ואבן. אבקש לפרסם עובדת השיחה בלי להזכיר תוכנה.[3]

אלישיב

276

א. לוריא אל מ. שרת
A. Lourie to M. Sharett

Coded Tel. X190 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/11 :נוסח יוצא

New York, 17 July 1951

Talk hour quarter Gideon [Rafael], self, with Gross, Ross, Maffitt, reveals U.S.A. continuing hesitance Suez. (A) They still undecided co-sponsorship which dependent terms resolution appropriate circumstances. (B) Re British draft and inclusion clause declaring hostilities terminated by G.A.A. [General Armistice Agreement] Maffitt also gleefully declared state war Egypt–Israel persists despite armistice, similarly Germany. We produced arsenal counter-arguments, particularly pressed danger to entire G.A.A. structure and security Middle East this theory. (C) They enquired whether pre G.A.A. discussions included reference termination economic restrictions. (D) Questioned our pressing matter just this time. (E) Gross said while not hopeful glimmer possibility still exists avoid *Moabit* [Security Council] showdown by continuing diplomatic action Cairo. (F) Suez only one item our relationships Arabs e.g. Huleh etc. also not excludable. (G) Regarding clause declaring G.A.A. ended belligerency they virtually implied impropriety interfering other Arab economic warfare measures by general clause as proposed. (H) Re voting if Council faced with discussion they interested positive result and in that event if co-sponsorship needed for vote getting can count on them.

3. דיווח מפורט על השיחה ועל פגישה עם ראש המחלקה הקונסולרית במשרד החוץ הסובייטי ראה ש. אלישיב, דו"ח מס' 4, 25.7.1951, 130.11/2493/9.

Abba [Eban] indirectly heard late afternoon Department [of State] after protracted discussions decided co-sponsor, he checking tomorrow.[1] Suggest heart to heart with Davis.

277

שיחת א. הרליץ, צ. היימן – ג׳. ואלדו (בוואשינגטון, ב־14 ביולי 1951)
Meeting: E. Herlitz, S. Hyman – J. Waldo (Washington, 14 July 1951)

דין־וחשבון: 93.08/337/18

ואשינגטון, י״ז באלול תשי״א
17 ביולי 1951

סודי

נכנסנו לראות את ואלדו לאחר שהנ״ל הפגישנו עם הרטוול ג׳ונסון (Hartwell Johnson)[1] העוסק עתה ב־ requirements של אזורנו.

2. שאלתי את ואלדו מה פשר עיכוב רשיונות ייצוא הנשק, על־אף הבטחתו של מקגי לשגריר בשתי הזדמנויות שונות כי הרשיונות יינתנו. הוספתי כי מקגי אמר בשיחתו השנייה עם השגריר לא רק שהרשיונות ניתנים, אלא שלדעתו לא צריך עניין החולה – שיימצא פתרונו במועצת־הביטחון – להשפיע על מתן רשיונות ייצוא לנשק.[2] הוספתי שאין זה מתקבל על הדעת, עת אנו מציעים את שיתוף פעולתנו עם ממשלת ארצות־הברית בשטחים צבאיים למיניהם, כי יעכבו לנו רשיונות ייצוא לנשק עבור צה״ל, ומה עוד שאין אלה סוגי נשק חדשים, או סוגי נשק שאין להשיגם אלא לפי חוק הסיוע הצבאי החדש, – אלא נשק שהיינו מקבלים עבורו רשיונות במשך כל הזמן, ויותר מזה, רישיון אחד כבר היה בידנו אלא שפג תוקפו וכל הדרוש הוא לחדש אותו.

בתחילה היסס ואלדו, אך לבסוף גילה כנראה את כל הידוע לו והתקבלה תמונה כדלהלן:

נכון כי עוכבו הרשיונות, והם עדיין בשלב זה; בתחילה עיכבו אותם בגלל המצב המתוח והקרבות בחולה, ועתה בגלל הדו״חות של גנרל ריילי. אף־על־פי שהקרבות בחולה פסקו, הדו״חות של ריילי עדיין מעידים על כך – ״שהבעיה לא מצאה את פתרונה...״ כאשר יתחילו לחלק שוב רשיונות, נקבל אותם טיפין טיפין מאחר שבהתאם ל״הסכם שלוש המעצמות״ אין לתת לשום מדינה באזור יותר מדי נשק בבת־אחת. המדובר אינו רק ברשיונות לייצוא נשק

276

1. ביום המחרת נפגש אבן לסעודת־צהריים עם ל. ג׳ונס. ג׳ונס אמר כי עמדת ארצות־הברית בעניין סואץ מתקדמת בכיוון רצוי לישראל וכי בתוך ימים אחדים יחליטו על הגשת הצעה משותפת עם בריטניה וצרפת. בהמשך השיחה שוחחו השניים על הבחירות בישראל ועל סיכויי השלום עם הערבים. ג׳ונס מתח ביקורת על הגישה הישראלית האורתודוקסית בדבר דחיית כל דיון עם הערבים עד לשיחות השלום ויעץ לישראל לפתוח בגישה אחרת שעיקרה הפעלת צעדים ישראליים חד־צדדים (נמל חופשי בחיפה, פתיחת דרך מעבר בנגב ועוד). במיוחד הציע לישראל להסכים לשוחח עם הסורים על כל נושא שהוא. כנראה שבעקבות השיחה שיגר אבן את מברק מס׳ 278 להלן. (לפרטי השיחה ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 777–779.)

277

1. הארטוול ג׳ונסון, לשעבר קונסול של ארצות־הברית בקהיר ומינואר 1951 במחלקת המדינה.
2. ראה מס׳ 258.

מארצות־הברית, אלא לכל נשק הנקנה על־ידינו גם באנגליה וגם בצרפת. לדברי ואלדו נתנו הם בזמן האחרון את הסכמתם לכך שהצרפתים ירשו לנו לרכוש עשרים אווירונים, אשר חלק מהם, לדברי ואלדו, כבר העברנו ארצה. אווירונים אלה שוחררו לאחר שהיתה הטבה ידועה במצב החולה. אשר ליתר – הרי נקבל אף מהאמריקנים רישיון אחד או שניים בזמן הקרוב, אך אין להאמין שיהיו רשיונות לאווירונים פ.51, וזה בגלל המצב בחולה. חלילה לנו מראות בזה פעולה נגד ישראל, מאחר שעוכבו אף רשיונות לסורים ולמצרים.

לדברי ואלדו יודע מקגי כל זאת אך "ייתכן ושכח" בעת השיחה עם השגריר. השבתי כי אין ההסבר שלו מספק אותי כלל ועיקר וכי אמסור על כל זאת לשגריר שייתכן וירצה לנקוט בצעדים נוספים.

אני מבינה שאלוף הרצוג שמע דברים דומים במחלקת החימוש.

3. מכאן עברה השיחה לבעיית החולה בכללה. קִבלתי על כך שריילי מצא לנכון לפרסם את הדו"ח המגנה אותנו[3] ואילו את הדו"ח השני השאירו "פנימי" (בינתיים פורסם גם זה).[4] לזה השיב שטוב שהשני לא פורסם, למרות שמציין שהחזרנו חלק מערביי שעב, – הואיל וגם בו הרבה מן הגינוי. (מדוע? האם לא יכולנו להבטיח שהחזרת ערביי שעב תגרום לדו"ח חיובי?). הוא קרא בפני דו"ח זה ובו הרבה סיפורים על סכסוכים עם המשקיפים, שלא ידענו עליהם כלל (מדוע?).

כגרינהיל[5] טען אף ואלדו שחבל מאוד שלא נענינו להזמנת הסורים להיפגש אתם. הוא חזר כמעט באותן המלים על דברי גרינהיל; מדוע ולמה עלולה לצמוח לנו ברכה מפגישה כזאת; הוסיף ששר החוץ בשיחתו עם דייוויס לא העלה טעמים מספיקים לסירובנו שיצליחו לשכנע את דייוויס או המחלקה; (קרא בפנינו חלק מן המברק).[6] אפילו אם לא יצא דבר משיחה כזאת, אמר, היה מתקבל שהושטתם יד והם הסורים היו הסרבנים, ואילו כרגע "בפעם הראשונה הוזמנתם על־ידי מעצמה ערבית לשיחות בלתי־רשמיות והשבתם – לאו!" טענתי כי לא סירבנו סופית אלא ביקשנו סדר־יום לשיחות, דבר המקובל בעולם, וכן כי ידענו שהסורים יתבעו דברים שאין להסכים עליהם (חלוקת המפורז) ובכן מה הטעם בשיחה כזו? השיב, כי נכון אמנם שהסורים יתבעו זאת (אגב, לדבריו לא היו לו כל ידיעות פנימיות מדמשק על כוונת הסורים או המניע להצעתם, וביקשתיו לחקור) אך תמיד נוכל להשיב לאו. מצדם, הרי הודיעו מזמן לריילי ולסורים שאין לשנות קווים, אלא על־ידי שיחות אתנו. (ראה דו"ח קודם.) שאלתיו מדוע האנגלים מעוניינים בחלוקת האזור והשיב שהאמריקנים טרם קבעו עמדה בעניין זה. חזר ואמר שכדאי שניפגש אתם והשבתי כי מתקבל על הדעת שאין לדבר על פגישה כל עוד שאלת הקרקעות במפורז לא מצאה את פתרונה; הוספתי שזאת דעתי האישית.

לכשעצמי נראה לי שתחת להיות מותקפים על־ידי האמריקנים על אי־נכונותנו לשוחח עם הסורים, מוטב שנעבור להתקפה ונודיע למחלקת המדינה רשמית שלאחר שיבוא על סידורו עניין האדמות באזור המפורז, ובאם יחזרו הסורים על הזמנתם (אולי גם בלי זאת) – נהיה מוכנים לשבת ולדון עמם. אף אם, כפי המשוער, לא תהיינה לשיחה כזאת כל תוצאות וניאלץ לסרב לדון על שינוי הגבולות, – יהיה בזה יותר מן הברכה מאשר מן הנזק המדיני.

על הצעה אחרונה זו נשמח לשמוע את תגובתכם.

א.ה.

א. הרליץ

מזכיר ראשון

3. ראה מס' 244, הערה 2.
4. ראה מס' 256, הערה 4.
5. דניס א. גרינהיל, מזכיר ראשון בשגרירות בריטניה בארצות־הברית.
6. ראה מס' 262 והערה 1 שם.

278

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W222 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 :נוסח יוצא

Washington, 18 July 1951

We seem to have been manoeuvred into appearing refuse direct talks with Syrians. Can we not reply saying willing meet them discuss measures leading to establishment peaceful normal relations and appointing civilian gov[ernmen]t representative to meet them. This would leave onus with them and even if they refuse which probable would relieve us from U.S.A. criticism.[1] At any rate can I go to Dep[artmen]t tell them quite false to believe we refuse meet Syrians but latter cannot dictate agenda.[2]

Eban

279

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2382/2

אנקרה, 18 ביולי 1951

שרי היקר,

קראתי בעיון רב, ב"ידיעות לנציגויות" מספר 303, את סיכום מסקנותיו של מר א. אבן מדיוני מועצת־הביטחון והחלטתה בעניין החולה ואת הערותיך בשולי הנושא להרחבת הרקע ולהשלמת הבירור.[1] אודה: השכלתי לא מעט. ניתוחו הנוקב של שגרירנו בוואשינגטון והערותיך הקולעות ומציגות את הדברים באור הנכון – הם בבחינת "תורה שבכתב" לכל אלה מאתנו שנפל בגורלם לעסוק בעניינים מדיניים.

בהזדמנות זאת ברצוני להרשות לעצמי להתריע על עובדה אחת ביחסינו עם העולם הערבי בעקבות הערתך מספר 5 המדברת על "הזעזוע העצום שחוללה הקמת מדינת ישראל בחיי שכנותיה הערביות... והקושי המדיני והנפשי שהן נתונות בו בבואן להרכין את ראשן לפני גזירת

278

1. ראה מס' 276, הערה 1.
2. בתשובה הבריק איתן כי ישראל עומדת להגיש לסוריה הצעה נגדית לסדר־יום לשיחות והודעה על כך תימסר לדייוויס. (מברק איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IW6, 20.7.1951, 130.09/2308/21).

279

1. ראה מס' 249 והערה 1 שם.

הגורל ולהתפשר עם התופעה החדשה והמהפכנית הזאת". ואקדים ואבקש לא לראות בדברי ויכוח או ביקורת, אלא קביעת עובדה בלבד.

מאז נחתמו הסכמי שביתת־הנשק בין ישראל לבין שכנותיה לא זו בלבד שלא היתה כל התקדמות לקראת הקמת יחסי שכנים תקינים ביניהם, אלא גם רבו הסימנים, ההכנות וההכרזות על "סיבוב שני". המצב כיום הוא כזה: מדינות ערב אורבות לישראל, עושות כמיטב יכולתן להחלשתה ומצפות לשעת הכושר להשמדתה. מכאן החרם הכלכלי, הניסיונות להפריע למפעלי הפיתוח בצפון ובדרום, השיקול העיראקי להרשות יציאת מאה אלף יהודים אזרחים מחוסרי־כול תוך חודשים מעטים בתקווה לחולל משבר כלכלי חמור וחברתי הרסני בישראל ועוד ועוד. אין ספק שעמדה ערבית זו נובעת, בין היתר, מ"הזעזוע העצום שחוללה הקמת מדינת ישראל בחיי שכנותיה הערביות... וכו'". אולם לא נצדק אם נראה תמיד במזימות הנרקמות נגדנו פה ושם בעולם הערבי פרי רצון רע בלבד או גזירה שאין לערערה. וכן לא נצדק ונחטא, לדעתי, לאמת אם לא נקבע, כי בכמה מקרים הולידו שגיאותינו את הרצון הרע הזה.

אחת השגיאות החמורות, שאנו מחזיקים בה עד היום הזה, היא העמדת ועדות שביתות־הנשק תחת פיקוחו של הצבא. תסכים אתי, כי הוועדות האלו הן החזית העיקרית של מגענו עם הערבים, והחזית הזאת – היא לאמיתו של דבר מדינית יותר מצבאית. הוועדות האלו במשך שלוש שנות קיומן הצליחו, לצער כולנו, להקים חיץ בינינו לבין הערבים. הן הצליחו בגישתן לעניינים, בצורת הסברתן את הדברים וכו' להוכיח לערבים, שישראל קיצונית, ערמומית, בעלת יד חזקה ובעלת כוונות רעות ומטרות מרחיקות לכת. כל ערבי, ויהא המתון והריאליסט ביותר, חושד בנו היום – אם לא מפחד מאתנו. אף אחד מאתנו, מצירי ישראל שבמערב או במזרח, לא היה ניגש היום בביטחון לתפקיד של קצין מטה לענייני ועדות שביתות־הנשק כמו שהוא ניגש לתפקידיו השונים ורבי האחריות בארץ כהונתו. בעוד שאנשי הצבא מקבלים עליהם ברצון ובלי היסוסים ושיקולים את התפקיד הזה וסומכים על מכשירם האחד והיחידי – הכוח. אני משוכנע, שאילו היינו מטילים את השיחות ברודוס על אנשי הצבא בלבד, כי אז לא היינו מגיעים עד היום הזה לחתימת הסכמי שביתות־הנשק.

כלום בדרך כזאת אפשר להביא את הערבים "להרכין ראשם לפני גזירת הגורל ולהתפשר אתנו"? כולנו "חשים במלוא ההיקף והמתח של שנאת ישראל ותאוות הנקם נגדה הפועמות ברחבי המזרח התיכון הערבי", אך לא מנסים כראוי לבדוק אם אין בהתנהגותנו במקרים מסוימים כדי להוסיף שמן על המדורה. אין ספק שאפשר לעשות רבות באנגליה, בארצות־הברית ובמדינות אחרות לביצור עמדתנו ולסכל את מזימות הערבים, אך גם יש הרבה מה לעשות אצלנו, כן אצלנו, כדי לרכך את "תאוות הנקם" אצל הערבים. אחד הדברים הראשונים שיש להתחיל בהם, לדעתי, הוא ארגונן מחדש של ועדות שביתות־הנשק בצורה שתעמיד את החזית העיקרית שלהן בגדר פעולות משרד החוץ ותתן משקל יותר לצד המדיני. כמובן שאין בכוחו של מישהו להתוות בביטחון קו ישיר המוביל בטוחות למטרה. אך יש בכוחו של משרד החוץ, למשל, להתריע על השגיאות ולבקש את תיקונן.

עוד לא מאוחר, לדעתי.

לתשומת לבך. בברכה נאמנה, שלך,

א. ששון

280

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W234 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 :נוסח יוצא

Washington, 19 July 1951

Ambassador saw McGhee, Stabler, Waldo, Keren, participating. On agenda:

(1) Jordan waters: Ambassador expressed surprise Jordan submitted claim *Moabit* [Security Council][1] not to us directly or via U.N. local organs whereupon it could have been cleared, settled, directly. This tactic shows Jordan complaint based on ulterior motives. Ambassador then showed baselessness of complaint, expounding our case fully. McGhee replied they no opinion on substance of claim, glad to hear our side of question. Asked tentatively whether *Memisrael* [Government of Israel] would agree to impartial inquiry by water expert into facts alleged by Jordan. Ambassador replied that his first reaction positive but noncommittal. McGhee added he not making formal proposal.

(2) Suez: Ambassador challenged Egypt argument that they in state of belligerency with Israel whereto McGhee replied that U.S.A. would in all probability use political rather than legal argument in discussion *Moabit* although they agree with Israel that no state of belligerency exists. This was expressly confirmed by Stabler.[2] Ambassador then went on saying *Memisrael* understands that U.S.A. policy in *Moabit* directed only faithfulness U.N. principles. In case Huleh resolution this worked against Israel. He assumed that in case Suez U.S.A. would be directed by same principles whether result favourable Egypt or not. Furthermore since Three Power declaration U.S.A., Britain, France, always appear together in resolutions as powers which show concern in peace, stability, Mideast we therefore hoped U.S.A. would co-sponsor Suez resolution. Both these arguments made obvious impression on McGhee who expatiated on U.S.A. impartiality and U.N.-mindedness and finally summed up they would keep Eban's arguments well in mind but had not yet arrived at final decision. Our impression they approaching sponsorship but not including anti-belligerency clause.

280

1. ראה מס' 253, הערה 2.
2. ולס סטאבלר, הממונה על ענייני מצרים וסודאן האנגלו־מצרית במחלקת המדינה.

(3) Ambassador gave a summary on Huleh situation. Said we complied with *Moabit* resolution, can demand now compliance by other parties mentioned, especially inquiry on our complaint Tel el-Mutilla.[3]

[Washington] D.C.

281

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן MTA18

נוסח נכנס: 93.01/2207/19

תל אביב, 19 ביולי 1951

יש טוענים כי אין המועד הנוכחי מתאים להעלאת שאלת הסואץ. התשובה:

(א) ההסגר נמשך שנתיים וחצי מאז שביתת־הנשק וכמה זמן יש עוד להמתין.

(ב) עשר מדינות נקטו בצעדים דיפלומטיים במצרים על הנושא במשך השנתיים שעברו בלי הצלחה אם כן איזה סיכויים להצלחה נשארו בכיוון זה.

(ג) ישראל ניסתה הכול לפני פנייתה למועביט [מועצת־הביטחון] אבל מאחר שריילי בעצמו אמר בישיבה הסופית של הוועדה המיוחדת של ועדת שביתת־הנשק כי העניין צריך לבוא בפני מועביט[1] לא נשארה דרך אחרת להשגת ביטול ההסגר.

איתן

282

א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה
A. Kubovy to the East European Division

מברק מוצפן BI346

נוסח נכנס: 130.09/2306/4

וארשה, 20 ביולי 1951

נאומי ונאום הנשיא[1] הופיעו היום בשלמותם ב"טריבונה לודו" שנשלחה לכם בדואר אוויר. אין התאמה מלאה בין שני הנאומים. אחרי שמסרתי נאומי בנוסחו הראשון נתבקשתי לקצרו. הכוונה

3. ראה מס' 159.

281

1. ראה הערת־עורך, עמ' 375–377.

282

1. בטכס מסירת כתב האמנה לנשיא פולין.

היתה שאסתפק בדברים שגרתיים בלבד ולפי כך הכינו לנשיא תשובה על פסוקים שאינם בדיעבד בנוסח הסופי של נאומי כי שמרתי מקום לדברים העקרוניים. אמנם הוכרחתי להשמיט כל רמז להמשך העלייה כי טענו שזה עניין למשא־ומתן ולא לנאום נימוסין מוסכם. השיחה עם הנשיא ארכה יותר מעשרים דקות והיתה ידידותית למדי עד שנגעתי בבעיית העלייה. הנשיא השיב שאף ארץ לא נתנה לעלייה את מספר העולים שנתנה פולין, כי ישנם יותר מדי עוברים־ושבים לארץ וממנה, וכי הדבר טעון שיקול יסודי. ברור כי מחכה לנו מערכה קשה וכי אנו זקוקים לפעולת הסברה רבה ויסודית בצמרת הממשלה והמפלגה. בטקס הסתכלו יהודים מועטים בלבד, האחרים פחדו.

קובובי

283

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X202 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/2203/11 :נוסח יוצא

New York, 21 July 1951

Came to New York yesterday, saw Bebler, Sarper, Rau, Jebb, Gross, Bunche, with Arthur [Lourie] or Gideon [Rafael]. Bebler who had been wobbling told us after talk our case very strong, he was sure could support it. Position is that if Americans join sponsorship all is well. Gross tried sell me procedure dragging two more weeks trying diplomatic pressure, meanwhile *Moabit* [Security Council] not to meet. I contested strongly saying pressure imminent meeting is only reason for Egyptian tendency compliance if any such exists. If Egypt has anything to say can say it to *Moabit* – witness our announcement Bir Qattar[1] when discussions already begun. Utterly revolting for *Moabit* to receive serious powerfully supported complaint by Israel and pretend it did not exist and all this in contrast to gleeful pouncing on any Arab grievance when they demand meeting which is right of membership not act grace. He said I had changed his mind and would alter his recommendation Dep[artmen]t. If there was meeting U.S.A. would co-sponsor and support.

In light above our duty is clearly ensure meeting is called otherwise whole structure will begin crumble, other hand U.S.A., U.K., French reso-l[ution] will not be allowed fail once meeting called. Therefore I wrote Jebb last night[2] enquiring when he proposed act on Israel request urgent discus-

283

1. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 593–594.
2. 20.7.1951, 93.08/339/1.

sion. Believe this should get meeting early next week whereupon issue of substance will be forced on U.S.A. Latter do not demur at all on substance rights and wrongs but hope not to be forced plunge into icy waters therefore we must push.

Rau favourable but not received instructions, similarly Sarper whom I asked to sponsor resol[ution] in hope he would retreat to mere voting for. There talks confirmed my impression we would be strengthened by actual process meeting, presentation Three Power resol[ution]. Neutral delegates do not ask for instructions until have heard case, seen resol[ution]. Both Latins O.K. Spoke Eliahu [Elath] last night.

284

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA620
נוסח יוצא: 130.09/2308/21

תל אביב, 22 ביולי 1951

השר הזמין דייוויס ומסר לו:[1]

(א) מי ירדן. נתן הוראות להציע לממשלת ירדן לדון אתנו על הסדר מי הירדן וגם על מים מתוקים למפעל האשלג וסדום. הטיעון במברק נפרד.[2]

(ב) סואץ. אנו מודאגים מהססנות ארצות־הברית בניגוד לפעולות בעניין החולה. אנו זכאים לחכות לא רק שארצות־הברית תשתף עצמה בהחלטה הבריטית כי אם גם תשפיע בכל הפעולות על מדינות מהססות אחרות. לפי העיתונות מוכנה מצרים להתיר מעבר אניות נפט בתנאי פיקוח בינלאומי על בתי־הזיקוק בהשתתפותה. לא נסכים לתנאי אך מוכנים להבטיח שהנפט לא ישמש לתוקפנות.

(ג) מפרץ עקבה. מצרים הודיעה בניגוד להודעתם לקפרי שקיבלנו ממקדונלד[3] שיש לה הזכות לעכב אניות המפליגות לישראל. אינה יכולה לטעון פקידי מכס כי כאן רק כוחות צבא ועל־כן גם הפרת הסכם שביתת־הנשק לפי ריילי.[4]

284

1. השיחה התקיימה ב־20 ביולי. ראה דין־וחשבון מפורט בתזכיר מאת ש. בנדור, 24.7.1951, 93.08/338/10. ראה גם מברק אבן אל שרת, W219, 17.7.1951, 93.01/2207/19.
2. ראה מברק ממשרד החוץ אל משלחת ישראל בניו יורק, 22.7.1951, 93.01/2203/11. שרת העמיד את דייוויס על הקשר בין מפעל החשמל בנהריים לבין אפשרות לעלייה במליחות מי הירדן, אך טען כי האשמה נופלת על ממשלת ירדן שסירבה להפעיל את תחנת־הכוח. הוא דחה את הטענה שניקוז החולה מפריע לזרימת מי הירדן ואמר לדייוויס כי אין כל סיבה להביא את העניין בפני מועצת־הביטחון משום שאין כל שאלה של הפרת השלום, החוק הבינלאומי או הסכם שביתת־הנשק אלא עניין להסדר בין שתי מדינות שכנות.
3. ראה כרך 5, מס׳ 89.
4. ראה הערת־עורך, עמ׳ 375–377.

(ד) מסר לו העתק הצעת סדר־היום שהגשנו לסורים.[5]

(ה) על מכתב טקסיס להורוביץ[6] שכינהו "הודעה מפוצצת המסמנת סטיית 180 מעלות בקו ריילי המודה בהודעתו במועביט [מועצת־הביטחון] בתשובתו לבלושק".[7] מסר לו העתק המכתב ודברי ריילי ואמר שלא נפרסם.

תגובת דייוויס:

(1) סואץ. ניסה להרגיע באמרו שעצמו חזה מראש השיקולים שהשר השמיע וכבר הבריקם לממשלתו.[8] יוסיף ויבריק בשם השר.[9] הוסיף שארצות־הברית הגיבו נמרצות בקהיר ולא השאירו שם ספק שהתוצאות במועביט יהיו רציניות אם מצרים לא תתקן קודם בעצמה את המעוות. הזכיר טענות שאין ישראל ממלאה באמונה החלטות מועביט וריילי, כגון המשטרה והחזרת הערבים.

(2) מכתב טקסיס היה מהלומה שנטלה ממנו כוח הדיבור, הזדרז לקום וללכת.

אהב

285

א. לבבי אל צירות ישראל במוסקבה
A. Levavi to the Israel Legation in Moscow

מברק מוצפן IP541

נוסח יוצא: 130.09/2325/6

תל אביב, 22 ביולי 1951

הערות גרומיקו בעניין סואץ[1] בחינת קבלת העמדה המצרית. להלן סתירתן.

(א) מצרים מעולם לא, חוזר לא, הכריזה מלחמה. וממילא לא היה ואיננו מצב מלחמה.

(ב) יתר־על־כן. בשעת פלישתה הודיעה מצרים במפורש כי אין מלחמה אלא מסע משטרתי להגנת ערביי ארץ־ישראל.

(ג) התקפתה המזוינת של מצרים מעבר לגבולותיה היתה הפרת החוק הבין־לאומי מעיקרו ואין מצרים יכולה להסתמך על חוק זה בפרשה זו.

(ד) בתוקף מגילת או"ם אינו אפשרי מצב מלחמה חוקי בין חברות או"ם. עיין ההקדמה למגילה וגם סעיף 4,2 ועוד.

(ה) הטענה כי מעשה ידי פקידי מכס אינו מעשה מלחמתי. המצרים עצמם טוענים שההסגר הוא מעשה של מלחמה שאינו אסור על־ידי חוזה שביתת־הנשק משום שנעשה לא על־ידי כוח

5. השווה מס' 286.
6. טקסיס הודיע לנחום הורביץ מחברת הכשרת היישוב על עמדתו של ריילי שיש להפסיק את עבודות ייבוש החולה בקרקעות המדינה באזור, כולל אפיק הירדן, עד שיוכרע מעמדן (18.7.1951, 130.02/2433/9).
7. ב־2 במאי 1951.
8. ראה *FRUS*, 1951, V, pp. 767–768.
9. שם עמ' 787–789.

285

1. ראה מס' 275 והערה 3 שם.

צבאי. איננו מתבססים על חוזה שביתת־נשק בלבד אולם ברור שטענת המצרים מסלפת רוח החוזה הזה. לפיכך מותר למצרי לבוש אזרחית להפציץ תל אביב מאווירון אזרחי.

סוף הטיעון שלנו. בבקשה העביר למשרד החוץ הסובייטי בעקבות שיחתך עם גרומיקו מזכר ובו טיעוננו זה. נא תשלח העתקות המזכר בדואר־אוויר למשלחתנו באו"ם ולקריה.[2]

מכתב על יתר סעיפי שיחתך בדרך.

ברכות,

לבבי

286

ש. דיבון אל י. הרכבי
S. Divon to Y. Harkabi

העתק: 130.02/2433/9

תל אביב, י"ט בתמוז תשי"א
23 ביולי 1951

סודי – מידי

הנידון: שיחות עם משרד החוץ הסורי

1. להלן הצעתנו לסדר־יום לשיחות עם משרד החוץ הסורי:

1. The settlement of outstanding issues in the spirit of the Security Council resolutions of 16 November 1948, 11 August 1949 and 18 May 1951 and the Israel–Syrian General Armistice Agreement.

2. Cooperation between the local authorities on each side of the frontier on matters of mutual concern such as:

(1) Public security

(2) Health

(3) Agriculture, etc.

3. The question of economic relations between Syria and Israel.

4. Other questions agreed upon by the two Parties.

2. בהוראת מר איתן אבקשך להורות לס/א הנגבי להודיע לסורים מיד על הצעתנו זו, להודיע לנו מיד על ביצוע הדבר ולשלוח לנו העתק מכתבו לסורים בנידון.[1]

3. אכיר לך תודה אם תראה פעולה זו כמידית.

בברכה,

ש. דיבון

2. ראה תרגום מרוסית של מכתב אלישיב אל גרומיקו ותזכיר נלווה, 24.7.1951, 93.03/3006/2.

286

1. בגלל דיונים נוספים הועבר סדר־היום לסורים רק ב־3 באוגוסט. ראה מס' 302 והערות 3 ו־4 שם.

287

ו. איתן אל ש. דיבון
W. Eytan to S. Divon

תזכיר: 130.15/2570/7

תל אביב, י"ט בתמוז תשי"א
23 ביולי 1951

קראתי בעניין רב את התזכיר שהכנת בשם "למדיניותנו הערבית – הצגת בעיות להתייעצות".[1] רבות אפשר להגיד על כמעט כל נקודה שעוררת, ברם אגביל את עצמי כאן לעניינים אחדים אשר הייתי מדגישם הדגשה מיוחדת אילו לקחתי חלק בהתייעצות בפאריס.

1. בשלב זה אין צורך להביט על יחסי ישראל–ערב מבט רחוק מדי. מבט כזה היה מוצדק רק במקרה שהיינו עוסקים במצב יציב, ולא היא. עסק לנו עם קבוצת מדינות אשר, ביודעין או בלא יודעין, הנן על פתח מצב מהפכה אשר אין ביכולתנו בדיוק לנבא את מהלכו, ואשר בכל אופן, אין ביכולתנו לעשות מאומה לעוצרו. דוגמא לכך הוא רצח עבדאללה,[2] אשר בוצע לאחר חיבור תזכירך ואשר כבר ביטל או לפחות שינה כמה מן הנקודות והמסקנות הכלולות בו.

2. מטרתנו היא השגת יחסים תקינים עם ארצות ערב וכל הדיון סובב כמובן על הדרכים שבהן יש להשיג יחסים אלה. חפצנו בשלום ובביטחון – אבל יש ודאי רבים בישראל המאמינים כי שלום וביטחון אלה אפשר להגיע אליהם רק בדרך מלחמה. משרד החוץ היה מתחמק מתפקידו אילו קיבל דעה זאת, ועל־כן עלינו לבדוק דרכים להשגת המטרה באמצעי שלום – במלים אחרות, פעולה פוליטית, שכנוע, תעמולה, משא־ומתן, ניהול מדיניות כלכלית וכו'.

3. שליטי מדינות ערב ומנהלי מדיניותיהן אין דעתם נוטה להשלים עם קיום ישראל או להיענות לפניות שלום מצדנו. על־כן יש להניעם לכך. הוא הדבר שטובתנו דורשת אותו וכן טובת המזרח התיכון כולו, לפי השקפתנו. השאלה היא אם כן: כיצד אפשר להכריח את מנהיגי הערבים להכיר בישראל כעובדה, או (אם יתברר כי המנהיגים הנוכחיים קשיחים ונוקשים) כיצד אפשר לשים במקומם אנשים חדשים בעלי דעות חדשות?

4. הצעתי הראשונה לתיקון המצב הזה היא לפתוח מיד בהתקפה מדינית מתוכננת בקפדנות ומבוצעת במרץ, אשר תלבש את הצורות הקבועות הבאות:

א) להציע בגלוי שלום לכל אחת ממדינות ערב (בהודעות המוצאות בעת ובעונה אחת, אך מנוסחות בצורה שונה). להמשיך בלחץ ובפולמוס ותהיינה תגובות מדינות ערב (כנראה שליליות בתחילה) אשר תהיינה. לא להרפות במאמץ זה ולא להירתע מהחשש שמא יעורר לחץ ישראל לשלום את הערבים באמונתם כי השלום נחוץ לנו יותר מאשר להם, וכי הזמן פועל על־כן לטובתם.

(ב) לפתוח בזירה הבינלאומית (בייחוד באו"ם ובעיתונות) במסע תקיף נגד מדינות ערב על התנהגותן כלפי ישראל – כגון בסוכנויות המיוחדות של האו"ם – וסירובן לבוא להסדר שלום עד כה, ולהתמיד במסע זה. מסע זה צריך להתנהל בד בבד עם המסע

287

1. התזכיר מיום 24 ביולי 1951 בתיק 130.15/2570/7.
2. המלך עבדאללה נרצח ב־20 ביולי בעיר העתיקה בירושלים בשעה שעמד להיכנס למסגד אל־אקצה לתפילת יום השישי. על המשמעות המדינית של הרצח ראה מס' 289.

הראשון המתואר לעיל וצריך להיות מתואם אתו בכל שלב ושלב לפי התקדמותו או פיגורו של הראשון. במלים אחרות, התפתחות המסע הראשון תספק תמיד תחמושת לניהול השני.

5. הצעתי השנייה היא להתרכז בחודשים ובשנים הבאים בחיזוק יחסי ישראל עם המדינות דלקמן: טורקיה, הודו, אינדונסיה, בורמה, סיאם, חבש, ואם אפשר – פרס, סודאן, מושבות בריטיות במזרח אפריקה (ועדן), פאקיסטן, ציילון, סין, יוון, אפגניסטן, לוב. חלק מזה יהיה קל, חלק – קשה יותר, וחלק – אולי בלתי־אפשרי. אבל בכל אופן יש לעשות את המאמץ ויש להתמיד בו בשטח המדיני והכלכלי כאחד. אינני סבור כי עלי לתת כאן את כל הסיבות שהן לדעתי עושות דרך זו להכרח, והמשכנעות אותי כי זו צריכה להיות מטרה ראשונית במדיניות ישראל. לביצוע מדיניות זו יהיו דרושים לנו דמים ואנשים, אך אם תאושר המדיניות כחשובה במידה מספקת, יימצאו שניהם, שהרי כסף וכוח־אדם דרושים בלאו הכי לביצוע כל מדיניות שיוחלט עליה.

6. הצעתי השלישית היא כי ניהולה המלא של מדיניותה הערבית של ישראל יוטל על משרד החוץ. מניסיון מר למדנו מהן תוצאות האחריות המחולקת בעניין זה. הנני מקבל במלואן את הצעותיך כי יוקם "מטה כללי" בעל סמכות עליונה על עניינים אלה – ומן הראוי כי מטה זה ישכון במשרד החוץ. מנגנוננו לטיפול בבעיות ערביות טעון כולו שיפוץ ושיפור מידי. הקשר בין הצבא ובין משרד החוץ, שהוא החשוב שבדברים, היה לקוי כל הזמן. הקשר הפנימי בין מדיניות ישראל כלפי המיעוט הערבי בארץ ובין מדיניותה כלפי העולם הערבי כולו, לא הובן מעולם די צרכו, או אם הובן, לא הוסקו ממנו המסקנות הארגוניות הדרושות. מבצעים צבאיים, פעולה תעמולתית, עבודת ועדות שביתת־הנשק, עבודות ניקוז בחולה, מדיניות מים, מדיניות כלפי הבדווים, מדיניות ההתיישבות, משא־ומתן מדיני (למשל עם ירדן), מדיניות כלכלית, דיונים עם ועדת הפיוס – אלה וכן עניינים רבים אחרים אשר להם השפעה ישירה על יחסי ישראל עם ארצות ערב, לא תואמו ולא רוכזו מעולם די הצורך. אם אין להשיג ניהול מרכזי כפי שהנני מציעו, אין לנו תקווה רבה לביצוע יעיל של מדיניות, ותהי זו איזו מדיניות שתהיה.

7. הנני תומך תמיכה שלמה ברבות מן ההצעות שהנך מציען בתזכירך, אך אין צורך להרחיב כאן את הדיבור על כך. לדעתי תישאנה הצעות אלה פרי רק אם יאושר ויתחיל להתבצע המסע הכפול המתואר לעיל בסעיף 4, ואם יוקם המנגנון המתואר בסעיף 6. הן עלולות לתת את פרין העשיר ביותר אם תבוצענה בעת ובעונה אחת לפי המדיניות המתוארת בסעיף 5. אבל ישנה הצעה מסוימת אחת אשר רצוני להזכירה במיוחד, שכן הנני רואה בה חשיבות רבה להצלחת מדיניותנו, ותהיה המדיניות אשר תהיה, והיא הקמת תכנית רדיו ישראלית מלאה בשפה הערבית. השירות בערבית כיום אינו מספיק כל צורכו. אין ספק בלבי כי אם נשדר לארצות הערביות שש או שמונה שעות ביום, ביכולתנו להפוך את תחנת השידור שלנו למקור הראשי של השפעה והדרכה למאות אלפי אנשים בעולם הערבי, ועל־ידי כך לסייע או בהבאת השפעה קונסטרוקטיבית על המנהיגות הערבית הנוכחית או אפילו, כפי שרמזתי בסעיף 3 לעיל, בהתעוררות דור חדש של מנהיגים בעלי רעיונות חדשים.

8. אתה תבין, כי אם איני רוצה לכתוב ספר קטן על הנושא, אני מוכרח להגביל עצמי להערות עיקריות אלה. אשמח לשוחח אתך עליהן וכן על כל הצעה בתזכירך אשר לדעתך טעונה בירור נוסף או לפחות קביעת עמדה מצדי.

ו. איתן

288

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W247 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/19 נוסח יוצא:

Washington, 23 July 1951

Riley and wife came to lunch yesterday then had two hours with him alone. Concentrated on latest Taxis letter[1] saying his zeal for owners 25 *dunams* was sufficiently far-fetched but addition of lands to which no living human being had claims to withstand those of P.L.D.C. was arbitrary and sadistic. He argued feebly with Syrian-inspired juridical points but added: (1) He had so far merely conveyed opinion asking for our views. He hoped we had not published and would not do so. (2) He suggested I meet with him plus Bunche, Cordier, middle next week to discuss this and other problems before his return.

These reactions confirm wisdom of taking very indignant line. As he saw McGhee yesterday it does not seem he received much encouragement for this new extension conflict. Bunche, Cordier, are both against this new stroke of genius so I see no objection entering proposed consultation.

When I warned we contemplating calling *Moabit* [Security Council] honour pledges six acres he taken aback but quickly went off on tangent policing zone and return Arabs as per *status quo* February last. On former he said we exercising undue restrictions over Sha'ab returnees.

He hinted McGhee said should return to post, settle secondary D.Z. [Demilitarized Zone] problems by agreement, then let Security Council grapple with Huleh problems itself. Riley asserts his interim reports Huleh[2] and return to New York were both stimulated by requests from Jebb.

My general impression is that in addition to State Dep[artmen]t and Foreign Office problems there is a distinct and independent Riley problem. He professes friendship etc. but should be trusted as far as one can see on dark moonless night. For example on Suez he asked if any chance trade Egyptian compliance for some territorial concession. I replied no loudly.

Eban

288

1. ראה מס' 284, הערה 6.
2. ראה מס' 244, הערה 2.

289

מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן MTA27

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 24 ביולי 1951

רצח מלך ירדן[1] עלול לשמש נקודת מוצא לזעזועים ולשידוד מערכות בסביבתנו הקרובה וברחבי המזרח התיכון. אם נכונה ההנחה כי ידו הארוכה של המופתי השיגה את אויבו הרי יש לראות ברצח שלב ראשון בפרשת יצירת עובדות מתוכננות מראש וארוכות טווח. המופתי הצליח לא רק לחסל אויב אלא גם לפנות מקום לעצמו. בשנתיים האחרונות חלו תמורות מרחיקות במבנה המדיני והחברתי הפנימי של ממלכת ירדן אשר העבירו המרות וההשפעה מהיסוד העבר־ירדני ליסוד הפלשתינאי. בקרב האוכלוסייה הפלשתינאית של ירדן עדיין שמורה נאמנות למופתי ובתקופה האחרונה נתארגנה שם מחתרת מופתית מובהקת שהרוצח היה מחבריה. אין לראות עדיין כיצד תשתלב מזימת המופתי ושאיפת טלאל[2] לשמור הכסא בידו בעזרת הקיצוניים שבארצו פנימה ומצרים והליגה מבחוץ, אף לא באיזו מידת תוקף והצלחה תעמוד אנגליה לימין נאיף[3] שגם הוא לא יהיה כאביו אלא ייאלץ להתחרות בטלאל. הישמור הלגיון אמונים למפקדיו הבריטיים או יפרוק מרות מעליו? התיזום עיראק סיפוח ירדן, מה תהיה תגובת סוריה, התתערב מצרים בפעולות ואיזו עמדה תנקוט אמריקה בכל אלה. גם אם אין הרצח פרי מזימה רבתי מתוכננת למרחוק, מכל מקום סילוק האישיות ששימשה ציר מרכזי למבנה מדיני מסועף ובלם ליצרים מסוכנים ומשען להשפעה מערבית עלול להביא לידי תהליכי התפוקקות והתפוררות אשר אחריתם מי ישור. עלינו לעמוד הכן לקראת כל ההסתבכויות המרחיקות העלולות להשתלשל מהרצח והן לקראת ההזדמנויות העשויות להתגלות. על האחרונות עדיין מוקדם לדבר לעת־עתה. הדיבור המתחיל שלנו כלפי חוץ צריך להיות הבעת חרדה להתערערות הכללית של היציבות סביבנו ולחומר מצבנו באם ישוב לשכנתנו הקרובה האויב הממאיר ביותר של ישראל וכן אם תפרוצנה על גבולותינו מהומות פנימיות חמורות וכן אם תובלע ירדן בעיראק אשר אתה אין לנו שום הסכם שביתת־נשק וכן אם תובלע בסוריה ועל־ידי כך ישתנה תכלית הש־נוי שיווי־המשקל הקיים. נציג שאלה: היכול מישהו לערוב כי הסטטוס קוו לא יופר, הנטיל אחריות על שתי המעצמות המערביות הגדולות לשמירתו?

זהו תדריך כללי ועוד תבואנה הוספות למרכזים העיקריים.

שר החוץ

289

1. ראה מס׳ 287, הערה 2.
2. טלאל בן עבדאללה מלך בירדן מספטמבר 1951 עד אוגוסט 1952.
3. נאיף אבן עבדאללה אבן חוסיין, בנו השני של עבדאללה. נאיף הוכרז כעוצר ירדן מיד אחר רצח אביו. הוא החזיק בשלטון עד ספטמבר 1951.

290

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI673 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 25 July 1951

Course rather informal talk 23rd Furlonge[1] enquired our possible reaction to plan for dividing Demili[tarized] Zone between Israel and Syria view preventing inevitable continuation clashes that area. Idea is this be done without prejudice our sovereign rights zone. He mentioned in passing that while in Wash[ington] recently had discussed matter State Dep[artmen]t and found them "quite interested".

I replied emphatically we not prepared cede to anybody one foot our territory, Zone within former political boundaries Palestine, and expressed surprise this idea rewarding Syrians for their aggression 1948 and more recently. Before changing subject Furlonge stressed importance establishing better conditions *modus vivendi* with Syria under existing armistice agreement which hardly achievable in present conditions Demil[itarized] Zone.

Am uncertain whether view expressed merely Furlonge's personal idea or already accepted Foreign Office policy. Suggest you instruct me call Furlonge with sole object informing him that after reporting home on our informal talk Zone I have been asked repeat most categorical terms what I already told him about our position in this matter, our determination act within existing terms armistice till final peace achieved and that we shall not discuss with Syria any territorial changes provisional or other Demil[itarized] Zone. View informal character Furlonge's enquiry important you make no, repeat no, representations Chadwick, using suitable opportunity make our position clear through him also without mentioning Furlonge's name. Inform Eban.

Elath

290

1. דיווח מלא של השיחה במכתב אילת אל קומיי, 27.7.1951, 130.13/2582/4.

291

מ. קומיי אל א. אילת (לונדון)
M. Comay to E. Elath (London)

Coded Tel. מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/9 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 25 July 1951

Chadwick called yesterday about Jordan waters, gave him full story stressing we recognize no legal case or security breach but willing discuss bilaterally with Jordan.[1] Also (1) Informed him our proposed agenda talks Syrian Foreign Office.[2] (2) Reacted his suggestion that till we clear with Riley about repatriation Arabs, police etc. we may not get relief seven acres and would also be prejudiced Suez. Said bluntly we prepared argue each issue on merits but would not be blackmailed into submission nor let Riley or Security Council crawl out of clear pledges about drainage. Assume he reporting accordingly. (3) Made personal comment on Hashemite Jordan Kingdom, we sympathetic British efforts maintain *status quo* but fear now situation may emerge through Jordan falling prey neighbouring States or through emergence internal regime dominated Mufti clique.[3] In either case Israel would regard itself as directly affected.

Comay

292

שיחת א. הרליץ, מ. קרן – ג׳. לואיס[1] (בוואשינגטון, ב־20 ביולי 1951)
Meeting: E. Herlitz, M. Keren - G. Lewis (Washington, 20 July 1951)

דין־וחשבון: 93.03/3028/10

ואשינגטון, 26 ביולי 1951

סודי

השיחה נתקיימה בשעת ארוחת־צהריים ובהתאם לבקשתנו. בתחילה התנצל לואיס, כביכול, על כך שתשובתם ביחס לפיצויים מגרמניה היתה צריכה להיות שלילית.[2]

291

1. ראה מס׳ 284 והערה 2 שם.
2. ראה מס׳ 286.
3. השווה מס׳ 289.

292

1. ג׳פרי לואיס, סגן מנהל הלשכה לענייני גרמניה במחלקת המדינה של ארצות־הברית.
2. ראה מס׳ 254.

למדנו ממנו את הדברים הבאים:

אין הוא מאמין שיש לנו סיכוי איזה־שהוא להצלחה בעניין זה, אלא על־ידי שיחות ישירות עם הגרמנים. אם כי הם אינם אומרים שהפרשה חוסלה, אין באפשרותם לעשות דבר בעניין זה, אלא מוכנים להשאיר לנו "דלת פתוחה". לשאלתנו אם היו מוכנים לתת את "שירותם הטוב" על־מנת לתווך בתחילה בינינו ובין הגרמנים – באם נחליט לאחוז בצעד זה – השיב שאין הוא יכול להתחייב, אך דעתו האישית היא שכן. לשאלתנו הנוספת, אם היו מוכנים להוציא מאת אדנאואר הצהרה מפורשת ומחודשת שהוא מוכן להתדיין עמנו ולהביא את הפרשה לידי גמר (על־מנת שנוכל להיאחז בהצהרה כזאת ולהשיב עליה), השיב אף כאן הן אם הדבר עלול להקל עלינו הואיל ומבין את מצבנו הנפשי הקשה.

לדבריו יש להתייחס בכל הרצינות לתשובתו של נשיא גרמניה, ד"ר הויס, למנפרד גרורגה, סופר ה"אופבוא". הויס, לדבריו, אינו מבצע מדיניות בגרמניה, אך הוא יותר מהשאר משמש מנהיגה הרוחני והמוסרי של גרמניה המערבית והכול מתחשבים בדעתו.

לשאלתנו אם לאחר שיחות נגיע עם הגרמנים לידי הסכם על גובה הפיצויים וצורת תשלומם – דבר אשר בלי ספק יפגע במאזן התשלומים הגרמני – יתירו שלטונות הכיבוש את ביצוע ההסכם, השיב שאין הוא רואה כיצד יוכלו להתנגד לכך באם יקויים הסכם בין שתי המדינות, אף אם יפחית הסכם כזה את ההכנסות במטבע קשה של גרמניה.

סיפרנו ללואיס שאנו עומדים להשיב לאיגרתם וכי יש בה דברים רבים אשר אנו חולקים עליהם, וכי בינתיים ברצוננו לאסוף באופן עצמאי חומר על מצבה הכלכלי של גרמניה ובפרט על תעשייתה; לואיס קיבל זאת כדבר מובן מאליו.

בין היתר אמר לואיס כי הגרמנים מעוניינים מאוד לרכוש להם שווקים בינלאומיים מאחר שברור להם שהפרוספריטי בייצוא שהם נהנים ממנו בימים אלה, אינו עלול להחזיק מעמד באם ירד שוב המתח הבינלאומי.

הוא אישר כי הגרמנים מנהלים משא־ומתן מסחרי עם מצרים. הוסיף כי מבחינה זאת עלולים הגרמנים להיות מעוניינים אף בהסדר עם ישראל שפירושו כיבוש שוק חדש לעתיד לבוא.

בהמשך השיחה סיפר לואיס דברים מעניינים על מהלך הרוחות בגרמניה המערבית. אשר לפרשת לנדסברג ושבעת הנאצים,[3] אמר, שהוא נוטה להאמין כי האמריקנים אשמים בעניין הואיל ועקב החלפת מִנהל הכיבוש בגרמניה וכן קליי במקלוי, נדחה ביצוע המשפט למשך זמן רב מדי. מאידך אין זה נכון לחשוב שכל הגרמנים וכל עיתוני גרמניה תבעו את ביטולו של פסק־הדין, שכן אדנאואר וגם אחרים הודיעו ברבים כי השבעה הם פושעים וחייבים לבוא על עונשם. (כן אין לשכוח שבגרמניה עצמה בוטל בהסכמת שלטונות הכיבוש עונש המוות.)

דעתנו האישית (ד"ר קרן ואנוכי) כי לא נצליח להזיז את פרשת הפיצויים מגרמניה, אלא על־ידי שיחות ישירות עם הגרמנים בין בגרמניה או בארץ ניטרלית (לואיס ציין מוטב בגרמניה); במקרה ותתקבל החלטה לנקוט בצעד זה נוכל לקוות לעזרת האמריקנים ונצטרך לעשות הכול על־מנת להבטיח את עזרתם המעשית.

א.ה.

אסתר הרליץ,

מזכיר ראשון.

3. ראה מס' 238 והערה 3 שם.

הערת־עורך
Editorial Note

דיון במועצת־הביטחון על תלונת ישראל נגד ההסגר המצרי בתעלת סואץ

הדיון על התלונה הישראלית (מס' 263) החל ב־26 ביולי ונמשך בכמה ישיבות עד ל־1 בספטמבר. נציגי ישראל, מצרים ועיראק הוזמנו להשתתף בו ללא זכות הצבעה. בישיבה הראשונה פתח אבן את הדיון והציג את הטיעונים המרכזיים שהובאו בתלונה הישראלית. על דבריו השיב הנציג המצרי, מחמוד פאוזי. פאוזי טען כי אין יסוד להתנגד להסגר המצרי, לא על־פי החוק הבינלאומי ולא על־פי הנוהג הבינלאומי. הוא אמר כי הסכמי שביתת־הנשק מפסיקים את מעשי האיבה, אך אינם שמים קץ למלחמה ובסגירת התעלה משתמשת מצרים בזכויות חוקיות של צד לוחם. הוא האשים את ישראל באחריות להמשך מצב המלחמה ובמניעת השלום. בישיבת המועצה ב־1 באוגוסט תמך הנציג הבריטי בתלונת ישראל. הוא הסביר כי אין לקבל את טענת מצרים שהיא שרויה במצב מלחמה עם ישראל, וכי ההגבלות בתעלה נוגדות את רוח שביתת־הנשק והן בגדר פעולה תוקפנית עוינת. (ראה מס' 299.) רק בהדרגה הצטרפו ארצות־הברית וצרפת אל עמדת בריטניה והצליחו להגיע להסכמה על הצעת החלטה משותפת שתוגש למועצה. ואולם, כינוס המושב הבא של המועצה נדחה פעמים אחדות בגלל נסיונות למנוע את הדיון כדי לאפשר הסדר דיפלומטי עם מצרים. (ראה מס' 315 ו־331.)

ב־16 באוגוסט התחדשו הדיונים. ארצות־הברית, בריטניה וצרפת הגישו הצעת החלטה שבה נקראה מצרים לבטל את ההגבלות על מעבר ספינות וסחורות בתעלה. בישיבה זו הבהיר נציג ארצות־הברית שההגבלות על התעלה אינן תואמות את רוח שביתת־הנשק וכי יש להגבלות השפעה מזיקה על האינטרסים של מדינות ימיות שונות, בכללן ארצות־הברית. נציגי ברזיל, אקוואדור, הולנד, טורקיה ויוגוסלביה דיברו בעד ההצעה בעוד נציגי סין והודו הודיעו כי יימנעו. הנציג העיראקי דחה את ההצעה מכול וכול. המושב הבא של המועצה נדחה פעמים אחדות בגלל נסיונות של טורקיה לתווך בסכסוך וכשסוף־סוף נתכנסה המועצה ב־27 באוגוסט ביקשה ברית־המועצות דחייה נוספת. (ראה מס' 340, הערה 1, מס' 341, 350, 355 ו־358.) ב־1 בספטמבר קיבלה המועצה את החלטתה. (ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.) ראה SCOR, 54th-558th Meetings, 26 July, 1, 16, 27, 29 August 1951.

293

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI693 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 נוסח נכנס:

London, 27 July 1951

Top Secret. Long private conversation Shinwell today learned following:[1] (1) Foreign Office decided oppose at present any efforts Jordan–Iraq merger because effectively British control Jordan present conditions con-

293

1. דיווח מפורט ראה במכתב אילת אל קומיי, 18.8.1951, 130.13/2582/5.

sidered more stable, reliable, than might be possible under Baghdad administration in spite existing Anglo–Iraqi treaty. (2) Neither his ministry nor Foreign Office expect serious internal troubles Jordan and matters well under control. (3) Agreement already reached regarding security arrangements Middle East under British commander with U.S.A., French and Turkish assistants. Though final decision makeable only Ottawa conference NATO Sept[ember] some appointments Middle East command may be announced shortly. (4) Certain difference still outstanding between British and American views on principles, methods, security arrangements Middle East. British insist full preservation their rights under existing bilateral treaties with Arab countries and suggest inclusion new Mideastern regional security organization only those countries desiring this without denouncing their existing obligations and ready and capable contribute their full share to general cause. Americans want include every body in region irrespective existing obligations or effective capacity. (Shinwell rather vague and very cautious this point showing no desire elucidate details.) (5) Shinwell said no hope as things stand for Anglo–Egyptian understanding. He believes however that when Middle East security organization established Egypt would hardly be able stay out. Turkey may succeed where others have failed in bringing Egypt to her senses. Shinwell remarked Turkey's influence, importance, Middle East growing steadily and likely grow further on admission NATO which now regarded as certain. He suggested we maintain close friendly relations with her. (6) His policy been directed increase British troops Middle East without arming Arabs. No increase military supplies to Arabs contemplated by him or his colleagues. (7) He suggested I see him again after his return from Wash[ington] where he goes next week. Regard this cable as most secret.

Elath

י. שמעוני אל ש. דיבון
Y. Shimoni to S. Divon

העתק: 130.02/2415/31

תל אביב, כ"ג בתמוז תשי"א
27 ביולי 1951

הנידון: יחסינו עם מדינות אסיה
לאור בעיית יחסינו עם העולם הערבי

בהתאם לבקשתך הנני לחוות דעתי על השאלה באיזו מידה וכיצד עשויים היחסים והקשרים שלנו עם ארצות אסיה להשפיע על מדיניותנו כלפי העולם הערבי.

1. הנני מצטרף לחלוטין לכל מה שכתב אליך המנהל הכללי בדבר החשיבות הרבה שיש לטיפוח קשרינו עם ארצות אסיה לא רק כשלעצמו אלא גם כמכשיר במדיניותנו הערבית. והנני להוסיף ולפרט כי חשיבות זו עלולה להתבטא לדעתי בארבעה אופנים:

(א) עצם העובדה כי לנו קשרים הדוקים עם ארצות אסיה וכי עמי אסיה רוחשים לנו ידידות, תוכיח את אפסותה של הטענה הערבית כי אנו "אימפריאליסטים", מנשלי עמים אסיאתיים, שליחי האימפריאליזם המערבי, חיים על כידונים בריטיים וכו' וכו' – במידה שהערבים עדיין משתמשים בנשק חלוד ומיושן זה (והם אמנם עדיין משתמשים בו).

(ב) טיפוח קשרינו עם ארצות אסיה יפר ויסכל את מזימת הערבים להקיפנו בחומת הסגר כללית מצד מזרח – ודומני שאין צורך לפרט. כן תהיה לעובדת קשרינו עם ארצות אסיה השפעה ישירה על עמדת הערבים כלפינו, והיא יותר מכל קשרים אחרים עשויה לשכנע את הערבים שהגיע הזמן לעשות שלום אתנו ולהשלים עם קיומנו. מובן, במידה שבין הארצות הקשורות אתנו יהיו מדינות מוסלמיות כגון פאקיסטאן, אינדונזיה ואפגאניסטן, תהיה לזה חשיבות כפולה.

(ג) במידה שקשרים של ממש, כולל קשרי כלכלה ומסחר, יתפתחו בינינו ובין ארצות אסיה, עשויות מדינות אסיה להתעניין יותר בעניינים ובבעיות שלנו וליהפך לתומכות שלנו בעניינים השונים שבינינו ובין העולם הערבי. כדוגמה – בעיית תעלת סואץ: היום אין אף מדינה אסיאתית המוכנה להצטרף למעצמות הלוחצות על מצרים למען פתיחת התעלה והבטחת חופש המעבר בה. לו נקשרו קשרי מסחר חשובים בינינו ובין הודו, אינדונזיה, בורמה וכו', יש לשער שבאותן המדינות (1) היו לוחצים אינטרסים כלכליים ומסחריים חשובים על הממשלות להבטיח את קיום המסחר עם ישראל שהם, האינטרסים, מעוניינים בו ונהנים ממנו, (2) אף הממשלות בעצמן היו רואות חובה להגן על חופש המסחר בין ארצותיהן ובין ישראל.

(ד) קיימת גם אפשרות של רצון מצד מדינות אסיאתיות שונות להציע את תיווכן בין ישראל ובין העולם הערבי. אמת, טרם שמענו כל הודעה רשמית בכיוון זה. אולם ידוע לנו משיחות רבות עם אישים הודיים, בורמזיים, ציילונזיים וכו', כי אישים כאלה חושבים לתומם שתיווך כזה הוא חובה מוסרית טבעית של ארצות אסיה דווקא. אני כשלעצמי אינני נוטה כלל לקבל הצעות תיווך כאלו, אם יהיו, לא כל שכן לעודדן או לחפש אחריהן; אולם בתכנון התכסיסים שלנו יש להביא בחשבון גם אפשרות זו.

2. כל האמור על האפשרויות הנובעות מקשרינו עם ארצות אסיה – בתנאי אחד הוא אמור: שאנו אמנם נעשה מאמץ מכוון, מתמיד ורציני לטפח קשרים כאלה. קשרים אלה אינם קיימים למעשה היום, ואינם נולדים מעצמם. אמנם נתרקמו קשרים נעימים ולבביים בין נציגינו בבירות שונות ובין נציגים של הודו, בורמה וכו'. אולם אין זה מספיק. אם רצוננו ליהנות מקשרים עם ארצות אסיה ולנצלם, עלינו לפתוח צירויות בארצות אלו.

הייתי חושב כי דרושות לנו בשנה–השנתיים הקרובות לפחות שלוש צירויות: אחת בהודו, אחת בדרום־מזרח אסיה שתטפל בבורמה, תיילנד, אינדונזיה ובפיליפינים, ואחת – ברגע שישוך המשבר העולמי וממעשה כזה יינטל העוקץ של הפגנה אנטי־אמריקנית מכוונת – בסין.

הייתי חושב שכדאי לחשוב גם על נציגות קבועה ביפאן: יפאן תחזור להיות מדינה עצמאית לחלוטין עוד בסתיו זה, ואין לי ספק שמשקלה בעניינים בינלאומיים יהיה לא מבוטל; נוסף על כך סבורני שיש עתיד חשוב לקשרי כלכלה ומסחר בינינו ובין יפאן.

כצעד ראשון לקראת טיפוח קשרינו עם ארצות אסיה יש לראות את שיגור המשלחת שאנו מתכננים לספטמבר–אוקטובר שנה זו. אולם למשלחת זו יש טעם רק אם היא תכשיר את הקרקע ותניח את היסודות למעשים שיבואו אחריה.

3. מתעוררת כמובן שאלת אותן הארצות האסיאתיות הרוחשות לנו לפי שעה איבה גלויה. אינני בטוח שעמדת פאקיסטאן מוכרחה להיות לאורך ימים אויבת, והוא הדין לגבי אפגאניסטאן. אולם לצערי אינני רואה כל פתח למאמץ פעיל מצדנו כדי לשנות את עמדתן האויבת של המדינות האלו – פרט, אולי, להפעלת לחץ בריטי ואמריקני על פאקיסטאן אשר דומני שטרם ניסינו להפעילו. אמצעי שני לשנות את העמדה של שתי הארצות האלו יכול היה להיות ניסיון לטפח קשרי מסחר כאלה שהן מעוניינות בהם, כגון נכונות לרכוש מוצרים וסחורות שלהן שקשה להן למכרם בשוק העולמי. אולם אלה אמצעים שהשפעתם מוטלת בספק.

כאן נשאלת גם שאלת אינדונזיה. מדינה זו שעל־אף היות רוב אוכלוסיה מוסלמים, אין היא מדגישה את אופיה המוסלמי של המדינה, לא גילתה עד כה כל סימנים שהיא רואה קשר אתנו כפסול. אולם אין לי ספק שיש סכנה של התגברות היסודות המוסלמיים הקנאים באינדונזיה ושל הרעת יחסה של אינדונזיה אלינו בגלל התעמולה הערבית. פרשה זו גם היא מחייבת פעילות ומאמץ מצדנו. אם לא נעשה כלום בשטח זה, יעבוד הזמן נגדנו.

בברכה,

י. ש.

295

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

Coded Tel. X224 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/11 :נוסח יוצא

New York, 27 July 1951

Saw Riley today his request. He made foll[owing] points:

(1) Is informed we start on about August, first survey east bank and dam.

(2) Will make to you immediately after elections[1] urgent representation desist this action since liable intensify tension.

(3) Our non-compliance foll[owing] issues influences his attitude continuation project:

(a) Return 115 Arabs presently Syria and 350 from Samra now El-Hamma;

(b) Cultivation Khouri farm by Arabs;

(c) Policing.

(4) If we ready delay short while beginning dam work and agree discuss Chairman outstanding issues he prepared to lay off representation.

(5) His view all trouble emanates our usurping Chairman's prerogatives and Army's sabotage implementation agreements honestly arrived with you.

(6) Strictly off record gave vent his hurt feelings we retained Ramati while he removed Bossavi, added would have no difficulty achieve amicable settlement with Dayan or Hanegbi.

(7) Intends write final report here and submit *Moabit* [Security Council] enumerating all unsolved, non-complied, issues, added under these circum[stances] our chances low get *Moabit* support for continuation project.

Spare you and codist account my rebuttal but my feeling Riley participating manoeuvre drag us before *Moabit* as Huleh non-compliers while Suez pending.

296

א. אבן אל מ. שרת

A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X225 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/11 :נוסח יוצא

New York, 28 July 1951

Ref[erence]: Gideon [Rafael]'s cable yesterday[1] our position is clearly as follows:

(1) We are suffering all disabilities compliance May 18[2] e.g. suspension decisive parts Huleh project, return Arabs D.Z. [Demilitarized Zone].

295

1. הבחירות לכנסת שנערכו ב־30 ביולי.

296

1. מס' 295.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

(2) We are suffering all political results of non-compliance e.g. bad atmosphere relations Riley and imminent *Moabit* [Security Council] discussion certain as matters stand to go against us.

(3) Above results flow from refusal military officers honour your Sha'ab agreements Riley,[3] thus leading to:

(4) U.S.A. and most other governments becoming accustomed believe *Memisrael* [Government of Israel] authority not operative Army. This is grave constitutional issue more important for Israel than all D.Z. Arabs, *Moabit* and Riley put together. Reports from *Ahav* [United States Division] this matter make depressing reading as though Gov[ernmen]t lacks sovereignty in its international relations. Riley told Rafael and has thus certainly told U.S.A., U.K., French, U.N., that *Ramatkal* [Chief of Staff] told him "whatever Gov[ernmen]t decides we'll make life impossible any Arabs returning D.Z.".

To avert very early crisis suggest:

(a) We agree with Riley discuss all outstanding issues D.Z. with Chairman meanwhile delaying east bank dam without prejudice future.

(b) We invite Sec[retary]-Gen[eral] send Riley back to help completion matters outstanding May 18 resol[ution], indicate should be no report by him until this process completed.

(c) Allow 115 to return. If three of eleven is typical proportion this is not worth quarrelling about. *Moabit* intention was certainly allow all in zone February have right return.

(d) Seriously consider appoint Dayan or Hanegbi work with Riley. Riley is determined reject any proposal coming from Ramati.

Riley attitude quite unjustifiable most points but this does not alter political facts. Please cable especially (a) above.

Implications of not making new genuine effort towards Riley now are very far-reaching:

(1) Any request affecting State Dep[artmen]t e.g. munitions licences.

(2) Decisive stages *Mattan* [Grant-in-Aid] approach with Senate committee discussion next week.

(3) Suez operation can easily be sabotaged by Huleh complaint cutting across it.

Straightforward refusal comply Huleh as in *Binum* [internationalization] Jerusalem would at least have won respect as well as opposition but trivial manoeuvres at subordinate level to evade honouring Gov[ernmen]t's declared position for compliance deservedly arouse contempt. If we plan

3. ראה מס' 216 והערות 1–4 שם.

attempt consolidate factual political position D.Z. we must await more favourable political moment when pressures against us this point less strong.[4]

297

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק) וא. אילת (לונדון)

M. Sharett to A. Eban (New York) and E. Elath (London)

Coded Tel. MT36, 37 מברק מוצפן

Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 29 July 1951

Please seek earliest chance make clear [State] Dep[artmen]t, (Foreign Office), our grave concern about Jordan developments[1] which unabating. Mufti's authorship assassination does not seem open to doubt. Any case removal King opens way for Mufti's return political arena Arab Palestine under unprecedentedly favourable auspices since his exit. Assassination itself, increased political activity his henchmen in Jordan and refugee camps well as his own direct appeal Arab states intervene view ending alleged governmental terror within Jordan, all portend evil. First trial strength will probably be general election end Aug[ust]. We believe all those anxious preserve peace, stability, Mideast should watch situation closest attention. In event any attempt alter territorial *status quo* or shift balance power Israel's detriment Israel will regard itself affected. You should add as extreme though not inconceivable eventuality that Mufti's re-emergence Arab Jerusalem would be gravest challenge Israel had face since war liberation.

Sharett

To London: Make definite attempt elicit from them their appraisal situation and prospects well as line action, indicating general readiness our part coordination thoughts.[2]

4. שרת לא קיבל את ניתוח המצב שהציע אבן וטען כי ההתנגשות עם ריילי היא בלתי־נמנעת כל זמן שהלה ימשיך לדבוק ביעדים הבאים: העמדת עצמו כ"אדון עליון" על השטח המפורז; דרישה מישראל להסכים להסדר עם הסורים על־ידי ויתור על חלק מהאזור המפורז; הקפאת המצב על־ידי הפסקת כל עבודה בחולה. שרת הודיע כי עד שהגיע מברקו של אבן כבר הושלמה בניית הסכר ונותרה רק בעיית הפעלתו. במברק נוסף הסכים שרת להצעותיו של אבן. (ראה מברקי שרת אל אבן, Y897, 1.8.1951; Y901, 2.8.1951, 130.09/2330/2.)

297

1. ראה מס׳ 289.
2. ראה תשובת אילת במס׳ 300.

298

ו. ריילי אל מ. שרת
W.E. Riley to M. Sharett

Orig.: 130.02/2433/9 :מקור

New York, 31 July 1951

Sir,

I am in receipt of your letter F.A/504/51 dated 10 July 1951,[1] in which you invite my attention to certain provisions contained in the Security Council Resolution S/2157, dated 18 May 1951[2]. I note in the first paragraph of your letter the following statement:

> ...as well as permission for the return of *certain Arab civilians* who were removed from the Demilitarized Zone by the Government of Israel.

It appears to me that the use of the words "certain Arab civilians" would be somewhat at variance with the wording of paragraph 10 (a) of the Security Council's Resolution.

In this connection, I wish to invite your attention to the fact that the Senior Israel Delegate did not adhere to the terms of the agreement which was reached with Dr. Eytan on 30 June 1951, and according to which the Chairman and the United Nations Observers were to be allowed to interview the heads of Arab families who were detained at Sha'ab, as I reported in S/2234.[3] The Chairman and the United Nations Observers were permitted to visit the Sha'ab area only on 2 and 3 July 1951.

The failure to allow the Chairman and United Nations Observers to complete the interviews of the remaining heads of Arab families at least permits a doubt as to whether or not these individuals were given the opportunity to make their choice freely and without pressure being brought to bear. Certainly, the refusal to allow the Chairman and United Nations Observers to be present on 5 July 1951, the date on which the first group was to be returned to the Zone, was not in accord with the spirit of the agreement mentioned above.

It can only be presumed that the Senior Israel Delegate, taking over the duties of the Chairman, had interrogated the heads of those Arab families who were not seen by the Chairman on 2 or 3 July 1951, as on 9 July an additional 95 Arab civilians were returned to the Zone.

298

1. מס' 261.
2. הערת־עורך, עמ' 327–329.
3. ראה מס' 256, הערה 4.

In view of the above, reasonable doubt exists in my mind as to whether the Government of Israel is correct in its statement that this portion of the Resolution has been fully implemented.

With reference to paragraph two of your letter, you are no doubt aware that, in addition to the complaint which the Permanent Representative of Israel submitted to the Security Council at its meeting of 2 May 1951, and to his specific complaint of 6 May 1951, as reported in S/2121,[4] the Permanent Representative of Syria also submitted certain complaints. Paragraph 9 (b) of the Resolution applies to the complaints which were made by either side to the Security Council previous to 18 May 1951, during the period it was discussing the overall problem.

In dealing with this problem, I have considered not only the viewpoints expressed by both parties in reference to the fighting but also the written reports on the subject, as submitted by the Acting Chief of Staff to the Security Council. In addition thereto, following my return to the area, I interrogated the Observers, but from the information available I was unable to reach a conclusion which would be based on my ability to prove or disprove the allegation that members of the regular Syrian military forces or of Syrian para-military forces were present in the Demilitarized Zone or participated in the fighting that took place in the Shamalne–Tel El Mutila area between the second and sixth of May 1951.[5]

Though paragraph 9 of the Resolution does not specifically direct that I submit a report on my findings, I shall, of course, be prepared to report to the Security Council if so requested.

As to the second point regarding the situation at El-Hamma which you raise in the second paragraph of your letter, the reports of the Observers furnish no evidence in support of the allegation that there has been penetration into the El-Hamma area by Syrian regular, irregular and para-military forces. The Observers, however, have confirmed that a road block has been set up by Arabs within the Demilitarized Zone. Quite frankly, the Chairman of the Mixed Armistice Commission takes the position that he cannot direct the El-Hamma Arabs to remove it, at least for the present, pending clarification of the intent of the Israeli Police with regard to El-Hamma once the road block should be removed. Without such clarification, the removal of the road block at the direction of the United Nations authority would lead only to further trouble unless there could be assurance that the United Nations authority could be equally effective with regard to the activities of the Israeli Police in the Zone area.

4. ראה מס' 159 ומס' 161, הערה 3.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 280.

The question you have raised in the last sentence of paragraph two of your letter is not in accord with my understanding of the rights that were to be accorded the inhabitants of the Demilitarized Zone under the terms of the Armistice Agreement. Since the signing of the Armistice Agreement, the village of El-Hamma has been Arab. It has established its local police and it has maintained its local administration in accord with the provisions of Article V of the General Armistice Agreement and with Dr. Bunche's explanatory note of 26 June 1949. At no time during the past two years have I been aware that there was a question of ensuring "that unimpeded access will be available to those residents of Israel who own property, rights and interest in El-Hamma".

I note with concern that in paragraph four of your letter you state: "The key to this problem is found in the fact, *stressed by you* in reply to a question by the Syrian representative to the Security Council at its 544th Meeting on 2 May 1951 (S/PV.544) *that this is territory under the control of Israel"*.

I must of necessity requote that portion of my answer to which you refer in order to clarify it. I stated "The swamps and Lake Huleh come within Israeli-controlled territory" and then, "If the Israeli desire to proceed with the drainage of Lake Huleh and the swamps and can do it without violating the Armistice Agreement or interfering with the normal restoration of life within that Zone, then I do not consider it is a matter in which Syria can dictate to Israel".

The "Israeli-controlled territory" to which I referred is outside the Demilitarized Zone.

You are requesting me to take steps to persuade the Syrian Government "to comport itself more in harmony" with its obligations. I need scarcely assure you that in all situations of tension I have always endeavoured to exercise a moderating influence and that I have requested the interested parties to live up to their obligations under the Armistice Agreements.

In paragraph three and four, pertinent issues are raised which have immediate bearing on the present difficulties that face us. Certainly I agree with you that the Resolution cannot be intended to supersede or set aside the precise agreement to which the Governments of Israel and Syria set their hand when they authorised the signature of the Armistice Agreement. However, if the actions of one party appear to be at variance with the terms of the Agreement and if such actions may have a detrimental effect on the peaceful solution of the problem, then these actions must of necessity be singled out for special treatment by the Chief of Staff to eliminate this source of friction.

Therefore, the Chief of Staff does consider that the Resolution requires him to deal with the problems of normal restoration of life, civilian admin-

istration of the Demilitarized Zone and the particular problem of the policing of the Zone, if in his opinion, one side or the other places a particular interpretation on Article V and the Explanatory Note of 26 June 1949 which is not in accord with his interpretation or that of the opposite party.

I am, as always, fully ready to discuss with you and your representatives, every issue pertinent to peace in the area. I regret that in this particular instance, our viewpoints with regard to such matters within the Demilitarized Zone as civilian administration, policing and return of Arab civilians have been at variance. You will realise, I feel sure, that in all these matters I am bound by the terms of the Armistice Agreement and the Security Council Resolution.

I am looking forward to seeing you again in the not-too-distant future. However, I must delay my return long enough to have the final physical checkups which were put aside temporarily in mid-May of this year.

With all good wishes, I am as always, Respectfully yours,

William E. Riley
Lieut.-Gen. USMC (ret'd)
Chief of Staff
U.N. Truce Supervision Organisation

299

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI704 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 1 August 1951

Immediate. Discussed Suez situation *Moabit* [Security Council][1] with Strang today, he said Jebb been instructed present British views today's meeting *Moabit* in spite lack understanding with Americans and French on combined policy. Americans supported view attempts be made reach agreement with Egypt outside *Moabit* to which H.M.G. objected, insisting matter be kept present formal level. Jebb been directly approached this matter by Egyptians without any progress being made in their informal discussions. Strang expressed doubts regarding chances getting desirable results as long as America maintains present attitude. H.M.G. will stand

299
1. ראה הערת־עורך, עמ' 499.

firm present position irrespective results. Replying my enquiry he said Foreign Office been constant touch Turkish, Yugoslav, gov[ernmen]ts trying secure their support *Moabit* but little chance unless these efforts backed by U.S.A.

Elath

300

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. LI706 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 1 August 1951

Your MT36.[1] View sudden Cabinet meeting before Morrison's departure Strasbourg saw Strang to whom conveyed our grave concern developments Jordan stressing particularly most serious implications for peace, stability, Mideast of Mufti's return political arena. I explained we would have regard ourselves directly affected in event any attempt alter territorial *status quo* or shift balance power our detriment. I concluded by declaring our desire preservation peace, Israel's boundaries, and paid tribute Morrison's references in Commons statement to social, economic, progress Mideast to which we always ready contribute our share.

Strang said Jordan's internal situation "well in hand" and no troubles expected. They aware Mufti danger and watchful his activities. No alterations expected territorial *status quo* and they will not, repeat not, presently support such alterations which may cause "troubles in many places". Under Three-Power Declaration they will prevent any changes existing boundaries Mideast by force. He declared appreciates importance my statement which he will report to Morrison on latter's return and to which H.M.G. will give every consideration. In conclusion he said my tribute Abdullah been much appreciated by them. Details by bag.[2]

Elath

300

1. מס' 297.
2. במברק נוסף מסר אילת כי במהלך השיחה הביע סטראנג שביעות־רצון מתוצאות הבחירות בארץ שפירושן המשך הקו הנוכחי במדיניות החוץ הישראלית. הוא אמר שבמשרד החוץ מצפים לתשובת ראש ממשלת ישראל על הנושאים שהועלו בשיחתו עם רוברטסון והוסיף כי התגובה תועיל מאוד לדיונים המתנהלים בבריטניה על הגנת המזרח התיכון. (ראה אילת אל קומיי, LI707, 1.8.1951, 130.09/2319/1 וכן דיווח מפורט על השיחה במכתב אילת אל קומיי, 7.8.1951, 130.13/2582/5. השווה גם דיווח של סטראנג ב־PRO, FO371/91716.)

301

שיחת א. הרליץ – ג׳. ואלדו (בוואשינגטון, ב־31 ביולי 1951)
Meeting: E. Herlitz - J. Waldo (Washington, 31 July 1951)

דין־וחשבון: 93.08/337/21

ואשינגטון, כ״ח בתמוז תשי״א
1 באוגוסט 1951

סודי

השיחה התקיימה בהתאם לבקשת ואלדו על־מנת להחליף דעות.

1. ירדן

ואלדו פתח באמרו שהחששות שלנו בקשר לעתידה של ירדן ושלמותה הטריטוריאלית מוגזמות בהחלט. אין, לדעתם, כל סיכויים למופתי להשתלט על החלק מהירדן מערבה, מאחר שהלגיון יתנגד לזה בכוח. שאל לדעתי אם הרוצח היה רק איש שנמנה על אנשי המופתי או שעשה מה שעשה לפי הוראות המופתי. השבתי כי יש לחשוב שעשה זאת על דעת המופתי. כן אין סיכויים לאיחוד עיראק–ירדן, מפני שלא הירדנים ולא הבריטים רוצים באיחוד כזה. לו היה מתגשם איחוד עיראק–ירדן, לא היו הבריטים מצליחים לשמור לעצמם את כל זכויות־היתר שהם נהנים מהם בעבר־הירדן, ולא יצליחו להאריך את תוקפו של החוזה שלהם עם עבר־הירדן.

ההיגיון מחייב שירדן, סוריה והלבנון תתאחדנה, אך גם זה לא ניתן בשלב זה לביצוע ומאותם הטעמים. לדבריו יש להניח שבעוד זמן־מה יוטב מצב בריאותו של טלאל עד כדי כך שיוכל לחזור לירדן ולוותר על כיסא המלוכה לטובת בנו חוסיין. במקרה זה יתמנה נאיף עוצר ירדן עד שיגדל חוסיין. (אין זה נכון שטלאל ירה בגלוב, אם כי היה סכסוך בינו ובין גלוב, אך נכון כי הוא חולה במחלת שיגעון הרדיפה ומקבל התקפות שיגעון מעת־לעת.)

שמעתי את כל ניתוחו והשבתי כי אם כך יהיה, מה טוב, וכי לא תהיה כל סיבה לדאגה מצדנו, מה שלא יהיה כן אם נמצא עצמנו ליד שכנים חדשים. הוא הוסיף כי בהתאם לדו״ח של דרו, צירם בעמאן, מסתבר כי גלוב ביקר בירדן המערבית ומצא כי ״הכול שקט במערב״. דרו מוסיף כי מבחינת ארצות־הברית טוב שחנניה[1] שוב נמנה על חברי הממשלה בירדן, מאחר שדבר זה יבטיח המשך ״תכנית ארבע״, וכן תכניות קונסטרוקטיביות לשיקום הפליטים הערביים.

2. חולה

פתחתי בהתקפה באמרי שיש לנו טענות חזקות ביחס לביצוע החלטת ה־18 במאי. שעה שבאים אלינו בטענות לבקרים כי איננו ממלאים אחרי הוראותיהם של מועצת־הביטחון וריילי, איננו רואים כל התקדמות בקשר לאותו חלק של החלטת מועצת־הביטחון אשר ביצועו אינו מוטל עלינו; הזכרתי כי הגשנו 20 תלונות לוועדת שביתת־הנשק, אשר אינה מתכנסת מאז ה־20 ביוני; עניין האדמות הערביות לא סודר; ערבים יושבים באל־חמה וכו׳; הוא השיב כי ישראל טרם מילאה אחרי כל הוראות ריילי, וכל זמן שישראל אינה ״בסדר״, אין ריילי יכול לעשות

301

1. אנאסטאס חנניא, שר החקלאות והשיקום בממשלת ירדן לפני ואחרי רצח עבדאללה. במהלך 1951 כיהן לסרוגין בתפקידי שר החוץ, המשפטים, המסחר והדואר.

דבר. נכון כי כוונות משרד החוץ טובות, אך כשהדבר מגיע לשלב של ביצוע על־ידי צה"ל אינו מתבצע כהלכה; אשר לאל־חמה ולנוקייב טוען ריילי שהוא מסוגל לפתור את שאלת המפורז רק כיחידה אחת, וכל עוד עניין המשטרה לא בא על תיקונו אינו יכול לטפל באל־חמה ובנוקייב (?). האיש מדמשק התערב בנקודה זאת ואמר שהנספחים הצבאיים האמריקניים מדמשק ביקרו באזור וכי דעתם היא שאין להוכיח שסורים יושבים בנוקייב ובאל־חמה, אם כי נכון שהם יושבים בעמדות השולטות על מבואות האזור ואינם נותנים לאיש לגשת לשם. השבתי לוואלדו מה שהשבתי והוספתי שכנראה הסורים אינם כל־כך להוטים אחר פגישה עמנו כי טרם הגיבו על סדר־היום שהצענו להם.[2] שאלתיו לאיזה התפתחויות יש לקוות, אף לאור העובדה שהוא וכל חבריו הבטיחו כי לא תהיה חבלה רצינית וממושכת בעבודת הייבוש. השיב כי ריילי מחבר עתה דו"ח ולכשיוגש הדו"ח למועצת־הביטחון תצטרך היא לדון בו. כרגע עסוקה מועצת־הביטחון בעניין סואץ, ואם כי אין קשר של ממש בין שני הדברים, אי אפשר לערבב תחום אחד בשני. אשר לחלוקת המפורז ותכניות פורלינג,[3] אמר שאם לאנגלים יש מחשבות כאלה הרי לא הודיעו לאמריקנים עליהן. אשר לתלונת הירדן בקשר למי הירדן[4] – אמר ואלדו שהוא מניח שמועצת־הביטחון תצטרך לאחוז באיזה שהם צעדים (?) אך הוא מבין שנסכים לשיגור מהנדסים מן החוץ על־מנת לבדוק בדיקה בלתי־משוחדת את המצב.

3. סואץ

ניסיתי לברר אם נציגם ידבר בישיבת מועצת־הביטחון הקרובה, ואם לאו, – מדוע; כן שאלתיו מה האמת בשמועות בעיתונות המצרית כי המצרים כביכול תמורת יחס אוהד של ארצות־הברית בעניין סואץ יימנעו בשלב זה מהעלות את תלונותיהם נגד אנגליה. לאחרון השיב שאין בזה כל שמץ של אמת. מאידך אינו מבין מדוע נציגם חייב לדבר בעתיד הקרוב; בעיית המעבר בסואץ תלויה ועומדת זה חודשים רבים, ושבוע ימים לא יוסיף ולא יגרע. קפרי עדיין מנסה לסדר את העניין מחוץ למועצת־הביטחון, ועל־כן היו הם מזיקים לעניין אם נציגם ידבר באו"ם בימים אלה, שכן כרגע הם יכולים לעורר רושם של בלתי־משוחדים (לעומת האנגלים, "לו נציג בריטניה היה מנהל משא־ומתן בקהיר היה זה נידון לכישלון מתחילה..."). לדבריו, אין תקוות רבות שקפרי יצליח במאמציו, אך הם רוצים לתת למצרים "the benefit of the doubt". השבתי כי יש שמץ של תקווה להצלחת קפרי בקהיר רק באם המצרים יחושו בלחץ חזק; לחץ כזה כולל נאום נציגם במועצת־הביטחון. לא קיבל טענה זאת.

מעניין לציין כי ואלדו ידע על שיחת השגריר עם וינהוז,[5] ולפחות על חלק מתוכנה.

4. מתן – נפט

סיפר לי שהכתבות של הנפט עוררו עניין, וכי מצלצלים אליו כל מיני אנשים וכל מיני מחלקות וחוקרים אותו על בעיית הנפט בישראל.

אחר־כך הוציא עיתון עם הודעתו של מקקורמק בדבר תמיכת הנשיא במתן לישראל. אמר שמסתבר שמקקורמק "לא הבין את הנשיא", והוסיף שכנראה מקקורמק אינו יודע כלל שישראל

2. ראה מס' 286.
3. ראה מס' 290.
4. ראה מס' 284.
5. דייוויד ויינהאוז (David Wainhouse), מנהל האגף לענייני מדיניות וביטחון בלשכת האו"ם במחלקת המדינה; יועץ למשלחת ארצות־הברית לעצרת השישית של האו"ם.

כלולה בהצעת האדמיניסטרציה לעזרה כלכלית עולמית. השבתי שיש לחשוב שמקקורמק יודע על כך, שכן הוא ספונסר של הצעת חוק אחרת לגבי ישראל, ובוודאי נהירות לו תכניות האדמיניסטרציה.

א.ה.
אסתר הרליץ,
מזכיר ראשון.

302

מ. הנגבי אל ע׳. ג׳דיד[1]
M. Hanegbi to G. Jadid[1]

Copy: 130.02/2433/9 :העתק

2 August 1951

Dear Major Jdid,

In pursuance to our conversation on the subject of a meeting between Israel–Syrian Foreign Office representatives,[2] please find hereby the Israel proposed Agenda for the above-mentioned:[3]

1. The settlement of all outstanding issues in the spirit of the Security Council resolutions of 16 November 1948, 11 August 1949 and 18 May 1951 and the Israel–Syrian General Armistice Agreement.
2. The question of economic relations between Syria and Israel.[4]

Yours sincerely,

Michael Hanegbi – Sgan Aloof
Senior Israeli Delegate

302

1. המכתב שלפנינו נשלח אל ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה והועבר ב־3 באוגוסט באמצעות הקולונל טקסיס אל נציג סוריה בוועדה (ראה איתן אל שרת, 6.8.1951, 130.02/2433/9).
2. ראה מס׳ 229.
3. השווה סדר־היום עם מס׳ 286.
4. את תשובת הסורים ראה במס׳ 316.

303

א. אבן אל א. גרוס (ניו יורק)
A. Eban to E. Gross (New York)

Copy: 93.03/3006/2 :העתק

[Washington], 2 August 1951

Secret

Dear Ambassador Gross,

In the light of our conversation yesterday afternoon, I have been in touch by cable with my Foreign Minister, and by cable and telephone with my colleague in London. In particular, I have informed my government that you invited our views on the proposal to appoint a Rapporteur to elicit Egypt's intentions.

I now write to confirm that Israel cannot support this proposal and strongly urges that the normal procedures be carried out – the crystallization of the debate in a draft resolution.[1] We believe that this procedure gives ample opportunity for the Government of Egypt to decide whether or not it wishes voluntarily to lift the restrictions which are the subject of such wide international grievance. The appointment of a Rapporteur would weaken the impression of international insistence and would invite the complication of the issue, by linking it with extraneous matters not relevant to the Suez question. If Egypt has any other subject to raise, it should go through the due procedures of the M.A.C. [Mixed Armistice Commission], the Special Committee, and the Security Council, if it fails to get redress. This is what we have done during two and a half years in the Suez question.

It is also our judgment that the institution of normal procedures in the Security Council together with attempts to influence Cairo directly at the highest level represents a stronger course of action than to create a negotiating procedure between a single member of the Security Council and Mahmoud Bey Fawzi.[2]

While the objective of lifting those restrictions is shared by many governments, it will be recognized that Israel has borne a large share of the effort and initiative in bringing the question before world opinion. I therefore venture to hope that weight will be attached to these views, especially as the item rests on the Security Council's agenda in our name. At this

303

1. ראה הערת־עורך, עמ' 499.
2. מחמוד פאוזי, הנציג הקבוע של מצרים באו"ם.

stage, four weeks after the submission of this item, decisive action would seem to be called for in order to save the armistice from an anomaly which impairs its effective functioning.

In yesterday's conversation in London between our Minister, Mr. Elath, and Sir William Strang, the two governments were in complete agreement on the need for keeping the matter on its present formal level.[3]

Yours sincerely,

A.E.
Abba S. Eban
Permanent Representative of Israel
to the United Nations

304

תזכיר מאת מ. קומיי
Memorandum by M. Comay

מקור: 130.15/2570/7

תל אביב, כ"ט בתמוז תשי"א
2 באוגוסט 1951

התייעצות על מדיניות ערבית: הערות על הגורם המערבי

להלכה, גישתנו הטבעית לדרישות הלאומיות של עמי המזרח התיכון היא אוהדת, הן כתוצאה ממאבקנו אנו לעצמאות, והן מרצוננו להתקבל באזור כעם מקורי בו ולא כ"ראש־גשר של האימפריאליזם המערבי". למעשה, בנסיבות הקיימות אין לנו ברירה אלא לשתף פעולה עם מעצמות המערב בענייני האזור על־אף האיבה להם. נסיבות אלה הן:

(א) תלותנו בעזרה מערבית (ובמיוחד אמריקאית) בתקופה זו של קיבוץ גלויות ופיתוח כלכלי מונעת בעדנו מלחתור תחת עמדות המערב באזור.

(ב) אין קשרים בינינו לבין ארצות ערב ואין סיכויים ליחסים תקינים בזמן הקרוב, כך שהבחירה בין ידידות העולם הערבי לבין ידידות המערב אינה אקטואלית.

(ג) דאגתנו להגנת האזור מחייבת אותנו לחשוב על שיתוף־פעולה מסוים לגבי תכניות הגנה של המערב, ולפנות אליו בהצעה לפיתוח המשק שלנו מטעמי ביטחון.

שיקולים אלה אין פירושם כניעה אוטומטית לכל דרישה מהמערב. עלינו למצוא את שביל הזהב בהתאם לאינטרסים החיוניים שלנו. אציע אפוא, לקראת השיחות בבעיה זו כמה קווי מחשבה:

(א) במחלוקת בין מעצמות המערב לבין איזו מדינה ערבית שבה זהה האינטרס שלנו עם זה של המערב, עלינו לשתף פעולה עם המעצמות המעוניינות. כרגע, זה נוגע במיוחד לבריטניה בקשר לתעלת סואץ, בתי־הזיקוק בחיפה, ומפרץ עקבה.

3. ראה מס' 299.

(ב) במחלוקת בה אין לנו עניין ישיר, עלינו לשמור על ניטראליות ובו בזמן לנצל את הסכסוך בעקיפין לטובתנו. דוגמה בולטת כאן היא איראן. דוגמה נוספת יש לראות בסכסוך האנגלו–מצרי סביב חניית צבא בריטי באזור התעלה. מצד אחד, אין לנו התנגדות לבסיס בריטי זה כיוון שהוא משמש מקור לחיכוכים בין האנגלים למצרים. מן הצד השני, לא יאה לנו לתמוך בהחזקת בסיסים זרים, בארצות שכנות שאינן רוצות בכך.

(ג) במחלוקת בה מזיקה לנו עמדת מעצמות המערב, עלינו להתנגד לה בכל האמצעים שברשותנו. דוגמאות: זיון ארצות ערביות מסוימות על־ידי בריטניה, נטיית מחלקת המדינה להפחית את העזרה האמריקאית כדי לפייס את הערבים, וגישושי צרפת בסוריה על חשבוננו. בכל מקרה כזה, עלינו לשקול את סיכויי הצלחת לחצנו כנגד החיכוכים בינינו לבין המערב העלולים לצמוח מלחץ זה.

(ד) מאחר שהאינטרסים של שלוש מעצמות המערב באזור אינם זהים, שומה עלינו לעקוב אחרי חילוקיהם ולנצל אותם. למשל, הגישה הבריטית לבעיית ירושלים ולליישוב הפליטים יותר קרובה לנו מאשר זו של ארצות־הברית. כן בשאלת הגבול הצפוני קיימת אפשרות להפריד בין הבריטים לצרפתים בהסתמך על ההסכם בעניין זה שהושג אחרי מלחמת העולם הראשונה. מאידך גיסא, חילוקי־הדעות בין המעצמות באזור מצטמצמים והולכים ומתגבשת הבנה כללית, בעיקר בין ואשינגטון ללונדון, לגבי בטחון האזור כלפי פנים וכלפי חוץ. הפרסים לומדים עכשיו שאין לסמוך הרבה על ניגודים מסוג זה.

(ה) בעיה קשה מתעוררת בקשר למהות תעמולתנו במערב נגד הערבים. אל לנו לחקות את הערבים ולנקוט בקו אנטי־ערבי מובהק ובלתי־גמיש. מחד, עלינו להביע יחס אוהד לעם הערבי ורצון לשיתוף־פעולה בפתרון בעיות הדדיות, וכן תמיכה בכל יוזמה מערבית קונסטרוקטיבית להרמת מצבם הכלכלי והחברתי. מאידך, עלינו להדגיש בכל הזדמנות את חולשתן ואי־יציבותן של מדינות ערב, תסביכן נגד זרים, שחיתותן וכו׳.

(ו) כן מתעוררת שאלה מסובכת בקשר למצבם הפנימי העדין של ארצות ערב. באם נתחיל "לדוג במים עכורים" על־ידי תמיכה ממשית בגורמים אופוזיציוניים בארצות אלה, נתנגש ברצון המערב לשמור על הסטטוס קוו ולהפיג את המתיחות ואי־השקט המאיימים על עמדותיהם באזור והעוזרים בידי הרוסים (רגש זה מתבטא בהצהרת שלוש המעצמות במאי 1950). אם נחליט על התערבות אקטיבית כזאת, עלינו להיזהר פן ניחשב כגורם לאי־יציבות ותסיסה באזור. בעיה זו עלולה להתבלט בקרוב בירדן.

(ז) ולבסוף, עלינו להתחשב במערב כשניגש לשאלה של שלום כללי עם מדינות ערב או הסכמים נפרדים בבעיות ספציפיות. האם אנו מעוניינים להפעיל את הצהרת השלושה ולעודד את המעצמות לפעול לקראת חיסול הסכסוך הישראלי–ערבי? אם כן, אנו מזמינים לחץ עלינו לוויתורים. אם לא, תתעורר שאלה תכסיסית עדינה מפני שנופיע אז כצד המסרב ללכת לשולחן הדיונים. המצב הזה כבר קיים בקשר לחולה. יהיה גם־כן לחץ מתמיד עלינו לוותר על התנאי של "הסדר כללי–סופי" בנוגע לפיצויים לפליטי ערב. אף־על־פי שהיינו מוכנים בתקופת השיחות עם מאיר [עבדאללה] להסכים להסדר ביניים או הסדר חלקי, הנני מציע לחזור ליסוד של הסדר כולל חוץ משאלות הקשורות במישרין עם חוזי שביתת־הנשק.

מ.ש.ק.

ע. יורן[1] אל מחלקת מזרח אירופה
E. Yoran to the East European Division

מקור: 130.11/2494/6

בֶּלֶד, כ"ט בתמוז תשי"א
2 באוגוסט 1951

שיחה עם קרדל[2]

היום בצהריים נתקבלתי לשיחה עם קרדל. ראש הטקס, ד"ר סמודלקה, בא לקחתני במלון במכוניתו של שר החוץ. לפי בקשתו דיברתי גרמנית, וקרדל, שהבין את דברי, ענה בלשונו. סמודלקה תרגם את דבריו לצרפתית.

פתחתי תיכף בעניין הסואץ והדיונים במועצת־הביטחון.[3] אמרתי לו, כי שני צדדים לבעיה – צד יורידי–בינלאומי הקשור בעקרון חופש הימים והמעבר החופשי בתעלה לפי אמנת 1888, המעניין בוודאי מדינות ימיות, וצד אחר, שחשיבותו מרובה לקיום השלום במזרח התיכון. אנו רואים בהסכם שביתת־הנשק, כפי שראה בו האו"ם, מכשיר לשלום קבע ולא אמצעי לחידוש המלחמה.

הנני מוסר את הדברים שאמרתי, כדי שתשובתו של קרדל תהיה מובנת.

הוא השיב, כי יוגוסלביה תומכת בעמדתנו בעיקר מחמת הנימוק של קיום השלום, כיוון שברור, כי הסגר איננו מרבה שלום, אלא מעמידו בסכנה. היא מעוניינת פחות בבחינה המשפטית של הבעיה, הנוגעת לביצוע אמנת קושטא. אין הוא יודע מה אירע במועצת־הביטחון אתמול, בדיון שהיה, אך נציגם קיבל הוראות לנקוט עמדה לטובתנו. העירותי, כי קיים חשש שהמצרים ינסו, כפי שניסו עד כה, להשהות את הדיון בהסוותם משא־ומתן, כדי להרוויח זמן ולהפיג את הלחץ המופעל נגדם כעת. הוא ענה, כי עליו לומר, שאף הוא היה מעדיף משא־ומתן והסכם על דיון פומבי והצבעה, כיוון שכל הכרעה מגבוה, בטבע הדברים, מעוררת מרירות. (דברים נאים מפי שר חוץ של מדינה דיקטטורית, הלא כן?) אולם נציגם במועצת־הביטחון יתנגד בהחלט למשא־ומתן שמטרתו להשהות את הפתרון. הוא הוסיף, אגב אורחא, כי אין יוגוסלביה יכולה, בכל זאת, להתעלם לגמרי מהיחסים שהיא מקיימת עם הערביים, אולם חזר ואמר, כי בעניין הסואץ היא לצדנו. כאן הוא הזמינני ללגום שליבוביץ חריף למדי שהוגש לנו, ושתה להצלחתי. הוא הביע את תקוותו, כי ישיבתי בארצם תנעם לי, כי אשבע נחת מעבודתי. הקשרים שנקשרו הם טובים.

לפני השיחה שקלתי בדעתי אם אוכל לעורר בפגישה ראשונה זו את עניין העצים והחוזה המסחרי ולבקש את התערבותו של משרד החוץ ליישוב הסכסוך. שאלתי את עצמי אם לא יהיה זה, נוסף לשאלת הסואץ, יותר מדי בראיון של היכרות ראשונה. אך באווירה שנוצרה עם לגימת השליבוביץ ולאחר דבריו של קרדל החלטתי להכניסו גם לסוגייה זו. הסברתי לו בקיצור את המחלוקת וביקשתי את התערבותו. אמרתי לו, כי אצטער מאוד על ביטול החוזה המסחרי,

305

1. עזרא יורן, ציר ישראל ביוגוסלביה.
2. אדוארד קרדֶל (Edvard Kardelj), סגן ראש הממשלה ושר החוץ של יוגוסלביה.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 499.

הקיים זה קרוב לשנתיים, דווקא בזמן שאני מתחיל בתפקידי, מאחר שלדעת המחלקה הכלכלית במשרד החוץ שלנו זו תהיה התוצאה הבלתי־נמנעת של עמדת "יוגודְרְבו", באם היא תעמוד על דעתה ולא תוותר.

תשובתו היתה, כי הוא תמים־דעים אתי שיחסים טובים, כפי שאמרתי, פירושם גם יחסי מסחר טובים, אם יחסי מסחר קיימים. הוא איננו מכיר את הבעיה, אך יברר אותה. משרד החוץ יתערב והוא בטוח, כי תימצא דרך לחיסול הסכסוך וחוזה המסחר יקוים. התשובה תימסר לי על־ידי סגנו ד"ר וילפן. עלי להבין, כי מצבם הכלכלי עודנו קשה, אך בעוד שנתיים יהיה מאזן התשלומים שלהם מאוזן.

כאן עברנו לשיחה כללית. אמרתי לו, כי קראתי את מאמרו האחרון בכתב־העת "הקומוניסט", מאמר אידיאולוגי–פוליטי ארוך, שהגיע אלי בתרגום אנגלי. (מאמר זה, שהוא גלגולו של נאום, וכן נאומו של טיטו בקאזרה, שנישאו שניהם סמוך לבואי, ניתן להם פרסום רב כאן והם שימשו נושא לפירושים שונים.) הוא אמר, כי הם, היוגוסלבים, רוצים להגשים את הסוציאליזם ללא כפייה, בניגוד לרוסים. הם דנים הרבה בבעיות הסוציאליזם. אהבת הפולמוס האידיאולוגי גדולה אצלם.

הוא שאלני על המצב הכלכלי אצלנו נוכח העלייה הגדולה, על התפתחות התעשייה, על חומרי הגלם המצויים ועל אוצרות הטבע. הסברתי את הדברים כמיטב יכולתי. כן שאלני על ההתיישבות החקלאית והתעניין בצורותיה. סיפרתי לו משהו על דרכי ההתיישבות בעליות הקודמות וכעת. הוא העיר, כי יש, בלי ספק, מה ללמוד מאתנו בשטח ההתיישבות והמפעלים השיתופיים. הדברים מעניינים אותם מאוד.

הוא חזר וביקש לדרוש בשלום השר שלנו. השיחה ארכה כשעה.

הודעה על הראיון פורסמה בהבלטה, בעמוד הראשון, בכל העיתונות היוגוסלבית.

בברכה,

ע. יורן

306

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W279 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 3 August 1951

Yours IWA636.[1] Blaustein accept *Shilumim* [restitution] conference on condition we reach ideological agreement in advance viz. do not claim Israel represents Jewish people's rights everywhere but concentrate on practical demand.

306

1. במברק מיום 30 ביולי נשאל אבן מה הם הסיכויים לקיום ועידה של הארגונים היהודיים בנושא השילומים והאם הסכימו גולדמן ובלאושטיין ביניהם מתי ואיפה לקיימה (93.01/2203/12).

I regard this as positive answer and as signifying we can get B'nai B'rith and other non-Zionists.

Agency to whom I submitted query via Rose Halprin[2] weeks ago still unreplied, please get their views your end. Best time is early October.

Eban

307

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI714 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 3 August 1951

Furlonge told me today that Abdulhouda[1] course recent talk Kirkbride[2] desired following information be passed on to us informally, confidentially: (1) Present Jordan Gov[ernmen]t will make no separate peace with Israel and will act only jointly with other Arab gov[ernmen]ts. (2) He will respect armistice agreement and see to it that conditions boundaries normal.

Furlonge restated Strang's assurance no plans for changes territorial *status quo* either by Jordan–Iraq or Jordan–Syria merger.[3]

He enquired whether we had evidence Mufti's direct responsibility King's assassination on which he so far heard nothing definite. Reply my question whether Mufti would get Jordan visa and permission go Jerusalem if he applies Furlonge said did not think so but asking Kirkbride.

Persia. Nothing definite before Stokes[4] meetings Moussadegh. H.M.G. ready negotiate agreement within framework Hague court decisions and would consider Persian Gov[ernmen]t attitude on its practical merits.

He said taking note my restating on your instructions our position on Demil[itarized] Zone.[5]

Elath

2. רוז הלפרין, חברת הנהלת הסוכנות היהודית בארצות־הברית ונשיאת ארגון "הדסה" שם.

307

1. תופיק אבו אל־הודה, ראש ממשלת ירדן ושר החוץ מ־25 ביולי 1951, ימים ספורים אחרי רצח עבדאללה.
2. סר אלק קירקברייד, ציר בריטניה בירדן.
3. ראה מס' 300.
4. ריצ'רד ר. סטוקס (Stokes), הלורד שומר החותם בקבינט הבריטי והשר לענייני חומרי־גלם.
5. ראה מס' 290. ראה גם דיווח מפורט במכתב אילת אל קומיי, 7.8.1951, 130.13/2582/5.

308

א. אבן אל ו. ריילי (ניו יורק)
A. Eban to W.E. Riley (New York)

Copy: 130.02/2433/9 :העתק

Washington, 4 August 1951

Dear General Riley,

I write to convey to you officially the viewpoints and proposals which I outlined to you orally on 2 August 1951[1] on instruction from the Minister for Foreign Affairs.

The Government of Israel has again considered the situation arising from the Security Council's Resolution of 18 May 1951.[2] The process of restoring the effective functioning of the Syrian–Israel armistice in the light of the Security Council's Resolution has not yet been satisfactorily completed. In particular, the following matters give rise to the Israel Government's deep concern:

(1) *The Huleh Project.*

In accordance with your ruling, based on the Security Council's Resolution of 18 May 1951, work is proceeding only on lands in which the concession rights of the Palestine Land Development Company are not affected by any Arab property rights. Thus the project is held up at its most crucial point. This means that the purposes of the project itself, affecting some 20,000 acres and the legally acquired property and concession rights of the Palestine Land Development Company are at this moment being virtually annulled in deference to the property rights of the owners of 6.5 acres of land, mostly unoccupied, along the bank of the Jordan. It is clear from the records of the Security Council that the continuation of this situation conflicts with the intention of the sponsors of the Resolution, who formally declared that these few acres of property should not be allowed to stand in the way of the project as a whole. It was only after this assurance had been given, that the Resolution received the support of the Security Council. It is now essential to secure the removal of this obstacle, while ensuring fair compensation or exchange for the affected property owners.

(2) *El-Hamme.*

On 10 July 1951[3] the Minister for Foreign Affairs drew your attention

308

1. ראה דיווח על השיחה במברק אבן אל שרת, W282, 4.8.1951, 93.01/2207/20.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
3. ראה מס' 261.

to the fact that the El-Hamme area has been penetrated by Syrian regular and irregular forces, has become virtually detached from the Demilitarised Zone and is effectively under the control of Syria – a State which has no lawful State interests, property rights or police responsibilities in any part of the zone. This constitutes a violation of Article V of the General Armistice Agreement.

(3) *Syrian Aggression.*

It cannot be doubted that a primary and overriding purpose of the General Armistice Agreement is to protect the parties from aggressive attack, especially by the use of armed force across the demarcation lines. On May 6, 1951 I submitted to the Security Council a formal complaint concerning the invasion of Israel territory at Tel el-Mutilla by Syrian regular and irregular forces reinforced by local Arab elements under Syrian command.[4] No action by the Mixed Armistice Commission has been taken on this complaint. My Government is determined to prosecute this case in the Mixed Armistice Commission which alone is competent to reach a conclusion on the Israel complaint. This is a matter of high urgency, inasmuch as the failure for three months to examine a charge of armed aggression constitutes a most serious defect in the working of the Armistice Commission. You will doubtless agree that Israel has an absolute and unconditional right to have this complaint formally investigated and discussed, in accordance with Article VII of the General Armistice Agreement.

(4) *The Mixed Armistice Commission.*

Between 18 May 1951 and 30 June 1951 Israel submitted eighteen complaints to the Mixed Armistice Commission. These have not been brought up for discussion. This situation represents a derogation of Israel's rights under Article VII (Paragraph 7) of the General Armistice Agreement which reads:

> Claims or complaints presented by either party relating to the application of this agreement shall be referred *immediately* to the Mixed Armistice Commission through its Chairman.

The Mixed Armistice Commission has not been convened since 20 June 1951. In view of the many items requiring urgent decision it is hoped that this paralysis of the armistice machinery will not be prolonged any further.

Apart from these matters affecting Israel's rights under the armistice, the Minister for Foreign Affairs has considered the points to which you

4. ראה מס' 159.

referred in conversation with Mr. Gideon Rafael on 27 July 1951.[5] I am now instructed to convey the following comments:

(1) *Policing of the Demilitarised Zone.*

The Government of Israel is desirous of discussing with you some of the relevant practical problems connected with the policing of the Demilitarised Zone. The Government believes that it is possible, and indeed desires, to reach a mutually satisfactory solution of the practical problems connected with the restoration of normal civilian life and normal local policing in the Demilitarised Zone on the basis of the terms agreed upon in the Armistice Agreement and its various attendant documents. These include Dr. Bunche's Explanatory Note of 26 June 1949 and also, in particular, his letter to the Minister for Foreign Affairs of the same date which had a decisive effect in securing Israel's agreement to the compromise proposal now embodied in Article V of the Armistice Agreement. My Government awaits a detailed comment on the proposals which the Senior Israel Delegate submitted to Colonel Taxis on 3 July 1951[6] as a contribution to the practical settlement of this problem.

(2) *Return of Arabs to the Demilitarised Zone.*

The Minister for Foreign Affairs has noted your comments with respect to the 115 Arabs who left the Demilitarised Zone for Syria during the hostilities. I am now instructed to state that Israel representatives are ready to discuss this matter with you forthwith.

(3) *Drainage Work.*

In connection with the report that it was intended to carry out work on the east bank of the Jordan and to commence the operation of the dam on or about 1 August 1951, I am authorised to state that no work is being carried out on the east bank of the river nor is the dam being operated. The Minister for Foreign Affairs is ready to discuss these matters with you now.

With reference to all the matters which you have raised, I am authorised to state that the Israel Government advocates an immediate effort, in consultation with you, to complete the settlement of problems still outstanding as a result of the Resolution of the Security Council of 18 May 1951,

5. ראה מס' 295.
6. ראה מס' 250.

and for its part will approach such an effort constructively and in good faith.[7]

Yours very sincerely,

Abba Eban
Permanent Representative of Israel
to the United Nations

309

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W284 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 6 August 1951

Ambassador saw McGhee one hour's talk, Keren, Herzog, Waldo, present. Points taken up: (A) Arms. Ambassador pointed out that situation as to licences unchanged in spite assurances McGhee and Ambassador's letter.[1] McGhee replied that Huleh had indeed caused interruption of issued licences (which he had twice denied) but now situation returning to normal i.e. granting of licences according Tripartite agreement. Would answer Eban's letter shortly and meanwhile look again into matter. Added that Syria not granted licences either.

(B) Edwin M. Wright's[2] address which airmailed. Ambassador complained formally against anti-Israel bias, gross tactlessness, mentioning this is not first instance manifestation anti-Israel attitude by Wright. McGhee tried rather weakly defend Wright as having mentioned only facts but then conceded that he had seen Wright on his speech of which have already heard from American side (Blaustein), could assure us that Wright would not make offensive statement again.

(C) Huleh: Ambassador gave outline his letter Riley[3] of which McGhee took notice adding that he hoped Israel would accept Riley's interpretations *Moabit* [Security Council] resolution and not insist too much its own

7. ראה תשובת ריילי במס' 313.

309

1. ראה מס' 271 והערה 1 שם.
2. אדווין רייט, עוזר מיוחד למנהל האגף לענייני המזרח הקרוב ואפריקה במחלקת המדינה. בהרצאה באוניברסיטת אינדיאנה תקף רייט את ישראל. דבריו פורסמו בעיתונות ועוררו גל של מחאות מצד היהודים. (ראה מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, W283, 6.8.1951, 130.09/2309/2.)
3. ראה מס' 308.

interpretation. For State [Department] anyhow Riley's opinion absolutely final and unfavourable report Riley on non-compliance *Moabit* resolution could have repercussions Suez too. When Ambassador mentioned that Riley's absence Israel also holding up settlement incident Waldo inserted State [Department] too favoured Riley's early return.

(D) Suez: McGhee informed that State [Department] definitely decided co-sponsor resolution. Ambassador urged strongly against further delay to which McGhee agreed. State [Department] had hoped come to solution with Egyptians but saw now that all was futile.[4]

[Washington] D.C.

310

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מקור: 130.02/2443/9

ואשינגטון, ה' באב תשי"א
7 באוגוסט 1951

סודי

הנידון: בעיית ירושלים בעצרת הכללית

לאור הדיונים שהתקיימו בקריה בשאלת ירושלים,[1] ולאחר שנמלכתי בדעתם של חברי השגרירות והנציגות באו"ם, הנני בא לסכם את המלצותי:

(א) קשה לנחש התועלה בעיית ירושלים לדיון בעצרת אם לאו. יש סימנים לכאן ולכאן. מצד אחד, אין להכחיש כי נפלה תרדמה על הבעיה הזאת במשך השנה החולפת, ולא הושמעו ערעורים רבים על המציאות הקיימת שבינתיים התבצרה והעמיקה שורשים. הפעם לא תעלה הבעיה על סדר־היום מאליה, היות ושום מוסד בינלאומי לא נצטווה לשבת על מדוכת העניין במשך השנה שעברה. סדר־היום הזמני אשר הוגש בשבוע זה על־ידי המזכיר הכללי איננו כולל שום רמז על קיומה של בעיית ירושלים. גם אשתקד היה ברור כי הוואתיקן היה בוחר אי־העלאת הבעיה, לו רק ניתן הדבר, באשר אין לה תקווה להוסיף על תפארת הניצחון שנחלה ב־1949, וכל דיון חדש עלול רק לגרוע מאותו ההישג המלא, מבלי להבטיח הגשמה וביצוע אפילו לתכנית יותר צנועה שתתקבל במקום התכנית הקיימת. כאשר התברר כי, בעטיים של חוקי נוהל יציבים וקבועים, אין סיכוי למנוע דיון, התמסרה הכנסייה למערכת התגוננות על־מנת להדוף אחור את התכנית היריבה שהתיימרה לנשל את תכניתה היא. ספק אם חליפות הזמן הגדילו את סיכוייה של תכנית 1949 לזכות באישור מחדש. להיפך, מדי שנה בשנה נחלשת חזית הבינאום וניתקים ממנה מספר חסידי התכנית לשעבר – (ברית־המועצות, אוסטרליה,

4. השווה דיווח על השיחה ב־*FRUS*, 1951, V, pp. 820–823.

310

1. ראה למשל מס' 227 והערה 1 שם.

ניקרגואה וכו'). ייתכן מאוד, כי תחליט הכנסייה גם בשנה זו לנקוט במדיניות של "שב ואל תעשה". אין לראות סתירה בין ההנחה הזאת לבין מסע התעמולה הנערך כעת על־ידי גורמים כנסייתיים. הלא מערכת התגוננות, המיועדת רק להדוף את התקפת היריב, כרוכה גם היא ביריות והפצצות, אשר אין בהן כדי להוכיח על כוונת הסתערות. כללו של דבר, אי־העלאת הבעיה היא לפחות אפשרות וסיכוי.

(ב) מאידך, לא הרי אפשרות וסיכוי כהרי עובדה מוגמרת. ייתכן כי הוואתיקן יראה את נקיטת היוזמה כאמצעי היעיל ביותר לחיסול תכניות אחרות אשר יש בהן משום המעטת דמותה של תכנית הבינאום המקורית. לא עוד אלא שמדינות ערב מסוגלות להעלות את הבעיה הזאת מקברה בלי לשים לב לסיכויי ההצלחה מתוך רצון שרירותי להכביד על מדינת ישראל ולמרר את חייה הבינלאומיים. בהריגת המלך עבדאללה חוסל האיש שסימל בהבלטה מיוחדת את ההתנגדות לתכנית הבינאום בעולם הערבי.

(ג) אם כן, מתברר כי עלינו מוטל תפקיד כפול. מצד אחד אסור לנו לעשות מאומה על־מנת לבטל את הסיכוי הקיים של אי־העלאת הבעיה, מצד שני מצווים אנו להיות דרוכים לקרב באם יתלקח לפתע.

(ד) בדיוני הקריה אפשר להבחין שתי אסכולות. הראשונה מתבססת על הסיכוי כי הבעיה לא תעמוד להכרעה ועל־כן יש לנקוט במדיניות סבילה על־מנת לסייע להגשמת הסיכוי ההוא. השנייה יצאה מתוך הנחה כי צפויה לנו המערכה הזאת ממילא, ועל־כן יש לגשת להכנות הנחוצות, כדי להבטיח התגוננות מוצלחת. איש מבין המשתתפים באותו דיון לא הניח כי עלינו להתכונן עוד פעם לקראת נקיטת היוזמה כפי שעשינו אשתקד, ולא להסתפק בתגובה על יוזמה עויינת.

(ה) בשיחה מקרית ומרפרפת לפני ימים מספר, שעה שהמתנתי לבואו של מקגי אשר נקרא להתייעצות דחופה עם מזכיר המדינה בשאלת איראן, שוחח אתי ואלדו, איש שולחן ארץ־ישראל, על בעיית ירושלים. בהדגישו כי אין לראות את דבריו אלא כהבעת הרהורי־לב פרטיים, רמז ואלדו כי יש להרכיב מחדש את החזית הלוחמת אשר מנעה אישור תכנית הבינאום בכנס האחרון. פירוש הדבר, יש לראות את עריכת הדיון כדבר בלתי־נמנע, ויש להבטיח כי נקודת המוצא לאותו דיון תהיה התכנית השוודית המתוקנת, אשר זכתה בשלבים המאוחרים של כנס 1950 בהסכמתן של ישראל וירדן כאחד.[2] הוא רואה בתכסיס זה ערובה מוחלטת לפתרון סופי לבעיית ירושלים. אחת משתיים: או שהתכנית השוודית תתקבל הפעם – אזי ברור כי הבעיה באה על פתרונה הסופי והמוחלט. או שהתכנית הזאת תיכשל שוב פעם, אך תשאיר בעקבותיה חלל ריק, ואז תהיינה רוב המדינות – ובכללן ארצות־הברית – מוכנות לראות את הפרשה כמחוסלת מחוסר מעשה. מה שלא תהיה התוצאה – אפשר יהיה לגשת מיד להקמת השגרירות האמריקנית בירושלים. כאן גילה ואלדו, בהמשך שיחתו, כי נציגי ארצות־הברית בישראל כבר ערכו בדיקות קפדניות של אפשרויות השיכון בירושלים. הוא דיבר בבקיאות מוחלטת על בתי טלביה ורחובותיה; על תכנית להקים את משרדי השגרירות בקונסוליה הכללית ולקבוע את מגורי השגריר בבית שוקן בטלביה. כבר הוזמנו הערכות מפורטות על תכניות הרחבת הבניינים והבתים האלה. ואלדו הוסיף כי הגיע הזמן לחסל לפחות אחת הבעיות המצטרפות לחשבון "השאלה הארץ־ישראלית" באו"ם. הדגיש כי תכסיס זה של נקיטת יוזמה לטובת התכנית השוודית יהיה יעיל רק אם ישראל וירדן תתאחדנה הפעם, מתחילת הדיון ועד סופו, על יסוד התכנית ההיא.

2. ראה כרך 5, הערת־עורך, עמ' 698.

(ו) מכאן אני מסיק את המסקנות הבאות לגבי פעולתנו מהיום ועד לכנס הבא של העצרת:

1. היות וקיים סיכוי כי לא תעלה הבעיה לדיון אין לנו כל עניין לעודד או להחיש את העלאתה.
2. אולם היות וקיימת גם אפשרות כי מדינה ערבית או קתולית תתבע את העלאת בעיית ירושלים על סדר־יומה של העצרת עלינו להתכונן למקרה זה.
3. אם תבוא תביעה כזאת להעלאת עניין ירושלים על סדר־היום, חייבים אנו להבטיח כי נקודת המוצא לאותו דיון תהיה תכנית העלולה להתקבל על דעתנו. אחרת, תזנק לתוך החלל הריק אותה תכנית ממאירה אשר זכתה לאישור ב־1949 אך ורק בגלל היותה ההצעה הראשונה שהועלתה לדיון.
4. לכן עלינו לבוא בדברים מיד עם ארבע המדינות אשר הגישו את התכנית השוודית המתוקנת בשלב האחרון של הכנס דאשתקד, כלומר, ארצות־הברית, בריטניה, שוודיה ואורוגואי. יש לחתור להסכם כפול אתן: ראשית, יש להבטיח כי תהיה מונחת בנרתיק תכנית מפורטת הנהנית מהסכמתנו ומסיכוי הסכמתה של ממלכת הירדן. שנית, יש לבוא לידי הסכם עם הגורמים הנ"ל כי תכנית זאת תוגש רק לאחר שיתברר כי מדינה מסוימת תובעת את העלאת הבעיה על סדר־היום ולפיכך אין אפשרות להשכיח את הבעיה ולהרדימה.

(ז) לי נראה, כי על־ידי תחבולה זאת נתחסן בפני הפתעות, ונחזיר לידינו את היוזמה אם ייגזר עלינו להיכנס לגלגול חדש של המאבק הזה.

בברכה,

אבא אבן

311

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W294 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 7 August 1951

After publication A.P. news from Jerusalem that State [Department] has drawn up "far-reaching peace plan" Keren saw Lewis Jones and received following information: State has written Palmer[1] that mandate General Assembly to P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] requires "more authoritative and direct role" from latter. State [Department] letter continues "nature problems necessitates procedure based on authority to mediate between parties, Department believes experience past two years

311

1. ראה מכתב אצ'יסון אל פאלמר, 27 ביולי 1951 ומברק פאלמר אל אצ'יסון, 3 באוגוסט 1951, ב־816–817, 799–801 .*FRUS*, 1951, V, pp

should convince Israel, Arab, governments that P.C.C. best fitted for this function".

France has already stated approval this new approach, no reply yet from Turkey but their agreement obvious.

Palmer will suggest P.C.C. convene meeting Israel and Arab States with no fixed agenda. Probable date September 10, probable place Istanbul.

Jones expressed as his opinion that agenda should be as broad and elastic as possible but would have to be fixed between parties themselves. He has no indication about possible Arab reaction, sees chances if at all only for solution of isolated issues not for general settlement but hopes improvement general atmosphere if both parties agree to meet. Added hopes *Memisrael* [Government of Israel] will not have too legalistic and inelastic a stand on possible agenda. After issue of invitation through P.C.C. U.S.A. diplomacy will doubtlessly urge for acceptance in various capitals.

Jones explained date fixed beginning September order give P.C.C. opportunity report to General Assembly on success or failure of venture. Jones asked for secrecy, regretted A.P. leak.[2]

[Washington] D.C.

312

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X257 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2330/6 :נוסח נכנס

New York, 7 August 1951

Saw Tsarapkin today 45 minutes. Urged his support joint resol[ution].[1] Suggested their efforts relaxation world tension greatly enhanced if they join other big three on measure promote peace Middle East. Reminded him effect U.S.A.–U.S.S.R. cooperation Palestine question. He tried avoid commitment though made noises that presently they would abstain but will request instructions on draft resol[ution] which left with him. He inquired situation Middle East after Abdullah, about reasons for contin-

2. מידע דומה על הכוונה לחדש את פעילותה של ועדת הפיוס הגיע גם מג'נבה (מברק כהני אל איתן, GN86, 8.8.1951, 130.09/2302/8).

312

1. בעניין סואץ. ראה הערת־עורך, עמ' 499.

ued Arab hostility Israel, and news item that U.S.A. submitted far-reaching peace plan P.C.C. [Palestine Conciliation Commission].[2]

Suggest Eliashiv tries with Gromyko line U.S.A.–U.S.S.R. cooperation Suez issue as relaxing factor.

Rafael

313

ו. ריילי אל א. אבן (ניו יורק)
W.E. Riley to A. Eban (New York)

Orig.: 93.08/339/4 :מקור

New York, 8 August 1951

My dear Sir,

I am in receipt of your letter dated 4 August 1951,[1] in which you have conveyed to me officially the viewpoints and proposals which you outlined to me orally on 2 August 1951.

With reference to your comments on the Huleh Project, I agree that if the project is to be carried through to its completion, Arab property rights in the Demilitarized Zone constitute an obstacle which must be removed. In S/2213, dated 27 June 1951,[2] I reported to the Security Council, in paragraphs 5 and 6, the situation in regard to Arab-owned land and the stand taken by Arab land-owners. To date, there has been no change in the situation.

Furthermore, in this regard, I have found it necessary to address on 6 August 1951 a communication to His Excellency Moshe Sharett[3] in which I stated:

> "In view of the responsibility given to the Chairman of the Mixed Armistice Commission of the General Armistice Agreement and in accordance with instructions contained in the Security Council resolution S/2157 dated 18 May 1951 which authorises the Chief of Staff 'to take such measures to restore peace in the area and to make such representations to the Governments of Israel and Syria as he may deem necessary' and further in view of the consultations on the outstanding problems envisaged in Mr. Eban's letter to me of 4 August

2. ראה מס' 311 והערה 1 שם.

313

1. מס' 308.
2. ראה מס' 244, הערה 2.
3. ראה בוסאווי אל שרת, 7.8.1951, 130.02/2433/9.

1951, I urge strongly that the Palestine Land Development Company be restrained from despatching a survey team to the east bank of the Jordan and from proceeding with the proposed emplacing of a dam across the Jordan".

The allegation that the El-Hamma area has been penetrated by Syrian regular and irregular forces, has become virtually detached from the Demilitarized Zone and is effectively under the control of Syria, should, in my view, be discussed in the Mixed Armistice Commission. The Chairman will state the facts, as reported by United Nations Observers.

With reference to your statement regarding the alleged Syrian aggression, as reported to the Security Council by you on 6 May 1951,[4] I agree that this complaint should be investigated and discussed in the Mixed Armistice Commission, when that body is reconvened. Investigations have already been made and you may rest assured that the Chairman and the United Nations Observers will continue to render all assistance possible in connection with that complaint which was submitted to the Chairman sometime ago.

As for the failure of the Mixed Armistice Commission to meet since 20 June 1951, I am also in full accord with your statement that "in view of the many items requiring urgent decision it is hoped that this paralysis of the armistice machinery will not be prolonged any further". For your information, I have again urged the Chairman to find a compromise in connection with the adamant stand taken by both sides in regard to an acceptable agenda which will permit the Mixed Armistice Commission to reconvene in the very near future in order to discuss and settle all outstanding problems and complaints.

In reference to your comments with regard to the "relevant practical problems connected with the policing of the Demilitarized Zone" and the return of Arabs who fled to Syria after the outbreak of the disturbances in the Zone, I suggest that His Excellency the Minister for Foreign Affairs designate a representative to re-discuss these matters with the present Chairman, Colonel Taxis, to see if a solution cannot be found which would be in accord with the Chairman's responsibility as laid down in Article V of the General Armistice Agreement.

In reference to the police problem in the Demilitarized Zone, I wish to invite your attention to an incident that occurred on 6 August 1951.

On the morning of that day, three United Nations Observers were denied access to the citrus grove on Arab-owned Khoury farm and informed that the farm was Israel territory and access would be permitted only if accompanied by Colonel Hanegby. On the evening of the same day,

4. ראה מס' 159.

when the Chairman attempted to walk down the road he was seized by three Israel police and prevented from proceeding. Since then, the Chairman has received an apology from the Senior Israel Delegate and also the assurance that such actions by the police would not occur in the future. However, the request of the Chairman that Israel police be removed from Arab-owned Khoury farm and that Mr. Khoury and workers should be allowed to return to the farm has not been complied with.

It is of the utmost importance that the responsibility of the Chairman in the Demilitarized Zone should be fully recognized if the hopes which you express in your final paragraph regarding the settlement of problems still outstanding are to be fulfilled.

With all good wishes, I am, as always, Sincerely yours,

William E. Riley
Lieut.-Gen. USMC (ret'd)
Chief of Staff
U.N. Truce Supervision Organization

314

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W299 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 8 August 1951

House committee just decided increase *Mattan* [Grant-in-Aid] for Israel by fifty million without increasing share Arabs. Total share Israel will therefore be seventy five million. This increase represents allocation Jewish refugees parallel to fifty million earmarked for Arab refugees. Decision is secret and not, repeat not, for publication.

We see in this decision notable success as this first vote both in House and Senate on increase *Mattan* and shows strength our supporters. Will of course continue fight for further increases in many stages of battle which still ahead i.e. House plenum, Senate committee and plenum and finally reconciliation between Senate and House versions. Therefore any surprise

good or bad still possible and final result will not be known before middle, end, September.[1]

[Washington] D.C.

315

א. לוריא אל ו. איתן
A. Lourie to W. Eytan

Coded Tel. X260 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/13 נוסח יוצא:

New York, 8 August 1951

Gideon [Rafael], self, had firm frank talk with Sarper who began by urging us agree idea postpone filing resol[ution] enable him seek face-saving device for removal restrictions. We emphasized: (1) This procedure already exhausted, Americans tried hard without success. (2) Importance we attach Turkish support view their co-sponsorship May 18. (3) Contradicting his view we insisted greater likelihood compliance once resol[ution] passed than merely in offing. (4) Importance our close association in light joint Middle East defence developments. Subsequently became clear he fully realizes Fawzi's instructions limited exclusively to fight for delay. Said himself still without final instructions but hinted on show-down probably favourable tho[ugh] obviously anxious avoid till last antagonizing Arabs particularly in light Turkey's Middle East defence role. He acknowledged and had reminded Ankara our part *Moabit* [Security Council] election.[1] Sarper personally friendly, stressed need constant contact our minis-

314

1. במברק נוסף מסר קרן כי התיקון להצעת החוק הוגש על־ידי ואלטר ג'ד, רפובליקני ממינסוטה, וכי תמכו בו 16 לעומת 5. האווירה בדיון היתה מאוד אוהדת ומעודדת. שני תיקונים – האחד של סנטור יעבץ להקצבה של 150 מיליון דולר רק לישראל והשנייה של פ. ד. רוזוולט הבן להוסיף 125 מיליון לכל האזור – נדחו ברוב גדול. קרן הוסיף שהגדלת התקציב לישראל הוא הישג יוצא דופן שהושג תודות למאמצים בלתי נלאים של ידידי ישראל. יחד עם זאת הבהיר שהמאבק המכריע עוד בפתח. (קרן אל מחלקת ארצות־הברית, V303, 9.8.1951, 93.01/2207/20).

315

1. הכוונה לבחירת נציג טורקיה למועצת־הביטחון. ראה כרך 5, מס' 371 ו־377.

ter Ankara with his Foreign Office and in particular Nuri Birgi[2] as effective factor, also Kural.[3]

Lourie

316

ס. נ. צאבע[1] אל מ. הנגבי
S. N. Sabbagh[1] to M. Hanegbi

Original translation from the French: 130.02/2433/9 : תרגום מקורי מצרפתית

9 August 1951

Confidential

In reply to your letter of 2.8.51,[2] I draw your attention to the fact that all conversations as regarding the settlement of questions in abeyance can be undertaken amongst the delegates to the M.A.C. [Mixed Armistice Commission] and within the framework of the Armistice Agreement. Moreover, the above agreement provides for the procedure necessary to modify any of its provisions.

Every delegate might, however, be assisted by a representative of the Ministry of Foreign Affairs in the capacity of a special adviser.

As regards economic relations, the Senior Syrian Delegate to the M.A.C. is not qualified to undertake discussions of this nature.

(-) Signed:
Sabbagh

2. באותם ימים נפגש ארזי עם איש משרד החוץ הטורקי מוחרם נורי בירגי ועם אישים אחרים בצמרת הטורקית. כך נודע לו כי ההוראות שניתנו לסארפר היו להצביע בעד פשרה עם מצרים ובמקרה של גינוי למצרים לבקש שהות לקיום התייעצויות. ארזי התרשם שחוגים כלכליים בטורקיה לוחצים על משרד החוץ להבטיח בכל מחיר את פתיחת התעלה בעוד שמשרד החוץ חושש מפני הסתבכות עם מצרים בשעה שעומדת על הפרק תכנית להגנת המזרח התיכון. (ראה מברק איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, MTA48, 10.8.1951, 130.09/2377/1.)
3. אדנן קוראל, איש משרד החוץ הטורקי; נציג במשלחת טורקיה לעצרת השישית של האו"ם.

316

1. מייג'ור סעיד נבי צבאע', הנציג הסורי הבכיר בוועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה.
2. מס' 302.

317

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Orig.: 130.13/2582/5 :מקור

London, 9 August 1951

Secret

CONVERSATION WITH THE RT. HON. HERBERT MORRISON, FOREIGN OFFICE, 7TH AUGUST 1951 – MY LI.725 OF 7.8.51[1]

When the appointment arranged for me with the Foreign Secretary for August 1st fell through, owing to his departure for Strasbourg, and I saw Sir William Strang instead,[2] I had thought that this meant the cancellation of my interview with Mr. Morrison. But his secretary telephoned on Friday to suggest an appointment with the Secretary of State on Tuesday afternoon, though it must have been known that I had already seen Sir William. This is why, in my cable above referred to, I said that I had seen Mr. Morrison "at his suggestion."[3]

The meeting took place in Mr. Morrison's room at the Foreign Office, with Mr. Wardrop (of the Eastern Department) present and taking notes of what passed.

When I came into the room, Mr. Morrison said he had heard with pleasure of my interesting talk with Miss Alice Bacon[4] (this with a smile – and possibly conveying that Miss Bacon was a channel of unofficial information; I took it also as a friendly warning!). I enquired about his journey to Europe, and he said he had found considerable progress in the development of understanding between Western countries. But there was still a long way to go before full understanding was in sight, and unity in the face not only of common danger, but of common day-to-day practical problems could be said to have developed.

From this he passed immediately to the question of Suez, saying that the U.S.A. and France had finally agreed to join in sponsoring a resolution which he believed we should find satisfactory – it embodied practically all that was implied in our complaint to the Security Council. The delay in

317
1. .130.09/2319/1
2. ראה מס' 300.
3. השווה דיווח של מוריסון בשדר אל צ'ארוויק מיום 7 באוגוסט 1951 ב־PRO, FO371/91716.
4. אליס מ. ביקון, חברת הפרלמנט הבריטי מטעם מפלגת הלייבור.

getting American support had been due to the American belief in the possibility of reaching an agreement with the Egyptians out of Court. He had himself been very sceptical, from the outset, about any such possibility, more especially since it had not taken the Foreign Office long to discover that there was little co-ordination between Fawzi Bey in New York and Salaheddin Pasha in Cairo: Jebb's reports of his talks with the first, and Sir Ralph Stevenson's[5] of his with the second, were often contradictory. Eventually, the Americans had discovered for themselves how little chance there was of extracting any clear and satisfactory commitment from the Egyptians, or of getting any nearer to a solution without a vote in the Security Council. Now that the U.S. and France had joined them, he expected "good results", though of course (this with a rather sarcastic inflection), one could never tell what was going to happen at the United Nations! In reply to my question, he said he had so far no final information about the chances of getting the resolution through. As regards Turkey, he had discussed the Suez question with the Turkish Foreign Minister in Strasbourg, but it was still doubtful how Turkey would actually vote.

Mr. Morrison said that the Canal question was of the utmost importance to him, and he had personally followed every stage of the developments. Egypt's "disgusting and intolerable" behaviour called for action which only the Security Council could take – an actual vote on the merits of the case, and the resultant firm reminder to others who might think international commitments could be easily violated. (He was here apparently thinking of what Furlonge had told me about Iran, namely that though the oil dispute was at present being dealt with by free negotiation between the British and Persian Governments in Teheran, the legal aspects and the Hague Court decision still remained in the background, and on them the British position continued to be based.)

I expressed our satisfaction at the line taken by the British, and our appreciation of their firm stand in the face of attempts to weaken our case by out of Court discussions, as well as of the close contact clearly existing between our two delegations at Lake Success, which had contributed much to better understanding on this matter, in which both England and Israel are vitally interested. This clearly pleased him.

He then turned (he apparently had Sir William's report before him) to the question of conditions in Jordan, and briefly re-affirmed the assurances given to me by Sir Willian and Furlonge that conditions there were well in hand, and that no trouble was expected which might threaten disturbances on our borders. When I mentioned the question of possible changes in the territorial *status quo*, with a consequent shift of the balance

5. ראלף קלרמונט ס. סטיבנסון, שגריר בריטניה במצרים.

of power, which we would have to consider as affecting our vital interests, he said that no such changes were expected, or would be supported by H.M. Government. He added that he personally believed that territorial mergers between some Middle Eastern countries might at times be useful, if accompanied by social and economic development schemes which could not otherwise be carried out. He hurried on to say that this did not mean that he was at present in favour of any such merger, and that we might be quite sure of H.M.G.'s position in this matter.

He then said that he realised the importance of our representations on this point, and would like to feel sure that we ourselves realised how imperative it was that we on our part should make no atempt at changing the present territorial *status quo* as defined in the Armistice Agreements between us and the Arab states: fear of some such move was strong in Arab minds. This obviously links up with his reference in his opening statement in the Commons debate to the obstacles in the way of Arab–Jewish understanding, when he said:

> "The Israelis, for their part, do not perhaps fully appreciate the strength of Arabs' suspicions regarding their aims at expansion, and the importance of taking positive steps to allay them."

There is little doubt that in saying this, both publicly and to me personally, he was only expressing the accepted view of the Foreign Office – incidentally the same that I often encountered at the State Department in conversation with the Secretary and his assistants – namely that peace between us and the Arabs is made more difficult not merely by questions of refugees and "minor territorial adjustments" but also by our neighbours' genuine fears of our possible expansionist tendencies, specially in view of our immigration policy which may one day make expansion a matter of physical necessity.

I assured Mr. Morrison that we have no aggressive intentions whatever; we desired nothing better than the scrupulous observance by both sides of the conditions of the existing Armistice Agreements, giving us peace on our borders and a chance to get on with the constructive work which was now absorbing practically all our time, resources and energy. But I added that in view of the very delicate structure of the Armistice Agreements system, it was easy to see why we were so gravely concerned at the prospect of possible changes in the Middle Eastern balance of power, which might bring the whole system down in ruins.

One such event, I continued, might be the re-appearance of the Mufti on the political scene. Mr. Morrison did not wait for me to amplify this, but interrupted at once to say that he could not agree more that the Mufti is a most dangerous adventurer: he thought it a pity that there had been too many assassinations, all on one side, among the Arabs – regrettably

leaving out the Mufti. (I looked at Wardrop, who shrugged nervously, and was clearly unaccustomed to hearing this sort of thing in the Secretary of State's room!) Morrison, however, seemed pleased with his phrase, and repeated it to make sure I had not missed it. He looked at me, and looked at Wardrop, but as neither of us said anything, then turned abruptly to the question of how best to secure peace between us and the Arabs.

He said he fully understood the importance of preserving the existing Armistice Agreements; weak as they were, they were all we had to regulate our relations with our neighbours and preserve peace and stability in one of the most sensitive spots in world affairs. From the very day he had taken office, he had been thinking of how he might contribute to a final settlement between Israel and the Arabs, and thus to Middle Eastern stability. He thought that, next to the India–Pakistan controversy over Kashmir, the Israel–Arab question was probably the most potentially dangerous and explosive in the Middle East to-day. Reviewing the situation in his talk with the Turkish Foreign Minister in Strasbourg, he had asked the latter to try and pass on some of Turkey's long and valuable experience in dealing with Arab countries. He now asked me for any suggestions Israel might have as to the contribution which Great Britain could make to laying a solid foundation for peace in the Middle East. In asking this, he was bearing in mind that we had been the pioneers of social and economic progress in the Middle East, and he himself believed this to be the only lasting guarantee for peace between peoples and the only reliable basis for normal neighbourly relations. In his dealings with the Arabs, he had early learnt that no trust could be placed in their present rulers, who still represented a feudal-pasha class which knew little and cared less about the impoverished masses they ruled. But it was difficult to suggest a remedy for this situation, or any means of ensuring the peaceful and voluntary transformation of existing backward regimes into more advanced and progressive economies. (In his Commons statement, he had expressed a rather more optimistic view on the progress already made and the prospects of further improvement in the Arab countries, though without giving any grounds for this optimism.)

He would have liked, he said, to be able to do something in this field while he remained at the Foreign Office, feeling that this is a direction to which he may properly devote himself.

I congratulated him on his Commons statement, and especially on the emphasis placed on the need for social and economic progress in the Middle East – certainly the best guarantee of peace and stability in any area. I said that Zionist work and planning in Palestine had from the beginning been based on the idea that the standards of living in the whole area would have to be raised as a necessary pre-requisite for our own progress and for

an understanding with our neighbours. I expressed my agreement with his analysis of the situation in the Arab countries, saying that the social gulf which divided Israel from her Arab neighbours was, I thought, largely responsible, in the past as now, for our difficulties in reaching an understanding with them: the more that could be done to bridge or fill in this gulf, the nearer we should all be to a lasting peace, and to stability for the entire area. Mr. Morrison said he quite saw the logic of this, and had indeed been thinking himself along much the same lines.

Continuing, he said he had been wondering whether the waters along Israel's boundaries might not provide a starting-point for economic co-operation between Israel and her neighbours. I said he had put a finger on the most likely place for beginning practical and fruitful co-operation. I mentioned the Jordan, the Yarmuk and the Litani, and indicated how these three rivers might contribute to co-operation between Israel, Syria, Lebanon and Jordan, adding that co-operation in using these waters might also promote a number of social and cultural contacts – as had happened previously with other big irrigation schemes, notably the T[ennessee] V[alley] A[uthority]. Mr. Morrison seemed much interested in my description, and asked a number of questions about the Arab populations along these rivers. He showed particular interest in the idea that schemes of this kind could also contribute to the re-settlement of the Arab refugees – in his opinion itself a most important contribution to better relations between us and the Arabs.

It being almost an hour since I had arrived, I thought it was time to take leave, though he still showed himself very much interested in the conversation, and suggested that we should meet again soon to continue the discussion of these subjects.

I have no doubt that Morrison's interest in these questions of Arab social and economic progress is entirely genuine, both *per se* and because of their connection with Israel–Arab understanding. His experience with the Egyptians has apparently left him feeling frustrated, and resigned to there being little prospect of achieving a solid Anglo–Egyptian understanding, unless certain basic changes can be made in the structure of the relationship between the two countries, which under the present Egyptian regime is not very likely. There may also be a personal angle to his interest in these matters, originating from the plans cherished by the late Ernest Bevin for social and economic progress in the Middle East. Morrison would no doubt like to carry on and succeed where his predecessor and former rival failed. Knowing that he may have little time left, Morrison is in something of a hurry, in the hope of leaving some impressive achievement behind him when he quits the Foreign Office.

Taking into consideration his present state of mind, I thought it might

be useful, this time, to stress our full sympathy with his views on these aspects of the question, as well as the contributions which we wish – and are able – to make to the progress of the Middle East, rather than to place too much emphasis on the negative elements of the situation, of which he must anyhow be fully conscious after his recent dealings with Persia and Egypt.

I would appreciate your sending me your views on these matters, together with any suitable material which you think I might use in later conversations with Morrison about them. I thought, also, that it might be a good thing for me to write to him informally, summarising the available information, and our own views on social and economic progress in the Middle East and the contributions we might make to it; any draft of such a letter you may care to send me would be very welcome.

E.E.

318

א. קובובי אל משרד החוץ
A. Kubovy to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן BI351
נוסח נכנס: 130.09/2306/4

ורשה, 9 באוגוסט 1951

למזאר [מחלקת מזרח אירופה]: (א) ביקרתי אצל ראש הממשלה צירנקיביץ והשיחה ארכה כארבעים דקות, האווירה מאוד ידידותית. התלוננתי על שיהודי המקום כאילו מפחדים ממגע־ומשא אתנו. מבלי לתת תשובה ישירה הוא הכיר בכך שקיימים קשרים מיוחדים במינם בין ישראל ובין יהודי המקום, גם עם אלה שהחליטו להישאר בפולין. בנוגע לעלייה הוא חזר על הטענות הידועות כגון שאי אפשר להרשות לאנשים להחליף את אזרחותם כל שישה חודשים. אולם הבטיח פעמיים שהממשלה תבדוק מחדש את עניין עליית הקרובים והיתומים. (ב) ביקרתי גם אצל השגריר הסובייטי סובולב, אשר לסואץ אמרתי כי המוני העם במצרים עלולים לראות בתמיכת ברית־המועצות במצרים כעידוד המשטר הפיאודלי על־ידי הקומוניסטים ואילו נחלה מצרים כישלון מדיני אחרי כשלונה הצבאי זה היה מעודד את כוחות הקדמה במצרים. היתה לי ההרגשה שסובולב התרשם מגישה זו.

קובובי

319

ג׳. מקגי אל א. אבן (ואשינגטון)
G.C. McGhee to A. Eban (Washington)

Orig.: 93.08/338/23 :מקור

Washington, 10 August 1951

Dear Aubrey,

I have received your confidential letter of July 16[1] concerning certain difficulties the Embassy has had in obtaining approval of licenses for shipments of items of military potential to Israel. I appreciate your having taken this matter up with me.

On the basis of your letter, as well as your earlier discussions with me, I have looked into this question. The following is the situation:

At the time of the most serious incidents between Israel and Syria in and near the Demilitarized Zone on the Israel–Syrian border, it was decided that the threat to security in that area of the Near East was so grave that it would be desirable to postpone action on license applications for arms shipments to the *two* countries involved. This was in accord with the policy of the United States Government which Ambassador Austin stated in the Security Council on August 4, 1949 and which was set forth in the Tripartite Declaration of May 25, 1950.

Although prior to March 1951 there had been a number of incidents between Israel and its Arab neighbors, these were the cause of less apprehension than the events of March–April, and therefore no action was taken to withhold the issuance of licenses on those occasions. The incidents involving Syria and Israel, however, were deemed serious enough to justify this action. It is my understanding that the reasons for this attitude were made known to officers of your Embassy.

Although we were and are seriously concerned about the Huleh situation, the suspension of the issuance of licenses for arms shipments to Israel and Syria was intended to be only a temporary measure. Even before you mentioned the problem to me on June 15,[2] steps had already been taken to relax these temporary restrictions. This relaxation does not mean, however, that henceforth all pending or future license applications will automatically be approved. Under established United States policy, license applications may only be approved after careful consideration by both the Defense Department and the Department of State and after the necessary assurances have been received.

319

1. ראה מס׳ 271.
2. ראה מס׳ 225.

In this connection there has been continuing United States–United Kingdom–French consultation on problems relating to arms shipments to the Near East. Each of the three countries coordinates its shipments with one another so that a certain balance may be maintained in arms shipments to the various Near Eastern countries. It is my understanding that on this basis the French Government recently released to Israel a number of Mosquito aircraft.

I assure you that we have been kept fully informed of your discussions with the various officials of the Department of Defense and that that Department and the Department of State are in full accord with regard to the question of arms shipments to the Near East. As I have told you, the United States sincerely appreciates Israel's offers of cooperation toward possible Near Eastern defense plans, and particularly the very helpful notes which you recently handed to me on this subject. The temporary suspension of licenses for arms shipments is in no way concerned with our overall thinking for the area, and I am sure that your applications for military equipment will continue to receive the sympathetic consideration they have always received within the framework of established United States policy.

I am enclosing a list of military equipment for Israel for which licenses have been approved since June 15.[3]

Sincerely yours,

George C. McGhee

320

מ. שרת אל נציגויות ישראל בוואשינגטון, פאריס ולונדון
M. Sharett to the Israel Missions in Washington, Paris and London

Coded Tel. MT44 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 10 August 1951

Please express [State] Dep[artmen]t – Quai [d'Orsay] – Foreign Office our disappointment joint decision U.S., Brit[ish], Fr[ench], rep[resentative]s Israel unaccept Zion[ist] Org[anization] in[v]itation attend opening Zion[-ist] Cong[ress] J[erusale]m.[1] Indicate this will be first congress unattended

3. הרשימה לא הודפסה כאן.

320

1. הקונגרס הציוני הכ"ג שנפתח בירושלים ב־14 באוגוסט.

dipl[omatic] repre[sentative]s resident country its convocation. For your info[rmation] Davis was given free hand by Dep[artmen]t and was ready attend[2] but his Fr[ench], Brit[ish], colleagues, both Chargés, prevailed against former, arguing opening be used assert position Jerusalem as capital. They assumed consular corps Jerusalem will be present but on our advice Zion[ist] Org[anization] uninviting consuls.

Sharett

321

א. פאלמר אל מ. שרת
E. Palmer to M. Sharett

Copy:[1] 93.03/3055/14 העתק:[1]

[Geneva], 10 August 1951

Your Excellency,

I have the honour to inform you that the United Nations Conciliation Commission for Palestine, meeting in special session in Geneva, has decided to invite the Government of Israel and the Governments of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria to discuss with the Commission solutions to the problems outstanding between Israel and the Arab States.

During the period following the adoption by the United Nations General Assembly for its resolution of 14 December 1950, the Palestine Conciliation Commission has continued to seek solutions for problems arising out of the Palestine situation. Pursuant to the General Assembly's directive of 14 December 1950, the Commission has undertaken to carry out the obligation imposed upon it under Paragraph two of that resolution by creating its Refugee Office for the purpose of making certain practical arrangements for the solution of the refugee problem. The Commission now believes its obligations under Paragraph one of the 14 December resolution should be fulfilled and, accordingly, is ready to make a new effort to lend assistance to the parties in seeking a solution on this and other questions outstanding between them. In the course of the proposed discussions, the Commission will be prepared to exercise its mediatory functions by

2. השווה *FRUS*, 1951, V, pp. 819–820, 823.

321

1. המסמך שלפנינו הועבר אל שרת במברק. הנוסח המובא להלן לקוח מתוך ידיעות לנציגויות, מס' 337, 15.8.1951, 93.03/3055/14.

suggesting specific solutions to specific problems for consideration by the parties.

The Commission invites the Government of Israel to participate in these meetings and to designate its representatives. It is proposed that the conference be held in Paris beginning on 10 September 1951, and it is hoped that it will be possible for the Commission to report the results of the conference to the next regular session of the United Nations General Assembly, 6 November 1951.[2]

Ely Eliot Palmer,
Chairman,
United Nations Conciliation Commission for Palestine.

322

א. נג׳ר אל ו. איתן
E. Najar to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 12 באוגוסט 1951

אליאס [ששון] שוחח עם אראס, שילוח עם בארקו ושלושתנו עם דה־בואסאנז׳ה. להלן סיכום הפגישות:

(א) היזמה לוועידת עשרה בספטמבר אמריקאית.

(ב) הכוונה לעשות ניסיון אחרון לנצל ועדת הפיוס לשבירת הקיפאון ביחסי ישראל–ערב ולהבהיר מעמד משטר שביתת־הנשק שנתערער. רואים במצב הנוכחי אבן־נגף לשאלת הגנת המזרח התיכון. אם ייכשל הניסיון יחסלו הוועדה בעצרת וינסו בדרכים אחרות.

(ג) סדר־היום טרם נקבע סופית ועוד מעבדים אותו במחלקת המדינה. בהזמנה[1] נמנעו מלציין סדר־יום בכדי לא לתת אפשרות להצגת תנאים להשתתפות בוועידה.

(ד) ועדת הפיוס רוצה להפוך עצמה למתווך ולהגיש הצעות מעשיות וכן ללחוץ כנראה על הצדדים לקיים פגישות ישירות לפי סדרי־יום נפרדים לישראל ולכל אחת ממדינות ערב.

(ה) עבודת הוועידה עלולה להימשך כשלושה או ארבעה חודשים ועלינו להתכונן לדיון רחב ומקיף בעצרת.

(ו) במסיבות אלה יש חשש שיעוררו שאלות חולה, סואץ וכו׳.

(ז) בשיחותינו טענו כי אין לתלות תקוות בתוצאות הוועידה אם המעצמות תמשכנה להתחרות בפייסנותן לגבי הערבים והדגשנו במיוחד כי היעדר החלטה במועב״ט [מועצת־הביטחון] בעניין סואץ ישים לאל סיכויי הוועידה ועלול להניא ישראל מלהשתתף בה.

2. ראה תשובות שרת במס׳ 324 ו־375.

322

1. ראה מס׳ 321.

דה־בואסאנז'ה ובארקו נתרשמו מאוד מהטיעון. דה־בואסאנז'ה שאל אם יש בדעתנו להביאו בפני מחלקת המדינה. ובארקו אמר לראובן [שילוח] שרצוי שהמחלקה תדע על הלך־רוח זה לפני יום חמישי. העתק לאבן.

נג'ר

323

י. ידין אל ד. בן־גוריון
Y. Yadin to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 230.72/1502

[תל אביב], י"א באב תשי"א
13 באוגוסט 1951

דחוף – סודי ביותר

הנידון: יחסים עם משרד החוץ – ועדות שביתת־הנשק

1. כפי שהסברתי לך בעל־פה נעשו, לאחרונה, היחסים עם משרד החוץ, בכל הנוגע להפעלת ועדות שביתת־הנשק, לבלתי נשוא.

2. אינני כופר בסמכות משרד החוץ – באם ראש הממשלה מחליט כך – לקבוע הלכות בעניין המגע עם ארצות ערב (גם בתקופה שטרם נחתם אתן השלום), אולם הוראות משרד החוץ חייבות להגיע ליחידות הצבא המבצעות, אך ורק דרך המטכ"ל. באם המטכ"ל משתדל להקפיד, שנוהל זה יחול אף על משרד הביטחון בכל מגעו עם יחידות הצבא, בוודאי ובוודאי שלא יוכל להסכים לשינוי הנוהל על־ידי משרד החוץ.

3. במשך השבועות האחרונים נותק, למעשה, המטכ"ל מכל אינפורמציה הנוגעת למגע עם גנרל ריילי בקשר לעניין ה"חולה". [.....][1]

4. למרות מחאותינו בפניך ביקר שר החוץ בחולה, דבר שגרם להפניית תשומת־הלב שוב לבעיה זו. הוא כינס במקום ישיבה של כל הנוגעים בדבר, מבלי להודיע לנו על כך, ופסק הלכות וקבע את הבעיות שיש להביא בפני ועדת שביתת־הנשק. נציגינו בוועדת שביתת־הנשק פנו לסגן הרמטכ"ל לקבל תדריך, אולם הוא נאלץ להשיב להם שאינו "בתוך התמונה", ולהודיע לי שאינו מוכן להיות אחראי בפני לתיאום עבודות ועדות שביתת־הנשק.

5. לא עוד, אלא שהודיעו לנו שמר ראובן דפני[2] ישתתף בישיבות ועדות שביתת־הנשק ויביא לישיבות את הנחיות משרד החוץ – דבר שלא ייתכן מבחינת הנוהל ולא תואם אתנו.

6. מר הורוביץ וברכיהו[3] מקבלים הוראות ישירות ממשרד החוץ וממשיכים במגעם הישיר עם קולונל טקסיס, דבר שגרם כבר נזק רב ביותר בגלל אי־בקיאותם בבעיות הביטחון.

323

1. משפט אחד לא הודפס כאן.
2. ראובן דפני, אחראי מטעם משרד החוץ לענייני ועדות שביתת־הנשק. ראה גם מס' 378.
3. אלחנן ברכיהו, מנהל המחלקה הטכנית של הקרן הקיימת לישראל; חבר מועצת המנהלים וחבר ההנהלה של חברת "מקורות".

7. כידוע לך, אחראי הצבא לניהול ועדות שביתת־הנשק, לטיפול בכל בעיות הביטחון בשטח המפורז, לארגון והבטחת כלי העבודה, ולתיאום כל הגורמים במקום.

8. לאור מצב העניינים המתואר לעיל, הריני לבקשך לשחרר את הצבא מהאחריות לטיפול ותיאום עבודת ועדת שביתת־הנשק בצפון, וכן לשחרור המטכ"ל מתיאום עבודת כל הגורמים העסוקים בייבוש החולה.

יגאל ידין רב־אלוף
ראש המטה הכללי

324

מ. שרת אל א. פאלמר (ג'נבה)
M. Sharett to E.E. Palmer (Geneva)

Copy: 93.03/3055/14 :העתק

Tel Aviv, 13 August 1951

I have the honour to acknowledge receipt of your cable of tenth August[1] inviting the Government of Israel to participate in meetings convened by the Conciliation Commission beginning in Paris on tenth September 1951.

The Government of Israel has consistently pursued a policy of cooperation with the Conciliation Commission and seized every opportunity of discussing problems outstanding between Israel and the Arab States. It would help the Government of Israel in considering the invitation conveyed in your cable of tenth August if the Commission were to indicate to it whether the intention is to hold meetings separately between the Commission and representatives of Israel on the one hand and between the Commission and delegates of the Arab States on the other, or whether, as suggested by the term "conference", it is planned to conduct direct meetings between the representatives of Israel and of the Arab States. It would also be helpful if an indication could be given as to the proposed agenda for the conference or the method by which an agreed agenda might be worked out.

I should much appreciate an early reply to this enquiry for the guidance of my Government and meanwhile avail myself of this opportunity to renew to you the expression of my highest consideration and personal esteem.[2]

Moshe Sharett,
Minister for Foreign Affairs of Israel.

324

1. ראה מס' 321 והערה 1 שם.
2. ראה תשובתה הסופית של ישראל במס' 375.

325

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. IW665 מברק מוצפן
Inc.: 93.01/2207/20 נוסח נכנס:

Tel Aviv, 13 August 1951

Assume sudden revival P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] as disquietening for you as for us partic[ularly] if provision for Commission's own initiative in suggesting solution placed against background U.S.A. Istanbul conclusions[1] such as "Commission should make every effort get Israel make maximum concessions...respects *sic*" viz. repatriation and compensation also "substantial concessions in field territorial adjustments or refugee repatriation". We meanwhile addressing prelim[inary] enquiry Palmer whether they intend direct or indirect talks, what agenda or what method arrive thereat.[2] Assume whatever his reply shall have respond but vital U.S.A. should realize in time would be idle and harmful expect from us concessions territor[y], repat[riation]. If their mind in process crystallization issues and solutions for Paris this is stage to warn them, other hand warning may achieve exact opposite, also long as Arab reaction unclear we should beware enabling them blame us wrecking conf[erence] by making difficulties. Self inclined former course. Cable your views, proposal action.[3] We should now pull out drawer our reply 28 October 49 to P.C.C. note 12 Septem[ber] 49[4] *Yud-Nun* 35[5] para[graph]s 9 and 10. Cabled New York on Riley.[6]

Sharett

325

1. ראה מס' 45, הערה 2. ראה גם סקירה שכותרתה "ארצות־הברית והסכסוך הארצישראלי", 17.8.1951, 130.20/2479/9.
2. ראה מס' 324.
3. אבן הבריק כי הוא מציע שהתשובה לוועדת הפיוס תכלול את הנקודות הבאות: (1) תזכורת בדבר רצונה של ישראל לדון בשאלות הבולטות העומדות בינה לבין הערבים. (2) להסביר את חוסר הסיכוי בקיום דיון מועיל כשצד אחד מסרב להיפגש עם השני. (3) להבהיר שישראל תשלח נציגים לפאריס בתקווה שוועדת הפיוס תצליח להפגיש אותם עם הערבים. (4) להדגיש כי את השלום ניתן להשיג רק על־ידי הסכם וכי הדרך היחידה היא שיחות ישירות באמצעות הוועדה. (5) לבסס את עמדתה של ישראל על הסכמי שביתת־הנשק המהווים שלב מעבר לשלום ולהודיע על נכונות להרחיבם לקראת ההסכם הסופי. (מברק אבן אל שרת, WNT13, 15.8.1951, 93.01/2207/20).
4. ראה כרך 4, מס' 281 ו־372.
5. ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 31.10.1949, מס' 35, 130.02/2447/1.
6. ראה שרת אל אבן, 13.8.1951, 130.09/2330/2.

326

מזכירות משרד החוץ אל צירות ישראל בבלגרד
Secretariat of the Ministry of Foreign Affairs to the Israel Legation in Belgrade

מברק מוצפן MTA54
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 13 באוגוסט 1951

הציר היוגוסלבי ביקר אצל השר לפי הזמנתו. השר הסביר חשיבות עקרונית של פרשת סואץ לסיכויי השלום במזרח התיכון [ו]למעמד מועביט [מועצת־הביטחון] שייפגע אם תהסס לקבל החלטה ברורה ומקיפה למרות שמרבית המדינות מכירות בהיעדר הצדקה כלשהי לטענות מצרים. פייסנות תעודד הקיצוניים במצרים ולא תקרב הפתרון. מדינות בינוניות מעוניינות במיוחד בכבוד או"ם ועקרונותיו. השר הפריך הצעות השינויים של בבלר[1] והדגיש כי מצטערים על צעד כזה דווקא של נציג יוגוסלבי. ליוגוסלביה תפקיד מיוחד (א) בהיותה ידועה כבעלת אומץ ומצפון מדיני מוסרי, (ב) כשכנה באזור, (ג) היסוס יוגוסלביה שיש בה מיעוט מושלמי בלבד יגביר היסוסי טורקיה שכולה מושלמים. ייתכן שיוגוסלביה מתחשבת במיעוטה המושלמי או בתמרוני הקומינפורם לסכסכה עם מדינות מושלמיות אולם ניסיון הבריטים במלחמת העולם הוכיח כישלון הכניעה ופיוס. הבריטים קוממו היהודים מבלי לרכוש לב הערבים וכיום הם עצמם מתחילים ללמוד לקח. הציר ציין כי ארצו מעוניינת בחיסול שרידי המלחמה בארץ־ישראל וההסגר בכלל. אינו יודע נימוקי ממשלתו ומשלחתה באו"ם למאמצי הריכוך של בבלר. הבטיח להבריק מיד דברי השר לממשלתו.

מזכירות

326

1. בבלר הציע שינויים אחדים להצעת ההחלטה הבריטית למועצת־הביטחון בעניין ההסגר בתעלת סואץ. השינויים מיתנו ושינו את נוסח ההצעה בסעיפי המבוא, אך עיקר השינוי היה בסעיף האחרון. בבלר הציע להחליף את הנוסח: "מועצת־הביטחון קוראת (calls upon) למצרים להפסיק את ההסגר בתעלת סואץ" בנוסח: "מועצת־הביטחון מבקשת (requests) ממצרים" וכו'. בפגישה עם בבלר התנגד אבן נמרצות לשינויים המוצעים והעמיד אותו על מספר הפעמים שהנוסחה calls upon מופיעה בהחלטת המועצה מה־18 במאי (ראה הערת־עורך, עמ' 327–329). בעקבות הפגישה יעץ אבן לשרת להפעיל לחץ על יוגוסלביה באמצעות הצירויות בתל אביב ובבלגרד. (ראה נוסח ההצעה היוגוסלבית בנספח למכתב בבלר אל אבן, 9.8.1951, 93.08/339/2; ראה גם מברק אבן אל שרת, X268, 9.8.1951, 130.09/2330/6.)

ש. דיבון אל ו. איתן
S. Divon to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/1

פאריס, י"ב באב תשי"א
14 באוגוסט 1951

כמוס

הנידון: שיחות עם מוחמד סראג אל־דין
(שהתקיימו בווישי, ב־4.8.51)

מוחמד סראג אל־דין ממלא תפקיד של מפקח כללי במשרד הפנים המצרי וממונה באופן ישיר על ענייני המשטרה ושירותי הביטחון במדינה. האיש שקול ורציני ויש לו כנראה השפעה בחוגי משפחתו הענפה. כפי ששמעתי מתחשב פואד סראג אל־דין[1] בעצותיו ובשיקוליו, בעיקר בשדה מדיניות החוץ.

להלן עיקרי הדברים של השיחות הממושכות והגלויות שהיו בינינו במשך היום והלילה:

(1) קודם־כול התאשר במהלך השיחות מה רבה הבורות השוררת בחוגי הממשלה ודעת־הקהל המצרית בכל הנוגע למדינת ישראל, מגמותיה, אופייה ומצבה. לכשהבהרתי למוחמד אי־אלו פרשיות סתומות, כולל פרשת הפליטים, ציין כי גם לנו יש חלק באי־ידיעת המצב וזה בגלל חוסר מאמץ הסברתי מתוכנן.

(2) לדברי מוחמד אין מדיניות מצרית מתוכננת ועקבית בשאלת ישראל. המדיניות הרשמית שדַברה ומבצעה הוא שר החוץ הנהנה מתמיכתו של עזאם, ובמקרים רבים גם של החצר, אינה מבטאה את דעת הרוב בממשלה ובמפלגת הוואפד. היחסים השוררים בקרב מפלגת הוואפד והמצב המיוחד שנוצר עקב אי־רצונו של נחאס[2] לנקוט יזמה בפרשת היחסים שבין המפלגה והחצר מאפשרים לסלאח אל־דין לנקוט במדיניותו הנוכחית. אולם בדעת החוגים הריאליסטיים והמתונים שבממשלה למצוא הזדמנות מתאימה על־מנת להדיח את סלאח אל־דין מכסאו ולשנות את הקו וההנהלה של ענייני החוץ של מצרים. הקו שתנקוט מצרים בענייני ישראל יושפע במידה ניכרת מתוצאות ההתמודדות של קבוצת סראג אל־דין והפלג הקיצוני הנשען כנראה על חלק הגון של הנוער הוואפדי ועל קבוצת צירים ואפדיים קיצוניים בפרלמנט עצמו.

המחלוקת בין שני הפלגים שאינם עדיין מוגדרים ומגובשים כהלכה נוגעת גם לשאלת הצורך והתועלת שבהתערבות ויזמה מצרית בענייני ערב. סיעת פואד טוענת שעתידה של מצרים אינו קשור בהשתלבותה או בפעילותה בזירה הערבית. התקשרות־יתר עם מדינות ערב עלולה רק לשים מכשולים על דרך התפתחותה והתעצמותה של מצרים. לעומת זאת גורסת "האסכולה הערבית" שעל מצרים לקחת חלק פעיל במדיניות הערבית ולנצל את מעמדה בעולם הערבי ביחסיה עם ארצות המערב. כתוצאה ממצב זה אין למעשה מדיניות מצרית ערבית קבועה.

327
1. פואד סראג' אל־דין, שר הפנים ושר האוצר בממשלת מצרים; מזכיר כללי של מפלגת הוואפד.
2. מוצטפא נחאס, ראש ממשלת מצרים ומנהיג מפלגת הוואפד.

(3) באשר למופתי, הודיע שאין ממשלת מצרים כממשלה ואין הוואפד כמפלגה תומכים במופתי, ובמידה שהוא נתמך, הרי הדבר נעשה על־ידי חוגי הליגה, החצר, ואולי גם בעזרתו של שר החוץ.

(4) המכשולים העיקריים בדרך להסדר יחסי ישראל–מצרים הם חוסר האמון בישראל, החשש מפני מגמותיה, הרגשת הזרות שבגוף זה אשר נקלע למזרח התיכון, מכשולים המנוצלים על־ידי מנהיגים ערביים להסתה נגד ישראל ולהרחבת הקרע. הבעיה המעשית העיקרית המעכירה את היחסים היא בעיית הפליטים.

בסוף שיחותינו סיכמנו:

(א) יש לתאם פעולה בכיוון של הפגת המתיחות וטיהור האווירה בין מצרים וישראל כתנאי מוקדם לכל התקדמות שהיא בכיוון להסדר.

(ב) יש להקים מגע קבוע שיאפשר העברה הדדית של הסברים, דעות, ובמקרה הצורך הצעות.

(ג) מוחמד יבדוק את האפשרות של התייעצויות וחילופי־דעות בין נציגי שני הצדדים במקרים שיעמדו על הפרק עניינים בעלי חשיבות רבה לשני הצדדים.

(ד) לאחר שמוחמד יחזור למצרים ינהל שיחות עם מספר אישים ויבדוק את האפשרויות להגשים הנקודות שצוינו לעיל. ייתכן שכעבור מספר חודשים יציע להיפגש שנית אתו או עם נציגים אחרים על־מנת לברר אפשרויות ההתקרבות והמגע לאור הבדיקה שתיעשה במצרים (בינתיים קבענו סדרי קשר והעברת דברים בכתב למצרים).

הערה: כשמדובר על העברה ועל קשר עם המצרים, הרי הכוונה היא לקשר עם אנשי משפחת סראג אל־דין.

מוחמד עודנו בצרפת וקבענו שניפגש אתו שנית ואמסור לו כמו־כן זכרון־דברים משיחותינו.

בברכה,

ש. דיבון

328

ש. דיבון אל ו. איתן
S. Divon to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/1

פאריס, י"ב באב תשי"א
14 באוגוסט 1951

כמוס

הנידון: שיחה עם יאסין סראג אל־דין

ב־8 בח"ז נפגשתי בפאריס עם יאסין סראג אל־דין, יושב־ראש ועדת החוץ של הפרלמנט המצרי ואחיו של פואד סראג אל־דין.

בשיחה גלויה ו"לבבית" הסכים אתי יאסין שידיעותיהם והנחותיהם של המצרים בקשר לישראל אין להם על מה להתבסס ושלעתים קרובות שיקולי מדיניות החוץ המצרית לקויים בחוסר הערכה נכונה של העמדה והאינטרסים של מדינת ישראל.

מתוך "הסיפורים" שלו על עבודתה של ועדת החוץ של הפרלמנט והדיונים בענייני ישראל התבלטה תמונה של חוסר התמצאות מפתיע בענייני ישראל–ערב.

יאסין הסכים אתי שבגלל חוסר צינורות של מגע אין אפשרות להידבר בעניינים העלולים להיות משותפים לשני הצדדים ודבר זה עלול לגרום רק נזק לשני הצדדים.

למרות גל הקיצוניות העובר על העולם הערבי והמתבטא גם בפרלמנט המצרי וגם בוועדת החוץ, שהוא היושב־ראש שלה, יש לדעתו מקום רב להכשרת הקרקע ולפעולה שיטתית שתתן את פירותיה בעתיד. גם הוא הסביר לי שבגלל מצב לא נורמלי, שלדעתו לא יימשך הרבה זמן, נתונה הנהלת ענייני החוץ בידי פלג שאינו מייצג את הרוב הגדול של המפלגה.

לדעתו יש טעם רב בחילופי דברים ואף בחילופי אינפורמציה מדינית. הוא ציין למשל שלו היה יודע אותם הדברים שסיפרתי לו בזמן שיחתנו היה יכול ללא כל ספק להשתמש בהם בוועדת החוץ לתועלת שני הצדדים. כבעל עיתונים ואפדיים וכשותף בעיתונים ושבועונים רבים הדגיש את התפקיד שהעיתונות עלולה למלא בהכשרת הקרקע ורמז שאלה דברים שצריך לארגנם ולתכננם מראש. [.....][1]

אני מניח שאפגש אתו שנית באמצע השבוע הבא.

בברכה,

ש. דיבון

329

ש. דיבון אל ו. איתן
S. Divon to W. Eytan

העתק: 130.02/2453/12

[פאריס], 14 באוגוסט 1951

הנידון: שיחות עם אחמד עבוד פחה

ב־8 בח"ז נפגשתי עם אחמד עבוד פחה, מגדולי הכלכלנים ואנשי הכספים במצרים ובעל השפעה רבה בחוגי הממשלה. האיש עשה רושם רציני ביותר והסכים שיש לנסות למצוא דרך על־מנת לגשר על־פני התהום ההולכת ומתרחבת בינינו ובין ארצות ערב. הוא ניתח את המצב במצרים וסיכם שלמרות הנטיות הקיצוניות והאנטי־ישראליות הפועלות במצרים, כדאי לנסות לטהר את האווירה וליצור מגע לשם בירור הבעיות והחלפת דעות. בסוף השיחה אמר לי שהוא רוצה למסור מיד על השיחה שהיתה לנו לפואד סראג אל־דין העומד לצאת בו ביום בדרכו למצרים. בערב הודיעו לי שעבוד פחה מחפש אותי. לאחר שהתקשרנו הודיעני שהוא מבקש להיפגש עמי שנית לשיחה יסודית וממושכת.

בשיחה שהתקיימה למחרת היום אמר לי אחמד עבוד פחה שהוא הספיק לשוחח בקצרה עם פואד על העניין ושפואד נוטה לקבל את הרעיון של פעולה למען טיהור האווירה וביקש ממנו להיפגש אתי שנית.

בסיכום השיחה, שארכה כשעתיים, אמר לי עבוד פחה שהוא ישוחח שנית באופן יסודי עם פואד וכן עם אנשים אחרים, וייתכן שיטוס לשם־כך למצרים. לאחר שישמע תגובות מפי האנשים שהוא חושב לשוחח אתם, ולאחר שיעמוד על דעתו של נחאס – יודיעני האם ישנה אפשרות כלשהי לבצע במשותף את "התכנית המינימלית והמעשית" של טיהור האווירה והקמת המגע.

328

1. הקטע האחרון של הפִסקה לא הודפס כאן.

330

מ. קרן אל פ. א. שנער
M. Keren to F.E. Shinnar

העתק: 93.08/344/15

ואשינגטון, י"א באב תשי"א
14 באוגוסט 1951

סודי

קראתי בעיון את מכתבך מיום 1 דנא על תוצאות הדיון שהתקיים במשרד החוץ על בעיות השילומים ביום 26 ביולי ש.ז.[1]

כבר הבעתי במברק לשר[2] את הערותי ופקפוקי על ההחלטות שאליהן הגעתם בהתייעצות זו, ומטרת שורות אלה להסביר את השקפותי – שהן השקפות כל הנוגעים בדבר בארצות־הברית – ביתר פרוטרוט מאשר הדבר ניתן במברק.

אם אני מבין נכון, הרי החלטתם בפגישה זו לא להביא לעת־עתה את שאלת המשא־ומתן הישיר עם גרמניה להחלטת הממשלה, וכן לא הגעתם לידי המלצה או מסקנה בבעיה מרכזית זו. החלטתם לפנות שוב ל־3 מעצמות הכיבוש ולדרוש מהן "הכרה עקרונית בצדקת תביעותינו". רק לאחר קבלת תשובה על דרישה זו ממעצמות הכיבוש, ברצונכם להביא את הבעיה לפני הממשלה.

אם פירוש זה נכון של החלטותיכם, הרי נראה לי כי התוצאה הטובה ביותר יכולה להיות דחיית כל פעולה מעשית לחצי שנה לכל הפחות, ומי יודע אם היא לא תגרום לתקלה עוד יותר רצינית. איני סבור שמעצמות הכיבוש תַשבנה על דרישתנו להכרה עקרונית של צדקת שילומים בחיוב בלתי־מסויג, ואפילו אם תעשינה ככה, קשה לראות מה תהיה התוצאה הממשית של תשובה כזאת. אולם קרוב לוודאי שתשובת מעצמות הכיבוש תהיה מתחמקת ואפשר גם שתהיה שלילית. אם תהיה מתחמקת, אין לה שום תועלת, ואם שלילית, הרי תהווה מכשול חמור לכל המשך פעולתנו.

אני יכול להבין היטב שהממשלה מתקשה ביותר להחליט על מגע ישיר עם גרמניה וידועים לי היטב כל הנימוקים העומדים כאבן־נגף בדרך לצעד כזה. אבל נבצר ממני להבין מדוע החלטתם לא להביא את הבעיה לפני הממשלה עכשיו אלא רק בעתיד הרחוק לאחר קבלת תשובה מהמעצמות לאיגרתנו החדשה אשר טרם הוכנה. אין מנוס מלקבל החלטה על בעיה יסודית זאת של מגע עם הגרמנים ואין שום טעם לדחות את ההחלטה. הזמן פועל נגדנו וכבר הפסדנו שנים שלא תחזורנה על־ידי היסוסים ודחיות.

330

1. דין־וחשבון בתיק 93.08/344/15.
2. בהערת־כוכב שצוינה כאן במקור נכתב: "שהשגריר ורוזן חתמו עליו". המברק לא נמצא.

331

ט. ארזי[1] אל ו. איתן
T. Arazi to W. Eytan

העתק: 130.02/2382/2

קושטא, 15 באוגוסט 1951

הנידון: שיחה עם סיפוללה אסין על בעיית סואץ

אתמול ביקר במשרדי מר סיפוללה אסין, ציר תורכיה בישראל, הנמצא בחופשת מולדת והחוזר לישראל ביום ה׳ 16/8/51 באווירון הסקנדינביאן איירליינס.

פיתחתי לפניו את הטיזה על התועלת הכלכלית והצבאית שתצמח לתורכיה מהסרת ההגבלות על מעבר האניות בתעלת סואץ ומהגברת התפוקה בבתי־הזיקוק שבחיפה. מסרתי לו על שיחתי עם מר בירגי[2] ועל שיחת מר ששון עם מר קפרולו בפאריז.[3] מסרתי לו את עמדתנו ביחס ל"ניטרליות התורכית" לאחר שהיו הם מהגורמים העיקריים בהפסקת העבודה בחולה, ולאחר שעכשיו מכשילים הם את ההצעה האנגלו–אמריקנית–צרפתית בעניין התעלה. הסברתי, שעל־ידי הדחייה שהביאו, עוררו את עזאם, הליגה ועיראק לגל מחאות. הסברתי שאם תצא מצרים ממועצת־הביטחון בלי החלטה נגדה ובלי חיוב לפתוח התעלה – תופיע מצרים בעיני־דעת הקהל שלה כמנצחת, והדבר יביא אותה להקשות עורפה – they will stiffen their necks – כביטויו של מ[שה] ש[רת] – ומכאן, דחיות נוספות בהגברת העבודה בבתי־הזיקוק ולאפשרות לתורכיה לקבל דלק מחיפה. אמרתי לו שזוהי עמדת הקריה, אשר מצאתי לחובה להודיעו עליה, כי בה ייתקל בשובו לישראל; שאלתיו אם תהיה לו אפשרות לשוחח עוד עם שר החוץ הנמצא בקושטא ועם מר בירגי.

לשאלתי האחרונה ענה שאיננו חושב שיוכל לראות עוד את מר קופרולו, היות וחוזר הוא לישראל ביום חמישי זה, ואותו דבר ביחס לפגישתו עם בירגי הנמצא באנקרה.

במשך שיחתנו ניסה להצדיק את עמדת ממשלתו והזדהה אתה. הסביר, שאין ברצונם בסטדיה זו של הדיונים על הסכם הגנה אזורי לדחוק את הערבים לחיק רוסיה. עניתי – שהמכסימום שהערבים יעשו יהיה ils vont bouder במשך כמה ימים, ואולי ידברו עוד על "הגוש השלישי", אך אין להעלות על הדעת את הצטרפותם למזרח.

אסין אמר שכל כוונתם הנה, כמו בעניין החולה, לדחות התפרצות או התלקחות אש במזרח עד שתוקם הברית הים־תיכונית, ואז מקווים הם שהשאלה תיפתר מעצמה. הסברתי, שאין אנו מאמינים שבזה דוחים הם התלקחות, ואולי להיפך, מחישים הם אותה.

לדבריו, קל ויעיל יותר לבריטניה להשפיע על בת־בריתה עיראק לפתוח את צינור הנפט, מאשר להשפיע על מצרים להסיר את ההגבלות. "רק ישלמו הבריטים לעיראקים יותר והצינור ייפתח" אמר. "ואז תיפתר גם בעיית הסואץ מאליה". במקרה זה, לדעתו, יעלה גם הדלק פחות, כי לא ייזקקו להעברתו בטנקרים. הסברתי שלדעתנו, וזוהי גם דעת הבריטים שניסו משך שלוש

331

1. טוביה ארזי, יועץ לענייני עיתונות ומסחר בקושטא; לרגל נסיעתו של ששון לפאריס כיהן באותם ימים כמיופה־כוח בצירות ישראל באנקרה.
2. ראה מס׳ 315, הערה 2.
3. ראה דיווח על השיחה במכתב ארזי אל איתן, 14.8.1951, 130.02/2382/2.

שנים לשכנע את עיראק בלא הצלחה, שאם יעבור טנקר אחד דרך התעלה, רק אז ירצו ויוכלו העיראקים לפתוח את הצינור, כי תהיה להם הצדקה בפני העולם הערבי שאין אז תועלת יותר להמשיך בהסגר הכלכלי על ישראל, כביכול.

זוהי לערך תמצית שיחתנו שארכה כשעה ושהתקיימה באווירה ידידותית. מטרתי היתה להביא לידי כך, שאסין מצדו ינסה להפעיל את משרד החוץ או את מר קופרולו בכיוון הרצוי. אינני בטוח אם לאחר שיחתנו לא יעשה זאת, למרות דבריו שלא יספיק לראות את השר ואת מר בירגי לפני נסיעתו.

בברכה,

ט. ארזי

332

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W332 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 15 August 1951

House debating foreign aid bill today, tomorrow. Yesterday President awoke to life, sent for F.D.R.,[1] expressed pleasure that For[eign] Com[mittee] had increased Israel allocation, suggested both Arab and Jewish refugees items now be raised from 50 to 100 million each. President did not wish recommend this publicly. F.D.R. and friends consulted me today. Unanimous opinion was that in House we should aspire to confirm For[-eign] Com[mittee] bill since F.D. R[oosevelt] amendment to increase would be defeated and even create counter-claims to reduce especially if President so secretive about his intentions. Other hand Senate For[eign] Relations [Committee] might well try to increase as President suggests. Saw some senators today who agreed consult amongst themselves after House bill adopted end this week. If bills two Houses diverge matter is settled by conference both Houses.

Do not believe Appropriations Committee is major danger if we get strong House approval both Chambers.

Eban

332

1. פראנקלין דלאנו רוזוולט הבן, חבר הוועדה לענייני חוץ של בית־הנבחרים האמריקאי (דמוקרט).

333

ג. אבנר אל א. הרליץ (ואשינגטון)
G. Avner to E. Herlitz (Washington)

מקור: 93.08/344/15

תל אביב, י"ג באב תשי"א
15 באוגוסט 1951

סודי

אסתר היקרה,

הנידון: שילומים מגרמניה

בו ברגע שעמדתי להכתיב לך מכתב בעניין זה, הגיע לשולחני העתק הדין־וחשבון שלך מיום 26 ביולי על שיחתכם עם סגן מנהל המחלקה הגרמנית במחלקת המדינה שנתקיימה ב־20 ביולי.[1] מאחר שמדובר כאן שד"ר קרן עוזב את ואשינגטון בהקדם, אני רוצה להניח שהמשך הטיפול בבעיית השילומים ירוכז בידיך וכי את תהיי היוזמת להמשך הפעולות. על־יסוד הנחה זו היה ברצוני לכתוב לך כמה דברים כלליים והדין־וחשבון שלך מחזק את רצוני זה.

1. נדמה לי שעל־אף תשובותיו של לואיס יש להמשיך במשא־ומתן דיפלומטי עם האמריקנים בשטח זה; אלא שאני סבור שיש לנסות להוציא מהם נוסחה כללית עקרונית התומכת באופן כללי בתביעתנו (אגב, את קוראת לה "פיצויים" במקום "שילומים"), וזאת דווקא לקראת האפשרות והצורך של משא־ומתן עם הגרמנים. לפי כל החומר שהגיע מארצות־הברית נדמה שלא מן הנמנע הוא להשיג מהם איזו תשובה רשמית אשר תאשר לנו שארצות־הברית סבורה שעל גרמניה לעשות איזה תשלום קיבוצי הוגן לעם היהודי, ולעשות ג'סטה לקראת פתיחת משא־ומתן ישיר. אפילו נוסחה כללית כזאת היתה מחזקת את ידינו בהרבה כלפי הגרמנים עצמם. נדמה לי שזאת צריכה להיות מטרת הסיבוב השני במשא־ומתן הדיפלומטי עם האמריקנים. דבר זה גם נובע באופן הגיוני מן הדין־וחשבון שלך ומן התשובה של האמריקנים, המדברים כל הזמן (בעל־פה) על תמיכה מוסרית, הדורשת משא־ומתן ישיר עם הגרמנים. הנה הם אמרו לך שהם יהיו מוכנים לתת את שירותם הטוב וללחוץ על הגרמנים בעניין הצהרה. לדעתי יש לומר להם שאם הם יתנו לנו אישור כללי כזה, שהוא בבחינת תמיכה עקרונית מוסרית לתביעתנו, הרי זה יחזק את ידינו כלפי הגרמנים. זאת, נוסף על עזרתם בעניין ההצהרה הגרמנית. נדמה לי שאם נאמר להם את הדברים האלה וניתן להבין שאנו מוכנים למשא־ומתן ישיר, – אלא שתמיכתם העקרונית תעמיד אותנו במצב תכסיסי יותר נוח, וכי מסיבות ברורות על הגרמנים לעשות את הצעד הראשון – מטרת התמיכה הכללית ניתנת להשגה.

אני מציע שתבררי את הדבר עם החברים שם. ליתר הבהרה אני שולח לך העתקים משני מכתבים שכתבתי בזמן האחרון על בעיה זו.[2] אני יכול להבטיח לך שהמטרה הזאת במשא־ומתן הקרוב עם האמריקנים קיבלה את אישורה בהתייעצות שנתקיימה כאן בעניין זה.

333

1. ראה מס' 292.
2. אבנר אל לבנה, 9 ו־12 באוגוסט 1951. המכתבים לא הודפסו כאן.

2. כעת לשאלת המשא־ומתן הישיר עם הגרמנים. אני יכול לומר לך באופן מוסמך שהממשלה אישרה כבר פעם באופן עקרוני משא־ומתן ישיר עם הגרמנים, אלא בתנאים מסוימים:[3]

(א) הצהרה גרמנית שתוקיע את פשעי העבר;

(ב) הבטחה כללית שמעשים כהשמדת העם היהודי לא יורשו עוד על־ידי העם הגרמני על אדמת גרמניה (זה, כמובן, דבר סמלי);

(ג) הבטחה שממשלת גרמניה מוכנה לתקן את אשר ניתן לתיקון על־ידי זירוז עניין הפיצויים האינדיבידואליים ועל־ידי הסכמה עקרונית לשאת בעול שילומים קיבוציים לעם היהודי;

ר (ד) הזמנה למדינת ישראל להיכנס למשא־ומתן ישיר בנושאים אלה.

באם נשיג מהגרמנים הצהרה כזו אין לי ספק שיאופשר מטעם ממשלתנו משא־ומתן ישיר. למעשה נעשו ניסיונות שונים להשיג הצהרה כזו מהגרמנים – גם ד"ר גולדמן טיפל בזה – ויש יסוד למחשבה שאכן אדנאואר מכין כעת הצהרה כזו וכי היא תפורסם בחודשים הקרובים. בכל־אופן נדמה לי שבמשא־ומתן עם האמריקנים אפשר לתת להם להבין באופן סודי שאנו מוכנים למשא־ומתן ישיר עם הגרמנים בתנאים הנ"ל. רמז כזה יעזור להשיג את המטרה שציינתי בסעיף 1.

את כל זאת אני כותב כדי להבהיר לכם מהו המצב הרשמי אצלנו בענין משא־ומתן ישיר. ברור שעל־יד הצהרה גרמנית יהיה צורך שהממשלה עוד תדון בעניין, – ויכול להיות שההצהרה לא תהיה משביעת רצון – אולם אפשר בהחלט לרמוז לאמריקנים שמבחינה עקרונית אנו מוכנים למשא־ומתן בתנאים שציינתי. יש לנסות להשיג מהאמריקנים לא רק את התמיכה העקרונית אלא גם את העזרה הדרושה להוציא מהגרמנים הצהרה משביעת־רצון בכל הנקודות הללו.

3. בעניין ההצהרה הגרמנית עוד אינפורמציה נוספת: כאמור, יש אינפורמציה רצינית שלפיה עובדה כבר בגרמניה טיוטה, אשר הועברה גם בדרכים עקלקלות לד"ר גולדמן, אשר תיקן אותה והחזירה. לדעתי כדאי לעשות פעולה מהירה באמריקה למען הבטח מראש שההצהרה תהיה משביעת־רצון. הרי ידוע לנו שמקלוי לחץ לא מעט על אדנאואר בעניין ההצהרה. עובדה זו משתלבת עם מה שנאמר לכם על־ידי לואיס. כעת נדמה לי שיש לספר לאמריקנים על האינפורמציה שלנו ולהזהירם שכדאי לעשות מאמצים כדי שגופים יהודיים, אך בעיקר אנשי מדינת ישראל, ידעו את נוסח ההצהרה למפרע על־מנת שאפשר יהיה לשאת ולתת על שינויים קלים תוך מטרה שההצהרה תשביע את רצוננו. חושבני שבשטח זה יכולים האמריקנים למלא תפקיד רציני. לדעתי יש להסביר שאם הגרמנים החליטו סוף־סוף לצאת בהצהרה, לא כדאי כעת להזדרז ולהוציאה בלי הכנת נוסח מוקדם, אחרת יש סכנה שהיא תחטיא את המטרה, תעורר ביקורת סוערת בכל תפוצות היהדות ובישראל, ולא תשמש למעשה פתח למשא־ומתן בין ישראל וגרמניה. ברור שאם ההצהרה תיתקל בביקורת סוערת כזאת, הרי לא תוכל ממשלת ישראל – גם לו רצתה – להיכנס למשא־ומתן מפאת דעת־הקהל היהודית. סבורני, לכן, שכדאי שהדבר יוסבר לגרמנים באמצעות מקלוי. יכול מאוד להיות שעל־ידי שינויי נוסח קלים, שגם אדנאואר יסכים להם, אפשר יהיה לשפר את ההצהרה. הריך יודעת כמה תלוי בניסוח דווקא בעניין זה. לו האמריקנים היו מבקשים ממקלוי להסביר את הדברים לאדנאואר, ולהשיג את ההצהרה על־מנת שאתם תראו אותה ותציעו שינויים (אם יש צורך בכך שוב באמצעות מקלוי) יש לי רושם שאפשר לדאוג לכך שההצהרה תהיה יותר טובה ותשמש פתח המבוקש

3. לא ברור על מה ביסס אבנר את מסקנתו (השווה הערה 7 להלן). ב־18 ביולי החליטה הממשלה ברוב של 7 נגד 1 לא לדון על משא־ומתן ישיר עם גרמניה. השאלה הועברה להכרעת הממשלה החדשה שעמדה לקום אחרי הבחירות.

למשא־ומתן. צריך להסביר לאמריקנים, ודרכם לגרמנים, שכל הצהרה, אפילו הטובה ביותר, תיתקל בביקורת יהודית. בכל־אופן ישאל העולם היהודי מדוע באה ההצהרה באיחור של חמש שנים. אם רצוננו המשותף עם האמריקנים הוא שההצהרה תשמש פתח למשא־ומתן ישיר, אזי כדאי לעשות מאמץ מקסימלי לפני־כן כדי שהיא תתקרב עד כמה שאפשר לאופטימום.

אבקשך גם בעניין זה להתייעץ ולפעול.

4. בהעתק מכתבי לד"ר לבנה תמצאי את חוות־דעתי בקשר לחקירה הכלכלית על גרמניה. אני שותף לדעתו של מר הורוביץ שחקירה זו לא תשמש לנו קלף מכריע בוויכוח עם ארצות־הברית או אף עם הגרמנים. הבטחנו לאמריקנים שנחקור ונצטרך לעשות זאת; אולם אין לי ספק שמבחינה כלכלית גרידא (אם לא לקחת את טיעון ההשוואה של רמת־החיים בישראל ובגרמניה) אפשר יהיה תמיד לטעון טענות רציניות נגדנו. משום כך צמצמתי את החקירה לשטחים החיוניים. התכנית שהוצעה לנו היא הרבה יותר מדי רחבה.

ראי־נא את מכתבי השני לד"ר לבנה מיום 12 באוגוסט, המתרכז בבעיה זו. נדמה לי שעלינו לבוא בזמן הקרוב בהצעות רציניות בשאלת צורת התשלומים. במכתבי הזכרתי את תוכן שיחתי עם טדי [קולק] בעניין זה. דרשתי מהחוקרים בגרמניה ומד"ר לבנה לחשוב ברצינות על הצעות אפשריות; אולם נדמה לי שגם הכלכלנים שלנו באמריקה חייבים – במידה שזמנם מאפשר זאת – להקדיש קצת מחשבה לצורות אפשריות של תשלום. אין אני מומחה בעניין זה אבל תוכן שיחתו של טדי עם הארימאן[4] מלמד שיש כנראה תקדימים שונים ורבים ביחסי מדינות אשר מהם אפשר אולי ללמוד משהו. בכל־אופן, בעוד שאני סבור שהוויכוח הכללי על המצב הכלכלי בגרמניה אי אפשר לנצח בו ניצחון מכריע על רקע כלכלי טהור, הריני בטוח שבעניין צורת התשלומים עלינו להכין את הצעותינו באופן רציני וללא איבוד זמן.

5. עניין הוועידה הכל־יהודית. כידוע לך בוודאי החליט השר עם ד"ר גולדמן לכנס את הוועידה ב־17 באוקטובר, וכי הסוכנות תהיה המזמינה. ברצוני לחוות לך את דעתי בעניין זה מסיבה פשוטה: דעתי היא דעת מיעוט כאן, ורק ד"ר מרון מסכים לה. הייתי מבקש שתשקלי את העניין. אם יש ביניכם המצטרפים לדעתנו, אולי אפשר יהיה להעלות את העניין לדיון מחודש; אם לאו – אזי נסתיים הוויכוח. אני לכשעצמי רואה סכנות בכינוס ועידה כל־יהודית. עניין השילומים גרם הרי לוויכוחים לא מעטים ודי מרים בינינו לבין הארגונים היהודיים. איני יודע כיצד כל התומכים בכינוס הוועידה מתארים לעצמם שנשיג הסכם מהיר בין כל הארגונים הללו בעניין השילומים. מצד אחד הרי תועיל הוועידה רק אם תשיג הסכם מהיר והפגנתי, כמו אותה ועידה, למשל, שהחליטה על עניין אגרות־החוב באמריקה. מאידך, הרי תעמודנה שאלות קשות של זכות ישראל לדבר בשם העם כולו, וכל מיני שאלות מדיניות ושאלות של פרסטיג'ה המתעוררות תמיד בין ארגונים יהודיים. האם חושבים בכל הרצינות שאפשר – אפילו לאחר הכנה מוקדמת (מי יתפנה לזה?) – להשיג הסכמה כללית בוועידה הפגנתית קצרה בעניין זה? אני חושש שיש סכנה שלא נצליח בכך וכי היחסים בין הארגונים היהודיים לא יאפשרו לנו להצליח בכך. אני חושב שהשכר יצא בהפסד. עצם העובדה שהשר הסכים שהסוכנות, ולא המדינה, תהיה המזמינה מגביר, לדעתי, את הסכנה הזאת.

כאמור, אני מלכתחילה הייתי נגד כינוס הוועידה. אולם אם דעתך היא הפוכה – כדעת רוב האנשים כאן – אזי לא כדאי להתווכח יותר.

6. אינני רוצה להכביד עליך, אולם אני מצרף גם העתק מכתבו של ד"ר לבנה[5] בו הוא

4. הארימן הציע שהגרמנים יקבלו חומרי־גלם מהאמריקאים, יעבדו אותם, והתוצרת הסופית תימסר לישראל בתור שילומים.

5. לבנה אל אבנר, 9.8.1951, 130.10/2543/6. המכתב לא הודפס כאן.

מחווה את דעתו על המשך הפעולה בעניין השילומים. ככל מכתביו כן גם מכתב זה לוקה בבהירות־יתר בניסוח, אולם יש כמה רעיונות, בפרט בחלקיו הראשונים, אשר יכולים להיות לעזר בבואכם לחדש את הפעולה.

עוד דבר שאינו נוגע לנושא זה במישרין, אולם בתשובה לנקודה אחת בדין־וחשבון שלך. עומד להיחתם באמת הסכם מסחרי בין מצרים לבין גרמניה. את תוכנו המדויק מצאתי בעיתון הלבצי הנמצא כרגע אצל ד"ר מרון. באמת מעניין מאוד.

אהיה אסיר תודה לך אם תודיעי לי על תגובתך ותגובת החברים לכל הנ"ל. טוב יהיה אם תדאגי לכך שגם מחלקה זו וגם מחלקתו של ד"ר שנער יקבלו אינפורמציה שוטפת על פעולותיכם בשטח זה בעתיד וגם העתקי מכתבים הנכתבים על־ידיכם בשטח זה. אם יש באפשרותכם לשלוח העתקים גם לד"ר לבנה – הרי שפיר.

אגב, מתוך הנ"ל תביני שאני מייחס פחות חשיבות לתשובה בכתב לאיגרת התשובה האמריקנית בעניין השילומים,[6] בעוד שאני מייחס יותר חשיבות להמשך הפעולה הדיפלומטית בעל־פה לפי הקווים שציינתי לעיל. אין אני מתנגד, כמובן, לתשובה בכתב אולם אינני בטוח שהיא תתן הרבה. בכל־אופן הרי יעבור עוד זמן עד שכולנו נסכים לנוסח תשובה, בעוד שכמה מן העניינים שהזכרתי לעיל הנם יותר דחופים ואף ניתנים למשא־ומתן ביתר קלות.[7]

בברכה,

גרשון אבנר

ג. אבנר

334

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X286 מברק מוצפן

Outg.: 93.01/2203/13 :נוסח יוצא

New York, 16 August 1951

Vigorous statements by Big Three Westerners today in favour our position[1] will create increased impatience with any vestiges non-compliance by us with 18 May resolution.[2] Must therefore urge immediate attempt

6. ראה מס' 254.
7. מפאת היעדרה של הרליץ השיב קרן על המכתב. קרן הופתע מדבריו של אבנר בדבר הסכמה עקרונית של הממשלה למשא־ומתן ישיר עם הגרמנים והתפלא על הנחיותיו לפעולה. הוא התלונן על חוסר תיאום בין כל הגורמים המטפלים בענייני גרמניה ועל אי־אחידות בהוראות. לגופם של דברים הציע קרן לחזור ולשקול אם אין סיכון בנסיון להשפיע מראש על ההצהרה הצפויה של אדנאואר מחשש שעל־ידי כך תינתן גושפנקא ישראלית להצהרה. לדעתו לא רצוי שמוסד ישראלי או נציג רשמי של ישראל יהיה מעורב בניסוח ועדיף לפעול בדרך בלתי פורמלית. קרן חלק על הצעתו של אבנר לפעול להשגת נוסחה עקרונית של מעצמות המערב התומכת בזכותה של ישראל לשילומים. (7.9.1951, 130.10/2543/6.) ראה תשובת אבנר, 21.9.1951, 93.08/334/22.

334

1. בעת הדיון במועצת־הביטחון. ראה הערת־עורך, עמ' 499.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.

alleviate our position and especially: (1) Removal our police from Khoury farm. (2) Appointment of representative to discuss police with Taxis as envisaged Riley's letter to me 8th August.[3] (3) Express willingness discuss 115 Arabs as have already intimated to Riley.[4] (4) Order army respect demilitarization with special care during coming tense weeks, also give Riley impression new desire cooperate. (5) Avoid any clash with him on drainage pending settlement above points.

Unless above steps taken we shall anyway be orderd by *Moabit* [Security Council] to take them therefore why not anticipate?

If above measures taken we should and can return to the offensive and appear in *Moabit* as aggrieved party[5] requesting facilitation project. Please cable.

335

ו. איתן אל משלחת ישראל בניו יורק
W. Eytan to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

Coded Tel. Y940 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 16 August 1951

Immediate

(A) Turkey on Suez. Arazi reports:[1] (1) Köprülü told Brit[ish] Amb[assador] Ankara Tuesday Turkey doing all she can persuade Egypt open Canal but if this effort fails Turkey will vote for resol[ution]. (2) Köprülü told Arazi Wednesday still hopes Egypt will agree at last moment to open Canal but if she does not we needn't worry, the resol[ution] will be adopted and Turkey will vote as her conscience and sense of justice dictate.

(B) Yugo[slavia]. Yoran reports[2] in absence Kardelj saw Wilfan three times producing two cables to Bebler. Wilfan said they cabled him not to weaken force of resol[ution] and to ensure its clear object achieved. They

3. ראה מס' 313.
4. ראה מס' 308 והערה 1 שם.
5. במקור בטעות: parties; תוקן על־פי הנוסח הנכנס.

335

1. ראה שני מכתבים מארזי אל איתן, 15.8.1951, 130.02/2328/2.
2. ראה יורן אל מחלקת מזרח אירופה, 15.8.1951, 93.08/339/2; מברק יורן אל משרד החוץ, JU111, 15.8.1951, 130.09/2298/8.

however unwilling bind hands their rep[resentative] with regard possible changes preamble. Yoran thinks Yugo[slavia] hesitant because of likely Russian, Chinese, Indian, Turk, abstention and because unwilling create impression they supporting British in their quarrel with Egypt. Yoran seeing Tito this week.[3]

Eytan

336

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

Coded Tel. X298 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/13 :נוסח יוצא

New York, 17 August 1951

Abba [Eban], self, saw Riley today his request, he submitted memo[1] not for publication with following points: (1) Urgent necessity reduce Israel–Syria tension which requires following steps: (a) Parties make use M.A.C. [Mixed Armistice Commission] as obligated under G.A. [General Assembly]. (b) Parties cooperate Chairman, enable him exercise supervisory authority D.Z. [Demilitarized Zone] for which he responsible both parties. (c) Arab refugees permitted return and enable rebuild homes.

(2) Present difficulties could be resolved if Chairman were to (a) Organize return Arabs fled or evacuated during incidents. Israel should allow Chair[man] interrogate refugees Sha'ab and not prevent return those fled Syria. (b) Discuss settle with *Memisrael* [Government of Israel] compensation Arab houses destroyed by Israelis following evacuation inhabitants. (c) Discuss settle with *Memisrael* powers Israel police D.Z. to be limited policing Israeli villages. (d) Receive assurance police be removed Khoury farm and return inhabitants not prevented. (e) Receive firm assurance Israel police or other Israelis not attempt enter El-Hamma. When present tension resulting former effort Israel police enter El-Hamma subsided Chair[man] will demand local Arab authorities remove roadblock, mines. (f) Authorize continuation work D.Z. provided above points settled or sufficient progress made towards settlement and Chair[man] satisfied work continued such conditions that landowners along Jordan have no valid

3. ראה מס' 337.

336
1. ראה תזכיר מצורף אל מכתב לוריא אל איתן, 21.8.1951, 93.03/3008/5.

reason complain particularly re irrigation their lands. Chair[man] would due time authorize trial short duration outlined Sharett's cable sixteenth August.[2] (g) Exert every effort reconvene M.A.C. earliest possible date order dispose outstanding complaints.

In discussion he emphasized Hanegby should intensify discussions Taxis. Point (e) does not affect work Jewish lands as agreed June fifth.[3] After clearing decks he ready cooperate us and *Moabit* [Security Council] obtain solution six acres. Arriving Jerusalem about 28th.

We insisted continuation work simultaneously with discussions outstanding issues. He again vented his disappointment P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] activity which clearly thwarts his ambitions become U.N. potentate Middle East.

We again urge proceed lines Abba's cable X286[4] when considering above memo.

Rafael

337

ע. יורן אל משרד החוץ
E. Yoran to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן JU113

נוסח נכנס: 130.09/2298/8

בלגרד, 18 באוגוסט 1951

הבוקר נתקבלתי אצל טיטו שחזר והדגיש ידידות יוגו[סלביה] לישראל. הוא עוקב בעניין אחרי מאמצינו וחושב שעושים דרכנו בהצלחה. שאלנו על העלייה ממזרח אירופה והבטיחני שיוגו[סלביה] תתמוך בנו בעניין סואץ. אמר כי עליה להתחשב עם גורמים שונים וידבר מיד עם שר החוץ. ביקש להעביר דרישת־שלום לראש ממשלתנו. השיחה נתקיימה בבְּלֶד וארכה ארבעים רגע.[1]

יורן

2. שרת העביר שדר לריילי בעניין הפעלת הסכר על הירדן (ראה מברק שרת אל אבן, MH4687, 16.8.1951, 130.02/2433/9).
3. ראה הערת־עורך, עמ' 356–357, ומס' 209.
4. ראה מס' 334.

337

1. דיווח מלא על השיחה בדו"ח מס' 12, יורן אל מחלקת מזרח אירופה, 19.8.1951, 130.11/2494/6.

338

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

Coded Tel. MT57 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 19 August 1951

Assuming touch wood *Moabit* [Security Council] resol[ution] Suez be adopted Tuesday[1] we should in reacting express satisfaction but not indulge in peals of triumph since:

(A) We consistently maintained Suez not primarily squabble between Israel, Egypt, but genuine international issue.
(B) If we make it triumph for Israel others will feel they have good excuse to try redress balance by pro-Arab action later e.g. if Huleh comes up again in *Moabit*.
(C) Adoption resol[ution] is one thing, implementation quite another. Adoption by itself changes nothing in practical situation.
(D) We gain nothing by turning sword in Arab wound.

Our reaction should be satisfaction that *Moabit* has acted in interests peace, stability, Mideast and freedom commerce, navigation, and in so doing has strengthened armistice regime in face attempts whittle it down. You can if appropriate add few words appreciation of attitude gov[ernmen]t and press of country to which you accredited.

Eytan

339

א. אבן אל צ'. בראנאן (ואשינגטון)
A. Eban to C.F. Brannan (Washington)

Copy: 93.08/342/35 העתק:

[Washington], 20 August 1951

Dear Mr. Secretary,

I understand from your Department that on Tuesday, August 21, our request for keeping a certain reserve of grain in Israel will be decided upon.

As our Agricultural Attaché, Dr. Y. Lowe, was told by Mr. Elmer Kruse, the decision has been intentionally held up pending your return, as there

338

1. השווה מס' 340, הערה 1, מס' 341, והערת־עורך, עמ' 499.

are some questions involved which call for your decision. I, therefore, take this opportunity to draw your attention to two points, on which a discussion has developed between Mr. Kruse and Dr. Lowe.

The draft proposal of the Commodity Credit Corporation contains a condition that the State of Israel should either put up a bond or open a letter of credit in an American Bank, in order to secure that payment will be made by the time the grain is consumed in Israel, in any case within one year. Such procedure would mean tying up either cash or credit facilities for the whole value involved, which seems to us to be contradictory to the original intention of granting the State of Israel the possibility to keep a certain stock without being compelled to pay for it immediately and in advance. I, therefore, venture to hope that the Commodity Credit Corporation will accept as security the undertaking of the Israel Supply Mission, New York, as Government Agency and, in addition, if so desired, a guarantee of the Treasury of Israel.

The second point of discussion concerns the price of the wheat which Israel will have to pay to the Commodity Credit Corporation. It is Mr. Kruse's opinion that for the intended purpose Israel will have to pay the full market price, instead of the International Wheat Agreement price. Such a procedure would in our view be not conform[able] with the basic objective of the U.S. Department of Agriculture in helping Israel to replenish in a certain degree its totally exhausted stocks of wheat. As long as we speak in terms of such small quantities, it can hardly be called "stockpiling" in a real sense, but rather the building up of a certain reserve, which lies well within the limit of current consumption. Therefore, I suggest that there is no contradiction between making this sale at I.W.A. [International Wheat Agreement] prices and the principles of I.W.A., which do not allow for purchases above current consumption.

I find it difficult to urge my government to pay at this early stage the considerable difference between market price and I.W.A. prices. Even though we may find it necessary at the end of the present crop year to buy wheat outside the International Agreement, it seems to me that we would now be paying an unduly high premium for the advantage of a relatively limited building up of stock.

May I hope that you will find it possible to support these requests so as to enable us to proceed with the consummation of our program. I shall, of course, be at your disposal for any further discussion of this project.

With cordial personal wishes, yours very sincerely,

Abba Eban

340

א. לוריא אל ו. איתן
A. Lourie to W. Eytan

Coded Tel. X295 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/13 :נוסח יוצא

New York, 21 August 1951

Gideon [Rafael], self, saw Jebb. Re Monday's meeting[1] believes Turkish vote for resolution remains. Unexpects any positive proposal from Egypt though can't altogether exclude possibility "bogus offer" which will reject. U.S.A. firm. Re Riley with whom U.K. obviously close consultation Jebb stressed that on their advice present report[2] contains no conclusions, these to be expected in final report early September; emphasized desirability action on return, Khoury and police etc., could then contemplate possibility *Moabit* [Security Council] action in favour general scheme.

Our inference if matters unchanged Riley's final report intended provide basis drastic *Moabit* action against us.

We then saw Sarper. His inside story postponement: (1) He pressed hard for favourable action his government, told them Suez issue already goes back four years – they behaving as if newly discovered. (2) Following his speech chargé d'affaires Cairo who able see only Acting Undersecretary was told Egypt ready abolish certificates if other governments voluntarily undertake avoid Israel ports. *Mem* [The government of] Turkey then instructed Sarper request postponement for further clarification, they only realized after his strong personal reaction they being placed foolish position virtually extending blockade. He assured no change on vote, they will not be fooled again or accept bogus proposal. He saw Fawzi last night, confirmed Egypt unchanged. Urged strongly we not behave offended in Ankara, this will only irritate and do no good, government fully realized error. Also avoid attacks press. (In light this believe Sasson should express confident assumption they stand as declared.) Sarper warned we must be aware strong feeling U.N. refugees in general, Huleh evacuees in particular. If Riley brings matter up now they bound support, indeed one of sponsors had proposed bring up Huleh now as counterweight Suez, but this not

340

1. ישיבת מועצת־הביטחון שנדחתה על־פי בקשת טורקיה מיום שלישי ה־21 באוגוסט ליום שני 27 בו. הטורקים ביקשו את הדחייה כדי לנסות מאמץ אחרון לשכנע את מצרים להסיר את ההסגר בתעלת סואץ.
2. דו"ח ביניים רביעי על ביצוע החלטת מועצת־הביטחון מ־18 במאי 1951 בעניין סכסוך החולה שהגיש ריילי למזכיר האו"ם ב־16 באוגוסט 1951. (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 345, 26.8.1951, 93.03/3008/5).

supported, on other hand if matters not cleared up soon may result grave harm ourselves in *Moabit*.

In subsequent general talk Israel–Arab relations urged we work towards cooperation new Syrian Prime Minister,[3] also suggested possibility try establish informal direct contact Zein ed-Din,[4] ourselves.

341

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן MT59

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 22 באוגוסט 1951

בהול

מברק זה נשלח בתורת הוראה לארזי בקושטא[1] ולידיעה והדרכה ללונדון, פאריס, בלגראד, האג וניו יורק. משלחתנו בניו יורק נוטה לחשוב שהדחייה האחרונה[2] היא מהלומת מוות להחלטת סואץ. כנראה הכוונה שהעניין יתמזמז ושיועלה בוועידת פאריס של ועדת הפיוס. אלא שאנשינו ייאבקו בכל כוחם לפחות עד יום שני הבא בו תתכנס מועביט [מועצת־הביטחון] להמשך הדיון ועליך לעשות כמוהם. אינני חושב שכדאי לראות שוב קופרולו אולם עליך לראות בירגי ולו לבקשת אינפורמציה על משמעות הצעד הטורקי האחרון בלבד. בעת ובעונה אחת נסה לארגן כל הלחץ שתוכל לגייסו על קופרולו דרך הממונים עליו היינו הנשיא וראש הממשלה אם אתה סבור שזה ניתן באמצעות חוגים בעלי השפעה שיש לך מגע אתם. אני משאיר בידך חופש ההחלטה אם יש מה לעשות דרך אנשי צבא וכלכלה. התייעץ עם השגריר הבריטי על מה שאפשר עוד לעשות והשתדל להיוודע מה הוא מצדו עושה. תוכל לומר לטורקים שאנחנו עוקבים בעירנות רבה ביותר פעולת מועביט על סואץ בהתחשב בוועידת פאריס. אם אחרי הצעדים הנמרצים שננקטו נגד ישראל ב־18 במאי (לדעתנו שלא בצדק) אין למעצמות מועביט האומץ לנקוט פעולה דומה נגד מצרים לגבי מזימה הנמשכת זה שנתיים וחצי הרי תהיה אצלנו מגמה להתייחס אל ועידת פאריס כאילו הכף הוכרעה נגדנו מראש. על־ידי סחיבת העניין ומזמוזו חותרת מועביט קבל־עם ועולם תחת סמכות עצמה. הוסף שכל הסדר פרט לביטול גמור של הסגר התעלה לא יספקנו ושהרמזים על פשרה בצורת ביטול חלקי או הקלת ההגבלות מעוררים דאגתנו כי פשרה איזו שלא תהיה אינה נוגעת לשורש העניין ומשאירה הבעיה ללא פתרון מאיזו בחינה שהיא, מדינית, כלכלית, משפטית ומעשית.

איתן

3. ב־9 באוגוסט הקים חסן אל־חכים ממשלה חדשה בסוריה. ממשלתו קיבלה את אמון הפרלמנט הסורי ב־15 באוגוסט.
4. פריד זין אל־דין, נציג סוריה באו"ם.

341

1. במברק מאותו יום לפאריס הורה איתן לששון לחזור לאלתר לאנקרה ולמלא אחר ההנחיות במברק שלפנינו (מברק איתן אל צירות ישראל בפאריס, TPA215, 22.8.1951, 130.09/2344/9).
2. ראה מס' 340, הערה 1.

342

א. אבן אל ג'. מקגי (וואשינגטון)
A. Eban to G.C. McGhee (Washington)

Copy: 93.08/345/24 :העתק

Washington, 22 August 1951

Dear Secretary McGhee,

I write with reference to the conversation held this morning between Ambassador Ernest Gross and Mr. Gideon Rafael,[1] a member of our delegation to the United Nations. In the course of that conversation, Ambassador Gross enquired whether we had heard rumours of an intention in some quarters to suggest that the Suez item now before the Security Council be referred to the Palestine Conciliation Commission.

I have no doubt that the United States would take the same view as Israel on this somewhat ludicrous suggestion, if it were to arise. In view of the extreme gravity of the contingency, however, I take this opportunity of putting in writing some of the considerations which Mr. Rafael was instructed to express to Ambassador Gross.

There is no doubt that the procedure described in this unsubstantial rumour would confer fatal and simultaneous harm both upon the existing armistice system, and on the forthcoming conciliation conference. With respect to the former it must surely be admitted that the Security Council has outdone itself in unprecedented deference to Egypt, giving that country an unexampled opportunity to bring its actions into conformity with international opinion. The majority of the members have expressed themselves in favour of a specific resolution. If the Council were now to evade formal action, after the many postponements already accorded, we should have the unedifying spectacle of the highest organ of international security on its knees before Egypt, confessing its impotence to give formal expression to its own majority opinion. I suggest, in all moderation, that the Security Council would be unable to act with any authority or respect on any Palestine question ever again. Moreover, the inescapable conclusion that the Security Council would refuse in any circumstance to give a ruling in favour of an Israel complaint which all agree to be fully justified, would have a disastrous effect on the Security Council's authority in respect of any problem in which Israel is involved. Moreover, the armistice machinery would remain paralysed if the Security Council were to prolong this

342

1. ראה דיווח על השיחה במברק רפאל אל איתן, NWT7, 22.8.1951, 93/01/2203/13.

refusal to give a ruling on the most important armistice question outstanding between the Parties.

Hardly less disastrous would be the effect of such a move on the Paris conference itself. There would be little prospect for that conference to succeed or even to exist at all, if the Security Council, after weeks of debate and consultation, were to acknowledge that Egypt has a vote over the formal expression of United Nations views. It is certainly inconceivable that Israel and Egypt could hold discussions on progress towards peace, at a time when the latter state maintained its theory of active belligerent rights, while the former was denied an authoritative Security Council judgment on that pernicious theory. Furthermore, the doubt which would justly arise in Israel whether the United Nations exists at all as a tribunal capable of expressing a verdict on an Israel complaint, would destroy the minimum confidence necessary for the conciliation procedure to function under United Nations auspices.

The maintenance of the armistice system is not something to be discussed in Paris. It is an unconditional obligation of the Parties and an indispensable prelude to any further effort to proceed beyond the armistice system.

In view of the deep interest that the United States has evinced both in the maintenance of the armistice system and in the attempt to make progress beyond the armistice during the Parties' discussions, I feel sure that you will join in opposing any such tendency, should it be expressed, to debase the dignity of the Security Council and to doom the Paris talks to failure.

With warm personal regards, I remain, yours very sincerely,

Abba Eban

343

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 128.81/47

תל אביב, כ"א באב תשי"א
23 באוגוסט 1951

סודי

ניסיון ממושך מחייב להכניס קביעות ובהירות בהסדרת היחסים ובהגדרת הסמכויות בין הצבא לבין משרד החוץ בכל הנוגע למשטר שביתת־הנשק הקיים בינינו לבין המדינות השכנות.[1]

2. כאשר נכרתו בזה אחר זה הסכמי שביתת־הנשק עם ארבע המדינות הערביות הסמוכות לישראל, הושפעה גישתנו לבעיית ביצועם בפעולת יום־יום משתי הנחות בלתי־מפורשות: ראשית, כי הסכמים אלה מהווים משטר בן־חלוף, שלא נועד אלא לשמש שלב מעבר לשלום של קבע אשר לא יאחר לבוא; שנית, כי הטיפול בבעיות שתתעוררנה תוך תהליך הביצוע של הסכמי שביתת־הנשק הריהו בעיקרו תפקיד צבאי. שתי הנחות אלו היו משולבות זו בזו.

3. הניסיון הפריך במידה רבה את שתי ההנחות גם יחד. משטר שביתת־הנשק הפך דבר של קבע – על־כל־פנים עד לשינוי המצב – וכיום אין להתנבא אם ומתי יבוא השלום. בו בזמן נתבררו יותר ויותר האופי המדיני המובהק והתוצאות המדיניות הממשיות הן של כל עמדה והכרעה שאנו עצמנו נוקטים במהלך ביצוע ההסכמים והן של המאבק הכפוי עלינו על־ידי הסכסוכים הפורצים על רקע זה מזמן לזמן.

4. התפתחות זו חלה מבלי שתופחת אף כלשהו השפעתו הישירה של כל צעד הנעשה על־ידינו או על־ידי הצד שכנגד בתחום הסכמי שביתת־הנשק על ענייני הביטחון החיוניים של המדינה. אולם מה שהתברר במשך הזמן הריהו כי השפעת המאורעות המתחוללים על רקע משטר שביתת־הנשק חורגת הרחק מעבר למסגרת העניינים הצבאיים ומשתלבת בכל פקעת הסיבוכים המדיניים אשר נגזר על המדינה להיפתל אתם.

5. העובדה כי השלום בושש לבוא היא בלבד המשווה ערך מדיני מיוחד לפעולת ועדות שביתת־הנשק, שכן פעולה זו מהווה את מישור־המגע היחיד בינינו לבין המדינות הערביות השכנות – למעשה, בין ישראל לבין העולם הערבי בכללו. אופי הפגישה והמשא־ומתן בוועדות אלו מוכרח להשפיע – אם להחמרה או להקלה – על כל אקלים היחסים בין ישראל לבין שכנותיה.

6. לעומת זה, מכיוון שלמשטר שביתת־הנשק שותפים לא רק ישראל ומדינות ערב, אלא גם גורם שלישי ומכריע והוא ארגון האומות המאוחדות, הרי שאופי היחסים בין נציגות המדינה בוועדות שביתת־הנשק לבין נציגות או"ם בהן מוכרח להשפיע על מעמדה ואופי הופעתה של ישראל בזירה הבינלאומית בכלל. עד כמה עמדה הנקבעת לגבי איזו בעיה מקומית או צעד הננקט בתגובה למאורע פעוט מבחינה יחסית עשויים לסבך את הדיפלומטיה הישראלית, ועמה את המדינה כולה, בהתנגשות חמורה על־פני הזירה המדינית הרחבה – הוכח בעליל מהניסיון שהיה לנו בשורה של ישיבות של מועצת־הביטחון אשתקד והשנה.

343

1. להתפרצותה של המחלוקת בנושא זה בין ידין ושרת ראה מס' 216 והערה 1 שם, ומס' 323.

7. לבסוף, הניסיון לימדנו כי כל התנגשות או סכסוך שאנו נקלעים לתוכם וכל יוזמה שאנו עצמנו נוקטים על רקע משטר שביתת־הנשק משתלבים בהכרח במערכת יחסינו הישירים עם גורמים מכריעים במדיניות העולמית ומשפיעים לטובה או לרעה על הכרעותיהם כלפינו במישורים שלכאורה אין להם כל קשר ויחס לעניינים הנדונים במסגרת הסכמי שביתת־הנשק. עיכוב מכירת נשק לנו בצרפת ובארצות־הברית לרגל סכסוך החולה והשפעת התנודות שחלו בהשתלשלות הסכסוך הזה על סיכויי עמדה יותר נוחה כלפינו מצד מחלקת המדינה בענייני "מתן" – אלו הן שתי דוגמאות מני רבות המאמתות את הטענה הזאת.

8. ניתוח זה מוכרח להרוס את האשליה כי העניינים הנדונים והנחתכים במסגרת הטיפול בהסכמי שביתת־הנשק הם עניינים צבאיים גרידא או צבאיים במידה מכרעת. כל הניגש לעניינים אלה מבחינה צבאית בלבד, או התובע לדידם מראש ותמיד את משפט הבכורה לשיקול הצבאי – לוקה בהפשטה קצרת־ראות ובהתעלמות ממציאות ניצחת. ההפשטה וההתעלמות לא יחזיקו מעמד אלא זמן־מה. במוקדם או במאוחר תבוא שעת חשבון ואתה נקמת אי־ראיית הנולד. אכן השיקול הראשון מוכרח להיות תמיד השיקול הביטחוני. אבל בעיית בטחון המדינה בכללותה לעולם אינה בעיה צבאית גרידא, אלא היא מקיפה גם גורמים ושיקולים כלכליים ומדיניים מרחיקים. גם לגבי בעיות הביטחון כשלעצמן אין המדינה יכולה לנקוט הכרעה אך ורק מתוך שיקולי ביטחון, ויהיו מקיפים כשיהיו, אלא היא מוכרחה להתחשב בנימוקים חיוניים אחרים. כך בכל מקרה ומקרה לגבי הבעיות המיוחדות הנדונות כאן, טעון השיקול הבטחוני סיוג והשלמה, ולפעמים הוא מוכרח להיות כפוף להכרעה נגדית, לאור שיקולים יותר רחבים ומסועפים בעלי אופי מדיני כולל.

9. מכאן שאם אין ברצוננו לחולל או לאשר תמורה באחד מיסודות המשטר שהמדינה מושתתה עליו על־ידי הענקת סמכות של הכרעה מדינית לשלטונות הצבא, עלינו לדאוג כי במנגנון המדינה הממונה על הטיפול במשטר שביתת־הנשק ייקבע מעמד ברור למוסד המוסמך להגדיר את ענייניה המדיניים של המדינה והאחראי לשמירתם, הווה אומר למשרד החוץ.

10. מבלי להיכנס בשלב זה לבירור התקלות והנזקים שסבלנו מהם עד כה באשמתנו במהלך הגשמתם או אי־הגשמתם של הסכמי שביתת־הנשק, מוצעות בזה ההצעות הבאות להסדרת העניינים מכאן ואילך:[2]

(א) כל הנוגעים בדבר בצבא הגנה לישראל חייבים לדאוג ולהבטיח כי משרד החוץ ידע בלי דיחוי על כל תקלה שאירעה, פעולה שנעשתה ובעיה שנתעוררה ואשר יש או עלולה להיות בהן עילה לסיבוך או לסכסוך.

(ב) פרט לפעולות צבאיות המוכרחות להיעשות מִניה ובִיה בתגובה להתפרעות או להתקפה וכדי לקדם פני סכנה ברורה, חייב הצבא להודיע למשרד החוץ מראש על

2. בשולי הגיליון רשומות בכתב־ידו של בן־גוריון הערות על הצעותיו של שרת. וזו לשונן:
בסעיף א: "גם עכשיו מקבל משרד החוץ דין־וחשבון בתוך 24 שעות."
בסעיף ב: "הצבא חייב להודיע לשר הביטחון ולא למשרד החוץ."
בסעיף ד: "משרד החוץ צריך להודיע למטֶה."
בסעיף ו: "ר[אובן] ש[ילוח] מופקד על ביון. לעתים אינו בארץ. רצוי עם מנהל משרד החוץ."
בסעיף ז: "נגד השתתפות קצין משרד החוץ בישיבות, נגד משא־ומתן קצין משרד החוץ עם יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק."
בסעיף ח: "נגד ישיבת שר החוץ עם נציגי או"ם."
בסעיף י: "הסעיף מכוון נגד הרמתי. הוא נאמן למטֶה."
בסוף המסמך רשום הסיכום הבא: "ההכוונה והיזמה – למשרד החוץ הביצוע לצבא. דרכי הפעולה – דרך המטֶה. לא רצויה השתתפות נציגי משרד החוץ בשדה. שר הביטחון מאשר פעולות הצבא."

כל פעולה מתוכננה למען תת לו אפשרות של חוות־דעת. חובה זו של הודעה מראש חלה ממילא על כל עמדה שיש בדעת הצבא לנקוט במשא־ומתן עם שלטונות או"ם או בדיוני ועדות שביתת־הנשק.

(ג) הצבא רשאי תמיד להודיע לשר הביטחון על התנגדותו להנחיה או להכרעה של משרד החוץ. אם עמדת משרד החוץ לא תהיה נראית גם לשר הביטחון – יתייעצו שני השרים יחד, ואם לא יגיעו לעמק השווה יימסר העניין להכרעת ראש הממשלה או הממשלה כולה. עד לסיומו של בירור כזה לא יבצע הצבא פעולה ולא ינקוט עמדה אשר משרד החוץ מתנגד לה.

(ד) משרד החוץ חייב למסור לממלאי התפקידים האחראים בצבא בתחום הסכמי שביתת־הנשק כל ידיעה שתגיע אליו בעניינים הנוגעים לעבודתם, הדרושה להנחייתם ולהתמצאותם.

(ה) לשם הגברת שיתוף הפעולה בין הצבא לבין משרד החוץ והבטחת חילוף ידיעות ודעות מהיר ביניהם ייקבעו סידורים להידוק הקשר ההדדי ולהבטחת התייעצויות והופעות משותפות.

(ו) במסגרת הסידורים האלה יוסיף היועץ לעניינים מיוחדים במשרד החוץ למלא תפקיד של מקשר ראשי בין משרד החוץ לבין המטה הכללי בכל ענייני מדיניות רבתי הנוגעים לבטחון המדינה וליחסיה הצבאיים עם גורמי חוץ, כולל שאלות עקרוניות והכרעות חשובות הנוגעות למשטר שביתת־הנשק.

(ז) במסגרת אותם הסידורים יפעל מטעם משרד החוץ נציג מיוחד אשר ישתף פעולה יום־יום עם קציני הצבא המשמשים בתפקיד נציגים בוועדות שביתת־הנשק וייהנה משיתוף־פעולה מלא מצדם. נציג זה יהיה הצינור להעברת ידיעות והנחיות מאת משרד החוץ לקציני הצבא לפי הסעיפים ב' ו־ד' ולקבלת ידיעות מהצבא בשביל משרד החוץ לפי הסעיפים א' ו־ב'. הוא ישתתף בהתייעצויות המטה עם נציגי הצבא בוועדות שביתת־הנשק ויהיה מוסמך להשתתף בישיבות ועדות שביתת־הנשק ובפגישות עם נציגי או"ם בכל מקרה שמשרד החוץ ימצא את השתתפותו להכרחית.

(ח) כמקודם יוכלו שר החוץ, המנהל הכללי של משרד החוץ והיועץ לעניינים מיוחדים ליזום פגישות עם נציגי או"ם מתאימים ולהשתתף בהן, בשיתוף נציגים מתאימים של הצבא או בלי שיתופם. בכל מקרה של פגישה כזאת בלי נוכחות נציגי הצבא ימסור נציג משרד החוץ בלי דיחוי למטה הכללי או לנציג מוסמך של הצבא דו"ח מפורט על מהלך השיחה ומסקנותיה.

(ט) בכל מקרה שתתעורר בעיה רצינית חדשה בתחום משטר שביתת־הנשק תתקיים התייעצות בין ראש המטה הכללי או סגנו או קצין מוסמך של המטה עם המנהל הכללי של משרד החוץ או עם היועץ לעניינים מיוחדים או עם נציג משרד החוץ לענייני שביתת־הנשק. במקרה של חילוקי־דעות ואי־הסכמת הצבא להוראת משרד החוץ, יופעל הנוהל שנקבע בסעיף ג'.

(י) משרד החוץ רשאי לחוות דעה על התאמתם לתפקיד של קציני הצבא הממונים על ועדות שביתת־הנשק והצבא חייב להתחשב בחוות־דעת זו.

11. משרד החוץ שומר לעצמו את הזכות להציע תקנות נוספות להסדר זה, או להכניס תיקונים בתקנות המוצעות במקרה שהניסיון המעשי יוכיח את נחיצותם.

12. אם אתה מוכן לאשר את ההסדר המוצע בלי דיון – מה טוב. אם אתה רואה צורך בדיון, אוקיר מאוד אם תקבע את מועדו בהקדם, יען הבעיות הנוצרות בחיי יום־יום מחייבות פתרונות

שאינם סובלים כל דיחוי. ככל שנקדים להסדיר את העניינים בין שני הגורמים הפועלים בתחום זה מטעם המדינה – נמנע כפילות ומבוכה, נעמיד תריס בפני ניגודים פנימיים מיוחדים הפורצים לפעמים חוצה ונחסוך לעצמנו תקלות וכשלונות בחזית החיצונית.[3]

משה שרת

344

ש. בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
S. Bendor to the Israel Embassy in Washington

דין־וחשבון: 93.08/338/10

תל אביב, כ"א באב תשי"א
23 באוגוסט 1951

כמוס

דו"ח על שיחת מר ד. הורוביץ עם שגריר ארצות־הברית ביום 21/8

נכח מר בנדור.

השגריר הוזמן למר הורוביץ על־פי יוזמת שר החוץ.

מר הורוביץ סיפר לשגריר על תכנית הנמצאת עדיין בשלבי הדיון המוקדמים ביותר להניח צינור נפט מאילת לאשקלון ומאשקלון לחיפה. דרך צינור זה יוזרמו 12 מיליון טון נפט מאילת לאשקלון, ומשם 8 מיליון טון של נפט גלמי יועברו באניות למדינות מעבר לים ו־4 מיליון טון לחיפה לזיקוק בבתי־הזיקוק – 1/4 לצרכי הארץ והשאר לייצוא. הנפט יובא לאילת מבהריין, קואייט וקאטר.

המפעל, שהדיונים עליו עם ממשלת אנגליה התחילו לפני צאת הציר הבריטי לחופשה, יעלה בין שמונה לעשר מיליון לירות שטרלינג והזמן הדרוש לביצועו הוא שנה וחצי עד שנתיים.

מר הורוביץ עמד על היתרונות למדינות המערב מכאן ולישראל מכאן של ביצוע התכנית. מלבד היתרון המדיני–אסטרטגי למדינות המערב, יש יתרון כלכלי שעל־ידי כך יחסכו את התשלום הנגבה עכשיו על כל חבית נפט המועברת דרך תעלת סואץ.

השגריר שאל שלוש שאלות עיקריות:

(א) אם אחת המטרות היא להיות בלתי־תלויים במצרים – הרי שולטים המצרים גם בכניסה למפרץ עקבה.

(ב) מאין יבואו הצינורות הדרושים? ובכלל מי יממן את המפעל?

(ג) האם באו בדברים עם חברות הנפט?

3. כעבור ימים אחדים שיגר שרת לשר הביטחון נוסח מתוקן של הצעותיו וביקש את אישורו. שרת שינה מקצת מהניסוחים לאור הערותיו של בן־גוריון, אך למעשה לא שינה את משמעות הדברים. במכתב לוואי אל עברון כתב את השורות הבאות: "אני מוכרח לעמוד על זכות השתתפות נציג משרד החוץ בישיבות ועדת שביתת־הנשק. אין הכוונה לנוהג של קבע אבל לא ייתכן שלא נוכל להשתתף במקרה של צורך... כן לא יעלה על הדעת כי לא אפגש עם ריילי כשאראה צורך בדבר או כשהוא יבקש לראותי" (שרת אל עברון, 29.8.1951, ארכיון צה"ל, 128.81/47).

מר הורוביץ ענה:

(א) יותר קשה למצרים לשלוט על הכניסה למפרץ עקבה מאשר על תעלת סואץ. הפרעת מעבר אניות דרך הכניסה למפרץ עקבה תהיה הפרה גלויה של הסכמים בינלאומיים – ומאידך גיסא – יותר קל לתת לאניות ליווי מזוין במפרץ עקבה מאשר בתעלת סואץ.

(ב) לא נקבע עדיין באילו דרכים ימומן המפעל, אם על־ידי ממשלת ישראל או חברת נפט או שתיהן כאחת או בצורה אחרת. יותר חשובה משאלת המימון היא שאלת השגת החומרים – דבר התלוי בממשלות ולא בחברות הנפט.

(ג) עדיין לא היה כל דיון עם חברות נפט כי אין טעם לדיון כזה בלי להבטיח מראש את תמיכת הממשלות הנוגעות בדבר. זה בעיקר הממשלה הבריטית.

מר הורוביץ מסר שהוא עומד לצאת ללונדון בתחילת ספטמבר בעניינים כלכליים ואף ידון בשאלת צינור הנפט. ייתכן ויסע משם לארצות־הברית.

בברכה,

ש. בנדור

345

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W364 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 24 August 1951

Immediate – Urgent

American delegation U.N. has sent me following message: (1) Suez resolution will definitely be adopted. Idea of transfer to P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] is stone dead.[1] (2) If vote taken on Monday I am invited meet Tuesday morning with Austin, Jebb, Lacoste,[2] Sarper, as sponsors May 18 Huleh resolution. If Suez vote taken Tuesday morning owing to British reply Fawzi attack, I am to meet above quartet Tuesday afternoon. (3) Understand I shall be told that four powers having passed Suez resolution and desiring to press for compliance are determined press us to complete implementation May 18 resolution.

I urge Government give earnest consideration this important development our relations U.N. and Western powers. Main points are (1) Suez vote will be spectacular success for Israel diplomacy which alone nursed this item at every stage and created vast international embarrassment for

345

1. השווה מס' 342.
2. פרנסיס לקוסט (Lacoste), נציג צרפת במועצת־הביטחון.

leading Arab State. If this advantage pursued it could lead to cracking whole system Arab blockade. (2) Although other powers affected they would probably have remained passive as heretofore if left alone. (3) Psychological effect on Arabs bound to be impressive. (4) Therefore everything possible should be done clear up our May 18 position as have previously cabled. More congenial make some concession to these four representatives and thus commit them our favour than to Riley who would pocket concession and press for more. (5) Therefore suggest I be empowered indicate to them informally that we shall take police from Khoury farm, work out a return agreement for fled Arabs, abstain from harrying Arabs in D.Z. [Demilitarized Zone] and devise satisfactory police arrangements. Other hand we demand satisfaction our main points viz. facilitation project, ejection of Syrian occupation El-Hamma and judgment on Syrian attacks early May. In short we stand for equitable compliance May 18 in light intentions sponsors. Would be serious mistake to lose this graceful opportunity and then be bludgeoned by Riley, *Moabit* [Security Council], later.

Eban

346

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. MT64 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 24 August 1951

Am today telling French and Turk ministers (also Keeler and Chadwick for their information) Israel will not discuss Suez at P.C.C. [Palestine Conciliation Commission]. Shall also point out we not yet answered Paris invitation[1] and shall not answer until after Suez decision in *Moabit* [Security Council]. I shall not, repeat not, say explicitly that nature our answer will depend on nature *Moabit* decision. Please say same thing your end.

For your information Rafael states idea transfer Suez to P.C.C. is Boisanger's brainchild. U.S.A. has made representations in capitals as precautionary measure and is confident transfer move will fail. We do not share confidence and must therefore make our position clear.

Eytan

346

1. ראה מס' 321, 324 ו־375.

347

מ. קומיי אל לשכת שר החוץ
M. Comay to the Bureau of the Minister of Foreign Affairs

דין־וחשבון: 130.13/2595/8

[תל אביב], כ"ב באב תשי"א
24 באוגוסט 1951

סודי בהחלט

פרטיכל של שיחה עם מר צ'דוויק, מיופה־הכוח של הצירות הבריטית, שנתקיימה ביום 20.8.1951

צ'דוויק בא לראותני לפי בקשתו ועורר את שלושת השאלות הבאות:

1. הוא הזכיר את השיחות בין ראש הממשלה וגנרל רוברטסון[1] ואמר כי בנקודה אחת הם מוכנים לדבר "תכלית" אתנו – ייצור ציוד מסוים בישראל עבור הצבא הבריטי. הם יכולים לתת לנו מושג מה הם מעוניינים להשיג כאן ולקבל מאתנו הצעות קונקרטיות לגבי המצרכים האלה. אולם, כשאלה קודמת הוא רצה לדעת אם אנחנו רוצים כבר לגשת לעניין או אם אנחנו מעדיפים לדבר גם על זה במסגרת יותר כללית. הוא ציין שבשלב הראשון תהיינה ההזמנות מצומצמות (modest). הבטחתי לו תשובה עקרונית בהקדם.

בקשר לעניין זה הוא הזכיר את שיחתו של ראש הממשלה עם הציר הבריטי לפני צאתו של האחרון,[2] וניצלתי את ההזדמנות הזו לאמר:

(א) שהעניין תלוי בהקמת ממשלה חדשה, שבוודאי תטפל ראשית־כול בעניינים דחופים, כגון תכניתה כלפי הכנסת החדשה, ואין לצפות לפנייה כל־שהיא מצדנו עד תאריך מסוים.

(ב) לפי דעתי יהיה מוקדם להמשיך בהחלפת דעות בינינו לבין ממשלת אנגליה בנוגע לבטחון האזור, כל זמן שהתכניות שנמצאות עכשיו בשלב דיון אצל מעצמות המערב בנוגע למזרח התיכון טרם גובשו. הדגשתי שזו היא מחשבה אישית שלי ולא תגובה רשמית.[3]

2. מי הירדן. צ'דוויק אמר שמשרד החוץ הבריטי קידם בברכה את הצעתנו להיפגש במישרין עם הירדנים, על־מנת להסדיר את העניין אתם, אבל הם חוששים שיהיה קצת קשה לירדנים לנהל שיחות אתנו, אם הן לא תהיינה תחת חסות נוחה להם. לונדון מעוניינת לעזור בעניין זה והם רוצים לקבל את התגובה הראשונה שלנו לשתי אפשרויות:

(א) שהפגישה תהיה במסגרת סעיף 8 של חוזה שביתת־הנשק עם ירדן; או (ב) שתהיה שיחה משולשת יחד עם אונר"א, המעוניינת בדבר מפני שהיא מעוניינת בתכניות לקראת יישוב פליטי ערב בעמק הירדן.

347

1. ראה מס' 68 ר"ה 72.
2. ראה מס' 259.
3. צ'אדוויק התרשם שדברי קומיי מייצגים את הגישה הישראלית וכי בריטניה היא שצריכה ליזום את הצעד הבא. הוא גם הסכים שיש לעדכן את נציגי ישראל על תכניות המערב לפיקוד המזרח התיכון לפני שישראל תתן את תשובתה לבריטניה. צ'אדוויק המליץ לפרלונג לדון על הנושא עם אילת. (ראה צ'אדוויק אל פרלונג, 20.8.1951, 27.8.1951, PRO, FO371/91732.)

לשאלתי הוא ענה שטרם מסרו את המחשבות האלה לירדנים והוא אינו יודע מה תהיה תגובתם, אבל הצירות הבריטית בעמאן תזרוק את ההצעות האלה גם שם.

הסתייגתי מלהביע דעה עד אשר אתייעץ עם אחרים.

3. הוא שאל על הזמנת ה־[P.C.C. [Palestine Conciliation Commission לוועידת פאריס. סיפרתי לו על השאלות שכבר שאלנו מוועדת הפיוס.[4] אמרתי שעוד לא ברור לנו אם יש לצפות לתוצאות רציניות מהוועידה או אם זו תהיה סתם for the record. גם הסברתי לו את עמדתנו לגבי הצורה היעילה למשא־ומתן בינינו לבין הערבים.

348

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W371 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/20 :נוסח יוצא

Washington, 25 August 1951

Further my 369,[1] Senate Joint Committee yesterday acted as follows: (1) Voted twelve to one to take as basis House bill which included Israel 50 million increase rather than Admin[istration] bill which did not. (2) Reduced both Arab and Israel refugee items from 50 to 40 million each. (3) Reduced economic aid to Near East other than refugee items from 75 to 45 million. Thus instead of 23 million under this heading we would have about 13 million. Thus Senate Committee recommendation would leave us with 53 economic aid as against 73 million in House. Military aid not touched.

Note that identical cuts yesterday affect our neighbours and indeed every other recipient country. Background is determined Senate's attempt for election reasons produce cut in income tax. President objected strongly to everything that Senate did yesterday but without effect.

On Senate floor Douglas, Taft, will move restore at least 50 million to Near East thus bringing Senate into line with House. Prospect good if they fight especially as they can get votes from those concerned with Arab refugees. Will report more after consultation with them.

Eban

4. ראה מס' 324.

348

1. 24.8.1951, 93.01/2207/20.

349

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y959 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 27 August 1951

Your 364 five:[1] (A) Khoury farm, say we shall definitely remove police from farm – add if necessary shall allow Baqqara Arabs cultivate grove – but shall maintain civilian watchmen to guard against depredation extremely valuable machinery we have assembled near farm for Huleh work. (B) Return Arabs who fled, explain our reading operative phrase removed by Israel, we unadmit responsibility those who fled Syria, moreover if they return will all come inflamed against us and sworn to act as Syrian agents with inevitable detriment security and our whole position. In end say shall discuss with Riley question 115. Don't raise Samra if they don't. If they do, stick it as your 310 five.[2] For your info[rmation] all Iranian land which they worked now leased J.N.F. [Jewish National Fund], they have no land to go back to, all we could offer *in extremis* would be resettlement elsewhere in Israel which they would probably reject. (C) Arabs in D.Z. [Demilitarized Zone], say we shall do everything make them as comfortable as possible. (D) Police, we ready resume discussion this with Riley, anxious reach complete agreement. (E) Observers movements will be unobstructed in D.Z.

Fully accept second para. your 310,[3] in addition rub in (a) Syrian Premier's defiant rejoinder 18 May resolution never negotiate or even discuss peace with Israel. For Austin's benefit you may disclose after truculent reception Damascus that resolution, self officially asked Davis inquire [Washington] D.C. whether any representations made by U.S. representatives Damascus taking exception that declaration, also League resolution

349

1. ראה מס׳ 345, סעיף 5. התשובה שלפנינו נוסחה בהתייעצות שהתקיימה עם ראש הממשלה בהשתתפות שילוח וסגן הרמטכ״ל ב־27 באוגוסט 1951. ראה סיכום ההתייעצות, 28.8.1951, 130.02/2433/10.
2. 26.8.1951, 93.01/2203/12. בסעיף 5 של אותו מברק כתב אבן כי ריילי התייחס במכתבו (מס׳ 313) רק ל־115 ערבים, ככל הנראה מן הכפרים בקרה ורנמה. הוא יעץ להיצמד לניסוח זה בלא להזכיר את ערביי סמרה.
3. באותה פִסקה העלה אבן כמה טיעונים למיקוח: אין זה מעניינו של ריילי לפעול לחלוקת האזור המפורז; ישראל לא תוותר על הסכם שביתת־הנשק שבו השיגה את הרחקת הסורים מקו המים תמורת הסדר שלום; ריילי ומועצת־הביטחון חוזרים אל הבטחות באנץ׳ בעניין האזור המפורז ומולן הוויתורים הישראליים האחרונים הם מרחיקי לכת ביותר.

on intensifying boycott never got reply, this in contrast admonitions showered on us slightest occasion. (b) Invoke Bunche's statement which implies police and admin[istration] arrangements D.Z. be modelled on our strip Triangle where both completely ours, every adult voted last election and deputy now sits Knesset [House of Representatives]. (c) But for Bunche's assurances we would never have signed armis[tice] and *Moabit* [Security Council] cannot change that compelling background retroactively. Good luck.

Sharett

350

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

Copy: 130.10/2515/12 :העתק

Ankara, 27 August 1951

On Sunday, 26th inst., I arrived in Istanbul by plane at about 20.00 hours. At 23.00 hours, on the same day, I proceeded for Ankara by car and arrived here this morning after an exceedingly tiresome journey of 12 hours. During the short time I stayed in Istanbul, I read through, together with Mr. Arazi, the cables and instructions you had been despatching to our offices here concerning the Suez question.[1]

Immediately upon my arrival I called on Mr. Nuri Birgi and subsequently on the Foreign Minister, in accordance with appointments which Mr. Ben-Yacov[2] had previously arranged for me. Messrs. Köprülü and Birgi looked quite impressed by the way I suddenly interrupted my vacations and turned up in Ankara and they appreciatively attributed this gesture to the vigilance and devotion with which we take care of our interests. During my conversations with them I could clearly feel that the ground had been quite successfully prepared for me by Mr. Arazi and, as a matter of fact, they only repeated to me what had been told to Mr. Arazi a day before. Generally speaking, both Messrs. Birgi and Köprülü made a genuine effort to justify Turkey's line of action at the Security Council regarding the Suez question and assured me that their endeavours to have the final voting postponed were neither meant to prejudice Turkish–Israeli relations nor were they the expression of a desire to undertake a conciliation or media-

350

1. ראה מס' 341 והערה 1 שם.
2. יצחק בן־יעקב, מזכיר שני בצירות ישראל באנקרה.

tion task. "Plain, honest brokerage" is what Turkey tried to do, Mr. Birgi said. Both categorically denied the rumours according to which Turkey would suggest to have the matter referred to the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] or to the International Court [at] The Hague. They informed me, at the same time, that the latest instructions they sent to Sarper were to withhold from making any proposals for a further postponement and to vote for the three powers resolution should the matter be brought to a final vote. During our talk Mr. Birgi said that he very much wished to have a quiet talk with me on the situation in the Middle East, I readily accepted and the appointment was fixed for tomorrow morning.

The Foreign Minister asked me, *inter alia*, how I feel about the P.C.C.'s next meeting in Paris. When I answered that I am not very optimistic, he said that in case the conference should fail and the P.C.C. should still continue to exist, Turkey will try to withdraw her delegate from it. The explanations I gave to the Minister to back up my "un-optimistic" views and my emphasizing the importance the Arab chiefs generally grant to prestige matters rather than to facts, led the Minister to enlarge on Middle Eastern questions and to relate to me certain features of the recent conversations he has had on the subject with the British and French Foreign Ministers, at the meeting of the European Council in Strasbourg. Here again, the Foreign Minister expressed his desire to converse with me lengthily on general Middle Eastern questions soon. Mr. Köprülü informed me in this connection that during an interview he had with Mr. Morrison in Strasbourg, he strongly criticized British policy in the Middle East. Mr. Morrison replied apparently that given Great Britain's past and all mistakes what would Mr. Köprülü do were he in Mr. Morrison's place. It seems that Mr. Köprülü promised to communicate to him a full reply at the next opportunity. I rather believe that Messrs. Birgi's and Köprülü's eagerness to question me on Middle Eastern matters is connected with their preparations for the communication of a pertinent reply to Mr. Morrison's query.

Yours very sincerely,

351

א. נג'ר אל א. אבן (ואשינגטון)
E. Najar to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן PWH5

נוסח נכנס: 93.01/2207/20

פאריס, 27 באוגוסט 1951

לבקשת איתן אני מעביר תמצית שיחותי האחרונות בנוגע לסואץ:

(1) מנהל מחלקת אפריקה–לבנט הודיעני ב־24 לחודש שאין לייחס חשיבות למאמצי טורקיה להעביר שאלת סואץ לפיוס ושכבר דנו בעניין.

(2) בשיחתי למחרת עם בואסאנז'ה נאמר לי (א) לאראס היו שותפים אחרים, לרבות בואסאנז'ה, לדעה שיש להעביר השאלה לפיוס מחמת הקשיים שייוולדו מסירוב מצרים לבצע ההחלטה; (ב) דעה זו לא נתקבלה על־ידי אמריקה ואנגליה ואף הקיי [דאורסיי] לא תומך בה מאחר שאין לו בעמדה זו אינטרס מיוחד; אין בדעת צרפת להצביע אחרת מאשר בעד ההחלטה; (ג) מצרים תנסה לדחות ההחלטה ביום שני עם ייסוד ועידת הליגה המתקיימת באותו יום. עוד לא ברור אם תציג בעיית סואץ בפני בית־הדין בהאג בצורה זו או אחרת; אינו חושב שצעד כזה ימנע מועביט [מועצת־הביטחון] מהחלטה.

(3) בשיחה עם ניקולאי[1] סגן מרשל[2] שם הדגש על אי־ציות מצרים להחלטה שעלולה לקבל מועביט. זאת והחשש שמדינות ערב לא תבואנה לפאריס במקרה של קבלת ההחלטה הניעו המחשבה להעברת השאלה לפיוס. דעה זו לא נתקבלה; עתה רווחת גם דעה שנייה הנשענת על אי־ציות מצרים למועביט הרואה כהכרחית הצלחת מועביט להצלחה בוועידת פאריס כדי לאזן שיווי־המשקל בין ישראל והערבים המעלים כל פעם אי־הגשמת החלטת או"ם בשאלת הפליטים.

נג'ר

351

1. כריסטיאן דה־ניקוליי, נציג מחליף של צרפת בוועדת הפיוס.
2. לאון מארשאל, מיולי 1951 נציג צרפת בוועדת הפיוס.

משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs: Information to the Israel Missions Abroad

130.20/2440/11

תל אביב, כ"ה באב תשי"א
27 באוגוסט 1951

סודי

לבעיית ירושלים בעצרת הקרובה

[....][1]

א. לסיכויי הדיון בעצרת הקרובה[2]

עם התקרב מועד כנס העצרת, הולכים ומתגלים סימנים המחזקים את ההנחה כי אין הוואתיקן מעוניין כי העצרת הקרובה תתעלם מהבעיה: נודע על מגע מחודש בשאלת ירושלים בין הוואתיקן ובירות אמריקה הלטינית, ובכמה ארצות שם כבר מתנהלת תעמולה קאתולית שמטרתה להעלות את המתח סביב בעיית ירושלים והמקומות הקדושים; מקמהון, הנמצא שוב בניו יורק, חידש את איומיו בהם הוקיע בירושלים בראשית שנה זו את כוונת התיווך של השופט פרוסקאואר;[3] בשבוע שעבר מחלקת המדינה רמזה לנציגינו שם על האפשרות כי הבעיה תועמד מחדש על סדר־היום של העצרת (במטרה להצילה מהסיבוכים החוקתיים שבהקפאתה); מאליק הלבנוני הודיע פומבית בוואשינגטון לפני ימים מספר כי שלום־קבע במזרח הקרוב תלוי בציות ישראל להחלטות האו"ם בשאלות ירושלים והפליטים; לפי השמועה לוחש פאלמר, היושב־ראש האמריקני של ועדת הפיוס, באזני ראשי הכנסיות בעיר העתיקה כי עוד לא בטל הסיכוי לבינאום העיר; ולבסוף, הכמורה הקאתולית בישראל אינה מרפה מהמתיחות שהיא שרויה בה, או שנאחזה בה, מאז חודש מאי שנה זו.

אחרים סבורים כי הוואתיקן יירתע מפני האפשרות של חזרה בעצרת זו על כשלונו מלפני שנה. לפי דעה זו פגעה דחיית ההצעה הבלגית קשות בהחלטת הבינאום מ־1949, וממילא חובת השמירה על זו האחרונה תחייב הסתייגות מהעמדתה בסיכון נוסף. עצם העובדה כי בדיעבד ניסה מקמהון לנער חוצנו מההצעה הבלגית (בטענו כי הוגשה ללא יזמה ואתיקנית כל־שהיא, אף היתה למורת רוחו) יש בה אמנם כדי לבצר הערכה זו. מאידך גיסא, כדאי לזכור כי ההצעה הבלגית היתה לתועלת בסיכול העברת ההצעה השוודית–הולנדית, וכי חסרו לקבלתה קולות ספורים בלבד. הקשיים בהם נתקל הוואתיקן בשנה שעברה בהפעלת השפעתו על המדינות הקאתוליות מבססים את ההשערה כי הוא יימנע מהניסיון להשלים את מניין הקולות החסרים להצעה חדשה ברוח ההצעה הבלגית, אולם הוא עלול לבקש דרכים לקיים את המתח סביב הבעיה מעל הבמה הבינלאומית, מבלי לסכן את שלמות ההחלטה מ־1949. והלא כאן כן עתה: הכוונה לא תהא לביצוע של ממש, אלא, בעיקר, לגירוי היצרים והעמקת הסכסוך הפורמלי

352

1. פִּסקת הפתיחה המציגה את סעיפי המסמך וכותביו לא הודפסה כאן. תוכנה יובא להלן בהערות 2 ו־5.
2. פרקים א ו־ב של המסמך נכתבו על־ידי יעקב הרצוג, יועץ משרד החוץ לענייני ירושלים.
3. ג'וזף פרוסקאואר, לשעבר שופט בית־המשפט העליון של מדינת ניו יורק; נשיא כבוד של הוועד היהודי האמריקאי.

בינינו לבין האו"ם – היינו, למנוע את הרושם כאילו המציאות סיפקה כבר מצדה את פתרונה היא לבעיה. מוקדם עדיין למצות את כל האפשרויות על רקע זה.

בבחינת ההנחות האלו אין להתעלם מהעובדה הברורה כי קיימת חובת־זיקה של מדיניות הוואתיקן לגבי החבר הערבי. מזה שנתיים ויותר מרחף בין קהיר לרומא המושג של ברית רוחנית בין הנצרות לאסלאם, שמחובתה לבצר את המזרח הקרוב נגד הנחשולים, האמיתיים והמדומים כאחד, של הדוקטרינה המאטריאליסטית היורדת על אזור זה מ"כנסיית הצפון". ברית משונה זו על כל סתירותיה הרוחניות וההיסטוריות נכבלה בעבותות הדדיות של אינטרס מדיני. כנסיית רומא אוחזת, אמנם, בדוב הערבי, אולם, היא עצמה גם נלכדת בין טלפיו.

לפי דין־וחשבון על שיחת עזאם פחה עם האפיפיור בראשית שנה זו נראית ברורות מתכונתו הכללית של הסכם רוחני–מדיני זה. מזכיר החבר הערבי מבקש, אמנם, מראש הכנסייה לפרוש את כנפי הגנתו הרוחנית על ערב הכושלת בפני החדירה הקומוניסטית, אולם, הוא רומז בצורה חד־משמעית כי תוקף הזמנתו תלוי בהזדהות הוואתיקן עם קו החבר לגבי ירושלים (ירושלים הבינלאומית אשר עשויה, לדברי תעמולת הכנסייה, לשמש סכר נגד התפשטות הקומוניזם במזרח הקרוב צריכה, כנראה, להיות המרכז של מערכת החיסון הנוצרי הכללי לאזור כולו). מדיניות הוואתיקן אינה, אפוא, עצמאית לחלוטין בבחירת תכסיסיה.

שר החוץ סיכם בישיבה ביום י"א בסיון תשי"א[4] כי גישתנו תכוון תוך שימת־לב לשתי ההנחות הנ"ל גם יחד: עלינו להימנע מכל דיבור או מעשה העלול להסב תשומת־לב בעולם לבעיה או להצעות הפתרון השונות שריחפו בחללו של האו"ם בעבר. מהצד השני יש לעשות את כל ההכנות האפשריות לבל נועמד מופתעים בפני יזמה פתאומית שברגע האחרון. מצוות דריכות זו קיבלה תוקף נוסף אחרי רצח המלך עבדאללה בעיר העתיקה. אווירת אי־היציבות, שירדה בעקבות הרצח על העיר העתיקה, פוגעת בהכרח ביסוד הראשון שבתעמולתנו ובתעמולת הירדן בעבר, שלפיו השלטון הנוכחי בירושלים היה בו משום ערבות לשלוות העיר ולאפשרות תושביה לקיים את חובתם לגבי הקשר האוניברסלי עם ירושלים. לא פעם הוזכרה האפשרות של רצח עבדאללה בדברי מקמהון בעבר כהוכחה לצורך בבינאום ויש להניח כי קיום הנבואה השחורה ישמש עתה למונסיניור ולחבריו קרש קפיצה מחודש לתביעתם ולהפצת רגשי חרדה לשלום המקומות הקדושים "המופקרים לסביבה פרועה". מהראוי לציין כאן כי הסברת מקמהון מייחסת מצב אורגני של חוסר יציבות כאילו גם לשלטון ישראל בירושלים החדשה. הדים לקשירת הרצח לשאלת השלטון העתיד בירושלים כבר נשמעו בחוגים כנסייתיים בישראל.

כשהתעלמנו מדעת האו"ם בדצמבר 1949 אמר ראש הממשלה כי "צדקה עשה לנו הקב"ה שהעמיד לנו את עבדאללה מעבר לחומה". ההתפתחות הקרובה תוכיח אם אמנם מסמן הרצח פרשת־דרכים במאבק המדיני להכרה בינלאומית בעובדת ירושלים כבירת ישראל.

[.....][5]

ד. הערות שר החוץ לתזכירו של השגריר אבן על בעיית ירושלים בעצרת הכללית.

1. הנני תמים דעים עם השגריר בניתוח מצב הבעיה ובמסקנתו העיקרית המנוסחת בסעיף (ג).

2. הנני חולק על הצעתו בסעיף (ו)4. אינני מחייב בשלב זה כל יזמה מפורשת מצדנו, אפילו כלפי אותן ארבע המדינות בלבד, אפילו בסודי סודות ואפילו על־מנת להפעיל את התכנית רק במקרה שתבוא יזמה עוינת מאיזה צד אחר. כל פנייה מצדנו אל אותן ארבע המדינות בהצעה

4. ראה מס' 227 והערה 1 שם.

5. פרקים ב ו־ג של המסמך לא הודפסו כאן. פרק ב עניינו הכנות לקראת העצרת. בפרק ג הובא מכתבו של אבן אל שרת מה־7 באוגוסט 1951 (מס' 310). שרת מגיב עליו בפרק ד המובא להלן.

כי נכין יחד נוסח על כל צרה שלא תבוא עלולה למלא למעשה תפקיד של יוזמה מצדנו להעלות את השאלה על סדר־היום. עלינו להביא כאן בחשבון שתי אפשרויות: ראשית, כי העניין לא יישאר שמור בסוד אלא ייוודע ברבים – ואז ודאי כי קולר היוזמה ייתלה בצווארנו; שנית, כי איך שנפרש ונסייג את פנייתנו, יראו בה לפחות אותן המדינות אשר נפנה אליהן אות לנכונותנו להסכים לפתרון הבעיה לפי הקווים המוצעים או המוסכמים, ואז לא תהיה לנו כל ערובה כי הם לא ינקטו יוזמה להציע את התכנית גם אם לא תהיה נשקפת סכנת יוזמה מאיזה צד אחר שהוא. הווה אומר, הנני חושש לסכנה כי על־ידי פנייה והתקשרות כזאת נסתור למעשה את העיקרון של שב־ובל־תעשה, שאנו קובעים לעצמנו להלכה.

3. דומני כי מוטב לנו לרכז ולייחד עכשיו את כל מאמצי ההסברה והשכנוע שלנו עד לעצרת בהוכחת אי־הנחיצות וחוסר היעילות שבהעלאת השאלה מחדש בכלל. אם בעת ובעונה אחת עם המאמץ הזה ניכנס במשא־ומתן על תכנית חיובית, נחתור במו ידינו תחת הבסיס אשר עליו נתייצב. אם בניגוד לכיוון פעולתנו זו תועלה בכל זאת השאלה מצד אחר – או יתברר כי היא עלולה לעלות – רק אז יהא מוטל עלינו לטכס עצה אם כדאי לנו להופיע בהצעה מצדנו או להרכיב הצעה מתקבלת על הדעת לאחרים. ידעתי כי עצה זו עשויה לעורר את הטענה כי אנו עלולים לאחר ולהחמיץ את השעה, אך דומני כי בנסיבות הנתונות – לאחר כישלון תכנית הבינאום מבחינת הביצוע, כישלון הניסיון של חסידי הבינאום להציל משהו ממנו וכישלון הניסיון של שוללי הבינאום להעמיד במקומו תוכנית הרבה יותר צנועה של פיקוח בינלאומי – לאחר כישלון משולש כזה, מכריע הסיכון של העלאת השאלה על סדר־היום ביזמתנו אנו כנגד הסיכון של אי־הכנת התגובה הנאותה ליזמה שתבוא מצד אחר. הן ייתכן מאוד כי גם אם נעמוד בפני העובדה של העלאת השאלה על־ידי גורם עויין ומתנכל, נראה יותר סיכויים להכשיל את היוזמה הזאת על־ידי התקפה חזיתית מאשר על־ידי ניסיון להעמיד במקומה יוזמה אחרת.

4. לגופו של העניין כדאי להזכיר, כי בשיחה קודמת עם אותו פקיד של מחלקת המדינה לזו שמסופר עליה בתזכירו של השגריר – שיחה שהתקיימה עם הגב׳ הרליץ – הציג מר ואלדו את הבעיה בפחות החלטיות. הוא לא טען לטובת העלאת השאלה על־מנת להחיות את ההצעה השוודית, אלא קבע, כי אם רצוננו להחיש את העברת משרד החוץ והצירויות לירושלים, לא נוכל להשיג זאת אלא אם יוחלט בעצרת דבר הפיקוח על המקומות הקדושים, או לפחות אם תוצע תכנית כזאת גם מבלי שתתקבל; בעוד שאם מוטב לנו כי לא תתקבל שום החלטה כזאת וגם כי לא ייעשה אפילו ניסיון לקבלה, אזי עלינו להסכים מראש לדחיית ההעברה עוד לשנה אחת. הווה אומר, כי התחייבות מצדנו להמתין עוד שנה תספיק למניעת כל יוזמה אמריקנית להעלאת השאלה בעצרת.

5. בהתאם להצגה זו של האפשרויות השונות עוררתי את השאלה בישיבה האחרונה של הממשלה וחיוויתי דעתי כי אם תוצג לפני ברירה להחיש את העברת משרד החוץ לירושלים במחיר קבלת החלטה לאלתר על פיקוח או״ם על המקומות הקדושים או להשיג אי־קבלת כל החלטה כזאת במחיר דחיית ההעברה, עלינו להיות מוכנים לבחור בשנייה. הממשלה אישרה את עמדתי.

6. כל השקלא הזאת מבוססת על ההנחה כי קבלת התכנית השוודית, ולו גם בנוסח מתוקן, מוכרחה להטיל עלינו הגבלות ולפתוח פתח לסיבוכים ועל־כן המוצא הטוב ביותר בשבילנו הוא אי־קבלת כל החלטה שהיא, ואפילו יהא הדבר כרוך בהמשך המצב הקיים לגבי מושבם של משרד החוץ והצירויות עוד לפרק זמן מסוים. הישארות המשרד והצירויות מחוץ לירושלים אינה יכולה להיות אלא עניין זמני בעוד שהטלת פיקוח בינלאומי עלולה לחבל בעצמאותנו לאורך ימים.

מ. ש.

353

ו. איתן וג. אבנר אל נציגויות ישראל באנקרה ובפאריס
W. Eytan and G. Avner to the Israel Missions in Ankara and Paris

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 28 באוגוסט 1951

לפי ידיעות מוסמכות אפשרי מאוד שמדינות ערב תקבלנה הזמנת ועדת הפיוס לוועידת פאריס תוך הסתייגות והודעה מפורשת שלא יאותו לשבת עמנו למשא־ומתן. הוחלט שנתבע ממעצמות ועדת הפיוס לדחות הסתייגות זו בפירוש.

הנך מתבקש לעשות זאת ואנו ננקוט צעד מקביל כאן. הטיעון:

(א) התנאי הערבי מנוגד בהחלט למסקנות שוועדת הפיוס עצמה הגיעה אליהן בדו"ח שלה משנת 1950 וכו׳ לגבי דרכי השגת התקדמות בסכסוך לאמור שרק משא־ומתן ישיר יוכל להצעיד את העניינים קדימה.

(ב) אנו משוכנעים שאין סיכוי לוועדה אלא בדרך משא־ומתן ישיר והסייג הערבי כמוהו כהכשלת הוועידה מראש.

(ג) לא נשתתף ברצון בוועידה שבה הצד השני לא יכיר בנוכחותנו ובקיומנו, כן אין ברצוננו לסייע בידי תמרון התחמקות מגישה לבעיות פנים אל פנים.

איתן / אבנר

354

ב. ניב אל משרד החוץ
B. Niv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן RI775

נוסח נכנס: 130.09/2296/11

בוקארשט, 28 באוגוסט 1951

מזאר [מחלקת מזרח אירופה]. (א) כפי שהוסכם ביני ובין ראש הטכס, נקראתי היום לראיון אצל סגן שר החוץ, תיכף אחרי אשר הגיעה הודעתכם על מינויי.[1] בשיחה השתתפו סגן שר החוץ פריאוטיאסה ומנהל מחלקת המזרח התיכון. השיחה היתה ידידותית מאוד. הודיתי על מתן אפשרות עלייה ליהודים הרוצים לעלות והבעתי תקווה שהעלייה תימשך. סגן השר ענה שעניין העלייה שייך למשרד הפנים המקבל בקשות מכל יהודי הרוצה לעלות. שנינו דיברנו על הידוק

354

1. ניב מונה למיופה־כוח זמני ברומניה.

יחסים דיפלומטיים ומסחריים. דובר על הבנייה בארץ וברומניה, על הרצון של שתי המדינות לשלום ולביסוס. איחל לי השר הצלחה בעבודתי והבטיח את העזרה המלאה של משרד החוץ.

(ב) ביום שישי 24 באוגוסט שודר בקול ישראל משהו על רומניה ועל הרב הראשי רוזן; חשוב לנו לקבל במהירות את הטכסט של השידור הנ"ל.

ניב

355

ו. איתן אל א. אילת (לונדון)
W. Eytan to E. Elath (London)

Coded Tel. IL977 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/9 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 30 August 1951

Immediate

Eban cables[1] majority opinion *Moabit* [Security Council], considers Jebb panicked and conceded unnecessarily to Tsarapkin on matter delay till Saturday,[2] latter unlikely use veto this stage, his aim being secure maximum propaganda advantage Arab world and extricate himself necessity voting on substance. Question has gone beyond limits Arab–Israel dispute and become trial of strength between Soviets and West on whose writ prevails in area. Our only hope is persuade Western powers that for this very reason they must force issue Sat[urday] even calling veto bluff. We should tell British we have dragged their carriage up hill. They have now reached situation of facing loss of position and prestige in Mideast at behest Soviets and if they yield this stage Suez conflict jeopardize their position main Suez issue, to avoid this they must pull maximal weight more ruthlessly to defeat any alternative delaying proposals which may arise Sat[urday]. All above from Eban. Suggest you have immediate talk Foreign Office these lines.[3]

Eytan

355

1. מברק אבן אל שרת, X323, 29.8.1951, 93.01/2203/13.
2. נציג ברית־המועצות דרש בישיבת מועצת־הביטחון ב־29 באוגוסט לדחות את ההצבעה על הצעת ההחלטה של בריטניה ל־1 בספטמבר תוך שהוא רומז לשימוש בווטו אם דרישתו לא תתקבל.
3. איתן שיגר מברק דומה גם לפישר (130.09/2344/9 ,30.8.1951).

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן MT78/79
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 30 באוגוסט 1951

בהול

1. בין המניעים המשוערים של ברית־המועצות להתערבותה בפרשת סואץ[1] אפשר למנות:
(א) מגמה סובייטית להחליש מועביט [מועצת־הביטחון] העשויה לדעתם לשמש מכשיר כפייה אמריקאי, להחליש, אך לא לפרק.
(ב) שאיפה סובייטית לרכוש לב הערבים.
(ג) כוונה לפגוע ביזמה ובאינטרס מערביים בעניין השייט בתעלה ובסיכויי הידוקו של הפיקוד המערבי במזרח התיכון בדרך כלל.
2. (א) קיים דמיון בין התנהגות ברית־המועצות בעניין סואץ לבין שינויי הקו הסובייטי בפרשת ירושלים. בזה מובלטת הנטייה הסובייטית לתכססנות ותמרון בבעיות המזרח התיכון והיעדר עמדה סובייטית מהותית בתחום זה.
(ב) יזמתה של ברית־המועצות אין בה משום הפתעה גמורה בשבילנו. נטייה סובייטית לגלות אהדה לטענות המצרים נתגלתה במיוחד בשיחת אלישיב עם גרומיקו באמצע יולי.[2]
(ג) נשאלת השאלה אם המצרים ידעו על כוונת הסובייטים מראש.
(ד) הצעד הסובייטי עשוי ללכד את החזית לטובת הצעת ההחלטה הקיימת ובכלל זה לשכנע סופית את המדינות שעמדתן לא היתה יציבה לגמרי: יוגוסלביה, טורקיה, צרפת.
(ה) איננו נוטים להנחה כי הסובייטים ישתמשו בזכות הווטו בפועל בעניין סואץ. במקרה והצעת השלושה תקבל רוב מספיק ותוכשל על־ידי וטו סובייטי בלבד אין לראות בכך מבחינה מדינית אך ורק הפסד.
(ו) הפעולה הסובייטית מניחה קיום יחסים שליליים מיסודם עם המערב ואין ביכולתן של חברות מועביט התומכות בהצעת השלושה להשפיע על הסובייטים בנידון. רק השיקול של יחסים עם ישראל עצמה עלול להשפיע על עמדת ברית־המועצות.[3]

איתן

356
1. ראה מס' 355, הערה 2.
2. ראה מס' 275.
3. במברק נוסף מסר איתן כי לאחרונה היו שידורים סובייטיים בזכות הלאמת חברת תעלת סואץ תוך שלילת זכויות היתר של האנגלים או האמריקאים. הוא הביע חשש שהמצרים ינצלו את העמדה הסובייטית לשם סחטנות מן המערב. (איתן אל הנציגויות, MTA81, 30.8.1951, 130.09/2377/1.) עוד באותו יום הורה איתן לאלישיב לבקש ראיון דחוף אצל ממלא מקום שר החוץ הסובייטי ולחזור בפניו על טיעוני ישראל בשאלת ההסגר המצרי בסואץ. (מברק IP560, 30.8.1951, 130.09/2325/5.)

357

שיחת א. לוריא – ס. סארפר (בניו יורק, ב־31 באוגוסט 1951)
Meeting: A. Lourie – S. Sarper (New York, 31 August 1951)

Report: 93.08/3008/5 :דין־וחשבון

[New York], 31 August 1951

Secret

I called on Mr. Sarper with reference to the meeting of the Security Council to take place the following day to consider further the resolution on Suez. At the previous meeting the representative of the U.S.S.R. had been acccorded a last-minute postponement.[1]

I am not recording here that part of our talk which dealt with the Suez resolution, save to say that Mr. Sarper was very critical, as were we, of Sir Gladwyn Jebb's failure at the previous meeting to press for an immediate vote. He was also in agreement with the view of our own Delegation on the importance of bringing the matter to finality at the forthcoming meeting.

I had intended to conclude the talk at this point and asked Mr. Sarper about his vacation plans when he raised a new subject by saying that he hoped to get away for a little while unless, as seemed possible, the Council was called together again soon to deal with the matter of the Huleh. Mr. Sarper had not, as it happens, been present at the meeting the previous day of the representatives of the four sponsoring powers of the May 18th resolution with Mr. Eban, Mr. Rafael and myself[2] (Mr. Savout had attended in his stead) and I told Mr. Sarper of our hope that we would shortly be able to resolve the items outstanding in that resolution and of the meeting which was to take place within two or three days with Gen. Riley at which a full discussion would take place.

Mr. Sarper then went on to question me with regard to the effect that the Huleh drainage would have on the waters of the Jordan. Mr. Rafael and I at a previous interview had discussed this matter with him and I again explained the situation that had developed during the present summer with regard to the Jordan south of Lake Kineret and the baselessness of any suggestion that we were responsible for the alleged increase in the salinity of the water of the lower Jordan; also the absence of any connection between the latter and the drainage work which, when completed,

357

1. ראה מס' 313, הערה 2.
2. ראה דיווח על השיחה במברק אבן אל איתן, X327, 30.8.1951, 93.01/2203/13.

would increase and not decrease the amount of water in the Lake. It was soon evident, however, that it was the stretch of water north and not south of Kineret that interested Mr. Sarper. He produced a map which enabled me to give him a more accurate idea of the topography of the area, including the point at which south of the Lake of Huleh we had constructed a dam to facilitate further work on the river bed.

Mr. Sarper's next question was with regard to the relative position of the international boundary and the Jordan River between Huleh and Kineret; this, in turn, led him to the question of the possibility of dividing up the demilitarized zone so as to bring the Syrians up to the water line.

I explained the vital interest which Israel had in the unqualified control of the Jordan which constituted our solitary important water resource; and recalling the historical background of the original boundary determination between Palestine and Syria as recorded by Lloyd George, I emphasized the reasons for our refusal to accept an armistice with Syria in 1949 as long as their forces remained in control of any stretch of the river bank. Mr. Sarper conceded that if in fact an interest vital to Israel's economy would be affected, we could not be expected to give way, but he felt the matter had to be examined further with a view to seeing whether it would not be possible to protect that interest while at the same time achieving peace with the Syrians if that could be done by bringing their boundary up to the water line. It must be our aim to break the Arab ring and secure peace at least with one of the Arab states whereupon the others would eventually have to follow suit, but we could not hope to secure peace without being ready for some concession. He did not see why an agreement might not be worked out which in addition to the boundary adjustment would provide for the completion of the Huleh works to the benefit of all parties and which would protect our necessary interests in the Jordan waters. In this connection he cited the fact that along the Russian–Turkish border a river constituted the boundary and that despite the disparity in power between the two countries and their joint water needs, they had reached a mutual accommodation on the use of the water. The same should be possible in our case.

I pointed out that while in regard to the Kingdom of Jordan it might be necessary to work out an agreement on the relative use of the river water, the matter was different as far as the Syrians were concerned. The lie of the land was such that this stretch of the Jordan was of little or no significance to them for irrigation purposes. On the other hand, it would be a most serious threat to us if the river were to be even partially under a hostile or unfriendly jurisdiction. The Syrian interest was a negative and not a positive one. It was expansionist in character and was aimed eventually at putting the Syrians in a position to throttle our irrigation development.

We discussed the matter at some length, but I doubt that Mr. Sarper was convinced that no way could be found to protect our interests while conceding the Syrian demand. At the previous talk which Mr. Sarper had had with us, he had referred to a conversation with Zeinid Din, the Syrian representative to the United Nations who had succeeded Faris El Khoury, and it became clear that Mr. Sarper's mind was still centered on ideas derived from a talk or talks which he had had with him. Mr. Sarper said that he had found Zeinid Din more reasonable than Faris who because of the fact that he (Faris) was not a Moslem was inclined (if one may mix one's theological metaphors) to be *plus papiste que le pape.*

Mr. Sarper then launched into a discussion of the Arab League which he regarded as ultimately a menace to Turkey no less than to Israel. Today the League was relatively weak, but it was seeking to develop its power and authority and in due course to include within itself Libya and the areas further west. It represented a new Arab imperialism which in fifty or one hundred years might constitute a great danger. Accordingly, even now it was necessary to do what one could to hinder that development. He mentioned incidentally that he had warned the Americans, though in vain, against adding prestige to the League by accepting it as a regional body under the U.N. Charter.

Mr. Sarper went on to say that there were at present great elements of weakness in the League. The claim of Egypt to leadership and direction was producing stresses and strains among the Arab countries which should be exploited and developed. If Israel could achieve peace with one Arab country, it would be a body-blow to the League.

Turning to a different aspect, Mr. Sarper expressed the view that the cause of Israel had lost a good deal in popularity in the last two or three years; a principal reason for this was the Arab refugee problem; also more recently our failure (as many people saw it) to comply with the resolution of the Security Council of May 18, 1951; and there was also the feeling that we were intransigent and unyielding. We needed the support of American public opinion and from that point of view too, it was necessary to show that we were ready to make concessions for peace.

I took sharp issue with him on the last point and recalled the history of our efforts to secure an agreement with Jordan, the only Arab country which, through Abdullah, had been prepared to talk peace with us. I described to him the very important concessions which we had been ready to make – concessions which had even included the grant of a corridor across our territory to a port on the Mediterranean – and how the draft agreement had been sabotaged by the League. The Government of Israel from Mr. Ben-Gurion downwards were deeply conscious of the vital importance of peace for us as well as for all the countries of the Middle

East, but it took two to make an agreement. So far as the Syrians were concerned, we had recently, following a suggestion that they might be prepared to have discussions between political representatives, submitted an agenda to them which gave scope for wide-ranging discussions, looking to an ultimate statement. This, however, had been rejected by the Syrians and it became evident that their sole purpose was not to achieve peace with Israel but to secure boundary changes without receding from their present hostility.

I emphasized that we had always been ready at any time to enter into direct discussions with responsible Arab representatives. Mr. Sarper hinted that he might at some stage be of help in arranging a meeting. It was clear that he had in mind a talk with Zeinid Din though he indicated that the latter would probably be afraid to meet with us at this time.

Mr. Sarper asked me to treat our talk in strictest confidence and was particularly concerned lest anything he had to say about the Arab League should be included in a cable ("There is no code which has not been broken") or even in a written report. In parting I wished him a pleasant – and uninterrupted – vacation.

A. Lourie

Correction: The correct name of the Syrian representative is Dr. Farid Zeineddine.

358

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X329 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/13 :נוסח יוצא

New York, 31 August 1951

Eban, self, saw yesterday Gross, Bebler, Lacoste, Tsarapkin. Following points Gross: (1) Tsar[apkin] told him had no intention veto last meeting. (2) Tsar[apkin] might ask postponement Saturday meeting to Tuesday. (3) U.S. delegation determined force vote Saturday though still awaiting final instructions [Washington] D.C. (4) Difficulties might arise only if Tsar[apkin] submits formal draft resolution based on conciliation. We emphasized further procrastination affects substance, delays breed new complications. Soviet intervention tests whose will prevails Middle East. West must assert its position, counteract Arab blackmail tendencies use Soviet bogey.

Bebler concurred *Moabit* [Security Council] should now act forthwith, prevent Soviet mischief, gain momentum. Still believes wiser course would have been settle issue by conciliation.

Lacoste not very insistent Saturday meeting though feels also vote necessary next meeting.

Tsarapkin: Eban opened forceful presentation merits and procedures case. Referred Malik talk fourth July,[1] asked whether U.S.S.R. has other effective methods lift blockade, terminate active belligerence. Tsar[apkin] replied (a) resolution too tough and condemnatory; (b) Egypt's non-compliance will increase tension Middle East; (c) other resolution should be found but does not know yet what; (d) sole purpose his intervention last meeting secure right speak nothing more, still undecided whether will speak Saturday. On our point-blank question whether Suez debate should end without resolution he mumbled perhaps there should be resolution but did not indicate he would submit one. We reminded him their stand May eighteenth against which they did not speak though Malik admitted it was injurious to us. Stressed we expected at least same measure friendship from U.S.S.R. for us as for Arabs.

Our impression at this stage unless new instructions intervene which always possible (1) no veto, (2) still undecided how far to exploit situation, (3) will avoid side openly with Arab[s] against Israel but will exploit conflict Arabs with Western powers, (4) will not actually support ideas belligerency, blockade, restrictions, but assert Western draft not best way of dealing therewith.

359

א. הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית
E. Herlitz to the United States Division

מקור: 130.20/2491/12

ואשינגטון, כ"ט באב תשי"א
31 באוגוסט 1951

כמוס

הנידון: האמנה הים־תיכונית

בשבוע שעבר קיימנו דיון על בעיית האמנה הים־תיכונית המוצעת והכרוך בה. מטבע הדברים שדיון זה היה חייב להיות דיון מוקדם וראשוני, שכן הידיעות על דבר האמנה הזאת עדיין

358

1. ראה מס' 272.

קלושות ומעטות. עם זאת יש לציין, כי הידיעות והעדויות על תכניות להקמת אמנה כזאת בעיתונות, ובמקורות אחרים, הלכו וגברו בזמן האחרון (רוב הידיעות באנגליה מקורן). דיוננו התבסס על־כן על מעט הידיעות שיש בידינו ברגע זה.

אנו מניחים שטורקיה ויוון תתקבלנה כחברות באמנה האטלנטית בוועידת האמנה האטלנטית המתכנסת באוטווה ב־12 בספטמבר. יש לחשוב, אפוא, שרק לאחר־מכן תתחלנה מעצמות המערב בדיון על הקמת האמנה השנייה. היוזמה להקים ברית צבאית של ארצות הים התיכון הינה בעיקרה בריטית. כפי שמסתבר חושבת היא על ברית של כל ארצות הים התיכון, אשר תיקרא Meto, בחסות בריטניה, ואולי אף בפיקודה העליון ובשיתוף מדינות הקהילייה הבריטית, שעה שעמדת מפתח בפיקוד הכוחות האלה תינתן לטורקיה. יש לחשוב שהזמנה כללית תוצא לכל מדינות האזור בבוא העת, וכי הברירה תהיה בידי כל אחת מהן להודיע על רצונה להצטרף לברית.

מסתבר כי תכניות אלה טרם נכנסו לשלב של דיון רציני, מפורט ומעמיק, וכי יעברו עוד חודשים רבים עד אשר התכנית תיכנס לשלב של ביצוע. יש הדים לתכנית של כינוס ברומא לדיון בבעיות הגנת אזור הים התיכון כולו. בין כה וכה עלינו לעקוב מקרוב אחרי ההתפתחויות, בזמן ועידת אוטווה ולאחריה. ברם, תהיינה לעניין זה תוצאות מרחיקות לכת לגבי ישראל, ורצוי כי כבר עתה ניתן לבנו להן.

יחסינו עם הארצות הערביות, בעיני המערב, מסבכים לא מעט את התכניות האלה, וההלו מתלבטות בבעיה כיצד להבטיח הן את השתתפותנו אנו והן את השתתפות מדינות ערב. צא ולמד כי יש קשר בין המאמצים המחודשים להביא לידי הסדרי שלום בינינו וביניהם. שאיפה כזאת, הן לעצמה והן המטרה המסוימת הזאת, עלולה, כפי שלמדנו בעבר, להביא לידי לחץ מחודש עלינו לוויתורים.

זאת ועוד. יבוא יום ונצטרך להכריע אם ברצונה של ישראל להשתתף בברית צבאית כזאת, ולהודיע על כך ברבים. לכשעצמנו איננו רואים כיצד נוכל שלא להצטרף לברית זו, אם תוקם. בשנה החולפת הרבינו לדבר בפגישות שהתקיימו בוואשינגטון, בין ראש הממשלה ושר החוץ ובין חברי הממשלה האמריקנית, ובשיחות שבאו בעקבותיהן, על הצורך בתכנון הגנת האזור ועל החלק שישראל יכולה ורוצה לשחק בכך. הצענו בקשר לזה, בין היתר, לאגור חומרי יסוד בארץ, לתאם את נשקנו הקל ותחמושתנו לאלה שלהם. שיחות ברוח דומה אף התקיימו עם גנרל רוברטסון בעת ביקורו בארץ.[1] כתוצאה מכל אלה הגשנו לאמריקנים באופן סודי וכמוס ניירות על יכולתה הכלכלית והתעשייתית של ישראל לגבי מאמץ מלחמתי.[2] ברם כל אלה הדברים נעשו כשרק מספר מצומצם ביותר של אנשים ידע עליהם והיישוב בארץ אינו יודע כלל על "ההתקרבות" הזאת למחנה המערבי, והצבאי דווקא. כשם שאין גם להניח שהיישוב שם לב לעובדה כי אף בדיונים שנערכו בשני בתי־הנבחרים האמריקנים ביחס לעזרה האמריקנית לישראל, הודגשה יכולתה הצבאית של ישראל על־ידי הכול. לגבי היישוב עזרה כלכלית אמריקנית הנה דבר אחד (ומובן מאליו) וברית צבאית, דבר שני. לדעתנו, יש אפוא צורך להתחיל בהכנת דעת־הציבור בארץ מעתה באופן יסודי ומחושב כדי שבשעה שתבוא החלטה – אם תבוא – יהיה היישוב מוכן לה. מסע כזה צריך להקיף את כל מסכת היחסים שלנו עם ארצות־הברית בפרט ועם המערב בכלל. במפעל כזה יש צורך ממילא, תהיה החלטתנו לגבי הברית הים־תיכונית אשר תהיה.

359

1. ראה מס׳ 68, 69, 71 ו־72.
2. ראה מס׳ 239.

רצוי, לדעתנו, כי הסברה זאת תתנהל אף בצבא ובין מפקדיו. איננו יכולים, למשל, להבין מדוע הוטל איסור בארץ על פרסום ידיעות על השתלמויות של אנשי צה"ל בארצות־הברית.

יש לחשוב כי באם תוקם ברית ים־תיכונית כזאת ציוד צבאי ואחר יסופק על־ידי המערב בראש וראשונה, ואולי אך ורק לחברי אותה ברית, דבר העלול להשפיע השפעה מכרעת על פעולות הרכש שלנו.

זאת ועוד. מסתבר כי בכל תכניות ההגנה למזרח התיכון עמדת מפתח לבריטניה, הן לגבי התכנון והן לגבי הביצוע. היינו ממליצים על כך, כי יהיה דיון מחודש בבעיית יחסינו עם בריטניה, ובקשר לזה שיקול חדש בהחלטה שהתקבלה, ערב הבחירות, שלא להראות לבריטים את הניירות הסודיים על יכולתנו הכלכלית, על־אף הבקשה המפורשת של האמריקנים לעשות כן.

מצדנו נעקוב מקרוב אחר ההתפתחויות ונודיעכם את אשר נלמד. נודה לכם אם תעמידונו על מחשבותיכם בקשר לכך.

[.....][3]

בברכה,

אסתר הרליץ

מזכיר ראשון.

360

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

Copy: 130.10/2315/12 :העתק

Ankara, 1 September 1951

On the eve of the day I left Ankara for Istanbul to attend the inter-parliamentary conference, Mr. Eldem, the Foreign Minister's Chief of Cabinet, telephoned to me for the special purpose of inquiring as to Israel's attitude with regard to the invitation of the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] for the Paris conference of September 10. Mr. Eldem asked me, at the same time, if I am to be a member to the Israeli delegation. As notified in my cable to you of the same day, I replied to the Secretary that, as far as I know, our attitude in connection with the above invitation will be determined after the Security Council has taken a decision concerning the Suez question and that it will be conditioned by the nature of that decision – if any. As to the delegation, I explained that obviously its members will be appointed after Israel's attitude is fixed. Mr. Eldem then specified that the Foreign Minister asked him to let me know that he strongly recommends Israel's participation in the above conference and my own as a member to the Israeli delegation. This having been a brief telephonic con-

3. משפט אחד בדבר צירוף מסמך למכתב לא הודפס כאן.

versation, I could not inquire as to the motives which urged the Foreign Minister to approach me through his secretary on the above subject.

This morning, the Foreign Minister held a speech at the inter-parliamentary conference on the general lines of Turkish foreign policy. All the chiefs of diplomatic missions in Turkey – excepting the "iron curtain" representatives – were attending this morning's session upon a special invitation. When, after the speech I approached the Foreign Minister to congratulate him, he took me aside for a moment and put me the same questions as Mr. Eldem. I replied, as I did before, that our line of action will depend on the Security Council's decision on Suez. While acknowledging the necessity of getting rid of the Suez imbroglio at the soonest, Prof. Köprülü tried to convince me that we should not link the Suez question with the general efforts of the P.C.C. which, after all, has no responsibility in that particular case. Here I asked Prof. Köprülü if he has already talked with the Arabs on the matter and mentioned the fact that the latter have not taken a decision either and that they intend to limit their participation by certain conditions which are likely to paralyse the work of the P.C.C. i.e.: their refusal to sit at a same table with the Israeli delegates, to talk of a final peace settlement etc. I added that there is every sign that the Arabs wish to make use of the conference as a means of preparing the ground in their favour before the opening of the U.N. General Assembly. I remarked that Israel is not at all interested in facilitating the manoeuvres of the Arabs in this respect. The Foreign Minister retorted that he is fully aware of the Arab's intentions and that this is the main reason why, upon the request of Dr. Aras, he recommends my participation in the conference. Both Dr. Aras and himself believe that I shall be able to overcome these obstacles and I shall effectively co-operate with the efforts of the Turkish representatives at the P.C.C., the Foreign Minister explained. He continued by stating that neither Turkey nor the other members to the P.C.C. will not tolerate any longer the Arabs' game, because, for one thing, the world situation nowadays is much more critical than two years ago. Prof. Köprülü asked me to understand that Turkey and her colleagues cannot exert pressure on the Arabs in order to "tame" their intransigence, outside the frame of the P.C.C. Within the conference the work of the conciliators in this direction becomes justified and easier, the Foreign Minister pointed out.

Prof. Köprülü conveyed to me here another consideration, he said that as long as Turkey is not admitted to NATO she cannot venture to take a factual interest in what is going on beyond her borders. However, when Turkey has definitely linked her fate to that of the Western world, through admission to NATO, and when she has thus openly declared herself against Russia, it will be a serious duty for her to take care of the situation prevailing in the neighbouring countries, Prof. Köprülü stated, adding that

in October, when the Ottawa conference of NATO takes place, the P.C.C., it is hoped, will already have been convened. This coincidence will allow Turkey to take immediate action without losing time in order to find a modality of bringing the representatives of the Middle Eastern countries together, Prof. Köprülü explained. He asked me not to underrate the importance of this combination and to see to it that Israel gives it full consideration. In this connection, I drew the Foreign Minister's attention to the fact that what he just said concerning Turkey's prospective activity may represent a razor with two edges, one of which could be used against us. The Foreign Minister replied that Turkey knows well Israel's attitude towards the different problems in abeyance at the P.C.C. and he asked me to understand that one main factor will be taken into consideration above all: the assistance which every country participating in the P.C.C. conference will be able to extend to the general defence of that region. Prof. Köprülü added that in view of Israel's strength and of the effective role it can play in the Middle Eeastern defence, Turkey is not at all interested in the weakening of our country.

Our conversation having been a spontaneous and quite informal one, it could not be prolonged any further. I was satisfied with the explanations given by the Foreign Minister and I promised to communicate same to my government.

. . . . . .

I do not report on the inter-parliamentary conference itself, as I presume that our Counsellor Mr. Arazi who attends all the sessions as well as our delegates will give you a full account of the debates.

Yours very sincerely,

E.S.

361

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל במוסקבה
East European Division to the Israel Legation in Moscow

מברק מוצפן MTA83
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 1 בספטמבר 1951

השר הזמין ירשוב בעניין סואץ והדגיש באזניו אכזבתנו לרגלי העיכוב בדיון מועבי"ט [מועצת־הביטחון] כתוצאה מהתערבות צארפקין ברגע האחרון.[1] עיכוב זה נותן עידוד למצרים בהתנהגותה הפוגעת בסיכויי השלום והיציבות במזרח התיכון. ציפינו לכך שברית־המועצות תוכל להצטרף לחברות מועבי"ט אחרות המוכנות עתה סוף־סוף לגינויה הצודק של מצרים ובכל אופן תקוותנו כי ברית־המועצות לא תפעל נגד גינוי כזה. ירשוב העיר הערות של מה־בכך והבטיח להבריק מיד לממשלתו.

מזאר

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת מועצת־הביטחון על ההסגר בתעלת סואץ

ב־1 בספטמבר קיבלה מועצת־הביטחון ברוב של 8 ו־3 נמנעים (סין, הודו, ברית־המועצות) את ההחלטה הבאה (S/2322):

"*The Security Council*

1. *Recalling* that in its resolution of 11 August 1949 (S/1376) relating to the conclusion of Armistice Agreements between Israel and the neighbouring Arab States it drew attention to the pledges, in these Agreements 'against any further acts of hostility between the Parties';

2. *Recalling* further that in its resolution of 17 November 1950 (S/1907) it reminded the States concerned that the Armistice Agreements to which they were parties contemplated 'the return of permanent peace in Palestine', and therefore urged them and the other States in the area to take all such steps as would lead to the settlement of the issues between them;

3. *Noting* the report of the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization to the Security Council of 12 June 1951 (S/2194);

4. *Further noting* that the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization recalled the statement of the senior Egyptian delegate in Rhodes on 13 January 1949, to the effect that his delegation was 'inspired with every spirit of co-operation, conciliation and a sincere desire to restore peace in Palestine', and that the Egyptian Government has not complied with the earnest plea of

361
1. ראה מס' 355, הערה 2.

the Chief of Staff made to the Egyptian delegate on 12 June 1951, that it desist from the present practice of interfering with the passage through the Suez Canal of goods destined for Israel;

5. *Considering* that since the Armistice regime, which has been in existence for nearly two and a half years, is of a permanent character, neither party can reasonably assert that it is actively a belligerent or requires to exercise the right of visit, search, and seizure for any legitimate purpose of self-defence;

6. *Finds* that the maintenance of the practice mentioned in paragraph 4 above is inconsistent with the objectives of a peaceful settlement between the parties and the establishment of a permanent peace in Palestine set forth in the Armistice Agreement;

7. *Finds further* that such practice is an abuse of the exercise of the right of visit, search and seizure;

8. *Further finds* that that practice cannot in the prevailing circumstances be justified on the ground that it is necessary for self-defence;

9. *And further noting* that the restrictions on the passage of goods through the Suez Canal to Israel ports are denying to nations at no time connected with the conflict in Palestine valuable supplies required for their economic reconstruction, and that these restrictions together with sanctions applied by Egypt to certain ships which have visited Israel ports represent unjustified interference with the rights of nations to navigate the seas and to trade freely with one another, including the Arab States and Israel;

10. *Calls upon* Egypt to terminate the restrictions on the passage of international commercial shipping and goods through the Suez Canal wherever bound and to cease all interference with such shipping beyond that essential to the safety of shipping in the Canal itself and to the observance of international conventions in force."

.*SCOR*, Sixth Year, Resolutions and Decisions of the Security Council 1951, pp. 10-11

362

שיחת מ. שרת – מ. דייוויס (בתל אביב, ב־23 באוגוסט 1951)
Meeting: M. Sharett - M.B. Davis (Tel Aviv, 23 August 1951)

דין־וחשבון: 130.20/2481/3

תל אביב, 2 בספטמבר 1951

כמוס

לאחר שנתקבלו הידיעות על הדחייה הנוספת בישיבות מועצת־הביטחון בעקבות פניית תורכיה,[1] החליט שר החוץ להזמין אליו באופן דחוף לירושלים את השגריר האמריקני. הפגישה נקבעה לשעה 12.30 במשרד השר בירושלים. בפגישה נכחו מר ש. בנדור ומר א. עברון.

362

1. ראה מס' 340, הערה 1.

שר החוץ פתח בהבעת תודה על הקו בו נקטה נציגות ארצות־הברית במועצת־הביטחון בעניין סואץ, והביע תקוותו כי נציגי ארצות־הברית לא יירתעו ברגע האחרון וכי ההחלטה תתקבל למרות כל הדחיות.

השגריר הביע סיפוקו מדברי שר החוץ והעיר בחיוך: "כפי שאתה רואה לא הטעיתי אותך. ידעתי יותר ממה שיכולתי לאמר לך בשיחותינו הקודמות, ולא היה שום ספק בלבי כי ממשלתי תעמוד על קבלת ההחלטה הזו. השאלה היתה רק של Timing."

שר החוץ הביע דאגתו מהתערבותה האחרונה של תורכיה. הוא רוצה לתת ביטוי לתקוותו הנמרצת כי העניין יובא לידי סיום מוצלח ולא יתמזמז. אם העניין יתמזמז, הרי הדבר יהיה מאוד לא מוצלח לא רק בעבור עניין סואץ, אלא תהיה לו השפעה הרסנית על סמכותה המוסרית של מועצת־הבטחון בעתיד. לגבי אזרחי מדינת ישראל יהיה בכך משום שיעור רע אם לאחר כל המאמץ של המועצה לא יצא כלום. לגבי השאלה מה יהיה אם מצרים תפר את ההחלטה לכשתתקבל, הרי מוטב לחכות ולראות איזה קו ינקטו המצרים.

השגריר הסביר כי רק מטרה אחת היתה מול עיני ממשלת ארצות־הברית, דהיינו, הסרת הסגר. ממשלת ארצות־הברית עשתה כל מאמץ להשיג מטרה זו; הם סבורים כי אסור להחליט מבלי שתהיה יכולת לבצע את ההחלטה. זה מסביר את כל השתלשלות העניינים והרצון לתת אפשרות למצרים להסיר את ההסגר מבלי שיהיה צורך בקבלת החלטה במועצת־הביטחון. מאמצים אלה יצרו גם דעת־קהל אוהדת להחלטה, ומשהסתבר שאין אונסין את המצרים אלא נותנים להם אפשרות לסגת בכבוד, אפשר היה לגייס גם את קולותיהם של אותן המדינות במועצת־הביטחון אשר היססו קודם־לכן.

שר החוץ העיר שבסלחנות אפשר לומר כי תורכיה, מכיוון שהצטרפה להחלטה, עודה רוצה לנסות למצוא דרך ליישוב הבעיה מחוץ למועצת־הביטחון. אולם אם זהו סתם ניסיון לדחות את סיום הפרשה, הרי יגרום הדבר בראש וראשונה נזק למעמדה הבינלאומי של תורכיה ומובן מאליו – גם למועצת־הביטחון עצמה. על כך השיב השגריר כי הוא יהיה מופתע ביותר אם תורכיה תשנה את דעתה לאחר שהביעה אותה כבר באופן פומבי. כאן סקר שר החוץ את השתלשלות העניין במשך השנתיים האחרונות תוך הדגשה שדחינו את פנייתנו למועצת־הביטחון לפי בקשתו של סיר אלכסנדר קדוגן[2] אשר היה סבור כי יש לתת אפשרות לפתרון העניין בדרכים דיפלומטיות רגילות. עתה, לאחר שכל המאמצים הללו נכשלו, חייבת מועצת־הביטחון לפסוק הלכה. אין להניח כי המצרים יוותרו באופן ממשי, וכפי שמודיעים העיתונים הרי פירסמה ממשלת מצרים יום קודם־לכן הודעה רשמית המצהירה כי לא יחול כל שינוי ממשי בהסגר על ישראל. יש הבדל משווע בין אופן הטיפול של מועצת־הביטחון בעניין החולה לבין הסבלנות ואורך־הרוח אשר היא מראה בעניין הסואץ. הבדל זה אינו משמש פתיחה מוצלחת לשיחות פאריס. כאן העיר כי לפי ידיעות שמקורם בבגדד, תשתתף עבר־הירדן בוועידת פאריס ואילו ממשלת הלבנון השיבה בשלילה.

להערת מר מ. דייוויס כי הודיע למחלקת המדינה כי הידיעה שישראל קיבלה את ההזמנה עודה מוקדמת, אישר שר החוץ כי הצדק עמו. נכון אמנם כי אולי יש לה לידיעה יסוד נוכח ההיסטוריה של ישראל בעניין זה, אולם טרם נתקבלה כל החלטה סופית. השר תאר את ההכרח בקיום פגישות ישירות בין הצדדים. בפגישות כאלה בלבד קיים סיכוי כל־שהוא להשגת תוצאה מעשית. אף הוועדה המפשרת אישרה הנחה זו. סיבה שנייה להססנותנו היא החשש מפני יזמה של הוועדה המפשרת להציע פתרונות משלה. כל הצעה שלה תהיה ממילא המינימום אשר יתבעו הערבים, ואם אנו לא נוכל להסכים להצעות אלה, הרי ממילא ייווצר קיפאון והכישלון

2. סֶר אלכסנדר קאדוגן, אחד מנציגי הממשלה הבריטית בחברת תעלת סואץ.

מובטח. בכלל, המצב מעורפל מאוד, ובשיחותינו עם חברי הוועדה המפשרת לא הצליחו להבהיר מה בכוונתם. לפני כשנתיים כתבנו לוועדה המפשרת וקבענו את עמדתנו לגבי אופן העבודה והבעיות שבטיפולה. כל מה שאמרנו אז שריר וקיים גם היום.

בהזדמנות זו הביע שר החוץ את תודתו לשגריר, לא כנציג הממשלה, אלא כנציג העם האמריקני, על החלטת בית־הנבחרים בקשר להקצבה לישראל[3]. הסכום שאושר מהווה אמנם רק חמישים אחוז מההקצבה שביקשנו, אולם זהו ההבדל בין הפסימיסט והאופטימיסט. הפסימיסט בוכה על מה שלא קיבל, ואילו האופטימיסט שמח למה שכן קיבל.

השגריר ציין כי חשוב תמיד לזכור את הידידות וההערכה של דעת־הקהל האמריקנית לישראל וליהודים. מאז ומתמיד התייחס הציבור האמריקני באהדה לענייננו, וחשוב מאוד שלא לפגוע באהדה זו, ולשמור עליה מכל משמר. מקורה של האהדה בשני גורמים. (א) אהדתו של העם האמריקני לסובל, ו־(ב) אהדה הנובעת ממוטיבים דתיים, מקריאת התנ"ך ומשאיפה לראות בהגשמת ההבטחות כפי שהונצחו בספר הספרים.

כאן התערב שר החוץ והעיר כי אהדה זו יקרה לנו מאוד, אך אנו זקוקים גם לאהדת מחלקת המדינה.

השגריר המשיך ואמר כי מאז בא לישראל הוא שמח למצוא בה הבנה לארצות־הברית ולמסורת שהיא מייצגת. נכון אמנם שיש גם דעות מיעוט בעניין זה, שאין להגזים בחשיבותן, אולם אין גם להתעלם מהן ודברים אלה עלולים להשפיע על דעת־הקהל באמריקה.

בהזדמנות זו הודיע שר החוץ לשגריר כי באמצע חודש ספטמבר הוא יצא, לפי החלטת הממשלה, לארצות־הברית כדי להשתתף בוועידת מלווה העצמאות בוואשינגטון, והוא מקווה לראות גם כמה מאישי הממשלה בהזדמנות זו. השגריר הבטיח להעביר את הידיעה לממשלתו, ומסר כי הוא יוצא למחרת לחופשה קצרה בקפריסין, אולם יהיה נכון לחזור בכל עת שיידרש לכך.

בלוותו את השגריר לדלת, העיר שר החוץ כי באותו יום עומד להיחתם בוואשינגטון חוזה ספנות, ידידות ומסחר בין ארצות־הברית וישראל, דבר שיהווה שלב נוסף בהתפתחות היחסים בין שתי המדינות.[4]

השגריר הצטרף לדבריו של השר ואמר שהוא מקווה כי יחסים אלה יתהדקו בעתיד.

3. ראה מס' 332.
4. ב־23 באוגוסט נחתמה בוואשינגטון ברית ידידות, מסחר וספנות בין ממשלת ישראל לממשלת ארצות־הברית. החתימה אושרה על־ידי הכנסת ב־6 בינואר 1952.

363

מ. שרת אל ו. ריילי (ביירות)

M. Sharett to W.E. Riley (Beirut)

Copy: 130.02/2433/10 :העתק

Tel Aviv, 2 September 1951

Sir,

I refer to my letter of 10 July 1951 and to your reply dated 31 July 1951.[1]

2. In my letter to you I pointed out that the two provisions of the 18 May 1951 Resolution of the Security Council,[2] the implementation of which falls squarely upon the Government of Israel, have been fully carried out. These provisions are (a) compliance with the Chief of Staff's request concerning the work of the Palestine Land Development Company, Ltd., in the Demilitarised Zone, and (b) permission for the return of Arab civilians who were removed from the Demilitarised Zone by the Government of Israel.

3. We now learn that doubt exists in your mind as to whether the Government of Israel is correct in its statement that the portion of the Resolution regarding the return of Arab civilians has been fully implemented. Apparently it is the procedure by which the implementation of the above provision was effected that brought forth your doubt.

4. It is to be observed therefore that in accordance with the agreement reached between you and Dr. Eytan on 30 June 1951,[3] the Chairman of the Israel–Syrian Mixed Armistice Commission interviewed at Sha'ab 117 heads of Arab families representing approximately 630 souls. All those who in the Chairman's presence expressed their desire to return were permitted to do so and did actually return on 5 July. As for the residue of the Arabs at Sha'ab who had not been interviewed by the Chairman on 2–3 July, they all were returned to the Demilitarised Zone on 9 July.

5. To my mind, the above facts represent a complete implementation of the provisions regarding the return of Arab civilians removed by Israel, and I am at a loss to account for your doubts in this regard. Though the rigid observance of the terms of the agreement made by you with Dr. Eytan may have proved somewhat vexatious, and assuming that in certain respects the procedure could have been improved upon, these drawbacks cannot possibly obscure the fundamental fact that the return to the

363

1. ראה מס' 261 ר־298.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
3. ראה מס' 256, הערה 4.

Demilitarised Zone of those of the Arabs removed thence by the Israel Government who had applied for permission to return, has been fully accomplished.

6. The Senior Israel Delegate acted throughout in rigorous conformity with the above-mentioned agreement between you and Dr. Eytan. Indeed in the cablegram transmitting your interim report of 8 July 1951[4] you stated: "Senior Israel delegate, who accompanied Chairman, refused to agree on this procedure on grounds that agreement made by Chief of Staff and Dr. Eytan concerned only taking of signatures."

You will, I hope, agree that it would be unwarranted to expect the Senior Israel Delegate to the Mixed Armistice Commission to act in any other way than by strictly adhering to the terms of the agreement. This being so, I can see no grounds for the assertion in the second paragraph of your letter that the "Senior Israel Delegate did not adhere to the terms of the agreement which was reached with Dr. Eytan on 30 June 1951."

7. We are aware of the difficulties which have arisen on several occasions as regards the free movement of United Nations observers. We are prepared, and indeed anxious, to discuss this subject with the Chief of Staff with a view to avoiding any disagreements or misunderstandings in this regard in the future.

8. With reference to your statement that the use of the words "certain Arab civilians" which appear in my letter of 10 July 1951, would be somewhat at variance with the wording of paragraph 10(a) of the Security Council's Resolution, I would explain that the word "certain" in the context of my letter relates to the definition contained in the Resolution as to the category of the Arabs in question, viz.: Arabs "who have been removed from the Demilitarised Zone by the Government of Israel." The term "certain" was here used in its simple etymological meaning, to connote the qualification which determines the particular group of Arabs with which the Security Council Resolution is concerned, namely those actually removed by us.

9. Turning to your views on paragraph 9(b) of the Resolution, I must reiterate my Government's disappointment with the fact that the Resolution evoked no determined effort to grapple effectively with the question of Syrian aggression in the Shamalne and Tel el-Mutilla area. The Security Council, precisely because it was aware of the charges and counter-charges on the matter, provided in the Resolution for "further investigation by the Chief of Staff," obviously in order to elicit additional evidence which would permit a clear decision to be taken. It is regrettable, therefore, that enquiries should have been limited to the registration of such information

4. שם, שם.

as was available at the time of your return to the area, without further investigations having been undertaken.

10. Even if no new evidence were of itself forthcoming, it would have been my duty, on behalf of the Government of Israel, to insist upon a further investigation of the charge which we have substantiated with tangible and convincing proofs. But since your letter under reply was written, a crushing piece of evidence came to light establishing beyond the shred of a doubt the Syrian Government's guilt in the act of aggression committed. This new and conclusive evidence was supplied by the Syrian Government itself in the form of Syrian Official Gazette No. 31, published on 19 July 1951, which contains an announcement of medals and decorations bestowed on members of regular Syrian forces who were either killed or wounded, or, while escaping unhurt, distinguished themselves in the operation at Tel el-Mutilla and its vicinity.

11. I enclose for your reference a copy of a telegram which I despatched on 25 August 1951[5] to the President of the Security Council reporting this self-incriminating publicity perpetrated by the Syrian Government and asking for a resumption, in the light thereof, of the examination by the Council of our charge against Syria of 7 May 1951. My Government trusts that you for your own part will include the startling evidence provided by the Syrian Government in the scope of your findings so as to facilitate the adoption by the Council of its final verdict.

12. As stated in my previous letter, the Government of Israel takes a most serious view of the situation persisting at El-Hamma. The El-Hamma district is an integral part of the Demilitarised Zone. Its blocking, evidently brought about at the instance of Syrian regular, irregular and paramilitary forces present in the area, cannot be regarded as anything but a violation of the Armistice Agreement. This situation has led already to the treacherous shooting of seven Israel policemen proceeding on their normal duties. Its continuation will amount to an ever-present interference with normal civilian life in the Demilitarised Zone. Neither in the General Armistice Agreement, nor in the Security Council Resolution, nor even in any part of the debate held in the Security Council on the question of the Demilitarised Zone, was there a shadow of a doubt raised as to the right of the inhabitants of the Zone and the local police to move freely within it on legitimate business. I have noted your statement that at no time during the past two years have you been aware that there was a question of ensuring that unimpeded access will be available to those residents of Israel who own property, rights and interests in El-Hamma. The fact that

5. המברק לא הודפס כאן.

you have not been aware of it, does not invalidate the claim to such access as fully legitimised by the Armistice Agreement.

13. Indeed, once the principle of the restoration of normal civilian life has been accepted, every attempt to introduce barriers and restrictions affecting it is basically incompatible with the terms of the General Armistice Agreement as well as with the 18 May Resolution of the Security Council. It is to be recalled that the cardinal feature of that Resolution was its vindication of normal, constructive civilian activities above narrow-minded and biased opposition. Furthermore, principles valid in one part of the Demilitarised Zone must hold good in all other parts thereof.

14. The Government of Israel takes note of the fact that the Chairman of the Mixed Armistice Commission takes the position that he cannot direct the El-Hamma Arabs to remove the road-block pending clarification of the intent of the Israel police with regard to El-Hamma once the road block is removed. I would like to assure you that the Israel police will always be guided in its actions by the provisions of the Armistice Agreement, by Dr. Bunche's Letter and Explanatory Note and by whatever arrangement may be arrived at with you as a result of the exchanges of views already initiated.

15. In any event, our interests in the El-Hamma district, within the framework of the Armistice Agreement, will always remain based solely on the legitimate rights and interests of Israeli citizens in that area.

16. The twelfth paragraph of your letter attempts to reinterpret your reference to the Demilitarised Zone as "Israel-controlled territory," which you made in the course of the Security Council debate on 2 May 1951,[6] by drawing a distinction between the Demilitarised Zone and the territory outside the Demilitarised Zone. No such distinction, however, was actually made in your statement before the Security Council. When you spoke of "the normal restoration of life within that Zone" you were referring, of course, to the Demilitarised Zone. Yet in the very same passage the Zone in question was expressly defined as "Israel-controlled territory."

17. It is not at all clear why re-interpretation should be made at this stage of what constitutes merely a factual description of the situation. The sections of the Demilitarised Zone west of the international boundary are as much under Israel control as the Demilitarised Zone to the east of the boundary is under Syrian control. Nor was this the first occasion upon which recognition was given by you to that fact. In your memorandum of 5 March 1951 published in the Security Council document S/2049[7] you stated:

6. ראה הערת־עורך, עמ' 280.
7. ראה מס' 100, הערה 2.

"6. *Civilian Works*

In draining the Huleh marshes, the Israelis are performing works of a civilian nature for the purpose of reclaiming land for cultivation. This work affects land in the territory under Israel control. Therefore, Syria cannot on any grounds offer an objection to this type of work, any more than could Israel protest against projects of a similar nature being performed by Syria in territory under its control."

18. Whatever may be the factual descriptions of the situation in the Demilitarised Zone, they cannot in any manner affect the legal rights Israel possesses in that area. The Government of Israel has repeatedly expressed its position on the subject, and it presumes that even indirect interpretations are not intended to derogate from its legitimate rights held in full conformity with the General Armistice Agreement.

19. The Government of Israel notes with satisfaction that you agree with its view that the Security Council Resolution of 18 May cannot be intended to supersede or set aside the Armistice Agreement, freely entered into and voluntarily signed by Syria and Israel. The Government of Israel on its part agrees that the Resolution requires the Chief of Staff to deal with the problems of normal restoration of life, civilian administration of the Demilitarised Zone, and the problem of policing. It cannot, however, accept the thesis that out of that general context you are required by the Resolution to single out the particular problem of policing for special treatment. The Resolution called upon the parties to give effect to Dr. Bunche's comment on Article V as a whole, without establishing any priorities or making the implementation of one provision dependent upon the implementation of another.

20. The only conceivable priority emerging from the Resolution and from the debate in the Security Council is that bestowed upon the question of the drainage work itself. It is this particular problem which caused the conflict in the Demilitarised Zone and carried the issue before the Security Council. It is primarily this question that the Security Council sought to resolve, establishing in its Resolution of 18 May the lines along which the solution should be sought. The cardinal feature of this Resolution is, indeed, its vindication and approval of the drainage work. Thus while calling upon the Government of Israel to comply with the requests of the Chief of Staff and the Chairman of the Mixed Armistice Commision regarding the operations of the Palestine Land Development Company, the Security Council endorsed the understanding that an agreement would be arranged through the Chairman of the Mixed Armistice Commission for continuing the project. Having complied fully with the Chief of Staff's request about the work of the Palestine Land Development Company and having implemented the provision regarding the return of Arab civilians to the

Demilitarised Zone, the Government of Israel is convinced that the cardinal feature of the Resolution, namely the assurance of the continuation of the drainage operations, must remain the guiding purpose of all acts taken and attitudes adopted on the Demilitarised Zone.

21. Other questions emerging from the Resolution and particularly those arising from Dr. Bunche's comment are historically and politically by-products of that central issue. They are problems whose solution will require further study and discussion. The Government of Israel has already expressed its willingness to enter upon such discussions. It desires, however, to observe that the matters to be thus examined and considered with you are questions which have confronted us since the very day when the Armistice Agreement was signed. Their solution, therefore, should not in any way be permitted to obstruct or delay the continuation of the drainage work. Such a development would be at obvious variance with the intentions of the Security Council and the terms of the Resolution itself.

22. The Government of Israel believes that for the restoration of normal conditions in the Demilitarised Zone along the lines of the Security Council Resolution it is vital to have a clear conception of that Resolution's fundamental purpose. Once the import of each problem in relation to the Huleh drainage works is established and one-sided implementation brought to an end, there should remain no obstacle to the settlement of all outstanding issues in the Demilitarised Zone. On the other hand, the Government of Israel fails to see how one-sided compliance and disregard for the transcendant importance of the assured continuation of the Huleh works, accompanied frequently by the reference to the Security Council of issues still under discussion, could contribute to favourable progress on the various matters that are pending. The Government of Israel expects to resume, upon your return to this area, its discussions with you on the outstanding questions, trusting that due regard will always be given to the considerations set forth above.

Yours faithfully,

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

364

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA382

נוסח יוצא: 93.01/2207/21

ואשינגטון, 2 בספטמבר 1951

שלך 710.[1] הנחותיך נכונות. היו להרצוג ולי שיחות מוקדמות עם אנשי צבא. מתברר ללא צל של ספק כי הצעד הראשון יהיה שיגור משלחת צבאית אמריקנית לישראל. המשך המשא־ומתן יהיה כאן. עליכם להקדיש מחשבה רצינית לסיכוי זה ובייחוד להשתמעויותיו הפנימיות.

בינתיים מתברר כי הגשת הניירות למארשאל[2] הפכה לצעד תעמולתי גרידא נוכח סירובנו עד כה למסרם לבריטים. ארצות־הברית איננה מוכנה לדון בתכניות מפורטות להגנת אזורנו אלא בשיתוף עם האנגלים. ראשי הפנטגון רואים את שיחותיו של ראש הממשלה כאן,[3] בהן הרים על נס את יחס רוברטסון ומוריסון, כהתחייבות מוסרית לשתף את האנגלים בהתייעצויותינו עם ארצות־הברית.

אבן

365

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2550/1 :מקור

Paris, le 2 septembre 1951

Confidentielle

M. Marchal, le membre français de la Commission de Conciliation, est venu me faire une visite à la Légation le 31 Août. La conversation a été longue et cordiale et j'ai saisi cette occasion pour exprimer clairement notre point de vue concernant notre participation à la conférence projetée en général et en ce qui concerne l'affaire du Canal de Suez en particulier.

364

1. שרת הבריק כי לאור הסיכוי שישראל תקבל הקצבה לסיוע צבאי מארצות־הברית (ראה מס׳ 348) כדאי לשקול כבר בשלב זה לאלו צרכים ומפעלים יוקדש הסיוע. הוא הניח שטיב התכניות הישראליות עשוי להשפיע על גודל החלק שיוקצב לישראל בהקצבה הכוללת. כמו־כן הציע שעל יסוד התכניות שתיקבענה יפתחו נציגי ישראל בשיחות מוקדמות בפנטגון. שרת ביקש אישור להנחותיו לפני שיפנה אל בן־גוריון. (מברק IWA710, 28.8.1951, 93.01/2207/21).
2. ראה מס׳ 239.
3. ראה מס׳ 156 ר־170.

Ce dernier point a été soulevé par M. Marchal lui-même. Quand je lui ai dit notre opposition absolue à toute tentative de faire dévier cette question du Conseil de Sécurité vers la Commission de Conciliation vu que nous ne consentirions pas à lui faire perdre son caractère international et juridique pour en grossir le paquet de nos différends avec nos voisins arabes, M. Marchal m'a dit qu'il comprenait parfaitement ce point de vue et que notre attitude ne l'étonnait pas. Il m'a indiqué que les Arabes, de leur côté, lui avaient dit qu'ils attendaient le résultat des débats au Conseil de Sécurité sur l'affaire de Suez pour donner leur réponse quant à leur participation.

M. Marchal semblait pourtant envisager la possibilité de mettre l'affaire de Suez à l'agenda de la Commission de Conciliation au cas où le veto russe interviendrait. Nous savons depuis que la menace russe a raffermi la position des Trois Puissances et de ceux qui sont sous leur influence et que le vote au Conseil de Sécurité nous a été très favorable. N'empêche que l'éventualité assez probable d'une non-exécution égyptienne peut remettre sur le tapis l'idée de faire passer la question à la Commission de Conciliation. Je puis vous dire en toute certitude à ce propos que, quoique certains Français, y compris M. Marchal, prétendent qu'il s'agissait uniquement d'une intitiative turque, le Quai d'Orsay dans son ensemble était en faveur de la mise de la question du Canal de Suez à l'agenda de la Commission de Conciliation et que c'est uniquement en raison de l'opposition anglo-américaine que le Quai d'Orsay y a provisoirement renoncé.

Conformément aux instructions que j'avais reçues,[1] j'ai fait part à M. Marchal de notre point de vue concernant les rapports directs avec les délégations arabes et l'éventualité d'une condition préalable à ce sujet posée par les Etats arabes. M. Marchal m'a répondu que les membres de la Commission de Conciliation partageaient notre avis sur l'extrême utilité qu'il y aurait au contact direct. Malheureusement les instructions données par les Nations Unies à la Commission de Conciliation ne posaient pas ces contacts directs comme condition expresse mais laissaient le choix entre ces contacts directs et des négociations par l'intermédiaire de la Commission. Dans ces conditions, de l'avis de M. Marchal, il ne serait pas possible de considérer le refus des Arabes de se mettre à table avec nous comme un refus de poursuivre les négociations.

M. Marchal est d'ailleurs rentré de sa tournée au Moyen-Orient animé d'un assez bel optimisme. Il a naturellement constaté que c'était chez les Jordaniens que les difficultés étaient les moins grandes. Aussi bien Tewfik Abou el Houda que Nashashibi, tout en ayant d'abord indiqué qu'à l'avenir la Jordanie s'alignerait sur la Ligue arabe, lui ont ensuite fait

365

1. ראה מס' 353.

comprendre clairement qu'ils étaient partisans d'une entente. M. Marchal s'est empressé d'ajouter qu'il savait bien qu'en raison de l'instabilité politique intérieure de la Jordanie l'attitude jordanienne n'avait pas grande valeur. Il a ajouté une remarque assez inquiétante: "La population palestinienne de Jordanie se méfie beaucoup d'Amman et en particulier la population de Jérusalem est très désireuse de voir se réaliser le statut international qui lui offrirait une protection contre l'arbitraire jordanien."

En ce qui concerne les dispositions de la Syrie et de l'Egypte, tout en admettant que les difficultés psychologiques restaient très grandes, M. Marchal a trouvé que celles-ci ne lui semblaient pas insurmontables. Ainsi d'après ses conversations dans les deux capitales de ces pays il a l'impression que si les délégations arabes viennent à Paris il sera possible de les persuader d'entrer en raport direct avec nous. M. Marchal croit que plus encore que le souvenir de leur défaite militaire c'est chez les Arabes la crainte authentique de l'expansionnisme israélien, inéluctablement lié pour eux à la poursuite de notre politique d'immigration, qui offre la difficulté la plus grande. J'ai esquissé l'idée que c'était peut-être cette crainte très réelle quoiqu'absolument non fondée qui pourrait amener les Arabes à reconnaître l'existence de l'Etat et le désir de s'entourer de garanties qui pourrait les amener à chercher une stabilisation de leurs rapports avec nous. A ce propos, j'ai insinué que dans des négociations éventuelles nous serions sans aucun doute très intransigeants à l'égard de toute revendication arabe touchant à nos intérêts vitaux, mais d'autre part très conciliants en toute question de forme ou de face.

La date du début des séances reste toujours fixée officiellement au 10 septembre. Les trois membres de la Commission de Conciliation ont déjà commencé leurs séances de travail à l'hôtel Crillon.

Il est probable qu'il sera facile de maintenir dans nos relations avec M. Marchal une atmosphère plus cordiale que celle qui existait autour des rapports que nous entretenions avec M. de Boisanger. M. Marchal était un résistant important, ce qui élimine le petit malaise qu'on ressentait involontairement dans les contacts avec un ancien serviteur de Vichy.

J'espère obtenir, maintenant que l'affaire de Suez est terminée, des indications concernant notre participation aux séances de la Commission de Conciliation aussi rapidement que possible. J'aimerais, en particulier, savoir au plus tôt quelle sera la composition de notre délégation. Il sera naturellement utile que l'un des membres soit une personne ayant déjà travaillé avec la Commission et qu'un autre soit un spécialiste des affaires arabes, non attaché à la Légation de Paris, qui dès le début pourra rechercher avec les Arabes les contacts non officiels qui en tous cas précèderont d'éventuels contacts officiels.

M. Fischer

366

מ. שרת אל א. אילת (לונדון)
M. Sharett to E. Elath (London)

מקור: 93.04/37/1

תל אביב, ב' באלול תשי"א
3 בספטמבר 1951

סודי – אישי

אליהו היקר,

ברצוני להתוות לפניך קו מחשבה ופעולה אשר בטוחני כי נצטרך להתרכז בו יותר ויותר בימים הבאים.

מצבה הכספי של הממשלה הולך ומחמיר. לא אכנס בניתוח מפורט של המצב. ראשית, איני מוסמך לכך במיוחד. שנית, מושג כללי על המצב יש לך כמוני. שלישית, בקרוב יבוא ללונדון דוליק [הורוביץ] ומפיו תוכל ללמוד הרבה – הוא ודאי לא יקמץ בצבעים שחורים לתיאור החזות הנשקפת לנו.

מצב זה עושה את עניין עזרת החוץ לשאלה של חיים ומוות. אתה עוקב בוודאי את מהלך העניינים בארצות־הברית הן לגבי המלווה העממי והן לגבי ההענקה. בכל אחד משני הכיוונים יש התקדמות, ואף־על־פי שלא נשיג כנראה לא בזה ולא בזה את אשר קיווינו, הרי מה שנשיג יעבור בהרבה על מה שהתנבאו רואי השחור ומרפי הידיים, בחוץ ובפנים כאחד.

אבל בכל אלה לא די – בשום פנים ואופן לא די. עלינו לחתור להרחבת מקורות העזרה בארצות־הברית ולגילוי מקורות חדשים בארצות אחרות.

על רקע זה מתעוררת מאליה השאלה אם לא נוכל להיבנות מאנגליה. עזרתה חשובה לנו לא רק כשלעצמה, אלא גם כמוציאה אותנו מהמעגל המסוגר של תלות מוחלטת באמריקה. תלות זו בארצות־הברית כמקור יחיד של סעד כרוכה בתקלות רציניות. אם נצליח לפתוח לעצמנו מקור נוסף מעברו המזרחי של האוקינוס האטלנטי – ואפילו לא יגיע בתפוקתו לממדי המקור המערבי – יהיה בזה תיקון רב לשיווי־המשקל הבין־לאומי שלנו. יתר־על־כן, העובדה כשלעצמה כי אנו נעזרים באופן ישיר על־ידי אנגליה עשויה לדרבן את ארצות־הברית להיות יותר נדיבה במתת ופחות ברנית לגבי התנאים מכפי שהיא עלולה להיות אם תישאר המועמדה היחידה להושטת סיוע. לעומת זה, שיקולי ההתחרות והיריבות החרישית המתנהלת כיום בין שתי בעלות־הברית המערביות במזרח התיכון יש בהם כדי להביא את אנגליה לידי החשבה מיוחדת של כל השקעה כספית בישראל.

אני מנסה לשרטט את רקע הבעיה בקווים כלליים וגסים ומניח לך לפתח את התמונה אם הציור היסודי שלה נראה לך.

העיקר הוא – לנו דרוש ממון, ממון רב, הון תועפות, כל הכסף שנוכל להשיג בעולם, והשטרלינג הוא מטבע רצוי לנו ביותר.

הווה אומר – נברך על השקעות, על אשראי, על מלוות ועל "מתן" ישיר אם רק יש לו סיכויים כלשהם.

דיברתי ברוח זו על הצורך הדחוף להתרכז באפשרות גיוס העזרה מצד אנגליה בישיבה האחרונה של הממשלה, בה שמענו סקירה קודרת ביותר על מצב קופתנו כיום וסיכוייה לחודשים הקרובים. הדברים נתקבלו בהסכמה כללית.

את ביקורו הקרוב של דוליק בלונדון יש לראות כמסע ראשון במבצע הגדול הזה. עליך כציר לראות במאמץ החדש משימה מרכזית ודחופה. טכס־נא עצה יחד אתו, הימלך בדעת ידידים והודיענו־נא את מחשבותיך ומסקנותיך.

שלך,

משה שרת

עיקר שכחתי: אל תשכח את "חורב" וה"צייר"![1]

367

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI789 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

Tel Aviv, 4 September 1951

Priority

Comay, *Mabar* [British Commonwealth Division]. Your 976,[1] as Morrison and Younger still away saw today Davies who replying my repres[entation] said: (1) They aware, watchful, "some of Iraqi activities" in Jordan but doubtful her chances achieving much progress towards merger at present. (2) They fully recognize our "grave concern" regarding developments Jordan and effect possible terr[itorial] changes on Israel's own interests and security. (3) Besides Israel, Egypt, Saudia and Syria also oppose Jordan–Iraq merger and would regard unfavourably any move toward it. (4) Although not, repeat not, favouring Jordan–Iraq merger H.M.G. would feel under Three Power decl[aration] to oppose it only if attempts made

366

1. המדובר ברעיון שגלגל בו בן־גוריון לאחר רצח עבדאללה בדבר שיתוף־פעולה ישראלי–בריטי לכיבוש חצי האי סיני ("חורב") ופתיחת תעלת סואץ. בן־גוריון הציע לשילוח ושרת לבדוק את הקרקע בשיחה עם צ׳רצ׳יל ("הצייר") – "להסביר לו שאנו מוכרחים להגיע לירדן, ואולי גם לסואץ, ולהפוך התעלה לתעלה בינלאומית". הוחלט לפנות אל צ׳רצ׳יל באמצעות ישעיה ברלין ולהתקשר עם איש המודיעין הבריטי טיילור ("החייט"). שילוח יצא ללונדון לביצוע המשימות, אך שב מאוכזב. הוא מסר לבן־גוריון כי במשרד החוץ הבריטי לא חל שינוי יסודי ביחס לישראל. הפגישה בין ברלין לצ׳רצ׳יל לא התקיימה. (ראה יומן בן־גוריון, 23.7.1951, 1.8.1951, 18.8.1951, ארכיון צה"ל.)

367

1. קומיי הורה לאילת להיפגש עם מוריסון ולהעמידו על חומרת הידיעות בדבר התערבות עיראק בבחירות העומדות להתקיים בירדן. אילת נתבקש להביע את דאגתה של ישראל מכל שינוי במעמדה הטריטוריאלי או במשטרה הפנימי של ירדן ולבקש הבהרה של המדיניות הבריטית לאור התפתחוית אלה. (30.8.1951, 130.09/2318/9.)

achieve it by force. If achieved by proper constitutional procedure H.M.G. would find it "most difficult" prevent such developments. Davies nodded when I described usual ways, means, so called constitutional procedure in Arab countries but refrained from further remarks.

While I believe Davies sincere saying they presently undesire merger and British not interested further complicating tense Middle East situation, should attempts Iraq–Jordan merger make further progress I suspect they might easily surrender in face "constitutional" *fait accompli* which always been desirable in eyes Foreign Office as means further consolidating under Hashemite rule their growing strategic, economic, interest Iraq.

If sufficient data available suggest we present formal note H.M.G. on this subject also bring matter attention Washington.

Elath

368

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

Coded Tel. W392 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/21 :נוסח יוצא

Washington, 4 September 1951

Ambassador saw McGhee, Waldo, Keren, present, expressed gratification their support Suez. McGhee after thinking added although first reactions Egyptians *Moabit* [Security Council] resolution[1] disappointing as was to be expected he hoped they will change their mind. U.S.A. meant see resolution carried out and "would hit hard" should Egypt persist in refusing.

Ambassador then mentioned rumours Arabs refusal to meet directly our delegates in P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] meeting Paris. Without saying that this refusal would cause *Memisrael* [Government of Israel] refuse attend Paris meeting he stressed it would be against intention P.C.C. and reduce still more chances success. Ambassador suggested that U.S.A. should try induce Arabs not proclaim intention of not meeting Israel delegates and induce P.C.C. disregard this intention and try organize common meetings. McGhee accepted these suggestions saying U.S.A. hope was for direct meetings.

Ambassador then mentioned coming Assembly saying we are ready discussions on agenda. McGhee said they would invite us when their thoughts had crystallized more.

368
1. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.

Ambassador reported shortly on talk he had with Fleishman[2] on steel supply, requested support of Department which was promised by McGhee. Will cable separately tomorrow on above talk.

On way out McGhee expressed satisfaction at trend Ambassador's talk with sponsors Huleh resolution.[3]

[Washington] D.C.

369

שיחת מ. שרת – ג'. בלאנדפורד (בירושלים, ב־5 בספטמבר 1951)
Meeting: M. Sharett – J. Blandford
(Jerusalem, 5 September 1951)

93.08/339/7[1]

סודי

ביקרני מר בלנדפורד, אשר חזר למזרח התיכון כמנהל סוכנות הסעד והתעסוקה (בא במקומו של קנדי שהתפטר). בא בלוויית מר הובר מלשכת הקשר של הסוכנות. עמי ישב ד"ר מרון.

היתה זו שיחה חשובה. הצטערתי כי לא דאגתי מראש למזכירה שתרשום את הדברים. בלנדפורד הוא מוח חושב, מלא רעיונות כרימון, נתון כולו בעניין.

הנני מנסה לרשום את עיקרי דבריו.

בפברואר הוא ערך סיור בבירות הערביות. דיבר עם ראשי ממשלות ושרי חוץ. הציע רעיון של תכנית לשלוש שנים. אין זאת אומרת כי הוא בטוח כי בתקופה כה קצרה ייושבו ויסודרו כל הפליטים, אבל מוטב לקבוע מראש איזו מסגרת מסוימת של זמן למען ישתכנעו כל הנוגעים בדבר במעשיות התכנית.

תגובת מצרים נתנסחה בשלושה סעיפים: (א) מהממשלות הערביות אין לצפות לעזרה כספית רבה; (ב) הן לא תוכלנה לוותר במפורש על העיקרון של זכות הפליטים לחזור; (ג) צריך שיהא להן הביטחון כי או"ם (הווה אומר ארצות־הברית) מוכנים ברצינות לקבל עליהם את המשימה להמציא פתרון סופי לבעיה. כמדומני אמר כי זו היתה תגובה טיפוסית לכל הבירות.

הסיסמה שהוא דוגל בה היא "בית ועבודה" (homes and jobs) לפליטים, רצונו לומר ניסוח אנושי־מעשי ולא מדיני־עקרוני. לשאלתי אם כוונתו להגשמת התכנית על־ידי מוסדות או"ם או באמצעות הממשלות לא ענה בבהירות מוחלטת. מהממשלות, אמר, יידרש שיתוף־פעולה מכסימלי, על־כל־פנים על־ידי הקצבת קרקעות, אבל תוקם קרן תחת חסות או"ם שתתן כסף ותמציא עזרה טכנית.

2. מנלי פליישמן, מְנהלן (Administrator) במנהלת הייצור הביטחוני (Defense Production Administration).

3. השווה דיווח על השיחה ב־ FRUS, 1951, V, pp. 850–852.

369

1. המסמך שלפנינו מופיע בידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 364, 16.9.1951, 93.08/339/7.

הוא עומד עכשיו לערוך סיור שני בבירות הערביות. לכתחילה קיווה כי הפעם יוכל להביאן לידי קבלת התכנית בקוויה הכלליים ולעבור לדיון בפרטיה, אבל בינתיים אירעו דברים העלולים לשבש את התקדמות עניינו, והם שלושה: (א) ההחלטה בעניין סואץ;[2] (ב) הגדלת ההענקה לישראל בקונגרס;[3] (ג) הזמנת ועדת הפיוס לוועידת פאריס.[4] הוא חושש כי כל אלה יגבשו מחדש את עמדתם השלילית של הערבים ויקשו את ערפם. בייחוד הביע חשש כי ועידת פאריס תביא לידי חידודן מחדש של כל הקצוות המנוגדות.

אימצתי את רוחו לערוך את הסיור ונתתי לו עצות טובות כיצד לסתור את טענות הערבים נגד שתי הפורענויות הראשונות.

בין השאר סיפר כי תכנית ההתיישבות בחצי־אי סיני נשלמה בכל פרטיה. רק דבר אחד קטן חסר – בעיית המים טרם נפתרה. מטפלים בזה. לשאלתי אם אי־אפשר למשוך צינור מהנילוס ענה בשלילה: יעלה יותר מדי ביוקר.

גם בתכנית ההתיישבות בעמק הירדן המזרחי יש התקדמות.

הזכיר גם תכנית התיישבות סורית על הגדה המזרחית של הירמוק.

כלפינו עורר שלוש שאלות.

ראשית, הנהיה מוכנים לפתור את בעיית הפיצויים מחוץ למסגרת ההסדר הכללי? הן זהו המכשול העיקרי לשלום – מדוע לא נסירו תחילה?

אמרתי כי ודאי ידועות לו שיחותיהם של ה"ה פאלמר ובארקר[5] עמנו. ענה בחיוב. הוספתי כי גם אם נלך בדרך זו לא נוכל בשום פנים להתעלם מהרכוש היהודי שהוקפא בעיראק, אלא נביאו בחשבון. לא חלק על כך. עוד העירותי כי משא־ומתן בינינו לבין או"ם זוהי שאלה אחרת, אבל במסגרת של ועידת פאריס לא נוכל להימנע מלעורר תביעות שכנגד, כגון, הפיצויים שאנו תובעים בעד נזקי המלחמה וכן מידת השפעתם של החרם וההסגר הערבי על יכולת התשלום שלנו. הערה זו העיבה את פניו.

לרגל הזכרת עניין עיראק העירותי תשומת־לבו לחלל שנוצר בחיים הכלכליים של ערי עיראק, בייחוד של בגדאד, עם יציאת היהודים מתוכן – חלל שיכול להתמלא על־ידי היסודות העירוניים שבקרב הפליטים: סוחרים, חנוונים זעירים, בעלי־מלאכה.

שנית, הנהיה מוכנים לדון עם ירדן בהשתתפות הסוכנות על הסדר בענייני המים? הנסכים לוועדת מהנדסים שתברר את הבעיה?

עניתי, כי בעניין טענת הרדידות והמליחות הצענו לירדנים פגישה ישירה והם לא נענו; אשר לשאלה בכללה, הרי ראשית, היקפה רחב יותר, כי הבעיה נוגעת גם בירמוק, הווה אומר גם סוריה היא צד, ושנית, קשה יהיה לפתור בעיה כה רצינית בנפרד מפתרון בעיה יותר כללית של יחסים כלכליים בין הארצות.

שלישית, הנהיה מוכנים לקחת על עצמנו כליל את הדאגה לפליטים שבישראל, מיעוטם הקטן יהודים רובם הגדול ערבים? שאלתי אם הוא סבור כי צעד כזה מצדנו ישפיע באיזו מידה לטובה על עמדת הערבים. ענה סתמית, כי כל דבר טוב משפיע לטובה. המשיך בהסברה כי דבר זה ישפר את מעמדנו כלפי ארצות־הברית: אנו נעזרים בנדיבות רבה על־ידי אותה ארץ – חובה מוסרית מוטלת עלינו לשחרר את קרנות או"ם ממעמסה זו. סוף־סוף אנו קיימים כבר שלוש שנים, האנשים האלה הם אזרחי המדינה – מדוע לא נשא בעולם? אמנם אנו מבצעים

2. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.
3. ראה מס' 348.
4. ראה מס' 321.
5. ראה מס' 214.

מפעל פיתוח כביר. אבל היא הנותנת – בתוך מפעל הפיתוח הגדול נקל להבליע את הדאגה לעשרים אלף אלה. והרי אנו מקבלים עזרה רבה וכו׳. מאוד חזר והדגיש עניין זה.

ד"ר מרון העיר, כי בלנדפורד עצמו דיבר אתנו לפני כשנה על הרעיון כי ישראל תקבל עליה את הטיפול והדאגה לכל הפליטים אשר בשטחה, כיהודים כערבים, תמורת תשלום חד־פעמי על־ידי ססו"ת [סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים] ובזה תסתיים כל הפעולה של כלכלת הפליטים והספקת עבודה בשבילם. מאז לא שמענו מהם דבר כמה חודשים, ורק בדצמבר 1950 ביקר אצלנו קין, סגנו של קנדי, ודיבר בשם קנדי על כוונתה של סס"ות להציע לנו תשלום של "קצת יותר ממיליון דולרים" כדי לאפשר לנו פתרון סופי ומהיר, ועמדתנו להצעה זו היתה חיובית. אבל השיחה הרשמית בהשתתפות קנדי וחבריו, בה הם רצו להצהיר הצהרה זו בצורה רשמית, לא התקיימה מעולם.

בלנדפורד השיב כי הצעתם לשלם סכום חד־פעמי היתה מוכרחה לרדת מן הפרק (גם בגלל חוסר תקציב). מרון הוסיף כי עוד לפני חודשים מספר הציע קנדי בזמן ביקור פרידה בקריה, כי ישראל תדאג להבא בעצמה לפליטים על־ידי פעולה מתאימה מצד מוסדותיה (משרד הסעד) ותקבל מססו"ת לשם זה את התקציב המקובל, היינו שני דולרים לגולגולת לחודש, כדי לחלק 21,000 מנות מזון לערבים ו־2,900 מנות ליהודים. תשובתנו להצעה זו היתה חיובית, אבל מעולם לא קיבלנו פנייה רשמית.

אמרתי כי זהו נושא חשוב ועוד נשוב לדון עליו.

השיחה היתה ללא מסקנות.

370

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

העתק: 130.20/2488/3

תל אביב, ה׳ באלול תשי"א
6 בספטמבר 1951

כמוס

הנני סבור כי עלינו לגשת בלי דיחוי לעיבוד הצעותינו לסיוע צבאי מצד ממשלת ארצות־הברית במסגרת ההענקה לסיוע צבאי למזרח התיכון שהוצעה מאת הנשיא ואושרה על־ידי הקונגרס.[1]

אין לדעת עדיין מה יהיו ממדיה של ההקצבה לצורכי ישראל, אך מותר לנו להניח כי היא לא תקטן מ־10 מיליון דולר ולא תעלה על 15 מיליון. על־כל־פנים הבה ונקבע את הצעותינו במסגרת הסכומים האלה על־מנת להתאימן לסכום הממשי לכשיוקצב סופית.

קרוב לוודאי כי תישלח אלינו משלחת אשר אתה נצטרך לדון על תכניותינו. לעומת זה ייתכן כי כדאי יהיה לנו להגיש את הצעותינו לפנטגון בעוד מועד למען ישפיעו התכניות על קביעת הסכום. מכל מקום, ככל שנקדים להגיע לבהירות גמורה בינינו לבין עצמנו לגבי מהותם וסדר עדיפותם של הצרכים אשר אותם רצוננו לספק על־ידי הענקה זו – יהיה כוחנו יפה יותר להצליח במשא־ומתן עם הצד שכנגד.

370

1. השווה מס׳ 364, הערה 1.

יש לזכור כי אחת השאלות החשובות שעלינו לפתור בשלב מוקדם היא אם מנוי וגמור עמנו להקדיש את כל הסכום שיוקצב לנו לצרכים צבאיים גרידא, או רצוי לנו לכלול ברשימה מפעלים בעלי ערך משקי כללי, כגון נמלים, רכבות, המיבדוק החיפואי וכיוצא באלה.

אשמח לשמוע על ההוראות שתתן בעניין זה ואבקשך להורות למטפלים בדבר לעמוד בקשר הדוק עם משרד החוץ, מחלקת ארצות־הברית, בכל שלבי המיבצע הזה.

371

מ. קומיי אל א. אילת (לונדון)

M. Comay to E. Elath (London)

Copy: 130.13/2587/9 :העתק

Tel Aviv, 7 September 1951

Most Secret and Personal

RECHESH [ARMS PURCHASES]

Chadwick came in to see me yesterday and handed me a letter about the availability of certain air and naval stores, a copy of which is attached.[1] I have sent it on to the Ministry of Defence for its attention.

He said that he had been told that Yadin and Makleff had been "rather scornful" about the reparable 25–pounders which had been offered to us in his previous letter. He felt that the word "reparable" in this context might have been misleading; probably all that was meant was that the guns would have to be overhauled. He felt generally that it would be a pity if there were to be a lack of mutual understanding over this question of arms supply. The feeling in London was that because certain heavy equipment we wanted, such as jets and heavy tanks, were simply not available at present, we were neglecting to ask for useful supplies and equipment which might perhaps be available to us. Secondly, there was a feeling that our lists and requests were not based on any clear and co-ordinated picture of what we wanted, and of the order of priority in which we wanted the items. O'Neill[2] was leaving for London the following day to see some aircraft exhibition, and it had been arranged that he would take a list with him. The Foreign Office had also indicated to our Legation that they would like a consolidated list, in order to help matters along. As an example of a possible lack of co-ordination between here and London, he mentioned that when Captain Poe was here, Makleff told him that we wanted to acquire

371

1. הנספח לא הודפס כאן.
2. ג'ון א. אוניל, נספח אווירי בצירות הבריטית בישראל.

two destroyers from Britain. Poe had referred this to the Admiralty, and had been told that no such request had ever been officially received.

I said that I knew little about the detailed requirements or the procedures involved, but was anxious to see a smooth relationship maintained over the question of arms supply. In this connection I have two comments. Firstly, it seemed to me from a distance that the people in the Service departments in London who dealt with these matters at a routine level failed entirely to appreciate the political and psychological background. There had been deep and general anger in this country at British arms supply to Arab countries during and after the hostilities, side by side with an embargo imposed on us. In May, 1950, had come the Three Power declaration, which we had been assured would usher in a new policy, but our expectations had been destroyed by the fact that arms continued to reach the Arabs, and we continued to get nothing. In these circumstances, it was unfortunate that the first forward step should take the form of some old and "reparable" 25–pounders, instead of an offer serious enough to be regarded here as marking a new relationship. To induce a real belief here in the sincerity of Britain's intentions towards us in this field, some substantial contribution to our state of military preparedness would be needed.

Chadwick said he appreciated this, but our people should also appreciate how things were done at the London end. It was understood by the Service departments that there were no political obstacles to arms supply, and the actual supply depended entirely on what could be made available from time to time, which was decided on a purely technical level. He had no doubt that things would have opened up after the Three Power declaration, but for the fact that the Korean situation had intervened, and led to the British rearmament programme, which had meant a virtual stoppage of foreign supplies to anyone, excepting matters on which they were already committed.

The second point I raised was our reluctance simply to submit lists of requests in a vacuum, without any idea whether the items might be available or not. Since we were trying to fill our immediate requirements from various sources of supply, it would obviously be important to us to have some idea what it was worth asking for and what it was useless to ask for. He doubted whether this was possible, since they received a tremendous number of requests from all over, and they had to go through various departments and co-ordinating committees before anything was decided, so it was not feasible to give indications in advance. I failed to see, however, why general indications could not be given informally, without any commitment, in order to guide our requests. Chadwick ended by saying that he was not happy that this matter of arms supply was [not] proceeding

smoothly, and in view of its importance in the general relationship, he might write a despatch about it to the Foreign Office. He called me up the next day to confirm that he was doing so.

In his talks over here, Wigg[3] also said that we were not submitting the proper lists and asking for the proper things. Since he discussed this with Yadin and Makleff, and received their views on what was essential for us, I need not add any comment.

Since I did not know about any approach to the Legation by the Foreign Office, I cabled you an enquiry. When Chadwick called up the following day, he also mentioned that he had confirmed the reference to this in his communication to the Foreign Office.

P.S. Chadwick has just come in with the promised *Aide-Mémoire* on the possibility of British Army contracts for supplies from Israel. I attach a copy for your personal information.[4] Obviously it would have to be carefully studied before we reply to it. My own immediate reaction was that since raw materials were now in such short supply with us that many of our factories were working very much under capacity, this question would probably require further clarification before we would be able to accept any orders.

372

ו. איתן אל ו. ריילי (ביירות)
W. Eytan to W.E. Riley (Beirut)

Copy: 130.02/2434/1 :העתק

Tel Aviv, 7 September 1951

My dear General,

I am going to summarise the points we agreed upon at our meeting last night;[1] but before I do this, I should like to put in a word of appreciation to you and your colleagues for the patience and understanding with which you devoted yourselves to the elucidation of these knotty problems. I sincerely hope that the results we have achieved will contribute to the mainte-

3. ג'ורג' אדוארד ויג, מזכיר פרטי פרלמנטרי של שינוול.
4. הנספח לא הודפס כאן.

372

1. בפגישה השתתפו: מצד האו"ם – ריילי, ויז'ייה וטקסיס; מצד ישראל – איתן, שילוח , דפני, ידין, מקלף ורמתי. ראה דו"ח על הפגישה במסמך מאת רמתי אל מקלף, 7.9.1951, 130.02/2434/1.

nance of peace and quiet in the demilitarised zone and ultimately to a wider settlement with our Syrian neighbours.

2. We agreed that any settlement of the points enumerated in the memorandum you handed last month to Mr. Eban[2] would be one-sided if at the same time certain other matters outstanding on the Syrian side of the debit-sheet were not settled too. These were in the main:

(a) Acknowledgment of the Syrian Government's responsibility for a flagrant violation of the Armistice Agreement by the action of regular Syrian military forces in the Tel-el-Mutilla area in the early days of May 1951 contrary to Articles I and III of the Agreement.

(b) Acknowledgment that the reclamation work on the 6.25 acres of Arab land in the demilitarised zone whose owners refused to sell or exchange their holdings could not, in the spirit of the Resolution adopted by the Security Council on 18 May 1951, and in the light of the statement formally made on that occasion by Sir Gladwyn Jebb on behalf of the Resolution's sponsors, reasonably be held up after the remaining provisions of the Resolution had been implemented, and that steps would have to be taken to remove this and other obstacles which had been placed in the way of the Huleh reclamation project.

(c) Removal of the road-block barring access to El-Hamma, and acknowledgment of the right of people in the demilitarised zone to move freely throughout the area, including El-Hamma.

3. I reaffirmed to you that it was the policy of the Government of Israel to allow full freedom of movement to the United Nations Observers in the demilitarised zone, and that nothing would be done by anybody to obstruct the observers or hamper them in the execution of their duty. I recalled that, in fact, there had been no serious incidents of this kind for several weeks past, and that with the decrease of tension in the area, it was unlikely that there would be any trouble in the future. Any case of misconduct that might occur should be reported promptly by the Chairman of the Mixed Armistice Commission, and the Government would take immediate action against the culprit and would ensure that it did not happen again. You, for your part, agreed that normal identity-checking at the entrance to the demilitarised zone did not constitute a curtailment of the freedom of movement of the United Nations Observers in the zone.

4. We then discussed the question of the return of Arab residents of the demilitarised zone who had fled from their homes into Syria or to other parts of the demilitarised zone. I stated that we did not admit any responsibility in regard to these Arabs under the terms of the Security Council's Resolution of 18 May 1951, since that Resolution covered only "Arab

2. ראה מס' 336 והערה 1 שם.

civilians who have been removed from the demilitarised zone by the Government of Israel," whereas the Arabs whose return you had raised in your memorandum did not fall within this category. You stated that this was so, and that you had not raised the question as one which fell under the Security Council's Resolution of 18 May 1951, but as a matter which was within the province of the Chairman of the Mixed Armistice Commission under the provisions of Article V, Paragraph 5(e), of the Israel–Syrian Armistice Agreement. I was unable to accept this thesis since the provisions of this section of the Armistice Agreement applied only to the state of affairs as it existed at the time of the signature of the Agreement and authorised action by the Chairman only in the period immediately following the signature of the Agreement and the withdrawal of such armed forces as were found in the demilitarised zone on 20 July, 1949. The Chairman, in accordance with the terms of the Agreement, had at the time fully carried out all the steps prescribed, and therewith his power to authorise the return of civilians to villages and settlements in the demilitarised zone lapsed. After consultation with Mr. Vigier[3] you accepted this interpretation, though you held that the return of the Arab villagers who had fled into Syria or to other parts of the demilitarised zone was provided for by the Agreement's general stipulations regarding the restoration of normal civilian life in the zone, which had been disturbed by the events which took place in the months of March, April and May of this year.

5. In the light of the positions outlined above, we agreed on the following specific steps:

(a) The Arab villagers who had fled from Baqqara and Ghannama were to be allowed to return to the demilitarised zone if they so desired. Their number had been given by the Chairman of the Mixed Armistice Commission as 115, but it was agreed that if, in fact, their number should prove to be somewhat larger, any such small number above the 115 should be included in the permission to return. (This did not, however, include twenty persons from Sha'ab who were stated now to be in Syria.) The procedure to be adopted should be roughly analogous to that followed in the case of the Arabs who had been removed to Sha'ab, i.e., the persons concerned should be asked whether or not they wished to return, and all such persons, up to a total of 115 plus, who declared this to be their desire, should be allowed to do so. The Chairman of the Mixed Armistice Commission, for his part, would ensure, and would give us a guarantee, that those who were allowed to return were in fact all bona-fide original inhabitants of Baqqara and Ghannama who had fled from their homes, and that

3. אנרי ויז'ייה, יועץ מדיני לראש מטה משקיפי האו"ם בארץ־ישראל.

effective measures would be taken to ensure that no alien, particularly Syrian, elements were included in their number. It was made clear, too, that a free choice would be given to each of the persons concerned, and that once that choice had been made, the person concerned would have to abide by it. If a person declared his intention to return, and did in fact do so, he would remain in the demilitarised zone without again passing over into Syria. At the same time, any person who declared his intention of not returning, would remain where he was and would not at any subsequent time be allowed to claim the right of return. We, for our part, stated that we would do our best to make the lives of the Baqqara and Ghannama villagers as comfortable as possible and would not interfere with them or otherwise create difficulties. Indeed, we were prepared to provide facilities for the sale and marketing of the produce of these villages, as a measure towards easing and stabilising their economic position.

(b) As for the people of Samra, we stated that, apart altogether from our rejection (as in the case of the Baqqara and Ghannama villagers dealt with above) of any legal obligation in their regard under the terms either of the Armistice Agreement or of the Security Council's Resolution of 18 May 1951, there were decisive practical reasons which made it impossible to envisage their return:

(i) The Samra lands were not, and in fact never had been, the property of the people inhabiting Samra village, who had all along merely cultivated them as tenants. Negotiations conducted by the Jewish National Fund since 1936 with the Persian subjects who owned the land had resulted in the lease of the land to the Jewish National Fund, with the result that the Samra villagers had no land of any kind to go back to and therefore no basis at all for their economic existence.

(ii) The security situation in this part of the demilitarised zone was entirely different from that further north, and the return of 350 landless villagers would inevitably lead in a very short time to conflicts and disputes which would disturb the peace of the district and probably produce an outbreak of violence over a much larger area.

You agreed that this was so, and that the position of the Samra villagers was in fact different from that of those of Baqqara and Ghannama. It was pointed out, too, that the people of Samra had not left the demilitarised zone, but had established themselves at El-Hamma and at Khirbet Tewfiq, both of them points within the zone, so that there would in any case be no question of their "return" to the demilitarised zone. Under these circumstances you suggested that compensation

should be paid to the Samra villagers in respect of the houses in the village which had been destroyed, and that on this basis the Chairman of the Mixed Armistice Commission would seek to reach a settlement with them whereby they would not return to Samra itself. We agreed.

(c) We briefly discussed the question of Nuqeib, a number of whose people had not returned to the village but remained encamped at a spot in the demilitarised zone not far from it. In view of the fact that the question of Nuqeib and its occupation by elements of the Syrian armed forces formed the subject of a complaint at present on the agenda of the Mixed Armistice Commission, it was agreed to defer all further action pending the Commission's decision.

6. We then went on to discuss the question of the police in the demilitarised zone. In the memorandum you handed to Mr. Eban, you had taken objection to the maintenance of an Israel police post at Khoury Farm, where it had been established for the protection of the Palestine Land Development Company's equipment stored there. In the light of your request for the removal of the police from Khoury Farm, we agreed to evacuate the police as well as the Palestine Land Development Company's equipment, the latter to be removed to some place outside the Khoury compound to be fixed by agreement with the Chairman of the Mixed Armistice Commission, and there to be guarded by police. We agreed that steps would be taken to implement this decision within the next few days.

7. We had a long discussion on the whole problem of the policing of the demilitarised zone, in the course of which we pointed out that Dr. Ralph J. Bunche's Explanatory Note of 26 June 1949, which was accepted as an authoritative interpretation of certain provisions of the Israel–Syrian General Armistice Agreement, made a clear distinction between Israeli police on the one hand and Arab police on the other. The distinction made was not between Israel police and Syrian police, nor between Jewish police and Arab police, but specifically between Israeli police on the one hand and Arab police on the other, which, as Mr. Vigier stated, had been made clear at the time with a view to safeguarding the interests of Israel in any ultimate settlement affecting the demilitarised zone. We finally agreed on the recognition of three principles based upon the relevant passage (Article V, paragraph 5(e)) of the Israel–Syrian General Armistice Agreement, viz.: "The Chairman of the Mixed Armistice Commission shall be empowered to authorise...the employment of limited numbers of locally recruited civilian police in the zone for internal security purposes." The principles that emerged from this text were, it was agreed, the following:

(i) The Chairman of the Mixed Armistice Commission shall be empowered to authorise the employment of police, but he shall not himself employ the police or command them.

(ii) The reference to "limited numbers" is understood to mean that the Chairman shall have a say in determining the total number of police to be recruited and employed in the demilitarised zone.

(iii) The reference to the employment of police "in the zone for internal security purposes" is taken to mean that the police so recruited shall have freedom of movement within the demilitarised zone in the execution of their duties and shall not be tied down exclusively to any one settlement or village.

It was agreed that these interpretations applied to locally recruited Arab police as well as to locally recruited Israeli police, which are to be at the disposal of the local authorities, that the police units concerned should be allowed, and indeed encouraged, to cooperate with one another, and that it should be the ultimate aim to bring about full cooperation between the Israeli and Arab police units for safeguarding the internal security of the demilitarised zone.

It was agreed that the above principles should be taken by Colonel Taxis and Colonel Hanegbi as a directive on the basis of which they were to work out in the field the channels and machinery for their implementation in practice.

8. It was agreed that all questions of rehabilitation covered by the Security Council's Resolution of 18 May 1951 should form the subject of separate and direct discussion between you or your representative and the Government of Israel. We mentioned, at the same time, that we should in due course claim compensation in respect of damage and loss of life caused by Syrian action.

9. After agreement had been reached between us on all these points, I repeated the remarks I had made at the beginning of our meeting concerning the matters which would have to be settled at the same time on the Syrian side of the debit-sheet. You agreed that you would report to the Security Council, on the basis of the cunclusive evidence which had now become available, the flagrant violation of the Armistice Agreement of which the Syrian Government had made itself guilty by the action of its armed forces in the Tel-el-Mutilla area in May 1951. You agreed further that the road-block barring access to El-Hamma would have to be removed, and that the right of free access to El-Hamma, which follows from the principle of guaranteed freedom of movement in the demilitarised zone, would be conceded. As for the resumption of work on the 6.25 acres of Arab-owned land on which drainage operations had been suspended, you said that this was a matter for the Security Council, which would feel itself freer to take action in this regard once its path had been cleared by Israel's implementation, in accordance with the arrangements outlined in this letter, of the points which had remained outstanding from

the Resolution of 18 May 1951. Finally, in discussing the operation of the checking-gates at the new cut constructed in a bend of the Jordan, you said that you would be able to give authority for their operation within a few days, after the implementation of some of the principal measures agreed upon in the course of our discussion (return of the 115 villagers to Baqqara and Ghannama and withdrawal of the police from Khoury Farm).

10. I am sorry if I have committed all these matters to paper at perhaps excessive length. I have done so in order that no shred of misunderstanding should be possible between us on the matters agreed. I should be much obliged if you could let me have as soon as possible confirmation of this summary of our discussion and its conclusions. If there are any points in respect of which you feel my text should be amended, I should be very glad indeed if you would let me know, so that we may arrive at the earliest possible moment at an agreed version of the arrangements concluded between us.

With all good wishes, yours sincerely,

Walter Eytan

373

א. אבן אל מ. שרת וא. קפלן
A. Eban to M. Sharett and E. Kaplan

Coded Tel. W404 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/21 :נוסח יוצא

Washington, 7 September 1951

Following is summary consultation Kollek, Gass, Keren on steps to be taken your and our end full and speedy utilization *Mattan*[1] [Grant-in-Aid].

We assume bill will finally be passed after Conference in about ten days and we will then have better but perhaps not yet definite knowledge of both sum allocated to Israel and agency to be in charge. However many weeks possibly months will pass until machinery starts functioning particularly if new agency should be set up. Appropriation Committee will certainly not authorize amount before middle October and there is distinct possibility that it might cause new difficulties.

All allocations will lose validity after June 30, 1952. The danger therefore exists that considerable part of allocations might remain unused if start of project too slow or too late. Time factor vital.

373
1. ראה מס' 348.

We therefore see urgent necessity that following actions be taken at your end immediately:

(a) Setting up in general outlines program of projects and for purchase commodities.
(b) Deciding which office in Israel will be in charge of *Mattan.*
(c) How to use counterpart funds which will accumulate in course of the year.

We at our end will do the following:

(a) Establish informal contact with State [Department] and E.C.A. [Economic Corporation Administration] order find out their view spending of *Mattan*.
(b) Submit to you soonest through Gass detailed suggestions on above.

Carrying out of *Mattan* will doubtlessly necessitate much detailed negotiations both on political and economic level and establishment of special mission might be necessary in course of time. For the first couple of months we suggest that work here be concentrated in hands of Kollek who would work out procedure, negotiate with U.S.A. authorities and bring plan into operation.

Eban

374

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

MTA89 מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 9 בספטמבר 1951

(א) היום מתפרסמת הודעה על חתימת הסכם בין ישראל לבין הפדרציה העולמית הלותראנית בדבר יישוב כל הבעיות הקשורות ברכוש כנסייתי וחילוני השייך לכנסייה הלותראנית בשטח מדינת ישראל, ואשר היה שייך בעיקר לסניף הגרמני של הפדרציה הזו. בסיס ההסכם הוא החזרת רוב הרכוש הכנסייתי, כלומר כנסיות ומנזרים, לפדרציה לשם שימוש חופשי לצרכי פולחן, וקנייה על־ידי ישראל של רוב הרכוש החילוני, כלומר בניינים וחנויות וקרקעות.

(ב) פרטי ההסכם אינם, חוזר אינם, לפרסום מאחר ששני הצדדים לא מעוניינים בפרסום כל ההסדרים הכספיים שנעשו בקשר לקניית הרכוש. לידיעתכם רק שהתביעות הכספיות מאוד נוחות לנו הן בגובה והן בתאריכי התשלום שנקבעו. כתוצאה מן הסידורים יעבור לרכוש המדינה רכוש רב ומסונף.

(ג) חשיבות ההסכם בעצם התהוות הסכם כולל ראשון בין ישראל לבין כנסייה עולמית בענייני רכוש ומעמד בארץ. כנסייה זו תהיה נוחה בעתיד בענייני ירושלים, השפעתה בארצות כמו ארצות־הברית, סקנדינביה והולנד תסייע במאבק הירושלמי. פרטי ההסכם מהווים תקדימים חשובים אשר נוציאם לפרסום בעת צורך ההסתמכות עליהם.

(ד) אי־פרסום הפרטים רצוי גם על־מנת למנוע ערעורים בתוך הכנסייה הלותראנית והתקפות על הכנסייה מצד כנסיות אחרות בעיקר הקאתולית אשר לא הגיעו עד כה להסדר כולל עם ישראל.

(ה) אם ישאלו על פרטי ההסכם יש לענות שהפרסום המלא מתעכב היות ולא סודרו לחלוטין כמה פרטים קטנים ובלתי־חשובים בעניין התשלום, כי ההסכם יפורסם כאשר שני הצדדים יסכימו על כך.

איתן

375

מ. פישר אל א. פאלמר (פאריס)
M. Fischer to E. Palmer (Paris)

Copy: 93.02/175/14 :העתק

Paris, 10 September 1951

Mr. President,

In accordance with instructions received from my Government I have the honour to convey to you herewith the following message from Mr. Moshe Sharett, Minister for Foreign Affairs.

"I have the honour to refer to your communication dated 10 August 1951[1] inviting the Government of Israel to discuss with the Conciliation Commission solutions to the problems outstanding between Israel and the Arab States. As I reaffirmed in my cable to you of 13 August 1951[2] my Government has consistently pursued a policy of cooperation with the Conciliation Commission and it has indeed always shown eagerness to respond to the Commission's invitations. In accord with this policy I have been authorised to convey to you the willingness of the Government of Israel to participate in the proposed talks.

2. In accepting the Commission's invitation to this Conference the Government of Israel wishes to make certain preliminary observations on the conditions it considers requisite for its success.

In my Government's opinion any prospect of achieving tangible results will depend first and foremost on the spirit and intention with which the Parties enter the Conference. It cannot be ignored that the genesis of the present conflict lies in the invasion of Israel by the armed forces of the Arab States in May 1948 in defiance of the United Nations and with the express purpose of crushing the new State of Israel out of existence at its very birth. The military phase of the conflict, which cost Israel vast material damage and heavy loss of life, was terminated by the Armistice Agree-

375

1. ראה מס' 321.
2. מס' 324.

ments, but as the Commission itself pointed out in its Supplementary Report to the General Assembly dated 23 October 1950 "the Armistice Agreements are of a purely military character, intended to provide a transitional stage between the truce and a final peace." The Commission then defined its aim as "a positive peace, founded on more or less normal relations." Unfortunately the Arab States have expressly repudiated this aim. They have continued to proclaim their implacable hostility towards Israel and have actively sought to injure Israel in every possible way including the imposition of an economic boycott and blockade and the obstruction of the regional activities of international organisations of which Israel is a member. Recent actions and decisions of the Arab Governments have shown an even more obdurate determination to conduct political, economical and even military warfare against Israel with the result that the whole system of Armistice Agreements is being jeopardised. Two such actions call for special mention – the armed Syrian attack upon Israel territory last May, and Egypt's claim that she is still in a state of war with Israel and is therefore entitled to impose restrictions on shipping passing through the Suez Canal in the exercise of alleged belligerent rights. The latter claim was dismissed by the Security Council in its Resolution of 1st September 1951[3] calling for the abolition of the restrictions on shipping, but there is no sign as yet that the Egyptian Government accepts this resolution or is willing to comply with its terms. As for the aftermath of the Syrian aggression, the Commission will be aware that in response to the Security Council's Resolution of 18 May 1951,[4] which reminded the parties of their obligations under the Charter of the United Nations to settle their international disputes by peaceful means, the Syrian Prime Minister stated publicly that his Government would never negotiate or even discuss peace with Israel.

3. This intransigent attitude on the part of the Arab States accounts for the lack of success which has attended the peace-making efforts so far pursued and today still constitutes the main challenge to the Commission's task of conciliation. Unless there exists on both sides a willingness to agree it is difficult to see how any progress towards agreement can be made. My Government submits therefore that at the outset of the Conference the Commission should obtain from the Parties an assurance that they accept as its objective the final settlement of all questions outstanding between them. My Government for its own part is ready to give such an assurance.

4. Until the way has thus been paved for genuine negotiation as opposed to mere manoeuvres, my Government would not regard it as profitable to proceed with negotiations on specific points. Such issues cannot be treated

3. ראה הערת־עורך, עמ' 327–329.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 594–593.

in isolation from their general context and should form an integral part of a broad settlement.

5. The first test of a willingness to agree is a willingness to meet. My Government has repeatedly made it clear to the Commission that in its view a series of separate discussions between each Party and the Commission cannot be an effective substitute for direct negotiations between the Parties themselves, whether under the auspices of the Commission or not. My Government is convinced that past experience fully supports the validity of this view, which indeed the Commission itself expressed in its Supplementary Report of 23 October 1950, and that as long as the Arab States refuse to confer with the representatives of Israel, the Conference merely serves to obscure the fact that there has been no real change of their barren and negative attitude and to encourage them to persevere in that attitude.

6. Furthermore my Government believes that lasting solutions can best be evolved by the process of free negotiation between the Parties and not by a third Party, in this case the Commission, injecting its own proposals, which are liable to become but a fresh focus of contention. My Government has in mind that it should be given the opportunity of discussing with each Arab State the matters which primarily concern the relations between Israel and that particular State. Past experience confirms the view that it would be unrealistic and unhelpful to regard all the Arab States collectively as forming a single entity for the purpose of these negotiations, since concrete issues pertaining to the relationship between Israel and one of its neighbours are irrelevant as far as its relations with other neighbours are concerned. As for matters of seemingly general scope, their interests so far from being identical in fact diverge widely in relation to the problems under discussion. My Government must fully reserve its position with regard to the suggested procedure whereby the Commission would take the initiative in formulating its own proposals. So long as the Arab States refuse to enter into direct negotiations such a procedure is liable to be prejudicial while if they agree to negotiate directly it becomes superfluous. Both on the subjects of this procedure and of direct negotiations between the Parties my Government made its position clear in its letter addressed to the Chairman of the Commission on 28 October 1949,[5] and I would invite the Commission's particular attention to paragraphs nine and ten of that letter which are as valid now as they were at the time.

7. The Government of Israel reserves its position at this stage on the merits of the various outstanding issues but has found itself obliged to make these frank observations on the character of the proposed Conference in the hope that the Conference may make a real advance towards

5. ראה כרך 4, מס' 372.

liquidating the residue of the Palestine war, alleviating the plight of its victims, placing the relations between Israel and its neighbours on a stable and peaceful footing, and contributing towards that state of permanent security of which the region as a whole is in such sore need. The Israel delegation will be instructed to put forward broad constructive proposals for the attainment of these ends.

8. My Government has designated Mr. Maurice Fischer its Minister in Paris, Mr. Emile Najar Counsellor at its Legation in Paris and Mr. Shmuel Divon of the Foreign Ministry as its representatives during the initial stages of the Conference. Changes in the composition of the delegation may occur as the discussions progress.

9. In expressing to you the assurance of my highest consideration I desire to convey to you and your colleagues the best wishes of the Israel Government for the success of the Conference towards which our delegation will strive its utmost to contribute.

The text of this message is being released to-day in Israel.

One member of the delegation, Mr. Shmuel Divon, is expected to arrive in Paris at an early date."

I avail myself of this opportunity to express to you, Mr. President, the assurance of my highest consideration.

Maurice Fischer
E. E. and Minister Plenipotentiary

376

ו. ריילי אל ו. איתן
W.E. Riley to W. Eytan

Orig.: 130.02/2433/10 :מקור

Beirut, 10 September 1951

Dear Dr. Eytan,

1. I appreciate very much your letter of 7 September 1951 containing your summary of the points discussed in our conference on 6 September 1951.[1] In paragraph 10, you state that "if there are any points in respect of which you feel my text should be amended, I should be very glad indeed if you would let me know, so that we may arrive at the earliest possible moment at an agreed version of the arrangements concluded between us".

376
1. ראה מס' 372.

2. Paragraphs 2 and 9 of your letter refer to matters which you consider "outstanding on the Syrian side of the debit sheet". The first is the action of Syrian military forces in the Tel-el-Mutilla area in May 1951. In this connection I suggest that the second sentence of paragraph 9 of your letter should read as follows:

> You agreed that, unless the Mixed Armistice Commission took up the question as a matter of urgency, you would report to the Security Council.

3. With regard to the road block barring access to El-Hamma, I said in paragraph 3 (e) of my memorandum to Mr. Eban (to which you refer in paragraph 2 of your letter) that "when the present tension...has subsided the Chairman will demand that the local Arab authorities remove the road block and mines". This is my understanding of our agreement regarding the removal of the road block.

4. In the third sentence of your paragraph 9 dealing with the removal of the El-Hamma road block, you add: "and that the right of free access to El-Hamma, which follows from the principle of guaranteed freedom of movement in the demilitarized zone, would be conceded". To my recollection, these words were not the exact words used when the question of access to El-Hamma was discussed incidentally in connection with the removal of the road block. First, it must be made clear that access of Israeli police to El-Hamma as to any other Arab village will not be possible in the absence of an arrangement with the local Arab administration of El-Hamma. (According to the last paragraph of Dr. Bunche's authoritative comment on article V of the Armistice Agreement, the Chairman of the Mixed Armistice Commission would be in a position to authorize such an arrangement.)

Subject to the above reservation, I agree that it is desirable that people in the demilitarized zone should be able to move freely throughout the area. Article V of the Armistice Agreement provides for "gradual restoration of normal civilian life in the area of the Demilitarized Zone." Gradual restoration of normal civilian life implies gradual restoration of freedom of movement. I accordingly agree that the Chairman of the Mixed Armistice Commission, in view of his responsibilities under article V, paragraph 5 (c), should do his utmost to work to that end, basing his action on the last paragraph of Dr. Bunche's authoritative comment on article V. I must, however, take exception to the statement or implication that I have agreed to such formulas as "the right of free access" or "the principle of guaranteed freedom of movement". Such words are not to be found in the Armistice Agreement. By seeming to accept – what I am not entitled to do – that such unqualified formulas are applicable to the area of the Demilitarized Zone in which most regrettable events have lately taken place, I

should assume responsibility for persons trying to enter any part of the area on the basis of a "right of access" or of "the principle of guaranteed freedom of movement". Such responsibility I cannot accept. Freedom of movement will become possible only through relaxation of existing tension and through arrangements for the restoration and protection of civilian life in the area of the Demilitarized Zone.

5. As stated in paragraph 9 of your letter, the decision for the resumption of work on Arab-owned land on which drainage operations had been suspended is a matter for the Security Council. As regards the checking gates at the new cut constructed in a bend of the Jordan, it is agreed that, after the return of the Arab villagers to Baqqara and Ghanname and the withdrawal of the police from Khoury Farm – the inhabitants of which will be allowed to return – the Chairman of the Mixed Armistice Commission will authorize the trial requested in Mr. Sharett's telegram to the Chief of Staff dated 16 August 1951.[2]

6. The specific steps described in paragraph 5 (a) of your letter correctly describe our agreement concerning the return of the Arab villagers from Baqqara and Ghanname. As you have noted, this agreement does not include twenty persons from Sha'ab who were stated now to be in Syria. I reserve the possibility of discussing with the Israel Government the question of those twenty persons together with other questions which may still be outstanding concerning the Arabs removed to Sha'ab – a subject which we did not discuss on 6 September. I should also like to make a reservation concerning another matter: the agreement that the inhabitants of Baqqara and Ghanname who choose to return to their homes would have to "remain in the Demilitarized Zone without again passing over to Syria" does not solve the problem of relations between villagers in the Demilitarized Zone and villagers across the international boundary. It is to be hoped that facilities similar to those given after the signature of the Armistice Agreement will suppress unnecessary hardships. The problem has been mentioned in my last interim report to the Security Council.

7. I have noted your position with regard to the Samra villagers and agreed that a settlement should be sought on the basis of compensation. I hope a satisfactory settlement can be reached. If the villagers, in their desperate plight, insisted on returning to their homes – though these have been destroyed – the Chairman of the Mixed Armistice Commission would be confronted with a serious problem.

8. As regards the question of the policing of the Demilitarized Zone, I should like to qualify to some extent my agreement to the last two of the three principles which you state in your paragraph 7.

.2 ראה מס' 336, הערה 2.

9. With regard to the second principle, I do not agree that the words "shall have a say in determining the total number of police to be recruited and employed in the Demilitarized Zone" correspond exactly to the provisions of article V and to Dr. Bunche's interpretative comment.

Article V uses the word "authorize", which would allow the Chairman to refuse for instance a request to employ a police force which would be too numerous for the duties it has to perform. My reading of article V and of Dr. Bunche's authoritative comment leads me to the following conclusion: the total number of police to be recruited locally and employed in the Demilitarized Zone will be the total of the men belonging to the various units of Israeli and Arab police authorized by the Chairman, Israeli police units being stationed in Israeli villages or settlements, Arab units in Arab villages.

10. As regards your principle No. (iii), freedom of movement of the police must be limited by the following rule: in the absence of arrangements authorized by the Chairman of the Mixed Armistice Commission, no Israeli police must enter the area of an Arab village and vice versa. I recall that you made this point very clear during our conversation.

11. I agree that co-operation between the police units placed under the orders of the local Israeli or Arab administrations should be allowed and even encouraged, in conformity with the last paragraph of Dr. Bunche's authoritative comment. There should be of course no question of imposing such co-operation.

12. The above are the main points on which I feel necessary to comment. I hope that these frank explanations will help us to reach an agreement in the interest of the restoration and protection of civilian life in the Demilitarized Zone.

With all good wishes, I am, sincerely yours,

W.E. Riley
Lt. General, USMC Retd.,
Chief of Staff.

ג. אבנר אל א. הרליץ (ואשינגטון)
G. Avner to E. Herlitz (Washington)

מקור: 93.08/344/15

תל אביב, י"ח באלול תשי"א
11 בספטמבר 1951

כמוס

אסתר היקרה,

קיבלת בוודאי את מברקי, בו אני משתומם על חוסר התגובה על מכתבי הארוך מה־15.8.51.[1] אינני יודע מהי סיבת חוסר התגובה – אם המכתב הלך לאיבוד או אם לא מצאת אותו ראוי לתגובה, או אם התפלאת מדוע אני כותב לכם פתאום במקום שנער. עשיתי זאת מפני שעניין ההצהרה הגרמנית היה נראה לי דחוף, ושנער לא היה, ועם חזרתו לארץ סמך את ידו על מכתבי ההוא. יכול להיות שהייתי צריך לכתוב למר קרן, אשר בינתיים בכל זאת נשאר עוד בוואשינגטון ומטפל בעניינים הללו, כפי שאני רואה ממכתביו מה־14.8.51 לד"ר שנער.[2]

קראתי את כל המכתבים של מר קרן ושלך בשטח זה וברצוני לסכם עבורכם באופן מוסמך, ובהסכמה עם ד"ר שנער, את המצב ולענות על כמה משאלותיכם.

1. עניין המשא־ומתן הישיר: – אין עוד כל ספק שהממשלה תחליט על משא־ומתן ישיר אם ההצהרה הגרמנית רק תתן איזה־שהוא קצה שאפשר יהיה להיאחז בו בלי אבדן כבוד. ראש הממשלה, שר האוצר, שר החוץ ואחרים בטוחים שתהיה החלטה כזו. אולם החלטה כזו תהיה רק לאחר ההצהרה.

2. לכן יש להבטיח מראש שההצהרה תהיה עד כמה שיותר טובה ותתן עד כמה שיותר "קצה יותר ארוך". בעניין זה בקשנוכם להפעיל את האמריקאים בדחיפות על־מנת להוציא את ההצהרה למפרע. בנקודה זאת חיכינו לתגובה למכתבי. אגב – גם איתן נתן את אישורו בדרך זו.

3. בשיחותיכם עם האמריקאים תוכלו לרמוז באופן די ברור על תוכן סעיף 1 דלעיל. לשאלותיהם תוכלו לענות שאנו נהיה מוכנים למשא־ומתן ישיר אם ההצהרה תהיה טובה ולכן עליהם לעזור לנו להשיג הצהרה טובה. בעניין זה יש לפעול בדחיפות. לפי הידיעות האחרונות – אשר עלולות כמובן להשתנות עוד – תבוא ההצהרה או לרגלי ראש־השנה היהודי, אולי לפני נסיעת ראש ממשלת בון לארצות־הברית בסוף אוקטובר. יש אם כן עוד שבועיים שלושה לפעולה.[3]

4. העזרה השנייה שאנו מבקשים מן האמריקאים היא לחזק את ידינו גם כלפי העם היהודי וגם כלפי הגרמנים על־ידי זה שהם יתנו תמיכה עקרונית כללית לתביעת השילומים לפי נוסחה כללית איזו־שהיא. אם תשובת אמריקה תהיה מתחמקת או שלילית – לא יהיה הנזק רב או בכל אופן מכריע. אם היא תהיה חיובית – הרי היא תחזק אותנו בהרבה. אולם מדוע יש להניח מראש, כפי שעושה ד"ר קרן במכתבו מן ה־14.8.51, שהיא תהיה מתחמקת או שלילית? האם

377
1. ראה מס' 333.
2. ראה מס' 330. לא נמצא מכתב נוסף מאותו תאריך.
3. השווה מס' 403.

אין סיכוי להשיג תמיכה כללית כזו אם נאמר להם למפרע שאנו מוכנים למשא־ומתן ישיר ושהתמיכה הכללית נחוצה לנו כדי לפייס התנגדות בעם היהודי ולצורך המשא־ומתן הישיר שעליו הם ממליצים כל־כך. הייתי מבקש שתשקלו עניין זה מחדש. אם תחליטו שכן – אז גם עניין זה נושא לפעולה דחופה.

5. אני מתפלא גם על חוסר תגובתכם בעניין הוועידה היהודית. בינתיים אין כנראה יותר ספק שהוועידה תתקיים ועלינו להכין את ההצהרות שאנו רוצים להשיג ולהתחיל במשא־ומתן עם הארגונים היהודיים כדי להבטיח הזדהות פומבית בלי ויכוחים פנימיים פומביים. אני מדבר עם שנער כדי שיתחיל להכין את ההצהרה. שגרירותכם תצטרך כמובן להיות פעילה ביותר כדי להשיג הסכמת הארגונים.

6. עוד לסעיף 4 – אני מחייב בעניין זה פעולה כלפי מחלקת המדינה בעל־פה בעוד שעניין האיגרת בכתב הוא אולי פחות דחוף.

7. קיימת בהחלט הבעיה שעורר אותה ד"ר קרן במכתבו מה־3.8.51[4] בדבר אפשרות ההתנגשות בין עניין הפיצויים לבין עניין העברת כספי החזרת רכוש ופיצויים על־ידי סכום גלובאלי. עניין זה נצטרך בעיקר להסדיר עם הסוכנות היהודית הפעילה בשטח ההוא. אני מכניס עניין זה לפעולת תיאום בינינו לבין הסוכנות, כי אנו עוסקים עכשיו בעיבוד עבודה מתואמת בינינו לבין אנשי הסוכנות בגרמניה בכל הבעיות. נצטרך לקבוע דרך פעולה אשר לא תזיק לתביעת השילומים. יש לכך אפשרויות שונות שאינני רוצה לפרטן כעת לפני שלא בירותי אותן עם ד"ר שנער.

בברכה,

גרשון אבנר

ג. אבנר

378

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 128.81/47

תל אביב, י"א באלול תשי"א
12 בספטמבר 1951

אישי/כמוס

הוספתי לעיין בסידורים הפנימי של ענייני החולה והנני מציע לאישורך הדחוף את ההסדר הבא:

א. תוקם ועדה מרכזית בת שלושה לתיאום פעולתם של כל הגורמים המעוניינים, שתהא מורכבת מנציגי משרד החוץ, המטה והקרן־הקיימת. אלה יהיו: ראובן דפני, סגן־אלוף הנגבי ויוסף נחמני.[1]

4. בתיק 93.08/344/15.

378

1. יוסף נחמני, פקיד במשרד של הקרן הקיימת לישראל בגליל.

ב. מרכז הוועדה יהיה דפני והוא יהיה האחראי למסירת דו"חות לשר החוץ ובמקרים מיוחדים באופן ישיר לראש הממשלה, ולביצוע הוראותיהם.

ג. נציג המטה יהיה הצינור היחיד לקשר בכל ענייני החולה עם ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל–סוריה ועם משקיפי או"ם.

ד. נציג הקרן־הקיימת יפעל בכל ענייני רכישת קרקע מערבים, סיפוק ישיר של תביעותיהם וסילוק המעצורים הנגרמים על־ידיהם למהלך העבודה – בדרכי שלום.

ה. תוקם ועדת ביצוע בת שלושה אשר תנצח על מהלך עבודת הייבוש, שוב מתוך תיאום פעולותיהם של כל הגורמים המשתתפים במבצע. ועדה זו תהיה מורכבת ממהנדסים ומנהלי עבודה הפעילים במקום המעשה, אחד מהקרן־הקיימת, אחד מהצבא (שולמן)[2] ואחד ממחלקת העבודות הציבוריות (ברגר).[3] אני מבין כי שרת העבודה סבורה כי איש מע"צ [מחלקת עבודות ציבוריות] צריך להיות מרכז הוועדה הזאת ומצדי איני מתנגד לכך, גם אין אני סבור כי מסמכותי להביע דעה בשאלה זו.

ו. ועדת הביצוע תפעל במסגרת ההוראות שתקבל מהוועדה המרכזית ולא תיגש לשום שלב חדש של ביצוע בלי אישורה של הוועדה המרכזית. הצינור להעברת ההוראות לוועדת הביצוע יהיה ר. דפני, אשר יעמוד בקשר הדוק עם מרכז ועדת הביצוע.

ז. רצוי בתכלית להעביר בכל המהירות האפשרית את זיכיון החולה מידי חברת הכשרת היישוב לידי הקרן־הקיימת־לישראל ולחסל את זיקת חברת הכשרת היישוב ונציגיה המקומיים לכל עניין הזיכיון ועבודת הייבוש.

ח. יש להודיע לנציגי או"ם כי בכל ענייני הזיכיון עליהם לפנות אך ורק לנציגי ממשלת ישראל ולא לחברה בעלת הזיכיון. הפנייה תהיה בשלב ראשון לנציגי המטה, ובמקרה של ערעור או בירור עקרוני לנציגי משרד החוץ.

- — - — - — - — - — -

הנני רואה צורך דחוף ביותר להפעיל את ההסדר הזה, בשים לב לתקופה הקצרה שנותרה לנו עד עונת הגשמים, המחייבת המרצת קצב העבודה וריכוז כל המאמצים, וכן לחשיבות הניצול של כל האפשרויות הקיימות עדיין בכיוון של משא־ומתן ישיר עם הערבים בעלי הקרקעות ותושבי האזור, המוכרח להיעשות מתוך תיאום מלא עם שלטונותינו הצבאיים והמדיניים.

2. סגן־אלוף שמעון שולמן, קצין קישור בענייני ציוד מכני כבד בין המטה הכללי ומוסדות הממשלה.
3. אביגדור ברגר, סגן מנהל מחלקת עבודות ציבוריות במשרד העבודה.

379

מ. שרת: תדריך למשלחת ישראל לוועידת פאריס[1]

M. Sharett: Guidelines for the Israel Delegation to the Paris Conference

130.20/3055/14

תל אביב, י"א באלול תשי"א
12 בספטמבר 1951

הנחות והנחיות ראשונות לקראת ועידת פאריס

1. ועידה זו יזומה על־ידי מחלקת המדינה של ארצות־הברית. צרפת ותורכיה נאחזו ביזמה זו; וכל אחת טעמה ונימוקה עמה. מכל מקום, לא יכלו להמרות את פי השותף הראשי. מתעוררת השאלה, מה כוונת מחלקת המדינה בחידוש פעולת הוועדה.

2. לפי גרסה אחת הכוונה היא להכשיר את הקרקע לחיסולה של ועדת הפיוס בעצרת הקרובה. גרסה זו אומרת כי כישלון הוועידה מובטח מראש ומשיוברר לעין כול חוסר יעילותה של הוועדה כמכשיר להשגת השלום, נקל יהיה להציע לעצרת את פירוקה והעמדת מכשיר אחר במקומה.

3. אין לקבל כוונה זו כמסבירה את היזמה, על־כל־פנים אין לקבלה כממצה אותה. כישלונה וחוסר יעילותה של ועדת הפיוס ברורים ממילא לאור הניסיון הממושך ואין צורך בביום כישלון נוסף להוכחת הדבר. אין זאת אומרת כי אין בכוונת מחלקת המדינה לחסל את הוועדה ולהקים על חורבותיה משטר חדש של תיווך – שמענו רבות על תכנית לרכז את כל סוכנויות או"ם הפועלות בתחום הסכסוך הארץ־ישראלי במוסד אחד ולהעמיד בראשו אישיות אמריקנית דגולה – אבל אין לקבל את הדעה כי אך זהו התפקיד שהועד לוועידת פאריס.

4. הרבה יותר מתקבל על הדעת כי לוועידת פאריס נודעת משמעות ממשית ולא רק נוהלית. בשתיים מעוניינת מחלקת המדינה: (א) בהפגנת אהדתה של ארצות־הברית למדינות ערב, אשר "תתקן" את הרושם של נטייה חד־צדדית לטובת ישראל שהתבטאה בעיני הערבים, בין השאר, במלוות הבנק לייצוא וייבוא, בהחלטת "מתן" ובפסק של מועצת־הביטחון בעניין תעלת סואץ; (ב) במאמץ יותר נמרץ מכל אלה שנעשו עד כה לקדם את הדברים במזרח התיכון לקראת משטר של יציבות גמורה מבחינת הביטחון, לשם ליכוד החזית המערבית בפינת תבל זו ומניעת סיבוכים וסיכונים מיותרים. שני הכיוונים מצטרפים בתוצאותיהם לאחד. הם מוכרחים להביא לידי לחץ מחודש על ישראל לשם השגת ויתורים ממנה למדינות ערב. עלינו לעמוד הכן לקראת התקפה מחודשת זו ולהתחסן בפניה.

5. אחת ההוכחות הברורות לנכונותה של סברה זו על מטרת הוועידה היא כוונתה המוצהרת של הוועדה לחרוג ממסגרת של פיוס בלבד ולפלוש לתחום של תיווך פעיל על־ידי נקיטת יזמה מצדה בהשגת הצעות פשרה לשני הצדדים. הצעות אלו מוכרחות להיות מבוססות על ויתורים מצדנו ובאין נכונות מצד מדינות ערב להתקדם לקראת השלום הן עלולות לקפח את מעמדנו מבלי לפצות אותנו בשום תמורה. אבל העובדה כשלעצמה כי בהשפעת מחלקת המדינה עתידה הוועדה להציע הצעות משלה מוכיחה בעליל כי אין הכוונה רק לסול את הדרך לחיסול הוועדה אלא יש כאן התכוונות לגופו של העניין.

379

1. שרת מסר למשלחת את המסמך שלפנינו בעת ביקורו בפאריס ב־13 בספטמבר בדרכו לניו יורק.

6. עם זה עלינו לראות בהחלט את ועידת פאריס כשלב מעבר לקראת העצרת. יש לשער כי שני הפרקים יצטרפו לפרשה אחת של התקפה מכוונת נגדנו. גושפנקא של ועדת הפיוס על הצעות מסוימות מיועדת בוודאי להכשיר אותן מראש בעיני כלל העצרת ולסייע לגיבוש רוב סביבן. מבחינה זו צריכות מסקנותיה של ועדת הפיוס למלא כלפי עצרת 1951 לרעתנו אותו התפקיד אשר מלאו המלצות אונסקו"פ כלפי עצרת 1947 לטובתנו. הרבה יותר נוח למחלקת המדינה לעטוף את יוזמתה מראש במעטה של המלצות או"ם, שבאו מטעם מוסד או"ם המוסמך לדבר, מלחשוף אותה כתוצרת אמריקנית. כאן טמונה סכנה נוספת הנשקפת לנו מיזמת הוועדה.

7. נוכח החזות הקודרת הזאת עלינו לחשב היטב את טכסיסנו. הוא מוכרח להיות כפול. ראשית, מוטב לנו לקדם את פני ההתקפה שתיערך נגדנו על־ידי התקפה יזומה על הצד שכנגד. שנית, עם כל הצורך לסכל את מזימותיה של מחלקת המדינה אשר ביצוען הוטל על הוועדה, ודווקא לשם סיכולן, עלינו לעשות הכול כדי להפגין כלפי חוץ חזית מאוחדת עם הוועדה, הווה אומר עם או"ם, ולצמצם ככל האפשר את שטח הניגודים בינינו לבינה. את עמדתנו הסרבנית לגבי הצעות מסוימות העלולות להופיע מצד הוועידה עלינו להמתיק על־ידי נכונות לקבל הצעות אחרות, למען יכריע החיוב את השלילה. עלינו למנוע ויהי־מה את הרושם שכאילו הוועדה נתמכת תמיכה מלאה על־ידי מדינות ערב ואילו אנו עומדים מבודדים מנגד. טכסיס זה מחייבנו לשתי מלאכות: בניין גשרים בינינו לבין הוועדה ותקיעת טריזים בינה לבין הערבים.

8. הגישה הכללית הזאת לבעיה באה לידי ביטוי באיגרת התשובה להזמנת הוועדה להשתתף בוועידת פאריס,[2] שנועדה לשמש פתיחת המערכה מצד ישראל. את האיגרת הזאת עצמה יש לראות כתדריך למשלחת בשלביה הראשונים של הוועידה. את הסעיפים הבאים יש לראות כהמשך לתדריך הראשון הזה בתוספת הסברות כלפי פנים.

9. הכיוון הראשון מחייב הוקעת סירובם הנוקשה של הערבים להיכנס למשא־ומתן ישיר, שלילתם המפורשת את עצם רעיון השלום בין ישראל וערב והמשך מעשי האיבה והתוקפנות מצדם. ברוח זו נערך נאום הפתיחה של נציג ישראל בהודעתו הראשונה לפני הוועדה. בהמשך ההופעות עלינו להחזיק את הוועדה תחת לחץ מתמיד של תביעה להכריח את הצד שכנגד להיכנס למשא־ומתן ישיר. לחץ זה צריך להיות מלווה באזהרה בלתי פוסקת נגד ההידרדרות במישור המשופע והחלקלק של ניסוח הצעות פשרה מצד הוועדה.

10. בהמשך להתקפה הזאת בשלב מוקדם עלינו לעשות צעד חיובי, שישמש שוב תגר[3] כלפי הערבים – להגיש לוועדה הצעה מפורטת של תכנית למשא־ומתן מקיף על שלום של קבע. עיקרי התכנית הזאת צריכים להיות: (א) הבחנה בין השאלות היכולות להיות נידונות אך ורק במשא־ומתן ישיר בין ישראל והמדינות הערביות ובין אלו שצריכות לשמש נושא לבירור בין ישראל ומוסדות או"ם; (ב) לגבי הראשונות – קביעת היסוד של משא־ומתן נפרד בין ישראל לבין כל אחת מהמדינות השכנות; (ג) ניסוח סדר־יום מסוים לכל אחת מארבע הפרשיות של המשא־ומתן, הכול לפי העניינים המסוימים התלויים ועומדים בינינו לבין כל מדינה שכנה.

11. אשר לכיוון השני, הרי במידה שהוועדה תפתח כלפינו בהצעות של מתן הנחות מסויימות מצדנו כלפי הצד שכנגד, שתבואנה ללא ספק מנומקות בצורך ליצור אווירה נוחה למשא־ומתן ולהכשיר את הלבבות לקראת התפייסות, עלינו להגיב בשאלה – מה תהא התמורה שנקבל בעד הנחות אלו ומנין הביטחון לוועדה כי ההנחות מצדנו "יפשירו" את סרבנות הערבים;

2. ראה מס' 375.
3. במקור העיר כאן שרת בכתב־ידו: תגר – challenge.

שמא רק יקפיאו אותה עוד יותר מתוך סיכוי לסחוט באמצעות הוועדה ויתורים נוספים מבלי לשלם בעד כלום.

12. טכסיס־הכבדה זה על הוועדה, על־ידי הצגת שאלות אשר לא קל יהיה לה לתת עליהן תשובה המניחה את הדעת, צריך להסתיים בהסברה, כי דרך זו של עקירת נושאים מיוחדים וצדדיים מן המכלול לשם טיפול נפרד וחד־צדדי אינה מובילה למטרה, וכי אין מנוס מדיון מקיף וכולל בכל מערכת הבעיות. יש להימנע עד כמה שאפשר מסירוב פסקני ורשמי לדון באיזו שאלה, מתוך השיקולים המודגשים בסיומו של סעיף 7 – אם כי ייתכן כי לא יהיה מפלט מזה בשאלות מסוימות – אבל על־ידי מאמצי הסברה ושכנוע ועל־ידי הצגת שאלות והצבעה על קשיים שלא תהיה בפי הוועדה תשובה משכנעת עליהם יש להניא את הוועדה מלכת בדרך זו ולהביאה לידי יאוש ממנה.

13. בייחוד יש להביע התנגדות לניסיונות שייעשו בוודאי להעלות על סדר־יומה של ועידת פאריס שאלות העומדות על פרקן או נתונות בגדר סמכותן של ועדות שביתת־הנשק. כאן יש להסביר בתוקף כי ניסיון כזה להכפיל את הדיון ולעקוף את ועדות שביתת־הנשק מוכרח, מצד אחד, לסלף לחלוטין את מהות ועידת פאריס, ומצד שני, לערער את סמכותן וזכות קיומן של ועדות שביתת־הנשק – זאת אומרת נזק מזה ומזה ללא כל תועלת שהיא לגופו של עניין.

14. לעומת זה, בהתאם לאותו כיוון שני, כפי שהוגדר בסעיף 7 לעיל, עלינו להיות מוכנים להתקדם כלפי הוועדה בשאלה מרכזית אחת והיא שאלת הפיצויים בעד הקרקעות הנטושים. את השאלה הזאת עלינו לראות ולהציג לא כסלע מחלוקת בינינו ובין המדינות הערביות אלא כעניין של אחריות משותפת בינינו ובין או״ם. רק מתוך גישה כזו לשאלה נוכל להסכים כי יטופל בה בנפרד, מחוץ ובהקדם למכלול כל הבעיות המפרידות בינינו לבין המדינות השכנות. תמיד הודינו בהתחייבותנו לשלם פיצויים בעד הקרקעות שבעליהם הערבים עזבום בצאתם את הארץ. יש כאן עניין של זכויות פרט וסבל פרט. יש כאן בעיה אנושית חמורה ורחבת היקף המעיקה על או״ם ואשר אנו עצמנו מעוניינים בפתרונה. כל עוד מוצגת השאלה במסגרת כזאת, אין אנו חייבים לשלב את בירורה בעניינים אחרים. לא כן אם תוצב השאלה על מישור היחסים בינינו לבין מדינות ערב, כי אז המשא־ומתן עליה יהיה כרוך ממילא בתביעות שכנגד שיש לנו כלפי מדינות אלו לפיצויים בעד הנזקים שגרמה לנו מלחמת התוקפנות והפלישה שלהן.

15. הפרדת בעיית הפיצויים מבעיות אחרות אין פירושה נכונות לקבל עלינו התחייבויות ללא כל תנאי. התנאי הראשון והעיקרי צריך להיות – ביטול כל תביעה וכל תכנית מצד או״ם להחזרת איזה מספר שהוא של פליטים לישראל. התנאי השני – הקדשת האמצעים (שיגויסו מתשלומי הפיצויים על־ידינו ומתרומות בינלאומיות) לסידורם ושיקומם הסופי של הפליטים בארצות השכנות או באזורים יותר רחוקים. התנאי השלישי – כי על־ידי הסכם בינינו לבין או״ם בעניין הפיצויים יצאנו לחלוטין ידי חובתנו כלפי בעיית הפליטים ושוב אין לבוא אלינו בתביעות נוספות.

16. כן יש להדגיש כי אם נהיה מוכנים לדון עם ועדת הפיוס בשאלת הפיצויים בנפרד, מזה לא תשתמע בשום פנים הסתלקות מתביעתנו כלפי המדינות השכנות עקב נזקי המלחמה. תהיה בזה רק הסכמה להפריד בין שתי הבעיות על־מנת שהראשונה תיפתר במשא־ומתן עם או״ם והשנייה במשא־ומתן עם המדינות הערביות. לעומת זה, גם במשא־ומתן עם או״ם עומדת בעינה החלטתנו לנכות מחשבון הפיצויים את שווי הרכוש היהודי המוקפא בעיראק.

יש להודות, כי ההפרדה בין הדבקים מחלישה את התביעה השנייה. אך יש לזכור כי ממילא אין תביעת הפיצויים בעד נזקי המלחמה בעלת סיכויים גדולים, בעוד שחיסול לחץ בעיית הפליטים עלינו הוא הישג רב־חשיבות.

17. כאן יש להעיר כלפי פנים, כי ביסודו של דבר אין לנו לראות את עזרתנו לפתרונה

הגמור של בעיית הפליטים כוויתור חד־צדדי מצדנו אשר אין תמורתו בצדו. עלינו לזכור כי זכינו כבר בפרשה זו בשני רווחים כבירי ערך: ראשית, שטחי הקרקע הנרחבים שעברו לרשותנו במחי־יד אחד, ושנית, פינוי שטח המדינה מהרוב העצום של תושביו הערבים. אי־פתרונה של בעיית הפליטים, אשר אי־תשלום הפיצויים מצדנו הוא אחד מגורמיו, מעיק מאוד על מעמדנו הבינלאומי ומחבל בנו באופנים שונים. פתרון הבעיה או לפחות מילוי התחייבותנו בנידון זה יביא לנו הקלה רבתי לאלתר ויעמיד תריס בפני הרבה פורענויות שהיו נשקפות לנו לעתיד לבוא בלעדיו. לפיכך עלינו לראות בצעד זה מצדנו ויתור רק למראית־עין, כיוון שהתגמול בעדו כלול בו בעצמו.

18. הקווים העיקריים של תכנית תשלום הפיצויים מצדנו צריכים להיות זכורים מי.ג. מס׳ 300 (השיחה עם ה"ה פאלמר ובארקו בירושלים).[4] היסוד העיקרי של התכנית הוא עזרה לממשלת ישראל, על־ידי מלווה או הענקה, למען תוכל לעמוד בהתחייבותה. מצד מחלקת המדינה כבר נרמז לנו כי מן הראוי להפריש למטרה זו חלק מההענקה שהוחלט עליה כבר בקונגרס. ודאי יהיה לנו מאבק קשה עם מחלקת המדינה בשאלה זו ומצדנו נדרוש הענקה נוספת לתשלום הפיצויים. בכל השאלות האלו מוקדם עדיין לקבוע מסמרות.

19. לאחר כל ההסבר דלעיל אין לראות בתדריך זה מתן סמכות למשלחת להביע רשמית את הסכמתנו לתכנית תשלום הפיצויים בנפרד במסגרת ועידת פאריס. על כך תינתן הוראה מיוחדת בבוא מועד. אין הדברים מכוונים אלא להסברת גישתנו הכללית לבעיה. בשלביה הראשונים של הוועידה מותר לרמוז כי שאלה זו פתוחה בשבילנו וייתכן כי נגיע בה לידי מסקנה חיובית. בשיחות כלליות כאלו יש להזכיר תמיד את רכוש יהודי עיראק. כן יש להדגיש את הקשר המעשי בין בעיית תשלום הפיצויים לבין בעיית השלום. אם גם את הערך הכללי של הרכוש הקרקעי הערבי הנטוש אפשר לקבוע לפי איזה קנה־מידה מתקבל על הדעת הקשור ברכוש זה עצמו, הרי את שיעורי התשלומים השנתיים יש לחשב בהתאם ליכולתה הכלכלית והממונית של המדינה, ואילו זו נפגעת במידה רבה מהעדר השלום; החשש לחידוש המלחמה מעמיס על אוצר ישראל הוצאות יתירות של ביטחון; מהחרם וההסגר הערבי הגורם למדינה הפסדים ישירים ומקפח את אפשרויות התפתחותה.

20. תדריך זה מכוון לשלבים הראשונים של הוועידה. עם התפתחות הדיונים ועם פיענוח כמה תעלומות לגבי כוונות הוועדה וטכסיסי הצד שכנגד אין ספק כי יהיה צורך בהוראות והדרכות נוספות.

4. ראה מס׳ 214.

380

ג. אבנר אל מ. עמיר (בריסל)
G. Avner to M. Amir (Brussels)

העתק: 130.10/2550/3

תל אביב, י"א באלול תשי"א
12 בספטמבר 1951

הנידון: בעיית ירושלים

אני עונה בבת־אחת למכתביך מיום 28 באוגוסט וה־31 בו.[1]

שיחתך עם הציר הבלגי הנה חשובה באופן יוצא מן הכלל באשר היא מגלה את המצב המעניין שנוצר במשרד החוץ הבלגי לגבי בעיה זו. אני מברכך על כך שהבאת את הציר להביע בפניך אמון אישי כזה בשיחה כה גלויה.

אינני חייב כמעט לומר שיהיה שומה עליך ערב העצרת ובהנחה שהבעיה תועמד לדיון, לנצל את הגוש ההולך ומתהווה בעניין זה נגד שר החוץ עצמו, ולעודדו לפעולה פנימית אצלם. עליך לנסות ולשכנע את האנשים שלעתים חייבת אף מדינה קאתולית לייעץ לכנסייה כיצד לעשות על־מנת שהכנסייה והעולם הקאתולי כולו לא יושמו ללעג בינלאומי על־ידי התעקשות עקרה. נוסף על כך, הרי ברור אפילו מתוך התשובה ששר החוץ קיבל מאת האב הקדוש – ושאתה מצטט אותה – שאין בעצם איסור מטעם הוואתיקן על המדינות הקאתוליות לקחת על עצמן את האחריות לשנות החלטות קודמות ולהעביר החלטה שהיא בת־ביצוע. להיפך – רמז התשובה הוא כי הכנסייה מביאה בחשבון אפשרות כזאת, בכל אופן איננה אוסרת עליה למפרע. יש רמזים לא מעטים כי הכנסייה מוסיפה ואומרת שאם עצרת האו"ם, ביזמת המדינות הקאתוליות או ביזמת גורמים אחרים, תעביר החלטה שהיא בת־ביצוע הרי תסתגל הכנסייה אז למצב החדש.

המצב הוא, אם כן, בעצם זה: בין המדינות הקאתוליות ישנם גורמים רציניים התובעים גישה יותר מציאותית. אולם הם חוששים כי פעולה במגמה יותר מציאותית כמוה כפעולה נגד הכנסייה. מאידך, הכנסייה בעצם איננה מאיימת על המדינות שלא תפעלנה במגמה יותר מציאותית אלא אומרת שהיא תתמיד בעמדתה ולא תשנה אותה אלא אם כן תפעלנה מדינות

380

1. שניהם בתיק 130.10/2550/3. במכתב הראשון מסר עמיר על שיחה עם ציר בלגיה בישראל. הציר סיפר על שיחותיו במשרד החוץ הבלגי מהן התרשם כי ישנה מחלוקת במשרד בין הפקידות הבכירה לבין שר החוץ על המדיניות בשאלת בינאום ירושלים. בעוד ששר החוץ "עומד ומתעקש בדעתו להמשיך ולדגול בבינאום", סבורים כל הפקידים הבכירים כי הבינאום איננו מעשי וכי המדיניות הבלגית בנושא איננה משרתת את קשרי הידידות בין בלגיה וישראל. לדבריו, גורס שר החוץ כי לכנסייה אינטרסים בירושלים ועליה להחליט אם לסטות מעקרון הבינאום, אך כל זמן שהכנסייה תומכת בהחלטות העצרת לבינאום ירושלים ולא שינתה את הוראותיה בנושא זה לא תוכל בלגיה לשנות את מדיניותה. הציר סיפר כי בשיחה עם שר החוץ הבלגי אמר האפיפיור כדברים האלה: "אתם באו"ם קיבלתם החלטה...קיימו אם יש בכוחכם לקיים החלטה שאתם קיבלתם אותה, או שנו אותה, אבל על אחריותכם...אנו, הכנסייה, איננו זזים מן הפתרון שמצאנו שהוא הוא המבטיח את המקומות הקדושים."

במכתב השני ביקש עמיר הנחיות כיצד להציג את עמדת ישראל לגבי בעיית ירושלים בשיחות הכנה שיש בדעתו לקיים עם חברי המשלחת הבלגית לעצרת האו"ם.

האו"ם לפי מגמה חדשה. כאן יש מעגל קסמים שאנו חייבים לנסות לשבור אותו על־ידי פעולת שכנוע בבריסל, בפאריס ובמקומות אחרים, לפי הקו הנ"ל. אם בלגיה רק תפעל על יסוד התשובה שהיא קיבלה מאת האב הקדוש – הרי כבר מובטחת התקדמות ניכרת. ולכך היא צריכה למצוא את האומץ הדרוש. נדמה לי כי עליך לפרוט על המיתר הזה.

2. זה מביאני למכתבך השני בו אתה מבקש הוראות כיצד לענות לשאלות משרד החוץ. לעת־עתה ההוראה היא להימנע מבירורים בעניין זה במידת האפשר. אני כל הזמן הייתי סבור כי אין בעצם כל סיכוי שהבעיה לא תעלה על סדר־היום של העצרת. לכן, שאלותיך הן בהחלט במקום וכבר התקשרתי עם הרב הרצוג, המנכ"ל ושר החוץ על־מנת לקבל הוראות. לא רציתי בעניין זה לפעול בעצמי. אודיעך את התוצאות בהקדם.

בברכה,

ג. אבנר

381

ג. אבנר אל מ. עמיר (בריסל) וד. לוין[1] (האג)

G. Avner to M. Amir (Brussels) and D. Levin (The Hague)

העתק: 130.10/2537/19

תל אביב, י"א באלול תשי"א
12 בספטמבר 1951

הנידון: יחסי הולנד–ישראל

אני עונה בבת־אחת למכתבו של הציר מיום 29 באוגוסט, ולמכתבו של יועץ הצירות מה־4 בספטמבר.[2] כל אחד מכם קרא את מכתבו של השני ואני קראתי את שניהם.

מתברר שהציר מפחית מחשיבות השפעת נטיותיהם של פקידים מסויימים על היסוסי ההולנדים, אם כי אינו מבטל לגמרי גורם זה. אולם הציר מעמיד במרכז את היחסים עם העולם הערבי והמוסלמי אשר אתו אין ההולנדים חפצים להסתבך בגלל כוחו בעולם ובשל עניינים אשר אינם בציפור־נפשה של הולנד.

מאידך, טוען היועץ שההיסוסים הם במידה רבה מושפעים על־ידי שני אנשים קובעים בעניינים שלנו. הוויכוח מעניין ואין ספק ששני הגורמים הם המשפיעים. אני רחוק ממקום הפעולה המדינית שלכם, אך אם עלי לשפוט לפי אינסטינקט מדיני כללי ולפי המצב בארצות אחרות, נדמה לי, כאמור, ששני הגורמים קיימים אלא שהנימוקים הכלליים המובאים במכתבו של הציר מהווים בוודאי את הסיבה היותר כבדה. אני יכול לתאר לעצמי יפה שהולנד איננה מוכנה להסתבך דווקא עם העולם הערבי, ולכן על־אף ידידותה עם ישראל יש היסוסים פה ושם ויש ניסיון להראות שיווי־משקל כלפי חוץ בנאומים ובהופעות במועצת־הביטחון וכו'. נדמה לי שטיעונו של הציר משכנע בנקודה זו.

381

1. דניאל לוין, יועץ בצירות ישראל בהאג.
2. שניהם נשלחו אל מחלקת מערב אירופה ונמצאים בתיק 130.10/2537/19.

תפקידה של הצירות הוא, כמובן, לטעון בלי הרף שעל מדינה כהולנד לשפוט את הדברים לפי הצדק ולא לפי חשבונות מדיניים. זאת בצירוף טיעון והוכחה שהעולם הערבי מכבד את מי שמכבד את עצמו ואינו מפייס באופן אופורטוניסטי.

אבל לניתוחו של העניין – סוף־סוף אין מדינה ביבשת אירופה אשר איננה לוקחת בחשבון בכל צעד ושעל את התגובה הערבית ואין סיבה אובייקטיבית מדוע הולנד תהווה יוצא מן הכלל בנידון זה. זאת היא למעשה הבעיה המרכזית בענייני החוץ שלנו ביחס לרוב מדינות העולם – העובדה שאין נכונות לסכן[3] יחסים עם הערבים גם במקרים שבהם תמיכה גלויה בנו מתיישבת עם הצדק. נדמה שרק גואטמלה, אורוגואי, נורבגיה, שבדיה ופינלנד מוכנות אולי לקו מסוג זה.

אין ספק שבהולנד משחק הצדק והעניין האנושי תפקיד רב. מכאן התעניינותם הכנה בבעיית הפליטים, – התעניינות אשר באותו זמן משרתת גם את המגמה של הצגת שיווי־משקל בין ישראל וערב.

ופה אני בא לענות למכתבו של הציר מה־30 באוגוסט.[4] מצטיירת בקרב ממשלתנו ההכרה שיש לסלק את עניין הפליטים מסדר־היום על־ידי הסדר פיצויים הוגן בינינו לבין האו"ם. מתחזקת ההכרה שכדאי לסלק אבן־נגף זו ביחסינו הבינלאומיים על־ידי סידור פיצויים. ממש היום דנה הממשלה בעניין זה מנקודת־ראות זו, ויכול להיות שבעת ועידת פאריס תראו תוצאות מן המגמה הזו. כמובן אודיעכם מיד על כל החלטה שתתקבל. אין הדבר ניתן עדיין לפרסום ולדיבור. מאחר שסילקנו מן העולם – בכל־אופן ברוב המדינות – את סכנת ההחזרה יש לחשוב שאם נציע פיצויים הוגנים נשכנע[5] את עצמנו מהשפעתה של בעיה כאובה אשר בקשר אליה העולם אינו אתנו בכל מאת האחוזים.

בברכה,

ג. אבנר

3. במקור בטעות: לסכם.
4. בתיק 130.10/2550/16.
5. כך במקור. צ"ל: נשחרר.

משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs: Information to the Israel Missions Abroad

130.02/2443/9

תל אביב, י"ב באלול תשי"א
13 בספטמבר 1951

סודי

עוד לבעיית ירושלים בעצרת הקרובה
(ראה גם י.ב. מס' 346)[1]

[.....][2]

ד. הערותיו העקרוניות של שר החוץ

עם התקרב כנס העצרת מתגלים סימנים של יזמה ופעילות בשאלת ירושלים. כבר פנו אלינו בשתים–שלוש בירות בשאלה אם נהיה מוכנים גם הפעם לתת יד להסדר אשר יבטיח את פיקוח או"ם על המקומות הקדושים.

הקו הכללי שלנו נוכח אפשרות העלאת שאלת ירושלים על סדר־יומה של העצרת הבאה עלינו נדון כבר במידה מספקת בי.ב. מס' 346 (ראה שם ע' 6). כאן הנני בא להוסיף הדרכה לתגובתנו על פניות מוקדמות אלינו בשלב זה מצד גורמי חוץ, שכוונתן לתהות מראש על מידת נכונותנו לשתף פעולה עם מציעי הסדר חדש.

עלינו להגיב על שאלות כאלו בהפניית השואלים כלפי הצד הערבי. עלינו להסביר כי כל התכניות על הסדר בינלאומי איזה־שהוא של בעיית המקומות הקדושים נכשלו עד עכשיו בעיקר בגלל סירוב הצד הערבי לשתף פעולה. הדברים אמורים כמובן לגבי עמדתו של הגורם הערבי "האוחז ביד", ז"א של ממלכת ירדן, ולא לגבי משלחות המדינות הערביות באו"ם, המהוות גורם מילולי בלבד. סירוב ממלכת ירדן לשתף פעולה הכריע את הכף, באשר המקומות הקדושים העיקריים נמצאים בתחומה של ירדן ולא של ישראל. אין כל טעם לדבר על איזה הסדר שהוא שיחול על כנסיות הר ציון בלבד ולא יכלול את הקבר הקדוש. בשנים האחרונות השקענו מצדנו מאמצים מרובים בבירור האפשרויות של הסדר בינלאומי מתקבל על הדעת. כל המאמצים האלה עלו בתוהו והזמן הרב שהקדשנו להם הוצא לריק. בינתיים נתייצב המצב בירושלים. המקומות הקדושים שמורים. הגישה אליהם חופשית ומובטחת. בכל השטח הזה של קדושת ירושלים אין פרץ ואין צווחה. לדידינו מוטב להשאיר את המצב הקיים ולא להיכנס מחדש בניסיונות מפוקפקים להמצאת משטר שאין לו אחיזה במציאות. אבל אם יש כוונה רצינית לתת ביטוי ממשי ומובהק לסמכות או"ם בשטח זה, אזי לא אתנו יש להתחיל את הבירור אלא עם ממלכת ירדן. אם היא תסרב, אזי אין כל טעם בהמשך המשא־ומתן. רק אם תתגלה נכונות מצדה לשתף פעולה, כדאי יהיה לגורם המעוניין לפנות גם אלינו.

382
1. מס' 352.
2. סעיפים א–ג של המסמך לא הודפסו כאן. בסעיפים אלה הובאו קטעים מתכתובת בין עמיר ואבנר שתוכנה מופיע במס' 380 ובהערה 1 שם.

תגובה זו צריכה לחול לא רק על כל הצעה של פיקוח מצד או"ם על המקומות הקדושים באשר הם (בינאום תפקודי), כי אם גם על תכנית המובלעת שתכלול את המקומות הקדושים לנוצרים וליהודים שבתוך החומות עם רצועת הר ציון שמחוץ לחומה (בינאום מרחבי מצומצם). לגבי התכנית השנייה שוב תלוי הקולר בממלכת ירדן. רק אם היא תסכים לוותר על ריבונותה בחלק הגון מהעיר העתיקה, – דבר שלפי כל הסימנים אין להעלותו כלל על הדעת – כדאי יהיה בכלל לדבר על העניין. אחרת, הריהו קבור מראש.

בקיצור, כשפונים אלינו עלינו לענות כי לא אנו בעלי הדבר הראשונים, ולהפנות את הפונים אל המען הנכון.

מ.ש.

383

ש. אלישיב אל משרד החוץ
S. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 755

נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 13 בספטמבר 1951

שיחתי עם וישינסקי[1] היתה ברוח טובה, שאל לשרת והזכיר שיחותיהם. [–][2] התעניינות בבעיותינו וביקשני להמשיך כשהבעתי רצון להפחית בגלל חולשתו. סיפרתי על העלייה מארצות שונות וציינתי תרומתה החשובה של העלייה מרוסיה בעבר וערך העלייה ממזרח אירופה בגלל הרמה התרבותית ונאמנותה ליסודות החברותיים של מפעלנו. ציינתי העלייה הגדולה מרומניה והזכרתי שיחותיו עם שרת. בדברי על הקשיים בקליטת העלייה והחייאת השממה הפליג במחמאות לכשרונות העם היהודי בהשמיעו דברי עידוד שנתגבר על כל קשיינו. ציין סגולותיהם הנעלות של בני עמנו שהוא מכירם בשטח פעולתם הפואיטית[3] המפלגתית. להערה כי לא די לנו בסגולות בלבד ויש בעיות של מעבר ממקצוע למקצוע ומגורות[4] רבים אמר: גם על כך נתגבר ובירובידזן תוכיח. בסיום השיחה עוררתי עליית הקרובים מבחינה הומניטרית, ציינתי כי ממתן רשיונות יציאה בודדים אנו למדים שאין להם התנגדות עקרונית והדגשתי ההד החיובי שהדבר יעורר בארצנו. הסכים שאין התנגדות עקרונית והדבר תלוי בשאלה מי האנשים העומדים לצאת. סוכם כי אגיש בכתב נימוקינו,[5] וסיים בצחוק "כמובן עליך לפעול בכיוון זה להצדקת ישיבתך כאן ולעשות משהו לבני עמך". המפתיע בשיחה כי כמה פעמים דבר אתי לא כעם נציג ישראל בלבד אלא כנציג היהודים בכלל וגם בהזכירו יהודי רוסיה כינה אותם כבני עמי. לא דיברנו על נושאים מדיניים.[6]

אלישיב

383

1. אנדריי וישינסקי, שר החוץ הסובייטי.
2. מלה אחת לא ברורה במקור.
3. המלה לא קריאה במקור. אולי צ"ל: פוליטית.
4. כך במקור.
5. ראה ש. אלישיב אל א. וישינסקי, 21.10.1951, 130.11/2502/8.
6. ראה דיווח מפורט על השיחה בדו"ח מס' 6 של אלישיב, 14.9.1951, 130.11/2493/9.

ד. לוין אל מחלקת מערב אירופה
D. Levin to the West European Division

מקור: 130.10/2550/3

האג, י"ב באלול תשי"א
13 בספטמבר 1951

הנידון: עמדת הוואתיקן בשאלת ירושלים
למכתבכם מס. ח/ח/17350/119296 מיום 22.8.51[1]

במכתבי הל/950/344 מיום 4.9.51[2] מסרתי לכם את דברי דינגמנס על עמדת הוואתיקן בשאלת ירושלים. הדברים עומדים כמובן בניגוד לאמור במכתבכם דלעיל. עתה ברצוני להביא לידיעתכם כי בהזדמנות שיחה עמו ביום 10.9.51, חזר דינגמנס במידת־מה מדבריו שאמר בשיחתנו הקודמת ושהבאתים במכתבי מיום 4/9, ואמר שאין לו ידיעות ישירות מהוואתיקן. אולם מאידך הדגיש שנית את שתי העובדות החשובות ביותר משיחתנו הראשונה בשאלה זו: (א) שהולנד אינה מוכנה להתערב באופן פעיל בעניין ירושלים ו־(ב) שהוואתיקן, לדעתו, פחות תוקפני עתה מאשר לפני שנה, ויהיה מוכן להסכים להסדר שאלת ירושלים אם הסדר זה יקום בהסכמה הדדית בינינו ועבר־הירדן ויהיה בו משום הבטחת השלום באזור ירושלים.

ב. שקלתי כמובן את דבריו מחדש באור מכתבכם ובאור דבריו בשיחה השנייה. אינני מייחס חשיבות רבה להכחשתו, ומפרשה כתוצאה מחרטה על שאמר יותר מדי ורצון שדבריו על עמדת הוואתיקן ייראו כהבעת דעתו שלו בלבד. נוסף לכך, העובדה בעינה עומדת שדינגמנס סיפר לי בלי שביקשתיו כי הולנד לא תהיה פעילה בשנייה ושהוואתיקן יהיה מוכן לוותר על עמדתו התוקפנית. בתקופת שירותי כאן למדתי לקבל את דברי דינגמנס בהסתייגות־מה, אולם בכל זאת באתי למסקנה כי הפעם גילה לי את עמדתו, והיא עמדת ההולנדים, האמיתית. מובן כי קיימת גם האפשרות להוציא מסקנה הפוכה מזו. דהיינו, לראות את דבריו כהכנה לצעד הולנדי חדש בעניין ירושלים, מה שמתאים לסברה הרווחת לפי ידיעותיכם. במקרה כזה ייתכן לומר כי רצה לתת לנו מראש את ההרגשה שצעד הולנדי בעניין זה לא יהיה צעד עויין הואיל והולנד משוכנעת שאם שאלת ירושלים תופיע בכל זאת בעצרת, הרי יהיה הוואתיקן מוכן הפעם לוויתורים, ומשום כך פעילות הולנד בשטח זה לא תהיה בשירות הוואתיקן כי אם בשירות

384

1. ש. רון ממחלקת מערב אירופה דיווח ללוין על ידיעות בדבר מאמצים של הוואטיקן להעלות את בעיית ירושלים על סדר־יומה של העצרת הקרובה. על־פי הידיעות התנהל מסע תעמולה על־ידי הכמורה בארצות אמריקה הלטינית. נמסר כי הכנסייה תתנגד לכל הסדר שלא יכלול את בעיית הפליטים ושלא יבטיח את זכותה של הכנסייה על המקומות הקדושים. מצד שני היו רמזים בדבר נכונות הוואטיקן לשאת ולתת עם ישראל אם זו תגלה יוזמה לכך. רון כתב כי לפי אחת הסברות ילחץ הוואטיקן בעניין ירושלים דווקא על הולנד. (130.10/2532/18).
2. לוין דיווח על שיחה עם מנהל מחלקת אפריקה והמזרח התיכון במשרד החוץ ההולנדי, הרמן דינגמנס. הם שוחחו על שאלת סואץ והחולה. דינגמנס עורר את שאלת ירושלים ואמר כי לדעתו נחלשה עמדת הוואטיקן בסוגייה זו וצפויה לישראל מערכה פחות קשה מאשר בשנה הקודמת. הוא ביסס את דבריו על מקורות משרד החוץ ההולנדי ברומא. (130.10/2516/2).

העניין בכללו. אם נקבל הנחה זו, נוכל להוסיף ולומר כי דינגמנס התכוון בדבריו אף למשש את הדופק ולראות כיצד נגיב על צעד חדש ולאיזה הסדר נהיה מוכנים להגיע.

למרות כל זאת, אפשרות זו אינה נראית לי, הואיל ואיני מוצא על שום־מה היה לו לדינגמנס ללכת בדרך עקלקלה זו. אם היה בכוונתו להסביר את הצעדים העתידים של הולנד ולעמוד על תגובתנו האפשרית, היה יכול במקרה זה, לדעתי, לעשות זאת בלי שום היסוסים בדרך ישרה. בוודאי תשקלו בעצמכם את העניין ותגיעו למסקנות אשר תגיעו. לכשאני לעצמי, באתי למסקנה, גם לאחר קריאת מכתבכם, כי הולנד לא החליטה לגלות פעילות בבעיית ירושלים. אפשר מאוד שהוואתיקן אמנם פנה להולנד. ובכך יש הסברה לדבריו של דינגמנס על עמדת הוואתיקן. ואם גם פנה הוואתיקן בעניין זה, הרי יש להניח שעשה זאת, בסתירה לידיעותיכם, בצורה הרבה יותר פשרנית.

ג. הרשוני שתי הערות נוספות לגופו של העניין:

(1) אני משוכנע כי הולנד, אם אף תיתן עוד פעם יד ליישוב בעיית ירושלים, הרי יהיה זה רק להסדר שיהיו לו סיכויים להתקבל על־ידינו ועל־ידי הירדן גם יחד, ונוסף לכך גם בהסכמת הוואתיקן. כזכור לכם בוודאי, נמנעה הולנד אשתקד ברגע האחרון מלהיות sponsor של ההצעה ההולנדית–שוודית,[3] מאחר שלא הובטחה התקבלות ההצעה על־ידי כל המעוניינים. נוסף לכך, האינטרס המדיני העיקרי של הולנד באיזור המזרח התיכון הוא קיום השקט והשלום. יש להם כמובן גם אינטרס כללי לחזק ולא להחליש את עמדת או"ם. הצעה תוקפנית לפי דרישות הוואתיקן, כשם שאתם מתארים אותה, עלולה בלי ספק לגרום לאי־שקט ובסופו של דבר להחליש את עמדת או"ם, במקרה שתתקבל שנית החלטה שאינה בת־ביצוע.

(2) אינני מומחה מיוחד לענייני הוואתיקן, ולכם בוודאי ידיעות מדויקות יותר משיש לי. אולם עד כמה שהבנתי מגעת במדיניות הוואתיקן, הרי בדרך כלל מעדיפים הם להשלים עם עובדות ואף לנקוט יוזמה ביישוב בעיות, ויהיה זה אף בדרך שאינה זהה לחלוטין לדרישותיהם המקוריות, מלסבול כישלון גמור של הצעותיהם. לפי דעתי, שאינה מבוססת על ידיעות אחרות פרט לדבריו של דינגמנס, אין לשלול לגמרי את האפשרות שהוואתיקן, אם יהיה פעיל הפעם, יחפש פתרון בערך בקו של ההצעה ההולנדית–שוודית, ולא ישתדל אלא שההצעה לא תיראה מכוונת נגדו, ותתקבל בהסכמתו.

בברכה,

דניאל לוין

ד. לוין

3. ראה כרך 5, הערות־עורך, עמ' 677 ו־698.

385

ו. איתן אל ו. ריילי (ביירות)
W. Eytan to W.E. Riley (Beirut)

Copy: 130.02/2434/1 :העתק

Tel Aviv, 14 September 1951

My dear General,

I have already acknowledged receipt of your letter of 10 September[1] and have now been able to give it careful study. I am accordingly able to send you, as promised, my detailed comment.

2. With regard to paragraph 2 of your letter, I would agree to a formulation along the lines you suggest, in so far as concerns the essence of the matter, except that I should like to make it clear that "taking up the question of Tel-el-Mutilla as a matter of urgency" is understood by me to refer to the calling of an emergency meeting of the Israel–Syrian Mixed Armistice Commission. If the matter is to be treated as one of urgency, it should be dealt with at once by an emergency meeting of the Mixed Armistice Commission; and we should be glad if the Chairman could fix a date for the holding of such a meeting promptly. It was our understanding at the conference we had with you on 6 September[2] that you were fully persuaded, in the light of the new evidence which became available last month, that the armed forces of Syria had been guilty of aggression in the Tel-el-Mutilla area in the early days of May 1951 in flagrant violation of the Israel–Syrian General Armistice Agreement; and I naturally assume that this will determine the attitude of the Chairman of the Mixed Armistice Commission.

3. I would not quarrel with the substance of the remarks you make in paragraph 3 of your letter, except to say that we certainly understood that if Israel complied with the Security Council's directions in respect of the points which were still outstanding and which formed the subject of our discussion on 6 September, the removal of the road-block barring access to El Hamma would be insisted upon by you as a matter of course. In fact, I do not think there is any disagreement between us on this subject, since the phrase "when the present tension... has subsided" presumably refers to the substantial implementation of the matters settled between us on 6 September. We regard all the points discussed on that occasion (and set out in detail in my letter to you of 7 September) as integral elements of

385

1. מס' 376.
2. ראה מס' 372.

one and the same process of pacification – not all of them necessarily to be carried out at precisely the same moment, but parallel with one another within a reasonably short period of time. Incidentally, I understand that on 25 August Colonel Taxis told Major Friedlander that when the police had been evacuated from Khoury Farm, the road-block and mines on the way to El Hamma would be removed. I would not of course, in the present context, hold you personally to so specific a promise; but I quote it as an indication of what naturally comes to mind in connection with your phrase "when the present tension... has subsided."

4. With regard to paragraph 4, it is my clear recollection that in our conference on 6 September we distinguished clearly between the right of free access and of freedom of movement in the demilitarised zone on the one hand, and the actual exercise of that right on the other. I think it was agreed that such a right existed, particularly since no regulations have ever barred freedom of movement within the demilitarised zone, and such freedom of movement did in fact prevail for a long period. But I agree that the automatic exercise of that right is, under present circumstances, quite a different thing, though we may hope to have even this made possible once currrent difficulties have been got out of the way and the present tension has subsided. I agree with you, of course, that this does not cover the access of Israeli police to El Hamma; I think the principle that applies here is that which we spoke about the other day, namely that Israel police will not enter or act directly in Arab villages except in emergency cases when the local Arab police cannot cope with the situation, and then only after agreement has first been sought with the Chairman. This comment also covers the point made in paragraph 10 of your letter.

5. With regard to your paragraph 5, I should like simply to note for the record that in our talk on 6 September the question of the return of the inhabitants of Khoury Farm was not in fact discussed.

As for the operation of the the checking gates, I should be glad if you could see your way to adding at the end of paragraph 5 the following words: "and, once the trial has been successful, the continued operation of the checking gates until the purpose for which they were set up has been achieved".

I do not think that the operation of the checking gates was made absolutely conditional upon the return of the Arab villagers of Baqqara and Ghannama to the demilitarised zone. Colonel Taxis pointed out that these villagers, or at any rate a considerable number of them, might not in fact wish to return to the demilitarised zone – in which case, according to your formulation, the operation of the checking gates could be held up indefinitely. I think it would be fair to say that you agreed that the checking gates could be operated within a few days, if in the meantime there were evi-

dence of substantial compliance with the points mentioned in the memorandum you gave to Mr. Eban,[3] which formed the subject of our own discussions.

6. You state in paragraph 6 of your letter that you reserve the possibility of discussing with the Israel Government the question of the 20 persons from Sha'ab who are stated now to be in Syria, together with other questions which may still be outstanding concerning the Arabs removed to Sha'ab – a subject which, as you correctly note, we did not discuss on 6 September. While I would certainly not deny your right to raise these questions with the Israel Government, I feel bound to record here that we regard the Sha'ab question as finally settled by the arrangements which we agreed upon on 29 June,[4] and which were duly implemented a few days later. As for the problem of relations between villagers in the demilitarised zone and villagers across the international boundary in Syria, you will recall that we discussed this at length on 6 September, but that finally you did not insist upon the point, and our agreement covered no arrangements of any kind in regard to this. Here again, of course, you would be fully entitled to discuss the matter with the Israel Government at some later date.

7. With regard to the Samra villagers, I think I was right in stating that you in fact agreed with the points made in paragraph 5(b) of my letter of 7 September, and I take it that this is the meaning of the remarks you make in paragraph 7 of your letter of 10 September.

8. With regard to the first sentence of paragraph 9 of your letter, we did in fact repeatedly in our conversation on 6 September use the words "shall have a say in determining the total number of police to be recruited and employed in the demilitarised zone." I shall not, however, argue at this stage on the substance of this matter, since I understand that Colonel Taxis and Colonel Hanegbi are well on the way towards working out a practicable arrangement for the policing of the demilitarised zone. It may be worth adding, for the sake of complete clarity, that the authority of the Chairman of the Mixed Armistice Commission in regard to the policing of the demilitarised zone is confined to the points established in our conversation, and does not extend to direct administration. As I stated in paragraph 7 of my letter of 7 September, the Chairman, while he is empowered to authorise the employment of police, is not himself entitled to employ or command them. I believe that this is fully agreed between us.

9. The exchange of letters between us reveals, happily, that there is substantial agreement between us on all the matters we discussed on 6 September, and I am sure that we can now go straight ahead with carrying out the

3. ראה מס' 336 והערה 1 שם.
4. ראה מס' 246.

arrangements we made, and we may look forward, as I wrote the other day, to a long period of peace and stability in the demilitarised zone. This, certainly, is the desire of the Israel Government, and it would very much interest me to hear whether you carried away with you a similar impression from your visit to Damascus last Sunday as regards the attitude of the Government of Syria.[5]

With all good wishes, Yours sincerely,

Walter Eytan

386

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 14 בספטמבר 1951

(א) הנוסחא המלאה של הצהרת פאלמר נבדקה לך בחתימת פאלקור.[1]

(ב) ההצהרה נמסרה בישיבות נפרדות.

(ג) פאלמר ביקש שנמסור את תשובתנו ביום שני הבא אחרי־הצהריים כך שיוכל למסור את פרטי פתרונותיה של הוועדה.

(ד) אני הצהרתי שהייתי משוכנע שהצהרה כה רצינית תעמוד לדיון מקיף של ממשלתי ושחששתי לכן שתשובתנו לא תוכל להיות כל־כך מהירה.

(ה) נוסחת ההצהרה נמסרה לשרת לפני צאתו.

(ו) היום אמסור לפאלמר באופן אישי דברי שרת כדלקמן: "לא היה זמן להתעמק בהצהרה אבל נדהמתי כשקראתי את הקטע בנוגע להחזרת הפליטים. הדבר נראה לי רציני ביותר היות

5. במכתב תשובה מ־19 בספטמבר הסכים ריילי עם עיקרי הערותיו של איתן. לגבי העמדה הסורית הבהיר כי הוא עדיין מצפה לתשובה מדמשק על הצעתו לחדש את פעולתה של ועדת שביתת־הנשק. (130.02/2433/10.)

386

1. הצהרת פאלמר נמסרה בישיבת הפתיחה של מושב ועידת הפיוס בפאריס ב־13 בספטמבר. הנקודות העיקריות בהצהרה היו: (1) פעולות המלחמה נסתיימו, אך טרם הושגה התקדמות ביישוב נקודות המחלוקת בדרכי שלום. (2) תפקיד השיחות לחפש על־ידי תיווך פתרון לבעיות הנוגעות ליחידים (כגון החזרת פליטים ויישובם מחדש, תשלום פיצויים לפליטים, נזקי מלחמה וחשבונות חסומים) ולמדינות (גבולות, אזורים מפורזים, מתן הקלות לנמל חופשי, זכויות דיג, ספנות ומים, תחבורה וטלקומוניקציה, פיקוח על סמים וענייני בריאות). (3) יש לזכור כי העצרת קראה לצדדים לחתור להסכם על־ידי משא־ומתן על־מנת למצוא הסדר כולל לבעיה. מכאן שכל פרטי הבעיה שלובים זה בזה ואין לעקור סעיפים בודדים של ההחלטות מתוך התוכן הכללי. (4) ועדת הפיוס רואה את פתרון בעיית הפליטים על־ידי החזרת כמה מהם ויישוב האחרים במדינות ערב. פתרון זה יטיל התחייבויות על ישראל שלא תוכל לעמוד בהן אם לא תקבל ערבויות משכניה ביחס לבטחונה הכלכלי והלאומי. מצד שני יצריך פתרון זה הפעלת תכניות פיתוח כלכליות אזוריות והסדר אזורי של אוצרות המים. (נוסח מלא בתיק 93.08/341/49.)

ומוזר שעניין ההחזרה הובלט לציון מיוחד בין כל ההצעות שהוועדה מתכוננת להציע. יש לזה טעם של פייסנות מראש. במובן־מה אני שמח שהדבר יצא היות ואנו יודעים למה עלינו לצפות. אני חשבתי שאנו נמשיך ברעיון של תשלום לפי השיחות שהיו אתך ועם בארקו בירושלים.[2] אבל העלאת בעיית ההחזרה יוציא את הוויכוח מהמסלול ויסבך את העניין בצורה הרצינית ביותר. אין ממשלה בישראל כעת שתוכל לקבל את החזרת הערבים. יש מעט סיכויים שתשובתנו תבוא לפני סוף השבוע הבא היות וישיבות הקבינט הישראלי מתקיימות ביום רביעי."

(ז) לפי שהוסכם עם שרת נבריק ביום ראשון את דעתנו לך ולשרת.[3]

(ח) זינדר ביקש מברקים יום־יומיים על הנעשה בוועדת הפיוס. כוונתו לעמוד בקשר מתמיד אתכם ואתו, מציעים שאתם תספקו הידיעות לכל המעוניינים.

פישר

387

ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם
W. Eytan to the Israel Delegation at the United Nations (New York)

Coded Tel. Y997 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/2 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 15 September 1951

Top top secret. P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] plans 17 Sept[ember] submit parties integrated proposal[1] with preamble reaffirming non-aggression engagements under A.A. [Armistice Agreement] and five-point agreement along foll[owing] lines: (a) mutual cancellation war damage claims; (b) repatriation certain categories refugees who can be economically integrated Israel; (c) acceptance by Israel of obligation pay compensation basis estimate prepared by refugee office; creation international body experts to draw up payment plans considering Israel's ability pay; (d) mutual release all blocked accounts; (e) parties to agree meet under U.N. auspices to consider in light experience past three years revision or amendment of A.A.s specially with regard territorial adjustments, establishment international authority to regulate water resources, disposition Gaza strip, creation Haifa free port, border regulations, health contraband control, economic relations Israel neighbours.

2. ראה מס' 214.
3. ראה מס' 388 והערה 1 שם.

387

1. הנוסח הרשמי של הצעות הוועדה נמסר למשלחות ב־17 בספטמבר. הערבים קיבלו את המסמך בו במקום. נציגי ישראל סירבו לקבל אותו עד ל־21 בספטמבר. (ראה מס' 390, הערת־עורך, עמ' 658 ומס' 421 ו־454.) הצעת הוועדה פורסמה כמסמך או"ם AR/54, 17.9.1951, 93.02/175/13.

Roham [Prime Minister] takes grimmest view all above which would create chaos Mideast, urges you[2] see earliest opportunity strongest representations, enlightenment campaign, State Dep[artment].

Eytan

388

ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס
W. Eytan to the Israel Legation in Paris

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2344/9

תל אביב, 16 בספטמבר 1951

לפישר. אני מסכים הסכמה כללית להצעות הכלולות במברק 140[1] אבל מציע כי לא תסכם דבריך סופית עד שתדבר עם שילוח שדן על המצב עם ראש הממשלה לפני עוזבו. כשיהיה בידך הנוסח הסופי של הודעתך הבריקו בגלוי אלינו ואל השר בניו יורק לידיעתנו.

לשיחות העתידות עם אנשי ועדת הפיוס זכור הנקודות דלקמן:

(א) כל סידור שייעשה בקשר לפיצויים לפליטים אסור שינוסח בצורה כזאת שיתקבל הרושם כי ישראל אחראית לבריחת הפליטים ומצבם.

(ב) שחרור הדדי של פקדונות מוקפאים צריך לכלול עיראק. לידיעתך ערך הפקדונות המוקפאים הערביים בישראל נאמד בחמישה וחצי מיליון לירות בשעה שערך הפקדונות המוקפאים היהודיים בעיראק לפחות עשרים מיליון ואולי אף שלושים עד ארבעים מיליון.

(ג) ביטול הדדי של תביעות לפיצויים עקב נזקי מלחמה לא יוכל להתקבל כלל. היכן שמעו על ארץ שהותקפה ושוויתרה על תביעותיה מן המתקיף.

מתי יתחדש קשרך עם ארצות־הברית? מיד עם חידושו אני מניח כי תודיע לניו יורק על כל התפתחות חשובה.

אני מודיע בקביעות לכל הצירויות וארתמן לעגלה כפי שעשיתי במקרה סואץ. כל טוב לכולכם.

איתן

2. הכוונה לשרת ששהה באותם ימים בניו יורק.

388

1. פישר הציע להגיב על הצהרת פאלמר בפתיחת ועידת פאריס (ראה מס' 386 והערה 1 שם) בשני שלבים: למסור הצהרה ישראלית בדבר הימנעות מפעולות איבה ונכונות לקידום השלום על־פי הנוסחה של פאלמר, ולהודיע שישראל תגיב על יתר חלקי ההצהרה לאחר תגובת הערבים באותו נושא (130.09/2344/8 ,15.9.1951). ראה גם מס' 391 ואת נוסח התשובה הישראלית במס' 396.

389

ט. קולק אל ג'. מקגי (ואשינגטון)
T. Kollek to G.C. McGhee (Washington)

Copy: 130.10/2485/1 :העתק

Washington, 17 September 1951

Dear Mr. McGhee,

I am writing to you to express my Government's appreciation and gratitude for the decision to include Israel as a beneficiary of the Mutual Security Program. We regard this [as a] manifestation of the good will of the people and the Government of the United States of America towards the people of Israel. It will greatly aid Israel in the resettlement of refugees and will thus increase her ability to contribute to the defense of peace and freedom.

Though the Congress of the United States has not yet taken final action on this act, the progress of the legislation has reached a stage sufficient to permit an estimate of the dimensions and the nature of the program for the Near East.

I would like to convey to you some of my Government's thinking on the subject of utilization of the funds provided by the Mutual Security Act of 1951 in connection with Israel's program of refugee relief and resettlement. I am attaching a preliminary memorandum,[1] the purpose of which is to make available to you our tentative views on the implementation of this program.

You will recall that in March the Government of Israel submitted a request for a grant-in-aid of $150,000,000.[2] This sum represented, in the conviction of the Government of Israel, the amount currently needed to enable it to meet existing extraordinary problems arising out of its unprecedented immigration. Events have confirmed the apprehension then expressed. The economic crisis caused by the influx of refugees into Israel has deepened, and has been exacerbated by world-wide inflation and a serious drought. However, since the authorization for Israel by Congress will apparently not exceed $73,500,000, the proposals submitted are limited to that figure, with some indications of other uses, should further funds for Israel become available.

The fundamental objectives of all the projects are to finance refugee relief or to stimulate resettlement, both in agriculture and industry. The

389

1. המסמך לא הודפס כאן. הוא נמצא בתיק 93.08/343/6.
2. ראה מס' 85 והערת־עורך, עמ' 169.

integrated program is geared to these dominant aims of Israel's economic life.

I shall, of course, be glad to discuss this with you further.

Sincerely yours,

Theodore Kollek
Minister Plenipotentiary

390

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן MTA97
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 18 בספטמבר 1951

פישר מודיע:

למרות התנגדות אראס ומארשל עמד פאלמר על החלטתו למסור ההצעות.[1] הערבים קיבלו אחרי שהצהירו הצהרה.[2]

פאלמר וברקו טענו לשילוח כי בלי להגיש הצעותיהם לא יהיה כל סיכוי להביא הצדדים למשא־ומתן. הצעותיהם כדבריהם אינן מחייבות והנן למעשה הצעה לסדר־יום. בהמשך עבודתם הם מתכוננים להימנע מכל משא־ומתן עד שכל הצדדים יתחייבו על הצהרת אי־התקפה. כמו־כן הם מתכוננים לשוחח עם כל מדינה רק בעניינים הנוגעים לה. הפצירו מאוד שנקבל מהם הצעותיהם לעיון. טענו כי אין קבלת ההצעות מחייבת אותנו ולא כלום. אף־על־פי־כן החלטנו לסרב לקבל ההצעות.

בסוף הישיבה פאלמר ניסה להצטדק, ועזבנו הישיבה באווירה ידידותית. גם בשיחה פרטית וגם בישיבות הגבנו חריפות על סירובם להשהות הגשת ההצעות.

איתן

390

1. ראה מס' 387 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 397 והערה 1 שם.

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 18 בספטמבר 1951

(א) בשיחה עם זיאמה [דיבון] מסר טוקאן שההוראות שיש למשלחות הערביות הן לפעול במסגרת החלטות או"ם ולהתרכז בשאלת הפליטים. באשר לטקטיקה ינסו להופיע כמשתפי פעולה עם הוועדה ולמשוך העניין ככל האפשר. התגובה הראשונה להצעות – שלילית. חושבים למשוך העניין על־ידי בקשת הצעות מפורטות שתבהרנה לכוונות הוועדה. עבד אל־מונעים[1] אינו פעיל כמעט בכלל.

(ב) אחמד [טוקאן] הציע לזיאמה פעולה נגד התנועה לאיחוד עיראק, הירדן, ויגיש בימים אלה הצעה בנידון.

אנו ממליצים שתשובתנו[2] תהיה לפי הקווים הבאים:

(א) חזרה על אמונתנו בשיחות ישירות.

(ב) באשר לתיווך: הסכמתנו תלויה בשיטת ונוהל התיווך, שצריכים להיות נושא לבירור מוקדם בין הוועדה והצדדים.

(ג) קבלה ברורה של השקפת הוועדה שצריך לדון בבעייה בכללותה.

(ד) הסכמה לצורך הצהרה מוקדמת של שני הצדדים.

(ה) מוקדם לנקוט עמדה לגבי פרטי כוונות ודעות הוועדה לפני הצהרת שני הצדדים.

(ו) נכונות להסכים לקבל ההצעות כאמצעי להבהרת כוונות הוועדה ללא התחייבות כלשהיא.

הערות: (א) שימוש בביטוי שלום בפלשתינה עלול להקל על הטיעון הערבי כפי שמופיע בתשובתם.[3] יש לשקול האם כדאי להכניס המושג שלום בין ישראל ושכנותיה בהצהרות המוקדמות, גם אם דרישה זו עלולה להביא לידי סירוב ערבי.

(ב) באשר לשיחות ישירות יש לקחת בחשבון שבהצהרה מדובר על שינוי והרחבת שביתות־הנשק, דבר המחייב שיחות ישירות.

פישר

391

1. מוחמד עבד אל־מונעם מוצטפא, ציר מצרים בברן וראש משלחתה למושב ועידת הפיוס בפאריס.
2. השווה מס' 388 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 390, הערה 2.

392

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y10 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 19 September 1951

Reuven [Shiloah] arrived this morning, leaving again for Paris tonight, due New York Sunday, will tell you whole story. Meanwhile Gov[ernmen]t decided on main lines reply Palmer opening statement:[1]

(1) Stress on peace.
(2) Direct talks.
(3) We willing contribute compensation but must be mutual i.e. two hundred thousand Jews from Arab countries now in Israel have same claim compensation for property, release blocked accounts etc.
(4) As first step we attach importance to non-aggression pact.
(5) We think important first secure agreement on agenda and procedure before starting consider P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] proposals.

We have text proposals as handed to Arabs which substantially same as already known.[2] We not yet received text officially since not answered opening statement yet.

Generally agreed at Gov[ernmen]t meeting we must go through motions in Paris but main fight [Washington] D.C. At Paris we can spar and manoeuvre on methods, procedures etc. but substance of proposals can be defeated only in U.S.A. – if not in State Dep[artmen]t then in White House if not White House then press, Jewish opinion etc. Hope you, Aubrey [Eban], Reuven will lay foundations sharp sustained campaign U.S.A. for which should rope in all available forces.[3]

Eytan

392

1. ראה מס׳ 386, הערה 1, מס 396, והערת־עורך, עמ׳ 169. ישיבת הממשלה התקיימה ב־19 בספטמבר.
2. ראה מס׳ 387 והערה 1 שם.
3. במברק אישי הוסיף איתן כי רוב השרים בישיבת הממשלה התבטאו בחריפות נגד ועדת הפיוס ובמיוחד ראש הממשלה, הרב מימון, ד. יוסף וג. מאירסון. לעומתם היו השרים קפלן, רוזן ושפירא מרוסנים יותר וסייעו מאוד לאיתן. הוא גרס שפעילות נמרצת של שרת בארצות־הברית תתקבל בהערכה מרובה בממשלה. (Y11, 19.9.1951, 130.09/2330/2.)

מ. קרן אל מחלקת ארצות־הברית
M. Keren to the United States Division

העתק 93.08/342/38

ואשינגטון, י"ט באלול תשי"א
20 בספטמבר 1951

כמוס

הנידון: מתן

ר"פ אנו מוסרים לכם העתק של תזכיר על מתן אשר הוגש על־ידינו למחלקת המדינה.[1] מטרת תזכיר זה היא להגיב על המצב המסובך אשר נוצר על־ידי הניסוח המיוחד במינו של חוק המתן.

כידוע לכם, הוקצב סיוע כלכלי לישראל בשני סעיפים:

(א) סעיף 203 (לפי החוק בצורתו הנוכחית) מכליל את ישראל בסיוע כלכלי למזרח התיכון מבלי להזכיר את שמה או לפרט את הסכום.

(ב) הסעיף השני (205) קובע מתן של 50 מיליון $ לפליטי ישראל "for specific relief & resettlement purposes".

כשהשורות האלה נכתבות עוד לא התקיימה הוועידה המפשרת בין הבית ובין הסנט, כך שאין אנו יודעים את הסכום הסופי אשר יוענק לנו; אולם הואיל והסעיף 205 הוא זהה בשתי הצעות החוק, הן של הבית והן של הסנט, אין ספק שהוא יעמוד כמות שהוא כעת. אשר לסעיף 203 יש לצפות לכך שההחלטה הסופית תהיה בין סכום הבית (23.5 מיליון $) ובין סכום הסנט (18 מיליון $).

ההקצבה לטובת הפליטים מעמידה אותנו בפני בעיות רציניות. הסעיף 205 הוצע על־ידי חבר הקונגרס, מר יעבץ, כסעיף מקביל לתמיכה לפליטים הערביים ולא היתה אפשרות אחרת להעבירו בשני הבתים. אולם ניסוח הסעיף מתעלם מהמצב שלנו באמיתו. חברי הקונגרס התייחסו לסיוע לפליטי ישראל כשם שהתייחסו לסיוע לפליטי ערב; הם חושבים, כנראה, שפליטי ישראל כלואים במחנות ושהם חיים חיי בדידות משאר האוכלוסיה. משום כך היו סבורים שסיוע להם יהיה דומה לסיוע לערבים, ושיקום שלהם ידמה לשיקום פליטי ערב, והם החליטו על הנוסחא הנ"ל.

למעשה העולים שלנו הם מעורבים עם שאר היישוב ולכן אין אפשרות לחבר תכניות אשר תתחשבנה רק בהם. סיוע לעולים פירושו סיוע ליישוב כולו, ופיתוח כלכלי של ישראל פירושו קליטת עולים.

יש אפוא סתירה בין ניסוח החוק לבין צרכינו הכלכליים, וסתירה זאת יכולה להוות תקלה רצינית בניסיונותינו ליהנות מהסכומים המוקצבים. האדמיניסטרציה האמריקנית חושבת בדרך כלל בקווים ליגליסטיים צרים. היא עלולה להסתמך על אות החוק ולא לסטות ממנה כמלוא הנימה.

נוסף לקושי זה ישנו גם קושי הזמן. הסכום ניתן לתקופה של 1 ביולי 1951 – 30 ביוני 1952. כבר עברו כמעט שלושה חודשים של תקופה זו ועדיין החוק לא נכנס לתוקפו. עד שהוא

393

1. ראה מס' 389 והערה 1 שם.

יאושר סופית, עד שה־Appropriation Committee תרשה את הוצאת הסכומים, עד שהמוסד המטפל יוקם וייכנס למסלול הפעולה – מי יודע כמה חודשים יעברו עוד עד אז. אנו חייבים אפוא לעשות מצדנו מאמץ עליון כדי להכין את הקרקע, כך שבשעה בה שלטונות ארצות־הברית יהיו מוכנים לפעולה, גם אנו נוכל להופיע לפניהם עם תכניות מוכנות. התזכיר מנסה, כפי שתראו בעת קריאתו, לפרש את דברי החוק, כך שנוכל להפיק ממנו תועלת ממשית, ז.א. להגדיר את ה־ projects for relief and resettlement כתכניות לעזרה כלכלית כללית. העתיד ילמדנו אם נצליח בהשקפה זו או לא.

ברגע זה אין כאמור עוד החלטה סופית איזה מוסד יטפל בחלוקת הכספים. כפי הנראה ישנם עכשיו סיכויים רציניים שמחלקת המדינה תנצח על מפעל הסיוע במזרח התיכון. אפשרות זאת אינה כמובן לפי טעמנו. לא רק שהשפעת השיקולים הפוליטיים של המחלקה תהיה הרבה יותר גדולה אם הטיפול בכספים ייעשה באותו המוסד, אלא גם למחלקת המדינה אין כל ניסיון בהוצאת סכומים כה גדולים. עד כה היא טיפלה אך ורק בסעיף 4 וכל מחשבותיה הולכות במסלול צר זה, בה בשעה שה־[ECA [Economic Cooperation Administration זכה להצלחה גדולה בביצוע תוכנית מארשאל הענקית. הסכנה הגדולה ביותר היא שידידינו במחלקה למזרח הקרוב ישתדלו לתאם את קצב הוצאת כספינו לזה של הערבים. לואים ג'ונס בשיחתו האחרונה כבר רמז לקולק ולי מה רב פחדו שמא בסוף שנת התקציב יתגלה כי ישראל הוציאה את כל כספה ואילו הערבים לא הצליחו לקבל אפילו חלק ניכר. אנו מנסים בדרכים שונות למנוע בעד גזרה כזאת ולהשפיע על כך שהטיפול במזרח התיכון לא יימסר למחלקת המדינה. אולם אמצעינו בנידון זה כמובן מוגבלים מאוד.

ועדת ה־Appropriation תחליט בימים הקרובים על אישור הכספים המוקצבים. זהו השלב האחרון והמכריע בהעברת החוק בשני בתי הקונגרס. אומרים לנו שהסיכויים אינם רעים, כי הוועדה תאשר את הסכומים כפי שהם הוחלטו ולא תקצץ בהם. אבל לא נוכל לה[ת]עלם מהסכנה שבולמוס החסכונות יפגע גם בסכומי המתן שלנו. קנן עומד על המשמר ולא יזניח שום מאמץ בכדי להעביר את החוק כלשונו. מטעם השלטונות יביא כנראה מקגי את הסעיפים הדנים במזרח הקרוב של הצעת החוק לפני הוועדה ויתן את ההסברים הדרושים. ברור שאין אנו בטוחים שמקגי יעשה מאמץ נאמן בכדי להסביר לחברי הוועדה את הצורך ב־50 מליון $ לפליטי ישראל – סכום שהוא לא דרש ואשר הוכנס לחוק נגד רצונו. מטרה נוספת של התזכיר היא גם לכבול את ידיו ולכוון את הסבריו בדברו אל חברי הקונגרס שלא יוכל לטעון שממשלת ישראל לא הציעה שום הצעה על השימוש בכספים האלה.

משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs: Information to the Israel Missions Abroad

130.02/2440/11

תל אביב, י"ט באלול תשי"א
20 בספטמבר 1951

סודי

לבעיית ירושלים בעצרת הקרובה[1]

השמועות המגיעות אלינו ברציפות בזמן האחרון ממקורות שונים ורבים – מנציגים כנסייתיים בעיר העתיקה, מהקונסולים הקאתולים בירושלים, משוודיה, הולנד, בלגיה ודרום אמריקה – מחזקות את ההנחה כי לעצרת לא יינתן להתחמק מחידוש הדיון בבעיית ירושלים. קווי המחשבה במחנות היריבים למיניהם אינם נהירים לנו עדיין, ייתכן מאוד כי אף אצלם גופא לא התגבשו עדיין תכניות פעולה סופיות. אולם הסימנים שבעין דיים כדי להניח כי מוחלט אצלם לנקוט בכל האמצעים כדי למנוע שהבעיה תיעלם ב"מיתת נשיקה" מעל הבמה הבינלאומית.

על סמך סימנים אלה ניתן להניח כי הוואתיקן החליט להסתכן, אפילו עד כדי אפשרות של כישלון נוסף, דוגמת השנה שעברה, ובלבד לחסל את "המציאות שבשתיקה". אם אמנם כך הדבר יש לצפות למאמץ עליון מצדו מבחינה תכסיסית ופעילות מדינית כאחת כדי להציל את הבעיה ממפלה נחרצה שבכישלון נוסף. באם אמנם הגיע הוואתיקן להחלטה מעין זו, מותר לשער כי החלל המדיני – ואולי עוד יותר החלל הפסיכולוגי – שהתהווה עם רצח המלך עבדאללה שימש גורם מכריע לגיבושה.

אין בסימנים אלה כדי לשנות או לגרוע מתוקפו של הקו המדיני הנוכחי שלנו שהותווה על־ידי שר החוץ בהערותיו למכתבו של השגריר אבן (ראה י.ג. 346)[2] ובהערותיו למכתבו של ציר ישראל בארצות בנלוכס (ראה י.ג. 361).[3]

הרי כמה נימוקים:

ראשית, אין להתעלם מאפשרות כי הוואתיקן יהיה מעוניין בהעלאת הצעה לא־קאתולית על שולחן העצרת בהניחו כי אם תיכשל – ואמנם בידו בהחלט להכשילה – יצא כי המתח סביב הבעיה לא רפה מזה ואוהדי הבינאום יוכלו לבקש אישור לעמדה הקאתולית בהסתמכם על כישלון ההצעה הלא־קאתולית מזה. אמנם אפשרות כזו היא רחוקה למדי אולם נדמה כי חובת הזהירות אינה משחררת אותנו מלהתחשב בה. על־כל־פנים, אל לנו להשתמש במשקלנו כדי לעורר תשומת־לב נוספת לכל העניין. ניסיון העבר הוכיח כי הוואתיקן מעוניין ביותר להצביע בבירות שונות על עירנות בלתי פוסקת מצד ישראל בחיפוש פיתרון לבעיה. לא אחת הסתייע בכך הוואתיקן בעבר כדי לחשל את הכושלים בקיום הוראותיו או בקשותיו בטענה: אם ישראל עודה מבקשת פתרון, משמע כי אף לבה אינו שלם עם הדברים שבכפיה על הפתרון המעשי במציאות הקיימת. אל נשכח את העדות הברורה שבידינו על הקשיים בהם נתקל

394

1. בהערת פתיחה, שלא הודפסה כאן, נאמר כי יעקב הרצוג ממשרד הדתות חיבר את המסמך שלפנינו.
2. ראה מס' 352.
3. ראה מס' 382.

הוואתיקן בגיוס ממשלות קאתוליות לתמוך בגישתו. מכל מקום עלינו להיזהר מלהקל עליו את מלאכתו. ברור הדבר כי אם מדינות לא־קאתוליות, עם או בלי ישראל, משמיעות הצעות פיתרון, יכול הוואתיקן לחייב מוסרית את המדינות הקאתוליות להתלכד למאבק לשם העברת הצעות מסוכנות לנו יותר מההצעות הלא־קאתוליות.

שנית, בכוונתנו להופיע הפעם בפני העולם לא כנאשמים בחבלה בזיקה הבינלאומית לגבי העיר, אלא להיפך, כאלה שלא חסכו עד כה כל מאמץ כדי לקיים מתוך זהירות משנה ומתוך יחס של כבוד החלטי את החובות שקיבלנו עלינו שעה שהכרזנו על ירושלים החדשה כחלק בלתי נפרד של ישראל וכבירתה. בשבועות הקרובים נוכיח בסקירה מפורטת שתסתייע בעדות חיצונית משכנעת כי אמנם אפשרנו גישה חופשית למקומות המקודשים שבעיר העתיקה. עשינו זאת בימי מתיחות וניסיון; מי אפוא יוכל להטיל ספק בנכונותנו וביכולתנו כאחד להנציח קיום חובה זו כחלק יסודי בהווי מדיניותנו החיצונית.

שלישית, הרקע הפסיכולוגי של הדיון הבא יתבסס על אי־היציבות ה"אורגנית" של שלטון לא־בינלאומי בירושלים וההוכחה לכך, מעשה הרצח בעיר העתיקה והחלל שהתהווה בעקבותיו. אמנם יהיו כאלה שינסו לבקש סימוכין של אי־יציבות גם אצלנו, על כך יש להשיב תשובה ניצחת מתוך ניתוח השוני האורגני בין המשטר בישראל והמשטר בארצות ערב. יש להדגיש כי בירושלים החדשה כמעט ואין מקומות מקודשים לנוצרים (שניים בלבד סומנו במפה של מועצת־הנאמנות בישיבתה בג'נבה ב־1950) ואנו לא מינינו יהודי כשומר המקומות הללו. בעת המהומה בעיר העתיקה הלכו תושבי ירושלים היהודית בסדר, בשקט ומתוך משמעת מדינית לבחירות. ולא זו בלבד, למרות הסכנה שנשקפה עם רצח המלך למסגרת שביתת־הנשק בינינו לבין הירדן, לא עשינו מה שציפו רבים שנעשה, דהיינו כיבוש העיר העתיקה. האם בזאת לא הוכחנו ברורות כי אין פירושה של החזקתנו בעיר החדשה היערכות להרחבת שלטוננו על העיר כולה? יש להחדיר להכרה הבינלאומית אחת ולתמיד כי קשירת ירושלים היהודית לבעיית הבינאום הנהו עניין של תכסיס ערבי גרידא שהוואתיקן נגרר אחריו מתוך שאיפה לחדור לארצות ערב בכללותן וכדי להבטיח את קיום המאבק על בינאום העיר העתיקה הנתון לשלטון ערבי.

שר החוץ מדגיש בי.נ. 361 כי בעיית בינאום המקומות הקדושים מתייחסת אך ורק לאותו חלק הנמצא בידי הערבים, לפיכך הגיוני הדבר כי עלינו להימנע מלגלות עניין כל־שהוא בהצעות חדשות לפתרון בעיית ירושלים כי לא בנו נוגע עניין זה. אם הודענו בסוף 1949 כי רעיון בינאום העיר החדשה הנו בלתי־מציאותי ואם אנו מודיעים כעת כי עמדנו במבחן ואפשרנו מעבר חופשי למקומות הקדושים הנמצאים בעיר העתיקה בלבד, הלא מחוייבים אנו להיזהר מלפגוע בשלמותו של קו מדיניותנו זה.

קו זה, כמובן, אינו כובל אותנו מלעבור לפעילות ממשית באם נידרש לכך. קו זה יתן לנו יד חופשית להציע, בעת שנמצא לנכון, בינלאומיותו של חלק מהעיר העתיקה כדי לפתוח לעצמנו מעבר לכותל המערבי. בנו פוגע השלטון הערבי הנוכחי בעיר העתיקה יותר מאשר בוואתיקן באשר הוא חוסם לפנינו כל אפשרות של גישה לשריד מקדשנו. אם החרשנו עד כה הרי עשינו זאת מתוך חובת הזהירות שהוטלה עלינו על־ידי המאבק לדחיית הדרישה לבינאום העיר החדשה וכן נוכח הסיכוי שהיה קיים בזמנו, כי עבדאללה יאפשר לנו מעבר לכותל המערבי.

מקו ההסתייגות הנוכחי ועד לדרישה אפשרית של בינאום חלק מירושלים העתיקה יהיה משום רציפות הגיונית וחיזוק טענתנו היסודית – שצריכה להיראות כמובנת מאליה, בכל אופן אצלנו – כי ירושלים החדשה הוצאה כבר מזמן מכל משחק הבינאום ושלוחותיו התכסיסיות.

395

א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה
A. Kubovy to the East European Division

מברק מוצפן 363
נוסח נכנס: 130.09/2306/4

וארשה, 20 בספטמבר 1951

שוחחתי אתמול שלושת רבעי שעה עם סקז'שבסקי[1] בנוכחות סלוצנסקי.[2] הוא אישר הבטחת צירנקיביץ'[3] בדבר בדיקה חדשה של בקשות המשפחות המפורדות ואמר שיברר אתו את פרטי הביצוע ויודיע לי פשר דבר, אולם התחמק מלהתחייב בנוגע למועד תשובתו. הכחיש שהוקמה רשמית איזו ועדת ערעורים, התפלא על המספר של שנים־עשר אלף – חמישה־עשר אלף מעוניינים ובכלל השתדל להקטין היקף וערך העניין. נימוקיו העיקריים היו: (א) עולים רבים מפולין מבקשים לחזור, (ב) אין הממשלה הפולנית יכולה להפלות לרעה הלא־יהודים בדבר הזכות להגר מהארץ. עניתי בין היתר: (א) היהודים קנו את הזכות להפלייה זו במחיר יקר מאוד, (ב) אין ממשלת פולין יכולה לערוב בעד בטחון יהודיה במקרה של זעזוע מדיני. ניכר היה כי התרשם עמוק מטענה זו אם כי שלל את נכונותה. כוונתי אם לא אקבל תשובה ממנו בשובי לוורשה בחמישי באוקטובר לפנות לצירנקיביץ' במכתב מפורט בלתי רשמי. מסקנתי: בלי לחץ מאוד רציני מצדנו, מידי אבל הדרגתי, לא תהיה תזוזה ניכרת בדבר. ועדת ערעורים אם תקום עכשיו עלולה להפוך מכשיר לסחבת בלי סוף, מטרתנו צריכה להיות השגת ארכה בזמן ברורה ומפורשת עבור כל הרוצים לעלות. אבקש לבדוק אפשרות: (א) לחץ כלכלי כגון בעניין שטוקהמר וסחורות חיוניות, (ב) שיחות צירי ישראל בבירות מסוימות עם נציגי פולין, (ג) לחץ על קונסוליית פולין בתל אביב על־ידי משלחות אחדות מורכבות כל אחת מעשרות קרובים אולם בלי הפגנות פומביות, (ד) פרסום ידיעה אופיציוזית בישראל, צרפת, אנגליה על אי־שביעות רצון ממשלתנו עם התפתחות העניינים. לאור דברי סקז'שבסקי אין תשובת טהיי[4] לסטאשבסקי, ראה מכתב טסלר מ־15 באוגוסט,[5] מובנה לי. מחכה לתשובתכם.[6] אשוב מחר לפראג.

קובובי

395

1. סטאניסלב סקז'שבסקי, שר החוץ של פולין. דיווח מפורט על השיחה ראה א. קובובי, דו"ח מס' 6, 19.9.1951, 130.11/2493/10.
2. ארוארד סלוצ'אנסקי, מנהל מחלקת המזרח במשרד החוץ הפולני.
3. ראה מס' 318.
4. מארק טֶה, הממונה על ענייני הקונסוליה הפולנית בתל אביב.
5. דב טסלר (סתת), הממונה על ענייני ברית־המועצות, פולין ומזרח גרמניה במחלקת מזרח אירופה, מסר על מסיבה שנערכה ב־11 ביולי מטעם הוועד לקשרי ידידות ישראל–פולין לכבודו של הקונסול היוצא, גורקה. באותה הזדמנות שאל מזכיר הוועד, סטאשבסקי, את טֶה מה האמת בשמועה שהוועדה לבירור הערעורים שליד ראש ממשלת פולין לא הוציאה אפילו דרכון אחד. טֶה הכחיש את השמועה ואמר כי מטעמים מסוימים הפסיקה הוועדה להוציא דרכונים בודדים ופעילותה מתרכזת בהכנת מספר דרכונים רב שיאפשר יציאת קבוצה גדולה. הוא אמר כי הקבוצה הראשונה תצא מפולין בסוף דצמבר ואחריה תבואנה לא יותר משתי קבוצות נוספות. (130.11/2502/11.)
6. בתשובה הבריקו לקובובי: (א) אין להשמיע באוזני נציגי המשטר הפולני את הטענה שממשלת פולין לא תוכל לערוב לשלום יהודיה במקרה של זעזוע מדיני; גם אם יש אמת בטענה היא עלולה לעורר

הערת־עורך
Editorial Note

תשובת ישראל על הצהרת פאלמר בפתיחת ועידת פאריס

במסמך שלפנינו מובא נוסח התשובה של ישראל להצהרת פאלמר בפתיחת ועידת פאריס ב־13 בספטמבר 1951 (מס' 386, הערה 1). התשובה חוברה לאחר דיון בישיבת ממשלה ב־19 בספטמבר (ראה מס' 392 והערות 1 ו־3 שם). באותה ישיבה הוחלט לייפות את כוחו של בן־גוריון לנסח את התשובה לוועדה. פישר קרא את המסמך בפני הוועדה ב־21 בספטמבר. לאחר מסירתו הסכים לקבל לידיו את ההצעות שקודם לכן סירב לקבלן. (ראה מס' 387 והערה 1 שם.)

396

הודעת מ. פישר בפני ועדת הפיוס בפאריס (ב־21 בספטמבר 1951)
M. Fischer's Statement before the Palestine Conciliation Commission in Paris (21 September 1951)

93.03/3055/14[1]

I wish first of all to thank the Commission, in the name of my delegation, for its welcome to us. It has always been the earnest desire of my Government to see permanent peace established between Israel and her Arab neighbours for the sake not only of the Middle East but of the world as a whole. My Government is convinced that peace and stability in the Middle East is a vital necessity for the peace of the world. The Israel delegation has come to this conference for the purpose of negotiating a final peace settlement with the Arab States.

We have already had an opportunity of making known to the Commission the view held strongly and consistently by the Government of Israel, that only by direct negotiations between Israel and her neighbours can there be any real hope of achieving peace. This, indeed, is the conclusion which the Commission itself reached last year and which it duly reported to the General Assembly. If the Arabs had any genuine desire for the settlement of the problems outstanding between us, they would agree to talk these problems over and work out mutually acceptable procedures. They cannot, in reason, claim to want a settlement, and at the same time refuse

תגובה שלילית. (ב) אין לתלות תקוות באפשרות ללחץ כלכלי משום שאפשרויות התמרון הישראלי מוגבלות ביותר על־ידי מדיניות הסחר האמריקאית. (ג) לחץ על הקונסוליה הפולנית בתל אביב קיים ספונטנית כל הזמן. (ד) תתבצע הצעתו לשיחות עם צירי פולין בבירות השונות. (ראה מברק מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בפראג, IC592, 27.9.1951, 130.09/2342/14.)

396

1. המסמך לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס 367, 20.9.1951.

to discuss it with the other party concerned. If direct and frank talk is made impossible by the Arab delegations' continued refusal to meet us and talk things over, I fear our presence here will be of no great profit.

As a first step towards the achievement of peace, my delegation is willing to subscribe to a declaration such as that indicated by the Commission, concerning each country's right to security and freedom from attack, and binding each to refrain from warlike or hostile acts against another and promote the return of permanent peace. We agree entirely with the Commission, if I may use your words, that no constructive progress towards a solution of our problems is possible unless all the parties, at the outset of these discussions here, explicitly accept these obligations. We are prepared here and now to extend to each and every one of the Arab States the offer of a pact of non-aggression. We should see in acceptance of this offer a real token of the Arab States' willingness to work towards the essential goal of this conference – the restoration of peace in the Middle East.

The plight of the Arab refugee[s] was the direct result of the hostilities launched by the Arabs themselves against Israel to crush her out of existence at birth, and the real claim of the refugees lies against the Arab governments which sent their armies to invade Israel in cynical violation of their international obligations. I am, however, authorised to state that the Israel Government is willing to make a contribution to the resettlement of the refugees, but it must naturally insist that such an arrangement be mutual. As the Commission well knows, Israel has taken in some 200,000 Jewish refugees from the Arab States in the past two or three years, a large number of whom were deprived of their property and assets by the Arab Governments concerned. My delegation is willing to embark upon a discussion of this question with the Arab States, with a view to finding a constructive overall solution to the problem of the refugees.

We are also willing to take up the question of blocked accounts, though here too it is understood that any discussion of the matter will include the blocked accounts in Iraq of the Jews who have left that country and found admission to Israel.

The whole emphasis of our efforts rests on the achievement of peace. We suggest that three preliminary steps may well lead us all to this objective. First of all, acceptance by all the parties of a non-aggression agreement along the lines suggested. Secondly, direct negotiations between Israel and the Arab States, in conformity with the conclusion which the Commission itself reached last autumn. Thirdly, before specific proposals are made by the Commission,[2] an agreement on what are the outstanding

2. בהערה למסמך תוקן הנוסח של חלק זה של המשפט כך: "Thirdly, before any proposals are considered"

problems which should constitute the agenda of this conference – for it is impossible to envisage that a conference can succeed if the parties have not even agreed, or been given an opportunity to agree, on what are to be the subjects of discussion and on the procedures to be followed.

If the Arab delegations refuse to commit themselves to a policy of peace, if they are unable to say that it is peace they have come here to seek, then, Sir, if we are to be completely frank and realistic, I feel bound to say that this attitude of the Arabs condemns our efforts to failure in advance. If, on the other hand, they are as anxious as we are to pave the road towards peace, they would find our delegation happy to meet them in a common effort to achieve this high aim, and I feel certain that success would not elude our grasp.

397

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y12 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 21 September 1951

Arab reply to Palmer opening statement[1] makes foll[owing] points: (A) Readiness cooperate with P.C.C. [Palestine Conciliation Commission]. (B) P.C.C. should deal with Pal[estine] problem i.e. refugees but not with relations between states i.e. peace since this outside U.N. and P.C.C. jurisdiction and exclusively within sovereign discretion each state. (C) P.C.C. duty re[garding] refugees is not conciliation but implementation 11 Dec. [19]48 which imposed on P.C.C. specific mandatory task. (D) Refugee problem prior to all else and not bound up with anything else such as Israel's security. Israel's duty to refugees is clear and does not place on Arab states obligations not imposed under charter or international law. (E) Failure P.C.C. hitherto due to negative conduct of Israel. Until Israel cooperates with P.C.C. on basis General Assembly resolutions conciliation effort will remain fruitless.

Siama [Divon] got this from Ahmed Toukan.

Eytan

397

1. התשובה הערבית להצהרת פאלמר (ראה מס' 386, הערה 1) נמסרה ב־17 בספטמבר (ראה מס' 387, הערה 1 ומס' 390). נוסח מלא של תשובת הערבים ראה בידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 367, 20.9.1951, 93.03/3055/14.

398

נ. גולדמן ומ. פישר אל ו. איתן
N. Goldmann and M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 21 בספטמבר 1951

אלטמאיר נשלח לפאריס עם טיוטת הצהרה שאדנאואר רוצה לקרוא בבונדסטאג באמצע השבוע הבא. אחרי ההצהרה ינאם לייבה Loebe[1] בשם כל המפלגות ויצהיר על הסכמת פה־אחד של הבונדסטאג. אנחנו הצענו כמה תיקונים לטיוטה שנשלחת לך בדואר יום ראשון. אדנאואר מעוניין ביותר בתגובה הפומבית בישראל ובגלות. אמרנו לאלטמאיר שהתגובה תלויה אך ורק באופיה של ההצהרה. מציעים שתרמוז לעיתונות על העמדה הבאה: זו הפעם הראשונה שגרמניה מביעה רצון לדון על שילומים כדי לתקן יחסים עם העם היהודי. מברכים את היוזמה אבל הכול תלוי בהגשמה ובהבנת הגרמנים את היקף הבעיות. תדון־נא על אפשרות שדובר הממשלה יצא בהצהרה לפי קו זה.[2]

גולדמן, פישר

399

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI871 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 25 September 1951

Called today on Ernest Davies[1] enquire regarding decisions Ottawa in relation Middle East.[2] Davies said had no information this subject and suggested I see Morrison who expected 27th.

I then raised subject arms, ammunition, supply saying then [*sic*] while we appreciated their assistance matter we not satisfied restrictions jets,

398

1. פאול לֶבֶּה (Loebe) חבר הבונדסטאג המערב־גרמני מטעם המפלגה הסוציאל־דמוקרטית.
2. על הצהרת אדנאואר ותגובת ממשלת ישראל ראה הערת־עורך, עמ' 665–666, ומס' 403.

399

1. דיווח מפורט על השיחה במכתב אילת אל קומיי, 11.10.1951, 130.13/2582/5. השווה גם דיווח של דייוויס, 26.9.1951, PRO, FO371/91730.
2. ב־15 – 20 בספטמבר התקיימה באוטווה ועידת הברית הצפון־אטלנטית. הוועידה החליטה להזמין את יוון וטורקיה להצטרף לברית ולהרחיב את הערבות הבטחונית של הברית על אזור המזרח התיכון. ההחלטה היתה טעונה אישור של הסנאט האמריקאי והפרלמנטים של מדינות הברית.

tanks, artillery with necessary ammunition. Also mentioned destroyer. At Salmon's[3] suggestion I indicated that without altering our list arms, ammunition, already possession Foreign Office we would appreciate immediate release several jets for trying. I mentioned good effect such release would have our public opinion which feels strongly Israel being discriminated against in arms supply as Britain continuing supplies to Arab States. Davies stressed their obligations supply Arabs under existing treaties, denied supplying jets any Arab country recent months. He said determined policy H.M.G. was treat Israel without "any discrimination" regarding supply available arms, ammunition. Appreciated my argument importance public opinion feeling no discrimination over jets and will see what can be done about it despite existing difficulties. Promised nothing regarding other items beyond saying will discuss matter proper person Foreign Office.

Replying my enquiry whether any action their part contemplated on Suez he said they would at present do nothing to provoke possible military clash Egypt in case oil tankers bound Haifa be accompanied military escort. He hinted atmosphere their relations Egypt recently "slightly improved" and they not anxious see fresh deterioration as result further action on Suez issue.

In conclusion I expressed our sympathy King's illness who according Davies "improving".

Elath

400

ו. איתן אל צירות ישראל בפארים
W. Eytan to the Israel Legation in Paris

Coded Tel. MT3 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 26 September 1951

Immediate

Fischer. Your PTA248,[1] at this stage there can be no question of absolute refusals. Our whole effort must be directed at keeping everything as elastic,

3. סגן־אלוף כתריאל שלמון, נספח צבאי, ימי ואווירי בצירות ישראל בבריטניה; מאוקטובר 1951 גם בארצות סקנדינביה.

400

1. פישר דיווח על שיחה עם מארשאל. מארשאל אמר לו כי הוועדה מתנגדת לחוזה אי־התקפה מכיוון

fluid, as possible. Cabling you separately first tentative draft non-aggression pact[2] which you can bring forward Thursday to show general drift our thoughts. No hurry whatever get this finished this week or even next: go easy on P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] and spin discussion out. Bear in mind following points which you can use as convenient: (A) Non-aggression pact apart from intrinsic value stands in relation Paris conference as cease-fire agreement to armistice Rhodes i.e. each party signs something to which in essence already committed. Signature is sign good faith and an achievement which will facilitate progress other points. (B) Fact that Arabs won't agree sign should not act as deterrent to P.C.C. but as stimulus. Anyway this was only what Marchal said and evidence suggest[s] other members P.C.C. not quite as gloomily fatalistic. (C) We think pact necessary since armistices now interpreted all sorts of ways e.g. Egypt on Suez and we feel we need new contractual undertaking by Arabs specially view their repeated bellicose declarations. If this refused it will not be easy go on to next points since in absence assurance pacific intentions we find it hard see basis for agreement any kind. (D) We suggest pact with each Arab state separately like armistice but say you willing submit other suggestions procedures for consideration *Memisrael* [Government of Israel] though indicate your belief Gov[ernmen]t would not enthuse over mere watery declarations.

Am sure you see how strong our ground is on non-aggression *vis-à-vis* P.C.C., public opinion etc. We must do utmost exploit this tactically, morally, politically, this stage putting blame on Arabs for failure so eminently reasonable proposal but remember need for elasticity, fluidity, amiability, this stage.

Eytan

שאין סיכוי שהערבים יסכימו לו. הוועדה שוקלת להציע התחייבויות נפרדות של שני הצדדים שתבטאנה התקדמות לקראת שלום לעומת הסכמי שביתת־הנשק. לקראת הפגישה הקרובה עם הוועדה ביקש פישר הנחיות ברורות האם לסרב בתוקף להתחייבויות נפרדות ולדרוש בכל מחיר חוזה אי־התקפה. הוא ביקש שיבריקו לו לאלתר את תוכנו של חוזה אי־ההתקפה שהציעה ישראל. (מברק פישר אל משרד החוץ, PTA248, 24.9.1951, 130.09/2344/8.)

2. ראה מברק רוזן אל צירות ישראל בפאריס, TP226, 26.9.1951, 130.09/2344/9 ומס' 405 (נספח).

401

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן PTA250
נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 26 בספטמבר 1951

איתן. (א) אתמול ניסתה הוועדה בשיחות נפרדות עם ראשי המשלחות הערביות ובישיבת אחרי־הצהריים במשותף להחתים את הערבים על הצהרה המכילה התחייבויות לאי־התקפה ומקבלת למעשה את ההצעות של הוועדה[1] כבסיס לדיון. למרות הלחץ הרב סירבו הערבים לחתום על ההצהרה והודיעו שכל זמן שלא קיבלו פרטים נוספים על ההצעות לא יוכלו להגיב עליהן רשמית. (ב) באשר להצהרה על אי־התקפה הציעו הערבים נוסח המבוסס על שביתות־הנשק ואינו מזכיר כלל לא את ההצעות ולא את ההקדמה. פאלמר היה נבוך ולא קיבל ההצעה הערבית. (ג) שוקיירי[2] ואחרים הודיעו שלדעתם אין הוועדה מוסמכת לטפל בעניינים שבין מדינות ותפקידה לבצע החלטות או"ם. שוקיירי עומד כנראה לצאת לישיבת הליגה ולהציע את הקו של משלחות פאריס. (ד) טוקאן מציין שהערבים נפגעו מהגישה הדיקטטורית של פאלמר. (ה) כוונת פאלמר היא לשלב את הצהרות אי־ההתקפה בקבלה למעשה של ההצעות כדי להוציא מידינו את האפשרות לעמוד על דרישתנו לא להיכנס לוויכוחים לפני חתימת הסכם אי־ההתקפה. (ו) יש לנו רושם ברור שפאלמר מקבל בהתמדה הוראות לדחוק את הקץ ושהצרפתי והטורקי אינם משפיעים על מהלך העניינים. (ז) ספק רב אם פאלמר יסכים לעיין בנוסח הצהרה יותר מרחיקה לכת.

פישר

402

א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה
A. Kubovy to the East European Division

מברק מוצפן פ237
נוסח נכנס: 130.09/2343/1

פראג, 26 בספטמבר 1951

שוחחתי ביום השני 24 באוקטובר[1] עם שירוקי וגוללתי רוב טענותינו: (א) רשימת הראשונים שאושרו לעלייה אחרי שישה חודשים של משא־ומתן מגלה כוונה לשלוח את הקשישים והנכים

401

1. ראה מס' 387 והערה 1 שם. ראה גם מס' 392, 396 ומס' 400, הערה 1.
2. אחמד שוקיירי, תת־מזכיר לעניינים פוליטיים של הליגה הערבית וחבר משלחת סוריה לוועידת הפיוס בפאריס.

402

1. כך בטעות במקור וצ"ל: ספטמבר.

בלבד. (ב) מדיניותם בהחזרת הרכוש מצדיקה בדיעבד את מעשי הגזל של הגרמנים ושותפיהם ואיגרתם[2] אף מטילה ספק בחומרת הסבל שהרדיפות גרמו ליהודים. (ג) ההסכם על ההעברה הוכרז כמבוטל על־ידי החלטתם החד־צדדית. (ד) ישראל מקבלת כספים מארצות המערב בלבד וכאן אף הכספים שנאספו בעבר נשארו קפואים. שירוקי השיב: (א) הוא אינו הגורם היחידי בענייני עלייה וישנם גם קשיי ביצוע טכניים. אולם כוונותיו ישרות וידו עוד נטויה. (ב) לא ידע תוכן האיגרת על הרכוש ויבדוק. ניכר היה מדבריו כי לא היה תמים דעים עם מחברה. (ג) אינו מסכים עם ביטול חד־צדדי, אולם ההעברה קשורה ביחסים מסחריים ויש [לחדש] את המשא־ומתן. (ד) יבדוק גם דבר הכספים הקפואים. השר ביקש זכרון דברים על הכול אשר המצאתי לו למחרת[3] והבטיח להיפגש שנית אתי לפני צאתי לווארשה ביום 4 באוקטובר או מיד אחרי שובי ביום 11 בחודש. האווירה היתה ידידותית ביותר.

קובובי

הערת־עורך
Editorial Note

תגובת ישראל על הצהרת אדנאואר בבונדסטאג המערב־גרמני

ב־27 בספטמבר מסר קנצלר גרמניה, קונרד אדנאואר, בבונדסטאג המערב־גרמני בבון הודעה מטעם הממשלה על עמדתה של גרמניה כלפי היהודים ומדינת ישראל. יום לפני פרסום ההודעה (26 בספטמבר) הביא בן־גוריון בפני הממשלה את נוסח התגובה של ישראל. הממשלה אישרה פה אחד את הנוסח המוצע, פרט לפִסקה האחרונה שאחד מן השרים התנגד לה. הודעת דובר הממשלה מובאת במסמך שלפנינו; להלן נוסח מתורגם לאנגלית של הודעת אדנאואר.

I have the honour, on behalf of the Federal Government, to make the following statement before this house.

Recently world opinion has concerned itself repeatedly with the attitude of the Federal Republic towards the Jews. Doubts have been expressed here and there as to whether the new state has been guided in this momentous question by principles that do justice to the frightful crimes of a past epoch and put the relationship of the Jews to the German people on a new and healthy basis.

The attitude of the Federal Republic towards its Jewish citizens is unmistakably stated in the Basic Law (Grundgesetz). Article 3 of the Basic Law provides that all human beings are equal before the law, and that none must be discriminated against or preferred because of sex, descent, race, language, birthplace, origin, faith, religious or political views. Furthermore, Article I (paras. 1–2) of the Basic Law provides: "The dignity of man in inviolable. To respect and protect it is the duty of all state authority. The German people therefore proclaims its belief in inviolable and inalienable human rights as the basis of all human society, of peace and justice in the world."

These legal principles have the immediate effect of law, requiring every German citizen – and in particular, every official of the state – to reject any form

2. האיגרת שתאריכה 5 באפריל לא נמצאה.
3. ראה תזכיר מיום 25 בספטמבר המצורף למכתב הלוואי ששיגר קובובי באותו יום לשירוקי, 130.11/2503/5.

of racial discrimination. In the same spirit the Federal Government have also signed the convention on the Rights of Man drawn up by the Council of Europe, and have undertaken to carry out the legal ideas therein specified.

These principles, however, can take effect only if the convictions out of which they were born become the common property of the entire people. Justice is primarily a problem of education. The Federal Government consider it urgently necessary for the churches and educational administrations of the states to make every effort within their own spheres, so that the spirit of human and religious tolerance in the entire German people, but particularly among German youth, shall not only be formally recognised, but shall become a fact in spiritual attitude and practical action. This is an essential task of the institutions charged with education, but of course it also needs to be complemented by the example of adults.

To avoid disturbing this educational work and to assure domestic peace in the Federal Republic, the Federal Government have resolved to prosecute vigorously those groups that are still carrying on anti-Semitic propaganda. Bills are before the parliament for an amendment to the penal law under which racial propaganda, among other things, is subject to severe penalties. As soon as these provisions are enacted, the Federal Government will apply them with the utmost vigour.

The Federal Government and with it the great majority of the German people are aware of the immeasurable suffering that was brought upon the Jews in Germany and the occupied territories during the time of National Socialism. The overwhelming majority of the German people abominated the crimes committed against the Jews, and did not participate in them. During the National Socialist time there were many among the German people who showed their readiness to help their Jewish fellow citizens at their own peril for religious reasons, from distress of conscience, out of shame at the disgrace of the German name. But unspeakable crimes have been committed in the name of the German people, calling for moral and material indemnity, both with regard to the individual harm done to Jews and to the Jewish property for which no legitimate individual claimants still exist. In this field the first steps have been taken. Much still remains to be done. The Federal Government will see to it that reparation legislation is soon enacted and justly put into execution. Part of the identifiable Jewish property has been restored; further restitution will follow.

With regard to the extent of the reparations – a momentous problem in view of the enormous destruction of Jewish values by National Socialism – the limits imposed on German ability to pay through the bitter necessity of caring for the innumerable war victims and the support of refugees and expellees must be considered. The Federal Government are prepared, jointly with representatives of Jewry and the State of Israel, which has admitted so many homeless Jewish fugitives, to bring about a solution of the material indemnity problem, thus easing the way to the spiritual settlement of infinite suffering. They are profoundly convinced that the spirit of true humanity must once again come alive and become fruitful. The Federal Government consider it the chief duty of the German people to serve this spirit with all their strength.

הודעה מטעם דובר ממשלת ישראל
Statement by the Spokesman of the Government of Israel

93.08/344/22[1]

תל אביב, כ"ו באלול תשי"א
27 בספטמבר 1951

רציחתם של שישה מיליון יהודים בידי הגרמנים בימי השלטון הנאצי שהיתה מלווה ביזה ושוד בממדי ענק הנה ללא תקדים בדברי ימי הציוויליזציה האנושית.

פשע זה לעולם לא יימחה מספר תולדות האדם על־ידי הצהרות, תהיינה כנות וחדורות חרטה כאשר תהיינה.

שליש מכלל העם היהודי הושמד. סבל בל־יתואר הוסב למיליונים של בני־אדם חפים מפשע. קהילות רבות, מהמפוארות והוותיקות ביותר באירופה, נמחו מעל פני האדמה. משך שנים רבות יוסיף העם היהודי לשאת את הפצעים אשר נגרמו לגופו ולנשמתו. משך דורות יעמוד העולם התרבותי המום נוכח ההשמדה הזדונית של עם אחד בידי משנהו אשר בוצעה לא עקב מלחמה כי אם בדם קר, במסע שיטתי של רצח עמים ושדידתם.

על רקע זה יש לראות את הצהרתו של ראש ממשלת הרפובליקה הגרמנית הפדרטיבית על בעיית גרמניה והעם היהודי.

נראה כי הכרזת ראש ממשלת גרמניה הנה ניסיון מצד ממשלת הרפובליקה הגרמנית הפדרטיבית להכיר סוף־סוף בקיום בעיה חמורה זו ולנקוט יוזמה לגבי מידה כל־שהיא של שילומים מוסריים וחומריים לעם היהודי. יצויין במיוחד כי ההצהרה מלווה פנייה ישירה לעם הגרמני לפרוק מעצמו את הירושה הארורה של אנטישמיות והפליה גזעית. הצהרותיהן ופעולותיהן האחרונות של חבורות ניאו־נאציות בגרמניה עוררו דאגה עמוקה בלב כל יהודי באשר הוא. נראה, אפוא, כי משמעות מיוחדת נודעת לכוונת הממשלה הגרמנית הפדרטיבית לנקוט בצעדים משפטיים נגד חבורות אלו ולפתוח בפעולות חינוך בקרב כל שדרות העם הגרמני במטרה לעקור משורש מגמות והלכי־רוח מסוכנים אלה.

דומה כי הממשלה הגרמנית הפדרטיבית מודה ללא הסתייגות כי פשעים שאין בכוח אנוש לתארם בוצעו בשם העם הגרמני וכי מעובדה זו משתמעת התחייבות לגבי מתן שילומים מוסריים וחומריים לפרט ולכלל כאחד. ממשלת הרפובליקה הגרמנית המזרחית, אשר עליה מוטלת אותה החובה עצמה, עדיין לא גילתה דעתה כי היא מודה בחובה זו.

בשטחים רבים יוכלו השלטונות הגרמניים, מרכזיים ומחוזיים כאחד, לסייע בהחשת תהליך החזרת הרכוש, פיצויים לפרט ושילומים. על שלטונות אלה שומה להחדיר ללבות האחראים לביצועם של פעולות אלה הלכה למעשה ההכרה המוסרי העליון בתיקון מהיר ומקיף מבחינה חומרית של הגזל אשר היהודים באירופה סבלו מידי הנאצים.

יתר־על־כן, הכרחי הוא כי העם הגרמני יטול חלק בשיקומו הקיבוצי של העם היהודי בתורמו תרומה רבתי לקליטתם ויישובם מחדש של ניצולי הרדיפה הנאצית אשר מרביתם מצאו בית

403

1. המסמך לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 372, 27.9.1951, 93.08/344/22.

חדש במדינת ישראל. ממשלת ישראל כבר הודיעה למעצמות הכיבוש על תביעתה לגבי הוצאות שיקום אלה. תביעתו של העם היהודי אשר סבל לאין שיעור יותר מאכזריות הנאצים מכל עם אחר אשר הללו השתלטו עליו מהווה סוגיה בפני עצמה הדורשת סיפוק מיוחד ומקיף.

ממשלת ישראל תעיין בהצהרתו של ראש ממשלת גרמניה ותודיע על עמדתה במועדה.

404

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 28 בספטמבר 1951

מידי

היתה לי אתמול שיחת שעה פרטית גלויה ידידותית עם פאלמר. בפתיחה הצהרתי שממישראל [ממשלת ישראל] שותפה לארצות־הברית בדעה שהמתיחות הבינלאומית וסדרי הביטחון למזרח התיכון מחייבים נורמליזצית יחסי ישראל ערב. אך מאמץ זה חייב להתבסס על הערכה ריאליסטית של הסיטואציה. לכן על PCC [Palestine Conciliation Commission] לקבל תחילה התחייבות ברורה מהצדדים על נכונותם לסידור סופי.

פאלמר הסכים שאין לצפות שממשלה המכבדת את עצמה תדון במחיר השלום, בטרם תובטח אפשרות השגתו. בתשובה לטענתי כנגד PCC על הביאה הצעות ממשיות[1] בטרם קיבלה התחייבויות מהצדדים לסידור סופי והסכמה לסדר־היום, הודה פאלמר שהנוהל היה "maladroit" וכי מוטב היה אילו הגישה ה־PCC רק נקודות סדר־היום. הציע שנראה בהצעותיהם סדר־יום ולא פתרונות. במשך השיחה נמנעתי מלדון ביתרונות ההצעות בהניחי לערבים להקדימנו בהתקפה חזיתית. הצעתי ש־PCC תסתפק בשלב זה בתכנית פחות אמביציוזית. הצהרת אי־התקפה וסדר־יום מוסכם יבורכו על־ידי UN כהצלחה גדולה. הרושם שלי שעקשנות הערבים המסורתית תהא שוב בעזרתנו ואולי תסייע לנו upset State Dep[artmen]t applecart. לכן ממליץ שנחזק הדגשתנו על הצהרת אי־התקפה וסדר־יום מוסכם ונימנע לפי שעה מלדון בהצעות עם PCC. הואיל והתנגדות הערבים עלולה להביא את [ואשינגטון] DC לפיוס נוסף עלינו להצהיר בבירור למשרד החוץ האמריקאי התנגדותנו להצעות ודעתנו שהמוצא מהמבוך הפריזאי הוא בהצהרת אי־התקפה וסדר־יום מוסכם. בשעת התה שמעה נורית מגברת פאלמר שה־PCC מצפה שבעיית פלשתינה תתיישב בחציו השני של דצמבר.

שנה טובה.

רפאל

404

1. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

405

מ. פישר אל א. פאלמר (פאריס)

M. Fischer to E. Palmer (Paris)

Copy: 130.02/2441/4 :העתק

Paris, le 28 septembre 1951

Monsieur le Président,

Lors de la communication faite le 21 septembre à la Commission,[1] ma délégation a offert de conclure un pacte de non-agression avec ses voisins.

J'ai l'honneur de vous faire parvenir ci-joint un projet de pacte de non-agression qui vient de m'être envoyé par mon Gouvernement et qui représente la forme que, dans son esprit, devrait tendre à prendre le pacte proposé.

Je vous prie d'agréer, Monsieur le Président, les assurances de ma haute considération.

Maurice Fischer

נספח

Appendix

DRAFT OF NON-AGGRESSION PACT

BETWEEN ISRAEL AND EACH OF EGYPT, JORDAN, LEBANON AND SYRIA

The Government of Israel and ....

Desirous of further promoting the return of peace and to that end of extending the scope of the General Armistice Agreement concluded between them at .... on .... in response to action taken by the Security Council as a further provisional measure under article 40 of the United Nations Charter by removing all reasonable grounds of fear and suspicion as to their mutual intentions have agreed on the following provisions.

ARTICLE I.

The two governments in accordance with the obligations incumbent upon them by virtue of their membership of the United Nations solemnly affirm their intention and undertake to settle all differences presently existing or arising in the future between them solely by resort to pacific procedures and bind themselves to refrain from any acts of hostility whatsoever and from any threat or use of force in their reciprocal relations.

405

1. ראה מס' 396 והערת־עורך, עמ' 658.

Article II.

The right of each party to its security and freedom from fear of attack or hostile act by the other is recognised and shall be fully respected. It is further agreed that no warlike act or act of hostility shall be conducted from the territory of either party to this agreement against the other party. Each party undertakes not to enter in any alliance or participate in any action directed against the other.

Article III.

The present agreement is supplemental to and in no wise derogates from the General Armistice Agreement signed at .... on .... the provisions of which remain in full force and effect.

Article IV.

This agreement shall come into force on the date of its signature. It shall be ratified and the instruments of ratification exchanged at Paris in presence of the Palestine Conciliation Commission not later than thirty days after the date hereof.

Article V.

This agreement is signed in quintuplicate. One copy shall be retained by each party; two copies shall forthwith be communicated to the United Nations Secretary General for transmission to the Security Council and to the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organisation in Palestine; and one copy shall be retained by the Palestine Conciliation Commission in faith.

Whereof the undersigned representative[s] of the contracting parties, duly authorised by their respective governments have signed this agreement and affixed their seals.

Done in the City of Paris in the presence of the Palestine Conciliation Commission on .... day of .... in the year of ..... in English, French, Hebrew and Arabic languages each authentic.

406

מ. פישר אל משרד החוץ

M. Fischer to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. PT103 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/8 :נוסח נכנס

Paris, 29 September 1951

Eytan. Here is full text Palmer's communication in name State Dep[artmen]t:[1] (1) Believe that direct negotiations are most likely to result in progress but wish to remind you that the resolution of 14 December 1950[2] has given the parties the option of direct negotiations or the present procedure and in the absence of an Arab willingness to undertake direct negotiations the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] cannot insist upon them. We feel that Israel['s] continued insistence on direct negotiations is not likely to be productive and might cause a failure of the present negotiations and result in blame on Israel. We do believe that it is possible that there will be a shift of the Arab attitude regarding direct negotiations at later stage provided progress is made under present procedure. (2) We are concerned that Israel is inclined to insist in demanding from the Arab[s] a precisely defined bargain in return for a possible Israel concession. In the opinion of the United States if Israel is to hope toward a lasting peace settlement it should demonstrate willingness to carry out its responsibilities toward the refugees without regard to the possibilities of a final peace settlement; in this connection it is our belief that Israel should undertake substantial concessions with respect to compensation as an evidence of Israel's good faith without regard to the attitude of the governments of the Arab states. (3) Our Government hopes that Israel will appreciate the spirit in which the Commission's proposals[3] have been made and will undertake to discuss with the Commission the points suggested. We believe that it is possible for the parties to reach agreement on at least some of the suggestion[s] in the P.C.C. proposals either under P.C.C. auspices or through other meetings outside the P.C.C. (4) In the opinion of our Government Israel has at least as much to gain from the present P.C.C. negotiations as the Arab states but the conference can fail if Israel insists upon direct talks and a final peace settlement. We feel that the present negotiations provide an opportunity for Israel and the Arab states to make their

406

1. ההודעה נמסרה לפישר ב־28 בספטמבר.
2. ראה כרך 5, נספח ב.
3. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

views and claims clear to each other on a broad variety of problems and we believe Israel would be missing an important opportunity if they let pass the first opportunity since early in 1950. We believe finally that beyond the broad topics listed in the P.C.C.'s proposals there are other small matters which if settled would have favourable influence for the future.[4]

Fischer

407

ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס
W. Eytan to the Israel Legation in Paris

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2344/9

תל אביב, 30 בספטמבר 1951

בשלב זה של הוועידה מהראוי לחזור ולהבהיר מטרתנו ותכסיסינו:

(1) שלוש עובדות היו ידועות מראש:

(א) שמטרת הערבים היתה להשיג בפאריס ויתורים בעניין הפליטים ולהימנע מוויתור כלשהו מצדם באיזה־שהוא עניין אחר.

(ב) שמחלקת המדינה תלחץ עלינו לעשות ויתורים.

(ג) שעלינו למנוע מראש שכישלון הוועידה יזוקף על חשבוננו.

(2) לאור עובדות אלו היה עלינו למצוא קרקע נוחה להיאבקות מדינית בשלב הראשון של הוועידה והקרקע היא הצעתנו לחוזה אי־התקפה.[1] נוחיות העמדה הזאת היא:

(א) שהוועדה עצמה הציעה התחייבות כללית מעין זו לפני דיון מעשי.

(ב) ששום מוסד הקשור באו"ם אינו יכול לסרב לדון בפרוטרוט וברצינות על הצעה כזו.

(ג) במקרה שהערבים יקבלו ההצעה הרי פירוש הדבר התקדמות רצינית ורצויה ביחסים שתקל על הדיונים המעשיים.

(ד) באם הערבים יסרבו הרי נוכל לצאת לעולם ולעצרת כמציעי שלום בעוד שהצד השני מכשיל ההתקדמות.

(ה) אם הערבים יסרבו הרי תהיה לנו הצדקה להתעקשותנו בקשר להצעות מעשיות אשר ממישראל [ממשלת ישראל], הכנסת ודעת־הקהל לא יהיו מוכנים לקבלן.

(3) משום כך עלינו לערוך האבקות ארוכה למדי על הקרקע הנוחה הזאת. ברור שהוועדה תרצה להוריד את הצעתנו אפילו עד כדי אישור מחדש של חוזי שביתת־הנשק כדי להשיג הסכמת הערבים, אולם עלינו להתמיד במאבק על ההצעה הראשונה שהיא חוזה אי־התקפה

4. השווה נוסח השדר ב־ *FRUS*, 1951, V, pp. 878–879.

407

1. ראה מס' 405 (נספח).

ולנמק את דרישתנו בנימוקים מדיניים משכנעים, הידועים לך. הטיעון המרכזי שאם לא תהיה התקדמות יסודית ורצינית ביחסים על־ידי התחייבות מסוג זה פירושו המשך מצב האיבה מצד הערבים כלפינו, ואז אין לישראל עניין לדון בוויתורים מעשיים. נימוק מסייע הוא שבעצם הערבים כבר התחייבו פעם למין נוסח כזה והמדובר הוא בהרחבת־מה של ההתחייבות הקיימת. לדעתנו צריך המאבק הזה להימשך עד כמה שאפשר אגב הסברתנו ארוכת הנשימה שלא תירתע מחזרות בצורות שונות. הד ההצעה בעולם ובסגל הדיפלומטי בקריה הוכיח נוחיות העמדה ואל לנו להרפות ממנה בקלות או במהירות.

(4) במרוצת מאבק זה עלינו להימנע מלהסתכסך עם הוועדה ולתת לה להבין שהצעתנו לאי־התקפה ושלום איננה בהחלט טכסיסית בלבד אלא שיחד עם זה ועם עמידתנו הסבלנית על הסברת הצעתנו לא נסרב לדון בנוסח דומה שיוצע מצד הוועדה ובלבד שיהיה הגיוני ומתקבל על הדעת. אותה הגישה חלה על עניין המשא־ומתן הישיר. גם כאן יש לעמוד על צדקת שיטה זו מבלי להתנות בה נכונותנו לקבל נוהל שונה.

(5) אם במרוצת הימים לא תהיה התקדמות בעניין אי־התקפה נוכל להסכים לצורות אחרות בסדר דלקמן:

(א) לא חוזה בינינו וכל מדינה לחוד אלא התחייבות כללית.

(ב) כעבור זמן נוסף נדון בנוסח להתחייבות כללית שיוצע על־ידי הוועדה עצמה. בנקודות אלו יש להחזיק זמן ממושך ואם ייווצר קיפאון והוועדה תציע רק אישור מחדש של שביתת־הנשק נודיע אז שנשקול העניין. בינתיים יש לעודד הוועדה לדרוש מהערבים התחייבות יותר רצינית לפי טיוטתנו המקורית ואחר־כך לפי הנקודות האחרות שלעיל.

(6) יש לזכור כי כל המאבק סביב אי־התקפה והתחייבות הוא כדי להרוויח זמן, ולהשהות דיון בהצעות המעשיות ולהכין הופעתנו החיובית בעצרת. דוגמת לוזאן יש גם בפאריס לראות מעין מלחמת עצבים שבה אנו במצב נוח כל עוד נדע לנצל יתרוננו הטכסיסי שבאי־התקפה.

איתן

408

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

Copy: 130.10/2515/12 :העתק

Istanbul, 30 September 1951

Dear Walter,

Thank you very much for your long letter of the 11th inst.,[1] sent through Mr. Shimony. Much to my regret, it was handed over to me only today, as I have just arrived in Istanbul to celebrate *Rosh ha Shanah* [New Year] with the different Jewish communities of this town. Your letter raises very vital questions and I, therefore, hasten to reply to you without delay.

408

1. בתיק 130.02/2382/2.

In the first place, I must tell you that I was not so terribly upset about having to interrupt my vacations to come back to Ankara. When I received your instructions in this respect,[2] I did not hesitate for a minute and immediately followed suit as, I think, any conscientious person in my place would have done. Furthermore, I had the great satisfaction to see that my efforts and those of my colleague Tuvia Arazi have not been useless and this, in itself, is a highly gratifying compensation for whatever inconvenience I may have had. But if something annoyed and upset me it was the fact that the essential purpose of my trip to Europe was not attained. I mean the small meeting for which, after constant endeavours, I had obtained the Ministry's approval.[3] There may be trends at our Ministry claiming that there is no need for such a conference right now, when the P.C.C. has been convened in Paris. This may be a sensible viewpoint but I do not share it. I believe, in fact, that the suggested consultation is quite necessary now in order to render, if possible, the results of the Paris Conference more practical and, at least, more promising than they presently appear to be. The Paris Conference constitutes, after all, an opportunity which is not very likely to spring up again so soon and if it is to end with a failure, I am afraid we shall be left with very little hopes for future attempts of direct or indirect negotiations. As you know, the world conditions nowadays cannot be compared with the situation which prevailed at the Lausanne Conference. At that time, the danger of a world war did not seem to be imminent and any friendly move by the Western Powers towards the Arab world could have been considered, without risks, as a gesture without serious consequences. Today, however, the Western Powers and especially the U.S. are very keen on securing the Arabs' co-operation for the Middle Eastern defence which acquires a growing importance in the eyes of the West. I fear that the eventual failure of the Paris conference will incite the Western world to put the Israeli–Arab conflict definitely aside, to dismiss us and our problems and to reach, one way or another, solutions that will ensure the Arabs' collaboration, regardless of whether they are detrimental to our interests or not. One may quote in this connection, Morrison's latest suggestions to the Egyptians concerning the evacuation of the Suez Canal, on which I recently sent a special report to you.[4]

I am following with great concern the line of action adopted by our delegation at the P.C.C. in compliance with your instructions. It is true that our attitude effectively prepares the ground for our future campaign at the General Assembly and that it is an eloquent demonstration of our good

2. ראה מס' 341, הערה 1.
3. ראה מס' 152, הערה 1.
4. ראה ששון אל אילת, 21.9.1951, 130.02/2382/2.

will and peaceful aspirations. Thus do I interpret, for instance, our proposals for non-aggression pacts.[5] But fundamentally our attitude is sterile. We know perfectly well that the Arabs will not accept such offers now, when the atmosphere in their countries is not at all propitious for it and when their shares run high in the Anglo-Saxon markets.

Today, I am afraid, we are repeating in Paris the mistake we made at Lausanne concerning the refugee problem. The Arab representatives had not accepted to envisage that problem within the frame of a general settlement at a time when the refugee question was not being considered by the West as endangering the stability of the Middle East and when the U.S. were not prepared to supply the funds necessary for the re-settlement of the refugees in Arab countries. Presently, with so many assets in hand, the Arabs cannot be expected to yield in the least. I believe that it is in our interest to try sincerely to solve the refugee problem, even if we do not stand the slightest chance of reaching a general agreement, because that problem has always been and – if kept in abeyance – is doomed to remain the hardest stumbling block between us, the Arabs and the Western world. None of us believes that we can make peace with the Arabs in one single stage but it may [be] worth while to remove the obstacles on the way one by one. And in my opinion the refugee problem is the greatest of these obstacles. If we could lead the Paris Conference to reach a solution to the refugee question, it would be a great success, I think, the more so as, according to what you rightly said "the actual burden of payment will fall upon the United States["]. Freed of that "Sword of Damocles" our position at the General Assembly would be much easier and the Arabs' attacks against us will be devoid of purpose.

I would not have written on the subject had you not mentioned it yourself and had I not felt that it would be a tremendous loss for us to let the occasion of the Paris Conference slip by without any results.

I should like to refer herewith to the point you raised in your letter concerning that minority which thinks that it would not be suitable to appoint as Israeli delegates to the Paris Conference, such diplomatic representatives as are appointed in countries members at the P.C.C. This point of view is, in my opinion, highly arguable. However, before discussing it, I should like to make it clear that whatever I cabled you on the subject of my proposed participation was only a faithful repetition of what Foreign Minister Köprülü told me, apparently upon the recommendation of T.R. Aras. In fact, it was Köprülü who, through his secretary, urged me to cable you, on the subject. As to my personal opinion, I believe, on the contrary, that an Israeli delegation whose members would be – entirely or partially

5 ראה מס' 405 (נספח).

– composed of our diplomatic representatives accredited with Governments which have delegates at the P.C.C. is likely to have many assets. Such members may find it easier to talk more freely with the respective P.C.C. delegate and they could be in a better position to judge the validity and scope of the arguments brought forward by the latter, in the light of his government's general attitude. Furthermore the Israeli delegate and the P.C.C. representative may take combined action with the respective government (the latter directly and the former through his legation) and this, beside being advantageous by itself, may be a promising beginning for a further co-operation between Israel and the Government in question. At the same time, any agreement reached between the Israeli delegate and the P.C.C. representative may be more effectively passed on to the remaining two P.C.C. representatives. In fact, this last argument was insistently emphasized to me by Foreign Minister Köprülü during one of our talks. Believe me, dear Walter, that I am not telling you all this because I feel like taking a trip to Paris. I have just wanted to express my opinion because, with every day that passes and every event that occurs, I realise more and more that our work in the Arab domain leaves much to be desired and that it has to be re-organised. This is why, I so much regret that the consultation I had suggested did not take place.

I am sorry I did not meet your cousin Dr. Richard Ettinghausen as I arrived in Istanbul after the Orientalists Conference closed down. Mr. Arazi who met him was very impressed by his intelligence and competence.

With best wishes for the New Year, I am, Yours very sincerely,

E. S.
Elias Sasson

P.S. Please convey my best regards to Regina [Medzini] and my reciprocated wishes for a happy New Year. I was glad to hear that she is back at *Misrad Hachutz* [Ministry of Foreign Affairs].

409

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן X407
נוסח יוצא: 93.01/2203/14

ניו יורק, 30 בספטמבר 1951

לבן־גוריון ולקפלן.

בהתייעצות עם השגרירות התברר כדלקמן: (1) מתן: (א) הוועדה המשותפת לשני הבתים אישרה עד 68.8 מיליון לישראל בזה 50 לקליטת עולים. השבוע יוגש דו"ח הוועדה לבתים ולאחר אישורם תבוא חתימת הנשיא. בזה יסתיים שלב הסמכות המדינית להוצאה ויתחיל שלב ההקצבה הכספית. הצעת החוק תבוא אז לדיון בוועדות ההקצבות לשני הבתים ואחר־כך במליאותיהם. בכל השלבים האלה יהיו נטושים קרבות כי יש מתנגדים ממאירים הקובלים על אפליה נגד מדינות ערב ומוקיעים עניין הפליטים. (ב) בינתיים מתנהל דין־ודברים בשאלת הסוכנות שתבצע ההקצבות. מחלקת המדינה מניחה כי הביצוע יהיה בידיה באמצעות המינהל לשיתוף טכני TCA [Technical Cooperation Administration] שטיפל עד כה רק בסעיף ד. אפשרות אחרת בידי המינהל לביטחון הדדי MSA [Mutual Security Agency] שיירש מקום מינהל תכנית מארשל ECA [Economic Cooperation Administration] המתחסל וכנראה ינוהל על־ידי הרימן שוב בהשפעת מחמד [מחלקת המדינה]. לכתחילה התנגד מקגי למסירת הביצוע למחמד שלא להתרגל ביתרון לישראל, אך כנראה התיאבון המשרדי יכריע. העניין טרם הוכרע אך מחמד קבע כבר שליח מיוחד לישראל שיבוא בנובמבר לדון אתנו על מטרות ההקצבה. (ג) החלטנו לפעול בכיוון כפול להשפיע למסירת הביצוע למינהל השני הרצוי לנו יותר ובו בזמן לעמוד בקשר עם מחמד לגבי הכנותיה שלא לקומם ולא להחמיץ.

(2) סעד צבאי: (א) אושרה הקצבת 39.6 מיליון לכל המזרח התיכון שפירושו נשק חינם ומלבד זה ימכרו כמויות במחיר נמוך. (ב) אישורנו על־ידי הנשיא כזכאים להנאה מחייב פנייתנו היזומה. (ג) הנוהל אחרי האישור משלוח קבוצת סקר ללימוד צרכינו שתדרוש פרטים מלאים על המצוי (על־כל־פנים בסוגים שנבקש) למען תקבע הרצוי ועל ארגון היחידות המצטיידות. (ד) לאחר אישור כמויות תבוא משלחת צבאית לקבל לידה המתקבל, לבדוק אם כתיקונו ולמסרו לתעודתו גם להדריך שימושו. אפשר להתנות תלבושת אזרחית לוועדה ולמשלחת. (ה) התקדים היוגוסלאבי מוציא ועדת סקר אבל כולל ביקור הרמטכ"ל בוואשינגטון, ישיבותיו עם ראשי המטות והצהרת טיטו כי יילחמו בצד המערביים. (ו) טדי [קולק] והרצוג בטוחים ואבן נוטה להסכים כי אי־פנייתנו לפי 2(ב) תפסול מהימנותנו ותחבל בביצוע מתן המלא חתחתים ממילא ולכן הכרחית הפנייה.[1] קנן שניצח על מהלך מתן בבתים מודה כי תומכיו דגלו בעיקר בשיקולי

409

1. בהמשך לדברי שרת הבריק אבן לאיתן ב־4 באוקטובר את הדברים הבאים: "עד לבירור וגישוש נוספים במקום אינני מוכן להזדהות עם הדעה כאילו הימנעות מלדרוש סעד צבאי לפי התכנית המתוארת במברק תחבל בסיכויי קבלת מתן. העניין מורכב ומסובך. למשל ייתכן כי כל עוד לא ירצו הערבים לדרוש את חלקם בסעד הצבאי לא תהיה ממשלת ארצות־הברית להוטה אחרי משלוח משלחות אלינו. אני מחייב ניצול הסעד הצבאי לגופו, אך לעת־עתה מבלי לקבוע כי גורל מתן תלוי בדבר. (XA416, 4.10.1951, 93.01/2203/14.)

הגנה אבל חולק שביצועו תלוי בפנייה לסעד. כיוון שמחמד יכריע ודאי בביצוע אין לסמוך על הגיון קנן. על־כל־פנים קיימת שאלת סעד לגופה הן חינם והן בתשלום. (ז) דלעיל לידיעתך ולראשית השיקול. הרצוג שולח דו"ח מפורט למטכ"ל[2] ונחליט בשובי אלא אם יודחף העניין כי אז אבריק.

שרת

410

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 2 באוקטובר 1951

בהול

מתוך שיחתי עם המילטון פישר:

(א) הוועדה פחדה שזרקנו את עניין חוזה אי־התקפה כמקל בגלגלי הוועדה. בכל אופן שמח לשמוע שאין אנו מתכוננים להיות קשיחים.

(ב) הוועדה מתנגדת לערבים המנסים להחליש את נוסח המבוא מצד אחד, ולנו המפריזים בדרישות בעניין זה מצד שני.

(ג) המילטון ביקש לא לפרסם דבר מסירת הטיוטא[1] הואיל והוא חושש שזה עלול להקשות על המשא־ומתן שהוא מנהל עם הערבים במרץ בעניין אי־התקפה.

(ד) ביקש לדעת מה תהיה תשובת הממשלה אם הוועדה תבקש מאתנו לחתום על המבוא ולהצהיר נכונותנו לדון מיד בהצעות.[2] הכוונה היא להציג דרישה זו בפני הערבים ביום רביעי ובפנינו ביום חמישי (ברור שטכסיסינו יושפעו מעמדת הערבים).

(ה) המילטון הודה שהערבים טרם גילו רצון להסדר ושיש הצדקה לטענתנו שאין טעם במאמץ מיוחד לפתרון בעיות מסוימות כל זמן שאין שינוי בעמדה הערבית. לכן מתכוננת הוועדה להסביר לערבים ביום רביעי שאמנם הוועדה קשורה בהחלטות העצרת אולם החלטות אלו הן בבחינת המלצות בלבד לצדדים. לכן אין לקוות שישראל תתקדם לקראת פתרון בעיית הפליטים אם תמורת זה הערבים לא יהיו מוכנים להבטיח לישראל ביטחון מדיני וכלכלי.

(ו) הוועדה חושבת לא לפרסם את הדיון בהצעות שהיא מתכוננת לנהל עם הצדדים.

(ז) לא, חוזר לא, הברקתי לשרת.

פישר

2. ראה דין־וחשבון של הרצוג שכותרתו: "לבעיית חוק הסיוע הצבאי בארצות־הברית", 5.10.1951, 130.02/2488/3.

410

1. ראה מס' 405.
2. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

411

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 2 באוקטובר 1951

בהול

מתוך שיחת בארקו–דיבון.

(א) הוועדה מכירה בעובדה שסירוב הערבים לחתום על הצהרת אי־התקפה עלול להכשיל הוועידה, ושהחתמת הצדדים על הצהרת אי־התקפה צריכה להיות מטרת הוועדה בשלב זה. לדברי בארקו תהיה הוועדה מוכנה לבסוף להסכים להצהרה ערבית על אי־התקפה גם ללא הסתמכות על המבוא בתנאי שהנוסח יכלול התחייבות לפתור בדרכי שלום את הבעיות השנויות במחלוקת.

(ב) בארקו רואה את עמדתנו בעניין חוזה אי־התקפה כהגיונית אולם מפקפק אם הערבים יסכימו לחתום על חוזה בצורה שאנו מציעים,[1] ומקווה שנגלה גמישות. הסכים אתי שיש לנו זכות מלאה לדאוג לכך שנוסח ההצהרה ימנע פרצות ופירושים דוגמת הפירוש המצרי לחוזה שביתת־הנשק. עבד אל־מונעם אמר הבוקר לבארקו שאין הערבים חושבים לקבל את הצעתנו לחוזה אי־התקפה.

(ג) בארקו שמע בתשומת־לב הסברתי על היתרונות שבהכנת סדר־יום לוועידה כמוצא מן המבוך.

(ד) באשר לבעיית הפליטים לדעתו כדאי שנחדש את המגע בעניין תכנית פאלמר–בארקו.[2] מכיוון שלא קבענו עמדה רשמית ברורה בעניין זה הוא מציע שאם אנו מוכנים להתקדם לקראת ביצוע התכנית נודיע לאמריקאים באופן בלתי־רשמי או רשמי שאנו מוכנים לקבל את התכנית בתנאים מסוימים על־מנת שנתחיל לדון בה. בשלב מתאים יועבר העניין לוועדת הפיוס אשר תוכל להמליץ על התכנית בפני העצרת.

(ה) בתוך השיחה הדגיש מספר פעמים את הצורך בהסדר מהיר אולם לא הסתיר שאין הם רואים את הדרך.

(ו) מספר פעמים אמר שלו היינו יכולים לפחות להודיע שאנו מוכנים לעיין בהצעות של הוועדה היה זה מקל מאוד על תפקידה.

(ז) הציע שנקיים מגע בלתי־רשמי אמיץ.

פישר

411

1. ראה מס׳ 405.
2. ראה מס׳ 214.

412

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 3 באוקטובר 1951

בהול

הוועדה עומדת להיפגש עם הערבים הבוקר. בהתחשב עם כך שהוועדה עלולה להסכים לנוסח אי־התקפה שלא תשביע את רצוננו נפגשתי הבוקר עם פאלמר ובארקו וביקשתי שיראו את טיוטת אי־ההתקפה שלנו[1] לערבים. אמרתי שאנו מצפים שהוועדה תדון בכובד־ראש בהצעתנו ותמסור אותה לערבים כהוכחת מגמות השלום שלנו. העניין מאוד לא היה לפי רוחו של פאלמר אשר אמר שהוועדה תדון בבקשתי אולם הוא חושב שאין בה תועלת בשלב זה. עמדתי על דעתי והוספתי שלא נסתפק בשום התחייבות ערבית שלא תתאים להחלטת מועצת־הביטחון מאחד לספטמבר.[2] ביקשתי שנראה למפרע כל נוסחה שתתקבל על דעת הערבים והוועדה וציינתי את הקשיים העלולים להופיע לכשנעמוד בפני *fait accompli*. הם אמרו שמרגישים בצורך שהסכם אי־התקפה יוסיף על שביתת־הנשק ואמרו "אין לנו כל כוונה להסכים למשהו שיהיה פחות ממה שנאמר במבוא".[3] הוועדה מתכוננת להזמיננו ליום שישי.

413

ד. הורוביץ אל משרד החוץ
D. Horowitz to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI898 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 3 October 1951

For B[en]-G[urion], Kaplan. Believe my policy vindicated German declaration[1] which could not have been obtained by direct approach Germans. No doubt hints Western powers instrumental. However now new position, direct approach imperative. Only direct negotiations can now yield results. Timing greatest importance considering: *First*, situation created declara-

412

1. ראה מס' 405.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.
3. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

413

1. ראה הערת־עורך, עמ' 665–666.

tion should be kept fluid and utilized immediately. *Second*, unadvisable let Germans get away declaration alone which serves alibi and any delay makes that possible. Further, German affairs eve settlement now. *Third*, desirable start neg[otiation]s before Adenauer's trip England, [United] States, time our bargaining power increased. Connection declaration my Paris talks indicates prospects. My opinion next urgent step obtain Gov[ernmen]t, Knesset, approval and try obtain through middleman Altmeyer invitation to Israel negotiate. Such step possible only if certainty acceptance invitation. Please cable instructions.

David

414

ו. איתן אל מ. פישר (פאריס)
W. Eytan to M. Fischer (Paris)

מברק מוצפן

נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 3 באוקטובר 1951

(א) מברקיך האחרונים[1] מעודדים ומראים שמצבנו הטקטי בוועידה אינו רע וכי משלחתנו עלתה על דרך המלך.

(ב) ברצוני להזהירך מפני המילטון פישר שבשום פנים אינו אוהד ישראל ונוטה לעסוק בתחבולות וערמומיות בשיחות ויש להיזהר בהסקת מסקנות מדבריו. לעומת זאת בארקו איש כנה ואף בעל השפעה במשלחתו וכדאי מאוד להדק הקשרים עמו.

(ג) בישיבה מחר ובשיחות פרטיות יש לעת־עתה להמשיך בקו שלישראל דרושה הבטחה והתחייבות כללית ערבית לפני שהיא יכולה להיכנס לדיון על עניינים מעשיים. במידה שמצבנו בוועידה טוב הרי זה מפני שהנחה זו נתקבלה על דעת הוועדה כהגיונית ומוצדקת. יש לחזק הכרתם בצדקת העמדה הזו על־ידי חזרה על הטיעון המדיני לזכותה.

(ד) על־מנת להראות גמישות תוכל לנהל משא־ומתן לפי השלבים כדלקמן:

(1) להבהיר שבשלב זה אין אנו עומדים דווקא על חוזה שלום כפי שטוענת מחלקת המדינה אלא מציעים פחות מזה כלומר חוזה אי־התקפה כתחנה לקראת השלום והלא זה בהחלט דבר מתון.

(2) כוויתור ראשון באם תיאלץ תוכל להסכים שאם בלתי אפשרי להשיג חוזה אי־התקפה בינינו לבין כל אחת ממדינות ערב נסכים גם להצהרה כללית בנוסח וברוח חוזה אי־התקפה.

(3) ויתור שני: אם זה לא ניתן להשיג נסכים לדון על מבוא הוועדה[2] כבסיס להתחייבות הכללית אולם אז נדרוש חיזוק הנוסח.

414

1. מס' 410–412.
2. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

(4) אולם לא נוכל לנטוש דרישתנו להתחייבות כללית ערבית כאבן־בוחן לנכונות הערבית להתקדם באופן רציני ביחסים אתם.

(ה) תוכל להוסיף שלאחר שעניין ההתחייבות הכללית יסודר באופן משביע רצון נהיה בהחלט מוכנים לדון באופן מעשי וקונסטרוקטיבי על כמה נושאים כמו למשל חשבונות קפואים כפי שכבר הודיעה ממשלתנו בתשובתה לדברי פתיחה של פאלמר[3] ופיצויים לפליטים ברוח שיחות פאלמר, בארקו, שר החוץ.[4]

(ו) נדמה שעמדה לפי קווים אלה בישיבה ובשיחות מנצלת עמדתנו הטקטית הנוחה תוך כדי הופעה גמישה למדי.

איתן

415

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 4 October 1951

Most secret. Following highlights my talks today with Mannie [Shinwell]:

(1) Ottawa conf[erence][1] besides admitting Turkey and Greece to NATO [North Atlantic Treaty Organization] dealt Middle East security arrangements general terms only.

(2) Forthcoming Rome conf[erence] will continue discussion METO [Middle East Treaty Organization] arrangements primarily on basis reports Bradley, Slim,[2] who visiting Ankara in next fortnight to study matter with Turkish General Staff.

(3) Eisenhower disagrees Turkey's direct participation NATO and supports British position regarding Middle East branch NATO under separate regional command. France however opposes this plan and will probably maintain her position at Rome making final arrangements more difficult and prolonged.

(4) Under U.S.A. pressure and Foreign Office's own strong inclination towards agreement with Egypt new attempts being made by H.M.G. for reconciliation by satisfying Egypt's request withdrawal British troops Canal and assuring latter's security through inclusion Egypt in regional

3. ראה מס' 386, הערה 1.
4. ראה מס' 214.

415

1. ראה מס' 399, הערה 2.
2. פילדמארשל ויליאם סלים, ראש המטה הכללי הקיסרי של הצבא הבריטי.

security scheme. In reply my question Mannie said entire problem new bases for British troops after withdrawal still under "active consideration" but Gaza hardly suitable solution.

(5) Mannie sceptical on chances Egypt's accepting new proposals primarily account Sudan on which H.M.G. not prepared make concessions acceptable to Egypt.

(6) Other reason for possible collapse neg[otiation]s is strong probability Egypt's request for direct participation NATO equal footing with Turkey and Greece before agreeing participate regional scheme. To such request no member NATO would agree.

(7) H.M.G. and British military chiefs "most friendly" disposed towards Israel's incorporation Middle East regional scheme. If Egypt and other Arab states abstain, military chiefs might suggest proceeding with necessary arrangements for basing scheme on Turkish and Israel participation in association Commonwealth countries which interested Middle East security. This however purely military approach to problem and Mannie unable say whether Foreign Office would take same attitude in matter.

(8) Hardly any prospect our receiving requested arms till Middle East security arrangements clarified both militarily and politically. Many items just unavailable or extremely scarce. He promised help if remains after elections and suggested we continue our pressure in order get maximum possible any circ[umstance]s.

He stressed utmost secrecy content our talk which should be communicated only, repeat only, Prime Minister and *Sar* [Foreign Minister]. More details by bag.[3]

Elath

416

ש. אלישיב אל משרד החוץ
S. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן PI767
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 4 באוקטובר 1951

ביקרנו בערב החג ובשני הימים בבית־הכנסת. כרגיל אלפי מתפללים בצפיפות רבה והרבה צעירים. אווירת מתיחות מסביבנו, פחד להתקרב אלינו ונסיונות בודדים לחילופי דברים. שניים הצליחו למסור לנו בכתב דברים חשובים על מצב היהודים. מרגלים בתוך בית־הכנסת שמרו צעדינו.

אלישיב

3. ראה אילת אל קומיי, 9.10.1951, 130.13/2582/5.

417

ו. איתן אל נציגויות ישראל בלונדון, ניו יורק, ואשינגטון ואנקרה

W. Eytan to the Israel Missions in London, New York, Washington and Ankara

Coded Tel. MT41–44 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/9 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 October 1951

Davis called today my request. Firstly explained him our position P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] preamble saying we saw four possibilities: (A) Series non-aggression pacts as suggested by us which formalization of P.C.C.'s own proposals.[1] (B) General non-aggression declaration to be signed by all which identical in substance with pacts but perhaps easier for Arabs in form since their four del[egation]s would all sign same document. Explained formulas (A) and (B) based on (1) U.N. charter, (2) G.A.A. [General Armistice Agreement] non-aggression clauses, (3) P.C.C.'s own words and therefore quite unexceptionable. One main advantage over P.C.C. formula is that by using G.A.A. as partial basis, our text on one hand signifies advance of whole over part and on other indicates G.A.A. not abrogated. (C) P.C.C. formula pure and simple which also in last resort acceptable though weak by comparison with (A) and (B). (D) Unacceptable would be P.C.C. announcement to effect P.C.C. satisfied non-aggressive intentions parties since this meaningless or at best pettifogging if P.C.C. makes announcement on basis assurances which Arabs seemingly unwilling give openly as under (C).

Davis agreed, thought our elasticity first three possibilities excellent and our offer pact should make profound popular impression Arab world. Secondly told him we did not quite understand purpose State Dep[artmen]t message handed by Palmer to Fischer[2] saying U.S.A. hoped we would not insist (A) direct talks since failure conf[erence] through such insistence would be laid our door, (B) permanent peace for same reason. Said we realists enough not to insist peace this stage nor had we ever made direct talks condition our cooperation P.C.C. though like U.S.A. Gov[ernmen]t we thought direct talks best. Davis said message referred to feared future moves our part rather than present attitudes. He glad have my assurance we not planning adopt extreme or provocative tactics to wreck conference specially as he had on own responsibility said same thing himself to

417
1. ראה מס' 387 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 406.

Dep[artmen]t last week[3] to which he had already received reaction from Palmer who said he agreed.

Finally he spoke of need moderation in public statements Israel leaders, military chiefs, etc. since only through influencing Arab mass opinion could advance towards understanding be achieved and careless statements played right into hands Arab extremists and leaders who got themselves out on limb. Leaving he warned my agreement Riley perhaps not being fully honoured by military on spot and though refused give details hinted had knowledge trouble in store unless we careful.

Eytan

418

ו. איתן אל נציגויות ישראל בלונדון ובניו יורק
W. Eytan to Israel Missions in London and New York

Coded Tel. MT42 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 October 1951

Sharett, copy to Horowitz. Collective wisdom Germany after consultation B[en]-G[urion]: (A) We should forthwith take initiative, suggest preparatory meeting neutral soil view mutual exploration views, seeking agreement on general principles settlements and establishment procedure for negotiations. (B) Essential rope in Jewish people which divisible two main trends (1) Zionists and Zionizers like World Jewish Congress, (2) non-Zionists like American Jewish Committee. Each should send one rep[resentative] and Israel two. As our rep[resentative]s of whom one should be chairman of del[egation] we suggest Meron or Avner and Shinnar, as rep[resentative] trend one Easterman[1] who much preferable to Barou,[2] have no ideas on rep[resentative] trend two. (C) This prep[aratory] meeting should lead up to full scale negotiations which presume Dollek [Horowitz] will lead on our side.[3] (D) Wash[ington] conf[erence] Jew[ish]

3. ראה *FRUS*, 1951, V, p. 881.

418

1. אלכסנדר ל. איסטרמן, מזכיר מדיני של הקונגרס היהודי העולמי בבריטניה וסגן נשיא ההסתדרות הציונית שם.
2. נח בארו, יושב־ראש ההנהלה של האגף האירופאי של הקונגרס היהודי העולמי; חבר ועד שליחי הקהילות בבריטניה.
3. הורוביץ הסתייג מהרעיון של פגישה מקדימה עם הגרמנים והמליץ על פתיחה במשא־ומתן ישיר ומחייב במקום נייטרלי בתוך שבועות ספורים (מברק LI919, 8.10.1951, 130.09/2319/1; השווה תשובת שרת במברק X431, 8.10.1951, 130.09/2330/7).

org[anization]s if to be held at all now has new purpose viz. ensuring Jew[-ish] unity single policy of which main point must be all *Shilumim* [restitution] to Israel, but worth considering if conf[erence] to be held at all.

Shinnar feels we should instead meeting neutral ground send man or men to Bonn to hold prelim[inary] talks there. Main advantage this course would enable us exploit, encourage, all possible support in German gov[ernmen]t and public circles which Shinnar believes essential to success. Myself think we would appear more as equals and less as petitioners if meeting neutral.

Please talk Nahum [Goldmann] earliest, secure his binding agreement on course now pursuable if poss[ible] as outlined here and cable joint approval whereupon shall proceed using Livneh to convey Bonn our suggestion prep[aratory] meeting.

Eytan

419

א. הלוי[1] אל ג. אבנר
E. Halevi to G. Avner

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2356/2

רומא, 5 באוקטובר 1951

סודי

אמש נפגשתי עם טלריגו מנהל המחלקה למזרח התיכון. השיחה נגעה בוועידת פאריס. הסברתי עמדתנו והצעותינו. אגב אורחא הזכרתי מאמרים עוינים בעיתונות המקומית, הדגשתי את הפיסקה על המופתי. איש שיחי רשם את הדבר באומרו שאין לייחס חשיבות למאמרי העיתונות. סיפר לי שקיבל לא מזמן מחאה חריפה עבור מאמר פרו־ישראלי שפורסם בדו־שבועון "אֶסטֶרִי". בסוף השיחה אמר לי טלריגו כדקלמן: "הדבר המעניין אותנו ביותר הוא עניין ירושלים. צירויותינו במזרח התיכון רואות את כל בעיית ישראל באספקלריית ירושלים. אנו עומדים בקשר עם הוואתיקן בשאלה זו. מכיר אני את העמדות של הצדדים. כדאי לדעתי להיפגש ולשוחח יסודית אולי תוכל איטליה לגבש לעצמה עמדה משלה." קבענו את הפגישה לסוף השבוע הבא; ייתכן ואפשר להניח מכאן נכונות השמועות על העלאת עניין ירושלים בעצרת האו"ם. נא להורות.[2]

419

1. אליעזר הלוי, יועץ בצירות ישראל באיטליה.
2. בתשובה הפנה אבנר את הלוי לטיעונים בנושא ירושלים המובאים בתדריך השר (מס' 352). כן ביקש לברר מה פירושם של דברי טלריגו על הקשר בין משרד החוץ האיטלקי לבין הוואטיקן: האם האיטלקים הציעו או עומדים להציע פתרון בעניין ירושלים, מהי עמדת הוואטיקן והאם ידוע להם משהו על הפעילות הבלגית בנושא זה. (8.10.1951, 130.10/2550/3).

420

ח. הרצוג אל משרד החוץ
C. Herzog to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA461

נוסח נכנס: 130.09/2309/3

ואשינגטון, 5 באוקטובר 1951

בנימין[1] 222. להלן תוצאות שיחות ביני וראובן [שילוח] לבין גנרל שובמיט[2] ראש המטה הצבאי הבריטי בוואשינגטון ובין ראובן לבין גרינהיל מהשגרירות הבריטית:[3]

(א) יש תכנית מעשית לארגון הגנת המזרח התיכון. סירבו למסור פרטים מדויקים.

(ב) תנאי ראשון לתכנית הוא הכללת אזור מצרים שבלעדו לדעתם לא תעמוד התכנית בגלל מצבה הגיאוגרפי.

(ג) מתקיים משא־ומתן עם מצרים מאז פגישת השגריר הבריטי ונחאס לפני כ־10 ימים. חל שיפר מסוים בטון העיתונות המצרית, המכשול העיקרי סודאן ולא התעלה, דובר על הסכם עם מצרים תוך שבועות ולא חודשים.

(ד) לדבריהם תצטרך ישראל להשתמש בדיסקרציה בתגובותיה בשבועות הקרובים כי התנהגותה עלולה להכשיל התכנית. בתשובה לשאלה נאמר שיבררו עם ישראל לפני כל פרסום ויאפשרו להביע דעתנו בעוד מועד.

(ה) לדבריהם התכנית מביאה בחשבון במלואם צרכיה ופוטנציאל ישראל.

(ו) גרינהיל ניסה פעמים מספר לשכנע ראובן שהסכם אנגלי–מצרי אינו לרעתנו וחשוב שלא נפריע.

לידיעתכם.

הרצוג

420

1. אלוף משנה בנימין גיבלי, ראש מחלקת מודיעין בצה"ל.
2. כך בטעות במקור וצ"ל: שוסמית (Shoosmith).
3. שתי השיחות התקיימו ב־2 באוקטובר. בדיווחים של שני האישים על השיחות הוקדש מקום רב להערכות שהציג שילוח על המצב הפנימי במצרים ועל מעמדו של המלך טלאל בירדן. סעיפים (ד), (ה) ו־(ו) להלן אינם משתמעים בהכרח מתוכנם של שני הדיווחים. (השווה דיווחים של גרינהיל ושוסמית, 3.10.1951, PRO, FO371/91712).

421

א. פאלמר אל מ. פישר (פאריס)
E. Palmer to M. Fischer (Paris)

Orig.: 93.02/175/14 :מקור

Paris, 6 October 1951

Sir,

In submitting to the delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria and to the delegation of Israel a comprehensive pattern of proposals towards a solution of outstanding questions, the Conciliation Commission for Palestine, both in its opening statement to the delegations and in its comprehensive proposals,[1] emphasized the importance of a reaffirmation of the undertakings of the parties as signatories to the Armistice Agreements and as United Nations Members.

In the preamble to its comprehensive proposals, the Commission recommended that this reaffirmation be given in the following form:

> In accordance with the obligations of State Members of the United Nations and of signatories to Armistice Agreements, the Governments of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria and the Government of Israel solemnly affirm their intention and undertake to settle all differences, present or future, solely by resort to pacific procedures, refraining from any use of force or acts of hostility, with full respect for the right of each party to security and freedom from fear of attack, and by these means to promote the return of peace in Palestine.

On 21 September, in reply to the Chairman's opening statement, the delegation of Israel informed the Commission that, as a first step towards the achievement of peace, it was willing to subscribe to a declaration such as that indicated in the opening statement.[2] Subsequently the delegation of Israel suggested that this affirmation by the parties of their pacific intentions take the form of a non-aggression pact (attached to this letter as Annex A).[3]

On 3 October 1951 the delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria assured the Conciliation Commission of their desire to promote the establishment of an atmosphere necessary for continuance of the Commission's work and to facilitate the pacific settlement of the Palestine problem; to

421

1. ראה מס' 386, הערה 1, ומס' 387 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 396 והערת־עורך, עמ' 658.
3. הנספח לא הודפס כאן. הוא מופיע במס' 405 (נספח).

that end they submitted the declaration attached to this letter as Annex B.[4]

The Conciliation Commission is aware of the disparity between the formulations suggested by the parties. However, the Commission considers that the parties, by offering these formulations, have contributed to the creation of a favourable atmosphere for the present discussions, and for the promotion of the return of permanent peace in Palestine.

In the opinion of the Commission, these formulations constitute a basis for the consideration of its comprehensive pattern of proposals. The Commission is accordingly ready to proceed with consideration of its proposals with the delegations.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my high consideration.

Ely E. Palmer,
Chairman.

נספח
Appendix

Draft Declaration
submitted to the Conciliation Ccomission on 3 October 1951
by the Delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria

The delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria declare that their respective Governments, as signatories to the Armistice Agreements with the Government of Israel, desirous of promoting the establishment of the atmosphere necessary for the continuance of the work of the United Nations Conciliation Commission for Palestine, and with a view to facilitating the pacific settlement of the Palestine problem in accordance with the United Nations resolution, reaffirm their intention to respect their undertakings given in the said Agreements, not to resort to military force in the settlement of the Palestine question and to respect the right of each party to its security and freedom from fear of attack by the armed forces of the other.

4. ראה נספח להלן.

422

ו. איתן אל נציגויות ישראל בפאריס, לונדון, אנקרה וניו יורק
W. Eytan to the Israel Missions in Paris, London, Ankara and New York

מברק מוצפן MTA55/6
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 7 באוקטובר 1951

פישר. למברקך הארוך מהחמישה בחודש.[1] בדיונים סביב הגשת טיוטתנו לאי־התקפה חזור ודרוש מפאלמר שיביא בישיבות רשמיות נימוקי הערבים לא לחתום על חוזה; עליך להבהיר שלא נסכים לאיזה נוסח שהוא שאיננו מהווה התקדמות לעומת הסכמי שביתת־הנשק. נימוקנו הוא כי כפי שהראתה פרשת הסואץ הסכמי שביתת־הנשק נותנים מקום לכל מיני פרצות ופירושים. עלינו להגיע לנוסח האוסר במפורש כל פעולות איבה לסוגיהן ולא בלבד פעולות איבה המבוצעות בכוחות מזוינים. יתר־על־כן אם רצוננו שוועידת פאריס תצעידנו צעד קדימה משביתת־הנשק למשהו הקרוב יותר לשלום אזי אין כל טעם סתם באישור מחדש של הסכמי שביתת־הנשק ועל הוועדה לשאוף לדבר־מה שללא ספק מרחיק לכת יותר. הסבר לוועדה שהצעות הערבים מנוסחות בכוונה באופן כזה אשר מאפשר להם להוסיף פעולות איבה שאינן נושאות אופי צבאי והבהר לוועדה שלא נוכל להסכים לכך במיוחד נוכח פסק ההלכה של מועביט [מועצת־הביטחון] באחד בספטמבר[2] שפסל במפורש הטענה המצרית כי קיים עדיין מצב מלחמה. אם נלך לחתום על הצהרת אי־התקפה או מסמך דומה הרי הנוסח חייב להבהיר בהחלט שאין קיים יותר מצב מלחמה וכי כל פעולות איבה לסוגיהן כולל כלכליות הינן אסורות. אם תתעקש בעמדה זו תוך טיעון ממושך סבלני ומשכנע לא תוכל הוועדה להתחמק מלהסכים עמך ובכל אופן אסור לך להסתפק בפחות מזה.

איתן

422

1. פישר הבריק את תוכן שיחתו עם פאלמר ב־5 באוקטובר ואת נוסח ההצעה הערבית שהוגשה לוועדה ב־3 באוקטובר (ראה מס' 421, נספח). בשיחה עם פאלמר הבהיר פישר כי הצעת ישראל לחוזה אי־התקפה באה כהיענות לפניית הוועדה וכי היא כוללת את "המינימום ההכרחי מבחינת הצהרת כוונות אי־התקופנות". פאלמר אמר כי הצעת ישראל מרחיקת־לכת לעומת כוונות הוועדה והדגיש כי לדעתו הערבים לא יקבלו אותה בשלב זה של הדיונים. פישר עמד על רצונה של ישראל בשיתוף־פעולה עם הוועדה, הדגיש כי ישראל לא תשנה מתוכן הצעתה, אך תהיה מוכנה לשמוע דעות באשר לצורה. (5.10.1951, 130.09/2344/8).
2. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.

423

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 7 באוקטובר 1951

בהול

(1) אנו סבורים שהוועדה תפרסם סיפוקה מהכרזות הצדדים ומכוונתה להתחיל בדיונים על הצעותיה.[1] מצד שני יש להניח שהערבים יקבלו את דעת הוועדה. מצב זה עלול לאפשר לוועדה ולערבים להעמידנו באור של סרבנים. בהתחשב עם כך התחלנו כבר ביום שישי בהסברה מתאימה לעיתונות ובעיקר אמריקאית. הכחשנו הנטייה להבין עמדת הוועדה שהואיל ואין כל סיכוי להגיע לנוסחה מוסכמת של אי־התקפה אי־אפשר לסתום את הדרך להתחלת הדיונים על־ידי עמידה על נוסח מוסכם המבוסס על המבוא. ייתכן שכדי להגן על עמדתנו נצטרך לנקוט עמדה ביקורתית חריפה כלפי הצעד האחרון של הוועדה.

(2) הכינונו טיוטא של תשובה לפי הקווים הבאים:

(א) מזכירים את כל צעדינו בקשר לדרישות הוועדה להתחייבות אי־התקפה.

(ב) מזכירים הבטחות חברי הוועדה שלא יקבלו נוסחה המכילה פחות מהמבוא.

(ג) מזכירים שהוועדה הסכימה שתוכן הצעתנו מתאים למבוא, וכמובן הבטחתם למסור לערבים הצעת החוזה ולמסור לנו הצעת הערבים.

(ד) מביעים השתוממותנו על קבלת הנוסח הערבי שאינו מתאים לתוכן ולרוח ההתחייבות שנדרשה.

(ה) קובעים שהוועדה ויתרה על דרישתה.

(ו) מציינים שלא ישראל ולא מוסד "או"ם" יכולים להניח שהנוסח הערבי מבטא את התחייבויות מדינות ערב כחברי או"ם ורצונם לשלום.

(ז) מנתחים נוסח הערבים ומדגישים שבהשוואה למבוא חסרים שלושה גורמים חשובים: (1) אין בנוסח התחייבויות של מדינות ערב בתוקף חברותם באו"ם. (2) אין התחייבות לפתור הסכסוכים בדרכי שלום. (3) לא נזכר המושג פעולות איבה acts of hostility, לעומת זאת המושג כוח מזוין בא להפגין הפירוש המצרי לחוזה שביתת־הנשק.

(ח) מציינים את המדיניות העוינת של הערבים כהוכחה של פירושם של שביתות־הנשק בניגוד להתחיבויותיהם כחברי או"ם ולהחלטת סואץ.

מסיימים התשובה בהדגשת הנקודות הבאות:

(1) לא מוסד או"ם ולא ישראל יכולים לקבל הצהרה המהווה נסיגה מהסכמי שביתת־הנשק העומדת בניגוד לפירוש מועצת־הביטחון ומערערת את יסוד מערכת שביתות־הנשק בכללם. (2) סירוב הערבים לחתום על ההצהרה המבוקשת מעיד על כוונתם להמשיך בפעולות איבה.

423

1. השווה מס' 421. מכתב הוועדה הגיע לידי פישר ב־7 באוקטובר, לאחר ששיגר את המברק שלפנינו (מברק פישר אל איתן, 7.10.1951, 130.09/2344/8).

(3) אנו מבקשים מהוועדה להמשיך במאמצים כדי לקבל הצהרה ערבית מספקת ודורשים שהערבים יסבירו מה בהצעתנו אינו מתקבל על דעתם. (4) ייתכן שהוועדה תרצה לנצל כל איחור בתשובתנו בכתב, חוזר בכתב, ולפרש הדבר כקבלת הדין. ממליצים למסור תשובה ביום שני או שלישי ולהשתמש בה במקרה הצורך לפעולות הסברה.[2] (5) לא, חוזר לא, הברקנו לניו יורק.

פישר

424

א. קובובי אל משרד החוץ
A. Kubovy to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן BI369

נוסח נכנס: 130.09/2306/4

וארשה, 9 באוקטובר 1951

למזאר [מחלקת מזרח אירופה].

(1) ביקרתי ביום השני 8 באוקטובר את סגן שר החוץ וממלא מקומו וירבלובסקי (סקזשבסקי נמצא בחופשה) ושוחחתי אתו כשעה וחצי באווירה ידידותית ביותר. הנה תמצית דבריו: (א) עניין הגירה הוא פולני פנימי וציר ישראל הנו היחידי אשר ממשלת פולין מסכימה לדבר אתו בנידון. (ב) הוגד במפורש לברזילי כי מבצע העלייה תם ונגמר. (ג) יציבות המדינה מתנגדת לחידוש עלייה המונית. (ד) הוא, וירבלובסקי, מחייב איחוד משפחות נפרדות אם כי יש לבדוק את הקרבה. (ה) מן הדין שהטיפול יהיה אינדיבידואלי אולם יש לזרז את הטיפול ולא להרשות סחבת אם נכונים המספרים שהבאתי. (ו) לא רק משרד החוץ משפיע על הדבר ואין הוא מתנגד לכך שאדבר גם עם גורמים אחרים. (ז) לא פירש מי הם הגורמים האחרים אם כי רמז למשרד הפנים. (ח) הבטיח לבדוק אם סקזשבסקי כבר הגיש מסקנותיו לגורמים אלה ולהוסיף הערותיו. (ט) מודה כי ממשלתו רוצה לא רק באהדת ישראל כי אם גם באהדת יהודי העולם. (י) העריך מספר הערעורים [ב]חמשת אלפים בניגוד למספר של שניים־עשר עד חמישה־עשר אלף שנקטנו.

(2) בתחילת שיחתנו הבעתי תמהוני על שעיתונים והרדיו מתארים את ישראל כמכורה לארצות־הברית. תשובותיו: (א) במקרים דומים הושב להם כי יש בישראל חופש דיבור וזהו גם המצב בפולין. (ב) ממשלתו עוקבת בדאגה אחרי הנטייה הגוברת בישראל להזדהות עם ארצות־הברית. (ג) ההתקפות הן מעטות ויחס ממשלתו לישראל הנו חיובי בהחלט.

2. בתשובה הורה איתן לפישר בהנחיית ראש הממשלה להמתין עד לישיבת הממשלה שתדון במצב שנוצר בוועידת פאריס. הוא אסר עליו לקיים מגע עם הוועדה או עם העיתונות עד שיקבל הוראות נוספות. פישר נתבקש להימנע משיחות פרטיות עם חברי הוועדה וממסירת מידע לעיתונות שהוא מחכה להוראות הממשלה. (מברק איתן אל פישר, 8.10.1951, 130.09/2344/9.) ראה הוראות בן־גוריון במס׳ 425 והשווה תשובת פישר לוועדה במס׳ 428.

(3) ביום החמישי לרון[1] ואני נבקר אצל סלוצנסקי;[2] רוחפות שמועות וסימנים המבשרים מפנה לטובה. השיחה עם וירבלובסקי היתה מעודדת.

קובובי

425

ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס[1]

W. Eytan to the Israel Legation in Paris[1]

Coded Tel. MT69 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 13 October 1951

Immediate

For Fischer.

Instructions from Prime Minister:[2] *firstly*, on no account agree discuss five points until preamble satisfactorily settled (which it won't be) but do not give impression or hold out hope we shall discuss five points in event satisfactory settlement preamble; *secondly*, repudiate sharply in writing Arab proposal as contained in P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] letter to you.[3]

In carrying out these instructions pay attention following matters: (1) Write your letter in form that can later be published but do not publish until instructed. (2) Letter can be in French if you like. (3) Send us copy by fastest mail soon as written. (4) Base letter on lines your long cable of 7th October[4] but place stress on our disagreement with Arabs and not so much on disagreement with P.C.C. For example omit points like your para 2(C) second half of sentence. (5) Main point of letter which should stand out clearly is that Arabs seek P.C.C. sanction for continuation acts hostility which Israel can under no circumstances accept. (6) Letter should end on positive note restating values our proposal and urging P.C.C. continue its

424

1. יוסף לרון, יועץ בצירות ישראל בווארשה.
2. השיחה התקיימה ב־11 באוקטובר. סלוצ'נסקי הראה לנציגי ישראל מכתב מתל אביב עם חמישים חתימות של עולים הרוצים לשוב לפולין. הוא ביקש לשכנעם כי אינו מתנגד לאיחוד משפחות, אך מכיוון שהשפעתו אפסית אין בידו לסייע. הוא יעץ לנציגי ישראל לא להתקשר עם גורמים מחוץ למשרד החוץ ורמז כי עניין העלייה תלוי במחלקת החוץ של משרד הביטחון וכי יש לצפות להתקדמות. (ראה מברק קובובי אל משרד החוץ, 12.10.1951, 130.09/2306/4).

425

1. נשלח גם לניו יורק, לונדון ואנקרה.
2. ראה מס' 423 והערה 2 שם.
3. ראה מס' 421.
4. ראה מס' 423.

effort as in point three of your proposed conclusion. (7) As very last point your letter you should express desire meet P.C.C. formal session to elaborate our attitude orally.

It is preferable for us to fight on this ground i.e. whole preamble controversy where we are strong rather than allow P.C.C. to pass on to five points where our attitude must be largely negative. If you have definite confirmation Arab League rejection of five points, our position in general and on preamble in particular is greatly strengthened.

Eytan

426

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

Coded Tels. MT77, MT74 מברקים מוצפנים
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 13 October 1951

Immediate

Helm urgently asked see me this morning 13 October despite *Shabbat* [Saturday], brought foll[owing] *aide-mémoire:*

Israel Minister London in recent weeks enquired Foreign Office about plans Middle East defence and how expected to associate Israel these plans. It was then not poss[ible] state what was proposed since depended on outcome Ottawa.[1]

Can now be said NATO firmly of opinion defence of Middle East vital to security free world which can only be secured thr[ough] cooperation of interested powers including those not territorially part of area and thr[ough] coordination of defence of areas adjacent. It is therefore thought desirable establish allied Middle East Command in which countries able, willing, contribute to defence area should participate.

Gov[ernmen]ts of U.K., U.S.A., France, Turkey, prepared participate and invitations have been addressed to Australia, New Zealand, South Africa, who indicated interest in defence of area.

View paramount importance of bases in Egypt, Egypt Government being invited participate as founder member. Details of organization

426

1. ראה מס' 399, הערה 2.

will be elaborated in agreement between Gov[ernmen]ts participating in command.

Helm added following officially but orally:

H.M.G. well aware difficulties which will arise over association Israel and Arab states with one and same Command org[anization]. H.M.G. for their part will do all in their power to resolve them. View supreme importance of Command to world security H.M.G. feel sure they can rely on Israel to do likewise.

Helm said Egypt and other Arab gov[ernmen]ts being informed simultaneously hence the hurry.

Davis coming see me in ten minutes on same matter.

After Helm came Davis and after Davis, Guyon. Latter had nothing of interest to add. Davis said following:[2]

(1) This most important thing that happened since his arrival Israel.

(2) Middle East vital to security free world and any notion that U.S.A. unmindful of need Middle East defence is utterly unfounded.

(3) Egypt and Canal are key point in Middle East defence hence importance get in Egypt from start.

(4) Latest events Egypt upset timetable hence this hurried *démarche* which only decided on matter of hours ago.

(5) U.S.A. will keep Israel fully informed developments and be always conscious Israel's interests.

(6) Israel's association with new command is very much in mind and U.S.A. gives assurance Israel's interest will be protected.

(7) No one underestimates practical political difficulties involved but everything will be done to resolve them and U.S.A. hopes Israel will do likewise.

(8) If Egypt accepts she will be very closely associated with nations who are Israel's best friends, want see blockade lifted, peace restored etc. Israel should take long view and have faith since Israel more interested than anyone else in protection of Canal by international force which bastion of Israel's security.

(9) Strongly hoped press and Gov[ernmen]t reaction would not accuse powers of appeasing Egypt. He wished assure me solemnly this not appeasement but new dynamic approach Middle East problems. U.S.A. did not appease Egypt over Suez in *Moabit* [Security Council] and would not appease now. He unlike Helm confident Egypt would accept invitation which would enable her see Arab parish-pump politics in true perspective and no longer be so dependent on other Arab states as source her prestige

2. הנוסח המלא של התזכירים וההודעות בעל־פה בתיק 130.02/2445/10.

and influence. This in turn would enable her take more sensible, realistic, view her relations with Israel.

(10) Davis wished see Prime Minister on all this which fixed for Monday afternoon.[3]

Eytan

427

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן WIA486
נוסח יוצא: 93.01/2207/22

ואשינגטון, 13 באוקטובר 1951

לבן־גוריון ולקפלן.

רק ביום ה׳ נודע לנציגות המדינית כאן כולל הח"מ כי אנו על־פי תהום מבחינה כספית. הדבר בא כמהלומת רעם יען דולק [הורוביץ] בצאתו הודיעני כי העניינים סודרו עד סוף החודש. העובדה כי אנו יכולים להיות מופתעים במשברים כאלה מחייבת בירור לחוד. השגרירות עשתה מיד מאמצים נמרצים לגייס השפעה בבירה להקלת המצוקה. בשיחות עם אבן ואתי הבטיח מקגי לענות לשאלות בנקאים, אם יפנו, כי יש לראות מתן כעובדה ולצפות להקצבות ניכרות בקרוב.[1] סיימינגטון[2] שהשפעתו בחוגי בנקאים חזקה ביותר ניאות לפנות ביזמתו לכל בנק שנציין באותה הסברה. ביום ג׳ אשתתף בפגישת ארגונים יהודיים בניו יורק לטכס עצה לאלתר. על יסוד בדיקה יסודית של המצב עם חברינו ויועצינו כאן ולאור השיחות שיתנהלו כבר עם הממונים על ביצוע מתן במחמד [מחלקת המדינה] יש סיכוי מבוסס להקלה חשובה במשק המטבע הזר שלנו כבר בסוף נובמבר. יש לסמוך על השגרירות שתעקור הרים להאצת הקצב. אל לנו להניח שליטה לרוח הכניעה לגורל שהדה קלטתי משיחת מנהלי הלאומי עם מרטין[3] ביום ה׳. עלינו להחזיק מעמד ויהי מה. מברק זה הוכתב בטרם הגיע מברק אליעזר [קפלן] על שאלת הנספח הכלכלי.[4] לדעתנו מכוונת השאלה לאפשרות מתן 1952 וכרוכה בהכנה שגרתית של התקציב ואיננה תוצאה מפנייתנו למקגי. טדי [קולק] וגאס יענו.[5]

שרת

3. ראה מס׳ 434.

427

1. ראה מס׳ 431 והערה 1 שם.
2. ויליאם סטיוארט סיימינגטון, ממאי 1951 מנהל ה־Reconstruction Finance Corporation (מוסד לסיוע כספי שהוקם על־ידי רוזוולט בימי המשבר הכלכלי בארצות־הברית).
3. ויליאם מ. מארטין, מנהל אקזקוטיבי של הבנק הבינלאומי לשיקום ולפיתוח מטעם ארצות־הברית; עוזר שר האוצר האמריקאי ומאפריל 1951 יושב־ראש מועצת המנהלים של ה־Federal Reserve Board.
4. לא נמצא.
5. ראה מברק קולק אל קפלן, W491, 15.10.1951, 93.01/2207/22.

428

מ. פישר אל א. פאלמר (פאריס)

M. Fischer to E. Palmer (Paris)

Copy: 93.02/175/14 :העתק

Paris, le 14 octobre 1951

Monsieur le Président,

La délégation israélienne ayant pris connaissance de votre communication du 6 octobre 1951,[1] j'ai l'honneur de soumettre à l'attention de la Commission de Conciliation les observations suivantes:

1. Dans son allocution d'ouverture du 13 septembre 1951, le Président de la Commission de Conciliation a fait la déclaration suivante:

> L'on ne pourra faire de progrès positifs dans la voie d'une solution de vos problèmes que si toutes les Parties expriment, dès le début de nos négociations présentes, leur détermination de respecter le droit d'autrui à la sécurité, de s'abstenir de toute attaque, de tout acte hostile ou de guerre les unes contre les autres, et de favoriser le retour à une paix permanente en Palestine.

Cet engagement préalable demandé par la Commission a été pris officiellement par le délégation israélienne le 17 septembre 1951.[2]

2. Le 21 septembre la délégation israélienne, réaffirmant cet engagement, a proposé qu'il prenne la forme d'un pacte de non-agression.[3]

Au cours de la même séance, la Commission de Conciliation a remis à la délégation israélienne un document comportant une introduction ainsi conçue:

> En se fondant sur les considérations exposées par le Président dans son discours d'ouverture, la Commission désire soumettre à l'examen des Parties un ensemble de propositions.
>
> Dans le cadre de cet ensemble, la Commission tient à souligner l'importance d'un accord préliminaire par lequel les Parties renouvelleraient les engagements qu'elles ont contractés en tant que signataires des Conventions d'armistice et en tant que Membres des Nations Unies; cet accord se présenterait sous la forme du préambule suivant:

428

1. ראה מס' 421.
2. ראה מס' 387 והערה 1 שם.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 658, ומס' 396.

Conformément à leurs obligations en tant qu'Etats Membres de l'Organisation des Nations Unies et en tant que signataires des Conventions d'armistice, les Gouvernements de l'Egypte, de la Jordanie, du Liban, de la Syrie et le Gouvernement d'Israël réaffirment solennellement leur intention, et prennent l'engagement, de régler tous leurs différends présents ou futurs uniquement par le recours à des procédures pacifiques, en s'abstenant de tout emploi de la force ou de tout acte d'hostilité, dans le respect absolu du droit de chacune des Parties à sa sécurité, sans crainte d'aucune attaque, et à favoriser ainsi le rétablissement de la paix en Palestine.

3. La délégation d'Israël a transmis à la Commission de Conciliation un projet de pacte de non-agresssion accompagné d'une lettre explicative datée du 28 septembre.[4] Le 3 octobre, j'ai rendu visite au Président[5] pour le prier de bien vouloir présenter ce projet de pacte aux délégations des quatre Etats arabes invités à cette Conférence.

4. Au cours de la séance du 5 octobre,[6] la Commission a bien voulu confirmer que, sous réserve de la forme, la substance et l'esprit du projet de pacte proposé étaient conformes à ceux du Préambule contenu dans le document remis aux Parties par la Commission. La délégation d'Israël a déclaré a cette occasion qu'elle s'attachait à cette substance et à cet esprit mais qu'elle était prête a examiner, dans le meilleur esprit, telle modification de forme qui lui serait proposée.

5. La lettre du Président du 6 octobre 1951 nous apprend que, le 3 octobre 1951, la formule d'engagement suivante avait été proposée par les délégations arabes: [.....].[7]

La délégation israélienne se trouve donc en présence d'une proposition arabe qui s'écarte en substance et en esprit de l'engagement préalable demandé par la Commission, et dont nous analyserons plus loin la portée réelle.

6. Dans sa lettre du 6 octobre, le Président souligne la disparité qui existe entre les formules d'engagement proposées par les Parties. La délégation israélienne croit devoir préciser que cette disparité est d'une nature toute spéciale. En effet, la disparité qui existe entre la formule israëlienne et la formule arabe est celle-là même qui existe entre cette dernière et la formule proposée par la Commission comme condition minimum de tout progrès positif dans la voie d'une solution.

4. ראה מס' 405 ונספח שם.
5. ראה מס' 412.
6. ראה מס' 422, הערה 1.
7. ההצעה הערבית, המופיעה במס' 421 (נספח), לא הודפסה כאן.

7. Cette disparité entre la déclaration offerte par les Gouvernements arabes et l'engagement demandé par la Commission est une disparité de fond et non de forme.

Sa gravité se révèle à l'analyse de ce que la formule arabe rejette de la formule de la Commission:

(A) La déclaration arabe n'engage pas les Etats arabes en tant qu'Etats Membres de l'Organisation des Nations Unies, c'est-à-dire qu'elle s'abstient d'affirmer leur intention de se conformer, pour le règlement de leurs différends avec l'Etat d'Israël, aux obligations qui découlent de l'Article 2 du chapitre 1 de la Charte.

(B) La déclaration des Etats arabes n'exprime aucune intention de régler les différends existant entre les Parties et ne comporte pas l'engagement de recourir aux procédures pacifiques préconisées par la Commission.

(C) Dans la formule qu'ils offrent, les Etats arabes suppriment l'engagement de s'abstenir de tout acte d'hostilité à l'encontre de l'Etat d'Israël.

Ce refus de répondre à la demande de la Commission de s'engager à s'abstenir de tout acte d'hostilité doit être rapproché de l'introduction, dans la proposition arabe, du terme limitatif "force armée". L'intention que révèle le choix de ce terme est évidente si l'on se réfère à la thèse égyptienne développée au cours des récents débats du Conseil de Sécurité au sujet du blocus du Canal de Suez.

Le Gouvernement égyptien avait en effet soutenu que si la Convention d'armistice de 1949 empêchait l'Egypte de recourir à la force armée contre Israël, rien ne lui interdisait en revanche de se livrer à tous autres actes d'hostilité au préjudice de ce dernier.

Ce point de vue a été considéré par le Conseil de Sécurité comme incompatible avec les Accords d'armistice israélo-arabes et comme constituant une menace à la paix.

La décision du Conseil du 1er septembre 1951 contient notamment les dispositions suivantes: [.....].[8]

La formule d'engagement soumise à la Commission par les Etats arabes représente donc une tentative de faire accepter par la Commission, comme point de départ pour les travaux de cette Conférence, une interprétation des Conventions d'armistice de 1949 que le Conseil de Sécurité vient de rejeter comme sapant les bases du système de sécurité reposant sur ces Conventions.

8. Les Etats arabes poursuivent de façon ouverte une politique hostile à l'égard de l'Etat d'Israël. Ils maintiennent à son encontre un blocus

8. פסקאות 1 ו־6 מתוך ההחלטה שצוטטו במכתב לא הודפסו כאן. הן מופיעות בהערת־עורך, עמ' 593–594.

économique par des méthodes qui vont jusqu'au mépris du droit international et des intérêts des tierces parties.

Leurs déclarations et leurs actes hostiles sont l'expression concrète de l'interprétation qu'il donnent aux Conventions d'armistice de 1949 en violation de leurs obligations de signataires de ces Conventions et de Membres de l'Organisation des Nations Unies.

Le refus des Etats arabes de souscrire à l'engagement demandé par la Commission de Conciliation, les termes mêmes de la formule qu'ils veulent lui substituer indiquent, sans doute possible, que leur intention n'est pas de favoriser l'établissement de la paix mais au contraire de continuer tout ce qu'une guerre comporte en dehors de l'emploi de la force armée.

L'acceptation par la Commission de Conciliation de ce refus et l'admission de la formule arabe proposée offriraient aux Etats arabes ce qu'ils recherchent: qu'un organisme des Nations Unies sanctionne l'interprétation des Conventions d'armistice de 1949 qui vient d'être condamnée par le Conseil de Sécurité et que se trouve ainsi légitimée une situation plus éloignée de la paix que celle impliquée par l'observation de la lettre et de l'esprit de ces Conventions elles-mêmes.

La délégation d'Israël ne saurait admettre que cette attitude des Etats arabes puisse constituer un point de départ pour des négociations. Les bases reconnues indispensables pour l'initiation des discussions demeurent donc encore à rechercher.

9. La délégation israélienne espère que la Commission de Conciliation parviendra à obtenir des délégations arabes les assurances qu'elle a si justement demandées.

La délégation israélienne a soumis à la Commission de Conciliation un projet de pacte de non-agression dont la substance et l'esprit, directement inspirés de la Charte des Nations Unies et des Conventions d'armistice, résument les conditions nécessaires et suffisantes pour l'initiation de négociations entre des Parties décidées à régler pacifiquement leurs différends.

En demandant aux délégations arabes de préciser leur position vis-à-vis de ce projet, la Commission obtiendrait sans aucun doute une indication précieuse quant aux intentions réelles de ces délégations.

De son côté, la délégation israélienne est prête à étudier, dans l'esprit le moins prévenu, les suggestions qui pourraient être présentées au sujet du projet soumis par elle. A cette fin, elle serait heureuse de connaître les points précis qui, dans la proposition israélienne, pourraient sembler légitimement inacceptables aux délégations arabes.

10. La délégation israélienne serait heureuse de rencontrer la Commis-

sion en vue d'une discussion de l'ensemble de la situation qui fait l'objet de la présente lettre.

Je vous prie d'agréer, Monsieur le Président, les assurances de ma haute considération.

M. F.
Maurice Fischer

429

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

Coded Tel. MT81 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 14 October 1951

U.S.A., U.K., French rep[resentative]s on *Shabbat* [Saturday] informed us officially of planned establishment allied Middle East command and invitation to Egypt to join as founder member,[1] adding:

(A) Israel's participation at later stage very much in mind.
(B) Israel would be kept informed all developments.
(C) Israel's interests will be protected.
(D) Western governments well aware of difficulties caused by association of Israel and Arab states with Middle East Command but will do all in their power resolve these difficulties and confident they can rely Israel do likewise.

Too early for official reaction our part but consider following points:

(1) Mere fact of offer to Egypt even if as many believe will be rejected increases Egypt's prestige, influence.

(2) By giving Egypt source of influence and prestige thr[o]u[gh] association with great powers, new scheme lessens Egypt's dependence on Arab states as source her political strength and so may make her more amenable re settlement with Israel.

(3) Other hand Egypt may make all kinds anti-Israel conditions as price her agreement join Command.

(4) New situation should greatly strengthen our case for non-aggression pact as proposed by us Paris.

(5) Scheme definitely envisages international force Canal Zone and must if accepted greatly strengthen Egypt militarily by giving her arms,

429
1. ראה מס' 426.

training, etc., on other hand makes second round politically, practically, more difficult.

(6) Strengthening of Egypt entitles Israel demand Western powers support Israel–Arab peace on terms favourable to Israel as counterweight, compensation.

Publish no official comment but if asked say simply *Memisrael* [Government of Israel] will consider implications new situation. Above points may guide you in personal conversations.

Eytan

430

א. בירן אל ו. איתן
A. Biran to W. Eytan

מקור: 130.02/2408/13

ירושלים, 14 באוקטובר 1951

סודי ביותר – אקספרס

להלן פרטי שיחה עם המנהל הכללי של משרד החוץ הירדני. הפגישה נקבעה מתוך רצוני להתחקות על הלך הרוחות השורר כיום בחוגי השלטון בירדן. כן היה ברצוני לחפש הסדר לירושת הצלב האדום ומציאת דרך להקל על יצירת הרושם של "אחידות ירושלים". את עזמי נשאשיבי לא ראיתי מספר חודשים מאז עבר לשרת בבירת ירדן. שינויי הממשלה לאחרונה חיזקו את מעמדו של עזמי ומאחר שראש הממשלה הוא גם שר החוץ, מרגיש נשאשיבי את עצמו כשר החוץ בפועל של ממשלת הירדן. (נשאשיבי סיפר כי ראש הממשלה אבו־ל־הודה הוא איש נבון, רציני ובעל דעה שקולה, וכיוון שהוא מדבר רק צרפתית מופיע עזמי אתו בכל מקום באנגלית.) תוספת ההשפעה, הכוח, והרושם החיצוני הפכו אותו למרבה שיחה ומתרברב עוד יותר משהיה לפנים, והעובדה כי עתה הוא הנותן הוראות לאחמד טוקאן אשר היה שר החוץ לפנים מעבירה אותו ממש על דעתו. השיחה בינינו התנהלה בגילוי־לב, אם כי בשלב מסוים הפסיק ואמר "עתה איני יכול לדבר באופן חופשי כפי שהייתי עושה פעם, עתה אני יותר רשמי". עם זאת הציע עזמי נשאשיבי לבקרני במשרדי ולשוחח ארוכות "בתנאי שלא יהיו צלמים".

ועדת הפיוס: נשאשיבי מסביר את הנוהל הערבי באופן זה: הוועדה המדינית של הליגה קבלה החלטות נגד הצעות ועדת הפיוס, החלטות אלה מועברות עתה לכל ממשלה וממשלה ערבית. על הממשלות להורות את משלחותיהן בפאריס כיצד לנהוג. ממשלת ירדן טרם דנה בדבר, אין הוא סבור כי תינתנה הוראות שונות ברוחן מאלה שנתקבלו בליגה. מכל מקום ועדת הפיוס לא תצליח לפתור דבר. הם חיים חיים טובים ונוחים, יפה לבלות בחברתם, ("ארס הוא פילוסוף, פאלמר נעים לשיחה, בואסאנג'ה היחידי שהוא מעשי יותר". "האם מפני שהציע שהאמריקאים ישלמו את הפיצויים?" שאלתי. הוא השיב בחיוב) והם הפכו להיות נושאי משרת תמיד. הוא הוסיף כי מיום היווסדה נועדה ועדת הפיוס לכישלון. הדבר היחידי שהם עושים ביעילות זה לבזבז כ־7 מיליון דולר לשנה. המשלחת הירדנית בפאריס מורכבת מבוגרי

אוניברסיטאות, "אין זה דבר קל ערך בממשלת ירדן למצוא שלושה אישים בוגרי אוניברסיטאות אנגליות, אצלכם זה לא כל כך חשוב". על אף הזלזול שהראה נשאשיבי ביחסו לוועדת הפיוס, אישיה ועבודתה הרי בשלב אחר של השיחה הוא התבטא: "הוועדה רוצה להיות עכשיו יורשת של בונש [Bunche], והיא מציעה הצעות משלה". הוא סירב להאריך את הדיבור על הצעות אלה ובהיות עזמי שטחי ביותר ספק אם יכול לדון בהצעות אלה ברצינות. כששאלתיו לסיבות החלטת הוועדה המדינית של הליגה, הסביר נשאשיבי כי מתוך דברי ועדת הפיוס משתמעת נימה של הסדר עם ישראל כיוון שהדיון על אי־התקפה הופך מדבר שלילי (שביתת־נשק) לדבר חיובי (משא־ומתן ובסופו של דבר שלום עם היהודים). מדינות ערב אינן מוכנות להכיר עדיין בקיום ישראל. לשאלתי אם הם עודם מקווים לזרוק את הישראלים הימה, השיב: "לא, אך לצמצמם בשטח־חסות זעיר". בזכותם של מי, שאלתי, הוא צחק. "הליגה הערבית?" הוא נענע את הסכמתו בראשו.

בעיית ירושלים: הירדנים טרם ביטלו את מינויו של "שומר המקומות הקדושים". משרה זו מסונפת למשרדו של ראש הממשלה (גם הצנזורה והרדיו שייכים למשרד ראש הממשלה). נקבעה ועדת שלושה אשר מתפקידה לבחון את תקציבי כל המשרדים ולהציע הצעות לקימוצים וייעול המנגנון. לעת־עתה ממשיך כאלדי[1] בתפקידו. נשאשיבי לא יכול להסביר את היקף התפקיד, "עליו לשמור על הסטטוס־קוו כדי שלא יחולו כל שינויים בנוהג המקובל והקיים". אין בכוונתם לעשות כל צעד להכריז את טלאל כמלך בירושלים. נשאשיבי טוען כי אין טכס הכתרה בממשלת ירדן. עם התייצבות טלאל בפני בית־הנבחרים נקבעה מלכותו בירדן וירושלים בכלל זה. לדבריו גם עבדאללה לא הוסמך בטכס מיוחד בירושלים. אין הם רוצים לשנות ברגע זה דבר בסדרי הממשל בירושלים וזאת "עד לבוא הפתרון". נשאשיבי סבור שוועדת הפיוס תציע הצעות מיוחדות בדבר ירושלים לעצרת והעצרת תדון בבעיית ירושלים. רק אז עלולים לחול שינויים. להערתי בדבר תכניות הצרפתים וזרים אחרים לבינאום העיר העתיקה, השיב בביטול גמור, כאילו אינו מתחשב בתכניות אלה. כששאלתיו ברורות יותר בדבר עמדת ירדן לבינאום ירושלים, השיב בתשובה משתמטת: "אתה שואל לדעתי הפרטית או הרשמית?" שתיהן, עניתי. הוא גמגם. אין ספק בלבי שעזמי נשאשיבי עצמו יקבל בשתי ידיו כל הצעה לבינאום ירושלים, ועד כמה שתהא לו השפעה בדבר ינסה להשפיע לקבלת תכנית כזו אם תוגש. ברור לי כמו־כן שממשלת ירדן לא תסטה בדבר זה מעמדת יתר מדינות ערב באם הן תתמוכנה בבינאום ירושלים. על־כל־פנים ספק אם אפשר לצפות השנה לעמדה ירדנית כפי שבוטאה בעצרת של אשתקד. וזאת אף־על־פי שבהמשך השיחה הודה נשאשיבי בשפה רפה כי ירדן לא שינתה עמדתה הידועה לגבי בינאום. זאת אמר לאחר שהוא שאלני אם ישראל תקבל תכנית בינאום ואני עניתי בשלילה מוחלטת. ירושלים עצמה מתפתחת יפה והבנייה הולכת ורבה בעיקר בשטח הצפוני של העיר. נשאשיבי הודה כי ישנם אנשים והלכי־רוח בין הערבים המביעים חשש מהתקפה ישראלית וכיבוש ישראלי. אך אין פחד זה מונע אותם מלהמשיך לבנות ולפתח את העיר. "הפעם אין הם חוששים כל־כך כיוון שהם אומרים גם אם יהיה כיבוש ישראלי יישארו במקומם. סוף־סוף בריחתם בפעם הראשונה לא היתה באמת מנוסה, הם נתכוונו וקיוו לחזור כעבור יומיים עם צבאות ערב ולהתיישב גם בבתי היהודים." לשאלתי מדוע קיוו לזאת, השיב: "ומדוע לא? הן תרשה לענות לך כאותה הלצה יהודית – בשאלה". לדבריו של נשאשיבי פועלת עיריית ירושלים בסדר ומקבלת תמיכה ירדנית אם כי בעיקר "הלוואות מבנקים".

430

1. חוסיין פח'רי אל־ח'אלדי, מיוני 1951 שומר המקומות הקדושים בירושלים מטעם ממשלת ירדן.

אשר להקלות במעבר הקווים, חג המולד, קונסולים וכו׳ נקט נשאשיבי בעמדה כי ישמרו על הסטטוס־קוו והנוהג הקיים. בקונסולים הם נוהגים ביד רמה: ״אנו לא מרשים להם לכתוב לעמאן (כאילו היו הקונסולים מוכנים לפנות לעמאן!) אלא רק למשרדי שבירושלים, משרד הקשר של משרד החוץ. אני צועק עליהם. אנו רוצים למנוע בעדם להעביר דברים לישראל (הקונסול האמריקני סיפר לי על קונסול הקונה 30–40 חולצות בעיר העתיקה!), לעבור את הקווים מותר רק בכיוון אחד כמקודם. על חג המולד עוד נדבר לאחר שיוודעו דיוני ועדת הפיוס והעצרת.״

המלך טלאל: לדבריו של נשאשיבי טלאל בריא בהחלט (הובן מדבריו כי בעצם לא היה טלאל חולה מעולם), אדם מנומס ואדיב, נבון בכלל ובהלכות שלטון בפרט. בוודאי נשאשיבי מתרשם מיחסיו האישיים שלו עם טלאל ונימוסו של טלאל אל נשאשיבי. כנראה נוכח נשאשיבי בכל הפגישות המתקיימות עם נציגים זרים והוא דואג לשמירת היחסים ולמניעת פרסומים מזיקים. טלאל מלך דמוקרטי ביותר ושואף למלוכה קונסטיטוציונית. נשאשיבי מביא דוגמא זו לדמוקרטיות המלך: אחד השיכים החשובים מפאז שבמרוקו בא לברך את המלך ובסוף השיחה ביקש רשות להתפלל על קברו של עבדאללה. טלאל מילא בקשה זו מיד והוסיף: ״אני אלך אתך בעצמי להתפלל על קבר אבי״. נשאשיבי נדהם מכיוון שאף־על־פי שקבר עבדאללה הוא בקרבת מקום צריך ללכת בכל זאת כחמש מאות מטר ויש לדאוג לסדרי ביטחון מיוחדים. לדברי נשאשיבי אין המלך חש בכל הצרכים האלה בהיותו חופשי עם אזרחיו. עזמי ביקש את רשות המלך לייצגו בתפילה והמלך ניאות מיד להצעה טובת לב זו.

לשאלתי בדבר יחסיו של טלאל עם מדינות ערב ואמיתות השמועה על נטייה פרו־מצרית, השיב בתשובה שלא ממין הטענה: ״כל אדם רואה מהרהורי לבו ואם העיראקים רוצים במה שהוא הם מפרסמים כי כן הדבר״ (אנו שוחחנו על המצרים!). במשך כל השיחה לא הזכיר עזמי את מותו של עבדאללה, ולא נראה בו כי רצח המלך השאיר רושם מיוחד, בניגוד גמור לאחמד חאליל.

גלוב פשה: לדבריו של נשאשיבי אין אמת בכל השמועות על פרישתו של גלוב. גלוב הנו אזרח ירדני השולט בשפה הערבית כבאנגלית (בעדותו במשפט רוצחי עבדאללה דיבר גלוב בערבית נהדרת ורהוטה, אשר מעטים הערבים שיצלחו להשתוות אליו), ואשר אימץ שלושה ילדים בדווים אל ביתו. לגלוב בן יחיד – פאריש – והשלושה האחרים הם בדווים מבטן ולידה. לאחר שגלוב יגמור את שירותו בעוד שנים אחדות (ארבע?) הוא מתכוון לרכוש לו בית בירדן ולהישאר שם. קשה לגלוב להסתגל לחיים באנגליה, אומר נשאשיבי. כל המשא־ומתן, רשימות והדיונים בינם הם בשפה הערבית. כן הדבר בשיחות עם קירקברייד. להערתי כי ערבים ארצישראליים דורשים את הדחתו של גלוב, ציין נשאשיבי כי אלה הם המעטים מסוגו של עבדאללה רימאווי,[2] ״וחוץ מזה״, הוסיף נשאשיבי, ״את מי יש לנו לשים במקומו של גלוב?״(!)

השלום בין ישראל והערבים: נשאשיבי אינו רואה סיכויים לשלום בין ישראל והערבים. הערבים דורשים להחזיר את כל הפליטים וישראל מתנגדת לקבלת גם אחד; הערבים דורשים פיצויים מלאים וישראל אינה יכולה לשלם. נשאשיבי מודה כי הדרישה להחזרת הפליטים היא מוגזמת. חלק מהם מת כבר ממילא וחלק כבר הסתדר והשתרש ולא ירצה לחזור, אך הדרישה בעינה עומדת. הערבי כפרט טוען שכל המלחמה שהיתה והדיונים שישנם אינם מעניינו. הוא אינו רוצה לסבול כתוצאה מכך ותובע את זכויותיו הפרטיות בכל פה. הזכרתי לנשאשיבי את השקפתו מאז, כי מלחמה חדשה תעזור לפתרון הבעיות שבין ישראל לערב. כן, אמר, ועכשיו המלחמה קרובה יותר. כשציינתי שנזקי ואסונות המלחמה עלולים להיות גדולים מדי, הודה

2. עבדאללה רימאווי, חבר הפרלמנט הירדני.

בדבר והוסיף: אם כן תצטרכנה המדינות הגדולות, אמריקה ואנגליה, לקבוע את גורל המשא־ומתן, להחליט על פתרון ולהטילו בכוח על שני הצדדים. נשאשיבי כבדני בחוברת תעמולה קטנה "הדרך לירדן" שהוצאה על־ידי משרד התעמולה של משרד החוץ בעמאן, כהדרכה לתיירים. החוברת נאה וכמה ציטטות ממנה מצורפות לדו"ח זה.[3] בהגישו את החוברת הסביר נשאשיבי כי "אין היא מכוונת להראות את הדרך להגנה". בחוברת מפת המזרח התיכון המראה את "ירדן" ואת "פלשתינה". הערתי לו על העדר ישראל. "אנחנו לא מכירים בקיומה", השיב.

ועדת שביתת־הנשק: דעותיו של נשאשיבי על ועדת שביתת־הנשק מבלבלים [כך!] ביותר. מצד אחד הוא מדגיש כי ועדת שביתת־הנשק הנמצאת עתה בסמכות משרד ההגנה עוסקת רק בענייני גבולות ואינצידנטים הנובעים מחוזה שביתת־הנשק, ומצד שני הוא מסביר את מינויו של אחמד טוקאן לתפקיד זה מפאת החשיבות שמייחסים בירדן מבחינה מדינית לוועדת שביתת־הנשק. להערתי על היעדרו של טוקאן זמן כה ממושך – לא ידע לענות. על דהדירדר אמר כי המשרה נהפכה למשרת תמיד ותפקיד תמיד ותו לא.

עוד הרבינו לשוחח על ירושת הצלב האדום, תכניותיו האישיות של עזמי ושאיפותיו למשרת ציר, מנהגי האסלאם, החג׳ (ירדנים רבים! נסעו לחג׳) וכו׳. על כל זאת ייכתב לחוד בלווית הרהורים והגיגים ליחסינו עם ירדן. המאלף בשיחה זו לדעתי, הוא הדבר שאיש תרבותי כביכול הנושא משרה חשובה חי בעבר הרחוק, מדבר על "הגנה" ו"יישוב יהודי" ומעיד כי הוא לא למד דבר במשך כל השנים שעברו. החלטנו לקיים פגישות נוספות.

א. בירן

431

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. W488 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/22 :נוסח יוצא

Washington, 15 October 1951

Took up following points with McGhee Friday afternoon,[1] Bendor, Waldo, also present.

(1) Egypt: Expressed our keen interest all aspects Suez question, enquired exact nature Western powers approach to Cairo, explained Israel as northern contiguous state to Suez area could not be overlooked in planning defence area. I also drew attention urgent necessity secure compliance September first resolution[2] since free passage is most important interna-

3. החומר לא הודפס כאן.

431

1. ה־12 באוקטובר 1951.
2. ראה הערת־עורך, עמ׳ 593–594.

tional interest affecting Suez in time of peace. Pointed out that abstention from sending oil traffic or Israel ship through Suez amounts to recognition of blockade and if prolonged would signify worse situation than before September first. Hinted we unlikely take responsibility for allowing *Moabit* [Security Council] resolution be defeated by default. He replied in terms indistinguishable from those later used by Davis to you[3] adding that approach to Egyptians is only first phase extension defence system Mid-east and Israel would not be overlooked in next phase especially as Israel army most important regular local force in area. On free passage he said this distinct issue from Suez defence plan, U.S.A. would not link them together but U.S.A. supported Security Council resolution. Replying my reference Egypt's hostility to Israel he assured me Israel's interests would not be prejudiced.

(2) P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] conference: I said that without reference details already clear to us Arab states determined not proceed inch beyond armistice agreements as Arabs interpret them therefore not clear what useful purpose served by discussion detailed points. To my surprise he assented saying Paris at least proves Arab states not yet interested in advance towards peace. He gave impression complete apathy, disinterestedness, Paris conference with no hope of success or intention make much issue of it.

(3) Financial position: I referred prospect we unable meet our immediate obligations unless could get loan on strength *Mattan* [Grant-in-Aid].[4] He said *Mattan* would be law within matter days whereupon Administration could begin to help us at once. We could tell banks this and State Dept[artmen]t would also say so if approached by banks.

Eban

432

א. אבן אל ד. בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WIA490

נוסח יוצא: 93.01/2207/22

ואשינגטון, 15 באוקטובר 1951

כמה הרהורים על עניין מצרים:

(א) פניית המערביים למצרים אינה מוכיחה כאילו מעדיפים את מצרים על פנינו אלא שאין

3. ראה מס' 426.
4. השווה מס' 427.

תחליף לתעלה ולבסיסי מצרים והפנייה המערבית מכוונת לשטח מסוים ולאו דווקא לעם ולצבא המצריים.

(ב) הודעת מקגי ודייוויס כי תהיה פנייה או גישה גם לנו[1] היא כנה ומבוססת שכן אי־אפשר לתכנן את הגנת סואץ בלי שים לב לשטח הגובל את אזור התעלה מצפון.

(ג) לא ידוע עדיין אם מצרים תיענה לפנייה. אם יבוא סירוב יחד עם הסתה נגד צבאות החוזה הקיים, יבוא על מצרים זעם המערב ותתגבש אסכולה שתבקש לתכנן את הגנת האזור תוך הסתמכות מיוחדת על טורקיה, ישראל ואנגליה ואז ניתבע מיד להגדרת עמדה. מאידך אם מצרים תיענה לפנייה אין ספק כי תגבר השפעתה בעולם המערבי והדבר יהיה בעוכרינו למרות מאמצי ההרגעה של דייוויס ומקגי.

(ד) חשבתי תמיד והנני חושב כעת כי עלינו לנצל במוקדם את הזכויות שהוכרו לנו כלכל שאר המדינות להעביר אניות דרך התעלה. בשלב הראשון יש להשפיע על האנגלים להעביר אניית נפט לחיפה. אם לא ירצו להעיז ולעשות, אז עלינו לעשות את הדבר ולהעביר אנייה נושאת דגל ישראל. על־ידי מדיניות פעילה בעניין זה על סמך הבסיס הבינלאומי האיתן שהשגנו בספטמבר[2] נבליט את דמותנו ונוכיח כי אין הסדרים יציבים באזור כל עוד מתעלמים מקיומנו וזכויותינו.

אבא

433

א. אבן אל מ. שרת (ניו יורק)
A. Eban to M. Sharett (New York)

מברק[1]

נוסח יוצא: 93.01/2207/22

ואשינגטון, 15 באוקטובר 1951

בעניין מצרים אני מציע שנדאג למסע הסברתי בארצות־הברית לפי הקווים כדלהלן: (א) תיאור רקע העמדות המצריות כלפי תוקפנות במזרח התיכון ובעולם. מצרים הדליקה את מדורות המלחמה בארץ־ישראל ומוסיפה לשמור על הגחלת הבוערת עדיין שלא תכבה. כתוצאה מיזמה זו אחראית מצרים יותר מכל מדינה אחרת לקיום בעיית הפליטים ושאר הבעיות שטרם באו על פתרונן. בשאלת קוריאה הפגינה מצרים את אדישותה המוחלטת כלפי עקרונות היסוד של מגילת או"ם ונשארה אחת המדינות שלא נזדעזעו לרגל התפרצות התוקפנות במזרח הרחוק. (ב) מצרים מנצלת את סמכותה בעולם הערבי כדי לדכא ולחסל כל נטייה ערבית להתקדם לקראת הסדר עם ישראל. על־ידי התנהגותה בשאלת המעבר היא מתעללת גם בסמכותו של או"ם וגם בזכויותיהן ודרישותיהן של אותן המעצמות האומרות לשתפה במערכת ההגנה

432

1. ראה מס' 426 ו־431.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.

433

1. המברק הועבר אל שרת על־ידי שליח.

האזורית. (ג) הניסיון שנרכש במלחמת העולם השנייה ובמלחמת עצמאות ישראל איננו משמש הוכחה על יעילות הצבא המצרי ועל הרצון של העם המצרי להקריב את חייו על עיקרון מוסרי או בינלאומי איזה שהוא. (ד) ישראל אינה מעוניינת בשמירה נוקשה על חוזים והסכמים שנקבעו בעבר ושנהיו בינתיים טעונים תיקון והחלפה, אך אמונתה של מצרים כי יש לה הזכות המוחלטת לבטל את התחייבויותיה ביטול חד־צדדי מדאיגה את כל המדינות שיש להן חוזים או הסכמים עם מצרים ומבשרת גורל בלתי־יציב גם להסדר החדש שעליו מדברים המערביים. (ה) בפנותם למצרים מחוייבים המערביים לדרוש ממצרים חתימה על הסכם של אי־תוקפנות עם מדינת ישראל וביטול כל שרידי ההסגר. אחרת מתערערת יעילותה המעשית של התכנית המוצעת ונפגם טעמה המוסרי שכן מעצמות המערב תידבקנה בפשעי מצרים ותיעשינה שותפים [כך!] להם.

אני מציע את כל הסחורה הנ"ל למכירה לעיתונות שלא בשמנו על־ידי שיחות רקע עם עיתונאים. כל הטיעון הזה מתאים גם לשיחות עם גורמים ממשלתיים כאן. פרט למשפט הראשון של (א) ול(ג) מותר גם לנציגי ישראל כאן להגיב על הצעת המערב לפי הקווים הנ"ל. מחכה להערותיך.

אבא

434

שיחת ד. בן־גוריון – מ. דייוויס (בתל אביב, ב־15 באוקטובר 1951)
Meeting: D. Ben-Gurion – M. B. Davis (Tel Aviv, 15 October 1951)

Report: 93.03/338/10[1] :דין־וחשבון

Most Secret

1. Mr. Davis called on Mr. Ben-Gurion at the latter's home in Tel Aviv on Monday, 15th October, 1951, at 5. p.m., and spent an hour with him discussing the proposals for the establishment of a Middle East Command, and the invitation to Egypt to become a founder-member. Comay was present at the interview, which was arranged at the Ambassador's request, on instructions from Washington. It followed on the call paid by the Ambassador on Mr. Eytan the previous Saturday morning (when the British and French Ministers also called on Mr. Eytan) and the delivery of an *Aide-Mémoire* on Sunday[2].

2. Referring to the Reuter's report that the Egyptian Government had already rejected the offer (the full text of which was handed over by Mr. Davis), the Prime Minister said that in his view such rejection would save the Western Powers from a fatal mistake. He fully appreciated the positive

434

1. נרשם על־ידי מיכאל קומיי.
2. ראה מס' 426.

aspects of the new Command, which meant that the United States would now concern itself with Middle East defence. It was futile, however, to build such defence on the co-operation of a country which had never fought for freedom and democracy and would not now risk anything for it. He recalled the record of Egypt in two world wars, particularly the last one, in which only the presence of a British Army, not Egyptian goodwill, had secured the use of Egyptian territory. Egypt simply did not belong to the "free world". They were dealing here with a corrupt government and a king who dreamt of an empire reaching down to the Sudan and westward across North Africa to the Atlantic shore. They did not care a hoot about the West, but would exploit Western overtures in order to blackmail. The present offer would merely strengthen this tendency.

This, said Mr. Ben-Gurion, was looking at the matter from the point of view of the West. He also had to consider it through purely Israel eyes, and was compelled to regard the invitation to Egypt as a threat to the security and existence of Israel. The military training and arms Egypt stood to gain out of these developments would never be used against Russia, but would certainly be used against Israel when circumstances permitted. Even to-day, she insisted on being in a state of war with us, and refused to give up hostile activities or sign a non-aggression pact. The Security Council Resolution on the Suez Canal had been defied. It was difficult for an American, representing the most powerful country on earth, to appreciate our situation. We were a tiny country threatened by our neighbours and carrying a very heavy burden of defence; we were, therefore, most disturbed at proposals which involve giving Egypt greater status and strength under these circumstances.

3. The Ambassador replied that the Prime Minister's reaction did not altogether come as a surprise. He refuted the suggestion, however, that the Western Powers were being unrealistic in their approach to Egypt, or that they were indifferent to Israel's interests. They had no illusions about the Egyptians and did not think of relying on them to fight. It was a plain fact of geography, however, that the Suez Canal and the main Middle East base were situated on Egyptian territory, and all the military experts were agreed that they were essential to any scheme of Middle East defence. It was important, therefore, to get Egyptian co-operation, which was no longer possible for Britain alone to secure, but might be secured on a multilateral basis.

It was obvious that this region was at present very vulnerable, and that it would not be possible for any nation or group of nations living in the area to stop a Russian attack by their own efforts. The Middle East Command would, therefore, not depend on local forces but on the co-operation of many countries, who might together constitute a barrier formidable

enough to act as a deterrent, and to make aggression here less inviting. On the Prime Minister asking what would happen if the Egyptians did in fact refuse, Mr. Davis said that he was not in a position to give any clear answer to this, but pointed out that the unilateral repudiation by Egypt of the 1936 Treaty was not accepted. Even if British forces remained in the Canal Zone against the will of the Egyptians, this would set up a difficult situation of hostility, and it was far better to bring them voluntarily into the framework of the new Command.

As far as Israel's misgivings were concerned, it should be borne in mind that the Tripartite Declaration remained in force, and the local military balance in the Middle East would be maintained. There was no question of an arms race being set going.

4. The Prime Minister interjected that he accepted these intentions and assurances as sincere, but repeated that they were unrealistic. On the eve of the second world war, Zionist interests in Palestine had been sacrificed on the plea that it was essential for strategic reasons to secure the goodwill and co-operation of the Arabs. He had declared at that time that the Arab States were not interested in fighting on the Allied side and that, therefore, all the concessions made to them at our expense would not help. Events proved that to be correct. He suggested that the Americans were now going through the same phase as the British had done then, in their thinking about the Middle East. Regional defence should be built on the real and not on the imaginary forces. The real forces were the Western Powers, Turkey and Israel. We were a very small State, but had something to contribute in our own defence, and that of the region. He feared, however, that the proposed partnership with Egypt would have the effect of excluding Israel and its forces, as the Egyptians would not consent to co-operating with Israel.

5. The Ambassador replied that all the existing members of SACME [Supreme Allied Commander Middle East] were friendly towards Israel; that Israel's association with it was definitely contemplated; and that there was not the slightest intention of permitting the Egyptians any kind of veto in this regard. It was intended that Israel's association should be secured by the Supreme Area Command through a liaison section; it was not desired that this aspect should at the present stage be given much publicity, since it would make it more difficult to secure the co-operation of the Arab States.

The State Department was fully alive to the lack of peace between Israel and the Arab States, and the extent to which this complicated defence arrangements. It was felt, however, that once Egypt had been brought into the defence Command, there would be a better prospect of breaking the deadlock, and working for Israel–Arab relations. The Command might

give a leverage which did not exist now, and induce a more constructive and responsible attitude amongst the Arab leaders. At present no progress was being made in restoring peace in the Middle East – on the contrary, the prospects had been going backwards during the last year. This new approach was the only chance of reversing the trend. He emphasized that it would be made quite clear to Egypt that Israel's co-operation was necessary. He reminded the Prime Minister that the latter always maintained that Egypt was the "bell-wether" of the Arab people and that relations with her were the key to relations with the whole Arab Middle East. The Western Powers were acting on the same principle. If Egypt assumed these responsibilities, it would lead to a re-orientation of all the Arab States.

6. Mr. Ben-Gurion asked whether an approach was also being made to Iran, to which the Ambassador replied that that was possible, but had not yet been decided. Asked about the Sudan issue, he said that they were anxious to keep that as an entirely separate issue, and to prevent getting it involved in the defence problem.[3]

7. During the discussion, Mr. Davis referred to, and read from, some notes typed on a slip of paper. Comay afterwards borrowed this paper from the Ambassador, on a promise that he would give Mr. Davis an unofficial précis of the main points made by the Prime Minister, since Mr. Davis had not himself taken down any notes. Attached to this report are[4] (a) Copy of the *Aide-Mémoire*,[5] (b) Copy of the Ambassador's notes for the conversation, and (c) Copy of the letter written the following day by Comay to the Ambassador, with the approval of the Prime Minister.

M.S.C.

435

ו. איתן אל נציגויות ישראל בניו יורק ובפארים

W. Eytan to the Israel Missions in New York and Paris

Coded Tel. MT86 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2447/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 16 October 1951

Addressed Sharett repeated Fischer. Fischer reports P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] reacted our reply as per MT69[1] by publishing

3. השווה דיווח על השיחה ביומן בן־גוריון, 15.10.1951, ארכיון צה"ל.
4. הנספחים לא הודפסו כאן.
5. ראה מס' 426 והערה 2 שם.

435

1. ראה מס' 425.

their letter accepting Israel and Arab attitudes on preamble as satisfactory.[2] Fischer fears P.C.C. may inform press of their version our reply and therefore urges we immediately publish our full text ourselves.[3] We in office doubtful wisdom this course since reluctant embark on propaganda war with P.C.C. if not made absolutely necessary by P.C.C. publishing their version our reply seeing our quarrel basically with Arabs and not with P.C.C. Powers. B[en]-G[urion] however feels P.C.C. acted unfairly in publishing their letter without indicating our rejection thereof and therefore thinks we should publish our reply in full. B[en]-G[urion] asked me cable you ask your views. If you agree B[en]-G[urion] please instruct Paris direct, copy to me. If not please cable here.

Eytan

436

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Coded Tel. X443 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2203/14 :נוסח יוצא

New York, 16 October 1951

Supplementary to Abba [Eban]'s.[1] In my talks McGhee he profuse in assurances our position fully taken into account but they had to approach Egypt first as had they given precedence to us this would doom any attempt bring Egypt in, also invitation to Egypt had nothing to do Nahas move re British but based on Ottawa,[2] would have been extended anyhow. Self asked how can we be expected coordinate planning, pool information, while Egypt which at war with us is inside Central Middle East Command, he replied time being unclear what Egypt will reply. Self: granted Egyptian refusal may save situation but pointed out U.S.A. offer to Egypt meant U.S.A. itself was ready put us in that predicament. He then came to substance, said they fully alive this aspect and problem would have to be faced. Self asked how offer to Egypt was correlated with fate *Moabit* [Security Council] resolution on Suez.[3] Reply: issues must be kept separate, each dealt on

.2 ראה מס' 421 והערה 3 שם.
.3 ראה מס' 428.

436

.1 ראה מס' 431.
.2 ראה מס' 399, הערה 2.
.3 ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.

merits, U.S. attitude on Suez clear. Self: wouldn't active prevention passage canal in defiance resolution be most serious matter? He: certainly. Self: wouldn't Egypt construe present offer without any condition re passage as meaning they are free defy *Moabit*. He: Middle East must go ahead and Canal shipping be dealt with as arises. Self: wonder what will happen if ship bearing Israel flag appears at gates Canal. He: wondering why this hasn't happened yet, no question what U.S. attitude be if it did, that attitude been made clear at *Moabit*. Upshot their line is peculiarities our position fully present their minds and they will take all precautions safeguard us but overall defence Middle East is overriding issue which must be settled as part world plan regardless intra-areal complications.

437

י. שמעוני אל ו. איתן
Y. Shimoni to W. Eytan

מקור: 130.02/2415/31

תל אביב, ט"ז בתשרי תשי"ב
16 באוקטובר 1951

הנידון: קשרים בין ישראל לאסיה (תכנית)

הנני להגיש לך להלן, לפי הצעתך ולשם העברה אל ראש הממשלה, תכנית להקמת קשרים בין ישראל ובין ארצות אסיה.

1. אני מניח כמושכל ראשון את ההכרה המשותפת לכולנו כי טיפוח קשרים בין ישראל ובין ארצות אסיה הוא דבר חשוב ביותר, העשוי להיות אף חיוני בעתיד הקרוב. חשיבות משנה נודעת לקשרים אלה לאור מאמצם הגובר של הערבים לצרף את ארצות אסיה בכלל, ואת הארצות המוסלמיות בפרט, אל המחנה האויב לנו ואל מקימי חומת ההסגר סביבנו (מאמצים שהוכתרו בהצלחה לא מועטה בפרס ובמידת־מה גם באינדונזיה). אני מניח שאין צורך להסביר גם את ההשערה כי משקלן הבינלאומי, המדיני והכלכלי, של ארצות אסיה יוסיף לעלות בהרבה בעשרות השנים הבאות וכי השפעת המערב באסיה עלולה להוסיף ולרדת.

2. רצוני לציין שטיפוח קשרינו עם אסיה הוא לא רק חשוב מאוד אלא גם דחוף מבחינת הזמן. עד היום יש למדינות הערביות נציגויות דיפלומטיות רק עד הודו, וכן לאחדות מהן באינדונזיה. בכל המדינות שממזרח להודו — בורמה, תיילנד, הפיליפינים, סין, יפאן – אין לערבים אף נציגות אחת. יוצא אפוא שאם נמהר בהקמת נציגויות משלנו, נרכוש יתרון חשוב בהופיענו כנציגים היחידים, או לפחות הראשונים, של המזרח התיכון. אולם אין לי ספק שיתרון זה ייעלם במשך זמן קצר: גם הערבים עובדים בלי ספק על הגברת קשריהם עם אסיה; יש להניח, למשל, שישלחו נציגים דיפלומטיים בקרוב לפחות ליפאן.

3. בין הקשרים שיש לפתח, תופשים גם קשרי הכלכלה והמסחר מקום נכבד. ארצות אסיה המזרחית והדרומית הן עשירות ביותר בכמה וכמה חומרי גלם וחומרי מזון שישראל זקוקה

להם מאוד; נוסף על כך יש ביפאן גם מוצרי תעשייה כבדה וקלה חשובים מאוד. רוב הארצות האלו יכולות לשמש שוק לייצוא ישראלי. כל זה – אם נדע לנקוט יזמה, לעבד תכנית נועזת ומעשית ולעבוד באופן רציני לשם פיתוח הקשרים האלה שלמענם לא עשינו עד עכשיו הרבה. ברור שלא אני ולא מחלקתי יכולים לעבד תכנית כלכלית–מסחרית מעשית כזאת. הנני מציע לך להטיל על האגף הכלכלי הכנת תכנית מפורטת.

4. טיפוח קשרים מדיניים וכלכליים עם ארצות אסיה תלוי ביזמתנו אנו, וכן בנכונותנו להסתפק, לפחות לפי שעה, בשיגור נציגים שלנו מבלי לדרוש הדדיות מלאה ושיגור נציגים של ארצות אסיה אלינו מיד. עלינו להבין שהקשרים עם הודו או יפאן, או אפילו תיילנד ובורמה, חשובים לנו יותר משחשוב הקשר אתנו להודו, יפאן, תיילנד ובורמה. אם נציע לארצות האלו החלפת נציגים כתנאי להקמת נציגויות משלנו, נעלה חרס בידנו. אם נציע להם שיגור נציגים מצדנו, אין להניח שידחו את הצעתנו; אדרבא, יש לקוות שבמשך השנים תתפתח גם הדדיות מלאה. ברור ש"טיפוח קשרים" מחייב הקמת צירויות. אנו משתדלים לטפח קשרים גם מכאן – אולם מובן שהרבה לא ייעשה מכאן. יהודים מקומיים בארצות אסיה גם הם לא יביאו תועלת רבה. מובן שאין לצפות לתועלת מעשית מידית מהקמת נציגויות ומטיפוח קשרים. בעבודה מדינית בכללה דרושה סבלנות רבה וקשה למדוד תוצאות מעשיות ומדיניות, על אחת כמה וכמה כשמדובר על עמים מזרחיים.

5. מבין ארצות אסיה לא הכירו בנו רק פאקיסטאן ואפגאניסטאן. בעוד שאינני מתייאש כלל מהקמת קשרים נורמליים בעתיד גם עם הארצות האלו – אדרבה, לקשרינו עם מדינות מוסלמיות לא־ערביות נודעת חשיבות מיוחדת – הרי כרגע אין אפשרות לחשוב על הקמת נציגויות או טיפוח קשרים רשמיים עם שתי המדינות האלו.

אינדונזיה לא נדרשה להכיר בנו, כיוון שנולדה אחרינו, ויש חילופי מברקי ברכה וכו' בינינו ובינם. אף־על־פי־כן יש להניח שאינדונזיה לא תסכים היום לקבל נציג ישראלי רשמי, שכן אף־על־פי שאין היא מדגישה את אופיה המוסלמי, הרי רוב תושביה מוסלמים והמדינה חוששת לנקוט צעדים העלולים להתפרש כהפרת הסולידריות האיסלאמית. כידוע דחתה אינדונזיה את הצעתנו לשגר משלחת של רצון טוב ומסחר גם אליה. יש לקוות שהנציגות שלנו בדרום־מזרח אסיה, שאת הקמתה אציע להלן, תצליח במשך הזמן להתגבר על סרבנותה של אינדונזיה, אולם כרגע אין לצערי לחשוב על הקמת נציגות באינדונזיה.

גם ציילון לא הכירה בנו הכרה מלאה. אנו מפרשים את העובדה כי הוחלפו מברקים רשמיים וכי ממשלת ציילון פנתה אלינו בכמה ענינים, כהכרה דה־פקטו. אולם ממשלת ציילון לא הודיעה אף על הכרה כזו באופן רשמי, וממקורות סודיים ידוע לנו כי היא מסתפקת במצב המעורפל הקיים ואיננה מתכוונת להבהירו. לפי הקו שאנו נוהגים בדרך כלל, אין אנו רודפים אחרי הכרתה של ציילון ואין אנו מתרפקים עליה (אף כי אפשר היה אולי להשיג את הכרתה). הייתי מציע אפוא לוותר לפי שעה גם על ציילון.

6. הודו, בורמה, תיילנד, הפיליפינים וסין הכירו בנו הכרה מלאה. לגבי יפאן טרם נתעוררה שאלה זו בצורה פורמלית, אולם יש כל היסוד להניח שלא יהיה כל עיכוב לטיפוח קשרים סדירים בינינו ובין יפאן.

7. הודו. ממשלת הודו הודיעה גם לנו וגם בהודעות ובנאומים שונים כי אין היא יכולה לפי שעה לשגר ציר משלה לישראל. כנימוק הביאו תמיד רק את המצב הכספי וחוסר מנגנון דיפלומטי מתאים. אמנם נכון הוא שמצבה הכספי והכלכלי של הודו הוא קשה, שממשלתה החליטה לא לפתוח כל נציגויות חדשות במשך השנה, ושאף נסגרו כמה קונסוליות וסוכנויות־מסחר הודיות; כן נכון הוא שמנגנונה הדיפלומטי של הודו הוא מצומצם (בכל ארצות ערב, למשל, מכהן רק ציר אחד היושב בקהיר, ועיראק מכוסה על־ידי הציר ההודי בטהראן;

גם באירופה מוסמך לעתים ציר אחד לכמה ארצות). אף־על־פי־כן תהיה זו תמימות להאמין שרק שיקולים כספיים מונעים את הודו מהקמת צירות בישראל. אין ספק שיש גם גורמים מדיניים – ובראשם אי־הרצון "להרגיז" את 35 מיליון המוסלמים שבתוך הודו, את העולם הערבי, ובייחוד את תושבי קאשמיר המוסלמים העתידים להישאל בדבר הצטרפותם להודו או לפאקיסטאן. ניכרת גם חשדנותו האישית של נהרו לגבי אופיה של ישראל כ"ראש המחץ של המערב במזרח" – חשדנות שטופחה בקרב עמי אסיה בעשרות שנים של תעמולה אנטי־אימפריאליסטית וקומוניסטית, ורק לאט אנו מצליחים להתגבר עליה.

בעוד שברור אפוא שהודו לא תפתח צירות משלה בישראל, יש לשער שהיא לא תסרב לקבל ציר ישראלי, במידה שלא נתנה את שיגורו בהדדיות מלאה ומידית. רמזים על כך שמענו הרבה; בכל הודעותיה שללה ממשלת הודו תמיד רק שיגור ציר הודי לישראל, ולא צורות אחרות של קשר; ציר הודו בטורקיה אף שאל את ממשלתו על תגובתה במקרה שיוצע לה שיגור ציר ישראלי לניו דלהי, והודיע לצירנו באנקרה כי ממשלתו הודיעתהו רשמית שתקבל דבר זה בברכה. ידוע לך גם שממשלת הודו הסכימה ללא כל הסתייגות למינוי נציג מסחרי ישראלי בבומביי; גם בשעה שהרחבנו את סמכויותיו לשטח הקונסולרי ונתנו לו תואר של סוכן קונסולרי, הסכימה ממשלת הודו לזה בלי היסוסים. ודאי תזכור כי בשעתו סוכם עם שר החוץ שאמנם נפנה להודו בהצעה לשגר אליה ציר ישראלי, ורק המועמד המתאים עדיין חסר לשר החוץ.

אני מציע אפוא להקים מיד צירות ישראלית מלאה בניו דלהי.

8. בורמה. אין כל יסוד להניח שממשלת בורמה תסרב לקבל ציר ישראלי אם יוצע לה הדבר בלי תנאי של הדדיות מידית. על רגשי הידידות של ממשלת בורמה ועל נכונותה לקיים קשרים אתנו תעיד העובדה שהיא ביקשה מאתנו באופן רשמי השאלת מומחה או מומחים לתכנון פיננסי.

הוא הדין לגבי תיילנד.

בינינו ובין הפיליפינים כבר מתרקמים קשרי ידידות, שטופחו בעקב המשלחות שהוחלפו לפני שנתיים בין שתי המדינות ובעקב הביקורים הלא־מעטים שעורכים אישים פיליפיניים מדי פעם בישראל. כידוע לך, יש לנו קונסול כבוד במנילה.

אני מציע אפוא הקמת צירות ישראלית אחת משותפת לבורמה, תיילנד ולפיליפינים. אני מציע שהמשלחת שאנו מכינים את שיגורה לארצות ההן תוסמך לנהל משא־ומתן על הקמת צירות זו ותבחר גם את המקום המתאים כמושב קבע של הצירות (יש להניח שתהיה זאת בנגקוק).

9. יפאן. ידוע לך כי אחרי חתימת חוזה השלום עומדת יפאן להקים מספר רב של נציגויות – מדובר כרגע על 65 בערך. בין הנציגויות אין מופיע שמה של ישראל. גם כאן עלינו ליטול את היזמה. ייתכן שיפאן תהיה המדינה האסיאתית הראשונה שתסכים לשגר גם ציר משלה לישראל. כאן מותר לנו אפוא להציע חילופי נציגים. אף־על־פי־כן הייתי מציע שגם לגבי יפאן יהיה נוסח הצעתנו גמיש עד כדי השארת האפשרות של שיגור ציר ישראלי ליפאן בלי הדדיות מידית.

10. סין. אין לי ספק שעלינו לחתור לקראת טיפוח קשרי ידידות גם עם הרפובליקה העממית הסינית. אדרבא, לגבי סין העממית יש לנו יתרון מדיני גדול: הן אנו המדינה הראשונה, ולפי שעה היחידה, במזרח התיכון שניתקה את יחסיה עם סין של צ'יאנג קי־שק והכירה בסין העממית. יש לחשוש שבנסיבות הנוכחיות, עת מופיעה סין כתוקפן הנמצא במלחמה עם כוחות או"ם, לא נוכל להרשות לעצמנו להקים בה נציגות — ובוודאי זה עניין לממשלה להחליט. אולם הייתי מציע לקבוע קו כי צירות ישראלית בסין תוקם ברגע שהמצב הבינלאומי ירשה זאת.

11. בסיכום הצעותי הן:

(א) צירות בניו דלהי;
(ב) צירות לבורמה, תיילנד ולפיליפינים במשותף;
(ג) צירות בטוקיו;
(ד) צירות בסין ברגע שהמצב הבינלאומי ירשה;
(ה) הטלת המשא־ומתן וההכנות להקמת הצירויות על המשלחת העתידה לצאת לארצות אלו בסוף שנה זו.

בברכה,

י.ש.

438

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן WIA505
נוסח יוצא: 93.01/2207/22

ואשינגטון, 17 באוקטובר 1951

נא להעביר לדב יוסף,[1] שלך 87[2] המצב הקיים הוא כדהלן:
(א) תקופת עודפי הסעד חלפה ואיננה עוד. היתה זו תופעה ארעית שאנו נהנינו ממנה יותר מכל מדינה אחרת אך ספק אם יחזור המצב ליושנו. (ב) מאידך קיימות עוד כמויות מצומצמות של אבקת ביצים, קטניות וכו' שאפשר לקנותן במחירים מוזלים מאוד. לרגל קשרינו המיוחדים במחלקת החקלאות ועם השר נודעות ההזדמנויות הללו לנו בשלב מוקדם מאוד, אך היעדר מזומנים מונע בעדנו מלנצל הזדמנויות אלה לרכישת מצרכים במחירים מוזלים עד מאוד ובסוף אנו קונים אותם המצרכים במחירים רגילים בלית ברירה. לו היתה אפשרות להחזיק כאן קרן מיוחדת לניצול הזדמנויות אלו היינו חוסכים הרבה אך האם מצבנו הכספי הירוד מאפשר לנו לחסוך כסף באופן כה הגיוני? (ג) כבר נערכה יחד עם מחלקת החקלאות טיוטה של הסכם על משלוח ארבעים אלף טון גרעיני חיטה או מספוא לארץ כקניין ממשלת ארצות־הברית בתנאי אשראי טובים. הסכם זה דורש שינוי בתנאי הערובות שנדרשו מאתנו, כידוע לשר האוצר, ואני מנסה לשכנע את בראנאן להסכים לשינוי זה ובאם יאושר ייתכן כי נשיג הסכמים דומים ברציפות ומלאי צנוע זה יהיה מצוי אצלנו בכל עת ובכל שעה. אראה את בראנאן היום.
אבן

438
1. דב יוסף, שר המסחר, התעשייה והמשפטים בממשלת ישראל.
2. לאור המשבר הכספי החמור הציע דב יוסף לשרת לפנות אל שר החקלאות האמריקאי ולבקש חידוש משלוחי סעד של עודפי מזון אמריקאי בדומה למשלוחים שקיבלה ישראל בשנת 1950. כמו כן הציע לחדש את המשא־ומתן שהחל בראשית 1951 בדבר החזקת מלאי חיטה וגרעיני מספוא בארץ על חשבון ממשלת ארצות־הברית. (16.10.1951, 93.03/2203/14).

439

מ. פישר אל משרד החוץ
M. Fischer to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן FA1

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 17 באוקטובר 1951

שרת, איתן. (א) המשלחות הערביות לא קיבלו שום הוראות חדשות ואין כל אישור להחלטה רשמית של הליגה. לכן המשלחות ממשיכות בקו הקודם כלפי הוועדה. בתשובה למכתב הוועדה שלחו המשלחות בנפרד מכתבים המאשרים את עמדת הוועדה. לא ראינו הנוסח. כוונתם לבקש את הוועדה לכשייפגשו פרטים נוספים על ההצעות על־מנת שיוכלו להגיב עליהן. (ב) במשלחות חושבים שעניין ירושלים יועמד בעצרת; עמדת ירדן לא נקבעה, אך יש נטיות בחוגים נוצריים כלכליים ולאומניים בירדן להתקרב ככל האפשר או להזדהות עם העמדה הערבית־מצרית. (ג) לאחר שתשובתנו[1] נתקבלה אתמול על־ידי הוועדה היתה הוועדה והמזכירות במסיבת קוקטייל בביתי. מארשל אישר שבזמן האחרון מורגש חוסר התעניינות מוחלט מצד מחלקת המדינה. לדבריו איבדה הוועדה כל תקווה להגיע לתוצאה וכוונתה היחידה עתה ששיחותיה עם הצדדים תאפשרנה לה לתת בדו"ח לעצרת תמונה ברורה על עמדת הצדדים בכל הבעיות. (ד) מארשל הילל מאוד את תשובתנו ויעץ לפרסמה מידית כתגובה לפרסום מכתב פאלמר.[2] בניגוד לעמדת מארשל אמר אזקאראטה שתשובתנו מאוד מאכזבת. פאלמר לא הביע דעה על פרסום מכתבו. כוונת הוועדה היתה מעתה והלאה להזמיננו לפני הערבים. אחרי תשובתנו יחליטו כנראה לעזור(?)[3] לנו בהקדם.

פישר

440

א. פאלמר אל מ. פישר (פאריס)
E. Palmer to M. Fischer (Paris)

Orig.: 93.02/175/14 :מקור

Paris, 18 October 1951

Sir,

I have the honour to acknowledge receipt of your letter of 14 October 1951[1] containing the reply of the delegation of Israel to the Commission's letter of 6 October 1951.

439

1. ראה מס׳ 428.
2. ראה מס׳ 421.
3. כך במקור.

440

1. ראה מס׳ 428.

It is stated in your letter that "the formulation submitted to the Commission by the Arab States therefore represents an attempt to make the Commission accept, as a basis for the work of this conference, an interpretation of the 1949 Armistice Agreements which the Security Council has just rejected on the grounds that it undermines the foundations of the security system based on those Agreements". It is also stated that "the acceptance by the Conciliation Commission of this refusal – (i.e. 'the refusal of the Arab States to subscribe to the undertaking requested by the Conciliation Commission') – and of the proposed Arab text would have the effect of meeting the wishes of the Arab States: that a United Nations body has sanctioned an interpretation of the 1949 Armistice Agreements which has just been rejected by the Security Council, and that a situation further removed from peace than that resulting from the observance of the letter and the spirit of the Agreements themselves has thus been legitimized".

The Commission has carefully studied the observations contained in your letter. The Commission's intention had been to obtain from both parties, at the outset of the present discussions, an expression of their pacific intentions and of their desire to promote the settlement of outstanding differences, with a view to creating a favourable atmosphere for the continuation of these discussions.

The Conciliation Commission stated, in the letter which it addressed to the parties on 6 October 1951,[2] that it considered "that the parties, by offering [their] formulations, have contributed to the creation of a favourable atmosphere for the present discussions, and for the promotion of the return of permanent peace in Palestine".

The Commission has considered the formulation put forward by the delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria in the strictly limited sense defined in the previous paragraph.

In the Commission's opinion, therefore, the text of that letter, and the decision of the Commission to proceed with consideration of its proposals, in no way justify the fears expressed by the delegation of Israel in its letter of 14 October. In order to avoid any possible misunderstanding, the Commission hereby declares that it is unable to accept any interpretation of its position which would imply an evaluation of the scope of either the Armistice Agreements, the resolutions of the Security Council or the provisions of the United Nations Charter. The Conciliation Commission would like it to be clearly understood that neither the form nor the substance of the declaration of either party can alter the obligations assumed by the parties in accordance either with the provisions of the Armistice Agreements or

2. ראה מס' 421.

with the terms of the United Nations Charter. It is equally apparent that such declarations cannot alter the import of the resolutions of the Security Council.

The Commission is convinced that the above explanations, by dispelling the apprehensions expressed in your letter of 14 October, will enable the delegation of Israel to declare its readiness to proceed with the detailed discussion of the Commission's proposals. To that end, the Commission would be glad to meet with the delegation of Israel on Tuesday, 23 October, at 11 a.m.,[3] for the purpose of submitting the detailed explanations with which the Commission intends to initiate the discussion of its proposals with the parties.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my high consideration.

Ely E. Palmer,
Chairman.

441

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. W508 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/22 :נוסח יוצא

Washington, 18 October 1951

Saw Oliver Franks this morning to compare notes on State Dep[artmen]t attitude Mideast. I offered analyse Four Power proposal to Egypt[1] if he did not think academic after Egyptian rejection. He said by no means academic since proposal still represented Four Power policy whatever Egypt did, moreover who knows whether proposal might not be revived at later date. In criticism Four Power proposal I said: (1) We understood geographical logic which gave primary importance to Egypt but Canal area could not be defended from Egypt irrespective of position to north of Canal thus Israel indispensable factor in defence Canal against presumed aggression from north. (2) If four Western Powers having established new Command approached Israel for military information, cooperation, we would see red glow of Egyptian *tarbush* behind them and find quite impossible prejudice our security. This illustrated hopeless paradox of Four Powers organizing defence of Mideast together with Power hostile to Israel and hoping not

3. ראה מס' 450 והערה 1 שם.

441
1. ראה מס' 426.

to be infected or affected by Egyptian attitude to Israel. Demand that Egypt sign non-aggression with Israel was thus prerequisite successful defence organization on practical and moral grounds. Especially we entitled expect no strengthening Egyptian forces while they maintained hostility to Israel. (3) Surprising that Four Powers deeply concerned with free passage Suez could join up with power blocking Canal without prior clarification as to whose view prevailed, Egypt's or world's. If we continued refrain sending traffic through Canal months after September first we should be conferring recognition on blockade. Powers should clear up this question before offering to associate Egypt with themselves. (4) Egyptian action proved that strengthening Israel even if it did not solve entire question Mideast defence was at least elementary prudence and probably most effective contribution to stability of area now available. I said that we were urging these views strongly on U.S.A. and would like him be in touch.

In reply he said: (1) Fully understood our reservations. Four Powers were determined secure fair deal for Israel and not give any ground to Egypt's obsessions this point. (2) Proposal aimed at securing Egyptian bases, ports and communications for Allies and did not base itself on Egyptian forces as main element defence. (3) Was interested our point about sharing information and opposing any upset in military balance in our disfavour. I should understand that if Egypt had accepted proposal much time would have elapsed before implementation and during this interval Powers could have pressed Egypt to make association of Israel with M.E.C. [Middle East Command] easier. (4) On free passage they just as interested as us and had no intention lose advantage *Moabit* [Security Council] resolution but would be unwise press the issue in next few critical days. I said his reference to days was reassuring if significant. He said my point that abstention from sending certain type traffic involved acquiescence Egyptian regulations was strong and he would convey. (5) Concluding he expressed deep satisfaction U.S.A. attitude on Egyptian question and knew that better appreciation Israel's virtues was now spreading both [Washington] D.C., London. In Suez, Sudan, Britain would not vacillate or appear vacillate, would watch with interest to see if Nahas could beat head indefinitely against established British position fortified by American support. He thought that advantage to Israel existed objectively in this situation and we would be well advised continue show direct constructive interest in Mideast problems and urge our views everywhere.

Conversation gave me impression U.K. is buoyed up by Egyptian developments, hopes to use American support to salvage prestige previously undermined by Iran.

Eban

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מקור: 130.02/2413/32

תל אביב, י"ט בתשרי תשי"ב
19 באוקטובר 1951

הנידון: יחסים עם נציגויות של יפאן

1. ביום 8.9.51 נחתם חוזה שלום בין יפאן ובין 49 מדינות שהיו במצב מלחמה אתה. חוזה שלום זה מסיר מעל יפאן כל הגבלות מדיניות, כלכליות וצבאיות – ביניהן גם את ההגבלות שהיו חלות עד כה על הייצוג הדיפלומטי של יפאן בחוץ־לארץ.

2. יש לצפות להקמה מהירה של נציגויות יפאניות דיפלומטיות וקונסולריות בארצות רבות. כיוון שכבר שאלו כמה נציגים ישראליים על היחס הראוי אל נציגויות יפאניות עתידות כאלו הרי להלן כמה קווי יסוד.

3. היחסים בין נציגינו ובין נציגי יפאן בכל מקום צריכים להיות נורמליים וידידותיים לפי המקובל והנוהג הדיפלומטי. אין אנו מזכירים ליפאן את עוון עברה הפאשיסטי והאימפריאליסטי, בדומה ליחסנו אל איטליה החדשה. אמנם אין ביטחון כי התיקונים הדמוקרטיים והסוציאליים, אשר הונהגו ביפאן בימי שלטון הכיבוש האמריקאני ומטעמו, יאריכו ימים ויחזיקו מעמד עכשיו כשתחזור יפאן לעצמאות שלמה. יש אומרים כי כל הדמוקראטיזציה לא חדרה לעומקם של חיי החברה היפאנית. אולם קשה לקבוע מסמרות. בין כה ובין כה אין נציגינו הדיפלומטיים חייבים לבדוק בציציות. הם ינהגו בחבריהם היפאניים כבוד וידידות – כמובן: במידה שאלה ינהגו כך בנציגינו אנו. במידה שיתקשרו יחסי ידידות או שנציגי יפאן יבקשו את קרבת נציגינו, אין מניעה להיענות להם. מאידך אין כל צורך שנציגינו יצאו מגדרם כדי להבליט ולהדגיש שאיפה לידידות מיוחדת מצדנו.

4. במקרה שבשיחות תתעורר שאלת הייצוג הישראלי ביפאן והייצוג היפאני בישראל, יש לומר שאין מניעה או התנגדות עקרונית להחלפת נציגים. העובדה שישראל לא נקטה יוזמה בעניין זה, מוסברת על־ידי גורמים מעשיים וכספיים. מצד שני יש לציין שממשלת יפאן – שייתכן ובתור ממשלה המחדשת את קשריה הבינלאומיים היתה היא חייבת לפנות אלינו ראשונה – לא פנתה אלינו רשמית.

ו. איתן
המנהל הכללי

443

ו. איתן אל נציגויות ישראל באנקרה, פאריס וואשינגטון
W. Eytan to the Israel Missions in Ankara, Paris and Washington

מברק מוצפן P33
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 19 באוקטובר 1951

קורות הימים האחרונים מחזקות טיעוננו עוד יותר כלפי הוועדה שהיא תעשה מאמץ נוסף להשיג מהערבים התחייבות כללית רצינית המתקרבת להצהרת אי־התקפה. מחוץ לכל טיעונינו נוספו הנקודות כדלקמן:

(א) כשהמערב ניגש לארגן הגנת אזור המזרח התיכון הוא חייב להיות מעוניין בשלום פנימי בו. הדרישה להתחייבות אי־התקפה היא השלמה הגיונית לכוונת המערב להקים מפקדה אזורית ולפי הבנתנו חייבת הוועדה ללחוץ בכיוון זה כפעולה מסייעת למעצמות המערב.

(ב) אי־קבלת מצרים את הצעת המערב קשורה בסכסוכה עם אנגליה אולם אמריקה רשאית לדרוש ממנה להתחיל להתקדם לקראת חיסול הסכסוך באזור ולא להפריע למערב בארגון ההגנה האזורית על־ידי המשכת קיום הסכסוך.

(ג) יש חושבים שבסופו של דבר תצטרף מצרים למפקדה. אזי היא תקבל עזרה צבאית, נשק וכו' ואז חוזה אי־התקפה הוא עוד יותר חיוני לנו וגם עוד יותר הגיוני מבחינת המצב באזור.

(ד) מצב־הרוח של מנהיגי העולם הערבי המודגם בהתנהגות הקיצונית כלפי המערב מחזק אותנו בעמידתנו על התחייבות כללית מספקת לפני דיון בהצעות מעשיות איזה שהן.

איתן

444

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI961 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 19 October 1951

Keren, myself, today discussed with Furlonge situation arising from Egypt's rejection Four Power proposals.[1] His personal opinion arrangements for Middle East Command will proceed "at full speed". Without specifying he said in reply to my question that Israel would be approached in course these new developments. He doubts whether any Arab State will be prepared join command if Arab League negative which most likely view Egypt's domination League.

444

1. ראה מס' 426.

He thinks our chances peace with Arabs more remote[2] than ever, he sees no prospect P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] reaching any practical results mainly because Arabs psychologically unprepared for any form of understanding with Israel.

Elath

445

מ. פישר אל א. פאלמר (פאריס)

M. Fischer to E. Palmer (Paris)

Copy: 93.02/175/14 :העתק

Paris, le 19 octobre 1951

Monsieur le Président,

La délégation israélienne a pris connaissance avec la plus grande attention de votre lettre du 18 octobre 1951.[1]

Ainsi qu'elle l'a exprimé dans sa lettre du 14 octobre 1951,[2] cette délégation serait heureuse de rencontrer la Commission.

Toutefois, la délégation israélienne se voit obligée de réaffirmer qu'elle ne saurait reconnaître que les délégations arabes, en rejetant la déclaration demandée par la Commission pour lui substituer une déclaration qui limite la portée des Conventions d'armistice à la seule interdiction de l'emploi de la force armée – tous autres actes d'hostilité étant permis – et en soulignant ainsi leur intention de ne pas tenir compte des décisions du Conseil de sécurité, ont "contribué à créer une ambiance favorable aux discussions en cours et propre à faciliter le rétablissement de la paix permanente en Palestine".

Il est également difficile à la délégation israélienne de concevoir que, dans ces conditions, le texte arabe puisse "constituer une base" pour la poursuite des négociations.

La délégation israélienne avait constaté, au cours des séances de cette Conférence auxquelles elle a participé, qu'une complète identité de vues existait entre elle et la Commission sur la substance et l'esprit de l'expression de bonne volonté requise des parties comme condition première de tout progrès positif.

2. במקור בטעות: remove.

445

1. ראה מס' 440.
2. מס' 428.

Cette identité de vues était présente à l'esprit de la délégation israélienne lorsqu'elle a rédigé sa réponse du 14 octobre 1951.

Nulle appréhension à l'égard de l'interprétation par la Commission des Conventions d'armistice ou de la Charte des Nations Unies ne saurait exister dans l'esprit de la délégation israélienne. Mais la déclaration faite par les Etats arabes est telle, qu'elle donne non pas l'appréhension mais la certitude qu'ils interprètent d'une manière inacceptable leurs obligations découlant des traités d'armistice et de leur qualité de membres des Nations Unies.

Les réserves exprimées par la lettre du Président du 18 octobre 1951 désolidarisent la Commission de l'attitude arabe, mais ne peuvent malheureusement pas modifier l'ambiance négative créée par celle-ci, ni l'impossibilité d'accepter cette attitude comme pouvant constituer un point de départ pour les discussions.

Il est évident que nul, quel que soit son désir de conciliation, ne peut se substituer aux Etats arabes dans la manifestation d'une bonne volonté initiale, sans laquelle aucun pas en avant ne peut être accompli dans la voie d'un règlement des problèmes, objet de cette Conférence. C'est aux Etats arabes, et à eux seuls, qu'incombe la responsabilité de modifier sans équivoque leur attitude, en acceptant une formule d'expression de bonne volonté qui correspondrait à celle donnée par l'Israël dans son offre de pactes de non-agression.

La délégation d'Israël estime que l'examen de la situation exposée dans sa lettre du 14 octobre et dans les paragraphes qui précèdent ne peut être évitée et prie donc la Commission de bien vouloir considérer cet examen comme constituant l'ordre du jour de la prochaine séance.

En ce qui concerne celle-ci, la délégation d'Israël s'excuse de devoir demander une modification de la date proposée, les 22 et 23 octobre étant jours de fête juive.

Je vous prie d'agréer, Monsieur le Président, les assurances de ma haute considération.

Maurice Fischer

446

ש. דיבון אל ו. איתן
S. Divon to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 20 באוקטובר 1951

בהול

(א) ידידי [.....][1] ביקר אותי ומסר על דאגת המצרים בקשר לעמדתנו בסכסוך עם בריטניה. לדעתו יש לנסות לחתום על חוזה אי־התקפה בין מצרים וישראל. – הודיע לי שאם נרצה להודיע או להציע משהו למצרים, הוא מוכן לטוס מיד לקהיר, להתראות עם שר החוץ צלאח אל־דין הרוחש לו אמון רב.

(ב) נראה לי שכדאי להחליט באיזו צורה נוכל לנצל המצב במצרים. נתייעץ על כך בזמן שהותו של השר.

(ג) לידיעתך במקרה הצורך דאגתי לקשר, וגם לקשר טלפוני לאנשי פואד סראג אל־דין בקהיר.

447

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2516/11 :מקור

Paris, le 21 octobre 1951

Confidentielle

1. Je vous prie de ne pas nous prendre de mauvaise part de ne pas avoir envoyé jusqu'ici d'opinion concernant la question de Jérusalem. C'est que notre opinion n'est pas encore formée faute de renseignements suffisants. Je vous assure que nous ne perdons pas la chose de vue.

2. J'ai eu la visite de M. Jacques Dumarsay, Ministre de France à Amman. Je le verrai plus longuement le 26 octobre lorsqu'il viendra dîner chez moi; mais voici déjà quelques points de l'entretien que j'ai eu avec lui.

(A) Je vous avais dit que le Quai d'Orsay ne croyait pas au danger d'une fusion irako–jordanienne. M. Dumarsay est convaincu que le danger d'une Grande-Syrie ou d'un Croissant Fertile n'existe plus, premièrement parce

446

1. שם הידיד ותפקידו לא הודפסו כאן.

que les Jordaniens y sont opposés et deuxièmement parce que les Anglais ne le veulent plus. La conviction de Dumarsay se base, en particulier en ce qui concerne les Jordaniens, sur une conversation qu'il a eue avec Toufik Abou el Houda qu'il considère comme très loyal. Celui-ci lui a dit que la Jordanie n'aspirait qu'à sa propre consolidation et que la démarche de l'Irak, faite alors que le cadavre d'Abdallah était encore chaud, avait profondément choqué les Jordaniens, d'ailleurs peu disposés à accepter l'idée de la fusion.

En ce qui concerne les Anglais, Dumarsay avait constaté qu'ils ne s'étaient pas bornés à rester neutres mais qu'ils étaient activement intervenus pour renforcer les Jordaniens dans leur détermination de rejeter l'idée de fusion.

(B) M. Dumarsay appelle l'Angleterre "l'homme malade" (par allusion au nom qu'on donnait autrefois à l'Empire ottoman) de notre temps. Il m'a raconté l'explosion de joie qui a saisi tous les Ministres jordaniens lorsqu'a éclaté l'affaire iranienne. Cependant, Dumarsay croit que les Anglais considèrent déjà la Jordanie comme le dernier pays où ils pourront maintenir leurs positions au Moyen-Orient vu l'extrême précarité de leur situation en Irak.

(C) En ce qui concerne Israël, voici ce qu'a dit Toufik Abou el Houda à Dumarsay: "La Jordanie n'engagera plus de négociations séparées avec l'Israël et se conformera à la ligne générale qu'adoptera la Ligue Arabe. Mais il faut cependant reconnaître la réalité de l'Etat d'Israël".

(D) En ce qui concerne Jérusalem, Dumarsay ne croit pas, contrairement au Quai d'Orsay, qu'il existe en Jordanie un mouvement d'opinion suffisamment fort en faveur de l'internationalisation de la Vieille Ville pour permettre au Gouvernement d'adopter ce point de vue. Dumarsay est donc, quoique catholique fervent, opposé au maintien de l'attitude intransigeante du Vatican. Il a l'intention de voir M. Schuman et de lui dire qu'il estime nécessaire, surtout après la mort d'Abdallah, d'assurer la sécurité des Lieux Saints en faisant adopter par l'Assemblée une résolution analogue à la proposition suédoise.

(E) Dumarsay considère le roi Talal comme absolument fou. Le roi Abdallah lui avait dit que des signes de folie se manifestaient chez Talal dès l'âge de huit ans.

(F) Dumarsay, qui a toujours été mon ami personnel mais qui autrefois était plutôt défavorable à l'Etat d'Israël, a évolué et est aujourd'hui en faveur d'une politique commune franco-israélienne au Moyen-Orient. Il déplore que non seulement les Etats-Unis mais même le Quai d'Orsay croient encore à la valeur d'une politique d'apaisement vis-à-vis des Arabes.

Maurice Fischer

448

ו. איתן אל צירות ישראל בפארים
W. Eytan to the Israel Legation in Paris

Coded Tel. TP236 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2344/9 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 21 October 1951

Immediate

Believe we must now in bout with P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] return to our basic argumentation over and above polemic against Arab formula on grounds its being contrary to correct interpretation armistice and *Moabit* [Security Council].

(A) Paris conference was called in order advance towards peace Mideast. Arabs show by their attitude they determined perpetuate present state hostility whilst trying grab concession on one or the other practical issue.

(B) Our foremost interest bring about basic amelioration Arab–Israel relations. In absence such progress all practical discussion without much value since general state of affairs and lack political stability, cohesion, will be perpetuated.

(C) Should have thought P.C.C. shares this paramount interest get basic improvement in situation. This was in fact foreshadowed in Palmer's opening statement and in preamble to 5 points.[1] P.C.C. has now abandoned this approach only due to Arabs' stubbornness and subordinated its own ideas on subject to desire tackle quickly some practical matters. It is clear to us that both from point of view of Mideast security as well as Israel– Arab relations this attempt to shortcut basic problem bound be harmful and in the end sterile, unproductive.

(D) Anyhow we can't be expected to sit down talk practical issue over which no doubt concessions will be demanded from us whilst Arab hostility continues unabated including economic warfare, preparations second round, open statements that policy is Israel *esse delendam* etc. All this with acquiescence interpretable as indifference on part P.C.C. Moreover P.C.C. appears actually to sanction this state of affairs by accepting Arab formula which only says they won't invade again just now. Thank you very much! If Arabs unwilling move forward we have little to do at Conference.

(E) Issue is hostility or progress in Mideast. We for latter, find it strange that U.N. organ can indirectly back former and aid stubbornness Arabs.

448

1. ראה מס' 386, הערה 1, ומס' 387 והערה 1 שם.

(F) On general approach to entire issue: History Palestine problem shows that if Arab wishes are made pacemaker to progress or to solution of problems then no progress, no solution to anything is ever possible.

Eytan

449

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

Coded Tel. F2 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/8 :נוסח נכנס

Paris, 21 October 1951

Eytan, Eban. Despite recent Middle East developments P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] continues under U.S. leadership old course. They still aim submit their proposals[1] for ratification General Assembly while pinning responsibility failure Paris conference on us and acting accordingly. P.C.C. invited Arabs and us Wednesday for submission detailed explanation of proposals. Our position P.C.C. should refrain any further steps on proposals since Middle East situation and Arab rejection non-aggression, preamble, unconducive any progress along P.C.C. lines. Shiloah, Rafael, in talk Palmer, Barco, suggested Israel's readiness discuss directly with P.C.C. refugee along lines Palmer–Barco scheme[2] order save Commission complete failure. Please act State [Department] instruct Palmer adapt himself new situation and refrain press consideration proposals. If we do not succeed limit agenda Wednesday's meeting to non-aggression then P.C.C. at least should confine itself explanation background, motives, procedure, without adding substance. Meanwhile we insist discuss only non-aggression.

Fischer

449

1. ראה מס' 387 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 214.

450

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.02/2447/1

פאריס, 23 באוקטובר 1951

מידי

איתן. (1) אחרי שפאלמר מסר לי עמדת מחלקת המדינה כמוברק[1] הוסיף כתשובה לטענותי שאם נסכים לקבל את ההסברים המפורטים להצעות יהיה מוכן לקבל טענתנו שלא נוכל לקבל כל הצעה למשא־ומתן בינינו לבין הערבים כל זמן שהערבים לא יסכימו לנוסח מתאים של אי־התקפה. יש להניח שהוא מתכוון שנדון על ההצעות עם הוועדה ולא עם הערבים.

(2) הוועדה לוחצת שניפגש ביום רביעי לאחר ישיבתה עם הערבים בה ימסרו להם הסברים. כפי שנודע לנו עומדת הוועדה לשמוע טענותינו בעניין אי־התקפה ללא תשובה ואחר כך למסור לנו הסברים על ההצעות.

(3) הברירות שלפנינו: (א) לסרב לקבל ההסברים, כלומר, לפוצץ הוועידה על רקע של אי־התקפה ולהיות מוכנים שיאשימונו בהכשלת הוועידה. (ב) למצוא דרך לשמור על יחסים תקינים עם הוועדה. זה מחייב קבלת ההצעות על כל הסכנות הכרוכות בהן. במקרה שנלך בדרך זו נראות לנו האפשרויות הבאות: (א) להצהיר מראש שלא נדון בשום שאלה הנוגעת ביחסי ישראל–ערב כל זמן שמדינות ערב לא תצהרנה שהן מכירות בהתחיבויותיהן כלפי מדינת ישראל במסיבות שביתות־נשק, החלטות מועבי"ט [מועצת הביטחון] ומגילת או"ם. דרך זו תאפשר לנו בעתיד להצהיר שרק שאלת הפיצויים ואולי חשבונות קפואים באים בחשבון לפי העיקרון הנ"ל כנושאים לדיון עם הוועדה. (ב) להצהיר מיד שהיות ואיננו מוכנים לדון בשאלות שבין ישראל וערב נדון עם הוועדה אך ורק בשאלת הפיצויים. בעיות אלו עומדות לדיון עם השר.

(4) אבן ייפגש מחר עם מקגי בעניין ועדת הפיוס.[2] נמסרו לו פרטים על המצב.

פישר

450

1. פאלמר הודיע לפישר בשם מחלקת המדינה שעמדת ישראל בעניין חוזה אי־התקפה היא "hasty and ill advised". הוא דחק בישראל להסיר את התנגדותה להצעות הוועדה והזהיר אותה כי תואשם בכשלון הוועידה. (מברק פישר אל משרד החוץ, 22.10.1951, F4, ‏130.09/2344/8.)
2. ראה מס' 452.

451

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. WPT1 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/22 :נוסח יוצא

Washington, 23 October 1951

Took up P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] with McGhee, Bendor, Waldo, participating.[1] Stressed especially: (1) Arab reservation on hostile acts of central significance not mere legalism. P.C.C. effectively undermining *Moabit* [Security Council] interpretation Armistice Agreement, acquiescing Arab interpretation, and this after already acquiescing Arab refusal meet us directly. (2) Even if P.C.C. could not prevent Arab refusal it had no right equate that refusal with Israel's acceptance and describe both as satisfactory.[2] Least it could do would be to tell truth about non-aggression episode. (3) Referred Palmer's strictures on our attitude as hasty, ill-advised,[3] and said must emphatically reject both epithets. Our attitude well-considered and based squarely U.N. policy as recently defined. (4) In present Mideast situation important not concede to Egyptian reservation in favour blockade and hostile acts.

After much hard debate McGhee said: (1) U.S.A. regretted Arabs did not accept full formula.[4] U.S.A. believed parties should undertake abstain hostile acts. (2) Perhaps opportunity would be found for P.C.C. saying officially what he had said in (1) above. Would have been better if Arabs had accepted P.C.C. formula. (3) However he believed that disappointment on preamble should not be used to disrupt whole P.C.C. discussion. This was their main worry about our reaction. He agreed with my prediction Arab states likely be just as negative on substantive matters as on preamble but would be worth while go through whole P.C.C. agenda to end to prove this.

Replying I said Arab refusal undertake abstain hostile acts must perforce influence our attitude on substance. P.C.C. itself had said Israel could not assume obligations unless received assurances as to physical, economic, security. These assurances are precisely what P.C.C. had now failed obtain from Arab states. Therefore we saw only hope any progress this stage lay in discussion of matters between U.N. and Israel e.g. financial aspects refu-

451

1. ראה הנחיות מחלקת המדינה לקראת השיחה והשווה דיווח עליה ב־ FRUS, 1951, V, pp. 915–918.
2. ראה מס' 421.
3. ראה מס' 450 והערה 1 שם.
4. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

gee question. They indicated this was matter which should be discussed with P.C.C. tomorrow.

Suggest that at Paris we should:

(1) Refer McGhee's admission that attitude parties to non-aggression, preamble, was not equally satisfactory and require P.C.C. publish accordingly in its report to General Assembly.

(2) Insist on taking compensation questions next on purely practical grounds since now clear Arabs unwilling liquidate state unilateral hostility therefore best concentrate on Israel–U.N. questions.

At opening conversation thanked him for his signal assistance yesterday in talk with Manufacturers' Trust. At end reverted to steel question on which he promised aid with N.P.A.[5] [Defense Production Agency]. Presume our Paris colleagues regulating relations Palmer in full knowledge present U.S.A. helpfulness on these and other vital matters.

Eban

452

ח. הרצוג אל משרד החוץ
C. Herzog to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA533

נוסח יוצא: 93.01/2207/22

ואשינגטון, 23 באוקטובר 1951

עבור בנימין [גיבלי] ואהב [מחלקת ארצות־הברית]. להלן נקודות משיחת השגריר ואנוכי עם לואיס ג'ונס. ארצות־הברית התנגדה להקמת מפקדת אמנת המזרח התיכון בפאיד. בשים לב לישראל הציעו קפריסין.

(ב) כמה מדינות ערב רוגזות על סירוב מצרים להצטרף לאמנה.

(ג) הצעד הבא לפי הצעת ארצות־הברית להכריז חגיגית על הקמת האמנה ומפקדתה ולציין שכל דיכפין יתיי מיד וגם לאחר שיקול.

(ד) סיוע צבאי חינם תלוי כנראה בתגובת כל מדינה לאמנה.

(ה) הציע לא לעורר בעיית מעבר הסואץ כרגע עד שתרגענה הרוחות אולם הסכים בצורך לדון בעניין בקרוב, אך לא מיד.

הרצוג

5. כך בטעות במקור וצ"ל: DPA.

453

ד. הורוביץ אל משרד החוץ
D. Horowitz to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI968 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 24 October 1951

For Kaplan, Sharett.

Following final conversation with Sir Leslie[1] details agreement. From exchange of letters and joint press notice tommorrow. Leslie conveyed to me consent sale all our securities under following conditions: *One* Sale only, no mortgage. *Second* To cover only already existing commitments including Shell, I.C.I., Pipes and others which no difficulty as these commitments until 31st December exceed five million pounds and payment commitments possibility opening new credits and uninterrupted fuel supply. *Third* No Arab absentee securities be included which anyhow excluded our list. He raised also point blockaded Arab securities. I refused deal that point as political and not economic and transaction should be without political strings. He dropped condition but mentioned interest British Gov[ernmen]t that problem which will be raised again in further discussions financial assistance to Israel. This significant hint invitation discuss my other proposals. My reaction: shall interrupt talks for next four weeks not to embarrass him during crucial period new Gov[ernmen]t formation[2] returning afterwards continuation talks other issues, which he accepted with thanks. Clear indications positive decision release blocked securities taken inter-departmental level. He mentioned great difficulties this step. *First* grave financial position Britain, *Second* no other country obtained such release and this dangerous precedent. Additional difficulties for me to obtain decision 2 days before election. Leaving Sunday for Paris, shall arrive next week home. Shall cable from Paris exact date arrival. Regards.

David

453

1. סר לסלי רואן, ציר כלכלי בשגרירות בריטניה בוואשינגטון ולאחר מכן מזכיר שני במשרד האוצר הבריטי.
2. ב־25 באוקטובר נערכו בחירות כלליות בבריטניה; המפלגה השמרנית זכתה בבחירות ובראש הממשלה החדשה עמד ו. צ'רצ'יל.

הערת־עורך
Editorial Note

ועידת הארגונים היהודיים על השילומים מגרמניה

ב־25–26 באוקטובר התקיימה בניו יורק ועידה של נציגי ארגונים יהודיים מארצות־הברית, בריטניה, צרפת וארגנטינה לדיון בתביעות העם היהודי מגרמניה. הוועידה התכנסה ביזמת הסוכנות היהודית ומשרד החוץ. דנו בה, בין היתר, בשאלות: (1) אלו תביעות יש לתבוע מהגרמנים; (2) האם לקיים שיחות ישירות עם הגרמנים ומי ייבחר לייצג את העם היהודי; (3) מה תכלול התביעה הישראלית ומה תכלולנה התביעות האחרות.

כולם הסכימו שיש עדיפות לתביעה הישראלית על־פני התביעות האחרות וכי כל מה שייעשה יהיה בתיאום מלא בין נציגי ממשלת ישראל ונציגי הארגונים היהודיים. הוועידה לא קיבלה החלטות משום שחלק מהנציגים טענו שאינם מורשים לקבל החלטות בשם ארגוניהם. הוועידה מינתה שתי ועדות: ועדה מדינית שכללה נציגים של כל אחד מהארגונים שהשתתפו בוועידה וועד־פועל מצומצם שעם חבריו נמנו בלאושטיין, גולדמן, בארו ואבן. בסיום הוועידה פורסמה ההצהרה הבאה:

This Conference was called together for the sole purpose of considering Jewish material claims against Germany.

The Conference, recalling the appalling martyrdom and losses suffered by Jews at the hand of Nazi Germany, declares that crimes of the nature and magnitude perpetrated by Nazi Germany against Jews cannot be expiated by any measure of material reparations. No indemnity, however large, can make good the destruction of human life and cultural values or atone for the agony of the men, women, and children tortured or put to death by every inhuman device.

Every elementary principle of justice and human decency requires that the German people shall, at the least, restore the plundered Jewish property, indemnify the victims of persecution, their heirs and successors, and pay for the rehabilitation of the survivors. In this connection the Conference recalls the note of the Government of Israel presented to the Occupying Powers on March 12, 1951.

The significance of the statement made by the Chancellor of the German Federal Government on September 27, 1951, and approved by the West German Parliament, acknowledging that the unspeakable crimes committed during the Nazi regime impose on the German people the obligation to make amends, will be judged by the speed and extent of its implementation.

The Conference notes that no acknowledgement of responsibility or readiness to make any amends has been made by Eastern Germany.

The Conference:

1. Records its wholehearted support of the claim advanced by the Government of Israel in respect of the rehabilitation in Israel of victims of Nazi persecution.
2. Demands satisfaction of all other Jewish claims against Germany, including claims for restitution and indemnification by individuals, successor organizations and others, and for rehabilitation of the Jewish victims of Nazi persecution.

3. Calls for immediate steps to improve existing restitution and indemnification legislation and procedure, to enact such legislation where it does not exist and to speed up the settlement of Jewish claims in these fields.

(ראה דו"ח מסכם על הוועידה מאת א. הרליץ, 1.11.1951, 130.10/2543/7; ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 396, 13.11.1951, 130.02/2417/3.)

454

הודעת יושב־ראש ועדת הפיוס למשלחת ישראל בוועידת פאריס ב־26 באוקטובר 1951

Statement made by the Chairman of the Conciliation Commission to the Israel Delegation at the Paris Conference, 26 October 1951

93.03/3055/14[1]

We are glad to meet you again and to have the opportunity of giving you certain explanations regarding the Commission's comprehensive proposals.[2]

1. Point One of the Commission's proposals reads as follows:

"That an agreement be reached concerning war damages arising out of the hostilities of 1948, such an agreement to include, in the Commission's opinion, mutual cancellation of such claims, by the Governments of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria and the Government of Israel;"

The Commission has given careful consideration to the principles of international law bearing upon war damage claims. An effort to determine such claims between the parties engaged in the Palestine hostilities of 1948 on the basis of violations of rules of international law would in the Commission's opinion lead to no practical result. Charges by one side that the other has committed acts contrary to the law of war are generally countered by the defence that the alleged violations took place as the natural result of the hostilities. Such charges in the present instance would lead the negotiations along a path further removed from a peaceful settlement. Likewise, if either side were to present war damage claims based upon the contention that the other must accept the responsibility for the outbreak of the hostili-

454

1. המסמך לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 386, 31.10.1951, 93.03/3055/14. פאלמר מסר את ההודעה לאחר שפישר קרא הצהרה מטעם ממשלת ישראל על עמדתה בעניין חוזה אי־התקפה והבעת נכונות לדון עם הוועדה על כל הנושאים התלויים ועומדים בין ישראל והאו"ם. (נוסח ההצהרה בתיק 130.10/2550/1.) פאלמר השיב לו שהוועדה תדון בהודעה הישראלית. (מברק פישר אל איתן, 26.10.1951, 130.09/2344/8.)
2. ראה מס' 387 והערה 1 שם.

ties, and has therefore a duty to compensate the claimant State for losses borne by itself and its nationals, a political debate would ensue which would again postpone and possibly jeopardize the solution of the Palestine problem.

The Conciliation Commission believes that the best interests of peace and the United Nations would be served by a forward-looking approach whereby both parties should endeavour to solve each of the various concrete problems which are still outstanding. At this point any attempt to go back to the origin of the conflict in order to determine the responsibility for the outbreak of the hostilities would be, in the Commission's opinion, a step backwards.

While throughout history there have been precedents for the exaction of reparations following armed conflict between States, there have been other instances where, in the interest of lasting peace, claims for war damages have been mutually waived by those States legally entitled to assert such claims for damages borne by them or their nationals. The Commission considers that in the present instance a mutual waiver of war damage claims would be consonant with the general principles and purposes of the United Nations. Therefore, in the light of the desire expressed by both sides to facilitate a pacific settlement, the Conciliation Commission urges the parties to agree to a mutual cancellation of their claims for damages arising out of the hostilities of 1948. The Commission is confident that such an agreement would facilitate a solution of the outstanding differences and would contribute to the return of peace in Palestine.

2. Point Two of the Commission's comprehensive proposals reads as follows:

> "That the Government of Israel agree to the repatriation of a specified number of Arab refugees in categories which can be integrated into the economy of the State of Israel and who wish to return and live in peace with their neighbours;"

In submitting the above text, the Conciliation Commission had in mind the need for agreement upon a practical method of proceeding with the actual repatriation of refugees in accordance with the General Assembly's directives.

In working out practical procedures for actual repatriation, consideration must be given to the refugees' choice and the expressed intention of those choosing to return to live at peace with their neighbours; and to the possibilities of the integration of the returning refugees into the national life of Israel. The Commission proposes therefore to pursue with Israel the consideration of methods for the determination of the number of refugees that can be repatriated with these criteria in mind.

3. Point Three of the Commission's comprehensive proposals reads as follows:

"That the Government of Israel accept the obligation to pay as compensation for property abandoned by those refugees not repatriated, a global sum based upon the evaluation arrived at by the Commission's Refugee Office; that a payment plan, taking into consideration the Government of Israel's ability to pay, be set up by a special committee of economic and financial experts to be established by a United Nations trustee through whom payment of individual claims for compensation would be made;"

Before making this proposal, the Commission had undertaken to estimate the value of abandoned Arab property now in Israel. The Commission's Refugee Office has been engaged in this task in accordance with the General Assembly's resolution of 14 December 1950[3] and has completed its estimate of the value of abandoned Arab immovable propety. This estimate is based on the present territorial situation and on the present location of the refugees.

The Office has estimated that the extent of abandoned Arab lands is 16,324 square kilometres, of which 4,574 square kilometres are cultivable. The demilitarized areas and the Jerusalem no-man's-land were not included in this estimate. The term "land" denotes immovable property; buildings and trees have been regarded as an integral part of the soil on which they stand and valued together with it.

The valuation made by the Office was based on a study of the assessments made for the Rural Property Tax and Urban Property Tax of the Mandatory Government and on the opinions of experts in the matter with experience of conditions in Palestine during the last years of the Mandate.

The valuation was based on the value of the land for its existing use, as measured by the revenue which it would produce. Any development value, other than the normal development value which attaches to vacant sites within the boundaries of towns, was not included. The valuation was made by reference to the level of values prevailing on 29 November 1947 and to the condition of the property on that date. No value was placed on uncultivable land outside urban areas. The Refugee Office is at present preparing an estimate of abandoned Arab movable property.

Under Point Three the Commission proposes, as a first step, that in agreement with the Commission and on the basis of the estimated value of abandoned Arab property as established by the Commission's Refugee Office, the Government of Israel obligate itself to pay a global sum of

3. ראה כרך 5, נספח ב.

money for compensation for property abandoned by Arab refugees who are not repatriated.

The Commission further proposes that after agreement as to the global sum which Israel obligates itself to pay, procedures be agreed upon for the providing of funds in the sum agreed upon and for their disbursement. In working out the procedures for providing these funds, Israel's ability to raise those funds would have to be taken into consideration, as well as in establishing the method and rate of disbursement on the basis of individual claims.

4. Point Four of the Commission's comprehensive proposals reads as follows:

> "That the Governments of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria and the Government of Israel agree upon the mutual release of all blocked accounts and to make them payable in pounds sterling."

This question has been the subject of negotiations between the Commission and the parties since June 1949. In August 1949 a special Mixed Committee of two experts, one appointed by the Arab Governments and the other appointed by the Government of Israel, was established under the chairmanship of a representative of the Commission. These negotiations were not productive. Efforts to arrive at a formula for partial release of Arab bank accounts blocked in Israel were unsuccessful.

In the case of blocked accounts, the ownership, the identity of the owners and the amount of each account are established. In this regard there are no questions for negotiation and under these conditions payment to the individual owners of the accounts can be readily effected. The Commission therefore has proposed the mutual release of blocked accounts in their total amounts in a currency equivalent to that of the original accounts and readily convertible. An agreement in this sense would contribute to the well-being of needy refugees and be a step in the development of peaceful relations.

5. Point Five of the Commission's comprehensive proposals reads as follows:

> "That the Government of Israel and the Governments of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria agree to consider, under United Nations auspices, and in the light of the experience gained during the past three years, the revision or amendment of the Armistice Agreements between them, especially with regard to the following questions:
>
> (a) territorial adjustments, including demilitarized zones;
> (b) the creation of an international water authority to deal with the problems of the use of the Jordan and Yarmuk Rivers and their tributaries, as well as the waters of Lake Tiberias;
> (c) the disposition of the Gaza strip;

(d) the creation of a free port at Haifa;
(e) border regulations between Israel and her neighbours with special attention to the need for free access to the Holy Places in the Jerusalem area, including Bethlehem;
(f) health, narcotics and contraband control along the demarcation lines;
(g) arrangements which will facilitate the economic development of the area: resumption of communications and economic relations between Israel and her neighbours.

The Commission's intention in submitting this proposal was to obtain the agreement of Israel and Egypt, Jordan, Lebanon and Syria to negotiate at a time and place to be determined the revision or amendment of their respective Armistice Agreements or the conclusion of additional agreements. The Commission has listed certain questions in this proposal which in its opinion might be usefully included in the respective agenda for these negotiations.

Nothing in this explanation of the Commission's proposal should be taken to mean that, if agreement to enter into such discussions were promptly reached by the parties, the actual negotiations could not take place immediately.

455

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

Coded Tel. IW817 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/22 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 28 October 1951

U.S.A., U.K., French, Turk rep[resentative]s called today with *aide-mémoire*[1] saying four Gov[ernmen]ts informing Arab Gov[ernmen]ts except Egypt that tho[ugh] they regret Egypt's rejection of proposal join founding M.E.C. [Middle East Command] and hope on further study Egypt will reconsider decision, they always recognized Egypt might reject proposal and had decided M.E.C. would be established irrespective Egypt's decision. They hope Arab States will seriously consider what M.E.C. means in terms their welfare, security. Presently however they not

455
1. המסמכים הבריטי, האמריקאי והצרפתי בתיק 130.02/2445/12; המסמך הטורקי בתיק 130.15/2566/17.

inviting Arab States associate themselves with M.E.C. tho[ugh] when establishment of M.E.C. is further advanced they will welcome pertinent views of Arab States. Four Gov[ernmen]ts making quite clear they will not be deflected or delayed in their intention establish M.E.C. organization. Four Gov[ernmen]ts communicating foregoing to *Memisrael* [Government of Israel] order keep it fully appraised latest developments with full confidence it will appreciate importance attached by associated Gov[ernmen]ts to establishment M.E.C. When sponsoring Powers have proceeded further in organization of M.E.C. views of *Memisrael* will be welcomed.

Davis added U.S.A. considers Brit[ish] forces are in Egypt by right conferred 1936 treaty which U.S.A. does not consider subject to unilateral abrogation. Egypt action re treaty and Sudan agreement not in accordance with proper respect for international obligations and is without validity. Purpose of M.E.C. is build stability, strength, in area where defence capabilities dangerously limited and until M.E.C. has rectified this U.S.A. considers evacuation of Suez base without adequate substitute would be retrograde step.

Davis added much pleased by Gov[ernmen]t and press reaction in Israel to establishment M.E.C. and reported Wash[ington] accordingly.

Eytan

456

ג. אבנר אל מ. ישי (רומא)
G. Avner to M. Ishai (Rome)

טיוטת מברק[1]

נוסח יוצא: 93.20/220/17

תל אביב, 28 באוקטובר 1951

לציר, לשיתוך עם ראש הממשלה.[2] בישראל גוברת ההכרה שלאור המצב החדש שנוצר עם היכנס המזרח התיכון לתכניות ההגנה המערביות יש צורך בהידוק הקשרים והיחסים בין מדינות הים התיכון בכלל וזה כולל הידוק יחסי איטליה ישראל.[3] סידורי הביטחון ההולכים ומוקמים

456

1. משלוח המברק התעכב בגלל עומס עבודה במחלקת הצופן והקשר. הוא נשלח בדואר דיפלומטי במצורף למכתב אבנר אל ישי, 30.10.1951, 93.20/220/17.
2. ראה מס' 471 והערה 1 שם.
3. ההערכות, המסקנות וההנחיות המובאות להלן גובשו בהתייעצות שהתקיימה באותם ימים במשרד החוץ בהשתתפות ו. איתן, ג. אבנר, ש. רוזן ואחרים. בהתייעצות הוחלט לפתוח בגישושים אצל ציר איטליה בישראל. איתן ואבנר נפגשו עמו והתאכזבו מתגובתו הצוננת ומייחסו האדיש אל המהלך הישראלי. הציר עמד על האינטרסים האיטלקים בארצות ערב ואמר כי יהיה צורך לטפל בזהירות בנושא זה. (ראה אבנר אל ישי, 30.10.1951, 93.20/220/17.)

מכניסים את כולנו למערכה אחת ומגבירים את הזיקה ההדדית של המדינות הללו. מצדנו יש אפוא שאיפה לא להסתפק עוד ביחסים הידידותיים אך האפלטוניים למדי השוררים בינינו ואשר הערכנום כראוי אלא למצוא דרכים להרחבת הקשרים. אל נא תעמוד כמכשול הטענה של אינטרסים איטלקיים במדינות ערב. אינטרסים אלה ידועים לנו אולם השנתיים האחרונות בתולדות יחסי מדינות שונות עם ערב ואתנו הוכיחו שאין סתירה החלטית בין קיום האינטרסים בערב והידוק היחסים אתנו. אין הערבים מזכים בפרס את אלה שנמנעים מיחסים אתנו בגללם. אין מדינה כאיטליה צריכה להירתע מפני מדיניות של סחטנות מצד ערב. היא תמצא בסופו של חשבון שלמרות צעקות ואיומים לא ייפגעו האינטרסים במדינות ערב על־ידי הידוק הקשרים עם ישראל. היה היתה מדיניות בריטית שפסחה על שתי הסעיפים בין יהודים וערבים, גרסה כי הבעיה היא את מי להעדיף על מי כמשען, הסתבכה בהבטחות, הגיעה למעשי בגידה וסוף שנכשלה כישלון גמור. כיום ישראל עובדה. שאיפתה להשתלב במערכת כוחות המזרח התיכון, וארצות ערב מבקשות למנוע מה שכבר קיים. מדינות קרובות למזרח התיכון המעוניינות בקשרים אתו חייבות ללמוד מכשלונות העבר ומעובדות הווה ועליהן לגרוס ידידות לשני הצדדים ולהשפיע בכוח ידידותן על הסרבן לנקוט יחס חיובי. הצעותינו להידוק הקשרים: (א) התחלת משא־ומתן על חוזה ידידות, מסחר ונווטות. (ב) בדיקת אפשרות של החלפות ביקורי משלחת פרלמנטרית. (ג) החלפת משלחות עיתונאים. (ד) החלפת מרצים בשטח התרבות והמדע. (ה) בדיקה מחדש של כל הבעיות המעשיות העומדות ותלויות בינינו תוך מגמה לחסלן במהירות וברוחב־לב מצד שני הצדדים. (ו) בדיקת אפשרות הבאת מומחים וטכנאים איטלקים לארץ. לבסוף תוכל לרמוז שמשרד החוץ הישראלי מסר לצירם אצלנו הצעה לביקור שר החוץ ברומא לשיחות על עניינים אלה עם שר החוץ האיטלקי ואנו מקווים לתגובה חיובית. פרטים על כך בדואר השבוע. בקשר לשיחה זו היזהר־נא שלא ייווצר רושם אצל הפקידים הגבוהים במשרד החוץ שבעניינים חשובים אתה קופץ מעליהם לשיחה עם שרם. כדאי לכן שתוסיף לשר שברצונך לשוחח על כל זה גם עם הפקידות של המשרד ותמצא אולי הזדמנות אחרי השיחה עם השר לחזור על הדברים בפני מנהל המחלקה הפוליטית או מנהל המחלקה המטפלת בישראל ואז תספר שנגעת בשאלות אלה בשיחתך עם השר.[4]

אבנר

457

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W552 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/22 :נוסח יוצא

Washington, 29 October 1951

Re *shilumim* [restitution] met with Nahum [Goldmann], Barou, Livneh, Arthur [Lourie] after successful conclusion conference.[1] Our general con-

4. ראה מס' 504.

457
1. ראה הערת־עורך, עמ' 733–734.

sensus was (1) First exploratory conf[erence] in reply B[arou]'s letter should be without Israel rep[resentative] viz. either Nahum alone or with other Jewish rep[resentative]. Nahum should explain that crux of whole matter is Israel claim and will be able bring Israel rep[resentative] to next meeting if receives satisfactory assurance on dimensions of proposed compensations. We feel that participation Israel rep[resentative] even in exploratory stage should be sold for some such indication not conceded gratis. Moreover Livneh very unkeen to attend. (2) If alternative exists between meeting Bonn or Paris we should choose latter both on security and moral grounds. This alternative may arise if Aleph [Adenauer] travels see Fo[reign] Min[ister]s soon. (3) Nahum asks me now clarify in advance of exploratory meeting whether Knesset approval necessary for participation Israel rep[resentative] in actual negotiation since this must be known, otherwise cannot take line as (1) above.

Please reply New York.[2]

Eban

458

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2344/8

פאריס, 30 באוקטובר 1951

מתוך שיחה בארקו, נג'ר, דיבון.

(א) הוועדה מבינה את העמדה שנקטנו בישיבה האחרונה[1] ולא הורגשו שום סימנים של תביעות.

(ב) הוועדה נמצאת במבוכה וכנראה שלא ברור לה עדיין מה יהיה הצעד הבא.

(ג) בארקו אינו מצפה לעמדה ערבית חיובית להצעות. אין לוועדה שום תקווה להגיע להסכם ואפילו חלקי בין ישראל וערב.

(ד) בארקו לא דיבר על שאלת תגובתנו להסברים של הוועדה.

(ה) בארקו חושב על אפשרות של סיום שלב זה של הוועידה אולם הבעיה היא צורת הסיום. בקשר עם זה הוועדה מעוניינת לשמוע מאתנו על תוכן המשא־ומתן בינינו ובינה.

(ו) באשר לשאלת הפיצויים ציין שלמרות החשיבות הרבה שבדיון בבעיה זו עלול הדבר לעורר קשיים פוליטיים מצד הערבים ובעיות מסובכות בקשר לגיוס הכספים הדרושים. בארקו

2. ראה תשובת שרת במברק אל אבן, TNW82, 1.11.1951, 93.01/2207/32.

458

1. ראה מס' 454 והערה 1 שם.

חושש באם הדיון לא יביא לתוצאות ממשיות שכרו יצא בהפסדו. בסיכום קבעו לכשיתבשלו רעיונות ותתגבשנה גרסות משני הצדדים ייפגשו שנית לשיחה בלתי־רשמית, כנראה שבהשתתפותו של פאלמר.

(ז) שוחחנו על המצב במזרח התיכון, הדגישו רעיון "האדישות החיצונית" בהתאם למה שדובר עם השר בפאריס. בארקו הסכים בהחלט וכנראה שיעביר הדעות הלאה.

פישר

459

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI2 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 נוסח נכנס:

London, 30 October 1951

Immediate

Saw Strang today who told me following:[1] (1) H.M.G. determined proceed M.E.C. [Middle East Command] arrangements irrespective Egypt's negative position. (2) Their established policy treat Israel in all matters equal terms Arabs. (3) No further action contemplated on M.E.C. "for some time". Their new approach to Israel and Arab states besides Egypt will be made only after detailed plans for M.E.C. worked out. Main purpose their last *démarche*: (A) indicate Egypt's refusal cooperate has no effect their basic decision regarding M.E.C. and (B) give Israel and other Arab states time "for thinking matter over".

When I presented Keren to Bowker later in day as *Chargé d'affaires* during my absence Bowker initiated short discussion on M.E.C. confirming their intention go ahead regardless Egypt's attitudes. He said that after organization Command they would invite Israel and Arab states become "associate members" M.E.C. Asked whether this meant they would accept Israel as associate even if all Arab states refused he replied invitation would be extended to every state in region and whoever accepted would be welcome.

Course talk Furlonge understood their present objective split Arab League by isolating Egypt from other member states. He however expressed doubts as to chances immediate success in spite marked division opinion in Arab camp on participation M.E.C.

459

.1 השווה מס' 455.

Trying see Eden before departure but chances doubtful view requirements protocol.

Elath

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת מישראל לארצות־הברית

ב־30 באוקטובר, ערב צאתו של ביירוד לוועידת לונדון להסדר החובות עם גרמניה, מסר לו אבן את האיגרת שלפנינו. בתגובה אמר ביירוד כי הוועידה תתמקד בנושא החובות, אך לאור האופי החוזי של התביעות הישראליות ישקלו נציגי המעצמות את הזמנת נציג ישראל. הוא הוסיף כי בהצהרה הכללית בפני הוועידה חייב נציג ישראל להישמר מכל סטייה מסדר־היום המצומצם של הוועידה. ביירוד העריך שאדנאואר לא יזדרז לטפל בשילומים כפי שנראה היה בתחילה משום שהוא טרוד בפתרון בעיותיה המסובכות של גרמניה. (ראה מברק הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית, 30.10.1951, 93.01/2207/22.) איגרת דומה נמסרה גם בלונדון ובפאריס.

460

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית
Note from the Government of Israel to the Government of the United States

Copy: 93.03/3028/1 :העתק

Washington, 30 October 1951

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honor to refer to note IN/7/31/73, dated June 29, 1951,[1] and the reply of the Secretary of State thereto, under date of July 12, 1951,[2] with regard to Israel's participation in the Conference on Germany's external debts.

The Government of Israel has taken note of the statements made in the reply of the Secretary of State concerning the request for the attendance of an Israel observer at the preliminary consultations held in London in June and July, 1951. While regretting that this request was not granted, the Government of Israel notes that it is proposed to issue invitations to a meeting to be held at London in the autumn of this year, at which all interested parties will have the opportunity of expressing their views.

460

1. ראה מס' 242.
2. ראה מס' 242, הערה 5.

In view of the substantial claims held by Israel residents against Germany, the Government of Israel hopes that an invitation to participate in the Conference will be extended to it.

As mentioned in the Ambassador of Israel's note referred to herein, a large number of claims held by Israel residents would appear to have a bearing on the settlement of Germany's external debts.

A Memorandum containing a summary of these claims is attached hereto.

In addition to such claims by Israel residents, the Government of Israel has advanced, as is known, a claim for the payment of one and one-half billion dollars arising out of unprecedented crimes committed by Germany against the Jewish people, and with special regard to the rehabilitation of the survivors in Israel.

Although this claim against Germany does not come directly within the scope of the London Conference, it seems clear that any plan for the settlement of Germany's external indebtedness is bound to be affected by the existence of the Israel Government's claim.

The Government of Israel therefore trusts that any settlement of Germany's debts will take into account the existence of this major claim and its satisfaction.[3]

נספח
Appendix

1. The Government of Israel is at the moment engaged in registering claims held by Israel residents which would appear to have a considerable bearing on the settlement of Germany's external debts.

An estimate based on the provisional result of this registration shows that residents of Israel hold claims which can be divided as follows:

(1) Claims under existing restitution legislation: in the Western zones of occupation and in the Western sectors of Berlin
approx. 800 million DM

(2) Claims under existing indemnification legislation:
in the Western zones of occupation and in the Western sectors of Berlin
approx. 150 million DM

3. ראה תשובה על האיגרת במס' 499.

(3) Debts of a commercial or contractual nature: in the Western zones of occupation:

approx. 0,1 million DM
and 1 million RM

(4) Deposits with banks, insurance companies, public bodies, etc., belonging to Israel residents:
in the Western zones of occupation and in the Western sectors of Berlin

approx. 6,5 million DM
and 7,4 million RM

2. The Government of Israel wishes to stress that in addition to these claims, as estimated above, a considerable part of the claims against the successor of [the] German Reich, arising out of confiscation of properties and exorbitant special and punitive taxation imposed on Jews by the German Reich, belongs to Israel residents.

3. In emphasizing the incomplete state of the registration the Government of Israel reserves its right to submit to the forthcoming Conference further and fuller data with reference to these claims.

461

א. הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית
E. Herlitz to the United States Division

Coded Tel. WNT21 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/22 :נוסח יוצא

Washington, [30 October 1951]

Following appears to be U.S.A. position Jerusalem as told Esther [Herlitz] by Waldo informally.

(1) Dead against inclusion agenda. Have and will say so informally but will not make all out campaign against. If comes to vote may abstain but for U.S.A. internal reasons will not speak against.

(2) Were told by Belgians [Washington] D.C. that Belgium not raising it and opposed its being brought up. Latins may, possibly Colombia.

(3) If brought up U.S.A. will not agree anything unacceptable ourselves, Jordan. Asked again what our attitude modified Swedish resolution. To Esther's question whether that acceptable Jordan replied Talal and Government possibly less stubborn this issue but Department has no indication yet their attitude.

(4) Have we or are we going to contact Jordanians view above and would you please inform us.

Inform Paris.

[Washington] D.C.

462

א. פאלמר אל מ. פישר (פאריס)
E. Palmer to M. Fischer (Paris)

Orig.: 93.02/175/14 :מקור

[Paris], 31 October 1951

Confidential

Dear Mr. Fischer,

I am sending you this personal note because I find that I shall not be able to have a talk with you this evening as I had hoped to do. I wanted to hand to you an important letter which the Commission has addressed to all the Delegations, but in relation to which in your case I wanted to make reference to a meeting that is taking place today in the Department between Ambassador Eban and Assistant Secretary Hickerson. The Department has informed me of the general nature of the comments which Mr. Hickerson plans to make in the course of his talk with Ambassador Eban[1] and has suggested that I might inform you of the Department's thinking at this time as expressed in these comments.

This thinking has a direct relation to the formal letter from the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission], the copy of which for the Israeli Delegation accompanies this personal note. Copies are being delivered to the other Delegations this evening in the usual manner.

"The Department indicates that it is the United States' view that this formal letter from the P.C.C. to all Delegations offers another opportunity to Israel to express willingness to explore all points raised in our comprehensive proposals and must of necessity represent the last opportunity for Israel to indicate willingness to discuss constructively all points without raising again the question of the non-aggression declaration. It is felt that

462

1. השווה מברק אבן אל פישר, WPT2, 31.10.1951, 93.01/2207/22. אבן מסר כי במהלך שיחה על העצרת הקרובה העלה היקרסון את שאלת הקיפאון שנוצר בוועידת פאריס. הוא קיבל את גישת ישראל בעניין חוזה אי־התקפה, אך יעץ לה משיקולים טקטיים לנקוט במדיניות שלא תדחה על הסף שום נושא מתוך חמשת הסעיפים שהוועדה הציעה לדון בהם. (ראה מס׳ 454 והערה 1 שם. ראה גם מכתב פישר אל איתן, 1.11.1951, 130.02/2441/5.)

such an indication on the part of the Israel Government would most likely result to Israel's credit, whether or not subsequent discussion of each individual point were to result in a positive or negative Israeli or Arab position, or in lack of agreement between Israeli and Arab Delegations over a possible final settlement. Willingness on the part of Israel to discuss the question of compensation is appreciated as a definite step forward, but the Department cannot see what Israel believes can be gained by emphasis on this question to the exclusion of all others or by taking a legalistic position to discuss individual questions only with the P.C.C."

I am sorry that my inability to reach you by telephone made it impossible for me to arrange with you for a meeting somewhere this evening. Under the circumstances, I hope that this note will give you the substance of what I would have preferred to say to you in conversation. I was particularly sorry to learn that because of the illness of your daughter you were not at the Legation when I telephoned; I do hope that this is nothing more than a passing ailment and that she will be feeling quite fit again tomorrow.

Sincerely,

Ely Eliot Palmer
United States Representative
Palestine Conciliation Commission

נספח
Appendix

מכתב א. פאלמר אל מ. פישר, 31 באוקטובר 1951
E. Palmer to M. Fischer, 31 October 1951

Sir,

On 17 September 1951 the Conciliation Commission submitted to the delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria its comprehensive pattern of proposals. These proposals were submitted to the delegation of Israel on 21 September.[2]

In its letter of 6 October 1951 to the delegations[3] the Commission took note of the results of the discussions held concerning the preamble to its proposals and concluded that a basis existed for the consideration of those proposals.

2. ראה הערת־עורך, עמ' 658.
3. ראה מס' 421.

On 24 October, the Commission submitted to the delegations of Egypt, Jordan, Lebanon and Syria further explanations of its proposals. The same explanations were given to the delegation of Israel on 26 October.[4] With these explanations the Commission intended to enable the parties to enter into a detailed discussion with the Commission of its proposals.

After reviewing the records of its meetings, the affirmations of peaceful intent made by the parties and the Commission's correspondence with the parties, the Commission continues to believe that a basis exists for a detailed consideration of its comprehensive pattern of proposals within the framework of the present conference. The Commission is therefore of the opinion that with the further explanations that the parties have received they should now be in a position to begin full discussion of its proposals.

The Commission considers it essential that it be in a position to submit through the Secretary-General to the Sixth General Assembly a constructive report on the Palestine situation in general and on the outcome of the present Paris meetings as soon as possible after the opening of the Assembly on 6 November 1951. The Commission requests Your Excellency to indicate before that date whether your delegation is prepared to discuss with the Commission all points of the comprehensive pattern of proposals. In order to facilitate this discussion, the Commission would be glad to receive before the opening date of the General Assembly your delegation's preliminary views on the several points of the proposals.

The present letter is being addressed to each delegation taking part in the Paris conference. The Commission will make its plans in the light of the replies received. It hopes that the co-operation of the parties will make it possible for the Commission to continue its mediation and conciliation efforts within the framework of the present conference.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my high consideration.

Ely E. Palmer,
Chairman.

4. ראה מס' 454.

463

ט. קולק אל מחלקת ארצות־הברית
T. Kollek to the United States Division

Sent: 3.11 :נשלח ;Coded Tel. W588 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/23 :נוסח יוצא

Washington, 1 November 1951

Blaustein reported Teddy [Kollek] his meetings H.S. T[ruman], McGhee:

Firstly, He asked President support in his message to Congress larger *Mattan* [Grant-in-Aid] Israel justifying on defence grounds and explaining that otherwise in election year credit would go to Tafts and Douglases. Blaustein asked for 100 saying Congress would probably cut to 75. Reports he was promised favourable consideration.

Secondly, Urged U.S. should proceed Middle East plans including Israel as this only way call Egyptian bluff. President inquired whether parallel arrangement not preferable as they avoid divulging military secrets between present enemies. Blaustein replied unfamiliar with details but convinced U.S. must forge ahead and events anyway vindicated his prophecies to President re Israel.

Thirdly, Asked President urge McCloy do utmost *Shilumim* [restitution] which was promised during pending McCloy visit [Washington] D.C.

Fourthly, McGhee argued: (A) proper amount for *Mattan* 1952/3 not 100 but again 65 million and he convinced if T.C.A. [Technical Cooperation Administration] successful this year such target achievable. On Egypt McGhee urged Blaustein to revisit Ambassador and get his own impression. Blaustein of course willing but asks give him indications gestures we willing make.

Fifthly, Blaustein using this occasion reiterate if nothing drastic happens to satisfy viewpoint A.J.C. [American Jewish Committee] probably his hands be tied near future preventing him who "best and most effective friend" render similar services. On this sad subject had recently many discussions, writing fully.

Sixthly, We unhappy Blaustein not firmer about minimum need 100 million, shall try make him correct impression.

[Washington] D.C.

464

א. אבן אל ח. הרצוג (ואשינגטון)
A. Eban to C. Herzog (Washington)

העתק: 130.02/2455/1

ואשינגטון, ב' בחשון תשי"ב
1 בנובמבר 1951

כמוס

סיוע צבאי

בצאתך להשתתף בהתייעצויות המפקדה הנני מבקשך למסור בכל הזדמנות מתאימה את דעותי והשקפותי כדהלן:

2. במשך השנה שעברה עלה בידינו להפוך את ממשלת ארצות־הברית לגורם פעיל ומסייע בקליטת העלייה ובבניין הארץ. אכן זו היתה המשימה העיקרית של השגרירות כפי שהוגדרה באזני על־ידי ראש הממשלה בקיץ דאשתקד ערב כניסתי לתפקיד זה. הגדלה נוספת של מלווה הבנק לייצוא וייבוא; יצירת התנאים החוקיים והמדיניים למפעל המלווה העממי; אישור ההענקה והכנות לקראת ביצועה; עידוד מתמיד מצד אישי השלטון האמריקני למגבית המאוחדת; הפרשת חלק ניכר של עודפי המזון למדינת ישראל – כל המעשים האלה מצטרפים לחשבון רב־רושם של השתתפות הממשלה האמריקנית בביצור הכלכלי של מדינת ישראל. תנאי המצוקה והדוחק השוררים בישראל היום, גם לאחר קבלת העזרה הזאת, באים ללמדנו בצורה מובהקת כי לולא הסיוע הזה היתה המדינה כורעת תחתיה מכובד המעמסה ללא אפשרות כל־שהיא להבטיח לאוכלוסייתנו את צרכיה היסודיים. אילו נקטה ארצות־הברית יחס של אדישות וסבילות לגבי בעיותינו הכלכליות, מבלי לסטות אף כמלוא הנימה מהחזקת יחסים מדיניים תקינים ומבלי לעשות נגדנו פעולה עוינת כל־שהיא – לא היינו מגיעים לידי איזון כלכלתנו והחזקת מנגנוננו הממלכתי אפילו בדוחק רב.

3. במשך התקופה הזאת היה עיקר מאמציו של העולם הערבי מכוון להחניק את מדינתנו על־ידי מצור והסגר על־מנת להמיט עליה שואת רעב ופשיטת־רגל. מסתבר כי המדיניות האמריקנית הרשמית, עם כל חסרונותיה ומגרעותיה בעינינו, עמדה בניגוד מוחלט ויסודי למגמה המרכזית של מדינות ערב כלפי מדינת ישראל. מעבר לקווי המצור הערבי הושטנו את זרועותינו למקורות שופעים של עזרה וסיוע – והמפתח לכל המקורות האלה היה נתון בסופו של חשבון בידי ממשלת ארצות־הברית. מיותר להדגיש כי גם ביטחון המדינה מיוסד בעיקר על כוח עמידתה נגד סכנת ההתמוטטות הכלכלית.

(מכאן שאינני מזדהה עם אסכולה מסוימת אצלנו החוששת כי "ארצות־הברית הולכת בדרך בה הלכה אנגליה בתקופה שקדמה לספר הלבן". אנגליה בתקופה ההיא דאגה להאיט את קצב תקומתנו, להגביל את העלייה, להחליש את כוחנו הכלכלי והכספי ולשלול את מושג השוויון הממלכתי כזכות משותפת של ישראל וערב. כיצד ואיככה אפשר להשוות את מדיניותה הנוכחית של ארצות־הברית בשנה האחרונה עם המסורת ההיא. אפילו בשטח היחסים שלנו עם ארצות ערב, מי שירשום את החשבון בכללו (גבולות, ירושלים, החזרת פליטים, שאלות שביתת־הנשק) יגלה כי העמדה הכללית של ארצות־הברית, אף כי איננה מזדהית עם עמדתנו, הנה קרובה הרבה יותר לעמדתנו מאשר לעמדת העולם הערבי ותביעותיו.)

4. עד היום הזה לא תבעה ממשלת ארצות־הברית מאומה מיד מדינת ישראל תמורת הסיוע המכריע הזה פרט לכמה הצעות לוויתורים במפעל הפיוס של או"ם – ויתורים שנאלצנו

על־פי־רוב לרחותם ולסרבם. לעומת זה, רווח בשדה היחסים בין ארצות־הברית ומדינת ישראל רעיון מרכזי אחד: הקמת מדינת ישראל, חיזוקה וביצורה, יהיו לתועלת ולברכה לארצות־הברית בבואה לשלב את האזור הזה במערכת ההגנה העולמית המוקמת על־ידי ארצות־הברית ובנות בריתה. הציפייה הזאת ליחסי סיוע הדדי בין ארצות־הברית וישראל שימשה הצדקה בפי אלה שדגלו בצורך להושיט עזרה למדינת ישראל; החזון הזה נישא בלב יהודי אמריקה בהתמסרם לסיפוק צורכי ישראל בשעת חירום למולדתם האמריקנית: גם אנחנו נציגי המדינה הרשמיים הרימונו על נס את הסיסמאות האלה שמהן משתמעת הבטחה מפורשת לשתף פעולה ועצה בביצוע המשימות ההגנתיות של ארצות־הברית במזרח התיכון.

5. מתקרב מועד המבחן לאמיתות ההבטחות הללו. ארצות־הברית עוברת, בקפיצת־דרך מופלאה, ממדיניות הססנית, אדישה ומעורפלת במזרח התיכון, לקראת נטייה להכיר את אזורנו כאחת מנקודות המוקד בהתמודדות העולמית הגדולה. לא מעט תרמנו אנחנו בהסברתנו המתמדת להחדרת ההערכה הזאת לחשיבותו המכרעת של המזרח התיכון במאזן הכוחות העולמיים, ובעיקר לחשיבותה המכרעת של מדינת ישראל בתוך האזור הזה. אם יתברר בשעת מבחן כי מגמתה של מדינת ישראל היא ליהנות מהעזרה האמריקנית ולנער את חוצנה מכל דאגה למגמות האמריקניות העיקריות במזרח התיכון, הרי צפוי לנו משבר חמור ביחסינו עם ממשלת ארצות־הברית, עם העם האמריקני ועם יהודי אמריקה. במשבר כזה לא נהיה מסוגלים למלא את ייעודה המרכזי של המדינה בקליטת העלייה, גם אם יעלה בידינו איך שהוא להבטיח למדינה שארית וקיום.

6. את בעיית השתתפותנו במערכת ההגנה האמריקנית במזרח התיכון יש לראות אפוא, לאו דווקא כבעיה חדשה וטרייה הנרשמת לפנינו על לוח חלק ובידינו לחייב או לשלול, להתיר ולאסור לפי ראות עינינו; יש לראותה על רקע ההתחייבות שכבר נוצרה למעשה על־ידי הזדקקותנו המחושבת לעזרה האמריקנית בידענו היטב כי משטר זה של עזרה אמריקנית רבתי הוקם ונבנה לא רק לשם שמים אלא בעיקר כמכשיר לביצוע המשימות ההגנתיות של אמריקה בעולם.

7. שיקולים אלה מביאים אותי בהכרה לידי מסקנה כי אין לנו ברירה אם לקבל את הסיוע הצבאי או להפנות לו עורף. מידת הברירה נוגעת רק לגורמים של זמן וצורה – מתי ואיך נשתף פעולה הגנתית במזרח התיכון עם ארצות־הברית ובנות בריתה.

8. אמת נכון הדבר כי הערבים עוד טרם הגדירו את עמדתם הסופית כלפי תכנית המפקדה האזורית, והססנות זאת מצדם מעניקה לנו תקופת שהות. אך לדעתי לא תהיה חובתנו להיענות בחיוב לתכנית המערבית מושפעת מטיב התגובה הערבית. אחת משתיים: או שהערבים, בכללם או ברובם, יקבלו את הדין ויסתגלו לתכניות ארצות־הברית – אזי ברור כי אין ביכולתנו לעמוד מנגד ולעודד את ארצות־הברית לראות דווקא את הערבים כמשענתה העיקרית בהגנת המזרח התיכון; או שהערבים כולם ילכו בעקבות מצרים וינקטו עמדה סרבנית, ואז ייפתחו לפנינו אופקים של התקרבות מיוחדת לארצות־הברית והסתמכות מיוחדת של ארצות־הברית עלינו – דבר העלול לשמש מנוף כביר לפתרון בעיותינו המשקיות והכספיות. אין לנו רשות מוסרית לוותר על סיכוי נדיר זה.

9. לו תסכים ממשלתנו כי בסופו של חשבון יכול יחסנו לשילוב ישראל בתכניות המערב להיות רק חיובי, כי אז רצוי לשקול היטב את היתרונות שאפשר לקבלם על־ידי הגדרה ברורה ומוקדמת של נכונותנו להצטרף. המבחן הראשון יהיה נכונותנו לבקש את הסיוע הצבאי לפי תכנית הביטחון ההדדי של ארצות־הברית. אני מקווה כי תשכיל למסור לממשלתנו את כל המסקנות וההשתמעויות של צעד זה – שאני מחייבו בהחלט לאור השיקולים הנזכרים לעיל.

10. התפיסה הזאת של המציאות המדינית והכלכלית שלנו מביאתני לידי סיכום המלצות:

(א) על ממשלתנו לקבל החלטה עקרונית כי מדינת ישראל רואה בעין יפה את כוונתה של ארצות־הברית לדאוג להגנת אזורנו, וכי ישראל תסייע לארצות־הברית בתפקיד זה כמיטב יכולתה ולפי התנאים והצרכים המיוחדים שלה. התביעה העיקרית של ישראל ממעצמות המערב – הכרה מלאה ובלתי מסויגת בשלמות גבולותיה של ישראל כמו שהם היום, והימנעות מלחץ לוויתורים מצדנו בשאלות פליטים וכו'. יש להסביר כי מילוי תביעה זאת יחיש את השלום עם העולם השכן.

(ב) יש להתמיד בביקורת שלנו על התכנית של ארבע המעצמות המכניסה את מצרים לתוך המפקדה האזורית מבלי לדרוש ממנה ומשאר עמי ערב שינוי יסודי ביחסם למדינת ישראל. אין לפסול את תכנית המפקדה מיסודה.

(ג) צריך לפנות לממשלת ארצות־הברית בדרישה לסיוע צבאי כביר במסגרת תכנית הביטחון ההדדי. גם אם ארצות־הברית לא תיענה לפנייה זאת, נצא אנחנו פטורים מאשמת האדישות לצרכי הביטחון העולמי. בהנמקת התביעה הזאת אין כל צורך לפרש את ברית־המועצות כאויב בכוח או בפועל. מספיק לציין את המעמד הביטחוני העדין של מדינת ישראל באזור ובעולם לרגל מצבה הגיאוגרפי והמדיני המיוחד.

(ד) נוסף על פנייתנו לממשלת ארצות־הברית להמשך הסיוע הכלכלי ולהגדלתו יש לפנות בדרישה מפורשת לסיוע צבאי לשנה הבאה על־מנת להקל על המעמסה התקציבית הגדולה המוטלת עלינו בתוקף צורכינו הביטחוניים. אם ארצות־הברית עוזרת לנו בנשיאת עול העלייה, היא יכולה לעזור גם בהחזקת מכשירינו הביטחוניים, ואין הבדל עקרוני בין זה לבין זה.

(ה) בהצעותינו לסיוע צבאי יש להבליט בייחוד אותן המשימות שלא נוכל לבצען לבדנו בגלל ממדיהן הכספיים – למשל, הרחבת נמלים, הקמת מבדוקים, שכלול שדות תעופה, הקמת חרושת צבאית וכו'. יש להעדיף את התכניות האלה על הסתייעות באמריקה לצרכי רכש, שהרי כבר מסתדרים אנו פחות או יותר בשטח זה.

בברכה,

אבא אבן

465

מ. פישר אל ו. איתן
M. Fischer to W. Eytan

Coded Tel. F5 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/8 :נוסח נכנס

Paris, 2 November 1951

Immediate

Eytan, Eban. Foll[owing] views and friendly advice from Marchal: (1) His desire put end to conference was overruled in P.C.C. [Palestine Conciliation Commission]. He failed enlist support Quai [d'Orsay] owing to "complete indifference". (2) Present attitude State Dep[artmen]t less hos-

tile to us than previously when he had hard fight prevent Palmer put end to conference and blaming us. (3) His sincere opinion better for us comment on five points[1] than refuse. (4) Our answer should be in its form more dilatory than negative and be connected with our previous attitudes. Arabs much annoyed present situation and their answer will certainly be still more dilatory and negative than ours. (5) He suggests our answer should be as follows: On preamble reaffirmation our acceptance as it is because Palmer intend[s] proclaim that our pact offer equal to rejection of preamble. On point *one*, we should say all questions of damages and compensation interconnected. On point *two*, refusal of Arabs accept preamble shows hostile spirit incompatible with peaceful intent clause of Assembly resol[ution]. On point *three*, question (a) not be taken up as long as Arabs have not accepted reintegration principle. On point *four*, stress willingness condition by inclusion Iraqi accounts. And point *five*, hostile attitude Arabs prevent[s] direct talks which are condition to negotiation on questions that those raised in this point. (6) He will put up hard fight in order P.C.C. report should clearly indicate different attitudes on preamble. (7) Confirm covering letter Palmer[2] express[es] exactly instructions State Dep[artmen]t including deadline 6 November.

Our opinion whatever final decision we must take care avoid creating impression our global attitude on non-aggression was merely tactical and dilatory.

Fischer

466

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. WPT3 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/23 :נוסח יוצא

Washington, 2 November 1951

Reference P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] I don't see why we should let P.C.C. manoeuvre us into appearing refuse discuss matters on which we have definite views of which no reason be ashamed. Suggest we reply: (1) Draw attention refusal Arabs meet us. (2) Reiterate our position on non-aggression and significance Arab attitude. (3) Add we are prepared

465
1. ראה מס' 387 ומס' 454.
2. ראה מס' 462.

to formulate to P.C.C. our views on the five questions on its agenda if Commission desires.

Point (3) above is nothing more than undertaking to write memo on our views certain questions but would save us from tactical dilemma arising from refusal to say anything beyond (2) above.

Eban

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת שר החוץ ודיון בכנסת על מדיניות החוץ של ישראל

ב־4 בנובמבר מסר שרת בכנסת הודעה בשם הממשלה על מדיניות החוץ של ישראל. באותו יום ולמחרתו דנה הכנסת בהודעה. שרת סקר את הנושאים העיקריים שהעסיקו את מדיניות החוץ הישראלית באותה עת. הוא מסר על אישור המענק מארצות־הברית בסך 64 מיליוני דולארים, ועל הצעדים הננקטים לביצועו; על ההתפתחויות בעניין השילומים מגרמניה; ועל הניסיון הכושל של ועדת הפיוס "לפתוח פתח להתקדמות לקראת שלום" בין ישראל ושכנותיה; בהקשר זה הכריז על נכונותה של ישראל לפתוח במשא־ומתן עם הוועדה או עם כל ארגון אחר של האו"ם על תשלום פיצויים לפליטים תמורת קרקעות נטושות. הוא הציג כמה תנאים להסדר: (א) המשא־ומתן מותנה בהסכם מרצון; (ב) אין לדרוש מישראל יותר מתרומה הוגנת במסגרת יכולת התשלום שלה; (ג) תינתן לישראל עזרה בינלאומית למימון הפיצויים; (ד) ההסדר מחייב שלא תבואנה בעקבותיו תביעות נוספות; (ה) ההתחייבות הישראלית תהיה כלפי מוסדות האו"ם ולא כלפי מדינות ערב או בעלי הקרקע; (ו) מסכום הפיצויים לערבים ינוכה הסכום המגיע לישראל תמורת הרכוש היהודי המוקפא בעיראק; (ז) ההתחייבות הישראלית תינתן רק על יסוד הסכמה שבכך תסתיים תרומת ישראל לפתרון בעיית הפליטים ושאלת החזרתם תרד מעל הפרק.

את החלק האחרון של נאומו הקדיש שרת למדיניותה של ישראל במערך העולמי והאזורי ותגובתה לתכנית פיקוד המזרח התיכון. הוא הודה כי היתה דאגה בממשלה מהפנייה למדינות ערביות להשתתף בפיקוד וכי הדאגה לא הוסרה גם לאחר הסירוב הערבי וההחלטה להקים את המפקדה ללא השתתפות מדינות ערב. הוא אמר כי שאלת שיתופה של ישראל לא התעוררה והכריז כי הממשלה תשקיע מאמצים בחיזוק מעמדה הבטחוני והכלכלי של ישראל כדי שתוכל בבוא העת לתרום את חלקה בהגנת האזור. בסיום אמר שרת, "כמקודם תחתור הממשלה לקיים יחסי ידידות עם כל המדינות השוחרות שלום ונוטות ידידות לישראל, אך ענייניה החיוניים ביותר מצווים עליה בראש וראשונה להדק את קשריה עם אותן המדינות אשר קיבוצי היהודים שבהן חופשים לעזור לה בשליחותה ההיסטורית ואשר ממשלותיהן מוכנות לסייע בידה לעמוד בנסיונות הקשים העוברים עליה כיום, ואשר נכונו לה בעתיד הקרוב".

דוברי האופוזיציה מתחו ביקורת על דברי שרת ועל מדיניות החוץ של ישראל. נציגי מפ"ם ומק"י עמדו במיוחד על המחיר שישראל נתבעת לשלם תמורת המענק מארצות־הברית והציעו לדחותו, בעוד נציגי חרות והציונים הכלליים תמכו במענק ובכל סיוע מארצות־הברית. נציגי שתי מפלגות אלה דחו את דברי שרת בעניין הפליטים ומתחו ביקורת על מדיניות הממשלה בוועידת הפיוס. נציגי כל המפלגות הביעו דאגה מתכנית ההגנה האזורית, אך נציגי מק"י ומפ"ם תבעו לשלול כל אפשרות של הצטרפות לברית ההגנה האזורית. הם ראו בהצטרפות כזו בגידה בברית־המועצות שעמדה לימין ישראל במלחמת השחרור.

בן־גוריון חתם את הדיון. הוא אמר כי נקודת המוצא של המדיניות הישראלית איננה יחסה לאידיאולוגיה זו או אחרת אלא צרכיה הדחופים של המדינה שהם: ביטחון, עלייה, פיתוח, קשרים

עם התפוצות, שלום יהודי–ערבי וחיזוק השלום בעולם. לשם השגת מטרות אלה טען שיש לקיים יחסי ידידות עם כל המדינות בעולם ועם כל אלה המוכנים לסייע לישראל בהשגת יעדיה. בן־גוריון ערך השוואה בין החברה המערבית והסובייטית. הוא לא שלל את החברה הסובייטית ולא חסך ביקורת מן החברה האמריקאית, אך הדגיש את תרומתה העצומה של ארצות־הברית לרווחתו של העולם כולו. בן־גוריון הזהיר מפני אשליית שווא ש"אמריקה הזדהתה או תזדהה בעתיד עם מדינת ישראל", אך הבהיר כי "כשם שאמריקה אינה מזדהה אתנו אין אנחנו מזדהים עם אמריקה... ואם כי אין זהות... יש שותפות של זיקה לחירות האדם ולמשטר חופשי". הוא הוסיף כי "אין צמצום הקשרים עם מדינות מסוימות בגלל משטרן הפנימי יכול למנוע מאתנו הרחבת הקשרים והגברת השותפות עם כל אותן ארצות שבהן שותפות זו נתונה או אפשרית".

בסיום דבריו עמד בן־גוריון על שאלת השלום היהודי–ערבי. הוא הציג שני תנאים שיביאו לשלום: "בצרונה של מדינת ישראל" ו"ליבראליזציה ודמוקרטיזציה של מדינות ערב". הוא דיבר על שלום שיבוא רק מתוך שותפות אמת בין העם היהודי והערבי וקרא לחנך את הנוער "לכוננות יעילה בקרב ולנכונות נפשית ומדינית לשיתוף פעולה וברית אמת..."

הצעות ההחלטה של נציגי האופוזיציה, בהן שתי הצעות להבעת אי־אימון בממשלה מטעם סיעות מפ"ם ומק"י, נדחו על־ידי הכנסת. (דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת השנייה, כרך X, עמ' 277–334.)

467

ו. איתן אל צירות ישראל בפאריס
W. Eytan to the Israel Legation in Paris

Coded Tel. TP256 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2344/9 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 November 1951

Most Immediate

Fischer. My 15612.[1] (A) Deliver to P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] forthwith but do not publish yet. (B) Tell Palmer in private talk *Memisrael* [Government of Israel] carefully, long considered situation,[2]

467

1. איתן הבריק את טיוטת האיגרת שנשלחה אל פאלמר ב־7 בנובמבר (5.11.1951, 130.09/2344/9). ראה מס' 470.
2. בישיבתה ב־4 בנובמבר דנה הממשלה בתשובת ישראל על ההצעות האחרונות של ועדת הפיוס (ראה מס' 455). במהלך הישיבה התקבלה הודעה מפאריס על דרישת פאלמר שהצדדים ישיבו לוועדה עד ל־6 בנובמבר אם הם מוכנים לפתוח בדיון על הצעות הוועדה ומה עמדתם הראשונית להצעות.
שרת הציע לממשלה לגלות גמישות מסוימת בתשובה ולהסכים לפתוח במשא־ומתן עם הערבים באחד משני תנאים: או שיצהירו על אי־התקפה או שיודיעו במפורש כי הם רואים את המשא־ומתן בפאריס כשלב להסדר שלום. בן־גוריון התנגד בתוקף להצגת התנאי השני וטען כי אין לסגת מהעמדה הישראלית המקורית בדבר הצהרה על אי־התקפה. הוא הוסיף כי לו הצעה זו היתה באה מהצד הערבי כי אז אפשר היה לדון בה, אך ברגע שישראל מציגה אותה היא מסתלקת מעמדתה המקורית ועושה בכך משגה גורלי. לדעת בן־גוריון ויתרה ישראל די והותר בכך שהסכימה למתן פיצויים לערבים בלא התחייבות מצדם להפסיק את מעשי האיבה ואין להרחיק לכת מוויתור זה. בן־גוריון גם דחה

found itself unable accept view that matter at issue is legalistic point. In considered judgment of Government point is one of substance which it is prepared defend. (C) Tell Palmer you expect *Sar* [Foreign Minister] arrive tomorrow.

Eytan

468

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW849 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/22 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 November 1951

Riley came see me Fri[day] raised foll[owing]:

(1) Permission for Arabs resident D.Z. [Demilitarized Zone] to cross to Syria and back.

(2) Conditions at Sha'ab where acc[ording] him four hundred Arabs virtual prisoners.

(3) Where are twenty-two ex D.Z. Arabs who neither Sha'ab nor returned home.

(4) Procedure to fix compensation for destroyed houses in D.Z. as agreed.

(5) U.N.R.W.A. allegation they can't give Baqqara Arabs seeds since these people so restricted their movements that unable sow and even if sowed would not be allowed harvest.

(6) Would we agree D.Z. police wear brown uniform instead of blue.

(7) Urgent get Egypt special c[ommi]ttee going soon as poss[ible] for otherwise Egyptians would refuse attend M.A.C. [Mixed Armistice Commission] and then where are we. Promised enquire let him have answers soon on all points except (1) which tough nut and would need be discussed fully.

He then said worried reduced authority, efficiency, M.A.C.'s which fault both sides. G.A.A. [General Armistice Agreement] never meant last so long and time now come to think of revision as provided for in each.

את הטיעון של שרת שהוועדה עלולה להאשים את ישראל בכשלון הוועידה ובסירוב לשתף פעולה עם מוסד של או"ם. הממשלה לא אישרה את הצעתו של שרת וקיבלה את ההחלטות המובאות במברק שלפנינו.

Sherrine[1] told him if we asked Sec[retary] Gen[eral] call conference under Art. 12 Egypt would attend. Riley said this would mean:

(A) Direct talks.

(B) Neg[otiation]s with each state separately, both of which we urged up hill down dale. To ensure success conference would have to be carefully prepared via U.S.A., U.K., France, and held far away from scene conflict e.g. N.Y. Added thought these circumstances Bunche could be roped in to achieve effective political settlement using Rhodes methods, settling Egypt first then T.J. [Trans-Jordan], with Leb[anon] somewhere in between and leaving Syria to stew till end. What do you think this idea?

Eytan

469

מ. קומיי[1] אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Comay[1] to A. Eban (Washington)

Copy: 130.02/2457/5 :העתק

Tel Aviv, 5 November 1951

Most Secret and Personal

Dear Aubrey,

It may be helpful to you if I give you a resume of the discussions we have had over the weekend at B[en]-G[urion]'s instance, on recent Middle East developments.[2] Vivian [Herzog] is, I understand, going back in a fortnight's time and will then be able to fill in details. I am dictating this after a session on Friday afternoon, and a second one on Saturday morning. Eliahu [Elath] and Katriel Salmon being present only at the latter since their plane was delayed. A third summing-up session will take place on Tuesday afternoon in Jerusalem, and I shall then add to this note.[3]

Those present were: B[en]-G[urion] and Moshe [Sharett]; Vivian (U.S.A.); Sasson and Shay (Turkey); Elath and Salmon (London); Linton[4]

468

1. קולונל אסמאעי'ל שרין, נציג מצרים בוועדת שביתת־הנשק המעורבת ישראל–מצרים.

469

1. קומיי הכתיב את המסמך שלפנינו, אך הוא נחתם ונשלח בהיעדרו.
2. ההתייעצות התקיימה ב־3 בנובמבר (הפרוטוקול בארכיון צה"ל, 230.27/897).
3. ראה מס' 482.
4. יוסף לינטון, ציר ישראל באוסטרליה.

(here on leave); Eytan, Shiloah, Avriel,[5] Comay, Avner; Yadin, Makleff, Gibley. For the most part the locals did not join in, leaving the floor to reports from the visitors, with some comment from B[en]-G[urion] and Yadin, and a provisional summing-up by Moshe.

B[en]-G[urion] opened by calling for discussion on three points –

(a) the implications for us of recent happenings in the Middle East, particularly in Persia and Egypt;

(b) the proposed Middle East Command; and

(c) *Mattan* [Grant-in-Aid] and military aid from the States.

In fact the discussion was mainly devoted to SACME [Supreme Allied Commander Middle East].

Vivian was the first speaker and stressed that the United States had now, with reluctance, become much more conscious of the Middle East. Its overriding concern was to pacify and stabilize the region from within, and to bolster up its ability to resist communist penetration. There had been marked improvement recently in the State Department's attitude towards Israel, as exemplified by McGhee's willingness to assist in obtaining bank loans. Together with this, there was growing disillusionment with the Arabs, but we would soon have to define our position more clearly, and make up our minds whether we wanted to come into the defence arrangements or stay out. The two most likely alternatives were that we might come in without the Arabs, or that the Arabs might come in without us. If we did join, we would come in for full economic and military aid and also gain more definite protection against a possible Arab attack. If we stayed out, he was less concerned about the reactions in the State Department or the Pentagon, than in the much simpler reactions of Congress, and of U.S. Jewry.

He then clarified certain aspects of the military aid appropriations. Firstly, actual allocations and priorities would await discussion with Harriman, which might not take place for another couple of months. After that it might take more than a year before supplies actually reached the recipients. Secondly, this military aid was free, but was regarded as complementary to purchases which recipient countries might be allowed to make in the United States. It was uncertain whether a country which did not avail itself of free military aid would be allowed to purchase freely. Thirdly, the President was required to give a declaration of eligibility; since it might be politically awkward to give this to Israel and/or certain Arab States without including all, the State Department was thinking of suggesting a general declaration for the region as such. Fourthly, there was no prospect of sharing in the military aid and refusing to accept a military mission to

5. אהוד אבריאל, ציר ישראל ברומניה עד אפריל 1951; לאחר מכן מנהל כללי של משרד ראש הממשלה.

supervise the aid. Yugoslavia had wanted this but it could not be done in law.

In explaining the Turkish attitude to SACME, *Sasson* relied mainly on a conversation with the Secretary-General of the Turkish Foreign Ministry two days previously. He emphasized that the Turks regarded what had happened until now on SACME as merely an agreement in principle to the setting-up of such a command. They would not actively participate in its actual creation until their relationship with NATO was satisfactorily adjusted, which involved resolving a number of serious difficulties. Firstly, the Turks insisted on being placed on exactly the same footing as other full members of NATO, in that the whole of their territory would share in the collective guarantee – in other words, an attack on any part of Turkey would mean world war. Sasson illustrated this point by referring to France; Algeria was guaranteed in this way, as part of the metropolitan area of France but not Tunisia, Morocco or Indo-China. Eisenhower had been opposed to Turkey's admission into NATO on military grounds, because he did not want to extend beyond the buffer areas which now divide NATO States from the satellite countries, and responsibility for Turkey would extend his defence line to the borders of Russia in the Caucasus. At least, the NATO planners wanted to limit their direct commitments to European Turkey, and let Asiatic Turkey form part of the area of responsibility of the Middle East Command.

The Turks would under no circumstances agree to this, especially as they had been told that in the initial stages of a Russian attack, most of the Turkish territory around the Black Sea might have to be abandoned, and "liberated" afterwards. Furthermore, before committing any of her forces to Middle East defence, the Turks would want to know what contribution the other members of SACME would make. In this respect she wanted to be regarded not as a power forming an integral part of the Middle East, but as a NATO member contributing to the Middle East from outside, as it were. They understood that the United States would make air and sea forces available, but no ground forces; that no French forces could be spared from the defence of France and French North Africa; that the Dominions could add very little; that a British garrison here would be rather limited; and that the United States and British Naval strength would not be deployed at all in the Black Sea, but block the western end of the Straits to prevent the Russian fleet getting into the Mediterranean, which would, however, leave the whole of Turkey's Black Sea coast unprotected. Turkey would also want to know what was included in the area of Middle East defence, i.e. whether only Israel and the Arab States, or also such countries as Iran and Pakistan. Turkey's position either in NATO or

in MEC is, therefore, a very long way from being settled, and would require protracted and difficult negotiations.

Sasson added some comments on the Turkish attitude to Israel and the Arabs. The Government, and particularly Köprülü, had been working for a rapprochement with the Arab States, which they regarded as their hinterland, and which they hoped to bring into the defence arrangements, thus increasing Turkey's own importance to the West. They were now upset at this line having been frustrated by Turkey being pushed into a position which created bad blood between her and the Arabs, particularly Egypt – for instance, over the Suez Canal resolution. They would try to repair the damage, and it was significant that in the President's speech in opening Parliament a few days ago, there had been a conspicuous omission of any reference to Israel. If forced to choose, Turkey would choose the Arabs and not Israel.

Uriel Shay added a few military details. It was planned to increase the Turkish Army to 32 divisions by November 1952. There was a U.S. Mission of over 2000, scattered all over the country, with three tasks: military instruction; supervision over arms supplies; and advice to U.S. General Staff. The general view was that the individual Turkish soldier was a tough fighter, and discipline generally was high, but the Army was weak in technical branches and in administrative ability.

Elath (who had missed hearing the earlier speakers) said that no clear ideas had yet crystallized about the setting-up of SACME, either as regards form or as regards timetable. There were still deep differences among[6] the Four Powers themselves, and the one definite thing they had in common was fear of Russia. He confirmed that Eisenhower regarded Turkey as a liability in NATO and gave as reasons that the Turkish Army was not able to put to good use the modern mechanized equipment which would have to be diverted to them from other members; and that psychologically they did not fit into the European military picture. On the other hand, the Turks would not budge until granted complete equality in NATO.

There were also differences in outlook between the British and the Americans. For the latter, the Middle East was not high in the priority list in their global strategic picture – certainly less important than for the British. They had little political interest in the Middle East excepting that it flowed directly from their anti-Russian strategy. They did not want to appear as an imperial or colonial power, which would simply play into the hands of the Russians. The outlook of Britain and France, however, was complicated by their imperial interests in North Africa and the Middle East which they were bent on preserving. The entente cordiale was emerg-

6. סימן שְאלה במקור.

ing again because these two Powers were both up against Arab nationalism.

The proclamation of the Middle East Command and the offer to Egypt was not the result of basic agreement among the Four Powers, so much as an opportunistic move, which was forced by developments in Egypt. We should be prepared for events producing further sudden improvised moves, which could not be calculated beforehand. The door would continue to be held open to Egypt, especially as the Americans did not believe a Middle East Command to be practicable in the long run without Egyptian co-operation, and might lose interest if this were withheld. No British Government would abandon the Sudan, but it was hoped that Egyptian entry into MEC would also relieve the pressure of Egyptian demands for the Sudan. There had been divided counsels in the Cabinet on the use of military force to retain Abadan – Morrison having been for this, and Attlee and Stokes against it. There was general agreement, however, on making a stand in Egypt, otherwise the other Arab countries would also turn on Britain, and her whole position in the Middle East would go by the board.

Regarding Israel, he had had a recent conversation with Shinwell after the elections.[7] The latter had stressed that the importance assigned to Israel in Middle East defence plans was more vital than had been indicated to us. Our role was much more a matter of our strategic position, however, than our military or industrial potential. S[hinwell] had said to him that we should not be rushed into any commitment but should hold out for maximum concessions to our needs and outlook. Elath expressed his personal view that neutrality would not only leave us isolated and unprotected in the Middle East, but would also lose us the support of American Jewry. He urged that we should decide in principle that we were ready to enter into negotiations about our association with the Middle East Command, and then determine our tactics accordingly.

Katriel said that it was generally accepted to day that the Middle East was essential for overall Western defence. Nobody regarded the Arab countries or Iran as reliable or effective allies in war, but they needed their territories, and also wanted to be relieved of some of the burden of local security in these territories. Churchill would undoubtedly pursue a line of reasserting Britain's rights and interests, but realized that Britain could not herself hold the Middle East or control it without the United States' backing. The British had, however, been heartened at the first reactions to their show of strength in Egypt, particularly the passivity of the Egyptian forces.

7. ראה מס׳ 453, הערה 2. השיחה התקיימה ב־1 בנובמבר, לאחר ששינוול סיים את תפקידו כשר ההגנה. דיווח מפורט ראה אילת אל קומיי, 16.11.1951, 130.13/2582/5.

He felt, however, that any successful self-assertion by Britain would immediately give rise to a fresh tendency to win over the Arabs at our expense.

The *Sar* [Foreign Minister] now attempted a summing-up of the various considerations involved in our association with the Middle East Command. His starting point was two basic premises: that there was danger of a third world war which might directly threaten our existence; and that, whether such a danger was real or not, the West, under U.S. leadership, was now actively preparing for such a contingency, and determining all its present policies accordingly. Factors in favour of our coming in were: (a) the need to safeguard our security if war broke out; (b) the need to rely on external guarantees against an Arab attack, and external aid if such attack took place; (c) our dependence on U.S. economic aid, which to day was influenced mainly by strategic considerations; (d) our relations with U.S. Jewry, which involved a responsibility towards them as well as a reliance upon them.

On the other hand, there were certain reservations: (a) we might be giving vital information to the Arabs about our defence, through our participation in collective Middle East defence plans; (b) some uncertainty about Western intentions, particularly regarding circles which thought in terms of a preventive war or the use of the Middle East as a springboard for attack against Russia's "soft belly"; (c) the risk of prejudicing the local situation of the Jews in Russia and the satellite countries; (d) the sharpening of internal conflicts in Israel.

By now we had established Western confidence in our ultimate intentions in the event of a conflict, and we should now lay more stress on our difficulties about openly joining the Western military camp in peacetime, so as to procure the maximum of understanding for our position. He suggested this because honesty was the best policy in these matters and because we should not allow the impression to gain ground abroad that our acceptance of an invitation to join MEC could be taken for granted, with a subsequent backwash of disappointment if we did not come in when invited. There should be a difference in emphasis as between the various reservations he had mentioned. We might, for instance, stress the Arab factor, while only hinting at our internal difficulties. The task of explanation was twofold, since, while putting our complications to the West, we also had to guide our own public opinion into realistic channels. There was at present a wide gulf between the external and the internal sets of impressions.

On the nature of association with the West, his view was that we should be willing to discuss practical arrangements, which did not involve any entry into collective pacts or other formal commitments. It was important that we should not simply wait passively for an offer to be made to us, but

should ensure that we should be sounded first as to whether the contemplated offer was of a nature which might be considered by us.

Yadin reverted to Sasson's argument about not having a common frontier between NATO and the Eastern European countries, and said that he did not attach much importance to this point, nor to the doubts expressed about the Turkish Army fitting in with the other European armies. The crux of the dispute was purely geographical – Eisenhower wanted a defensible European front, not one extended into Asia, whereas the Turkish General Staff could not agree to their country being partitioned between the two Commands. He also did not see any revelation in the talk of assigning a vital strategic role to Israel. This had been clearly explained by Robertson, and was in any case also a self-evident fact of geography. He referred to an article in a recent British military journal, which argued that the Suez Canal should be covered from the north by defending a mountain line from Hermon to the Carmel through Safed, and also emphasized the importance of Haifa Port and the lines of communication through Israel.

Yadin regretted the impression that had been built up that we were anxious to join these defence arrangements. He particularly doubted whether we should apply for military aid, under conditions which would mean our revealing our exact strength to the Americans and running the risk of this vital information reaching the Arabs as well.

At this the *Sar* interjected that perhaps our holding back from participation in this military aid programme might revive the doubts about our basic attitude, and so prejudice our chances of economic aid as well.

Finally, *B[en]-G[urion]* said that in discussing our relations with the West, which meant chiefly the U.S. and next Britain, we should always bear in mind that our situation in the Middle East was *sui generis*, and could not be fitted into any general pattern. It was impossible to define our own position *vis-à-vis* something which was so full of uncertainties and contradictions, such as those that had been described during the discussion. He welcomed the historic fact that the United States had broken away from the concept of isolation in the West[ern] hemisphere, and had come to recognize that she was part of "one world". What was emerging was something new, which could not be labelled as "imperialism". This was of tremendous importance for our own security.

In spite of the obscurity of the present situation, we could not, however, simply wait for an approach to be made to us, or even assume that there would be such an approach. We had to understand the genuine difficulties of the West in bringing us in. The Arabs were connected with the Moslem world, which in turn was linked up with all Asia. We for our part should seek for some initiative which we could ourselves take, and which would not immediately run into the difficulties between the Allies, which were

inhibiting the emergence of clear plans, or the difficulties connected with the internal situation in the Middle East. He was convinced that we should now actively promote the arguments for economic aid to Israel, which would also serve strategic needs. He referred particularly to the development of Israel industry to the point where it could serve as the workshop of modern armies operating in the area, the stock-piling of oil and essential materials, and the development of ports and communications.

Yours,

P.S. The above summary was dictated from the brief notes I jotted down, and cannot claim to be completely accurate, but will give you the general trends of the discussion.

470

מ. פישר אל א. פאלמר (פאריס)
M. Fischer to E. Palmer (Paris)

Copy: 93.02/175/14 :העתק

Paris, 7 November 1951

Mr. President,

I have been instructed by my Government to submit to you the following statement on the basic issue which is facing the present Conference.

The full observance of the Armistice regime must be the starting-point of any progress towards peace. In violation of the Armistice Agreements and of Security Council Resolutions, the Arab Governments, acting on their own unilateral interpretation of their obligations, have persisted in economic and political aggression by imposing a sea-blockade and economic boycott against Israel, by interfering with vital Israel development projects, and by obstructing Israel's participation in the regional organisations of the United Nations. In fact they claim the freedom to apply any and every measure of active hostility against Israel short of actual resort to arms. These claims and practices have been the subject of constant protests by the Government of Israel and were emphatically rejected by the Acting Mediator who had negotiated the Armistice Agreements on behalf of the United Nations.

The issue was finally decided by the Security Council in its consideration of the Israel complaint against Egypt. In its Resolution of 1st

September 1951[1] the Security Council rejected the assertion by the Arab States of belligerent rights, found the continuance of hostile acts to be inadmissible and decided they must cease.

The Conciliation Commission for Palestine has taken an attitude which we find difficult to reconcile with this most authoritative decision. The initial proposal of the Commission for a non-aggression declaration, which was accepted by the Government of Israel and rejected by the Arab Governments, was in full conformity with the provisions of the General Armistice Agreements, the Security Council's Resolutions and the principles of the Charter. In the face of Arab recalcitrance the Commission appears to have abandoned its stand and accepted the Arab position as adequate. The Government of Israel regards this as a retrograde step which far from assisting in the restoration of peace, would contribute to the perpetuation of the conflict.

The Arab Governments have repeatedly proclaimed their refusal to enter into peace negotiations. There is no indication that they regard even their participation in the present conference as a step towards peace. Their reaffirmation of the mere obligation not to resort to force of arms is meaningless. In the face of the Three Power declaration, and in the present state of world tension, they could not possibly do less. The acceptance by an organ of the United Nations of this restricted conception of the Armistice Agreements and its acquiescence in what is now tantamount to a defiance of the Security Council adjudication is a course fraught with peril. Before entering into negotiations on the merits of any proposal, the Arab Governments will have received encouragement to persist in their intransigent position, to obstruct any real progress towards a final settlement and to exploit tactical advantages for a more effective prosecution of hostilities.

The Government of Israel is fully prepared to advance from the Armistice Agreements towards a definitive peace settlement, as provided for in the Agreements themselves and in successive Security Council Resolutions. But such advance must be from the Armistice Agreements as authoritatively interpreted by the Security Council, not from their truncated and distorted version which one Party to the Agreement arbitrarily chooses to adopt.

The Government of Israel trusts that the Conciliation Commission will meet this issue in a fair and constructive manner, and will continue to render its assistance to the Commission for the achievement of this object.

470

1. ראה הערת־עורך, עמ' 593–594.

With reference to the explanations which Your Excellency was good enough to give my delegation on 26th October,[2] we shall be ready in the course of the next few days to offer our comments on the various matters raised.[3]

Please accept, Mr. President, the renewed assurances of my highest consideration.

Maurice Fischer

471

מ. ישי אל ג. אבנר
M. Ishai to G. Avner

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.09/2356/2

רומא, 7 בנובמבר 1951

אני חוזר עתה מהראיון אצל ראש הממשלה דה־גספרי. הבאתי לפניו כל אשר הוריתם במברקכם מהיום סמט 20.[1] הבאתי לפניו ועל הכול ענה בחיוב. הודה על שאמרתי לו בשם השר על הידידות שעד כה ואישר שגם מצִדו הוא שואף להרחבת הידידות וחיזוקה. אף הוא סבור שאין הידידות שהוא חותר אליה כלפי מדינות ערב מפריעה או מונעת קשרי ידידות עם ישראל. שמע בהקשבה על הערותי שמדינות ידידותיות לארצות ערב יכולות וצריכות להעיר להן לבוא לידי הסכם שלום אתנו ונענע בראשו להסכמה אבל לא במלים. התעניין בבעיית הפליטים וקיבל הסבר. אישר ברצון רעיוננו לביקור חברי פרלמנט ועיתונאים ומסר לברר הדברים האלה, רשם לפניו רצוננו להידוק הקשרים הכלכליים, ואשר לביקורו של השר שאל תחילה היכן נמצא, וכאשר שמע כי שרנו בפאריס הדגיש שישמח לביקורו בדרכו של השר מפאריס לתל אביב. הוא סיים השיחה במלים אלה: "אני שואף לאירופה מאוחדת ולשלום בעולם כולו ובאזור הים התיכון ואני שמח לשיתוף־פעולה קרוב ואמיץ ואפעל בכיוון זה בכל לבי." דבר הביקור של השר נמסר לראש הטקס האישי שלו לטיפול בפרטים. על־כן אנא להעביר ידיעה זו לשר בפאריס, על־מנת שיודיעני מיד המועד האפשרי ומספר הימים שיעמדו לרשותו, אגב מסעו ארצה.[2]

ישי

2. ראה מס' 454.
3. ראה מס' 488.

471

1. לא נמצא. במכתב אל אבנר (הערה 2 להלן) מזכיר ישי מברק עם הנחיות שהגיע לידיו כמחצית השעה לפני הראיון. ככל הנראה בא מברק זה במקומו של מברק שנשלח בדואר דיפלומטי והגיע לצירות לאחר הפגישה. ראה מס' 456 והערה 1 שם.
2. ראה דיווח מפורט על הפגישה במכתב ישי אל אבנר, 7.11.1951, וכן תגובתו הנלהבת של אבנר על אופיה החיובי והמפתיע של השיחה במכתבו אל ישי, 14.11.1951, 130.10/2515/6.

472

ש. דיבון אל ו. איתן
S. Divon to W. Eytan

מקור: ארכיון צה"ל 890.73/695

פאריס, ט' בחשון תשי"ב
8 בנובמבר 1951

כמוס

הנידון: פגישה עם מחמוד עזמי

עם פתיחת העצרת "נתקלתי" במחמוד עזמי שהציע שניפגש לשיחה רצינית. מחמוד עזמי הוא חבר המשלחת המצרית לאו"ם ויועץ בלתי־רשמי ובעל השפעה על שר החוץ המצרי.

נפגשנו אתו אמש, גדעון [רפאל] ואנוכי, ולהלן עיקרי דבריו:

(1) בפתחו את החלק העינייני של השיחה ציין שבא לפגישה בידיעתו של שר החוץ וכי הוא מניח כי כן הדין לגבי.

(2) מצרים תתנגד בקנאות לכל הסדר של בעיית בטחון התעלה שיהיה כרוך בהקמת פיקוד מזרח־תיכוני, או הרחבת החוזה האטלנטי. הדרך היחידה לפתרון הבעיה היא הקמת כוח של או"ם שיימצא בתעלה בתוקף החלטה מפורשת של האומות־המאוחדות. (גם אם כוח זה יהיה בעיקרו בריטי.)

(3) המצרים אינם מתכוננים להילחם בצבא הבריטי, אולם ייתכן כי פעולות "גרילה" תהיינה בלתי־נמנעות.

(4) המצרים מתכננים מערכה כלכלית נגד בריטניה ובראש וראשונה בחזית הכותנה, במגמת שבירת המונופול הבריטי בשטח זה. אם לא יימצאו שווקים לכותנה באירופה – יפנו לברית־המועצות.

(5) אין אמת בידיעות שהרוסים הזהירו את המצרים מפני הצטרפות לברית מזרח־תיכונית. התעמולה מסביב לעניין זה אורגנה במכוון. מאידך גיסא עלול המצב שנוצר והסולידריות המערבית לדחוף את המצרים לשיתוף פעולה יותר הדוק עם הסובייטים, בעיקר בשדה הכלכלה.

(6) מנאום ראש הממשלה ושר החוץ בכנסת[1] הוא נוטה להסיק שישראל מזדהה כמעט לחלוטין עם ארצות־הברית.

(7) המצרים לוקחים בחשבון שישראל עלולה לנצל את המצב ולתקוף ברצועת עזה ואולי גם בסיני.

(8) המצרים לא יראו את איבוד רצועת עזה כאסון. אם תימצא נוסחה מתאימה יהיו מוכנים אפילו למסור אותה לירדן.

(9) לאור המצב שנוצר יש סיכוי־מה להתקרבות מצרית–ישראלית.

(10) יחסי מצרים–ישראל יושפעו במידה רבה מאוד מהמבחן החמור של הסולידריות הערבית העומד להיערך בימים אלה בישיבות נציגי ארצות ערב בפאריס.

אם מדינות ערב תסרבנה לתמוך בעמדת המצרים בעניין פיקוד המזרח התיכון, ואם הליגה

472

1. ראה הערת־עורך, עמ' 754–755.

הערבית תתחיל להתפורר למעשה, תשתלט – לדבריו – במצרים האסכולה ה"פרעונית" ותביא לידי שינוי ערכים במדיניות המצרית.

ייתכן שמצרים תתחיל לנטוש את אסיה (כלומר ארצות ערב של אסיה), תתנער ממורשת התחייבויות העבר, כשם שעשתה זאת תורכיה המודרנית, ותבדוק מחדש את עמדתה בכמה וכמה בעיות, כולל בעיית ישראל.

עזמי שמע מפינו שאנו שוקלים כעת את דרכי מדיניותנו במזרח התיכון והיינו רוצים לדעת אם יש למצרים לומר לנו משהו העלול להשפיע על חישובינו. הוא ציין כי הוא מבין יפה את משמעות הדבר ויגיב על כך לאחר ישיבת נציגי ערב העומדת להתכנס ביום ו׳ ולדון בבעיות הגנת המזרח התיכון, ולאחר שיחה עם שר החוץ המצרי.

(11) עזמי אומר כי בשנה שעברה לא היתה "אפשרות" לארגן פגישה בין סלאח אל־דין ובין שר החוץ. אולם, ייתכן שהפעם ישנם סיכויים שפגישה כזו תתקיים.

הערה: עזמי הדגיש מספר פעמים שמצרים גמרה אומר להמשיך במאבקה עם בריטניה עד הסוף ולא תירתע מאיומים, מקשיים ומקורבנות.

בברכה,

ש. דיבון

473

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן PTA128

נוסח יוצא: 93.02/183/3

פאריס, 8 בנובמבר 1951

לראש הממשלה: אבקש תשומת־לבך לדו"ח שיחת דיבון ורפאל עם מחמוד עזמי שנתקיימה ב־7 בחודש זה בידיעת שר החוץ המצרי.[1] בין השאר התברר שוב כי קיימת רגישות בקהיר לאפשרות פעולה מצדנו כלפי הרצועה או חצי־האי. לדעתי עלינו לדאוג לבל תקהה רגישות זו ולכן הנני מציע לשיקולך לתת הוראות להתנהגות כזו מצדנו בספר שתעיד לכל משקיף כי אנו עומדים הכן לכל אפשרות של יזמה מצדנו כמובן מתוך שליטה גמורה על כוחותינו לבל יקדיחו את התבשיל באיזה צעד נמהר שהוא ומתוך הבנה ברורה במטכ"ל כי זהו טכסיס מדיני ולא כוונה ממשית לפעולה צבאית. הנקודות העיקריות האחרות בשיחה הן אפשרות הקרע בין מצרים והליגה ונכונות מצרים לשיתוף בתכנית ביטחון אזורית גם כזו שתקיים הצבא הבריטי בתעלה אם גם תבוא מטעם או"ם והתנגדות מוחלטת לכל תכנית אזורית אחרת. אם המערב מתוך רצון לתת פתחון־פה למצרים לצאת מהמיצר ייאחז ברעיון זה שאפשר להתאימו לרוח הזמן לפי הכיוון הכללי, להעמיד העצרת במקום מועבי"ט [מועצת־הביטחון] כאורגן של או"ם לביטחון לשם השתחררות מכבלי הווטו הסובייטי, יהיה זה לבוש חדש לכל עניין ההגנה האזורית במזרח התיכון. עד כאן.

היש לך ולשילוח עצה כלשהי כיצד נחיש ונרחיב הקרע בליגה.

שרת

473

1. ראה מס׳ 472.

474

א. הרליץ אל מ. שרת וו. איתן
E. Herlitz to M. Sharett and W. Eytan

Coded Tel. WPT6 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/23 :נוסח יוצא

Washington, 8 November 1951

Top Secret

Prevent any publication or mention. Waldo told Esther [Herlitz] most confidentially in reply her question future P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] following: (1) P.C.C.'s report will state its failure make real progress. Will recommend its own dismissal. (2) Latter proposal may rather be made U.S.A. delegate. (3) U.S.A. draft resolution re P.R.A. [Palestine Refugees Agency] and P.C.C. will recommend (A) assign P.C.C.'s refugee function to Blandford. Latter however not empowered carry out political negotiations. If political agreement on refugees or funds reached other means between Israel, Arabs, Blandford will implement it. (B) All outstanding questions other than refugees to be referred U.N. Chief of Staff who to be called this purpose "agent general" or better name. Riley not to set up new machinery but may enlarge staff slightly. (4) Only British so far informed above. French not to be informed until last minute fear their reaction and press leakage. Arabs not yet informed. (5) Waldo added any leakage our side or possible expressions satisfaction will ruin U.S.A. position with Arabs. Likewise Paris not show Palmer or anybody they aware this plan.

Re your IW849[1] Waldo said Riley acted own accord not their instructions. They feel however conference N.Y. has no chances since would immediately be in limelight and Arabs only balk. If any such meetings can be worked out whether as enlarged M.A.C. [Mixed Armistice Commission]'s or conferences they should be held quietly in area.

Esther made no comment either. Would appreciate your reaction.

[Washington] D.C.

474

1. מס' 468.

מ. ששון אל לשכת שר החוץ
M. Sasson to the Bureau of the Minister of Foreign Affairs

העתק: 130.13/2582/5

תל אביב, ט' בחשון תשי"ב
8 בנובמבר 1951

סודי

ממלכת ירדן ובעיית בינאום ירושלים
(שיחה עם אחמד ביי טוקאן)

הסתלקותו של המלך עבדאללה והחרפת היחסים הבריטיים–מצריים, משפיעים, לדעת אחמד טוקאן, על עמדתן של ארצות ערב בשאלת ירושלים:

(א) עמדתה התקיפה של ירדן נגד בינאום ירושלים נבעה מתוך מדיניותו האישית של המלך עבדאללה. עם הסתלקותו של המלך יש להטיל ספקות רציניים בנכונותה של ירדן להתמיד – באותה מידה של דבקות ועקשנות – בהתנגדותה לבינאום. יש לזכור שאין כיום, אם בממשלת ירדן, במשרד החוץ, או בחצר המלוכה – כל גוף מגובש המבקש והמסוגל להילחם בבינאום באותה התמדה שציינה את עבדאללה. בממשלה מצויים אנשים התומכים בבינאום העיר כפי שמצויים שרים המצדדים בהמשכת מדיניותו של המלך. מצב מעין זה קיים גם במשרד החוץ, בחצר המלוכה, ובבית־הנבחרים.

(ב) מאידך תמיכתה הנלהבת והאיתנה של מצרים בבינאום העיר לא היתה מדיניות המחושבת לגופו של עניין. מן הבחינה הערבית הרי נבעה מדיניות זו – בעיקר – מתוך התנגדות לעבדאללה. עם מותו של המלך מתערער היסוד אשר עליו התבססה העמדה המצרית. יש על־כן להטיל ספק אף בנכונותה של מצרים להתמיד בתמיכתה בבינאום ירושלים, אלא אם כן יופיעו גורמים חדשים נוספים אשר יניעוה לכך.

(ג) יש להניח שהחרפת הסכסוך המצרי–בריטי יניע את מצרים לשאוף – יותר מבכל זמן אחר בעבר – להופעה אחידה של כלל מדינות ערב בכל השאלות אשר תועלינה לדיון בעצרת; הופעה עצמאית ומתבדלת של ירדן בשאלת ירושלים תפגע קשה ב"סולידריות הערבית" המהווה קלף מיקוח חשוב למדי בהתמודדותה של מצרים עם בריטניה. מכאן יש להניח שמצרים לא תהיה מעוניינת להעלות את הדיון בשאלת ירושלים אלא אם כן יגיעו המצרים והירדנים לידי עמדה אחידה.

ידוע לאחמד טוקאן שמצרים לא פנתה עד כה לעבר־הירדן לשם בירור השאלה. ייתכן ששאלה זו תידון בפגישת שרי החוץ הערביים בפאריס.

(ד) באם תידון שאלת ירושלים בעצרת, אין אחמד טוקאן מאמין, שירדן תוכל להתכחש לגמרי לעמדה שנקטה בעצרת הקודמת. הדבר ייראה כבגידה בכבודו של המת אשר עודנו מוטל. על־מנת לשנות עמדתה מן הקצה אל הקצה דרוש לירדן רווח זמן גדול יותר.

מאידך, גם מצרים לא תוכל להתכחש לחלוטין לעמדתה הידועה בשאלת ירושלים שהרי אז יהיה ברור שתמיכתה בבינאום נבעה משנאתה לעבדאללה.

(ה) מכאן יש להניח, לדעת אחמד טוקאן, שהמדינות הערביות אינן מעוניינות בהעלאת הדיון בשאלת ירושלים בעצרת הנוכחית (אלא אם כן יפעלו גורמים נוספים שנדבר עליהם להלן). הדבר יתן שהות להתגבשותה של ההתקרבות הירדנית–מצרית שעודנה באבה, יכשיר את

הקרקע לנקיטת עמדה אחידה בעתיד, ומעל לכול לא יחייב סטייה חדה של אחת המדינות הערביות מעמדתה אשתקד.

(ו) מאידך עלול להיווצר מצב מדיני אשר יניע את מצרים, על אף כל השיקולים הנ"ל, לחייב דיון בשאלת ירושלים בעצרת הנוכחית. במידה שמצרים תהיה מעוניינת ברכישת אהדתן ותמיכתן של מדינות קאתוליות מסוימות במאבקה עם הבריטים – עלולה היא "למכור", "למסור" למדינות אלה את תמיכת העולם הערבי בבינאום ירושלים. אכן, במקרה זה, יש להניח שאחדות העמדה הערבית תושג על־ידי פשרה בין עמדתה של ירדן מזה לבין עמדתה של מצרים מזה. מדיניותן החדשה של ארצות ערב, ובכלל זה ירדן, תתקבל על דעת העולם כפשרה על מזבח שלום־בית בעולם הערבי, ולא כבגידה בשאיפותיו של עבדאללה. אותם בני ירושלים המקווים לחזור לשכונות הערביות של העיר החדשה יקבלו מדיניות זו בהתלהבות. לגבי ישראל תופיע ירדן כמוותרת, לכאורה, על עניין חיוני ובלבד "שהיהודים יבצעו את כל החלטות או"ם בעניין ארץ־ישראל כולל החזרת פליטים, חלוקת 1947 וכו'".

(ז) מהו אופיה של אותה פשרה מצרית–ירדנית? האם תתקבל פשרה אשר כזו על דעתם של חסידי הבינאום הקאתוליים? האם בלית ברירה תסכים ירדן להיכנע לגמרי ולתמוך בבינאום מלא? מהי מידת החופש אשר בריטניה תעניק לירדן בשאלה חיונית זו? האם לא רצוי הוא להניח לשאלת ירושלים ולא לדון בה בכלל בעצרת הנוכחית? – שאלות אלו אשר טרם נדונו ברבת עמון בכלל – עלולות לעמוד על סדר־יומה של ועידת שרי החוץ הערביים בפאריס.

משה ששון

476

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן PWH11

נוסח יוצא: 93.02/183/3

פאריס, 9 בנובמבר 1951

(א) דברי עזמי בשיחתו עם גדעון [רפאל] וזיאמה [דיבון][1] על אפשרות הקרע בין מצרים ושאר ארצות ערב המתאשרים גם ממקורות אחרים מעמידים בפנינו השאלה האם נוכל לסייע להחשת הקרע ולהרחבתו על־ידי העמדת המערב על המשבר המתרקם בליגה אשר לחץ המערב להחיש הכרעה עלול להביאו לידי התפרצות.

(ב) לא ברור לנו אם אמנם מנסים האמריקנים והבריטים להשיג תמיכת ארצות ערב לתכנית הפיקוד המזרח־תיכוני על־ידי שבירת חזית הליגה ובידוד מצרים.

(ג) אם כן הדבר או אם אפשר להניע המערב למדיניות של שבירת הסולידריות הערבית בכל הנוגע לכניסה למסגרת הגנתית מערבית הרי ייתכן שיש לנו הזדמנות לנצל המצב.

(ד) לא נעלמה מעינינו סכנת פיוס על חשבוננו במקרה שההצלחה תאיר פנים למערב במבצע הפיצול. לאחר שתקרא דו"ח השיחה עם עזמי נא הברק דעתך ואם תראה אפשרות פעל לפי סעיף (1).

שרת

476

1. ראה מס' 472.

הערת־עורך
Editorial Note

תזכיר ממעצמות המערב לישראל

ב־9 בנובמבר מסרו נציגי ארצות־הברית, בריטניה, צרפת וטורקיה למנהל הכללי של משרד החוץ נוסח זהה באנגלית ובצרפתית של תזכיר על עקרונות פיקוד המזרח התיכון. להלן מובא הנוסח שהגיש שגריר ארצות־הברית בישראל לאיתן.

477

תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית
Aide-Mémoire from the Government of the United States

130.02/2445/12

Tel Aviv, 9 November 1951

With reference to the approach made on October 27 and 28[1] to the Governments of Israel and the Arab States (except Egypt), the sponsoring States of the Middle East Command, considering it desirable to set forth the principles by which they will be guided in the establishment of the Command, are presenting the attached statement.

Statement of Principles

In proceeding with their announced intention to establish the Middle East Command, the Governments of the United States, United Kingdom, France and Turkey state they are guided by the following principles:

1. The United Nations is a world response to the principle that peace is indivisible and the security of all states is jeopardized by breaches of the peace anywhere; at the same time it is incumbent upon the states of any area to be willing and able to undertake the initial defense of their area.

2. The defense of the Middle East is vital to the free world, and its defense against outside aggression can be secured only by the cooperation of all interested states.

3. The Middle East Command is intended to be the center of cooperative efforts for the defense of the area as a whole; the achievement of peace and security in the area through the Middle East Command will bring with it social and economic advancement.

477

1. ראה מס' 455.

4. A function of the Middle East Command will be to assist and support the states willing to join in the defense of the Middle East and to develop the capacity of each to play its proper role in the defense of the area as a whole against outside aggression. It will not interfere in problems and disputes arising within the area. The establishment of the Middle East Command in no way affects existing arrangements relating to such matters, notably the Armistice Agreements and the United States – United Kingdom – French Tripartite Declaration of May 1950.

5. The task of the Middle East Command at the outset will be primarily one of planning and providing the Middle East States, on their request, with assistance in the form of advice and training. Requests for arms and equipment made by states in the area willing to join in its defense to sponsoring states in a position to assist in this connection will be filled by them to the extent possible following the coordination of such requests through the Middle East Command.

6. The Supreme Allied Commander, Middle East, will command forces placed at his disposal and will develop plans for operations of all forces within the area (or to be introduced into the area) in time of war or international emergency. However, the placing of forces under the command of the Supreme Allied Commander, Middle East, in peacetime is not a prerequisite for joining in the common effort for the defense of the Middle East. Movement of those troops placed under the command of the Supreme Allied Commander, Middle East, to or within the territories of states joining in the defense of the Middle East will be made only with the agreement of the state or states concerned and in full accord with their national independence and sovereignty.

7. While details have yet to be formulated, the sponsoring states intend that the Middle East Command should be an integrated allied command, not a national command. The responsibility of the Supreme Allied Commander, Middle East, will be to ensure the effectiveness of the corporate defense enterprise represented by the Command. All states joining in this enterprise will be individually associated with the Command on the basis of equality through a Middle East Defense Liaison Organization which will be located at the Middle East Command headquarters and will be the link between the Command and the countries ready to join in the defense of this area.

8. Any facilities granted to the Middle East Command by states joining in the defense of the Middle East will be the subject of specific agreement.

9. The broad mission of the Middle East Command and its cooperative character make it necessary that all states, whether territorially or not part of the area, act in the best interests of the cooperative defense of the area;

the Middle East Command naturally will not further the national interest of any particular state.

10. A continuing objective of the Middle East Command is to reduce such deficiencies as exist at present in the organization and capacity for defense in a vitally important area so that the peacetime role of the states of the area in Middle East defense will progressively increase, thus permitting the peacetime role of states not territorially part of the Middle East to be decreased proportionately.

11. The sponsoring states of the Middle East Command do not regard the initial form in which the Middle East Command will be organized as unchangeable; they believe the Middle East Command through mutual understanding should evolve in the manner which will enable it most effectively to provide for the defense of the Middle East area as a whole.

478

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Coded Tel. PT130 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 :נוסח יוצא

Paris, 10 November 1951

Marchal reported Maurice [Fischer] on P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] meeting which examined our statement.[1] P.C.C. had received reply from Eg[ypt], Leb[anon], indicating readiness "examine" P.C.C. proposals.[2] At meeting Palmer argued Arabs accepted we rejected their proposal discuss five points hence their job finished and they can report G.A. [General Assembly]. Marchal differed pointing our readiness offer comments. Decided Palmer w[ou]ld ask Maur[ice] point blank whether we ready discuss or not. This prob[ably] Monday. Consider vital we shouldn't give chance P.C.C. pillory us as recalcit[rant] before G.A. See safe way out by basing selves P.C.C. own formulas at end their communic[ation] 26 Oct[ober][3] which make clear:

(a) This is no definitive agenda but mere suggestion;
(b) Negotiations depend agreement parties which according our stand includes preamble.

478

1. ראה מס' 470.
2. ראה מס' 387 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 454.

On this understanding i.e. this is no entering into neg[otiation] other side but clearing up our stand on points raised by P.C.C., can declare selves ready examine them with P.C.C. Strongly feel this sh[ou]ld be our reply as convinced of need max[imum] elasticity consonant our stand on principle which made abundantly clear and be reiterated in comments. In partic[ular] in view Waldo story[4] we sh[ou]ld strive end this chapter with balanced account and not with scales tilted against us last minute. Having given affirmative reply as above Maur[ice] will not proceed offer comments but ask be informed when Arabs doing so view simultaneity. We fear they may have their Marchal and be tipped about our comments before they formulate theirs. This enables Shabtai [Rosenne] send us his ideas. Pl[ease] see B[en]-G[urion] with Reuven [Shiloah] Sunday morning view approval cable.[5]

Sharett

479

שיחת ד. בן־גוריון – מ. דייוויס
(בתל אביב, ב־10 בנובמבר 1951, בשעה 17.00)
Meeting: D. Ben-Gurion – M.B. Davis
(Tel Aviv, 10 November 1951, at 5 p.m.)

130.02/2455/1

Top Secret

Mr. Ben-Gurion opened by saying that he was going to put forward some of his own ideas by way of thinking aloud and the Ambassador should understand that what he was going to say did not yet constitute Government policy.[1] He hoped there would not be war, but we had to prepare for the worst. It was of the greatest importance that the United States were taking an interest in the defence of the Middle East, but we too wanted to see what we could do towards this end. It occurred to him that there were four different ways in which Israel could be of assistance:

(1) Israel's manpower was of good quality and increasing. It could become more effective with special training and with new equipment. It could play a considerable part against the Russians; in the event of a war, it was not to be anticipated that all the Russian forces, nor even their main forces, would be deployed against the Middle East, and he thought that against such forces as Russia could spare for an attack on the Middle East

4. ראה מס' 474.
5. ראה מס' 481.

479

1. השווה דיווח על השיחה ביומן בן־גוריון, 10.11.1951, ארכיון צה"ל.

our troops, with the assistance of others, could put up effective resistance. As far as training was concerned, more of our young officers would have to be sent to schools in the United States and the United Kingdom. (Here Mr. Ben-Gurion interposed that he took it for granted that the United States and Britain were for all practical purposes one and the same thing when it came to the defence plans and preparations. Mr. Davis agreed emphatically that this was so.) As regards equipment, it was essential that the Israel army be equipped by the United States, for in time of war it was vital that arms, spare parts and other equipment be interchangeable.

(2) American and British troops would have to be in the Middle East in time of war for military and political reasons, and also to strengthen the morale of the peoples of the area (particularly the Arabs and the Turks). Israel could serve as a workshop for these forces, manufacturing small arms and equipment, and carrying out repair and maintenance work. It was necessary to determine now what would be needed, what could be produced here, and how the United States and Britain could help.

(3) Israel could also provide transport facilities on a very considerable scale – ports, airfields, roads, railways. A new railway might have to be built from Haifa to Elath, for the importance of Elath might be considerable. Existing airfields would have to be extended, and new ones built. Haifa port might prove inadequate, and a new port might have to be built further south on the Mediterranean coast.

(4) Israel could help by stockpiling food and fuel, both for the armies and for the peoples of the Middle East. This would save transport, which was an important consideration in time of war.

Mr. Ben-Gurion went on to say that all this was not connected in any way with who joined or did not join the Middle East Command. It was irrelevant whether Israel joined and the Arabs did not, or whether the Arabs joined and Israel did not, or whether neither joined or both joined. The main thing was to do what had to be done, and he saw no need for formal engagements.

Mr. Ben-Gurion said he understood that it was American policy to maintain production for ordinary civilian needs as far as possible, even though the rearmament program made tremendous demands on America's industrial capacity. He thought matters could be eased by transferring some part of such production, either civilian or military or both, to this country, and indeed conversations on this subject had been begun with the British. The British proposal, however, involved the provision of the necessary raw materials by Israel, which was quite impossible. Israel could provide the necessary labour and skill as well as some of the tools, but the rest of the tools, and above all the raw materials, would have to be provided by the United States and Britain.

Mr. Davis replied by saying that Mr. Ben-Gurion's suggestions were useful and welcome and did not run counter to any basic policy of the United States. However, he saw difficulties, particularly with regard to the first point which Mr. Ben-Gurion had raised. As Ambassador it was his task to try to understand public and official feeling in the country in which he served, and he had been following things very closely. He believed there was very strong feeling in military (and also in Government and public) circles concerning military aid. He had formed the impression that military aid was felt to be politically embarrassing and would entail too much sharing of information and the tendering of technical advice where it was not wanted. This feeling was due partly to fear of the left wing opposition, which would seek to exploit American military aid for political purposes, and partly to the sensitiveness of the military, which was apprehensive about possible betrayal of secrets to the Arab States. He fully understood these feelings and respected them, but it must be clear that military aid could be given only on the same basis as economic; that is to say, on the strength of certain essential basic data which would have to be imparted. He realised this was more difficult in the military sphere than in the economic, for economic matters speak for themselves and the results are plain for all to see, while on military subjects, which are obviously secret, the Government has to keep silent and cannot explain the facts. Although cooperation between the United States and Britain was very close, it did not extend to all military secrets, and he thought there was no real ground for the fear that military information imparted to the United States would find its way through Britain to the Arabs. He stressed that the United States fully respected the decisions of other countries and would not force its military aid on anybody, but it must be clear that military aid could not be given except on the basis of certain facts and figures which hitherto the army here had refused to divulge. He had never served in any country in which his Military Attachés had received so little help and information as in Israel. An American military mission would be very much like the economic mission, discreet and limited in numbers, but he felt that even this would be unpleasing to certain powerful circles, ostensibly for security reasons. Finally he asked whether we should like an emissary to come to Israel inconspicuously for preliminary discussions on military aid.

Mr. Ben-Gurion said we had taken no decision yet on military aid. (Mr. Davis interposed: "Nor have we".) More than eighty percent of the people was behind the Government's foreign policy, and it would not do to exaggerate the political embarrassment to which the Government might be subjected. As for the alleged feelings of military circles, Mr. Ben-Gurion stressed that he was responsible for the army and that the army had no policy of its own distinct from that of the Government. Israel, however, had

two fears: firstly, the possible stoppage of immigration from Eastern Europe; and secondly, since the Arabs were still at war with us, we had to be very careful in the security field. Therefore the Government did not want to do anything, unless it were absolutely necessary, which would imperil either immigration or the country's security. These factors might have something to do with our decision on military aid, which would be taken in two or three weeks time, when Mr. Avriel returned from the United States, where he was inquiring particularly into this aspect of the American aid program. Whatever we did, we preferred to do it just by doing it, and not by making formal public announcements. Israel preferred direct association with the United States and Britain to association with a Middle East Command. If Egypt became a member of this Command, she would be bound to get military information concerning Israel. Israel's help to the United States and the United States' help to Israel should not depend on who joined or did not join the Middle East Command. (At this point Mr. Davis interjected that nobody knew yet what association with the Middle East Command entailed.)

Mr. Ben-Gurion went on to say that the main thing was to keep the Russians out. Military experts could be sent here inconspicuously. Mr. Davis remarked that he would recommend that a military mission should be kept to a minimum as far as numbers were concerned, and should not include any officer who might later be assigned to duty in any Arab country.

Mr. Ben-Gurion concluded by saying that the main thing was not the Middle East Command itself, but to keep the purpose of the Middle East Command before our eyes; that is, to look to the defence of the Middle East and keep the Russians out. We would not want to be bound by formal engagements, and we would not complain if the Arabs were in (the Middle East Command) and we were out. Everything Israel could do could be done by direct dealings with the United States and Britain; this would avoid the difficulties which arose from the Middle East Command. He would not exclude the Middle East Command, but thought that everything could be done outside its framework, or possibly some of it within its framework and some outside. He felt Israel should not be *tied* to the Middle East Command.

Mr. Davis asked whether we had any evidence that Israel's association with the Middle East Command would be used as a pretext by the U.S.S.R. or any of the satellite countries for stopping immigration, and whether anybody had made any such threat. Mr. Ben-Gurion replied that no such threat had been made, but he feared that Israel's association with the Middle East Command might well be used as a pretext for stopping immigration and this would place a very dangerous weapon in the hands of the opposition.

480

א. אבן אל ד. בן־גוריון ומ. שרת
A. Eban to D. Ben-Gurion and M. Sharett

מברק מוצפן WPTA8
נוסח יוצא: 93.01/2207/23

ואשינגטון, 10 בנובמבר 1951

(א) ארצות־הברית מנסה לבודד את מצרים ולהשפיע על מדינות ערב אחרות להצטרף למפקדה. לדעתי אין לנו עניין בהצלחת המגמה הזאת. המדינות הערביות עלולות להסביר כי אינן יכולות להינתק ממצרים מבלי שתקבלנה מחיר גדול תמורת הצעד הנועז הזה. מכאן הגברת הלחץ הערבי עלינו וטשטוש הרושם שנוצר כאן כי הגנת האזור צריכה להסתמך בעיקר על טורקיה, ישראל ואנגליה.

(ב) אני מציע לא להגיב רשמית על הצהרת המעצמות האחרונה[1] אלא להזכיר את דברי שר החוץ בכנסת[2] כתיאור ממצה של עמדתנו לעת־עתה. אם וכאשר תקום המפקדה ויתמנה המפקד העליון נצטרך להכריע על מידת היזמה וההתנדבות הדרושה מאתנו אך טרם הגענו לשלב זה. מאידך נחוץ לקבוע עמדה פנימית עקרונית לקראת אותו סיכוי.

(ג) בימים הקרובים נשתדל לעמוד ביתר דיוק על המגמות המעשיות של המחלקה המדינית והפנטגון.

אבן

481

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. WP96 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 נוסח יוצא:

Paris, 11 November 1951

In consultation Kirya and del[egation] here fixed our objective secure abol[ition] P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] without any subst[itute]. Our line sh[ou]ld be freely admit two subjects U.N. resp[onsibility] viz. armistice and refugees but deny any need permanent organ for gen[eral] outstanding issues between us, Arabs; on motivation – we all indep[endent], all U.N. members, if want compose differences can always do so and U.N. needn't worry as sec[urity] and human prob[lem] aspects fully

480

1. ראה מס' 477.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 754–755.

taken care of. Urged friends couple exposure futility P.C.C. with sky-high praise its members as indiv[idual]s pointing out if these geniuses failed no ord[inary] mortal w[ou]ld succeed. Hence fully confirm your 9(2)[1] and urge you keep stressing P.C.C. was functionally superfluous not personally inept hence its tasks should be liquidated not bequeathed. Also against U.K. claim don't see why they sh[ou]ld make profit on liquidation firm in which they had no share, moreover tissue Brit[ish]–Israel friendship too thin yet to endure strain observership.

Sharett

482

מ. קומיי אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Comay to A. Eban (Washington)

Copy: 130.13/2595/3 :העתק

Tel Aviv, 11 November 1951

Most Secret and Personal

Dear Aubrey,

This is and is not a continuation of my letter dated 5th November[1] on the consultations with B[en]-G[urion] and Moshe [Sharett] last Friday and Saturday (2nd and 3rd November). I mentioned at the end of that letter that a summing-up session would take place on the following Tuesday in Jerusalem. This was cancelled and instead a meeting of a smaller group took place at short notice on the Monday, in the Prime Minister's office in Jerusalem, which was devoted exclusively to a discussion on whether we should now make some approaches to the British. Those present were: B[en]-G[urion] and Moshe [Sharett]; Elath and Katriel Salmon; Walter [Eytan], Dollek [Horowitz], Reuven [Shiloah] and myself.

The *Sar* [Foreign Minister] opened by referring to the Robertson talks,[2] the message from Morrison to B[en]-G[urion][3] and the interview Helm

481

1. הכוונה לסעיף 2 במברק אבן אל שרת מיום 9 בנובמבר 1951. אבן כתב שם כי אמר להיקרסון שישראל תומכת בביטול ועדת הפיוס ובהמשך החזקתו של גוף שיטפל בפליטים, אך היא מתנגדת להרחבת סמכויותיו של ריילי. (WPT7, 93.01/2207/13.)

482

1. ראה מס' 469.
2. ראה מס' 68–69 ו־71–72.
3. ראה מס' 138.

had with B[en]-G[urion] about four months ago,[4] in which B[en]-G[urion] had undertaken to submit some proposals in writing on co-operation in the economic, military and Middle East affairs spheres, if and when a new Government was set up under his premiership.

In *Elath's* opinion the Morrison letter did not definitely require a set of proposals from us. B[en]-G[urion] should give Eden the relevant passages from the *Sar*'s Knesset speech,[5] with supplementary explanations, in order to convey our general line. Economic aid from Britain should be urged; but as regards military proposals, we should simply indicate that a fresh situation had arisen, and we were awaiting SACME [Supreme Allied Commander Middle East] developments without taking any initiative ourselves.

B[en]-G[urion] suggested that there were two questions. What we needed from Britain, and what we could give by way of return. We should try to augment economic aid from Britain, stressing the strategic importance of such aid, as well as the goodwill which would be fostered in this country towards Britain. We should be careful to avoid any impression that we sought British co-operation behind the backs of the Americans, or as a substitute for American aid. At the same time it would be desirable to reduce a little our present dependence solely on the United States. He referred to Dollek's current negotiations in London on finance and oil, and also recalled, for further consideration, the suggestion made by Robertson that one or two Army experts in plain clothes might come here to look into the possibilities of developing our ports and communications.

Moshe recalled that in the general field of Middle East political affairs, we should adjust ourselves to a radically changed British situation in the area. We were accustomed to attacking U.K. Arab policy, which we regarded as being aimed against us, but today U.K. was involved in a crisis in her relations with the Arab world. This crisis might die down tomorrow or last indefinitely, but it was the immediate background today to Anglo–Israel relations and gave us certain openings to develop co-operation with Britain.

Eytan suggested various practical ways in which co-operation might be sought, and which would link up with strategic considerations – for instance, getting some established British firm of engineers to undertake the expansion of Haifa Port; or by replacing as far as possible the facilities denied to the British by the Egyptians in the present crisis such as supplies of citrus and other needs, or the fuller use by the B.O.A.C. of Lydda Airport instead of Cairo. We should also consider suggesting the elevation of the

4. ראה מס' 259.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 754–755.

Legations in London and Tel Aviv to Embassies, which would have some political significance. He also stressed that we should keep the Americans informed of any proposals between us and the British, and avoid any suggestion of doing things behind the backs of the Americans.

Shiloah felt that the important thing was to develop a clear general understanding with the British that we would throw in our lot with the defence of the Middle East in time of war, but should not be expected to make any formal advance commitments. On that assumption, we could put forward a carefully worked out programme of practical ways in which co-operation could be developed.

Dollek stressed two clear impressions he had gained in London. Firstly, we were generally regarded as belonging to the Western camp, but with that went the feeling that our relationship with Britain could be kept flexible, and did not require any kind of crystallization at present, in the form of pacts or commitments of a general nature. The second point was that in all our financial dealings with the U.K. Government the Treasury acted in closest co-operation with the Foreign Office, and it was all considered in the general political and strategic context.

Comay agreed in general with Dollek and Reuven that it was premature to submit written proposals. Military co-operation would be influenced by what happened with SACME. Economic aid depended not on generalities, but on careful exploration of specific projects which might be of direct interest to the British. As for general Middle East affairs, it would be difficult for us to take a clear line in the present conflicts. A background of broad understanding had been achieved, and various specific questions could be dealt with in a pragmatic way, stressing as much as possible, however, the long-range strategic importance of strengthening Israel politically, militarily and economically. The British attitude in these matters was indeed flexible, and if it was indicated to them that the Prime Minister was not ready at present to put forward written proposals which had been mentioned in the talk with Helm, they would readily appreciate the position and not complain of any breach of undertaking.

B[en]-G[urion] said[6] he took note of the opinions that he was not obliged now to deliver a written document, but felt nevertheless that it would be advantageous to do so. The document should be confined to general principles, and constitute more of a framework for subsequent discussion than actual detailed proposals. While inviting close relations with Britain it should make clear that the basis of such a relationship had to be something quite different from that with other Middle East States. It should also explain why the major objectives of Israel policy were also matters of com-

6. השווה יומן בן־גוריון, 5.11.1951, ארכיון צה"ל.

mon interest between her and the West. These interests were: regional security, the defence of democracy, Israel–Arab peace, immigration and economic development.

Apart from such exchanges of views on an official level, it was important that there be unofficial channels through which Churchill personally could be reached, and by means of which his attention might be gained for certain possible future changes in the *status quo* which could not be broached on the official level.

In the United States policy was shaped by a whole group of people, and one had to get one's views across to the President, Acheson, Harriman, Lovett, McGhee and so forth. In Britain at the moment, as Elath had pointed out, Government would again become almost a personal one-man dictatorship.

Elath interjected that in spite of his much wider preoccupations Churchill would have an attentive ear to far-reaching ideas about Israel and its place in the Middle East, because of his own active Zionist past, his understanding that Israel was *sui generis*, and his susceptibility to bold and imaginative ideas. He suggested that a meeting should be arranged between Churchill and B[en]-G[urion].

Moshe proposed that B[en]-G[urion] should consent to visiting Britain at the beginning of February to open the U.P.A. [United Palestine Appeal] campaign, and utilize the opportunity to meet Churchill and other British leaders.

B[en]-G[urion] did not give any definite reply to this but appeared interested.

Regarding a written document, it was decided (a) that the Prime Minister would jot down the points which he wanted incorporated; (b) that Eytan and Comay would then prepare a draft for submission to B[en]-G[urion], and to Moshe in Paris; (c) that the document should be delivered by Elath to Eden, by way of reply to the message sent to B[en]-G[urion] by Morrison.[7]

Yours ever,

7. ראה מס' 508 ר"ו513.

483

מ. פישר אל מ. שרת
M. Fischer to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/11 :מקור

Paris, le 12 novembre 1951

Ayant demandé un rendez-vous à M. Palmer, je l'ai vu avec M. Barco ce matin.

M. Palmer m'a dit qu'avant d'entendre ce que j'avais à lui dire il désirait me poser une question préliminaire: notre lettre du 7 Novembre[1] ne contenait pas de référence à la lettre de la Commission du 31 Octobre.[2] D'autre part nous avions indiqué dans notre communication précédente notre intention de refuser de discuter dans le cadre de la présente Conférence toute question pouvant mener à des discussions avec les Arabes. Sauf indication contraire de ma part, il était donc amené à considérer que notre communication constituait une réponse négative à la lettre du P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] du 31 Octobre. J'ai répondu à M. Palmer que l'omission d'une référence à la lettre du P.C.C. du 31 Octobre était purement accidentelle et que notre communication du 7 Novembre constituait donc bien une réponse à cette lettre, ainsi que l'indiquait d'ailleurs clairement son dernier paragraphe. D'autre part, notre communication devait être considérée comme signifiant que, sans nullement abandonner notre point de vue en ce qui concerne l'impossibilité de discuter avec les Arabes sur base de leur interprétation tronquée des Conventions d'Armistice, nous étions cependant prêts à examiner avec la Commission les différents points soulevés par elle.

M. Barco est intervenu pour dire qu'il avait compris que les remarques que nous soumettrions se placeraient en dehors du cadre de la Conférence et que nous refusions donc de poursuivre les conversations comme l'indiquait la lettre du 31 Octobre. J'ai répondu que nous n'avions jamais signifié notre intention de quitter (to step out) la Conférence, que rien dans notre attitude ne permettait de l'interpréter comme réflétant l'intention de l'Israël de mettre fin à la Conférence.

M. Palmer est revenu à la charge en disant que nous avions nettement déclaré que nous n'engagerions aucune conversation sur un point susceptible de faire l'objet d'une discussion avec les Arabes et qu'il imaginait donc que nos commentaires seraient tels qu'ils ne porteraient pas sur des points

483

1. ראה מס' 470.
2. ראה מס' 462.

susceptibles de constituer le point de départ de telles discussions. J'ai répondu à M. Palmer que ce souci de nous voir déclarer que nous étions prêts à entrer en discussion avec les Arabes me semblait étrange, vu que c'était toujours nous qui avions exprimé ce désir et les Arabes qui l'avaient rejeté. M. Palmer avait-il quelque raison de croire que les Arabes étaient aujourd'hui prêts à engager des discussions avec nous? Celà indiquerait un changement total et inattendu de leur attitude. Là-dessus M. Palmer a répondu: "C'est-à-dire que vous escomptez que les observations des Arabes seront aussi négatives que celles que vous allez donner". J'ai répondu que du point de vue auquel nous nous placions notre attitude n'avait jamais été et ne serait jamais négative, car elle procédait du désir sincère de nous rapprocher de la paix. D'ailleurs les observations que nous allions soumettre porteraient sur tous les points soulevés par la Commission et ne pourraient donc être considérées comme constituant un refus d'examiner avec la Commission ies points soulevés par elle.

"Enfin, a dit finalement M. Palmer, cela signifie que vous êtes prêts à discuter avec nous nos propositions?" J'ai répondu: "Je répète exactement le terme que j'ai employé: à les examiner". Là-dessus M. Palmer a dit: "Examiner, discuter, cela ne fait pas grande différence." Il a ajouté: "J'avais eu l'intention de vous poser la question qui a été soulevée maintenant après réception des quatre réponses arabes; la réponse jordanienne ne nous est pas encore parvenue." Là-dessus j'ai demandé à M. Palmer quand les Arabes avaient l'intention de fournir leur observations, vu que j'étais venu pour lui annoncer que nous étions prêts à le faire et que nous aimerions que la remise des observations soit faite d'une façon simultanée par nous et par les Arabes. Une date avait été fixée par la Commission qui n'avait malheureusement pas pu être observée, pour des raisons techniques, ni par les Arabes ni par nous et nous imaginions maintenant qu'une autre date pourrait être fixée. M. Palmer s'est déclaré d'accord et m'a dit qu'il fixerait une date unique pour la transmission de toutes les observations. J'ai indiqué que nous avions l'intentions de faire les nôtres sous forme d'explications que je fournirais au cours d'une séance avec le P.C.C. et M. Palmer s'est déclaré tout à fait d'accord avec cette procédure.

Ensuite a eu lieu l'échange habituel d'anecdotes et de plaisanteries et avant de partir M. Palmer m'a encore dit: "Vous devez comprendre que votre dernière lettre avait laissé quelques doutes dans mon esprit." J'ai répondu que j'étais heureux d'avoir pu dissiper ces doutes.

Maurice Fischer

484

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI52 :מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 13 November 1951

Saw today Strang and Furlonge. Conveyed to both my impressions visit Israel and explained our position interpreting Prime Minister's and *Sar* [Foreign Minister]'s statements course Knesset foreign policy debate.[1] I emphasized our desire for more active cooperation with England specially economic field and informed them of our forthcoming reply to Morrison's letter[2] which would deal outstanding matters mutual interest.

Strang expressed his gratitude our desire closer cooperation which was most welcome to them. Replying my enquiry he said last *démarche* on M.E.C. [Middle East Command] had been intended merely clarify certain details without any desire push at this moment matter further organizationally. Neither we nor Arabs expected make any reply or clarify further this stage our position regarding participation M.E.C. He added tactical objective *démarche* was accentuate Egypt's isolation within Arab camp and facilitate Arab states *rapprochement* Western point view. He foresees no further developments M.E.C. in near future, anyhow not before forthcoming NATO conference Rome. Regarding arms supplies our relations would continue be handled on existing terms and no changes expectable before final crystallization M.E.C. [3]

Elath

484

1. ראה הערת־עורך, עמ' 754–755.
2. ראה מס' 138 ומס' 482.
3. השווה דיווח של סטראנג, 13.11.1951, FO371/91716, PRO.

485

ו. איתן אל מ. שרת (פאריס) וא. אבן (וואשינגטון)
W. Eytan to M. Sharett (Paris) and A. Eban (Washington)

Coded Tel. IW876 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2344/9 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 13 November 1951

Sharett, Eban. Prime Minister opposes additional powers Riley and favours abolition P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] but if P.C.C. cannot be abolished without giving Riley new powers he would accept continuation P.C.C. as lesser evil. He agrees best not have British officers.[1]

Eytan

486

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

PTA134 מברק מוצפן
93.02/183/3 נוסח יוצא:

פאריס, 13 בנובמבר 1951

לבן[־ג]וריון]. נחום [גולדמן] מודיעני כי נקבעה פגישה עם אלף [אדנאואר] בפאריס ב־23 אבל נוכח הערות הרבה סביב העניין אינו בטוח לחלוטין בסודיות ולכן ייפגש רק אם נסכים כי אם יוודע הדבר יוכל להודיע כי נפגש בהסכמת איש בממשלה. לדעתי עלינו להסכים ואבקש אישורך[1]. בכנסת התחייבנו שהממשלה לא תיכנס למשא־ומתן בלי בירור בוועדת הכנסת ולדעתי אין זה חל על הסוכנות. בוועד־הפועל של הארגונים שנבחר בניו יורק[2] הוסכם פה אחד לרבות האגודה כי מותר להיכנס בשמם לשיחות בלתי־רשמיות ואילו משא־ומתן רשמי טעון החלטה חדשה.

שרת

485

1. השווה מס' 481.

486

1. בן־גוריון הסכים כי לגולדמן מותר לומר שנפגש עם אדנאואר "בידיעת איש הממשלה אולם אל יגיד כי נפגש בהסכמתו" (מברק איתן אל שרת, 16.11.1951, 93.02/182/10).
2. ראה הערת־עורך, עמ' 733–734.

487

א. אבן אל מ. פישר (פאריס)
A. Eban to M. Fischer (Paris)

Orig.: 93.02/175/13 :מקור

Washington, 14 November 1951

Confidential

My dear Fischer,

Thank you for your letter of November 8,[1] and your previous communications.

It has been remarkably difficult at any stage to define the State Department's attitude to the recent P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] Conference. The whole matter has constantly occupied a very low place in the Department's system of priorities. It has not even been a principal theme in American–Israel relations. My only impression is that the whole initiative was perfunctory from the outset and that it was not inspired by any real expectation of progress towards peace; nor has the Department at any time been prepared to resort to strong pressure against either party. I believe that the main incentive was the approach of the General Assembly and the desire of the member governments in the Conciliation Commission to clarify the future of the conciliation effort. By the time I had my first conversation with McGhee[2] it was plain to the Department that there was no chance to persuade the Arab governments to make any progress beyond the armistice. As a corollary it followed that there was no use in demanding any substantive gesture from Israel, such as would have been found indispensable in the eyes of the Department if any prospect of Arab flexibility had existed. For that reason they took a fatalistic and apathetic attitude as soon as reports from Paris indicated a rigid Arab intransigence. Moreover, the fact that the Department itself has been quite unable to modify the extremist positions of Iran and of Egypt, may create a greater comprehension of Israel's failure to influence the positions of the Arab states. After all, American diplomacy has far greater weight and capacity than ours; yet it has not shown any greater ability to elicit a progressive or moderate response from Muslim nationalism anywhere. This point is worth emphasizing in all discussions with American representatives who

487

1. פישר שלח לאבן את האיגרת ששיגר אל פאלמר ב־7 בנובמבר (מס' 470) וביקש ממנו לברר מה עמדת מחלקת המדינה להתפתחויות האחרונות בוועידת הפיוס בפאריס (93.08/143/50).
2. ראה מס' 368.

tend to criticize Israeli diplomacy for its failure in the field of Arab relations.

Once the State Department became convinced that no substantive result could be expected from the Paris Conference its objective became purely tactical. First it was necessary to secure a decent burial for the Conciliation Commission; second, it was necessary to prove to the General Assembly that the Commission's failure arose out of a genuine disparity between the viewpoints of the parties on all important matters, and not through the failure of the Commission to seek agreement along every possible line. It therefore became a matter of central importance from the viewpoint of this tactical objective for the Commission to collect formal statements by both parties on each of its five points. That these attitudes would appear hopelessly conflicting was quite clear to the United States. Indeed, such a result was anticipated in Hickerson's talk with me and in Palmer's confidential letter to you of the same date,[3] foreshadowing a negative result with the utmost candor. Having conceived this plan, the Department was greatly disconcerted by the prospect that the Conference would break up after our refusal to accept the Arab non-aggression formula as adequate. In that event the Assembly would have concluded that the Conference had reached deadlock very largely through the clumsiness of the Commission in failing to advance beyond the non-aggression obstacle, but it might well have consoled itself with the thought that there had been no discussion of substantive issues and, therefore, no proof of breakdown on each of them. The criticism of the Assembly would thus have based itself on the ineffectiveness of the Commission, rather than on the "intransigence of both parties" which will now be the General Assembly's main theme. If we had terminated proceedings after the non-aggression crisis, the United States would have represented this as dogmatic legalism. Thus, when Hickerson and Palmer assured us that Israel would gain from its readiness to comment on the Commission's proposals, what they meant was that Israel would no longer bear the sole responsibility for failure but would instead be associated with all the other parties in that responsibility.

I should be glad to know whether this analysis of the history of the conciliation effort conforms with your own. I should add that at no point at all have I had any feeling that the Department was working towards a policy of strong pressure against us such as that which it had used in Lausanne and Washington during the summer (August) of 1949. This fact is of some significance since there has never been a moment in the life of the State of Israel when it was more sensitively vulnerable than now to any such

3. ראה מס' 462 והערה 1 שם.

pressure. When P.C.C. reached its most critical point the State Department had our economic and financial fate at its mercy. I therefore count it a high achievement that we have emerged relatively unscathed from the recent P.C.C. episode which, had the American attitude been less favourable, might have caused a major political and economic crisis for us.

You asked me whether I expect that the State Department will accept our compensation plan as an important contribution towards the solution of the refugee problem. I can only say that the Department's expectations from us have been in a state of constant decline over the past two years. The fact that Israel's capacity for concession is drastically limited is now accepted reluctantly by the Department. I therefore feel that if we are able to do something in the field of compensation which would initially imply an Israeli effort, we could hopefully attempt to reach an agreement with the Department in an effort to ensure that the United States would praise our gesture and magnify its significance. For this reason I feel that we should make the effort; in the first stage we should not emphasize unduly that we shall require financial assistance to enable us to meet our compensation responsibilities; this emphasis should come later. What the United States wants is something which will enable it to inform the Arab States and the United States Congress that Israel's capacity to assist has been fully explored and exhausted, and that it is now necessary to induce the Arab States to make a beginning in resettlement. My chief anxiety is that the United States will not reach that stage unless we do something symbolic in the way of repatriation. I am certain that this constitutes a far greater effort for us than that of compensation, but I do not have the feeling that the United States has renounced the hope that we would take a few thousand refugees back. It is true as Mr. Sharett says in his directive,[4] that such a step – while enormously difficult, if not impossible for us – would be insignificant in relation to the overall task of refugee settlement; but it is also true that whatever we pay in compensation, would only be a minor portion of the sums required for a solution. Nevertheless, American policy remains obsessed by the necessity for what it calls an Israeli "gesture". To put it bluntly, the United States is not prepared to inform the Arab world that it regards the present Israel position as reasonable and satisfactory, so that the full brunt of the refugee solution must now pass on to the shoulders of the Arab States. I wish that American policy was prepared to say that; it would be a far-reaching thing to say. Our objective should now be to assess the minimal Israel concession which would have the result of diverting the pressures of American mediation away from us and towards

4. ראה קווי הדרכה לנציגויות ישראל מאת מ. שרת, תדריך מס׳ 18, 26.10.1951, 93.03/3061/7.

the Arab States. I hope that the talks that you have had with Palmer and Barco may have enabled you to form some judgment on that matter. I shall try to give my own estimate within a week or two.

With best wishes, I remain, Yours sincerely,

Abba Eban

488

הודעת פישר בפני ועדת הפיוס בפאריס ב־14 בנובמבר 1951
Fischer's Statement before the Palestine Conciliation Commission (Paris, 14 November 1951)

175/14[1]

In my letter of 7 November 1951, in reply to the Commission's letter of 31 October 1951,[2] I stated that the delegation of Israel was prepared to submit to the Conciliation Commission its comments on the questions dealt with in your communication of 26 October.[3]

I now have the honour to submit those comments.

Before doing so, I feel it advisable to point out that the supplementary explanations of the Commission's proposals that you gave to the Israel delegation on 26 October did not refer to the preamble which formed part of the document handed to that delegation on 21 September.[4]

The text of the preamble is indeed perfectly clear, and the fact that it has been accepted by the Israel delegation and rejected by the Arab delegations shows unequivocally the respective intentions of the Governments invited to this conference.

The position of the Government of Israel on this matter has already been made known to the Commission.

However, I should like to recall that the Israel delegation had at one time hoped that it would be possible for the preliminary declaration requested by the Commission to take the form of non-aggression pacts between Israel and each of the four Arab States concerned.

On 5 October, while still unaware of the inadmissible proposal put forward by the Arab delegations on 3 October 1951,[5] the Israel delegation told

488

1. נוסח ההודעה לקוח מתוך הפרוטוקול הרשמי של ישיבת ועדת הפיוס (מסמך או"ם SR/PM/11).
2. ראה מס' 462 ר־470.
3. ראה מס' 454.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 658.
5. ראה מס' 421 (נספח ב).

the Commission, substantially, that it was worth while attempting to persuade the Arab delegations to agree to the signature of such pacts, but that if such efforts proved unsuccessful it would not insist on the contractual form it had proposed and would accept the Commission's text. Insofar as it may be necessary, the Israel delegation now restates its acceptance of that text.

I now turn to the various points dealt with in your explanatory statement.

1. The Israel delegation considers it impossible to discuss, or even to refer to, the question of the damages resulting from the war undertaken by the Arab States against the State of Israel without speaking of the fact of Arab aggression.

No discussion is necessary to prove this fact, which is recognized by international public opinion and by the Security Council.

It is an established fact that both before and after the resolution of the United Nations General Assembly of 29 November 1947 the Arab States loudly proclaimed their intention of destroying the Jewish State by force of arms; that Arab bands fired the first shots in Palestine after 29 November 1947 and that as early as December 1947 armed groups from the Arab States infiltrated into the country and carried out large-scale military actions. Finally, it is a fact that on 15 May 1948, the day after the end of the British Mandate and the proclamation of the State of Israel, regular troops of the Arab States crossed the frontiers into Palestine from every side. The resulting Arab–Israel war involved human misery, sorrow and destruction, outside the borders of the Arab States and within the borders of Israel.

The Arab States still maintain that a state of war exists between them and the State of Israel. They openly claim the right to undertake any acts of hostility against Israel not requiring the direct use of armed force, and are carrying on against that State economic warfare and a blockade of international waterways.

Arab aggression against Israel is thus still continuing, in violation of the Armistice Agreements concluded under the auspices of the United Nations, and in violation of the decisions of the Security Council and the Charter of the United Nations.

The Israel delegation does not see how it would be possible to examine the problems outstanding between Israel and the Arab States if these essential and undeniable facts are passed over.

To wish to ignore these facts is just as unthinkable as to wish to ignore the fact that in 1914 it was Germany that violated Belgium's neutrality or that twenty-five years later it was the Third Reich that invaded Poland.

The United Nations recently decided that North Korea had been guilty

of aggression against South Korea. On the basis of that decision, United Nations forces went to the assistance of the South Korean military forces. Could any United Nations body now fail to take into account, in studying the question of Korea, the responsibility for the conflict as defined by the United Nations?

The Israel delegation cannot agree with the view that to waive war damages would be in accordance with the general principles and purposes of the United Nations.

Those principles and purposes are to prohibit or to prevent the resort to force or threats in international relations. It would appear to be an elementary consequence of those principles and purposes that States violating them should be held responsible for damage caused by their actions.

Once the fact of Arab aggression against the State of Israel has been established, there can be no justification for freeing the Arab States from responsibility – not only moral but also material – for their acts of belligerency.

For these reasons, the Israel delegation considers that the question of war damages is undoubtedly of the utmost importance and that it should be included in the agenda of eventual negotiations between Israel and the Arab States.

2. It is a basic principle of public international law that in certain fields, in particular those of military, political and economic security, States exercise absolute sovereignty. Each State is in command of and responsible for the protection and control of its frontiers and the maintenance within those frontiers of the conditions necessary for the well-being and security of its population. Those are matters which fall essentially within its national jurisdiction.

In the light of these principles, and of existing conditions, the Government of Israel would be failing in its fundamental responsibilities if it were to open the frontiers of the State of Israel to the Arab masses who have left the country since 29 November 1947.

The State of Israel is no longer the same country which this Arab population left during the hostilities, and major considerations of security and of political and economic stability stand in the way of their return.

The political and military war launched by the Arab States had certain material and psychological consequences which have not disappeared but, on the contrary, have become worse.

Those who, deluded by the Arab leaders, chose to leave through fear or in the hope of a speedy victory by the Arab armies, are today even further estranged than in 1948 from the population of Israel, which chose to resist, which imposed the existence of its State and which is unremittingly contin-

uing its constructive work in spite of the violent antagonism of the Arab States.

Until this day the majority of these Arabs who immigrated into countries under Arab control are living in camps or in restricted areas in conditions which are hardly likely to pacify them, and for which the very States that claim to be their protectors are responsible.

In those circumstances the possibility of their integration into the national life of Israel is incompatible with the realities of the situation.

Therefore the daily increasing responsibility for the normalization of the life of these Arabs and for their resettlement devolves upon the Arab States and not upon the State of Israel.

The policy of the Arab Governments has also provoked another exodus: that of almost 200,000 Jews belonging to ancient communities in the Near East who have had to flee from intolerable living conditions in order to save their lives and to recover their dignity in Israel.

Deprived of their property almost without exception, they find in the State of Israel the welcome, the brotherly support and the citizenship which they had a right to expect.

This represents a positive contribution by Israel towards a solution of the difficulties caused by the movements of population resulting directly or indirectly from the Arab–Israel war, and should be carefully taken into account.

On the other hand, the creation – from now on an artificial one – of a large Arab minority in the State of Israel would be detrimental to the interests of peace and stability in the area, particularly in the existing atmosphere of tension in the Middle East.

Finally, it is clear that it would not be possible, even in principle, to suggest that the State of Israel should contemplate opening its frontiers to any Arab population when the Arab States consider themselves at war with Israel and refuse to take the steps towards peace recommended by the United Nations General Assembly and by the Security Council.

3. The Government of Israel has already had the opportunity to state its readiness to contribute to the settlement of the question of compensation for abandoned Arab property in Israel territory.

The Israel delegation today reaffirms that intention.

This question should certainly be discussed in a concrete way between the Government of Israel and the Conciliation Commission or any other United Nations body appointed for that purpose. The Israel delegation considers it indispensable that in such discussions the evaluation of abandoned Arab lands should be taken up first. To that end exchanges of view with the Commission would be necessary, and the Israel delegation is ready to start them immediately.

This evaluation will be an important factor in the determination of the extent of Israel's contribution. Other no less important factors will, however, also have to be borne in mind.

The fact that there is abandoned Arab property in Israel is a direct consequence of the war undertaken by the Arab States against the State of Israel. It is not by virtue of a land transaction entered into at a time freely chosen and under conditions freely agreed to, that these lands are in the possession of the Israel authorities. Moreover, the state of preservation and the conditions of exploitation of the property were seriously affected by the military events of 1948 and their consequences. The problem of abandoned Arab property cannot be completely dissociated from the facts of the Palestine war and the responsibility of those who set it in motion.

Moreover, the total Israel contribution and the methods of payment will be directly dependent on the capacity of the State of Israel to meet this charge mainly resulting from the Arab war, without harming its economic stability. The economic warfare carried on against the State of Israel by the Arab States, the blockade of the Suez Canal and the economic blockade are essential factors in estimating that capacity. Likewise, the hostile policy of the Arab Governments towards their Jewish minorities has resulted in a rapid collective exodus of these minorities to Israel, thus imposing heavy material charges on the Government of Isreael.

Finally, it cannot be forgotten that not only are there Arab lands abandoned in Israel territory but there are also Jewish lands abandoned in territory under Arab control, and that, further, a large amount of property was also abandoned by its Jewish owners in certain Arab States, in particular Iraq.

In any event, final agreement regarding the total Israel contribution to compensation for abandoned Arab property, will, in the opinion of the Israel delegation, have to put an end to the whole problem of the Arab refugees in all its aspects, both humanitarian and material, so far as the State of Israel is concerned. More particularly, it is to the United Nations body charged with settling the question of compensation that the Arab owners concerned will have to address any individual claims they may have.

4. The Conciliation Commission is aware that the question of unfreezing blocked accounts in Egypt, Jordan, Lebanon, Syria and Israel is the only one on which direct negotiations have taken place between Arab and Israel delegates under the auspices of the Commission. Those negotiations resulted, in February 1950, in a technical agreement made possible by the conciliatory attitude of the Israel Government. This agreement, however, could not be put into practice owing to lack of co-operation by the Arab Governments in implementing it.

Since that time serious events have taken place in Iraq. Almost all the

Jews of that country have emigrated to Israel. They have been deprived of their property and their assets have been frozen. Any settlement of the question of blocked accounts, which might well result from the present discussions, would therefore have to include the freeing of Jewish accounts blocked in Iraq.

5. The Israel delegation has had the opportunity of expressing its Government's concern that the integrity of the armistice system set up under the auspices of the United Nations should be preserved. The Israel delegation welcomes the initiative taken by the Commission in asking the parties to meet as soon as possible for the purpose of extending the scope of the 1949 Armistice Agreements.

It is true that such an extension of the Armistice Agreements would not constitute peace, but at the very least, it would represent a further step towards the establishment of peace and would thus be in conformity with the letter and the spirit of those Agreements and with the decisions of the Security Council.

It would, however, be necessary, before considering any extension of the Armistice Agreements, first to ensure that the Arab Governments signatory to these Agreements will respect them in their present form and in conformity with the decisions of the Security Council.

The Commission lists a certain number of questions which it suggests might usefully be included in the agenda of possible negotiations. The Israel delegation hereby declares that the Government of Israel will not fail to give careful consideration to the Commission's suggestions when an agreement between Israel and the Arab States on the agenda for these negotiations is discussed.

The Commission's suggestions obviously do not have to be retained *in toto* or without amendment.

For instance, it does not seem to the Israel delegation that the question of territorial adjustments should be discussed at the same time as that of the demilitarized zones; the control of the waters of the Jordan and Yarmuk rivers does not require the creation of an international authority but should merely be the subject of direct agreements between the riparian States; the nature and conditions of the facilities to be granted in the port of Haifa must be studied with a view to a possible arrangement concerning them being included in a general agreement regarding economic relations between Israel and the Arab States.

However that may be, those are problems which can best be fully analyzed during the discussion of the agenda for the proposed negotiations.

In conclusion, the Israel delegation wishes to say how much the explanations given by the Commission on 26 October have contributed towards

the progress of the discussions. The Israel delegation has been able, without changing its attitude as defined at the meeting on 26 October, to express its views concerning those explanations all the more freely, since the Commission's proposals were submitted to it not as a rigid formula for a settlement but as a series of suggestions intended to guide the parties in the establishment of the agenda for possible negotiations.

489

מ. פישר אל ו. איתן (תל אביב) וא. אבן (ואשינגטון)
M. Fischer to W. Eytan (Tel Aviv) and A. Eban (Washington)

Orig.: 130.02/2447/11 :מקור

Paris, le 15 novembre 1951

J'ai fait hier à la Commission de Conciliation une déclaration dont ci-joint le texte.[1] Ce texte a été préparé par M. Najar et approuvé par M. Sharett. L'après-midi du même jour, les Arabes ont présenté leurs observations. L'Egyptien a lu une déclaration préparée par écrit et les autres délégués ont ajouté des considérations sur des points particuliers.[2] Je n'ai pas encore pu avoir connaissance du texte égyptien, mais d'après les informations que m'ont données M. Azcaraté et surtout M. Marchal voici quels en étaient les caractères essentiels:

Point 1 (dommages de guerre): les Arabes ne renoncent pas aux dommages que nous devons payer du fait que nous sommes responsables du conflit.

Point 2 (rapatriement): Tout réfugié désirant rentrer doit pouvoir le faire et retrouver sa maison. La seule chose à faire est d'instituer une enquête parmi les réfugiés avant de déterminer quels sont ceux qui veulent faire usage de leur droit de réintégrer leur foyer en Palestine.

Point 3 (compensation): la valeur intégrale de tous les biens des réfugiés qui n'en reprennent pas possession doit être payée par l'Etat d'Israël qui n'a droit à aucune considération en ce qui concerne sa situation économique.

Point 4 (comptes bloqués): les Arabes sont d'accord avec la Commission.

Point 5: les Arabes ne reconnaissent pas la compétence de la Commission, en particulier en ce qui concerne les droits de s'ingérer dans la question des relations économiques entre les pays arabes et l'Israël.

489
1. ראה מס' 488.
2. ראה מס' 387 והערה 1 שם, ומס' 454.

Cette après-midi, MM. Palmer et Barco doivent se réunir avec M. Jessup, chargé des affaires palestiniennes dans la délégation américaine aux Nations-Unies, afin de lui rendre compte des réponses israélienne et arabe et de déterminer l'attitude que devra prendre la Commission. M. Marchal a l'intention de recommander (évidemment cela ne pèsera pas lourd si les Américains ne sont pas d'accord) que la Conférence soit déclarée ajournée et non pas close, que la Commission se mette à rédiger son rapport et que parallèlement elle négocie avec nous et les Arabes la question des comptes bloqués, en invitant l'Irak à y participer, et avec nous seuls la question de l'évaluation des biens arabes abandonnés.

M. Fischer

490

מ. שליט אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Shalit to A. Eban (Washington)

העתק: 93.08/341/58

[ואשינגטון], 15 בנובמבר 1951

סודי

לאור הדיון על הפיקוד הים־תיכוני מאתמול, אשר בו סוכם כי:

(א) אם גם נוכל לשכנע את מחלקת המדינה בהסברים שהורה לנו השר לא נצליח לעשות זאת בקונגרס (יותר קל יהיה כבר לשכנע את חברי מפ"ם בכנסת) ולא נצליח להסביר לקהל היהודי בארצות־הברית את אי־הצטרפותנו לאמנה.

(ב) אם גם נברך רק את העיקרון ונסתייג מהצורה, הרי הזדהותנו עם העיקרון מחייבת אותנו למעשים.

(ג) דומני כי אין דרך להסתלק מעיקרון הגנת האזור.

לאור זה אני מציע:

1. בשלב ראשון להודיע למחלקת המדינה כי אנו מקדמים בברכה את עיקרון הגנת האזור אולם –

(א) אנו מסתייגים מהתכנית המוצעת בצורתה הנוכחית.

(ב) אין אנו יכולים להציע תכנית משלנו כל עוד הנעלמים גדולים מהידוע (הנעלמים העיקריים הם: כיצד חושבים להגן על האזור, באיזו מידה נוכל לסמוך על המערב שיגן על האזור ולא יסגירו בשלבים מסויימים של המלחמה, מה יהיה תפקידנו בהגנת האזור וכו').

2. להודיע למחלקת המדינה כי למרות שאנו מברכים עקרונית את הפיקוד, ומוכנים לדון עמהם על הצורה, אנו לא נודיע פומבית על הצטרפותנו –

(א) כל עוד לא לובנו הפרטים ולא התגבשה הצורה.

(ב) מבחינה פנימית נוח לנו יותר להודיע פומבית על הצטרפותנו לאחר שהעזרה הכלכלית האמריקאית תתן אותותיה בארץ (וכאן אפשר להדגיש כי כך למעשה קרה גם באירופה).

אשר לסיוע הצבאי – להודיע למחלקת המדינה כי היות וברור עכשיו שהסיוע הוא חלק אינטגרלי מהתכנית הכללית וגם מבחינתנו אנו נצטרך לתאם את הסיוע הצבאי לצורה הסופית של האמנה, ובהתאם לחלקנו ואופן שיתופנו באמנה אנו נפנה אליהם לשם קבלת סיוע תוך ליבון הפרטים על צורת האמנה.

ליהדות אמריקה – נהיה חופשיים לומר בינתיים כי מתנהל משא־ומתן בינינו לבין ממשלת ארצות־הברית, כי אנו מאז ומתמיד היינו יוזמי הגנת האזור, והוויכוח בינינו ובין ממשלת ארצות־הברית אינו עקרוני, אלא נוגע לעצם ביצוע התכנית, ואנו מנהלים משא־ומתן על צורת שיתופנו בהגנת האזור לאור המצב הקיים במזרח התיכון.

כלפי פנים –

(א) נרוויח זמן.

(ב) מבפנים, וכשותפים לעיקרון ההגנה נוכל ביתר יעילות לדחות את מועד ביצוע התכנית אם נרצה בכך.

(ג) כשותפים לעיקרון נוכל ביתר יעילות לבצע את רצוננו לחזק את התעשייה וכו'.

(ד) הסיוע הכלכלי במידה שישפר את המצב בארץ יהיה גורם חיובי בדעת־הקהל הישראלי.

אולם לממשלה צריך להיות ברור שבמידה והפיקוד יתגשם לא נוכל לדחות את הצהרתנו הפומבית והגלויה אלא לחודשים ספורים בלבד. אנו נצטרך להודיע על עמדתנו הפומבית עם התחלת דיוני הקונגרס על תקציב 1952/53. עד אז נשאר לנו זמן:

(א) להניח יסודות למעמדנו במסגרת הפיקוד בצורה שנוכל להפיק ממנה תועלת כלכלית מקסימלית.

(ב) להכין את דעת־הקהל בארץ.

הערת־עורך
Editorial Note

פגישת מ. דייוויס – ד. בן־גוריון, 17 בנובמבר 1951

ב־17 בנובמבר הזמין בן־גוריון לביתו את שגריר ארצות־הברית בישראל לאחר שנודע לו כי יש בידו תגובה על שיחתם הקודמת (מס' 479). השגריר קרא בפניו את המסמך שלפנינו. בן־גוריון כתב ביומנו כי לאחר קריאת הדברים שוחח עמו דייוויס "על חשיבות שלום ויציבות באזור". בין דבריו אמר: "אם מדינות ערב יסרבו לעשות שלום ויכריחו ישראל לעמוד על המשמר ולהרבות בהוצאות ביטחון אל יתפלאו אם יביאו ממשלתי לידי פעולה". בן־גוריון העיר כי הדברים הם בעלי "משמעות רבה" ואין הוא בטוח "אם אמר זאת במקרה או במתכוון". (יומן בן־גוריון, 17.11.1951, ארכיון צה"ל.)

491

איגרת בעל־פה מממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל

Note Verbale from the Government of the United States to the Government of Israel

Copy: 130.02/2445/12 :העתק

17 November 1951

Confidential

After our conversation on November 10,[1] I informed my Government of the views you expressed with regard to the importance of the decision to defend the Middle East and the purposes of the proposed Command. Special mention was made of your feeling that Israel's cooperation could be just as effective and less embarrassing to all concerned if its relationship is informal. I outlined your reasons and mentioned the respects in which you felt a substantial contribution could be made.

I am now authorized to inform you that my Government has expressed its appreciation of your views, indicating as they do a real understanding of the importance of the Middle East Command to area defense. It hopes that other countries in the Near East will evidence a like comprehension. In view of the problems which remain to be worked out by the sponsoring governments, my Government is inclined to agree that it would serve the interests of both Israel and the Middle East Command if speculation as to the precise relationship and role of Israel in this matter were kept at a minimum. Inasmuch as the Command is to be a cooperative enterprise on a regional basis, my Government quite naturally looks forward to Israel's being able to take its proper place in the prospective organization. In the meantime I wish to repeat the assurance given earlier that your Government will be kept informed of developments in regional defense, and place myself at your disposal for such future discussions as you may deem desirable.

491

1. ראה מס' 479.

492

מ. שרת אל פ. א. שנער
M. Sharett to F.E. Shinnar

מברק מוצפן PTA148
נוסח יוצא: 93.02/183/3

פאריס, 18 בנובמבר 1951

שלך 37.[1] בינינו מחלוקת יסודית ואבקש לעיין מחדש. הן מטרת הפגישה היא להשיג התחייבות על סכום מסויים, לא כן? בלי התחייבות כזו ספק אם נוכל בכלל להיכנס במשא־ומתן. ובכן דעת ב[לנקנהורן] על־ידי בארו היא כי בשום פנים לא נביא אלף [אדנאואר] להתחייבות על סכום כסף אבל נוכל אולי להביאו לידי הסכמה עקרונית לרשימת סחורות הנותנת מושג מהנפח וההרכב של תביעותינו בעין. ברור כי זו תהיה רשימה כללית וארעית ואפשר יהיה במשא־ומתן להביא בה שינויים אבל הגשת רשימה כזו והבעת יחס חיובי מצדם פירושה קביעת ההיקף מראש. אם סתם נמנה סחורות לא נחדש כלום יען ברור כי נוכל לקבל משהו רק בעין ואם ננקוב ביליון או סכום דומה לזה אזי נרתיע. הן אנו מעוניינים להתקדם לתכלית ולא רק לקבל סיפוק כי טיפלנו בעניין לפי כל חוקי ההיגיון. התייעצו עם קפלן. הבריקו.[2]

שרת

492

1. שנער השיב על מברק קודם של שרת (93.02/183/3 ,14.11.1951) שבו ביקש להכין לקראת הפגישה הצפויה עם אדנאואר רשימה של מצרכים וכמויות בסכום של מיליארד דולר שישראל תדרוש את אספקתם בתוך מספר שנים. שנער כתב כי בהתייעצות עם איתן והורוביץ הוסכם שהשיחה עם אדנאואר איננה הזדמנות נאותה לפרט את הצעת ישראל ועדיף להסתפק בהגדרה כללית שתתבע "ציוד חרושתי לרבות ציוד פטרוכימי, חומרי בניין ומוצרי פיתוח ואף מוצרי צריכה." (16.11.1951, 130.09/2344/9.)

2. שנער הבריק כי הרשימה המבוקשת תישלח בימים הקרובים. הוא הוסיף כי לקפלן והורוביץ יש ספקות אם צריך בשיחה עם אדנאואר להסתמך על הרשימה משום שקשה יהיה לגרמנים לספק את החומרים והציוד שישראל תדרוש מהם. הם גם הביעו ספק אם המשתתפים בשיחה יוכלו לנהל ויכוח ענייני על עצם הרשימה. העיקר, לדעתם, הוא עצם הסכמת הגרמנים להיקף התביעה הישראלית. (TPA296, 22.11.1951, 130.09/2344/9.) ראה גם שנער אל שרת, 27.11.1951, 130.10/2543/7.

493

מ. קומיי אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Comay to A. Eban (Washington)

Copy: 130.13/2600/12 :העתק

[Tel Aviv], 18 November 1951

Secret

Dear Aubrey,

Your letter of the 1st November to Vivian [Herzog][1] about military aid from the States is most persuasive, and I am sorry it did not reach us in time for the consultations with B[en]-G[urion] here,[2] though Vivian quite clearly put forward the same general line of argument.

Frankly, I feel that the bulk of your note is a preaching to the converted. If I correctly gauge the feeling here, there is no objection in principle to asking for military aid as such but only concern about the form it will take. Both our political and our Army leaders (no names, no pack-drill) shrink from seeing in Israel the kind of blatant interference and control by American Army officers, which exists in certain other countries, and which would undoubtedly produce a backwash of friction and ill-will here, to be gleefully exploited by the Opposition. Not all Americans, as you know, are particularly delicate in their relations with the lesser breeds who enjoy their bounty, and the prospects of having a whole squad of gurneys throwing their weight around in Israel is not a pleasing one in Israel Army circles. Furthermore, Yadin and his colleagues are genuinely concerned about the complete lack of security involved in complete disclosure of information, regardless of any assurances which may be given; such disclosure, they also feel, may indicate that our military strength is not what it is believed to be, and may therefore boomerang.

Perhaps these sensitivities and anxieties may seem to you unimportant, in relation to the wider issues of policy involved, which are set out in your letter with customary lucidity. They should not be underestimated, however, and it is essential for you to take them into account in order to get a picture of the thinking over here.

Everyone would be delighted if the military aid available for Israel could be put into constructive enterprises such as ports, factories and airports, as you suggest in the last paragraph of your letter. Vivian has, however,

493

1. ראה מס' 464.
2. ראה מס' 464 ו־482.

told us (a) that this would be regarded as more within the field of grant-in-aid expenditures, and would be rejected in principle by those responsible for disbursing the military aid funds; and (b) that, in any case, we would have to say yes or no to military aid without any prior commitment as to the form it would take. I am not at all satisfied, however, that this disposes of the matter. It should be possible to explain to Harriman personally and at suitable military and civilian levels below him, what would be the form of aid which would serve best to increase our defence potential while creating the least attendant difficulty or embarrassment for the Government, internally and externally. You and others have already built up a great deal of understanding for our general position regarding open identification with the Western camp, and within the framework of that understanding we could, I believe, work out projects for utilizing these funds in a mutually satisfactory manner.

You will appreciate that this letter is not written by way of an official directive from *Ahav* [United States Division], but just as a personal explanatory note.

Yours ever,

494

ר. שילוח אל ו. איתן
R. Shiloah to W. Eytan

מקור: 130.02/2385/31

תל אביב, י"ט בחשון תשי"א
18 בנובמבר 1951

כמוס-אישי

יש לי הרושם כי דבר הקמת הנציגות בסין העממית מתחיל להירדם. מבחינתי רצוי מאוד להחיש הפעולה.

האין כדאי להציע לשר החוץ שינצל שהותו בפאריס לפנות לסינים (במקרה שנציגים בלתי-רשמיים שלהם יושבים בפאריס), לווישינסקי או להודים, להעביר בקשתנו להקמת נציגות.

אני חושש שאם נקשור התכנית עם הקמת נציגות בארצות אסיאתיות אחרות, יימשך הדבר יותר מדי. אשר לאופי נציגותנו – אם אינך רואה אפשרות להחיש המשא־ומתן על נציגות דיפלומטית, האם אפשר להתחיל בינתיים במינוי קונסול או נציג מסחרי?

ראובן שילוח

495

א. אבן אל מ. שרת (פאריס) וו. איתן (תל אביב)
A. Eban to M. Sharett (Paris) and W. Eytan (Tel Aviv)

Coded Tel. WPT13 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/23 :נוסח יוצא

Washington, 19 November 1951

Immediate

Saw McGhee with Teddy [Kollek]. Waldo present. Began by explaining carefully our attitude Middle East Command largely in terms used by B[en]-G[urion] to Davis[1] but adding that history regional defence schemes supported our view that emphasis should be on creation facts cooperation not on formal framework. West European countries and Turkey, Greece, cooperated for years with U.S.A. in defence preparations without any formal pact which only came much later to express facts already created. At head of list our apprehensions against formal step I placed immigration from Europe saying to sacrifice this needlessly would be unfair to prospective immigrants and unfair to Israel which has special need of qualities which European Jews brought to country. He reacted: (1) Welcomed assurance we at one with them in favouring increased planning for Mideast defence. (2) Agreed facts more important than form. In view Egyptian reaction U.S.A. did not intend to press Middle East Command at this stage but would go ahead with strengthening area where possible. (3) I expressed opinion they more likely get favourable reaction from Arab states other than Egypt if they talked facts rather than pacts as in latter case Arab solidarity would assert itself in support of Egypt. He appeared react gratefully this thought. (4) Replying to question he said no immediate plan to appoint SACME [Supreme Allied Commander Middle East] supreme commander. (5) He added Israel's attitude SACME exactly right from U.S.A. viewpoint. Informal cooperation more convenient to U.S.A. than headlong affiliation in view sensitive Arab opinion. Previously Lewis Jones had told us in response to Teddy's lead that U.S.A. much relieved, gratified, by Israel not rushing in too fast. (6) McGhee said military aid would not be dependent on formal association with SACME but would be dependent only on acceptance basic principle readiness help keep Russians out. Thus no obstacle to factual defensive cooperation.

I then presented *Mattan* [Grant-in-Aid] note 1952–3[2] explaining why we

495

1. ראה מס' 479.
2. ישראל ביקשה סיוע בגובה של 126 מיליון דולר. התזכיר מיום 19.11.1951 בתיק 93.08/342/38.

needed increased grant even to maintain existing programmes in year when we should lack Ex[port]–Im[port] loan of which 40 million still available this year. But our aim is to eat away every year at gap in balance payments so as become independent in brief period of Grant aid. He asked could I define period which declined to do specifically beyond referring our original three-year four-point programme. He expressed assumption we would not release other parts our programme including Bond drive, adding hastily he knew this not our intention. Finally he said he understood roughly we needed present programmes plus about forty millions unavailable Ex[port]–Im[port]. I replied this so only if as we hoped we get more than basic 65 million this year. My impression he oscillating between present grant and hundred million for next year.

Finally we asked him assist to get our present negotiations T.C.A. [Technical Cooperation Administration] moving towards speedy reimbursement. He promised call Glick[3] of T.C.A. who is now bottleneck this respect. Reporting in writing on SACME part conversation.

My chief conclusion view (6) above is that application for military aid not adherence SACME will be regarded by U.S.A. as primary test our common cause with them on defence matters. Therefore adhere to my recommendations this respect in memo to Herzog.[4]

Eban

496

א. אבן אל א. הרליץ ופ. אליאב (ואשינגטון)
A. Eban to E. Herlitz and P. Eliav (Washington)

מקור: 93.08/341/15

ואשינגטון, כ' בחשון תשי"ב
19 בנובמבר 1951

הנידון: ריילי, ועדת הפיוס והעצרת הכללית

קראו־נא בהקפדה את המברקים שעברו ביני לבין פאריס והקריה בשאלת ריילי – ועדת הפיוס.[1] ראוי לציין את דאגתו החמורה של ראש הממשלה שמא תוענקנה לריילי סמכויות מדיניות מטעם או"ם נוסף על תפקידיו הקיימים לפי הסכמי שביתת־הנשק.

3. פיליפ גליק, יועץ משפטי ב־Technical Cooperation Administration.
4. ראה מס' 464.

496
1. ראה מס' 481 ו־485.

ב. לדעתי הדאגה היא מוצדקת למדי. בשנת 1948 היתה העצרת רגילה לייחס לעצמה סמכויות רחבות מאוד היות ולא הסתגלה למציאות של מדינת ישראל ריבונית שעוד טרם הוכרה כחברה באו"ם. בימים ההם רווחה הנחה כי העצרת רשאית להתיר ולאסור, להתערב ולקבוע כאוות נפשה. הנחה זאת משתקפת בסמכויות שנמסרו לרוזן ברנדוט. ברנדוט קיבל סמכויות אלו בניסוחן המקורי מידי באנץ' ובאנץ' מסרן לוועדת הפיוס. עתה בעמוד ועדת הפיוס, כפי שאנו מניחים, על מפתן האבדון תורגש נטייה להעביר לריילי את סמכויות התיווך לקראת הסדר של שלום, וריילי אינו חסר עצות. נקבעו במוחו כמה "פתרונות" שלדעתו עלולים להחיש את יום הגאולה. חלוקת האזור המפורז; קביעת הגבול הסורי לפי קו המים; ויתורים של שטח למצרים תמורת ציות מצרים להחלטת התעלה של מועביט [מועצת־הביטחון]; יישוב רבבות פליטים ערביים בסביבות חברון ובאר שבע וכדומה.

ג. בעוד שוועדת הפיוס ישבה כל ימיה בשק ובאפר, נידחת לקרן זווית ללא תמיכה בינלאומית, ידע ריילי תמיד לגייס את תמיכת המעצמות להצעותיו, הן בצורה קיבוצית דרך מועצת־הביטחון, הן בנפרד דרך כל ממשלה וממשלה לחוד. נודעו תקדימים ממאירים של ניסוח החלטות מועצת־הביטחון על־ידי ריילי; לאחר קבלת ההחלטות מגיב לנו ריילי בחדרי חדרים כאילו בהשתוממות ובשלילה, אך אינו נמנע מלגשת במרץ להגשמת ההחלטות. משמתגלה כי ישראל מתנגדת להגשמת החלטות אילו עורך ריילי סיורים בארצות־הברית, מפיץ דיבה על מדינת ישראל בוואשינגטון ובאו"ם, ויוצר אווירה בחוגי מחלקת המדינה, הבית הלבן, אגף החימוש, והקונגרס המקשה עלינו מאוד להשיג את הסיוע המסועף והמרובה הנחוץ לנו.

ד. עד כאן נבעו לנו התקלות האלה ממאורעות שביתת־הנשק בלבד. כל פעם שריילי התכוון לחרוג מהמסגרת ההיא ולנגוע בעמקי היסוד של הסכסוך המדיני הקיים בינינו לבין העולם הערבי יכולנו להזכיר לו כמה נשכחות – ראשית, כי סמכותו מוגדרת ומוגבלת בתחומי הסכמי שביתת־הנשק; ושנית, כי קיימת ועדה אחרת אשר מתפקידה לדאוג לפתרונות מדיניים. כיום, עומדים אנו בפני סכנה כי תישלל מאתנו האפשרות הזאת להתחמק מפתרונותיו של ריילי. סכנה זו עלולה לנבוע או מתכנית מחושבת להעביר לריילי סמכויות תיווך מדיני, או על־ידי ניסוח מרושל של ההחלטה המסיימת את חוק חייה של ועדת הפיוס.

ה. לכן הנכם מצווים להדגיש מיד לאנשי שיחכם, ובייחוד לשולחן הארץ־ישראלי במחלקת המזרח התיכון (וולדו) ולאגף המזרח התיכון של מחלקת או"ם (לדלו) כי אנו מתנגדים בתוקף לכל הרחבה מפורשת או משתמעת של סמכויות ריילי. בטיעון זה אין להביא לידי ביטוי חששותינו מפני ריילי האיש, אלא להדגיש כי חוזי שביתת־הנשק בפשוטם ובמשמעם מעניקים לצדדים את מלוא האפשרות להתקדם לקראת יחסים מדיניים ומשפטיים יותר יציבים, וכי עבודת ריילי כמפקח על שביתת־הנשק תיפגע ותופרע באם יופיע כבעל פתרונות מדיניים, שהרי אז תיחשבנה כל הכרעותיו לאו דווקא כהכרעות צבאיות שכוונת ההסכמים מחייבתן, כי אם כהכשרת הקרקע לקראת תיקונים מרחביים. כדוגמה, הכרעותיו של באנץ' בעניין החזרת הכוחות מהנגב הדרומי לפי תנאי ההפוגה (1948) נתקלו בהתנגדות כפולה ומכופלת מצדנו באשר ידענו כי באנץ' דגל אז בניתוק הנגב הדרומי מתחום ישראל, וחשבנו בצדק כי פסק־דינו הקשור לכאורה לתפקידו כמפקח על ההפוגה היה מכוון אך ורק להגשמת התכנית המדינית ההיא.

ו. כללו של דבר, רצוננו הוא כי תתחסל ועדת הפיוס; יישאר ריילי על כנו, מצוייד בדיוק באותן הסמכויות שהוא כבר נהנה מהן; ותעמוד לרשות או"ם סוכנות יעילה לטיפול בבעיות הפליטים. אם יוגד לנו כי חיסול ועדת הפיוס יוצר מעין חלל מבחינת אחריותו המפורשת של או"ם לקידום השלום – הרי אפשר להכניס בהחלטה הסותמת את הגולל על ועדת הפיוס סעיף מיוחד המודיע לצדדים המסוכסכים כי עומדים לרשותם מוסדות או"ם (המזכיר הכללי, הוועדה

לפיקוח על השלום, מועצת־הביטחון) בכל שעה שיתעורר בהם היצר לעשות שלום ויזדקקו לגורם עצמאי שיסייע להם במשאם ומתנם.

ז. ראוי להתחיל את ההסברה הזאת אצל וולדו ולדלו לפני שניגשים לממונים עליהם. אני מניח כי גם משלחתנו באו"ם תבוא בדברים הן עם משלחת ארצות־הברית, הן עם אנשי המזכירות למען הבטיח שלא תצמח לנו מהעצרת הזאת החלטה נוספת פורה ראש ולענה.

אבא אבן

497

א. אבן אל מ. שרת (פאריס)
A. Eban to M. Sharett (Paris)

Coded Tel. WP103 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/23 נוסח יוצא:

Washington, 19 November 1951

Was somewhat taken aback by our negative vote on postponement China admission[1] in direct rejection Acheson plea and diametrically opposed even Britain, Norway. Thought abstention with Arabs and Yugoslavia would surely have done. Had understood we were all agreed that only when hostilities ceased should we return to active policy for China's admission. This appeared to be result Kirya meetings October 20. However we crossed fingers, hoped nobody would notice. This hope unfulfilled. *Washington Star* today has hostile letter. Scripps-Howard press plans article on disparity between our vote and our large demands U.S.A. aid. Senator McCarthy[2] reliably reported to be planning speech against us. Emotional atmosphere will change quickly at moment American blood stops being spilled but until then is very vehement. Failure support priority consideration Acheson disarmament proposals also noted here. Hope some early action by delegation will obliterate impressions which very awkward at present juncture our financial programme. Can you find occasion for saying our China vote only procedural, on substance will not support their admission while they fighting U.N. troops.[3]

Eban

497

1. בעצרת השישית שבה ברית־המועצות והעלתה לסדר־היום את בעיית ייצוגה של סין באו"ם. הוועדה המתמדת הציעה שהעצרת לא תדון במושבה השישי בהחלפת נציג סין הלאומנית בנציג הרפובליקה העממית של סין. נציגי המערב טענו נגד דיון בייצוג סין על־ידי ממשלת פקינג, שעה שממשלה זו מעורבת בהפרת מרות האו"ם בקוריאה. ההצעה לא לדון בייצוגה של סין נפלה ברוב של 37 קולות נגד 11 ובהימנעות 4. ישראל הצביעה עם המתנגדים להצעה.
2. ג'וזף מקארתי, סנטור רפובליקני ממדינת ויסקונסין.
3. שרת דחה את הצעתו של אבן ואת טענותיו. הוא הבהיר כי ישראל הצביעה יחד עם הודו, שוודיה ומדינות אחרות משום שלדעתו אין הצדקה שהעצרת תכבול את ידיה בשעה שיש סיכוי לשביתת־נשק בקוריאה. הוא הוסיף כי ישראל לא היתה תומכת בקבלת סין לו היו הקרבות בעיצומם, אך כרגע נראה כי המלחמה עומדת בפני סיום. (ראה מברק אל אבן, 21.11.1951, 93.02/183/3).

498

שיחת מ. שרת – ד. אצ'יסון (בפאריס, ב־19 בנובמבר 1951)
Meeting: M. Sharett – D. Acheson (Paris, 19 November 1951)

Report: 93.08/341/15 :דין־וחשבון

Secret

I had, immediately on my arrival in Paris, asked to see the Secretary of State for an exchange of thoughts. Today, while lunching No. 1 and No. 2 of the Brazilian delegation, together with Fischer, Shaltiel[1] and Tov, I was urgently called to the telephone: would I come to see the Secretary of State at 4.15? I naturally said "yes" and figured out that I would still have about three-quarters of an hour between the lunch and the appointment to think things over and perhaps consult friends. A few minutes later, however, a further message came through: would I please come at 3.30? I again agreed, but time was now very short and I had to make our guests realise that something pressing had arisen, and I would have to leave as soon as we had finished our coffee.

Driving in haste from the restaurant to the headquarters of the United States delegation at the Astoria Hotel (a kind of a caravanseray, huge and maze-like – ugliness indescribable!) I barely had time to pick out in my mind the subjects which I intended to touch upon and arrange them in a more or less logical order. My tentative list comprised: Mr. Acheson's speech in the First Committee on disarmament; Middle East defence; our relations with Russia; the fate of the Palestine Conciliation Commission; our new application for *mattan* [Grant-in-Aid]; and *shilumim* [restitution] from Germany. I thought to myself that I would probably not have a chance to discuss more than the first four and would be lucky if I managed to squeeze in a word about the fifth.

The Secretary of State greeted me with just a shade more of cordiality than is his austere wont – or, at least, so it seemed to me. Mr. Edwin A. Plitt of the United States delegation who had brought me into the room and was sweetness personified – he had gone out of his way a few days before to compliment me on my speech in the Assembly – remained present at the interview and took notes.

I opened by saying that I wished to express to the Secretary of State my very sincere admiration for his performance at the First Committee that morning. I thought that his address represented exactly that combination

498

1. אלוף דוד שאלתיאל, נספח צבאי ימי ואווירי בצירות ישראל בצרפת.

of firmness in substance and of moderation in tone which was so eminently called for. He had succeeded in taking quite a few trump cards out of the hands of the other side and driving them into a corner. It was of course difficult to hope that anything would come of it for one could not very well see how the Russians could in good faith accept the principle of verification which was the crux of the whole scheme, but even from the point of view of propaganda, and here one could use the term in a lofty sense, it was of the utmost importance to take the wind out of the sails of their so-called peace campaign. Oratorically, the speech was a *tour de force* of concentration on a subject. He had spoken for almost an hour and a half, and, although he had injected into the prepared part of his statement many fairly lengthy improvised passages, he had not for one moment deviated even slightly from the line of argument but kept to the point in every single sentence. To me personally, listening to him had been a most instructive experience.

Mr. Acheson was obviously greatly pleased with the compliment. He thanked me with some warmth, and was even sufficiently human to blush slightly in so doing. He did not, however, take the opportunity offered of saying something on the merits of the subject, thereby appearing to acquiesce in my assumption that the Three-Power proposal was merely intended for propaganda purposes and not to achieve practical results. As for myself, I did not feel like pursuing the subject in a way that might have merely led to a repetition of commonplaces at a time when I had quite a few concrete issues to raise.

I said that one of the main reasons for my asking to see the Secretary was my desire to explain to him our position with regard to the Middle East Command and the place we thought we could occupy in Middle East defence. I would assume the United States Government was ready to take several things for granted, such as that Israel was a genuine democracy, that it was determined to defend itself and its democracy, that it realised that despite the rift between it and the Arab States, geopolitically it formed an integral part of the region, that it believed itself able and was indeed anxious to play its part in the defences of the region as a whole should this become necessary, that it dreaded a new war, yet it fully agreed that one had to be ready for it and that preparedness might be the best way of warding it off.

Yet all these assumptions, which to me were solid facts, were not in themselves sufficient to meet the issue. To begin with, they gave no answer to the fundamental question which was uppermost in our minds – would the Middle East really be defended in the event of a new world war? The question was whether the allies were determined to defend the Middle East with their full force. By full force I did not mean that they would concen-

trate all their forces in the Middle East, but that they would undertake that, come what might, they would provide a sufficient force to hold the Middle East against all odds. I did not pose the question in the expectation that the Secretary would give me a direct off-hand answer, then and there as we sat facing one another; and the slight but unmistakable movement of the Secretary's eyelids definitely indicated that he could not.

I went on to say that we could quite understand that it was impossible for the Western Powers to obligate themselves to maintain every single position at every single moment throughout the course of a new world conflict, yet I hoped that the Secretary of State would understand what this uncertainty meant to us. We had already once had to face such a situation. At a certain early stage in the last world war Field Marshal Wavell had had to admit in a conversation with me that he might have to retreat from Egypt southwards and from Palestine eastwards, whereas we would have no choice but stay on and see the work of three generations go up in smoke between two swings of the pendulum of the allies' war fortunes. This time it might not be a question of all our work going up in smoke, but it would certainly mean complete subjugation, a scrapping of our democratic institutions, the destruction of the values we held so dear, and even death to a large number of people. It was a dreadful prospect to contemplate and there seemed to be no guarantee against it. However, I could only continue the discussion fruitfully on the assumption that this would not be the case.

Next came the question of our relationship with the Arab States. I said I wanted to take the opportunity of explaining to the Secretary of State and through him to the United States Government the peculiarity of Israel's position. The fact that the Arab States were at war with us – not we with them, but they with us, as they kept proclaiming – did not, of course, dispose of our concern in the defence of the area, but it was nevertheless a most compelling consideration. I took it that great efforts were still under way to induce the Arab States to join in the defence scheme. This being the case we expected the powers concerned to understand that we could hardly relish the prospect while that state of war lasted, of finding ourselves linked up with the Arab States on a footing of equality in any common defence enterprise. Though I assumed that the Western Powers had no illusions about the devotion of the Arab States to the cause of democracy, and their readiness to fight in its defence – nor did I think they were taking those States into account in terms of the divisions which they could put in the field in an emergency – it was quite understandable that they should want those countries on their side rather than on the side of the enemy, and at any rate they could obviously not be indifferent to the possibility of using their territories, ports, roads, oil resources and a waterway like the Suez Canal. Yet to us this association raised grave issues. For

instance, an offer had been made to Egypt to participate, not merely as one among others, but by occupying a seat at the central table, so to speak, of the whole arrangement. Supposing Egypt had been of a different mind and had accepted. How could Israel then have contemplated associating itself with the Command? It would have been expected of us to place at the disposal of the Command secret military information which would have gone straight to our enemy – an enemy by his own admission. For the time being Egypt had declined the offer, but what if there should suddenly be a change of heart on her part? The Western Powers stood committed by the offer they had once made and the issue would again become a very real one.

Mr. Acheson interjected that this contingency was hardly likely to arise.

I said that one could not know how things might develop in the future.* Anyhow, an arrangement which would put Israel on an equal footing with the Arab States and link them all up in one system was to us utterly undesirable. Nor did we think it was necessary for the cause. We preferred a direct and practical connection, on a special footing, suited to our particular circumstances. We believed that the avoidance of any formal and public association in our case was also in the interests of the Western Powers. Sooner or later they would probably come to some terms with the Arab world and it might make it easier for them if they could tell the Arabs that they need not worry about being associated with Israel, for Israel was a special case and not connected with them. I added that it is not that we had contrived the idea of a special arrangement in order to make things easier for the Western Powers in their relations with the Arab world. We had come to that conclusion from the point of view of our own interests but we believed that in this our interest coincided with that of the Western Powers. Actually we were not asking for anything now, as we had already been in contact with both the United States and the British Government on matters of defence.

I mentioned here our talks and correspondence with Secretary Marshall[2] and General Robertson's visit.[3] There was a number of outstanding questions into the examination of which we were eager to enter with the appro-

*) Exactly at the time when this interview was taking place, Mr. Anthony Eden was addressing the House of Commons on foreign policy. Speaking of Egypt, maybe at the very minute when I said the above words, he stated (as I read the following morning in The Times): "In spite of all that has been said and all that has been done, the Four-Power offer to Egypt remains open still. I hope that wiser statesmanship will yet prevail."

2. ראה כרך 5, מס' 517 (נספח), ומס' 156.
3. ראה מס' 68–69 ו־71–72.

priate authorities of both governments. It was obvious that if we were to play a part we had to be strengthened. There were questions of arms supply and of training. There was also the question of overhauling our communications with a view to seeing whether they were in such shape as to be fit for use in the event of an emergency – harbours, roads, railways, etc. There was finally the question of our industrial capacity. If we were to be called upon to produce certain things our equipment would have to be expanded in time. Here again we were not advocating anything basically new, for United States assistance to Israel was already an established fact. I referred to the loans of the Export–Import Bank and to the recent direct grant from the United States Treasury. I added that we were about to suggest to the British that we might take up now in a practical way the consideration of certain problems with them and told the Secretary of State that the British themselves had approached us recently with an enquiry as to the possibility of our undertaking the manufacture of certain commodities so as to relieve the pressure on their over-loaded industrial apparatus. We were anxious to enter into such discussions also with the United States. I mentioned in this connection the conversation which our Prime Minister had had with the American Ambassador only a few days ago.[4]

The Secretary of State said that he had had a report about the conversation (I did not feel convinced that this was actually the case – he might have thought that he had to show that he knew of it, lest I should think that the Ambassador was remiss in reporting, or that he was remiss in not reading reports).

But there was yet another reason, I continued, why we felt we were entitled to ask for a special arrangement. Even if there were complete peace and harmony between us and the Arab countries we would still constitute a case *sui generis* – an exception to the general rule. Egypt or Syria or Lebanon had no world-wide diasporas to worry about. We did have a world-wide Jewish diaspora, with whose fate ours was closely linked. Happily a good part of that diaspora was in the United States and they were prosperous and free, an integral part of the United States citizenry. But there was still another part of the Jewish diaspora whose future was a source of deep concern to us. That comprised the Jewish communities behind the iron curtain, and primarily the Jewry of the Soviet Union proper. There was first the question of emigration from those countries. A continuous trickle was now flowing from Rumania to Israel. It was, of course, most vital to us that it should continue, as it meant saving Jews. Nor, we believed, would the Western Powers gain from its interruption. We knew that Jewish emigration from satellite countries had been a moot point in the counsels of

4. ראה מס' 479.

the respective Communist parties and in the Cominform itself. If in some of those countries the view of those who favoured emigration had prevailed it was probably due not to friendship for Israel but to a desire to get rid of a part of the Jewish population, which was an encumbrance to the Communist regime. Nevertheless, a provocative act on our part, such as would impel the Soviet bloc to write us off as its avowed enemies, might tip the scales against further emigration and force the governments which were still allowing Jews to go, to react by withholding any further exit facilities. An even more serious problem arose in connection with the Jews of the Soviet Union.

The Secretary interrupted me here by asking how many Jews there were today in Russia and the satellite countries. I gave the figures as 1,750,000 in the Soviet Union, 250,000 in Rumania, 150,000 in Hungary and 50,000 more in Poland, Czechoslovakia and Bulgaria. All these figures were taken down by the diligent Mr. Plitt. I mentioned that Bulgarian Jewry had been almost completely evacuated to Israel and that the larger part of the Jews of Poland and Czechoslovakia had also already come over.

Soviet Union Jewry, I went on, could not emigrate and there was no hope that any of them would be able to leave in the near future. In this regard all our efforts of persuasion with Mr. Vyshinsky and company had been unavailing. The subject of our worry in this case was therefore the fate of the Jews within the Soviet Union. The Secretary knew perfectly well what treatment was meted out by the Soviet Government to an ethnic element which they came to regard as unreliable. The Soviet Jews were now candidates for inclusion in that category. Unlike the second world war in which there had been no conflict between the feelings of universal Jewish brotherhood on the part of the Soviet Jews and their loyalty to the Soviet Government – for Hitler was the arch-enemy of the Jews and the Soviet Union had entered the war as an ally of the United States – in the third world war the clash of loyalties would be inevitable, for five million American Jews would be heart and soul with their Government in fighting Russia, and the Soviet Union would have to ask itself with whom the sympathies of its own Jews lay – with the Soviet regime or with the Jews of the free world? The plight of that Jewry was already tragic today, because of the fear of the impending doom. Things might come to a head in a way that would make impossible the prevention of the catastrophe which seemed to be threatening, but the responsibility felt by the Government of Israel was such that it could not possibly take a deliberate step which might seal that doom immediately. As long as this was avoidable it was the bounden duty of the Government of Israel to temporise. The new world war was by no means a certainty and we had not yet reached the stage where we had nothing to lose. That stage might be reached and we would

then draw the consequences, but this was not yet the case. Here again we believed that the specific Jewish interest coincided with the interest of the Western Powers. We did not think that it would help them in any way to hasten the undoing of Soviet Jewry. If the worse came to the worst it would be a different matter, but as long as a crisis was not imminent there was need for great circumspection.

The two considerations – the fact that there was no peace between us and the Arab world on the one hand, and our deep concern for the Jews behind the iron curtain on the other – led jointly to the same conclusion, namely against any formal association within the proposed framework of the Middle East defence but in favour of a special practical arrangement.

Throughout this exposition there was a fair amount of affirmative nodding on the part of the Secretary of State and numerous gleams of understanding at crucial turns.

Upon my indicating that I had finished dealing with the subject, the Secretary took the floor for the first time since the beginning of the conversation. He said that he generally agreed with my conclusions. A change had come about in Western planning for the Middle East as a result of the Egyptian refusal to join. What they now had in mind for the period of preparation was that there should be a central Command making its plans and perfecting its arrangements and setting up its links with the various countries willing to be associated – with each one separately. A tightening up of the connection would come about in the event of an actual outbreak of war.

I replied that this was not exactly what we had in mind. We were anxious not to be connected with the Command as such. We wanted to deal with the United States and the British direct.

The Secretary of State said that there would be no objection to that. He agreed that it would rather make it easier for the Western Powers with the Arabs if Israel were kept separate. He also intimated understanding for the reservation which the problem of Soviet and satellite Jews entailed. I went on to say that I wanted to take the opportunity of throwing out a few words on the general subject of our relations with Russia. I had already explained why we were so anxious not to give them an easy excuse for writing us off completely as their enemies, but of remaining at least on speaking terms with them. It isn't that we were afraid of a rupture with them for our own sake, for what could they do to us? – but we feared that they would avenge themselves on "their" Jews. Not to give them such an excuse unnecessarily was to us a very basic Jewish interest, but I thought that here again there was a parallelism of interest between us and the United States. It might be of help to the United States that the Soviet people should continue to feel free to talk to us. On the other hand, the Soviet Union itself might

some day accept from us a proposal with which they would find it difficult to concur if it came officially from the United States – their arch-enemy. This being so the United States would be wise not to mind certain deviations on our part from their line *vis-à-vis* the Soviet Union, as our relationship with the Soviet Union resulting from such deviations might occasionally be of value to the United States. We were happy to have had recent evidence that this viewpoint was appreciated in certain governmental quarters in the United States.

At the conclusion of this chapter I said that it all turned on the question of trust and that I felt sure that such relations as we might manage to preserve with the Soviet Union would not make the Secretary of State lose even a wink of sleep. If I were he I wouldn't worry in the slightest. The Secretary of State's broad grin could only signify agreement.

I then turned to the question of the Palestine Conciliation Commission as an item on the Assembly's agenda, in connection with the presentation of that Commission's report. I said that we felt the time had come to sum up the experience gained with conciliation over a period of three years. We had the highest possible regard for the personal qualities of the members of the Commission. I mentioned the names of all three and said a few well-chosen words about each, naturally placing Palmer in the forefront and reserving particular praise for him. If a commission of any composition could have succeeded in the task, it should have been this particular one. If this Commission failed one could be certain that none other would have been effective. At least on this score the governments concerned and the international community could now have a clean conscience. The question therefore arose whether there was any justification for perpetuating this organ and wasting further time, talent, effort and money on an attempt to discharge what had proved to be a hopeless task. Experience had shown that rather than accelerate a settlement between Israel and the Arab States, the existence of an organ like the Palestine Conciliation Commission served only to retard it. The reason was simple: the Arabs were using the comings and goings between them and the Palestine Conciliation Commission as a make-believe – a cloak to disguise their real attitude which was one of complete refusal to advance towards a settlement. May be if that cloak were taken away and their tactics exposed they might feel under an international compulsion to take a positive step.

The way we would now sum up the position would be as follows. There were three complexes with which the United Nations were confronted. First, security. Second, the human problem of refugees. Third, inter-state relations between Israel and her Arab neighbours. Now with regard to the first the situation was well in hand. We had the Armistice Agreements, the implementation of which was effectively supervised by the United

Nations. Nobody denied the stake which the United Nations had in this business. It was an official of the United Nations who had negotiated the armistice agreements and another official who was in charge of their implementation. Incidentally, both were Americans. The present situation constituted no immediate threat to security. But if it did, there was the Security Council to take a hand as it had done on a number of occasions. In short, the security aspect was fully taken care of.

As for the human problem, here too the concern and responsibility of the United Nations were patent, undeniable and uncontested. The United Nations had been voting money in support of the refugees year in year out. An organ of the United Nations was in existence charged with the task of administering relief to the refugees and of finding them homes and jobs. Not only should that organ continue in existence but there was every reason why its work should be placed upon firmer foundations and its tempo accelerated. Actually there had been two major departures of late opening the prospect for quicker progress. On the one hand, the United States Government had appropriated $50,000,000 for the resettlement of the refugees. On the other hand, the Government of Israel declared itself willing to take the question of payment of compensation for Arab lands belonging to the refugees out of the context of the general settlement and treat it not as a point at issue between it and the Arab States but as a matter of joint responsibility between it and the United Nations. In any case institutionally the refugee situation was also under control.

As for the third complex, now that the line of active conciliation and mediation pursued for years had led to no results, it was clear to us that the matter should be left to time. After all both Israel and the Arab countries concerned were independent States and members of the United Nations. It was deplorable that their relations were not regularised – no mutual recognition of boundaries, no trade, no communications, and lots of other problems left pending. Yet so long as no security problem was involved, and since the problem of acute human suffering was being attended to, there was no reason why this situation should continue to form a subject of permanent concern for the United Nations. If the two parties were willing to come to an agreement there was nothing to prevent them from meeting and entering into negotiations. If, while willing to advance towards a settlement they preferred meeting under United Nations auspices or having recourse to its good offices, they could always apply to the Secretary-General. But so long as the desire to make peace was not shared equally by both sides there was no justification whatever for the United Nations being bothered and for its spending money and effort on an idle attempt to generate a will for peace where it did not exist. We therefore favoured the liquidation of the Palestine Conciliation Commis-

sion. Nor did we see any necessity for the transfer of its powers of conciliation to any other organ. We felt convinced that the maintenance of those powers would continue to act as an impediment to peace.

I added that actually if both sides were ready to negotiate a peace settlement, they could easily explore that possibility within the framework of the Armistice Agreements. These Agreements provided for the possibility of their own revision under a certain procedure. It might be much easier, say for the Egyptian Government, to negotiate a revision of the Armistice Agreements than to plump openly for a formal peace settlement. There would be nothing to prevent such revision from substantially widening the scope of the Armistice Agreements so as to include in them the settlement of problems which normally would form the subject of a peace settlement. The question was not what name the revised agreement would take but what would be its substance. It all turned on the will for peace, not on any powers that might be conferred upon some United Nations organ. If the will was there there would even be no need to look for a way, because it was available. But in the absence of that will, no amount of powers conferred upon United Nations representatives would be of any use at all.

Mr. Acheson said that they had considered the problem in the Department and their conclusions were not far from those which I had just outlined.

I said that I was glad to hear this, and as I assumed that the Secretary would not be here for the duration of the Assembly I wanted to leave these ideas with him with a view to their being passed on to the delegation with such comments as the Secretary might see fit to add. The Secretary of State said he would certainly do that.

I then raised the question of a new grant-in-aid to Israel for the fiscal year 1952–53 and told the Secretary that our application for it would be submitted within the very next few days by Ambassador Eban in Washington.[5] We were asking for an amount of 126 million dollars and hoping that it would be recommended to Congress in full. I stressed the most vital importance of the grant to the expanding economy of Israel and explained the extreme difficulty which we still had to face. I told the Secretary of State of the profound gratitude felt by our people for the grant which had already been approved. I also mentioned the negotiations which were now proceeding between our representatives and the competent section of the State Department about the use of that grant. Estimates for the new fiscal year were now being drawn up and we had to apply for further assistance. I recalled that last year, though we had in the first instance addressed our request to the Administration, no appropriation for Israel, or for the Mid-

5. ראה מס' 495, הערה 2.

dle East as a whole for that matter, had been included in the original proposals made by the Administration to Congress. It was a group of prominent Congressmen and Senators which had originally sponsored the grant-in-aid Bill. Eventually, to our deep satisfaction, the Administration had given its full blessing to the grant and finally approved it. We were wondering whether it would not be possible this time to reverse the process. For our part we felt it most desirable that the Administration should give its original sponsorship to the grant and steer the Bill through all its stages.

Mr. Acheson said that this was exactly their intention, and I expressed my deep appreciation of the fact.

By this time the usual act of the appearance of a secretary with a note reminding Mr. Acheson of his next appointment had already taken place, but I said I would make only a very brief reference of my last point which was our claim for a collective compensation from Germany. Let the Secretary not think that we were simply anxious to lay our hands on whatever money we could get. We were engaged in a historic enterprise of a tremendous scope. It was an epoch making work to shake the coutry out of its age-long lethargy and to regenerate an entire people. This required vast funds. I pointed out that the legitimacy of the claim for collective payment had been conceded in principle by the Chancellor of the Bonn Government in his speech before the Bundestag.[6] He had also expressed readiness to negotiate with Israel about the actual payment. We were chary of entering into such negotiations before we would be satisfied that the German Government had the right ideas about the dimensions of the claim they had to meet. For aught we knew they might be thinking of getting away with a paltry sum. The point was that the mere fact that we would sit down to discuss this business with them would come to them as a great moral boon. Although they could naturally protest the innocence of the present Government of Western Germany with regard to the atrocities perpetrated by Hitler, they had been forced to acknowledge that those crimes had been committed on behalf of the German people and this fact weighed very heavily on their consciences. We would not relieve them of that moral burden unless they were ready to make adequate reparations. We were looking forward very much to United Nations support in this regard. The point was to impress upon the German Government the legitimate magnitude of the claim.

The Secretary of State said that on this point he had to make a reservation. He thought he had already once made it clear to us that so long as it was a question of coming to an agreement with Germany as to what Germany should pay from its own resources, they did not mind, but if it came

6. ראה הערת־עורך, עמ' 665–666.

to Germany's paying something from the monies which she was getting from the United States, quite frankly they could not sanction it as they simply could not afford it. The point was that they still had to help Germany and they could not agree that Germany should use that help for paying others.

I replied that Germany's economic condition was infinitely superior to ours. Industrially her progress has been fabulous and almost unbelievable. Her production had not merely been restored to its pre-war level but had advanced far beyond it.

Mr. Acheson said that that might well be the case, yet with all the remarkable recuperation and increased production, Germany's difficulties had also grown, chiefly because of the breaking up of her economic unity. That is why the United States was trying to find ways of uniting both parts.

I interjected that a united and re-armed Germany – placing emphasis on the word "re-armed" – would be a most alarming menace to the peace of the world.

The Secretary let this pass and stressed again that they could not possibly allow Germany to pay us at United States expense.

Time was definitely up. The last passage was assuming the form of an argument which on this occasion I had no hope of resolving satisfactorily. Seeing that it would only mar the effects of what seemed otherwise an eminently satisfactory interview, I brought the chapter to a close by saying that we would yet have to revert to the subject.

The Secretary emphasised that this was the only point on which he had to voice opposition. He was glad to find that on all other points I had brought up there was substantial agreement between us. I thanked the Secretary for the time he had given me and wished him all the strength which he needed and deserved.

The Secretary closed the proceedings with his usual cliché that it was always a pleasure for him to see me. This time I thought he said these trite words a wee bit more feelingly.

The interview lasted fifty minutes.[7]

Moshe Sharett

7. השווה דיווח על השיחה ב־940–935 .FRUS, 1951, V, pp.

499

איגרת ממחלקת המדינה אל שגריר ישראל בארצות־הברית
Note from the Department of State to the Israel Ambassador to the United States

Copy: 93.08/344/20 :העתק

Washington, 20 November 1951

The Acting Secretary of State presents his compliments to His Excellency the Ambassador of Israel and has the honor to refer to the Embassy's Note dated October 30, 1951[1] concerning the interest of the Government of Israel in participating in the Conference on German external debts.

The Department of State appreciates the information on claims of residents of Israel submitted with the Embassy's Note and has taken note of the statement that the registration of claims of Israeli residents has not been completed and that the Government of Israel reserves the right to submit additional information. The Embassy's Note and the information on claims of residents of Israel have been brought to the attention of the United States Representative on the Tripartite Commission on German Debts.

The Tripartite Commission is currently studying the list of countries to be invited to attend the forthcoming Debt Conference and has informed the Department that the Embassy of Israel may be assured that the interest of the Government of Israel in participating in the Conference will be given sympathetic consideration.

The Department is confident the Embassy recognizes that the forthcoming Conference is not intended to provide for the settlement of all claims against Germany and that the negotiations to be conducted during the forthcoming Debt Conference will be confined to the settlement of those types of prewar German external debts that are within the terms of reference of the Tripartite Debt Commission.

499

1. ראה מס' 460.

500

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Coded Tel. 47 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 נוסח יוצא:

Paris, 20 November 1951

Nahum [Goldmann] got cold feet view warnings friends Israel and what he considers inadequate reassurance from Prime Minister[1] hence cancelled Paris, proceeding Israel, keeps open chance seeing Alef [Adenauer] London on return trip.[2] You will all have put your heads together and decide (a) whether he should meet, (b) alone or with whom, (c) line to take in light my cables Shinear.[3] Self remain convinced meeting should take place.[4]

Sharett

501

צירות ישראל במוסקבה אל משרד החוץ
Israel Legation in Moscow to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 467
נוסח נכנס: 130.10/2551/8

מוסקבה, 22 בנובמבר 1951

סודי

תוכן האיגרת מספר 72 שנמסרה לי הערב[1] על־ידי גרומיקו: ממ[שלת] ברית־המועצות רואה חובה לעצמה להודיע לממ[שלת] ישראל כדלקמן: בארבעה־עשר באוקטובר השנה פורסמו בעיתונות הצעות ממשלות ארצות־הברית, אנגליה, צרפת וטורקיה שבהן פנו רשמית לממ[שלת]

500

1. ראה מס' 486, הערה 1.
2. ראה מס' 518.
3. ראה מס' 492, הערה 1.
4. במברק נוסף שהופנה אל ראש הממשלה הבהיר שרת כי הוא "מחייב בכל תוקף פגישה עם א[דנאואר] מבלי להתחשב בנחשולי הדמגוגיה והפחדנות". הוא הוסיף כי "אין להשהות את הפגישה וחבל לדחותה" וכי לדעתו גולדמן הוא "המועמד היעיל ביותר" והוא צודק בדרישתו שבמקרה הצורך עליו ליהנות מחסותה הציבורית של הממשלה. (מברק שרת אל איתן, 22.11.1951, 130.02/183/8).

501

1. האיגרת נמסרה ב־21 בנובמבר ועוד באותו ערב חיבר אלישיב את המברק שלפנינו (ראה מברק מאלישיב אל משרד החוץ, 21.11.1951, 130.09/2325/6).

מצרים בשאלת הקמת הפיקוד המאוחד המז[רח]־תיכון כביכול "להגנה" משותפת של מזרח קרוב והתיכון.[2] ידוע גם שההצעות הנ"ל נמסרו לממשלות סוריה, לבנון, עיראק, סעודיה, תימן, ישראל ועבר־הירדן. בעשרה בנובמבר פורסמו הצהרת ממשלות ארצות־הברית, אנגליה, צרפת וטורקיה באותה שאלה שנמסרה לממשלות הארצות הנ"ל.[3] ההצעות הנזכרות קובעות מראש "פיקוד מאוחד במזרח התיכון", אכסון כוחות מזוינים זרים בשטח מצרים ויתר ארצות מזרח וכן אכסון מטה הפיקוד בשטח מצרים והעמדת כוחות מזוינים, בסיסים צבאיים, אמצעי תחבורה, נמלים ומתקנים אחרים לרשות המטה על־ידי מצרים ויתר ארצות האזור. עם זאת קובעות ההצעות שהפיקוד כביכול יהיה קשור לנאט"ו. מהצעות והצהרות ארבע המדינות נובע שתביעתן להכנת הפיקוד המשותף באזור מטרתה למשוך מדינות האזור לאמצעים המבוצעים על־ידי הגוש האטלנטי באמתלת ארגון "הגנת" האזור. כפי שהעירה כבר לא פעם ממ[שלת] ברית־המועצות במסמכיה הרשמיים אין למטרות נאט"ו ולא כלום עם מטרות הגנת משתתפיו. להיפך, העובדות מוכיחות שלגוש מטרות תוקפניות ושהוא מכוון נגד ברית־המועצות והדמוקרטיות העממיות. עם זאת מטרותיו מנוגדות לעקרונות או"ם היסודיים שהם שמירת השלום והקמת יחסים ידידותיים בין העמים ולא יצירת גושי מדינות מכוונים נגד אחרים. פעולות מארגני נאט"ו באירופה ובאזורים אחרים מראות שהינו מכשיר המדיניות התוקפנית אימפריאליסטית של מארגניו וארצות־הברית בראש. זה בלבד מוכיח שלתכנית הפיקוד שבהצעות ארבע הארצות אין ולא כלום עם האינטרסים של שמירת השלום והביטחון במזרח ועם האינטרסים הלאומיים האמיתיים של מדינות האזור. הדבר נראה גם מכך שלארגון פיקוד כזה קשורות גם תכניות רחבות של הקמת בסיסים צבאיים חדשים והרחבת הקיימים במצרים, עיראק והארצות האחרות במזרח, המשכת שהות כוחות צבאיים זרים וכן הכנסת חדשים לשטחיהן למרות רצון תושביהן הברור. הגשת תכנית הקמת הפיקוד כביכול היתה מביאה למעשה לכיבוש ארצות המזרח על־ידי צבאות ארצות המארגנות נאט"ו, בראש וראשונה צבאות ארצות־הברית ואנגליה וכן של כמה מדינות אחרות בתוכן כמו אוסטרליה וניו זילנד המרוחקות 12–15 אלף קילומטר מהאזור. מה פירוש מצב כזה לארצות המזרח לא קשה לראות מדוגמתן של אחדות מהן שנפלו לפני עשרות שנים תחת כיבוש צבאות זרים הממשיכים לשהות שם גם היום למרות הדרישות הצודקות של עמי ארצות אלו להוצאת הצבאות הזרים מאדמתם. כיבוש ארצות מזרח קרוב והתיכון על־ידי צבאות זרים והקמת בסיסים צבאיים זרים על אדמתן בהתאם לתכניות יצירת הפיקוד המז[רח]־תיכוני אינם יכולים שלא להביא לאבדן העצמאות והריבונות של ארצות אלו ולהכנעתן למעצמות גדולות מסוימות המנסות לנצל אדמתן, נכסיהן החומריים, נפט, כותנה וכו' למטרותיהן התוקפניות. כל הסתמכות על האינטרסים של הגנת ארצות המזרח אינה למעשה אלא הסוואה למשיכת ארצות המזרח למשימות הצבאיות של נאט"ו המכוונות נגד ברית־המועצות וארצות הדמוקרטיות העממיות. בקשר לכך מוצאת ממ[שלת] ברית־המועצות לנחוץ להדגיש שמהתחלת קיומה של המדינה הסובייטית התייחסה הממשלה הסובייטית בהבנה ובאהדה לשאיפות הלאומיות של עמי המזרח ולמאבקם לעצמאות לאומית ולריבונות. שלא כאותן הארצות שהתרגלו לראות בארצות המזרח קרוב והתיכון את מושבותיהן הרי ברית־המועצות לפי מדיניותה היציבה לתמוך בדרישות הלאומיות הצודקות של העמים כגדולים כקטנים הכירה תמיד בזכותם להגדרה עצמית עד ליצירת מדינה עצמאית בלתי תלויה, דבר הידוע לעם ישראל. מדיניות כזו של ברית־המועצות מתאימה לא רק לאינטרסים הלאומיים היסודיים של עמי המזרח אלא גם לאינטרסים של שמירת השלום הכללי. הממשלה ניהלה תמיד

2. ראה מס' 426.
3. ראה מס' 477 והערת־עורך, עמ' 772.

בעקביות מדיניות של שלום ועדות לכך הצעותיה הממשיות לחיזוק השלום והביטחון שברית־המועצות הביאה לא פעם בעבר ומביאה עכשיו באו"ם וקוראת לשים קץ למרוץ הזיון, לאסור הנשק האטומי, להפחית בשליש כוחותיהן המזוינים של חמש המעצמות, להפסיק המלחמה התוקפנית בקוריאה, לכרות פאקט השלום. כל זה מוכיח כמה אבסורדיות כל מיני הצהרות על איום כלשהו לארצות המזרח שבהסתמכות עליו מנסים להצדיק הכרת יצירת הפיקוד כביכול ומהן מטרותיהן האמיתיות של ארצות־הברית, אנגליה, צרפת וטורקיה בקשר להצעותיהן להקמת פיקוד כזה. הממשלה הסובייטית רואה לנחוץ להעיר תשומת־לב ממ[שלת] ישראל שהשתתפות ישראל בפיקוד המז[רח]־תיכוני כביכול תגרום נזק רציני ליחסים הקיימים בין ברית־המועצות וישראל וכן לעניין שמירת השלום והביטחון באזור המז[רח] [ה]קרוב והתיכון.[4]

ממישראל

502

ד. בן־גוריון וא. קפלן אל א. אבן (ואשינגטון)
D. Ben-Gurion and E. Kaplan to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן IWA899

נוסח נכנס: 93.01/2207/23

תל אביב, 23 בנובמבר 1951

נא למסור למר ורבורג[1] את השדר הבא:

בשנה האחרונה היו לנו שני מאורעות בלתי־צפויים שהכריחו אותנו להוציא סכומים למעלה מן הרגיל ומהיכולת על קניית מזון. מחוץ לזה הבצורת שכמוה לא היתה בארץ זה חמישים שנה והעברה דחופה של כל יהודי עיראק, ולא נוכל לעמוד בהתחייבויותינו אם לא נוכל להשיג עד 10 בדצמבר עשרה מיליון דולר. ובידענו יחסך הנאמן והרקורד המפואר של עבודתך אנו פונים אליך לעשות מאמץ עליון לגייס בשבילנו עד עשירי בדצמבר הסכום הזה. ההענקה תתקבל בסוף דצמבר והיא תעזור לנו לספק צורכינו ההכרחיים במשך השנה הבאה אם המגבית והמלווה ללא אכזבות, אולם אם בינתיים לא נוכל לעמוד בהתחייבויותינו הכספיות עלולים ליהרס כל סיכויינו לשנה הבאה. כמובן שחומר המצב צריך להישאר בסוד ומשום כך אנו מטלגרפים לך בצופן אבל שתי העובדות – הבצורת, יציאת עיראק הן ידועות ואפשר להשתמש בהן בפומבי.

בן־גוריון וקפלן

4. ראה תשובת ישראל במס׳ 521.

502

1. אדוארד וארבורג, יושב־ראש הג׳וינט בארצות־הברית ויושב־ראש כללי של המגבית היהודית המאוחדת.

503

שיחת מ. שרת – א. אידן (בפאריס, ב־23 בנובמבר 1951)
Meeting: M. Sharett – A. Eden (Paris, 23 November 1951)

Report: 130.02/2457/1 :דין־וחשבון

The *Sar* [Foreign Minister] opened by reminding Mr. Eden that the previous meeting took place during the war when he discussed with him the question of saving Jews from German-occupied countries.

Mr. Eden nodded.

The *Sar* then mentioned the friendly relations existing between Israel and Great Britain, to which again Eden nodded his assent.

The *Sar* then said that the relations are twofold:

1. connected with the regional security arrangements, now under discussion; and
2. the direct negotiations.

We would prefer the latter method to the former. He went on to explain the reasons for this. We were a democratic country, where the democratic structure of our society made the State democratic, and not vice-versa; that we were vitally interested in the preservation of freedom in the world and that we would defend ourselves against any attempt or desire to impose a regime alien to the nature of our State. We felt that we could be a great asset to the democracies in the Middle East and in this respect should be treated on a different footing than any other country in that area, with the possible exception of Turkey which is however only at the beginning of developing its democracy. The arguments against our participation in a regional command were the following:

Had Egypt accepted the invitation to join the founders of the Middle East Command all military secrets of Israel would have been open to them, and as long as Egypt still insisted at being at war with us this would mean passing secrets to our enemy.

Here the *Sar* indicated that as things stood Egypt might yet reconsider her stand in the matter, and so our fears remained as strong as ever.

The second point which the *Sar* mentioned in this connection were our relations with the Soviet Union which we were very much interested in preserving as long as possible without on our part precipitating any crisis.

Here again Mr. Eden interjected that also they pursued such a policy.

The *Sar* went on to say that our responsibility for the Jews living in the Soviet Union makes this even more imperative for us, so that their (the Jews') position, which is becoming more difficult since the inception of the State which is deemed to be closely connected with the Western democra-

cies, should not be worsened by any action we might take. We were also saving many Jews from the Satellite countries who could still emigrate to Israel, but this too might be stopped should our rupture with the Soviets become complete. Mr. Sharett indicated in this connection the difference of the Jewish position in the last war with any possible future war. Then the Western Democracies and Soviet Russia were united against Hitler who was the arch-enemy of both.

Here the *Sar* remarked that in case of a show-down Israel would stand with those with whom she belonged, to which Mr. Eden nodded again.

The *Sar* then touched on direct relations between Israel and Great Britain and the United States which could be of direct interest to both, not only to Israel as a democracy but also in many practical respects. He mentioned the contribution which we could bring in the way of communications, the use of our potential especially in the fields of industry and economic expansion, and thirdly military training which we were already getting in Great Britain and which we felt should be increased.

The *Sar* also referred to talks between us and the different British Gov[ernment] dep[artmen]ts in connection with the economic aspect of cooperation. He stated that he had brought this idea also to the attention of Mr. Acheson whom he had seen previously.[1] Speaking about cooperation between Israel and Great Britain the *Sar* brought up the subject of oil and said that we would like to have their assistance both in improving the technical capacity of production of the Haifa refineries and also explained to him the idea of the pipeline from Elath to Haifa.

Mr. Eden who was not aware of this showed great interest and repeated several times that he "liked the idea very much" and said he would take it up on his return to London. He asked Mr. Clark, who was present at the meeting, to take note of this and to remind him of it later.

At this point Mr. Eden said that there was something he would like to ask since this was the result of his talks with the Arabs who had all of them mentioned the question of the Arab refugees as probably the one point which occupies their minds more than any other subject. He was impressed by them and also by the sufferings of the Arabs. After discussing the question with Mr. Churchill he had decided to deal with it as early as possible.

The *Sar* replied that while we should not agree to any form of repatriation of Arab refugees we had departed in this matter from the stand we had originally taken, and he here referred him to the leading article in today's *Times* regarding Israel's position. (Mr. Eden said that he had not

503

1. ראה מס' 498.

read *The Times* of today and so did not know what it contained, but he found, as so often in the past, that he learns of many things happening in England from others.)

The *Sar* went on to explain that Israel's recent departure was that we were ready to discuss the help to the Arab refugees independently of a general settlement, and would also be ready to contribute our share to it. He also stressed that he meant exactly what he said and nothing more.

Mr. Eden said he was pleased to hear this important decision on our part and suggested we stress this aspect more than the negative one of our objection to repatriation. Mr. Eden went on to say that in discussing the question of Arab refugees with Mr. Trygve Lie he had heard from him a proposal of what he called some Middle East Committee which should be set up with headquarters in New York to deal with all problems connected with Arab refugees. He also said it was suggested that Israel should be a member of such a Committee.

Mr. Sharett said he had his doubts about such a Committee but welcomed any increase of activity in this field, and bringing to the attention of Mr. Eden the fact that the Americans have now increased their contributions. Mr. Eden interjected that he knew of this and that the Americans had asked him to double his contribution, which he found it difficult to do.

In conclusion the *Sar* explained the nature of our claims from Germany and asked Mr. Eden that he should support them. Eden said he would study the matter and when an opportunity arose he would deal with it.

The conversation lasted 45 minutes.[2]

504

מ. ישי אל ג. אבנר
M. Ishai to G. Avner

מברק מוצפן מפרי9

נוסח נכנס: 130.09/2356/2

רומא, 23 בנובמבר 1951

הלוי שוחח אתמול ארוכות עם מנהל המחלקה למזרח התיכון. בפגישה השתתף גם גספריני.[1] הועלו על־ידו כל הנקודות לפי הוראותיך הראשונות.[2] האיטלקים הביעו שביעות רצון

2. השווה דיווח על השיחה, 23.11.1951, PRO, FO371/91716.

504

1. קארלו גאספריני, איש המחלקה למזרח תיכון במשרד החוץ האיטלקי.
2. ראה מס' 456 והערה 1 שם.

מהצעותינו וטענו שהדבר דורש איטיות וזהירות. יש להתחשב ברגישות המיוחדת הקיימת במזרח התיכון. מקבלים ברצון כל צעד ממשי לחיסול הבעיות המעשיות העומדות תלויות. רשמו לפניהם ההצעה להחלפת ביקורי משלחת פרלמנטרית. יבררו אפשרות ביקור שר החוץ במחצית השנייה של דצמבר. לא הגיבו בחיוב בפניו כאשר עורר עניין חוזה הידידות והנוטות כי דעתם שעליהם להתחשב עם העולם הערבי וההשפעה בו. כדוגמא הזכירו את טורקיה אשר לפי השקפתם איבדה השפעתה בעולם הערבי בגלל יחס ידידותי מוקדם מדי כלפינו. נקבעה לשבוע הבא פגישה נוספת לבירור הטענות הכלכליות השונות. תשקלו־נא מחדש אם רצוי להמשיך וללחוץ בעניין החוזה, אולי כדאי לחכות לשיחת הציר בביקורו כאן.

505

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

Orig.: 130.02/2454/18 :מקור

Ankara, 24 November 1951

Secret

Re: Conversation With Cevat Üstün, Director General a.i. of the Turkish Foreign Ministry

It will be recalled that before my recent trip to Israel I had a talk with Cevat Üstün, Director General a.i. of the Turkish Ministry for Foreign Affairs, on miscellaneous questions relating to the prospective establishment of the Middle East Command, as proposed by the 4 Powers. Mr. Üstün who was obviously aware that my departure was connected somehow with the 4 Powers' above initiative, asked me to call on him as soon as I come back to Ankara in order to convey to him, quite informally, some up to date explanations on our definitive attitude in this respect. I tried, for some time, to avoid paying this second visit which I rightly expected to be direct interrogatory, but could no longer do so when Mr. Üstün whom I met at a reception in the Indian Embassy politely reminded me of his request.

I called on Mr. Üstün's office this morning and our interview lasted for more than one hour and a half. As foreseen, I had to talk most of the time and, for good order's sake as well as in view of my interlocutor's official capacity, I deem it necessary to submit to you herewith a report of my statements to Mr. Üstün.

At the beginning I tried to limit myself to the official version of our side of the question, namely that we did not reach any conclusions, that, in fact, there was no necessity for us to do so since the 4 Powers' notes had merely an informative character and clearly stated that our advice and comments

shall be asked for in due course during the progress of the SACME [Supreme Allied Commander Middle East] works and that our consultations, therefore, consisted of a sheer exchange of views. I stressed that we reviewed the international situation, the Middle-Eastern developments, the position and political line of each of the 4 proposing powers, the difficulties which beset the implementation of the Middle East Command scheme etc. and I made it clear to Mr. Üstün that the question of our taking position in any of these matters did not arise in the course of our above talks.

After my above exposé which, I have no doubt, was a simple confirmation of what Mr. Üstün already knew on the subject, I was compelled by the series of direct questions put to me by the Director General to give him a more detailed picture of our standpoint, thus having the conversation deviated from objectivity to subjectivity, since I never failed to underline that my replies merely reflect my personal impressions. Herebelow a classified summary of my statements to Mr. Üstün.

(1) Ideologically we are much closer to the West than to the East. Mr. Üstün was not completely satisfied with this general statement and asked me to enlarge on the subject, if possible. I then defined the general trend of our political inclinations and national aspirations mentioning, among other things, the fact that not one Russian Jew has crossed Israel's threshhold since a number of years. This was apparently a sensational revelation for Mr. Üstün.

(2) As a constructive and progressive country we are ready to consider any proposal put forward within the frame of our interests and of those of the whole region and we always welcome with satisfaction any honest initiative aiming at the safeguard of peace and stability in the world, in general, and in the Middle East, in particular.

(3) It is yet too early for Israel to take any decisions regarding its participation – or non-participation – in the Middle Eastern defence plan. I reiterated, in this connection, that we have received no invitation up to this day and I added that, at any rate, the defence plan in itself has not yet taken its definite shape. I also mentioned the fact that the Arab countries' position in this respect is not clear at all and said that according to our information it seems that the Arabs are trying to bargain with the 4 Powers at Israel's expense. Mr. Üstün here dwelt on the word "bargaining" and, emphasizing that he does not possess any information on the subject, he asked me to explain what I mean by "bargaining" and inquired whether the Arabs' demand for the repatriation of the Refugees is included in what I refer to as a bargain. Replying affirmatively, I summed up the origins of the refugee problem in question, the way the Arabs used that problem as a political weapon, regardless of the increasing misery of the refugees

themselves and of the security requisites of the whole Middle East, and I pointed out the Arabs' downright refusal to enter into constructive and reasonable negotiations towards a solution of that problem under the auspices of the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission]. To conclude, I laid particular emphasis on Israel's firm decision to reject any pressure that may be exerted on it in this connection and outlined that Turkey should not fall into delusion in this respect. I did not fail to underline, however, that Israel is willing to contribute to the settlement of the Arab refugees problem and that it has often expressed its readiness to offer indemnisation to the Arabs who possess land in Israeli territory.

In order to enlighten the Director General further on the implications of the Arabs' bargaining, I also mentioned the Arabs' approaches to the Western Powers for the hemming in of Israel's frontiers. Here again I dwelt on our unswerving determination never to yield.

After having carefully listened to my arguments Mr. Üstün inquired if he is to understand from all this that Israel would condition its participation in the Middle East Command to the elimination of the above bargaining items, that is to say, he continued, that should the Allies ever support the Arabs partially or entirely in any of their above claims, Israel would decline any offer for its participation in the proposed collective defence system of the Middle East. Mr. Üstün underlined, in this connection, that his above query is not grounded on any information but merely on a personal supposition. In my reply I remarked the uselessness of arguing on developments which overstep the present factual reality and pointed out, at the same time, that I do not think that the 4 Powers will condescend to make use of bargaining methods in their efforts to set up an effective defence system. However, I said, should this ever be the case, we shall interpret the Allies line of action in this respect as one which aims at putting barriers against our participation in the Middle-Eastern defence system.

After this rather lengthy and often arduous discussion on the "bargaining" chapter, we reverted to our original topic i.e. Israel's general situation in front of the prospective Middle East Command. I went on with my exposé as follows:

(4) As a small country surrounded by hostile and often aggressive neighbours, one of Israel's main concerns is the reinforcement of its military strength and the alleviation of the acute and extremely critical economic crisis it is going through at present. In order to gain Israel's contribution to the establishment of security and welfare in the Middle East, it is imperative, therefore, that, in the first place, Israel be relieved on a large scale of the heavy burden of its own vital obligations. The fact that the 4 Powers'

latest statement on the Middle East contains,[1] among its 11 points, a clause stipulating that the Middle East Command will not interfere with the local conflicts of that area clearly implies that the situation, as regards Israel's relations with the Arab states, is bound to remain unchanged and, consequently, renders Israel's situation more difficult.

(5) Israel is firmly decided to protect its independence and sovereignty within its present frontiers and is determined to fight against any aggressor. Here Mr. Üstün asked me if he is to conclude that we are in favour of the maintenance of the *status quo*, to which I replied affirmatively. Israel is a realistic country, I continued, whose principal aim is the Ingathering of the Exiles. For all these reasons, Israel sees its salvation in its economic and military reinforcement which is, in fact, in full harmony with the interests of the whole area. A strong and stable state of Israel in the midst of the Middle-Eastern chaos – with the exception of Turkey – can only be an asset for the entire Middle East.

When the interview drew its end, Mr. Üstün said that he is now fully enlightened as to our standpoint and promised to communicate to his Government the information I conveyed to him. While seeing me off, he expressed the wish to see the incorporation of both Israel and the Arab world in the Middle-Eastern defence system, after all.

As you can see I made it a point throughout the whole conversation to leave the question of our participation or non-participation to SACME as vague as possible.

Yours very sincerely,

Eliahu Sasson

505

1. ראה מס' 477.

506

א. אבן אל מ. שרת (פאריס)
A. Eban to M. Sharett (Paris)

מקור: 130.02/2449/1

ואשינגטון, כ"ז בחשון תשי"ב
26 בנובמבר 1951

סודי

הנידון: סיוע צבאי

שני חברי סגל השגרירות, מאיר שליט וראש כנף יהודה גלעדי, חיברו במשותף את התזכיר הרצוף בזה.[1] דבריהם השקולים מבהירים את המצב הקיים ומתווים דרכים לגיבוש מדיניות תכסיסית לעתיד הקרוב. ממברקי המרובים תוכלו ללמוד באיזו מידה אני מזדהה עם הצעות אלו או מסתייג מהן.

לי נראה כי, לרגלי סיבות שהזמן גרמן, אין אנו מצווים על נקיטת עמדה פומבית ומפורשת בשעה זו; מאידך, נתון העניין הזה בתהליך של התפתחות מתמדת ואין לשער כי יעבור זמן רב עד שניאלץ להחליט על צעד חגיגי ומכריע. לדעתי, השאלה המרכזית איננה הצטרפות למפקדה אזורית כי אם נכונות לבקש ולקבל סיוע צבאי במסגרת חוק הסיוע ההדדי של ארצות־הברית.

הדיון המפורט בצורת הסיוע – בייחוד כשדיון זה מתרכז בשאלת המשלחת הצבאית – עלול לטשטש את הנקודה העיקרית, והיא התועלת הממשית הצפויה לנו מקבלת סיוע זה. השאלה כיצד להיחלץ מהסכנות הטמונות בהגשמת הסיוע הזה היא שאלה צדדית שיש לבדוק אותה רק לאחר הערכת התועלת הממשית הנובעת מעצם הסיוע. כאן הייתי רוצה לנסח שתי שאלות ולהציע את הדיון בהן, פשוטן כמשמען:

(1) מדינת ישראל מתלבטת קשות במאמציה להחזיק מנגנון ביטחוני שיחסן אותה בפני התקפת האויב השכן. הקושי הזה מוגבר לא מעט על־ידי הסיוע שמקבלות המדינות השכנות חינם ממעצמות צבאיות זרות (ירדן, עיראק ומצרים). אם ניתנת לנו אפשרות להגביר את כוחנו הצבאי תוך הסתייעות בגורם זר ידידותי, מניין לנו זכות ההזנחה וכיצד נרים ראש בפני הציבור שלנו, אנשים נשים וטף, שדאגת קיום נפשות מרחפת עליו בכל יום ובכל שעה? יתר־על־כן, אם נניח כי מדינות ערביות מסוגלות בקרוב להסתייע בעזרה צבאית זאת, כיצד נצדיק ונסבול שינוי חדש של מאזן הכוחות האזורי לרעתנו? הנעיז להופיע בפני ציבורנו ולומר: "אמנם, אין לנו טנקים, אווירוני ג'ט ונשק קל חדיש ומשוכלל, בעוד שכל אלה זורמים חינם ובשפע למחסני הצבאות הערביים – אך נחמו, נחמו עמי! פטורים אנו ממשלחת צבאית אמריקנית. ראו וקדשו את ההישג המפואר הזה והסתפקו בנשק מועט ופחות יעיל."

(2) תקציב הביטחון מהווה מעמסה כספית כבדה על צוואר העם. בלית ברירה מקבל העם את העול הזה ברצון ובגאווה וסובל בשמו את חבלי המצוקה והדוחק. אולם, כשיש ברירה – מניין לנו הזכות המוסרית להטיל על ציבורנו עול כבד שאת חלקו המכריע אפשר להעביר לכתפיים יותר רחבות ואיתנות. נניח כי על־ידי בקשת סיוע צבאי לפי החוק הקיים אפשר היה

506

1. התזכיר לא הודפס כאן.

לחסוך 10–15 מיליון דולר מטבע אמריקני בשנה זו. האם מצבנו במטבע זר מרשה לנו בעליל להזניח את האפשרות הזאת ואת האפשרויות הגדולות יותר הנובעות ממנה לשנה הבאה? אם נניח כי העדר משלחת צבאית אמריקנית היא אחת המותרות הגדולות והיקרות – ואינני מזלזל בנוחיות ההעדר הזה כל עיקר – כמה כדאי לשלם עבור מותרות כאלה, והאם כדאי להקריב למען ההרגשה הטובה ולמען הנוחיות הדיפלומטית – את עצם יעילות הצבא ואת סיכוי היציבות הכלכלית?

לי נדמה כי מחסור בנשק חדיש והפרש מתמיד במאזן התשלומים – שניהם גרועים ומסוכנים שבעתיים ליציבות המדינה ולביטחונה מקיום משלחת צבאית אמריקנית על אדמת ישראל, אם־כי מוטב לו יכולנו להימנע ממשלחת כזאת.

על־כל־פנים הנני מציע שלא נראה את הבעיה הזאת רק כשאלה מדינית מופשטת אלא נשקול גם את צדדיה המעשיים והממשיים ביותר. הרהורים אלה אינם באים כדי לתבוע מעשים מיד כי אם לסייע להכשרת המחשבה וההרגשה לקראת העתיד הקרוב.

בברכה,

אבא אבן

507

ג. רפאל אל מ. שרת (פאריס)
G. Rafael to M. Sharett (Paris)

מקור: 130.02/2447/11

פאריס, כ"ז בחשון תשי"ב
26 בנובמבר 1951

סודי

הנידון: שיחה עם מר פאלמר

ב—12.11.51 נפגשתי, לפי החלטת השר, עם מר פאלמר, כדי לברר את מגמותיו לגבי סיום ועידת פאריס והגשת דו"ח לעצרת. פתחתי באמרי שבאתי לשוחח עמו על צורת הטיפול בבעיית ארץ־ישראל בעצרת זו. ללא ספק תשפיע גישת הוועדה לבעיה גם על מהלך הדיונים. בבירור שאלה זו אנו יוצאים מתוך 5 הנחות שאת אמיתותן אני מעמיד לשיפוטו:

(א) ועידת פאריס נכשלה.

(ב) קיים סכסוך בין המערב לבין ארצות ערב לכל אורך החזית ממרוקו עד פרס.

(ג) בחוגי האו"ם אין רצון להמשיך בוויכוח המדיני המסורתי בבעיית ארץ־ישראל.

(ד) תכניות ארגון הביטחון האזורי מחייבות גישה זהירה ומחושבת שלא תפגע באינטרסים של ישראל.

(ה) התפתחות העניינים בליגה עלולה, בעוד חודשים מספר, להביא למצבים חדשים העלולים להשפיע לטובה על פתרון בעיית ארץ־ישראל, אולם בשלב זה אין סיכויים להתקדמות ולהתקרבות בין ישראל לארצות ערב.

פאלמר ענה כי הוא מקבל את כל ההנחות האלו ובפרט הגיע למסקנה שוועידת פאריס תסתיים בכישלון. הוועדה השתדלה להשפיע עלינו לשתף פעולה עמה בכל השלבים, כי היא יכולה

להגיע למסקנות רק לאחר ששני הצדדים יביעו את דעותיהם על הצעותיה. על־כן ביקשונו למסור תחילה את הערותינו להצעות הוועדה ואחרי קבלת תשובת הערבים יסתיים מעגל הדיונים ובירור שיסתיים ללא תוצאה.

עניתי לו כי אם הוא מקבל את הנחותינו, אולי יתייחס גם באהדה למסקנות שאנוכי מביא לפניו בשלב זה רק כשיקולים אישיים ראשונים: הדיון בעצרת בשאלת ארץ־ישראל צריך להתרכז על פתרון בעיית הפליטים באמצעות האומות־המאוחדות בדרך של יישובם בארצות ערב. בפעם הראשונה הופיעה משלחת ארצות־הברית לשולחן הדיונים כשבאמתחתה הקצבה גדולה של 50 מיליון דולר – דבר הנותן יתר תוקף להופעתה. ישראל מוכנה לדון עם האו"ם על חלקה בשטח הפיצויים. שני דברים אלה מסוגלים ליצור את הבסיס החיובי להחלטה קונסטרוקטיבית של העצרת. בו בזמן שבכל יתר השאלות השנויות במחלוקת בין ארצות ערב והמערב אין כל סיכוי לפתרונות קונסטרוקטיביים בעצרת הזו, אפשר להפתיע את העצרת, בשנה זו, בהצעות קונסטרוקטיביות באחת השאלות הדחופות הנובעות מהמלחמה הארצישראלית. גישה כזו היתה מקצרת את חזית הסכסוך בין המערב וארצות ערב על־ידי הורדת הבעיות המדינ[י]ות ממסגרת דיוני האו"ם.

נמנעתי מלדבר על גורל הוועדה עצמה.

פאלמר השיב כי דברי נראים לו וכי הוועדה מתכוננת לסיים את ועידת פאריס מיד לאחר קבלת תשובות ישראל וארצות ערב ולמסור דו"ח לעצרת. למעשה, טיוטת הדו"ח כבר מוכנה. בדעתם להגיש דו"ח עובדתי אשר יסביר את סיבות הכשלון של הוועידה ויעריך את סיכויי השלום. אין בדעתם להציע לעצרת את ההצעות שהגישו לצדדים כפתרון לבעיית ארץ־ישראל. במסקנותיהם הם מוכנים לציין את רצוננו להשתתף עם האו"ם בפתרון בעיית הפליטים, במידה שנביע את עמדתנו זו בבהירות בפני הוועדה, בתשובה להצעותיהם.

אף הוא סבור כי מוטב למנוע בעד ויכוח מדיני על בעיית ארץ־ישראל השנה וחושב כי אולי מוטב לאחד את הדיון בשני סעיפי סדר־היום הנוגעים לארץ־ישראל – הדו"ח של בלנדפורד והדו"ח של ועדת־הפיוס. לבסוף הסביר לי מר פאלמר כי כל כוונתו להשפיע עלינו להתייחס להצעות הוועדה נבע מרצונו למנוע שהאשמה לכישלון הוועידה תוטל על ישראל מטעמים טכניים ופורמאליים. על־כן הוא שמח כשנודע לו שעות מספר לפני כן, מפי מר פישר, שישראל תמסור את הערותיה לוועידה.[1]

בברכה,

ג. רפאל

507

1. ראה מס' 489 (נספח).

508

מ. קומיי אל א. אילת (לונדון)
M. Comay to E. Elath (London)

Copy: 130.02/2457/1 :העתק

Tel Aviv, 27 November 1951

Top Secret and Personal

P[RIME] M[INISTER]'S REPLY TO MR. EDEN

Enclosed is the Prime Minister's reply to the Morrison message,[1] for submission to Mr. Eden personally. I have already cabled you to request an interview.[2]

2. Please note (a) that the reply is in a form similar to that of the original message; (b) that the date, November 28th, represents the date on which the reply is despatched from Israel by the Prime Minister and not the date on which it is physically handed over by you. There does not appear to be any need for a covering note.

3. You should state that Mr. Ben-Gurion assumes that the contents of his reply will also be conveyed to Mr. Churchill, particularly as it involves defence matters.

4. You should also refer to the fact that during the course of the past year, various talks in the spirit of the P[rime] M[inister]'s reply have taken place between Israel representatives and representatives of the U.S. Government – amongst them, the conversations that Mr. Ben-Gurion had with the President, General Marshall and Mr. Harriman,[3] during his visit to the United States earlier this year. In this connection, you should mention that prior to Mr. Ben-Gurion's departure, he obtained the consent of Mr. Morrison, through the British Minister in Israel, to mention to the American leaders that he had received Mr. Morrison's message. If Mr. Eden had no objection, the P[rime] M[inister] would like also to make the U.S. Government acquainted with his reply to Mr. Morrison's message.

M.S.C.

508

1. ראה מס' 138.
2. השיחה התקיימה ב־3 בדצמבר. ראה מס' 513.
3. ראה מס' 156.

נספח
Appendix

Reply from Prime Minister of Israel to Message from the British Secretary of State for Foreign Affairs

During the conversations I had with General Robertson last February,[4] I expressed my personal views about the relations I should like to see established between Great Britain and Israel. Your predecessor, Mr. Morrison, thereupon sent me a message on 23 April, 1951, which I greatly appreciated. As I explained to your Minister here, I was not then in a position to respond to it officially, pending the general elections in Israel and the formation of a new Government. I have now put those views before my Government, and received its general approval for them.

2. We welcome the statement made in the message of the Foreign Secretary that it is the earnest desire of the British Government to see a strong, prosperous and peaceful Israel, and to co-operate with its people both in peace and in resistance to the dangers which threaten our countries. We are aware of the realities of the existing situation, which more than ever calls for our close co-operation along the lines I suggested to General Robertson.

3. We are willing to do our share in safeguarding the common interests of our two countries and in promoting the aims of the free world in the Middle East and elsewhere, while at the same time ensuring our primary needs – the integration of immigrants, the development and security of our country and peace with our Arab neighbours.

4. We should welcome a growing measure of co-operation in furthering our mutual interests, preserving peace and resisting aggression. To enable us to play our part effectively, it will be necessary to strengthen our industrial potential, to develop means of transport and communication (ports, airfields, roads and railways), to improve the training and equipment of our armed forces on land, sea and air, and to provide stocks of food and fuel.

5. In our view, direct conversations on concrete plans might well be initiated now between our Governments.

4. ראה מס' 68 ר"ז.

509

תזכיר מאת מ. שרת[1]
Memorandum by M. Sharett[1]

93.08/345/21

Paris, 29 November 1951

1. There are three aspects of the Palestine situation which come into consideration as subjects of United Nations concern:

(a) The security problem.
(b) The refugee problem.
(c) The problem of the relations between Israel and the Arab States.

2. There is no question as to the competence of the U.N. to deal with (a) and (b), nor as to the practical necessity for U.N. action in those fields. It is, however, open to serious doubt whether there is any justification for the continued intervention of the U.N. in (c), and in particular for the maintenance by it of a permanent organ or the assumption of special powers for this purpose.

3. Problem (a) is today under effective control through the operation of Armistice Agreements, presided over by U.N. Chief of Staff and his subordinates, and the intervention, in case of need, of the Security Council. No additional powers or organs are called for in discharge of this function as the Armistice Agreements deal comprehensively with all aspects of inter-State security, while all States concerned, as well as the Chief of Staff, have direct access to the Security Council.

4. Problem (b) is, or should be, the responsibility of the Relief and Works Agency. Two developments have occurred of late which hold out a promise of quicker progress towards resettlement: the appropriation by the American Congress of fifty million dollars for this purpose and the declaration of readiness by the Government of Israel to enter into immediate discussions with the appropriate U.N. organ concerning the discharge of the liability which it has accepted for the payment of compensation for the abandoned Arab lands.

5. These two pressing aspects of U.N. concern having thus been provided for, there remains the question of inter-State relations. It is primarily to solve this that the Palestine Conciliation Commission was originally established. After continuing in operation for three years the P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] is now reporting failure. The fact is that

509

1. שרת מסר את התזכיר למזכיר הכללי של האו"ם ב־29 בנובמבר בעקבות שיחתם יומיים קודם לכן. (ראה דיווח על השיחה במברק שרת אל אבן, PT178, 28.11.1951, 93.02/183/3).

not only has it been unable to advance matters towards a peace settlement but its mere existence has served to retard progress. The semblance of cooperation with a U.N. organ concerning a peace settlement has obscured the issue and enabled the recalcitrant party to escape public odium which might otherwise have caused it to give up its intransigent attitude. The lesson of this experience – all the more impressive in view of the high calibre of the Commission's members, their devotion and perseverance – is unmistakable: the P.C.C. should be dissolved, no other organ should be established to take its place, and no powers of conciliation and mediation should be conferred upon any of the organs which will continue in existence.

6. If this course is adopted, the problem of relations between Israel and her neighbours will fall into proper perspective. Each of these States is independent and sovereign. They all (with the sole exception of Jordan) are members of the U.N. It may be regrettable that there is no mutual recognition between them, no final determination of boundaries, no communications or trade or any other normal intercourse. Yet this state of affairs constitutes no crisis and does not call for any further special effort on the part of the U.N. so long as the security aspect and the burning problem of human mass suffering are under control. If the States concerned are willing to compose their differences, they are always free to do so by direct negotiations. If they choose to resort to the good offices of the U.N., they can always apply to the Secretary-General. If there is a will there is a way. but unless there is a will – a mutual will in this case – no amount of institutional ingenuity will be of any avail.

7. Actually, the way is always open before Israel and the Arab States to advance towards peace from the Armistice Agreement and within their very framework. Each Agreement provides for its own revision and lays down a procedure for this eventuality (e.g. Article XII, paragraph 5 of the Egypt–Israel Armistice Agreement). No limits have been set to the nature of the revision that may be mutually agreed upon. The framework of the Armistice Agreements can thus be extended to comprise the solution of any problem of inter-State relations up to a complete and definitive peace settlement. There are two advantages to be derived from this method. First, it may be easier for an Arab State, if it at all wants peace, to progress towards it under the gui[s]e[2] of a revision of the Armistice Agreement than by a more spectacular procedure. Secondly, the fatal blunder committed in stringing all the Arab States together for the purpose of peace negotiations would in this case be avoided, as the Armistice Agreements were concluded with each Arab State separately and their revision would of neces-

2. במקור: guide.

sity follow the same procedure. But in order to bring the armistice machinery into operation with this object in view no new powers need be conferred upon the Chief of Staff. All that is required to initiate a revision is an application to the Secretary-General by one of the parties to the Agreement, and what is necessary to ensure the success of such revision is the willingness of both parties to accomplish it.

8. The adoption of the programme here outlined would help considerably to normalise the position, to simplify issues and to save funds. Two U.N. organs would remain operating in the field: the Truce Supervision Organisation and the UNRWA [United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees], dealing, respectively, with the security situation and the resettlement of refugees. The solution of outstanding problems between Israel and the Arab States will be left to time, which is another way of saying to the growth of a real will for peace in the latter camp. The removal of the fig-leaf now covering the nakedness of the Arab refusal to advance towards peace – a fig-leaf represented so far, quite unintentionally, by the P.C.C. – would either force the intransigent party to come out into the open with its real attitude and face the consequences, or resort to the expedient of revising the Armistice Agreements in order to advance towards a settlement in a less obtrusive manner than by formal peace negotiations.

9. There remains the problem of the Advisory Board to the UNRWA. If its continuance is superfluous or wasteful it can be replaced by a supervisory board of the same or more restricted composition sitting in New York. Such a board should preferably consist of the United States, the United Kingdom and France only. A small committee of three might develop real competence for passing judgment on plans of resettlement which would be submitted by Mr. Blandford and his associates.

10. The proposal to set up in New York an over-all policy board consisting of eleven States is objectionable on several grounds. First, a new cumbersome body would be created, likely in due course to develop vested interests of its own not always conducive to the achievement of practical ends. Secondly, the mere existence of such a body would ensure the annual inclusion in the agenda of the General Assembly of an item, the very discussion of which, as experience has shown, has in general tended further to inflame rather than pacify. Thirdly, if this body is to inherit the general powers of the P.C.C., both the futility and the harmfulness of these powers would be perpetuated. Fourthly, if the idea that the P.C.C. should die heirless is accepted, and the new body is charged only with the supervision of the UNRWA, it would hardly develop any competence because of its size but would fret at the limitation imposed upon it. Fifthly, the fact that both sides – Israel and the Arab States – would be represented, far from paving

the way for peace, would in the circumstances now prevailing merely serve to obstruct the effective functioning of the board by introducing into the deliberations the heat of political controversy. Lastly, for Israel, participation in such a board would raise grave issues: Israel would be invited to enter the board alone whereas the Arab side would not only be represented by at least two members, but would be solidly reinforced by at least two more States completely identified with the Arab outlook – a combination to which no measure of support which Israel might occasionally get from a State friendly to itself could serve as an effective counterpart.

הערת־עורך
Editorial Note

תשובת ישראל לאיגרת שלוש המעצמות על שילומים מגרמניה

ב־30 בנובמבר מסרו נציגי ישראל בבירות המערב את תשובת ישראל לאגרות ארצות־הברית, צרפת ובריטניה מה־5 ביולי 1951 (ראה מס' 254 והערת־עורך, עמ' 438). הנוסח בשלוש האגרות דומה, פרט לסעיף 10 באיגרת התשובה לארצות־הברית העומד במיוחד על בעיית יכולת התשלום של גרמניה שעוררו האמריקאים באיגרתם. לברית־המועצות לא נמסרה איגרת מאחר שהסובייטים לא השיבו לישראל על האיגרת מה־12 במארס ואף לא הגיבו על תזכורת ישראלית בעניין.

להלן יובא נוסח האיגרת שמסר אבן לסגן מזכיר המדינה האמריקאי ג'יימס ווב. בעת מסירת האיגרת הדגיש אבן את המחוייבות של בנות הברית להסביר לאדנאואר את עמדתן בעניין השילומים. הוא הבהיר כי אם בדיונים של שרי החוץ המערביים לא ידברו עם אדנאואר גם על בעיית השילומים הוא עלול לחשוב שהעניין איננו חשוב וכך תיחלש העמדה הישראלית. ווב הזכיר בהקשר זה את התערבותו של מקלוי אצל אדנאואר, אך לא פירש את מהותה. (ראה מברק אבן אל שרת, WPT18, 30.11.1951, 93.01/2207/23; אבנר אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 4.12.1951, 130.10/2515/1; ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 17.12.1951, 93.03/3028/1.)

510

איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית (וואשינגטון)
Note from the Government of Israel to the Government of the United States (Washington)

Copy: 93.03/96/4 :העתק

[Washington], 30 November 1951

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Acting Secretary of State and has the honor to refer to the Note of the Secretary of State dated July 5, 1951,[1] concerning the claim advanced against

510

1. מס' 254.

Germany by the Government of Israel in respect of material amends for the criminal acts committed by Nazi Germany against the Jews in Europe.

2. The Government of Israel appreciates the sentiments expressed by the Secretary of State with respect to the monstrous crimes committed by Nazi Germany. It has always been clear that the United States shares the revulsion of the civilized world at the planned and systematic extermination of European Jewry. The Government of Israel notes with satisfaction the assurances by the United States Government of its continued concern for mitigating the effects of Nazi cruelty, and submits the following observations on the Note of the Secretary of State dated July 5, 1951.

3. The Israel claim is for collective recompense against Germany; it is not a claim for what is commonly classified as reparations resulting from war damage, nor is it confined to events which took place during the period of war. The policy of exterminating European Jewry and looting its property assumed its most violent and far-reaching proportions in time of war; but it was not merely a war-time policy. It was a policy which had formed a basic tenet of Nazism and was pursued as a primary objective of the German Government from 1933 onward. In the words of the Nuremberg Tribunal: "With the coming of the Nazis into power in 1933, persecution of the Jews became official state policy."

4. The loss of Jewish life and the enormity of Jewish suffering are beyond the realm of any material computation. On the material side alone the loss of property is of staggering dimensions. It has been authoritatively estimated that Jewish property confiscated and plundered totalled over six billion dollars. In comparison with the enormity of the total plunder, any payments by way of restitution or indemnification would be insignificant. No matter how these claims are assessed, a vast gap will exist between what was taken and what has been recoverd.

5. Israel was and still remains the main refuge for victims of the Nazi holocaust. It is true that survivors have been admitted to other countries; but the five hundred thousand immigrants who have settled in Israel represent the largest aggregate of survivors and include the sick and the aged as well as the able-bodied. The expenditures incurred by Israel on this account are enormous in proportion to the population of Israel or its national income. The Note of the Ambassador of Israel of March 12, 1951[2] describes these costs in some detail. Reintegration of these survivors into society, their establishment as productive members of Israel's economy, the care of the sick and the aged, are primary concerns of the Israel Government and constitute a major demand on its budget. The sum requested, one and a half billion dollars, covers no more than the cost of settling these

.2 מס' 84.

survivors in Israel. Without in any way depreciating the contribution of other countries in which victims of Nazism have found refuge, it is evident that the sums spent by Israel for this purpose and the burden imposed on the Israel economy stand in a completely unique category.

6. The Note of the Secretary of State recalls the Paris Agreement on Reparation. However, since the Israel claim for recompense is not strictly a reparation claim, the Agreement reached at that Conference cannot be regarded as decisive in this context. The Paris Conference was primarily concerned with the traditional bases of reparations – damage suffered in the territory of the claimant nation, or to the property of the nationals of the claimant nation; and amounts expended in the prosecution of war. No claim such as the present Israel claim, was considered at that Conference.

7. Similarly, the payment of three hundred and fifty thousand pounds sterling, remitted to the Government of Israel by the Government of the United Kingdom, is not in any way related to the present claim of the Israel Government. That sum represents part of the funds formerly vested in the Palestine Custodian of Enemy Property and transferred to the Israel Government under the terms of the Anglo–Israel Financial Agreement of March 30, 1950.[3]

8. The Final Act of the Paris Reparation Conference did provide, as the Secretary of State's Note recalls, a certain measure of relief intended for non-repatriable victims of Nazi action. That measure of relief, however, is wholly unrelated to the basis of the present Israel claim. Article VIII of the Final Act recognized atrocities and wrongs, but can hardly have been regarded by its signatories as an adequate measure of relief. Indeed the provisions of the Final Act were designed solely as a stop-gap and emergency measure of a strictly limited nature. The amounts provided were not calculated in relation either to losses suffered or to costs of rehabilitation and resettlement. The sums so provided did not represent any considerable measure of recompense, nor did they amount to a financial program for the rehabilitation of the survivors of persecution. The sources of the funds provided under the Final Act were and remain uncertain. Relatively little was recovered from so-called non-monetary gold, despite the best efforts of the International Refugee Organization. A substantial part of the funds earmarked from German assets in neutral countries remains even now unpaid, and nothing whatsoever has been recovered from the heirless assets allocated by the Paris Agreement. Thus, although the Final Act of the Paris Reparation Conference may be deemed to have recognized the validity of claims based on Jewish losses, and on expenditures for relief

3. ראה כרך 5, מס' 148.

and resettlement, it can not validly be cited as a barrier of the claim here presented.

9. In his Note of July 5, 1951, the Secretary of State points out that "many nations and peoples experienced tremendous losses and sufferings at the hands of the Nazis, and that none can expect its reparation receipts to reflect compensation in any substantial measure." The Secretary of State further states that no indemnity can atone for the sufferings of the victims of Nazism and the loss of human life. The Government of Israel fully shares this view. It will surely be agreed, however, that the vast scale and inexpiable nature of these monstrous acts do not exempt those in whose name these deeds were done from making such amends as are possible. The conclusion is rather that Germany should at the very least take reasonable steps to alleviate the misery for which the people of Germany are admittedly responsible. Even full satisfaction of the claim of the Government of Israel for one and a half billion dollars would not reflect compensation in any substantial manner for the enormous material losses suffered by the Jewish people at the hands of the Nazis.

10. The Note of the Secretary of State points out that "reparations must be of a character which would not impose a financial burden on the Allies." The Government of Israel believes that its claim can be satisfied out of Germany's own resources, without entailing a financial burden on any Allied Government. Germany's economic recovery, as described in authoritative reports, is evidenced by her industrial output, which exceeds that of 1936, and by her standard of living which is already above that enjoyed by the people of Israel. In this connection the Ambassador of Israel draws attention to his *Aide-Mémoire* submitted to the Department of State on June 29, 1951.[4] Developments in Germany since that date have reinforced the validity of the main submission of that *Aide Mémoire*, namely, that the satisfaction of the Israel claim is fully within the capacity of the German people. The Government of Israel is confident that a suitable method for the discharge of its claim can be devised, without imposing a financial burden on the Allies.

11. The Government of Israel has taken note of the assurance by the Government of the United States that the new relationship between the United States Government and Germany will not constitute a definitive settlement of all issues arising out of the war, nor will it prejudice at the time of such settlement further consideration of any unresolved question. Since the claim of the Government of Israel is special in character, there would seem to be no reason to postpone satisfaction of the claim until such time as a final peace settlement is achieved. However, despite the absence

4. ראה מס' 243.

of peace treaties there is constant movement towards the settlement of German problems, including the problems of German indebtedness; any delay in settling the Israel claim at this time would in itself prejudice the settlement of that claim.

12. On September 27, 1951, Chancellor Adenauer made a statement in the Bundestag of the Federal Republic of Germany admitting that unspeakable crimes were committed in the name of the German people and that these crimes demand moral and material compensation. This acknowledgement of German obligation, however, should not be regarded as a reason for the Occupying Powers to divest themselves of their own direct responsibility. The Occupying Powers, who have had decisive influence and control in German affairs since the end of the war, are the trustees of the interests and conscience of the world community in all matters affecting German crimes and German obligations. It is inconceivable that these powers should not have a positive policy to urge in respect of a claim which has such profound moral and international implication.

13. The Government of Israel confidently hopes that the Government of the United States will impress on the Government of the Federal Republic of Germany the urgent and compelling necessity to give effective satisfaction to its claim which constitutes but a limited measure of atonement towards the Jewish people for the unparalleled agony which was inflicted upon it.[5]

511

א. קובובי אל מחלקת מזרח אירופה
A. Kubovy to the East European Division

מברק מוצפן פ302

נוסח נכנס: 130.09/2343/1

פראג, 2 בדצמבר 1951

(א) סקזשבסקי אמר לי ביום השישי [30 בנובמבר] בנוכחות סלוצ׳ינסקי כי העלייה הגדולה נגמרה, אולם יש מקום לטיפול אינדיבידואלי במקרים הראויים לתשומת־לב, וכי הוא אומר זאת בשם הממשלה וכתוצאה משיחתנו האחרונה. העירותי כי היה טיפול אינדיבידואלי גם בחודשים האחרונים, אמנם טיפול בלתי־ידידותי שתוצאותיו היו אפסיות ושאלתי אם עלי לפרש את הודעתו כבשורות שיפור במצב הקיים. השר ענה כי אינו יכול להוסיף לדבריו. המשכתי לחקרו ובהמשך השיחה אמר: (1) במפורש, כי תהיה בהחלט האפשרות לסדר מקרים דומים לאלה שהעליתי כדוגמאות. (2) בעקיפין, כי אין להסיק מסקנות מהטיפול הקודם המתייחס לתקופה

5. לתשובת ממשלת ארצות־הברית ראה איגרת מיום 24.1.1952, 93.08/344/23.

שלפני החלטת הממשלה. שאלתי איזה משרדים יטפלו בדבר והוא ענה המשרדים המוסמכים הקיימים. לא הצלחתי להניעו לדייק.

(ב) אני נוטה לראות בהודעת סקושבסקי התקדמות כי בשיחותינו הקודמות גישתו היתה או שלילית או מתחמקת. אם אמנם דנה הממשלה מחדש בעניין העלייה ולא סתמה עליו הגולל הרי זה מפנה חשוב. השבועות הבאים ילמדונו אם עשינו צעד קדימה ואם במידה משביעת רצון. אשר לסתימות דברי סקושבסקי אולי היא נובעת: (1) מהחשש להדים שהודעה יותר ברורה עלולה לעורר בין היהודים והלא־יהודים גם יחד. (2) מעמדתו הבלתי־ידידותית האישית בעניין זה.

(ג) הרגשתי גברה מטעמים שונים שאם נתקבלה החלטה חיובית ידוע לצירנקיביץ הדבר. ראיתי ממכתבו של סתת מה־14 בנובמבר 124386[1] שבניגוד להצעתי מתכוננים הזוגות המפורדים לשלוח תזכיר לנשיא. עצתי היא כי לכל הפחות יישלח העתק לצירנקיביץ.

(ד) יש הרואים גם סימנים למפנה בפעילות הגדולה שהייבסקציה גילתה בשבועות האחרונים. גדוליה כינסו במספר מקומות את אנשי אמונם וציוו עליהם כי יניעו בכל האמצעים את המועמדים לעלייה לבטל את בקשותיהם. ה"פאלקסשטימע" מצדה מגדפת בכל יום את ישראל ובהסתמכה על "קול העם" מאשימה את הממשלה כי כרתה ברית עם "הרוצחים הנאציים" למען מלחמת עולם שלישית. מטרת ההתקפות היא להפחיד את היהודים מכל מגע אתנו.

(ה) אחרי חילופי הדברים בעניין העלייה אמר סקושבסקי ששמע כי נשאתי נאומים פומביים בערים אחדות והטפתי להגירתם של אזרחים פולניים ממוצא יהודי, בהטילי עליהם פחד ממלחמה ופוגרומים והעיר כי הדבר עומד בניגוד לנוהל המקובל ולחוקים הפולניים. את המשפטים האלה הקריא מעל נייר בהתנצלו שהצרפתית שלו גרועה אם אינו מתבונן. אמרתי שאני משתומם שהוא נותן אמון בעלילות מסוג זה הערוכות בסגנון ה"פאלקסשטימע". אם הוא מתכוון לדברי הקצרים לפני "יזכור" בקראקוב הדגשתי בהם את הידידות שבין פולין לבין ישראל. השר ענה כי אמנם הבינו את דברי בקראקוב כפי שמסר. הוספתי כי קונסול פולין בישראל נואם בערים שונות באספות הליגה, מוציא בוליטין ומסדר תערוכות ואין עיננו צרה בו. השיב כי מחשבתו נתונה לעתיד וכוונתו ידידותית. נפרדנו באווירה די טובה.[2]

הציר

511

1. סתת מסר על התארגנות משפחות מפורדות לעליית בני משפחותיהם מפולין ועל ידיעות בדבר תזוזת־מה ביחס השלטונות לנושא עליית קרובים (130.11/2502/11).
2. לאחר השיחה עם סקו'שבסקי נפגש יועץ הצירות הישראלית, י. לרון, עם סלוצ'נסקי כדי לברר פרטים על ההחלטה בעניין העלייה. סלוצ'נסקי אישר את הודעת השר שממשלת פולין החליטה על עליית קרובים ואף רמז על הגדלת מספר הדרכונים לכדי חמשת אלפים. לרון ציין כי סלוצ'נסקי "היה ידידותי באופן יוצא מן הכלל". (מברק לרון אל משרד החוץ, 3.12.1951, 130.09/2306/4; לרון אל מחלקת מזרח אירופה, 6.12.1951, 130.11/2492/20).

512

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Coded Tel. מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 :נוסח יוצא

Paris, 3 December 1951

We are about enter lists in Ad Hoc on Germany.[1] Fischer will be spokesman. We shall oppose Bonn's being seated C[ommi]ttee as thin end readmission even if alone. On merits Fischer will speak soonest after kick-off by West and before East reacts to avoid false identification. Points to be made as my letter 27 Nov[ember][2] para. 18 adding:

(1) We maintain position re *ultra vires* as in my speech plenum but majority overruled law hence we enter disc[ussion] on merits.
(2) Question is not feasibility democratic techniques but prevalence democratic spirit i.e. danger renewed use democratic procedures for subversion democracy as in past.
(3) Stern warning against placing arms in hands of Germans west or east.
(4) Mention *Shilumim* [restitution] appropriate context.

Line should be without giving up opposition whole idea enquiry Com[mittee] as initial step complete moral rehabilitation Germany way be kept open for our moving later stage amendment to terms ref[erence] accordance (2) above as preliminary subject enquiry.

Am not prejudging this issue in our first intervention as

(a) premature imply acceptance commission idea by amending terms ref[erence];

512

1. ב־4 בדצמבר עמד להיפתח הדיון בוועדת אד־הוק של העצרת על מינוי ועדה שתחקור את האפשרויות לקיים בחירות בגרמניה.
2. שרת נימק את גישתו בזכות הופעה ישראלית בוועדת אד הוק בניגוד לגישת בן־גוריון ואיתן. בן־גוריון סבר כי "די בנאום אחד בשם ישראל" ואילו איתן חשש שישראל תפריז בהצגת עמדה נדושה ולא יימצא קהל שומעים סובלני לשרת. (ראה מברק איתן אל שרת, TP295, 21.11.1951, 130.09/2344/9.) שרת הסביר כי לאור התערבותו הדרמטית נגד העלאת שאלת גרמניה על סדר־היום בעת הדיון במליאת העצרת "אין להעלות על הדעת שנמלא פינו מים בשעה שיתחיל הדיון לגופו של עניין". הוא הבהיר כי בכוונת המשלחת לא להתנגד התנגדות הפגנתית להצעת משלוח ועדת חקירה לגרמניה אלא להשפיע על הגדרת תפקידיה על־ידי הטלת המשימה "לברר תחילה באיזו מידה נעקרה הרוח הנאצית מנשמת העם הגרמני והוא נעשה מוכשר לא רק לקיים בחירות דמוקרטיות אלה להשתמש בבחירות אלו לשם השלטת דמוקרטיה אמיתית בחייו". שרת הוסיף כי יש לומר בפתיחת הדברים ש"אין אנו שואפי נקם... ולא תיתכן נקמה בעד נהרות הדם השפוך". "מרכז הכובד של הנאום צריך להיות לא בנקודה היהודית אלא בעניין הדאגה לעתיד הדמוקרטיה ושלום העולם אשר הנאציזם המתחדש הוא אויבם בנפש, כל שכן אם יזויין". (אצ"מ A245/82.)

(b) Before decide move amendment must sound del[egation]s;

(c) This is moot point in our midst.

Self and Jacob [Robinson] feel rather than stick demonstrative opposition and prove to Germany our complete isolation and impotence preferable show Israel stand is of practical effect.

Some friends feel strongly this is slippery slope committing us final analysis acceptance Germany's admission U.N. Unless hear from you contr[ary] shall decide according my lights. Consult Prime Minister, cable,[3] essential you prepare press. Nahum [Goldmann] fully concurred my views when saw him on way Israel.

Sharett

513

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI106 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 4 December 1951

Most secret. I yesterday presented Prime Minister's message to Eden.[1] Entering secretary's room again crossed with Adenauer and entourage, this time however without apparent close range press witness. Eden read message twice stating he fully aware its "great importance". He asked me thank Prime Minister and report that message will be carefully studied by them and contents conveyed by him to Churchill. In reply my enquiries he said has no objection Prime Minister acquainting U.S.A. Gov[ernmen]t content message adding they have no secret from their American friends.

Course further conversation he highly praised *Sar* [Foreign Minister] for his very able presentation our views in their talk Paris which had convinced him similarity principles foreign policy our two countries and basic understanding on matters of vital interest to both. He further declared that always keeps to his promises and statements and will adhere policy friendship with Israel which he has defended and advocated on several occasions personal and public.

3. איתן הבריק לשרת כי אנשי משרד החוץ תומכים בעמדתו, אך בן־גוריון חולק עליה ומשאיר בידי שרת את ההחלטה הסופית כיצד לנהוג (TP320, 5.12.1951; TP321, 6.12.1951, 130.09/2344/9).

513

1. ראה מס' 508.

Touching situation Middle East he said Egypt's isolation within Arab camp increasing and Iraq particularly useful this respect. Chances Israel–Arab peace could increase if Arab refugee problem settled, otherwise no prospect understanding. Suggested we discuss this subject again next occasion.

Turning to situation General Assembly he said our lines of policy very similar. Stressing strictest secrecy he disclosed they will not vote for Greece in *Moabit* [Security Council] election and will support an East European country as we also intend according what *Sar* told him. Though this displeasing alike to Greeks and Americans he is firm in decision preserve balance within U.N.

He suggested I call on him again soon to continue discussion especially on our relations Arabs.[2]

He enquired about President's health wishing him speedy recovery.

Elath

514

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

העתק: 130.02/2455/1

פאריס, ה' בכסלו תשי"ב
4 בדצמבר 1951

כמוס

בשאלת קבלת סיוע צבאי מארצות־הברית הנני מתבסס על הנחות דלקמן:

א. למדינת ישראל דרוש נשק רב, קל וכבד.

ב. בשביל הנשק שאפשר לקנותו קשה לנו כקריעת ים סוף להשיג מטבע זר.

ג. יש נשק אשר לא נוכל לקנותו בעד כל הון שבעולם, אלא נוכל רק לקבלו כתוצאה ממשא־ומתן מדיני.

ד. גם קניית נשק בכסף מלא כרוכה לרוב בהכרעה מדינית לטובתנו.

ה. יש סיכויים – אין אמנם כל ביטחון – כי נצליח לקבל נשק חינם אין כסף.

ו. פנייתנו לארצות־הברית בבקשת סיוע צבאי רצויה לנו מבחינה מדינית באשר היא תשמש משקל־שכנגד להסברת אי־יכולתנו להצטרף רשמית לתכנית הגנת המזרח התיכון.

ז. אולי תוכל פנייה כזו לפטור אותנו מכל הכרזה אחרת על תמיכה בתכניות ההגנה של המערב, העלולה להיות נדרשת לשם הצלחת מתן 1952/3.

2. ראה דיווח מפורט על השיחה במכתב אילת אל קומיי, 5.12.1951, 130.13/2582/5, והשווה דיווח של אידן, 5.12.1951, PRO, FO371/91716.

ח. אשר לנזק המדיני הכרוך בסיוע הצבאי (משלחת, פיקוח וכו') יש סיכויים לתפסו במיעוטו על־ידי משא־ומתן ומאמץ של הסברה שיהיו מכוונים לסגל את תנאי הסיוע הצבאי לנסיבותינו המיוחדות.

על יסוד הנחות אלו ובתוקף הסמכות הנתונה לשנינו מצד הממשלה הנני מציע:

1. לפנות מיד לממשלת ארצות־הברית ולבקש את חלקנו בהקצבת 40 מיליון דולר לחיזוקו הצבאי של המזרח התיכון במסגרת חוק הביטחון ההדדי לשנת 1951/2.

2. להגיש בלי דיחוי, כתוספת לבקשת ההענקה בסך 126 מיליון דולר לשנת התקציב החדשה (מתן 1952/3), בקשה מיוחדת להקצבת סכום מסויים שיהא מיועד לחיזוק כושרה ההגני של הארץ על־ידי מפעלי בניין שיבוצעו באורח אזרחי (הרחבת נמלים, סלילת כבישים, בניין מסילות ברזל וכיו"ב); לא שמה אלא תוכנה של הבקשה צריך להעיד על היותה מיועדת לסיפוק צורכי הגנת הארץ.

3. לגשת מיד להכנת בקשה כוללת של סיוע צבאי בנשק ובציוד מלחמתי, שתכלול את חלקנו המשוער בהקצבת 40 מיליון דולר, על־מנת שסכום זה ינוכה מסך־הכול אם יינתן לחוד.

ואלה הם השיקולים שהביאוני לידי המסקנות דלעיל, נוסף על הנחותי המוקדמות:

ראשית, אין אנו מפסידים דבר על־ידי הגשת בקשה לפי סעיף 1 לעיל אם לא תישא פרי לאלתר. להפך, בקשה זו עשויה להוות לחץ־מה אשר אולי יזרז את קצב ההכרעה לטובתנו. גם אם לא תביא הבקשה לידי תוצאות ישירות מבחינת הסיוע הצבאי, יש בה כדי ליצור חיוב מוסרי להיענות לנו לגבי תביעות אחרות. לעומת זה, דיחוי הגשת כל בקשה מצדנו עלול להתפרש פירוש מסולף, מעשי ומדיני, כגון: אין הצורך בנשק דוחק עלינו ביותר; יש לנו היסוסים וסיוגים מרחיקים לגבי זיקה צבאית לארצות־הברית; הצהרותינו לגבי תמיכתנו העקרונית בתכניות ההגנה של המערב הן אך ורק מן השפה ולחוץ. על הנזק הכרוך בפירושים אלה, מבחינת השפעתם הממארת על סיכויי העזרה הכללית מארצות־הברית ועל יחסינו עם מעצמה זו בכללם, למותר להרחיב דיבור.

שנית, העובדה כי המערב "מסובך" עכשיו עם מדינות ערב ועד שיותר סבך זה חזקה שלא יתחיל לספק "חד־צדדית" את משאלות ישראל – אינה צריכה להרתיענו מהגשת הבקשה לאלתר. אדרבא, דווקא במצב זה של השהייה מצד ארצות־הברית עלינו להיות זריזים. מוטב שנקדים בעניין זה את הערבים משניגרר אחריהם.

שלישית, גם העובדה כי אין עלינו לחץ מצד אמריקה לבקש סיוע צבאי וכי התביעה לאיזה צעד ממשי של הצטרפות לתכנית ההגנה טרם נשמעה בקונגרס אינה יכולה להרגיענו ולהביאנו לידי נוהג של שב־בל־תעשה. שוב, מוטב לנו להקדים ולבקש מרצון – מלעשות את הצעד הזה כאילו כפאנו שד ובלית ברירה, תחת לחץ הביקורת או ההתנגדות הפומבית בקונגרס ומחשש לכישלון מבצע מתן החדש.

רביעית, את קבלת הנשק מארצות־הברית וכן את בקשתנו לקבלו לא יקשה עלינו להסביר לברית־המועצות יותר מאת עניין קבלת העזרה הכספית (לפני ימים אחדים אמר מאליק הסובייטי לגדעון רפאל: אבן עסוק עכשיו בוואשינגטון בהשגת כסף מהאמריקנים. טוב מאד! הן הכסף מיועד למטרות של בניין. כל זמן שנותנים לכם – עליכם לקחת). הרוסים יודעים היטב כי לנו דרוש נשק להגנתנו וכי כיום נוכל להשיגו רק במערב.

חמישית, כל עוד לא ביקשנו – לעולם לא נוכל להיות בטוחים כי לא החמצנו הזדמנות.

שישית, אשר לפורענות המשלחת הצבאית ולספחת הפיקוח, הרי אם לא תבוא היענות לבקשה, ממילא לא תתעוררנה שאלות אלו. ואם תתעוררנה, משמע שתבוא היענות חיובית, ובעד זו ממילא עלינו להיות מוכנים לשלם מחיר. במצב זה ניכנס במשא־ומתן ונפעל לפי הכיוון המסומן בהנחה ח' דלעיל. אינני סבור כי עלינו להיוואש מראש מהאפשרות להגיע להסכם על

הסדר מיוחד לישראל בלבד, שיהא עד כמה שאפשר פחות בלתי נוח לנו. כשם שההסדר עם יוגוסלביה סטה מהשיגרה שהיתה קיימת ועומדת לפני כן, כך אין זה מן הנמנע שנצליח ליצור תקדים חדש, אשר יסטה גם מהדוגמה היוגוסלבית. אל נמהר לקבל דפוסים שנקבעו לגבי אחרים כגזירות גורל לדידנו.

שביעית, את ההצעה הכלולה בסעיף 2 לעיל קיבלתי מפי ר. שילוח. הצעה זו מכוונת לפתוח פתח לעזרה נוספת לנו, שתהא מיועדת לכאורה לחיזוק כושר ההגנה של הארץ במסגרת של ביטחון אזורי ובינתים תשמש לנו סעד משקי כבוד. פתיחת פתח כזה יכולה להועיל לנו במקרה אם יתברר כי ארצות־הברית מעוניינת בחיזוקנו במסגרת אזורית מסוימת אך אין ביכולתה עדיין להקציב לנו כספים למטרות של זיון. אם תתאשר הצעתי זו עקרונית, עדיין יהיה צורך להימלך בדעת השגרירות שלנו בוואשינגטון לגבי כדאיות ביצועה.

שמינית, ההצעה בסעיף 3 אינה מכוונת לפעולה לאלתר, כי יש להמתין ולראות כיצד יפול דבר אם נפעל לפי סעיף 1. אך לדעתי עלינו להיות מוכנים לפעולה לפי סעיף 3 אם נגיע לשלב אשר בו נראה כי צעד זה בר סיכויים או לפחות כי הוא רצוי לנו מבחינה מדינית, ולכן מוטב כי נכין את החומר שעה אחת קודם.

אבקש לדעת את שיקול דעתך הסופי בשאלה זו, אשר ההכרעה בה נשתהתה זה עידן.

515

ק. אדנאואר אל נ. גולדמן (לונדון)
K. Adenauer to N. Goldmann (Lodon)

Orig. translation from German: 93.08/344/19 [1] תרגום מקורי מגרמנית:

[London],[2] 6 December 1951

Dear Dr. Goldmann:

In connection with the statement made by the Federal Government in the Bundestag on September 27, 1951,[3] in which it declared its readiness to start negotiations with representatives of the Jewish people and Israel with regard to reparation for damage done under the Nazi Regime, I want to inform you that the Federal Government considers that the time has come when such negotiations should begin. I ask you, in your capacity as Chairman of the Conference on Jewish Claims against Germany to make this known both to the Conference and the Government of Israel.

I want to state that the Federal Government sees in the problem of reparation above all also a moral duty and regards it as an obligation of honor for the German people to do everything possible to repair the injustice done to the Jewish people. The Federal Government will welcome in this

515

1. התרגום מצורף למכתב המקורי בתיק.
2. על נסיבות משלוח המכתב ראה מס' 518.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 665–666.

connection the possibility of contribution to the upbuilding of the State of Israel through the delivery of goods. The Federal Government is ready to accept the claims which the Government of the State of Israel has formulated in its note of March 12, 1951[4] as the basis for these negotiations.

Very sincerely yours,

(Adenauer)

516

מ. דייוויס אל ד. בן־גוריון
M. B. Davis to D. Ben-Gurion

Copy: 130.02/2458/17 :העתק

Tel Aviv, 6 December 1951

Confidential

Excellency,

I have the honor to refer to the correspondence which I understand Your Excellency's government has exchanged with the authorities of the United Nations concerning the general appeal which the Secretary General made on behalf of the United Command in Korea on June 22, 1951 for additional troops, and to submit the following views of my government regarding the urgency of the need for such forces.

It is the belief of the Government of the United States that regardless of the outcome of the current armistice negotiations it is extremely important that additional troops be made available by members of the United Nations for service in Korea. The United Command of the United Nations as yet has no assurance that the armistice negotiations will result in the termination of hostilities. Furthermore, the communist build-up of forces in North Korea for a possible offensive is continuing. In the event the armistice talks break down, the need for more troops is self-evident.

On the other hand, if the armistice negotiations are successful and hostilities are terminated, there will still be a great need for troops because of the strong likelihood that substantial ground forces will have to remain in Korea for considerable time in order to maintain a strong United Nations position and to insure against a possible renewal of aggression. If the armistice agreement should prohibit increases in the level of armed forces in Korea, the troops contributed by United Nations members subsequent to

4. ראה מס' 84.

such an agreement would be employed to relieve the United Nations forces now in that theatre. The Government of the United States believes that a strong United Nations position in Korea will contribute measurably to any subsequent diplomatic efforts toward a Korean settlement.

The Government of the United States is aware that existing political tensions and the need for economic assistance in the Middle East have made it difficult for countries in this area to offer troops for use in Korea. In view, however, of the continuing responsibilities of members of the United Nations in Korea, involving the need for maintaining troops there regardless of the outcome of the armistice negotiations in order to insure a strong United Nations position, the Government of the United States hopes that the Government of Israel may be able to give favorable consideration to furnishing troops at this time in order to further the objectives of the United Nations in Korea. In as much as the United Command considers it militarily desirable for contingents contributed to be at least a brigade in size (i.e. the equivalent of a U.S. regimental combat team), it would be very gratifying if the Government of Israel could furnish a brigade for the purposes of the United Nations in Korea.[1]

Please accept, Excellency, the assurances of my highest consideration.

(sgd) Monnett B. Davis

517

ג'. ווב אל א. אבן (ואשינגטון)
J.E. Webb to A. Eban (Washington)

Copy: 93.03/3063/11 :העתק

Washington, 7 December 1951

Excellency,

I have the honor to refer to current negotiations between representatives of the Government of Israel and representatives of the Government of the United States of America looking to the conclusion of an agreement for a program of economic assistance and technical cooperation and the relief and resettlement of refugees as authorized in the United States Mutual

517

1. ג'יימס א. ווב, סגן מזכיר המדינה של ארצות־הברית; סגן המנהל הכללי של הבנק הבינלאומי לשיקום ולפיתוח ושל קרן המטבע הבינלאומית.

516

1. להתפתחות בנושא ראה מס' 522.

Security Act of 1951. Pending the conclusion of a comprehensive agreement concerning this program, which is now under study, and in order to provide emergency economic assistance to Israel as authorized in the Mutual Security Act of 1951, I am setting forth below certain principles and procedures on which our two governments have reached agreement.

1. In accordance with Section 511(b) of the Mutual Security Act, assurance is requested that the Israel Government has agreed to join with the United States Government in promoting international understanding and good-will and in maintaining world peace and to undertake such action as they may mutually agree upon to alleviate the causes for international tension.

2. The United States understands that the Israel Government has taken careful note of the provisions of the United States Mutual Security Act of 1951 and the laws mentioned therein under which assistance may be provided, and that it intends to conclude an agreement with the United States Government as required by those provisions.

3. Pending the conclusion of this comprehensive agreement, however, my Government understands that the Israel Government has an immediate requirement of $25,730,000 to pay for certain materials delivered by suppliers and shipped to Israel since July 1, 1951, materials now ready for shipment and delivery, and new purchases urgently required, all of which are for refugee and relief projects in Israel. In recognition of this need the United States Government will make available beginning immediately up to $25,730,000 out of funds authorized under Section 205 of the Mutual Security Act of 1951, to pay for these materials and such services as may be mutually agreed upon. Payments out of this sum will be made under appropriate procedures to be mutually agreed upon.

4. It is understood that such immediate requirements may include up to $14,230,000 of current unpaid dollar obligations for refugee relief and resettlement projects or for reimbursement for payments for deliveries effected since July 1, 1951 of materials comprising parts of such relief and resettlement projects.

5. As a further means of carrying out the purposes for which the assistance made available by the United States Government is being provided, the Israel Government will deposit in a special account in the name of the Israel Government not less than the Israel pound equivalent, according to the official rate of exchange, of the dollar sums which may be paid under this agreement. Such deposits will be made from time to time upon notification of the Israel Government by the United States Government that payment has been made pursuant to this understanding. The sums required to be deposited in this special account shall be adjusted to con-

form with any change in the basis of computation of the amounts to be deposited that may hereafter be agreed upon. The sums in this Israel Government account shall be held or used for such purposes as may be agreed to between our two governments in furtherance of economic and technical assistance and the relief and resettlement of refugees.

6. The Israel Government and the United States Government will establish procedures whereby the Israel Government will so deposit, segregate, or assure title to all funds allocated to or derived from any program of assistance undertaken by the United States Government so that such funds shall not be subject to garnishment, attachment, seizure, or other legal process by any person, firm, agency, corporation, organization, or government when in the opinion of the United States Government such legal process would interfere with the attainment of the objectives of the program of assistance.

If the Israel Government agrees that the foregoing represents an accurate statement of the understanding of our two governments on this matter, I should appreciate receiving from you a written acknowledgment of this fact so that this note and your reply thereto may constitute an interim agreement between our two governments on this subject.[2]

Accept, Excellency, the renewed assurances of my highest consideration.

James E. Webb

Acting Secretary of State of
the United States of America

518

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI110 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/1 :נוסח נכנס

London, 7 December 1951

For Ben-Gurion personal and most secret following from Goldmann:

"Had satisfactory long talk with Chancellor. As result received official letter[1] inviting through me Israel and Conference Jewish Organisations

2. ראה אבן אל ווב, 7.12.1951, 93.03/3063/11. חילופי האגרות בין אבן ווב שימשו כהסכם ביניים בין ממשלות ארצות־הברית וישראל על ביצוע חוק ההענקה.

518
1. ראה מס' 515.

start talks. He agrees neutral locality. Letter declares Germany ready accept claims presented in Israel note as basis negotiations.

My conviction Chancellor seriously intends settle matter satisfactorily. We agreed both parties deny any talk between him and myself, flying tomorrow Düsseldorf see McCloy. Arriving Israel Monday for two days, please arrange meeting yourself, Kaplan, Dollek [Horowitz], Eytan, Shinnar for detailed report and discussion procedure.

For time being keep fact letter and talk most secret."

Elath

519

שיחת מ. שרת – א. פליט (בפאריס, ב־29 בנובמבר 1951)
Meeting: M. Sharett – E. Plitt (Paris, 29 November 1951)

דין־וחשבון: 130.02/2455/1

פאריס, 7 בדצמבר 1951

כמוס

אדווין פליט ממשלחת ארצות־הברית פנה אל משלחתנו ביום ה׳, 29 בנובמבר, וביקש לראותי באופן דחוף. חברים אחדים פקפקו אם עלי להיענות אישית לבקשה זו משום המרחק בין הדרגות, אבל מכיוון שפליט נכח בשיחתי עם אצ׳יסון[1] והיה לי יסוד להניח כי הראיון שהוא מבקש משתלשל מאותה שיחה, החלטתי לראותו וקראתי לו באותו יום אחר־הצהריים לשתות תה במסעדת פלה־דה־שאיו.

פליט פתח והזכיר את אשר אמרתי למזכיר המדינה בעניין יחסינו עם סין והצעד שאנו עומדים לעשות: מזכיר המדינה הבין מפי כי קיבלנו בעניין זה רמז מסוים מאיזה חוג רשמי או בלתי־רשמי בארצות־הברית. הוא עצמו לא שמע על כך דבר וחצי דבר לפני כן. כאשר אמרתי מה שאמרתי השתומם במקצת. מיד לאחר השיחה ניגש לבירור העניין והוברר לו כי אין הדבר ידוע לאיש במחלקת המדינה. כיוון שכך, רצונו כי אדע את עמדת המחלקה. הם רואים הכרה בסין העממית כצעד בלתי־נבון כל עוד סין נחשבת לתוקפנית ונלחמת בפועל נגד כוחות או״ם. הם יודעים כי אנו הכרנו בסין לפני כן ולכן אין התנגדותם להכרה חלה עלינו. אולם הם סבורים כי גם קשירת קשרים דיפלומטיים עם סין במצב כזה אינה רצויה באשר אין היא יכולה אלא לשמש עידוד לסין בעמדתה הנוכחית.

עניתי כי אני מודה על ההסבר. לא אוכל להיכנס בעניין זה לוויכוח עם מחלקת המדינה. עובדה היא כי שמענו מה ששמענו מפי רשות ממשלתית ועלינו לברר את הדבר תחילה עם אותה רשות. לגופו של עניין העירותי רק הערה צדדית כי אם יצליח המשא־ומתן על שביתת־נשק ממילא תצא סין מכלל תוקפנותה ונימוק זה נגדה יפול. הוספתי כי אולי חבל

519

1. ראה מס׳ 498.

כי לא קשרנו קשרים דיפלומטיים עם סין מיד לאחר שהכרנו בה ורמזתי כי ארצות־הברית לא היתה מפסידה מזה. פליט ענה על דברי אלה בחיוך רחב ונבון.

אמרתי כי שלחתי לממשלתי דו"ח מפורט על שיחתי עם מזכיר המדינה. פליט ענה בגאווה כי אינו מניח כי הדו"ח שלי היה מפורט משלו. אמנם היתה זו בשבילו עבודה קשה אבל הוא סבור כי הצליח לרשום את דברי בכל הפירוט הדרוש. הוסיף כי מזכיר המדינה התרשם מאוד מבהירות ההרצאה ומרציפותה. שיבח את רבו כי אף־על־פי שהיה טרוד למעלה ראש באותם הימים הקשיב לדברי רב־קשב ולדעתו לא נפל מהם צרור ארצה.

חזרתי לעניין סין ואמרתי כי אותה נקודה שהזכרתי לא באה אלא להדגים הנחה חשובה אחת לגבי יחסינו עם העולם הסובייטי בכללותו. פליט אמר כי השדר שמסר לי מפי מזכיר המדינה בעניין סין לא בא לשלול את הגיוניותה של ההנחה כולה.

מ.ש.

בדו"ח שערכתי על שיחתי עם אצ'יסון לא מסרתי במפורש את הדברים שאמרתי, מחמת זהירות.

520

שיחת מ. שרת – ג'. בלאנדפורד (בפאריס, ב־3 בדצמבר 1951)
Meeting: M. Sharett – J. Blandford (Paris, 3 December 1951)

דין־וחשבון: 130.02/2451/13

פאריס, 7 בדצמבר 1951

סודי

ביום ב', 3 בדצמבר, היתה לנו שיחה עם בלנדפורד אגב ארוחת־צהריים במעוני. השתתפו אתי לוריא ורפאל.

בלנדפורד סיפר כי ראה את תזכירי למזכיר הכללי מיום 28 בנובמבר.[1] לדידו, מושתת תזכיר זה על הנחה אחת בלתי נכונה והיא כי הסוכנות לסעד ולתעסוקה תוכל לטפל בבעיית הפליטים מכל צדדיה, בכלל זה משא־ומתן עם ישראל על תשלום הפיצויים. כשלעצמו הריהו תופס את הבעיה כולה ואת תפקידי הסוכנות אחרת. הסוכנות עוסקת בהמצאת עבודה, שיכון ואפשרויות התיישבות לפליטים. מבחינה טכסיסית, כיוון שהוא מעוניין בשיתוף פעולתן של הממשלות הערביות, אין זה כדאי לו להיות מטופל בצד המדיני של הבעיה. מדינות ערב אינן מוותרות על עקרון ההחזרה. לפי תפיסתן, פליט המקבל עבודה או אפילו אפשרות של התיישבות קבע אינו מוותר על־ידי כך לא על פיצויים המגיעים לו ולא על זכותו לחזור. למעשה יש בהתיישבותו כמובן הסתלקות מתקוות ההחזרה, אך להלכה מוכרחים להקפיד על הפרדת הדברים, שאם לא כן יווצרו מעצורים מיותרים לשיתוף פעולתם של השלטונות הערביים. גם מבחינה עניינית מחוייבת ההפרדה. הציבור המשמש נושא לטיפולה של הסוכנות אינו זהה עם ציבור תובעי הפיצויים, יען יש בחטיבה הראשונה חלק שאיננו כלול כלל בשנייה, והם אלה שמלכתחילה לא היו בעלי נכסים בארץ ולכן אין מגיעים להם פיצויים, ולעומת זה יש בחטיבה השנייה חלק שאינו כלול בראשונה, והם אלה שמגיעים להם פיצויים אבל אינם מעוניינים כלל באפשרויות

520

1. ראה מס' 509.

התיישבות. בתשובה לקושיותינו הסכים בלנדפורד כי יהיה צורך בתיאום חשבונות, אבל נשאר בדעתו כי יש כאן עניין לשתי רשויות נפרדות ולא לרשות כוללת אחת.

הסברתי את גישתנו לעניין והיא כי עניין הפיצויים הוא בינינו ובין או"ם – לא בינינו לבין תובעי הפיצויים ואף לא בינינו לבין מדינות ערב. מנוי וגמור עמנו כי נשלם רק סיטונית ורק למוסד של או"ם ולא קמעונית ליחידים. מובן מאליו כי אנו מעוניינים חיונית להבטיח כי הסכומים שנשלם ישמשו להתיישבות ולקליטת קבע ולא יתבזבזו לריק במזומנים.

בלנדפורד לא חלק על כל ההנחות האלה ורק טען כי מימושן מחייב מוסד מיוחד ואין סוכנותו באה בחשבון לכך.

הוא הסביר כי יש לו סיכויים טובים להתקדמות מעשית במשא־ומתן עם הארצות השכנות ובלבד שלא יופרע על־ידי סיבוכים מדיניים. כינוס ועידת פאריס על־ידי ועדת הפיוס שימש לו סיבוך כזה: משמשמעו הממשלות כי עומדים לכנס ועידה מיד עיכבו כל פעולה מעשית בקשר עם הסוכנות בתואנה כי יש להמתין ולראות במה תסתיים הוועידה. הוא ציין כי תקציבו לשלוש השנים הבאות יהיה 250 מיליון דולר. הנחתו היא כי הקצבת 50 מיליון על־ידי הקונגרס האמריקני תחזור בשנתיים הבאות וכי אנגליה וצרפת יגדילו את השתתפותן השנתית עד 25 מיליון בסך־הכול וכי 25 מיליון הנותרים יימצאו ממקורות אחרים.

שאלנוהו כיצד הוא אומר לפתור את בעיית המועצה הקיימת ליד הסוכנויות, אשר עליה בעיקר יצא הקצף מאת המזכיר הכללי ולשם החלפתה בא הרעיון בדבר הקמת ה"מפלצת" של ועדת אחת־עשרה מדינות בניו יורק. תשובתו היתה כי אין צורך בקיומה המתמיד של המועצה, אלא נציגי המדינות המשתתפות בה יתכנסו מפקידה לפקידה, נאמר פעמיים בשנה, כדי לעיין בתכניותיו ולאשרן. עובדים במחיצתו כבר כ—150 פקידי או"ם והוא מקווה כי מספרם יגדל.

הוא הביע ספק אם יעלה בידנו לחסל בעצרת זו את עניין ההחזרה ובזה העיד כי תפס נכונה את עוקץ התכנית שהגשנו למזכיר הכללי. ענינו כי חיסול עניין ההחזרה הוא תנאי לכניסתנו למשא־ומתן עם או"ם בשאלת הפיצויים. לא ייתכן לדרוש מאתנו התחייבויות סופיות לגבי פיצויים כל עוד אנו צפויים לדרישות בלתי־מוגבלות בתחום ההחזרה.

הוספתי כי הוא כנראה משופע בכסף ואין לו צורך כלל בתרומתנו על חשבון הפיצויים. אנו היינו סבורים כי נכונותנו לגשת למימוש ההתחייבות שקיבלנו על עצמנו תשמש דחיפה למפעל הקליטה. נראה כי אין הדבר כך. אם יבואו אלינו שוב בתביעת ההחזרה, לא נוכל להתקדם בעניין הפיצויים והדברים מבחינה זו יישארו על עומדם. במצב זה לא נוכל לקיים את התחייבותנו לזמן בלתי־מוגבל – היא עלולה להתמוזמז במרוצת הזמן.

בלנדפורד ענה כי ההתחייבות היא עניין עקרוני הכרוך באחריות בין־לאומית, אך למעשה הוא עצמו אינו גורס ערבוב סכומי הפיצויים עם ההקצבות לקליטה. לדידו, תרומות המדינות לקרן הקליטה לחוד ותשלומי פיצויים מצד ישראל לבעלי התביעות לחוד.

אמרתי כי הצגה כזו של העניין עלולה לסבך אותו לדידנו. שאלתי אם אותו גוף של ארבע מדינות שיתוועד בכל חצי שנה לאישור תכניות הסוכנות לא יוכל לשמש גם מכשיר או"ם למשא־ומתן אתנו בשאלת הפיצויים. הוא שלל את רעיון איחוד התפקידים בגוף אחד, בייחוד מכיוון שגוף זה יתכנס בביירות. טען כי מוטב להקים לעניין הפיצויים גוף נפרד בניו יורק. ציינתי כי בתזכירי כלולה הצעה בדבר הקמת ועדה של שלוש מעצמות בניו יורק. אם יהיה הכרח, לא מן הנמנע לקבוע את הוועדה הניו־יורקית בהרכב זהה עם הוועדה הביירותית. הוא לא התנגד לפתרון זה אבל ראה את העניין כחורג מגדר סמכותו.

את השיחה סיים בשתי הערות. ראשית, שאל עד מתי נטיל על או"ם את נטל 23,000 הפליטים שבישראל? כלום אין אלה אזרחי המדינה? כלום לא הגיעה השעה לישראל לקבל על עצמה אחריות מלאה להם? רמז כי מאחר שקיבלנו עזרה ישירה מארצות־הברית, שוב אין

לנו פתחון־פה להטיל מעמסה זו על או"ם. שנית, השמיע אזהרה כי עד כמה שידוע לו מנסר עדיין רעיון בדבר הענקת סמכויות מדיניות נוספות לריילי. היה ברור כי אין הדבר לרצון לו כלל וכלל.

כל גישתו היתה של אדם המרוכז כולו בתפקידו, שוקד עליו במסירות רבה, רואה סיכויים חשובים לתוצאות של ממש ורק חושש פן יפריעו לו על־ידי איזו התערבות מיותרת או הסדר כללי בלתי רצוי.

מ.ש.

הערת־עורך
Editorial Note

איגרת בעל־פה מממשלת ישראל אל ממשלת ברית־המועצות

ב־8 בדצמבר קרא ציר ישראל במוסקבה, שמואל אלישיב, בפני סגן שר החוץ הסובייטי, זורין, את נוסח ההצהרה המובא להלן. בתום הקריאה מסר בידו את האיגרת. בתגובה אמר זורין כי ימסור את תוכן ההודעה לממשלתו, אך העיר דברים אחדים על סעיף 7. הוא אמר ש"הידיעות המתפרסמות בעיתונים מקורן בעיתונות חוץ, כולל ישראל, וכי אין הכתוב בהם צריך להשפיע על יחסים בין מדינות הנקבעים על־ידי גורמים אחרים". אלישיב השיב שאין לישראל כוונות לתת הוראות לעיתונות וכי הוא מרגיש שמסר "הצהרה אותנטית שהידיעות בעיתונות אודותינו אינן נכונות". הוא סיים בהבעת תקווה לחילופי דעות בעניינים השונים הנדונים בהצהרה. (ראה מברק אלישיב אל משרד החוץ, IP851, 9.12.1951, 130.09/2325/6; ראה גם תכתובת על מחלוקת בין בן־גוריון ושרת על ניסוח כמה מסעיפי האיגרת במברק איתן אל אלישיב, 8.12.1951, 130.09/2377/1; לבבי אל אלישיב, 9.12.1951, 25.12.1951, 130.11/2492/17; אלישיב אל לבבי, 9.12.1951, 130.11/2493/9; מברק שרת אל איתן, 12.12.1951, 93.02/183/3; איתן אל אלישיב, 21.12.1951, 130.02/2832/10.)

521

איגרת בעל־פה מממשלת ישראל אל ממשלת ברית־המועצות (נמסר ב־8 בדצמבר 1951)
Note Verbale from the Government of Israel to the Government of the U.S.S.R. (delivered on 8 December 1951)

130.20/2491/13

8 בדצמבר 1951

1. ממשלת ישראל עיינה בכובד־ראש ובתשומת־לב באיגרת החשובה מיום 21.11.51[1] שהופנתה אליה על־ידי ממשלת ברית־המועצות.

2. ישראל לא הוזמנה להצטרף "לפיקוד המזרח תיכוני" וכל שאלה בדבר הצטרפותה לא התעוררה. לכן לא הגדירה ממשלת ישראל את השקפתה על מהותו וצורתו של הפיקוד. ברור,

521
1. ראה מס' 501.

אפוא, כי ממשלת ישראל לא החליטה על הצטרפותה לפיקוד זה. מאידך קיבלה ישראל הודעה מאת המעצמות המטפלות בארגון "הפיקוד המזרח תיכוני" כי אין לפיקוד זה כל כוונה או מטרה תוקפנית.

3. ישראל רואה בעיית ביטחונה המכרעת באיום כלפיה מצד המדינות הערביות המסרבות לכרות עמה שלום. מאחר שהשלום אינו ניתן לחלוקה מחוייבות, לדעת ישראל, כל החברות באו"ם והמעצמות הגדולות בראשן לפעול בצורה מעשית ונמרצת למען סילוקו של איום זה לשלומה של ישראל ולשלום המזרח התיכון.

4. ישראל רואה בשמירת השלום בעולם כולו את המטרה הנשגבת ביותר של המדיניות הבינלאומית. כמו־כן יודעת ישראל כי השלום בעולם כולו הנהו הכרחי להבטחת שלומה, קיומה, עתידה והתפתחותה היא.

5. ישראל שמרה ותשמור תמיד בכל כוחה על הנכס היקר, אותו כבשה לעצמה כתוצאה ממאבק ממושך ורב־קרבנות: עצמאותה וריבונותה הלאומית. ישראל זוכרת היטב ולא תשכח כי בשלב מדיני מכריע נהנה מאבקה לעצמאות מעזרתה הנדיבה והחשובה ביותר של ברית־המועצות.

6. ישראל לא הסכימה ולא תסכים לסייע לפעולות או להכנות תוקפניות מכוונות נגד ברית־המועצות או כל מדינה אחרת שוחרת שלום.

7. בקשר לסעיפים 4–6 הנ"ל מעירה ישראל תשומת־לבה של ממשלת ברית־המועצות לידיעות המתפרסמות ונשנות זה כשנתיים בעיתונות הסובייטית כולה, ובכלל זה הבטאונים הסובייטים האחראים ביותר, בדבר הקמת בסיסים של מעצמות זרות בישראל, כביכול. ידיעות אלו הנן בלתי־אמתיות בהחלט כי שום בסיסים צבאיים זרים אינם קיימים בארצנו ואילו הידיעות הללו עלולות לפגוע, לצערנו, ביחסים בין שתי מדינותינו. ממשלת ישראל, מאידך, רצונה אדיר לקיים יחסי ידידות עם ברית־המועצות.

8. כפי שידוע לממשלת ברית־המועצות מהווה שיבת יהודים למולדתם ההיסטורית הייעוד המרכזי של מדינת ישראל. ממשלת ישראל יודעת שרק בקיום השלום בעולם ויחסים תקינים בין המדינות השונות – נצליח לפתח ארצנו ולקלוט כל היהודים הרוצים לשוב. בקשר לכך פונה ממשלת ישראל לברית־המועצות לאפשר ליהודים בברית־המועצות, הרוצים בכך, לעלות לישראל. ממשלת ישראל מאמינה שמשאלה זו עומדת בהתאמה גמורה עם המדיניות של ברית־המועצות הבנויה על שוויון לאומי וזכות הגדרה עצמית לכל עם.

9. ממשלת ישראל מביעה את תקוותה הכנה כי חילופי הדעות בין ברית־המועצות וישראל על הנושא הנידון יבהירו את הבעיות שהתעוררו ויביאו לשיפור נוסף של היחסים בין שתי המדינות.

522

א. אבן אל ד. בן־גוריון (תל אביב) ומ. שרת (פאריס)
A. Eban to D. Ben-Gurion (Tel Aviv) and M. Sharett (Paris)

מברק מוצפן WPTA27

נוסח יוצא: 93.01/2207/24

ואשינגטון, 10 בדצמבר 1951

לקראת שיחותי במחלקת המדינה בייחוד באגף או"ם מתברר מצב זה לגבי קוריאה:

(א) ארצות־הברית נוטה לחשוב כי אמנם תושג שביתת־נשק בקרוב אם כי אינה מוכנה לקבוע זאת בבטחה.

(ב) גם אז תישאר בעינה ההתחייבות הצבאית של או"ם בחלק הדרומי.

(ג) ארצות־הברית רוצה בכל נפשה להפחית את מספר החיילים האמריקאים המשרתים בקוריאה. בשיחות אתי מציינים את הרצון להעניק אופי בינלאומי לצבאות או"ם לבל ייראה כאילו לארצות־הברית שאיפות מרחביות בקוריאה המשתקפות בצבא כיבוש. מכמה רמזים נדמה לי כי יש גם גורם פנימי חשוב כלומר ממשלת ארצות־הברית רוצה לבצע החזרה רבתי של חיילים מקוריאה בשנת הבחירות.

(ד) ארצות־הברית פנתה למדינות רבות זולתנו[1] גם במזרח התיכון, גם באמריקה הלטינית. תיערך פנייה רשמית של המזכיר הכללי של או"ם רק לאחר שיתברר כי יש סיכוי לגיוס מדינות נוספות למשימה זאת.

(ה) במחלקת המדינה נוטים לקבל בהבנה את הנימוק כי מדינות רבות שאינן מוקפות אויבים ומתלבטות במשברים כלכליים לא נענו לפנייה וכי קשה לצפות מישראל להיות בין ראשוני המתנדבים. הנה סיכום הערכותי והמלצותי:

(א) לעת־עתה אין כל משבר נובע מפניית ארצות־הברית אלינו. מאידך אפשר וצריך להימנע מתשובה שלילית מוחלטת. יש לומר כי אנו שומרים את העניין בדיון מתמיד אך קשיינו המיוחדים גדולים הם.

(ב) באם תושג שביתת־נשק ישתנה המצב תכלית שינוי מבחינה מדינית בינלאומית ופנימית. שביתת־נשק בקוריאה תהווה למעשה הסכם בין ארצות־הברית לבין רוסיה במסגרת או"ם והשתתפות בשיטור האזור לא תתפרש כנקיטת קו פעיל ובולט במאבק העולמי. בנסיבות אלו אם ייראה כי השתתפותנו תעזור לנו ביחסינו עם ארצות־הברית ואו"ם יש לשקול ברצינות את האפשרות להיענות באם ירשו תנאינו המיוחדים כולל מהלך הרוחות בפנים.

(ג) אם לא יושג הסכם שביתת־נשק תחריף המתיחות הבינלאומית לאין שיעור, יגבר הלחץ האמריקאי על כל המדינות לספק צבא ומצבנו יהיה עדין ומר. נא להעביר ללונדון.

אבן

522

1. ראה מס' 516.

523

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. F24 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 נוסח יוצא:

Paris, 10 December 1951

Your (40).[1] By all means go ahead and do what you can. We here considering compromise solution following principles:

(1) P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] to die intestate.
(2) C.O.S. [Chief of Staff] T.S.O. [Truce Supervisory Organization] to stay intact, no change title or new powers.
(3) UNRWA ditto.
(4) Latter's advisory board to be replaced by conference rep[resentative]s same powers Beirut to meet periodically approve plans.
(5) C[ommi]ttee in New York U.S.A., U.K., France, *in extremis* also Turkey to
   (a) lend its good offices for settlement outstanding issues if approached by either or both parties,
   (b) neg[otiations] compensation *in extremis* also repat[riation] through or with assistance refugee office.

To explain:

(A) Bland[ford] with good reason will have nothing do with compensation, minute our talk with him *en route*.[2]

(B) Above (4) is Bland's proposal agreed with secretariat.

(C) New York c[ommi]ttee must have some organ neg[otiating] compensation, we suggest Anderson as already on job.

(D) Adding (a) above in case sponsors not content with compen[sations] as *parnassa* ["livelihood"] for c[ommi]ttee.

(E) To save appearances it may not be possible eliminate all ref[erence] repat[riation] but we would state in advance in neg[otiation]s shall be ready advance on former only if latter dropped, c[ommi]ttee would then report they failed move us on latter but on former we ready do so and so. Our impression U.S.A. not over-anxious make headway on compen[sation]s as realize they will have foot bill.

523

1. בנוסח הנכנס צוין מברק מספר WPT26. אבן שלח לשרת מברק הנושא מספר זה ב־9 בדצמבר ועניינו הפעילות סביב סמכויות והרכב הגוף המוצע במקום ועדת הפיוס (93.01/2207/24).
2. ראה מס' 520.

(F) Most essential avoid app[ointmen]t agent in field for mediation but no *malheur* if agent app[oin]ted for compen[sation]s instead of refugee office.

We now trying sell above U.S.A., Brit[ain], France.

Sharett

524

ש. דיבון אל ו. איתן
S. Divon to W. Eytan

העתק: 130.02/2384/21

פאריס, 12 בדצמבר 1951

מר איתן היקר,

החלטתי שהגיע הזמן להפסיק את שתיקתי הארוכה ולהתחיל לשלוח לך מדי פעם בפעם את הערותי בשולי המתרחש בעולמה של פאריס הבירה.

אינני מתחיל את מכתבִי במשפטים המקובלים של בקשת סליחה על שתיקה לא מוסברת זו ואני מקווה שאם אתמיד במכתבי תסלח לי על פשעי העבר... אנסה לרכז את הערותי מסביב לנושאים מספר ולהביע לך את מחשבותי ורשמַי. נראה לי שלשם הסדר כדאי שאציין לך את המקורות שמהם אני קולט ושואב רשמים, ידיעות ומחשבות... באשר לערבים הרי יש לי קשר ומגע עם מחמוד עזמי שהוא הדובר הרשמי של המשלחת המצרית, עם אלפונס איוב, ציר לבנון בבלגיה, הולנד ולוכסמבורג, שהגיע לפאריס על־מנת להשתתף במשלחת (ואם יישאר יביא לנו תועלת רבה), עם היועץ המשפטי של המשלחת הלבנונית, מגע "חטוף", בגלל הפחד, עם טרזי מהמשלחת הסורית ופגישות מפגישות שונות מתוכננות ומקריות עם כל מיני טיפוסים, כגון עאבד אבו אל־חאפה – הסופר הראשי של "מצרי", ס. סרביי, סופר "כול־שי" מביירות וסופרו המיוחד של "אהראם" – בחור צעיר ועולה המשתתף למעשה בעבודת המשלחת הלבנונית ויושב על כסאותיה באו"ם, ע.ר. [– – –],[1] זגלול עלי[2] שהגיע מלונדון והעוזר לו לחוש את רחשי לבם של צעירי מצרים התוססים והמתמרדים, אבראהים מופתי[3] שבא לאו"ם על־מנת לייצג את האינטרסים של בני סודאן הפרו־מצריים וכו' וכו'. לא פחות חשוב ומועיל הוא הקשר שהקימותי עם אמריקאים, בריטים, ובמידה מסוימת צרפתים, העוסקים בענייני המזרח התיכון ובענייננו – ניתנה לי ההזדמנות להכיר ואחר־כך לחטוף שיחות עם ג'סופ, גרוס, רוס, פלוט,[4] פאלמר (היועץ המזרחי בשגרירות ארצות־הברית בלונדון), באנץ'. באשר לבריטים, הרי ס. פרון, יועץ המשלחת לעניינים ערביים נמצא אתי במגע הדוק והבטיח שחברי משלחתנו והוא ישמחו להחליף אתנו דעות ולשתף פעולה במידת האפשר. כידוע לך הלך־הרוח במשלחת הבריטית בעניין בעיית פלשתינה לא רחוק מהלך־הרוח שלנו ואם עמדת המשלחת תאושר

524

1. שלוש מלים לא הודפסו כאן. ראה מס' 446 והערה 1 שם.
2. זגלול עלי, עיתונאי מצרי.
3. אברהים מופתי, פוליטיקאי סודאני שדגל באיחוד עם מצרים.
4. ככל הנראה הכוונה לאדווין פליט, יועץ במשלחת ארצות־הברית לעצרת השישית של האו"ם.

בלונדון יהיה מקום רב לשיתוף פעולה. מטעמים מסוימים אין לי מגע הדוק עם הצרפתים. הכרתי את בינוש, ליך, סוליה,[5] אולם המגע אתם די רופף.

אני מטפל קצת בתורכים ומכיוון שבראש המשלחת הפרסית מכהן ד"ר ארדלאן[6] יש לי הזדמנות להציץ דרכו לעולמה של אסיה.

זה ימים אחדים שאני יושב בוועדה הרביעית וגם ועדה זו נותנת לי הזדמנות־מה של הרחבת האופק והעמקת הידיעה.

כשאני מדבר על הרחבת האופק והעמקת הידיעה אינני מתכוון אך ורק לבעיות המזרח התיכון, אני עושה מאמץ מסוים להבין ולחדור גם לבעיות אחרות וקריאת העיתונות העולמית (כולל אסיאתית) עוזרת לי לא מעט ומבחינה זאת "שמחתי" למשל לטפל קצת בבעיות דרום־מערב אפריקה. מר איתן היקר, אני מצטער שהארכתי קצת בהסברת אפשרויות המגע שלי, אולם עשיתי זאת על־מנת שתדע על סמך מה אני מסכם או מעריך את הדברים.

ועתה לגופם של דברים:

1) יחסי מצרים–ישראל:

פואד סראג אל־דין ומחנהו מצד אחד, ומחמד צלאח אל־דין ומחנהו מצד שני, מהווים את הגורמים העיקריים המעצבים את מדיניותה של מצרים. עד העצרת הזאת הצלחנו להקים מגע עם מחנה אחד בלבד ואני רואה בהקמת הקשר עם צלאח אל־דין באמצעותו של עזמי השלמה חשובה של צינורות המגע שבינינו והמצרים. את עזמי פגשתי מספר פעמים במשך הזמן. לא כתבתי מכיוון שלא נוסף שום גורם חדש ביחסינו. בכל אופן המגע קיים ואם יש צורך יש באפשרותנו להתקשר עם עזמי ובאמצעותו עם שר החוץ והממשלה. באשר לתוכן היחסים בינינו ובין המצרים הרי נראה לי שלא חלה ולא תחול בעתיד הקרוב "התפתחות" בעניין זה בגלל המצב הפנימי הקשה והמסובך במצרים מצד אחד, ובגלל הקיפאון שביחסי ערב–מצרים, מצד שני.

אם תיזכר בדברי עזמי בשיחתו הראשונה[7] תמצא הסבר לכל מה שהתרחש במשך השבועות האחרונים. בשיחה זאת ציין עזמי שיחסי מצרים–ישראל מותנים במידה רבה ביחסי מצרים ומדינות ערב, ומכיוון שבנידון זה יש הפוגה מסוימת אין לצפות לגישה מצרית חדשה לבעיותינו.

אני מניח ששמת לב למתינות היחסית של המצרים בכל הנוגע לבעיית ארץ־ישראל החל מנאומו של צלאח אל־דין בעצרת וכלה בכל מיני הודעות ובהימנעות מכוונת מלגעת בשאלה זו. גם אנשי המערב וגם ערבים ציינו זאת ויש ששאלו לפשר הדבר ויש שייחסו זאת למשא־ומתן חשאי המתנהל בינינו ובין המצרים.

בסיכומו של דבר – אין כל יסוד להניח שבעתיד הקרוב יחול שינוי ניכר ביחסי שתי המדינות. ההכרה הגוברת והולכת בחוגים שונים של אנשי השלטון והציבור במצרים שמעניינה של ארץ זו לחסל את סכסוכה עם ישראל ולמנוע מלחמה בשתי חזיתות איננה יכולה בשום אופן, בשלב זה, להתבטא הלכה למעשה על־ידי צעדים ממשיים של התקרבות בגלל המצב העדין והמסובך ביותר של הממשלה.

למרות מסיבות אלו אינני כופר בצורך ובחשיבות של המגע העלול להועיל לנו בבוא הזמן ולתרום תרומה בכיוון של טיהור האווירה, הכשרת הלבבות והבנה והכרה הדדית.

5. צ"ל אדוארד סאבלייה, סופר לענייני המזרח התיכון בעיתון הצרפתי "לה מונד".
6. עלי ג. ארדלאן, הנציג הקבוע של איראן באו"ם.
7. ראה מס' 472.

2. הליגה, ארצות ערב ופיקוד המזרח התיכון:

תוצאות השיחות הנוספות שהיו לי לאחר ששלחתי לך את המברק בו ניסיתי לתאר לך כיצד נראה המצב מעמדת התצפית של פאריס,[8] מאשרות בדרך כלל את ההנחות והמסקנות שהובעו במברק הנ"ל.

גם בין האמריקאים וגם בין הבריטים מורגשת מבוכה וחרדה. מדי פעם בפעם אתה שומע דברי ביקורת עצמית והודאות בשגיאותיהם. לדבריהם הם מייחסים חשיבות ל־know-how שלנו ולהערכותינו על המתרחש ומעוניינים לשמוע את אשר בפינו. אולי יש לנו גם סיכוי להשפיע במידת־מה על הלך מחשבותיהם. בעיה זו של הסברה מזרח־תיכונית ראוי שנחשוב עליה חשוב היטב. כשאחזור אני מתכוון לשוחח אתך על כך בעל־פה ולהציע הצעות מסוימות.

בכל אופן ברצוני לציין שהחומר שקיבלתי ממחלקת המזרח התיכון הועיל לי במידה מרובה.

– –

מכיוון שמודיעים לי ש"סוגרים את הדואר" אני נאלץ להפסיק את מכתבי הארוך והריני מבטיחך שבימים הקרובים אמשיך את הערותי לגבי שאר העניינים שהתכוונתי לכתוב לך עליהם.

– –

ד"ש לכל החברים. שלך בידידות,

זיאמה

525

א. אבן אל מ. שרת (פאריס) וו. איתן (תל אביב)
A. Eban to M. Sharett (Paris) and W. Eytan (Tel Aviv)

Coded Tel. WPT32 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/24 :נוסח יוצא

Washington, 15 December 1951

Hickerson sent for me urgently today but was called to Pentagon for Korean consultations with Chiefs of Staff and spoke to me from there leaving Ludlow to continue conversation. On Korea Hickerson formally seized me of U.S. Gov[ernmen]t request for brigade troops about 2500 to 3000 for Korea if possible within next few months.[1] Said he fully understood Israel's special difficulties which I had submitted last time but these would add significance and effect to our action. Added that Dep[artmen]t felt Israel had historic opportunity to win high international status and great support U.S.A. public opinion. We would not have to worry about equipment for force. Ludlow repeated all of this less fully but adding that Arabs

8. ראה דיבון אל איתן, 2.12.1951, 93.02/183/3.

525
1. ראה מס' 516.

would clearly respond negatively thus giving Israel unique opportunity win right special regard. I repeated would discuss carefully with Gov[ernmen]t on arrival but difficulties great, what about other countries with less security, economic, problems? Hickerson had said last time our sending brigade would help solve our security, economic, problems, Ludlow hinted same thing less directly.

On P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] Ludlow repeated draft solution as per our WPT30.[2] I indicated my preference for specific liquidation P.C.C. and reconstitution stand-by group New York as different departure if necessary. He said U.S. delegation Paris advised putting P.C.C. on strictly stand-by basis New York with no initiative unless parties requested as only way to avoid long discussion on composition and terms of reference of any new body. When I enquired whether U.S. would maintain present text which omitted any reference repatriation he said they much preferred to have resolution which for first time left out repatriation but if amendments were moved and impossible pass resolution without accepting innocuous preambular reference to non-prejudice eventual repatriation prospect U.S. might have to yield. Initially they would hope to work with us against any amendments. I pointed out no reference to repatriation could be innocuous as any such word would fortify all refugees in resolve to resist resettlement in hope they would be lucky ones for return. He accepted this but spoke of parliamentary situation which U.S. did not always control, hinted we should work at this in Paris.

Cabling comment separately.

Eban

2. הרליץ הבריקה טיוטת החלטה של ארבע המעצמות על עתיד ועדת הפיוס שוואלדו קרא בפניה בשיחתם האחרונה. ההצעה כללה מבוא שבו אוזכרו החלטות העצרת בשאלת ארץ־ישראל מאז 1948 וכן את הסעיפים הבאים: (א) הסכמה בדבר אחריותן של הממשלות הנוגעות בסכסוך למצוא לו פתרון; (ב) קריאה לממשלות לנצל את האמצעים שהאו"ם מעמיד לרשותן; (ג) הבעת הערכה לוועדת הפיוס; (ד) המלצה לקיים את ועדת הפיוס שתעמיד את שירותיה לצדדים; (ה) המלצה שוועדת הפיוס תכונן מרכז בניו יורק; (ו) להסמיך את ועדת הפיוס לאחר התייעצות עם המזכיר הכללי לצרף נציג או נציגים נוספים לוועדה; (ז) לבקש מהוועדה לדווח לעצרת הבאה. (14.12.1951, 24/2207/93.01.)

526

ד. בן־גוריון אל ג'. נהרו (ניו דלהי)
D. Ben-Gurion to J. Nehru (New Delhi)

Telegram מברק
Outg.: 130.02/2385/30 :נוסח יוצא

Jerusalem, 18 December 1951

The Government of Israel, anxious to foster close ties of friendship with India, proposes to delegate Mr. Walter Eytan, Director General of the Ministry for Foreign Affairs, to visit New Delhi with a view to calling upon your Excellency or such officials as your Excellency may designate to discuss at an appropriate level matters of common interest to our two countries and the strengthening of relations between them. I understand that Mr. Eytan's visit will be agreeable to the Government of India and suggest accordingly that it might take place during or immediately after the second half of February 1952. I look forward to receiving Your Excellency's confirmation of these arrangements and gladly avail myself of this opportunity to convey to Your Excellency the assurance of my highest consideration.

David Ben-Gurion
Prime Minister and Acting Foreign Minister of Israel

527

מ. שרת אל ו. איתן (תל אביב) ושגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to W. Eytan (Tel Aviv) and the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. F31 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 :נוסח יוצא

Paris, 18 December 1951

Arthur [Lourie], Gideon [Rafael], self, met Jessup, Joe Palmer, Barco on Pal[estine] item. We referred [Washington] D. C. [State] Dep[artmen]t contacts but didn't see fit disclose were shown draft[1] and they didn't admit its existence. Result discussion following points appear to be agreed:

(1) New body New York.
(2) No initiative, no continuous activity but only readiness act on invocation by parties.

527
1. ראה מס' 525, הערה 2.

(3) No change Riley's status, powers.

(4) As common minimum no playing up of repat[riation].

Following were subjects argument:

(A) We pressed for liquidation P.C.C. and appointment good offices committee, they prefered retention with well-known motivation.

(B) We tried without making issue leave open addition U. K. or substitution for Turkey, they sold on present composition.

(C) We urged avoidance repat[riation] they agreed no expressed reaffirmation but noncommittal as to reference.

(D) Both agreed new body to have charge negotiations on comp[ensation] but they kept saying comp[ensation] and repat[riation].

(E) We tried sell Anderson and Co. as instrument for comp[ensation], they thought might be good idea but left open.

(F) We urged unless new developments no obligation on new body report, to avoid:

(a) Certainty recurrent flare-up in General Assembly;

(b) Artificial prodding new body do something to fill up report.

They agreed this was valid point but left open. They did not refer agents except by agreeing our suggestion special instrument be needed negotiate comp[ensation] and we didn't raise question beyond above. Jessup concluded by stressing identity views major aspects. Meeting British tomorrow.

Sharett

528

שיחת מ. שרת – ר. שומאן (בפאריס, ב־14 בדצמבר 1951)
Meeting: M. Sharett – R. Schuman (Paris, 14 December 1951)

דין־וחשבון: 130.02/2413/8

פאריס, 18 בדצמבר 1951

בקשתי לראות את מר שומאן בהמשך לפגישותי בפאריס עם שרי חוץ המעצמות שיש להם נגיעה מיוחדת בענייננו, לאחר שנפגשתי כבר עם מר אצ׳יסון,[1] מר אידן[2] ופרופ׳ קופרולו. נלווה אלי הציר פישר.

מר שומאן פתח בשאלה לשלומו של הנשיא. אמרתי כי לשמחת כולנו חלה הטבה ניכרת במצבו. הוספתי כי אף אני נתכוונתי בעצם לפתוח את השיחה בהזכרת הנשיא באשר כשנפרדתי

528
1. ראה מס׳ 525.
2. ראה מס׳ 503.

ממנו ביקשני במיוחד למסור את דרישת־שלומו האישית למר שומאן. ד"ר וויצמן שמר זכרונות נעימים מאוד מפגישתו עם שר החוץ של צרפת. נגעתי בשאלת מרוקו[3] והבעתי צערי על כי לא היתה לי הזדמנות לשמוע את נאומו של מר ש[ומאן] אמש בעצרת. הייתי בישיבת המליאה בבוקר אבל הוגד לי כי יש עוד רשימה ארוכה של נואמים ולא שיערתי כי תורו של מר ש[ומאן] לענות יגיע בו ביום.

מר ש[ומאן] אישר כי היה זה נסיון לא קל לשבת עד תשע בערב ברציפות. מזה עבר לשפוך את לבו על כל התסבוכת שגרמה יוזמתה של מצרים ואמר דברים מרים כלפי הליגה הערבית. הוסיף כי רק אחרי שירד מן הדוכן נודע לו על שיחתו האחרונה של הסולטן עם הנציב הצרפתי, בה הביע הסולטן תקוותו כי בדרך של משא־ומתן אפשר יהיה להגיע להסכם גמור עם ממשלת צרפת על צורת השלטון העתידה במרוקו. קו זה עומד בניגוד גמור להתקפת הליגה וחבל כי לא ידע את הדבר בעוד מועד.

(בארוחת־הצהריים שהיתה לנו מיד לאחר השיחה בביתו של הציר פישר עם כמה מאנשי קיי דאורסיי הוברר כי הדבר היה ידוע במשרד החוץ לפני שקם שומאן לשאת את נאומו, אבל בשל רשלנותו של מישהו לא הגיע לידיעת שר החוץ. ישמש נא מקרה זה אזהרה לכל המזכירים הפרטיים באשר הם שם.)

אמרתי כי בהצבעה תמכנו בעמדת צרפת ומר ש[ומאן] מיהר להודות לי על כך. הסברתי כי תמיכתנו נבעה מתוך שני שיקולים יסודיים: ראשית, הקו הכללי שלנו לפעול עד כמה שאפשר במשותף עם צרפת בזירה הבינלאומית; שנית, דאגתנו לגורל יהודי מרוקו.

מר ש[ומאן] הביע הערכה לנקודה הראשונה ועל השנייה הגיב בהערה שהיה ברור ממנה כי הוא מסכים בהחלט כי עצמאות מרוקו פירושה סכנה ליהודים ומבין כי דבר זה מוכרח להטריד אותנו.

המשכתי כי לעומת שני השיקולים שהכריעו את הכף היו לנו גם ספיקות קשים שהיינו מוכרחים להתגבר עליהם. מר ש[ומאן] העיר כי גם לארצות־הברית היו ספיקות.

אמרתי כי יש הבדל־מה בינינו לבין האמריקנים ואפילו בינינו לבין הצרפתים. האמריקנים נשארים באמריקה, הצרפתים באירופה ואילו אנו באסיה. נמצא כי אנו מקוממים נגדנו את העולם הסובב אותנו. בכיוון זה אנו עתידים בוודאי לשמוע דברי ביקורת חריפים בכנסת. מר ש[ומאן] הציע לי להסתייע בהצהרת הסולטן בתשובה לביקורת ושוב הביע הערכה לעמדתנו.

אמרתי כי ברצוני להימלך בדעתו נוכח המצב שנוצר בבחירת החבר האחד־עשר של מועצת־הביטחון.[4] כשלעצמנו, הרינו מצביעים בעד בילורוסיה – לא מתוך תמיכה בברית־המועצות לשמה אלא קודם־כול מפני גישתנו העקרונית לשאלות היסוד של או"ם. נוסף לכך, אין יוון רצויה לנו מפאת עצמה, כמדינה שתמכה תמיד בגוש הערבי נגדנו.

מר שומאן אמר כי גם הם הצביעו בתחילה בעד בילורוסיה, אבל בהצבעות האחרונות עברו לצד יוון. הם משוכנעים כי מצד אמריקה נעשתה בעניין זה טעות מעיקרה. אין הם רואים סיכוי

3. נציג מצרים הציע במליאת העצרת להעמיד על סדר־היום את שאלת הפרת עקרונות מגילת האו"ם והכרזת זכויות האדם על־ידי צרפת במרוקו. משלחת ישראל החליטה לתמוך בעמדת צרפת ולהצביע נגד הכללת הסעיף בסדר־היום.

4. ב־6 בדצמבר בחרה עצרת האו"ם בשלושת החברים הבלתי קבועים למועצת־הביטחון במקום נציגי אקוואדור, הודו ויוגוסלביה. נציגי צ'ילה ופאקיסטן שהחליפו את שתי הראשונות נבחרו ללא קשיים כבר בהצבעה ראשונה (ישראל תמכה בצ'ילה ונמנעה בהצבעה על פאקיסטן). במקום יוגוסלביה הוצגו שתי מועמדות: יוון שנתמכה על־ידי ארצות־הברית ובײלורוסיה שנתמכה על־ידי ברית־המועצות. בשמונה הצבעות באותו יום לא זכתה אף אחת מן המועמדות לרוב הדרוש. ישראל, צרפת, בריטניה, הערבים, חלק ממדינות דרום אמריקה ומדינות הגוש הסובייטי תמכו בבײלורוסיה. ההצבעה נדחתה לישיבה נוספת של המליאה. ראה מס' 530 והערות 4 ו־5 שם.

בטוח לבחירתה של יוון כי מתגבש מיעוט לצד בילורוסיה המונע יצירת שני שלישים לטובת יריבתה. ייתכן כי יש עוד אפשרות לשוב ולעיין בדבר. במקרה זה יהיה צורך לדאוג כי ברית־המועצות תציע מועמד אחר מתוך הגוש שלה.

עברתי לשאלות הנוגעות לנו באופן ישיר והרציתי את פרשתנו בשאלת ועדת הפיוס – המסקנות השליליות שיש להסיק מניסיון פעולתה של הוועדה בשלוש שנות קיומה ואשר הוועדה עצמה מסיקה אותן בדו"ח שלה לעצרת. סיפרתי על הלך־הרוח השורר במחלקת המדינה בוואשינגטון לטובת מפנה בשיטת פעולתו של מוסד או"ם שיישאר ממונה על הדבר – הפסקת כל יוזמה והימנעות מפעילות רצופה אלא רק עמידת הכן להיענות לבקשת שני הצדדים או אחד מהם במקרה אם ירצו להסתייע באו"ם לשם כניסה למשא־ומתן. פיתחתי את שיטתי בדבר שלושת המכלולים – ביטחון מזה ופליטים מזה, הנשארים בטיפולו המתמיד של או"ם, ולעומתם מכלול היחסים בין המדינות שאין או"ם חייב להתערב בו אלא לכשיידרש.

כל הסוגייה הזאת עם המסקנות שהגיעו לידיהן ועדת הפיוס ומחלקת המדינה היו חדשות למר שומאן. הוא שאל שאלות לברר לעצמו את העניין מבלי לנקוט עמדה. הצטדק כי בזמן האחרון היה מטופל בעניינים אחרים והודה על ההזדמנות שנתנו לו ללמוד את הנושא.

במהלך ההסברה ציינתי כי ודאי יחול שינוי במעמדו של מוסד או"ם אשר יירש את ועדת הפיוס ומקום מושבו יהיה בניו יורק. הדגשתי כי בין אם ישא המוסד החדש את השם הישן של ועדת הפיוס ובין אם יחול שינוי בשם, מובטחת לדעתנו השתתפות צרפת בו.

כסעיף אחרון בסדר־יומי נגעתי בשאלת ירושלים ואמרתי כי מוטב לא לעורר את השאלה הזאת כלל בעצרת זו. ענייני המזרח התיכון מסובכים למדי גם בלאו הכי ומן הראוי לחסוך לעצרת תסבוכת נוספת. לעומת זה מצב העניינים לגבי המקומות הקדושים מצטיין ביציבות ועל־כל־פנים היחסים בינינו לבין המוסדות הקאתוליים מתפתחים באופן המניח את הדעת.

מר ש[ומאן] הביע את קורת־רוחו להודעתי האחרונה ואישר כי לא הגיעו אליו שום תלונות מהמוסדות הקאתוליים על יחסנו אליהם. אמנם כאשר נרצח מלך ירדן היה לו חשש רציני כי בעקבות הרצח יבואו זעזועים חמורים שיסכנו את המצב אבל לשמחתו נתבדו חששות אלו ונשתררה יציבות גמורה. אשר לשאלת ירושלים בעצרת, הצהיר בהדגשה רבה כי אין בעצרת זו בכוונת צרפת לנקוט כל יוזמה שהיא, גם לא להצטרף ליוזמת איזו מדינה אחרת אם תינקט, ולאמתו של דבר שום מדינה לא פנתה לצרפת בעניין זה. הוא הביע הסכמה עם הנחתי כי מוטב לא לעורר את השאלה.

נפרדנו בדברי תודה וברכה לבביים כרגיל. השיחה ארכה שלושים וחמש דקות.

מ.ש.

529

א. אבן אל ד. בן־גוריון (תל אביב) ומ. שרת (פאריס)
A. Eban to D. Ben-Gurion (Tel Aviv) and M. Sharett (Paris)

מברק מוצפן WPT34

נוסח יוצא: 93.01/2207/24

ואשינגטון, 18 בדצמבר 1951

מידי

אתמול ביקרתי במחלקת המדינה להציג את גויטיין.[1] לאחר חליפת נימוסין ביקש ברי מנהל המחלקה בפועל הזדמנות להעיר הערה רשמית. הוציא מתיקו את רשימת ה"ניו יורק טיימס" והצביע על הקטע המציין כי מהנדסים יהודים מתקשים לקבל עבודה בארצות־הברית ודבר זה ישמש מנוף לעלייה לישראל.[2] מחלקת המדינה מביעה צער על ההערה הזאת בפי ראש ממשלת ישראל. לדעתה אין המשפט הזה משקף בדייקנות את המציאות האמריקנית ואת מעמדם השווה והאיתן של אזרחי המדינה היהודיים. עניתי כי אין לי ספק כי אתה שואף לעליית מומחים לישראל מארצות־הברית מתוך מגמות חיוביות של יצירה וחלוציות וכי נפלה כאן אי־הבנה. השיב כי לדעתו הניסוח שלי משביע רצון בהחלט.

האווירה היתה ידידותית מאוד אך אין לזלזל בחשיבות המאורע הזה שהוא לדעתי אזהרה מפורשת כי ממשלת ארצות־הברית לא תסיח את דעתה מעניינים הנוגעים ליהודיה ולא תשאיר את השאלה בכל הנסיבות לדיון בין ישראל ויהדות אמריקה בלבד.

אבן

529

1. דוד גויטיין, ציר בוואשינגטון מדצמבר 1951; לפני־כן ציר בדרום אפריקה.
2. המדובר בתשובת בן־גוריון בכנסת ב־12 בדצמבר 1951 על שתי הצעות לסדר־היום בנושא העלייה שהגישו נציגי חרות והציונים הכלליים. בעקבות הירידה הגדולה והפתאומית בזרם העלייה לארץ תקפו נציגי האופוזיציה את הממשלה והאשימו את הסוכנות באימוץ מדיניות עלייה חדשה המבוססת על הגבלות במספר העולים ובסוגיהם.

בתשובתו טען בן־גוריון כי עומד להסתיים השלב של העברת קיבוצים יהודיים גדולים לישראל אם לא ייפתחו שערי ברית־המועצות, ונשארו רק מספר ארצות, בעיקר מדינות האיסלאם שמהן תבוא עלייה המונית. הוא הצביע על גורמי המצוקה בעלייה ההמונית והבהיר כי בשלב זה הבעיה העומדת בפני ישראל היא כיצד למשוך עולים מארצות הרווחה. במהלך דבריו מתח ביקורת על אלה הסבורים כי גערה ביהודי ארצות־הברית תביא לעלייתם, אך הוסיף כי "אין ספק שמנהיגי הציונות באמריקה פשטו את הרגל" עם הקמת המדינה וכי "לא קמו אפילו 50 מנהיגים לעלות לארץ". אגב דבריו על מחסור בכוחות עבודה מקצועיים בארץ והצורך במשיכת כוחות מקצועיים מיהודי ארצות־הברית אמר בן־גוריון: "אני בטוח שהם יבואו. יש בארצות־הברית שפע רב של כוחות מקצועיים ואיני יודע אם המשק היהודי מסוגל לקלוט כל האינטליגנציה היהודית, כי אחוז האינטליגנציה היהודית גדול פי כמה מאחוז היישוב היהודי באמריקה". (דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת השנייה, כרך X, עמ' 633–637).

530

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Coded Tel. 72 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 :נוסח יוצא

Paris, 18 December 1951

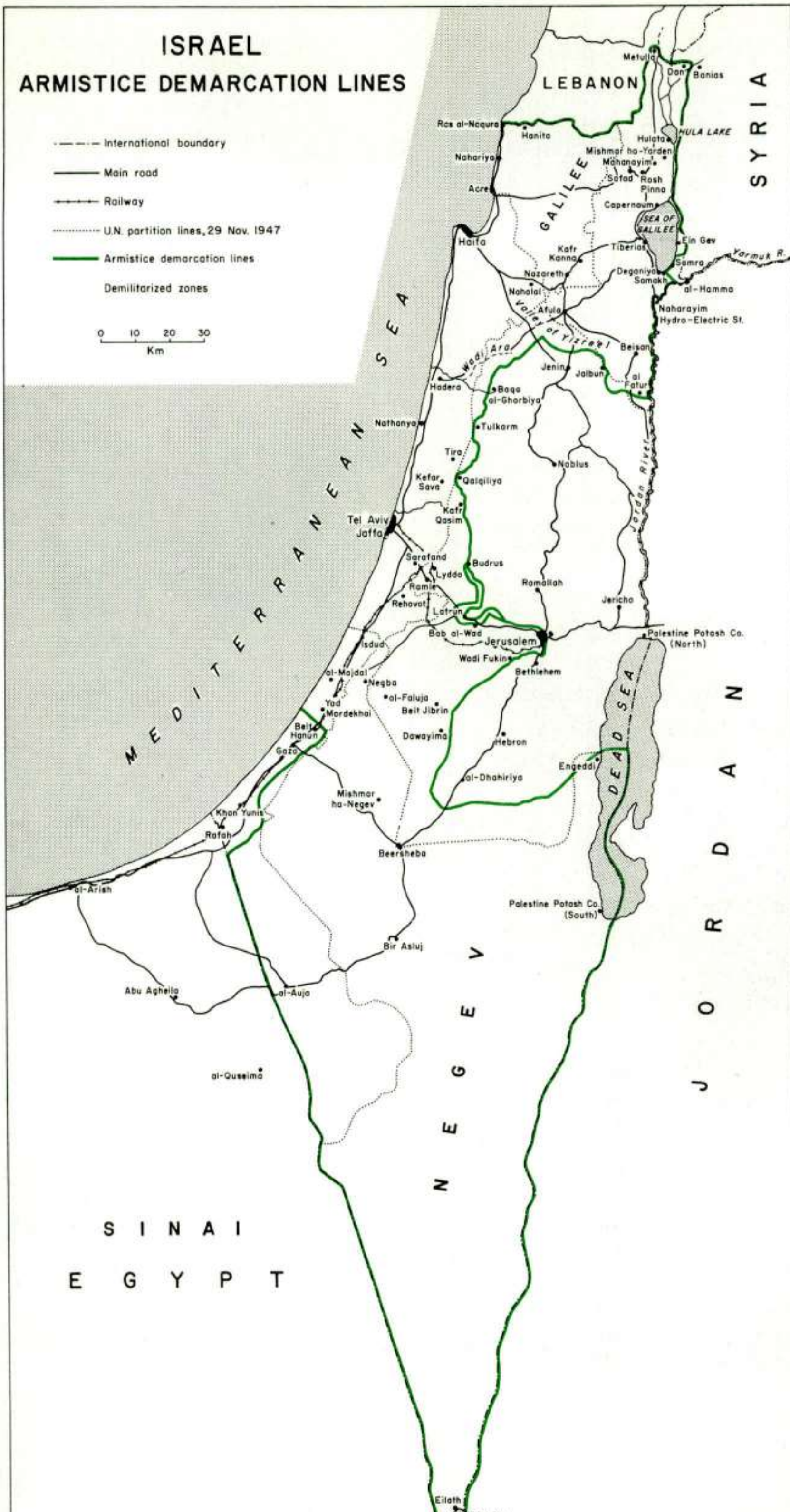
We getting into fix on *Moabit* [Security Council].

(1) In very intimate talk Sat[urday] Lloyd[1] told me confid[entially] they switched over to support Greece in last ballots.[2] These(?)[3] is story here which will tell orally. This leaves us no longer shielded by British companionship.

(2) Mrs. Roosevelt invited me tea today, told me in her capacity senior member U.S.A. Del[egation], in Austin's absence she been asked convey me desirability our abstaining if we can't bring selves vote for Greece. Said they hope get two more positive votes so that couple abstentions might decide issue. They attached greatest importance decision being achieved Thurs[day] as otherwise legality incomplete *Moabit* be raised which they determined avoid all costs. Self explained fully, frankly, considerations principle and self-interest motivating our support Bielo[russia] lines my (60)[4] (2), (3), (4), (5). She was impressed particularly by (5) which heard first time. Added P[rime] M[inister], self, fully alive gravity sit[uation] which would arise if one, two votes became decisive not on comp[osition] but very existence *Moabit*, assured her what she said would be taken much to heart but made clear would finally decide acc[ording] our lights. She expressed satis[faction] my reply.

530

1. ג'ון סלווין לויד, השר הזוטר (Minister of State) במשרד החוץ הבריטי; חבר במשלחת הבריטית לעצרת השישית של האו"ם.
2. על הסבך שנוצר בעצרת בעניין בחירת החבר ה־11 למועצת־הביטחון ראה מס' 528 והערה 4 שם.
3. סימן שאלה במקור. ככל הנראה צריך לקרוא: there.
4. במברק בן תשעה סעיפים מסר שרת על המצב שנוצר סביב הבחירות למועצת־הביטחון ועל עמדת משלחת ישראל בנושא; בסעיף 2 הבהיר כי הבעיה איננה הצבעה בעד או נגד הסובייטים אלא תמיכה בעקרון הייצוג האזורי במוסדות האו"ם; בסעיף 3 הוסיף כי לאור מאמצי הסובייטים להגיע להסכמה עם המערב אין מקום לסטור בפניהם ולספק להם קלף תעמולתי חדש; בסעיף 4 כתב כי ממילא לא יהיה לרוסיה רוב במועצת־הביטחון גם אם ביילורוסיה תצטרף למועצה ובכל מקרה שמורה לברית־המועצות זכות הווטו; בסעיף 5 עמד שרת על השיקול הישראלי נגד צירוף יוון למועצה. הוא כתב כי די לה לישראל בצירוף פאקיסטן העוינת ואין להוסיף עליה את יוון; יתר־על־כן, אם תיבחר יוון בעצרת השישית תצטרף אליה בעצרת הבאה מדינה ערבית שתחליף את טורקיה בעוד שאם תיבחר ביילורוסיה תחליף יוון את טורקיה בעצרת השביעית ומדינות ערב תישארנה מחוץ למועצה. לדבריו לא הצביעו הסובייטים מעולם נגד ישראל במועצת־הביטחון. בסעיף 9 ביקש שרת את אישורו של בן־גוריון להצביע בעד ביילורוסיה למרות הלחץ האמריקאי. (16.12.1951, 93.02/183/3).

ISRAEL
ARMISTICE DEMARCATION LINES
International boundary
Main road
Railway
U.N. partition lines, 29 Nov. 1947
Armistice demarcation lines
Demilitarized zones
0 10 20 30
Km
LEBANON
SYRIA
JORDAN
NEGEV
SINAI
EGYPT
MEDITERRANEAN SEA
GALILEE
Metulla
Dan
Banias
Ras al-Naqura
Hanita
Hulata
HULA LAKE
Mishmar ha-Yarden
Mahanayim
Nahariya
Safad
Rosh Pinna
Acre
Capernaum
SEA OF GALILEE
Haifa
Kafr Kanna
Tiberias
Ein Gev
Yarmuk R.
Nazareth
Deganiya
Samra
Samakh
al-Hamma
Nahalal
Afula
Naharayim Hydro-Electric St.
Valley of Yizre'el
Wadi Ara
Beisan
Jenin
Jalbun
al Fatur
Hadera
Baqa al-Gharbiya
Nathanya
Tulkarm
Tira
Nablus
Kefar Sava
Qalqiliya
Jordan River
Kafr Qasim
Tel Aviv
Jaffa
Sarafand
Budrus
Lydda
Ramle
Ramallah
Rehovot
Jericho
Latrun
Bab al-Wad
Jerusalem
Palestine Potash Co. (North)
Isdud
Wadi Fukin
Bethlehem
al-Majdal
Negba
al-Faluja
Beit Jibrin
Yad Mordekhai
Beit Hanun
Dawayima
Hebron
Gaza
DEAD SEA
Engeddi
al-Dhahiriya
Mishmar ha-Negev
Khan Yunis
Rafah
Beersheba
al-Arish
Palestine Potash Co. (South)
Bir Asluj
Abu Aghella
al-Auja
al-Quseima
Eilath
Aqaba

(3) Meanwhile to explore way out alluded in (9) above, at our suggestion Rau cabled Nehru seeking authority inject Burma as third candidate to serve rallying point for Asiatic vote which if gathers momentum might swing majority, reply outstanding.

We must be ready decision Thurs[day] and in circ[umstance]s am asking authority abstain if by voting as before would be assuming resp[onsibility] for putting *Moabit* out of action. Would do it with heavy heart but as definite *pis aller*.[5]

Sharett

531

מ. שרת אל ו. איתן, א. אילת (לונדון) וד. גויטיין (ואשינגטון)
M. Sharett to W. Eytan, E. Elath (London) and D. Goitein (Washington)

Coded Tel. 77 מברק מוצפן
Outg.: 93.02/183/3 :נוסח יוצא

Paris, 19 December 1951

With Lourie, Rafael, saw today Lloyd, Coulson,[1] Perowne, on Pal[estine] item.

(1) Made full exposé our position[2] incl[uding] desirability U.K. joining new body and mental reservation re Turkey.

(2) Lloyd inquired about repat[riation], self replied no repat[riation] as even partial solution problem but limited readmission on individual merits in contin[uing] family reunion and other deserving cases, also permanent integr[ation] 21,000 refugees in Israel, they seemed satisfied.

(3) Coulson reported their line which said coincided ours viz. U.N. needn't intervene in inter-state rel[ation]s unless asked but they, like U.S.A., preferred keep up P.C.C. [Palestine Conciliation Commission] provided clear what meant is paper existence which ensured by transfer N.Y. and app[ointmen]t perm[anent] del[egate]s not special people. On composition too they favoured *st[atus] quo*, Lloyd observed in present state Ang[l]o–Arab rel[ation]s they better keep out, turned to Per[owne] for confirmation which was forthcoming. This pathetic.

5. איתן השיב כי בן־גוריון משאיר את עניין הבחירות לשיקול־דעתה של המשלחת (מברק איתן אל שרת, 79, 19.12.1951, 93.02/182/10). בהצבעה הסופית ב־20 בדצמבר נבחרה יוון למועצה. ישראל נמנעה בהצבעה.

531

1. ג'ון קולסון, סגן הנציג הקבוע של בריטניה באו"ם.
2. ראה מס' 527.

(4) Coulson stressed what new in our exposé is insistence no oblig[ation] annual report, thought this well worth consid[ering], self added two specific points: no ext[ension] Riley's powers, no app[ointmen]t agent in field save perhaps to neg[otiate] compen[sation] with us, they concurred.

(5) They disclosed U.S.A. trying find disinterested sponsors for resol[ution], averse idea P.C.C. powers sh[ou]ld appear as self-seeking.[3]

Sharett

532

שיחת א. לוריא – א. קירו (בפאריס, ב־20 בדצמבר 1951)
Meeting: A. Lourie – A. Kyrou (Paris, 20 December 1951)

Report: 93.03/3011/6 :דין־וחשבון

[Paris, 20 December 1951]

In the course of the morning of 20th December, Mr. Kyrou[1] came up to me in one of the Committees in which I was listening to the debate and asked if I would come out so that he might talk to me.

After having inquired regarding the health of my wife, my daughter and myself, Mr. Kyrou (whom I know well from New York) came to the point. He said he wished to be quite frank. Jack Ross of the American Delegation had told him of the conversation which Mr. Rafael had had with him the previous day regarding our vote for the Security Council. He wished me formally, on behalf of his Government, to convey the following to Mr. Sharett:

The Greek Government in its relations with Israel had never been motivated by bias in any decision which it had taken. In coming to any conclusion it considered the question of its own interests. He wished to assure Mr. Sharett that in the event of Greece being elected to the Security Council, it would adopt an entirely objective attitude in any matter affecting Israel and would consider each issue on the merits.

I said to Mr. Kyrou that I wished that the friendly personal relations which existed between us would be maintained, but unhappily they did not always reflect the relations between our Governments. I instanced as an example the failure of the Greek Government to establish full diplomatic

3. השווה דיווח על השיחה במברק ממשלחת בריטניה באו"ם אל משרד החוץ הבריטי, 19.12.1951, PRO, FO371/91410.

532

1. אלכסיס קירו, הנציג הקבוע של יוון באו"ם.

relations with Israel and to accord us *de jure* recognition. At this point we were joined by Mr. Rafael and Mr. Kyrou repeated for his benefit what he had said to me for transmission to the *Sar* [Foreign Minister].

Mr. Kyrou went on to say that the question of *de jure* recognition had recently been given consideration and he hinted that favourable action would be taken before long, but said specifically that it would not be advisable to come out with it just at this time. While expressing appreciation of Mr. Kyrou's statement of Greece's attitude in the event of election to the Security Council, which we would of course pass on to Mr. Sharett, we emphasised that we were not seeking to bargain with him in regard to the matter. Mr. Kyrou went on to say that he himself would be the representative of his Government on the Council, if elected, and he wished accordingly to add his personal assurance that what he had said would be fulfilled in practice.

On leaving us Mr. Kyrou immediately went to report to Mr. Politis,[2] who was waiting with his aide in another corner of the delegates' lounge.

A. Lourie

533

צירות ישראל בפראג אל מחלקת מזרח אירופה
Israel Legation in Prague to the East European Division

מברק מוצפן פ325

נוסח נכנס: 130.09/2343/1

פראג, 21 בדצמבר 1951

בהול

בהמשך לשלנו 321.[1]

(א) נאום זאפוטוצקי עורר בהלה באוכלוסייה היהודית הרואה בו מתן הכשר רשמי לקו אנטישמי, בו נקטו עסקני המפלגה בימים הראשונים אחרי מאסר סלנסקי[2] ושהנהלת המפלגה אחר־כך הסתייגה ממנו.

2. ז'אן פוליטיס, המנהל הכללי של משרד החוץ היווני וראש משלחת יוון לעצרת השישית.

533

1. אנטונין זאפוטוצקי, ראש ממשלת צ'כוסלובקיה. בנאום שנשא ב־19 בדצמבר, אמר זאפוטוצקי כדברים האלה: "לא נסבול התערבות בענייננו הפנימיים והפעלת השפעה מעשית כל־שהיא מבחוץ, ויהיה זה ואשינגטון, לונדון, רומא או ירושלים". בהמשך דבריו תקף את המנהיגים הסוציאל־דמוקרטיים ואמר "ריאקציונרים אלה רצו להחזיר מפעלים מולאמים של קפיטליסטים יהודים ואחרים". בתור דוגמא הזכיר מקרה של תעשיין זעיר יהודי שב־1948 עורר סערה בגלל התפרצויות אנטישמיות כשהאיש עמד על זכויותיו. (מברק מצירות ישראל בפראג, 19.12.1951, 130.09/2343/1.)
2. רודולף סלאנסקי כיהן כמזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית בצ'כוסלובקיה עד ספטמבר 1951.

(ב) לדידי עוקץ הבעיה הוא: האם אנו עדים לתופעה מקומית מוגבלת לשלטונות הצ'כוסלובקיים, הזקוקים מיד לשעיר לעזאזל בעד הקשיים בהם הם מתלבטים ואינם נרתעים מניצול הרגשות האנטישמיים של העם, או הצודקים אלה הסוברים כי זהו רק צעד ראשון במדיניות חדשה של הקומאינפורם כהנחתנו ב־304 סעיף (ז).[3] אין כעת תשובה בפי.

(ג) ועוד סברה אישית ובלתי מבוססת על עובדות, אולי התנגד סלנסקי לקו הפרו־מערבי בכללו ולמכירת נשק למצרים על־ידי צ'כוסלובקיה בפרט, והתנגדותו זו גרמה להאשמתו כציוני, לתיאור ישראל "כמדינה הפועלת נגד התנועות הלאומיות המשתחררות מהמשטר הקולוניאלי" ככתוב במאמר ב"טבורבה",[4] ולהרחקת מרבית הפקידים היהודים מתפקידיהם.

(ד) אופייני ליהודים כאלה הוא שוורבלובסקי הקדיש חצי שעה בשיחתו אתי להצדקת עמדתו בעניין גרמניה המזרחית, כאילו לטהר עצמו בפני נציג ישראל.

(ה) אני מוצא לחובתי להדגיש שאני רואה רק חסרונות בשיטת "שב ואל תעשה" נוכח תופעות אלה. צ'כוסלובקיה איננה רומניה ואין כל ביטחון שהעלייה תיבנה מהאנטישמיות הרשמית. לפיכך:

(1) אני חוזר על הצעתנו בסעיף ו' מברק פ/304. צ'כוסלובקיה מאוד רגישה לדעת־הקהל הבינלאומית ואם עיתונים רציניים בלונדון ובפאריס יוקיעו את הקו החדש ובמיוחד את המאמר והנאום וניסיון המשטר להימלט על־ידי הסתת ההמונים בשארית הפליטה היהודית, עלול הדבר לשאת פרי.

(2) אני חוזר על הצעתי בסעיף ו' מברק פ/264[5] ומבקש להזמין את ברטושק ולהשמיע באוזניו את דאגת ממשלתנו ליחסי צ'כוסלובקיה וישראל ועל הנימות האנטישמיות בהצהרות פומביות.

(3) אני מציע שאקבל מיד הוראה לבקש רשמית משר החוץ הסבר על המאמר והנאום. כיוון שהתנועה הציונית עומדת לקבל חוקית סטטוס רשמי, הגדרתה כמכשיר של טרור, התנכלות

בעקבות השינויים במבנה הארגוני של המפלגה התמנה ב־9 בספטמבר לסגן ראש הממשלה. ב־27 בנובמבר נאסר באשמת "קשר נגד המדינה".

3. במברק מפראג הביא הציר הדים ראשונים ממאסרו של סלאנסקי וניתח את משמעות המאורע והשלכותיו על היהודים בצ'כיה. בסעיף (ז) הביע את חששם של אנשי הצירות ש"חוגי הקומינפורם סבורים כי נימנה וגמור עם ישראל להצטרף לפיקוד המזרח התיכון וכי אין עוד לנשוא פנים לישראל בפרט וליהודים בכלל. ישנם אף המרחיקים לכת והרואים במעשה סלאנסקי אזהרה לישראל ומנבאים רעות לכל יהודי אירופה המזרחית, אם אמנם נצטרף לפיקוד". (4.12.1951, 130.09/2343/1).

4. בשבועון המפלגה הקומוניסטית בצ'כוסלובקיה, Tvorba, מ־13 בדצמבר 1951 הופיע מאמר על "קוסמופוליטים כמכשיר תוקפני של האימפריאליזם". המאמר היה מלא רמזים אנטישמיים, אך עוינת במיוחד היתה הפִסקה הבאה: "בזמן האחרון יצאו אלמנטים קוסמופוליטיים רבים, אשר אחר־כך הפכו לסוכנים של התקיפים האנגלו־אמריקנים, מתוך שורת הציוניסטים הפעילים בעלי ההכרה, שלא השתרשו בתוך עמנו. המדינה היהודית ישראל היא כיום בידי הלאומנים היהודים הבורגנים שהתמכרו לאימפריאליזם האמריקני. אלה מנצלים מדינה זו לסוכנות הפועלת נגד תנועות השחרור הלאומיות במושבות (קולוניות) ואת התנועה הציונית מנצלים בתור סוכנות לפעילות טירור, התנכלות ואיבה נגד ברית־המועצות ונגד ארצות הדמוקרטיה העממית." (ראה מברק מצירות ישראל בפראג אל מחלקת מזרח אירופה, פ/321, 19.12.1951, 130.09/2343/1).

5. קובצי דיווח על מאסרם של פעילים ציוניים בצ'כוסלובקיה והביע חשש כי יש קשר בין מאסרם לבין תופעות אנטישמיות שהתגלעו לאחרונה בצ'כוסלובקיה והתבטאו ביו היתר בטיהור מנגנון המפלגה הקומוניסטית מ"אינטלקטואלים וקוסמופוליטים". בסעיף (ו) של המברק הציע להזמין לאלתר את המזכיר השני ומיופה־הכוח הזמני בצירות הצ'כוסלובקית בישראל, אלואיס ברטושק, כדי "להעמידו בידידות אבל בתוקף" על המצב. (25.10.1951, 130.09/2343/1).

ואיבה נגד ברית־המועצות ונגד ארצות הדמוקרטיה העממית היא האשמה חמורה ביותר הפוגעת במדינת ישראל. (4) רצוי כמו־כן שאקבל הוראה מכם לקרוא באוזני שרי החוץ בפראג ובוורשה את נוסח איגרת התשובה שנמסרה למוסקבה.[6]

ממישראל

הערת־עורך
Editorial Note

דיון והחלטה על בקשת ישראל לסיוע צבאי מארצות־הברית

ב־24 בדצמבר התקיימה ישיבה מכרעת בהשתתפות ראש הממשלה, שר החוץ, הרמטכ"ל ושגריר ישראל בוואשינגטון על שאלת הסיוע הצבאי מארצות־הברית. אבן תמך בבקשת סיוע צבאי בעיקר משום שחשש שבלעדיו לא תקבל ישראל מארצות־הברית את הסיוע הכלכלי שאישורו עמד באותם ימים על הפרק. ידין לעומתו חשש שמידע צבאי שיגיע לאמריקאים בעקבות הטיפול בסיוע הצבאי עלול להגיע לערבים. אחר ויכוח נמרץ הוחלט על בקשת הסיוע. בן־גוריון מינה ועדה להכנת רשימת הסיוע הדרוש כשהדגש הושם על ציוד ומפעלים ולא על פריטי נשק. ביומנו מעיר בן־גוריון כי החשש של ידין איננו בדוי, אך הוא מופרז וכי בטחון המדינה מיוסד על כוחה ולא על שמירת סודותיה. "גם אינני חושש להתקפה ערבית", כתב, "אדרבא, תבואו!" (ראה יומן בן־גוריון, 14.12.1951, ארכיון צה"ל; מברק אבן אל קולק וגויטיין, IWA973, 28.12.1951, 130.09/2308/22).

534

מ. שליט אל ר. שילוח
M. Shalit to R. Shiloah

Coded Tel. W732 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/24 :נוסח יוצא

Washington, 29 December 1951

Your IW969.[1] Took following steps: Teddy [Kollek] saw Kopper,[2] Goitein, myself, saw Berry, we were shown cables to American Embassy Baghdad instructing Ambassador confidentially intervene with "high official" to commute sentence. Berry will talk to Iraqi Chargé d'Affaires here.

6. ראה מס' 521.

534

1. שילוח מסר על פסק־דין מוות שאושר בבית־הדין לערעורים בבגדאד נגד יוסף בצרי ושלום צאלח שלום שהואשמו בהנחת פצצות ובהשתתפות ב"רשת ריגול ציונית" בעיראק. הוא ביקש מאנשי השגרירות להשקיע מאמץ עליון להשגת התערבות אמריקאית דחופה בחצר המלך בעיראק. (27.12.1951, 93.01/2207/24).
2. סמואל קופר, סגן מנהל אגף המזרח הקרוב במחלקת המדינה.

Dep[artmen]t thinks British would have greater influence on Regent. Harman saw Bunche who suggested you ask Riley Paris to talk to members Iraqi del[egation] U.N. In New York trying reach Mrs. Roosevelt to cable Iraqi member Human Rights Committee. Justice Douglas[3] cabling Regent. Sam Klaus[4] suggests if worse comes worst we should apply U.N. to order Iraq suspend execution pending our evidence Iraq violated human rights, Abba Schwartz[5] thinks we can do that only if all hope lost as such step may provoke Iraqis.

A.J.C. [American Jewish Congress], J.W.C. [Jewish World Congress], Celler coming out with statements which will be published. Harman approaching Christian Committee. Detroit Rabbi was given green light to publish material. Our line publication not attack Iraqi Gov[ernmen]t but state it was terrible miscarriage of judgement and point out your points and some additional raised by Goitein. Inform *Ahav* [United States Division].

Memi

535

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מקור: 130.02/2436/6

תל אביב, א׳ בטבת תשי״ב
30 בדצמבר 1951

הנני להעיר על מכתבו של הציר באנקרה מיום 27 בנובמבר[1] בעניין שיחתך עם הגנרל ריילי על אפשרות של משא־ומתן בינינו לבין מצרים לשם הרחבת הסכם שביתת־הנשק. קודם־כול עלי לקבוע את העובדות שחלו לאחר אותה שיחה ואשר ייתכן כי לא נרשמו בשום מקום אחר.

3. ויליאם דוגלאס, שופט בית־המשפט העליון של ארצות־הברית.
4. סמואל קלאוס, יועץ במחלקת המדינה.
5. אבא שווארץ, לשעבר (1949–1947) פקיד בכיר בארגון הפליטים הבינלאומי, אחראי על ענייני הפיצויים.

535

1. ראה מס׳ 468, פִּסקה אחרונה. ששון הטיל ספק בכדאיות משא־ומתן עם מצרים והביא כמה טעמים לספקנותו: הוא ציין כי הגנרל ריילי ״איננו כתמול שלשום״ וכך גם המצב הבינלאומי והבין־ערבי; הכנת ״ועידה״ כדבריו באמצעות ארצות־הברית, בריטניה וצרפת ״אין בה כדי להבטיח הצלחות מראש. להפך: יש בה כדי להבטיח לחץ״ על ישראל ״ומשוא פנים לערבים״, בייחוד לאור יחסי המערב עם מדינות ערב; הוא הצביע על חיוב ברתימת באנץ׳ לתכנית, אך הדגיש כי אין לצפות שההצלחה תאיר לו פנים כבעבר משום שהזמנים השתנו והֶסדר מדיני אינו נחוץ לערבים כפי שהסכמי שביתת־הנשק

ריילי חזר באזנינו בפאריס על הסיפור ששמעת מפיו כאן. הדבר היה בארוחת־צהריים שערכנו לכבודו במעונו של גדעון רפאל. שאלתיו אם יסכים כי נתהה על קנקנם של המצרים במגע ישיר כדי לעמוד ביתר דיוק על כוונותיהם ולברר אם אמנם הם מוכנים להשתמש בשיטה של תיקון הסכם שביתת־הנשק לשם התקדמות לקראת השלום.

ריילי ענה בחיוב ובעצם עודד אותנו לעשות את הבדיקה. לפי זה הטלתי על שמואל דיבון לברר את המצב באמצעות הקשרים הישירים שלו. דיבון שוחח בעניין זה עם מחמוד עזמי והלה ערך חקירה ודרישה בחוגים המוסמכים הן בפאריס הן בקהיר. כעבור זמן החזיר תשובה שלילית גמורה: אין ממשלת מצרים מוכנה לפי שעה להתקדם בכיוון זה.

הודענו את תוצאות הבירור לריילי ובזה נסתיימה לפי שעה הפרשה.

נראה לי, כי יש לפרש את כל המעשה כפרי רצונו של ריילי להרים קרנו ולהציג עצמו כגורם מרכזי בחתירה לקראת השלום במזרח התיכון תחת ועדת הפיוס הכושלת. וֹדאי ריילי הוא שיזם את הרעיון בשיחה עם שירין והלה נענה לו במידת־מה; אך משהועמדו השלטונות המוסמכים בפני הבעיה בכל הבהירות, פסקו שלילית.

את עמדתם הכללית של המצרים כלפינו, כפי שהשתקפה בעצרת זו עד כה, הייתי מסכם בשתי מסקנות: מצד אחד, אין הם מעוניינים בשום פנים בהרחבת הפרץ בינם לבינינו – עדות לכך מתינותם המובהקת כלפינו בנאומיהם בעצרת ובהודעותיהם במסיבות עתונאים, גם הניסיון שנעשה על־ידם בימים האחרונים להקדים את סעיף לוב בסדר הדיונים בוועדת אד־הוק ולדחות את סעיף ארץ־ישראל לסופו של סדר־היום; מצד שני, אין הם מוכנים בשום פנים לעשות דבר לשם הצרת הפרץ, כי צעד כזה היה עומד בניגוד גמור למאמציהם הבלתי־פוסקים ללכד את מדינות ערב מסביבם בסכסוך שבינם לבין הבריטים.

אשר לגופו של הרעיון על שימוש במסגרת הסכמי שביתת־הנשק לשם התקדמות לקראת השלום, לא נראו לי החששות שהובעו במכתבו של הציר ששון. בעניין זה מתקבלים על דעתי השיקולים הבאים:

(א) סיכויי ההתקדמות הממשית לקראת השלום תלויים בסופו של חשבון לא במסגרת או בשיטה של משא־ומתן אלא בהתעוררות הרצון לשלום – גורם שאינו פועל לפי שעה.

(ב) אם יתעורר הרצון לשלום, אין לזלזל בבעיית המסגרת או השיטה; חזקה על הצד שכנגד כי יעדיף במקרה זה דרך קלה על פני דרך קשה.

(ג) יש להניח בוודאות כי יותר קל יהיה למדינה ערבית לשוות להסכם חדש בינה לבינינו אופי של תיקון חוזה קיים. הווה אומר, מסגרת של הרחבת הסכם שביתת־הנשק תיראה בוודאי עדיפה בעיני הצד הערבי ממסגרת של משא־ומתן מפורש על שלום.

(ד) גם מבחינת שיטת המשא־ומתן נוח לצד הערבי להיזקק לדרך הראשונה. על־פי הסכם שביתת־הנשק שבינינו לבין מצרים רשאי כל צד לפנות אל המזכיר הכללי של או״ם ולדרוש כינוס ועידה לשם תיקון ההסכם, ואז מחוייב הצד השני להיענות. ברור כי אין טעם להפעיל תהליך זה כל עוד אין לנו ביטחון בסיכויי ההסכם, אבל בהנחה כי הרצון להגיע לידי הסכם קיים ועומד, יותר נוח למצרים להופיע כלפי חוץ כנענית ליזמת ישראל בתוקף התחייבות קודמת מאשר כשותפת שווה ליזמה חדשה.

(ה) לשיטה זו נודע יתרון נוסף, שכן היא מחלצת אותנו מהמשטר הממאיר של משא־ומתן

היו דרושים להם בשעתו. למרות ספקנותו הציע ששון לשקול את ההצעה בכובד ראש במיוחד לאור האפשרות שחיסולה של ועדת הפיוס יביא להורדת המחשבה על ״הסדר״ מעל הפרק ואין לברך על מצב זה. (130.02/2428/1).

קיבוצי עם כל המדינות השכנות בצוותא, אשר לתוכו הוכנסנו על־ידי ועדת הפיוס, ומחזירתנו למשטר הקודם של משא־ומתן נפרד עם כל מדינה לחוד, לפי בית־מדרשו של באנץ׳.

(ו) ממילא מובן כי לא נעשה כל צעד רשמי ופומבי בכיוון זה בטרם ניווכח לדעת כי פני הצד שכנגד להתקדמות חיובית. יתר־על־כן עלינו לנהוג במקרה כזה כאשר נהגנו במשא־ומתן על שביתת־הנשק עם עבר־הירדן, זאת אומרת לנסות להגיע לידי הסכם גמור בדרך של משא־ומתן מוקדם, ישיר וחשאי וללא מתווכים, על־מנת שלאחר מעשה תינתן להסכם שיושג הגושפנקה הרשמית של או״ם על־ידי פנייה למזכיר הכללי וביום משא־ומתן במסגרת הרשמית שנקבעה לכך בהסכם שביתת־הנשק. אם בדרך זו נלך, ממילא לא יתעוררו החששות שהובעו במכתבו של הציר ששון להתערבות המעצמות לרעתנו.

(ז) כל הניתוח הזה אין לו כיום, בעיקרו של דבר, אלא ערך עיוני, אבל הוא מתווה קו לשיחות הגישוש וההסברה המתנהלות בינתיים. הטיעון לפי הקווים שסומנו לעיל, פרט לסעיף ו׳, עזר לנו להוכיח למשלחת ארצות־הברית כי לשם קידום עניין השלום אין צורך לא בקיום מוסד מתמיד לתיווך ולא בהרחבת סמכויותיו של ראש מטה או״ם. כן נתקבל טיעון זה מאוד מאוד על דעתה של אישיות מצרית אחת שהציעה לנו בימים אלה את עזרתה בעשיית נפשות למען השלום בצמרת השלטון במצרים.[2] אכן הושׂשני כי אין לייחס ערך רב למשקלה ולאפשרויות השפעתה של אישיות מסוימת זו, אבל עובדת התרשמותה החיובית מקו המחשבה שהובא לפניה היא פרט המלמד על הכלל.

משה שרת

536

מ. ששון אל לשכת שר החוץ
M. Sasson to the Bureau of the Minister of Foreign Affairs

מקור: 130.02/2431/9

תל אביב, ב׳ בטבת תשי״ב
31 בדצמבר 1951

כמוס – אישי

הנידון: שיחה עם אחמד ביי טוקאן
(נציגה הראשי של ירדן בוועדת שביתת־הנשק וב״וועדה המיוחדת״)

ביום השישי, 28.12.51, הוזמנתי לפגישה ״אישית״ עם אחמד ביי טוקאן לפי יזמתו ובקשתו הוא. הפגישה נתקיימה בבניין ״מנדלבאום״ בירושלים וארכה כשעה וחצי.

פתח אחמד ביי ואמר כי הוא יזם פגישה זו בידיעתו ולפי הוראותיו של ראש ממשלתו – תוופיק פחה אבו אל־הודא, שהטיל עליו למסור לממשלת ישראל את הדברים הבאים בשם ראש ממשלת ירדן:

2. ככל הנראה הכוונה ליזמתו של הנסיך המצרי עבאס חלים ששהה באותם ימים בשווייץ והציע להיפגש עם ציר ישראל בברן כדי לברר אפשרויות להסדר. שרת הורה לקיים את הפגישה, אך לא תלה תקוות רבות בתוצאותיה. (מברק שרת אל איתן, 21.12.1951, 93.02/183/3).

א. מותו של עבדאללה ועליית טלאל לשלטון לא שינו את מדיניותה והערכתה של ממשלת ירדן לגבי ישראל. העובדה שחלק גדול ממעמסת הפליטים הפלשתינאיים נפל בחלקה של ירדן, וקיומו של גבול משותף ארוך – יוצרים בעיות ואינטרסים משותפים רבים בין שתי המדינות. מבחינה זו שונה מצבה של ירדן מהמדינות הערביות האחרות. ירדן מעוניינת בשמירת השקט על הגבול, ובקיום קשרים עם מדינה זו כדי לשמור במשותף על הסכם שביתת־הנשק. ירדן מעוניינת בקיום יחסים טובים עם ישראל ובבוא השעה, והוא משוכנע ששעה זו בוא תבוא, תיפתר הבעיה הפלשתינאית. בהתאם לכך הטיל ראש ממשלת ירדן על אחמד טוקאן לשמש מקשר בינו לבין ממשלת ישראל: "אם קשר זה יחייב אף לנסוע לתל אביב, הריני מרשה לאחמד טוקאן לעשות זאת".

ב. תוופיק פחה שמע שמתאווים אנו לדעת, ידיעה מוסמכת, מה עמדתה של ירדן לגבי בינאום ירושלים. ראש הממשלה מבקש להודיענו, כי ירדן לא שינתה את עמדתה לגבי שאלה זו וכי דעתו של המלך עבדאללה המנוח מקובלת על טלאל ועל ממשלת ירדן כאחד. אף אם תבקש מצרים מירדן לשנות את עמדתה, הרי שירדן לא תיענה לבקשתה.

ג. לתוופיק פחה נודע כי גילינו דאגה נוכח הנטיות לאיחוד עם עיראק אשר נתגלו לאחרונה בירדן. בקשר לזה מבקש ראש הממשלה להודיענו כי המלך טלאל, תוופיק אבו אל־הודא באופן אישי, ממשלת ירדן הנוכחית, ולאחרונה – הפרלמנט הירדני – מתנגדים לתכנית האיחוד עם עיראק וימשיכו לשמור על עצמאותה של הממלכה הירדנית ההאשימית. אחמד ביי טוקאן נתבקש להסביר לנו את ההתרחשויות האחרונות שארעו בשטח זה:

משהחלו כמה מצירי האופוזיציה מעיינים בבעיית עצמאותה המדינית של ירדן ותלותה בבריטניה, הגיעו צירים אלה למסקנה כי העצמאות המקווה מותנית בעצמאות כלכלית וצבאית. צירים אלה ראו באיחוד עם עיראק פתרון לשלוש השאלות גם יחד. בישיבה סגורה של בית־הנבחרים הסביר אבו אל־הודא כי:

1. האיחוד עם עיראק לא יפתור את בעיית עצמאותה הכלכלית של ירדן, הואיל ומצבה הכלכלי של עיראק חמור בלאו הכי והאיחוד יזיק למשקן של שתי המדינות.
2. מבחינה צבאית אין עיראק מתגברת בעצמה על בעיותיה היא וזקוקה לעזרה מן החוץ, ואין לקוות אפוא שזו תוכל למלא אחר דרישות הצבא הירדני. יתר־על־כן – המרחק בין בגדד ועמאן הוא כל כך גדול והבעיות הצבאיות בשתי הארצות שונות כל־כך עד שאין לראות באיחוד פתרון.
3. קשרי עיראק–בריטניה אינם בנויים על ערכים ברורים ומוצקים. לעומת זאת מעוניינת ירדן לשמור על יחסיה התקינים עם בריטניה. אך האיחוד עם עיראק יגרור את ירדן למצב של חוסר בהירות ולסיבוכים מיותרים בתכלית. על ירדן לשמור על הנכס החיובי הגלום בקשרים עם הבריטים ולהשתדל שלא להיתפס לתכניות העלולות לפגוע בשימוש יעיל של יחסים אלה.
4. אין בית המלוכה מעוניין במקח ובממכר בכתר הירדני. טלאל מעוניין לשמור על עצמאותה של ירדן ורואה בתכנית האיחוד פגיעה אישית בו ובכתרו.
5. לירדן ברור שאין ישראל רואה בעין יפה את תכנית האיחוד. ביצוע האיחוד עלול לגרור את ירדן להרפתקאות שיש להימנע מהן.

לבסוף דרש תוופיק פחה אבו אל־הודא מהפרלמנט להימנע משינויים מדיניים ללא סמכות תחוקתית מפורשת לכך והזהיר, כי אם ימשיך הפרלמנט לעסוק בשאלה זו, יהיה עליו לפזר את בית־הנבחרים ולפנות אל העם "המצדד בעמדת המלך והממשלה". בתשובתם ביקשו הצירים להודיע לטלאל, כי לא נתכוונו לפגוע בו ובכתרו וכי שוכנעו מדברי ראש הממשלה והם רואים את העניין כמחוסל...

ד. לבסוף הודיע אחמד טוקאן כי הוא דן עם ראש הממשלה בשאלת אדמות ערביי קלקיליה. לדבריו אבו־אל הודא תומך בעמדת טוקאן המבקש לפתור בעיה טורדנית זו על־ידי הסכם לחילופי שטחים, ומבקש הוא אפוא את משרד החוץ לעשות למען ביצוע חליפין אלו. על שאלה זו דן טוקאן באריכות עם סגן אלוף רמתי (ראה דו"ח רמתי בנידון).[1]

ה. פגישה נוספת עם אחמד ביי טוקאן נקבעה ל־4 בינואר 1952 כדי להודיעו תגובת ממשלת ישראל בנידון.

בברכה,

משה ששון

הערות בשולי הדברים

1. אין סימנים למפנה רציני בעמדת ירדן לגבי מדינת ישראל. כזכור הביע תוופיק אבו אל־הודא, בעלותו לשלטון, את כוונותיו לשמור על חוזה שביתת־הנשק עם ישראל ולמנוע התגלעות סכסוכי גבולות; יחד עם זאת הסתייג אבו אל־הודא הסתייגות מפורשת מכל מגמה מרחקת לכת יותר. נראה לנו שבנסיונו הנוכחי להקים קשר עם ישראל אין כדי להעיד על שינוי מכריע בעמדתו המוצהרת.

2. בזמן האחרון רווחו שמועות על אפשרות העתקת הקסרקטינים הבריטיים מאזור התעלה לרצועת עזה כחלק מתכנית כוללת לפתרון המשבר האנגלו־מצרי. בקשר לכך הזכירו אפשרות העברת הרצועה לרשות ירדן. הבעיה של הקמת הקשר בין מדינת ירדן לבין הרצועה עלולה אפוא להתעורר מחדש. אין זה מן הנמנע כי פנייתו האחרונה של תאופיק פחה באה להכשיר את הקרקע ולהקים מכשיר אשר באמצעותו תוכל ירדן, בבוא המועד, לשאת ולתת עם ישראל על העניינים הנ"ל.

3. בעוד שההסבר דלעיל טרם מתאשר על־ידי ידיעות מוסמכות אפשר שהיוזמה להקמת הקשר המחודש עם ישראל לא באה מגבוה (בריטיים או אבו אל־הודא) אלא באה מאחמד טוקאן עצמו אשר קיבל את הסכמת ראש הממשלה ואישורו.

4. בין כך ובין כך אפשר להניח שהכוונה הנוכחית המסתתרת מאחורי הקמת הקשר המדיני בין ישראל לבין ירדן הנה לאפשר פתרון בעיות מקומיות שוטפות שאינן יכולות למצוא פתרונן בוועדת שביתת־הנשק או בוועדה המיוחדת. התפתחות המצב במזרח התיכון עלולה להוליד אפשרויות לחיזוק הקשר החדש אך באותה שעה ייתכן והתפתחות המאורעות תחייב את ירדן להרפות לאט לאט את המגע.

5. ראוי לציין שעל אף התפארותו של תוופיק פחה כי הצליח לרסן כליל את צירי בית־הנבחרים הקוראים לאיחוד ירדן עם עיראק, נראה לנו כי השאיפה להיפטר מתלות בגורם זר על־ידי איחוד עם מדינה ערבית — עודנה מפעמת בלבותיהם של כמה לאומנים ירדניים פעילים.

בקשר לכך אפשר שהודעתו של תוופיק אבו אל־הודא בדבר חיסול שאיפת האיחוד לא באה אלא להרגיע את ישראל לבל תנקוט ב"צעדים פזיזים" (מהם חושש אבו אל־הודא) — מאחר שהסכנה חלפה.

משה ששון

536

1. ראה דו"ח (באנגלית) מס' 268 מאת ש. רמתי הנושא את הכותרת: "התפתחות המחלוקת על קלקיליה מה־14 ועד ה־21 בדצמבר 1951", 130.02/2431/9.

מפתח השמות והעניינים

מפתח השמות והעניינים*

רמיזות לשמותיהם של המכותבים העיקריים בכרך זה – אבן, אילת, איתן ושרת – מופיעות רק כאשר הם מאוזכרים בתעודה או כשהם מחבריה.

* קיצורים:
הע – הערה, הערת־עורך
נ. – נולד(ה)

האומות המאוחדות – המשך

בריטניה – המשך

CONTENTS

MAIN VOLUME

MAPS

ENGLISH COMPANION VOLUME

Printed in Israel
by the Government Printer
Printed by Graph-Press, Jerusalem
ISSN 0334-1062
ISBN 965-279-008-7

STATE OF ISRAEL
ISRAEL STATE ARCHIVES

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL

VOLUME 6
1951

Edited by Yemima Rosenthal

JERUSALEM 1991

STATE OF ISRAEL
DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY
OF ISRAEL, 1951